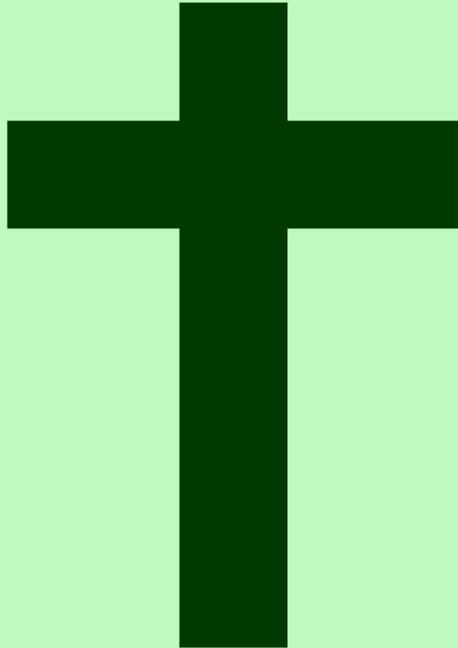

SOE A TO'TO'

The New Testament in the Vasui (Tinputz) Language of Papua
New Guinea

SOE A TO'TO'
The New Testament in the Vasui (Tinputz) Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Vasui long Niugini

copyright © 2004 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Vasui (Tinputz) (Tinputz)

Dialect: Vasui

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2013-01-08

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

f779a4b1-4c33-58ed-ae43-2686ceb877fb

Contents

MATIU	1
MAK	58
LUK	92
JON	146
APOSOL	191
ROOM	237
1 KÖRIN	265
2 KÖRIN	289
GALESIA'	308
ĒFĒSUS	319
FILIPAĒ	329
KOLOSĪ	335
1 TESARONAĒKA'	343
2 TESARONAĒKA'	349
1 TIMOTĪ'	353
2 TIMOTĪ'	360
TAĒTUS	365
PILIMON	368
HIBRU	370
JĒMIS	388
1 PITA'	395
2 PITA'	402
1 JON	406
2 JON	413
3 JON	414
JUT	415
REVELESEN	417
Bible reading	443

MATIU

E Matiu voh a paeh va pa havun me ra poa vamömhe pe Ieesu', ka meh ëhnaneah e Livaë. E' a te' kokon takis, pare' kiu non pa kaman va Room. E Ieesu' to kon voh poan, ke' tavus e vamomhë pe'.

E Matiu to kiun koman ke voh en pa napan pe' varih o Jiu' po puk va'ih. O Jiu' to koman voh ne pan, a si' ö hat ka te' ne Sosenën to vate' se nö en ma', ko tavus en a te' sunön pee. Ka manih po to pa napan va Hibru, nee to popoka' ne poë e Mesaëa', ka manih po to pa napan va Grik, nee to popoka' ne poë e Kristo. A nap apa'puh po Jiu' to hikta nat ne pa ö ne Ieesu' se nö vah va ma', ivëh, no a napan kurus va Israël to töhkak suk. E Matiu to iu vavaasis non raoe pan, e Ieesu', e' e Kristo vamaman, e' e sunön po Jiu', ivëh, ke' vavaato suk non e Ieesu', pare' soe a ö ne' se tavus vamanih pa te' sunön. E' me to kon tane' a ma meh ö soe manih pa ma kiun voh po te' vanënën soe. Ee to vavaato suk voh ne e Kristo a te' ne Sosenën to vate' ke' nö ma'. A ma soe poë varih to puh voh pa ö ne Kristo to tavus manih po oeh vëh. A meh tah ne' to kiun suk voh manih po vavaasis pe Ieesu', ivëh, a vatös pea vamanih pa kën tom kea manih pa matan e Sosenën. Ka manih pa soe vakooan ne' to kiun voh pan, ea a napan se hop manih pa Matop Vih pe Sosenën, ivëh ka kuru, ne Sosenën to matop e non pea.

A Ma Ëhnëëra Kën Sipun E Ieesu' Kristo

Luk 3:23-38

¹ Iva'ih o vahutët va pa kën sipun e Ieesu' Kristo. E Ieesu' a te' va po vute' va pe Devit. Ke Devit e' a te' va po vute' va pe Abraham.

² Ke Abraham e taman e Aësak.

Ke Aësak e taman e Jekop,

Ke Jekop e taman voh e Juda' pe ra kën kea pe'.

³ Ke Juda' e taman voh Perës, pen Sëra'.

Ke sinëëre pon ivëh e Tema'.

Ke Perës e taman e Hësrön.

Ke Hësrön e taman e Rëm.

⁴ Ke Rëm voh e taman e Aminadëp.

Ke Aminadëp e taman e Nason.

Ke Nason e taman voh e Salmon.

⁵ Ke Salmon e taman e Boas.

Ke sinan voh eah ivëh e Rehap.

Ke Boas voh ivëh e taman e Obet.

Ke sinan voh e Obet ivëh e Rut.

Ke Obet voh e taman e Jësi'.

⁶ Ke Jësi' voh e taman e a te' sunön vëh e Devit.

Ka te' sunön vëh e Devit voh e taman e Solomon.

Ke sinan voh e Solomon e köövo moaan voh pe Uraëa'.

⁷ Ke Solomon e taman voh e Rëhoboam.

Ke Rëhoboam voh e taman e Abaëia'.

Ke Abaëia' voh e taman e Esa'.

⁸ Ke Esa' voh e taman e Jehosafat.

Ke Jehosafat voh e taman Jehoram.

Ke Jehoram voh e taman Usaëa'.

⁹ Ke Usaëa' voh e taman e Jotam.

Ke Jotam e taman voh e Ehës.

Ke Ehës voh e taman e Hesekaëa'.

¹⁰ Ke Hesekaëa' voh e taman e Manësa'.

Ke Manësa' e taman voh e Emön.

Ke Emön e taman voh e Josaëa'.

¹¹ Ke Josaëa' voh e sipun ere Jehoiakin me ra ma vu kea pe'.

Manih po poen pamëh no a nap vëvënsun va Babiron to me a napan va Israël, kee te' va ne manih pa nap aun manih pa muhin va Babiron.

¹² Taneo non po poen nee to te' ne paan a matop va Babiron,

E Jehoiakin he te' non e taman e Siatiel.

Ke Siatiel he te' non e sipun e Serubabël.

¹³ Ke Serubabël he te' non e taman e Abiut.

Ke Abiut te' non e taman e Ilaëakim.

Ke Ilaëakim te' non e taman e Esor.

¹⁴ Ke Esor he te' varu' non e taman e Sedok.

Ke Sedok he te' non e taman e Ekim.

Ke Ekim te' non e taman e Eriut.

¹⁵ Ke Eriut he te' non e taman e Eliesa'.

Ke Eliesa' he te' non e taman e Matan.

Ke Matan he te' non e taman e Jekop.

¹⁶ Ke Jekop he te' non e taman e Jeosëp manih pa poen pamëh ne Jeosëp to te' non e voe manot pe Maria'.

Ke Maria' pamëh to tavus voh e sinan e Ieesu' vëh nee to popoka' ne sih poë e Kristo. A te' ne Sosenën to vate' voh marën a voen hah a ma hat pa ma napan kurus.

¹⁷ Taneo non pe Abraham pare' nö ko öök non pe Devit, a pau pa napan va Israël to antoen ne o pöh havun me ro taana' manih

pa kën sipuiire. Pare' taneo non manih pe Devit ko öök non manuh pa ö no Babiron to matop non a napan va Israël, a pau pee to onöt avoe' e ne po pöh havun me ro taana' manih pa kën sipuiire. Taneo hah non manih pa matop va Babiron pare' öök non manih pe Ieesu' Kristo, a pau pee kurus to onöt avoe' e ne po pöh havun me ro taana' manih pa kën sipuiire.

*E Maria' To Vahuh E Ieesu' Kristo
Luk 2:1-7*

¹⁸ Iva'ih a ö no vahutët va pa ö ne Ieesu' Kristo to koa' vavoh ma'. E sinaneah, Maria', nee to vahe' voh rapoë pen e Jeosëp. Ivëhkëk, ee to hikta koroh vëtkin avoe' ne pon. Ke Maria' nat en pa ö ne' to han koa' en, no a Tuvuh Vasio' to vate' en pe koa' manih pa komaneah. ¹⁹ Ivëhkëk, e neseneah Jeosëp e' a te' no a taate' pe' to totoopin ke' hikta iu vapoet non e köövo pe' Maria' manih pa matëëra nap peo, pare' kehkeh koe aven e non pe'. ²⁰ E Jeosëp to koman avoe' e non pa ö ne' se këh en pe Maria'. Ka ankerö' pe Sosenën tavus poan manih po tatarep, pare' soe ke poan pan, "Jeosëp, eën a te' va po vute' pe Devit, koe a naöp in a me e Maria', pe' e köövo pën, parën pënton nom, e koa' vëh to te' non manih pa komaneah no a Tuvuh Vasio' to he' poan. ²¹ E Maria' se vahuh a koa' oete' pamëh, kën vëhnan eah e Ieesu', suk ataeah, e' se kon hah këh a napan pe' pa hat."

²² Ka ma moeh tah kurus poë varih se tanok marën a vamaaka a soe ne Sunön to soe tavus voh manih pa rivooro te' vanënën soe. O te' vanënën soe to soe voh pan,

"Pënton öm!

²³ A pah köövo muriaknan se kiuk, pare' kon a pah koa' oete'.

Kën vëhnan eah,
"e Imanuel",

o ëhnan "Immanuel" *Ais 7:14*

to soe va non manih, "Sosenën to te' me e non pea."

²⁴ Ke Jeosëp sun, ko me po' en pe köövo pe', vamanih pa ö no ankerö' pe Sunön to soe ke poan po tatarep. ²⁵ Ivëhkëk, e' to hikta koroh vëtkin avoe' me non poan, ke'

öök non na manuh po poen ne Maria' to vahuh e koa' oete' pamëh. Ko vëhnan en pe' e Ieesu'.

2

O Te' Susunön To He' E Ieesu' A Ma He' Pee

¹ E Ieesu' to koa' voh manih pa koman a vöön vëh Bëtrëhëm. A vöön pamëh to te' non po komön o oeh va Jiutia'. Manih po poen pamëh ne Hëërot to sunön non nën. Pare' matop non a muhin pamëh. Ko poen ne Maria' to vahuh vahik en pe koa' Ieesu', ka ma te' susunön tane' ma' pa ö no potan to pepeah ke non ma', pare vos ee Jerusalëm, ko hi ee pa napan pan, ² "E koa' sipoan pa napan va Israël te' non nih? Emöm to ep ma' a vesun to vëknöm non poan to paapa ke non ma' manuh pa ö no a potan to pepeah ke non ma'. Emöm to vatet ma' a vesun pamëh marën a vataare a taate' ta manih pe'."

³ E Hëërot to pënton a soe va'ih pare' pah koman va'naöp en, me a napan to te' ne Jerusalëm, ee me to pah koman va'naöp ee.

⁴ Ivëh ke Hëërot ununun en po te' ësës he' susunön me ro te' vavaasis varih to nat i ne o Vavaasis pe Mosës,* pare' hi rapoë pan, "E Kristo a te' vëh ne Sosenën se vanö ma' marën a kon hah a napan pe' varih Israël se tavus rakah pa vöön poanheh?" ⁵ Kee piun poë pan, "Manih Bëtrëhëm, pa muhin va Jiutia'. A te' vanënën soe to soe voh pan,

⁶ Bëtrëhëm,

manih pa muhin va Jiutia',

eën se nat nom vasuksuk vatëh nom ma' a ma vöön apa'puh varih to te' ne manih Jiutia'.

Suk ataeah,

amot manih pën no a pah te' sunön se tavus,

pare' matop non a napan peö' varih Israël." *Mai 5:2*

⁷ Ivëh ke Hëërot vaoe aven en pa ma te' varih to tane' ma' manuh pa ö no a potan to pepeah ke non ma', pan ee se nö ma' manih pe'. Ke' hi aven rapoë po poen poanheh no a vesun pamëh to taneo tavus voh ma'.

⁸ Murin in o si' iho' pamëh ne Hëërot to

* **2:4:** [... o Vavaasis pe Mosës,] E Sosenën to he' koe a ma Vavaasis varih pe Mosës manih pa napan va Israël. Ep na pa tonun o Puk to te' non a Kölösöri' pa maaka vavih a tah no o Vavaasis pe Mosës to soe suk non.

vanö en pee manuh Bëtrëhëm, pare' soe ke rapoë pan, “Eöm se nö paröm vaiu vavih rakah këh e koa' pamëh, paröm hah koe ke ma' manih ko soe vanat a neo', kö' sih nö varu', parö' vasunön eah.” ⁹ A ma te' sunön poë varih to tēnan vahik ee pa soe pe meh sunön pee, Hëërot, pare nö pet ee. Ee to ep hah ee pa vesun vëh nee to ep moaan voh ne ma'. Ke' vovoh nö ke non pee, pare' nö ko pah te' totoopin rakah e non manih pa iuun vëh ne koa' to te' non pen sinaneah Maria'. ¹⁰ Ko poen nee to ep in a ö no a vesun to te' totoopin e non nën, ee to puh rakah ee po vaeö. ¹¹ Ee to ho ee manuh koman iuun, pare taum ee pe koa' pen e sinaneah Maria'. Pare vapeo' pasun ke poë, ko vatokon, pare kë a ëhnan e koa', ko pure' a ma mon he' pee, ko he' ee pe'. Ee to he' poë a gol me o tah a voavuh vih me o vanöm a voavuh vih vëh o voen vapeah. ¹² Ivëhkëk, e Sosenën to tavus o te' poë varih manih po tatarep, pare' soe ke rapoë pan, ee se nat ne koe hah ke manuh pe Hëërot. Ivëh kee koe ke pa meh hanan to nö hah non manuh pa muhin pee.

E Jeosëp Me Ra Poa Tom Sinan Pe'

¹³ Vasuksuk in o poen no o te' sunön to hah ee manuh pa muhin pee, ka ankerö' pe Sunön tavus e Jeosëp po tatarep, pare' soe ke poan pan, “Jeosëp! Sun ah! Parën rusin me a poa tom sinan pën manuh Isip. Paröm te' nem nën, ke' antoen rakah non a ö nö' se soe vanat hah oah a ö nën se hah ma'. Suk ataeah, e Hëërot to vavaiu vah non e koa' pan e' se ip vamët poan.”

¹⁴ Ke Jeosëp sun, ko pön me en pa poa tom sinan pe', kee nö ko vos ee manuh Isip. ¹⁵ Ee to te' ne nën ke' antoen po poen ne sunön va Jiutia' e Hëërot to mët. Ke' a tah pamëh to vapuh rakah en pa soe ne Sunön to soe ke voh o te' vanënën soe pan, “Eö' to vae nös e koa' peö' te' tavus këh ma' a Isip.”

Hos 11:1

E Hëërot To Ip Vamët O Koa' Oete'

¹⁶ E Hëërot to nat en pa ö no o te' sunön varih to tane' ma' manuh pa ö no a potan to pepeah koe ke non ma' to piuk in poë, ko kokoman pe' pah hat oah rakah en po heve, ke' ta' en pa ma nap vëvënsun pe', kee nö ee

manuh Bëtrëhëm, me pa ma si' vöön to te' vatët ne nën. Ee to nö pare ip vamët o koa' oete' sosone', taneo non po te' o kon varu' ko öök ne po te' varih to te' me ne a ma pöök kirismas.

E' to nat e non pe' to pöök kirismas voh non ka ma te' susunön soe ke poë a ö nee to ep a vesun. Ivëh, ne' to ta' suk a ma te' vëvënsun pe', pan ee se ip vamët a ma koa' oete' sosone'. ¹⁷ A tah pamëh to vapuh non a soe ne Sosenën to soe ke voh a te' vanënën soe pe' vëh e Jeremaëa'. E Jeremaëa' to soe voh pan.

¹⁸ “Manih Rema',[†] no a napan to pënton a vakoei, a napan to pënton o vaokook vatamak. E Resel[‡] to okook non o pus koa' pe', ka napan hikta onöt ne a vatö o kokoman pe'.

Suk ataeah o pus koa' pe' to mët vahik ee.”

Jer 31:15

Jeosëp Me A Poa Tom Sinan Pe' To Hah Ee

¹⁹ Vasuksuk, ne Hëërot to mët en. Ka ankerö' pe Sosenën tavus e Jeosëp po tatarep manih Isip. ²⁰ A ankerö' pe Sosenën to soe ke Jeosëp pan, “Jeosëp! Sun ah! Parën me hah a poa tom sinan pën, köm hah manuh Israël, suk ataeah, o te' varih to kehkeh ip vamët ne e koa' to mët vahik ee.” ²¹ Ivëh ke Jeosëp sun, pare' me hah en pa poa tom sinan pe', kee hah ee manuh Israël.

²² Ivëhkëk, e Jeosëp to pënton hah a soe to soe non pan, e Akereas to kon a tasun pe tamaneah Hëërot, pare' tavus a te' apuh va Jiutia'. Ivëh, ke Jeosëp to nanaöp non a nö hah manuh Jiutia'. Ivëhkëk, e Sunön to tavus hahah kov en pe' po tatarep, pare' soe ke poan a ö ne' se nö hah en manuh pa muhin va Galili'. ²³ E' to me hah en pa poa tom sinan pe', kee te' e ne Nasarët. Ee to te' ne nën marën a vapuh a soe voh po te' vanënën soe to soe non pan,

“A napan se popoka' amot ne poë, a to Nasarët.”

Ais 11:1

3

E Jon Tövapupui to Vavatvus Non A Soe Mak 1:1-8, me Luk 3:1-18, me Jon 1:19-28

[†] 2:18: Rema' e' a ö oeh to te' vatët non manih Jerusalëm

[‡] 2:18: E Resel to sun ke non a kën sipuneah

¹ Manih po poen pamëh ne Jon Tövapupui te' to tavus ma', pare' te' non pa moeh upin va Jiutia'. E' to taneo en pa vavaasis a napan varih to nö ma' manih pe', pare' soe ke rapoë pan, ² "Panih öm a ma taate' hat peöm, paröm vatet a taate' vih, suk ataeah, a Matop Vih va pa Vöön va Kin to öök vatët en ma'!" ³ E Jon pamëh no a te' vanënën soe vëh e' Aisaëa', to soe suk voh pan,

"Manih pa moeh upin no a pah te' to vavaoe non ma' pan,

'Vamatop öm a hanan pe Sunön,
paröm vatotoopin a ma hanan pe'." *Ais 40:3*

⁴ Ko ohop ne Jon to ohop non nee to nok voh pa uvin këmol, pare' voh non o voh to tavi non a vuvuhuneah, pare' ënëen non sih o koka', ko kakaaktön non po hun tankekvö va muhin. ⁵ E' to këh ma' a moeh upin, pare' nö ko te' non pa muhin to te' non sinten a ruen Jödën, ka napan varih to nönö ne ma' manih pe' to tatane' ne ma' manuh Jerusalëm me a ma ö kurus va Jiutia' me manih pa muhin vëh ne' to te' non. ⁶ Ee to nö ma', pare' soe tavus a ma hat pee, ke Jon pupui raoe manih pa ruen Jödën.

⁷ E Jon to ep in o Jiu' varih to vavatet vakis ne sih a taate' pa kën sipun, me ro Sëdiusi to nö ma' manih pe' pan e' se pupui rapoë, ivëhkëk, ee to hikta soe tavus momoan a ma hat pee. Ke Jon soe ke raoe pan, "Eöm to te' rakah va e nem manih po kuru' to rurusin këh ne o sura'. Eteh to kömköm a neöm, köm rurusin këh e nem po heve pe Sosenën ne' to se vanö ma'?"

⁸ Eöm se panih, paröm këh a ma taate' hat, ko vataare a panih manih pa taate' peöm.

⁹ Paröm nat nem soe vamanih pan, 'E Abraham e sipuura, ivëh, ke Sosenën hikta se vakmis a rora a ma vute' pe'. Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, e Sosenën to onöt e non pa vate' a ma vös varih, kee tarih ee a ma pus koa' pe Abraham. ¹⁰ A ipoa' pe Sosenën to vamatop e non pa taka a ma aan in a ma naon kurus varih to hikta vovoa' ne a ma voa' vih, a ma naon poë varih se moes, ko vi ee po sura', kee ës ee. Ke tövaneah pa rak taka en pee, pare' vi en pee po sura' kee ës ee. E Sosenën se nok va ka neöm nën."

¹¹ "Eö' to pupui a no' neöm pa ruen to vëknöm e non peöm to panih em pa ma taate' hat peöm. Ivëhkëk, a te' vëh se suk a ma' neo', no o kikis pe' to te' oah e non po te' kikis peö'. Eö' to hikta vih onöt no' a ihan këh eah o uris vëh pa poa su' pe'. E' se pupui a neöm pa Tuvuh Vasio' me o sura'. ¹² E' se nö ma', ko pitö' këh a kon hat manih pa kon vih pe'. Pare' ununun a kon vih pe' manih pa iuun vavaho' kon. Ko ës en pa kon hat manih po sura' ësës tamoan."

*E Jon To Pupui E Ieesu'
Mak 1:9-11, me Luk 3:21-22*

¹³ Manih po poen pamëh ne Ieesu' to këh ma' a muhin va Galili', pare' nö en manuh pa ruen Jödën. E' to nö manuh pe Jon pare' iu non a ö ne Jon se pupui poan. ¹⁴ Ivëhkëk, e Jon to punö' poan te' panih o kokoman pe', pare' hi poan pan, "E' to vih non pa ö nën se pupui varoe a neo'. Vahvanih kën nö ma' parën ta' a neo' a pupui a oah?"

¹⁵ Ivëhkëk, e Ieesu' to piun a soe pe Jon pare' soe ke poan pan, "Koe ah, parën nok vamanih pa ö nö' to sosoe va no'. Ea se keh nok va nën, ea se vapuh rakah ee pa tah ne Sosenën to iu non na se nok." Ivëh, ke Jon vatet en pa soe pe Ieesu', pare' pupui en pe'.

¹⁶ E Jon to pupui vahik en pe Ieesu', ke' tatakın nö non, pare' ep in a akis to nö vakëh. Ka Tuvuh Vasio' pe Sosenën kunah va ma' manih pa panuh, ko atantön e non pe'. ¹⁷ Ka to tane' ma' manuh pa vöön va kin to soe va non manih pan,

"Iva'ih e koa' peö' nö' to iu oah vi no' eah,
parö' vaeö me no' eah."

4

*E Susun Po Ora' Hat To Punö' E Ieesu'
Mak 1:12-13, me Luk 4:1-13*

¹ Manih po poen pamëh no a Tuvuh Vasio' to me en pe Ieesu' manuh pa moeh upin, pan e susun po ora' hat se punö' poan. ² Manih pa ma poen poë varih ne Ieesu' to hikta ëen po 40 potan me o 40 poen. Ko vasuksuk ne' to maë vörep en. ³ Ka te' va pa punö' o te' nö ma' ko tavus en pe', pare' soe ke poan pan, "Eën se keh te' nom pan eën e Koa' pe Sosenën, kën ta' a ma vös varih, kee panih, pare' tarih varu' ee

a ma mu'." ⁴ Ivëhkëk, e Ieesu' to piun va in a soe pe susun po ora' hat pamëh manih pan, "O Puk Vapenpen to soe ka rora sih pan, 'O mu' to hikta onöt non a he' o to'to' ta-moan manih pa napan, a ma soe varoe pe Sosenën to antoen ne pa he' a ra o to'to' pamëh.'" *Lo 11:1*

⁵ E Ieesu' to soe va in poan manih, ke susun po ora' hat me vos en pe' manuh Jerusalëm, ko me peah en pe' manuh pa ö noton in a Iuun Hinhin Apuh. ⁶ Pare' soe ke poan pan, "Eën se nom te' nom pan eën e Koa' vamaman pe Sosenën, kën surap tane' manih, parën vu' kunah eom na manuh po oeh. Suk o Puk Vapenpen to soe non pan, 'E Sosenën se soe ke ro ankerö' pe', kee ut vavih rakah e ne pën.

O ankerö' se öt ee pën pa ma koreere, ka hikta pah vös to onöt non a ruk a momah.' *Sng 91:11-12*

⁷ E Ieesu' to piun poan, pare' soe, "O Puk Vapenpen to soe pet e non pan, 'Eën se nat nom pupunö' nom pa vöknah e Sunön pën e Sosenën.'" *Lo 6:16*

⁸ E susun po ora' hat to me peah hahah kov en pe' manuh pa tope a pah va kin vörep, pare' vataare vahik rakah en pe' pa ma muhin kurus, me a ma moeh tah vihvih pe'. ⁹ Pare' soe ke poan pan, "Eën se keh vatokon, parën vapeo' pasun ko vasunön a neo', a, eö' se he' vahik rakah eo' pën pa ma moeh tah kurus varih." ¹⁰ Ke Ieesu' piun varu' va in a soe pe susun po ora' hat pamëh vamanih pan, "Susun po ora' hat, nö na, o Puk Vapenpen pe Sosenën to soe non pan, 'Eën se vasunön varoe ko e Sunön Sosenën pën.

Parën vatet varoe ko o iu pe'." *Lo 6:13*

¹¹ Ivëh ke susun po ora' hat këh en pe Ieesu', ko ankerö' pe Sosenën nö ma', pare matop e ne pe'.

*E Ieesu' To Taneo En Pa Kiu Pe'
Mak 1:14-15, me Luk 4:14-15*

¹² E Ieesu' to pënton en pa soe va pa ö nee to vaho' ee pe Jon pa nohnoh, pare' hah en manuh pa muhin va Galili'. ¹³ E' to këh en pa vöön va Nasarët, pare' nö ko te' non manuh Kapaneam, a vöön pamëh no a

napan to hikta te' ne o Jiu' to te' ne. E' to te' vatët non pa sinten a tonon va Galili'. E' a ö muhin pee Sebulun pen Naptali'. ¹⁴ E Ieesu' to nok a tah va'ih marën a vapuh a soe ne Sosenën to to tavus voh manih pa rivon a te' vanënën soe pe', Aisaëa',

¹⁵ "A muhin va Sebulun, me a te' muhin va Naptali', to vënton ke ne tahi' manih sinten a ruen Jödën.

Manih Galili' no a napan to hikta te' ne o Jiu' to te' ne nën.

¹⁶ A napan poë varih to te' ne sih pa pöpoen, ee se ep ee po maaka apuh.

Ee to te' ne pa ö to parin a pöpoen, ivëhkëk, o maaka se vaëman en pee." *Ais 9:1-2*

*E Ieesu' To Vaoe A Taana' Te'
Mak 1:16-20, me Luk 5:1-11*

¹⁷ Manih po poen pamëh ne Ieesu' to te' avoe' e non manih Kapaneam pare' taneo en po vavaasis pe' manih pa napan. E' to soe ke rapoë pan, "Eöm se panih a ma taate' hat peöm, paröm vatet a ma taate' vih, suk ataeah, a Matop Vih va pa Vöön va Kin to öök vatët en ma'." ¹⁸ E Ieesu' to ehë nö non pa sinten a tonon va Galili', pare' ep a poa tom kea, e Saëmon, nee to poka' ne poë e Pita' pen e kea pe' Ëndru'. E'e pon to tatana' iian ne sih pa kë pee manih pa tonon va Galili', ov in a vavoen. ¹⁹ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, "Suk a ma' neo' öm pom, kö' sih vavaasis a neöm pa vaon a napan, kee hop ma' manih pa Matop Vih pe Sosenën."

²⁰ Ka varu' rakah vakomanih ne ee pon to këh ee ma' pa kë pee, pare vatet ee pe Ieesu'. ²¹ E' to hë en pa meh si' ö, pare' taum en pa meh poa tom kea, e Jëmis pen kea pe' Jon a poa koa' oete' pe Sëbëdi', e'e to tok ne po parö' ke tamëere. Pare vunvun hah ne a kë pee to tökrus, ke Ieesu' vaoe en na pee pon. ²² Ka varu' rakah vakomanih nee to këh ee ma' pe tamëere me o parö', pare vatet ee pe Ieesu'.

*E Ieesu' To Vavato' Hah A Nap Peo
Luk 6:17-19*

²³ E Ieesu' to vatvi vahik rakah en pa ma vöön varih to te' ne pa muhin va Galili'. Pare' vavaasis non a ma napan manih ko-man a ma iuun hinhin sone' pee. E' to

vavaasis non a soe va pa Matop Vih pe Sosenen manih pa ma napan. Pare' vavato' hah nö non a ma napan varih to hara' ne a ma vu mët. ²⁴ Manih Siria' no a napan to vavahutët suk vavi' e ne pa ma tah ne Ieesu' to nonok non, ko te'te' kov e ne ma' po te' to hara' ne a ma vu mët, me a ma vu kamis. O te' me varih no o ora' hat to öt ne rapoë, me ro te' mëtsioni me ro te' kokonoh. Ke Ieesu' vavato' vahik rakah en pee. ²⁵ A nap peo poë varih to tane' ma' pa muhin va Galili', me manih pa te' muhin va Dekapolis, me manih Jerusalëm, me manih pa ma vöön to te' ne pa koman a muhin va Jiutia', me pa pap tonon vöh. Ee kurus to vatet ee pe Ieesu'.

5

E Ieesu' To Te' Non Pa Tope Pare' Vavaasis Non A Soe Vih Nën

¹ E Ieesu' to ep in a nap peo rakah to te' va'peh me ne poë, pare' tok peah pa si' ö tope, pare' iho' non ka ma vamomhë pe' nö ma' manih pe'. ² Ke' taneo en pa vavaasis rapoë.

E Ieesu' To Soe Pan, A Napan Se Te' Me O Vaeö

Luk 6:20-23

³ “A napan varih to koman ne pan, ee to kökööt ne pa ma taate' pe Sosenen.

Ee se vaeö, suk ee a pap te' poë varih se hop manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin.”

⁴ “Ka napan varih to okook vatamak ne sih, ee se vaeö.

Suk ataeah, e Sosenen se vamö en pee.”

⁵ “Ka napan varih to vöknah ne a ma taate' pee, ee se vaeö.

Suk ataeah, e Sosenen se he' en pee po oeh.”

⁶ “A napan varih to mamaë ne a vatet a taate' totoopin, ee se vaeö rakah.

Suk ataeah, e Sosenen se makën vamhun en pee pataeah nee to iu ne.”

⁷ “Ka napan varih to ururuan ne sih o upöm te',

ee se vaeö.

Suk ataeah, e Sosenen se ururuan me en pee.”

⁸ “Vaeö rakah pa napan varih no a ma kokoman pee to vivihan, ee se ep ee pe Sosenen.”

⁹ “Vaeö rakah pa napan varih to vavahik hah nö ne a ma vapus, me a ma vaheheve.

Amot nee se tavus ee o pus koa' pe Sosenen.”

¹⁰ “Vaeö rakah pa napan varih to tahinën suk a ma taate' totoopin pe Sosenen nee to vavatet ne.

Varu' vamanih, nee se vaneah avoes e ne pa Matop Vih va pa Vöön va Kin.”

¹¹⁻¹² “Vaeö rakah peöm varih, no a napan to vateen a neöm pa ma soe hat,

pare hinën ka neöm ko vakmis a neöm,

ko ruk a neöm pa ma soe piuk,

suk eöm to te' nem a napan peö'.

E' a pah taate' hat ko pamëh to tanok moaan voh manih po te' vanënën soe varih to te' vovoh voh ka no neöm.

Ivëh, köm se vaeö rakah,

pe' o voen vih peöm to anoeh e non ma' peöm manuh pa vöön va kin.”

O Vaman Pa Te' To Te' Va Non Manih Pa Sö Me o Maaka

Mak 9:50, me Luk 14:34-35

¹³ E Ieesu' to toto avoe' e non pare' soe pan, “Eöm to te' va nem manih pa sö va po oeh. O tetehean pa sö se keh hik këh en pe', a hikta ö nöm se nok vah va in eah, ke' tetehean hah. Ke' vih non peöm se ru in na eah po oeh, paröm kom tötöön eah pa ma moeeneöm.

¹⁴ Eöm to te' va nem manih po maaka va po oeh. A pah vöön apuh to te' non ma' pa tope pare' hikta antoen non a vakoan. ¹⁵ A napan to hikta antoen ne a vëkrea o ram pare kupkup po kove. Ahik! A napan to vëvëkrea ne sih o ram pare vahan manih pa ö hanhan pe', suk a ö ne' se he' non o maaka manih pa napan kurus varih koman iuun.

¹⁶ E' to te' akuk va kov e non manih pa taate' vih peöm, nöm se vataare a napan. Kee sih inan a ma taate' vih nöm to nonok nem pare kë a ehnan e Tamëneöm vöh pa vöön va kin.”

A Soe Va Pa Taate' Pe Sosenen

17 “Eöm se nat nem koman nem pan eö' to nö voh ma' marën a mirö' o Vavaasis pe Mosës me a Soe po Te' Vanënën Soe. Ahik! Eö' to hikta nö voh ma' pa mirö', eö' to nö ro voh ma' marën a vapuh a ma soe poë varih. 18 Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, taneo non kuru pare' öök non po poen no a akis me o oeh se hik, ahik rakah ta si' pah ö kiun me ta si' ö vëknöm va po Vavaasis pe Mosës se ro. O Vavaasis pamëh se te' va kov e non manih ko antoen rakah manih po poen no o Vavaasis pamëh me a ma Soe po Te' Vanënën Soe se tavus vaman. 19 Ivëhkëk, ta pah te' se keh pënton varo o vavaasis va'ih, pare' vavaasis pet a ma upöm te' pa taate' vatösoe, a, e' to hikta antoen non a kon o ëhnan apuh manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. Ivëhpëhkëk, a te' vëh to vavatet vakis non a taate' pënton soe, pare' vavaasis pet non a ma upöm te' pa taate' pamëh, e' se kon o ëhnan apuh manuh pa vöön va kin. 20 Eö' to soe vaman rakah keo' peöm. Eöm se keh hikta vavatet vavih nem o iu pe Sosenen, me a taate' totoopin peöm se keh hikta te' oah non a taate' totoopin po Parësi', me ro te' nat in o Vavaasis pe Mosës, a, eöm to hikta antoen nem a te' hop manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin.”

*A Taate' Va Pa Vatotoopin A Soe
Luk 12:57-59*

21 E Ieesu' to toto avoe' e non pare' soe, “Eöm to pënton voh em pa ma soe no a kën sipuura to sosoe voh ne. Ee to sosoe voh ne pan,

‘Koe a ip vamët a meh te!’ *Eks 21:13; Lo 5:17*

Ta pah te' se keh ip vamët a meh te', e' se sun en manih po vahutët.”

22 “Ivëhkëk, eö' to soe keo' peöm pan, a te' to heve non e kea pe', e' se sun en po vahutët. Me eteh to vapöpöötan e kea pe', e' me se sun en pa matëero Vakum Te' Susunön po Jiu'. Me eteh se keh veveot a meh te', e' se tahinën rakah en po sura' ësës tamoan.”

23 “Ivëh, kën se kehkeh te' nom ma' o he' pën manih pa pok vapenpen, pan eën se he' na e Sosenen, parën koman antoen o vakihat peöm pom kea pën, 24 eën se vaho' voh o he' pën manih pa sinten a pok vapenpen, ko hah voh manuh pe kea pën,

köm vaöt koren vovoh voh ma', parën hah po' ma' ko he' po' na e Sosenen o he' pën.”

25 “Eteh se kehkeh vaho' a nom oah po vahutët, eën se vavih vëhö' hah eah, e' he me' e non pa vaho' a oah po vahutët. Eën tome' varëerë nom, ke' vaho' en pën pa koren e tökiiki soe. Ke' he' en pën po pirisman. Kee nohnoh ee pën. 26 Eö' to soe vaman rakah keo' pën, eën to hikta onöt rakah nom a këh tavus oho' ma' a iuun nohnoh, ke' antoen non a ö nën se voen vahik a moni' no e tökiiki soe to vate' ka oah.”

A Taate' Va Pa Mirö' O Vaen

27 “Moaan voh ne eöm to pënton voh em pa soe to soe non pan,

‘Eöm varih a nap vavaen, eöm se nat nem këh a ma köövo peöm,
paröm nö manuh pa ma meh köövo ko koroh me raeo,
eöm to mirö' em pa taate' va po vaen.’ *Eks 20:14; Lo 24:1*

28 Ivëhkëk, eö' to soe vaman rakah keo' peöm. Ta pah te' se keh ep ta pah köövo pare' manin vahat poan manih po kupu pe', e' to te' akuk va kov e non manih pa ö ne' to koroh me en pe', e' me a te' pamëh to mirö' en pa taate' va po vaen.”

29 “A papmatö vëh pa matömah se keh rëh a oah pa nok a taate' hat, të kon eah ko vi na. E' to vih non pa ta pah ö va pa sioniumah se hikta te' non, pe' to rëh e non pën pa nok a taate' hat. E' to hat non pa ö no sioniumah se kamis manih po sura' ësëes tamoan. 30 Ka papmatö pa koreomah se keh rëh a oah pa nok a taate' hat. Moes kurus eah ko vi na. E' to vih non pa ta pah ö va pa sioniumah se hikta te' non, pe' to rëh en pën pa nok a taate' hat. E' to hat non pa ö no sioniumah se kamis manih po sura' ësëes tamoan.”

A Taate' Va Pa Kök O Vaen

Matiu 19:9, me Mak 10:11-12, me Luk 16:18

31 “Moaan voh no a soe to soe non pan, ‘E voe teh to koman non a veo e köövo pe', e' se he' momoan voh o kiun to soe vanat non

a ö ne' se kök en po vaen pee.’ *Lo 24:1*

32 Ivëhkëk, eö' to soe vaman rakah keo' peöm. E voe se keh veo akuk e köövo to

hikta te'te'vaasi' non, ke köövo nö pare' me hah a meh voe, e köövo pamëh to kök pet me en pa taate' va po vaen. Ka hat pamëh ne voe moaan pe' to nok tariuk ke poan. Ke voe teh to me hah e köövo vëh moaan voh ne voe pe' to veo poan, e' me to nok en pa taate' rëhrëh."

Vapuh A Soe Vaman Pën

³³ "Eöm to pënton voh em pa soe no a kën sipuura to sosoe voh ne pan, 'Eën se nat nom piuk parën soe vaman na manuh kin pe Sunön.

Eën se keh nonok nom ta pah tah parën soe vaman na manuh pe Sunön, eën se vatet vatotoopin rakah a soe pamëh.' *Lev 19:12; Nam 30:2; Lo 19:21*

³⁴ Eö' to soe rakah keo' peöm. Eöm se nat nem soe vaman na manuh pa ëhnan a vöön va kin marën a vakikis a soe peöm. Suk ataeah, a vöön pamëh e' a ö vöön pe Sosenën. ³⁵ Paröm koe a soe vaman manih po oeh, marën a vakikis a soe peöm, suk ataeah, o oeh e' a ö vavakom pe Sosenën. Paröm nat nem soe vaman manuh Jerusalem marën a vakikis a soe peöm. Suk ataeah, a vöön pamëh e' a vöön pe Sunön Sipoan. ³⁶ Paröm nat nem soe vaman manih pa ma naineöm marën a vakikis a soe peöm. Suk ataeah, eën to hikta antoen nom a panih a uviumah ke' tavus kakaare, ke' e' se tavus vapö. ³⁷ Eöm se soe varoe kuru, oman, pa ö ne' se te' non o man. Ka hik, pa ö ne' se te' non a hik. Eën se keh kon pet a soe, e' a soe ko pe susun po ora' hat ipamëh."

Koe A Piun A Hat Pa Hat

Luk 6:29-30

³⁸ E Ieesu' to toto avoe' e non pare' soe pan, "Eöm to pënton voh em pa soe nee to soe voh ka neöm pan,

'Ta pah te' se keh mirö' a matan a meh te', a, e' to vih non peöm se mirö' varu' em pa te' mataneah.

Ka ta pah te' se keh tös kök a riu rivon a meh te',

a, eöm se tös kök varu' em pa te' riurivoneah.' *Eks 21:24; Lev 24:20; Lo 19:21*

³⁹ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm. Koe a piun a hat no a meh te' to nok manih peöm.

Ta pah te' se keh tapan a panömah, a, tarih, parën he' na a meh papan, ke' tapan. ⁴⁰ Ta pah te' se keh vaho' a oah manih po vahutët suk a ötop pën, kën se keh hikta onöt nom a piun a ötop pamëh, eën se he' eom pe' po ohop vatonun pën. Parën vatok pet na po ohop voon pën, ke' kon. ⁴¹ A pah te' vëvënsun se keh iu non a ö nën se te' a ma tah pe' pa paeh a kiromita', a, eën se te' a ma tah pe' pa poa kiromita'. ⁴² Ta pah te' se keh hin a oah ta pah tah sën he' eah, a, eën se he' eom pe'. Me ta te' se kehkeh ötop non manih pën, kën nat nom amun eah."

A Taate' Va Pa Iu O Te' Varih To Hat Ka Nom Oah Sih

Luk 6:27-28; 6:32-36

⁴³ E Ieesu' to toto avoe' e non pare' soe pan, "Moaan voh ne eöm to tēnan voh em pa soe to soe non pan,

'Eöm se iu a ma poëëneöm,' *Lev 19:18* 'paröm rës o te' varih to hat ka no neöm.'

⁴⁴ Ivëhkëk, kuru nö' to soe keo' peöm pan, 'Eöm se iu o te' varih to vakihat me a no neöm, paröm hin na o va'aus manuh pe Sosenën, ke' ururuan o te' varih to hihinën a no neöm. ⁴⁵ Eöm se keh vatet a ma taate' varih, eöm se tavus vamaman rakah em o pus koa' pe Sosenën e Tamëneöm va pa vöön va kin. Pare' vavatvus non ma' sih a potan, ke' paapa non sih a napan varih to nonok ne a ma taate' vih, me o te' varih to nonok ne a ma taate' hat. Pare' soe ka uhön ke' nus ma' manih po te' varih to nonok ne a ma taate' totoopin, me ro te' varih to hikta te' totoopin ne manih po epep pe Sosenën. ⁴⁶ Eöm se keh iu varoe nem o te' varih to iu a no neöm, keteh se po' voen a neöm? A nap kokon takis to nonok e ne pa pah taate'. ⁴⁷ Ke eöm se keh vih varoe ke nem a kën kea peöm, eöm se po' vih oah vah va i ro upöm te' nih? Suk ataeah, o te' varih to hikta nat ne sih pe Sosenën to vih me ke ne pa ma kën kea pee. ⁴⁸ Ka ma taate' peöm sih te' totoopin va ne manih pa ö no a taate' pe Tamëneöm voh pa vöön va kin to te' totoopin va non.' "

6

A Taate' Va Pa Va'aus A Meh Te'

¹ "Matop nem, eöm se nat nem nok a ma taate' va'aus peöm marën a ö no te' se ep. Eöm se keh nonok va nem nën, eöm to hikta

onöt nem a kon o voen vih peöm, manih pe Tamëneöm vöh pa vöön va kin. ² Eën se kehkeh he' nom ta tah pën manih po te' arus, koe a piu vovoh a suvin vamanih pa ö no te' möhmöh to nonok va ne sih manih pa ma koman iuun hinhin sone' me manih pa ma hanan. Ee a pap te' pikpiuk möhmöh poë varih to iu ne pan a napan se kë ne a ma ehneëre. Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a pap te' poë varih to kon vahik voh ee pa ma voen pee. ³ Eën se kehkeh va'aus nom o te' arus, ka papkiruk nat non a nat pataeah no a papmatö pën to nonok non. ⁴ Ivëh, ka taate' va'aus pën sih te' vakoan non, eën tome' te' va nom manih pa te' möhmöh. Ke Tamömah sih nat non a ma va'aus pën a vakoan, pare' piun ken pën pa ma va'aus poë varih.”

*A Taate' Va Pa Hin
Luk 11:2-4*

⁵ “O poen nöm to hinhin nem, eöm se nat nem nonok va nem pa ö no te' moko' rivoë to nonok va ne sih, ee to iu rakah ne a ö nee se sun ne koman a ma iuun hinhin sone', me manih pa ma hanan. Pare hinhin ne pan a napan se inan ne pee o te' va pa hin. Pare ta ne rapoë. Keö' to soe rakah keo' peöm, a pap te' poë varih to kon vahik voh ee po voen pee.

⁶ “Ivëhkëk, eöm se kehkeh hin nem, eöm se ho manih pa koman a ö te'te' peöm, paröm papanih ma' o hopa' paröm hin na pe Tamëneöm vöh na to hikta epep no eah. Ke Tamëneöm pamëh to nat non pa inan a tah to tatanok vakoan non.

⁷ “Ko poen nöm se hin, eöm se nat nem soe ta ma moeh soe peo, vamanih po te' moko' rivoë, ee to sosoe akuk rakah e ne pa tah to hikta te' non ta pusun eah. Ee to koman ne pan ee se nok ta ma soe peo ke Sosenën sih pënton a ma hin pee. ⁸ Koe rakah a vatet a ma taate' pee. Eöm se kehkeh hin nem ta pah tah manih pe Tamëneöm, e Tamëneöm to nat momoan vur en pataeah nöm to kökööt e nem. ⁹ O poen nöm se hin, eöm se soe vamanih pa hin peöm,

‘Tamamöm eën to te' nom vöön va kin. Emöm to hin nem pan a ehneömah se te' vasio' tamoan non.

¹⁰ A Matop Vih pën se nö ma'.

Kemöm sih vatet vavih o iu pën manih po oeh,

vamanih pa ö nee to vavatet va ne sih manuh pa vöön va kin.

¹¹ He' a ma' möm a taëën to onöt non a ma poen kurus.

¹² Ihan anoe a ma hat pemöm, vamanih pa ö nemöm to ihan anoe va voh in a ma hat no upöm te' to nok ka möm.

¹³ Parën nat nom vaonöt a punö', ke' tavus manih pemöm, kon këh a möm a ma punö' pe susun po ora' hat.’ ”

¹⁴ “Oman rakah! Eöm se keh ihan anoe a hat pa meh te' ne' to nok manih peöm, ke Tamëneöm vöh pa vöön va kin me se ihan anoe en pa ma te' hat peöm. ¹⁵ Eöm se keh hikta ihan anoe a ma hat po upöm te', e Tamëneöm me to hikta se ihan anoe non a ma te' hat peöm.”

A Taate' Va Pa Vapenpen Pa Taëën

¹⁶ “Eöm se keh vapenpen nem pa taëën, eöm se nat nem ep vatamak va nem po te' moko' rivoë. Ee se ep vatamak ne pan a napan se ep ne rapoë to vapenpen ne pa taëën. Ivëh, kö' soe rakah keo' peöm. Ee to kon vahik voh ee pa ma voen pee. ¹⁷ Ivëhkëk, eöm se keh vapenpen rakah nem pa taëën, huip a uvineöm ko pupui a matëeneöm. ¹⁸ Ivëh, ka napan sih ep ka no neöm pare koman ne pan eöm to hikta vapenpen nem pa taëën. E Tamëneöm vöh no a napan to hikta epep ne sih poë, e' varoe a paeh to ep non, e' ro ko to ep non pa tah vakoan kö se piun ken peöm.”

*A Taate' Va Pa Te', To Te' Me Non A Ma Tah Peo Manuh Pa Vöön Va Kin
Luk 12:33-34*

¹⁹ E Ieesu' to toto avoe' e non pare' soe pan, “Eöm se nat nem ununun nem ta ma moeh tahkoek peöm manih po oeh vëh. Manih po oeh vëh no pui me o rato' to mimirö' vi ne a ma moeh tah. A nap kakaveo to onöt rakah e ne pa kök a iuun peöm, ko kaveo vahik ee pa ma moeh tavaho' peöm. ²⁰ Ivëhkëk, eöm se vatet a ma taate' vih manih po oeh, a ma taate' poë varih to ununun a tahkoek peöm manuh va pa vöön va kin. Suk ateah, manuh va pa vöön va kin no o pui me o rato' to hikta te'

ne nën marën a mirö' a ma moeh tahkoek peöm. Me a nap kakaveo to hikta te' ne nën marën a kök a iuun ko kaveo a ma moeh tahkoek peöm. ²¹ A ö poanheh no a ma moeh tahkoek peöm to pet ne, no o kupu peöm se pah pet vakis e ne na nën."

*A Te' He'he' To Te' Me Non O Maaka
Luk 11:34-36*

²² "O matan to te' va non manih po ram va pa sionin. Ivëh, ka matömah se keh te' maaka non, eën se ep vavih e nom, ka sioniumah te' me e non po maaka. ²³ Ivëhkëk, a matömah se keh hat, eën hikta se ep vavih nom, ka sioniumah te' me e non pa popoen. Ivëh, kën se matop nom, suk ataeah, eën se keh te' me nom pa popoen, eën se mirö' suntan hah eo."

*A Hikta Pah Te' To Onöt Non A Kiu Manih
Pa Poa Torara
Luk 16:13*

²⁴ "A hikta pah te' to onöt non a matop a kiu pa poa torara, e' se hat ke non pa paeh, pare' iu e non pa meh. E' se pëpënton e non pa soe pa paeh, pare' he' tonun e non pa meh. Eöm to hikta onöt nem tavus a te' kikiu pa poa te', e Sosoenën me a moni'."

*A Taate' Va Pa Kokoman Vörep Me O
Kokoman Punis
Luk 12:22-31*

²⁵ Ke Ieesu' sosoe avoe' ke non pa ma vatomhë pe' pan, "Ivëh, kö' soe ka neöm, eöm se nat nem koman vörep nem o to'to' peöm, paröm soe vamanih pan, 'Ea se eën nös ataeah, ke' ea se kaak nös ataeah?' Paröm nat nem koman vörep nem a sionineöm, paröm soe pan, 'Ea se rara ataeah?' A taate' va pa vatet o iu pe Sunön ko te' vavih oah e non pa taate' va pa eën vamhun. O to'to' to apuh oah rakah e non pa sioniumah me e' to apuh oah e non pa tah ohop. ²⁶ Ep këk öm po növan varih to nönö vah ne sih, ee to hikta nepnep taëen ne sih, ko osoes ne. Pare hikta ununun taëen ne sih pa ta ma iuun vavaho' taëen. Ivëhkëk, e Sosoenën to mamakën e non pee. Ke eöm varih o te' eöm to apuh oah e nem po növan. ²⁷ Eöm se nat nem karë vörep suk nem a ma tah varih po oeh, ee to hikta se varë pet ne a pop peöm.

²⁸ "Vahvanih köm koman vörep nem a ohop peo? Eöm se inan voh pa ö no a töpka' to pupu va ne manih pa ma supui. Ee

tötöpka' vah va ne sih nih? Ee to hikta kikiu vëhva' ne sih pa vatëk hah rea. ²⁹ Ivëhkëk, eö' to soe voh keo' peöm, moaan voh e Solomon to ohop non a ma ohop mamatan vavih pe', ivëhkëk, a matan vavih pa ma töpka' varih to matan vavih oah e ne pa ma ohop pe Solomon. ³⁰ E Sosoenën to vavatëk vavih e non po meon vëh. Ka sinup nee se puit ko vi ee po sura'. Ko meon to te' va non nën, e Sosoenën to rara non sih poan. Ivëh, köm se nat va nem manih pan, e Sosoenën to matop vavih oah e non peöm vamanih pa ö ne' to matop va i non o meon. O si' vaman peöm to sone' vörep. ³¹ Eöm se nat nem koman va nem manih pan, 'Ea se eën ataeah, para kaak ataeah, para ohop ataeah?' ³² Ahik, a napan varih to hikta te' me ne o vaman to kokoman vörep ne a ma tah poë varih. Ivëhkëk, e Tamëneöm va pa vöön va kin to nat e non pa ö nöm to kökööt nem a ma tah poë varih. ³³ Ivëhkëk, a tah to apuh oah non pa ö nöm se iu nem a ma tah vih to he' vaeö non e Sosoenën e Sunön peöm. Paröm vatet a taate' totoopin pe'. Ke' se he' a neöm a ma tah nöm to kökööt nem manih pa matop vih pe'. ³⁴ Ivëh, köm se nat nem kokoman vörep nem ataeah se tavus sinup me pa ma papaeh poen. A ma poen poë varih to te' me ne a ma punis koman pee."

7

*A Taate' Va Pa Vöknah A Taate' Pa Meh Te'
Luk 6:37-38; 6:41-42*

¹ "Eöm se nat nem kiiki a ma taate' hat pa meh te'. E Sosoenën me se hikta kiiki a ma te' taate' hat peöm. ² E Sosoenën se kiiki me en pa ma taate' peöm, vamanih pa ö ne eöm to kiiki va i nem a ma te' taate' po upöm te'. A ma tah varih nöm to he'he' akuk nem sih o upöm te', e' a ma tah poë varih ne Sosoenën se piun hah ken peöm.

³ "Vahvanih kën kute' vavi' nom a tapisik sone' vëh to te' non pa matan e kea pën, ivëhkëk, eën to hikta koman nom a tanaon apuh vëh to te' non pa matömah?

⁴ Vahvanih, kën soe ke kea pën pan, 'Kea kö' kan këh na a matömah pa tapisik vëh pa matömah.' Ivëhkëk vamomoaan nën se inan hah voh eo, eën to te' vanun e nom pa tanaon apuh vëh to te' non pa te' matömah.

⁵ Eèn a te' moko' rivon, kon momoan a tanaon apuh vèh to te' non pa matömah. Ko vasuksuk po' nèn se ep vamaaka nom, parèn pah kan takin po' a tapisik sone' vèh to te' non pa matan e kea pèn. A pusun in a soe va'ih to soe va non manih pan, 'Eèn se ep momoan voh pa hat pèn, parèn pah vatotoopin po' e kea pèn.' ”

⁶ “Koe a he' o kèh a tah vapenpen to vaneah non pe Sosenèn. O kèh tome' tapiun ma' pare èèn ee peöm. Paröm nat nem vi ke na o ku' a ma mök vihvih peöm. O ku' to me' kom tötöön i rapoë pa ma moeere.”*

Hin Vakis E Sosenèn Ataeah Nèn To Kökööt Nom

Luk 11:9-13

⁷ E Ieesu' to vavaato avoe' e non pare' soe pan, “Hin vakis rakah na manuh pe Sosenèn, ke' sih he' a neöm ataeah ne eöm to kökööt nem. Me eöm se keh vavaiu vah nem e Sosenèn, eöm se taum em pe'. Me eöm se keh tekteok o hopa', ke Sosenèn se peret ken peöm. ⁸ Suk ataeah, o te' varih to hinhin vakis ne pe Sosenèn, ee se kon ee pa ma taneah nee to kökööt e ne. Ko te' varih to vaiu vah ne e Sosenèn, ee se taum ee pe'. Ko te' varih to tekteok ne o hopa', e Sosenèn se peret ken pee.

⁹ “Eöm se po' nok vahvanih pa ö no ta pah koa' peöm se keh hin e tamaneah to mu', e tamaneah se kès he' en pe' pa vös? Ahik. ¹⁰ Ke' e koa' se keh hin e tamaneah ta iian, e tamaneah se kès he' en pe' pa kuru'? E' me ahik. ¹¹ Eöm ro te' hat, eöm to he'he' nem sih a ma tah vihvih manih pa ma koa' peöm. Ivèh, köm se nat vavih va nem manih pan, e Tamèneöm to te' non manuh pa vöön va kin, e' se he' en ma' pa ma tah vihvih manih po te' varih to hinhin ne poë.”

¹² “A ma taate' ne eöm to iu nem pan o upöm te' se nok ka neöm, e' a ma taate' poë varih ne eöm se nok varu' ke raeo. Iva'ih a pusun rakah in o Vavaasis pe Mosès, me o Vavaasis po Te' Vanènèn Soe.”

A Hanan To Nö Non Pa Vöön Va Kin To Parin A Hiva'

Luk 13:24

¹³⁻¹⁴ E Ieesu' to vavaato avoe' e non pare' soe pan, “Eöm se suk rakah a hanan kopih. Pe' a hanan to nö non manuh pa vöön va pa kon kamis to parin a papanö', pare' tö rakah pa suk, ivèh, ka nap peo vavatet ne a hanan pamèh. Ivèhkèk, a te' hanan vèh to koe ke non manih pa vöön va po to'to' tamoan, to parin sone' pare' kopih. Ke' hiva' rakah e non pa napan pa suk, ivèh, ka si' nap keok akuk to vavatet ne a hanan pamèh. Ivèh, keöm se suk rakah a hanan pamèh.”

Eöm Se Matop Vavih Nem Po Te' Vanènèn Soe Pikpiuk

Luk 6:43-44; 13:25-27

¹⁵ “Eöm se vamatop vavih rakah nem po te' vanènèn soe pikpiuk. Ee to nat vi ne a nok a ma to marèn a vamanman a neöm. Pare te' va ne manih po kèh poa to ohop ma' o peos sipsip ko huk vatèt ma' po sipsip to not ta te'. ¹⁶ Eöm se inan koe raeo manih pa taate' hat nee to nonok ne. A taate' vih to hikta antoen non a tane' ma' manih pa nap hat. E' to te' akuk va kov e non manih, po no' voaèn to hikta antoen non a pu tane' ma' po komön o no' uris to'to', me o kakau to hikta antoen non a vaveoh tane' ma' pa vu kensun. ¹⁷ E' to ep va kov e non manih, o nö' vih to vovoa' non sih o voa' vih. Ko nö' hat to vovoa' non sih o voa' hat. ¹⁸ O naon vih to hikta onöt non a voa' o voa' hat. Ko naon hat hikta antoen non a voa' o voa' vih. ¹⁹ Ka naon kurus varih to hikta vovoa' vavih ne, no a napan se moes vi ko vi ee pee po sura'. ²⁰ Eöm se inan koe i ro te' vanènèn soe pikpiuk, manih pa ma taate' pee.”

O Vamomhë Vamaman

Luk 13:25-27

²¹ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “E' to hikta te' non pan o te' kurus to popoka' a no neo' pan, 'Sunön, Sunön, eèn e Sunön pemöm', se hop manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. O te' varoe varih to vavatet ne a ma tah ne Tamön vöh pa vöön va kin to iu non se hop manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. ²² Manih po poen ne Sosenèn se kiiki a ma taate' pa napan, a nap peo rakah se soe ka neo' pan, 'Sunön, Sunön, eèn e Sunön pemöm. Emöm

* **7:6:** A tah vapenpen me a ma mök vihvih ne Ieesu' to soe vapipino' suk non, ee to te' va ne manih, pa tah vapenpen to te' me non o vavaasis pe Ieesu'. A ma mök vihvih, to vèknöm ne o vavaasis pe'.

to nonok nem a ma kiu vanënën soe manih pa ehnoomah. Manih pa ehnoomah nemöm to veveo tavus nem o ora' hat, pamöm nonok nem a ma tah vatoksean.' ²³ Kö' se soe vamaaka rakah keo' pee pan, 'Këh a na neo' öm, peö' to hikta nat no' peöm. Suk eöm o te' va pa nok vatëh a ma taate' hat.' "

A Poa Taate' Va Pa Eok A Iuun
Luk 6:47-49

²⁴ "O te' varih to pënton ne a ma tah nö' to sosoe no' pare vatet, ee to te' va ne manih pa te' natnat to eok a iuun pe' tonun a vös. ²⁵ Ka uhön nus ka ruen unat ka ivat ip ma', pare' kö en pa iuun. Ivëhkëk a iuun to hikta vu'. Suk ataeah a te' natnat to eok a iuun pe' tonun a vös. ²⁶ Ivëhkëk o te' varih to pënton varo ne a soe nö' to vavaasis no', pare hikta vatet, e'e to te' va ne manih pa te' papön to eok a iuun pe' pa tonun o kösan. ²⁷ Ka uhön nus suntan ma', ka ruen unat ma' ka ivat ip pet en ma', pare' kö en pa iuun. Ka iuun takök, pare' vu' vakëkëh rakah en manih po oeh."

²⁸ E Ieesu' to sosoe vahik ko non a ma soe pe' ka napan töhkak vahat rakah ee po vavaasis pe'. ²⁹ E Ieesu' to hikta vavaasis va non manih po te' nat in o Vavaasis pe Mosës. Ahik, e' to vavaasis va non manih pa te' to te' me non a tasun.

8

E Ieesu' To Vato' Hah A Pah Te', To Te' Me Non A Mët Tôpa'
Mak 1:40-45, me Luk 5:12-16

¹ E Ieesu' to kunah tane' ma' manuh pa tope, ka nap peo rakah vatet poë. ² Ka pah te' to te' me non a mët tôpa' nö ma' manih pe Ieesu'. Pare' vatokon, ko soe ke poan pan, "Sunön, eën se keh iu nom kën vato' hah eom peö'." ³ Ke Ieesu' vaket en pe', pare' soe pan, "Eö' to iu e no'. Voon ah." Ka varu' rakah vakomanih no a mët tôpa' to hik këh en pa sionineah. ⁴ Ke Ieesu' vuhvuh poan pare' soe pan, "Eën se nat nom vatët ta meh te' a tah va'ih to tanok manih pa sioniumah. Ivëhkëk, eën se nö parën vataare varoe a sioniumah manuh pa te' ësës he' po Jiu', köm ip ta vöna' paröm ës ke na e Sosenën vamanih pa ö no Vavaasis pe Mosës to soe vavoh, ka tah pamëh se

vataare non a napan a ö no mët pën to hik en, kën voon hah eom."

E Ieesu' To Vato' Hah A Te' Kikiu Pe Susun Pa Nap Vëvënsun Va Room
Luk 7:1-10

⁵ E Ieesu' to nö en manuh pa vöön va Kapaneam. Ko poen ne' to vos nën ka pah te' susun pa 100 te' vëvënsun va Room nö en ma' manih pe'. Pare' hin poan o va'aus, ko soe pan, ⁶ "Sunön a te' kikiu peö' to hara' non a kamis pare' koroh e non ma' iuun. E' to hikta onöt non a riu a sionineah. Me e' to hara' suntan e non po kamis." ⁷ Ke Ieesu' soe ken pe susun pa nap vëvënsun pan, "Eö' se nö eo' nös parö' vato' hah eo' pe'." ⁸ Ivëhkëk, e susun pa nap vëvënsun to piun a soe pe Ieesu', pare' soe pan, "Sunön sipoan, eö' to hikta te' vih onöt no' a ö sën nö na pa iuun peö'. Eën se soe varoe ko ma' ka te' kikiu peö' to' hah. ⁹ Suk ataeah, eö' me to te' no' paan in a te' vëh to vovoh ka non eo' pa he' a neo' a kiu. Eö' koman to te' me no' po te' vëvënsun to te' ne paan. Eö' se këh soe ke a te' pamëh, 'Nö ah,' ke' nö en. Eö' se keh soe ke a te' pan, e' se nö ma', ke' se nö en ma'. Eö' se keh ta' a te' kikiu peö', 'Nok a kiu va'ih', e' se pënton en pa soe peö'. Pare' nok en pa kiu pamëh." ¹⁰ E Ieesu' to pënton a soe va'ih, pare' pah kokoman vörep e non. Pare' soe ke ra napan varih to te' va'peh me ne poë pan, "O pöh man rakah, eö' to soe ka neöm, manih pa muhin va Israëel eö' to hikta ep no' ta pah te' no vaman pe' to eh va non manih pa te' susun pa nap vëvënsun vëh.

¹¹ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a nap peo rakah to hikta te' ne ro Jiu' se tane' ma' manuh pa ö no a potan to pepeah ke non ma'. Me manih pa ö no a potan to kukunah koe ke non, ee se nö ma' pare iho' ko vaëën me Abraham, ke Aësak, ke Jekop, manih pa koman a Matop Vih va pa Vöön va Kin. ¹² O Jiu' varih to koman vapiun ne pan ee se hop ee pa Matop Vih va pa Vöön va Kin, ivëhkëk, e Sosenën se vate' en pee pa vöön popoen. Ka manih pa vöön pamëh no a napan se okook kov e ne, ko vakuskus rivon me e ne po kamis o apuh rakah.

¹³ E Ieesu' to soe ken pe susun pa nap vëvënsun pan, "A te' kikiu pën se to' en, suk

eën to vaman nom pan e' se to' hah en." Ka varu' vakomanih no a te' kikiu to to' en.

*E Ieesu' To Vato' Hah E Noan E Pita'
Mak 1:29-31, me Luk 4:38-39*

¹⁴ E Ieesu' to nö en manuh pa iuun pe Pita', pare' taum e köövo noan e Pita' to koroh non. E' to hara' non a hiinana. ¹⁵ E Ieesu' to vaket pa koreneah ka hiinana pamëh hik këh en pe', ke' sun ko vamatop ken pe Ieesu' pa taëen.

*E Ieesu' To Vavato' Hah A Ma Nap Peo To Hara' Ne A Ma Vu Mët
Mak 1:32-34, me Luk 4:40-41*

¹⁶ Pa matan poen no a napan to te'te' kov e ne ma' po te' öt po ora' manih pe Ieesu'. Ke Ieesu' ta' o ora', kee këh ee po te'. E Ieesu' to vavahik a ma vu mët varih to öt ne a napan. ¹⁷ E Ieesu' to nok a ma tah vatoksean poë varih, marën a vapuh a to to tavus tane' voh manih pa rivon a te' vanënën soe vëh, e Aisaëa'. E' to soe voh pan,

"E' to te' a ma kamis pea,
pare' vahik en pa ma vu mët pea." *Ais 53:4*

*A Pah Te' To Kehkeh Vatet Non E Ieesu'
Luk 9:57-62*

¹⁸ Manih Kapaneam e Ieesu' to ep a napan to parin a peo vörep to tönun töön ne poë, pare' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, "Ea se pahan ee manuh pa pap tonon vöh."

¹⁹ Ivëhkëk, a pah te' vavaasis to nat non o Vavaasis pe Mosës to nö ma' manih pe Ieesu', pare' soe ke poan pan, "Apuh, a ma vöön kurus nën to nönö nom, ne eö' se suk eo' pën." ²⁰ Ke Ieesu' soe ke poan pan, "O këh poa to te' me ne a ma kove' te'te' pee, ko növan te' me ne pa ma he' te'te' pee. Ivëhkëk, eö' e Koa' Te' pa Napan Kurus to hikta te' me no' ta ö ne eö' se koroh ko vanot." ²¹ Ka meh te', e' e vamomhë koman pe Ieesu' to soe ke poan pan, "Topoan, vaonöt ka neo' ah, kö' nö parö' pe voh ma' e tamön." ²² Ivëhkëk, e Ieesu' to piun poan pare' soe pan, "Ahik, suk a ma' neo' ah, parën koe o te' varih to hikta kon avoe' ne o to'to' tamoan, kee nö, pare pe o upöm te' mët pee."

*E Ieesu' To Soe Ka Tuvuh Ke' Tö
Mak 4:36-41, me Luk 8:22-25*

²³ E Ieesu' to tok po parö' me a ma vamomhë pe', kee nö ee. ²⁴ Ka ivat ip ma', ka supa susurap hop e non manih po komön o parö'. Ivëhkëk, e Ieesu' a koroh varo. ²⁵ Ka ma vamomhë nö, pare kunkuun poë, pare soe pan, "Topoan, Topoan, hehe a ra ah, a si' ö hat, ko parö' roko' me en pea." ²⁶ E Ieesu' to piun rapoë pare' soe pan, "Eöm nanaöp suk nem ataeah? Eöm to te' me nem o vaman to parin a sone'." Ke Ieesu' sun, pare' ta' a tuvuh me a supa, ka tuvuh tö en, ka supa hikta ririu hah non. ²⁷ Ka ma vamomhë pe' pah töhkak vahat ee, pare soe ee pan, "A te' vëh, e' rakah eteh? Ka tahi me a tuvuh tēnan ee pa soe pe'?"

E Ieesu' To Veo Këh A Poa Te' Pa Tuvuh Hat

Mak 5:1-20, me Luk 8:26-37

²⁸ E Ieesu' to pahan pet en manuh pa pap tonon vöh, pare' takin en pa muhin pa napan va Gadara'. Nën no a poa te' no ora' hat to te' ne manih pee, to nö ee ma' pe Ieesu'. A poa te' poë varih to te'te' ne sih po vapeepe. Ee pon to vava'naöp ne sih a napan. Ka napan hikta onöt ne a suk a hanan to koe ke non po vapeepe pamëh. ²⁹ Ee pon to nö ma' manih pe Ieesu', pare kokoe' vakis rakah ee ma' pan, "Koa' pe Sosenën, eën se nok ataeah manih pemöm? Eën to nö pö' ma' pa vakmis a möm, ha? O poen pën pa vakmis a möm to me' avoe' e non ma'." ³⁰ Ee to te' vatët ne pa ö no vasun ku' peo to ënëen ne. ³¹ Ko ora' hat hin vakis ee pe Ieesu', pare soe ma' pan, "Eën se keh veo a möm, emöm se nö ko hop em po ku' varuh."

³² Ke Ieesu' soe ke rapoë. "Nö öm." Ka ma ora' hat poë varih këh ee pa poa te' pare nö ko hop ee po ku' poë varih. Ko vasun ku' poë varih vavaveo kunah ee pa ö vaere, ko susurap ee na pa tonon, pare vuk, ko mët vahik ee.

³³ Ka napan varih to matop ne sih po vasun ku' pamëh ep a tah va'ih, pare varurusin ee. Ee to vos manuh pa vöön apuh, pare vahutët ee pa ma taneah to tanok töön rapoë manih pa poa te' poë varih. ³⁴ Ka napan kurus va pa vöön apuh pamëh nö ee pa ep këh e Ieesu'. Ee to ep ee pe', pare hin vakis poë, pan e' se këh tavus a muhin pee, pare' nö pa ta meh muhin.

9

*E Ieesu' To Vato' Hah A Te' Tëtënkun
Mak 2:1-12, me Luk 5:17-26*

¹ E Ieesu' to peah en po parö', pare' pahan hah en manuh pa pap tonon vöh. Ko vos en pa vöön koman pe' vëh Kapaneam.

² Ka ma pah te' te' ee ma' pa te' tëtënkun to koroh non po pan pe'. Ke Ieesu' inan o vaman pee, ivëh ke' soe ke a te' tëtënkun pamëh pan, "Koa' peö', vatö o kokoman pën, peö' to ihan anoe eo' pa ma hat pën."

³ Ko te' vavaasis varih to nat ne sih o Vavaasis pe Mosës to pënton a soe pe Ieesu', pare vavasoe aven e ne pan, "A te' vëh toto va non manih toh? E' to sosoe o'oah e non pe Sosenën."

⁴ E Ieesu' to nat vahik en pa ma kokoman pee, ivëh, ke' soe ke rapoë pan, "Suk ataeah, köm te' me nem o kokoman hat? ⁵ E' hikta te' hiva' non pa soe ke a te' tëtënkun vëh pan, 'A ma hat pën nö' to ihan anoe eo'. Suk ataeah, o upöm te' to hikta antoen ne a inan vamanih pan a ma hat pe' to hik ee. Ivëhkëk, e' to hiva' oah e non pa soe ke a te' tëtënkun pan, 'Eën se sun, ko nö eom'. Suk ataeah, a ma napan se ep ne, pan a te' pamëh to to' hah en. ⁶ Ivëhkëk, eö' se vamaaka ka neöm a pah tah, köm se vaman, ko nat ka neo' e Koa' Te' pa Napan Kurus to te' me no' pa tasun manih po oeh marën a ihan anoe a ma hat. Ivëh, kö' ta' eo' pa te' tëtënkun pamëh pan, 'Sun ah, parën kon o pan pën, ko nö eom manuh pa iuun pën.'"

⁷ Ka varu' rakah vakomanih no a te' tëtënkun pamëh to sun, pare' kon o pan pe', ko nö en pa iuun pe'. ⁸ Ka napan varih to ep ne pa tah ne Ieesu' to nok manih pa te' tëtënkun pamëh töhkak rakah ee. Pare naöp ko pah kë ee pa ehnan e Sosenën. Suk ataeah, e Sosenën varoe kuru to he' o vu kiki vëh manih pa te' va po oeh ke' nonok non a ma kiu to matan va ne manih.

*E Ieesu' To Vaoe E Matiu, Tere' Suk Poan
Mak 2:13-17, me Luk 5:27-32*

⁹ E Ieesu' to këh a ö ne' to te'te' non, pare' ep a pah te' kokon takis to iho' non pa iuun kokon takis. A ehneah e Matiu. Ke Ieesu' soe ke poan pan, "Suk a ma' neo' ah." Ke Matiu sun, pare' vatet en pe'.

¹⁰ Po poen ne Ieesu' to ënëen non manih pa iuun pe Matiu, me a nap kokon takis, me ro te' no a ma taate' pee to hat, me a ma vamomhë pe', ¹¹ ko Parësi' ep e Ieesu' to ënëen va'peh me e non pa nap kokon takis, me ro te' no a ma taate' pee to hat, pare hi ee pa ma vamomhë pe Ieesu' pan, "Vahvanih ke tövavaasis peöm ënëen va'peh me non pa nap kokon takis me ro te' no a ma taate' pee to hat?"

¹² E Ieesu' to pënton a soe va'ih no Parësi' to ihi ne a ma vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, "O te' varih to hikta hara' ne a mët, e'e to hikta nönö ne pa ep e rökta'. Ahik. A napan varoe varih to hara' ne a mët to nönö ne pe rökta'. ¹³ Eöm se nö paröm kokoman këh a pusun a soe va'ih to kiun non po Puk Vapenpen to soe non pan, 'Eö' to iu oah no' a taate' iu te'.

E' a taate' pamëh to apuh oah non a ö nöm to ip a vöna', paröm ës ke na e Sosenën." *Hos 6:6*
Eö' to hikta nö voh ma' pa va'aus o te' varih to koman ne pan ee ro totoopin. Ahik. Eö' to nö voh ma' pa va'aus o te' varih to nat va ne manih pan ee ro te' hat."

*A Taate' Va Pa Vapenpen Pa Eën
Mak 2:18-22, me Luk 5:33-39*

¹⁴ Vasuksuk no a ma vamomhë pe Jon Tövapupui to nö ma' manih pe Ieesu', pare hi poë pan, "Vahvanih, kemöm me ro Parësi' vavetet e nem pa taate' vapenpen pa ëen? Ivëhkëk, a ma te' vamomhë pën to kök ee pa taate' pea, pare hikta vapenpen ne pa ëen a taëen."

¹⁵ Ke Ieesu' piun rapoë pare' he' a soe vapipino' to vamaaka non a kiu pe' pare' soe ke rapoë pan, "E' to vih pö' non pa ma te' pe voe tövaen vavoon se hara' vatamak ne? Ahik. E voe tövaen vavoon se keh te' va'peh me non raoe, ee hikta se hara' vatamak ne. Suk ataeah, ee to vaeö me ne e voe tövaen vavoon. Ivëhkëk, a ma poen se tavus ma' no upöm te' se me ke ee pe voe tövaen vavoon, ke' këh en pa ma te' pe'. Manih po poen pamëh e'e se vapenpen ee pa taëen. Suk ataeah e'e to tamak e ne poë. Ivëh, ka peah hah pe Ieesu' manuh kin to te' va i non manih pe voe tövaen to këh a ma vamomhë pe', kee vapenpen ne a taëen."

¹⁶ E Ieesu' to sosoe vapipino' avoe' e non, pare' he' o meoh pöök soe vapipino' to vamaaka non o vavaasis voon pe', pare' soe pan, “A hikta pah te' to onöt non a kurus a ta rara voon pare' kunpip a töhko' vëh to te' non po ohop vamaaan. E' se keh nok va nën, pare' pupui vatëh non o ohop pamëh, e' se mirö' oah rakah en po ohop, ka ta rara vëh to kunpip non a töhko' tanunu' ka töhko' pah tökrus va'puh oah en. ¹⁷ Me a hikta pah te' to isu o voaën voon manih po pëk vamaaan nee to kun po kap sipsip. E' se keh isu en po voaën voon o voaën voon se kurus en po pëk vamaaan. Suk o pëk vamaaan to hikta onöt non a tëptot. Ivëh, ko pëk se tökrus en ko voaën tako' en. Ahik. Eöm se isu o voaën voon manih po pëk voon nee to kun po kap sipsip.”

Ivëh, ka se nat no öt vatös in o vavaasis moaan me o vavaasis voon pe Ieesu'.

E Ieesu' To Vato' Hah E Koa' Mon Pe Jaërus, Pare' Vavih Hah E Köövo To Hariun O Ohop Pe'

Mak 5:21-43, me Luk 8:40-56

¹⁸ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa ma vamomhë pe Jon Tövapupui, ka pah te' to susun non pa iuun hinhin sone' nö ma', pare' vatokon manih pa matan e Ieesu', pare' soe pan, “Varu' rakah vakomanih ne koa' mon peö' to mët en. Kö' iu no' a ö nën se nö, parën hariun eah pa koreomah, ke' to' hah.” ¹⁹ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to sun, pare' nö me ee pe susun va pa iuun hinhin sone' manuh pa iuun pe'.

²⁰ Ee to te' avoe' e ne manih hanan, ka pah köövo to vavahuh voh non o era' po pöh havun me ro pöök kirismas to huk vatët ma' tonun e Ieesu'. Pare' hariun a ö noton in o ohop pe'. ²¹ Suke' to koman aven non manih po kokoman pe' pan, “Eö' se keh hariun akuk o ohop pe', ka mët vëh hik këh en peö'.”

²² Ke Ieesu' tarih, pare' ep in e köövo pamëh, pare' soe ke poan pan, “Vaeö rakah ah, koa' peö'. Eën to vaman nom neo', ka mët pën hik këh en pën.” Ka varu' rakah vakomanih no era' to hikta nöno hah non ma', ke' hara' vavih en.

²³ E Ieesu' to nö, pare' tavus en manuh pa iuun pe susun pa iuun hinhin sone', e' to ho pare' taum en pa napan to vaokook

ne. Ko upöm nonok ne a ma taokook. ²⁴ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, “Sun öm, ko tavus, e koa' mon vëh to hikta mët. E' to koroh varoe.” Ivëhkëk, a napan varih to okook ne to vapikpiuk e ne pe', pare' vavövöne' suntan ee pe'.

²⁵ E Ieesu' to veo tavus vahik en pa napan, pare' ho en manuh pa ö ne koa' to pet non, pare' öt a koreneah, ke' to' hah en.

²⁶ Ko vahutët va pa tah ne Ieesu' to nok nö vavah en manih pa koman a ö muhin pamëh.

E Ieesu' To Vato' Hah A Poa Te' Kehö'

²⁷ Ke Ieesu' këh en pa iuun pamëh, pare' nöno non ka poa te' keho' suk ma' poë, pare' taneo ee pa kokoe' suk na poë pan, “Koa' supnai' pe Devit uruan a möm ah.” ²⁸ E Ieesu' to nö, pare' ho en pa meh iuun. Ka poa te' keho' poë varih vatet ho ee pe'. Ke Ieesu' hi rapoë pan, “Eöm kës to vaman rakah e nem peö' se kap hah eo' pa ma matëëneöm?” Kee soe, “A, Topoan.”

²⁹ Ke Ieesu' vaket en pa poa matëëre, pare' soe ke rapoë pan, “Eöm to vaman em pa ö nö' se nok vavih a neöm, ivëh, köm se ep vamaaka em.” ³⁰ Ka poa te' poë varih maaka matan ee. E Ieesu' to vuhvuh rakah en pee pan ee se nat ne hutët a tah va'ih to tanok manih pee pon pa ta meh te'. ³¹ Ivëhkëk, ee to këh e Ieesu', pare' taneo ee pa hutët a ma taneah ne Ieesu' to nok manih pa koman a si' ö muhin pamëh.

³² A poa te' poë varih to këkëh ko ne e Ieesu' ka napan te' ee ma' pa meh te' no a ora' hat to vapapön non poan, ke' hikta onöt non a to. ³³ E Ieesu' to ta' vakis rakah en pa ora' pan, e' se këh tavus a te' pamëh, ke' vaato hah. Ka te' papön pamëh taneo hah en pa to. Ka napan pah vatötöhhak ee, pare' vasoe ee pan, “Ahik ta pah tah na to ep voh no to te' va non manih Israël.”

³⁴ Ivëhkëk, o Parësi' to soe pan, “E susun po ora' hat to he' kikis non sih poan, ke' veveo këh non a napan pa ma ora' hat.”

E Ieesu' To Tamak A Ma Napan

³⁵ Ke Ieesu' vavavih vah kov e non pa ma vöön apa'puh me a ma si' vöön sosone', pare' vavaasis non a napan pa ma koman iuun hinhin sosone' pee. E' to vavaasis non raoe pa Soe Vih va pa Matop Vih pe

Sosenen. Me e' to vavato' hah non a ma napan varih to te' me ne a ma vu mët me a ma vu kamis manih pa ma sioniire. ³⁶ E' to ep a napan to peo vörep, pare' pah uruan en pee, suk ataeah, a ma kokoman pee to nun, kee hikta nat ne peteh se va'aus rapoë. Ee to te' va i ne manih po sipsip varih no a hikta te' to matop non rapoë. ³⁷ Ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, "A napan o pöh peo to vamatop ne a vaman a neo' pa ö söm va'aus raoe. Ivëhkëk, a hikta nap peo pa vatvus ke raoe a Soe Vih. Ee to te' va ne manih pa voa' to vamatop manih koman a rak, ka hikta nap kiu peo pa oes a voa', ³⁸ Ivëh, kôm se hinhin nem e Sosenen, ke' se vamatop a ma napan peo, kee vaman a neo'. Eöm se hinhin nem e Sosenen, ke' vanö ma' a nap kiu peo manih pa rak."

10

A Ma Èhnëëra Ma Aposol Pe Ieesu' Mak 3:13-19, me Luk 6:12-16

¹ E Ieesu' to vaoe ununun en pa havun me ra poa vamomhë pe', kee nö ee ma'. Ke' he' rapoë a tasun pe', marën a veo këh a napan po ora' hat, me a vavahik a ma vu kamis, me ma vu mët. ² Iva'ih a èhnëëra ma aposol pe Ieesu'. A te' a vamomoaan ivëh, e Saëmon a meh èhneaneah e Pita', ke kea pe' Èndru'. Ke Jëmis pen kea pe' Jon, ee a poa sunai' Sëbëdi'. ³ Ke Filip pen Batromio'. Ke Tömas, ke Matiu vëh, a te' kokon takis. Ke Jëmis e sunai' Apias, ke Tëdius. ⁴ Ke Saëmon, a te' vëh to tane' voh ma' po kum nee to popoka' ne Sërat.* Ke Jiutas Iskariot, to tane' ma' Kariot, e' a te' pamëh se vikuh e Ieesu' manuh pa koreera napan varih to hat ov e ne poë.

E Ieesu' To He' Kiu A Havun Me Ra Poa Vamomhë Pe' Pare' Vanö Rapoë

Mak 6:7-13, me Luk 9:1-6

⁵ E Ieesu' to hara' vanö a havun me ra poa vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, "Nat nem nö manuh pa napan to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Me pa ma vöön no napan va Samëria' to te' ne. ⁶ Eöm se nö manuh pa napan va Israël, suk ee to te' va ne manih

po sipsip to ro këh a te' to matop non rapoë. ⁷ Eöm se nö, ko vavaasis a tah va'ih, "A Matop Vih va pa Vöön va Kin to vatët en ma'." ⁸ Eöm se nö paröm vavato' hah o te' varih to hara' ne a ma kamis, ko kunkuin hah o te' mët, kee to'to' hah ee. Paröm vato' hah o te' varih to te' me ne a mët töpa' manih pa sioniire, ko veo këh o te' po ora' hat. Eö' to he' akuk eo' peöm po kikis va'ih, kôm se nö ko va'aus akuk o upöm te'. Paröm nat nem hin raoe o voen.

⁹ "Eöm se nat nem te' ta moni' vamanih pa gol, me a silva', me a kopa' manih pa ma kove peöm. ¹⁰ Ko poen nöm to nö, eöm se nat nem te' to kove, me to pöök ohop, me ta su', me to toknon. Suk ataeah, a te' to kiu vakis non pa va'aus a napan, a, a napan se he' ee pe' pa taëen.

¹¹ Pare' soe pet ke rapoë pan, "Eöm se keh vos pa ta' vöön apuh, me ta si' vöön sone'. Eöm se inan vavih peteh va pa vöön pamëh no a taate' pe' to vih, pare' totoopin. Paröm te' va'peh me nem eah pa iuun pe', ke' antoen po poen nöm se këh a vöön pamëh.

¹² Eöm se keh ho pa ta pah iuun, eöm se soe ke ra napan va pa iuun pamëh pan, 'E Sosenen se he' a neöm a taate' moomo.' ¹³ Kee se keh kamö' ee peöm, këh ma' o kokoman tö me a soe vih peöm, kee te' me ne. Ivëhkëk, ee se keh rës ee peöm manih pa iuun pee, kon hah këh raoe o kokoman tö me a soe vih peöm. ¹⁴ Ka manih pa ma meh vöön no a napan se keh hikta vaoe a neöm pa ma iuun pee, pare' hikta pënton a ma soe peöm. A, këh ma' a iuun me a vöön pamëh paröm susunuh o kusan vëh to te' non pa ma moeeneöm.† ¹⁵ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm. Manih po poen ne Sosenen se kiiki a taate' hat pa napan varih po oeh, a napan va pa poa vöön varih Södom me Gomora' ne' se vakmis vasone' en pee. Ivëhkëk a napan va pa vöön pamëh to koe ee pa pënton a soe peöm. Ivëh, ke Sosenen se vakmis oah en pee."

A Ma Punis Se Tavus Manih Peöm Mak 13:9-13, me Luk 21:12-17

¹⁶ "Pënton öm, eö' to vanö va ka neöm manih po sipsip to te' ne topnin o këh poa.

* **10:4:** A ma te' to tane' ma' po kum nee to popoka' ne Sërat, ee to vapus me ne a kaman va Room pan ee se matop koman hah a ne. † **10:14:** A taate' va pa susunuh o kusan to te' non paan a moeera, e' a taate' po Jiu'. A taate' pamëh to vataare non a napan va pa vöön pamëh a ö ne Sosenen se vakmis rapoë, suk ee to pënton varo e ne pa Soe Vih.

Ivëh, kôm se nö, parôm te' va'peh me nem rae, parôm vataare rae a taate' totoopin me a taate' natsean po kuru'. Parôm vatet a taate' po növan varih o panuh, suk ee to hikta nat ne pa mirö' a meh te', ka taate' pee tö. ¹⁷ Ko matop vavih nem po te' se öt a neöm, pare vaho' ee peöm po vahutët, ko ip ee peöm pa ma koman iuun hinhin sone' pee. ¹⁸ Ee se öt ee peöm, kôm sun em pa matëero te' apa'puh va pa kaman, me ro te' susunön, suk eöm to vaman, parôm vavatet a nem neo'. Kôm soe tavus kem pee, me o te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' a Soe Vih pe Sosenen. ¹⁹ Ee se öt ee peöm, pare vate' ee peöm po vahutët, kôm nat nem nanaöp nem rae pan eöm se soe ke rae a soe taeah, me eöm se piun rae pa soe taeah. Manih po poen pamëh, no a Tuvuh Vasio' pe Sosenen se vataare en peöm pa soe taeah nöm se soe tavus ke rae. ²⁰ E' to hikta te' non pan eöm koman ivarih se soe tavus a soe pamëh, ahik, a Tuvuh Vasio' pe Tamëneöm ivëh, se vatvus ma' a soe manih pa ma kokoman peöm, kôm vatvus pet ke rae."

²¹ "O te' se he' mët ee pa ma kea pee manih pa nap hat, kee ip vamët ee pee. Ka kën taman se nok va ee nën manih pa ma koa' pee. Ka ma koa' pee se hat ke ne pa ma tamëere me ra ma sinëere, pare ip vamët ee pee. ²² A napan kurus se rës ee peöm, suk eöm to vaman, parôm vavatet a nem neo'. Ivëhkëk, a napan varih to te' vakis ne pa te' a ma punis, pare öök na po poen no oeh se hik, e Sosenen se hehe en pee. ²³ Eöm se keh tahinën manih pa koman vöön pamëh, këm a vöön pamëh, parôm nö em pa ta meh vöön. Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, eöm se me' avoe' e nem pa vahik a kiu peöm manih pa ma vöön va Israël, eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus he nö eo' ma'."

²⁴ "E koa' va pa siku to hikta antoen non a te' oah e tövavaasis pe'. Ka te' kikiu me to hikta antoen non a te' oah e susun pe'. ²⁵ E koa' va pa siku se keh iu non a ö no a taate' pe' se vatoe me non e tövavaasis pe', e' to vih e non. Ka te' kikiu se keh iu non a ö no a taate' pe' se vatoe me non e susun pe', e' to vih e non. Ivëh, ke eö' a te' to vovoh no' po vute' se keh kon o ëhnan vëh Belsebu, a, o vute' avoes peö' se kon ee pa ma ëhnan to

te' hat oah e ne po ëhnan pamëh."

Ea Se Nanaöp Varoe No E Sosenen

Luk 12:2-7

²⁶ E Ieesu' to vavaato avoe' e non pare' soe pan, "Eöm se koe a naöp o te' varih to kehkeh mirö' a ne neöm. Suk ataeah, a ma kokoman vakoan va pa mirö' a neöm amot se tera' ee, ka napan nat vahik ee pee." ²⁷ Ka soe nö' to sosoe aven ka no' neöm, amot nöm se soe tavus eah pa matëera napan. Ka soe nö' to vavisvis ka no' neöm, amot nöm se sun, ko vatvus eah pa napan. ²⁸ Eöm se nat nem nanaöp nem o te' varih se ip vamët a ma sionineöm, suk ee to hikta antoen ne a ip vamët a ma apeneöm. E' to te' ro non a pah te' vëh e Sosenen nöm se nanaöp nem eah, suk e' se mirö' en pa ma apeneöm me a ma sionineöm manih po sura' ësës tamoan."

²⁹ "Eöm to nat e nem po növan sosone' to hikta voen vapeah ne. Ö voen pee to parin kunah, kôm se voen em pa poa növan pa paeh a toea' ro. Ivëhkëk, a hikta paeh va po si' növan poë varih se mët, e Tamëneöm vöh pa vöön va kin to koman e non pee. ³⁰ Me e' to ëh vahik voh en pa ma pa' uvin kurus neöm. ³¹ Ivëh, kôm se nat nem nanaöp nem pataeah no a ma napan se nok amot manih peöm, suk eöm to te' oah rakah e nem po si' növan sosone'."

Eën Se Soe Tavus Ke Ra Napan O Vaman Pën

Luk 12:8-9

³² E Ieesu' to vavaato avoe' e non pare' soe pan, "Ta pah te' se keh vaman a no neo', ko vatvus a ëhneane' manih pa matëera ma napan, a, eö' me se vatvus eo' pa ëhnan a te' pamëh manih pa matan e Tamön vöh pa vöön va kin. ³³ Ivëhkëk, a te' se keh vonih en pan e' to hikta nat a no neo' pa matëera ma napan, a, eö' me se vonih eo' pe' pan eö' to hikta nat no' pe' manih pa matan e Tamön vöh pa vöön va kin."

A Napan Kurus Se Iu Rakah Ne E Ieesu'

Luk 12:51-53; 14:26-27

³⁴ E Ieesu' to vavaato avoe' e non pare' soe pan, "Eöm se nat nem koman nem pan eö' to nö voh ma' pa vahik a ma vapus va po oeh vëh. Me eö' to hikta nö voh ma' pa vahik a ma vaato vasuka', ahik, eö' to te'

varoe ma' o rapis rë. ³⁵ Eö' to nö ma' to vateera' a taate' va pa vakihat.

E koa' oete' se rës en pe tamaneah, suk e tamaneah to vaman en peö',
ke koa' mon se rës en pe sinaneah, suk e' me to vaman en peö'.
e köövo muvaen se rës en pe köövo töveneah, suk e köövo töveneah to vaman en peö'.

³⁶ O vute' pe voe se tarih,
pare vahat koman hah me e ne pe', suk e voe pamëh to vaman en peö'." *Mai 7:6*

³⁷ "O te' varih to iu oah ne a ma tamëëre, me a ma sinëëre, pare hikta iu vi a ne neo', ee to hikta onöt ne a tavus a ma vamomhë peö'. Ko te' varih to iu oah ne a ma koa' oete' pee, me ra ma koa' mon pee, pare hikta iu vi a ne neo', ee to hikta onöt ne a tavus a ma vamomhë peö'. ³⁸ Me a te' vëh to hikta koman non a mët va'peh me a neo' pa kuruse, e' me to hikta onöt non a tavus a vamomhë peö'. ³⁹ Ko te' varih se keh matop tamoan ne o to'to' pee, pare hikta vavatet a ne neo', o to'to' pee se ro amot ee. Ko te' varih se keh koman a ne neo', pare mët suk a neo', a, amot ee se kon ee po to'to' tamoan."

E Sosoenën Se He' O Voën Vih Peteh To Va'aus A Meh Te'
Mak 9:41

⁴⁰ E Ieesu' to toto avoe' e non pare' soe pan, "O te' varih to öt a neöm pare vih ka neöm, ee to öt me ee peö'. Me eteh to öt a neo', e' to öt me en pe Sosoenën vëh to vanö voh a ma' neo'. ⁴¹ E Sosoenën se he' vaeö en peteh to me a te' vanënën soe ko matop non poan pa iuun pe'. E' se he' en pe' pö vaeö to vatoe me non po vaeö no a te' vanënën soe to te' me non. Eën se keh me a te' no a taate' pe' to totoopin manuh pa iuun pën, ko matop i nom eah, suk e' a te' to te' me non a taate' totoopin, e Sosoenën se he' vaeö en pën pa ö ne' to he' vaeö va in a te' pamëh. ⁴² Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, eteh to koman non a va'aus a ma vamomhë peö', me o upöm te' to vaman a no neo', pare' he' raoe a rui' tuvuh. A te' pamëh ne Sosoenën se he' en pe' po voën vëh to hikta antoen non a hik."

11

E Jon Tövapupui To Vanö A Ma Vamomhë Pe' Manuh Pe Ieesu'
Luk 7:18-35

¹ E Ieesu' to soe vahik ken pa havun me ra poa vamomhë pe' pa soe ne' to vavaasis non rapoë. Pare' këh en pa ö ne' to te' non, ko nö en pa ma vöön va pa muhin va Galili' pa vavaasis me a vatvus a soe vih pe' manih pa ma napan.

² Manih po poen pamëh ne Jon Tövapupui to te' avoe' e non pa nohnoh, pare' tēnan na a soe va pa ma kiu ne Ieesu' to nonok non, e' to vanö en pa ma pah vamomhë pe' manuh pe Ieesu'. Kee hi poë pan. ³ "Eën pö' kove vëh a te' to se voh nö ma', ke', emöm se anoeh nem ta meh te' eh?" ⁴ Ke Ieesu' piun a soe pee, pare' soe ke rapoë pan, "Eöm pom se nö hah na manuh pe Jon, paröm soe vanat eah a ma taneah nöm to pēnton, paröm ep in. ⁵ Eöm se soe vanat eah pan, 'O te' kekeho' to opoep hah ee. Me o te' varih o hathat ma moe to nö vavavih hah ee. Ko te' varih to te' me ne a mët töpa', a ma sioniire to voon hah ee. Ko te' papön tenë, tētēnan vavih hah ee. Ko te' mët, to'to' hah ee, ko te' arus pēnton ee pa Soe Vih pe Sosoenën. ⁶ Ko te' varih to vaman a ne neo', me pa ma tah nö' to nonok no', ee se nat ne hara' vahat ne, ee se vaeö, suk e Sosoenën se tapui en pee.'" ⁷ A ma vamomhë pe Jon Tövapupui to nönö hah ko ne, ke Ieesu' taneo en pa vahutët ke ra napan a ma taate' pe Jon. Pare' soe rapoë pan, "Eöm nö voh nös pa moeh upin pa ep ataeah? A mēto no a tuvuh to taata non, ha? ⁸ Ke', eöm to nö voh nös ko ep in pa ta te' to ohop non o ohop matan vavih ih? Ahik. A napan to ohop ne a ma ohop ep vavih to te' ne sih pa iuun pa te' sunön. ⁹ Ke', eöm nö po' voh nös pa ep in ataeah, eöm to nö pö' voh nös pa ep a te' vanënën soe, ha? A, eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a te' vanënën soe vëh e Jon, no a tasun pe' to apuh oah e non pa ma te' tasun po upöm te' vanënën soe. ¹⁰ Ke Jon ko pamëh no a soe to takiun suk voh manih po Puk pe Sosoenën to soe non pan, "Pēnton ah,

eö' se vanö nös a te' vëh se te' vovoh nös a soe peö' manem pën,

e' se vovoh ka oah,
 pare' vamatop a hanan pën.” *Mal 3:1*
 “Manih pa moeh upin no a pah te' to
 vavaoe no ma' pan,
 ‘Vamatop öm a hanan pe Sunön,
 paröm vatotoopin a ma hanan
 pe!’ ” *Ais 40:3*

11 “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm,
 e Jon Tövapupui no tasun pe' to te' oah e
 non pa ma te' tasun po upöm te' manih po
 oeh. Ivëhkëk, a te' to te' va non manih pa
 si' koa' sone' manih pa Matop Vih va pa
 Vöön va Kin no a tasun pe' to apuh oah e
 non pa te' tasun pe Jon. 12 “Taneo non ma'
 po poen ne Jon to vavatvus non a soe pe',
 pare' öök non ma' manih kuru, a nap peo
 rakah to kehkeh hop ne manih pa Matop
 Vih va pa Vöön va Kin, vamanih pa napan
 to totoon ne o hopa' to hop manih pa Matop
 Vih va pa Vöön va Kin. 13 O Vavaasis po Te'
 Vanënën Soe, me o te' Vavaasis pe Mosës
 to vavatvus voh i ne a soe pe Sosenën ke'
 öök ma' po poen ne sinan e Jon to vahuh
 poan. 14 Eöm se iu pënton nem a soe, eöm
 se pënton. O Puk pe Sosenën to soe non
 pan a te' vanënën soe vëh e Elaëja' se nö
 ma'. O puk pamëh to hikta sosoe voh non
 pan e Elaëja' koman ivëh se nö ma', ahik, e'
 to sosoe suk voh non e Jon vëh to nö voh
 en ma'. 15 Eöm o te' varih to te' me nem a
 tenëneöm, eöm se pënton a soe va'ih!

16 “Kö' se po' vëknöm vah va in a taate'
 pa napan vakuru nih, eö' se nok ataeah to
 vëknöm non rapoë? Ee to te' hutët e ne po si'
 koa' varih o pëpënton varo, to iho' ne pa ma
 ö tootoaan, pare vavaasis piu ne, ivëhkëk, o
 meoh upöm pee to hikta vaëhëh ne. Kee
 varek ke raoe, pare soe pan,

17 ‘Emöm to piu kem peöm po piu,
 ivëhkëk, eöm to hikta pino'.
 Kemöm vaëhëh kem peöm pa tah okook
 vatamak,
 ivëhkëk, eöm to hikta tamak to ook.’ ”

18 E Ieesu' to toto avoe' e non, pare' soe
 pan, “E Jon Tövapupui to nö voh ma', pare'
 hikta ënëën vörep non, ko hikta kakaak
 voaën non, vamanih po upöm te'. Ivëhkëk,
 o upöm te' to sosoe ne pan, ‘A ora' hat to te'
 non manih pe!’ 19 Eö' e Koa' Te' Pa Napan
 Kurus to nö voh ma', parö' ënëën e no', ko
 kakaak e no'. Ka napan soe ee pan, ‘Ep këk

öm pa te' vëh, e' a pah ënëën vörep, pare'
 kakaak voaën suntan. Ke e' e vamomhë pa
 nap kokon takis, me ra napan va pa nok a
 ma taate' hat.' Ivëhkëk, a napan to vavatet
 ne o nat vih pe Sosenën, e'e to vataare e
 ne pa taate' vih, e' o nat vih rakah, suk e'e
 to vaman ne e Sosenën.”

*Varenan Rakah Pa Napan Varih To Hikta
 Panih A Ma Taate' Pee*

Luk 10:13-15

20 E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare'
 soe vakis rakah ken pee pan, “Varenan
 rakah pa napan va pa ma vöön apa'puh
 varih nö' to nok a ma tah vatoksean peo
 nën. Suk ataeah, ee to hikta panih voh a ma
 kokoman pee, pare vahik a nok vatëh a ma
 taate' hat. 21 Varenan rakah peöm a napan
 va pa poa vöön varih Korasin, me Bëtsaëta'.
 A ma tah vatoksean varih nö' to nok voh
 topniineöm se keh tanok voh pa napan va
 pa poa vöön varih Taëa', me Saëdon, a,
 a napan poë varih se voh panih vahik voh
 ee pa ma taate' hat pee. Ee se voh ohop a
 ma ohop tatasi, pare vauh o ö to vataare
 non a ö nee to tamak ne a ma taate' hat pee.
 Ivëhkëk, ee hikta panih a ma taate' hat pee.

22 Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, amot
 po poen ne Sosenën se kiiki non a ma
 napan, a punis va Saëdon, me Taëa' hikta
 se te' apuh va non manih pa te' punis vëh
 nöm se taum, suk eöm to ep voh em pa ma
 vëknöm nö' to nonok voh no' topniineöm,
 ivëhkëk, eöm to hikta panih, ko vaman.

23 Ke eöm varih a napan va pa vöön vëh Ka-
 paneam! Eöm se nat nem koman nem pan,
 e Sosenën se ta a no neöm, suk eöm to ep
 voh e nem peö', ko pënton voh e nem peö'.
 Ivëhpëhkëk, e' se vi a neöm po sura' ësës
 tamoaan. Suk a ma tah vatoksean varih
 nö' to nok voh topniineöm se keh tanok voh
 manih Södom, a napan va pa vöön pamëh
 to hikta se nonok vatëh ne a ma taate' hat.
 Ka kuru va'ih no a vöön pamëh se te' non
 a vöön apuh rakah. 24 Ivëhkëk, eö' to soe
 keo' peöm, manih po poen no a napan se
 tavus manih po vahutët apuh pe Sosenën,
 a punis vëh to tavus voh manih pa vöön vëh
 Södom, to hikta te' apuh va non manih pa
 te' punis vëh nöm se taum.”

*Eöm Se Nö Ma' Peö', Paröm Vanot
 Luk 10:21-22*

²⁵ Manih po poen pamëh ne Ieesu' to soe pan, “Tamön, eën e Sunön va pa vöön va kin me po oeh! Eö' to vaeö rakah me nös oah, suk eën to kooan voh a ma tah varih manih pa nap natnat, me a nap natsean va po oeh. Ivëhkëk, eën to vataare eom pe' po te' to te' va ne manih po si' koa'. ²⁶ Tamön, a ta va'ih to tanok, to suk e non po iu me o manin koman pën.”

²⁷ E Ieesu' to hin vahik en, pare' tarih ma' manih pa napan varih to pënton ne poë, pare' soe pan, “E Tamön to he' voh en peö' pa ma moeh tah kurus. Ka hikta te' to nat non pe Koa', e Taman varoe to nat non. Me a hikta te' to nat non pe Tamön, e Koa' varoe, me ro te' varih ne Koa' to iu vataare non rae e Tamön, e' e me to nat e ne pe Tamön.”

²⁸ “Eöm varih a napan to kamis rakah nem sih pa te' a ma vu punis, eöm se nö ma' peö', kö' sih he' a neöm o vanot. ²⁹ Öt öm o vavaasis peö', paröm kon o nat peö', suk eö' a te' kamö', parö' te' no' paan a Tuvuh Vasio'. Suk ataeah, eö' to vöknah no' sih o iu peö', ko hikta se he' punis a no' neöm, köm taum em po vanot. ³⁰ Ko vavaasis nö' to he' a neöm, e' o tö rakah pa kon, ka teen nö' to he' a neöm, nöm se te', to parin are rakah.”

12

A Soe Va Pa Hikta Kiu Po Poen Apaapo Mak 2:23-28, me Luk 6:1-5

¹ Ke' hikta te' rë non, vasuksuk in a ö ne Ieesu' to kömköm varu' non a napan va Kapaneam. Manih po pöh Poen Apaapo e' me a ma vamomhë pe' to nönö vah ne pa koman a rak vëh nee to nep voh a kon. Ka ma vamomhë pe' maë, pare' kökök a ma voa' kon, ko eën ee. ² Ko Parësi' ep in a tah va'ih no vamomhë pe Ieesu' to nonok ne, pare soe va ee manih pan o vamomhë pe' to nok ee pa hat, suk o vaman pee to soepip i non pa öt taëen koman o Poen Apaapo, pare soe ke Ieesu' pan, “Ieesu', a ma vamomhë pën to nonok e ne pa taate' vëh to vapenpen e non pa nok vamanih po Poen Apaapo.”

³ Ke Ieesu' piun a soe pee pare' soe pan, “Eöm hikta ëh pö' voh pa soe va pataeah ne Devit to nok voh me ra ma vamomhë pe' to te' va'peh me ne poë manih pa ö nee to

maë voh, ha? ⁴ E Devit me ra ma vamomhë pe' to ho voh pa koman a iuun vapenpen pe Sosenën, pare eën ee pa taëen vëh to supon non pa te' akuk se eën. O te' ësës he' varoe to soe vaonöt ne pa eën a taëen pamëh. ⁵ Me eöm to ëh pö' voh em pa soe to kiun non manih po Puk va po Vavaasis pe Mosës to soe non pan, manih po Poen Apaapo o te' ësës he' pee to te' ne koman Iuun Hinhin Apuh, ee me to kök ee pa taate' va po Poen Apaapo. Ivëhkëk, o te' ësës he' to hikta nok a hat pa ö nee to nonok ne a kiu pee. ⁶ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a te' to te' non manih to apuh oah e non pa Iuun Hinhin Apuh. ⁷ O Puk Vapenpen to soe non pan,

‘Eö' to iu oah no' a taate' iu te'.

E' a taate' pamëh to apuh oah non a ö

nöm to ip a vöna' paröm ës ke na e Sosenën.’

Hos 6:6

Eöm to hikta nat vavih nem pa ö no a soe pamëh to soe va non. Eöm se keh nat vavih nem pa pusun in a soe pamëh, eöm hikta se kiiki nem a taate' pa ma vamomhë peö', suk ee to hikta nok voh ta taate' hat. ⁸ Suk ataeah, eö' koman e Koa' Te' Pa Napan Kurus to Sunön ke no' po Poen Apaapo.”

E Ieesu' To Vato' Hah A Te' Tënkun Koren Mak 3:1-6, me Luk 6:6-11

⁹ E Ieesu' to këh en pa rak vëh ne' to te' non, pare' nö ko vos en vöön, pare' ho en pa si' iuun hinhin sone' va pa vöön pamëh. ¹⁰ Manih pa koman iuun hinhin sone' pamëh no a pah te' tēnkun koren to te' non nën. Ko upöm te' to te' ne koman iuun, to kehkeh ep këh ne ta hanan nee se öt koe e Ieesu', ivëh nee to hi suk poë pan, “E' vih kës e non pea pa vato' hah ta pah te' to hara' non a mët po Poen Apaapo, ke' ahik?”

¹¹ Ke Ieesu' piun ko soe pan, “Ta paeh va peöm se keh te' me non ta pah sipsip, ka sipsip pamëh vu' hop pa koman a kove' ruruun po Poen Apaapo. E tövaneah antoen kës e non pa rëh peah hah a sipsip pe' po poen pamëh, ke' a hik? ¹² Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a te' to apuh oah e non pa sipsip! Ivëh, ka taate' pea to vaonöt e non pea pa va'aus a meh te' po Poen Apaapo.”

¹³ Ke Ieesu' soe ken pa te' tēnkun koren pamëh pan, “Putot a koreomah.” Ke voe pamëh putot en pa koreneah, ke' totoopin,

ko matan hah va en manih pa meh pap koren. ¹⁴ Ko Parësi' këh ee pe', pare' tönun ee, ko vavaiu vah këh e ne ta hanan nee se ip vamët koe in e Ieesu'.

E Ieesu' A Te' Kikiu Pe Sosoenën

¹⁵ E Ieesu' to pënton en pa ö no Parësi' to iu ip vamët ne poë, pare' këh en pa vöön ne' to te' non. Ka nap peo suk ee pe' ke' vavato' en po te' kurus varih to hara' ne a ma vu mët. ¹⁶ Ke Ieesu' vuhvuh en pee, pan ee se nat ne vatvus vateera' a ëhnaneah manih po upöm te'. ¹⁷ E' to vatvus voh a soe pamëh marën a vapuh a soe ne Sosoenën to vatvus voh manih pa rivon a te' vanënën soe pe', Aisaëa'. Ka soe pamëh to soe suk non a ma taate', me a kiu pe Ieesu',

¹⁸ “Iva'ih a te' kikiu peö',

eö' to kon voh eah.

Parö' iu suntan rakah e no' pe'.

Ko kokoman peö' vaeö rakah no' poan.

Parö' vaho' a Tuvuh Vasio' peö' manih pe'.

Ke' se soe vatvus a soe vih va pa taate' totoopin,

me e' se kiiki a ma taate' pa napan kurus manih po oeh.

E' se kiiki vatoe a ma taate' pa napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'.

¹⁹ Ke e' koman to hikta nat non pa to vaska',

pare' hikta kë koman hah non a ëhnaneah.

²⁰ Me e' to hikta antoen non a mirö' o upöm te' varih no vaman pee to hikta te' kikis non.

E' se kikiu vëhva' non ke' onöt pa ö ne' se vöknah a taate' hat manih pa taate' vih.

²¹ Ka napan varih to hikta te' ne ro Jiu' se vaman poë,

pare' anoeh ne poë, se va'aus rapoë.”

Ais 42:1-4

O Parësi' To Koman Ne Pan E Ieesu' To Kiu Va'peh Me Non E Belsebu

Mak 3:20-30, me Luk 11:14-23; 12:10

²² Ka napan te' ee ma' pa te' keho' manih pe Ieesu'. A te' pamëh to hikta antoen non a ep a meh te', pare' hikta onöt non a to. Suk ataeah a ora' hat to vapapön e non pe'. Ke Ieesu' veo këh en pe' pa ora' hat, ka te' papön pamëh toto hah en, pare' opoep hah en. ²³ A napan kurus to töhkak, pare' vaiihi

koman e ne pan, “E Koa' ko vëh e' e Koa' supnai' pe Devit, ha?”

²⁴ O Parësi' to pënton a soe va'ih pare soe pan, “A te' vëh to veveo këh non a napan po ora' hat manih po kikis pe Belsebu, e susun pa ma ora' hat.”

²⁵ Ke Ieesu' nat en pa ma taneah no Parësi' to koman ne manih pe', ivëh ne' to soe suk va i rapoë manih pan, “A napan va pa pah muhin to te' ne paan a matop pa paeh susun se keh taki vakëh, ko nok o pöök vute', pare vapus koman hah, a, a muhin pamëh to hat rakah en. E' to vatoe me e non pa napan va pa pah vöön apuh, ke' o pöh vutom taman se keh taki vakëh, pare vapus koman hah, a vöön apuh pamëh, ke' o vutom taman pamëh hikta onöt rakah ne a te' vakis. ²⁶ Ke' te' akuk va kov e non manih, pe susun po ora' hat se keh veo o ora' hat, ka nat ee po vakum pee se taki koman hah en. Ka matop pe' se po' te' vaeh vah va non nih? ²⁷ Eö' se keh veveo e no' po ora' hat po kikis pe Belsebu, keteh po' to vava'aus voh non a ma vamomhë peöm, kee veveo këh ne a napan po ora' hat? Ivëh, ko vamomhë koman peöm to vataare ee pan a soe peöm to hikta te' man non. ²⁸ Ivëhkëk, a Tuvuh Vasio' pe Sosoenën se keh va'aus a non neo', kö' veveo këh no' a napan po ora' hat, e' to vataare e non pan a Matop Vih pe Sosoenën to te' topnin e non peöm.”

²⁹ E Ieesu' to toto avoe' e non, pare' soe suk e susun po ora' hat, pare' soe pan, “Ta pah te' se kehkeh ho akuk manuh pa iuun pa te' söë, pare' kokon a ma tah pe', e' se këk nohnoh vavih momoan a te' söë po uris, pare' pah kokon po' a ma tah kurus va pa koman iuun pe'.”

³⁰ “A te' to hikta te' non e vakamö' peö', e' e tövakihat peö'. Ka te' to hikta va'aus a no neo' pa ununun ma' a napan manih pe Sosoenën, e' to veveo e non pa napan këh e Sosoenën. ³¹ Ivëh, nö' to soe suk va ka neöm manih pan, e Sosoenën se ihan anoe en pa ma taate' hat, me a ma soe viivi varih no a napan to nonok ne sih. Ivëhkëk, o te' varih to soe viivi a Tuvuh Vasio' ne Sosoenën hikta se ihan anoe non a hat pee. ³² Eteh to soe viivi a neo' e Koa' Te' Pa Napan Kurus, e Sosoenën se ihan anoe en pa hat pa te'

pamëh. Ivëhkëk, a te' vëh to soe viivi a Tuvuh Vasio', e Sosenën hikta se a ihan anoe non a hat pe' kuru me amot."

*O Nö' Hat To Vovoa' Non Sih A Voa' Hat
Luk 6:43-45*

³³ "Ea se keh iu no a voa' vih, ea se matop vavih no o naon, ea se keh hikta matop vavih no o naon, e' se voa' vahat en, a napan to natnat koe ne sih o naon vih, ke' o naon hat manih po voa'. ³⁴⁻³⁵ Eöm varih o Parësi', eöm o hat rakah, paröm te' va e nem manih po kuru' hat. Eöm se po' soe vah va in ta soe vih nih? O te' vihvih to te' me ne a ma kokoman vih manih pa ma komëere. Ivëh, nee to vavatvus suk ne sih a ma soe vih. Ivëhkëk, o te' varih to te' vatëh me ne a ma kokoman hat a taate' hat to puh rakah non manih pa ma komëere. Ivëh, nee to vavatvus suk ne sih a ma soe hat. Suk a rivot a te' to vavatvus non sih a ma taneah to te' ne manih pa komaneah."

³⁶ "Eö' to soe rakah keo' peöm, manih po poen no a napan kurus se sun manih po vahutët pe Sosenën, e' se uhio' vataare hah ken pea pa ma to pinpiun, na to tooto voh i no. ³⁷ A soe koman pën nën to soe voh, e' ivëh se vaho' a oah po vahutët, ko vataare a oah eën a te' vih, ke', eën a te' hat."

O Te' To Hin A Ö Nee Se Ep A Tah Vatoksean

Mak 8:11-12, me Luk 11:29-32

³⁸ Ivëhkëk, o te' vavaasis varih to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, me a ma to Parësi' a pap te' varih to vavatet vakis ne sih a taate' pa kën sipun to nö ma' manih pe Ieesu', pare soe pan, "Topoan emöm to iu ep nem oah se nok ta pah tah vatoksean to vataare a no möm pan eën a te' ne Sosenën to vanö ma'."

³⁹ Ke Ieesu' piun a hi pee pare' soe pan, "Eöm, a napan va kuru, eöm a napan o hat. Paröm he' tonun in e Sosenën. Eöm to iu ep nem a tah vatoksean. Ivëhkëk, eö' hikta se vataare a no' neöm. Eö' se vataare varoe a neöm a tah vatoksean vëh to tavus voh manih pa te' vanënën soe vëh e Jona'. ⁴⁰ E Jona' to te' voh o kukön potan me ro kukön poen manih pa koman a iian apuh. E' to te' akuk va kov e non manih pa ö ne eö' e Koa' Te' pa Napan Kurus se te' no' po kukön potan me a kukön poen manih pa koman a kove'."

⁴¹ "Ka manih po poen ne Sosenën se vate' a napan po vahutët, a napan va Ninivë' se sun me a neöm a ma napan va kuru, pare vatvus a ma taate' hat peöm. Suk a napan va Ninivë' to tēnan voh a soe ne Jona' to vatvus voh, ko panih ee pa ma taate' hat pee. Ka kuru no a te' to te' apuh oah non e Jona' to te' non topniineöm. Ivëhkëk, eöm to rës e nem pa pēnton a soe pe', ko panih a ma taate' hat peöm. ⁴² Manih po poen va po vahutët ne Köövo Sunön va Saöt se sun va'peh me a neöm kurus, pare' vavatët vahik en pa ma taate' hat pa napan va kuru. Suk ataeah, e Köövo Sunön pamëh to tane' varo rakah en ma', pare' nö ma' pa pēnton o nat vih no a te' sunön vëh e Solomon to vavatvus non. Ivëhkëk, a pah te' to te' non manih kuru to te' apuh oah e non pe Solomon, nöm to pēpēnton varo rakah e nem pa ma te' soe pe'."

*A Ora' Hat To Hah En Ma'
Luk 11:24-26*

⁴³⁻⁴⁵ E Ieesu' to tooto avoe' e non pare' nok a soe vapipino' to sosoe suk non a napan va Israël to te' va ne manih pa te' no a ora' hat to te' non manih pe', pare' soe pan, "A ora' hat to te' non manih pa pah te'. Ka ora' hat pamëh se keh kēh tavus a te' pamëh, e' se nö, ko nönö vah no ma' pa moeh upin to vavaiu vah kēh non ta ö vavanot. Ivëhkëk, e' to hikta taum ta ö to vih non ne' se vanot. Ka ora' hat pamëh soe en pan, 'Eö' se nö hah eo' manuh pa iuun moaan voh peö'. Ko poen ne' to hah ma', e' to taum en pa iuun to te' upin avoe' e non, nee to veveo tavus voh a no', ke' maaka, pare vatotoopin a ma tah. Ivëh ke' nö hah, ko me en ma' pa meh tönim me a poa ora' hat to te' hat oah rakah e ne pe' pa nok a taate' hat. Kee nö ma', ko ho ee pa koman iuun pamëh. Moaan voh no a taate' pa te' pamëh to te' hat vatam voh e non, ivëhkëk, kuru no a taate' pe' to pah hat oah rakah en. E' se vatoe me non pa napan nonok hat to te' ne manih po oeh kuru."

*E Sinan Me Ra Ma Kea Pe Ieesu'
Mak 3:31-35, me Luk 8:19-21*

⁴⁶ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa napan ke sinaneah me ra ma kea pe', nö ee ma'. Ee to sun e ne ma' manuh mahën.

Pare iu vaato me ne poë. ⁴⁷ Ka pah te' nö, pare' soe ke Ieesu' pan, “E sinömah, me ra kën kea pën to te' ne mahën, ee to iu vaato me ne oah.” ⁴⁸ Ivëhkëk, e Ieesu' to piun a soe pa te' pamëh pare' soe pan, “Eteh e sinaneo', me eteh e kea peö'?” ⁴⁹ E' to huh na a ma vamomhë pe' pare' soe pan, “Eöm ep e nem eh, o te' varih, e'e to te' va ne manih pe sinaneo', me a ma kea peö'. ⁵⁰ A kën kea, me ra kën vamen, me e sinan vamaman peö', ivarih, o te' to nonok ne a ma tah ne Tamön vöh pa vöön va kin to iu non sih.”

13

A Soe Vapipino' Va Pa Te' To Po'po' A Kon Manih Pa Koman A Rak Pe' Mak 4:1-9, me Luk 8:4-8

¹ Manih pa potan avoe' pamëh ne Ieesu' to këh tavus en ma' pa iuun ne' to te' non, pare' nö ko iho' en sinten a tonon ko vavaasis en pa napan. ² Ka napan o pöh peo to tönun ma' pa havineah. Ivëh, ke' peah en po parö', pare' iho' non nën. Ka napan te' ne sinten tonon. ³ Ke Ieesu' vaho' a ma tah peo pa soe pe' manih pa soe vapipino', marën a vavaasis a napan. E' to soe ke rapoë pan, “A te' po'po' kon to nö pa rak pe', pare' po'po' a kon pe'. ⁴ E' to po'po' nö non a kon, ka ma meh voa' kon vu' ee manih po va'pet taan, ko növan nö ma', pare' eën vahik ee pee. ⁵ Ka ma upöm voa' vu' ee manih pa moeh vösvös, pare' pisi' vëvëhö' ee ma', suk ataeah, o oeh to hikta te' ru non, ivëh, nee to pisi' oho' suk ma'. ⁶ Ivëhkëk, a potan to peah ma', pare' pa varak hah en pee, suk ee to hikta te' aan vakis ne. ⁷ Ka ma upöm voa' kon vu' ee manih po komön o no' uris to'to', ko uris to'to' pu ma', ko kopös en pee, kee hikta pu vavih ma'. ⁸ Ivëhkëk, a ma upöm voa' kon to vu' manih po oeh vih, pare' pu vavih ee ma'. Pare' voa' vavih ee, ka ma upöm vu kon voa' ee po 30 voa', ka ma meh vu kon voa' ee po 60 voa', ka ma meh vun voa' ee po 100 voa'. ⁹ A te' to te' me non a tenaneah se pënton a soe peö'.”

Suk Ataeah Ne Ieesu' To Vaho' Vakis Non A Soe Pe' Pa Soe Vapipino'

Mak 4:10-12, me Luk 8:9-10

¹⁰ Ka ma vamomhë nö ee ma' manih pe Ieesu', pare' hi poë pan, “Eën vavaasis

tamaaan suk nom sih a napan ataeah a ma soe pën manih pa soe vapipino'?”

¹¹ Ke Ieesu' piun a hi pa ma vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, “E Sosoenën to vaonöt voh ken peöm pa nat a pusun in a soe vakooan va pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. Ivëhkëk, o upöm te' to hikta onöt ne a nat vavih pa pusun in a soe vakooan pamëh. ¹²⁻¹³ Ta pah te' se keh kon voh o nat, pare' maaka i non a soe pe Sosoenën, e Sosoenën se he' va'puh oah en pe' po nat, ke' maaka vavih en. Ivëhkëk, a te' se keh koaan o nat vëh ne Sosoenën to he' voh poan, e Sosoenën se öt hah këh en pe' po nat pamëh. A napan se kute' e ne pataeah nö' to nonok no', ivëhkëk, ee to hikta antoen ne a ep in ta pah tah. Pare' tēnan e ne pa ma soe nö' to vavatvus no', ivëhkëk, ee to pënton varo e ne, ko hikta nat vavih ne, pare' hikta maaka i ne a pusun in a ma soe poë varih. E' akuk kuru a pusun in a ö nö' to vavatvus suk ke no' a napan a ma soe peö' manih pa soe vapipino'. ¹⁴ Ivëh, kee ep ee pataeah no a te' vanënën soe vëh e Aisaëa' to sosoe suk voh non to tavus man en, e' to soe voh pan, “Eöm se tēnan em pa soe,

ivëhkëk, eöm to hikta onöt nem a nat in a pusuneah,
paröm kute' e nem,
ko kute' kov e nem
ivëhkëk, eöm to hikta onöt nem a inan ta pah tah.

¹⁵ Suk ataeah, a ma kokoman pee to nun, kee papanih a ma tenëëre,
pare' makus e ne.

Suk, ee tome' nat in a tah nee to ep in pa ma matëëre,
ko tēnan a soe pa ma tenëëre.

Ee to koman ne pan ee tome' nat a pusun in a soe pamëh,

ko tapiun hah ke ma' manih peö',
kö' vato' hah raoe.” *Ais 6:9-10*

¹⁶ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa ma vamomhë pe', pare' soe pan, “Vaeö rakah peöm o te' varih to ep in a ma tah nö' to nonok no' pa matëëneöm, paröm nat vamaaka a soe nöm to tēnan pa tenëneöm.

¹⁷ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm. O te' vanënën soe o peo rakah, me ra nap totoopin, ee to iu ep voh ne a ma tah nöm to ep in kuru. Ivëhkëk, ee to hikta ep voh. Pare'

iu tēnan rakah ne a soe pamēh. Ivēhkēk, ee to hikta tēnan voh a soe pamēh.”

A Pusun In A Soe Vapipino' Va Pa Te' To Po'po' A Kon

Mak 4:13-20, me Luk 8:11-15

¹⁸ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa ma vamomhē pe', pare' soe pan, “Varu' vakomanih sōm pēnton vavih pa pusun in a soe vapipino' va pa te' vēh to po'po' a kon manih pa rak pe'. ¹⁹ A ma voa' kon varih to vu' manih po va'pet taan to te' va ne manih po te' varih to tēnan ee pa soe va pa Matop Vih pe Sosenēn, ivēhkēk, ee to hikta maaka vavih ne pa pusun in a soe pamēh. Ke susun po ora' hat nō ma', pare' kon ke en pa soe vih vēh ne Sosenēn to po'po' manih pa koman a te' pamēh. ²⁰ Ka ma te' voa' kon varih to vu' manih pa moeh vōsvōs, ee to te' va ne manih pa te' to pēnton en pa soe, pare' kon vēvēhō' rakah en pe', pare' vaeō e non pe'. ²¹ Ivēhkēk, o vaman to hikta aan vakis manih pa komaneah. Ko poen no a napan to kehkeh vōknah ne a soe pe Sosenēn, ee to he' ee pe' pa punis, ko hinēn ee pe', ko vaman pe' ku' vēhō' en. ²² Ka ma voa' kon varih to vu' manih po komōn o no' uris to'to' te' vah vapo' ne nih? Ee to te' va ne manih po te' to pēnton ee pa soe, ivēhkēk, o kokoman pee to puh suk rakah non a ma tah peo va po oeh vēh. Pare koman vavi' me e ne pa ununun vapeo a moni'. E' a ma kokoman poē varih to kopōs rakah ee pa soe pe Sosenēn. Ka soe pamēh hikta vovoa' non. ²³ Ka ma te' voa' kon varih to vu' manih po oeh vih, to te' va e ne manih po te' to pēnton ee pa soe, pare nat vavih ee pa pusuneah. Ka soe pe Sosenēn vu' manih po kokoman pa te', pare' voa' pet en manih po to'to' pe'. Ka ma paeh to voa' ee po 100 voa', ka ma meh to voa' ee po 60 voa', ka ma meh to voa' ee po 30 voa'.”

A Soe Vapipino' Va Po Meon Hat To Pu Ma' Manih Pa Koman A Rak

²⁴ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “A Matop Vih va pa Vōōn va Kin to te' va e non manih pa te' to po'po' a ma voa' kon manih pa koman a rak pe'. ²⁵ Ivēhkēk, pa popoen no a napan to koroh vahik ee, ka te' vēh to hat ov e non poan nō ma',

pare' varapök pet en po meon hat manih pa koman a kiū kon, pare' hah en. ²⁶ Po vasuksuk no a kon to pisi' ee ma'. Pare pu ee ko kehkeh voa' po' ne, ka nap kiu taum ee po meon hat to pisi' en ma' manih pa kon. ²⁷ Ka nap kiu nō ee manuh pe tövaneah pa rak, pare soe ke poē pan, ‘Topoan, emōm to koman nem pan eēn to po'po' vavi' voh a kon manih pa rak pēn, ivēhkēk, o meon hat tavus tane' po' ma' nih?’ ²⁸ Ke tövaneah pa rak soe ke rapoē pan, ‘O te' varih to vakihat me a ne neo' ivarih to varapök po meon hat manih pa rak peō'. Ka nap kiu hi ee pe tövaneah pa rak pan. ‘Eēn iu e nom pa ö se möm pō o meon hat vēh pa koman kon pēn ēh?’ ²⁹ Ivēhkēk, e tövaneah pa rak to soe ke rapoē pan, ‘Ahik, eōm to me' pöpō nem o meon hat, parōm pō va'peh me em pa kon. ³⁰ Eōm se koe a pō o meon, ke' pu va'peh me en pa kon, ke' onōt po poen na se moes a kon. Manih po poen va pa moes a kon, eō' se soe ka nap kiu peō' pan, vamomoaan nee se pō o meon hat, pare nohnoh a ma noh, kee sih vamatop ne pa ēs. Ka pah moes po' a kon, para vaho' raoe manih pa iuun vavaho' taēēn peō'.”

A Soe Vapipino' To Te' Non Manih Po Voa' Mastat

Mak 4:30-32, me Luk 13:18-19

³¹ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa ma vamomhē pe', pare' soe ke rapoē pan, “A Matop Vih va pa Vōōn va Kin to te' va e non manih po voa' naon nee to poka' ne o mastat* no a te' to nep pa koman a rak pe'. ³² O voa' mastat to hikta te' va non manih pa ma upōm voa' naon. Ahik, e' o si' voa' tah to parin sone' varo, ivēhkēk, e' se keh pu ma', e' to apuh oah en pa ma upōm nō' nepnep, e' se tavus rakah en o nō' apuh, ko növan nō ma', pare nok ee pa ma he' pee manih pa ma peananeah.”

A Soe Vapipino' Va Po Is

Luk 13:20-21

³³ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “A Matop Vih va pa Vōōn va Kin to te' va e non manih po is no a köövo to ru manih pa tis praoa', pare' rih ko is hovēn o praoa'. Ko vasuksuk no praoa' to peah en ma'.”

* **13:31:** O naon vēh o mastat to matan va non manih po vu Landro.

E Ieesu' To Vavatvus Vavi' Non A Ma Soe Vih Pe' Manih Pa Soe Vapipino'

Mak 4:33-34

³⁴ E Ieesu' to vavatvus vavi' non a ma soe pe' manih pa napan pa ma soe vapipino', e' to hikta soe vamaaka rakah ke ra napan ta pah soe, ahik, e' to vavatvus vavi' non a ma soe pe' manih pa ma soe vapipino'. ³⁵ E' a tah pamëh ne' to nonok non marën a vapuh a soe no a te' vanënën soe to soe suk voh pan,

“Eö' se vavatvus vavi' ke no' peöm pa ma soe vakooan peö' manih pa ma soe vapipino'.

Eö' se hutët a ma tah to vakooan voh ne penai po poen no oeh to me' voh e non pa tavus,

pare' öök non ma' manih kuru.” *Sng 78:2*

E Ieesu' To Soe Vatvus A Pusun In O Meon Hat

³⁶ E Ieesu' to këh en pa napan, pare' ho en koman iuun, ka ma vamomhë pe' nö me ee pe', pare hi poë pan, “Soe ka möm ah pa pusun in a soe vapipino' va po meon hat vëh to poko' manih pa rak.”

³⁷ E Ieesu' to piun a hi pee, pare' soe ke rapoë pan, “A te' vëh to po'po' a voa' vih manih pa koman a rak, e' eö', e Koa' Te' pa Napan Kurus. ³⁸ Ka rak, e' o oeh, ka voa' vihvih, e' a napan to te' ne manih pa Matop Vih pe Sosenën. Ko meon hat, e' a napan to te' ne manih pa papan pe susun po ora' hat. ³⁹ Ka te' vëh to vakihat me non e tövaneah pa kiu kon to po'po' o meon hat, e' e susun po ora' hat. Ko poen oes a voa' poë varih, e' o poen no oeh vëh se hik. Ko te' kikiu, ee o ankerö' pe Sosenën.”

⁴⁰ “Ko meon nee se pö, pare ës po sura', e' to vataare non a ö ne Sosenën se nok amot va, po poen no oeh vëh se hik. ⁴¹ Eö' e Koa' Te' pa Napan Kurus se vanö ma' o ankerö' peö', kee nö, pare veo tavus o te' varih to ta'ta' ne a napan, kee mimirö' ne a ma vaman pee, me o te' varih to nonok vatëh ne a ma taate' hat. Kee tavus këh a Matop Vih va pa Vöön va Kin. ⁴² O ankerö' se vi e na pee manuh po sura' ësës tamooan. Manih po sura' pamëh no a napan se okook kov e ne, ko vakuskus rivon me ne po kamis o apuh rakah. ⁴³ Ka nap totoopin se ëman va ee manih pa potan koman a Matop Vih pe

Tamëere. A te' to te' me non a tenaneah se a pënton a soe peö'.”

A Soe Vapipino' Va Pa Pokis Moni' To Kooan Non Manih Pa Koman A Rak

⁴⁴ “A Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' va e non manih pa pokis moni' no a te' to kooan manih pa koman a rak. Ka meh te' nönö vah non manih pa koman a rak, pare' taum en pa pokis moni' pamëh. Pare' kooan pet en. E' to pah vaeö suntan rakah en, pare' nö ko vavoen vahik en pa ma moeh tah ne' to vaneah non, pare' kon a moni' ko voen en pa rak pamëh.”

A Soe Vapipino' Va Pa Te' To Voën O Kuri To Parin A Voën Vapeah

⁴⁵ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pet en pan, “A Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' va i non manih pa te' öt ö to iu voen non ta ma kuri mamatan vavih. ⁴⁶ E' to taum en ma' po kuri o pöh voen vapeah rakah, pare' nö ko vavoen vahik rakah en pa ma moeh tah pe'. Pare' hah po' ko voen en po kuri pamëh.”

A Soe Vapipino' Va Pa Kë

⁴⁷ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “A Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' va ennon manih pa kë nee to vöknah tahi', pare vaon a ma vu iian. ⁴⁸ A kë to puh ka nap tatana' iian rëh takin ee pa kë sinten tahi', pare iho', ko pitö' ee o iian, a ma te' o vihvih nee to vaho' po kove, ka ma te' o hat nee to vi ee na pee. ⁴⁹ E' to ep va i non nën po poen no oeh vëh se hik. O ankerö' pe Sosenën se nö ma', pare pitö' tane' ma' a nap vatösoe manih pa nap tëtënan soe. ⁵⁰ O ankerö' pe Sosenën se vi kunah en pa nap vatösoe manih po sura' ësës tamooan. Manih po sura' pamëh no a nap vatösoe se okook kov e ne, ko vakuskus rivon me e ne po kamis o apuh rakah.”

⁵¹ Ke Ieesu' hi en pa ma vamomhë pe' pan, “Eöm nat vavih kës e nem pa pusun in a soe va'ih?” Kee soe ma' pan, “A, emöm to nat kurus e nem pa ma soe poë varih.” ⁵² Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, “O te' vavaasis varih to nat voh ne o Vavaasis pe Mosës ee to nat vahik voh ee pa pusun in a soe va pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. E' to te' akuk va kov e non manih pe tövaneah pa iuun to ho koman iuun, pare' te' tavus ma' a ma tah

voon me a ma te' tah vamoan, pare' he' en po upöm te'. Ivëh, ke eöm a ma vamomhë peö' se nö, paröm vatvus ke ra napan a soe va po ururuan vih pe Sosoenën me a Soe Vih va pa Matop Vih va pa Vöön va Kin.”

*A Ta Nasarët To He' Tonun E Ieesu'
Mak 6:1-6, me Luk 4:16-30*

⁵³ E Ieesu' to hutët vahik ke ra napan a ma soe vapipino' poë varih, pare' këh en pa ö vëh ne' to te' non. ⁵⁴ E' to hah en pa vöön vëh ne' to apuh voh, pare' vavatvus non a soe pe Sosoenën manih pa napan koman a iuun hinhin sone' pee. Ka napan tēnan a ma soe pe', pare pah töhkak vahat rakah ee, pare vaiihi koman e ne pan, “A te' vëh kon tane' ma' o nat me o kikis vëh nih, marën a nok a ma tah vatoksean? ⁵⁵ E' e koa' po' pa te' ekeok toh, ke sinaneah e Maria', ka ma kea pe' ivarih, e Jëmis, ke Jeosëp, ke Saëmon, ke Jiutas. ⁵⁶ Ka kën vameneah te' va'peh me e ne pea manih, ka te' vëh se po' kon tane' ma' o nat me o kikis vëh nih?” ⁵⁷ Ke' ivëh, a tah no a napan va pa vöön pe' to he' tonun suk poë. Ivëhkëk, e Ieesu' to soe ke rapoë pan, “A te' vanënën soe no a ma muhin kurus to ta e ne pe'. Ivëhkëk, manih pa vöön koman pe', me manih pa kën poaneah, me manih pa tapaiuun koman pe', ee to hikta ta ne poë, pare he' tonun e ne pe'.” ⁵⁸ Ivëh, ne' to hikta nok suk voh ta ma tah vatoksean apuh nēn. Suk ataeah, a napan to hikta vaman ne poë.

14

*E Hëërot To Ip Vamët E Jon Tövapupui
Mak 6:14-29, me Luk 3:19-20; 9:7-9*

¹ Manih po poen pamëh ne Ieesu' to te' avoe' e non manih Nasarët, e Hëërot he sunön non manih pa muhin va Galili'. E' to pënton a ma vahutët va pe Ieesu', ² pare' soe ke ra nap kiu pe' pan, “E Jon kës kovëh to pupui non sih a napan pa ruen to sun tane' hah ma' po vapeepe? Ivëh, ne' to te' suk me non o kikis va pa nok a ma tah vatoksean.”

³ Moaan voh ne Hëërot to öt e Jon, pare' nohnoh poan po uris eh. Ko vaho' poan pa iuun nohnoh, suk e Hëëroteas e köövo pe kea sone' pe', Filip. ⁴ E Jon to soe ke Hëërot pan, “Manih pa taate' pa kën sipuura, e' to hat rakah e non pa ö nēn to he e köövo pe kea pēn Filip, parën me.” ⁵ E Hëërot to

pënton a soe pe Jon, pare' kehkeh ip vamët e non pe', ivëhkëk e' to nanaöp non a napan, suk ee to vaman e ne e Jon a te' vanënën soe.

⁶ Manih po poen ne sinan e Hëërot to vahuh voh poan, ne Hëërot to nok a taëen va po poen pamëh, pare' vaoe na o upöm te' susunön kee nö ma' pa vaeö me poë. Ke semon Hëëroteas pino' vamanin rakah en pe Hëërot. ⁷ E Hëërot to vaeö suntan rakah, pare' soe ke semon Hëëroteas a soe kikis ne' to hikta onöt non a kök hah. E' to soe pan, “E semon Hëëroteas se keh iu non tataeah, eö' se he' eo' pe'.” ⁸ Ke Hëëroteas soe ken pe semoneah pataeah ne' se nö, pare' hin manih pe Hëërot. E semon Hëëroteas to nö pare' soe ke Hëërot pan, “He' a neo' o kaho' pe Jon Tövapupui se pet non pa peret.”

⁹ E Hëërot to pënton a soe va'ih, pare' töhkak vahat rakah en, pare' tamak. Ivëhkëk, a hikta tah ne' se nok hah, suk ataeah, e' to soe vu ken pe semon e Hëëroteas pa soe kikis, o upöm te' susunön ne' to vaoe na he pënton i ne pa soe pamëh. Ivëh, ke Hëërot ta' en pa nap vëvënsun pe', kee vatet ee pa soe pe semon e Hëëroteas. ¹⁰ E Hëërot to vanö en pa nap vëvënsun manuh pa iuun nohnoh, kee moes kurus ee ma' po kaho' pe Jon. ¹¹ Ee to te' ee ma' po kaho' pe Jon to pet non pa peret, pare he' ee pe koa' sepe' pamëh, ke' te', ko he' en pe sinaneah. ¹² Ka ma vamomhë pe Jon nö ma', pare te' ee pa sionin e Jon, ko pe ee pe', pare nö, ko hutët ke pe Ieesu' pa tah to tanok manih pe Jon.

E Ieesu' To Makën A 5,000 Te'

Mak 6:30-44, me Luk 9:10-17, me Jon 6:1-14

¹³ E Ieesu' to pënton o vahutët va pa tah to tanok manih pe Jon, pare' tok va'peh me ra ma vamomhë pe' po parö', kee nö ee pa ö no a hikta te' to te' non. Ivëhkëk, a napan peo to pënton a soe va pa ö ne Ieesu' to nö en, pare këh ee pa vöön vëh nee to te' ne, ko vatet koe ee pe' manih hanan. ¹⁴ E Ieesu' to tatakin këh ko non o parö', pare' ep a nap peo rakah to anoeh ne. Pare' kamö' en pee, ko vavato' en po te' varih to hara' ne a ma vu mët.

¹⁵ Pa matanpoen no a ma vamomhë pe Ieesu' to nö ee ma' manih pe'. Pare soe ke

poë pan, “Ahikta napan to te' ne manih pa muhin va'ih, ke' vih non pea se vanö hah a napan varih, kee nö, pare voen koman ta ma taëen pee manih pa ma vöön to te' vatët ne.”¹⁶ Ke Ieesu' piun rapoë, pare' soe pan, “Ee se nö suk ataeah, eöm koman se makën raoue.”

¹⁷ Ka ma vamomhë pe Ieesu' soe ke poë pan, “Ea to te' ro me no o tönim mu' me ra poa iian.”

¹⁸ Ke Ieesu' soe pan, “Te' ma' öm o tönim mu' me ra poa iian poë varih.”¹⁹ Ke Ieesu' ta' en pa napan, kee iho' ee pa karas, ke' kon o tönim mu' me ra poa iian, pare' ta peah na kin, ko soe vavihvih ke na e Sosenen pa taëen pamëh, pare' kökök a ma mu', ko ki ken pa ma vamomhë pe', kee makën po' ee pa napan.²⁰ A napan to ëen, pare mahun vahik rakah ee, ka ma vamomhë pe Ieesu' ununun o havun me ro pöök kove pa ma ö taëen varih no a napan to ëen këh.²¹ A napan to peo onöt ne a 5,000 te' to ëen a taëen pamëh, ee to hikta eh va'peh voh o köövo me ro koa'.

*E Ieesu' To Tet Ma' A Tonon
Mak 6:45-52, me Jon 6:15-21*

²² E Ieesu' to ta' en pa ma vamomhë pe', kee vëvëhö' peah ee manih po parö', pare vovoh pahan ee manuh pa pap tonon vöh. Ee to këh ee pe' to vavanö hah non a napan pa ma vöön pee.²³ E' to vanö vahik en pa napan, pare' ëp en pa si' ö tope pa hin. E' to te' non nën ka muhin matanpoen en.²⁴ Manih po poen pamëh no parö' to vahuk këh en pa sinten a tonon. Ka supa töstös kov e non po parö', suk a tuvuh to ipip koe ke non ma' nën.²⁵ Topnin a 3 kirök me a 6 kirök pa pöstakah ne Ieesu' to nö ma' manih pa ma vamomhë pe' to tok ne po parö'. E' to tet ma' a tonon.²⁶ A ma vamomhë pe' to ep i na poë to tetet nö non ma' a tonon, pare rikrik rakah e ne po naöp. Pare pah tötö suntan e ne, suk ee to koman ne pan e Ieesu' a ora'.²⁷ Ivëhkëk, e Ieesu' to to vëvëhö' ken pee, pare' soe pan, “Te' vaes nem, paröm koe a naöp, eö' akuk kuru.”

²⁸ Ke Pita' soe ke Ieesu' pan, “Sunön e' se keh te' non pan ëen e Ieesu', kën soe ka ma' neo', kö' tet nös a tonon ko nö nös pën.”²⁹ Ke Ieesu' soe ke ma' e Pita' pan, “Ma' ah,” Ke

Pita' këh en po parö', pare' tet en pa tonon ko nö en manuh pe Ieesu'.³⁰ Ivëhkëk, e Pita' to ep a tuvuh me a supa pare' naöp en, ko taneo en pa roko', pare' kokoe' ke na e Ieesu', ko soe pan, “Hehe a neo' ah, Topoan!”

³¹ Varu' rakah vakomanih ne Ieesu' to öt a koreneah, pare' soe pan, “Suk ataeah, kën koman vaponki' nom? O vaman pën to parin a sone'.”³² Vasuksuk ne Ieesu' pen Pita' to peah ee manih po parö', ka tuvuh hik en.³³ Ka ma vamomhë varih to tok vu ne po parö' vasunön e Ieesu', pare soe pan, “Oman, ëen vamaman rakah e Koa' pe Sosenen.”

*E Ieesu' To Vato' Hah A Ma Nap Peo To Hara' Ne A Ma Vu Mët Manih Gënesaret
Mak 6:53-56*

³⁴ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to pahan ee pa tonon va Galili', pare takin ee pa ö muhin va Gënesaret.³⁵ Ka napan va pa muhin pamëh ep inan e Ieesu', pare vanö ee pa soe vanat pa ma si' vöön to te' vatët ne nën. Kee te'te' ee ma' po te' varih to hara' ne a ma vu mët manih pe Ieesu'.³⁶ Pare hin vakis rakah ee pe Ieesu' pan a napan varih to hara' ne a ma mët se hariun ro o ohop pe'. Ka napan kurus varih to hara' ne a ma vu mët to hariun ro ohop pe', pare to' vahik rakah ee.

15

*A Taate' Pe Sosenen To Te' Oah E Non Pa Taate' Pa Kën Sipun
Mak 7:1-13*

¹ E Ieesu' to te' avoe' e non manih Gënesaret, ko Parësi' me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës tane' ma' Jerusalëm, ee to nö ma' pa ep in e Ieesu', pare hi poë pan,² “Vahvanih ka ma vamomhë pën hikta vavatet ne o vavaasis no a kën sipuura to soe voh ka ra pan ea se vavatet no? Ea se kehkeh ëen no, ea se pupui momoan a ma koreera.”

³ Ke Ieesu' piun varu' a soe pee, pare' soe pan, “Vahvapo'nih köm vavatet vavi' nem o vavaasis peöm, paröm hikta vavatet nem a te' taate' pe Sosenen?”⁴ E Sosenen to soe voh ka ra pan, “Ta e tamömah pen e sinömah. *Eks 20:12; Lo 5:16*”

Keteh se keh veveot e tamaneah pen e sinaneah, ea se ip vamët ee pe'." *Eks 21:17*

⁵ Ivëhkëk, eöm to vavaasis nem sih pan ta pah te' se keh soe ke tamaneah pen e sinaneah a ö ne' to te' me e non a tah marën a va'aus rapoë pon, ivëhkëk, e' to hikta he' raoe, suk e' se he' na e Sosoenën a tah pamëh. ⁶ Eöm o te' o pöh moko' rivon, suk eöm to vavaasis nem a te' pamëh pan e' se nat non va'aus e tamaneah pen e sinaneah. Paröm sosoe me nem pan e' to nonok non a ma tah ne Sosoenën to sosoe non. Manih po vavaasis pamëh eöm to vöknah rakah e nem pa soe pe Sosoenën, paröm kë vavi' rakah e nem pa taate' nöm to kon tane' ma' pa kën sipun. ⁷ A soe pe Sosoenën to man rakah en, ne Aisaëa' a te' vanënën soe to vatvus suk voh a neöm o te' te'te' vapo'kan, pare' soe vamanih pan,

⁸ "A napan varih to kë varoe ne sih a ëhnan neo' pa rivoere, ivëhkëk, manih pa ma kupu pee, ee to te' varo rakah këh e ne peö'.

⁹ E'e to vavaasis varoe ne sih a taate' po te' va po oeh vëh, pare pikpiuk ne sih pan, 'Iva'ih a taate' pe Sosoenën'.

Pare vasunön a ne sih peö' po rivon varoe." *Ais 29:13*

*A Tah To Mimirö' Non Sih A Te'
Mak 7:14-23*

¹⁰ E Ieesu' to vaoe a napan, kee tönun ee ma' manih pe', ke' soe ke rapoë pan, "Eöm kurus varih se pënton a soe peö', paröm kokoman vavih. ¹¹ A tah nën to öt pa koreomah, parën hikta pupui, parën ëën, e' to hikta mirö' non o to'to' pën, ahik, a tah nën to koman momoan, parën to tavus eah manih pa rivomah, e' a tah pamëh to mirö' e non po to'to' pën." ¹² O Parësi' to pënton a soe pe Ieesu', pare heve ov e ne pe'. Ka ma vamomhë pe' nö ma' pare hi poë pan, "Eën hikta nat nom o Parësi' to heve ov e ne pën, suk a ma soe varih nën to vavatvus nom oh?"

¹³ E Ieesu' to piun a hi pa ma vamomhë pe' pare' soe pan, "E Tamön vöh pa vöön va kin to vaneah non pa rak, ka ma tah kurus

varih to te' ne pa koman a rak, ne Tamön to hikta nep voh, e' koman se tai va'peh me en pee pa ma aan.* ¹⁴ Eöm se koe a koman vatëh o heve po Parësi', ee ro te' o kekeho'. Ta pah te' keho' se keh meeme nö non a meh te' keho', ee vapöök pon se vu' hop ee manih pa koman a kove'." ¹⁵ Ke Pita' hi e Ieesu' pan, "Eën onöt e nom pa vamaaka ka möm a pusun in a soe vapipino' vëh nën to soe ke ra napan ah?"

¹⁶ Ke Ieesu' soe, "Eöm me to hikta nat vavih nem pa tah vëh to mimirö' non sih po to'to' pa te', ha? ¹⁷ A ma moeh tah kurus varih na to ënëën no sih se kunah manih pa komaara, ka pepeak vi ee pee. ¹⁸ Ivëhkëk, a tah to te' non manih po kokoman pa te', ke' to tavus in poan, e' a tah ko pamëh to mirö' en pa apen a te' ¹⁹ A ma taate' hat varih to tatavus tane' ne ma' po kokoman pa te', ee ivariv, ip vamët a meh te', me e voe to nok a taate' rëhrëh. Me e köövo to nok a taate' te'te'vaasi', me a ma meh taate' rëhrëh, me a taate' kaveo, me a taate' piuk, me a taate' va pa vasoe aven a meh te'. ²⁰ Ee ivariv a ma taate' poë varih to vapö ne sih a apen a te' manih po epep pe Sosoenën. Ka manih pa ö no a te' to hikta pupui momoan a koreneah, pare' ëën, a taate' pamëh to hikta vapö non a apen a te'.

*A Köövo Va Keenan To Vaman E Ieesu'
Mak 7:24-30*

²¹ E Ieesu' to këh en pa vöön va Gënesaret vëh ne' to te' non, pare' nö en manuh pa ma vöön to te' ne pa muhin va Taëa' me Saëdon. ²² A pah köövo to hikta te' non pan e' a mu Jiu', e' a köövo va Keenan to te' non sih pa muhin pamëh, e' to nö ma' pe Ieesu', pare' hin poan, pare' soe pan, "Sunön, Koa' supnai' pe Devit ururuan a neo' ah, a ora' hat to mirö' voh e semoneo', ke' kamis voh en pa ma tamooan." ²³ Ivëhkëk, e Ieesu' to hikta piun avoe' non a hin pe köövo pamëh. Ka ma vamomhë pe' nö ma', pare soe ke poë pan, "Ta' e köövo vëh, ke' nö na. E' to kokoe' suk avoe' nö e non ma' pea."

²⁴ Ke Ieesu' piun a ma vamomhë pe' pare' soe pan, "E Sosoenën to vanö voh a ma' neo', pan eö' se va'aus a napan va Israël,

* **15:13:** A ma tah kurus ne Tamön to hikta nep voh, to te' va ne manih po vavaasis piuk po Parësi', me ro te' nat in a taate'. E Tamön se tai va'peh me en pa ma aan to te' va non manih pan, amot no a ma vavaasis piuk pee se hik akuk ee.

suk ee to te' va ne manih po sipsip to nun.”
²⁵ Ke köövo pamëh hah en ma' manih pe Ieesu', pare' vatokon manih pa mataneah, pare' soe ke poan pan, “Sunön va'aus a neo' ah!”
²⁶ Ke Ieesu' piun e köövo pare' soe pan, “E' to hikta matan vavih non pa kon a taëen po koa', ko he' ro këh.” E Ieesu' to soe vamanih, suk o Jiu' to koman ne pan o upöm te' to te' va e ne manih po këh.
²⁷ Ke köövo va Keenan pamëh soe varu' ke Ieesu' pan, “Oman Sunön, ivëhkëk, o këh to nat e ne pa ëen a ma ö kukuvun taëen, ëen këh pa kën poëere to vu'vu' tane' ne ma' pa pok ënëen.”
²⁸ E Ieesu' to pënton a soe pe köövo pamëh, pare' soe va in poan manih pan, “Köövo o vaman pën to parin apuh, eö' se nok eo' pataeah nën to iu nom.” Ka varu' vakomanih ne semoneah to to' hah en.†

E Ieesu' To Vavato' Hah A Ma Napan To Hara' Ne A Ma Vu Mët

²⁹ E Ieesu' to këh en pa ö ne' to te'te' non, pare' hëhë nön non pa sinten a tonon va Galili', pare' ep in a si' ö tope, pare' nö ko iho' en nën.
³⁰ Ka nap peo rakah nö ee ma' manih pe Ieesu', ee to nö va'peh me ma' o te' hathat ma moe, me ro te' kekeho', me ro te' tëtënkun, me ro te' varih to hikta antoen ne a to. Me ro upöm te' to hara' ne a ma vu kamis. Pare vaho' ee pee manih pa havin mon e Ieesu'. Ke Ieesu' vavato' vahik rakah en pee.
³¹ A napan to ep in a nap hikta toto to vaato hah ee, ka nap tëtënkun to vihvih hah ee. Ko te' hathat ma moe nö vavavih hah ee, me o te' kekeho' to opoep hah ee, pare toksean rakah ee. Ko kë ee pa ëhnan e Sosenën pee.

E Ieesu' To Makën O 4,000 Te' Mak 8:1-10

³² E Ieesu' to vaoe a ma vamomhë pe', kee nö ma' manih pe', ke' soe ke rapoë pan, “Eö' to kamö' rakah e no' pa napan varih, suk ee to te' va'peh me a neo' po kukön poen. Pare hikta te' hah me ne ta ma taëen nee se ëen, suk a ma taëen pee to hik këh en pee. Kö' rës e no' pa vanö maë hah raoe manuh pa ma vöön pee. Ee tome' tötöspan ee po maë,

ko sunë këh ee pa nö hah manuh hanan.”
³³ Ka ma vamomhë pe' hi poë pan, “Ea to te' varo rakah këh e no pa ma vöön apa'puh, ka se po' kon ma' ta taëen nih, para makën a nap peo varih?”
³⁴ Ke Ieesu' hi po' en pa ma vamomhë pe' pan, “O tovih mu' po' nöm to te' me nem?” Kee piun va ee manih pan, “O tönim me ro pöök mu', me ra ma si' iian.”

³⁵ Ke Ieesu' ta' en pa napan, kee iho' ee manih po oeh.
³⁶ Ke Ieesu' kon a tönim me ro pöök mu', me a ma si' iian, pare' ta peah na kin ko soe vavihvih ke na e Sosenën. Pare' ki vakëkëh ke ra ma vamomhë pe', kee makën po' ee pa napan.
³⁷ A napan kurus to ëen, pare mahun vahik rakah ee, ka ma vamomhë pe Ieesu' ununun o tönim me ro pöök kove pa ma ö taëen varih nee to mahun këh.
³⁸ A kën voe to peo onöt ne a 4,000 te', ee to hikta ëh va'peh me voh o köövo me ro koa'.
³⁹ E Ieesu' to vanö vahik en pa napan, pare' peah en po parö', ko tane' manih pa muhin va Dekapolis, ko pahan a tonon, ko vos en manuh pa muhin vëh ne to popoka' ne Magadan.

16

O Parësi' To Iu Ep Ne Ta Tah Vatoksean Se Tane' Ma' Manuh Pa Vöön Va Kin Mak 8:11-13, me Luk 12:54-56

¹ O Parësi' me ro Sëdiusi to nö ma', pare kehkeh punö' ne e Ieesu', pare soe ke poë pan, “Ieesu', nok ah ta tah vatoksean va pa vöön va kin to vataare a no möm a ö nën to nonok nom a kiu pe Sosenën.”
² Ivëhkëk, e Ieesu' to piun rapoë pare' soe pan, “Pa matanpoen nöm to sosoe nem sih pan, a akis se keh kakaaroen, ka nat ee pa muhin se poen vavih en nös.
³ Pa pöstakah nöm se keh ep a muhin to popoen, pare' ep vasup non. A, eöm se nat em pa uhön se nus en nös. E' to te' akuk va kov e non manih, peöm to inan vavih e nem sih po vëknöm va pa akis. Suk ataeah po', köm hikta inan vavih nem pa pusun in a ma tah nö' to nonok no' kuru.
⁴ Eöm a napan va kuru, eöm ro hat rakah. Paröm he' tonun in e

† **15:28:** E Ieesu' to hikta iu vöknah non e köövo pamëh. Ivëhkëk e' to iu non a ö no a napan va Israël se kon vovoh voh a Soe Vih pe Sosenën, vasuksuk po' no a napan varih to hikta te' ne pan ee ra napan va Israël se kon suksuk. Ivëh, ne Ieesu' to nok suk pa soe vapipino' pamëh. O koa', ee to vëknöm ne a napan va Israël. Ko këh, ee to vëknöm ne a napan to hikta te' ne pan ee a napan va Israël. Ivëhkëk, e Ieesu' to ep in o vaman pe köövo pamëh to kikis, ivëh ne' to va'aus suk poan.

Sosenen, eöm to kehkeh ep varoe nem ta tah vatoksean nö' se nok. Ivèhkèk, eöm hikta se ep nem ta tah vatoksean. O pöh tah vatoksean varoe ko vèh nöm se ep, ivèh, pa ö no a iian apuh to orom voh e Jona' a te' vanènèn soe. E' to te' voh non manih pa koman a iian pamèh pa kukön potan me ra kukön poen, pare' te' to'to' e non.” E Ieesu' to soe vahik vakomanih, pare' kèh en pee to sun ne, ko nö en.

*A Taate' Hat Po Parësi' Me Ro Sëdiusi
Mak 8:14-21*

⁵ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to tane' ma' pa vöön ne to poka' ne Magadan, pare pahan ee pa pap tonon vöh, ko vos ee pa vöön va Bëtsaëta'. Ivèhkèk, ee to vanun ee pa te' ma' ta taëen. ⁶ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, “Ut vavih nem paröm matop vavih nem pa taate' hat po Parësi' me ro Sëdiusi. Ee tome' vamahun a neöm po piuk vamanih po is na to hovèn o praoa'. Eöm se nat nem kon a taate' piuk pee.”

⁷ A ma vamomhë pe' to kokoman kèh ne a pusun in a soe va'ih, pare vaiihi e ne pan, “E' to sosoe pö' non a soe va'ih suk ea to hikta te' vu ma' ta taëen.” ⁸ Ke Ieesu' nat en pataeah ne to vaiihi suk ne, ivèh, ke' hi en pee pan, “O vaman peöm to parin a sone' varo, vahvanih köm vaiihi nem pan, ea to hikta te' me no ta taëen? ⁹ Eöm hikta maaka avoe' nem eh? Kokoman hah voh na öm po tönim mu' varih na to makèn voh o te' to peo oah e ne pa 5,000 te'. O tovih kove ivariv na to vapuh hah pa ma ö taëen èen kèh? ¹⁰ Me eöm to vanun pö' voh em pa tönim me ro pöök mu' varih na to makèn voh a napan to peo oah e ne pa 4,000 te'. O tovih kove ivariv na to vapuh hah pa ma ö taëen èen kèh? ¹¹ Eöm hikta koman hah rakah ko nem eh? Eö' to hikta koman voh no' a taëen, parö' sosoe no' a soe va'ih, ahik, eö' to kömköm voh a no' neöm pan, eöm se matop vavih nem po is po Parësi' me ro Sëdiusi. ¹² Ka ma vamomhë pe' nat po' ee pataeah ne' to kömköm suk voh non rapoë, e' to hikta sosoe ke voh non rapoë, pan ee se ut vavih ne po is vèh, nee to hohovèn ne sih a praoa'. Ahik, e' to kömköm voh non rapoë, pan ee se matop vavih ne po vavaasis hat po Parësi' me ro Sëdiusi.

*E Pita' To Soe Tavus E Ieesu' E Kristo
Mak 8:27-30, me Luk 9:18-21*

¹³ E Ieesu' to nö en manuh pa vöön va Sisaria' Filipaë. Pare' hi en pa ma vamomhë pe' pan, “A napan popoka' ne sih e Koa' Te' pa Napan Kurus, eteh?” ¹⁴ Ka ma vamomhë pe' piun a hi pe', pare soe pan, “A ma pöh te' to popoka' a nom oah sih pan èen e Jon Tövapupui, ka ma meh popoka' a nom oah e Elaëja', ko upöm popoka' a nom oah e Jeremaëa', ke', èen a pah te' va pa nap vanènèn soe to to' hah ma'.” ¹⁵ Ke Ieesu' hi hah en pee pan, “Ke eöm koman po', eöm popoka' po' a nem neo', eteh?” ¹⁶ Ke Saëmon a meh èhnaneah e Pita' to piun a hi pe Ieesu', pare' soe pan, “Èen e Kristo e Koa' Te' pe Sosenen to'to' tamooan.” ¹⁷ E Ieesu' to piun a soe pe Pita', pare' soe ke poan pan, “Saëmon sunai' Jona', e Sosenen to tapui a oah. A hikta pah te' va po oeh vèh to vataare a oah a soe va'ih. E Tamön varoe ko vöh pa vöön va kin to vataare a oah a soe va'ih. ¹⁸ Ke eö' se soe vaman rakah keo' pèn, èen e Pita'. Ka pusun in a èhnöömah to soe va non manih pan a vös. Kö' se vasun o vakum vivihan peö', manih pa tonun a vös pamèh. Ko kikis va pa mèt hikta antoen non a vöknah o vakum vivihan pamèh. ¹⁹ Ke eö' se he' a oah o'o ki' va pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. Ka tah nèn to vaonöt manih po oeh, e Sosenen me se vaonöt en ma' pe' manuh pa vöön va kin. Ka tah nèn to hikta vaonöt manih po oeh, e Sosenen se hikta vaonöt manuh pa vöön va kin.” ²⁰ E Ieesu' to vuhvuh vakis rakah en pa ma vamomhë pe' pan ee se nat nee soe vanat tah meh te', pan e' e Kristo, a Te' ne Sosenen to vanö voh ma'.

*E Ieesu' To Soe A Ö Ne' Se Mèt, Pare' Sun
Hah*

Mak 8:31-38; 9:1, me Luk 9:22-27

²¹ Taneo non po poen pamèh ne Ieesu' to soe ke ra ma vamomhë pe', pan e' se nö manuh Jerusalëm, pare' kon o kamis apuh rakah manih pa koreera nap susunön po Jiu', me ro te' susunön èsès he', me ro te' vavaasis varih to nat i ne o Vavaasis pe Mosës. Ee se ip vamèt poë, ko vakön poen ne' se sun tane' hah en manih po vapeepe. ²² Ke Pita' me ke en pe Ieesu', pare' sirö' en pe' pan, “Èen se nat nom sosoe va nom

manih, suk a ma tah kurus varih nën to sosoe nom se hikta tavus manih pën.”

²³ Ke Ieesu' tarih pare' piun a soe pe Pita', pare' soe pan, “Susun po ora' hat, kēh a na neo' ah! Eēn to hikta vava'aus a nom neo'! A soe pën to hikta te' non pan a soe pe Sosenēn, ahik, a soe pën, e' a soe pa te'.”

²⁴ Ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhē pe' pan, “Ta pah te' se iu vatet a non neo', e' se vōknah o iu koman pe', pare' te' a kuruse pe', pare' te' o kamis, ko vatet a ma' neo'.

²⁵ O te' varih to koman vakis ne a ma to'to' pee, pare hikta vavetet a ne neo', a, a ma to'to' pee se ro akuk ee. Ivēhkēk, o te' varih to vavetet a ne neo', pare mēt suk a neo', ee se kon ee po to'to' tamoan. ²⁶ A napan se keh kon kurus a ma tah va po oeh, pare vanun ee po to'to' tamoan, a ma tah kurus poē varih se po' va'aus vah va in o to'to' pee nih? Ahik rakah! Ahik ta pah tah no a napan to onöt ne a voen hah o to'to' pee.

²⁷ Eö' e Koa' Te' pa Napan Kurus se nö me ma' o maaka pe Sosenēn me ro ankerō' pe', parö' he' ra napan kurus o voen to onöt ro non a ma taneah nee to nonok ne. ²⁸ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm. A ma pöh te' to sun ne manih kuru, se me' avoe' e ne pa mēt, ee heh ep ee peö' e Koa' Te' pa Napan Kurus se nö va ma' manih pa Te' Sunön.

17

A Sionin E Ieesu' To Tarih Kakaare Mak 9:2-13, me Luk 9:28-36

¹ O tönim me o pöh poen to oah ee, ke Ieesu', me e Pita', me ra poa tom kea e Jēmisen Jon. Ee varoe to peah pa tope a pah vakin. ² Ee to te' ne nën ka sionin e Ieesu' tarih, pare' matan ke en. Ka mataneah ēman va e non manih pa potan. Ko ohop tarih, pare' matan va e non manih po tēkrea. ³ Ke Mosēs pen Elaēja' tavus ee ma', pare vavaato me e ne pe Ieesu'. Ee to vaato vahik me ee pe', ⁴ ke Pita' soe ke Ieesu' pan, “Eeh, Sunön, e' to vih non pea to te' no manih kuru, kēn se nom iu nom, kö' u eo' pa kukön tanu manih. A te' pën, me a te' pe Mosēs, me a te' pe Elaēja'.” ⁵ E Pita' to toto avoe' e non, ka unöh kakaare pöm en pee. Ka to tane' ma' manuh pa koman a unöh to soe ma' pan, “Iva'ih e Koa' vaman rakah peö', eö' to iu vi rakah e no' pe', parö' vaeö

no' eah, köm se tēnan eah, paröm vatet a ma soe pe'.” ⁶ A kukön vamomhē pe Ieesu' to pēnton a to, to tatane' non ma' pa koman a unöh, ko rikrik rakah e ne po naöp, pare vu' ee manih po oeh. ⁷ Ivēhkēk, e Ieesu' to nö ma' manih pee, pare' pöök rapoë, pare' soe ke rapoë pan, “Sun öm! Paröm koe a naöp.” ⁸ A kukön vamomhē to ta'kē ma', pare ep varoe ee pe Ieesu' to te' e non pehen, no ahikta meh teh to te' me non poan. ⁹ Ee to kēh kunah hah ee ma' pa tope pamēh, ke Ieesu' vuhvuh rapoë, pare' soe ke rapoë pan, “Eöm se nat nem soe tavus a tah va'ih nöm to ep ma' manuh kin pa tope, ke' te' non, ko antoen rakah po poen ne eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se sun tane' hah po vapee.”

¹⁰ Ka kukön vamomhē pe' hi poë pan, “Suk ataeah ko te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosēs sosoe ne pan e Elaēja' se vovoh ma'?” ¹¹ Ke Ieesu' piun rapoë, pare' sosoe suk non e Jon Tövapupui, ko soe ke rapoë pan, “A soe pee a man, e Elaēja' to nö voh en ma', pare' vatotoopin vahik voh en pa ma moeh tah kurus. ¹² E' to nö voh en ma', ivēhkēk, a napan to hikta nat ne pe', eteh. Ee to vavetet vavi' e ne pa ma kokoman pee, pare nonok ne a ma vu taate' hat manih pe'. A ma vu taate' poë varih se tavus pet ee manih peö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus pö ne eö' se te' o kamis.” ¹³ E Ieesu' to soe vahik vakomanih ka ma vamomhē pe' nat po' ee pe' to sosoe suk non e Jon Tövapupui.

E Ieesu' To Vato' Hah A Pah Koa' Oete' No Ora' Hat To Te' Non Pe'

Mak 9:14-29, me Luk 9:37-42

¹⁴ E Ieesu' me ra kukön vamomhē pe' to hah ee ma', pare tavus hah ee manih pa napan. Ka pah te' nö ma' manih pe', pare' vapeo' pasun manih pa mataneah, pare' soe pan, ¹⁵ “Sunön, eēn onöt e nom pa uruan e koa' oete' peö' öh? Parēn va'aus eah. A ma tamoan no a mēt hat vēh a kokonoh se öt sih poan, ke' vu' en po oeh, ka ma meh poen ne' se vu' en po sura', me manih ruen. ¹⁶ Eö' to me ma' eah manih pa ma vamomhē pën, kee hikta onöt ne a vato' poë.”

¹⁷ E Ieesu' to piun a soe pe', pare' soe pan, “Eöm varih, eöm to hikta vaman avoe'

rakah nem e Sosenen se vato' en po te', eöm a nap hat. O tovih poen nö' se te' va'peh me a neöm, me o tovih poen nö' se te' a ma punis peöm? Me ma' öm e koa' paméh manih.”¹⁸ E Ieesu' to sirö' a ora' hat paméh, pare' soe pan, “Tavus kéh mah e koa'.” Ka ora' hat paméh kéh tavus po' en ma' pe koa', ka varu' vakomanih no a kokonoh to hik kéh en pe', ke' vih hah en.

¹⁹ E Ieesu' to te' non pehen, ka ma vamomhë pe' nö ee ma' manih pe', pare hi poë pan, “Emöm hikta antoen nem a veo tavus a ora' hat paméh suk ataeah?”

²⁰⁻²¹ E Ieesu' to piun a soe pa ma vamomhë pe' pare' soe pan, “Eöm to hikta vaman nem a ö ne Sosenen se vato' hah e koa' paméh. Ivéh, nöm to hikta onöt suk nem a veo tavus a ora' hat paméh. Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, o vaman peöm se keh te' va non manih po voa' naon sone' vëh o mastat. Eöm to antoen e nem pa ta' a tope vëh, ke' se sun tane' manih, pare' nö manuh. E' se sun, pare' nö en. Ka hik po' ta pah tah nöm se te' toksean nem pa nok.”*

E Ieesu' To Vapöök Soe En Pa Ö Ne' Se Mët, Pare' Sun Hah

Mak 9:30-32, me Luk 9:43-45

²² E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to tönun hahah kov ee manih pa muhin va Galili', ke' soe ke rapoë pan, “Eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus no a te' se vikuh en peö' manih pa koreera nap hat. ²³ Ee se ip vamët ee peö', pare pe ee peö', ko vakön poen ne eö' se sun tane' hah eo' ma' po vapeepe.” A ma vamomhë pe' to pënton a soe va'ih, pare tamak rakah ee.

E Ieesu' To Takis Manih Pa Iuun Hinhin Apuh

²⁴ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to nö, pare vos ee manuh pa vöön va Kapaneam, ka napan varih to kokon ne sih a takis moni' va pa Iuun Hinhin Apuh nö ee ma' manih pe Pita', pare hi poë pan, “E tövavaasis peöm se he' kës en pa takis va pa Iuun Hinhin Apuh? ²⁵ Ke Pita' piun en pee, pare' soe pan, “A,” ke Pita' ho en koman iuun pare' hikta vaato avoe' non, ke Ieesu'

hi en ma' pe' pan, “Saëmon, eën koman va nom nih? A nap susunön va po oeh vëh kokon ne a ma vu takis varih petereh? Manih po pus koa' koman pee, ke' manih po upöm te'?”²⁶ Ke Pita' soe po' en, “O upöm te' ivarih to tatakis ne sih.”²⁷ Ke Ieesu' soe ke po' poan pan, “Ea ro pus koa' pe Sosenen hikta se voen no a takis, ivëhkëk, ea to hikta iu vaheve no a nap kokon takis, ivëh, kën se nö manuh pa tonon, parën ara' ma'. Ka iian vëh nën se rëh momoaan, nën se kap a rivoneah, parën ep a moni' to pet non nën. Parën te' a moni' paméh parën he' a nap kokon takis. Ka moni' paméh, e' a takis moni' pea po'.”

18

Eteh Se Te' Non A Tasun Apuh Oah Manih Pa Matop Vih Va Pa Vöön Va Kin?

Mak 9:33-37, me Luk 9:46-48

¹ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to te' avoe' e ne manih pa vöön va Kapaneam, ka ma vamomhë pe' nö ma', pare hi poë pan, “Eteh se te' non a tasun apuh oah manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin?”

² Ke Ieesu' va oe en na pa si' koa' sone', ke' nö en ma' manih pe', ke' vasun en pe' manih po topnin in a ma vamomhë pe',³ pare' soe ke rapoë pan, “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, eöm se keh hikta panih a ma taate' hat peöm, paröm te' va nem manih pe koa' sone' va'ih, eöm to hikta antoen nem a ho manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. ⁴ A te' vëh to apuh non manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin, ivëh a te' to vöknah non a taate' pe', pare' te' va non manih pe si' koa' va'ih, e' kuru a te' paméh se te' o ëhnan apuh manuh pa vöön va kin. ⁵ Keteh to koman non a kamö' e koa' sone' to te' va non manih pe si' koa' va'ih, e' to kamö' me en peö'.”

A Taate' Hat To Mimirö' Non Sih O Vaman Pa Te'

Mak 9:42-48, me Luk 17:1-2

⁶ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “Ta pah te' se keh koman non, pan e' se rëh ke o vaman po pus koa' varih to vaman voh ee peö', kee ku' manih pa taate'

* **17:20-21:** A ma pöh te' to nat vi ne po Puk Vapenpen to koman ne pan a meh ö soe to te' non topnin o v20-21. A soe paméh to soe va non manih, “A taate' va pa hin me a vapenpen a taëen, e' varoe kuru to onöt non a veo a ma vu ora' hat.”

hat, e' to vih rakah non pa vahan a vös apuh manih pa ko'koneah, ko vöknaah eah manuh koman tahi', ke' mët këh a ö rih.

⁷ Varenan rakah pa napan varih po oeh vëh to nanansoe ne o upöm te', kee nonok ne a ma taate' hat. Oman, a ma taate' hat poë varih se tavus ee. Ivëhkëk, varenan oah rakah pa te' vëh to vavatvus non a ma taate' hat poë varih.

⁸ A koreomah ke' a momah se keh vaku' a oah manih pa taate' hat, moes kurus eah, ko vi na. E' to vih oah non pö nën se te' ro me nom o pöh koren, me o pöh mon, kën si kon o to'to' tamoan. Pe' to hat non pën se te' me nom o pöök koren me o pöök mon, ee tome' me ke ee pën manuh po sura' ësës tamoan. ⁹ Me a matömah se keh vaku' a oah manih pa taate' hat, të kon eah, parën vi na. E' to vih non pën se te' me nom o pöh tök matan kën sih kon o to'to' tamoan. Pe' to hat non pö nën se te' me nom o pöök matan, kee rëh ke ee pën manuh po sura' ësës tamoan.

¹⁰⁻¹¹ Matop vavih o si' koa' varih, pee to vaman voh ee peö', paröm nat nem koman nem, pan ee ro si' tah pinpiun. Ahik, manuh pa vöön va kin no a ma ankerö' pee to te' tamoan ne manih pa matan e Tamön.*

*A Soe Vapipino' Va Pa Sipsip To Ro
Luk 15:3-7*

¹² E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “Eöm koman va po nem nih pa ö no a pah te' to te' me non a 100 sipsip ka paeh ro. E tövaneah se kës këh en pa 99 to te' ne pa ö tope ko ënëën ne a karas, pare' nö en pa vaiu këh a te' vëh to te' varo non? ¹³ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, e tövaneah po sipsip se keh taum hah ma' a te' vëh to ro non, e' se pah vaeö suntan rakah en. A ma tamoan ne' to hara' vaeö suk e non pa 99 varih to hikta ro voh. Ivëhkëk, e' se keh taum hah ma' a te' vëh to ro voh, e' se pah vaeö suntan oah rakah kov en. ¹⁴ E' to te' akuk va kov e non manih pe Tamëneöm vöh pa vöön va kin to hikta iu non ta paeh va po pus koa' varih po oeh vëh se ro, pare' nö manuh po sura' ësës tamoan.

* **18:10-11:** O upöm te' nat to koman ne pan a meh ö soe va po to soe va non manih pan, “Eö' e Koa' Te' pa Napan Kurus to nö ma' pa hehe o te' varih to nat va ne manih pan ee to ro voh ee.” † **18:17:** A nap kokon takis no a napan to nat va e ne raeo manih po te' o hat rakah, suk ee to hinhin oah ne a takis moni'.

*A Taate' Va Pa Vatotoopin Hah E Kea Pën
To Nok Voh A Hat*

¹⁵ “E kea pën vëh to vatet a no neo' se keh nok vahat a oah, nö ah manuh pe', parën soe aven keah pan, ‘Kea, a hat va'ih e' a hat koman pën nën to nok ka neo'.’ Ke' se keh pënton en pa soe pën, a, eën to va'aus eah, ke' tavus hah en e kea pën. ¹⁶ Ivëhkëk, e' se keh hikta pënton a soe pën, nö parën me ma' ta meh poa te', kee nö va'peh me ma' oah köm sih te' nem a poa te' ke' a kukön te' marën a vava'aus a soe ke' sih te' eh non. ¹⁷ Ka te' pamëh se keh hikta pënton raeo, soe ke ra nap susunön varih to vovoh ne po rotu'. Ke' se keh hikta pënton a soe pee, ep va in eah manih pa te' kokon takis,† ke' a te' vëh to hikta vaman non e Sosoenën.

¹⁸ “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a ma tah kurus nöm to hikta vaonöt manih po oeh, e Sosoenën me to hikta se vaonöt non ma' manuh pa vöön va kin. Ka ma tah kurus nöm to vaonöt manih po oeh, ne Sosoenën me se vaonöt en ma' pee manuh pa vöön va kin.

¹⁹ “Eö' to sosoe avoe' ke no' peöm pan, ta poa te' va po vaman se keh vapöh kokoman suk ta pah tah, pare hin suk, a, e Tamön vöh pa vöön va kin se he' en pee pon. ²⁰ E' se keh te' non ta poa te', ke', a kukön te' to tönun pa pah ö, pare hin manih pa ëhneano', a, eö' to te' e no' manih pa topniire.”

*A Soe Vapipino' Va pa Te' Kikiu To Hikta
Ihan Anoe A Ötop Pa Meh Te' Kikiu Pe'*

²¹ Ke Pita' huk vatët rakah en manih pe Ieesu', pare' hi poan pan, “Sunön, a tovih tëëm ne kea peö' se nok ka neo' a hat kö' ihan anoe a hat pe', o tönim me ro pöök tëëm ëh?” ²² Ke Ieesu' to piun poan, pare' soe pan, “Eö' to hikta soe a ö nën se ihan anoe a hat pe' po tönim me o pöök tëëm, ahik, eö' to soe ka oah a ö nën se ihan anoe a hat pe' pa 490 tëëm. ²³ A Matop Vih va pa Vöön va Kin na se vëknöm va in eah manih pa te' sunön to hinhin hah non a ma moni' pe' varih no a nap kikiu pe' to ötop voh. ²⁴ O poen no a te' sunön to taneo pa hin hah a ma moni' pe', ka napan me ee ma' pa te' vëh to ötop

voh a 10 milion kina' manih pe'.²⁵ Ivëhkëk, a te' pamëh to hikta te' me non ta moni' marën a piun hah a ötop pe' manih pa te' sunön. Ivëh, ka te' sunön soe en pan, 'Eö' se vavoen a te' kikiu vëh me ra kën tom sinan pe' me a ma moeh tah ne' to vaneah non. Kö' sih kon a moni' nën, to piun non a ötop pe'.'²⁶ Ivëhkëk, a te' kikiu pamëh to pënton a soe pa te' sunön pe', pare' nö ko vatokon manih pa havin a poa moneah, pare' soe ke poan pan, 'Sunön, ururuan voh a neo' ah, parën he' voh a neo' ta ma si' poen. Eö' se piun vahik eo' pa ma moni' varih nö' to ötop voh manih pën.'²⁷ Ka te' sunön pa te' kikiu pamëh tamak poan, pare' koe en pa vavoen poan ko ihan anoe en pa ötop pe'.

²⁸ "Ivëhkëk, a te' kikiu pamëh to tavus pare' taum a meh te' kikiu to ötop voh a te' moni' pe' to onöt non a 10 kina'. E' to not poan pare' nom vakmis rakah en po ororom pe', pare' soe ke poan pan, 'Eën se piun vëvëhö' rakah a moni' peö' nën to ötop voh.'²⁹ Ivëhkëk, a te' kikiu pamëh to vu' manih pa moneah, pare' soe ke poan pan, 'Kea, ururuan a neo' ah, parën he' a neo' ta ma meh si' poen, peö' se piun vahik eo' pa moni' vëh nö' to ötop voh manih pën.'³⁰ Ivëhkëk, a te' kikiu vamomooan vëh to hikta iu tamak non e meh pe'. E' to vate' poan po vahutët, pare' vaho' en pe' pa nohnoh. Ke' te' non nën, ke' onöt rakah pa ö ne' se piun hah a ötop pe'.³¹ Ko upöm te' kikiu to ep a tah va'ih to tanok, pare tamak ko heve rakah ee. Ee to nö hah ee manuh pe sunön pee, pare vavatët ee pe' pa ma taneah to tanok manih pa meh poa te' kikiu pee.³² Ivëh, ka te' sunön vaoe ho en na pa te' kikiu pe' pamëh, pare' soe ke poan pan, 'Eën a te' a pah hat rakah, eën to ook voh ka neo' pan eö' se ihan anoe a ötop pën. Kö' soe keo' pën pan eën se nat nom piun a ötop pën.³³ Vamomooan nö' to ururuan voh eo' pën, vahvapo'nih kën hikta ururuan e meh si' te' pën?'³⁴ A te' sunön to pah heve suntan en, pare' vaho' en pa te' pamëh pa iuun nohnoh, ke' te' non nën ko antoen rakah en pa ö ne' se piun vahik a ötop pe'.'³⁵ Ke Ieesu' soe, "A te' sunön vëh to nok en pa taate' to vatoe me e non pa taate' ne Tamön vöh pa vöön va kin se nok manih peöm pö nöm se keh hikta

ihan anoe a ma hat pa ma kën kea peöm me ra ma kën vameneöm.

19

E Ieesu' To Vavahutët Suk Non A Taate' Va Pa Kök O Vaen
Mak 10:1-12, me Luk 16:18

¹ E Ieesu' to te' avoe' e non manih pa muhin va Galili', pare' vavaasis non a napan a ma soe pe'. E' to vavaasis vahik en pee, pare' pahan en pa ruen vëh nee to poka' ne sih a Jödën, ko takin en manih pa muhin va Jiutia'.² Ka nap peo rakah vatet ee pe' nën, ke' vavahik këh en pee pa ma mët nee to hara' ne.

³ Ko Parësi' nö ee ma' manih pe', pare kehkeh punö' ne poë, pare hi poë pan, "O Vavaasis pe Mosës soe vaonöt kës e non pe voe se kök o vaen, pare' veo e köövo pe' manih po kokoman koman pe'?"

⁴ Ke Ieesu' piun a hi pee pare' soe pan, "Vahvapo'nih köm pupunö' e nem peö'? Eöm to hikta ëh pö' voh a soe vëh to kiun non manih po Puk Vapenpen to soe non pan,

'Moaan rakah voh ne Sosenën to nok o oeh me a ma moeh tah kurus, pare' pah nok po' a te', a te' oete', me e köövo.' "*Jen 1:27; 5:2*

⁵ "Ivëh ne Sosenën to soe suk vavoh manih pan,

'E voe se këh ma' e sinaneah pen tamaneah, pare' te' vatös me e non pe köövo pe', kee tavus ee pon a paeh.' "*Jen 2:24*

⁶ "Ivëh, ke ee pon to hikta se te' hah ne a pöök. Ahik. Ee to tavus ee o pöh sionin. E Sosenën to vatös voh en pee pon, ka hikta pah te' to antoen non a ki vakëh hah raeo pan."

⁷ Ko Parësi' hi hah ee pe Ieesu' pan, "E' te' vahvapo' non nih, ke Mosës he' voh en pa soe to soe vaonöt e non pa te' se kiun o kiun marën a kök o vaen pe', pare' veo en pe köövo pe'?"

⁸ Ke Ieesu' piun en pa hi pee, pare' soe ke rapoë pan, "E Mosës to vaonöt suk voh ka neöm a taate' pamëh, suk eöm o te' o pöh vatös soe rakah. Paröm hikta iu tēnan nem a soe pe Sosenën. Ivëhkëk, moaan voh ne Sosenën to nok voh a ma moeh tah kurus, pare' hikta nok voh a taate' va pa kiun o

kiun va pa kök o vaen. ⁹ Ivëh, kö' se soe vaman rakah keo' peöm. E voe se keh veo akuk e köövo to hikta te'te'vaasi' non, pare' me a meh köövo, a, e voe ko pamëh to nok en pa taate' rëhrëh."

¹⁰ O vamomhë to pënton a soe va'ih pare soe ke Ieesu' pan, "E' se keh te' va non nën, ataeah po' ne voe se veo suk pe köövo? Ke' vih non pa ö ne voe se nat non vaen."

¹¹ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, "O vavaasis va pa taate' hikta vaen, e' to hikta te' non pan a napan kurus ivarih se vatet. Ahik, e Sosenën to he' ro a ma pah te' marën a vatet a taate' pamëh. ¹² Eöm nat e nem eh? E' to te' non a ma vu te' to te' ne to hikta onöt ne a vaen. Ka ma paeh va po vu te' poë varih no a ma sinëere to vahuh voh en pee no ma sioniire to hikta te' vih ne pa tataman koa'. Ko upöm to hikta onöt ne a tataman koa', suk a ma meh to pe a sioniire. Ko upöm to koman voh a nok a kiu manih pa Matop Vih va pa Vöön va Kin, pare soepip ee rea pa vaen. A te' vëh to koman rakah non a ö ne' se hikta vaen, e' se kon rakah o vavaasis va pa taate' hikta vaen."

*E Ieesu' To Tapui O Si' Koa' Sosone'
Mak 10:13-16, me Luk 18:15-17*

¹³ Ka napan meeme ee ma' po si' koa' sosone' manih pe Ieesu', pan e' se vaho' a koreneah manih pee, ko hin suk raeo. Ivëhkëk, a ma vamomhë pe' to sirö' ee pa napan poë varih. ¹⁴ Ivëhkëk, e Ieesu' to pënton, pare' soe ke rapoë pan, "Eöm se koe a sunpip o si' koa' varih, paröm koe raeo, kee nö ma' peö'. Suk ataeah, a Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' suk non o te' to te' va ne manih po si' koa' varih." ¹⁵ E Ieesu' to vaket non po koa', pare' tapui en pee, ko këh en pee, ko nö en.

*A Te' To Vaneah Non A Ma Tah Peo
Mak 10:17-31, me Luk 18:18-30*

¹⁶ Ka pah te' nö ma' manih pe Ieesu', pare' hi poan pan, "Apuh, ataeah to vih non nö' se nok, parö' kon o to'to' tamoan?"

¹⁷ Ke Ieesu' piun poan, pare' soe pan, "Vahvanih këh hi a neo' pan, ataeah to vih non? E Sosenën varoe ko a paeh to vih non. Ivëhkëk, eën se iu kon nom o to'to'

tamoan, eën se vatet rakah a taate' pe Sosenën."

¹⁸ Ka te' pamëh hi en pe Ieesu' pan, "A taate' poanheh?" Ke Ieesu' piun, pare' soe pan,

"Koe a ip vamët a meh te',

koe a nok a taate' rëhrëh,

koe a kaveo,

koe a piuk a meh te' pën manih po vahutët,

¹⁹ parën ta nom e tamömah pen e sinömah, *Eks 20:12-16; Lo 5:16-20*

ko iu a meh te' vamanih pö nën to iu hah va ka nom." *Lev 19:18*

²⁰ A te' pamëh to soe hah en pan, "A ma taate' kurus varih nö' to vavattet e no' sih, ka meh taeah po' nö' se nok?"

²¹ Ke Ieesu' soe ke po' poan pan, "Eën se keh iu kon nom o to'to' tamoan, eën se nö, parën vavoen vahik a ma tah varih nën to vaneah nom, parën kon a moni', ko va'aus o te' arus. Eën se keh vatet rakah a ma taate' varih nö' to soe, parën suk a ma' neo'. A, a ma tah kokoek pën nën se kon amot eom pe' manuh pa vöön va kin.

²² Ka te' pamëh pënton a soe pe Ieesu', pare' pah tamak suntan en, suk e' to vaneah non a ma tah to parin a peo vörep.

²³ Ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, eö' to soe vaman rakah keo' peöm, "E' to hiva' rakah ke non pa te' öt ö pa ho manih pa koman a Matop Vih va pa Vöön va Kin, suk o to'to' pe' to pet vavi' e non pa moni'." ²⁴ Eö' se soe haha kuru, e' to te' tö rakah ke non pa këmol pa hop koe manih pa töhko' vëh to te' non pa ni kunkun. Ivëhkëk, e' to hiva' oah rakah e non pa te' öt ö to kehkeh hop non manih pa Matop Vih pe Sosenën."

²⁵ Ka ma vamomhë pe' pënton a soe va'ih, pare pah töhkak ee pare soe pan, "E' se keh te' va non nën, keteh se po' kon o to'to' tamoan?"

²⁶ Ke Ieesu' ves rakah non manih pee, pare' soe ke rapoë pan, "A ma tah varih no a napan to hikta onöt ne a nok, ivëhkëk, e Sosenën to onöt e non pa nok a ma moeh tah kurus.

²⁷ E Ieesu' to soe vamanih ke Pita' piun poan, pare' soe pan, "Ep ah! Emöm se po' kon ataeah manih pa ö nemöm to këh

voh ma' a ma tah pemöm, pamöm suk ma' oah?"

²⁸ Ke Ieesu' piun poan pare' soe pan, "Eö' to soe vaman rakah keo' peöm. O poen no oeh me akis vëh se tavus vavoon hah, eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se kon o ëhnan apuh, parö' iho' pa ö ihiho' peö', peö' e Sunön. Ke eöm kurus varih to vatet voh a ma' neo', eöm se iho' me em pa havun me ra poa ö ihiho' pa te' sunön. Paröm matop e nem po havun me ro pöök vute' va Israël. ²⁹ Ka napan varih to vatet voh a ma' neo', pare këh ma' a ma iuun pee, me ra ma kën kea pee, me ra kën vameere, me a ma sinëere, me ra ma tamëere, me ra ma pus koa' pee, me ra ma tökiu pee. Ee se kon oah rakah ee pa ma tah varih nee to këh voh ma', pare kon me ee po to'to' tamoan. ³⁰ Ivëhkëk, o te' varih to vovoh ne kuru manih po oeh, amot nee se vasuksuk varu' hah ne ma', ko te' varih to vasuksuk ne kuru, amot nee se vovoh varu' ne."

20

A Soe Vapipino' Va Pa Napan To Kiu Ne Pa Rak Voaën

¹ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "A Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' va non manih. Pa pöstakah rakah ne tövaneah pa tökiu voaën to nö pa kon ta ma te' se nö ma', pare kiu manih po tökiu pe'. ² E tövaneah po tökiu to vaonöt ke ra nap kiu a ö nee se kiu ke' voen rapoë pa ma 1 kina' pa pah potan. Pare' vanö en pee, kee nö ee pa kiu manuh po tökiu pe'. ³ Pa pöstakah avoe' pamëh pa 9 kirök ne' to hah en manuh pa ö totoaan, pare' taum o upöm te' to susun pinpiun vah ne nën. ⁴ E' to soe ke rapoë pan, 'Eöm se nö manuh po tökiu voaën peö', paröm kiu kö' voen antoen eo' peöm pa ma kiu nöm to nok. ⁵ Ee to nö ee pa kiu. Pa 12 kirök me pa 3 kirök pa matanpoen ne tövaneah po tökiu voaën to nö hah en pa ep këh ta ma meh te' se nö ma' ko kiu manih po tökiu pe'. ⁶ A potan to vatët non pa 5 kirök ne' to hah en manuh pa ö totoaan. Pare' taum o upöm te' to susun pinpiun avoe' vah e ne nën, pare' soe ke rapoë pan, 'Vahvanih köm susun pinpiun vah va nem manih pa potan avoes vëh?' ⁷ Kee soe ke poë pan, 'Suk ahikta te' to kon

a möm temöm kiu manih pe'.' Ke' soe po' ke rapoë pan, 'A, eöm se nö manuh po tökiu voaën peö', paröm kiu nën.'

⁸ "Pa 6 kirök pa matanpoen e tövaneah po tökiu voaën to soe ke susun pa nap kiu pe' pan, 'Vaoe na a nap kiu kee nö ma' kën voen raoe. Eën se taneo ma' manuh pa nap kiu suksuk, parën vahik manih pa nap kiu vovoh.' ⁹ Ko te' varih to taneo kiu pa 5 kirök pa matanpoen to nö ma', pare kon ee pa ma 1 kina' pee. ¹⁰ Ko te' te' varih to kiu vovoh to nö ma' pare koman ne pan ee se kon va'puh. Ivëhkëk, ahik, ee me to kon ee pa ma 1 kina'. ¹¹ Ee to kon vahik ee pa ma voen pee, pare taneo ee pa vaato vasuka' me tövaneah po tökiu. ¹² Ee to soe ke poë pan, 'O te' varih to kiu suksuk, pare kiu ro a pah aoa', ee to kon ee po voen nemöm to kon. Emöm to kiu rakah em pa potan avoes, taneo non pa pöstakah, pare' öök non pa matanpoen, a potan to pa vakmis rakah en pemöm. Ivëhkëk, eën to voen va eom pee manih pa ö nën to voen va ka möm.' ¹³ Ivëhkëk, e tövaneah po tökiu to piun a pah te' kikiu, pare' soe ke poan pan, 'Kea, eö' to hikta nok vahat a neöm, ea to vaonöt pö' vur ee pa 1 kina' nöm se kiu suk ko kon, ke' ataeah? ¹⁴ Kon o voen pën, parën nö na vöön. O iu koman peö' kö' voen eo' po te' varih to suk tavus ma' pa kiu po vu voen vëh nöm to kon. ¹⁵ E' kök kës e non pa taate' pö nö' to ki va in a moni' peö' manih po iu koman peö', ke' ataeah? Eö' to kehkeh vataare no' a taate' vih peö' manih pa napan kurus, kën heheve suk po' nom ataeah?' ¹⁶ Ke Ieesu' soe pan, "E' to te' akuk va kov e non manih po te' varih to vöknah ne a ma taate' pee, amot ne Sosenën se vaho' en pee manih po vovoh. Ko te' varih to kë koman hah a ne, amot ne Sosenën se vaho' rakah en ma' pee manuh po suksuk."

E Ieesu' To Vakön Soe A Ö Ne' Se Mët Ko Sun Hah

Mak 10:32-34, me Luk 18:31-33

¹⁷ E Ieesu' to soe vahik a soe vapipino' va'ih, pare' nönö avoe' nö e non manuh Jerusalëm, ko me en pa ma vamomhë pe'. Ee to nönö nö ne, ke' me ke en pa havun me ra poa vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, ¹⁸ "Pënton öm pa tah sö' soe ka neöm.

Kuru na to nönö no Jerusalëm. Ka napan varih to hat ov a no neo' e Koa' Te' pa Napan Kurus se he' ee peö' manih pa koreero te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës. Kee vaho' ee peö' po vahutët, pare vaonöt ee pa ip vamët a neo'. ¹⁹ Ee se he' a neo' manih pa koreero upöm te' to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Ko te' poë varih se kö a neo', pare rëp a neo' po uris. Pare ni ee peö' pa kuruse. Ivëhkëk, po vakön poen ne eö' se sun tane' hah eo' ma' po vapeepe.”

*E Jëmis Pen Jon To Iu Ne A Tasun Apuh
Mak 10:35-45*

²⁰ E Ieesu' to soe vahik ke ra ma vamomhë pe' a ma soe varih, ke köövo pe Sëbëdi' nö va'peh me en ma' pa poa sunai'eah, pare' vatokon manih pa matan e Ieesu', pare' hi poan a ö ne' se he' a poa koa' pe' ta tah. ²¹ Ke Ieesu' hi poan pan, “Eën iu nom ataeah?” Ke köövo pe Sëbëdi' piun a hi pe', pare' soe pan, “Soe vaman rakah ka neo' ah, amot nën se tavus a te' sunön va Israël, ka poa koa' peö' te' va'peh me a nom oah manih pa Matop Vih pën. A paeh se iho' non manih pa papmatö pën, ka meh iho' non manih pa papkiruk pën.”

²² Ke Ieesu' pënton a hi pamëh, pare' tarih manih pe Jëmis pen Jon, ko soe ke rapoë pan, “Eöm to hikta nat vavih nem pataeah nöm to ihi nem pom. Eöm antoen kës e nem pa kaak pa kap vëh nö' se kaak manih pe'. Paröm antoen kës e nem pa te' o kamis vëh nö' se te'?” Kee soe ee pan, “A, emöm to onöt e nem.” ²³ Ke Ieesu' piun rapoë, pare' soe pan, “Oman, eöm to onöt e nem pa kaak tane' manih pa kap peö'. Ivëhkëk, eö' to hikta te' me no' to kiki marën a kon eteh se iho' manih pa papmatö peö' me a papkiruk peö'. Ahik! E Tamön koman se he' a poa ö ihiho' poë varih manih pe retereh ne' to vamatop keon ke voh en pee.

²⁴ A meh havun vamomhë to pënton a soe va'ih, pare pah heve ov e ne pa poa tom mahin. ²⁵ Ivëhkëk, e Ieesu' to vaoe ununun en pa ma vamomhë pe', kee tönun ee ma' manih pe', ke' soe ke rapoë pan, “Eöm nat e nem, pö te' susunön va po te' varih to hikta te' ne ro Jiu' to hikta vaman ne e Sosoenën, pare matop vakis rakah e ne pa napan pee. Me o upöm te' apa'puh pee to kiki rakah

ov e ne pa napan pee se vavatet ne a ma soe pee. ²⁶ Kö' iu no' a taate' te'te' vasusunön se nat non te' non topniineöm. Ivëh, keteh to kehkeh tavus non a te' sunön manih peöm, e' se te' non a te' kikiu peöm kurus. ²⁷ Keteh to kehkeh vovoh non manih peöm, e' se tavus a te' kikiu akuk manih peöm. ²⁸ E' to te' akuk va kov e non manih peö' e Koa' Te' pa Napan Kurus to hikta nö voh ma' pan a napan se kiu va'aus a ne neo'. Ahik, eö' to nö voh ma' pa va'aus raoe, me eö' se he' o to'to' peö' manih pa ö ne eö' se mët marën a hehe a napan varih no a taate' hat to nohnoh non rapoë.”

*E Ieesu' To Vato' Hah A Poa Te' Kehö'
Mak 10:46-52, me Luk 18:35-43*

²⁹ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to këh ee pa vöön va Jeriko' ka nap peo rakah suk ee ma' pe'. ³⁰ A poa te' keho' to iho' ne sinten hanan to pënton a soe to soe non pan e Ieesu' to o'oah nö non. Ee to taneo ee pa kokoe' suk na poë pan, “Koa' supnai' pe Devit, ururuan a möm ah.” ³¹ A napan to pënton rapoë pon to kokoe' suk nö ne ma', pare sirö' rapoë pon ko soe pan, “Vatomin öm pom.” Ivëhkëk, ee pon to pah kokoe' suntan avoe' suk nö e ne ma' pan, “Sunön Koa' supnai' pe Devit, ururuan a möm ah.” ³² E Ieesu' to sun en, pare' vaoe en na pee pon, pare' hi rapoë pan, “Eöm iu nem ataeah ne eö' se nok manih peöm?” ³³ Kee soe ma' pan, “Sunön, emöm to iu nem a ö nën se kap hah a ma matanmöm.”

³⁴ Ke Ieesu' tamak rakah en pee pon, pare' vaket pa poa matëere, ka varu' rakah vakomanih, no a ma matëere to takap hah ee, kee ep vavih hah ee. Pare vatet ee pe Ieesu'.

21

*E Ieesu' To Vos Manuh Jerusalëm Vamanih Pa Te' Sunön
Mak 11:1-11, me Luk 19:28-40, me Jon 12:12-19*

¹ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to këh ee ma' pa vöön va Jeriko', pare öök vatët ee manih Jerusalëm. Ee to vos momoan ee pa vöön nee to poka' ne Bëtfes, a vöön pamëh to te' non Tope Öliv. Ee to te' ne nën, ke Ieesu' vanö vovoh en pa poa vamomhë

pe'. ² Pare' soe ke rapoë pan, "Nö na manuh pa vöön vöh na to ep no na. Eöm se nö nën, paröm taum a tönki' nee to nohtöön poë po uris, ke' sun va'peh me non e koa' pe'. Paröm ihan raoe, ko me ma' raoe manih peö'. ³ Ka ta pah te' se keh hi a neöm ta hi, köm soe ke eah pan, 'E Topoan to te' me non a kiu manih pee.' E' se he' vëvëh' hah en ma' pee."

⁴ E' a tah pamëh se tanok ko vapuh rakah a soe no a te' vanënën soe to soe voh. E' to soe voh pan,

⁵ "Soe ke ra napan va Jerusalëm, 'E sunön peöm to nö en ma'. E' to nö va ma' manih pa te' akuk to hikta te' me non to ëhnan, pare' tok ma' pa tönki' seka'." *Ais 62:11, Sek 9:9*

⁶ A poa vamomhë pe' to nö, pare taum va ee manih pö ne' to soe va i rapoë. ⁷ Ee to me ee ma' pa sinan tönki' me e koa' pe', pare pan a ma ohop rë manih pa tonun a poa tönki', ke Ieesu' tok po' en. ⁸ Ka napan o pöh peo rakah to ihan a ma ohop rërë pee, pare panpan ee manih hanan. Ko upöm moes ma' a ma pea naon, ko vaho' ee manih hanan. ⁹ Ka napan varih to vovoh nö ke ne e Ieesu', me ro te' varih to suksuk nö ne ma' poë. Ee to tataoa nö ne ma', pare sosoe va ne manih pan,

"Vaeö ke na e Kristo, e Koa' supnai' pe Devit!

E Sosenën to tapui a oah, suk eën to nö ma' pa ëhnan e Sunön.

Sng 118:26

Vaeö rakah, ko kë a ëhnan e Sosenën."

¹⁰ E Ieesu' to vos manuh Jerusalëm ka napan töhkak, pare vaiihi e ne pan, "A te' vëh e' rakah eteh?" ¹¹ Ka napan varih to tataoa nö ne soe ke rapoë pan, "A te' va'ih, e' e Ieesu', ka muhin pe' ivëh Galili', ka vöön pe' ivëh Nasarët. E' a te' vanënën soe pamëh ne Sosenën to he' voh a ra."

E Ieesu' To Veo A Napan To Nonok Moni' Ne Koman Iuun Hinhin Apuh

Mak 11:15-19, me Luk 19:45-48, me Jon 2:13-22

¹² E Ieesu' to vos manuh Jerusalëm, pare' ho koman Iuun Hinhin Apuh, pare' veo tavus en pa napan to vavavoen ne a ma tah pee, E' to koep en pa ma pok

po te' varih to papanih moni' ne.* Pare' koep en pa ma ö ihiho' po te' varih to vavavoen ne o panuh. ¹³ E Ieesu' to soe ke rapoë pan. "Manih po Puk Vapenpen no a te' vanënën soe e Aisaëa' to kiun voh to soe va non manih pan,

'A iuun peö' e' a iuun hinhin pa napan kurus.'

Ais 56:7

Ivëhkëk, eöm to rih a iuun pe Sosenën, paröm nok em pe'

"A ö vavakoaan po te' kakaveo." *Jer 7:11*

¹⁴ E Ieesu' to te' non koman Iuun Hinhin Apuh, ka nap kekeho', me ro te' hathat ma moe nö ee ma' manih pe', ke' vavato' hah en pee. ¹⁵ O te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës to ep a ma tah vatoksean ne Ieesu' to nok nën, pare tënan pet ee po koa' to tataoa ne koman Iuun Hinhin Apuh, pare sosoe va ne manih pan, "Kë a ëhnan e Ieesu', e' e Kristo e koa' pe Devit." A ma taate' poë varih to vaheve rakah ee po te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis varih to nat ne sih o Vavaasis pe Mosës.

¹⁶ O te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës to nö ee manuh pe Ieesu', pare hi poë pan, "Eën nat kës e nom pa tah no koa' varih to sosoe ne, ha?" Ke Ieesu' piun rapoë, pare' soe pan, "A, eö' to pënton e no', parö' nat e no' pa tah nee to sosoe ne. Ke eöm po', eöm to hikta ëh pö' voh a soe to kiun non manih po puk pe Sosenën to soe non pan,

'Eën koman to vavaasis voh o koa' sosone' rakah, pa kë a ëhnöömah.' "

Sng 8:2

¹⁷ Manih pa po poen pamëh ne Ieesu' to këh en po te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, pare' nö en manuh Bëtani'.

O Kikis Va Po Vaman

Mak 11:12-14; 11:20-24

¹⁸ A muhin to takah en, ke Ieesu' tane' hah ma' manuh Bëtani', ko nönö hah nö

* **21:12:** A napan to nok suk a ö papanih moni' manih koman Iuun Hinhin Apuh, suk a napan varih to iu voen ne a ma tah koman Iuun Hinhin Apuh, ee se panih a ma moni' pee nën pa moni' va pa Iuun Hinhin Apuh. Ee hikta onöt ne a voen a vöna' va pa ës ke na e Sosenën pa moni' va Room, me a te' moni' va Grik.

non manuh Jerusalēm, pare' hara' en po maë. ¹⁹ E' to ep a vu naon nee to poka' ne o fik to sun non sinten hanan, pare' nō manuh pa vu naon pamēh, ivēhkēk, e' to hikta te' voa' non. A uvin varoe ko neah to te' non. Ke Ieesu' soe ke o naon pamēh pan, “Eēn hikta se vovoa' amot hah nom.” Ka uvin o naon pamēh rak vevēhō' rakah en.

²⁰ Ka ma vamomhē ep a tah ne Ieesu' to nok, pare pah toksean rakah ee. Pare vaiihi e ne pan, “Vahvanih ko naon vēh rak vevēhō' vamanih, pa soe akuk pe Ieesu'?”

²¹ Ke Ieesu' piun a soe pee, pare' soe pan, “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, eöm se keh te' rakah me nem o vaman, paröm hikta te' me nem ta ma kokoman peo. A, eöm to onöt e nem pa nok a taate' nō' to nok manih pa vu naon vēh, me a ma meh taneah nöm to onöt e nem pa nok. Eöm to onöt e nem pa ta' a tope vēh pan, ‘Sun ah parēn vi kunah koman hah keo manuh koman tahi!.’ E' se pēnton en pa soe peöm.

²² Eöm se keh te' rakah me nem o vaman, paröm hin manuh pe Sosenēn, eöm se kon em pataeah nöm to hinhin suk nem.”

O Te' Susunön Ēsēs He' To Hi E Ieesu', Pan Eteh To He' Poan O Kikis

Mak 11:27-33, me Luk 20:1-8

²³ E Ieesu' to ho hah en manuh koman a Iuun Hinhin Apuh, pare' vavaasis non a napan nēn. Ko te' susunön Ēsēs he', me ro te' susunön po Jiu' nō ma' manih pe', pare hi poē pan, “Soe ka möm ah. A tasun taeah nēn to te' me nom parēn nonok nom a ma kiu varih? Eteh to he' a oah a tasun pamēh?”

²⁴ Ke Ieesu' piun rapoē pare' soe pan, “Eö' me se hi a neöm ta te' hi, eöm se keh piun em peö', a, eö' me se soe keo' peöm peteh to he' a neo' a tasun, kö' nonok no' a ma kiu varih. ²⁵ Soe ka neo' öm, a tasun vēh pa pupui a napan ne Jon Tövapupui to he' voh, tane' ma' pe Sosenēn, ke', e' tane' ma' manih pa napan ah?”

O te' susunön Ēsēs he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosēs, to vaiihi koman suk e ne pa hi pe Ieesu', pare sosoe ne pan, “Ea se keh soe pan a kiu ne Jon to nonok non to tane' ma' manuh pe Sosenēn, ke' soe en pan, ‘Vahvapo'nih ka

hikta vaman no e Jon?’ ²⁶ Ka se keh soe ee pan, ‘E' a kiu pa te!.’ A, ea se nanaöp e no pa napan se ip ee pea, suk ee to vaman e ne pe Jon a te' vanēnēn soe.”

²⁷ Kee piun e Ieesu', pare soe pan, “Emöm to hikta nat nem.”

Ivēh, ke Ieesu' soe ke po' rapoē pan, “Eö' me hikta se soe ka no' neöm peteh to he' a neo' a tasun va'ih kö' nonok no' a ma kiu varih.”

A Soe Vapipino' Va Pa Poa Koa'

²⁸ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe ke po' o te' susunön Ēsēs he', me ro te' susunön po Jiu' va Israēl pan, “Eöm koman va po' nem nih pa ö no a pah te' to te' me non a poa koa' oete' pe'. Ko pöh poen ne tamēere to nō manuh pe koa' vamomoaan, pare' soe pan, ‘Koa' peö', kuru nō' to iu no' a ö nēn se nō manuh po tökiu voaēn peö' parēn kiu ma!.’ ²⁹ Ke sunai'eah va'sik en. Pare' te' non, ko panih o kokoman pe' ko nō hah en pa kiu. ³⁰ Vasuksuk ne tamēere to nō en manuh pe meh sunai'eah, pare' soe ke poan pan, ‘Koa' peö', kuru nō' to iu no' a ö nēn se nō parēn kiu ma' manuh po tökiu voaēn peö!.’ Ke sunai'eah manat en, ivēhkēk, e' to koe en, pare' hikta nō pa kiu.” ³¹ Ke Ieesu' hi po' en pee pan, “Eteh rakah pa poa koa' varih to pēnton a soe pe tamēere?” Kee piun a soe pe Ieesu', pare soe pan, “E koa' vamomoaan.” Ke Ieesu' soe ke rapoē pan, “A, eö' to soe vaman rakah keo' peöm. A nap kokon takis, me ra nap rēhrēh se vovoh ke peöm manuh pa Matop Vih va pa Vöön va Kin, suk ee to tamak a ma taate' hat pee, pare panih ee. ³² E Jon to nō voh ma' pa vataare a neöm a taate' totoopin, köm hikta vaman voh eah. Ivēhkēk, a nap kokon takis me ra nap rēhrēh to tēnan voh a soe pe Jon, pare vaman e pe'. Eöm to pēnton voh em po vavaasis pamēh, ivēhkēk, eöm to rēs e nem pa panih a ma taate' hat peöm, paröm vaman.”

A Soe Vapipino' Va Pa Nap Hat To Matop Ne O Tökiu Voaēn

Mak 12:1-12, me Luk 20:9-19

³³ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non po te' susunön Ēsēs he', me ro te' susunön po Jiu', pare' soe pan, “Eöm se pēnton vavih

rakah nem po vahutët va'ih nö' se soe ka neöm. A pah te' to nep voh a rak voaën, pare' eean tavi poan. Pare' een a kove' marën a vaho' a ma voa' voaën nën, pare' kom ko hun tavus ma'. E' to eok en pa iuun no a te' se te' non, pare' ut non pa rak voaën pamëh. Pare' he' en po upöm te', kee kiu moni' e ne manih pe', e' he nö varo en pa meh muhin. ³⁴ Vasuksuk po' no a voa' to vamatop ee pa oes, ke tövaneah pa rak voaën vanö en ma' pa ma te' kikiu pe' manih po te' varih to matop ro ne pa rak voaën, pan ee se te' ke poë ta ma te' voa' voaën va pa rak pe'. ³⁵ Ivëhkëk, o te' varih to vaneah ro ne pa nep voaën to öt a ma te' kikiu pe tövaneah pa rak voaën, pare vakmis ee pee, ko ip vamët ee pa meh. Ka vakön te' kikiu nee to tösvös poë, ke' mët en. ³⁶ Ke tövaneah pa rak voaën vanö hah en po upöm te' kikiu pe' to peo oah e ne pa ma te' varih ne' to vanö moaan manuh po te' varih to matop ro ne a rak voaën. Ka napan varih to matop ro ne pa rak voaën nok va ee pee manih po te' varih to vovoh moaan ma'. ³⁷ E tövaneah pa rak voaën to koman en pa vanö ma' e koa' koman pe'. E' to koman non pan a napan varih to matop ro ne pa rak voaën se ta e ne pe sunai'eah. ³⁸ Ivëhkëk, a napan varih to matop ro ne pa rak voaën to ep i na e koa' pe' to nö ma', pare soe va ee manih pan, 'Iva'ih e koa' pe'. Ka rak voaën va'ih se vaneah amot e non pe'. Ea se keh ip vamët eah, ko vaneah varu' e no pa rak voaën va'ih.' ³⁹ Ivëh, ka napan varih to matop ro ne a rak voaën öt e koa' pamëh, pare vi tavus këh ee pe' pa rak, ko ip vamët ee pe'.

⁴⁰ “Ke tövaneah pa rak voaën se po' nok vah va i ra napan varih nih to matop ro ne a rak pe' pö ne' se hah ma?”

⁴¹ Ko te' susunön ësës he', me ro te' susunön po Jiu' soe ke Ieesu' pan, “E' se ip vamët vahik rakah en po te' hat poë varih. Pare' he' en pa rak voaën pamëh manih po upöm te', kee matop ro ne. Ko poen nee se oes a voaën, ee se he' ee pe' a ma te' voa' voaën va pa rak pamëh.”

⁴² Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, “Eöm to hikta ëh pö' voh a soe va'ih to kiun non po Puk Vapenpen to soe suk voh non e Kristo,

pare' soe non pan,

‘A vös va'ih no a nap ekeok to vi tavus in, to tavus en a vös vamomoaan vëh to toon vakis non a iuun.

E Sunön to nok a vös pamëh,

ke' tavus en o toon to toon vakis non a iuun,

pare' para' ep vamanin manih pa mataara.’ *Sng 118:22-23*

⁴³ “Ivëh, kö' se soe rakah keo' peöm, e Sosoenën se kon këh en peöm pa Matop Vih pe', pare' he' en pe' manih pa napan varih to tëtënan ne a ma soe pe', pare vavatet ne.

⁴⁴ Ka te' to ku', pare' vu' na pa tonun vös pamëh e' se takök vatam en. Ivëhkëk, a vös pamëh se keh vu'töön na ta te'. A te' pamëh se kakaaroe rakah en.”

⁴⁵ O te' susunön ësës he', me ro Parësi' to pënton a soe vapipino' ne Ieesu' to nonok non, pare nat ee pe Ieesu' to huh e non pee pa soe vapipino' pamëh. ⁴⁶ E'e to kehkeh öt e ne pe Ieesu'. Ivëhkëk, ee to nanaöp e ne pa napan, suk a napan to vaman e ne pe Ieesu' a te' vanënën soe.

22

A Soe Vapipino' Va Pa Taëen Va Po Vaen Luk 14:16-24

¹ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa napan, pare' hutët hah ken pee po moeh vahutët pa soe vapipino', e' to soe ke rapoë pan, ² “A Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' va non manih pa te' sunön to vamatop o vaënëen va po vaen pe sunai'eah. ³ E' to vamatop vahik en, pare' vanö en po vipuh manuh pa napan varih se nö ma' manih pa taëen pamëh. Ko poen no a taëen to vamatop vahik en, ke' vanö en pa nap kiu pe', kee nö ee ko vaoe ee ma' po te' varih ne' to vanö voh o vipuh manih pee. Ivëhkëk, ee to koe ee pa nö ma'. ⁴ Vasuksuk ne' to vanö en po upöm te' kikiu pe', pare' soe ke rapoë pan, “Soe ke ro te' varih na to vanö voh o vipuh manih pee, pan, “A taëen to vamatop vahik en. Emöm to ip em pa kaö' vusvus, ka ma moeh tah kurus vamatop vahik ee. Ke sunön peö' to iu non a ö söm nö ma' pa taëen va po vaen pe sunai'eah.” ⁵ Ivëhkëk, a napan to hikta nö ma'. E tövaneah pa taëen to vanö voh o vipuh manih pa napan, kee pënton varo ee pa soe pe', pare vanönö ee

pa nok a ma kiu pee. A paeh to nö en po tökiu pe'. Ka meh nö en pa matop a sitoa' pe'. ⁶ Ko upöm öt a ma te' kikiu pe tövaneah pa taëen, pare ip naon rapoë, kee mëtmët ee. ⁷ A te' sunön to pënton a tah va'ih to tanok manih pa nap kiu pe', pare' pah heve suntan en. E' to vanö en pa nap vëvënsun pe', kee ip vahik rakah ee pa napan varih to ip a nap kiu pe', pare ës ee pa ma vöön pee.

⁸ “Ivëh, ka te' sunön soe ke ra nap kiu pe' pan, ‘A taëen va po vaen pe koa' peö' to vamatop vahik en. Ivëhkëk, a napan varih nö' to vanö o vipuh peö' manih pee, ee to hikta vih onöt ne a nö ma' pa taëen pamëh. ⁹ Ivëh, kö' iu no' a ö nöm se nö manuh pa ma sinten hanan, paröm vaoe ma' ere tereh nöm to ep. Paröm soe ke raoe kee nö ma' pa taëen peö'.” ¹⁰ Ka nap kiu pa te' sunön suk ee pa ma hanan. Pare meeme ee ma' pere tereh nee to onöt ne a taum. O te' vihvih me ro te' o hathat, kee nö ee ma' ka iuun no a taëen va po vaen to te' non puh rakah en pa napan.

¹¹ “Ka te' sunön ho en koman iuun pa ep pa napan varih to nö ma', pare' ep in a pah te' to te' non nën to hikta hop ma' to ohop va pa taëen va po vaen. ¹² Ka te' sunön pamëh soe ka te' pamëh pan, ‘Kea, eën ho vah va ma' nih manih? Eën to hikta ohop nom o ohop va pa taëen va po vaen.’ Ivëhkëk, a te' pamëh to hikta soe ta tah. ¹³ Ivëh, ka te' sunön soe ke ra nap kiu pe' pan, ‘Öt öm a te' vëh, paröm nohnoh a poa koreneah me a poa moneah, paröm vi tavus na eah manuh pa vöön popoen. Manih pa vöön popoen pamëh no a napan se vaokook kov e ne, pare vakuskus rïvon kov e ne po kamis.’

¹⁴ E Ieesu' to he' vahik a soe vapipino' pe', pare' vamaaka en pa pusun in a soe pamëh, pare' soe ke ra napan pan, “E Sosenën to iu non sih a nap peo se nö ma' manih pa iuun pe'. Ivëhkëk, a ma si' pah te' ro to tēnan o vipuh pe', ee o te' poë varih ne Sosenën to pitö' koman voh en pee.”

A Nap Susunön Po Jiu' To Kehkeh Punö' Ne E Ieesu'

Mak 12:13-17, me Luk 20:20-26

¹⁵ O Parësi' to këh ee pe Ieesu' to vavaasis non a napan, pare nok ee po kokoman va pa ö nee se punö' poë po vahutët, ko vaho'

poë po vahutët suk a ma soe koman pe'. ¹⁶ Ee to nö, pare vanö ee ma' pa ma te' vamomhë koman pee, me ro te' varih to vavatet ne sih o kum pe Hëërot. Kee nö ma' manih pe Ieesu', pare soe pan, “Apuh, emöm to nat e nem pën a te' sosoe man rakah. Pamöm nat e nem pën to vavaasis nom sih a napan a taate' pe Sosenën. Parën hikta nat nom pa koman varoe ta pah te', ko hikta nat nom pa soe ta pah soe manih pa te' hikto ëhnan, me a te' to te' me non o ëhnan. ¹⁷ Soe ka möm ah, e' vih kës e non pea pa he' a takis manih pe Sisa', ke' a hik?”

¹⁸ Ivëhkëk, e Ieesu' to nat momoaan en pa ma kokoman po te' poë varih to kehkeh punö' ne poë, ivëh, ne' to soe suk va i ra poë manih pan, “Eöm o te' o pöh pikpiuk rakah, eöm pupunö' suk a no neo' ataeah? ¹⁹ Vataare suk voh a neo' öm ta pah moni' va pa moni' vëh nöm to tatakis nem sih.” Kee vataare ee pe' po pöh voa' moni'. ²⁰ Ke Ieesu' hi en pee pan, “A ëhnan me o kaho' peteh ivëh to te' non pa moni' vëh?”

²¹ Kee piun e Ieesu', pare soe pan, “Pe Sisa'.” Ke Ieesu' soe ke po' rapoë pan, “A tah to vaneah non pe Sisa' nöm se he' e Sisa'. Ka tah to vaneah non pe Sosenën nöm se he' e Sosenën.”

²² Ee to pënton a soe pe Ieesu', pare töhkek vahat rakah ee, ko këh ee pe', pare vanönö ee.

Ee To Hi E Ieesu' Pa Mët Me A Sun Hah Pa Te'

Mak 12:18-27, me Luk 20:27-40

²³ Manih po poen avoe' pamëh o Sëdiusi to nö ma' manih pe Ieesu'. O Sëdiusi, ee o kum te' to hikta vaman ne pan, a nap mët se sun tane' hah ee manih po vapeepe, to hi poë a hi, pare soe pan, ²⁴ “Apuh, e Mosës to soe voh ka ra pan, ‘Ta pah te' se keh mët akuk e' hikta vatvus ta pah koa' manih pe köövo pe', ke kea pe' me hah e köövo amop pe', pare' vatvus a koa' se kon a ëhnan e kea pe'.” ²⁵ E' to te' voh non a kën tom mahin, a tönim koa' me ra pöök. Ka te' apuh vaen en, pare' hikta vatvus ta koa' e' he mët en. Ivëh, ke kea pe' me hah en pe köövo ne kea apuh pe' to mët këh. ²⁶ Ke vapöök kea pe' mët pet en. E' he hikta vatvus avoe' non ta koa', ka vakön kea pee nok pet va en

nën. Ke'e kurus rakah to mët vahik akuk rakah ee. Ee hikta vatvus ta pah koa'.²⁷ Ke köövo amop pamëh pah mët suk po' en pee kurus.²⁸ Ivëh, ka nat e no pa tönim me ra poa te' to vameeme petpet voh e ne pa pah köövo. Ko poen no a nap mët se sun tane' hah manih po vapeepe, eteh rakah po' se vaneah totoopin non pe köövo vëh, no a kën tom mahin varih to me voh ne?"

²⁹ Ke Ieesu' piun rapoë, pare' soe pan, "Eöm o te' o nun rakah to hikta nat vavih nem pataeah no Puk Vapenpen to sosoe non sih, paröm hikta nat vavih me nem po kikis pe Sosoenën.³⁰ O poen no a nap mët se sun tane' hah ma' po vapeepe, a napan kurus hikta se vavaen hah ne. Suk ataeah, e'e se te' va e ne manih po ankerö' manuh pa vöön va kin.³¹ Eöm hikta ëh pö' voh a soe ne Sosoenën to sosoe voh ka non neöm pan, a nap mët se to'to' hah, pare sun hah ee.³² E Abraham, ke Aësak, ke Jekop to mët moaan rakah voh ee po poen ne Sosoenën to soe voh pan,

'Eö' e Sosoenën pe Abraham,
me eö' e Sosoenën pe Aësak,
me eö' e Sosoenën pe Jekop.' *Eks*
3:6

Ke Sosoenën pamëh, e' hikta te' non pan e' e Sosoenën pa nap mët. Ahik. E' e Sosoenën pa nap to'to'."

³³ A napan to pënton a soe va'ih, pare pah toksean rakah ee po vavaasis pe Ieesu'.

A Taate' To Apuh Oah Non A Ma Meh Taate'

Mak 12:28-31, me Luk 10:25-28

³⁴ O Parësi' to pënton ee pa ö ne Ieesu' to sunpip rakah en po Sëdiusi pa ma soe pe'. Ko Sëdiusi hikta onöt ne a soe ta tah, suk e Ieesu' to nok rae, kee nun rakah ee. Ivëh, ko Parësi' tönun hah me ee pe Ieesu',³⁵ manih pee to te' non a pah te' to nat sultan rakah non o Vavaasis Pe Mosës. Ka to Parësi' pamëh to kehkeh punö' non e Ieesu'.³⁶ Pare' soe pan, "Apuh, a taate' taeah to apuh oah non manih po Vavaasis pe Mosës?"³⁷ Ke Ieesu' piun poan, pare' soe pan,

"Eöm se iu rakah nem e Sunön Sosoenën peöm manih pa ma kupu peöm,
me manih pa ma apeneöm,
me manih pa ma kokoman peöm."

Lo 6:5

³⁸ Ee ivarih, a ma taate' to apuh oah ne a ma meh taate'.³⁹ Ka vapöök taate' to vatoe e non pa ma taate' vamoaan to soe va ne manih pan,

'Eën se iu nom a meh te' vamanih pa ö nën to iu hah va ka nom.' *Lev 19:18*

⁴⁰ A poa taate' poë varih, ee a pusun rakah kov in a ma Vavaasis kurus pe Mosës, me a ma Soe po Te' Vanënën Soe."

E Ieesu' To Hi O Parësi', Pan E Kristo Eteh Mak 12:35-37, me Luk 20:41-44

⁴¹ O Parësi' to te' tönun avoe' e ne, ke Ieesu' hi rapoë a hi va'ih,⁴² "Eöm koman va nem nih pe Kristo, e' e koa' peteh?"

Ko Parësi' piun poë, pare soe pan, "E Kristo, e' e koa' pe Devit."

⁴³ Ke Ieesu' hi hah en pee pan, "Suk ataeah, ka Tuvuh Vasio' he' voh o kokoman manih pe Devit, ke' poka' en pa te' pamëh e Sunön peö'? E Devit to soe vavoh manih komön a Puk Vaëhëh vamanih pan,

⁴⁴ 'E Sosoenën to soe ke Devit pan,
"E Kristo e Sunön pën."

'Ke Sosoenën sosoe avoe' ke non pe Kristo pan,'

"Tho' ah manih pa papmatö peö',
ko te' nom nën ke' onöt po poen nö' se vaho' o te' varih to vakihat me a nom oah manih paan a matop pën.'" *Sng*
110:1

⁴⁵ "E Devit to popoka' non sih e Ieesu' Kristo e Sunön, ivëh, ke Kristo hikta te' varoe non pan e' e koa' pe Devit. Ahik! E' to te' me e non e Sunön pe'."⁴⁶ Ahik rakah ta paeh va po Parësi' to piun a soe pe Ieesu'. Taneo rakah non po poen pamëh no a hikta pah te' nat to onöt non a hi hah e Ieesu' ta ma meh hi.

23

O Parësi' Me Ro Te' Vavaasis To Nat I Ne O Vavaasis pe Mosës To Nok A Ma Taate' Hat Manih Pe Ieesu'

Mak 12:38-39, me Luk 11:43; 11:46; 20:45-46

¹ Vasuksuk ne Ieesu' to soe ke ra napan me ra ma vamomhë pe' pan,² "O te' vavaasis varih to nat ne sih o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi' pare öt ne a tasun va pa vamaaka a pusun in o Vavaasis pe Mosës manih pa napan.³ Ivëh, köm se tēnan ko vatet em pa ma taneah nee to soe ka neöm.

Ivëhkëk, eöm se nat nem vatet a ma taate' nee to nonok ne. Suk ataeah, e'e to hikta vavattet ne a ma tah nee to vavaasis ne. ⁴Ee to nok ka neöm a ma taate' kikis, pan eöm se vavattet nem. Ivëhkëk, e'e koman to hikta iu ne a va'aus a neöm pa vatet vavih a ma taate' poë varih.

⁵“A ma tah kurus nee to nonok ne pan a napan se ep. Pare nat ne rapoë ro te' vivihan. Ivëh, kee öt ne a ma si' voh no a ma pah ö soe pe Sosoenën to kiun ne, pare noh a ma voh poë varih manih pa ma naire, ke' pa ma koreere. Pare ohop ne a ma ohop rë. Pare nok a ma ohop vihvih nee to hinhin me ne sih, ko uris rë nee to kun tonun po ohop pamëh. ⁶Ka manih pa ma taëen apa'puh nee to iu iho' vovoh rakah ne pa ma ö ihiho' po te' susunön, me manuh koman a ma iuun hinhin sone' pee, nee to iu rakah ne a iho' po matan. ⁷Pare iu rakah ne pan a napan se ta ne rapoë pa ma ö totoaan, pare popoka' ne rapoë o te' apuh.

⁸“Ivëhkëk, eöm se nat nem koman nem pan a napan se popoka' a non neöm 'a Tövavaasis', suk ataeah, e Sosoenën varoe ko a paeh a Tövavaasis peöm. Ke eöm kurus varih a kën tom kea. ⁹Paröm nat nem poka' ta pah te' va po oeh vëh 'e Tamön', suk ataeah eöm to te' varoe me ko nem a pah Tamëneöm to te' non pa vöön va kin, ivëh e Sosoenën. ¹⁰Paröm nat nem koman nem pan a napan se poka' a non neöm 'o Sunön', suk ataeah, a pah Sunön ro ko peöm, ivëh e Kristo. ¹¹Ka te' to apuh non manih peöm, e' a te' kikiu, e' to kiu non manih peöm. ¹²Ka te' se keh kë koman hah a non, e Sosoenën se vöknah en pe'. Ka te' se keh vöknah hah a non, e Sosoenën se kë en pe'.”

E Ieesu' To Soe Tavus A Taate' Hat Po Te' Vavaasis To Nat I Ne O Vavaasis Pe Mosës, Me Ro Parësi'

Mak 12:40, me Luk 11:39-52; 20:47

¹³⁻¹⁴E Ieesu' to toto avoe' e non, pare' soe pan, “Varenan rakah peöm varih o te' vavaasis to nat nem o Vavaasis pe Mosës, me eöm o Parësi', eöm o te' o moko' rivon

rakah. Paröm pikpiuk, eöm rakah ko varih to susunpip nem a napan pa nö manuh pa Matop Vih va pa Vöön va Kin. O upöm te' to kehkeh nö ne nën köm sosoepip e nem pee. Suk eöm to hikta onöt nem a nö nën.*

¹⁵“Varenan rakah peöm varih o te' vavaasis to nat nem o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi', eöm o te' o pöh moko' rivon, paröm pikpiuk. Eöm to vavatvi kov e nem sih po oeh me manih tahi' pan eöm se ep këh ma' ta ma te', kee suk a taate' hat peöm. O poen nöm to taum em po te' poë varih, eöm to vanun em pee. Ivëh, ke eöm kurus se nö em po sura' ësës tamooan.

¹⁶“Varenan rakah peöm varih o te' vavaasis to nat nem o Vavaasis pe Mosës, me o Parësi', eöm o kekeho'. Eöm to kehkeh vovoh ke nem sih a napan pa matop raoe, ivëhkëk, eöm to hikta onöt nem. Eöm me to sosoe nem sih pan, ta pah te' se keh nok a soe man pe' manuh pa Iuun Hinhin Apuh pe Sosoenën marën a vakikis a soe pe', eöm se soe em pan, e' se vaörakuk en pa soe man pe'. Ivëhkëk, ta pah te' se keh nok rakah a soe man pe' pan a gol to pet non pa Iuun Hinhin Apuh pe Sosoenën, a, eöm se soe em pan, e' se vatet rakah a soe man pe'.” ¹⁷E Ieesu' to toto avoe' e non, pare' soe pan, “Eöm rakah varih to te' va nem manih pa ö no te' ponki' komë to te' va ne sih, paröm te' pet va e nem manih po te' kekeho'. Ataeah to apuh non manih po epep pe Sosoenën, a gol, ke' a Iuun Hinhin Apuh? A gol to pet non sih manih pa Iuun Hinhin Apuh, pare' te' non a tah vivihan. Suk e' to pet non pa iuun pe Sosoenën. ¹⁸Keteh to nok a soe man pe', pare' vakikis na a soe pamëh manuh pa pok vapenpen pe Sosoenën, köm soe kem pe' pan, e' se vaörakuk en pa soe man pe'. Ivëhkëk, e' se keh vakikis na a soe man pamëh manuh po he' to tok non pa pok vapenpen pe Sosoenën, a, köm soe kem pe' pan, e' se vatet rakah a soe man pe'. ¹⁹Eöm o kekeho', ataeah to apuh non po epep pe Sosoenën, o he', ke' a pok vapenpen? O he' to tok non pa pok vapenpen,

* **23:13-14:** O upöm te' nat to kokoman ne pan a meh soe to te' non koman a ves 13-14. A soe pamëh to sosoe va non manih pan, “Varenan rakah peöm varih o te' vavaasis to nat nem o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi', eöm o te' o pöh moko' rivon, paröm pikpiuk. Eöm to nat rakah nem a piuk o si' köövo amop, paröm öt këh raoe a ma iuun pee. Paröm piuk hah em pa nok a ma hin rë. Ivëh, ko poen no vahutët pe Sosoenën se tavus, eöm se kon o kamis o pöh apuh rakah. Suk a ma taate' hat peöm.” Ep na pe Mak 12:40.

pare' te' non a tah vivihan. ²⁰ Ivëh, ka te' to nok a soe man pe', pare' vakikis a soe man pe' manuh pa pok vapenpen, e' to vakikis a soe pamëh manuh pa pok vapenpen me a ma tah to tok ne nën. ²¹ Ka te' to nok a soe man pe', pare' vakikis a soe man pe' manuh pa Iuun Hinhin Apuh, e' to vakikis a soe pamëh manuh pa Iuun Hinhin Apuh me a ma tah to pet ne nën. ²² Ka te' to nok a soe man pe', pare' vakikis a soe man pe' manuh pa vöön va kin, e' to vakikis a soe pamëh manuh pe Sosenën me a ö iho' pe'.

²³ “Varenan rakah peöm o te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi', eöm o te' o pöh moko' rivon, paröm pikpiuk. Eöm to kökök nö nem sih a ma tah na to hovën marën a vaninin vih a taëën, a ma tah poë varih nöm to nep, paröm ununun a havun ö tah, ko kon tane' a pah ö tah nën, ko he' na e Sosenën. Ivëhkëk, eöm to vanun voh em pa ma meh taate' to te' apuh oah ne a taate' he'he'. A ma taate' apuh poë varih to te' ne manih komön o Vavaasis pe Mosës. Ee ivarih a ma taate' poë varih, a taate' va pa va'aus a ma te' arus no a napan to kehkeh mirö' ne rapoë, me a taate' ururuan, me a taate' va pa vaman e Sosenën. Eöm se vavatet rakah nem a ma taate' poë varih, paröm he'he' nem na e Sosenën a pah ö tah nöm to kon tane' manih koman a ma tah nöm to nepnep nem. ²⁴ Eöm varih to iu matop nem sih a napan, ivëhkëk, eöm o kekeho'. Paröm vavatet vatëh nem a taate' he'he', ko vanun em pa ma taate' apa'puh. Ivëh, köm te' va e nem manih pa te' to kon tane' a kuvi manih po kaak pe'. Ivëhkëk, e' to hikta ep pet non pa tampu to te' non po kaak, pare' kaak va'peh me en pe'.

²⁵ “Varenan rakah peöm varih o te' vavaasis to nat i nem o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi', eöm o te' o pöh moko' rivon, paröm pikpiuk. Eöm to pupui vavoon varoe nem a tonun a ma kap me o peret. Ivëhkëk, manih pa komëneöm no a taate' hat, me a taate' kaveo to puh rakah e non. ²⁶ Ke eöm varih o Parësi', eöm o kekeho', vavomoaan nöm se pupui vavoon a koman a ma kap, me a ma peret, kee te' voon ne, köm pah pupui vavoon po' a ma ö tonun. E' to te' akuk va kov e non manih peöm. Eöm

se panih momoan a ma taate' hat peöm, paröm vovoh po' ke nem a napan.

²⁷ “Varenan rakah peöm o te' vavaasis to nat i nem o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi', eöm o te' o pöh moko' rivon, paröm pikpiuk. Eöm to te' va nem manih pa kove' te' mët, paröm ep vavih e nem manih mahën, ivëhkëk, manih pa komëneöm, a kove' te' mët to te' e non, köm kakaun a tonun a kove' pamëh po uh kakaare. Ivëh, ka manih tonun a kove' pamëh to parin a matan vavih rakah pa ep. Ivëhkëk, manih pa koman a kove' pamëh to puh rakah non pa ma soa' te' me a ma tah koa. ²⁸ E' to vatoe akuk va kov e non manih peöm no a napan to ep ka ne neöm ko koman ne pan, eöm o te' to nonok nem a ma taate' totoopin. Ivëhkëk, manih pa ma komëneöm to puh rakah ne pa ma piuk me a ma taate' hat.

²⁹ “Varenan rakah peöm o te' vavaasis to nat i nem o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi', eöm o te' o pöh moko' rivon rakah, paröm pikpiuk. Eöm to nok vavavih a ma kove' no te' vanënën soe to mët ko pe ne, paröm vatëk vavavih o kove' po te' varih to nonok ne a ma taate' totoopin to mët ko pe ne. ³⁰ Paröm sosoe nem sih pan eöm se keh te' voh nem po poen voh pa kën sipun, eöm to hikta onöt nem a va'aus rae pa ip vamët o te' vanënën soe. ³¹ Ivëh, ka soe koman peöm ivëh to vataare en peöm ivarih o pus koa' po te' varih to ipip vamët voh ne po te' vanënën soe. ³² Ivëh, köm vapuh rakah em pa taate' hat voh pa kën sipuineöm.

³³ “Eöm to te' rakah va e nem manih po kuru', eöm to hikta onöt nem a rusin këh e Sosenën pö ne' se vanö a neöm manuh po sura' ësës tamooan. ³⁴ Ivëh, kö' se soe keo' peöm pa tah va'ih, eö' se vanö ka nös neöm o te' vanënën soe, me ro te' varih to te' me ne a ma kokoman vih, me ro tövavaasis. Ka ma pa paeh va pee nöm se ip vamët. Paröm ni em po upöm pee manih pa kuruse. Paröm öt o upöm pee, ko rëp rae po uris koman a ma iuun hinhin sone' peöm. Ko nö vavah pa vaiu rae pa ma vöön peöm marën a vakmis rae. ³⁵ Ivëh, ka hat va pa napan varih to ip vamët voh o te' vanënën soe, me ro te' varih to nonok ne a ma taate' totoopin, ne eöm varih se teen rakah. O te' varih ne sipuineöm to ip

vamët voh to taneo non manih pe Ebel, a te' totoopin, pare ipip vamët voh ne sih o te' vih poë varih, ko hik non manih pa mët pe Sakarias sunai' Berekia'. E Sakarias, e' a te' ësës he' sunön po Jiu' nee to ip vamët voh poë manih topnin a iuun pe Sosenën me a pok vapenpen pe'. A taate' va pa ip vamët o te' ësës he' sunön po Jiu', ne Sosenën to vate' voh manih po te' to te' to'to' ne kuru se kon kamis suk a ma te' poë varih. ³⁶Eöm me to nonok e nem pa taate' pamëh, ivëh, kö' soe vaman rakah keo' peöm, e Sosenën se vateen a neöm o Jiu' pa ma mët poë varih, pare' vakmis suk en peöm."

*E Ieesu' To Tamak A Vöön Va Jerusalëm
Luk 13:34-35; 19:41-44*

³⁷E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "Jerusalëm, Jerusalëm, eöm a ma nap susunön to töstövös nem sih a ma te' vanënën soe ne Sosenën to vanö nös manem peöm. A ma poen peo neö' to iu ununun no' sih a ma koa' pën, vamanih pa ö ne toa' sin to ununun va non sih a ma sone' pe' manih pa paan a paknaneah. Ivëhkëk, eöm to hikta iu nem. ³⁸Pënton nem öm, eö' e Sunön to këh voh eo' pa vöön peöm me a Iuun Hinhin Apuh peöm. ³⁹Eö' to soe va keo' peöm manih pan, eöm hikta se ep hah a nem neo' manih po oeh vëh, ke' onöt rakah pa ö sö' hah va ma' manih pe Sunön peöm, köm soe em pan, 'E Sosenën se tapui a te' vëh to nö ma' pa ehnan e Sunön.' "

Sng 118:26

24

*E Ieesu' To Soe Pan A Iuun Hinhin Apuh
Se Takök*

Mak 13:1-2, me Luk 21:5-6

¹E Ieesu' to këkëh ko non a sinten a Iuun Hinhin Apuh, ka ma vamomhë pe' nö ee ma' manih pe'. Ko vataare poë a ma iuun va pa Iuun Hinhin Apuh. ²Ivëhkëk, e Ieesu' to soe ke rapoë pan, "Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a ma iuun kurus varuh na to ep no, ee kurus se tatakök ee. Ahikta pah vös to onöt non a tok pa tonun a meh. Ahik. E'e se taru kunah kurus ee ma'."

*E Ieesu' To Soe Pan A Ma Punis Peo Se
Tavus Ma'*

Mak 13:3-13, me Luk 21:7-19

³Vasuksuk ne Ieesu' to iho' non Tope Öliv, ka ma vamomhë varoe pe' nö ee ma' manih pe', pare hi poë pan, "Soe ka möm ah o poen poanheh no a ma tah poë varih se tavus. Me o vëknöm taeoh nemöm se inan suk to tavus ma', pamöm nat po' o poen hah pën me o poen no oeh vëh se hik."

⁴⁻⁵Ke Ieesu' piun rapoë, pare' soe pan, "Matop vavih nem, ta pah te' tome' piuk ka neöm. A nap peo rakah se nö ma', pare popoka' ne a ehneane', pare soe vamanih pan, 'Eö' ivëh e Kristo', pare piuk ee pa napan. ⁶Eöm se tēnan o vapus me o vahutët va po vapus, to nönö non ma'. Ivëhkëk, eöm se koe a naöp. A ma tah kurus poë varih se tavus ee. Ivëhkëk, o poen no oeh se hik to me' e non pa tavus ma'. ⁷A napan va pa pah muhin se sun, pare vapus me ee pa napan va pa meh muhin. Ka matop vih pa pah te' sunön se sun, pare' vapus me en pa te' matop vih pa meh te' sunön. Ka manih pa ma meh muhin no o maë apuh se tavus, ka rikrik kö en. ⁸A ma tah poë varih se tavus momoan vamanih pa ö ne köövo to hara' o kamis va pa ö ne' to kehkeh vahuh non."

⁹"O te' se öt a neöm, pare vakmis ee peöm ko ip vamët ee peöm. A ma muhin kurus se heve ov e ne peöm, suk eöm to vaman, paröm vatet a nem neo'. ¹⁰Manih po poen pamëh, a nap peo rakah to vaman voh ee peö' se tarih, ko vikuh ee peöm pa nap hat. ¹¹Ko te' vanënën soe pikpiuk se tavus ma', pare piuk a ma nap peo rakah. ¹²Ka napan he' tonun ee pa taate' vih vëh, a taate' iu te', suk a taate' hat to pupu va'puh nö e non ma'. ¹³Ivëhkëk, o te' varih to te' vakis ne pa te' a ma punis, pare öök na po poen no o oeh se hik, e Sosenën se hehe en pee. ¹⁴Ka Soe Vih va pa Matop Vih Pe Sosenën no a napan se vavaasis manih po oeh avoes, ka napan sih tenan voh, ko oeh pah hik po' en."

A Punö' Hat Rakah Se Tavus

Mak 13:14-23, me Luk 21:20-24

¹⁵E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "Eöm se ep rakah em pa Tah A Pah Hat Rakah no a te' vanënën soe vëh e Dëniël to sosoe suk voh non. A Tah Hat pamëh to sun non pa iuun pe Sosenën. Ka te' to ehëh non a soe, e' se maaka vavih rakah non pa

pusun in a soe pamëh. ¹⁶ Manih po poen no a Tah Hat pamëh se tavus ma' ka napan varih to te' ne manih pa muhin va Jitutia', ee se rusin ee manuh pa moeh totope. ¹⁷ Ka ta pah te' se keh tok non pa tonun iuun pe', ka Tah Hat pamëh tavus e' to hikta onöt non a kunah tane' tonun iuun pa kokon tavus a ma tah pe' to pet ne koman iuun, e' se rusin en. ¹⁸ Ka te' vëh to te' non pa rak pe', e' to hikta onöt non a tapiun vos hah iuun pa kon ohop rë pe'. ¹⁹ Varenan rakah po köövo kikiuk me ro te' köövo varih to vasisi' ne o koa' pee manih po poen pamëh, suk ee to hikta onöt ne a rusin vëhö'. ²⁰ Manih po Poen Apaapo me o poen no a tuvuh apuh rakah se tavus ma', eöm hikta onöt nem a rusin vëhö' këh a punis apuh pamëh, ivëh, köm se hinhin vakis nem manih pe Sosenën, ke' se va'aus a neöm. ²¹ Manih po poen pamëh no a punis apuh rakah se tavus. Moaan voh po poen ne Sosenën to nok voh o oeh, pare' nö non ma', ko tavus non manih kuru no a punis to matan va non manih to hikta tavus voh. Ka amot me no o vu punis pamëh to hikta onöt non a tavus hah. ²² Ke Sosenën se keh hikta moes a ma poen va pa ma punis poë varih, a napan kurus se ro vahik voh ee. Ivëhkëk, e Sosenën to koman non a napan varih to vaman ne e Ieesu'. Ivëh, ne' to vakökööt suk voh pa ma poen poë varih.

²³ “Manih pa ma poen poë varih, no te' se keh soe ka neöm pan, ‘Ep këk öm, e Ieesu' Kristo ivëh, ke', e' ivöh.’ Eöm se koe a vaman raoe. ²⁴ Suk ataeah, o Kristo vapikpiuk, me ro te' vanënën soe vapikpiuk se tavus ma', pare vatvus a ma kiu apa'puh me a ma tah vatoksean. Ee to hikta onöt ne a nok a ma tah poë varih manih pa napan ne Sosenën to soe a ö ne' se kon hah raoe. Ee se piuk vahok ee pa napan. ²⁵ Kuru, nö' to kömköm vovoh a no' neöm a tah pamëh he me' e non pa tanok.

²⁶ “Ivëh, ka napan se keh soe ka neöm pan, e Kristo to te' non manuh po meoh oeh, köm nat nem nö nën. Kee se keh soe

ka neöm pan, e' to te' vakooan non manuh, koe a vaman. ²⁷ Eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se nö ma', ka napan se ep a neo'. E' se matan va non manih pa ö no a vakës to vavakës non manuh pa akis. Ka napan se ep a tah pamëh pa ma muhin kurus.

²⁸ Manih pa ö poanheh no a tah koa to pët non, manih pa ö pamëh a ma növan ënëën tah koa to tötönun ne sih nën.”*

*A Hah Pe Koa' Te' Pa Napan Kurus
Mak 13:24-27, me Luk 21:25-28*

²⁹ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe vamanih pan, “O poen no a ma punis poë varih to hik ee, ka ma te' tah varih tanok pet,

‘A potan se popoen,

ka sivö hikta se paapa non.

O vesun se vu'vu' tane' ee ma' akis.

Ko kikis vöh akis se panih,

ko takö ee.’ ”

Ais 13:10; 34:4

³⁰ “Manih po poen pamëh, e' se te' non o vëknöm se tavus manuh pa akis to vateera' a no neo' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se nö ma', ka napan kurus va po oeh se vaokook. Ee se ep a neo' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se nö va'peh me ma' a unöh manuh pa akis. Eö' se nö me ma' o kikis apuh me o maaka.

³¹ A suvin se tanih, pare' kopös rakah en po oeh kurus, ke eö' se vanö ma' o ankerö' peö', kee ununun tane' ma' a napan ne Sosenën to soe a ö ne' se kon hah raoe po taana' ö noton in o oeh.”

*O Vavaasis Va Po Naon Vëh O Fik To
Vamaaka Non A Hah Pe Kristo
Mak 13:28-31, me Luk 21:29-33*

³² E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare soe pan, “Eöm se kon tane' o vavaasis manih po naon vëh o fik. A ma pean se keh koos ma', pare pau vavoon hah ma', a, köm nat em po poen no a potan se pa, to taneo en. ³³ Ke' te' akuk va kov e non manih pan, o poen ne eöm se ep in a ma tah poë varih se tavus, eöm se nat em po poen hah peö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus to öök vatët en ma' manih po hopa'. ³⁴ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm. A ma napan va kuru to

* **24:28:** E Ieesu' to soe vapipino' a ö no a soe pe' se tavus vamaaka pa matëëra napan. E' to te' va non manih pa taate' po növan ënëën tah mët. A ëhnëëro növan poë varih, o valjah. O növan poë varih to ënëën varoe ne sih a ma tah mët to taneo ne a koa. A ma valjah peo to nönö ne ma' marën a ëën a tah mët. O te' se keh ep a ma valjah peo to vatvi ne kin, ee to nat ee pan a tah mët to te' non nën. E' to te' akuk va kov e non manih pa ö no a napan se ep e Ieesu' se hah vamaaka va ma', e' to hikta se vavakooan nö non ma'.

hikta se mët vahik ne, ka ma tah poë varih se tavus ee ma'. ³⁵ A akis me o oeh se hik ee, ivëhkëk, a soe peö' to hikta se hik non, e' se te' tamoan e non."

Ahikta Te' To Nat Non Po Poen Me A Aoa' No A Ma Tah Poë Varih Se Tavus

Mak 13:32-37, me Luk 17:26-30; 17:34-36

³⁶ "Ivëh, ka hikta pah te' to nat non, po poen me a aoa' ne eö' to sosoe suk no'. O ankerö' va pa vöön va kin, me eö' e koa' pe Sosenen, emöm to hikta nat nem po poen ne eö' se hah ma', e Tamön varoe to nat non. ³⁷ A ma taate' varih to tanok voh manih po poen pe Noa' se tanok pet ee manih po poen ne eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se hah ma'. ³⁸ O poen no a unat apuh to hikta tavus avoe' voh non ma', a napan to enëen e ne ko kakaak e ne. Pare vavaen e ne, ke' antoen rakah po poen ne Noa' to hop en po parö' me ra kën tom sinan pe'. ³⁹ Ee to posean voh ne pa ma taate' varih, pare hikta nat ne pataeah se tavus manih pee. Ee to te'te' pinpiun vah ne ka unat tavus ma' ko kopös rapoë, kee mëtmët vahik ee. A ma taate' poë varih to se vatoe e non po poen ne eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se nö ma'. ⁴⁰ Manih po poen pamëh no a poa te' to kikiu ne pa rak, ke Sosenen se me en pa paeh, ko këh en pa meh. ⁴¹ A poa köövo se nonok praoa', ke Sosenen se me en pa paeh, ka meh ne' to këh en.

⁴² Ivëh, köm se ut vavih nem ko te' vamatop nem, suk eöm to hikta nat nem po poen poanheh ne Sunön peöm Ieesu' Kristo se hah ma' manih po oeh vëh. ⁴³ Eöm se nat va nem manih pan, e tövaneah pa iuun se keh nat momoan en po poen no a te' kakaveo se nö ma', e' hikta se vatö ke non a te' kakaveo a iuun, ke' kök, pare' ho. ⁴⁴ Ivëh, köm se te' vamatop nem pa ma poen kurus, suk eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus tome' vöhnun a ma' neöm."

A Soe Vapipino' Va Pa Poa Te' Kikiu, A Te' A Vih Me A Te' A Hat

Luk 12:42-46

⁴⁵ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "A te' kikiu to te' me pö' e non po kokoman vih, pare' matop vavih e non pa kiu pe'? E sunön koman pe' se kon poan e

susun po te' kikiu pe', pare' he'he' non raoe a taëen po poen ne sunön to vate'. ⁴⁶ Amot no e sunön pe' se hah ma', pare' këh taum a te' kikiu pe' to te' avoe' va e non pa ö ne' to soe va voh in poan, a, a te' sunön se he' poan o voen vih pe'. ⁴⁷ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a te' sunön se vaho' en pa te' kikiu pe' pa matop a ma tah kurus pe'. ⁴⁸ Ivëhkëk, ataeah po' se tavus pa ö no a te' kikiu se keh te' non a te' kikiu hat, pare' keh koman va non manih pan, 'E sunön peö' hikta se nö vëh' hah no ma'. ⁴⁹ Ivëh, ka te' kikiu pamëh taneo en pa ip o upöm te' kikiu, pare' vavaëen me e non po te' kakaak vatëh. ⁵⁰ A te' sunön pe' se vöhnun ma' poan po poen ne' to hikta vamatop non, me a aoa' ne' to hikta nat non. ⁵¹ Ka te' sunön se vakmis rakah en pa te' kikiu pamëh. Pare' veo en pe', ke' nö ko te' va'peh me non pa nap moko' rivon. Manuh nën no a napan se vaokook kov e ne, pare vakuskus rivon kov e ne po kamis.

25

A Soe Vapipino' Va Pa Havun Köövo Sepe'

¹ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "Po poen ne eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se tavus ma', a Matop Vih va pa Vöön va Kin se matan va non manih po vahutët va pa havun köövo sepe' to kon a ma ram pee, pare öhön ee pe voe tövaen manuh hanan. ²⁻⁴ Ka manih pee, a havun köövo sepe' poë varih, no a tönim to papön, suk ee to kon a ma ram pee, ivëhkëk, ee to hikta te' va'peh me ma' ta ma meh ö kompo* ov in a ma ram. Ka meh tönim to natsean, pare kon a ma ram pee, ko isu a ma puto kompo', pare te' va'peh me ee ma' pa ma te' ram pee. ⁵ Ivëhkëk, e voe tövaen to hikta nönö vëvëh' non ma', ko köövo sesepe' poë varih mët rakah ee po mamaasoe, pare koroh varo rakah ee.

⁶ Pa topnin poen rakah no a napan to pënton a pah te' to soe vamanih, 'E voe tövaen to nö en ma'. Sun öm, paröm öhön eah. ⁷ Ivëh, ka kën mon sesepe' poë varih sun, pare vamatop ee pa ma ram pee. ⁸ Ivëhkëk, a tönim sepe' papön varih to sun, pare soe ke ra tönim natsean pan, 'He' a

* 25:2-4: O kompo' no Jiu' to vavapnih ne po ram nee to nok tane' manih po voa' naon vëh o Öliv.

möm ta ma te' ö kompo', kemöm vapnih a ma te' ram pemöm. A ma te' ram pemöm to mute' ee, suk o kompo' to kit en.' ⁹ Ivëhkëk, a tönim köövo sepe' natsean varih to piun rapoë, pare soe pan, 'Ahik, o kompo' va'ih to hikta antoen a rora kurus. E' to vih non peöm se nö, paröm voen ma' ta ma te' ö kompo' koman peöm.' ¹⁰ A tönim köövo sepe' varih to posean vure pa nö pa vavoen kompo'. Ke voe tövaen nö en ma'. Ka tönim köövo sepe' natsean varih to te' vamatop ne sih, nö va'peh me ee pe' manuh pa taëen va po vaen. Kee ho ee koman iuun, ko panih ee ma' po hopa'.

¹¹ Vasuksuk no a meh tönim köövo to hah ma', pare ep o hopa' to papanih en, pare tekteok ne o hopa', pare sosoe ne pan, 'Sunön, Sunön, peret ka nös möm ah.'

¹² Ivëhkëk, e voe tövaen to soe ma' pan, 'Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, Eö' to hikta nat no' peöm.' "

¹³ Ivëh, ke Ieesu' soe ke po' rapoë pan, "Eöm se te' vamatop nem, suk ataeah, eöm to hikta nat nem po poen, me a aoa' poan-heh ne eö' e Koa' Te' pa Napan Kurus se hah ma'."

A Soe Vapipino' Va Pa Nap Kiu To Kon A Moni' Pe Torara Pee
Luk 19:11-27

¹⁴ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "A Matop Vih va pa Vöön va Kin to te' va e non manih pe torara to kehkeh nö non pa meh muhin, pare' vaoe na a ma te' kikiu pe', kee nö ma' ke' he' vakëkëh rae a ma tah pe' te matop ne. ¹⁵ E' to he' suk na o nat pa ma paeh te' kikiu pe'. E' to he' en pa pah te' kikiu pe' pa K5,000.00, ka vapöök ne' to he' a K2,000.00, ka vakön pa K1,000.00. E' to he' vahik rapoë a moni' pe', pare' nö po' en pa meh muhin pa vavih. ¹⁶ Ka te' vëh to kon voh a K5,000.00, to vakiu vëvëhö' rakah en pa K5,000.00 pamëh, pare' kon en pa meh K5,000.00 to tok ma'. ¹⁷ Ka te' vëh to kon voh a K2,000.00, to vakiu a K2,000.00 pamëh, pare' kon a meh K2,000.00 to tok ma'. ¹⁸ Ivëhkëk, a te' vëh to kon a K1,000.00, to te' a moni' pamëh, pare' en a kove' manih po oeh ko pe en pa moni'.

¹⁹ E torara pee to te' varë vahik en, pare' hah en ma', pare' hi en pa ma te' kikiu

pe' pa ö nee to nok vah va in a moni' pe'. ²⁰ Ka te' kikiu vëh to kon voh a K5,000.00, to nö me en ma' pa meh K5,000.00. Pare' soe ke torara pe' pan, 'Torara peö', eën to vaman voh e nom peö' se matop vavih no' a K5,000.00 pën. Eö' to vakiu voh a moni' pën, parö' kon eo' pa meh K5,000.00 to tok ma'. ²¹ Ke torara pe' soe ke poan pan, 'Eën a te' kikiu vih rakah. Eën to nok voh a kiu vih rakah, parën matop voh nom a si' tah sone'. Ivëh, kö' vaman e no' pën se matop e nom pa ma tah peo peö'. Nö mah, ko vaeö me a neo'.

²² Ka te' kikiu vëh to kon a K2,000.00 nö me en ma' pa meh K2,000.00. Pare' soe ke torara pe' pan, 'Torara peö', eën to vaman voh e nom peö' se matop vavih no' a K2,000.00 pën. Eö' to vakiu voh a moni' pën, parö' kon eo' pa meh K2,000.00 to tok ma'. ²³ Ke torara pe' soe ke poan pan, 'Eën a te' kikiu vih rakah. Eën to nok voh a kiu vih rakah, parën matop voh nom a si' tah sone'. Ivëh, kö' vaman e no' pën se matop e nom pa ma tah peo peö'. Nö mah, ko vaeö me a neo'.

²⁴ Ka te' vëh to kon voh a K1,000.00 nö ma', pare' soe ke torara pe' pan, 'Torara peö', eö' to nat e no' pën no a taate' pën to parin a hiva'. A ma taëen nën to ënëen nom sih, ee a ma taëen nën to hikta nep voh. Parën osoes nom a voa' nën to hikta po'po' voh. ²⁵ Ivëh, nö' to nanaöp suk voh no', parö' nö ko koaan eo' pa K1,000.00 pën manuh po oeh. Ke' iva'ih a moni' pën.

²⁶ Ke torara pe' soe ke poan pan, 'Eën a te' hat rakah, parën karauh. Eën to soe ka neo' pan, eën to nat e nom peö' to enen no' sih a ma tah nö' to hikta nep voh. Me eö' to osoes no' a voa' nö' to hikta po'po' voh. ²⁷ Ivëh, kën hikta vaho' suk po' voh a moni' peö' ataeah pa benk, kö' se hah ma', ko kon a moni' peö' me a te' to te' oah non.' ²⁸ Ke torara soe ke a meh te' kikiu pan, 'Öt këh a te' vëh a K1,000.00, parën he' a te' vëh to te' me non a K10,000.00. ²⁹ O te' varih to vaneah ne a ma si' tah keok, eö' se he' oah eo' pee pa ö nee to öt va ne. Ivëhkëk, o te' varih to hikta vaneah ne a ma tah peo, eö' se kon këh eo' pee pa ma si' tah nee to vaneah ne.' ³⁰ Ke torara soe pan, 'Vi na öm a te' kikiu karauh vëh manuh pa vöön

popoen. Manuh pa vöön pamëh no a napan se vaokook kov e ne, pare vakuskus rivon kov e ne po kamis.'

E Koa' Te' Pa Napan Kurus Se Kiiki A Napan Kurus

³¹ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "Eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se hah me ma' o kikis peö' manih po oeh vamanih pa te' Sunön me ro ankerö' peö'. Eö' se tavus a te' Sunön, parö' iho' pa ö ihihö' pa te' sunön marën a kiiki a ma taate' pa napan. ³² Ka napan va po oeh kurus tönun ma' manih peö'. Kö' ki vakëh eo' pee po pöök kum. Ke' matan va non manih pa te' matatop sipsip to ki vakëh o sipsip me ro meeme'. ³³ Eö' se vaho' o te' varih to nonok ne sih a ma taate' totoopin manih pa papmatö peö'. Ko te' varih to hikta vavattet voh ne a soe peö' pen Tamaneo' Sosoenën se nö ee manuh pa papkiruk peö'. ³⁴ Ke eö' a te' Sunön se soe va eo' po te' varih to te' ne manih pa papmatö peö' to nonok ne sih a ma taate' totoopin pan, 'Nö ma' öm, eöm varih ne Tamön to tapui voh en peöm. Nö ma' öm, paröm te' nem manih pa Matop Vih ne Sosoenën to vamatop anoeh voh a neöm, taneo non ma' po poen ne Sosoenën to soe ko oeh tavus.' ³⁵ Suk ataeah, eö' to maë, köm makën em peö', ko manoe, köm he' em peö' pa ruen, kö' kaak eo'. Parö' te' varo këh no' a vöön peö', köm me em peö' pa ma iuun peöm. ³⁶ Kö poen nö' to arus rara, köm rara em peö', kö' hara' a hiinana, köm matop e nem peö', kö' te' no' pa nohnoh, köm nönö e nem na pa ep a neo'.'

³⁷ Ko te' varih to nonok ne sih a ma taate' totoopin se soe ee pan, 'Sunön, o poen poanheh nemöm to ep ka oah to maë, pamöm makën a oah? Me o poen poanheh nemöm to ep ka oah to manoe, pamöm he' oah a ruen kën kaak? ³⁸ O poen poanheh nemöm to ep ka oah to te' varo këh nom a vöön pën, pamöm vaoe a oah pa ma iuun pemöm? Me o poen poanheh nemöm to ep ka oah to hikta te' me nom to rara, pamöm he' oah o rara kën rara? ³⁹ O poen poanheh nemöm to ep ka oah to hara' nom a hiinana, me eën to te' nom pa nohnoh, kemöm matop ka nom oah?' ⁴⁰ Ke eö' a te' Sunön se piun rapoë, parö' soe ke rapoë

pan, 'Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a ma moeh tah nöm to nok voh manih pa ma kea peö' varih, eöm to nok me em manih peö'.'

⁴¹ "Ke eö' a te' Sunön se soe vahik vako-manih, parö' soe ke po' o te' varih to te' ne manih pa papkiruk peö' to hikta nonok ne sih a ma taate' totoopin pan, 'Këh a na neo' öm. E Sosoenën to soe voh en peöm varih se kon kamis. Eöm se nö manuh po sura' vëh to hikta onöt non a mute'. A sura' pamëh to vamatop anoeh e non pe susun po ora' hat, me ro ankerö' pe'. ⁴² Suk ataeah, eö' to hara' voh no' o maë, köm hikta makën a neo'. Ko manoe, köm hikta he' a neo' ta ruen, kö' kaak. ⁴³ Parö' te' varo këh no' a vöön peö', köm hikta vaoe a neo' pa ma iuun peöm, ko hikta te' me no' to rara, köm hikta he' a neo' to rara. Parö' hara' no' a hiinana, me eö' to te' no' pa nohnoh, köm hikta nö ma' pa ep a neo'.'

⁴⁴ "Ka napan poë varih to antoen e ne pa piun a neo' pan, 'Sunön, o poen poanheh nemöm to ep voh ka nom oah to te' maë nom, parën te' manoe nom? Me o poen poanheh nemöm to ep voh ka nom oah to te' varo këh nom a vöön pën? Me o poen poanheh nemöm to ep ka oah to hikta te' me nom to rara, me eën to te' nom pa nohnoh? Emöm ep voh nem a ma tah varih nih, pamöm hikta va'aus a oah?' ⁴⁵ Ke eö' a te' Sunön se piun va in a soe pee manih pan, 'Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a ma moeh tah kurus nöm to hikta nok voh manih pa ma te' peö' varih, eöm to hikta nok voh manih peö'.'

⁴⁶ "O te' varih to vatösoe voh ne, eö' e Sunön se veo eo' pee, kee nö ee pa vöön va po kamis te'te' tamooaan. Ko te' varih to nonok ne sih a ma taate' totoopin, ne eö' e Sunön se me eo' pee manuh pa vöön va kin kee kon ee po to'to' tamooaan."

26

A Nap Susunön Po Jiu' To Nok O Koko-man Va Pa Ip Vamët E Ieesu'

Mak 14:1-2, me Luk 22:1-2, me Jon 11:45-53

¹ E Ieesu' to vavaasis vahik a napan, pare' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, ² "Eöm nat e nem eh? O pöök poen to me'

avo'e e ne, ka Taëen Apuh va po Pasova' se tavus en. Manih pa Taëen Apuh pamëh ne eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus, nee se vaho' ee peö' pa koreera napan varih to hat ov a ne neo', pare ni a neo', ko vahan ee peö' pa kuruse.”

³ Manih po poen pamëh no te' susunön esës he', me o te' apa'puh po Jiu' to tönun manih pa iuun pa Te' Susun po Te' Esës He', a ehneaneah e Kaëfas. ⁴ Manih po iho' pamëh, nee to nok o kokoman va pa ö nee se öt koe e Ieesu', ko ip vamët poë. ⁵ Ivëhkëk, ee to soe pan, “Ea se nat no nok a tah pamëh, ea se anoeh no ka Taëen Apuh va po Pasova' oah voh. E' to hat non pa ö no a napan se ep a tah vëh ko kunkuin to vapus.”

A Köövo To Uh A Pasun E Ieesu' Po Vanom
Mak 14:3-9, me Jon 12:1-8

⁶ E Ieesu' to te' non pa vöön nee to popoka' ne Bëtani'. E' to te' non pa iuun pe Saëmon vëh to te' me voh non a mët töpa'. ⁷ E' to te' non koman iuun ka köövo nö ma' manih pe'. E' to te' ma' o puto vanom o pöh voen vapeah. Pare' ko' o vanom pamëh manih pa pasun e Ieesu' pa ö ne' to ënëen non. ⁸ A ma vamomhë pe' to ep a tah to tanok manih pe Ieesu', pare pah hara' vahat e ne, pare soe ee pan, “Vahvanih ke köövo ko' vakit akuk o vanom vëh? ⁹ Ea se keh vavoen o vanom vëh, ea se kon a moni' a pah apuh. Ka moni' pamëh na se va'aus o te' arus.”

¹⁰ Ivëhkëk, e Ieesu' to nat en pataeah nee to sosoe suk ne, pare' soe ke rapoë pan, “Suk ataeah, köm vatamak e köövo vëh, a tah ne' to nok manih peö' to vih, pare' matan vavih. ¹¹ A nap arus se te' tamooan me e ne peöm. Ivëhkëk, eö' to hikta se te' tamooan me a no' neöm. ¹² E köövo vëh to ko'ko' o vanom manih pa pasuneo', e' to vamatop non a ö nö' se mët, kee pe ee peö'. ¹³ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, manih po oeh avoes no a napan se keh vavatvus ne a Soe Vih pe Sosoenën. Ee se vavasoe suk vavi' e ne pa tah ne köövo vëh to nok manih peö', ka napan sih koman hah ne poë.”

E Jiutas Va Iskariot To Vikuh E Ieesu'
Manih Po Te' Susunön Esës He'
Mak 14:10-11, me Luk 22:3-6

¹⁴ Manih po poen pamëh no a paeh va pa havun me ra poa vamomhë pe Ieesu' to nö en manuh po te' susunön esës he', a ehneaneah e Jiutas Iskariot. ¹⁵ E Jiutas to nö, pare' soe pan, “Eöm se po' voen a neo' pataeah pa ö nö' se' he' a neöm e Ieesu'? Kee he' ee pe' po 30 voa' moni' silva'.* ¹⁶ Taneo non po poen pamëh ne Jiutas Iskariot to iu vah këh non ta hanan ne' se vikuh vah va in e Ieesu'.

E Ieesu' To Vaëen Me Ra Ma Vamomhë Pe'
Pa Taëen Apuh Va Po Pasova'
Mak 14:12-21, me Luk 22:7-14; 22:21-23,
me Jon 13:21-30

¹⁷ O poen vamomooan in a Taëen Apuh va pa Taëen Hikto Is vëh, o Pasova' to tavus en, ka a ma vamomhë nö ee manih pe Ieesu', pare hi poë pan, “Eën iu nöm a ö nemöm se vamatop a Taëen Apuh va po Pasova' nih?”

¹⁸ Ke Ieesu' soe ken pee pa pah te', pare' soe pan “Eöm se nö na pa vöön va Jerusalëm, paröm nö manuh pa te' vëh, paröm soe keah pan, ‘E Apuh to soe ma' pan, o poen mët pe' to öök vatët en, ke e' me ra ma vamomhë pe' se ëen a Taëen Apuh va po Pasova' manih pa iuun pën.’ ”

¹⁹ O vamomhë to nok va ee manih pa ö ne Ieesu' to soe va i rapoë, pare vamatop ee pa taëen va pa Taëen Apuh va po Pasova' nën.

²⁰ A muhin to matanpoen en, ke Ieesu' iho', ko vaëen va'peh me ra ma vamomhë pe'. ²¹ Ee to ënëen ne ke Ieesu' soe pan, “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a paeh koman va peöm varih o vamomhë peö' ivëh, se vikuh ka neo'.”

²² A soe va'ih to vatamak rakah en pa ma vamomhë pe', kee taneo ee pa hi papaeh poë pan, “Sunön, eö' pö', ha?”

²³ Ke Ieesu' piun rapoë, pare' soe pan, “Eöm se keh ep a te' vëh to vaho' va'peh a koreneah me a te' koreneo' manih pa hun taëen vëh pa tis, e' ko a te' pamëh se vikuh ka neo' pa nap hat. ²⁴ Eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se mët eo', vamanih pa ö no Puk Vapenpen to soe va non. Ivëhkëk,

* **26:15:** O voen in o 30 voa' moni' silva' to onöt non a K2,400.00.

varenan rakah pa te' vèh to vikuh ka neo' po te' varih to hat ov a no neo' sih. E' to vih non pa ö no e sinan a te' pamèh se hikta vahuh voh poan."

²⁵ Ke Jiutas soe ke Ieesu' pan, "Apuh, eö' pö', ha?"

Ke Ieesu' piun poan, pare' soe pan, "E' to te' va i non nèn."

E Ieesu' To Vaëen Me A Ma Vamomhë Pe' Mak 14:22-26, me Luk 22:15-20, me 1 Körin 11:23-25

²⁶ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to ènèèn ne, ke' kon a ö taëèn, pare' hin na e Sosenèn, ko soe vavihvih ke na eah, pare' kök a ö taëèn pamèh, ko ki vakèkèh ke ra ma vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, "Kon öm a ö taëèn vèh, ko èèn. A ö taëèn va'ih e' a sionineo'."

²⁷ Pare' kon pet en na pa kap voaën, pare' soe vavihvih ke na e Sosenèn, pare' he' raoe, ko soe pan, "Eöm kurus varih se kaak manih pa kap va'ih, ²⁸ e' va'ih o era' peö', o era' pamèh to vataare non o vatompoan voon. O era' pamèh se tako' marèn a voen hah a neöm a ma napan kurus. E' to vataare non a napan pan e Sosenèn se ihan anoe en pa ma hat pa nap peo, vamanih pa ö ne' to soe vaman vavoh.

²⁹ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, eö' hikta se kaak hah no' o voaën va'ih ke' onöt non po poen nö' se kaak va'peh me a neöm po voaën voon manuh pa Matop Vih Pe Tamön."

³⁰ Kee nok ee po vaèhèh, ko no ee Tope Öliv.

O Vamomhë Se He' Tonun Kurus Ee Pe Ieesu'

Mak 14:27-31, me Luk 22:31-34, me Jon 13:36-38

³¹ E Ieesu' to soe ke ra ma vamomhë pe' pan, "Kuru po poen vèh, ne eöm kurus se rusin kèh em peö', suk ataeah, o Puk Vapenpen pe Sosenèn to soe non pan, 'E Sosenèn to se ip vamèt en pa te' utut sipsip,

ko sipsip se rusin vakèkèh ee.' *Sek 13:7*

³² Ivèhkèk, eö' se sun tane' hah po vapeepe, parö' vovoh keo' peöm manuh Galili'."

³³ Ke Pita' piun a soe pe', pare' soe pan, "O upöm vamomhë se keh ep ataeah to tavus manih pèn, pare varurusin ee, suk o

vaman pee to hikta te' kikis non. Ivèhkèk, eö' hikta onöt no' a rusin kèh a oah."

³⁴ Ke Ieesu' piun poan, pare' soe pan, "Nös pa popoen e toa' oete' se me' avoe' e non pa tötö, eèn se kukön soe eom pan, eèn to hikta nat nom peö'."

³⁵ Ke Pita' soe ke Ieesu' pan, "Eö' hikta onöt rakah no' a soe vamanih pan, 'Eö' to hikta nat no' pèn.' E' to onöt e non pa napan se ip vamèt ee peö', kö' mèt va'peh me eo' pèn."

Ko upöm vamomhë soe kurus pet va ee nèn.

E Ieesu' To Hinhin Non Manih Pa Rak Va Gëtsëmani'

Mak 14:32-42, me Luk 22:39-46

³⁶ E Ieesu' to nö va'peh me ra ma vamomhë pe' pa ö muhin va Gëtsëmani'. Pare' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, "Iho' nem manih. Kö' nö, ko hin manuh pa ö vöh."

³⁷ Ke Ieesu' me en pe Pita', pen a poa sunai' Sëbëdi', e Jëmis pen Jon, kee nö va'peh me ee pe'. E' to tamak vörep rakah en, ko hara' vapunis rakah e non. ³⁸ Pare' soe ke rapoë pan, "O kupu peö' to puh rakah non po tamak, kö' hara' ke no' pan eö' se mèt eo'. Te' nem manih, paröm hinhin va'peh me a no neo'."

³⁹ Ke Ieesu' huk amot kèh en pee. Pare' vaho' rakah en pa pasuneah po oeh, pare' hinhin va non manih pan, "Tamön e' to vih non pèn se nat nom he' a neo' o kamis va'ih. Ivèhkèk, Tamön eèn se nat nom suk o iu peö', ahik, eèn se vatet varoe o iu koman pèn."

⁴⁰ E' to tane' hah ma' pa ö ne' to hinhin non, pare' ep in a ma vamomhë pe' to koroh, pare' soe ke Pita' pan, "Eöm hikta onöt rakah ko nem a ut va'peh me voh a neo' pa ta pah aoa', ha? ⁴¹ Ut nem, paröm hinhin nem, eöm tome' ku' em pa ö no a punö' se tavus a neöm. O apen to iu e non pa vatet a ma taate' vih, ivèhkèk, o sionin to susunë e non pa vatet."

⁴² E' to hah en, pare' vapöök hin va en manih pan, "Tamön, e' to vih non pa ö sö' vaniu kèh eo' po kamis va'ih, ke', eö' se keh te' eo' po kamis pamèh. Kö' iu no' ataeah nèn to iu nom se tanok va en manih pa ö nèn to iu va nom." ⁴³ E Ieesu' to hah tane' ma' pa hin, pare' nö en manuh pa ma

vamomhë pe'. Pare' taum raeo to koroh ne, suk ee to mët rakah ee po mamaasoe.

⁴⁴ E' to këh hah en pee, pare' hah ko vakön hin hahah kov en. Pa pah ta hin vëh ne' to nonok moaan non. ⁴⁵ Vasuksuk ne' to hah en manuh pa ma vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, “Eöm koroh vavuriah avoe' e nem, ha? Pënton öm! O poen peö' to tavus en no a napan se he' ee peö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus manih pa koreera nap hat. ⁴⁶ Sun öm, ka nö ee. A te' vëh to vikuh a neo' to nö en ma' pa öt a neo'.”

E Jiutas To He' E Ieesu' Pa Koreero Te' To Vakihat Me Ne Poë

Mak 14:43-50, me Luk 22:47-53, me Jon 18:3-12

⁴⁷ E Ieesu' to vavaato avoe' me non pa ma vamomhë pe', ke Jiutas a paeh va pa havun me ra poa vamomhë pe' öök en ma'. E' to nö va'peh me ma' a nap peo rakah to te' me ne a ma rapis rë, me a ma tanaon. O te' susunön ëësë he', me a nap susunön po Jiu' to vanö ma' rapoë. ⁴⁸ Ke Jiutas a te' vëh to vikuh in e Ieesu' pa koreera nap hat, to he' ma' o vëknöm manih pa napan pan, “A te' vëh nö' se keh uma' eah, e' kuru a te' pamëh, söm öt eah.”

⁴⁹ Ka varu' vakomanih ne Jiutas to tavus manih pe Ieesu', pare' soe ke poan pan, “Poen avih, Apuh!” Pare' uma' en pe'.

⁵⁰ Ke Ieesu' soe ke poan pan, “Kea, nok vëvëhö' a tah nën to nö ma' pa nok manih peö'.”

Ka napan varih to nö me ma' e Jiutas, öt poë, ko nohnoh ee pe'. ⁵¹ Ka pah te' to te' va'peh me non e Ieesu', e' e vamomhë koman pe' to ep a tah to tanok manih pe Ieesu', pare' rëh tane' o rapis rë pa ö pepet pe', ko moes kurus en pa tenan a te' kikiu pa Te' Susun po Te' Ësës He'. ⁵² Ke Ieesu' soe ke vamomhë pe' pan, “Vaho' hah o rapis rë pën manih pa ö pepet pe'. O te' varih to vavapus me ne o rapis rë, o rapis rë pamëh se mirö' koman hah en pee. ⁵³ Eöm to nat pö' e nem, eö' se keh hin e Tamön a ö ne' se he' a ma' neo' o pöh havun me ro pöök kum ankerö' vëvënsun, kee va'aus a neo', e' se he' en peö'. ⁵⁴ Ivëhkëk, eö' se keh nok va nën, a soe to kiun non po Puk pe Sosenën to hikta onöt non a tavus vaman. O Puk pe

Sosenën to soe non pan, a ma tah kurus rakah poë varih se tavus ee manih peö'.”

⁵⁵ Ke Ieesu' soe ke ra napan varih to nö ma' pa öt poë pan, “Eöm nö ma' pa öt a neo', paröm te' em ma' pa ma rapis rëerë, me a ma tanaon ke pan, eö' a te' kakaveo toh? A ma poen kurus nö' to te' tamoan e no' koman a Iuun Hinhin Apuh, parö' vavaasis no' sih. Ivëhkëk, eöm hikta iu öt po' voh a nem neo' nën toh? ⁵⁶ Ivëh, ka ma tah poë varih tavus marën a vapuh a soe no a nap vanënën soe to kiun voh manih po Puk pe Sosenën.” Ko vamomhë pe Ieesu' varurusin këh ee pe'.

Ee To Vaho' Ee Pe Ieesu' Po Vahutët
Mak 14:53-65, me Luk 22:54-55; 22:63-71, me Jon 18:13-14; 18:19-24

⁵⁷ O te' varih to öt e Ieesu' to me ee pe' manuh pa iuun pa Te' Susun po Te' Ësës He' vëh e Kaëfas. A iuun pamëh no o te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, me ra nap susunön po Jiu' to vatönun ne nën. ⁵⁸ E Pita' to suksuk amot nö e non ma' pa napan to meeme nö ne e Ieesu'. Pare' ho en koman a ean vëh to tavi non a iuun pa Te' Susun po Te' Ësës He'. Pare' iho' va'peh me e non po te' utut, suk e' to kehkeh ep non pataeah se tavus manih pe' Ieesu'. ⁵⁹ Ko te' susunön ëësë he', me ro Kum Te' Susunön po Jiu' vaöe ee na pa ma meh te', kee nö ee ma', pare vava'aus ee pa vatvus ma' a ma soe piuk ov in a ma tah ne Ieesu' to nok voh. Suk ee to kehkeh taum ne ta hanan nee se ip vamët koe vah va in poë. ⁶⁰ Ka nap peo rakah nö ma', pare vapoka' ee pe' pa ma piuk peo. Ivëhkëk, o Vakum Te' Susunön po Jiu' to hikta taum ta soe man to vih non nee se ip vamët suk poë. Ivëhkëk, a meh poa te' to nö ma', ⁶¹ pare soe ee pan, “A te' vëh to soe voh pan, ‘Eö' se mirö' eo' pa Iuun Hinhin Apuh pe Sosenën, parö' eok hah eo' pe' po kukön poen.’ ”

⁶² Ka Te' Susun po Te' Ësës He' sun, pare' soe pan, “Eën hikta pinpiun suk nom a ma soe varih ataeah no a napan to popoka' a nom oah?” ⁶³ Ivëhkëk, e Ieesu' to hikta tooto non, ka Te' Susun po Te' Ësës He' hi hah en pe' pan, “Eö' to soe rakah ka oah pa ëhnan e Sosenën to'to' tamoan, soe vaman rakah ka möm ah. Eën kov e

Kristo Koa' pe Sosenën, eh?" ⁶⁴ Ke Ieesu' piun poan, pare' soe pan, "A ma soe varih, ee ma soe koman pën, ivëhkëk, eö' to soe vaman rakah keo' peöm, amot nöm se ep ka neo' e Koa' Te Pa Napan Kurus se iho' no' pa papmatö pe Sosenën a Kikis Vi, parö' kunah va'peh me ma' a unöh vöh pa akis."

⁶⁵ Ka Te' Susun po Te' Ësës He' pënton a soe va'ih ne Ieesu' to soe, pare' töhkak rakah en, ko si en po ohop pe',[†] pare' soe pan, "A te' va'ih to sosoe o'oah e non pe Sosenën. Ea hikta se vaiu hah no ta ma meh te' se vatvus ma' ta ma meh soe, suk eöm to pënton koman e nem pe' to sosoe o'oah e non pe Sosenën." ⁶⁶ Ka Te' Susun po Te' Ësës He' hi en po Vakum Te' Susunön po Jiu' pan, "Eöm koman po' nem pan, ea se nok va in a te' vëh nih?"

Kee soe ma' pan, "E' to vih non pe' se mët rakah en."

⁶⁷ Ka napan varih to te' ne nën teteo ee pa matan e Ieesu', pare töstös ee pe', ko upöm tatapan poë, ⁶⁸ pare soe ke poë pan, "Poka' oon ka möm ah. Eën po' e Kristo toh! Eteh rakah ivëh to tös a oah?"

E Pita' To Soe Pan E' To Hikta Nat Non E Ieesu'

Mak 14:66-72, me Luk 22:56-62, me Jon 18:15-18; 18:25-27

⁶⁹ Manih po poen avoe' pamëh ne Pita' to iho' non koman a eean pa ö pëpënton vahutët, ka pah köövo sepe' to kiu non nën, nö ma' manih pe', pare' soe ke poan pan, "Eën me po' kuru a meh te' to te' va'peh me voh nom e Ieesu' va Galili' toh."

⁷⁰ Ivëhkëk, e Pita' to vonih, pare' soe pan, "Eö' to hikta nat no' pataeah nën to vavaato suk nom." ⁷¹ E' to këh en pa ö pëpënton vahutët, pare' nö en manuh po hopa' va pa eean. Ka meh köövo kikiu ep poan, pare' soe ke ra napan to sun vatët ne pan, "A te' vëh to te' va'peh me voh e non pe Ieesu' va Nasarët."

⁷² Ke Pita' soe hahah kov en pan, "Eö' to soe vamaman rakah eo', peö' to hikta nat rakah no' pa te' vëh."

⁷³ Ka meh si' ö oah en ka napan varih to sun vatët ne nën to nö ee ma' manih pe Pita', pare soe ke poë pan, "Oman rakah,

eën a meh va pee, a to pën to vataare e non pën a meh va pee."

⁷⁴ Varu' vakomanih ne Pita' to soe vakis rakah en pan, "Eö' to hikta te' va'peh me voh no' eah, parö' hikta nat rakah no' pa te' vëh. Oman rakah, e Sosenën se vakmis en peö' pa ö ne eö' se keh hikta sosoe no', oman!

Ka varu' vakomanih no e toa' oete' to tötö en. ⁷⁵ Ke Pita' koman hah po' en pa soe ne Ieesu' to soe ke voh poan pan, "Vamomoaan in a ö no e toa' oete' se me' avoe' e non pa tötö, eën se kukön soe eom pan, eën to hikta nat nom peö'." E' to vamösrü, ko tavus hah ken manih po hopa' va pa eean pamëh, pare' pah ook suntan rakah en.

27

A Nap Vëvënsun To Me Ee Pe Ieesu' Manuh Pe Paëlat

Mak 15:1, me Luk 23:1-2, me Jon 18:28-32

¹ Pa pöstakah rakah no te' susunön ësës he', me ro te' susunön po Jiu' to vaonöt ee po kokoman va pa ip vamët e Ieesu'. ² Ee to nohnoh poë, pare me ee pe', ko he' ee pe' manuh pe susun pa kaman, vëh e Paëlat.

E Jiutas To Ip Koman Hah Ea Aposol 1:18-19

³ E Jiutas a te' vëh to vikuh in e Ieesu' manih pa napan varih to hat ov e ne poë, to ep en pa napan poë varih to soe ee pa ip vamët poë, pare' pah tamak suntan en pataeah ne' to nok manih pe Ieesu'. Ivëh, ke' te' hah en pa kukön havun voa' moni' silva' varih no te' susunön ësës he', me ro te' susunön po Jiu' to he' voh poë, ⁴ pare' soe pan, "Eö' to nok a hat, eö' to he' voh a neöm a te' vëh to hikta nok voh ta hat."

Ko te' susunön poë varih piun poë, pare soe pan, "E' a tah pamëh to hikta te' non pan e' a tah pemöm, ahik, e' a tah koman pën."

⁵ E Jiutas to pënton vakomanih, pare' vi ho en na pa moni' manuh pa koman a Iuun Hinhin Apuh, pare' nö ko oot en.

⁶ Ko te' susunön ësës he' kon ee pa moni' pamëh, pare soe pan, "A moni' va'ih e' a moni' to voen non o era' pa te' ip, ka hikta

[†] 26:65: A taate' va pa si o ohop to vataare non pan a Te' Susun po Te' Ësës He' to tamak, pare' heve suk e' to koman non pan e Ieesu' to sosoe o'oah e non pe Sosenën.

se vaho' va'peh me no a moni' va pa Iuun Hinhin Apuh, suk ataeah, o Vavaasis pe Mosës to soepip e non pea pa öt o vu moni' poë varih.”⁷ Ivëh, kee vaonöt ee pa soe va pa ö nee se voen ta ö oeh pa nap nonok nöh, a ö oeh pamëh nee to voen suk a pe o te' va pa ma meh muhin to mët manih Jerusalëm.⁸ Ivëh, nee to popoka' suk ne sih a ö oeh pamëh pan, “O Oeh Va Po Era!”

⁹ Ivëh, kataeah no a te' vanënën soe vëh e Jeremaëa' to sosoe suk voh non to tavus vaman en. E' to soe voh pan, “Ee to kon a kukön havun voa' moni' silva' to voen non a te' pamëh no a napan va Israël to vaonöt voh.

¹⁰ E sunön to soe ka neo' pan a moni' pamëh nee to voen voh a ö oeh pa nap nonok nöh.” *Sek 11:12-13, me Jer 32:6-9*

*E Paëlat To Hi E Ieesu' A Ma Hi
Mak 15:2-5, me Luk 23:3-5, me Jon 18:33-*

³⁸ ¹¹ E Ieesu' to nö, pare' sun en pa matan e susun pa kaman vëh, e Ponsius Paëlat. Ke' hi poan pan, “Eën ko a te' sunön po Jiu', ha?” Ke Ieesu' soe ke poan pan, “Eën koman to soe va eom nën.”¹² O te' susunön ësës he', me ra nap susunön to poka' poë pa ma soe peo. Ivëhkëk, e Ieesu' to hikta piun ta soe.

¹³ Ke Paëlat hi hahah kov en pe' pan, “Eën hikta tēnan nom pa ma soe varih no a napan to vavateen a nom oah, ha?”

¹⁴ Ke Ieesu' hikta piun ta pah soe pe Paëlat. Ivëh, ke Paëlat pah toksean rakah en.

*E Paëlat To Kehkeh Hehe Non E Ieesu' Pa Mët
Mak 15:6-15, me Luk 23:13-25, me Jon 18:38-40; 19:1-16*

¹⁵ Pa ma kirismas kurus pa Taëen Apuh va po Pasova', no a te' susun pa kaman se vatvus tane' ma' a pah te' nohnoh no a napan koman to iu ne. ¹⁶ Manih po poen pamëh to te' non a pah te' to te' non pa nohnoh, no a napan to nat ne poë no a taate' pe' to parin hat rakah. Ka ëhnaneah e Barabas. ¹⁷ Ivëh, ko poen pamëh no a napan to tōnun ma' manih pa te' susun vëh e Paëlat. Ke' hi a napan, pare' soe pan, “Eöm iu nem eteh nö' se vatvus këh nös eah pa nohnoh? E Barabas, ke', e Ieesu' vëh nee to

popoka' ne poë e Kristo?”¹⁸ E Paëlat to soe vamanih, suk e' to nat e non pee to puhio' ne e Ieesu', ivëh, nee to vaho' suk ma' poë manih pa koreneah.

¹⁹ O poen ne Paëlat to iho' non pa ö ihiho' pa te' susun pēpēnton vahutët, ke köövo manot pe' vanö ken ma' pe' pa soe to soe non pan, “Koe a ip vamët a te' maneom, suk ataeah, e' a te' to hikta te' non pan e' a te' nonok hat. Pa poen pa popoen nö' to ep o tatarep, parö' hara' vahat rakah e no'.”

²⁰ O te' susunön ësës he', me ro te' susunön pa napan to he' kokoman ee pa napan pan, ee se hin vakis na e Paëlat, ke' vatvus këh ma' e Barabas pa nohnoh, ko ip vamët varoe e Ieesu'.²¹ Ke Paëlat hi rapoë pan, “E Barabas pen e Ieesu' to te' ne manih, ke eöm iu nem eteh nö' se vanö hah nös manem peöm?” Ka napan soe pan, “Emöm to iu nem e Barabas.”

²² Ke Paëlat hi hah en pee pan, “Keö' se nok po' ataeah manih pe Ieesu' vëh nee to popoka' ne poë e Kristo?” Ka napan piun e Paëlat, pare soe pan, “Ni öm eah pa kuruse.”

²³ Ke Paëlat soe pan, “Suk ataeah, a hat taeah ne' to nok?” Ivëhkëk, a napan to taoa suntan rakah ee ko soe ke Paëlat pan, “Ni öm eah pa kuruse.”

²⁴ E Paëlat to nat en pa napan to hikta antoen ne a tēnan poë. A si' ö hat ko vapus tavus en. Ivëh, ke' pupui en pa koreneah pa ruen, pa matëera napan, pare' soe pan, “A mët pa te' vëh, nö' hikta se teen nö', ahik, eöm koman se teen a mët pamëh.”

²⁵ Ka napan kurus poë varih soe ma' pan, “Emöm koman se teen a mët pa te' va'ih me ra ma koa' pemöm.

²⁶ E Paëlat to vanö to'to' hah en ma' pe Barabas. Ivëhkëk, e' to he' en pe Ieesu' manih pa nap vëvënsun, pan ee se rēp poë po uris rēprēp te', pare ni poë pa kuruse.

*O Te' Vëvënsun To Kö E Ieesu'
Mak 15:16-20, me Jon 19:2-3*

²⁷ Ka nap vëvënsun pa te' susun vëh e Paëlat to me ho ee pe Ieesu' manuh pa koman iuun pa te' susun, ka nap vëvënsun tōnun tōön ee pe'.²⁸ Ee to ihan këh ee pe' po ohop pe', pare' ohop varu' poë po ohop rē erera' vamanih pa te' sunön,²⁹ pare nok o uvan po uris to'to', ko uvan poë, ko vaöt

a papmatö pe' po toknon, pare vatokon ke poë, ko kö poë, pare hinën poë, pare soe pan, "Potan avih Sunön po Jiu'." ³⁰ Ee to teteo poë, pare kon o toknon, ko navuh ee pa pasuneah. ³¹ Kee vahik kö poë, ko pure' hah këh ee pe' po ohop rë vëh nee to ohop poë, pare ohop hah ee pe' po ohop koman pe'. Ko me ee pe' manuh pa ö nee se ni poë pa kuruse.

A Nap Vëvënsun To Ni Ee Pe Ieesu' Pa Kuruse

Mak 15:21-32, me Luk 23:26-43, me Jon 19:17-27

³² A nap vëvënsun to këkëh tavus ne ma' a vöön va Jerusalëm, pare akeh a te' va pa vöön va Saëriini', ka muhin pe' ivëh Afrika'. A ëhnan a te' pamëh e Saëmon. Ee to toon poë pa te' va'aus e Ieesu' pa kuruse. ³³ Ee to tavus ee pa tope nee to poka' ne a Gölgöta'. A pusun in o ëhnan pamëh to soe va non manih pan, "A ö no a ma kaho' te' to pet ne." ³⁴ Ee to tavus nën ka nap vëvënsun hovën ee po voaën pa ëto' vatö kamis, pare kehkeh ne pan e' se kaak. E' to punö' en, ivëhkëk, e' to koe en pa ëto' pais pamëh.

³⁵ A nap vëvënsun to ni ee pe' pa kuruse, pare ki vakëkëh a ma ohop pe' manih topniire, pa ö nee to vi a saatu'. ³⁶ Ee to iho' ne nën, pare ut ne poë to han non pa kuruse. ³⁷ Pare kiun a soe va'ih nee to vaho' suk voh poë po vahutët, pare ni manih pasun a kuruse pe'. A soe pamëh to soe va non manih pan, "IVA'IH E IEESU' A TE' SUNÖN PO JIU'." ³⁸ Manih pa havin e Ieesu' nee to ni a meh poa te' kakaveo, a paeh to han ke non pa papmatö pe', ka meh han ke non pa papkiruk.

³⁹ A napan to vaoah ne, pare kökö ne e Ieesu', ko vaviivi pasun ko vavövöne' poë, ⁴⁰ pare soe ee pan, "Eën to soe voh pan, eën se kök a Iuun Hinhin Apuh va Jerusalëm, parën eok hah eöm pe' po kukön poen ro, ha? Hehe koman hah voh eo ah, parën këh kunah ma' a kuruse mane, pö nën se keh te' nom e Koa' vamaman pe Sosenën."

⁴¹ O te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, me o te' susunön po Jiu'. Ee me to vavövöne' e ne pe Ieesu', ⁴² pare sosoe ne pan, "E' to vava'aus voh non o upöm te', ivëhkëk, e'

to hikta onöt non a va'aus koman hah ea." Pare sosoe me ne pan, 'Eën se keh te' nom pan eën a Te' Sunön pa napan va Israël. Aeoh! Këh kunah mah a kuruse, kemöm sih vaman po' a oah.' ⁴³ E' to vaman non e Sosenën, pare' sosoe non pan, e' e Koa' pe Sosenën. Ke Sosenën se keh iu non poan, e' se va'aus en pe'."

⁴⁴ A poa te' kakaveo varih nee to ni sinten a te' kuruse pe Ieesu'. Ee me to vavövöne' e ne pe'.

E Ieesu' To Mët En

Mak 15:33-41, me Luk 23:44-49, me Jon 19:28-30

⁴⁵ Pa topnin potan pa 12 kirök no a popoen to kopös en pa muhin avoes, pare' nö ko hik pa 3 kirök pa matanpoen. ⁴⁶ Vatët non pa 3 kirök ne Ieesu' to kokoe' suntan rakah en, pare' soe pan, "Eloi, Eloi, rama sapaktani." E' to sosoe va non manih pan, "Sosenën peö', Sosenën peö', eën varakah ka neo' toh?"

⁴⁷ Ka napan to sun vatët ne manih pa ö ne Ieesu' to han non to pënton a ö ne' to sosoe va non, pare soe pan, "E' to vavaoe non e Elaëja', pan e' se va'aus poan!" ⁴⁸ Ka pah te' vavaveo, pare' vaho' na a ta tah rö ötöt ruen manih po vinika', pare' vakapis poan po noton a tanaon, pare' he' e Ieesu' pan e' se kaak. ⁴⁹ Ivëhkëk, o upöm to soe ke na poë pan, "Anoeh voh nom ah, ka ep voh no, e Elaëja' se pö' nö en ma' pa va'aus poan, ke' ahik."

⁵⁰ Ke Ieesu' pah tötö suntan en, ka ape-neah këh en pe', ke' mët en.

⁵¹ Ko rara vëh to han non manih pa koman a Iuun Hinhin Apuh tasi tane' ma' manuh pasun, pare' öök en manih po kusun, pare' tavus en a poa tan. Ka rikrik ip manih po oeh, ko vös tatapon ee. ⁵²⁻⁵³ Ko oeh vëh pa ma vapeepe tatapon ee. Ke Ieesu' sun momoan hah en, ka nap peo pe Sosenën varih to mëtmët voh kon hah ee po to'to', ko sun hah këh ee pa ma kove' pee. Pare vos ee pa vöön apuh po Jiu' vëh Jerusalëm. Ka nap peo rakah ep ee pee.

⁵⁴ Ke susun pa nap vëvënsun, me ra nap vëvënsun varih to ut ne pe Ieesu' to ep a rikrik, me a ma meh tah varih to tanok, a mët pe Ieesu', me a muhin to popoen en, ko vös tatapon ee, pare pah naöp suntan ee, ko

soe ee pan, “A te' vëh e' vamaman rakah e Koa' pe Sosoenën.”

⁵⁵ O köövo o pöh peo rakah to sun varo këh e ne ma' pa kuruse, pare ut ne pataeah se tanok manih pe Ieesu'. O köövo poë varih to he' voh poë a ma taneah ne' to kökööt non, ee to vatet tane' voh ma' poë manuh pa muhin va Galili'. ⁵⁶ Manih topnin o köövo poë varih, a paeh va pee ivëh e Maria' va pa vöön va Makdala', me e Maria' sinan e Jëmis, pen kea pe' Jeosëp. Ka meh köövo, e' e sinan a poa koa' pe Sëbedi'.

Ee To Vaho' A Sionin E Ieesu' Pa Kove' Nee To Top Voh Pa Vös

Mak 15:42-47, me Luk 23:50-55, me Jon 19:38-42

⁵⁷ Manih pa matanpoen pamëh no a pah te' öt ö to tane' ma' pa vöön va Arimatia', a ehnan a te' pamëh e Jeosëp. E' me voh a meh vamomhë pe Ieesu'. ⁵⁸ E Jeosëp to nö manuh pe Paëlat, pare' hin eah pan e' se te' a sionin e Ieesu' ko pe. Ke Paëlat ta' a nap vëvënsun kee herep tane' a sionin e Ieesu' manih pa kuruse, ko he' ee pe Joesëp. ⁵⁹⁻⁶⁰ Moaan voh e Jeosëp to ta' a nap kiu pe' kee top voh a vös. A top pamëh e' o vapeepe koman pe'. Ke Jeosëp me ra ma vamomhë pe' te' ee pa sionin e Ieesu', ko kupkup ee pe' po rara voon kakaare. Pare te' a sionineah ko vaho' ee pe' pa top pamëh. Ee to toon hah ma' a meh vös, ke' te' va non manih po ipapanih to sunpip non a matan a top vös pamëh ne Ieesu' to pet non, pare hah ee.

⁶¹ Ka poa Maria', a te' Maria' va Makdala', me a meh Maria' e sinan Jëmis, pen Jeosëp to iho' vatët ne po vapeepe, pare ut ne.

A Nap Vëvënsun To Ut Ne Po Vapeepe

⁶² Ko meoh poen, e' o Poen Apaapo, no o te' susunön ësës he', me ro Parësi' to nö ee manuh pe Paëlat, ⁶³ pare soe ke poë pan, “Apuh, emöm to nat hah a soe no a te' pikpiuk vëh e Ieesu' to te' to'to' voh non, pare' soe pan, ‘O kukön poen se oah, kö' to' hah eo!’” ⁶⁴ Ivëh, kën se soe vakis rakah ke ra nap vëvënsun varih to ut ne pa kove', kee ut vavih ne ke' öök po vakön poen. A ma vamomhë pe' tome' nö ma', pare te' aven ee pa sionin e Ieesu', pare soe ke ra napan pan, e' to to' ko sun tane' hah en

po vapeepe. Ee tome' nok to piuk voon to hat oah e non po te' piuk vamaaan. O piuk vamaaan ivëh, ne Ieesu' to soe voh pan, e' e Kristo.”

⁶⁵ Ke Paëlat soe ke rapoë pan, “Kon ta ma te' vëvënsun, kee nö ko ut ne po vapeepe. Eöm se nö, paröm nok a ma taneah nom to nat nem.

⁶⁶ Ivëh, kee nö kurus ee manuh pa ö ne Ieesu' to pe non, pare nok vavavih rakah ee pa ma taneah to se sunpip non a nap kakaveo. Ee to vaho' ee po supon manih pa vös vëh to sunpip non a matan a kove', pare vaho' ee pa nap vëvënsun varih to ut ne.

28

E Ieesu' To Sun Tane' Hah Po Vapeepe

Mak 16:1-10, me Luk 24:1-10, me Jon 20:1-18

¹ O Poen Apaapo to oah en, ka muhin takah en po poen vamomoaan in o meoh nënkikiu, ne Maria' va Makdala', me e meh Maria' vëh e sinan e Jëmis pen e Jeosëp, to nö ee pon pa ep pa ö ne Ieesu' to pe non. ² Ka varu' rakah vakomanih no a rikrik to ip en. Ka ankeru' pe Sosoenën tane' ma' pa vöön va kin, pare' nö ko vahuk en pa vös vëh to sunpip non a matan a top vëh ne Ieesu' to pet non, ko iho' e non pa vös pamëh, ³ pare' ëman va e non manih pa vakës pa kara, ko ohop pe' kakaare va e non manih pa unöh kakaare. ⁴ Ka nap vëvënsun varih to ut ne pa kove' ep a ankeru', pare töhkak, ko naöp rakah ee, pare te' ke ne pan a nap mët.

⁵ Ka ankeru' soe ke ra poa köövo pan, “Koe a naöp. Eö' to nat e no' peöm to nö ma' pa ep këh e Ieesu' vëh, nee to ni voh poë pa kuruse. ⁶ E' to hikta pet non manih. E' to sun tane' hah en po vapeepe vamanih pa ö ne' to soe vavoh. Nö ma' öm, paröm ep pa ö no a sionineah to pet voh non, ⁷ paröm nö vëhö' na manuh pa ma vamomhë pe', ko soe ke raoe pan, ‘E Ieesu' to sun tane' hah en po vapeepe. E' se vovoh ken peöm manuh Galili'. Ke eöm se nö, paröm ep eah nën.’” A ankeru' to vavaato avoe' me e non pa poa köövo, pare' soe pan, “Eöm se nat nem anoe a soe vëh nö' to he' a neöm kuru.”

⁸ Ivëh, ka poa köövo poë varih këh vëvëhö' rakah ee po vapeepe. Ee to karë,

pare vaeö suntan rakah ee, ko nö ee pa soe vanat a ma vamomhë pe Ieesu' pataeah to tavus vu.

⁹ A poa köövo to vavaveo nö ne manuh pa ep pa ma vamomhë pe Ieesu'. Ke Ieesu' akeh rapoë, pare' soe pan, "Pöstakah rakah." Ka poa köövo huk vatët ee manih pe', ko vaket ee pa moneah, pare kë ee pa ëhnaneah. ¹⁰ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, "Koe a naöp, ko nö, paröm soe ke ra ma vamomhë peö'. Kee nö manuh pa muhin va Galili', pare ep ka neo' nën."

A Soe Vanat Pa Nap Vëvënsun

¹¹ A poa köövo to nönö avoe' nö e ne pa soe ke ra ma vamomhë pe Ieesu', ka ma meh te' vëvënsun varih to ut ne pa kove' vos ee manuh Jerusalëm pa soe vanat o te' susunön ësës he' pataeah to tanok. ¹² Ko te' susunön ësës he' tönun va'peh me ee po te' susunön po Jiu', pare nok ee po kokoman vakooan. Ee to voen a nap vëvënsun pa moni' a pah apuh rakah, ¹³ pare soe ke rapoë pan, "Soe vanat a napan a ö no a ma vamomhë pe Ieesu' to nö ma' pa popoen, pare kaveo a sionineah, ko te' varo ee pe' pa ö nöm to koroh varo. ¹⁴ A te' susun va pa kaman se keh pënton a ö no vamomhë pe Ieesu' to kaveo a sionin e Ieesu' pa ö nöm to koroh varo, emöm se vaato me em pe', ko vatotoopin em pa tah pamëh. Köm hikta se te' me nem ta punis."

¹⁵ Ivëh, ka nap vëvënsun öt ee pa moni' no te' susunön ësës he', me ro te' susunön po Jiu' to voen rapoë, pare vatet ee pa soe pee. Ko vahutët pamëh no o Jiu' to nat avoe' e ne pe' kuru.

E Ieesu' To Vavaato Me Non A Ma Vamomhë Pe'

Mak 16:14-18, me Luk 24:36-49, me Jon 20:19-23

¹⁶ A havun me a pah vamomhë to nö ee Galili'. Ee to nö ee manuh pa tope vëh ne Ieesu' to soe ke voh rapoë pan ee se nö. ¹⁷ Pare ep ee e Ieesu' manuh pa tope, ko kë ee pa ëhnaneah. Ivëhkëk, o upöm pee to hikta vaman tiroë' ne pan e' e Ieesu'. ¹⁸ Ke Ieesu' huk vatët en ma' manih pee, pare' soe ke rapoë pan, "E Sosenën to he' voh en peö' pa tasun apuh va pa matop a vöön va kin, me o oeh. ¹⁹ Ivëh, köm se nö, paröm

vavaasis a napan pa ma ö kurus va po oeh. Kee tavus a ma vamomhë peö', paröm pupui raoe pa ëhnan e Taman, me Koa', me a Tuvuh Vasio'. ²⁰ Eöm se vavaasis raoe pa vatet a ma taate' kurus nö' to vavaasis voh a neöm. Eö' to soe vamaman rakah ke eo' peöm, eö' se te' va'peh tamooan me e no' peöm pa ma poen kurus, ke' onöt rakah këk po poen no oeh vëh se hik."

MAK

A meh ehneah voh e Mak ivëh, e Jon, e' a te' to kiun vovoh voh pa Soe Vih. E Mak to hikta te' non pan, e' a paeh va pa havun me ra poa vamomhë pe Ieesu'. Ivëh, no a ma pah te' nat to sosoe suk va voh ne manih pan, 'e Mak to kon tane' voh a soe va pe Ieesu' manih po vavaasis pe Pita', pare' kiun suk en pe'. Ivëhkëk, e Mak to apuh voh manih Jerusalëm, ivëh, ke e' koman to ep voh e non pa kiu pe Ieesu'. Ea se keh ëh o Puk pe Mak 14:51-52, ea se pö' ep va ee manih pan, e Mak to vavaato suk koman hah a non. Vasuksuk ne' to tavus a te' to kiu va'aus non e Pöl pen Banabas manih pa kiu pee.

E Mak to iu non pan a napan va Room, ee a napan poë varih to matop voh ne a ma muhin peo, pan ee se nat o vavaasis pe Ieesu'. Ivëhkëk, manih pa napan poë varih no a ma moeh tah kikis me a ma tah peo va po oeh vëh, to sunpip e non pa ma kokoman pee. Ivëh ka manih po puk pe' ne' to soe pan, 'e Ieesu' varoe kuru to te' me non o kikis me a tasun apuh, ivëh, ke ea kurus a napan va Jiutia', me a napan va Room, ea se nat va no manih pan, e' vamaman e koa' pe Sosenën'. E Mak to vavaato vakis suk rakah non a ma vu tah vatoksean ne Ieesu' to nonok voh non. Ivëhkëk, manih po vavaasis pe', ne' to hikta vavaato itoe' suk non a tah pamëh. E' to vavaato suk non pan, e Ieesu' to kikis oah e non pe susun po ora' hat, me e' A Te' Va Pa Hehe A Ra a ma napan.

*E Jon Tövapupui To Vavatvus Non A Soe
Matiu 3:1-12, me Luk 3:1-9; 3:15-17, me
Jon 1:19-28*

¹ Iva'ih a soe man pe Ieesu' Kristo, e koa' pe Sosenën. ² A soe man pamëh to taneo vavoh manih pa ö ne Aisaëa' a te' vanënën soe to kiun vavoh, pare' soe vamanih pan, "Pënton ah,

eö' se vanö nös a te' vëh se te' vovoh nös a soe peö' manem pën,

e' se vovoh ka oah,

pare' vamatop a hanan pën." *Mal 3:1*

³ "Manih pa moeh upin a pah te' to vavaoe no ma' pan,

'Vamatop öm a hanan pe Sunön,
paröm vatotoopin a ma hanan
pe'.' " *Ais 40:3*

⁴ E Jon Tövapupui to te' non pa moeh upin, pare' vavatvus non a soe pe Sosenën, pan a ma napan se pënton, ko panih a ma taate' hat pee, pare' pupui rea, ke Sosenën se ihan anoe a ma hat pee. ⁵ A ma napan va pa muhin va Jiutia', me ra napan va Jerusalëm to nö kurus ee ma' pa tēnan a soe pe Jon, pare' soe tavus ee pa ma hat pee, ke Jon pupui en pee manih pa ruen Jödën.

⁶ E Jon to ohop non o ohop nee to nok voh pa uvin këmol, pare' voh non o voh to tavi non a vuvuhuneah, pare' ënëen non sih o koka', pare' kakaak non o hun tankekvö va muhin. ⁷ E Jon to vavatvus non a ma soe pe' manih pa napan, pare' soe pan, "A te' vëh se suk a ma' neo', no o kikis pe' to te' oah e non po te' kikis peö'. Eö' hikta vih onöt no' a vatokon, parö' ihan këh eah o uris vëh pa poa su' pe'. ⁸ Eö' to pupui a no' neöm pa ruen, ivëhkëk e' se pupui a neöm pa Tuvuh Vasio'."

*E Jon To Pupui E Ieesu'
Matiu 3:13-17, me Luk 3:21-22*

⁹ A ma si' poen to oah ee, ke Ieesu' këh ma' a vöön va Nasarët manuh pa muhin va Galili', e' to nö ma' ke Jon pupui poan manih pa ruen Jödën. ¹⁰ E Ieesu' to tatakin nö këh ko non ma' a ruen, pare' ep in a akis to nö vakëh. Ka Tuvuh Vasio' kunah ma' manih pe' vamanih pa panuh. ¹¹ Ka to tane' ma' manuh pa vöön va kin pe Sosenën, to soe va non manih pan, "Eën e koa' rakah peö',

eö' to iu oah vi ka nom oah,
parö' vaeö me no' oah."

*E Susun Po Ora' Hat To Punö' E Ieesu'
Matiu 4:1-11, me Luk 4:1-13*

¹² Ka Tuvuh Vasio' vanö vëvëhö' en pe Ieesu' manuh pa moeh upin. ¹³ E Ieesu' to te' o 40 poen nën, ke susun po ora' hat punö' poan. E' to te' va'peh me non o tah poa va pa moeh upin, ko ankerö' matop e ne pe'.

*E Ieesu' To Taneo En Po Vavaasis Pe'
Matiu 4:12-17, me Luk 4:14-15*

¹⁴ E Ieesu' to öök pa muhin va Galili' murin in a ö nee to vaho' ee pe Jon Tövapupui pa nohnoh nën, suk e' to rës e

non pa taate' hat ne sunön va Galili' to nonok non. Manih po poen pamëh ne Ieesu' to taneo en pa vavaasis a soe man pe Sosenën manuh Galili'. ¹⁵ E Ieesu' to soe ke ra napan pan, "O poen vih ne Sosenën to vate' voh to tavus en, a Matop Vih pe Sosenën to öök vatët en ma', söm panih a ma kokoman peöm, paröm vaman a soe man pe'."

*E Ieesu' To Vaoe A Taana' Te' Se Suk Poë
Matiu 4:18-22, me Luk 5:1-11*

¹⁶ E Ieesu' to hëhë nö non pa sinten tonon va Galili', pare' ep in e Saëmon, pen e kea pe' Ëndru' to tatana' iian ne pa kë pee, ee pon to tatana' iian ne sih pa kë pee manih pa tonon va Galili', ov in a vavoen. ¹⁷ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, "Suk a ma' neo' öm pom, kö' sih vavaasis a neöm pa vaon a napan, kee hop ma' manih pa Matop Vih pe Sosenën." ¹⁸ Ka varu' rakah vakomanih ne ee pon to këh ee ma' pa kë pee, pare vatet ee pe Ieesu'.

¹⁹ Ke' hë a sih ö hat, pare' ep in e Jëmis pen e kea pe' Jon, a poa koa' oete' pe Sëbëdi' to tok ne po parö', pare vunvun hah ne a kë pee to tökrus. ²⁰ Ke Ieesu' vaoe vëvëhö' rakah en na pee, kee këh ee ma' pe tamëere Sëbëdi', me ra nap kiu pe' to tok ne po parö', ke Jëmis pen Jon vatet ee pe Ieesu'.

*E Ieesu' To Veo Tane' A Ora' Hat Manih
Pa Pah Te'
Luk 4:31-37*

²¹ E Ieesu' me ra taana' vamomhë pe' to vos ee manuh Kapaneam. Po Poen Apaapo ne Ieesu' to ho en pa iuun hinhin sone' po Jiu', pare' taneo en po vavaasis pe'. ²² A napan to pënton a ma vavaasis pe Ieesu', pare pah töhkak vahat ee. E' to hikta te' va non manih po te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, * ahik, e' to vavaasis me non o kikis.

²³ Manih po poen pamëh a pah te' to te' non koman iuun hinhin sone', no a pah ora' hat to te' non pe', e' to pah kokoe' suntan en pare' soe pan, ²⁴ "Koe ka möm ah, ataeah nën to iu nom manih pemöm, Ieesu' va Nasarët, eën nö ma' pa mirö' a möm öh? Eö' to nat e no' pën a Te' Vivihan

pe Sosenën." ²⁵ E Ieesu' to sirö' a ora' pamëh, ko soe pan, "Vatotomin ah! Parën këh tavus ma' a te' manem." ²⁶ Ka ora' hat pah kö suntan en pa te' pamëh, pare' pah kokoe' suntan en, ko këh tavus en pe'. ²⁷ Ka napan vatötöhhak rakah ee, pare taneo ee pa vaiihi koman hah pan, "Ataeah rakah iva'ih? E' a ma vavaasis voon, to te' me non o kikis o pöh apuh rakah, e' se ta' o ora' hat, kee tēnan e pa soe pe'." ²⁸ Ivëh, ko vahutët va pa ma tah apa'puh ne Ieesu' to nok voh nö vëhö' rakah en pa ma ö kuras va pa muhin va Galili'.

*E Ieesu' To Vato' Hah E Noan E Pita'
Matiu 8:14-15, me Luk 4:38-39*

²⁹ O poen nee to këh tavus ma' a iuun hinhin sone' po Jiu', pare nö totoopin rakah ee manuh pa iuun pe Saëmon pen Ëndru', e Jëmis pen Jon to nö va'peh me raoe. ³⁰ E noan e Saëmon to koroh non tevan to hara' non a hiinana, ka napan soe vëvëhö' kee pe Ieesu' pe noan e Saëmon. ³¹ Ke Ieesu' öök en manuh pe', pare' öt en pa koreneah, ko kë vasun en pe', ka hiinana hik këh en pe', ke' sun ko vamatop en pa taëen pee.

*E Ieesu' To Vavato' Hah A Ma Nap Peo To
Hara' Ne A Ma Vu Mët
Matiu 8:16-17, me Luk 4:40-41*

³² Pa matanpoen no a potan to kunah en, ka napan te'te' ee ma' pa napan varih to hara' ne a ma mët, me ro te' varih no a ma ora' hat to te' hop ne manih pee. ³³ Ka napan va pa vöön apuh pamëh tönun ee ma' manih pa matan in a iuun pamëh. ³⁴ Ke Ieesu' vavato' hah en pa ma napan to te' me ne a ma vu mët, pare' veo vavah en po ora' hat, ko ora' hat poë varih nat e ne pe' e Ieesu', e koa' pe Sosenën, ivëh ke' soepip en po ora' pa vaato.

*E Ieesu' To Nönö Vah Kov E Non Manih
Galili'
Luk 4:42-44*

³⁵ Pa pöstakah rakah ne Ieesu' to sun, pare' këh tavus en pa iuun, ko këh en pa vöön, ko nö en pa ö totomin no ahikta te' to te' non, pare' hinhin e non nën. ³⁶ E Saëmon me ra ma upöm pe' to nö ee pa vaiu poë. ³⁷ Ee to taum poë, pare soe ke poë pan, "A

* **1:22:** [... o Vavaasis pe Mosës] E Sosenën to he' koe a ma Vavaasis varih pe Mosës manih pa napan va Israël. Ep na pa tonun o Puk to te' non a Kölösöri' pa maaka vavih a tah no o Vavaasis pe Mosës to soe non.

nap peo rakah to vavaiu vah ka nom oah.”
³⁸ Ke Ieesu' piun va in a soe pee manih pan,
 “Koe voh öm, ka nö voh pa ta ma meh vöön
 vatët manih, eö' se vatvus pet a Soe Vih
 manih pee, suk ataeah, e' a tah ne eö' to nö
 suk voh ma'.” ³⁹ Ke' nö vavah en manih pa
 ma ö muhin va Galili', pare' vavaasis non a
 ma napan manih koman a ma iuun hinhin
 sone', pare' veo këh en po te' po ora' hat.

*E Ieesu' To Vato' Hah A Pah Te' To Te' Me
 Non A Mët Töpa'*

Matiu 8:1-4, me Luk 5:12-16

⁴⁰ Ka pah te' to te' me non a mët töpa' nö
 ma' manih pe Ieesu', pare' vatokon, ko ook
 marën e Ieesu' se va'aus poan, pare' soe
 pan, “Eën se keh iu nom këh vato' hah eom
 peö'.” ⁴¹ E Ieesu' to uruan vörep a te' pamëh,
 ko vaket poan, pare' soe pan, “Eö' to iu e
 no' pa ö nën se voon hah. Voon ah.” ⁴² Ka
 varu' rakah vakomanih no a mët töpa' to
 hik këh en pe', ke' vih hah en. ⁴³⁻⁴⁴ Ke Ieesu'
 vuhvuh vakis poan, pare' soe pan, “Matop
 nom ah. Eën se nat nom vavatët a tah va'ih
 to tanok pa sioniumah pa ta ma meh te'.
 Ivëhkëk, eën se nö totoopin na manuh po
 te' ësës he', ko vataare a sioniumah me o
 he' pën. Ka te' ësës he' ës ke na e Sosenën
 vamanih pa ö no Vavaasis pe Mosës to soe
 vavoh non. Ivëh, ka napan se nat ne a
 mët pën to hik en, këh voon hah eom.”
⁴⁵ Ivëhkëk, a te' pamëh to këh e Ieesu', pare'
 taneo en pa vahutët vavah a ö ne Ieesu' to
 vato' hah poan manih pa ma ö kurus. Ivëh,
 ke Ieesu' hikta onöt rakah non a vos vavah
 pa ma vöön pa matëera napan. Ivëh, ke' te'
 e non pa ö totomin no ahikta te' to te' non,
 ka napan nöno e ne ma' manih pe'.

2

*E Ieesu' To Vato' A Te' Tëtënkun
 Matiu 9:1-8, me Luk 5:17-26*

¹ Ka ma si' poen oah ee, ke Ieesu' vos hah
 en ma' manih Kapaneam, ka napan pënton
 a soe to soe non pan, e Ieesu' to te' non pa
 iuun kokoroh pe'. ² Ka nap peo tönun ma',
 ka koman iuun puh rakah en, ka hikta si'
 ö to te' akuk non, o matan hopa' me o puh
 rakah, manih po poen ne Ieesu' to vavaasis
 non raeo. ³ Ka taana' te', te' ee ma' pa te'
 tëtënkun manih pe Ieesu'. ⁴ Suk ataeah, a
 napan to peo, ivëh, kee hikta antoen ne a te'

ho a te' tëtënkun pamëh manuh pe Ieesu'.
 Ivëh, kee te' peah ee pa te' tëtënkun pamëh
 manuh pa tonun iuun vëh ne Ieesu' to te'
 non. Pare tai ee pa ma si vös in a tonun
 iuun pamëh, pare vöknah totoopin ee na pa
 te' pamëh to koroh non po pan pe' manuh
 pe Ieesu'. ⁵ E Ieesu' to inan o vaman pee,
 ivëh, ke' soe ke a te' tëtënkun pamëh pan,
 “Koa' peö', a ma hat pën nö' to ihan anoe
 eo' pee.”

⁶ Ka ma te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis
 pe Mosës to pët iho' e ne nën, ka manih
 pa ma kokoman pee nee to koman aven e
 ne pan, ⁷ “E' te' vah va non nih, ka te' vëh
 sosoe va non manih? A te' vëh to sosoe
 o'oah e non pe Sosenën, ahikta pah te' to
 onöt non a ihan anoe a hat pa meh te'. E
 Sosenën varoe to antoen non a ihan anoe
 a ma hat po te'.” ⁸ E Ieesu' to nat oho' en
 na pa ma kokoman vakooan pee, ivëh, ke'
 soe ke raeo pan, “Suk ataeah nöm to te' me
 nem a ma vu kokoman varih? ⁹ E' hikta te'
 hiva' non pa soe ke a te' tëtënkun pan, 'A
 ma hat pën nö' to ihan anoe'. Suk ataeah,
 o upöm te' hikta antoen ne a inan vamanih
 pan a ma hat pe' to hik ee. Ivëhkëk, e' to
 hiva' oah e non pa soe ke a te' tëtënkun pan,
 'Eën se sun, parën kon o pan pën, ko nö
 eom'. Suk ataeah, a ma napan se ep ne
 pan a te' pamëh to to' hah en. ¹⁰ Ivëhkëk,
 eö' se vamaaka ka neöm ta pah tah, köm se
 vaman, ko nat ka neo' e Koa' Te' Pa Napan
 Kurus to te' me no' pa tasun manih po oeh
 marën a ihan anoe a ma hat.” ¹¹ Ivëh, ke'
 soe ke a te' tëtënkun pamëh pan, “Eö' to
 soe ka oah, sun ah, parën kon o pan pën,
 ko nö eom manuh pa iuun pën.” ¹² Manih
 pa matëera napan varih to ep ne, no a te'
 tëtënkun pamëh to sun vëvëhö' rakah en,
 pare' kon o pan pe' ko nö en. Ka napan
 kurus varih to ep ne to pah töhkak vahat
 rakah ee. Ko kë ee pa ehnan e Sosenën,
 pare soe pan, “Ea to hikta ep moaan voh no
 ta ma meh tah to matan va ne manih!”

*E Ieesu' To Vaoe E Livaë
 Matiu 9:9-13, me Luk 5:27-32*

¹³ E Ieesu' to këh en ma' pa vöön va
 Kapaneam, pare' hëhë vah non pa sinten
 a tonon va Galili', ka nap peo nö ee ma'
 manih pe', ke' taneo en pa vavaasis raeo.
¹⁴ Ko poen ne' to nöno nö non, pare' ep in

a te' kokon takis to iho' non pa iuun kokon takis. A ehneaneah e Livaë, e' e koa' pe Apias. Ke Ieesu' soe ke poan pan, "Suk a ma' neo' ah." Ke' sun, ko vatet en pe Ieesu'

E Ieesu' To Vaëën Va'peh Me Ra Napan No A ma Taate' Pee To Hat

¹⁵ O poen ne Ieesu' to ënëën non pa koman iuun pe Livaë, a nap kokon takis o pöh peo rakah, me ro upöm te' no a ma taate' pee to hat, e'e to ënëën va'peh me ne Ieesu' me ra ma te' vamomhë pe'. Ee a ma napan poë varih to vavatet tamoan vah ne e Ieesu'. ¹⁶ O te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, e'e o Parësi', ee to ep in e Ieesu', me ra napan no a ma taate' pee to hat to ënëën va'peh me ne e Ieesu'. Ivëh, kee hi a ma te' vamomhë pe' pan, "E' te' vah va non nih ke Ieesu' ënëën va'peh me e non pa nap kokon takis, me ro te' no a ma taate' pee to hat?" ¹⁷ E Ieesu' to tēnan a soe pe pare' piun a soe pee ko soe pan, "O te' varih to hikta hara' ne a mēt, e'e to hikta onöt ne a nönö pa ep e rökta'. Ahik. A napan varoe varih to hara' ne a mēt to nönö ne sih pa ep pe rökta'. Eö' to hikta nö voh ma' pa va'aus o te' varih to koman ne pan ee ro totoopin. Ahik. Eö' to nö voh ma' pa va'aus o te' varih to nat va ne manih pan ee ro te' hat."

E Ieesu' To Sosoe Suk Non A Taate' Vapenpen Pa Taëën

Matiu 9:14-17, me Luk 5:33-39

¹⁸ O pöh poen no a ma vamomhë pe Jon Tövapupui, me ro Parësi' to vapenpen ne pa ëën. Ka ma pah to Parësi' me a ma pah te' vamomhë pe Jon Tövapupui to nö ma' pe Ieesu', ko hi poë pan, "Vahvanih, ko te' vamomhë pe Jon Tövapupui me ro te' vamomhë po Parësi' vapenpen e ne pa ëën, ivëhkëk, o te' vamomhë pën to kök ee pa taate' pea, pare hikta vapenpen ne pa ëën a taëën, suk ataeah?" ¹⁹ Ke Ieesu' piun, ko soe ke raoe pan, "E' kës to vih e non pa ö no a ma te' pe voe tövaen vavoon se vapenpen e ne pa ëën? Ahik rakah. E voe tövaen vavoon se keh te' va'peh me non raoe, e'e hikta se vapenpen ne pa ëën. Suk ataeah, ee to vaeö me e ne pe voe tövaen vavoon. ²⁰ Ivëhkëk, a ma poen se tavus ma' no upöm te' se me ke ee pe voe tövaen vavoon ke' këh en pa ma te' pe'. Manih po poen pamëh e'e se vapenpen

ee pa taëën. Suk ataeah, e'e to tamak e ne poë.

²¹ "Ke Ieesu' he' a meh poa soe manih koman a soe vapipino', pare' soe pan, "Manih po vavaasis vamoan ea se nat no vahovën me no o vavaasis voon peö'." Pare' soe pet en pan, "A te' to hikta onöt non a ö se' kon a ta rara voon marën a kun pip a töhko' vëh to te' non po rara vamoan. E' se keh nok va nën, o rara voon se kurus va'puh en pa töhko' va po rara vamoan, suk o rara voon se sone' en." ²² Ke Ieesu' vavaato avoe' e non pare' soe pan, "A hikta te' me se isu o voaën voon manih po pëk vamoan nee to kun po kap sipsip. E' se keh isu en po voaën voon o voaën voon se kurus en po pëk vamoan. Suk o pëk vamoan to hikta onöt non a tēptot. Ivëh, ko pëk se tökrus en, ko voaën tako' en. Ahik. Eöm se isu o voaën voon manih po pëk voon nee to kun po kap sipsip."

Ivëh, ka se nat no öt vatös in o vavaasis vamoan me o vavaasis voon pe Ieesu'.

A Soe Va Pa Vapenpen A Taëën Po Poen Apaapo

Matiu 12:1-8, me Luk 6:1-5

²³ Po pöh Poen Apaapo ne Ieesu' to nönö vah non manih pa koman a rak vëh nee to nep voh a kon. A ma vamomhë pe Ieesu' to nönö va'peh vah me e ne pe', ka ma vamomhë pe' kökök a ma voa' kon pan ee se ëën. ²⁴ Ivëh, ko Parësi' soe ke Ieesu' pan, "Ep ah, a taate' pea to vapenpen e non pa nok vamanih po Poen Apaapo. Eöm nonok suk va nem manih ataeah?"

²⁵ Ke Ieesu' piun raoe, pare' soe pan, "Eöm kës to ëh voh em po vahutët va pa tah ne Devit to nok voh me ra ma vamomhë pe', pa ö nee to maë voh, ha?" ²⁶ O poen ne' to ho voh pa koman iuun vapenpen pe Sosoenën, e Abaëata' he te' non e susun po te' ësës he', pare' ëën voh en pa taëën pamëh. E Devit to ëën a taëën pamëh no te' ësës he' varoe to ënëën ne, pare' he' me en pa ma vamomhë pe' to te' me ne poë. A taëën pamëh nee to he' voh ee na pe Sosoenën."

²⁷ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, "E Sosoenën to hikta nok voh a napan marën a va'aus o Poen Apaapo, ahik, e' to nok voh o Poen Apaapo marën a va'aus a napan.

28 Ivëh, keö' koman e Koa' Te' Pa Napan Kurus to Sunön ke no' po Poen Apaapo.”

3

E Ieesu' To Vato' A Te' No A Koreneah To Tënkun

Matiu 12:9-14, me Luk 6:6-11

1 E Ieesu' to ho hah en pa iuun hinhin sone' manuh pa ö no a pah te' tēnkun koren to te' non nēn. 2 A napan to ut vavih rakah e ne pe Ieesu', pan e' se nok vavih a te' tēnkun koren pamēh po Poen Apaapo, ivëh, kee se poka' poë pa hat, ko vaho' poë po vahutët. 3 Ke Ieesu' soe ken pa te' vëh no koreneah to tēnkun pan, “Ma' ah manih.” 4 Ivëh, ke Ieesu' hi en pa napan pan, “Ea se nok a taate' vih po Poen Apaapo, ke' ea se nok a taate' hat? E' to vih pö' e non pea se va'aus ro te', kee te' vavih ne, ke' ea se koe a va'aus eah, ke' mēt en?” Ivëhkëk a napan to hikta soe ta soe. 5 E Ieesu' to kute' i ra napan, ko pah heve en, ko tamak en pee, suk a ö nee to para' vatö vaasis, pare kokoman pinpiun. E Ieesu' to ta' a te' tēnkun koren pamēh pan, “Putot a koreomah.” Ke' putot en pa koreneah, ke' totoopin, ko vih hah en. 6 Ko Parësi' këh ee pa iuun hinhin sone', pare tönun oho' me ee po te' kum te' pe Hëërot, kee vavaiu vah këh e ne ta hanan nee se ip vamēt koe in e Ieesu'.

A Napan Peo Rakah To Tönun Sinten A Tonon Va Galili'

Luk 6:17-19

7-8 Ke Ieesu' me a ma vamomhë pe' këh ee pa vöön nee to te' ne, ko nö ee manuh pa sinten a tonon va Galili', ka napan o pöh peo rakah to suk poë. A napan peo poë varih to tane' ma' Galili', Jiutia', me manuh Jerusalēm, me ra napan va pa muhin va Itumia', me manuh pa pap Jödën vöh, me a ma napan va pa poa vöön varih Taëa' me Saëdon. A nap peo rakah to nö ma' pa pēnton e Ieesu', suk e'e to tēnan a ma kiu ne' to nonok non, no a hikta te' akuk to antoen non a nok, e Ieesu' varoe. 9 Ke Ieesu' ta' a ma vamomhë pe' pan, e'e se rēh vatët ma' to parö', ke' se tok, suk a napan to peo toma' tot vavah in poë. 10 E Ieesu' to vavato' a nap peo, ko te' varih to te' me ne a ma mēt iu

* **3:18:** A ma te' to tane' ma' po kum nee to popoka' ne o Sërat, ee to vapus me ne a kaman va Room pan ee se matop koman hah a ne.

hariun ne e Ieesu'. Ivëh, kee pipihih nö e ne ma' pa napan, suk e'e to iu hariun ne e Ieesu' pan a ma mēt pee se hik. 11 Ka napan varih no ora' hat to te' hop ne pee, to ep i na e Ieesu', pare pah vatokon ee manih pa mataneah, pare sosoe ne pan, “Eën e Koa' pe Sosoenën.” 12 Ke Ieesu' vuhvuh vakis rakah en po ora' hat pan, o ora' hat poë varih se nat ne vatvus vateera' a ehneaneah manih po upöm te'.

E Ieesu' To Kon A Havun Me A Poa Vamomhë Pe'

Matiu 10:1-4, me Luk 6:12-16

13 E Ieesu' to peah en manuh pa tope, pare' vaoe ununun koman en na pa ma te' ne' to iu non. Ka ma te' poë varih nö ee ma' manih pe'. 14 Ke Ieesu' vate' en po havun te' me a pöök, pare' vëhnan raoe o aposol. E Ieesu' to soe ke raoe pan, “Eö' to kon a neöm pan eöm se te' va'peh me a no neo'. Eö' se vanö a neöm, köm vatvus a soe manuh pa ma napan.” 15 E Ieesu' to he' raoe a tasun pe', marën a nok a kiu va pa veo këh a napan po ora' hat. 16 E'e varih o havun te' me a pöök ne' to vate', e Saëmon vëh ne Ieesu' to vëhnan poan e Pita', 17 ke Jëmis pen kea pe' Jon, ee a poa sunai' Sëbëdi', e Ieesu' to vëhnan raoe pon e Poaanesis, a pusun in o ehnan pamēh to te' va non manih pan, “A poa koa' to toto va ne manih pa kara”. 18 Ke Èndru', ke Filip, ke Batromio', ke Matiü, ke Tömas, ke Jëmis e sunai' Apias, ke Tëdius, ke Saëmon, a te' vëh to tane' voh ma' po kum nee to popoka' ne o Sërat.* 19 Ke Jiutas Iskariot, to tane' ma' Kariot, e' a te' pamēh se vikuh e Ieesu' manuh pa koreera napan varih to hat ov e ne poë.

A Napan To Sosoe Ne Pan E Ieesu' To Kikiu Va'peh Me Non E Belsebu

Matiu 12:24-32, me Luk 11:14-23; 12:10

20 E Ieesu' to vos hah en Kapaneam, me ra ma vamomhë pe'. A nap peo rakah to tönun haha kov ee ma', ke Ieesu' me ra ma vamomhë pe' hikta onöt rakah ne a eën, suk e'e to posean ne pa va'aus a napan. 21 Ka ma poan e Ieesu' nat in a tah va'ih, pare nö ee ma', pan e'e se me poë, suk

ataeah, a napan to sosoe ne pan, “E Ieesu' to papön.”

²² Ka ma te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosès, to tane' ma' Jerusalèm to sosoe ne pan, “E' to te' me non e Belsebu, e susun po ora' hat, ivèh to he' kikis non poan, ke' veveo kèh non o te' po ora' hat.”

²³ Ke Ieesu' vaoe huk en ma' pa napan varih to nat ne pa taate', pare' vahutèt ken pee pa ma soe vapipino'. E' to soe ke raoe pan, “E' te' vah va non nih ke susun po ora' hat antoen e non pa veo e susun po ora' hat? ²⁴ Ka ma napan to te' ne paan a matop pa paeh susun, e'e se keh taki vakèh ko nok o pöök vute', pare' vapus koman hah, a matop pamèh hikta onöt rakah non a te' vakis. ²⁵ Ke' te' pet me va e non manih po vutom taman varih to te' ne sih koman a paeh iuun. E'e se keh taki vakèh, pare' vapus koman hah, o vutom taman poë varih to hikta se te' kikis ne. ²⁶ Ivèh, ke susun po ora' hat se keh vakihat koman hah me a non, ko kum pe' takök vakèkèh, kee hikta onöt ne a te' va'peh tamooan, e'e se hik rakah ee.”

²⁷ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe suk e susun po ora' hat, pare' soe pan, “A pah te' to hikta onöt rakah non a ho akuk manuh pa iuun pa te' söe, pare' kokon a ma tah pe', ahik, e' se kèk nohnoh vavih momooan a te' söe po uris, pare' pah kokon po' a ma tah kurus va pa koman iuun pe'.

²⁸ Eö' se soe vaman rakah keo' peöm, e Sosoenèn se ihan anoe a ma hat me a ma soe viivi kurus rakah varih no a napan to nonok ne. ²⁹ Ivèhkèk, a te' se keh soe viivi a Tuvuh Vasio', e Sosoenèn to hikta se ihan anoe non a hat pe', suk ataeah, e' to nok en pa hat te'te' tamooan.” ³⁰ E Ieesu' to soe va nèn suk a ma te' varih to nat ne pa taate', e'e to sosoe ne pan, “E' to te' me non a ora' hat.”

E Sinan Me A Ma Kea Pe Ieesu'
Matiu 12:46-50, me Luk 8:19-21

³¹ Ke sinan me a ma kea pe Ieesu' nö ee ma'. Ee to sun ne ma' mahèn, pare' vanö na a soe pan e Ieesu' se nö ma', e'e to iu ep i ne poë. ³² A napan o pöh peo rakah to iho' me ne e Ieesu' ka napan poë varih soe kee pe' pan, “E sinömah, me a ma kea pèn, me a ma vameomah, to te' ne mahèn, ee to iu ne ma'

oah.” ³³ Ke Ieesu' piun raoe, pare' soe pan, “Eteh e sinaneo', me eteh e kea peö'?” ³⁴ Ke' kukute' en pa ma napan varih to iho' tatavi ne poë, pare' soe pan, “A ma napan varih, e'e to te' va e ne manih pe sinaneo', me a ma kea peö'. ³⁵ A napan varih to nonok ne a ma tah ne Sosoenèn to iu non sih, e'e a ma kea peö', me a ma vameneo', me e sinan vamaman neo'.”

4

A Soe Vapipino' Va Pa Te' To Po'po' A Kon Manih Pa Koman A Rak Pe'
Matiu 13:1-9, me Luk 8:4-8

¹ E Ieesu' to taneo hah en pa vavaasis a ma napan manih sinten a tonon va Galili'. Ka napan o pöh peo to tönun pa havin e Ieesu'. Ivèh, ke' peah en po parö', pare' iho' non, ko parö' atan non pa tonon, ka napan te' ne manih sinten tonon. ² Ke' vavaasis e non pee pa ma tah peo manih koman a ma soe vapipino', pare' soe ke raoe pan, ³ “Pènton öm, a pah te' po'po' kon to nö pa rak pe', pare' po'po' a kon pe'. ⁴ A te' pamèh to po'po' nö non a kon, ka ma meh voa' kon vu' ee manih po va'pet taan, ko növan nö ma', ko èèn vahik ee pee. ⁵ Ka ma meh voa' vu' ee manih pa moeh vösvös. Ka ma voa' kon pisi' vèvèhö' ee ma', pe' o oeh to hikta te' ru non, ivèh, nee to pisi' oho' suk ma'. ⁶ Ivèh, ka potan peah ma', pare' pa varak hah en pee, suk ee to hikta te' aan vakis ne. ⁷ Ka ma meh voa' kon vu' manih po topnin o no' uris to'to', ka uris to'to' pu ma', ko kopös en pee, kee hikta voa'. ⁸ Ka ma meh voa' kon vu' ee manih po oeh vih, pare' pu vavih ee ma', ko voa' vavih ee, ka ma meh vu kon voa' ee po 30 voa', ka ma meh vu kon voa' ee po 60 voa', ka ma meh vun voa' ee po 100 voa'.” ⁹ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, “Eöm o te' varih to te' me nem a ma tenèneöm, eöm se pènton a soe va'ih.”

A Pusun In A Ma Soe Vapipino'
Matiu 13:10-17, me Luk 8:9-10

¹⁰ E Ieesu' to te' non pehen, ko te' varih to ténan voh ne sih a ma soe pe' to nö va'peh me ee ma' pa havun me a poa vamomhè pe'. Pare' soe ke poë pan e' se vamaaka rapoë pa pusun in a soe vapipino' pamèh. ¹¹ Ke Ieesu' piun raoe, pare' soe ke rapoë

pan, “E Sosenen to vataare voh en peöm pa pusun in a soe vakoaan va pa Matop Vih Pe'. Ivëhkëk, a napan varih to te' tavus ne to pënton koe varoe ko ne sih a soe manih pa soe vapipino'. E' to vapuh e non, pa ö no a te' vanënen soe vëh e Aisaëa' to soe suk voh pan,

¹² ‘Ee se epep ne ko sih epep vatëh va kov e ne manih, ivëhkëk, ee hikta se nat i ne ta pah tah, ee se tëtënan ne ko sih tëtënan vatëh va kov e ne manih, ivëhkëk, ee hikta se maaka i ne a pusun in a soe pamëh.

Ee se keh maaka i ne a pusun in a soe pamëh, ee se tarih ke na manuh pe Sosenen, ke Sosenen se ihan anoe en pa ma hat pee.’ ” *Ais 6:9-10*

A Pusun In A Soe Vapipino' Va Pa Te' To Po'po' A Kon

Matiu 13:18-23, me Luk 8:11-15

¹³ Ke Ieesu' hi raeo pan, “Eöm hikta nat rakah ko nem pa pusun in a soe vapipino' vëh, ha? Eöm se po' nat vah va in a pusun a ma meh soe vapipino' varih nih? Eöm to hikta nat nem, eö' se soe tavus keo' peöm pa pusun in a soe vapipino' pamëh. ¹⁴ A te' vëh to po'po' o voa' kon, e' to te' va non manih pa ö ne' to po'po' a soe pe Sosenen manih pa komëëra napan. ¹⁵ A soe to vu' manih po va'pet taan, e' to te' va non manih pa napan to tënan a soe, ko vasuksuk no e susun po ora' hat to vëvëhö' ma', ko kon ke en pa soe vëh ne Sosenen to po'po' manih pa komëëre. ¹⁶ Ka ma upöm te' to te' va e ne manih pa ma voa' kon to vu' manih po oeh vösvös. E'e to pënton ee pa soe, pare kon vëvëhö' ee, pare vaeö e ne pe'. ¹⁷ Ivëhkëk, o vaman pee to hikta te' aan vakis non manih pa komëëre. Ko poen no a napan to kehkeh vöknah ne a soe pe Sosenen, ee to he' ee pee pa punis, ko hinën ee pee, ko vaman pee ku' vëhö' en. ¹⁸ Ka ma upöm te' to te' va e ne manih po voa' kon to vu' topnin o no' uris to'to'. A pap te' poë varih to pënton e ne sih pa soe pe Sosenen. ¹⁹ Ivëhkëk, ee to koman vavi' e ne pa ma moeh tah va po oeh vëh, pare koman vavi' me e ne pa ununun vörep a moni', ko te' e ne pa manin pet na a ma meh tah. Ka

ma tah poë varih kupkup e ne pa soe pe Sosenen manih pa ma kokoman pee. Ka soe pamëh hikta vovoa' non. ²⁰ Ivëhkëk, a ma meh voa' kon to vu' manih po oeh vih, to te' va e ne manih po te' to pënton a soe pe Sosenen, pare kon ko ötöön e ne. Ka soe pamëh to voa' pet manih po to'to' pee. Ka ma paeh to voa' ee po 30 voa', ka ma meh to voa' ee po 60 voa', ka ma meh to voa' ee po 100 voa'.”

A Soe Vapipino' In O Maaka

Luk 8:16-18

²¹ Ke Ieesu' soe ken pa napan me ra ma vamomhë pe' pa meh soe vapipino', pare' soe pan, “A napan onöt kës e ne pa te' o ram, pare vaho' hop manih paan o kove, ke' manih pa paan a tevan? Ahik, ee se vahan rakah manuh mahën pa ö vavahan ram. ²² A ma tah kurus varih ne ea to kokoaan no, amot ne Sosenen se vatvus en pee manih pa mahën. Ka ma tah kurus varih to kup ne, amot ne Sosenen se pure' en, pare' vatvus vateera' en pee. ²³ Pënton öm, a te' to te' me non a tenaneah, e' se pënton a soe peö', ko inan, pare' kokoman vatotoopin.”

²⁴ Ke Ieesu' soe ken pee pan, “A ma soe varih nöm to pënton nem, ne eöm se kokoman vavih rakah nem. A ma tah varih nöm to he'he' akuk nem sih o upöm te', e' a ma tah poë varih ne Sosenen se piun oah hah ken peöm. Pare' vatok pet e na pa ma meh tah manih peöm. ²⁵ A te' se keh kon voh o nat, pare' maaka i non a soe pe Sosenen, e Sosenen se he' va'puh oah en pe' po nat, ke' maaka vavih en. Ka te' se keh koan o nat vëh ne Sosenen to he' voh poan, e Sosenen se öt hah këh en pe' po nat pamëh.”

A Soe Vapipino' Va Po Voa' Tah Enëen Va'ih To Poko' Ma'

²⁶ Ke Ieesu' vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “A Matop Vih pe Sosenen to te' va e non manih pa pah te' to varapök a ma voa' tah enëen manih po oeh. ²⁷ Ka te' pamëh koroh en pa popoen, ka pöstakah ne' to sun, pare' nönö vah non, a ma voa' tah enëen poë varih he pisi' ee ma'. Ivëhkëk, e' to hikta nat non ee pisi' vah va ma' nih. ²⁸ O oeh koman to kikiu non, ko vapisi' en pa

ma voa' tah ënëen, kee pu ma', pare voa' ee. Vamomoaan no uvineah to tavus, ko vasuksuk no korom to tavus ma', ko vahik ka ö ënëen tavus po' ma'. ²⁹ Ko poen no a voa' to manot ee, ke voe pamëh taneo en pa moes a voa' po rapis, suk ataeah, o poen va pa ëen a voa' to öök en."

A Soe Vapipino' To Te' Non Manih Po Voa' Mastat

Matiu 13:31-32, me Luk 13:18-19

³⁰ Ke Ieesu' hi haha kov en pee pan, "Ea se vëknöm vah va in a Matop Vih pe Sosenën nih? A soe vapipino' taeah to vih non pea se soe pet na marën a vamaaka ro te'? ³¹ E' to te' va non manih po voa' naon nee to popoka' ne o mastat, e' o voa' tah to parin a sone' varo rakah, ka te' kon, pare' nep poan manih po oeh. ³² Ivëhkëk, a vu mastat to pupu tamooan e non ma', pare' tavus en a vu tah apuh oah manih pa koman a rak, pare' te' me non a ma pean apa'puh, ko növan va kin nö ma', pare' ihiho' ne pa ma peananeah."

E Ieesu' To Vatvus A Soe Manih Pa Soe Vapipino'

Matiu 13:34-35

³³ O poen ne Ieesu' to he'he' voh non sih a ma soe pe' manih pa napan, e' to he'he' koe rakah non sih a ma soe pe' manih pa ma soe vapipino'. Ka ma soe vapipino' poë varih se te' maaka onöt ne a ö no a napan se maaka ne a soe pe'. ³⁴ E' hikta soe vamaaka ke ra napan ta pah soe. Ahik. E' to vavatvus vavi' non a ma soe pe' pa ma soe vapipino'. Ko poen no a ma vamomhë pe' se keh te' va'peh varoe me ne poë, e' to vamaaka ken pee pa pusun in a ma soe vapipino' poë varih.

E Ieesu' To Ta' A Tuvuh Ke' Moovi
Matiu 8:23-27, me Luk 8:22-25

³⁵ Manih pa potan avoe' pamëh pa matanpoen, ne Ieesu' to soe ke ra ma vamomhë pe' pan, "Ka pahan ee manuh pa pap tonon vöh Galili'." ³⁶ Kee këh ee ma' pa nap peo, pare peah ee po parö' vëh ne Ieesu' to tok vovoh vu non. Ko vamomhë peah töön ee pe Ieesu', kee nö va'peh ee. Ee to këh ee pa ma meh parö' nee to pët te' vu ne. ³⁷ Ka ivat ip ma', ka supa susurap hop e non ma' po komön o parö', ka si' ö hat

ka tahi' puh en po parö'. ³⁸ E Ieesu' to te' non manih po kusin o parö', pare' koroh non ko vahipös non pa ta vahipös, ka ma vamomhë pe' kunkuin poë, pare soe pan, "Apuh, eën hikta koman a rora noman ah? A si' ö hat po' toh, ko parö' roko' me en pea." ³⁹ Ke Ieesu' sun, pare' ta' a tuvuh me a supa pan, "Moovi öm!" Kee moovi ee. ⁴⁰ Ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, "Suk ataeah, köm nanaöp nem, eöm to hikta te' avoe' me nem to vaman manih peö', ha?" ⁴¹ Kee pah töhkak vahat ee, pare vaiihi koman e ne pan, "A te' rakah vëh e' eteh? Ka tuvuh me a supa tēnan rakah ee pa soe pe'?"

5

E Ieesu' To Vato' Hah A Te' To Te' Me Non A Ora' Hat

Matiu 8:28-34, me Luk 8:26-39

¹ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to pahan hah ee pa tonon va Galili', pare takin ee pa muhin va Gerasa'. ² E' to këkëh takin ko non ma' o parö', ka te' to te' me non a ora' hat tane' ma' po vapeepe nö en ma' pa ep pe'. ³ A te' pamëh no a ora' hat to te' non manih pe', ke' kokoroh non ma' sih po vapeepe, ahik ta pah te' to onöt non a nohnoh poan po to uris eh. ⁴ A ma poen peo no a napan to nohnoh a poa moneah me a poa koreneah pa sen. Ivëhkëk, a ma tamooan ne' to kukurus këh a non pa sen pamëh. E' to parin a eh, ka hikta te' to onöt non a ötöön poan. ⁵ Pa ma potan me a ma popoen ne' to nönö vah non ma' sih manuh po vapeepe, me manuh pa topnin in a ma totope. E' to kokoe' suntan tamooan vah e non, pare' viivi ruruvis koman hah a non sih po vös.

⁶ E' to te' varo e non ma', pare' ep i na e Ieesu'. Ivëh, ke' vaveo ma', ko vu', pare' vatokon en manih pa matan e Ieesu' marën a kë a ëhnaneah. ⁷ Ivëhkëk, a ora' hat pamëh to kokoe' tavus ke ma' pa rivon a te' pamëh, pare' soe ma' pan, "Ieesu', eën e Koa' pe Sosenën A Kikis Vi, eën se nok ataeah manih peö'? Koe ka neo' ah! Manih pa ëhnan e Sosenën, eö' to hi nös oah pan, eën se nat nom vakmis a neo'." ⁸ A ora' hat to soe va nën, suk e Ieesu' to soe pan, "Ora' hat, tavus këh mah a te' maneom." ⁹ Ke

Ieesu' hi poan pan, “A ëhnöömah eteh?” Ka ora' hat pamëh piun ma', pare' soe pan, “A ëhnaneo', 'a Nap Peo', suk emöm to peo to te' hop nem pa te' vëh.” ¹⁰ Ka ora' hat pamëh hin vakis en pe Ieesu' pan e' se nat non veo tavus raoe këh a muhin pamëh.

¹¹ Manih pa poen pamëh no vasun ku' peo to ënëën vatët ne pa sinten a si' ö tope.

¹² Ko ora' hat peo poë varih pah hin vakis ee pe Ieesu' pan, “Vanö a möm ah manuh po ku' varuh, kemöm hop manuh pee.”

¹³ Ke Ieesu' vaonöt rapoë, kee nö ee. Ee to tavus këh ee ma' pa te' pamëh, pare hop ee po ku'. O vasun ku' to peo onöt ne o 2,000. Kee vavaveo kunah ee pa ö vaere, ko susurap ee na pa tonon, pare vuk, ko mët vahik ee.

¹⁴ Ka napan varih to matop ne sih po vasun ku' pamëh varurusin ee, pare vahutët vavah ee pa ma tah to tanok manih pa vöön apuh me ra ma vöön sosone'. Ka napan vanönö ee ma' pa ep pa ma taneah to tanok.

¹⁵ A napan to nö ma' manih pe Ieesu', pare taum ee pa te' pamëh no ora' hat to te' voh ne manih pe' to iho' non, e' to rara hah en po rara, ko kokoman pe' maaka hah en, ka napan varih pah vananaöp ee.

¹⁶ Ka napan varih to ep voh ne pa ma tah poë varih vahutët kee pee pataeah, to tavus voh manih pa te' pamëh, me ro ora' hat, me ro ku'. ¹⁷ Ivëh, kee taneo ee pa hin vakis e Ieesu' pan e' se këh tavus a muhin pee.

¹⁸ E Ieesu' to pepeah hah nö non manuh po parö' ka te' vëh no a ora' hat to te' voh non manih pe' he nö ma', pare' hin vakis poan pan, “Eö' to iu te' va'peh me a no' oah.” ¹⁹ Ke Ieesu' hikta vaonöt ke poan, ivëhkëk, e' to soe ke poan pan, “Nö hah na manuh vöön pa ma te' pën. Parën vatvus manih pee a ö ne Sunön to nök va vu ka oah, me o ururuan vëh ne' to nok vu manih pën.” ²⁰ Ivëh, ke' nö en pare' hutët po' en pa ma vahutët va pa ma tah ne Ieesu' to nok manih po to'to' pe', manih pa ma vöön to te' ne pa muhin va Tekapolis, ka napan töhkak, ko puh rakah ee po kokoman.

E Ieesu' To Vato' Hah E Koa' Pe Jaërus A Te' Apuh To Matop Non Sih A Iuun Hinhin Sone' Po Jiu', Me Köövo To Vakët O Ohop Pe' Matiu 9:18-26, me Luk 8:40-56

²¹ E Ieesu' to tok pahan hahah kov en po parö' me ra ma vamomhë pe' pa pap tonon vöh. Manuh pa pap tonon vöh, ee to takin, ka napan tönun vatët hahah kov ee ma' manih pe'. ²² Ivëh, ka pah te' sunön to matop non sih a iuun hinhin sone' po Jiu' nö en ma' manih pe'. A ëhnaneah e Jaërus, e' to ep in na e Ieesu', pare' nö ma' ko vatokon manih pa havin a moneah. ²³ Ke Jaërus pah hin vakis rakah en pe Ieesu', pare' soe pan, “Sunön, a si' ö hat ke koa' mon peö' mët en, nö mah, parën hariun eah pa koreomah, ke' sih to' hah, ko te' to'to' non.” ²⁴ Ke Ieesu' nö va'peh me en pe Jaërus me ra ma vamomhë pe', ka nap peo rakah to suk raoe, pare vasusunpip nö e ne pe Ieesu'. ²⁵ Ivëh, ka pah köövo to te' hop non pa napan poë varih, to vavahuh tamoaan non sih o era'. E' to te' me voh non a mët pamëh po havun me ro pöök kirismas. ²⁶ O rökta' o pöh peo to vavakmis voh ne sih poë. E köövo pamëh to vahik akuk rakah en pa ma moni' pe' manih pee. Ivëhkëk, a mët pe' to apa'puh vapiun nö e non, pare' hikta hikhik non. ²⁷⁻²⁸ E' to pënton voh en pa ma vahutët va pe Ieesu'. Pare' soe aven koman en manih po kokoman pe' pan, “Eö' se keh hariun ro o ohop pe', eö' se to' hah eo', ka mët peö' hik en.” Ivëh, ke' huk vatët ma' pa tonuneah, ko hariun en po ohop pe', ²⁹ ka varu' rakah vakomanih no a mët pe' to hik en, ke' hikta vavahuh hah non o era'. Ka manih pa sionineah ne' to hara' en pa ma kamis to hik këh ee pe'. ³⁰ Ke Ieesu' hara' en pa ma kakis pe' to tavus këh ee pe', ivëh, ke' tarih pare' hi ra napan pan, “Eteh to hariun kuru o ohop peö'?” ³¹ Ka ma vamomhë pe' piun poë, pare soe ke poë pan, “Eën ep kov e nom pa napan to parin a peo, pare tönun töön rakah e ne pën, suk ateah, kën hi pan, ‘Eteh to hariun a neo?’ ” ³² Ivëhkëk, e Ieesu' to vavaiu avoe' e non peteh ivëh, to hariun vu o ohop pe'. ³³ Ivëh, ke köövo pamëh nat e non pa tah to tanok vu manih pe', pare' nanaöp non ko rikrik e non, ivëh, ke' nö ma' ko vu' ko vatokon pa matan e Ieesu', pare' vavatët vahik en pa ma moeh kokoman me a ö ne Ieesu' to vato' hah va in poan. ³⁴ Ke Ieesu' soe ke po' poan pan, “Koa' peö', eën to vaman a neo', ka mët pën hik këh en pën. Eën se nö na me a taate' moomo, pe' a mët

pën to hik en.”

³⁵ E Ieesu' to vaato avoe' e non, ka ma te' va pa iuun pe Jaërus nõ ee ma', pare soe ke poë pan, “E semomah to mët en. Koe a vatëh vörep e Apuh.” ³⁶ Ivëhkëk, e Ieesu' to hikta iu pënton non a soe nee to sosoe ne. Ivëh, ke' soe ke Jaërus pan, “Eën se koe a naöp, parën vaman varoe a no neo'.” ³⁷ E Ieesu' to soepip en pa napan kurus, pare' ta' varoe e Pita', pen e Jëmis, me e Jon, ke Jaërus, ee ra taana' to nõ va'peh me e Ieesu' manuh pa iuun pe Jaërus, me ahikta meh te' to nõ va'peh me raoe. ³⁸ Ee to tavus ee manuh pa iuun pe Jaërus, ke Ieesu' tēnan a napan to vaokook suntan rakah e ne, ³⁹ suk e semon Jaërus to mët en. Ke Ieesu' ho en koman a iuun pe Jaërus, pare' hi a napan varih to vaokook ne pan, “Eöm okook heheve suk nem ataeah? E koa' vëh to hikta mët, e' to koroh varoe.” E Ieesu' to soe vamanih, suk a ö ne' se vato' hah en nös pe koa' pamëh. ⁴⁰ Ivëhkëk, a napan to vavövöne' suntan rakah ee pe Ieesu', ke Ieesu' veo tavus en pee, pare' ta' e taman e koa' pen e sinaneah me ra kukön vamomhë pe', kee ho ee manuh pa ö vavaho' te' mët ne koa' to pet non. ⁴¹ Ke Ieesu' öt a koreneah, pare' soe pan, “Talita koum.” A pusun a soe va'ih to soe non pan, “Koa' mon sone', eö' to soe ka oah, sun ah.” ⁴² Varu' rakah vakomanih ne' to sun en, ko taneo en pa nõ vavah, e koa' pamëh to onöt non o havun me ro pöök kirismas. Ka ma te' varih to te' ne koman iuun to ep in a tah va'ih, pare pah vatötöhhak suntan ee. ⁴³ Ke Ieesu' vuhvuh vakis rakah en po te' varih koman iuun pan, “Eöm se nat nem vavatët a tah va'ih manih pa ta meh te'.” Pare' soe ke ra poa manot pan, “He' öm eah ta taëen, ke' eën.”

6

A Napan Va Nasarët To He' Tonun E Ieesu'

Matiu 13:53-58, me Luk 4:16-30

¹ E Ieesu' to këh hah en pa vöön vëh Kapaneam, pare' hah en manuh pa vöön pe' Nasaret, ka ma vamomhë pe' to nõ va'peh me ee pe'. ² E' to taneo en pa vavaasis a napan a soe pe Sosenen po Poen Apaapo manih pa iuun hinhin sone' po Jiu'. A

nap peo rakah to pënton ne poë to vavaasis non, pare pah töhhak vahat ee. Pare soe vamanih pan, “A te' vëh kon tane' ma' a ma soe varih nih? Me o nat vëh ne' to kon tane' ma' nih? E' nonok vah va in non a ma tah vatoksean nih? ³ A te' vëh, e' a te' ekeok, e' e koa' pe Maria', pare' te' non e kea pe Jëmis, ke Jeosëp, ke Jiutas, ke Saëmon. A ma vameneah to te' va'peh me e ne pea manih.” Ke' ivëh, a tah no a napan va pa vöön pe' to he' tonun suk poë. ⁴ Ke Ieesu' piun raoe, pare' soe ke rapoë pan, “Manih pa ma ö kurus me pa vöön apuh no a napan to ta e ne po te' vanënen soe, ivëhkëk, manih pa vöön koman pe' me manih pa ma poaneah, me manih pa tapaiuun pe', ee to hikta ta ne poë, ee to he' tonun e ne pe'.” ⁵ Ivëh, ke' hikta onöt non a nok ta pah tah vatoksean apuh manih pa vöön pamëh, ee to hikta vaman ne poë. Ivëhkëk, e' to vatok varoe a koreneah pa ma pah te' varih to hara' ne a ma mët, ka ma mët pee hik këh en pee, kee to' to' hah ee. ⁶ E' to töhhak, suk a ma napan to hikta vaman ne poë. Ivëh, ke' vavih vah en pa ma meh vöön pa vavaasis a napan pa soe pe Sosenen.

E Ieesu' To He' A Havun Te' Me A Pöök A Kiu, Pare' Vanö Raoe

Matiu 10:5-15, me Luk 9:1-6

⁷ E Ieesu' vaoe ununun en pa havun me ra poa vamomhë pe', pare' vanö pöpöök raoe pa ma vöön, pare' he' en pee pa tasun pe', marën a veo këh a napan po ora' hat. ⁸⁻⁹ Pare' soe ke rapoë pan, “Eöm se nat nem te' va'peh ta ma meh tah manih pa nõ peöm, eöm se nat nem te' ta taëen, me to kove, paröm nat nem te' to meoh ohop. Ivëhkëk, eöm se te' varoe o toknon me a su' peöm. Suk a napan se matop e ne peöm pa taëen me a ma meh ohop.” ¹⁰ E' to soe vamatop avoe' ken pee pan, “Eöm se keh ho pa ta pah iuun, eöm se te' nem nën pa iuun pamëh, ke' antoen po poen nöm se këh a vöön pamëh. ¹¹ Ka manih pa ma meh vöön no a napan se keh hikta vaoe a neöm pa ma iuun pee, pare hikta pënton a ma soe peöm. A, këh ma' a iuun me a vöön pamëh, paröm susunuh o kusan vëh to te' non pa ma moeeneöm, paröm nõ em pa meh vöön, ko nat nem vos amot koe hah ma' nën. E' a soe vanat va pa ö no a napan va pa vöön

pamëh to hikta iu pënton ne a soe peöm. Ivëh, ke Sosenën se vakmis raoe.” ¹² Ivëh, ko vamomhë pe' nö ee pa vavaasis a napan pan, ee se panih a ma kokoman me a ma taate' hat pee. ¹³ Pare veo tavus o ora' hat këh a napan, pare hë o vanom manih pa napan varih to hara' ne a ma mët. Kee vih hah ee.

E Jon Tövapupui to Mët En

Matiu 14:1-12, me Luk 3:19-20; 9:7-9

¹⁴ A te' sunön vëh e Hëërot to pënton en pa ma tah varih, suk ataeah, a ëhnan e Ieesu' to nö vavah en pa ma ö kurus. A ma paeh te' to soe vamanih pan, “E Jon Tövapupui to sun tane' hah ma' po vapeepe. Ivëh, ne' to te' suk me non o kikis va pa nok a tah vatoksean.” ¹⁵ Ka ma upöm te' soe ee pan, “E' a te' vanënën soe vëh e Elaëja'.” Ko upöm sosoe e ne pan, “E' a te' vanënën soe to te' va non manih pa ma te' vanënën soe vamaaan voh.” ¹⁶ E Hëërot to pënton a tah va'ih, pare' soe pan, “E Jon Tövapupui nö' to moes kurus voh eo' pa ko'koneah. Ivëhkëk, kuru ne' to to' hah en ma'.”

¹⁷ E Hëërot koman voh to vanö a ma te' pe', kee öt e Jon, pare nohnoh poë po uris eh, ko vaho' poë pa iuun nohnoh. E Hëërot to nok vamanih, suk e' to me e töveneah, Hëëroteas, e köövo pe kea sone' pe', Filip. ¹⁸ Ivëh, ke Jon Tövapupui soe ke voh e Hëërot pan, “Manih pa taate' pa kën sipuura, eën se nat nom me e köövo pe kea pën pa tëëm ne' to te' to'to' avoe' e non.” ¹⁹⁻²⁰ E Hëëroteas to poet voh, ko heve non e Jon Tövapupui, pare' iu ip vamët e non pe'. Ivëhkëk, e' to hikta antoen non. Suk ataeah, e Hëërot to nanaöp e non pa ip vamët e Jon, suk e' to nat e non pe Jon a te' vih, no a taate' pe' to totoopin rakah manih pa matan e Sosenën, pare' vivihan. Ivëh, ke' ut vavih e non pe'. Ko poen ne' to pënton a soe pe Jon, e' to pah kokoman vörep e non, pare' pah hara' vapunis rakah e non. Ivëhkëk, e' to pah iu rakah e non pa pënton a soe pe'.

²¹ Po vasuksuk ne Hëëroteas to taum en pa hanan va pa ip vamët koe e Jon Tövapupui manih pa ö ne Hëërot to kehkeh nok non a taëen apuh, suk o poen ne sinaneah to vahuh voh poan. A ma vu susunön va pa muhin va Galili', me ro te' varih to vovoh ne manih pa nap vëvënsun,

me o te' varih to kiu ne pa kaman, ee ra ma te' poë varih ne Hëërot to vaoe raoe marën a vaeö me poë pa taëen pe'. ²² Ke semon Hëëroteas nö ma', pare' pino' vamanin en pe Hëërot, me ra ma napan varih to ënëen va'peh me ne poë. Ivëh, ke Hëërot soe ke koa' sepe' pamëh pan, “Ataeah nën to iu nom. Eö' se he' eo' pën.” ²³ Ke Hëërot soe en pa soe vaman kikis pe' manih pe koa' sepe' pamëh pan, “Man rakah non pe Sosenën, eö' se he' eo' pën pataeah nën to iu nom. Eën se keh iu nom a ö nö' se kök vakëh a muhin nö' to matop no', parö' he' a oah ta ö, a, eö' se nok va eo' nën.”

²⁴ Ke koa' sepe' pamëh tavus, pare' hi en pe sinaneah pan, “Eö' se hin ataeah manih pe Hëërot?” Ivëh, ke sinaneah Hëëroteas taum po' en pa hanan va pa ö ne se ip vamët koe in e Jon Tövapupui, pare' soe ke semoneah pan, “A, eën se nö hah manuh pe Hëërot, parën soe va in eah manih pan, ‘Eö' to iu no' o kaho' pe Jon Tövapupui ne' se he' ma' oah.’ ” ²⁵ Ke koa' sepe' pamëh vëvëhö' hah rakah en manuh pe Hëërot, pare' hin vakis rakah en pan, “Eö' to iu no' a ö nën se he' oho' a neo' o kaho' pe Jon Tövapupui se pet non pa peret.” ²⁶ Ke Hëërot pënton a soe va'ih ko pah toksean rakah en, pare' te' me e non po tamak. Ivëhkëk, a hikta tah ne' se nok, suk ataeah, e' to soe vu ken pe semon Hëëroteas pa soe kikis, o upöm te' susunön ne' to vaoe na he pënton i ne pa soe pamëh. Ivëh, ne' hikta onöt suk non a kök hah a soe kikis ne' to soe ke vu e koa' sepe'. ²⁷ Ka te' sunön pamëh veo oho' en pa te' vëvënsun pe', ke' nö en pa iuun nohnoh, pare' moes kurus en ma' po kaho' pe Jon. ²⁸ E' to te' ma' o kaho' pe Jon to pet non pa peret, pare' he' en pe koa' sepe' pamëh, ke koa' sepe' pamëh te', ko he' en pe sinaneah.

²⁹ Ka ma vamomhë pe Jon Tövapupui pënton a ö ne Jon to mët en, pare nö ma', ko te' ee pa sionin e Jon, ko pe ee pe' po vapeepe.

E Ieesu' To Makën A 5,000 Te'

Matiu 14:13-21, me Luk 9:10-17, me Jon 6:1-13

³⁰ A ma aposol pe Ieesu' to hah ee ma', pare tönun va'peh hah me ee pe Ieesu', pare vahutët ke poë a ma kiu me a ma soe nee to vavaasis ne ma' a ma napan. ³¹ A nap

peo rakah to nönö kov e ne ma', ko upöm vaahah e ne, ke Ieesu' me a ma vamomhë pe' hikta antoen ne a ëën. Ivëh, ke Ieesu' soe ke rapoë pan, "Ep öm, ka nö ee pa ta ö ne ea se te' varoe no, köm sih vanot, ko ëën ta taëën." ³² Ke'e varoe kuru to peah ee po parö', pare nö ee pa ö no a hikta te' to te' non.

³³ Ka ma napan ep i raoe to nönö ne, pare ep inan oho' ee pee. Ivëh, kee tane' ee ma' pa ma vöön, ko vavaveo vovoh, pare tavus momoan kee pe Ieesu', me a ma vamomhë pe'. ³⁴ E Ieesu' to tatakin këh ko non o parö', pare' ep a napan peo rakah, ko pah uruan en pee, suk e'e to te' va i ne manih po sipsip varih no ahikta te' to matop non rapoë. Ivëh, ke' taneo en pa vavaasis raoe pa ma soe pe Sosenën. ³⁵ A si' ö hat ka muhin poen en, ka ma vamomhë pe' nö ee manuh pe', pare soe ke poë pan, "A moeh hikta te' ivëh. ³⁶ Ivëh, ka se ep, ko vanö hah a ma napan varih, kee nö, pare voen ta ma taëën pa ma vöön to te' vatët ne manih, ko ëën." ³⁷ Ke Ieesu' piun raoe, pare' soe pan, "Eöm koman se makën raoe." Kee hi poë pan, "Eën to iu pö' nom a ö nemöm se nö, ko voen ma' ta ma taëën pa ta moni' to onöt va non manih po 200 voa' moni', ha?" ³⁸ Ke Ieesu' hi rapoë pan, "O tovih mu' ne eöm to öt nem? Nö öm ko hi voh na a napan." Kee nö ko nat ma', pare hah ma' ko soe ke poë pan, "O tönim mu' me a poa iian."

³⁹ Ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, "Eöm se soe ke ra napan, kee iho' pa ma kum manih pa karas." ⁴⁰ Ka napan iho' nö ee pa ma kum to antoen ne a ma 50 te', ka ma meh pa ma 100 te'. ⁴¹ Ke Ieesu' kon o tönim mu' me a poa iian, pare' ta peah na kin, ko soe vavihvih ken na pe Sosenën. E' to kökök a ma mu', pare' he' a ma vamomhë pe', pan ee se ki vakëkëh ke ra napan. Ka poa iian me ne' to kök, pare' nok pet va en nën. ⁴² Ka napan kurus ëën, ko mahun vahik rakah ee. ⁴³ Ko vamomhë pe Ieesu' ununun o havun me o pöök kove pa ma ö mu' me a ma ö iian varih no a napan to ëën këh. ⁴⁴ A napan varih to ëën a taëën pamëh to onöt voh ne o 5,000 te' oete'.

E Ieesu' To Tet Ma' Pa Tonun A Tonon Va

Galili'

Matiu 14:22-33, me Jon 6:16-21

⁴⁵ Ke Ieesu' vëvëhö' vapeah en pa ma vamomhë pe' manih po parö', kee vovoh pahan këh ee pe' manuh pa pap tonon va Bëtsaëta'. E Ieesu' koman se vanö hah a ma napan manuh pa ma vöön pee. ⁴⁶ E Ieesu' to vanö vahik en pa ma napan, pare' peah en manuh pa tope pa hin nën. ⁴⁷ Pa matanpoen rakah no o parö' to atan non manih pa tonon, ke Ieesu' te' varoe e non ma' pehen manuh sinten a tonon. ⁴⁸ Ke Ieesu' ep in a ma vamomhë pe' to me ohoa' o parö', suk a tuvuh to ipip koe ke non ma' nën. Pa pöstakah rakah topnin a 3 me 6 kirök, ne Ieesu' to nö ma' manih pee. E' to tet ma' a tonon, ka si' ö hat ke' oah en pee. ⁴⁹ A ma vamomhë pe' to ep i na poë to tetet nö non ma' a tonon, pare pah tötö suntan e ne, suk e'e to koman ne pan e Ieesu' a ora'. ⁵⁰ Ee kurus rakah to ep in poë pare pah rikrik e ne po naöp. Ivëhkëk, e Ieesu' to vaato vëvëhö' me en pee, pare' soe ke raoe pan, "Te' vaes nem, ko koe a naöp, eö' akuk kuru." ⁵¹⁻⁵² Ke Ieesu' peah en po parö' ko te' me e non pee, ka tuvuh hik en. Ka ma vamomhë pe' pah töhkak ee, suk ataeah, ee to ep in a tuvuh to hik en me a ö nee to me' avoe' e ne pa nat vamaaka a ö ne Ieesu' to makën a napan po tönim mu' me a poa iian. Suk, a ma kökoman pee to te' nun avoe' voh e ne.

E Ieesu' To Vaato' Hah A Ma Napan To Hara' Ne A Ma Mët Manih Gënesaret

Matiu 14:34-36

⁵³ Ee to pahan ee pa tonon va Galili', pare takin ee pa muhin va Gënesaret, pare noh töön ee po parö'. ⁵⁴ Ee to këkëh tavus ko ne ma' o parö', ka napan inan vëvëhö' rakah ee pe Ieesu'. ⁵⁵⁻⁵⁶ Ka napan va pa ma vöön kurus vëvëhö' ee ma' pa pënton e Ieesu', ko upöm te' te'te' ee ma' po te' varih to koroh ne pa ma tevan to hara' ne a ma mët. Ka manih pa ma ö kurus ne Ieesu' to vos manih pa ma vöön apa'puh, ka napan te'te' ne ma' o te' varih to hara' ne a ma mët manuh pa ö totoaan, pare hinhin vakis ne poë pan a napan varih to hara' ne a ma mët se hariun ro o ohop pe'. Ka napan kurus varih to hara' ne a ma vu mët to hariun ro ohop pe', pare to' vahik rakah ee.

7

*A Taate' Pe Sosenën To Te' Oah E Non Pa Taate' Va Pa Kën Sipun**Matiu 15:1-9*

¹ Ka ma upöm Parësi', me ro te' vavaasis varih to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, to tane' ma' Jerusalëm, pare nö, ko tönun töön ee pe Ieesu' marën a vahutët me poë. ² O Parësi', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës to ep a ma vamomhë pe Ieesu' to ënëën ne a taëën pee, a ma koreere he kukusan. Suk ataeah, e'e to hikta pupui momoan a ma koreere vamanih pa ö no a taate' pa kën sipun to soe va non. ³ O Parësi', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, se keh hikta pupui momoan a ma koreere, e'e hikta antoen ne a ëën. ⁴ Me ee se keh hah tane' ma' manuh po toaan, pare keh hikta pupui momoan a ma tah varih, nee to te' tane' ma' manuh po toaan, ee hikta onöt ne a ëën a ma tah poë varih. Ee me to vavatet ne sih, a ma upöm taate' to parin a peo, nee to kon tane' voh ma' manuh pa kën sipuiire. E'e to pupui ne sih o kap, sospen, me ro peret, me a ma tah vavaho' taëën. ⁵ Ivëh, ko Parësi' me o te' vavaasis varih to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, to hi ee pe Ieesu' pan, "E' te' vah va non nih, ko vamomhë pën hikta vavatet ne a taate' no a kën sipun to he' voh a ra? E'e to ënëën me e ne pa ma koreere to kukusan." ⁶ Ke Ieesu' piun va in a soe pee manih pan, "A te' vanënen soe vëh e Aisäea' to nat voh e non peöm o te' te'te' vapo'kan, e' to vanënen vavoh in a soe to tane' non ma' pe Sosenën, to soe va non manih pan,

"A napan varih to kë varoe ne sih a ëhnan neo' po rivon,

ivëhkëk, manih pa ma kupu pee,

ee to te' varo rakah këh e ne peö'.

⁷ E'e to vavaasis varoe ne sih a taate' po te' va po oeh vëh,

pare pikpiuk ne sih pan,

'Iva'ih a taate' pe Sosenën.'

Pare vasunön e ne sih peö' po rivon varoe."

Ais 29:13

⁸ Eöm to he' tonun voh em pa taate' vih pe Sosenën, paröm vaman varoe ko nem a ma vavaasis po te'."

⁹ Ke Ieesu' soe pet en pan, "Eöm to nat vavih rakah e nem pa taate' pënton varo a taate' pe Sosenën. Ivëh, nöm to öt vakis suk nem o vavaasis koman peöm. ¹⁰ E Mosës to kon tane' voh a soe manuh pe Sosenën, pare' soe pan,

"Ta e tamömah, pen e sinömah. *Eks 20:12; Lo 5:16*

Keteh se keh veveot e tamaneah pen e sinaneah, ea se ip vamët ee pe'." *Eks 21:17*

¹¹ Ivëhkëk, eöm to vavaasis nem pan, ta pah te' se keh soe ke tamaneah pen e sinaneah pan, e' to te' me e non a tah marën a va'aus rae pon, ivëhkëk e' to hikta he' rae, suk e' se he' na e Sosenën a tah pamëh. ¹² A, a te' pamëh to vamanman hah non e sinaneah pen e tamaneah, suk a ö ne' to piuk rae, pan e' se va'aus rae pon. ¹³ Ivëh, nöm vavatet suk nem sih a taate' nöm to kon tane' voh ma' manuh pa kën sipuneöm, paröm vövöknahe e nem sih pa soe pe Sosenën. Me a ma meh taate' to te' ne nöm to nonok nem sih."

A Tah To Mimirö' Non Sih A Te' Matiu 15:10-20

¹⁴ Ke Ieesu' vaoe en na pa napan, kee nö ma', ko tönun ee manih pe', ke' soe ke rapoë pan, "Eöm kurus se pënton a soe peö', paröm kokoman vavih. ¹⁵⁻¹⁶ Ahik ta taëën se tane' manih mahën, pare' vapö a apen a te'. Ahik. A tah varoe to tane' ma' po kokoman pa te', ivëh, to vapö non a apen a te'. A ma tah to te' ne manih pa koman a te', ke' vavatvus non pa rivoneah, ee a ma tah poë varih to vapö e ne pa apen a te'. ¹⁷ E Ieesu' to këh en ma' pa napan mahën, pare' ho en koman iuun, ka ma vamomhë pe' hi ee pe' pa pusun in a soe vapipino' pamëh.

¹⁸ Ke Ieesu' hi varu' en pee pan, "Eöm me to hikta nat rakah ko nem, ha? A ma tah kurus varih to te' ne manih mahën se keh hop manih pa koman a te', ee hikta onöt ne a vapö a apen a te' manih po epep pe Sosenën. ¹⁹ Suk ataeah, e' to hikta te' hop non manih po kokoman pe', e' to nö varoe en manuh po kokea pe'. Ke' pepeak vi en pe'." Manih pa soe va'ih ne Ieesu' to sosoe non pan, a ma taëën kurus to vih e ne pa ëën manih po epep pe Sosenën. ²⁰ E Ieesu' to vatom pet en na pa soe pe', pare' soe

vamanih pan, “A tah no a te' to koman non, pare' soe tavus tane' manih po kokoman pe'. E' kuru a tah pamëh to mimirö' non sih a apen a te'. ²¹ A ma tah to tavus tane' ma' manih po kokoman pa te', to rëh e ne pe' manih po kokoman hat, ka ma taate' poë varih, ivariv, taate' rëhrëh, taate' manin, taate' va pa ip vamët a meh te'. ²² Taate' va pa mirö' o vaen, taate' puhio', taate' piuk, taate' peat, taate' möhmöh, soe vahat e Sosenën, taate' vatösoe, me a taate' papön. ²³ A ma taate' kurus varih to te' ne sih manih po kokoman pa te'. Pare tatavus ke ne ma' sih manih pa rivoneah, e'e to vapö e ne pa apen a te' manih po epep pe Sosenën.”

E Köövo Va Fonisia' To Vaman E Ieesu' Matiu 15:21-28

²⁴ E Ieesu' to këh ma' a muhin va Galili', pare' nö en manuh pa ma vöön to te' ne pa muhin va Taëa' me Saëdon. E Ieesu' to ho en iuun, pare' hikta iu non a ö no ta pah te' se nat in poan to te' non nën. Ivëhkëk, a napan to nat e ne pe Ieesu' to te' e non nën. ²⁵ Ka pah köövo no a ora' hat to te' non sih manih pe semoneah, to pënton a soe va pe Ieesu' to te' non nën, pare' vëvëhö' rakah en ma' manih pe', pare' vu' vatët en manih pa moneah. ²⁶ E köövo pamëh to hikta te' non pan e köövo va Israël. E sinaneah to vahuh voh poan manih pa si' ö muhin va Fonisia', a si' ö muhin pamëh to te' non koman a muhin va Siria'. E' to hin vakis rakah en pan e Ieesu' se veo tavus këh e semoneah pa ora' hat pamëh. ²⁷ Ivëh, ke Ieesu' piun e köövo pamëh, pare' soe vapipino' va in poan manih pan, “E' to hikta vih non pa kon a taëën po koa', ko he' ro këh.” E Ieesu' to soe vamanih, suk o Jiu' to koman ne pan o upöm te' to te' va e ne manih po këh.

²⁸ Ivëh, ke köövo pamëh nat en pa pusun a soe vapipino' pe Ieesu' ko vaman en, pare' nat en pe' to hikta te' non pan e' a mu Jiu'. Ivëhkëk, e' to nat e non pe Ieesu' se va'aus en pe'. Ivëh, ke' soe vapipino' varu' ke Ieesu' pare' soe pan, “Apuh, a soe pën to para' man. Ivëhkëk, o këh varih to te' ne paan a pok ënëen se ëen ee po kukuvun taëën, ëen këh po koa' to taru ma' paan a pok ënëen.”

²⁹ Ke Ieesu' soe va in e köövo pamëh manih pan, “Eën to vataare eom peö' po vaman pën, ivëh, kën se nö hah eom na manuh vöön me o vaeö, a ora' hat to këh tavus vur en pe semomah.” ³⁰ E' to vos hah en manuh vöön, pare' ep en pe semoneah to koroh vatotomin e non tevan, pare' nat en pa ora' hat to këh tavus vur en pe', ke' vih hah en.

E Ieesu' To Vato' Hah A Te' Papön Tenan

³¹ E Ieesu' to tane' hah en ma' manuh pa muhin va Taëa' me Saëdon, ko koe ken Dekapolis, pare' kunah en pa tonon va Galili'. ³² Ka napan te' ke ma' pe' pa pah te' papön tenan, pare' toto vövö'pë. Ee to hin vakis rakah e pe Ieesu' pan, e' se vaho' a koreneah manih pa te' pamëh. ³³ Ee Ieesu' to me vakoaan ke këh en pe pa te' pamëh, pare' pöök a poa tenaneah pa poa kumis koreneah, pare' teo a ma kumis koreneah ko pöök en pa meaneah. ³⁴ Ivëh, ke Ieesu' ta peah en na manuh kin, pare' pah vavuriah suntan rakah en, suk o kokoman pe' to puh rakah en po tamak, ke' soe pan, “Ëpapëta.” A soe pamëh to soe va non manih pan, “Takap ah.” ³⁵ Ka varu' rakah vakomanih no a tenaneah to maaka en, ke' pënton vavih rakah en, ka tah vëh to sunpip non sih a meaneah ro en. Ke' taneo en pa vaato vavih hah. ³⁶ Ke Ieesu' vuhvuh vakis rakah en pa napan, pan ee se nat ne vatvus a tah va'ih manih pa tah meh te'. E' to vuhvuh raoe, ivëhkëk, ee to söë rakah ee, ko vatvus ee pa tah pamëh. ³⁷ Ka napan varih to pënton a tah va'ih ne Ieesu' to nok pah töhkak vahat ee, pare' soe ee pan, “Vahvanih ke Ieesu' nok vavavih hah a ma te' varih? E' to nok vavavih hah o te' papön, kee tëtënan vavih hah ee pa to, me o te' pos rivoë, kee vavaato hah ee!”

8

E Ieesu' To Makën A 4,000 Te' Matiu 15:32-39

¹ Manih po poen pamëh no a napan to tönun ha kov e ma', ka manih po poen pamëh nee to hikta te' me ne ta taëën, ke Ieesu' vaoe ununun a ma vamomhë pe', pare' soe ke raoe pan, ² “Eö' to uruan rakah e no' pa napan varih. Suk ataeah, e'e to te' va'peh me a neo' po kukön poen, ka

varu' rakah vakomanih no ahikta taëen to te' non, na se makën raeo. ³ Ivëh, kö' se keh vanö maë hah eo' pee manuh pa ma vöön pee, eö' he hikta makën raeo, e'e se tötöspan rakah ee po maë manih pa ö nee to nönö hah ne, suk ataeah, a ma upöm pee to tane' varo voh ee ma'." ⁴ Ka ma vamomhë pe' piun poë pare soe pan, "Manih pa moeh upin vëh na se kon tane' ma' a taëen nih, to antoen non a ö na se makën a nap peo varih?" ⁵ Ke Ieesu' piun a soe pee, pare' soe pan, "O tovih mu' ne eöm to te' me nem?" Kee soe ke poë pan, "O tönim me ro pöök mu' ro."

⁶ Ke Ieesu' soe ke ra napan, kee iho' ee po oeh, ke' kon o tönim me ro pöök mu' poë varih, pare' soe vavihvih ke na e Sosenën, pare' kökök en pa ma mu', pare' ki vakëkëh ken pa ma vamomhë pe', kee makën po' ee pa napan. ⁷ Ee to te' me ee ma' pa ma si' iian sosone', ke Ieesu' tapui raeo, pare' soe vavih ke na e Sosenën, pare' soe ke ra ma vamomhë pe', kee ki ke ra napan kurus a ma sone' iian poë varih. ⁸ Kee ëen ee, pare mahun vahik rakah ee, a napan to peo onöt ne a 4,000 te'. ⁹ A napan to ëen vahik ee, ko vamomhë pe' ununun o tönim me o pöök kove manih pa ma ö taëen nee to ëen këh.

Ke Ieesu' vanö hah en pee pa ma vöön pee. ¹⁰ Ka varu' vakomanih ne Ieesu' to peah hah en manuh po parö', me ra ma vamomhë pe', kee nö ee manuh pa muhin va Dalmanuta.

Ee To Soe Ke Ieesu' A Ö Ne' Se Nok Ta Tah Vatoksean

Matiu 16:1-4

¹¹ Ko Parësi' nö ee ma' manih pe Ieesu', pare taneo ee pa vaato vasuka' me poë. Pare kehkeh punö' ne poë, ko hi ee pe' pan, e' se nok a tah vatoksean va pa vöön va kin to vataare non, pan e Sosenën to soe vaonöt ke non pe' pa nok a kiu pamëh. ¹² E' to hara' rakah en pa punis manih pa tuvuh pe', pare' soe en pan, "Vahvanih ka napan va kuru iu ep ne a tah vatoksean? Eö' to soe vaman rakah keo' peöm. Eö' to hikta onöt rakah no' a nok hah ka neöm to meoh tah vatoksean." ¹³ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to këh ee pa napan, pare peah ee po parö', ko taneo ee pa pahan hah pa pap tonon vöh, pa tonon va Galili'.

A Taate' Hat Po Parësi' Ke Hëerot Matiu 16:5-12

¹⁴ Ko vamomhë pe' vanun ee pa te' ma' ta ma taëen, ee to te' varoe me ne a si' pah ö taëen to pet non po parö'. ¹⁵ Ke Ieesu' vakömköm va i raeo manih pa soe vapipino' pe' pan, "Ut vavih nem, paröm matop vavih nem pa taate' hat po Parësi' me a taate' hat pe Hëerot. Ee tome' vamahun a neöm pa ma piuk pee vamanih po is na to hovën a praoa'. Eöm se nat nem kon a taate' piuk pee." ¹⁶ Ko vamomhë pe' taneo ee pa vaiihi koman pan, "E' to sosoe po' va non manih pan ea to hikta te' ma' ta taëen." Ivëhkëk, ee to hikta nat vamaaka ne pa pusun in a soe vëh ne Ieesu' to sosoe suk non. ¹⁷ Ke Ieesu' nat en pataeah nee to vaiihi suk ne, ivëh, ke' hi en pee pan, "Eöm vaiihi suk nem ataeah, ea hikta te' vu ma' ta taëen ëh? Eöm hikta maaka avoe' nem eh? A ma kupu peöm vösvös öh?" E Ieesu' to soe va nën, suk ee to anoe voh ee pa taëen vëh ne Ieesu' to makën voh o 4,000 te'. ¹⁸ E Ieesu' to ihi avoe' e non pee, pare' soe pan, "Eöm to te' me e nem pa matëeneöm, paröm hikta ep nem ta tah, ha? Me eöm to te' me e nem pa tenëeneöm, paröm hikta pënton nem, ha? ¹⁹ Vahvapo'nih po 5,000 te' varih nö' to makën voh raeo po tönim mu'? O tovih kove va pa ma ö taëen ëen këh to oah voh, nöm to ununun hah?" Ko vamomhë pe' piun poë, pare soe pan, "O havun me ro pöök." ²⁰ Ke Ieesu' hi hahah kov en pee pan, "Eö' kökök voh o tönim me ro pöök mu', parö' makën o 4,000 te', köm ununun hah o tovih kove va pa ma ö taëen ëen këh varih to oah ne?" Ko vamomhë pe' piun va in poë manih pan, "O tönim me ro pöök kove." ²¹ Ke Ieesu' hi raeo pan, "Eöm hikta ep inan avoe' nem eh?"

E Ieesu' To Vato' A Te' Kehö' Va Bëtsaëta'

²² E Ieesu' me a ma vamomhë pe' to nö, pare vos ee manuh Bëtsaëta', ka napan te' ee ma' pa te' keho' manih pe Ieesu'. Pare hin vakis ee pe', pan e' se vaket poan, ke' to' hah. ²³ E Ieesu' to öt a koreneah, pare' kees këh en pe' pa vöön, pare' teo pip a mataneah, ko hi poan pan, "Eën onöt e nom pa ep eh?" ²⁴ Ka te' pamëh ta peah ma', pare' soe en, "A, eö' to ep e no' pa napan, ivëhkëk, e'e to matan ke ne pan, a naon to

nönö vah ne.” ²⁵ Ke Ieesu' vaket hahah kov en manih pa mataneah, ke' kap va'puh en pa mataneah, pare' ep vamaaka hah en pa moeh tah kurus. ²⁶ Ke Ieesu' vanö hah en pe' manuh iuun pe', pare' vuhvuh poan, pan e' se nat non vos manuh pa vöön apuh.

*E Pita' To Soe Tavus E Ieesu' E Kristo
Matiu 16:13-20, me Luk 9:18-21*

²⁷ E Ieesu' me a ma vamomhë pe' to këh e ma' pa vöön va Bëtsaëta' pare nö ee manuh pa ma si' vöön to te' vatët ne pa vöön apuh va Sisaria' Filipaë. Manih po poen nee to nönö ne, ke Ieesu' hi rapoë pan, “A ma napan popoka' a no neo', eteh?” ²⁸ Kee soe ee pan, “E Jon Tövapupui, ka ma upöm popoka' a nom oah e Elaëja', ke', eën a pah te' va pa nap vanënën soe to to' hah ma'.” ²⁹ Ke' hi pet en pee pan, “Ke eöm koman po', eöm popoka' po' a nem neo', eteh?” Ke Pita' piun poan, pare' soe pan, “Eën e Kristo.” ³⁰ Ke Ieesu' vuhvuh vakis raoe pan, ee se nat ne soe ke ta meh te'. “Eö' a te' ne Sosenën to vate' voh.”

E Ieesu' To Sosoe Suk Non O Kamis Me A Mët Pe'

Matiu 16:21-28, me Luk 9:22-27

³¹ E Ieesu' to taneo en pa vavaasis a ma vamomhë pe' pare' soe pan, “Eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se kon o kamis apuh rakah manih pa koreera nap susunön po Jiu', me ro te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis varih to nat i ne o Vavaasis pe Mosës. pare ip vamët ee peö', ko vakön poen nö' se sun tane' hah eo' manih po vapeepe.” ³² E' to soe a soe va'ih, ke' maaka rakah ke non pee. Ivëh, ke Pita' me ke poan, pare' sirö' en pe' pan, “Eën se nat nom sosoe va nom manih.” ³³ Ke Ieesu' tarih, pare' kukute' o vamomhë pe', pare' sirö' e Pita', ko soe pan, “Susun po ora' hat, këh a na neo' ah! A soe pën to hikta te' non pan a soe pe Sosenën, ahik, a soe pën, e' a soe pa te'.” ³⁴ E Ieesu' to vaoe ununun en na pa napan me ra ma vamomhë pe' kee tönun vatët rakah ee ma' manih pa havineah. Ke' soe ke rapoë pan, “Ta pah te' se iu vatet a no neo', e' se vöknah o iu koman pe', pare' te' a kuruse pe', pare' te' o kamis ko vatet a ma' neo'. ³⁵ Ta pah te' se keh matop tamoan non o to'to' pe', pare' hikta vatet a neo', o to'to' pe' se ro amot en. Ka ta pah te' se keh

koman a no neo', pare' mët suk a neo', me a Soe Vih peö', a, amot e' se kon en po to'to' tamoan. ³⁶ Ta pah te' se keh kon en pa ma tah kurus va po oeh vëh, pare' vanun en po to'to' tamoan pe', a ma tah poë varih se po' va'aus vah va in o to'to' pe' nih? Ahik rakah! ³⁷ Ahik ta pah tah no a te' to onöt non a voen hah o to'to' pe'. ³⁸ A napan va kuru to he' tonun ne pe Sosenën, ko nonok e ne pa ma taate' hat. Ta pah te' se keh hara' vapoet a no neo', me o vavaasis peö', a, eö' me e Koa' Te' Pa Napan Kurus se hara' vapoet e no' pe' po poen ne eö' se nö va'peh me ma' o ankerö' vivihan pe Sosenën, me o maaka pe Tamön.”

9

¹ Ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a ma pah te' to sun ne manih kuru, se me' avoe' e ne pa mët, ee heh ep ee pa Matop Vih pe Sosenën se tavus me ma' o kikis.”

*A Sionin E Ieesu' To Tarih Kakaare
Matiu 17:1-13, me Luk 9:28-36*

² O tönim me o pöh poen to oah ee, ke Ieesu' me e Pita', me ra poa tom kea e Jëmis pen Jon. Ee varoe to peah pa tope a pah va kin. Ee varoe kuru to te' va'peh me ne e Ieesu', ka sionin e Ieesu' tarih, ko matan ke en. ³ Ko ohop pe' kakaare oah rakah en pa ö no a te' va po oeh to pupui o rara pe', ke' te' va non. ⁴ Ke Elaëja', pen e Mosës tavus ee ma', pare vavaato me e ne pe Ieesu'. ⁵ Ke Pita' soe ke Ieesu' pan, “Eeh, Apuh, e' to vih rakah e non pea to te' no manih kuru, vaonöt ka möm ah, kemöm u a kukön tanu manih. A te' pën, ka te' pe Mosës, me a te' pe Elaëja'.” ⁶ E Pita' me a meh poa vamomhë pe' to pah naöp vörep ee, ivëh, ke Pita' toksean en, pare' hikta maaka vavih vi non pa soe ne' to soe. ⁷ Ka unöh pöm en pee, ka to tane' ma' manih pa koman a unöh to soe va non manih pan, “E' iva'ih e Koa' peö', ne eö' to iu oah vi no' eah sih, ivëh, köm sih pënton vavih a soe pe'.” ⁸ Ka varu' rakah vakomanih nee to vaveves vah ko ne, pare hikta ep hah ne ta meh te'. E Ieesu' varoe a paeh to te' va'peh me non raoe. ⁹ Ee to këh kunah hah ee ma' pa tope pamëh, ke Ieesu' vuhvuh raoe, ko soe ke rapoë pan, “A tah va'ih nöm to ep vu ma'

manuh pa tope, ne eöm se nat nem soe tavus ke ta meh te', e' se te' non, ko onöt rakah po poen ne eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se to' hah ma'." ¹⁰ Ee to kooan vakis rakah e ne pa ma soe ne Ieesu' to soe ke raoe pa ma kokoman pee. Ivëhkëk, manih koman pee, nee to vaiihi koman hah a ne pan, "A to' hah ma', soe non ataeah?" ¹¹ Ke Pita', ke Jëmis pen kea pe' Jon hi ee pe Ieesu' pan, "Suk ataeah ko te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës sosoe ne pan e Elaëja' se vovoh ma'?" ¹² E Ieesu' to piun raoe, pare' sosoe suk non e Jon Tövapupui, ko soe ke rapoë pan, "A soe pee a man, e Elaëja' to vovoh voh en ma', pare' vatotoopin vahik voh en pa ma moeh tah kurus. E' te' vah va po' non nih ko Puk Vapenpen soe va non manih pan, eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus to se te' o kamis, kee he' tonun a neo', pare mirö' a neo', ko ip vamët ee peö'?" ¹³ Ivëh, kö' se soe keo' peöm pan, a te' vëh no a napan to koman voh ne pan e Elaëja', e' to nö voh en ma'. Ivëhkëk, a ma napan to vatet voh ee pa ma iu pee, pare nok a ma taate' hat manih pe', ke' tavus va en manih pa ö no Puk Vapenpen to soe va non."

E Ieesu' To Vato' Hah E Koa' Oete' No A Ora' Hat To Te' Non Pe'

Matiu 17:14-21, me Luk 9:37-43

¹⁴ Ke Ieesu' me a kukön vamomhë tavus vatönun hah me ee ma' po upöm pee, pare ep i ra napan peo rakah to tönun ma'. O te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës to vavaato vasuka' me ne a ma vamomhë pe Ieesu'. ¹⁵ A napan to ep in e Ieesu' to nö ma', pare pah töhkak vahat ee, pare nö vëhö' ee manuh pe Ieesu' pare vaöt koren me ee pe'. ¹⁶ Ke Ieesu' hi en pa ma vamomhë pe' pan, "Ataeah ne eöm to vavaato vasuka' suk me nem o te' vavaasis poë varih?" ¹⁷ Ka pah te' to te' non topnin a napan poë varih piun ma' a soe pe Ieesu', pare' soe ma' pan, "Apuh, eö' to me vu ma' e koa' oete' peö' manih pa ma vamomhë pën, pan ee se veo këh poë pa ora' hat to te' non manih pe', ke' hikta toto non. ¹⁸ A ma poen kurus rakah no a ora' hat sih öt sih poan ko vi en pe' manih po oeh. Ko poe kakaare tatavus ke non ma' manih pa rivoneah, ke' vakuskus rivon e non. Ke eö' hin vu a ma vamomhë pën, pan ee se veo tavus a ora' hat pamëh,

ivëhkëk, ee hikta onöt ne a veo poë." ¹⁹ Ke Ieesu' soe ke ra vamomhë pe' pan, "Eöm varih to hikta vaman avoe' rakah nem e Sosoenën se vato' en po te', O tovih poen ne eö' se te' va'peh tamoaan me a no' neöm? A tovih poen ne eö' se te' a ma punis peöm? Me ma' öm e koa' manih peö'." ²⁰ Kee me ee ma' pe koa' pamëh manih pe Ieesu', ka ora' hat pamëh ep in e Ieesu', pare' pah kö suntan en pe koa', ke koa' vu' en po oeh ko vakuku vah e non, ko poe tavus ke ma' manih pa rivoneah. ²¹ Ke Ieesu' hi en pe tamaneah pan, "E koa' hara' varë vi voh en pa mët vëh ëh?" Ke tamaneah piun va en manih pan, "E' to taneo rakah voh en pa ö ne' to te' non a koa'. ²² A ma tamoaan rakah no a ora' hat pamëh to kehkeh ip vamët e non sih pe'. E' to viivi non sih poan po sura' me manih koman ruen. Ivëhkëk, eën se nom onöt nom a vato' hah e koa' peö', kën ururuan a möm, parën va'aus eom pemöm." ²³ Ke Ieesu' soe ke poan pan, "Eën se koe a soe vamanih pan, 'Eën se nom onöt nom.' Suk ataeah, eö' to onöt rakah e no' pa nok va nën po te' varih to vaman a non neo' sih." ²⁴ Ivëhkëk, e taman e koa' pamëh to hin vakis en ma' pan, "Eö' to vaman e no' pën. Ivëhkëk, o vaman peö' hikta te' apuh non, sën va'aus a neo' ko vaman peö' sih apuh." ²⁵ E Ieesu' to ep a napan to vavahuk nö e ne ma' manih pee, ivëh, ke' sirö' a ora' hat pamëh to te' non sih pe koa', pare' soe pan, "Papön, eö' to ta' a nös oah, këh tavus ma' e koa' manem, parën nat nom hah hop manih pe'." ²⁶ Ka ora' hat pamëh kokoe', pare' vi en na pe koa' manuh po oeh, ko këh tavus en pe koa', ke koa' koroh ke non pan e' to mët en. Ka nap peo soe e pan, "E' to mët en." ²⁷ Ivëh, ke Ieesu' öt pa koreneah ko kë vasun poan, ke' sun en pare' to' hah en. ²⁸ Vasuksuk po' ne Ieesu' to nö en manuh iuun, pare' te' aven e non, ka ma vamomhë varoe pe' hi ee pe' pan, "Emöm hikta onöt suk nem a veo tavus a ora' hat pamëh ataeah?" ²⁹ Ke Ieesu' piun raoe, pare' soe pan, "A hin varoe kuru to onöt non a veo tavus o vu ora' hat to te' va ne manih. Ahikta meh tah to onöt non."

E Ieesu' To Vapöök Soe A Ö Ne' Se Mët, Pare' Sun Hah En
Matiu 17:22-23, me Luk 9:43-45

³⁰ Ke Ieesu' me ra ma vamomhë pe' käh ee pa vöön vëh ne' to vato' hah e koa' pamëh, pare te' ne topnin a muhin va Galili'. Ke Ieesu' rës rakah e non pa ta pah te' se nat a ö ne' to te' non. ³¹ Suk ataeah, e' to vavaasis non a ma vamomhë pe', pare' soe ke raoe pan, "Eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus no a te' se vikuh en peö' manih pa koreera nap hat, kee sih ip vamët e peö', ka kukön poen sih oah, kö' to' hah, ko sun hah eo'." ³² Ivëhkëk, a ma vamomhë pe' to hikta maaka i ne a pusun in a soe pamëh, ivëh, kee nanaöp e ne pa hi poë.

A Te' Vëh To Te' Me Non A Tasun Apuh Oah

Matiu 18:1-5, me Luk 9:46-48

³³ Kee vos hah ee manuh Kapaneam, pare ho e manuh iuun, ke Ieesu' hi en pa ma vamomhë pe' pan, "Ataeah nöm to vavaasoe vasuka' suk nö vu nem ma' manuh hanan?" ³⁴ Ivëhkëk, ee to hikta piun a hi pe Ieesu', suk ataeah, ee to poet suk a ö nee to vavaato vasuka' nö vu ne ma' manuh hanan suk eteh se te' non a tasun apuh oah manih pee. ³⁵ Ivëh, ke Ieesu' iho' en, pare' vaoe en na pa ma vamomhë pe', pare' soe ke raoe pan, "Ta pah te' se keh iu non a tasun apuh oah manih pa matan e Sosenën, e' a te' pamëh se vöknah hah ea, pare' kikiu va non manih pa te' to kiu akuk non pa napan." ³⁶⁻³⁷ Ke Ieesu' vaoe na a si' koa' sone', pare' vasun poan manih pa topnin in a ma vamomhë pe', pare' vaket non pe', ko soe ke raoe pan, "A te' vëh to koman non a ëhnaneo', pare' kamö' non e koa' sone' to te' va non manih pe si' koa' va'ih, e' kuru to kamö' me e non peö'. Ka te' to kamö' a non neo', e' to hikta kamö' varoe a non neo', e' to kamö' me e non pe Tamön vëh to vanö voh a ma' neo'."

A Te' To Hikta Vakihat Me A Rora E' A Te' Pea

Luk 9:49-50

³⁸ Ke Jon soe ken pe Ieesu' pan, "Apuh, emöm to ep in a pah te' to veveo tavus non sih o ora' hat käh o te' manih pa ëhnöömah. Ivëh, kemöm soepip em pe', suk e' to hikta te' non po kum pea." ³⁹ Ivëhkëk, e Ieesu' to soe ke raoe pan, "Eöm se nat nem soepip in eah, e' se nonok e non pa tah vatoksean manih pa ëhnaneo', me o kikiis peö'.

Suk ataeah, e' to hikta sosoe vahat non a ëhnaneo'. ⁴⁰ A te' to hikta hat ka rora sih, e' kuru a te' pea. ⁴¹ Pënton vavih nem pa soe va'ih, se rö' soe ka neöm, eteh se keh ep ka neöm, pare' he' a neöm a ruen kaak, suk eöm to vatös me a non neo', e Kristo. A te' pamëh ne Sosenën se he' en pe' po voen vëh to hikta onöt non ahik'."

A Taate' Hat To Mimirö' Non Sih O Vaman Pa Te'

Matiu 18:6-9, me Luk 17:1-2

⁴² "Ivëhkëk, ta pah te' se keh koman non pan, e' se rëh ke o vaman pa ta si' pah koa' sone', ke' ku' manih pa taate' hat, e' to vih rakah non pa vahan a vös topoan manih pa ko'koneah, ko varoko' eah tahi'. ⁴³⁻⁴⁴ Ivëh, ka koreomah se keh vaku' a oah manih pa taate' hat, moes kurus eah! E' to vih oah non pa ö nën se te' ro me nom ö pöh koren, kën sih kon o to'to' tamooan. Pe' to hat non pa ö nën to te' me nom o pöök koren, ee se rëh ke pën pa hat, kee vi ee na pën manuh po sura' ësës tamooan. Manuh pa vöön pamëh no ves sosone' to hikta onöt ne a mët, ka sura' pamëh to hikta mumute' non sih. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ka momah se keh vaku' a oah manih pa taate' hat, moes kurus eah! E' to vih oah non pa ö nën se te' me nom o pöh mon ro, kën sih kon o to'to' tamooan. Pe' to hat non pa ö nën to te' me nom o pöök mon, ee se rëh ke pën pa hat, kee vi ee na pën manuh po sura' ësës tamooan. ⁴⁷⁻⁴⁸ Ka matömah se keh vaku' a oah manih pa taate' hat, të kon eah, ko vi na! E' to vih non pa ö nën se te' me nom o pöh matan varoe, kën sih te' hop nom manih pa Matop pe Sosenën. E' to hat non pa ö nën se te' me nom o pöök tök matan, kee rëh ke pën pa hat, kee vi ee na pën manuh po sura' ësës tamooan. ⁴⁹ Eöm se te' a ma punis, paröm sun vakis ko vaman e Sosenën, köm sih tavus o te' totoopin manih pa matan e Sosenën, vamanih pa gol ne to ës po sura' ke' kakaare hah, pare' voon en. ⁵⁰ Me eöm to te' va e nem manih pa sö tetehean, nee to sö a taëen ke' ninin vih. Ivëhkëk, o tetehean va pa sö pamëh se keh hikta te' non, e' se vaninin vih vah va in taëen pamëh nih? Eöm se te' rakah vako nem manih pa sö tetehean, a ma kokoman peöm se te' vatö ne, köm vakamö' me ra ma upöm peöm."

10

*E Ieesu' To Vavahutët Suk Non A Taate'
Va Pa Kök O Vaen
Matiu 19:1-12, me Luk 16:18*

¹ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to sun, pare këh ee pa muhin va Galili', pare pahan ee pa ruen vëh Jödën, ko tavus ee pa muhin va Jiutia'. Ka nap peo tönun hahah kov ee ma' manih pe'. Ke' vatet hahah kov en pa ma taate' pe'. E' to vavaasis hahah kov en pee pa soe pe Sosenën. ² Ko Parësi' nö ee ma' manih pe Ieesu', pare punö' poë pa ma soe, pare soe pan, "Soe ka möm mah. O Vavaasis pe Mosës soe vaonöt kës e non pe voe se kök o vaen, pare' veo e köövo pe', ha?" ³ Ke Ieesu' piun va'peh me a hi, pare' soe pan, "A taate' taeah ne Mosës to he' voh a neöm?" ⁴ Ko Parësi' soe ke Ieesu' pan, "E Mosës to vaonöt voh en pa te' se kiun o kiun marën a kök o vaen pe', pare' veo en pe köövo pe'."

⁵ Ivëhkëk, e Ieesu' to soe ke raoe pan, "E Mosës to kiun voh ka neöm a taate' pamëh, suk ataeah, eöm o te' o pöh vatösoe rakah. ⁶ Ivëhkëk, manih pa taneo in a ma moeh tah, a soe to kiun non manih po Puk Vapenpen to soe non pan,

"E Sosenën to nok voh a te', a te' oete', me e köövo." *Jen 1:27*

⁷ Ivëh, ne voe se këh suk ma' e tamaneah pen e sinaneah, pare' te' vatös me e non pe köövo pe', kee tavus ee pon a paeh.' " *Jen 2:24*

⁸ "Ivëh, kee pon to hikta se te' hah ne a pöök, Ahik. Ee to tavus ee o pöh sionin.

⁹ E Sosenën to vatös voh en pee pon, ka hikta pah te' to onöt non a kök vakëh hah raoe pon." ¹⁰ Vasuksuk, nee to ho hah ee koman iuun, ko vamomhë pe' hi hah ee pe' pa pusun in a tah pamëh. ¹¹ Ke Ieesu' soe ke raoe pan, "Ta pah te' se keh veo e köövo pe', pare' me a meh köövo, a te' pamëh to nok rakah en pa taate' rëhrëh, e' to vöknah e non pe köövo vamomoaan pe' manih pa matan e Sosenën. ¹² Manih pa paeh a taate' pamëh, ne köövo se keh veo e voe pe', pare' me a meh voe, e köövo pamëh to nok rakah me en pa taate' te'te'vaasi'.

*E Ieesu' To Tapui O Si' Koa' Sosone'
Matiu 19:13-15, me Luk 18:15-17*

¹³ Ka napan meeme ee ma' po koa' sosone' manih pe Ieesu', pan e' se vaket, ko tapui raoe. Ivëhkëk, o vamomhë pe' to sirö' ee pa napan poë varih. ¹⁴ Ivëhkëk, e Ieesu' to ep in a taate' pamëh, pare' heve en, pare' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, "Koe raoe, kee nö ma' manih peö', paröm koe a sunpip raoe. Suk ataeah, a Matop Vih pe Sosenën to te' suk non o te' to te' va ne manih po si' koa' varih. ¹⁵ Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm, ta pah te' se keh hikta kon a Matop Vih pe Sosenën vamanih po si' koa' sosone' varih, e' to hikta onöt rakah non a hop pa Matop Vih pamëh." ¹⁶ E Ieesu' to pëtpët o si' koa', pare' vaket non po koa', ko tapui en pee.

*A Te' To Te' Me Non A Ma Tah Peo
Matiu 19:16-30, me Luk 18:18-30*

¹⁷ Ke Ieesu' me ra ma vamomhë pe' taneo hahah kov ee pa suk a hanan, ka pah te' vavaveo ma' manih pe', pare' vatokon en manih pa matan eah, ka te' pamëh hi poan, pare' soe pan, "Apuh vih, eö' se nok ataeah, parö' kon o to'to' tamoaan?" ¹⁸ Ke Ieesu' hi poan pan, "Vahvanih kën poka' a neo' a vih? Ahikta pah te' vih. E Sosenën varoe a paeh a vih. ¹⁹ Ke Ieesu' soe ke poan pan, "Eën to nat e non pa ma taate' ne Sosenën to he' voh e Mosës,

'Koe a ip vamët a meh te',

koe a nok a taate' rëhrëh,

koe a kaveo,

koe a piuk in a meh te' pën manih po vahutët,

koe a piuk marën a öt akuk a tah pa meh te',

parën ta non e tamömah pen e sinömah." *Eks 20:12-16, me Lo 5:16-20*

²⁰ Ka te' pamëh soe ke Ieesu' pan, "Apuh, taneo voh non ma' po poen ne eö' to te' voh no' a koa' ko öök non kuru, eö' to vavatet kurus voh e no' pa ma taate' varih."

²¹ E Ieesu' to ves rakah non manih pa mataneah, pare' pah iu rakah e non pe', pare' soe pan, "A pah tah ro ne eën to kökööt avoe' nom ivëh, eën se nö, parën vavoen vahik rakah a ma tah kurus pën, parën kon a moni' ko he' o te' varih o arus.

Ivëh, kën sih te' amot me nom a ma tah kokoek manuh pa vöön va kin, parën vatet po' a ma' neo'." ²² A te' pamëh to pënton a soe va'ih ko pah ep vahat en, pare' pah nö me en po tamak, suk ataeah, e' to vaneah non a ma tah to parin a peo. ²³ E Ieesu' to kukute' a ma vamomhë pe', pare' soe ke raeo pan, "E' to hiva' rakah ke non po te' öt ö pa hop manih pa Matop Vih pe Sosenën." ²⁴ Ko vamomhë pe Ieesu' pah töhkak vahat rakah ee pa soe pe Ieesu', ivëh, ke Ieesu' soe ke raeo pan, "Pus koa' peö', a te' se kehkeh hop non manih pa Matop Vih pe Sosenën, e' to hiva' rakah ke non pe'. ²⁵ E' to te' tö rakah ke non pa këmöl pa hop koe manih pa töhko' in a ni kunkun. Ivëhkëk, e' to hiva' oah rakah e non pa te' öt ö to kehkeh hop non manih pa Matop Vih pe Sosenën." ²⁶ A ma soe varih no a ma vamomhë to pënton, pare pah töhkak vahat ee, pare vaiihi koman hah e ne pan, "E' se keh te' va non nën, keteh se po' kon o to'to' tamoan?" ²⁷ E Ieesu' to ves rakah non manih pee, pare' soe ke raeo pan, "A ma tah varih no a napan to hikta onöt ne a nok, Ivëhkëk, e Sosenën onöt e non pa nok a ma moeh tah kurus." ²⁸ Ke Pita' soe ke Ieesu' pan, "Ep ah! Emöm to këh kurus voh em ma' pa ma tah pemöm, pamöm vatet em ma' pën." ²⁹ Ke Ieesu' soe ke raeo pan, "Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm. A napan varih to koman voh a ma' neo', me a soe vih peö', pare këh ma' a ma iuun pee, me a ma kea pee, me a ma vameere, me a ma tamëëre, me a ma sinëëre, me a ma rak pee, ³⁰ ee se kon oah ee pa ma 100 tah va pa ma tah nee to këh ma'. Ko poen nee se te' avoe' ne manih po oeh, ee se kon ee pa ma iuun peo, me ra ma kea peo, me ra ma sinan peo, me a ma vamen peo, me a ma pus koa' peo, me a ma rak peo, me ee se kon ee o to'to' tamoan. ³¹ Ivëhkëk, o te' varih to vovoh ne kuru manih po oeh, amot nee se vasuksuk varu' hah ne ma', ko te' varih to vasuksuk ne kuru, amot nee se vovoh varu' ne."

E Ieesu' To Vakön Soe En Pa Ö Ne' Se Mët, Pare' Sun Hah En

Matiu 20:17-19, me Luk 18:31-34

³² Ko poen nee to suksuk nö ne a hanan to nö non manuh Jerusalëm, ke Ieesu' vëhö' vovoh ken pee, ka ma vamomhë pe' pah

naöp suntan ee. Ka napan me varih to suksuk nö ne raeo vananaöp pet ee, pare koman ne pan, ta pah tah hat se tavus raeo manuh Jerusalëm. Ke Ieesu' me ke en pa havun me ra poa vamomhë pe', pare' soe vanat en pee pataeah se tavus manih pe' manuh Jerusalëm. ³³ E Ieesu' to soe ke ra ma vamomhë pe' pan, "Pënton vavih nem, ea to ëpëp nö e no manuh Jerusalëm, ka pah te' se he' en peö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus manih pa koreero te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës. Kee se vaho' ee peö' po vahutët, pare vaonöt ee pa ip vamët a neo'. Ee se he' a neo' manih pa koreera napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. ³⁴ Ee se kö a neo', pare teteo a neo', ko rëp a neo', pare ip vamët a neo', kö' mët eo'. Ko kukön poen sih oah, kö' to' hah, parö' sun tane' hah eo' ma' po vapeepe."

E Jëmis Pen E Kea Pe' Jon To Kehkeh Sunön Ne

Matiu 20:20-28

³⁵ A poa sunai' Sëbëdi' e Jëmis pen e Jon to nö ma' manih pe Ieesu', pare soe pan, "Apuh, emöm to iu nem a si' pah tah, ne eën se nok manih pemöm." ³⁶ Ke Ieesu' hi raeo pan, "Eöm iu nem ataeah ne eö' se nok manih peöm pom?" ³⁷ Ke Jëmis pen kea pe' Jon soe kee pe Ieesu' pan, "Amot ne eën se kon a tasun apuh, kemöm iu nem ta paeh pemöm se iho' non manih pa papmatö pën ka meh iho' non pa papkiruk pën." ³⁸ Ivëhkëk, e Ieesu' to piun a soe pee pare' soe pan, "Eöm to hikta nat vavih nem pataeah nöm to ihi a no neo' pom. Eöm antoen kës e nem pa kaak pa kap vëh nö' se kaak manih pe'? Paröm onöt kës e nem pa te' o kamis vëh ne eö' se te'? Ke' eöm onöt e nem pa mët vamanih pa ö ne eö' se mët vah ava manih pa kuruse ha?" ³⁹ Ke Jëmis pen e Jon piun ee pa soe pe Ieesu', pare soe pan, "Emöm to antoen e nem po' pa nok a ma tah varih nën to sosoe nom." Ke Ieesu' soe varu' ke raeo pon a soe vapipino', pare' soe pan, "Oman rakah! A kap va'ih ne eö' se kaak manih pe', ne eöm se kaak me em. Eöm me to onöt e nem pa mët vamanih pa ö ne eö' se mët vah ava manih pa kuruse." ⁴⁰ "Ivëhkëk, eö' to hikta

te' me no' to kikis marën a kon eteh se iho' manih pa papmatö peö', me a papkiruk peö'. Ahik! E Sosenën koman se he' a poa ö ihiho' poë varih manih pe retereh ne' to vamatop keon ke voh en pee." ⁴¹ A meh havun vamomhë to pënton a soe va'ih, pare pah heve ov ee pe Jëmis pen e Jon. ⁴² Ivëh, ke Ieesu' vaoe ununun en pa ma vamomhë pe', kee tönun ee ma' manih pe', ke' soe ke raoe pan, "Eöm nat e nem po te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ee to matop vakis rakah e ne pa napan pee. Me o upöm te' apa'puh pee to kikis rakah ov e ne pa napan pee se vavatet ne a ma soe pee. ⁴³ Ivëhkëk, a taate' te'te' vasusunön to hikta se te' non topnineöm. Ivëh, keteh to kehkeh tavus non a te' sunön manih peöm e' se te' non a te' kikiu peöm kurus. ⁴⁴ Ka te' se keh vovoh ka no neöm, e' se te' rakah ko non a te' to kiu akuk non manih pa napan kurus. ⁴⁵ Suk ataeah, eö' E Koa' Te' Pa Napan Kurus ne Sosenën to hikta vanö voh ma' marën a napan se kiu va'aus a ne neö'. Ahik. eö' to nö voh ma' pa va'aus raoe, me eö' se he' o to'to' peö' manih pa ö ne eö' se mët marën a hehe a napan varih no a taate' hat to nohnoh non rapoë."

*E Ieesu' To Vato' Hah A Pah Te' Kehö'
Matiu 20:29-34, me Luk 18:35-43*

⁴⁶ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to vos ee manuh pa vöön va Jeriko'. Pare o'oah nö e ne pa vöön pamëh, ka nap peo rakah nö va'peh me ee pee. Ke Batimeus e' a te' keho', e' e koa' pe Timeus, e' to iho' non sinten hanan, pare' hinhin moni' non sih a ma napan. ⁴⁷ E' to pënton a napan to sosoe ne a ö ne Ieesu' va Nasarët to nönö non ma' pare' taneo en pa hin vakis na pan, "Ieesu' Koa' supnai' pe Devit, ururuan a neo' ah." ⁴⁸ Ka ma napan sirö' poë, pare soe pan, "Vatotomin ah." Ivëhkëk, e' to pah kokoe' vakis oah en na pan, "Koa' supnai' pe Devit, ururuan a neo' ah." ⁴⁹ Ke Ieesu' sun en, pare' soe pan, "Vaoe na öm eah, ke' nö ma' manih peö'." Kee vaoe ee na pe Batimeus a te' keho', pare soe ke poë pan, "Sun ah, parën vaeö, pe Ieesu' to vaoe en ma' pën." ⁵⁰ Ke Batimeus vi en po o hop vatonun pe', pare' sun vëvëhö' rakah en, pare' vaveo en manuh pe Ieesu', ke Ieesu' hi poan pan, ⁵¹ "Eën iu nom ataeah ne eö' se nok manih

pën?" Ka te' keho' pamëh soe pan, "Apuh, eö' to iu opoep hah no'." ⁵² Ke Ieesu' soe ke poan pan, "Eën se nö hah na manuh pa vöön pën, o vaman pën to vato' hah en pën." Ka varu' rakah vakomanih no a mataneah to takap hah en, ke' ep vavih hah en, ko vatet en pe Ieesu' manih hanan.

11

E Ieesu' To Vos Manuh Jerusalëm Vamanih Pa Te' Sunön

Matiu 21:1-11, me Luk 19:28-40, me Jon 12:12-19

¹ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to vatët ee pa tavus manuh Jerusalëm, pa vöön va Bëtfes me Bëtani', pare vatët ee sinten a Tope Öliv. Ke Ieesu' vanö vovoh en pa poa vamomhë pe'. Kee vos e Bëtfes. ² E Ieesu' to vanö me raoe a soe to te' va non manih pan, "Eöm se nö manuh pa vöön to te' vatët non manih. Eöm se tavus pa vöön pamëh, paröm ep oho' em pa tönki' seka' to nohtöön non, no ahikta pah te' to tok avoe' non manih pe'. Paröm ihan eah, ko me ma' eah manih peö'. ³ Ka ta pah te' se keh hi a neöm pan, 'Eöm nok suk vamanih ataeah?' Köm soe keah pan, 'E Topoan to iu non poan. E' se vanö oho' hah en ma' pe'.' " ⁴ Ka poa vamomhë pe' nö ee, pare taum e pa tönki' seka' to nohtöön non manih po hopa' in a iuun, pare ihan ee pe'. ⁵ Ka ma te' varih to sun vatët ne pa sinten a iuun pamëh hi raoe pan, "Öm ihihan suk nem a tönki' seka' vëh ataeah?" ⁶ Kee piun va ee manih pa ö ne Ieesu' to soe va vu ke raoe pon, ka ma te' varih to vaneah ne pa tönki' vaonöt ke pee pon pa me a tönki'. ⁷ Ka poa vamomhë pe Ieesu' me e ma' pa tönki' seka' manih pe Ieesu', pare pan e pa tonun a tönki' pa rara, ke Ieesu' peah en pa tönki', kee nö me ee pe'. ⁸ Ka napan o pöh peo rakah to ihan a ma ohop rërë pee, pare panpan ee manih hanan. Ko upöm moes ma' a ma pea naon, pare vaho' ee manih hanan. ⁹ Ka napan varih to vovoh nö ke ne e Ieesu', me ro te' varih to suksuk nö ne ma' poë, ee to tataoa nö ne ma', pare sosoe ne pan, "Vaeö ke na e Sosenën!

E Sosenën se tapui a oah

suk eën to nö ma' pa ehnan e Sunön!

Sng 118:26

10 E Sosenen se tapui a matop vèh to nõ ma' kuru,

E' a matop pe sipuura Devit!

Vaeõ rakah, ko kè a èhnan e Sosenen!”

11 E Ieesu' to vos manuh Jerusalèm, pare' ho en koman Iuun Hinhin Apuh, pare' epep vah e non pa ma ta kuru va pa koman a Iuun Hinhin Apuh pamèh, ivèhkèk, a potan to kunah en, ke' kèh en pa Jerusalèm, pare' nõ en manuh Bètani' me a havun me ra poa vamomhè pe'.

E Ieesu' To Soe Ke O Naon Pan E' Hikta Se Voa' Hah Non

Matiu 21:18-19

12 Ka muhin takah en, ke Ieesu' me ra ma vamomhè pe' tane' hah ee ma' Bètani', pare' vovos hah nõ ne Jerusalèm, ke Ieesu' hara' en po maè. 13 E Ieesu' to ep varo en na pa pah vu naon nee to ènèen ne sih a ma voa' i ne', a èhnaneah o fik no a uvineah to kupkup non poan. Ivèh, ke Ieesu' nõ en pa ep, pan e' se ep kèh to voa', ko èen. Ivèhkèk, e' to nõ vatèt pare' ep in o uvin naon varoe, suk ataeah, e' to hikta te' non pan o poen voa' po naon pamèh. 14 Ivèh, ne Ieesu' to soe suk ke a vu naon ènèen pamèh pan, “Ahikta te' to se èen tane' hah non to voa' naon manih pèn” A ma vamomhè pe' to tènán e ne pa soe pamèh.

E Ieesu' To Veo A Napan To Vavoen Tah Ne Koman Iuun Hinhin Apuh

Matiu 21:12-17, me Luk 19:45-48, me Jon 2:13-22

15 Ee to nõ ko vos hah e manuh Jerusalèm, ke Ieesu' ho en pa Iuun Hinhin Apuh, pare' taneo en pa veo tavus a napan varih to vavavoen ne a ma tah pee. E' to koep en pa pok pa nap papanih moni', pare' koep en pa ma õ ihihó' po te' varih to vavavoen ne o panuh. 16 Ivèh, ke' soepip rae, pare' soe pan, “Eöm se nat nem te' koe hah ke ma' ta ma tah manih pa õ mahèn va pa sinten Iuun Hinhin Apuh.” 17 Ke Ieesu' vavaasis non rae, pare' soe pan, “Manih po Puk Vapenpen no a te' vanènèn soe e Aisaèa' to kiun voh, to soe va non manih pan, ‘A iuun peõ' e' a iuun hinhin pa napan kuru.’”

Ais 56:7

Ivèhkèk, eöm to rih eah, ko nok em pe', “A õ vavakoan po te' kakaveo.”

Jer 7:11

18 O te' susunön èsès he', me ro o te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosès, to pènton a ma tah ne Ieesu' to nonok non pare taneo ee pa vaiu kèh ta hanan ne se ip vamèt koe e Ieesu'. Ee to nanaöp e ne pe Ieesu', suk a nap peo to iu e ne pa ma vavaasis pe' to te' me non o kikis. 19 Pa matanpoen ne Ieesu' me a ma vamomhè pe' to kèh ee pa Jerusalèm, pare nõ ee.

A Te' To Vaman Rakah Non Ko Hinhin Non, E' Se Kon En Pa Tah Ne' To Iu Non

Matiu 21:20-22

20 Pa pöstakah rakah ne Ieesu' me ra ma vamomhè pe' to o'oah nõ ne, pare ep hah ee pa vu fik pamèh. E' to rak tane' ma' manuh pa uvineah, ko öök e non ma' pa ma aan. 21 E Pita' to koman hah na a soe va'ih ne Ieesu' to soe a te' vavoh in a vu naon pamèh, ivèh, ke' soe ke Ieesu' pan, “Ep kèk ah, Apuh, po naon vèh nèn to sirò' ate' na nopoen to rak en.” 22-24 Ivèh, ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhè pe' pan, “Ta pah te' se keh te' rakah me non o vaman manih pe Sosenen, pare' ta' a tope vèh pan, ‘Sun ah, parèn vi kunah koman hah keo' manuh koman tahi.’” Ivèh, ka te' pamèh se keh te' kikis rakah non po vaman me a hin, pare' nat non susunè non po kokoman pe'. E' se keh hinhin suk non ta pah tah, pare' vaman rakah non manih pa hin pe', a, e Sosenen se he' en pe'. 25 Eöm se keh sun pa hin, paröm koman a hat no a meh te' to nok manih peöm, eöm se ihan anoe kèh eah pa hat pamèh. Ivèh, ke Tamèneöm vòh pa vöön va kin se ihan anoe me en pa ma te' hat peöm. 26 Eöm se keh hikta ihan anoe a ma hat po upöm te', e Tamèneöm vòh pa vöön va kin e' me se hikta ihan anoe non a ma te' hat peöm.”

Ee To Hi E Ieesu' Pan Eteh To To He' Eah A Tasun

Matiu 21:23-27, me Luk 20:1-8

27 E Ieesu' me ra ma vamomhè pe' to hah ee manuh Jerusalèm, ke Ieesu' ho ko nõnõ vah non koman a Iuun Hinhin Apuh, ko te' susunön èsès he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosès, me ro te' susunön po Jiu' to nõ ee ma' manih pe Ieesu'. 28 Pare hi poè pan, “A tasun taeah nèn to te' me nom, parèn nonok nom a ma kiu varih? Eteh to he' a oah a tasun pamèh?” 29 Ke

Ieesu' piun raoe, pare' soe pan, "Eö' me se hi voh a neöm a si' pah hi ro, ke eöm se keh he' em peö' pa piun, eö' me se soe tavus keo' peöm pa tasun nö' to te' me no', parö' nonok no' a ma kiu apa'puh varih. ³⁰ Soe voh ka neo' öm, a tasun vëh pa pupui a napan ne Jon Tövapupui to he' voh, tane' ma' pe Sosenën, ke', e' tane' ma' manih pa napan ah?" ³¹ Ko te' susunön esës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, me ro te' susunön po Jiu' to vavasoe koman e ne pan, "Ea se po' soe ataeah, ea se keh soe pan e' to tane' ma' manuh pe Sosenën, ke' soe en pan, 'Vahvapo'nih ka hikta vaman no e Jon?" ³² Ke ea se keh soe pan, o kikis pamëh to tane' ma' pa te', a, a soe pamëh hikta antoen non, suk ataeah, a napan kurus to vaman e ne pe Jon a te' vanënën soe." ³³ Ivëh, kee piun e Ieesu', pare soe pan, "Emöm to hikta nat nem." Ke Ieesu' soe ke raoe pan, "Eö' me to hikta se soe tavus ka no' neöm a tasun ne eö' to te' me no', ko nonok no' a ma kiu varih."

12

A Soe Vapipino' Va Pa Nap Hat To Matop Ne A Rak Voaën

Matiu 21:33-46, me Luk 20:9-19

¹ Ke Ieesu' vavaato avoe' e non, pare' nok a soe vapipino' to soe suk non a ö no a ma upöm te' susunön po Jiu', me a ö no a napan to mimirö' vavoh ne o te' vanënën soe, pare' soe pan, "A pah te' to nep voh a nep voaën pe', pare' eean tavi poan, ko een a kove', pare' vasun a nöhsun pa koman kove', marën a nus o hun voaën manih pa nöh pamëh, ko u a tanu vakin marën a ö no a te' se iho' non, pare' ut non pa nep voaën pe'. Pare' he' en pa nep voaën pe' manih po upöm te', kee kiu moni' e ne manih pe', e' heh nö varo en pa meh muhin. ² Ko poen no a voa' in a voaën to manot en, ke tövaneah pa rak voaën vanö en ma' pa te' kikiu pe' pan, e' se nö manuh po te' varih to matop ne sih pa rak pe'. E' to iu non pan, ee se he' na poë ta ma te' voa' voaën va pa rak pamëh. ³ Ivëhkëk, a napan varuh to matop ne sih pa rak voaën pamëh, to öt a te' pamëh pare pah ip vahat ee pe', ko vanö akuk hah ee pe'. ⁴ Ivëh, ke tövaneah pa rak vanö en ma' pa meh te' kikiu pe' manih pa napan

varih to matop ne sih pa nep voaën pe', kee öt poë, pare navuh hoko' ee pa pasuneah, ko pah ip vapoet ee pe', ko vanö akuk hah ee pe'. ⁵ Ke tövaneah pa rak voaën vanö hah en ma' pa meh te' kikiu pe', kee öt poë, pare ip vamët ee pe', ke' mët en. Vasuksuk po' ne' to vanö kurus en ma' pa nap kiu pe', kee nö ee ma'. Ka napan varih to matop ne sih pa nep voaën ip vamët ee pa ma upöm, ee he rëp ee pa ma meh. ⁶ Ke tövaneah pa rak te' varoe me ko non a paeh a te' ro ne' se vanö, e' e koa' koman rakah pe', ne' to iu oah non sih poan. E' to vanö en pe' manuh pa napan varih to matop ne sih pa rak voaën pe'. Suk ataeah, e voe to koman non pan a napan se ta e ne pe sunai'eah. ⁷ Ivëhkëk, a napan varih to matop ne pa nep voaën to vavaasoe koman e ne pan, 'Iva'ih e koa' koman pe tövaneah pa rak voaën, ep öm, ka ip vamët ee pe', ka ma tah varih to vaneah non pe tamaneah, sih vaneah varu' e non manih pea.' ⁸ Ivëh, kee not poë, ko ip vamët ee pe', pare vi tavus ee na pe' pa sinten a rak voaën pamëh." ⁹ Ke Ieesu' hi en po te' susun po Jiu', pare' soe pan, "E tövaneah pa rak voaën se po' nok vahvanih? E' se pö' nö ma', pare' ip vamët a napan varih to matop ne pa rak, pare' he' varu' en po upöm te' ha? ¹⁰ Eöm to hikta ëh pö' voh a soe va'ih to kiun non po Puk pe Sosenën to soe suk voh non e Kristo, pare' soe non pan,

'A vös va'ih no a nap ekeok to vi tavus in, to tavus en a vös vamomoaan vëh to toon vakis non a iuun.

¹¹ E Sunön to nok a vös pamëh, ke' tavus en o toon to toon vakis non a iuun, pare' para' ep vamanin manih pa mataara.' " *Sng 118:22-23*

¹² Ka nap susunön po Jiu' kehkeh öt e ne pe Ieesu'. Suk ataeah, ee to nat e ne pe Ieesu' to sosoe vapipino' suk e non pee. Ivëhkëk, ee to nanaöp e ne pa napan. Ivëhpëhkëk a nap susunön to vakëkëh ee pe Ieesu', pare vanönö ee.

Ee To Hi E Ieesu' Pan, Ea Se Voën Ee Pa Takis Manih Pe Sisa', Ke' Ahik?

Matiu 22:15-22, me Luk 20:20-26

¹³ Ka ma nap susunön po Jiu' vanö ee ma' po Parësi', me ro upöm va po kum te' pe Hëerot, kee nö ee ma' manih pe Ieesu'

pa punö' poë pa vaato. ¹⁴ Ka nap susunön po Jiu', me a kën poan e Hëërot to nö ma' manih pe Ieesu', pare soe ke poë pan, "Apuh, eën a te' pëpënton soe rakah, parën sosoe man, parën hikta nat nom pa koman varoe ta pah te', ko hikta nat nom pa soe ta pah soe manih pa te' hikto ëhnan, me a te' to te' me non o ëhnan. Ahik. Manih pa soe man varoe sih nën to vavaasis nom a napan a soe man pe Sosoenën, eën koman vanom nih? E' vih kës e non pea pa he' a takis manih pe Sisa', ke' a hik?" ¹⁵ Ivëhkëk, e Ieesu' to nat en po piuk pee, pare' soe ke raeo pan, "Eöm pupunö' a no neo', suk ataeah? Te' ma' öm ta pah moni' manih peö' paröm vataare voh a neo'." ¹⁶ Kee te' ke ma' pe' po pöh voa' moni', pare he' ee pe', ke' hi en pee pan, "A ëhnan me o kaho' peteh ivëh to te' non pa moni' vëh?" Kee piun e Ieesu', pare soe pan, "Pe Sisa'." ¹⁷ Ke Ieesu' piun a soe pee, pare' soe pan, "A tah to vaneah non pe Sisa' nöm se he' e Sisa'. Ka tah to vaneah non pe Sosoenën nöm se he' e Sosoenën." Kee pah töhkak vahat ee, suk e Ieesu' to vaniu kën en pa punö' pee.

Ee To Hi E Ieesu' Pa Mët Me A Sun Hah Pa Te'

Matiu 22:23-33, me Luk 20:27-40

¹⁸ Ko Sëdiusi, ee o kum te' to hikta vaman ne pan a nap mët se sun tane' hah ee manih po vapeepe, to nö ee ma' manih pe Ieesu'. ¹⁹ Pare soe ee pan, "Apuh, e Mosës to kiun voh ka ra a soe to soe non pan, "Ta pah te' se keh mët akuk e' hikta vatvus ta pah koa' manih pe köövo pe', ke kea pe' me hah e köövo amop pe', pare' vatvus a koa' se kon a ëhnan e kea pe'." ²⁰ E' to te' non a kën tom mahin to onöt ne a tönim me ra pöök, ka te' a vamomoaan vaen en, pare' te' non ko mët akuk en, e' he hikta vatvus avoe' non ta koa'. ²¹ Ke vapöök kea pe' me pet en pe köövo pamëh, pare' mët en, e' he hikta vatvus ta pah koa', ka vakön nok pet va en nën. ²² Ka tönim me ra pöök kën tom mahin poë varih vameeme petpet voh e ne pa pah köövo pamëh, pare hikta vatvus ta pah koa'. Ko poen nee to mët vahik ee, ko vasuksuk rakah ne köövo to mët pet en. ²³ Ivëh, ka amot rakah no a nap mët se sun hah ee, ko poen pamëh ne köövo pamëh se te' rakah non e köövo peteh? Eën to nat e

nom, pe' to me voh non a tönim me ra poa te', pare' te' voh e non e köövo manot pee."

²⁴ Ke Ieesu' soe ke ro Sëdiusi pan, "Eöm o te' o nun rakah to hikta nat vavih nem pa soe va po Puk Vapenpen, paröm hikta nat me nem o kikis pe Sosoenën, ivëh köm vavaato pinpiun e nem. ²⁵ Manih po poen no nap mët se sun tane' hah ma' manih po vapeepe, a napan kurus hikta se vavaen hah ne, e'e se te' va e ne manih po ankerö' va pa vöön va kin. ²⁶ Ivëhkëk, manih pa soe va pa mët me a sun hah, eöm to hikta ëh pö' voh a soe pe Sosoenën ne Mosës to kiun voh, o vahutët va po si' naon sone' to ës voh. Manih po vahutët pamëh ne Sosoenën to soe ke Mosës pan,

'Eö' e Sosoenën pe Abraham,

me eö' e Sosoenën pe Aësak,

me eö' e Sosoenën pe Jekop.' *Eks*

3:6

²⁷ E Sosoenën to hikta te' non pan e Sosoenën pa nap mët. Ahik. E' e Sosoenën pa nap to'to'. A soe peöm a nun."

A Pah Taate' Apuh Pe Sosoenën

Matiu 22:34-40, me Luk 10:25-28

²⁸ A pah te' vavaasis to nat i non o Vavaasis pe Mosës to nö ma', pare' pënton raeo to vavaato vasuka' ne, pare' pënton en pe Ieesu' to pinpiun vavih rakah e non pa ma soe po Sëdiusi, ivëh, ke' hi en pe Ieesu' pan, "A taate' taeah to te' oah non a ma meh taate', pare' vih oah non?" ²⁹ Ke Ieesu' piun a soe pe' pare' soe pan, "Iva'ih a taate' vamomoaan.

'Eöm varih a napan va Israël,

eöm se pënton.

E Sunön Sosoenën pea a paeh apuh ro.' *Lo*

6:4-5

³⁰ 'Eöm se iu rakah nem e Sunön e Sosoenën peöm manih pa ma kupu peöm,

me manih pa ma apeneöm,

me manih pa ma kokoman peöm,

me manih pa ma kikis kurus rakah

peöm.' " *Lo 6:5*

³¹ "Ka vapöök taate' to te' va non manih,

'Eën se iu nom a meh te' vamanih pa ö ne eën to iu hah va ka nom.' " *Lev 19:18*

"Ahikta meh taate' to te' apuh non, pare' te' oah non a poa taate' varih." ³² Ka te' vëh to nat non sih pa taate', soe va in e Ieesu' manih pan, "Apuh! A soe pën a man rakah.

E Sosenën, e' a paeh Apuh ro, a hikta meh. ³³ Ea se iu rakah no e Sosenën manih pa ma kupu pea, me manih pa ma nat pea, me manih pa ma kikis kurus pea. Para iu va i no upöm te' vamanih pa ö ne ea to iu hah va ka no. Ea se vavatet rakah no a poa taate' apuh poë varih. E Sosenën to iu rakah e non pee, suk ee to apuh oah rakah e ne pa ma he' varih nee to ësës voh ke ne na e Sosenën po sura'. A poa taate' poë varih to apuh oah e ne pa ma vu he'." ³⁴ E Ieesu' to pënton a te' pamëh to pinpiun vavih e non pa soe pe', vamanih pa te' to te' rakah me non o nat vih, ivëh ke Ieesu' soe ke poan pan, "Eën to hikta te' varo këh nom a Matop Vih pe Sosenën, a si' ö hat kën vaman a neo', ko hop eom ma' manih pa Matop Vih pe Sosenën." Ka ma upöm te' naöp ee pa hi hah e Ieesu' ta ma meh hi.

E Ieesu' To Hi A Ma Napan, Pan E Kristo Eteh

Matiu 22:41-46, me Luk 20:41-44

³⁵ O poen ne Ieesu' to vavaasis non koman Iuun Hinhin Apuh, pare' hi a napan a hi, pare' soe pan, "Vahvanih ko te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës sosoe ne sih pan, e Kristo, e' e koa' pe Devit? ³⁶ A Tuvuh Vasio' to he' e Devit o kokoman, ke' soe vamanih pan,

'E Sosenën to soe ke Devit pan,
"E Kristo e Sunön pën."

'Ke Sosenën sosoe avoe' ke non pe Kristo pan,'

"Tho' ah manih pa papmatö peö',
ko te' nom nën ke' onöt po poen nö' se vaho' o te' varih to vakihat me a nom oah manih paan a matop pën.'" *Sng 110:1*

³⁷ Moaan voh e Devit koman to soe pan, 'E Kristo e Sunön peö'.' E Kristo hikta te' varoe non pan e koa' pe Devit. Ahik. E' to te' me va i non manih pe Sunön rakah pe Devit."

O Te' To Nat I Ne O Vavaasis Pe Mosës To Nonok Ne A Ma Taate' Hat

Matiu 23:1-36, me Luk 11:37-54; 20:45-47

³⁸ E Ieesu' to vavaasis avoe' e non pa napan, pare' soe pan, "Eöm se matop rakah nem pa napan varih to matop ne sih pa taate', e'e to manin rakah nee a ö ne se

ohop ne a ma ohop rëerë, pare nönö vah ne, ko iu rakah ne a napan se vaeö me ne raoe, pare ta ne raoe manih pa ma ö totoaan. ³⁹ Pare iu rakah ne a iho' pa ma ö ihiho' po te' susunön manih pa ma koman iuun hinhin sone'. Ee to iu suntan rakah ne sih a iho' vovoh pa ma taëen apa'puh. ⁴⁰ Ee to vavakëen ne sih o köövo amop, pare kakaveo ne a ma moeh tah pee. Pare pikpiuk hah a ne pa nok a ma hin rë. Manih po poen nee se te' po vahutët, a pap napan poë varih se kon o Kamis o pöh apuh oah rakah."

E Köövo Arus To He' O He' Pe' Manih Pe Sosenën

Luk 21:1-4

⁴¹ E Ieesu' to iho' vatët non manih pa pokis vavaho' moni' va pa Iuun Hinhin Apuh, pare'ut non a napan to vavaho' ne a ma moni' pee manih pa pokis, a te' öt ö to vaho' a ma moni' peo. ⁴² Ka pah köövo amop arus nö ma', pare' vaho' o si' pöök voa' moni' to matan va ne manih pa poa toea'. ⁴³ Ke Ieesu' vaoe ununun a ma vamomhë pe', pare' soe ke raoe pan, "Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm, e köövo amop arus vëh to vaho' a moni' to apuh oah e non pa ma moni' no a napan to vavaho' ne manih pa pokis moni' va pa Iuun Hinhin Apuh, manih po epep pe Sosenën. ⁴⁴ Ka napan varih to te' me ne a ma moni' peo, to vaho' ro a ma paeh manih pa ö vavaho' moni'. Ivëhkëk, e si' köövo vëh to kökööt rakah non pa moni' to vaho' vahik en pa si' moni' pe', pare' hikta te' hah me non ta meh marën a voen a taëen."

13

E Ieesu' To Soe Pan A Iuun Hinhin Apuh Se Takök

Matiu 24:1-2, me Luk 21:5-6

¹ E Ieesu' me a ma vamomhë pe' to këh ee pa Iuun Hinhin Apuh, ka pah vamomhë pe' soe ke poan pan, "Ep këk na! Apuh, po iuun vihvih varuh nee to eok voh po vös ep vavih." ² Ke Ieesu' piun a soe pe', pare' soe vamanih pan, "Eën to ep me e nom na pa ma iuun apa'puh varuh, ha? Ahikta pah vös to onöt non a tok pa tonun a meh. Ahik. E'e se taru kunah kurus ee ma'."

E Ieesu' To Soe Pan A Ma Punis Peo To Se Tavus Ma'
Matiu 24:3-14, me Luk 21:7-19

³ E Ieesu' to iho' non manuh pa Tope Oliv, pare' ep non na a Iuun Hinhin Apuh va Jerusalēm to te' non ma' manuh. E Pita', ke Jēmis, ke Jon, ke Ēndru', ee varoe a taana' vamomhē to nō ma' manih pe Ieesu', pare hi poē pan, ⁴ “Soe ka mōm ah, o poen poanheh no a ma tah poē varih se tavus. Me o vēknōm taeoh se tavus momoan ma', kemōm se ep, pamōm nat a ma tah poē varih se tavus ma'?” ⁵ Ke Ieesu' piun a soe pee, pare' soe ke rapoē pan, “Matop vavih nem, ta pah te' tome' piuk ka neōm. ⁶ A nap peo rakah se nō ma', pare popoka' ne a ēhnaneo', pare soe va ee manih pan, ‘Eō' ivēh a te' pamēh’, pare piuk ee pa napan. ⁷ Parōm koe a naōp pa ō ne eōm se pēnton a ma paarak va pa ma vapus apuh, me eōm se keh pēnton ta ma vaato vanōvan va pa ma vapus apa'puh to tavus manuh pa ma meh muhin. A, eōm se nat nem tōhkak vahat, suk ataeah, a ma tah poē varih se tavus ee ma'. Ivēhkēk, o poen no oeh vēh se hik to me' e non pa tavus ma'. ⁸ A napan va pa pah muhin se sun, pare vapus me ee pa napan va pa meh muhin. Ka matop vih pa pah te' sunōn se sun, pare' vapus me en pa te' matop vih pa meh te' sunōn. A rikrik se kō pa ma meh muhin, ko maē apuh tavus en. A ma tah poē varih se tavus momoan vamanih pa ō ne kōōvo to hara' o kamis va pa ō ne' to kehkeh vahuh non.

⁹ Eōm koman se matop vavih nem, a napan se ōt a neōm, ko vaho' ee peōm po vahutēt, ko ip ee peōm manih koman a ma iuun hinhin sone' pee. Eōm se sun em po vahutēt matēero te' apa'puh va pa kaman, me ro te' susunōn. Suk eōm to vaman, parōm vavatet a nem neo', parōm vatvus a Soe Vih peō' manih pee. ¹⁰ A ma napan kurus va po oeh vēh se pēnton a te' vēh to vatvus momoan voh a Soe Vih peō'. Ka amot no a ma tah poē varih se tavus po' ma'. ¹¹ Ee se vate' e peōm po vahutēt, suk a ō ne eōm to vaman a no neo'. Eōm se nat nem nanaōp nem, parōm koe a karē vovoh ataeah nom se soe. Ahik. A ma soe kurus ne Sosenēn se he' vēhō' rakah en peōm, kōm soe tavus em. Suk ataeah, e'

to hikta te' non pan, eōm koman ivariv se vavatvus nem a ma soe poē varih. Ahik. A Tuvuh Vasio' ivēh se vatvus a soe pamēh. ¹² O te' se he' mēt ee pa ma kea pee manih pa nap hat, kee ip vamēt ee pee. Ka kēn taman se nok va ee nēn manih pa ma koa' pee. Ka ma koa' pee se hat ke ne pa ma tamēere me ra ma sinēere, pare ip vamēt ee pee. ¹³ A napan se heve ov e ne peōm, suk eōm to vaman, parōm vavatet a nem neo'. Ivēhkēk, o te' varih to te' vakis ne pa te' a ma punis, pare ōok na po poen no o oeh se hik, e Sosenēn se hehe en pee.

A Punō' Hat Rakah Se Tavus
Matiu 24:15-28, me Luk 21:20-24

¹⁴ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pet en pan, “Eōm se ep a Tah A Pah Hat rakah to sun non pa iuun pe Sosenēn.” Ka te' to ēhēh non a soe, e' se maaka vavih rakah non a pusun in a soe pamēh. Ivēh, ka napan varih to te' ne manih pa muhin va Jiutia' ee se rusin ee manuh pa moeh totope. ¹⁵ Ka te' vēh to tok non tonun a iuun pe', e' to hikta onōt non a kunah ma', ko ho koman iuun pe', pare' kokon ma' a ma tah pe'. ¹⁶ Ka te' vēh to te' non pa rak pe', e' to hikta onōt non a tapiun vos hah iuun pa kon ohop rē pe'. ¹⁷ Varenan rakah po kōōvo kikiuk, me ro kōōvo varih to vasisi' ne o koa' sosone' manih po poen pamēh. ¹⁸ Eōm se hinhin vakis nem manuh pe Sosenēn, ka tah pamēh sih nat non tavus pa tēem tuvuh. ¹⁹ Suk manih po poen pamēh a punis apuh rakah se tavus. Taneo non po poen ne Sosenēn to nok a ma moeh tah kurus, pare' ōok non ma' manih kuru, o vu punis to matan va non manih to hikta tavus avoe' voh non. Pare' hikta se tavus amot non. ²⁰ Ivēhkēk, e Sunōn se keh hikta vakōkōot voh a ma poen va pa ma punis poē varih, a napan kurus se ro vahik voh ee. Ivēhkēk, e Sosenēn to koman non a napan varih to vaman ne e Ieesu', ne' to vate' voh, ivēh, ne' to vakōkōot suk voh pa ma poen poē varih. ²¹ Ivēh, ko poen pamēh no ta pah te' se keh soe ka neōm pan, ‘Ep ōm, e' e Kristo, e' ivēh to te' non manih! Ke', ep ōm e' ivōh to te' non manuh.’ Koe rakah a vaman eah. ²² O Kristo vapikpiuk, me ro te' vanēnēn soe vapikpiuk se tavus ma', pare vatvus a ma kiu apa'puh me a ma tah

vatoksean. Ee to hikta onöt ne a nok a ma tah poë varih manih pa napan ne Sosenën to soe a ö ne' se kon hah raoe. Ee se piuk vahok ee pa napan. ²³ Ivëh, köm se matop vavih nem, eö' to kömköm vovoh voh eo' peöm pa ma punis poë varih se tavus amot ee ma'.

A Nö Hah Ma' Pe Koa' Te' Pa Napan Kurus

Matiu 24:29-31, me Luk 21:25-28

²⁴ “Ivëhkëk, a ma hat poë varih se hik ee, ‘A potan se popoen, ka sivö hikta se paapa non.

²⁵ O vesun se vu'vu' tane' ee ma' akis. Ko kakis vöh akis se panih,

ko takö ee.’ ” *Ais 13:10; 34:4*

²⁶ Ko poen pamëh no a napan se ep a neo' E Koa' Te' Pa Napan Kurus se nö me ma' o maaka me o kakis apuh manih pa koman a unöh. ²⁷ Eö' se vanö ma' o ankerö' peö', kee nö ma', pare' ununun a ma napan varih ne' to kon voh vamanih pa ma te' pe'. E' se ununun tane' ma' raoe manuh po taana' ö noton in a ö no akis me o oeh to aton ne.

O Poen Va Pa Nö Pe'

Matiu 24:32-35, me Luk 21:29-33

²⁸ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pet en pan, “Eöm se kon tane' o vavaasis manih po naon fik. A ma pean se keh koos ma', pare pau vavoon hah ma', a, köm nat em po poen no a potan se pa, to taneo en.

²⁹ Ke' te' akuk va kov e non manih pan, o poen ne eöm se ep in a ma tah poë varih se tavus, eöm se nat em o poen hah peö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus to öök vatët en ma' manih po hopa'. ³⁰ Eö' to soe vaman rakah ka neöm. A ma napan va kuru to hikta se mët vahik ne, ka ma tah poë varih se tavus ee ma'. ³¹ A akis me o oeh se hik ee, ivëhkëk, a soe peö' to hikta se hik non, e' se te' tamoan e non.”

A Hikta Pah Te' To Nat Non Po Poen Me A Aoa' Ne Ieesu' Se Hah Ma'

Matiu 24:36-44

³² “Ivëh, ka hikta pah te' to nat non, po poen me a aoa' ne eö' to sosoe suk no'. O ankerö' va pa vöön va kin, me eö' e koa' pe Sosenën, emöm to hikta nat nem po poen ne eö' se hah ma', e Tamön varoe to nat non. ³³ Eöm se te' vamatop nem, suk ataeah, eöm to hikta nat nem po poen me

a aoa' poanheh ne eö' e Sunön peöm Ieesu' Kristo se hah ma'.” ³⁴ E' se te' va e non manih pa pah te' to këh a vöön pe', ko nö varo en pa vavih. E' to këh a ma te' kikiu pe' to matop ne a ma tah pe'. Pare' ki vakëkëh ken pee pa ma kiu, ko soe ke a te' vëh to ut non po hopa', pan e' se ut vavih non, suk e' se hah en ma'.

³⁵ “Ivëh, köm se ut vavih nem, ko te' vamatop nem, suk eöm to hikta nat nem po poen poanheh ne eö' se hah ma' vamanih pa ö ne tövaneah pa iuun se hah va ma'. Eö' tome' nö eo' ma' pa popoen, ke' pa topnin poen, ke' pa tö pe toa', ke' pa pöstakah, eöm to hikta nat nem. ³⁶ E' to hat non, peö' tome' vëvëhö' hah ma', ko vöhkak a neöm to koroh avoe' e nem. ³⁷ A soe va'ih ne eö' to soe ka neöm, eö' to soe kurus rakah keo' peöm a napan, pan eöm se te' vamatop nem, ko ut vavih nem.”

14

A Nap Apa'puh To Soe A Ö Nee Se Ip Vamët E Ieesu'

Matiu 26:1-5, me Luk 22:1-2, me Jon 11:45-53

¹ O pöök poen to me' avoe' e ne ko Poen Vapenpen va pa Taëën Hikto Is, me o poen va pa Taëën Apuh e' o Pasova' se tavus en. O te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës to vavaiu vah këh e ne ta hanan nee se öt vakoaan vah va in e Ieesu', pare ip vamët poë. ² Ee to soe pan, “Ea se nat no nok vamanih, e' hikta te' vih non pa ö ne ea se öt e Ieesu' manih komön a ma poen va po Pasova' pa ö ne ea to vatötönun no pa Taëën Apuh pamëh. Suk ataeah, a nap peo varih tome' ep a tah na to nok, pare kunkuin ee po to vapus, ko vapus me ee pea.”

E Köövo To Uh A Pasun E Ieesu' Po Vanom Matiu 26:6-13, me Jon 12:1-8

³ E Ieesu' to nö en manuh pa vöön va Bëtani', pare' tavus en pa iuun pe Saëmon, e Saëmon pamëh to te' me voh non a mët vëh a töpa'. E Ieesu' to ënëën va'peh me non o upöm te', ka köövo te' ma' o vanom o pöh voen va'puh rakah, pare' te' non po puto nee to nok voh pa vös nee to popoka' ne a arapasta, e köövo to kon o vanom, pare' puit ko ko'ko' en pe' manih pa pasun

e Ieesu'. ⁴ E' to nok vamanih marën a vasunön e Ieesu'. Ivëhkëk, o upöm te' to te' ne nën to ep a tah va'ih, pare pah heve ee, ko vavasoe koman e ne pan, "Vahvanih ke köövo ko' vakit akuk o vanom vëh? ⁵ E' to vih non pea se vavoen o vanom pamëh, para kon a 300 voa' moni', para he' a moni' pamëh manih pa nap arus."

A Ma Upöm Vamomhë Pe Ieesu' To Pah Heve Ov Ee Pe Köövo

⁶ Ivëh, ke Ieesu' soe ke raoe pan, "Koe öm eah, eöm vatamak suk eah ataeah? E' to nok vu ka neo' a tah to parin a vih vörep. ⁷ A ma tamoan no te' arus se te' va'peh me e ne peöm, ne eöm se vava'aus tamoan e nem pee. Ivëhkëk, eö' hikta se te' tamoan me a no' neöm. ⁸ A tah ne' to onöt non a nok, ne' to nok vahik vur en pe' manih peö', e' to uh a neo' po vanom, to soe va non manih pan, e' to vamatop non a ö nö' se mët, kee pe ee peö'. ⁹ Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm, manih po oeh avoes no a napan se keh vavatvus ne a Soe Vih pe Sosenën. Ee se vavasoe suk vavi' e ne pa tah ne köövo vëh to nok manih peö', ka napan sih koman hah ne poë."

E Jiutas A Te' Va Iskarlot To Soe Vaman En Pa Ö Ne' Se He' E Ieesu' Manih Po Te' Susunön

Matiu 26:14-16, me Luk 22:3-6

¹⁰ Manih po poen pamëh ne Jiutas Iskarlot, e' a paeh va pa havun me ra poa vamomhë pe Ieesu', to nö en manuh po te' susunön ësës he'. E' to kehkeh vikuh non e Ieesu' manih pee. ¹¹ O te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, ee to pënton a soe va'ih, pare pah vaeö suntan rakah ee. Ko nok ee pa soe vaman pee pa ö nee se he' poë ta ma moni'. Ivëh, ke Jiutas iu vah këh e non ta hanan ne' se vikuh vah va in e Ieesu'.

E Ieesu' To Vaëen Me Ra Ma Vamomhë Pe' Pa Taëen Apuh Va Po Pasova'

Matiu 26:17-25, me Luk 22:7-14; 22:21-23, me Jon 13:21-30

¹² O poen vamomoan in a Taëen Apuh va pa Taëen Hikto Is va po Pasova' to tavus en, manih po poen pamëh nee to ipip a ma sone' sipsip ov in a Taëen Apuh va po Pasova'. Ka ma vamomhë pe Ieesu' hi ee pe' pan, "Eën iu nom a ö nemöm se

vamatop ma' a Taëen Apuh va po Pasova' nih?" ¹³ Ke Ieesu' vanö en pa poa vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, "Eöm pom se nö ko vos manuh Jerusalëm, paröm taum a pah te' to te'te' nö non a ruen to te' non pa nöh. E' se vatatan me a neöm, köm vatet eah. ¹⁴ Manuh pa iuun ne' to ho, eöm soe va in e tövaneah pa iuun pamëh manih pan, 'E Apuh to ihi no ma' oah pan, a piprom poanheh neö' se vaënëen va'peh me a ma vamomhë peö' a Taëen Apuh va po Pasova'?" ¹⁵ Ka te' pamëh se vataare en peöm pom pa piprom apuh vöh kin to te' me non a pok ënëen, me a ma ö ihiho' to te' vamatop keon e non. Köm vamatop ma' a taëen pea manih pa piprom apuh pamëh."

¹⁶ Ko vamomhë vos ee manuh Jerusalëm, pare taum ee pa ma tah vamanih pa ö ne Ieesu' to soe a ma', ko vamatop ee pa Taëen Apuh va po Pasova'. ¹⁷ A muhin to matanpoen vahik en, ke Ieesu' nö va'peh me en ma' pa havun me ra poa vamomhë pe'. Kee hō ee koman iuun, pare taum e pa piprom nee se ëen a Taëen Apuh va po Pasova'. ¹⁸ Ee to iho' ee manih pa ma ö ihiho', pare ënëen po' e ne, ke Ieesu' soe ke rapoë pan, "Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a paeh koman va peöm varih o vamomhë peö' ivëh se vikuh ka neo' manih pa napan varih to hat ov a no neo', a te' pamëh to ënëen va'peh me e non peö' manih." ¹⁹ A soe va'ih to vatamak rakah en pa ma vamomhë pe', kee taneo ee pa hi papaeh poë pan, "Eö' pö', ha?" ²⁰ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, "E' to te' non a paeh va peöm varih a havun me a poa vamomhë koman peö'. A te' pamëh to se pët vaho' hop va'peh me a neo' a ö taëen manuh pa koman a tis. ²¹ Oman, eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se mët eo', vamanih pa ö no Puk Vapenpen to soe va non. Ivëhkëk, varenan rakah pa te' vëh to vikuh ka neo' po te' varih to hat ov a no neo' sih. E' to vih non pa ö no e sinan a te' pamëh se hikta vahuh voh poan."

E Ieesu' To Vaëen Me A Ma Vamomhë Pe' Matiu 26:26-30, me Luk 22:15-20, me 1 Körin 11:23-25

²² O poen nee to ënëen ne, ke Ieesu' kon a ö taëen, pare' hin na e Sosenën, ko soe vavihvih ke na eah, pare' kök a ö taëen

pamëh, ko ki vakëkëh ken po vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, "Kon öm a ö taëën vëh. A ö taëën va'ih e' a sionineo'." ²³ Pare' kon pet en na pa kap voaën, pare' soe vavihvih ke na e Sosoenën, pare' he' raoe, kee kaak kurus tane' ee manih pa kap pe'. ²⁴ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, "E' iva'ih o era' peö', o era' pamëh to vataare non o vatampoan voon, o era' pamëh se tako' marën a voen hah a neöm a ma napan kurus. ²⁵ Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm, eö' to hikta onöt no' a kaak hah o voaën va'ih, ke' onöt rakah non po poen ne eö' se kaak o voaën voon manuh pa Matop Vih pe Sosoenën." ²⁶ Kee nok o vaëhëh, ko no ee Tope Öliv.

E Ieesu' To Soe A Ö Ne Pita' Se He' Tonun Poan

Matiu 26:31-35, me Luk 22:31-34, me Jon 13:36-38

²⁷ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, "Eöm kurus se rusin këh em peö', suk ataeah, manih pa soe pe Sosoenën, no a te' vanënën soe vëh e Sakarias to kiun vavoh manih pan, 'E Sosoenën se ip vamët en pa te' utut sip-sip,

ko sipsip se rusin vakëkëh ee.' *Sek 13:7*

²⁸ Ivëhkëk, eö' se sun tane' hah po vapeepe, parö' vovoh keo' peöm manuh Galili'."

²⁹ Ivëh, ke Pita' soe ke Ieesu' pan, "Eö' to hikta onöt rakah no' a rusin këh oah vamanih pa ö no upöm vamomhë pën se keh rusin këh oah." ³⁰ Ke Ieesu' soe ke Pita' pan, "Nös pa popoen e toa' oete' se me' avoe' e non pa poa tö, eën se kukön soe eom pan, eën to hikta nat nom peö'." ³¹ Ivëh, ke Pita' soe vakis en pan, "Oman rakah, eö' hikta onöt rakah no' a soe vamanih pan, 'Eö' to hikta nat no' pën.' E' to onöt e non pa napan se ip vamët ee peö', kö' mët va'peh me eo' pën.'" Ka ma upöm vamomhë pe' pët soe va ee nën.

E Ieesu' To Hinhin Non Manih Gëtsëmani' Matiu 26:36-46, me Luk 22:39-46

³² Ke Ieesu' me ra ma vamomhë pe' tavus ee manuh pa ö muhin va Gëtsëmani', ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, "Iho' nem manih. Kö' nö, ko hin." ³³ Ke Ieesu' me en pe Pita', ke Jëmis ke Jon, kee nö va'peh ee, ko kokoman pe Ieesu' punis rakah en. ³⁴ Ke Ieesu' soe ke ra kukön vamomhë pe'

pan, "O kupu peö' to puh rakah non po tamak, kö' hara' ke no' pan eö' se mët eo'. Te' nem manih, ko hinhin nem." ³⁵ Ke' nö a si' ö, pare' vu' po oeh, ko hinhin non na e Tamaneah Sosoenën, pare' soe vamanih pan, e' se non iu non, ka punis vëh, oah en pe'. ³⁶ E' to hinhin va non manih pan, "Aba, Tamaneo', a ma tah kurus nën to onöt e nom pa nok, eö' to iu no' a ö ne eën se kon këh a neo' po kamis vëh. Ivëhkëk, Tamön eën se nat nom suk o iu peö', ahik, eën se vatet varoe o iu koman pën."

³⁷ Ke Ieesu' tane' hah ma' pa ö ne' to hinhin non, pare' ep in a ma vamomhë pe' to koroh, pare' soe ke Pita' pan, "Saëmon, eën a koroh oh? Eën hikta onöt rakah ko nom a ut pa ta pah aoa', ha?" ³⁸ E' to soe ken pa kukön vamomhë pe' pan, "Ut nem, paröm hinhin nem, eöm tome' ku' em pa ö no a punö' se tavus a neöm. O apen to iu e non pa vatet a ma taate' vih, ivëhkëk, o sionin to susunë e non pa vatet."

³⁹ Ke Ieesu' hah en, pare' vapöök hin en. ⁴⁰ E' to hah tane' ma' pa hin, pare' nö en manuh pa ma vamomhë pe'. Pare' taum raoe to koroh ne, suk ee to mët rakah ee po mamaasoe. Ee to hikta nat ne pataeah nee se soe ke Ieesu'. ⁴¹ Vasuksuk po' ne Ieesu' to vakön hah en ma' manih pa kukön vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, "Eöm koroh vavuriah avoe' e nem, ha? Onöt en! Ep këk öm, o poen peö' to tavus en no a napan se he' ee peö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus manih pa koreera nap hat. ⁴² Sun öm, ka nö ee. A te' vëh to vikuh a neo' to nö en ma' pa öt a neo'."

E Jiutas To He' E Ieesu' Pa Koreero Te' To Vakihat Me Ne Poë

Matiu 26:47-56, me Luk 22:47-53, me Jon 18:3-12

⁴³ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, ke Jiutas a paeh va pa ma vamomhë pe' öök en ma'. E' to me ma' a nap peo rakah to pët öt nö ne ma' a ma rapis rë, me a ma tanaon. O te' sunön esës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, me ra ma te' susunön po Jiu', to vanö ma' raoe. ⁴⁴ Ke Jiutas a te' vëh to vikuh in e Ieesu' pa koreera nap hat, to he' ma' o vëknöm manih pa napan pan, "A te' vëh, nö' se keh uma' eah, e' kuru a te' pamëh, söm öt eah."

⁴⁵ Ke Jiutas öök ma', pare' nö vëvëhö' en manuh pe Ieesu', pare' soe pan, "Apuh!" Pare' uma' en pe'. ⁴⁶ Ka nap hat nat ee pe' e Ieesu', ko nö ma', pare' öt ee pe', ko nohnoh ee pe'. ⁴⁷ Ivëhkëk, e Pita' a paeh va pa kukön te' varih to sun vatët ne pe Ieesu' to rëh tane' o rapis rë pa ö pepet pe', ko moes kurus en pa tenan a te' kikiu pa Te' Susun po Te' Èsës He'. ⁴⁸ Ke Ieesu' hi en pee pan, "Eöm nö ma' pa öt a neo', paröm te' em ma' pa ma rapis rëerë, me a ma tanaon ke pan eö' a te' kakaveo, toh?" ⁴⁹ A ma poen kurus ne eö' to te' me voh a no' neöm, parö' vavaasis a no' neöm koman a Iuun Hinhin Apuh, köm hikta öt po' voh a neo' nën, toh? Ivëh, ka soe va po Puk Vapenpen puh en" ⁵⁰ Ka ma vamomhë pe Ieesu' rusin këh ee pe'. ⁵¹ Ka pah te' seka' to rara non o rara kakaare to suksuk nö non e Ieesu', kee kehkeh öt ne poë, ivëhkëk, ee to öt varoe ee po rara pe', ⁵² ke' rusin pehpeah en, ko këh en po rara pe'.

E Ieesu' To Sun Po Vahutët Manih Pa Matëëro Kum Te' Susunön Po Jiu'

Matiu 26:57-68, me Luk 22:54-55; 22:63-71, me Jon 18:13-14; 18:19-24

⁵³ Ka nap hat me ee pe Ieesu' manuh pa iuun pa Te' Susun po Te' Èsës He', manih pa iuun pamëh no te' susunön èsës he', me o te' susunön po Jiu', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, to te' tönun e ne nën. ⁵⁴ Ke Pita' suksuk amot nö e non ma' pa napan to meeme nö ne e Ieesu'. E' to nö, pare' te' e non pa havin in a iuun pa Te' Susun po Te' Èsës He', pare' iho' va'peh me e non po te' utut, ko ma'kis e non po sura'. ⁵⁵ Ko te' susunön èsës he', me ro Kum Te' Susunön po Jiu' vaoe ee na pa ma meh te', kee nö ee ma', pare' vava'aus ee pa vatvus a ma tah ne Ieesu' to nok voh. Suk ee to kehkeh taum ne ta hanan nee se ip vamët koe vah va in poë. Ivëhkëk, e' e to hikta taum ta pah hat manih pe Ieesu'. ⁵⁶ A nap peo rakah to pët he' ma' a ma vahutët piuk manih pe Ieesu', ivëhkëk, a ma vahutët pee to hikta te' man ne, pare nun. ⁵⁷ Ka ma upöm te' sun, pare soe a ma soe piuk manih pe Ieesu', pare soe pan, ⁵⁸ "Emöm to pënton voh nem eah to soe pan, 'Eö' se mirö' eo' pa Iuun Hinhin Apuh vëh

no a napan to eok voh pa ma koreere, ko murin in o kukön poen, eö' se eok hah a meh Iuun Hinhin Apuh na to hikta onöt no a eok pa koreera.' " ⁵⁹ Ivëhkëk, a ma vahutët nee to poka' e Ieesu' to hikta te' man rakah ne. ⁶⁰ Ka Te' Susun po Te' Èsës He' sun manih pa matëëre kurus pare' hi e Ieesu' pan, "Eën hikta pinpiun suk nom a ma soe varih ataeah no a napan to popoka' a nom oah?" ⁶¹ Ivëhkëk, e Ieesu' to te' vasup e non, pare' hikta soe ta pah tah. Ka Te' Susun po Te' Èsës He' hi hah en pe' pan, "Eën kov e Kristo e Koa' pe Sosenën vëh na to kë no sih a ëhnaneah, ha?" ⁶² Ke Ieesu' soe pan, "Eö' kuru ivëh. Amot nöm se ep ka neo' e Koa' Te' Pa Napan Kurus to se iho' no' pa papmatö pe Sosenën a Kikis Vi. Parö' nö va'peh me ma' a unöh va akis." ⁶³ Ka Te' Susun po Te' Èsës He' sisi en po ohop pe', pare' soe pan, "Ea hikta se vaiu hah no ta ma meh te' se vatvus ma' ta ma meh soe. ⁶⁴ Suk ataeah, eöm to pënton koman e nem pe' to sosoe o'oah e non pe Sosenën. O kokoman taeah po' nöm to te' me nem?" Ee kurus to pët soe vaonöt ee, pare soe pan, "E' to te' me e non pa hat, ko se mët en." ⁶⁵ Ka ma upöm pee taneo ee pa teteo e Ieesu', pare nohpip ee pa mataneah po rara, ko töstös ee pe', pare hi poë pan, "Poka' oon voh ah, eteh to tös a oah?" Ko te' utut me poë, pare tatapan ee pe'.

E Pita' To Soe Pan E' To Hikta Nat Non Pe Ieesu'

Matiu 26:69-75, me Luk 22:56-62, me Jon 18:15-18; 18:25-27

⁶⁶ Manih po poen avoe' pamëh ne Pita' to iho' non manuh vakunah koman a eean, ka pah köövo kikiu po Te' Susun po Te' Èsës He' nö ma'. ⁶⁷ E köövo pamëh to ep e Pita' to ma'kis non po sura', pare' ves rakah non pa matan e Pita', pare' soe pan, "Eën me po' to te' va'peh me voh nom e Ieesu' va Nasarët toh?" ⁶⁸ Ivëhkëk, e Pita' to vonih en, pare' soe pan, "Eö' to hikta nat no', parö' hikta maaka no' pa tah nën to vavaato suk nom." E' to piun va nën, pare' tavus koe en po hopa', ka varu' rakah vakomanih no a pah toa' oete' to to tötö en. ⁶⁹ Ke köövo kikiu pamëh ep poan, pare' soe ke ra napan to sun vatët ne pan, "A te' vëh, e' a meh va

pee.” ⁷⁰ Ivëhkëk, e Pita' to soe hahah kov en pan, “Ahik.” Ka meh si' ö oah en, ka napan varih to sun vatët ne pe Pita' soe ee pan, “O pöh man rakah, eën a meh va pee, eën hikta se vonih nom, suk ataeah, eën a te' va Galili'.” ⁷¹ Ivëhkëk, e Pita' to vonih vakis rakah en, pare' soe pan, “Oman rakah, e Sosenën se vakmis en peö' pa ö ne eö' se keh hikta sosoe no', oman! Eö' to hikta nat no' pa te' vëh nöm to vavaasoe suk nem!” ⁷² Ka varu' vakomanih ne toa' oete' to vapöök tö en, ke Pita' koman hah po' en pa ö ne Ieesu' to soe vavoh ke poan pan, “Vamomoaan in a ö ne toa' oete' se me' avoe' e non pa poa tö. Eën se kukön soe eom pan, eën to hikta nat nom peö'. Ke Pita' vamösrü, pare' ook en, e' to koman hah o piuk pe', pare' pah tamak en.

15

Ee To Me E Pe Ieesu' Manuh Pe Paëlat E Susun Pa Kaman Va Room

Matiu 27:1-2; 27:11-14, me Luk 23:1-5, me Jon 18:28-38

¹ Pa pöstakah rakah no o te' susunön esës he', me ro te' susunön po Jiu', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, to vatötönun me o Kum Te' Susunön po Jiu'. Ee to nohnoh poë, pare me e pe' manuh pe Paëlat. ² Ke Paëlat hi en pe' pan, “Eën kov e sunön po Jiu', ha?” Ke Ieesu' piun a soe pe', pare' soe pan, “Eën koman to soe va eom nën.” ³ Ko te' susunön esës he' poka' poë pa ma soe peo. ⁴ Ivëh, ke Paëlat hi hahha kov en pe' pan, “Eën hikta pinpiun nom ta pah soe toh? Ep e nom oh, ee to vateen e pën pa ma vu soe.” ⁵ Ivëhkëk, e Ieesu' to hikta piun ta pah soe. Ivëh, ke Paëlat pah toksean rakah en.

E Paëlat To Soe Kee Ni Ee Pe Ieesu' Pa Kuruse

Matiu 27:15-26, me Luk 23:13-25, me Jon 18:38-40; 19:1-16

⁶ Pa ma kirismas kurus manih pa Taëen Apuh va po Pasova', ne Paëlat to vavatvus tane' hah non sih a pah te' manih pa nohnoh, pa ö no a napan se hin poë. ⁷ Manih pa ma poen poë varih nee to vaho' voh a ma pah te' manih pa nohnoh. Suk ataeah, a ma te' poë varih to kunkuin voh o vapus, kee vapus me a kaman va Rom,

ko ip vamët rakah ee pa ma pah te' va Room. Ka paeh va pa napan poë varih to kunkuin o vapus ivëh, e Barabas. ⁸ A nap peo to tavus ma', pare taneo ee pa hin e Paëlat pan, e' se nok vamanih pa ö ne' to nonok moaan vavoh non manih pee. E' to vavatvus tane' voh non sih a ma pah te' manih pa nohnoh. ⁹ Ke Paëlat hi en pee pan, “Eöm iu nem a ö ne eö' se vatvus nös e sunön po Jiu', ha?” ¹⁰ E Paëlat to soe vamanih, suk e' to nat e non po te' susunön esës he' to puhio' ne e Ieesu', ivëh, nee to vaho' suk ma' poë manih pa koreneah. ¹¹ Ivëhkëk, o te' susunön esës he' to kunkuin e ne pa ma kokoman pa napan, pan e Paëlat se vahah ke ma' raoe e Barabas, ke Ieesu' mët varoe. ¹² Ke Paëlat hi hah en pee pan, “Keö' se po' nok ataeah manih pa te' vëh ne eöm to popoka' nem eah e sunön po Jiu'?” ¹³ Ka napan taoa ma', pare pët soe ma' pan, “Ni öm eah pa kuruse.” ¹⁴ Ke Paëlat hi hah en pee pan, “Suk ataeah, a hat taeah ne' to nok?” Ivëhkëk, a napan to taoa suntan rakah ee ko soe ke Paëlat pan, “Ni öm eah pa kuruse.” ¹⁵ E Paëlat to kehkeh vamanman vah non a napan, ivëh, ke' vanö to'to' hah en ma' pe Barabas. Ivëhkëk, e' to he' e Ieesu' manih pa nap vëvënsun, pan ee se rëp poë po uris rëprëp te', pare ni poë pa kuruse.

A Nap Vëvënsun To Kö E Ieesu'

Matiu 27:27-31, me Jon 19:2-3

¹⁶ Ka nap vëvënsun me ho ee pe Ieesu' manuh pa ö vavahutët manuh pa iuun pa kaman, pare vaoe ununun na a ma meh pee, kee tönun ee ma'. ¹⁷ Pare ohop ee pe Ieesu' po ohop rë erera', pare nok o uvan po uris to'to', ko uvan ee pe'. Ee to nok va nën marën a hinën in poë, vamanih pe' e sunön. ¹⁸ Pare taneo ee pa vaeö me a kë vapikpiuk poë, ee to soe pan, “Potan avih Sunön po Jiu'.” ¹⁹ Ee to navuh ee pa pasuneah po toknon. Pare teteo poë, pare vatokon, ko vavövöne' in poë. ²⁰ Kee vahik kö poë, pare ihan këh poë o ohop rë erera' vëh nee to ohop moaan vu poë, pare ohop hah ee pe' po ohop koman pe', ko me ee pe' pan ee se ni poë manih pa kuruse.

Ee To Vahan E Ieesu' Manih Pa Kuruse

Matiu 27:32-44, me Luk 23:26-43, me Jon 19:17-27

21 Manuh hanan nee to akeh a pah te' va Saëriini' to vovos nö non Jerusalëm, to tane' ma' muhin, a ëhnaneah e Saëmon e' e taman, ere Alëksanta', pen e Rufus. Ka nap vëvënsun ep poë, pare toon vakis rakah ee pe' pan e' se te' va'aus e Ieesu' pa kuruse. 22 Kee me ee pe Ieesu' manuh pa tope nee to popoka' ne a Gölgöta', a pusun in a ö soe pamëh to soe va non manih pan, "A ö no a ma kaho' te' to pet ne." 23 Manuh nën nee to kehkeh vakaak ne e Ieesu' po voaën nee to hovën pa ëto' vatö kamis, Ivëhkëk, e Ieesu' to hikta kaak a ëto' pamëh. 24 Ee to vahan ee pe Ieesu' pa kuruse, pare ki vakëkëh a ma ohop pe' manih topniire, pare vi a saatu', ko ut ne peteh ivëh se kon a ma papaeh va pa ma ohop pe'. 25 Pa 9 kirök pa pöstakah, nee to ni ee pe Ieesu' pa kuruse. 26 Ka manuh kin pa pasun in a kuruse ne Paëlat to kiun a soe to vataare non ataeah nee to vate' suk voh poë pa hat. E' to kiun vavoh manih pan, "IVA'IH A TE' SUNÖN PO JIU'." 27 Manih pa havin e Ieesu' nee to ni a meh poa te' kakaveo, a paeh to han ke non pa papmatö, ka meh han ke non pa papkiruk pe Ieesu'. 28 Ke' a tah pamëh to vapuh en pa pah soe va po Puk Vapenpen, ke' tavus vaman en. Ka soe pamëh, to te' va non manih pan, "Ee to ëh va'peh me e Ieesu' pa nap hat." 29 Ka napan to vaoah ne, pare vavövöne' ne poë, ko vaviivi pasun, pare soe pan, "Hahah! Eën kov ivëh to sosoe voh nom pan, eën se kök a Iuun Hinhin Apuh, parën eok hah eom pe' po kukön poen ro, ha? 30 Varu' rakah vakomanih sën këh kunah ma' a kuruse parën va'aus koman hah eo." 31 O te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, to vavövöne' e ne pe Ieesu', pare vavaasoe aven e ne pan, "E' to vava'aus voh non o upöm te', ivëhkëk, e' to hikta onöt non a va'aus koman hah ea. 32 Ka ep voh no pe Kristo vëh e sunön pa napan va Israël, kuru ne' se këh kunah ma' a kuruse, ka ep, para vaman po' eah." A poa te' kakaveo varih nee to ni sinten a te' kuruse pe Ieesu'. Ee me to vavövöne' e ne pe'.

E Ieesu' To Mët En
Matiu 27:45-56, me Luk 23:44-49, me Jon
19:28-30

33 Pa topnin potan pa 12 kirök no a popoen to kopös avoes en pa muhin, ko hik pa 3 kirök pa matanpoen. 34 Pa 3 kirök ne Ieesu' to tötö suntan rakah va en manih pan, "Eloi, Eloi, rama sapaktani?" E' to sosoe va non manih pan, "Sosoenën peö', Sosoenën peö', eën varakah ka neo' toh?" 35 Ka napan to sun vatët ne manih pa ö ne Ieesu' to han non to pënton a ö ne' sosoe va non, pare soe pan, "E' to vavaoe non e Elaëja' pan e' se va'aus poan." 36 Ka pah te' vavaveo, pare' vaho' na ta tah rö ötöt ruen manih po vinika', pare' vakapis poan po noton a tanaon, pare' he' e Ieesu', pan e' se kaak, ka te' pamëh soe en pan, "Anoeh voh, ka ep voh no, e Elaëja' se pö' ihan en pe' ke' këh kunah en ma' pa kuruse, ke' ahik." 37 Ke Ieesu' pah tötö suntan en, ka apeneah këh en pe', ke' mët en. 38 Ko rara vëh to han non koman a Iuun Hinhin Apuh tasi tane' ma' manuh po pasun, pare' öök en manih po kusun, pare' tavus en a poa tan. 39 Ke susun pa nap vëvënsun to sun non matan in a kuruse ep in a ö ne Ieesu' to mët vah ava, pare' soe en pan, "A te' vëh e' vamaman rakah e Koa' pe Sosoenën." 40 A ma meh köövo me to sun varo amot e ne ma', pare ut ne, ka paeh va pee ivëh, e Maria' va pa vöön va Makdala', me Maria' e sinan e Jëmis, e kea sone' pe Jeosëp, pen Salome'. 41 Moaan voh ne Ieesu' to te' voh non Galili', ko köövo poë varih nönö va'peh vah me voh ne poë, pare vava'aus ne poë, o köövo peo rakah me to te' ne nën to nö va'peh me voh e Ieesu' manuh Jerusalëm.

Ee To Vaho' A Sionin E Ieesu' Pa Kove' Nee To Top Voh Pa Vös

Matiu 27:57-61, me Luk 23:50-55, me Jon
19:38-42

42 Pa matanpoen, po vatönim, e' o poen nee to vamatop ne a ma taëen va po Poen Apaapo. 43 E Jeosëp va Arimatia', e' a te' va po Kum Te' Susunön po Jiu' no a napan to ta ne sih poë. E' me to anoeh non sih a Matop Vih pe Sosoenën, e' to hikta nanaöp non, pare' nö manuh pe Paëlat, ko hinhin non a sionin e Ieesu' pan e' se herep tane' ma' pa kuruse. 44 E Paëlat to pah kokoman vörep e non, pare' hi e Jeosëp pan, "E' kës to mët en, ha?" E' to vaoe en na pa te'

susun pa nap vëvënsun, pare' hi eah pan, “E Ieesu' mët en, ke' ahik?” ⁴⁵ E Paëlat to tēnan vahik en pa ma vahutët pa te' susun po te' vëvënsun, pare' ta' en pe Jeosëp pan e' se herep tane' ma' a sionin e Ieesu' manih pa kuruse. ⁴⁶ E Jeosëp to voen ma' o pöh rara kakaare, pare' herep en pa sionin e Ieesu' këh a kuruse, pare' pöm poan po rara kakaare. E' to te' hop en pa sionineah po vapeepe nee to top voh a pa vös apuh. Ke Jeosëp vahuk a meh vös to te' va non manih po ipapanih, pare' sunpip en pa matan a top pamëh ne Ieesu' to pet non. ⁴⁷ E Maria' va Makdala', me e Maria' sinan e Jeosëp, ee pon to ut me e ne, pare ep e ne pa ö vëh nee to vaho' a sionin e Ieesu'.

16

E Ieesu' To Sun Tane' Hah Po Vapeepe Nee To Top Voh Pa Vös

Matiu 28:1-8, me Luk 24:1-12, me Jon 20:1-10

¹ O Poen Apaapo to oah en, ke Maria' va Makdala', me a Maria' e sinan e Jëmis, ke Salome' to te' ma' a ma vanom o voavuh vih marën a uh a sionin e Ieesu'. ² Pa pöstakah rakah po poen vamomoaan in o nënkikiu, nee to nö ee manuh po vapeepe to te' non pa top vös. ³ O poen nee to nönö nö ne manuh hanan, ee vaiihi nö e ne pan, “Eteh rakah ivëh se vahuk ka ra a vös apuh vëh to sunpip non o hopa' oho koe vëh pa top vös?” ⁴ Kee ep peah na, pare ep vahik ee na pa vös to vahuk këh en po hopa' in o vapeepe. ⁵ Ee to hop ee manuh po vapeepe, pare ep in a pah te' seka' to iho' non pa papmatö. E' to ohop non o ohop kakaare o pöh rë vörep, pare pah töhkak vahat ee. ⁶ Ka te' seka' pamëh soe ke rae pan, “Koe öm a töhkak vahat, eö' to nat e no' peöm to nö ma' pa ep e Ieesu' va Nasarët vëh nee to ni voh poë manih pa kuruse. E' to hikta te' non manih, e' to to' en, ko sun hah voh en, iva'ih a ö nee to vaho' voh poë. ⁷ Varu' rakah vakomanih nöm se nö, paröm soe vanat a ma vamomhë pe', paröm soe pet me ke Pita' pan, e Ieesu' to vovoh ken peöm manuh Galili', e' to te' non nën se röm nö paröm ep in eah nën. Vamanih pa ö ne' to soe vavoh ka neöm.” ⁸ Ka kukön köövo tavus tane' hah ma' manuh po vapeepe,

pare vaveo tane' ma' nën, suk ataeah, ee to pah naöp suntan ee, pare rikrik e ne, ko hikta vaato me ta meh te'.

E Ieesu' To Tavus E Maria' Va Makdala' Matiu 28:9-10, me Jon 20:11-18

⁹ Pa pöstakah rakah po poen Apaapo ne Ieesu' to sun tane' hah po vapeepe, pare' tavus momoaan e Maria' va Makdala'. E köövo pamëh ne Ieesu' to veo tane' voh a tönim me a poa ora' hat manih pe'. ¹⁰ E Maria' to nö en, pare' soe vanat en po te' varih to nönö va'peh vah me voh ne e Ieesu'. O te' poë varih to vaokook ne, pare tatamak ne e Ieesu' to mët. ¹¹ E Maria' to soe ke rapoë pan, “E Ieesu' to to' hah en, kö' ep eo' ma' pe'. Parö' vaato me eo' pe'.” Ivëhkëk, ee to pënton a soe va'ih, pare hikta vaman ne a soe pe Maria'.

A Poa Vamomhë To Ep In Ieesu' Manih Hanan

Luk 24:13-35

¹² Vasuksuk no a poa vamomhë to këh ma' a Jerusalëm, pare nönö nö ne ma' hanan, ke Ieesu' panih ko matan ke e non, pare' nö ma' ko tavus en pee. ¹³ Ka poa vamomhë poë varih hah ee, pare sosoe ke ne a ma upöm vamomhë pe Ieesu', ivëhkëk, ee to hikta vaman a soe pee pon.

E Ieesu' To He' O Vamomhë Pe' A Kiu Nee Se Nok

Matiu 28:16-20, me Luk 24:36-49, me Jon 20:19-23

¹⁴ Vasuksuk in a ö ne Ieesu' to sun tane' hah po vapeepe, ne' to nö ko tavus hah en pa havun me a pah vamomhë pe', po poen nee to ënëen nee. Pare' pah sirö' suntan en pee, suk ee to hikta te' me ne o vaman, me a ö nee to hikta vaman o te' varih to ep in poë to to' hah. ¹⁵ E Ieesu' to soe ke rapoë pan, “Eöm se nö manuh pa ma ö kurus manih po oeh ovoes vëh, paröm vavaasis a Soe Vih peö' manih pa ma napan kurus. ¹⁶ Ere tereh se vaman, köm pupui rae, e Sosenën se kon hah en pee. Ivëhkëk, ere tereh se keh hikta te' me ne o vaman, ee se sun ee po vahutët apuh pe Sosenën. ¹⁷ E Sosenën se he' en po kakis manih po te' varih to vaman a no neo', kee nok ee pa ma vu tah vatoksean. Pare veo tavus ee po ora' hat manih pa ëhnaneo', ko vaato ee pa ma vu to voon varih to hikta te' ne pan a ma

to koman pee. ¹⁸ Ee se keh öt ro ee pa kuru' enëen vamët te' pa koreere, pare kaak ro ee pa ta ëto' vamëtmët, a ma tah poë varih to hikta onöt nee a mirö' raoe. Me ee se keh vaho' a ma koreere manih po te' varih to hara' ne a ma vu mët, a ma mët pee se hik ee, kee hara' vavih hah ee.”

*E Sosenën To Me Hah En Pe Ieesu'
Manuh Pa Vöön Va Kin*

Luk 24:15-53, me Aposol 1:9-11

¹⁹ E Sunön pea e Ieesu' Kristo to vatvus vahik ken pa ma vamomhë pe' pa ma soe, ke Sosenën me peah hah en pe' manuh pa vöön va kin, ke' iho' e non pa papmatö pe Sosenën. ²⁰ Ko vamomhë pe' tavus tane' manih Jerusalëm, pare nö ee pa vavaasis a Soe Vih manih pa napan kurus va po oeh vëh. E Sunön to kiu va'peh me non raoe, kee nok a ma tah vatoksean marën a vataare a ma napan, pan a Soe Vih to te' man e non.

LUK

E Luk to hikta te' non pan, e' a paeh va pa havun me ra poa vamomhë pe Ieesu'. Pare' hikta te' non pan, e' a to Jiu', e' a to Grik. A vöön pe' ivëh a vöön Antiök manih pa muhin va Siria'. A kiu vamomoaan pe' ivëh a kiu rökta', a te' to vavato' hah non o te' to hara' ne a ma vu hiinana, pare' nat vavih rakah non o to pa napan va Grik, ivëh ke' se keh kiun o to Grik e' se te' rakah va non manih pa te' natnat to kiun.

O puk va'ih e' o puk vamomoaan pe Luk, e' to kiun o puk va'ih pan a napan va Grik se nat o vahutët pe Ieesu', ko vahutët pamëh se rëh a ma kokoman pee pa vatet e Ieesu'. Ivëh, ka manih po vato pe', e' to vavaato suk non o upöm te' varih to hikta te' ne ro Jiu' pan, ee se nat ne e Ieesu' to nö voh ma' po oeh vëh pa kon hah a ra a napan kurus va po oeh vëh. E' to vato suk a pah ö va pa ö ne Ieesu' to tavus te' vah vavoh me o iu pe'. O iu pe' to hikta te' non pan e' a tah po kum varoe, ahik, e' a tah pea papaeh. E' to kiun suk me a ma tah varih, a taate' va pa kë a ëhnan e Sosenën, o kikis pa Tuvuh Vasio', me a taate' hin, pa nap arus me a nap öt ö.

E Luk to hikta ep voh non e Ieesu' to nonok non a kiu pe' pa mataneah, ivëhkëk, manih pa ma kiu vavaiu pe', e' to kon a ma soe man manih po te' varih to ep voh ne pa ma kiu ne Ieesu' to nok voh. Po poen na se ëh o kiun pe', ea se inan e pe Ieesu' e Susun pea.

¹ Eën A Te' Topoan Tiopiras, A napan peo to puta voh pa kiun vavih suk hah o vahutët vëh ne Ieesu' Kristo to nok voh marën a vakikis o vaman pea. ² Ee to kiun suk hah voh o vahutët po te' varih to ep momoan voh ne pa ma tah poë varih, ke' ee voh ivariv to vatvus voh ka ra a kiu me o vavaasis pe Ieesu' Kristo a te' vëh ne Sosenën to vate' ma', ke' nö ma' manih po oeh. ³ Eö' e Luk to iu kiun me' no' o vahutët pamëh to vanö ka nös oah. Ko poen neö' to kehkeh nat vavih no' pa pusun in a soe pamëh, ka kuru neö' se kiun suk hah va eo' manih pa ö nea to pënton moaan vavoh no.

⁴ Ivëh kën sih nat vavih eom pa soe va'ih nee to vavaasis voh ne oah a man rakah.

A Ankero' To Soe Vanat E Sëkaraëa' E Lisabet Se Han Koa'

⁵ O poen ne Hëërot to matop non a muhin va Jiutia', ke' te' voh non a te' ësës he' a ëhnan e Sëkaraëa'. E Sëkaraëa' voh a te' ësës he' va po vu te' va pe Apaësa' to tane' ma' pe Aron. Ka ëhnan e köövo pe' e Lisabet, e' me e köövo va po vute' va pe Aron. ⁶ Ka manih pa matan e Sosenën nee to pah te' vavih rakah e ne pon, pare vavetet vavih rakah kov e ne pa ma taate' pe Sunön, pare hikta te' me ne ta si' hat manih pa matan e Sosenën. ⁷ Ivëhkëk, ee to hikta te' me ne ta koa', suk ataeah, o iho'pae' to pos voh en, ke' hikta onöt non a han koa'. E Sëkaraëa' pen e Lisabet to manot varo rakah voh ee. ⁸ O poen no vakum te' pe Sëkaraëa' to vovoh ne pa matop a kiu va pa ës a tah avoavuh vih ke na e Sosenën manih koman a Iuun Hinhin Apuh, ke Sëkaraëa' nö pa ës a tah avoavuh vih vamanih pe' a te' ësës he' manih pa matan e Sosenën. ⁹ Ka manih pa taate' va po te' ësës he', o te' ësës he' va po kum te' pe Sëkaraëa' to vi a saatu' pa ep këh peteh se ho manuh pa koman a si' piprom vasio', pare' ës ke na e Sosenën a tah avoavuh vih. Kee kon ee pe Sëkaraëa' se ho. ¹⁰ Ko poen no a tah avoavuh vih pamëh to ësës non, a nap peo rakah he hinhin ne manih mahën.

¹¹ Ka pah ankeru' tavus e Sëkaraëa', pare' sun non manih pa papmatö in a pok vëh no a tah avoavuh vih pamëh to ësës non. ¹² Ka ankeru' to tavus ma', ke Sëkaraëa' ep in poan, pare' pah töhkak ko naöp suntan en. ¹³ Ivëhkëk, a ankeru' to soe ke poan pan, "Sëkaraëa' koe a naöp, Sosenën to pënton en ma' pa hin pën. E köövo manot pën se han a pah koa' oete', kën vëhnan eah e Jon. ¹⁴ O kokoman pën se vih vörep, me eën se puh rakah nom po vaeö. Amot no a napan se vaeö rakah po poen ne sinaneah se vahuh poan."

¹⁵ "E' se te' rakah o ëhnan apuh manih pa matan e Sunön, pare' hikta se kaak non to voaën me a ma rui' pais, pö ne sinaneah to han non poan ka Tuvuh Vasio' to puh rakah non pe'. ¹⁶ E' se kon hah ma' a

napan va Israël, kee tarih hah ma' manih pe Sunön Sosenen pee."

¹⁷ "E' se kon a taate' me o kakis vëh ne Elaëja' to te' me voh non, pare' vovoh ke ma' e Sunön. E' se panih a ma kokoman po taman, kee tarih hah ke ma' manih pa ma koa' pee, kee vapöh kokoman hah ee. Pare' panih me en pa ma kokoman po te' vatösoe, kee kon tane' a taate' me o kokoman natsean manih po te' no a taate' pee to te' totoopin non sih manih pa matan e Sunön, pare' vavaasis a napan pa taate' vih, kee sih anoeh ne e Sunön, pare' pënton a soe pe'."

¹⁸ Ke Sëkaraëa' hi poan pan, "Eö' se vaman vah va in a soe pën nih? Emöm po' e köövo peö' to pah manot varo em." ¹⁹ Ka ankerö' piun poan, pare' soe pan, "Eö' e Gebriël, to sun no' sih pa matan e Sosenen. E' koman ivëh to vanö ma' neo' kö' te' ma' a soe vih va'ih manih pën. ²⁰ A ma soe peö' se tavus vaman. Ivëhkëk, eën to hikta pënton a soe peö', parën hikta vaman nom, ivëh, kën se hikta vaato me ro upöm te', ke' onöt rakah po poen ne koa' se tavus."

²¹ Komön o poen pamëh ne Sëkaraëa' to te' non ma' manuh pa koman a piprom vapenpen pe Sosenen, a nap peo to anoeh ne poë to pah kokoman vörep e ne pataeah to tavus vu pe'? ²² E Sëkaraëa' to tavus ma', pare' hikta onöt non a vaato me ra napan, pare' vauhio' koren me non raoe, ivëh, kee nat e ne pe' to ep vu ma' ta tah manuh koman a piprom vapenpen. ²³ Ka ma poen kiu pe' manih pa Iuun Hinhin Apuh hik ee, ke Sëkaraëa' hah en manuh pa vöön pe'.

²⁴ Ko vasuksuk ne köövo manot pe' to kiuk en, pare' te' varoe ko non iuun pe' pa tönim sivö. ²⁵ Ke Lisabet soe en pan, "Sunön to va'aus a neo' po poen vëh, pare' vahik këh en peö' po poet vëh manih pa matëëra ma napan, suk moaan voh eö' to hikta han koa' no'."

A Ankerö' To Soe Vanat E Maria' A Ö Ne' Se Han Koa'

²⁶ O kiuk pe Lisabet to onöt non a tönim sivö me a paeh, ke Sosenen vanö hah en pe ankerö' Gebriël manuh pa si' vöön va pa muhin va Galili', a ëhnaneah Nasarët. ²⁷ Ka ankerö' te' a soe manuh pa koa' sepe' a ëhnaneah e Maria', nee to soe vaonöt voh,

pan e' se vaen pen e Jeosëp a te' va po vute' pe sunön pe' e Devit. ²⁸ Ka ankerö' tavus e Maria', pare' soe pan, "Potan avih Maria', Sosenen to ep vavih ko nom oah, ke Sunön to te' va'peh me a nom oah." ²⁹ E Maria' to pënton a soe pe Gebriël, pare' pah töhkak vahat en, pare' koman pan, "A soe va'ih, e' a soe taeah?" ³⁰ Ka ankerö' soe ke poan pan, "Maria' koe a naöp, o kokoman pe Sosenen to vih vi rakah ka nom oah. ³¹ Pënton nom ah, eën se han koa', parën vahuh a pah koa' oete', parën vëhnan rakah eah e Ieesu'. ³² E' se te' rakah non a te' Sunön, ka napan se popoka' ne poë e Koa' pe Sosenen va pa vöön va kin. E Sunön Sosenen se vate' poan a te' Sunön rakah vamanih pe sipun voh eah e Devit. ³³ E' me se te' tamoaan non e Sunön va po vute' va pe Jekop, ka Matop Vih pe' hikta onöt rakah non ahik."

³⁴ Ke Maria' hi a ankerö' pan, "A tah va'ih se tavus vahvanih? Eö' to hikta vaen avoe' no'." ³⁵ Ka ankerö' piun a soe pe Maria', pare' soe pan, "A Tuvuh Vasio' se nö ma' manih pën, ko kakis pe Sosenen se kopös a oah. E koa' vivihan pamëh, nee se popoka' ne poë, e Koa' pe Sosenen. ³⁶ Eën to nat e nom e pömah Lisabet no a napan to sosoe voh ne pan, e' to hikta onöt voh non a han koa'. Ivëhkëk kuru vëh, a tönim sivö me a paeh to oah ee pe' to te' me non o kiuk. ³⁷ Ahikta pah tah ne Sosenen to hikta onöt non a nok." ³⁸ Ke Maria' soe en pan, "Eö' e köövo kikiu pe Sosenen, ke Sosenen se nok va en peö' manih pa ö nën to soe ava." Ka ankerö' këh en pe Maria' ko hah en.

E Maria' To Nö Pa Ep Pe Lisabet

³⁹⁻⁴⁰ A ma si' poen to oah ee ke Maria' vamatop, pare' vëhö' en pa vöön to te' non pa ma tope muhin va Jiutia', pa ö ne Sëkaraëa' pen Lisabet to te' ne, pare' ho en manuh pa iuun pee, pare' not en pe Lisabet. ⁴¹ E Maria' to not e Lisabet me o vaeö apuh, ke koa' vëh ne Lisabet to teen non variu en ma'. E Lisabet to puh rakah non pa Tuvuh Vasio'. ⁴² E Lisabet to vaato va'puh en, ko soe pan, "Sosenen to he' a oah o vaeö apuh to oah e non po upöm köövo, pare' he' pet en po vaeö apuh pe koa' vëh nën se vahuh." ⁴³ Ke Lisabet soe pet en pan, "Suk ataeah, ke sinan e Sunön

peö' nö ma' pa ep peö'? ⁴⁴ Eö' to pënton a soe vaeö pën, ke koa' vëh to te' non pa komaneo' vaeö vörep, pare' variu en ma'." ⁴⁵ Ke Lisabet soe vamanih pan, "Eën to vaman vi voh eom, ivëh, kën se vaeö, amot ne Sosenën se nok va en pën manih pa ö ne' to soe vaman va voh ka oah."

O Vaëhëh Vaeö Pe Maria'

⁴⁶ E Maria' to soe pan, "O kokoman peö' to kë vakin rakah a ëhnan e Sunön." ⁴⁷ Ka apeneo' vaeö rakah ke non pe Sosenën to va'aus a neo'. ⁴⁸⁻⁴⁹ E' to koman non e köövo to te' non pa taate' te' vöknah to kiu non pe'. Taneo non kuru no a napan va kuru me a napan se tavus amot ma' se soe pan, eö' e köövo to te' vaeö tamoan no', Suk a tah apuh vëh ne Sosenën kikis to nok manih peö' ka ëhnaneah vivihan, ⁵⁰ A ma vu koa' va kuru me a ma te' se tavus amot ma', se keh ta ne poë, ivëh, ko ururuan pe' te' rakah non manih pee. ⁵¹ E' to vataare voh en po kikis pe' pa ma kiu apa'puh ne' to nok voh. Ka nap vatösoe ne' to veo vavah voh en pee. ⁵² E' to vöknah en po te' sipoan këh a ma tasun apa'puh pee, pare' kë varu' en pa napan to te' vöknah ne. ⁵³ E' to makën vamhun en pa nap maë pa ma taëën vihvih. Ka napan varih to vaneah ne a ma tah peo ne' to kokon hah këh en pee. Ko vahah kora' en pee. ⁵⁴⁻⁵⁵ Ivëh, ke' soe ke voh a kën sipuura pan, 'Eö' se ururuan e Abraham me ro vute' pe' varih se tavus amot ma', ke' nö ko tavus amot na manuh. Pare' nat avoe' e non po ururuan voh pe'. E' to nat e non pa soe vaman ne' to soe ke voh a kën sipuura, Ko va'aus en pa napan pe' Israël.' " O vaëhëh pe Maria' to hik en. ⁵⁶ Ke' te' va'peh me Lisabet pa kukön sivö, pare' hah en Nasarët.

E Lisabet To Vahuh en Pe Jon

⁵⁷ Ko poen vahuh pe Lisabet öök en, ke' vahuh en pa koa' oete'. ⁵⁸ Ka ta vöön pe' me o vute' pe' tēnan a ö ne Sunön to ururuan va in e Lisabet, ko he' poan e koa', ivëh, kee pët vaeö me ee pe'.

⁵⁹ E Jon to onöt non o pöh nēnkikiu, kee pe ee pa ö kokoaan pe', pare' iu vëhnan ne poë e Sëkaraëa', pa ëhnan e tamaneah. ⁶⁰ Ivëhkëk, e Lisabet to soe pan, "Ahik, ea se vëhnan eah e Jon." ⁶¹ Ivëhkëk, a kën poan e Lisabet to soe ke poë pan, "Ahik voh ta pah te' va po vute' pën to vëhnan voh non e Jon." ⁶² Ivëh, kee vauhio' koren me e Sëkaraëa' pan, "O ëhnan poanheh nën se vëhnan e sumui'ah?" ⁶³ Ke Sëkaraëa' hin po' a tah ne' se kiun, pare' kiun vamanih pan, "A ëhnaneah e Jon." Kee pah kokoman vörep rakah e ne. ⁶⁴ Ka varu' rakah vakomanih e Sëkaraëa' to vaato vavih hah en, pare' taneo en pa kë a ëhnan e Sosenën. ⁶⁵ Ka kën poaneah pah vananaöp ee, ko vahutët va pa tah pamëh vatvi vëvëhö' vavah en pa ma vöön kuru to te' ne pa moeh totope va Jiutia'. ⁶⁶ A napan kuru to pënton o vahutët pamëh pah kokoman tamoan e ne, pare' vaiihi e ne pan, "Amot ne koa' va'ih se te' non a koa' taeah?" Ee to nat e ne po kikis pe Sunön to te' va'peh me non poan.

E Sëkaraëa' To Vanënën Soe

⁶⁷ E taman e Jon, e Sëkaraëa' to puh rakah non pa Tuvuh Vasio' ko soe vanënën pan, ⁶⁸ "Ea se kë a ëhnan e Sunön Sosenën va Israël, suk e' to nö ma' pa va'aus a ra a napan pe', pare' voen hah a ra. ⁶⁹ E' to vanö ma' a pah te' to öt non a tasun apuh va po vute' va pa te' kikiu pe', Devit, marën a voen hah a ra. ⁷⁰ Vamanih pa ö ne' to soe vaman vavoh, manih pa rivoero ro te' vanënën soe voh pe'. ⁷¹ E' to soe vaman voh en pan, e' se kon tane' hah a ra manih po te' to vakihat me a rora, me manih po kikis po te' varih to rës ka rora sih. ⁷²⁻⁷³ E' to ururuan a kën sipuura, pare' va'aus raoe,

ko nat avoe' e non po vatom poan
vivihan,
ne' to nok me voh e sipuura, Abraham.
74 Ea hikta se naöp no po poen na to nonok
no a kiu pe',
suk e' se hehe hah këh a ra pa napan
varih to vakihat me a rora.
75 Ka sih te' vivihan tamooan no pa
mataneah."
76 "Ke eën e Jon e koa' peö',
amot nee se popoka' a nom oah a te'
vanënën soe pe Sosoenën va pa vöön
va kin.
Eën se vovoh ke Sunön,
parën vamatop a hanan pe'.
77 Eën se vavaasis a ma napan pe',
kee nat poë.
E' se ihan anoe a ma hat pee,
pare' kon hah raoe.
78 Manih po ururuan apuh pe Sosoenën
pea,
e' se nok vamanih,
e' se vanö ma' o maaka va pa vöön
va kin,
ke' kunah ma' manih pea.
79 E' se he' a soe man maaka manih pa
napan varih to te' ne sih pa popoen,
pare vapeaapen ne pa mët.
Ko me a napan pa hanan totoopin,
me a taate' tö pe Sosoenën."
80 Ke Jon apuh, ko natsean en, ka Tuvuh
Vasio' puh non manih pe', ke' nö, pare' te'
non pa moeh upin to anoeh non a ö ne' se
vatvus a soe manih pa napan va Israël.

2

E Maria' To Vahuh E Ieesu' Matu 1:18-25

1 Manih po poen pamëh ne Jon to te' koa'
voh non e Sisa' Agastas to sunön non manih
pa kaman va pa ma muhin va Room. Pare'
vaho' a pah taate' marën a ma napan ku-
rus rakah va Room se vaho' a ma ehneëre
manih po puk pa kaman. 2 O vaho' ehnan
vëh to taneo po poen ne Kwirinius to te'
non a te' susun paan e Sisa' Agastas, pare'
matop non a muhin va Siria'. 3 Ivëh, ka
ma napan nö vakëkëh ee pa ma vöön pee
marën a vaho' a ma ehneëre manih pa vöön
no a ma sipuiire to te' voh ne.
4 E Jeosëp a te' va po vute' va pe Devit,
ivëh, ke' këh en ma' pa vöön vëh ne' to te'

non Nasarët manih pa muhin va Galili',
pare' nö en pa muhin va Jiutia' manih pa
vöön pe Devit, a ehneaneah Bëtrëhëm. 5 E
Jeosëp to nö pa vaho' a ehneaneah pen köövo
pe' Maria' vëh, nee to soe vaman voh a ö
se vaen pon. E Maria' he han e non pe
koa'. 6 Ee to te' avoe' e ne manih Bëtrëhëm,
ko poen ne Maria' se vahuh e koa' vatët
en. 7 Ke Maria' vahuh en pa koa' oete' va-
momoaan pe', pare' mon poan po rara, ko
vökroh poan pa koman a pokis ënëën taëën
po purmakaö', suk a ma iuun ananoeh te'
to puh vahik ee.

O Ankerö' Me A Nap Mamatop Sipsip

8 Manih pa muhin pamëh no a ma pah
te' to matop ne o sipsip, ee to ut ne o sipsip
pee pa popoen. 9 Ka ankerö' pe Sosoenën
nö ma' manih pee, ke Sosoenën vanö ma'
o maaka pe', ke' kopös raoe, kee pah naöp
vörep rakah ee. 10 Ivëhkëk, a ankerö' pe
Sosoenën to soe ke rapoë pan, "Eöm se koe
a naöp, paröm pënton, eö' to te' ma' a soe
vih manih peöm, e' se vavaeö a ma napan
kurus, kee vaeö suntan rakah ee. 11 Manih
po poen pamëh pa vöön apuh pe Devit no
a pah köövo to vahuh a koa' oete', e' a te'
marën a kon hah a neöm, e Sosoenën to
vate' ma' ke' nö ma', e' e Sunön. 12 Ko
vëknöm neöm se ep in to te' va non manih,
eöm se ep in a koa' ne sinaneah to mon
poan po rara, ke' koroh non koman a pokis
ënëën taëën po purmakaö'."

13 A ankerö' to vaato vahik en, ka varu'
vakomanih, no o ankerö' peo rakah va kin
to tavus ma', pare kë a ehnan e Sosoenën
vamanih pan,
14 "Vaeö ko kë e Sosoenën vöh pa vöön va
kin,
vih rakah non po te' varih ne Sosoenën
to vaeö non a pop pee,
ko he' raoe o kokoman tö,
pare te' me ne a taate' tö."

O Te' Mamatop Sipsip To Nö Pa Ep E Ieesu'

15 O ankerö' to këh hah ee pee manuh
pa vöön va kin, ka nap utut sipsip vavasoe
koman e ne pan, "Aeoh! Nös öm, ka nö
ee manuh vöön Bëtrëhëm, para ep voh pa
tah pamëh to tavus kuru ne Sosoenën to
soe ka ra manih pa ma rivoero o ankerö'."

16 Ivëh, kee nö vëvëhö' rakah ee, pare ep ee pe Maria' pen Jeosëp to te' ne, ke koa' koroh non pa ö ënëen taëen po purmakaö'.
 17 Ee to taum ee pee, pare pah hutët po' ee pa soe nee to pënton voh suk e koa' pamëh.
 18 Ka ma napan kurus pënton a soe va'ih no a nap mamatop sipsip to vahutët ne, ko pah toksean ee, pare pah kokoman vörep e ne.
 19 Ivëh, ke Maria' ötöön e non pa ma soe poë varih po kokoman pe'.
 20 Ka nap mamatop sipsip hah ee, pare kë rakah ee pa ëhnan e Sosoenën. Ee to vaeö ko kë e Sosoenën pa ma tah kurus nee to pënton, pare ep vamanih pa ö no a ankerö' pe Sosoenën to soe ke voh ma' raeo.

Ee To Vëhnan E Ieesu'

21 Ko tönim me o pöök poen to oah ee, kee pe ee pa ö kokoaan vëh pe koa', pare vëhnan poë e Ieesu'. O ëhnan pamëh no a ankerö' pe Sosoenën to vëhnan voh poan e sinaneah he me' avoe' e non pa han e koa'.

E Ieesu' Nee To Me Manuh Pa Iuun Hin-hin Apuh

22 O poen to tavus en pa ö nee se vatet o Vavaasis pe Mosës* pa uhu kokoe e Maria' ke' te' voon non matan e Sosoenën.† Ivëh, ke Jeosëp pen e Maria' me ee pe koa' manuh Jerusalëm, pare he' na poë manuh pe Sosoenën. 23 E' to te' va non manih pa ö no Vavaasis pe Sosoenën to kiun va non, "A ma koa' oete' vahuh vamomoaan, o koa' poë varih ne eöm se he' na e Sosoenën." *Eks 13:2*

24 Ee pon to iu he' ne o he' pee manuh pe Sosoenën vamanih pa ö no Vavaasis pe Sosoenën to soe va non, "A poa panuh apuh, ivëhkëk ee se keh hikta te' me ne ta poa panuh apuh, ee se he' a poa panuh sone'." *Lev 12:8*

25 A pah te' to te' non manih Jerusalëm, to puh non pa Tuvuh Vasio', a ëhnaneah e Simeon. E' a te' to ta non e Sosoenën, ka pop pe' manih po oeh to vih vörep, me e' a te' va pa hin. E' to anoeh voh non a te' vëh se hehe a napan va Israël, suk ee to hara' vapunis

ne. 26 A Tuvuh Vasio' to soe voh kën pe' pan, e' hikta se mët oho' non, e' se ep momoan voh in e Ieesu' Kristo a te' ne Topoan se vanö ma'. 27 Ka Tuvuh Vasio' kuin en po kokoman pe Simeon, ke' ho en manuh pa Iuun Hin-hin Apuh. Ke Maria' pen Jeosëp me ee ma' pe Ieesu', pa he' na manuh pe Sosoenën pa ö no Vavaasis pe Mosës to soe va non. 28 Ke Simeon pët en pe koa', ko soe vavihvih ken pe Sosoenën va manih pan, 29 "Varu' vamanih Sunön Topoan sën varakah po' ka neo' ah, a te' kikiu pën, kö' mët eo' me o vaeö, vamanih pa ö nën to soe vaman vavoh.

30 Suk ataeah, a mataneo' to ep en pa te' nën to soe voh marën a hehe a möm.

31 Eën to vamatop voh a taate' hehe a napan, ka taate' pamëh tavus vamaaka en kuru.

32 E' o maaka pamëh, se he' o ëman manih pa napan to hikta te' ne ro Jiu', pare' he' non o ëhnan apuh manih pa napan pën varih, Israël."

33 E taman pen sinaneah to pah toksean e ne pa ma soe varih ne Simeon to sosoe ke non raeo suk e koa' Ieesu'. 34 Ke Simeon tapui en pa kën tom taman, pare' soe ke Maria' pan, "Pënton ah, e koa' vëh no a nap peo va Israël se keh koe in poë, ko ro ee. Ivëhkëk, o upöm te' se keh vaman poë, ke' kon hah en pee. E' se te' va non manih po vëknöm, suk e' se vamaaka manih pa napan a ma tah to tane' rakah ma' manih pe Sosoenën, ka nap peo se koe ee pe'. 35 Ivëh, ka ma kokoman vakoan pa ma napan se tavus vateera' ee. Ko tamak o pöh apuh to te' va non manih po rapis rë kakakni se ruk en po kupu pën."

36-38 Varu' no a pah köövo vanënën soe to nö ma', a ëhnaneah e Ana', e' e koa' mon pe Paniel, e' to tane' ma' po vute' pe Asa'. Moaan voh e' a vaen, ko te' me voh non e voe pe' po tönim me o pöök kirismas. Ke voe pe' mët en, ke köövo te'

* **2:22:** [... o Vavaasis pe Mosës] E Sosoenën to he' koe a ma Vavaasis varih pe Mosës manih pa napan va Israël. Ep na pa tonun o Puk to te' non a Kölösöri' pa maaka vavih a tah no o Vavaasis pe Mosës to soe non. † **2:22:** O Vavaasis pe Mosës to soe non pan e köövo to vahuh se anoeh voh non o 40 poen pare' he' o he' pe' marën a vavoon hah ea.

e non po 84 kirismas. E köövo to hikta kékéh tavus non sih a Iuun Hinhin Apuh. E' to vapenpen non a taëën, pare' hinhin varoe non sih, pare' nonok non a kiu pe Sosenën pa popoen me pa potan. E' to soe vavihvih ke Sosenën, pare' vatvus a soe suk e Ieesu' manih pa napan to anoeh voh ne e Sosenën se hehe a napan va Israël kéh a ma taate' hat.

E Jeosëp To Nö Hah Vöön Nasarët

³⁹ Ee to nok vahik ee pa ma tah kurus vamanih pa ö no Vavaasis pe Sosenën to soe va non, pare hah ee pa vöön pee Nasarët pa muhin va Galili'. ⁴⁰ Ke koa' apuh vaeh en, pare' natsean en. Ke Sosenën vaeö me non poan, ko tapui en pe'.

E Ieesu' To Nö Pa Iuun Hinhin Apuh

⁴¹ E taman me sinan e Ieesu' to nöön ne sih Jerusalëm pa ma kirismas kurus pa te' va'peh me o upöm te' po poen vapenpen vëh o Pasova'. ⁴² E Ieesu' to te' non o havun me o pöök kirismas, kee pët nö ee Jerusalëm po poen vapenpen pamëh, pa ö ne' to te' tamoaan va non. ⁴³ Ka ma poen va po Pasova' oah ee, ke Maria' pen Jeosëp taneo hah ee manuh Nasarët, ivëhkëk, e koa' Ieesu' to te' avoe' e non ma' manih Jerusalëm, ka poa manot hikta nat ne. ⁴⁴ Ee to koman e ne, pan e Ieesu' to pët hah va'peh me en pa napan, ivëh, kee nö ee pa potan avoes, pare vavaiu vah e ne poë topnin a napan me a ma poëere. ⁴⁵ Ee to me vavaiu poë, ivëh, kee hah ee manuh Jerusalëm pa vaiu. ⁴⁶ A poa manot to vavaiu ne poë, ke' onöt o kukön poen, pare ep in poë to te' non koman a Iuun Hinhin Apuh, e' to te' topnin e non po te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës. E' to pënton non a ma soe pee, pare' ihi non raoe a ma hi. ⁴⁷ A ma napan to pënton a ma soe pe', pare töhkak in o nat me a ma soe pe', me a ma piun ne' to pinpiun non raoe.

⁴⁸ Ka poa manot ep in poë, pare pah töhkak ee, ke sinaneah soe ke poan, "Eën nok va ka möm manih suk ataeah? E tamömah me eö' to pah karë e nem, suk a ö nemöm to me iu vah ka oah."

⁴⁹ Ke Ieesu' piun raoe ko soe pan, "Eöm vaiu suk vah nem neo' ataeah? Eöm hikta nat nem, a ö nö' to te' e no' pa iuun pe

Tamön, öh?" ⁵⁰ Ivëhkëk, a poa manot to hikta nat vamaaka ne pa pusun in a soe ne Ieesu' to soe ke raoe.

⁵¹ Ivëh, ke Ieesu' hah me en pe sinan pen tamaneah manuh pa vöön pee Nasarët, e' to vavatet rakah non a ma soe pe sinan pen tamaneah. Ke sinaneah ötöön kurus rakah e non pa ma tah manih po kupu pe'. ⁵² Ke Ieesu' apuh en, ko nat vih pe' tavus vateera' rakah en, ke Sosenën me a napan pah iu rakah e ne pe'.

3

O Vavaasis Pe Jon Tövapupui

Matiu 3:1-12, me Mak 1:2-8, me Jon 1:19-28

¹ O pöh havun me o tönim kirismas ne Taëberius Sisa' to te' non a te' sunön pa matop a kaman va pa ma muhin kurus va Room. Ko va 16 kirismas pe' manih pa kaman e Ponsius Paëlat to te' non a te' susun va pa muhin va Jiutia'. Ke Hëërot to te' non a te' susun to matop non a muhin va Galili'. Ke kea pe' e Filip to te' non a te' susun to matop non a muhin va Ituria' me Trakonitis, ke Lisantias to te' non a te' susun to matop non a muhin va Abilene. ² Ke Anas pen Kaëfas to te' nee o Te' Susun po Te' Èsës He' pa ö ne Jon e sunai' Sëkaraëa' to te' non pa moeh upin, ka soe pe Sosenën nö ma' manih pe'. ³ Ivëh, ke Jon nö en pa ma ö kurus to te' ne sinten a ruen Jödën, pare' vavatvus non a soe pe Sosenën, pan a ma napan se pënton, ko panih a ma taate' hat, pare pupui rea, ke Sosenën se ihan anoe rapoë pa ma hat pee. ⁴ E' to te' va non manih pa ö no a te' vanënën soe e' Aisaëa' to kiun vavoh po Puk pe Sosenën pan, "Manih pa moeh upin a pah te' to vavaoe nö ma' pan,

'Vamatop öm a hanan pe Sunön, paröm vatotoopin a ma hanan pe'.

⁵ A ma ö kokove' söm peepee kee totoopin, ko hohoe a ma tope apa'puh me tope sosone', kee riun, ka ma hanan kikirun neöm se vatoopin.

Ka ma ö puhpuh neöm se een variriun.

⁶ Ka ma napan se ep in a kiu vih pe Sosenën pa ö ne' se kon hah a ma napan kurus.' " *Ais 40:3-5*

⁷ A ma napan peo rakah to nö ma' manih pe Jon, pan e Jon se pupue raoe, ke Jon soe ke raoe pan, "Eöm to te' rakah va e nem manih po kuru' to rurusin käh ne o sura'. Eteh to kömköm a neöm, köm rurusin käh e nem po heve pe Sosoenën ne' to se vanö ma'? ⁸ Eöm se panih, paröm käh a ma taate' hat, ko vataare a panih manih pa taate' peöm. Paröm nat nem soe vamanih pan, 'E Abraham e sipuura, ivëh, ke Sosoenën hikta se vakmis a rora a ma vute' pe'. Eö' to soe vaman rakah ka neöm, e Sosoenën to onöt e non pa vate' a ma vös varih, kee tarih ee a ma pus koa' pe Abraham. ⁹ A ipoa' pe Sosoenën to vamatop e non pa taka a ma naon manih pa ma aan in a ma naon kuru varih to hikta vovoa' ne a ma voa' vih, a ma naon poë varih se moes, ko vi po sura', kee ës."

¹⁰ E Jon to soe vamanih ka napan to te' ne, hi poë pan, "Emöm se po' nok ataeah, ko vaniu käh po vakmis vëh ne Sosoenën se nok manih po te' hat?"

¹¹ Ke Jon piun raoe, pare' soe pan, "A te' to vaneah non o pöök ohop, e' se he' o paeh ohop manih pa te' arus, ka te' to öt non a taëen peo, e' se aavë me a te' to kökööt non."

¹² A ma pah te' kokon takis to nö ma', pan e Jon se pupui raoe, pare hi e Jon pan, "Tövavaasis, emöm se po' nok ataeah?"

¹³ Ke Jon piun raoe, pare' soe pan, "Eöm se kokon varoe nem a ma moni' pa ö ne' to onöt va non, paröm koe a kon oah ta ma meh moni' koman peöm."

¹⁴ A nap vëvënsun to te' ne nën to hi poë pan, "Emöm po' se nok ataeah?"

Ke Jon piun raoe, pare' soe pan, "Eöm se koe a piuk ro te' ko va'naöp raoe ko kon akuk a ma moni' pee. Eöm se te' vaeö me nem po voen peöm." ¹⁵ A ma napan to anoeh tamoan voh ne, pan e Kristo se nö ma'. Ivëh, kee ep ko pënton a ma tah ne Jon to nonok non pare kokoman vapiun e ne pan e Jon e Kristo, ko vaiihi koman e ne pan, "A te' kovëh e' e Kristo, oh?" ¹⁶ Ivëh ke Jon piun raoe, pare' soe pan, "Eö' to pupui a no' neöm pa ruen, ivëhkëk, amot a pah te' se suk a ma' neo' no o kikis pe' to te' oah e non po te' kikis peö'. Eö' to hikta te' vih onöt no' a ihan käh eah o uris vëh pa poa su' pe'. E' se pupui a neöm pa Tuvuh Vasio' me

o sura'. ¹⁷ E' se nö ma', ko pitö' käh a kon hat manih pa kon vih pe'. Pare' ununun a kon vih manih pa iuun vavaho' kon pe'. Ko ës en pa ma kon hat manih po sura' ësës tamoan." ¹⁸ E Jon to he' a ma vavaasis peo pa vamaaka o kokoman pa napan, me a ma soe vih manih pa ma napan.

E Jon To Pupui E Ieesu'

Matiu 3:13-17, me Mak 1:9-11

¹⁹⁻²² A ma napan kuru varih to panih to nö ma', ke Jon pupui vahik en pee. E Ieesu' me ne Jon to pupui poan. Ke Ieesu' to hinhin avoe' e non ka akis nö vakëh. Ka Tuvuh Vasio' kunah ma' manih pe Ieesu', vamanih pa panuh. Ka to tane' ma' manuh pa vöön va kin to soe va non manih pan, "Eën e koa' rakah peö',

eö' to iu oah vi ka nom oah,
parö' vaeö me nom oah."

E Jon to sirö' e Hëërot, a te' susun to matop non a kaman va Galili', suk e Hëërot to vaen pen e Hëëroteas e töveneah, e köövo pe kea sone' pe', Filip, me a ma meh tah hat peo ne' to nonok voh non sih. E Hëërot to nok voh a ma meh hat apa'puh, ivëhkëk, a hat vëh pa ö ne' to vaho' e Jon pa nohnoh to te' apuh oah rakah e non.

Ëhnëëra Ma Sipun E Ieesu'

Matiu 1:1-17

²³ E Ieesu' to taneo a kiu pe' e' he te' non o 30 kirismas. A ma napan to sosoe ne pan e Ieesu' e koa' pe Jeosëp,

ke Jeosëp e koa' pe Heli',

²⁴ ke Heli' e koa' pe Matat,

ke Matat e koa' pe Livaë,

ke Livaë e koa' pe Mëlki',

ke Mëlki' e koa' pe Janaë',

ke Janaë' e koa' pe Jeosëp,

²⁵ ke Jeosëp e koa' pe Matatias,

ke Matatias e koa' pe Amos,

ke Amos e koa' pe Nahum,

ke Nahum e koa' pe Ësli',

ke Ësli' e koa' pe Nagaë'

²⁶ ke Nagaë' e koa' pe Mat,

ke Mat e koa' pe Matatias,

ke Matatias e koa' pe Semen,

ke Semen e koa' pe Josëk,

ke Josëk e koa' pe Joda',

ke Joda' e koa' pe Joanan,

²⁷ ke Joanan e koa' pe Resa',

ke Resa' e koa' pe Serubabël,
 ke Serubabël e koa' pe Sealtiël,
 ke Sealtiël e koa' pe Neri'
 28 ke Neri' e koa' pe Mëlki',
 ke Mëlki' e koa' pe Adi',
 ke Adi' e koa' pe Kosam,
 ke Kosam e koa' pe Elmadam,
 ke Elmadam e koa' pe Er,
 29 ke Er e koa' pe Josua',
 ke Josua' e koa' pe Eliësa',
 ke Eliësa' e koa' pe Jorim,
 ke Jorim e koa' pe Matat,
 ke Matat e koa' pe Livaë,
 30 ke Livaë e koa' pe Simeon,
 ke Simeon e koa' pe Juda',
 ke Juda' e koa' pe Jeosëp,
 ke Jeosëp e koa' pe Jonam,
 ke Jonam e koa' pe Eliakim,
 ke Eliakim e koa' pe Melea',
 31 ke Melea' e koa' pe Mena',
 ke Mena' e koa' pe Matata',
 ke Matata' e koa' pe Netan,
 ke Netan e koa' pe Devit,
 32 ke Devit e koa' pe Jësi',
 ke Jësi' e koa' pe Ôbet,
 ke Ôbet e koa' pe Boas,
 ke Boas e koa' pe Salmon,
 ke Salmon e koa' pe Nason,
 33 ke Nason e koa' pe Aminadëp,
 ke Aminadëp e koa' pe Atmin,
 ke Atmin e koa' pe Ani,
 ke Ani' e koa' pe Hësron,
 ke Hësron e koa' pe Perës,
 ke Perës e koa' pe Juda',
 34 ke Juda' e koa' pe Jekop,
 ke Jekop e koa' pe Aësak,
 ke Aësak e koa' pe Abraham,
 ke Abraham e koa' pe Tëra',
 ke Tëra' e koa' pe Nehö',
 35 ke Nehö' e koa' pe Seruk,
 ke Seruk e koa' pe Reu',
 ke Reu' e koa' pe Pelek,
 ke Pelek e koa' pe Iba',
 ke Iba' e koa' pe Sira',
 36 ke Sira' e koa' pe Kaënan,
 ke Kaënan e koa' pe Apaksat,
 ke Apaksat e koa' pe Siëm,
 ke Siëm e koa' pe Noa',
 ke Noa' e koa' pe Lemëk,
 37 ke Lemëk e koa' pe Mëtusula',

ke Mëtusula' e koa' pe Inök,
 ke Inök e koa' pe Jërët,
 ke Jërët e koa' pe Mahalalel,
 ke Mahalalel e koa' pe Kenan,
 38 ke Kenan e koa' pe Inös,
 ke Inös e koa' pe Sët,
 ke Sët e koa' pe Adam,
 ke Adam e koa' pe Sosenën.

4

*E Susun Po Ora' Hat To Punö' E Ieesu'
 Matiu 4:1-11, me Mak 1:12-13*

1 E Ieesu' to te' avoe' e non pa ruen Jödën pa ö ne Jon to pupui vahik poan, ka Tuvuh Vasio' to puh rakah non manih pe'. Ke' hah tane' ma' ruen Jödën, ko nönö non ma', ka Tuvuh Vasio' me en pe' pa moeh upin.
 2 Manih pa ma poen poë varih ne' to hikta ënëën non. Ke susun po ora' hat pupunö' non poan po 40 poen. Ka ma poen varih to hik ee, ke' maë vörep.

3 Ke susun po ora' hat soe ke Ieesu' pan, "Eën se keh te' nom pan eën e Koa' pe Sosenën, kën ta' a vös vëh, ke' panih, pare' tarih en o mu'."

4 Ke Ieesu' piun va in a soe pe susun po ora' hat manih pan, "O Puk Vapenpen to soe ka rora sih pan, 'A taëën varoe to hikta onöt non a he' o to'to' tamoan manih pa napan.'"
Lo 8:3

5 Ke susun po ora' hat me peah en pe Ieesu' manuh pa tope vakin, pare' vataare vëhö' en pe' pa ma muhin kurus. 6 Ke susun po ora' hat soe ken pe Ieesu' pan, "A ma kikis kurus varih me o ëhnan apuh nö' to vaneah no', eö' se he' eo' pa meh te' pa ö sö' iu no'. 7 Eën se keh vatokon, parën kë a ëhnaneo', eën se vaneah kurus e nom pa ma tah poë varih."

8 Ke Ieesu' piun va in a soe pe susun po ora' hat vamanih pan, "O Puk Vapenpen to soe va non manih pan, 'Eën se kë varoe ko nom a ëhnan e Sunön Sosenën pën.

Parën vatet varoe ko nom o iu pe'." *Lo 6:13*

9 Ke susun po ora' hat me e Ieesu' manuh Jerusalëm, pare' me peah en pe' manuh pa ö noton in a Iuun Hinhin Apuh, pare' soe ke poan pan, "Eën se nom te' nom,

pan eën e Koa' vamaman pe Sosenen, kën surap tane' manih, parën vu' kunah eom na manuh po oeh. ¹⁰ Suk o Puk Vapenpen to soe non pan,

'E Sosenen se soe ke ro ankerö' pe',
kee ut vavih rakah e ne pën.' ” *Sng 91:11*

¹¹ “E' to soe pet non pan,
'O ankerö' se öt ee pën pa ma koreere,
ka hikta pah vös to onöt non a ruk a momah.’ ” *Sng 91:12*

¹² Ke Ieesu' piun poan, pare' soe pan, “O Puk Vapenpen to soe pet e non pan,
'Eën se nat nom pupunö' nom pa vöknah e Sunön pën e Sosenen.’ ” *Lo 6:16*

¹³ E susun po ora' hat to punö' vahik e Ieesu' a ma vu punö', pare' nö en, ko anoeh e non po meoh poen.

E Ieesu' To Taneo En Pa Kiu Pe' Manih Galili'

Matiu 4:12-17, me Mak 1:14-15

¹⁴ E Ieesu' to hah en manuh pa muhin va Galili', ko kikis pa Tuvuh Vasio' te' va'peh me e non pe'. Ko vahutët va pe' nö vavah en pa ma ö muhin kurus va Galili'. ¹⁵ A ma tamoan ne Ieesu' to vavaasis non sih pa ma koman iuun hinhin sone', ka napan kurus poë varih kë rakah e ne pa ehneaneah.

A Ta Vöön Pe Ieesu' To Hikta Pönton A Soe Pe'

Matiu 13:53-58, me Mak 6:1-6

¹⁶ E Ieesu' to hah en manuh vöön Nasarët. Pa vöön ne' to te' voh non e' he a koa'. Po Poen Apaapo ne' to ho en pa iuun hinhin sone' vamanih pa ö ne' to nonok tamoan va non sih, e' to sun pan, e' se eh a soe to te' non po Puk Vapenpen manih pa napan. ¹⁷ Ka te' to matop non o puk he' en pe' po puk to kiun non a ma soe voh pa te' vanenën soe Aisaëa', ke Ieesu' kap en po puk, pare' taum en po vahutët to kiun va non manih pan,

¹⁸ “A Tuvuh pe Sunön to te' non manih peö',
pare' vate' a neo' marën a vatvus a Soe Vih manih po te' arus.

E' to vanö a ma' neo',
kö' nö ma' pa vatvus a soe to soe va non manih pan,

'Eöm varih a napan to te' nem sih manih pa nohnoh,
Eöm se keh em pa nohnoh, paröm nö em,

ke eöm varih a nap kekeho',
eöm se opoep hah em. *Ais 61:1*

A Tuvuh pe Sosenen to vanö a ma' neo',
marën a vahik a ma punis po te',
no a ma meh te' to vöknah ne rae.
Ais 58:6

¹⁹ Me a ö nö' se vatvus a soe po poen vih vëh,
ne Sunön se kon hah a napan pe'.' ” *Ais 61:2*

²⁰ E Ieesu' to vakop hah o puk, pare' he' en pa te' mamatop puk, pare' iho' en, ka napan varih to te' ne koman iuun hinhin sone' vi matan rakah ee pe Ieesu'. ²¹ Ke Ieesu' taneo en pa vavaasis ra napan pan, “Kuru va'ih no a soe va po Puk Vapenpen to tavus vaman rakah en, köm pönton vahik voh em pe'.”

²² A napan to vavaasin e ne poë, pare pah kokoman vörep e ne pa ma Soe Vih varih ne' to vatvus. Ivëhkëk, ee to soe pan, “E' pö' kuru e koa' pe Jeosëp?” ²³ Ke Ieesu' soe ke rae pan, “Eöm to pönton voh em pa soe to soe non pan, 'Vataare a möm ah, pan eën e rökta' pa ö sën vavih koman hah eöm pa sioniumah'. A pusun in a soe pamëh to soe vamanih pan, 'Eën se keh te' nom pan, eën e Kristo, a, eën se nok a ma tah vatoksean manih koman a vöön pea vamanih pa ö nemöm to pönton pan eën to nok vavoh manuh pa vöön va Kapaneam.’ ”

²⁴ Ke Ieesu' vavaato avoe' ke non pee, pare' soe pan, “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a te' vanenën soe nee to hikta iu ne poë manih pa vöön koman pe'. ²⁵ Pönton a neo' öm, e' to te' moaan vavoh e non manih Israël, o köövo amop peo to te' voh ne po poen ne Elaëja' to te' voh non. Po poen voh pamëh no a uhön to hikta nus po kukön kirismas me a tönim sivö me a paeh. Pare' te' voh non o maë apuh rakah to tavus voh pa muhin avoes va Israël. ²⁶ Ivëhkëk, e Sosenen to hikta vanö voh e Elaëja' manih pa ta paeh pee. Ahik, e Sosenen to vanö varoe poan manuh pa köövo amop va Sarefat manih pa muhin va Saëdon. ²⁷ Ke' te' me voh va e non nën manih po poen voh pa te' vanenën soe e Elaëja'. A nappo va Israël to te' me voh ne a mët vëh a töpa'. Ivëhkëk, a hikta paeh va voh pee no a mët pe' to hik. E

Naman va Siria' varoe kuru no a mët töpa' pe' to hik.”

²⁸ A napan kurus varih to te' ne koman iuun hinhin sone' to pënton a soe va'ih, pare pah heve suntan rakah ee. ²⁹ A napan to sun, pare veo tavus ee pe Ieesu' këh a vöön pee. A vöön pamëh to te' non pa tope, ivëh, kee me ee pe Ieesu' pa sinten in a tope vëh no a vöön pee to eok non. Pare kehkeh vi kunah ne na poë pa vaere. ³⁰ Ivëhkëk, e Ieesu' to koe pa topniire, pare' nö këh en pee.

E Ieesu' To Veo Këh A Pah Te' Pa Ora' Hat Mak 1:21-28

³¹ E Ieesu' to kunah en Kapaneam, e' a vöön to te' non pa muhin va Galili', ko Poen Apaapo ne' to vavaasis non a napan, ³² ka napan pënton a ma vavaasis pe', pare töhkak vahat ee, suk a soe pe' to te' rakah me non o kikis.

³³ Manih pa koman a iuun hinhin sone' no a pah te' to te' non no a ora' hat to te' non pe', e' to pah kokoe' suntan rakah en pan, ³⁴ “Ieesu' va Nasarët, eën nö ma' pa nok ataeah manih pemöm? Eën to nö pö' ma' pa mirö' a möm, eö' to nat e no' pën a Te' Vivihan pe Sosoenën.”

³⁵ Ivëhkëk, e Ieesu' to sirö' a ora' hat pamëh, pare' soe pan, “Vatotomin ah! Parën këh tavus ma' a te' manem.” Ka ora' hat pamëh kö vörep en pa te', pare' vi en pe' manih po oeh topniira napan, pare' këh tavus en pe', ko hikta mimirö' hah non poan.

³⁶ Ka napan vatötöhkak rakah ee, pare taneo ee pa vaiihi koman hah pan, “O vu soe taeah rakah iva'ih? O kikis taeah no a te' vëh to te' me non, ke' ta' a ora' hat, ke' tavus këh en pa te'.” ³⁷ Ivëh, ko vahutët va pa tah ne Ieesu' to nok, nö vavah en pa ma ö kurus.

E Ieesu' To Vato' Hah E Noan Pita' Matiu 8:14-15, me Mak 1:29-31

³⁸ E Ieesu' to këh tavus ma' a iuun hinhin sone', pare' nö en manuh pa iuun pe Saëmon. E noan Saëmon to hara' suntan rakah non a hiinana, ivëh, ka napan vaone na e Ieesu' marën a va'aus poan. ³⁹ Ke Ieesu' nö ma', pare' sun pa havineah, pare' sirö' a hiinana, ka hiinana hik rakah këh en pe'. Ivëh, ka varu' rakah vakomanih ne köövo to sun ko vamatop en pa taëen pee.

E Ieesu' To Vavato' Hah A Ma Nap Peo Matiu 8:16-17, me Mak 1:32-34

⁴⁰ A potan to kunah en, ka napan me ee ma' pa ma poëere to hara' ne a ma vu mët, ke Ieesu' vaket papaeh raoe, ka ma mët pee hik ee. ⁴¹ Ko ora' hat poë varih këkëh tavus e ne ma' pa napan, pare kokoe' papaeh ne, ko sosoe ne pan, “Eën e Koa' pe Sosoenën.” Ke Ieesu' soepip raoe pa vaato, suk ee to nat e ne pe' e Kristo, a te' vëh ne Sosoenën to vanö voh ma'.

E Ieesu' To Nönö Vah Non Pa Ma Upöm Vöön Apa'puh Mak 1:35-39

⁴² Po meoh poen pa pöstakah rakah ne Ieesu' to sun, ko këh en pa iuun, pare' nö en pa ö totomin hikta te', ka napan taneo ee pa vaiu poë. Ko poen nee to taum poë, pare kehkeh amun ne poë pan e' se nat non nö pa ta meh vöön. ⁴³ Ivëhkëk, e Ieesu' to soe ke raoe pan, “Eö' se nö pet pa vatvus a Soe Vih va pa Matop Vih pe Sosoenën manuh pa ma meh vöön. Pe' a tah nö' to nö suk voh ma'.” ⁴⁴ Ivëh, ke Ieesu' nö vavah en pa vavaasis a ma napan manih koman a ma iuun hinhin sone'.

5

E Ieesu' To Soe Ke Pita' Ke' Rëh O Iian Matiu 4:18-22, me Mak 1:16-20

¹ O pöh poen ne Ieesu' to sun non pa sinten a tonon va Gënesaret, ka napan peo rakah to tönun ko vatotot ma' marën a pënton a soe pe Sosoenën. ² Ke Ieesu' ep o pöök parö' to atan ne sinten a tonon, no o te' tatana' iian to kunah këh ee po pöök parö', pare pupui ne a ma kë pee. ³ Ke Ieesu' peah en po pöh parö', e' o parö' pe Saëmon, ko soe ke Saëmon pan e' se vapeah amot o parö' manuh pa ö ruruvun. Ke Ieesu' iho' non po parö', pare' vavaasis non a ma napan.

⁴ E Ieesu' to vahik vaato pare' soe ke Saëmon pan, “Hoa' peah nös öm manuh pa ö ruruvun, ke eën me a ma upöm pën se vöknah a kë peöm ko rëh ta ma iian.”

⁵ Ke Saëmon piun e Ieesu', pare' soe pan, “Apuh, pa popoen rë va'ih ne möm to kiu vëhva' rakah em, ivëhkëk, emöm to hikta rëh ta pah iian. Ivëhkëk, pe' eën to soe ka möm, emöm se vöknah em pa kë.” ⁶ Ee to

vatet ee pa ö ne Ieesu' to soe ava, pare rëh ee po iian o pöh peo rakah. Ka si' ö hat ka ma kë pee tötökurus ee. ⁷ Ivëh, kee vaoe o upöm pee po meoh parö', kee nö ma' ko va'aus rapoë. Ee to nö ma', pare rëh o iian o pöh peo vörep, pare vapuh o pöök parö' ka si' hat ö ko pöök parö' roko' ee tahi'.

⁸ Ke Saëmon Pita' ep a tah va'ih, pare' vatokon pa sinten mon e Ieesu', pare' soe pan, "Apuh, këh na neo' ah. Eö' a te' nonok hat." ⁹ E Saëmon Pita' me a ma upöm pe' to ep o iian peo varih nee to rëh, ko pah toksean ko vavamui e ne. ¹⁰ A poa koa' pe Sëbëdi', e Jëmis pen Jon, e'e a poa vakamö' pe Saëmon to pah toksean ee.

Ke Ieesu' soe ke Saëmon, "Koe a naöp, taneo non kuru nën se me hop ma' a napan, kee vatet a neo'." ¹¹ Kee hoa' takin hah ee manuh po kösan, pare këh ee pa ma tah kurus pee, pare vatet ee pe Ieesu'.

E Ieesu' To Vato' Hah A Pah Te' To Te' Me Non A Mët Töpa'

Matiu 8:1-4, me Mak 1:40-45

¹² E Ieesu' to te' non vöön, ka pah te' to te' me non a mët töpa' nö ma' manih pe', ko vatokon ko vu' rakah manih po oeh, ko hin pan,

"Apuh, eën se keh iu nom kën vato' hah eom peö'."

¹³ Ke Ieesu' vaket poan, pare' soe pan, "Eö' to iu e no'. Voon ah." Ka varu' vakomanih no a mët töpa' to hik këh en pe' ke' to' hah en.

¹⁴ Ke Ieesu' vuhvuh vakis poan pan, "Eën se nat nom vavatët ta meh te' a tah va'ih to tanok manih pa sioniumah. Ivëhkëk, eën se nö ko vataare a sioniumah manih pa te' ësës he', parën he' o he' pën. Ka napan se nat ne a ö no a mët pën to hik hah en, vamanih pa ö no Vavaasis pe Mosës to soe vavoh." ¹⁵ Ivëhkëk, o vahutët va pa ma tah ne Ieesu' to nok nö vavah en pa ma ö kurus. Ka napan o pöh peo rakah to nö ma' manih pe' pa tēnan o vavaasis pe', me e Ieesu' se vahik a ma mët pee. ¹⁶ Ivëhkëk, e Ieesu' to nönö tamoan non pa moeh totomin, pare' hinhin non nën.

E Ieesu' To Vato' A Te' Tëtënkun

Matiu 9:1-8, me Mak 2:1-12

¹⁷ O pöh poen ne Ieesu' to vavaasis non a napan ka ma Parësi', me ro te' vavaasis

to iho' ne. Ee to tane' ma' pa ma vöön va pa muhin va Galili', me a muhin va Jiutia', me a vöön apuh pee Jerusalëm. Ko kakis pe Sosenën te' non manih pe', marën a vahik a ma mët pa napan. ¹⁸ Ka ma pah te', te' ee ma' pa pah te' to koroh non po pan pe'. A sionin a te' pamëh to te' me voh non a mët tëtënkun. Ee to iu te' ho ne poë manuh koman iuun pa vaho' poë pa havin e Ieesu'. ¹⁹ Suk ataeah, a napan to peo kee hikta onöt ne a te' ho a te'. Ivëh, kee peah tonun iuun, pare tai ee pa ma pah si vös in a tonun iuun pamëh, pare vöknah po' a te' pamëh to koroh non po pan topnin a napan, pare vaho' poë matan e Ieesu'. ²⁰ E Ieesu' to inan o vaman pee, pare' soe pan, "Te' peö', eö' to ihan anoe eo' pa ma hat pën."

²¹ O te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës me ro Parësi' to ep a tah va'ih, pare vavasoe koman e ne pan, "A te' rakah vëh eteh, pare' sosoe o'oah e non pe Sosenën? A hikta pah te' rakah to onöt non a ihan anoe a hat pa meh te'. E Sosenën varoe to antoen non a ihan anoe a ma hat po te'."

²² E Ieesu' to nat vahik vur en po kokoman pee, ivëh, ke' piun a soe pee, pare' soe pan, "Eöm kokoman vakëkëh va nem manih suk ataeah? ²³ E' hikta te' hiva' non pa soe ke a te' tëtënkun pan, 'A ma hat pën nö' to ihan anoe'. Suk ataeah, o upöm te' hikta antoen ne a inan vamanih pan a ma hat pe' to hik ee. Ivëhkëk, e' to hiva' oah e non pa soe ke a te' tëtënkun pan, 'Eën se sun, ko nö eom.' Suk ataeah, a ma napan se ep ne pan a te' pamëh to to' hah en. ²⁴ Ivëhkëk, eö' se vamaaka ka neöm ta pah tah, köm se vaman, ko nat ka neo' e Koa' Te' Pa Napan Kurus to te' me no' pa tasun manih po oeh marën a ihan anoe a ma hat." Ivëh, ke Ieesu' soe ke a te' tëtënkun pamëh pan, "Eö' to soe ka oah, sun ah, parën kon o pan pën, parën nö eom manuh pa iuun pën."

²⁵ Ka varu' vakomanih a napan to ut ne a te' pamëh to sun vëvëhö' rakah en, pare' kon o pan ne' to koroh vu non, ko nö en pa iuun pe'. Pare' kë rakah en pa ëhnan e Sosenën. ²⁶ Ka ma napan varih to ut ne vatötöhhak rakah ee, pare kë rakah ee pa ëhnan e Sosenën, ka ma kokoman pee nun, kee toksean rakah ee. Ee to soe, "Kuru, nea to ep a tah to matan ke rakah e non."

*E Ieesu' To Vaao E Livaë
Matiu 9:9-13, me Mak 2:13-17*

²⁷ Vasuksuk ne Ieesu' to nö, pare' ep in a pah te' kokon takis to iho' non pa iuun kokon takis. A ehneaneah e Livaë. E Ieesu' to soe ke poan pan, "Suk a ma' neo' ah." ²⁸ Ke Livaë sun, pare' këh en pa ma tah kurus pe', ko vatet en pe Ieesu'.

²⁹ E Livaë to vamatop a taëen apuh pe Ieesu' manih pa iuun pe'. A nap kokon takis peo me a ma upöm te', ee kurus to vavaëen me ne Ieesu' pen Livaë. ³⁰ Ko Parësi', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës to pah vavasoe vörep suk e ne pa ma vamomhë pe Ieesu' pan, "Eöm vavaëen va'peh me nem a nap kokon takis, me ro te' no a ma taate' pee to hat, suk ataeah?"

³¹ Ke Ieesu' piun raoe va manih pan, "O te' varih to hikta hara' ne a mët, e'e to hikta nönö ne pa ep e rökta'. Ahik. A napan varoe varih to hara' ne a mët to nönö ne pe rökta'. ³² Eö' to hikta nö voh ma' pa va'aus o te' varih to koman ne pan ee ro totoopin. Ahik. Eö' to nö voh ma' pa va'aus o te' varih to nat va ne manih pan ee ro te' hat. Ivëh, kee se panih o kokoman me a taate' pee."

*A Taate' Va Pa Vapenpen A Taëen
Matiu 9:14-17, me Mak 2:18-22*

³³ A ma pah te' to soe ke Ieesu' va manih pan, "O vamomhë pe Jon to vapenpen ne a taëen, pare hinhin tamoan rakah ne sih. Ko vamomhë po Parësi' to vapenpen pet me e ne pa taëen. Ivëhkëk, a ma vamomhë pën to ënëen e ne, pare kakaak e ne."

³⁴ Ke Ieesu' he' raoe a soe vapipino', pare' soe pan, "E' to vih pö' e non pa ma te' pe voe tövaen vavoon se vapenpen ne pa taëen? Ahik rakah. E voe tövaen vavoon se keh te' va'peh me non raoe, ee hikta se vapenpen ne pa taëen. Suk ataeah, ee to vaeö me ne e voe tövaen vavoon. ³⁵ Ivëhkëk, a ma poen se tavus ma' no a ma meh te' se me ke a te' tövaen vavoon, ke' hikta te' hah me non a ma te' pe'. Manih pa ma poen poë varih e'e se vapenpen ee pa taëen. Suk ataeah, ee to tamak ne poë."

³⁶ Ke Ieesu' he' raoe a meh soe vapipino', pare' soe pan, "A hikta pah te' to onöt non a kurus a tah rara voon marën a kun pip a töhko' manih po rara vamoan. Ta pah

te' se këh nok va nën e' se mirö' en po rara voon, ko rara voon pamëh hikta se matan vatoe me non o rara vamoan."

³⁷⁻³⁹ E' to vatoe me e non po pëk no a napan to kun po kap sipsip pa isu o voaën. Ahikta te' se isu o voaën voon manih po pëk vamoan nee to kun po kap sipsip. E' se keh isu en po voaën voon, o voaën voon se kurus en po pëk vamoan. Suk o pëk vamoan to hikta onöt non a tēptot. Ivëh, ko pëk se tökrus en ko voaën tako' en. Ahik, eöm se isu o voaën voon manih po pëk voon nee to kun po kap sipsip. A napan hikta iu kaak ne o voaën voon, pee to atö voh ee pa kaak o voaën vamoan. Suk ee to koman va ne manih pan, o voaën vamoan to vih oah e non po voaën voon."

6

*A Soe Vapenpen Va Pa Hikta Kiu Komön
O Poen Apaapo*

Matiu 12:1-8, me Mak 2:23-28

¹ O pöh Poen Apaapo ne Ieesu' me a ma vamomhë pe' to nönö nö ne topnin a rak vëh nee to nep voh a kon. Ee to kökök a ma voa' kon, pare kakap, ko ëen ee. ² Ivëhkëk, a ma Parësi' to soe pan, "A ma tah varih to vapenpen non po Poen Apaapo pea, eöm nok vamanih suk ataeah?"

³ Ke Ieesu' piun raoe, ko soe pan, "Eöm to ëh pö' voh em po vahutët vëh ne Devit to nok voh pa ö ne' to maë voh me ra ma vamomhë pe', ha? ⁴ E Devit to ho voh pa iuun vapenpen pe Sosoenën, pare' kon a taëen to te' non pa matan e Sosoenën. A taëen pamëh no a hikta te' akuk se ëen. O te' ësës he' varoe to onöt ne a ëen. E Devit me a ma vamomhë pe' to ëen ee pa taëen pamëh." ⁵ Ke Ieesu' soe ken pa napan pan, "Eö' koman e Koa' Te' Pa Napan Kurus to Sunön ke no' po Poen Apaapo."

*E Ieesu' To Vato' A Te' Tënkun Korën
Komön O Poen Apaapo*

Matiu 12:9-14, me Mak 3:1-6

⁶ O meoh Poen Apaapo ne Ieesu' to ho pa iuun hinhin sone', pare' he' a soe manih pa ma napan. A pah te' to te' non nën no a papmatö pe' to tētënkun. ⁷ O te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi' to ut ne e Ieesu' se keh vavih hah a te' tēnkun koren pamëh po Poen Apaapo, ke'

ahik. Ee to vaiu käh ne ta hanan nee se vate' e Ieesu' po vahutët. ⁸ Ivëhkëk, e Ieesu' to nat e non po kokoman pee, ivëh, ke' soe ke a te' vëh no a koreneah to mët ko tënkun, "Ma' ah ko sun manih" Ka te' pamëh sun en. ⁹ Ke Ieesu' soe ke raoe, "Eö' to iu hi a no' neöm a pah hi. E' to vih pö' e non pea se va'aus a meh te' to hara' non a mët po Poen Apaapo, ke' ea se koe ee pa va'aus eah, ke' mët en?" ¹⁰ E Ieesu' to vatvi a mataneah manih pa napan, pare' soe ke a te' pamëh pan, "Putot a koreomah." E' to putot a koreneah, ke' totoopin, ko vih hah en. ¹¹ Ivëh, ko te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi' pah heve suntan e ne pe Ieesu'. Ko vavasoe koman e ne pan, "Ea se nok rakah ataeah manih pe Ieesu'?"

*E Ieesu' To Vate' O Havun Te' Me A Pöök
Matiu 10:1-4, me Mak 3:13-19*

¹² Vasuksuk po pöh poen ne Ieesu' to peah manuh pa tope pa hin. Pa popoen pamëh ne Ieesu' to hinhin non manih pe Sosenën ka muhin takah en. ¹³ Pa pöstakah ne Ieesu' to vaoe ununun en na pa ma vamomhë pe'. Ko vate' en po havun te' me a pöök ko vëhnan raoe o aposol pe'. Ivarih, a ma ehneëre, ¹⁴ a paeh e Saëmon, e Ieesu' to vëhnan poan e Pita', ke kea pe' Èndru', ke Jëmis, pen Jon, ke Filip, ke Batromio'. ¹⁵ Ke Matiu, ke Tömas, ke Jëmis e sunai' Apias, ke Saëmon a pah te' va po vakum te' varih nee to poka' ne ro Sërat.* ¹⁶ Ke Jiutas e sunai' Jëmis, ke Jiutas Iskariot, to tane' ma' Kariot, e' a te' va'ih to vikuh e Ieesu' manuh pa koren a nap hat.

*E Ieesu' To Vato' A Ma Napan Peo
Matiu 4:24-25, me Mak 3:7-12*

¹⁷ Ke Ieesu' kunah en ma' pa moeh riun va'peh me a havun me a poa vamomhë pe'. A ma vamomhë pe' me a napan o pöh peo rakah, e'e va Jiutia' me Jerusalëm me manih sinten tahi' pa poa vöön varih Taëa' me Saëdon, ee me to te' va'peh ne. ¹⁸ Ee to nö ma' pa pënton a soe me e Ieesu' se vavato' raoe. A ma napan varih no ora' hat to mirö' voh, ee me ne Ieesu' to vato' hah raoe. ¹⁹ A ma napan peo to iu vaket

ne e Ieesu', pan o kikis se tane' ma' pe' ko vavato' a ma vu mët pee.

*E Ieesu' To Soe A Te' Se Vaeö Me A Ö Ne'
Se Ook*

Matiu 5:1-12

²⁰ Ke Ieesu' kute' non a ma vamomhë pe' pare' soe pan,

"Eöm a ma napan arus,
eöm se vaeö,

suk eöm a pap te' poë varih se hop
manih pa Matop Vih va pa Vöön
va Kin."

²¹ Eöm a napan varih to mamaë nem kuru,
eöm se vaeö.

Suk ataeah, e Sosenën se makën vamhun
en peöm pataeah ne eöm to iu nem.

Eöm a napan varih to inan a ma hat peöm
ko okook vatamak nem,
eöm se vaeö.

Amot ne Sosenën se tapui a napan to
kokoman va ne nën.

²² Vaeö rakah peöm varih,

no o te' se ep ka no neöm to vavatet a
nem neo' È Koa' Te' Pa Napan Kurus,
ee se heve e ne peöm,
pare veveo vah e ne peöm,
ko vateen a neöm pa ma soe hat,
ko vëhnan ekeok a neöm,
suk eöm to vavatet a nem neo'.

²³ Ivëhkëk, eöm se pah te' vaeö rakah e nem,
suk o voen vih peöm to anoeh e non
ma' peöm manuh pa vöön va kin.

Ee se nok a ma tah hat manih peöm,
ivëh köm se vaeö,

suk ee to nonok vavoh e ne manih
po te' vanënën soe moaan voh
pe Sosenën.

E Sosenën se tapui a neöm vamanih pa
ö ne' to tapui vavoh in a ma te'
vanënën soe pe'."

²⁴ "Ivëhkëk, varenan peöm o te' to öt vapeo
nem o moni',

eöm to kon voh em pa ma tah to he'
vaeö nee a komëneöm.

²⁵ Varenan peöm o te' varih to ënëen
vamhun nem kuru,
amot eöm se maë.

Varenan peöm o te' varih to onon nem
kuru,
amot eöm se tamak paröm okook nem.

* **6:15:** A to Sërat, a pap te' varih to vakihat me voh ne o te' susun va pa kaman va Room.

26 Varenan peöm o te' varih no a ma napan to kë ne a ma ëhnëeneöm, moaan voh a ma sipuineöm to nonok va voh e ne nën, manih pa ma te' vanënën soe pikpiuk."

A Taate' Va Pa Iu A Te' To Hat Ka Nom Oah
Matiu 5:38-48

27 "Ivëhkëk, eö' to soe ka neöm, o te' varih to pënton nem a soe peö'. Eöm se iu nem a ma te' varih to vakihat ka ne neöm, ko nonok vavih nem raoe, paröm kamö' nem raoe. 28 Eöm se hinhin ke nem o te' varih to he' punis a ne neöm. Eöm se hinhin nem pan, e Sosoenën se tapui raoe ko nok vavih raoe. 29 Ta pah te' se keh tapan a panömah, pah he' a meh papan, ke' tapan. Ka te' se keh kon o ohop vatonun pën, pah he' me o siot pën, ke' kon. 30 Ka te' se keh hin ta pah tah manih pën, eën se he' eah. Ka te' se keh varo a tah pën, eën se koe a hin vakis eah pan e' se piun hah ma'. 31 A ma taate' ne eöm to iu nem no a napan se nok manih peöm, e' a ma taate' poë varih nöm se nok manih pee.

32 Eöm se keh iu varoe nem o te' varih to iu a ne neöm, eöm se kon a vih taeah nën? O te' varih to te' ne pa taate' hat to iu me e ne pa napan se iu ne raoe. 33 Ke eöm se keh nonok nem a taate' vih manih po te' varih to nonok vavih a ne neöm, a vih taeah nöm se kon nën? O te' varih to te' ne pa taate' hat to nonok va e ne nën. 34 Ke eöm se keh he' ta pah tah manih po te' paröm koman nem pan, ee se piun hah ka ne neöm, eöm se kon a vih taeah nën? O te' varih to te' ne pa taate' hat to he'he' me ne pa ma tah manih po te' hat pan, e'e se kon hah a tah to vatoe me non a tah vëh nee to he'. 35 Ivëhkëk eöm se iu rakah nem a ma te' to vakihat ka ne neöm, paröm nonok vavih nem raoe. Eöm se keh he' a tah manih pa meh te', koe a iu a ö se' piun hah ka neöm. Eöm se keh nok va nën, amot neöm se kon o voen apuh, paröm tavus vamaman rakah em o pus koa' pe Sosoenën a Kikis Vi. E Sosoenën to ururuan kurus e non pa napan varih to hikta sosoe vavihvih ke ne poë me a nap nonok vahat. 36 Eöm se ururuan nem o te' vamanih pa ö ne Tamön to ururuan va non.

A Taate' Va Pa Ep In A Hat Pa Meh Te' Vamanih Pa Te' Tökiiki Vahutët

Matiu 7:1-5

37 "Eöm se nat nem kiiki a ma taate' hat pa meh te'. Ke Sosoenën me se hikta kiiki a ma taate' hat peöm. Eöm se nat nem vateen o upöm te' pa hat, vamanih pa ö ne tökiiki vahutët to nonok va non, ivëh ke Sosoenën hikta se vateen a no neöm pa tah hat. Eöm se ihan anoe a ma hat po upöm te', ke Sosoenën me se ihan anoe a ma te' hat peöm. 38 Eöm se he' akuk a tah peöm manih po upöm te', ke Sosoenën se piun oah rakah ken peöm. A ma tah varih nöm to he'he' akuk nem sih o upöm te', e' a ma tah poë varih ne Sosoenën se piun hah ka neöm. Köm hikta onöt nem a öt."

39 E Ieesu' to he' o soe vapipino' vamanih pan, "A te' keho' to onöt pö' e non pa vataare a meh te' keho' a hanan? Ahik. E'e pon se ru ee pa kove'. 40 E koa' va pa siku to hikta antoen non a te' oah e tövavaasis pe'. Ahik. E' se siku pare' kon o nat, ko pah vatoe me e tövavaasis pe'.

41 "Vahvanih kën kute' vavi' nom a tapisik sone' vëh to te' non pa matan e kea pën, ivëhkëk, eën to hikta koman nom a tanaon apuh vëh to te' non pa matömah? 42 Vahvanih kën se soe ke kea pën pan, 'Kea, eö' to iu kan këh nom oah pa tapisik vëh pa matömah,' parën hikta ep momoan voh pa tanaon apuh vëh to te' non pa matömah? Eën a te' moko' rivon, kon momoan a tanaon apuh vëh to te' non pa matömah. Ko vasuksuk po' nën se ep vamaaka nom parën pah kan takin po' a tapisik sone' vëh to te' non pa matan e kea pën. A pusun in a soe va'ih to soe va non manih pan, 'Eën se ep momoan voh pa hat pën, parën pah vatotoopin po' e kea pën.' "

O Naon Me A Ma Voa' Ene'
Matiu 7:16-20; 12:33-35

43 O naon vih to hikta onöt non a voa' a ma voa' hat, ke' te' pet va e non manih po naon hat to hikta onöt non a voa' a ma voa' vih. 44 O te' to iniinan tane' ne sih o naon vih ke' o naon hat manih po voa'. O te' to hikta nönö ne pa oes o voa' vetan manih po uris to'to'. A napan to hikta osoes ne sih o voa' pöpö'ra' manih po karu'. 45 O te' vihvih to te' me ne a ma kökoman vih manih pa ma komëere. Ivëh, nee to vavatvus suk ne

sih a ma soe vih. Ivèhkèk, o te' varih to te' vatèh me ne a ma kokoman hat a taate' hat to puh rakah non manih pa ma komèère. Ivèh, nee to vavativus suk ne sih a ma soe hat. Suk a rivot a te' to vavativus non sih a ma taneah to te' non manih pa komaneah.

*A Poa Ö Ekeok Iuun Ava
Matiu 7:24-27*

⁴⁶ “Eöm to popoka' a no neo' e Sunön peöm, suk ataeah kôm hikta vavetet po' nem a soe peö'? ⁴⁷ A pah te' se kèh nõ ma' peö' pare' pènton a soe peö' pare' vatet, eö' se vataare a neöm a ö ne' to te' va non kôm se nat nem. ⁴⁸ A te' pamèh to te' va non manih pa pah te' to kehkeh eok non a iuun. Vamomoaan ne' to een varu a kove', ko varu na o toon ko totoon po vös. Pare' vasun en pa iuun ke' te' eh rakah e non. Ka unat nõ ma' pare' een kèh en pa iuun, ko hikta onöt non a hoep a iuun, suk a iuun to totoon vaeh rakah e non. ⁴⁹ Ivèhkèk, a te' to pènton en pa soe peö' pare' hikta vavetet non, e' to te' va non manih pa te' to eok a iuun pare' hikta varu o toon ko totoon po vös. Vasuksuk no a unat to een kèh en pa iuun, ka iuun taheep vèvèhö' rakah en.”

7

*E Ieesu' To Vato' A Te' Kikiu Pe Susun Pa
Nap Vèvènsun
Matiu 8:5-13*

¹ E Ieesu' to he' vahik en pa soe manih pa ma napan, pare' nõ en manuh pa vöön va Kapaneam. ² A pah te' susun pa 100 te' vèvènsun va Room to te' non nèn, e' to te' me non a pah te' kikiu pe'. A te' susun pamèh to iu rakah non a te' kikiu pe'. Ivèhkèk, kuru no a te' pamèh to hara' non a moeh, ka si' ö ke' mèt en. ³ A te' susun to pènton a ö ne Ieesu' to te' non, ivèh ke' vanö na a ma te' sunön po Jiu' pan, ee se nõ ko vaöe ma' e Ieesu' ke' nõ ma' ko vato' a te' kikiu pe'. ⁴ Ee to tavus e Ieesu', pare hin vakis e Ieesu' pan, “E' a te' no a taate' pe' to vih, eèn antoen e nom pa ö nèn se va'aus keah a te' kikiu pe, eh? ⁵ E' to iu rakah a rora o Jiu', pare' eok voh ka ra a iuun hinhin sone'.”

⁶ E Ieesu' to nõ va'peh me en pee, ko öök vatèt en manih iuun. Ke susun pa nap vèvènsun vanö en pa ma vakamö' pe' ke soe ke Ieesu' pan, “Topoan, eèn to me' pak kora'

eom ma', eö' hikta te' vih onöt no' a ö nèn se ho ma' pa iuun peö'. ⁷ Ivèh kò' nat voh e no' peö' to hikta te' no' a te' vih pa nõ ma' pa ep ka oah. Eèn se soe varoe ka te' kikiu peö' to' hah. ⁸ Suk ataeah, eö' me to te' no' paan in a te' vèh to vovoh ka non eo' pa he' a neo' a kiu. Eö' koman to te' me no' po te' vèvènsun to te' ne paan. Eö' se kèh soe ke a te' pamèh, ‘Nö ah,’ ke' nõ en. Eö' se keh soe ke a te' pan, e' se nõ ma', ke' se nõ en ma'. Eö' se keh ta' a te' kikiu peö', ‘Nok a kiu va'ih, e' se pènton en pa soe peö'. Pare' nok en pa kiu pamèh.”

⁹ E Ieesu' to pènton a soe va'ih, pare' pah koman vörep e non pa te' pamèh. Ke Ieesu' tarih, pare' soe ke a ma napan peo varih to vavetet vah ne poë pan, “Eö' to soe ka neöm, manih pa muhin va Israèl, eö' to hikta ep no' ta pah te' no vaman pe' to eh va non manih pa te' susun pa nap vèvènsun vèh.” ¹⁰ Ka napan varih ne susun pa nap vèvènsun to vanö voh ma' hah ee iuun, pare taum ee pa te' kikiu no a mèt to hik kèh en pe', ke' vih hah en.

*E Ieesu' To Vato' Hah A Te' Seka' Va Pa
Vöön Naën*

¹¹ A ma si' poen to oah en ke Ieesu' nõ en pa vöön vèh èhnaneah a Naën. A ma vamomhè pe' me a napan peo to nõ va'peh me poë. ¹² E Ieesu' me a napan to öök vatèt ee ma' sinten o hopa' in a vöön pamèh, ka napan te' ee ma' pa te' mèt. E sinan a te' mèt pamèh, e' a paeh koa' oete' ro ko pe'. E voe pe köövo pamèh to mèt voh en. A napan o pöh peo to nõ va'peh me ma' e köövo pa pe e sunai'eah. ¹³ E Ieesu' to ep e köövo pamèh, pare' pah ururuan en pe', pare' soe ke köövo pan, “Koe a ook.” ¹⁴ E Ieesu' to nõ vatèt en pa pokis, pare' vaket en pa pokis pamèh ka napan varih to te'te' nõ ne pa te' mèt sun ee. Ke Ieesu' soe, “Te' seka', Eö' to soe ka oah, ‘Sun ah!’ ” ¹⁵ Ka te' vèh to mèt voh en sun hah en, pare' iho' non ko taneo en pa vaato. Ke Ieesu' vanö en pe' manih pe sinaneah.

¹⁶ Ivèh ka ma napan kurus ta rakah e ne pe Ieesu', pare pah kë ee pa èhnan e Sosenèn. Ee to soe pan, “A pah te' vanènèn soe to tavus topniira.” Pare soe pan, “E Sosenèn to nõ voh en ma' marèn a kon hah a ma napan pe'.” ¹⁷ Ka ma napan vanat vavah ee po vahutèt in a tah vèh ne Ieesu'

to nok manih pa muhin va Jiutia' me pa ma ö muhin to te' vatët ne.

*E Jon To Vanö A Poa Vamomhë Pe'
Manuh Pe Ieesu'
Matiu 11:2-19*

¹⁸ A ma vamomhë pe Jon Tövapupui to soe ke pe' pa ma tah kurus ne Ieesu' to nonok non. ¹⁹ Ke Jon vaoe en pa poa vamomhë pe', pare' vanö en pee pon pa hi e Ieesu', "Eöm se nö ko hi pan, 'Eën pö' kov e vëh a te' to se voh nö ma', ke', emöm se anoeh nem ta meh te' eh?' "

²⁰⁻²¹ Manih po poen pamëh e Ieesu' to vato' hah a ma napan peo to te' me ne a ma vu mët. E' to veo a ma ora' hat, pare' vavih hah a ma napan keho' ke opoep hah ee. Ka poa vamomhë pe Jon to tavus e Ieesu', pare soe pan, "E Jon Tövapupui to vanö ma' möm po' manih pën, pa hi a oah pan, 'Eën pö' kov e vëh a te' se nö voh ma', ke', emöm se anoeh nem ta meh te' eh?' " ²² E Ieesu' to pënton a hi pamëh, pare' piun ko soe pan, "Eöm pom se nö hah na manuh pe Jon, paröm vavatët eah a ma taneah nöm to ep, me pënton. O te' varih o keho' to ep vavih hah ee, ko te' varih o hathat ma moe to nö vavavih hah ee, ko te' varih pa mët töpa' a ma sioniire to voon hah ee. Ko te' varih no a tenëre to hat ee to pënton hah ee, ko te' mët, to'to' hah ee, ko te' varih o arus to pënton ee pa Soe Vih pe Sosenën. ²³ A ma napan varih no vaman pee manih peö', me pa ma tah nö' to nonok no', ee se nat ne hara' vahat ne, ee se vaeö. E Sosenën se tapui raoe."

²⁴ Ka poa vamomhë pe Jon Tövapupui nönö hah ko nee, ke Ieesu' taneo en pa vahutët ke ra napan a ma taate' pe Jon, pare' to soe pan, "Moaan voh eöm to nö pa moeh upin pa ep pe Jon, ke' pa ep a mëto no a tuvuh to vataata non, ke' eöm koman voh nem a ep in ataeah? ²⁵ Eöm to nö voh nös pa ep in a te' to ohop non a ma ohop ep vavih? Ahik. A napan to ohop ne a ma ohop ep vavih, pare te' me ne pa ma tah vih va po sionin. A pap te' poë varih to te' ne sih pa iuun pa te' sunön. ²⁶ Soe ka neo' öm, eöm nö voh nös pa ep ataeah? Eöm to nö pö' voh nös pa ep a te' vanënën soe? A, eö' to soe ka neöm, a te' vanënën soe vëh e Jon, no a tasun pe' to apuh oah e non pa ma te'

tasun po upöm te' vanënën soe. ²⁷ E Jon voh a te' ko poan no Puk Vapenpen to sosoe suk voh non po kiun pe'. O kiun to soe non pan, "Pënton ah,

eö' se vanö nös a te' vëh se te' vovoh nös a soe peö' manem pën,

e' se vovoh ka oah,

pare' vamatop a hanan pën." *Mal 3:1*

²⁸ "Eö' to soe ka neöm, e Jon no a tasun pe' to te' oah e non pa ma te' tasun po upöm te' manih po oeh. Ivëhkëk, a te' to te' va non manih pa si' koa' sone' manih pa Matop Vih pe Sosenën no tasun pe' to apuh oah e non pa te' tasun pe Jon.

²⁹ A ma napan to pënton vahik ee pa ma soe, ka nap kokon takis soe pan, "A taate' pe Sosenën to totoopin rakah." Ee to kon voh a tapui manih pe Jon Tövapupui. ³⁰ Ivëhkëk, o Parësi' me o te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës e'e to hikta kon voh a tapui manih pe Jon suk, ee to he' tonun voh ee pa hanan vih ne Sosenën to vataare raoe.

³¹ Ke Ieesu' soe pan, "Eö' se vëknöm vah va in a taate' pa napan va kuru nih? Ee o te' to te' vah va ne nih? ³² Ee to te' va ne manih po koa' to iho' ne pa ma ö totoaan, pare vavaasis piu ne, ivëhkëk o meoh upöm pee to hikta vaëhëh ne. Kee varek ke raoe, pare soe pan,

'Emöm to piu kem peöm po piu, ivëhkëk, eöm to hikta pino'.

Kemöm vaëhëh kem peöm pa ta okook vata-

mak,

ivëhkëk eöm to hikta tamak to ook.' "

³³ "E Jon Tövapupui to nö voh en ma', pare' vapenpen vapeo non pa ëën. Ko hikta kakaak voaën voh non, köm soe em pan, 'A ora' hat to te' non manih pe'.' ³⁴ Ivëhkëk kuru, eö' E Koa' Te' Pa Napan Kurus to nö ma', parö' ënëën no' ko kakaak no', köm soe em pan, 'Ep öm, e' a te' ënëën vörep, ko kakaak voaën vörep, pare' te' e non e vakamö' pa nap kokon takis me ra nap nonok a ma taate' hat.' ³⁵ Ivëhkëk, a napan to vatet ne o nat vih pe Sosenën, e'e to vataare e ne a taate' vih, e' o nat vih rakah, suk e'e to vaman ne e Sosenën.

A Pah Köövo To Pupui A Mon E Ieesu' Po Vanom

³⁶ A pah Parësi', to vaoe e Ieesu' pa iuun pe' ke' nö ma', kee iho' to ëën va'peh. ³⁷ Ka

pah köövo te'te'vaasi to te' non pa vöön pamëh, to pënton a ö ne Ieesu' to ënëen non pa iuun pa to Parësi'. Ivëh, ke köövo kon o puto vös vih no o vanom voen vapeah to isu non, ko nö ma' pa iuun vëh ne Ieesu' to te' non. ³⁸ E köövo to sun non pa havin mon pe Ieesu', pare' okook non, ka hunun mataneah vu'vu' non pa mon e Ieesu', ke' va'na' pa uvineah. E' to uma' vapeo a mon e Ieesu', pare' uh a moneah po vanom.

³⁹ Ka to Parësi' vëh to vaoe na e Ieesu' ep in a tah va'ih, pare' koman va non manih pan, "A te' vëh se keh te' e non a te' vanënën soe vamaman, e' se nat e non pa taate' pe köövo vëh to vaket poan, e' a köövo te'te'vaasi'."

⁴⁰ Ke Ieesu' nat e non po kokoman pe Saëmon, pare' soe pan, "Eö' to te' me no' a pah tah no' to iu soe ka nom oah."

Ke Saëmon soe pan, "Tövavaasis, vatvus a soe pën."

⁴¹ Ke Ieesu' soe, "A poa te' to te' me ne o ötop manih pa pah te'. A paeh to te' me non o K500.00, ka meh po K50.00. ⁴² Ee pon to hikta onöt ne a piun a ma ötop pee, ivëh ka te' vëh to he' voh o ötop ururuan raoe, ko vanun en po ötop pee pon. Manih pee pon eteh se iu oah non a te' vëh to he' o ötop?"

⁴³ Ke Saëmon piun, pare' soe vamanih pan, "Eö' to koman no' a te' vëh to te' me non o K500.00 se iu oah non a te' vëh to he' o ötop."

Ke Ieesu' soe ke poan, "A piun pën to totoopin rakah."

⁴⁴ Ke Ieesu' tarih manuh pe köövo, pare' soe ke Saëmon, "Eën ep e nom pe köövo vëh, ha? Eö' to ho ma' pa iuun pën, kën hikta he' a neo' ta ruen kö' pupui a moneo'. Ivëhkëk, a hunun mataneah to pupui a moneo', pare' va'na' pa uvineah. ⁴⁵ Eën to hikta uuma' a neo'. Ivëhkëk kuru, eö' to ho ma' ke köövo vëh to uma' vapeo a moneo'. ⁴⁶ Eën to hikta uh a pasuneo' po kompo' to voen vöknah, ivëhkëk, e köövo vëh to uh a moneo' po vanom voen vapeah. ⁴⁷ Ivëh, kö' soe ka oah, e köövo nonok vahat vëh no a pop pe' to hikta te' vih voh non, to iu vi ka no neo'. Ke Sosenën to ihan anoe a ma hat peo pe'. Ivëhkëk, a te' to nok a hat sone' e Sosenën se ihan anoe a hat sone' pe', ka te' pamëh se iu vasone' e non pe Sosenën."

⁴⁸ Ke Ieesu' soe ke köövo, "Eö' to ihan anoe eo' pa ma hat pën."

⁴⁹ A ma napan to iho' va'peh me ne e Ieesu' to taneo ee pa varek koman pan, "A te' vëh koman rakah non pan, e' e Sosenën, pare' ihan anoe non pa ma hat, ha?"

⁵⁰ Ke Ieesu' soe ke köövo pamëh, "O vaman pën manih pe Sosenën to kon hah vur en pën kën te' va'peh me nom pe'. Nö ah me o kokoman moomo."

8

A Ma Köövo To Suk E Ieesu' Kee Nö

¹ A ma poen to oah ee, ke Ieesu' vavavih vah en pa ma vöön apa'puh me a ma si' vöön sosone'. E' to vatvus a Soe Vih va pa Matop Vih pe Sosenën manih pa ma napan. A havun me a poa vamomhë pe' to nönö va'peh vah me ne poë. ² A ma köövo varih moaan voh ne Ieesu' to veo këh voh raoe pa ma ora' hat, e'e me to nö va'peh me Ieesu'. A paeh vëh e Maria' Makdala'. Moaan voh e Ieesu' to veo këh poan a tönim me a poa ora' hat to te' ne manih pe'. ³ Ke Joanan, e köövo pa te' to susun non pa iuun pe Hëerot, a ëhnaneah e Kusa', me Susana', me a ma meh upöm köövo me, nee to pët nö va'peh. A ma köövo poë varih to va'aus voh ne e Ieesu' me a ma vamomhë pe' pa ma tah nee to vaneah ne.

*A Soe Vapipino' Va Pa Te' To Po'po' A Kon Manih Pa Koman A Rak Pe'
Matiu 13:1-9, me Mak 4:1-9*

⁴ A napan o pöh peo to tönun voh ma', a ma napan to tane' ma' pa ma vöön apuh to nö ma' manih pe Ieesu'. Ke Ieesu' he' raoe a pah soe vapipino', e' to soe pan, ⁵ "A pah te' po'po' kon to nö pa rak pe', pare' po'po' a kon pe'. E' to po'po' nö non a kon, ka ma meh voa' kon vu' ee manih po va'pet taan, ka napan komtötön ee pee, ko növan nö ma', ko ëen vahik ee pa ma voa' kon. ⁶ Ka ma meh voa' vu' ee pa moeh vösvös, pare pisi' ee ma', ivëhkëk, a hikta ruen to te' non komön o oeh, ivëh, ka ma voa' kon rak ee. ⁷ Ka ma meh voa' kon vu' ee po topnin o no' uris to'to', ka uris to'to' to pu ma', ko kopös en pee, kee hikta pu vavih ma'. ⁸ Ka ma meh voa' kon vu' ee manih po oeh vih, ko pisi' vavih ee ma', pare voa' vavih ee, ka ma

vu kon voa' o 100 voa'." E Ieesu' to soe va nën, pare' vahik va in a soe pe' manih pan, "Eöm o te' varih to te' me ne a tenëneöm, eöm se pënton a soe va'ih."

*A Pusun In A Ma Soe Vapipino'
Matiu 13:10-17, me Mak 4:10-12*

⁹ Ka ma vamomhë pe' hi ee pe' pa pusun in a soe vapipino' va'ih pan e Ieesu' se vamaaka ke raoe. ¹⁰ Ke Ieesu' soe, "E Sosenën koman to vataare vahik voh en peöm pa pusun in a soe vakooan in a Matop Vih Pe'. Ivëhkëk, a ma upöm te' to pënton koe ne sih pa ma soe vapipino'. Iva'ih,

'Kee ut ne,

pare hikta ep in ta pah tah.

Ee to tēnan e ne,

pare hikta maaka ne a pusun in a soe.' "

Ais 6:9

A Pusun In A Soe Vapipino' Va Pa Te' To Po'po' A Kon

Matiu 13:18-23, me Mak 4:13-20

¹¹ "A pusun in a soe vapipino' va'ih to soe va non manih pan, o voa' kon to te' va non manih pa soe pe Sosenën. ¹² A ma voa' kon varih to vu' po va'pet taan to te' va e ne manih pa napan to pënton ee pa soe pe Sosenën, ivëhkëk, e susun po ora' hat to nö ma', pare' kon këh en pee pa soe vëh to te' non pa ma komëere. E' to koman non pan, e'e tome' vaman ne a soe pe Sosenën, ke Sosenën kon hah raoe. ¹³ A ma meh voa' kon to vu' manih pa ö vösvös to te' va ne manih po te' to pënton ee pa soe, pare kon me o vaeö ko vaman. Ivëhkëk, o vaman to hikta aan vakis vi non manih pa komëere. Ko poen no a punö' eh to nö ma' manih pee, kee ku' vëhö' ee. ¹⁴ Ka ma meh voa' kon to vu' manih topnin a uris to'to' to te' va ne manih po te' to pënton ee pa soe, pare vaman rakah ee, ka ma vu punis va pa ununun a moni' peo, me o vaeö va po oeh to nö ma', ko kupkup en pa soe pe Sosenën. Ivëh, ka soe pamëh hikta vovoa' non. ¹⁵ A ma voa' kon varih to vu' manih po oeh vih to te' va ne manih po te' to pënton a soe pe Sosenën, pare ötöön, ko vaman rakah ee. Ka soe pamëh to voa' pet manih po to'to' pee. Pare vataare ne a ma taate' totoopin pa ö nee to vavatet ne a ma soe pe Sosenën."

Soe Vapipino' In O Tëkrea

Mak 4:21-25

¹⁶ "A te' to vëkrea kës pö' o ram, pare' vaho' hop poan po kove, ke' vaho' o ram paan tevan, ah? Ahik, e' se vahan o ram pa ö vavahan ram, ke' ëman ke non a napan se ho ma' manih iuun, kee sih ep ne o ëman pamëh. ¹⁷ A ma soe kurus pe Sosenën varih to vakooan voh ne, kuru ee se tavus vamaaka ee. Ka ma soe pe Sosenën moaan voh no a napan to hikta maaka ne, kuru nee se maaka ee. ¹⁸ Ivëh, köm se pënton vavih ko matop nem. A te' se keh kon voh o nat, pare' maaka i non a soe pe Sosenën, e Sosenën se he' va'puh oah en pe' po nat, ke' maaka vavih en. Ka te' se keh koaan o nat vëh ne' to koman non pan e Sosenën to he' voh poan, e Sosenën se öt hah këh en pe' po nat pamëh."

E Sinan E Ieesu' Me A Ma Kea Pe'

Matiu 12:46-50, me Mak 3:31-35

¹⁹ Manih po poen pamëh ne sinan e Ieesu' me a ma kea pe' to nö ma' pa ep poë. Ivëhkëk, a napan peo rakah to tönun ma', kee hikta onöt ne a huk vatët manih pe'. ²⁰ O upöm te' to soe ke Ieesu' pan, "E sinömah me a ma kea pën to te' ne mahën, ee to iu ep ka nom oah."

²¹ Ivëhkëk, e Ieesu' to piun raoe, pare' soe, "A ma napan to pënton ne a ma soe pe Sosenën, pare vavatet ne, e'e kuru e sinaneo', me a ma kea peö'."

E Ieesu' To Ta' A Tuvuh Ke' Moovi

Matiu 8:23-27, me Mak 4:35-41

²² O pöh poen ne Ieesu' to peah po pöh parö', me a ma vamomhë pe', pare' soe ke raoe pan, "Ka pahan ee manuh pa pap tonon vöh." ²³ O parö' to nönö e non ke Ieesu' koroh nö non komön o parö'. Ka ivat ip ma' manih pa tonon, ka ruen oho e non komön o parö', ka si' ö hat ko parö' roko' en.

²⁴ Ko vamomhë pe Ieesu' nö, pare kunkuin ee pe', pare soe ke poë pan, "Apuh, Apuh, a si' ö hat, ko parö' roko' me en pea."

Ke Ieesu' sun pare' ta' a tuvuh me a supa pan, "Moovi öm!" Ka tuvuh tö en, ka supa hikta ririu hah non. ²⁵ Ke Ieesu' soe ke raoe pan, "O vaman peöm heh?"

Kee pah naöp ee, pare töhkak vahat ee, pare vavasoe koman va ne manih pan, "A

te' rakah vëh eteh, to ta' a tuvuh me a supa kee tēnan ee pa soe pe'?"

*E Ieesu' To Veo Këh A Pah Te' A Ora' Hat
Matiu 8:28-34, me Mak 5:1-20*

²⁶ Vasuksuk nee to tok po parö', pare tavus pa muhin va Gerasa'. A muhin pamëh to te' non ma' pa meh pap tonon va Galili'. ²⁷⁻³¹ E Ieesu' to kukunah këh ko non o parö', ka pah te' va pa vöön pamëh no ora' hat to te' ne manih pe', nö en ma' manih pe Ieesu'. Pa ma tamoaan no o ora' hat to te' ne pa te' pamëh. A ma napan to matop ne poë, ko nohnoh ne sih poë po uris eh. Ivëhkëk, e' to kukurus e non sih po uris eh me a ma meh tah. Pare' nönö non pa moeh upin. O ora' hat poë varih to te' ne pa te' pamëh, ka ma tamoaan ne' to hikta kokoroh non iuun, pare' te' pehpeah e non ko te' non sih po vapeepe. Ke' nö ma' manih pe Ieesu', ke Ieesu' hi poan, "A ëhnöömah eteh?"

Ko ora' hat soe pan, "A ëhnanmöm, 'a Nap Peo', suk emöm to peo to te' hop nem pa te' vëh." Ko ora' hat poë varih pah kokoe' sun-tan kee pe Ieesu' pan, "Eën se nat nom vanö a möm manuh po sura' ësës tamoaan."

Ke Ieesu' sirö' en po ora' hat se tavus këh a te' pamëh, ivëh, ko ora' hat kokoe' koe ee manih pa te' pamëh, pare kokoe' va'puh, ko soe pan, "Ieesu' eën e Koa' pe Sosenën A Kikis Vi, eën se nok ataeah manih pemöm?" Ee to hin vakis e Ieesu', pare soe pan, "Ieesu', eën se nat nom vakmis a möm."

³² O vasun ku' peo to ënëën vatët ne sin-ten a si' ö tope, ivëh, ko ora' hat poë varih hin vakis ee pe Ieesu' pan, "Eën se vanö a möm manuh po ku'." Ke Ieesu' pënton en pa soe pee, pare' vaonöt ken pee pa hop manuh po vasun ku'.

³³ Ko ora' hat tavus këh ee pa te', pare nö ko hop varu' ee manuh po vasun ku'. Ko ku' surap kunah ee pa ö vaere, pare vuk ee pa tonon, ko mëtmët vahik rakah ee.

³⁴ Ka napan varih to matop ne sih po vasun ku' pamëh ep a tah va'ih, pare naöp ko rusin ee. Ee to nö, pare vahutët a tah va'ih pa vöön apuh me ra ma vöön sosone'.

³⁵ Ka ma napan nö ee pa vavaköm pa ma tah to tanok. Ee to nö, ko tavus e Ieesu', pare taum ee pa te' no ora' hat to këh ee pe', e' to rara hah en ko kokoman pe' maaka en,

ke' iho' non pa havin mon e Ieesu'. A ma napan to ep a tah va'ih, pare pah vananaöp ee. ³⁶ Ka napan varih to ep voh ne pa ma tah poë varih, ee to vahutët ke ro upöm a tah ne Ieesu' to nok manih pa te' pamëh, ke' vih hah en. ³⁷ Ka ma napan va pa ma ö muhin va Gerasa' to naöp vörep, pare hin vakis e Ieesu' ko soe pan, "Eën se këh a na möm." Ivëh, ke Ieesu' me o vamomhë pe' peah ee po parö', pare vamatop ee pa hah.

³⁸ Ee to me' e ne pa nö, ka te' vëh no ora' hat to këh poan, e' to hin vakis e Ieesu' pan, "Eö' to iu te' va'peh me nom oah." Ivëhkëk, e Ieesu' to vahah en pe' ko soe ke poan pan, ³⁹ "Eën se hah vos na vöön pën, parën vatvus a soe pa ma tah ne Sosenën to nok manih pën." Ivëh, ka te' pamëh hah en vöön, pare' vatvus ken pa ma napan pa ma tah kurus ne Ieesu' to nok manih po to'to' pe'.

*E Ieesu' To Vato' Hah E Koa' Mon Pe
Jaërus, Pare' Vavih Hah E Köövo To Vakët O
Ohop Pe'*

Matiu 9:18-26, me Mak 5:21-43

⁴⁰ E Ieesu' to këh hah ma' a pap tonon voh ka napan pah vaeö ee, suk e'e to anoeh voh ne poë. ⁴¹ Ka pah te' nö ma', a ëhneaneah e Jaërus. E' a te' to susun non pa iuun hinhin sone'. A te' susun pamëh to vatokon pa havin mon e Ieesu', pare' hin vakis e Ieesu' pan, e Ieesu' se nö pa iuun pe'. ⁴² E' to te' me non a pah koa' mon ro, a ma kirismas pe' to onöt non o havun me ro pöök. E' to hara' non a mët apuh, ka si' ö ke' mët en.

E Ieesu' to nönö va'peh nö me non e Jaërus, ka napan o pöh peo to vasusun pip nö e ne pe'. ⁴³ A pah köövo to vavahuh tamoaan non sih o era' komön o havun me o pöök kirismas. A hikta pah rökta' to onöt voh non a vahik këh poan pa mët. ⁴⁴ E köövo pamëh to huk vatët ma' tonun e Ieesu', pare' hariun a ö noton in o ohop pe'. E' to nok va nën ka varu' vakomanih no era' to ana' vëvëhö' rakah këh en pe'.

⁴⁵ Ke Ieesu' hi pan, "Eteh to hariun a neo'?"

Ee kurus to vonih ee. Ke Pita' soe, "Apuh, a napan o pöh peo rakah to tönun töön oah, ko vakët ee pën."

⁴⁶ Ivëhkëk, e Ieesu' to soe pan, "A pah te' to vaho' a koreneah manih peö'. Eö' to hara' no' o kikis to tavus këh a neo'."

⁴⁷ E köövo to nat en pe' to hikta vakooan hah in non e Ieesu'. Ivëh, ke' naöp ko rikrik e non ko nö ma', pare' vatokon pa matan e Ieesu' pa matëere ra napan kurus, pare' vatvus a ö ne' to vaket suk e Ieesu'. Ke köövo soe pan, "A mët peö' to hik oho' rakah en pa ö nö' to hariun e Ieesu'."

⁴⁸ Ke Ieesu' soe ke köövo pamëh pan, "Koa' peö', eën to vaman a neo', ka mët pën hik këh en pën. Eën se nö na me a taate' moomo."

⁴⁹ E Ieesu' to vaato avoe' e non, ka pah te' va pa iuun pe Jaërus nö ma', pare' soe ke poan pan, "E semomah to mët en. Koe a vatëh vörep e Tövavaasis."

⁵⁰ E Ieesu' to pënton a ö ne koa' to mët, pare' soe ke Jaërus pan, "Eën se koe a naöp, eën se vaman varoe a nom neo', ke koa' pën to' hah en."

⁵¹ Ke Ieesu' nö en pa iuun pe Jaërus, pare' hikta vaonöt a nap peo pa ho koman iuun. E' to me ho varoe e Pita', e Jon, me e Jëmis, me a poa manot. ⁵² A ma napan kurus to vaokook ne e koa', ivëhkëk, e Ieesu' to soe ke raeo pan, "Eöm se koe a ook, e koa' to hikta mët, e' to koroh varoe."

⁵³ Ka napan varih to okook ne to vavövöne' suntan e ne pe Ieesu'. Suk ee to hikta vaman nee e Ieesu' pa ö ne' to soe pan e koa' to koroh. ⁵⁴ Ke Ieesu' öt a koren e koa' mon mët pamëh, pare' soe pan, "Koa' peö', sun ah." ⁵⁵ Ka apen koa' hah en ma', ka varu' vakomanih ne koa' to sun hah en. Ke Ieesu' soe ke ra poa manot pan, "Eöm se he' eah ta taëen." ⁵⁶ Kee vaeö, ko töhkak ee, ivëhkëk, e Ieesu' to vuhvuh vakis ken pa poa manot pan, "Eöm pom se nat nem vavatët pet ta meh te' a tah va'ih to tanok."

9

E Ieesu' To He' A Havun Te' Me A Pöök A Kiu

Matiu 10:5-15, me Mak 6:7-13

¹ E Ieesu' to vaeo en na po havun me a poa vamomhë pe', kee nö ee ma', ke' he' en pee po kikis me a tasun pe', marën a ö nee se veo këh a napan po ora' hat, me a vahik

a ma vu mët. ² Pare' vanö en pee manih pa ma vöön pa vatvus a soe va pa Matop Vih pe Sosenën, me a vavato' hah ro te' to hara' ne a ma mët. ³ Pare' soe ke raeo pan, "Eöm se nat nem te' a ma tah manih pa nö peöm vamanih po toknon, ke' o kove, ke' ta taëen, me a moni', me a ma ohop peo. ⁴ Eöm se keh ho pa ta pah iuun, a, eöm se te' varoe nem pa iuun pamëh, ke' antoen non a ö nöm se këh hah a vöön pamëh. ⁵ Ka napan se keh hikta vaeo a neöm pa ma iuun pee, a, eöm se këh em pa vöön pamëh, paröm sisinuh o kusan vëh to te' non pa ma moeeneöm. E' a soe vanat va pa ö no a napan va pa vöön pamëh to hikta iu pënton ne a soe peöm. Ivëh, ke Sosenën se vakmis raeo."

⁶ Ivëh, kee nö ee pa ma vöön kurus, pare' vatvus ee pa Soe Vih pe Ieesu', ko vavato' ee pa ma te' to hara' ne a ma mët.

E Hëërot To Iu Nat Non E Ieesu' Rakah Eteh

Matiu 14:1-2, me Mak 6:14-16

⁷ A te' sunön va pa kaman manih Galili' e Hëërot to pënton a ma tah kurus ne Ieesu' to nonok non, ivëh, ko kokoman pe' nun en, suk a ma meoh te' to sosoe ne pan, "E Jon Tövapupui to sun tane' hah po vapeepe."

⁸ Ka ma upöm sosoe ne pan, "E Elaëja' to tavus hah ma'." Ko upöm sosoe e ne pan, "A te' vanënën soe vamaoan to to' hah ma'." ⁹ Ivëh, ke Hëërot soe en pan, "Eö' to moes kurus voh o kaho' pe Jon.* Ka te' vëh eteh, nö' to pënton no' to nonok non a ma tah varih?" Ke Hëërot vavaiu këh e non ta hanan pan, e' ep e Ieesu'.

E Ieesu' To Makën O 5,000 Te'

Matiu 14:13-21, me Mak 6:30-44, me Jon 6:1-13

¹⁰ Ka ma aposol hah ee ma', pare' soe ke pe Ieesu' pa ma tah kurus nee to nok voh ma'. Ke Ieesu' me ke këh en pa ma napan pa vamomhë pe', kee nö varoe ee pa meh vöön, ëhnaneah Bëtsaëta'. ¹¹ Ivëhkëk, a napan peo to nat ee pee to te' ne Bëtsaëta', pare' vatet ee pee. A napan to nö ma' manih pe', ke' pah vaeö en. E' to vatvus en pa soe vih va pa Matop Vih pe Sosenën manih pee, pare' vavato' en po te' varih to hara' ne a ma mët.

* **9:9:** Eën se ëh o vahutët pa ö ne Hëërot to ip vamët e Jon Tövapupui manih po Puk pe Matiu 14:3-12.

¹² A potan to kunah en, ka havun me a poa vamomhë pe Ieesu' nö ee ma' pe', pare soe ke poë pan, “Eën se vanö a napan, kee nö pa ma vöön to te' vatët ne, pare ep këh ta taëen, ko eën, suk a ö vëh na to te' no, no a hikta te' to te' non.”

¹³ Ivëhkëk, e Ieesu' to soe ke raoe pan, “Eöm koman se makën raoe.” Kee soe pan, “Emöm to hikta öt nem ta ma taëen peo. O si' tönim mu' me a poa iian varoe to te' ne. Eën to iu pö' nom pan emöm se voen a taëen pa napan peo varih, ha?” ¹⁴ A napan to onöt ne a 5,000 te' oete' rakah to te' ne.†

Ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, “Eöm se soe ke ra napan, kee tönun a ma 50 te', pare iho'.” ¹⁵ Ko vamomhë pe' soe ke ra napan, kee iho' ee. ¹⁶ Ke' kon en po tönim mu' me a poa iian, pare' ta peah na vöön va kin, ko soe vavihvih ke na e Sosoenën, pare' kökök ko he' a ma vamomhë pe'. Kee ki vakëkëh ke pa napan. ¹⁷ Ka napan kurus eën vamhun ee, ko vamomhë pe' ununun a ma ö taëen eën këh, pare vapuh o havun me o pöök kove.

*E Pita' To Soe Tavus E Ieesu' E Kristo
Matiu 16:13-19, me Mak 8:27-29*

¹⁸ O pöh poen ne Ieesu' to hinhin non, ka ma vamomhë pe' te' va'peh me ne poë. Ke Ieesu' hin vahik en, pare' hi raoe pan, “A ma napan popoka' a no neo' eteh?”

¹⁹ Ko vamomhë pe' piun, pare soe pan, “E Jon Tövapupui, ka ma meh popoka' e ne pën e Elaëja'. Ka ma upöm sosoe ne pan, eën a pah te' va pa nap vanënën soe vamaoan to to' hah ma'.” ²⁰ Ke Ieesu' hi raoe, “Ke eöm koman po', eöm popoka' a nem neo' eteh?” Ke Pita' piun a soe pe', pare' soe pan, “Eën e Kristo, a te' ne Sosoenën to vanö ma'.”

*E Ieesu' To Soe A Ö Ne' Se Mët, Pare' Sun
Hah
Matiu 16:20-28, me Mak 8:30-38; 9:1*

²¹ Ke Ieesu' vuhvuh vakis raoe se nat ne soe ke ta meh te' a soe pamëh. ²² Pare' soe pan, “Eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se kon o kamis apuh rakah manih pa koreera nap susunön po Jiu', me ra ma te' susunön esës he', me ro te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës. Ee ip vamët a neo', ko vakön

poen ne eö' se sun tane' hah eo' manih po vapeepe.”

²³ Ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, “Ta pah te' se iu vatet a non neo', e' se vöknah o iu koman pe', pare' te' a kuruse pe' pa ma poen kurus, pare' te' o kamis, ko vatet a ma' neo'. ²⁴ Ivëhkëk, a te' se keh matop tamoan non o to'to' pe', pare' hikta vatet a neo', o to'to' pe' se ro amot en. Ka ta pah te' se keh koman a non neo', pare' mët suk a neo', a, amot a te' pamëh se kon o to'to' tamoan. ²⁵ Ta pah te' se keh vaneah kurus e non pa ma tah va po oeh vëh, pare' vanun en po to'to' tamoan pe', a ma tah poë varih se po' va'aus vah va in o to'to' pe' nih? Ahik rakah! ²⁶ Kuru a pah te' se keh poet ka no neo', me o vavaasis peö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus, a, amot po poen ne eö' se hah me ma' o maaka peö', me o maaka pe Tamön, me o maaka po ankerö' vivihan pe Sosoenën, eö' se poet me e no' pa te' pamëh.

²⁷ Eö' to soe vaman ka neöm, a ma pah te' to sun ne manih kuru, se me' avoe' ne pa mët ee he ep ee pa Matop Vih pe Sosoenën.”

*A Sionin E Ieesu' To Tavus Kakaare En
Matiu 17:1-13, me Mak 9:2-13*

²⁸ O pöh nënkikiu to oah en pa ö ne Ieesu' to soe a ma tah poë varih. Ke' me en pe Pita', me ra poa tom kea e Jon, pen Jëmis. Kee peah ee pa tope pa hin. ²⁹ Ke Ieesu' hinhin non, ka sionineah tarih, pare' matan ke en, me o ohop pe' to tarih, ko kakaare oah rakah en vamanih pa unöh. ³⁰ Ka poa te' tavus ma', ko vavaato me e ne pe', e Mosës pen Elaëja'. ³¹ E Mosës pen Elaëja' to tavus me o maaka va pa vöön va kin, pare vavaato me e ne e Ieesu' pa ö ne' se vapuh va in o iu pe Sosoenën pa ö ne' se mët manuh Jerusalëm.

³² E Pita' me meh a poa vamomhë pe' to koroh, ivëhkëk, ee to sun ka matëere maaka, kee ep ee po maaka pe Ieesu' va'peh me a poa te' ne' to vavaato me non. ³³ E Mosës pen Elaëja' se vakëh ee ke Ieesu', ke Pita' soe ke Ieesu' pan, “Eeh, Apuh, e' to parin vih pa ö na to te' no manih, vaonöt ka möm ah, kemöm se eok a kukön këk, a paeh pën, ka te' pe Mosës, me a te' pe Elaëja'.” E

† 9:14: O köövo me o koa' to te' e ne nën, ivëhkëk, ee to hikta ëh va'peh raoe. Ee to ëh varoe a nap oete'.

Pita' to hikta maaka vavih vi non pa soe ne' to soe.

³⁴ E Pita' to vavaato avoe' e non, ka unöh tavus ma', ko pöm en pee, kee naöp rakah ee. ³⁵ Ka to tane' ma' manih koman a unöh to soe non pan, "E' va'ih e Koa' vate' peö'." ³⁶ A to pamëh to hik en, kee ep ee pe Ieesu' pehen to sun non. Manih pa ma poen poë varih nee to hikta soe ke ta pah te' a tah va'ih nee to ep in ma', ee varoe a kukön to nat ne.

E Ieesu' To Vato' Hah E Koa' Oete' To Te' Me Non A Ora' Hat

Matiu 17:14-21, me Mak 9:14-29

³⁷ Ka muhin takah en po meoh poen, kee këh ee ma' pa tope, pare hah kunah ee ma'. A napan o pöh peo to ep in e Ieesu' manih hanan. ³⁸ A pah te' to te' non topnin a napan poë varih to toto suntan e non ma' pan, "Apuh, eö' to okook rakah no' nös oah se ep pa pah koa' oete' ro peö'." ³⁹ A ora' hat to te' non pe', ke' kokoe' suntan non, ko varikrik non poan, ko poë kakaare tatavus no ma' sih pa rivoneah. A ora' hat to mimirot' tamoan e non pe', ko hikta këkëh non poan. ⁴⁰ Eö' to hin vakis a ma vamomhë pën, pan ee se veo a ora' hat pamëh, ke' këh e koa'. Ivëhkëk e'e to hikta onöt ne."

⁴¹ E Ieesu' to piun rae, ko soe pan, "Eöm kurus varih to hikta vaman avoe' rakah nem e Sosenën se vato' en po te', eöm a nap hat. O tovih poen ne eö' se te' va'peh tamoan me a no' neöm? O tovih poen ne eö' se te' a ma punis peöm?" Ke Ieesu' tarih na pe taman e koa', ko soe pan, "Me ma' e koa' pën manih peö'."

⁴² E koa' to nö ma' manih pe Ieesu', ka ora' hat vi en pe koa' manih po oeh, ke' rikrik e non. Ke Ieesu' sirö' a ora' hat, ke' këh en pe koa'. E Ieesu' to vato' en pe koa', pare' he' hah en pe tamaneah. ⁴³ Ka ma napan ep in o kikis pe Sosenën, pare pah toksean rakah ee.

E Ieesu' To Vapöök Soe En Pa Ö Ne' Se Mët, Pare' Sun Hah

Matiu 17:22-23, me Mak 9:30-32

A ma napan to pah kokoman vörep e ne pa ma tah kurus varih ne Ieesu' to nonok non, ke' soe ke a ma vamomhë pe' pan, ⁴⁴ "Eöm se nat nem anoe in a soe natsean

va'ih nö' se soe ka neöm. E' hikta se te' rë non, ka te' se vikuh en peö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus pa koreera nap hat." ⁴⁵ Ivëhkëk, e Sosenën to koaan en pee pa pusun in a soe, kee hikta maaka ne a ma tah varih se tavus. Kee nanaöp e ne pa hi e Ieesu' a pusun in a soe pamëh.

Eteh Se Te' Non A Tasun Apuh Oah?

Matiu 18:1-5, me Mak 9:33-37

⁴⁶ O vamomhë to vaato vaheve koman ee, suk eteh se te' non a tasun apuh oah manih pee. ⁴⁷ Ke Ieesu' nat en po kokoman vakooan pee, ivëh, ke' vaoe vatët ma' a si' koa' sone', ko vasun poan pa havineah, ⁴⁸ pare' soe ke rae pan, "Eteh to kamö' e koa' sone' to te' va non manih pa si' koa' vëh, e' to kamö' me en peö'." Ka te' to kamö' a non neo', e' to kamö' me e non pe Tamön vëh to vanö voh a ma' neo'. Eteh to va'aus o te' arus, ee a pap te' poë varih ne Sosenën to koman non pan, ee se te' ne o te' apa'puh."

A Te' To Hikta Vakihat Me A Rora E' A Te' Pea

Mak 9:38-40

⁴⁹ Ke Jon soe ke Ieesu' pan, "Apuh, emöm to ep ma' a pah te' to veveo ora' hat non pa ëhnöömah, ko soepip em pe', suk e' to hikta te' non po kum pea." ⁵⁰ E Ieesu' to soe kurus ke rae pan, "Eöm se nat nem soepip eah. A te' to hikta vakihat me a rora, e' a te' pea."

A Napan Va Samëria' To Sunpip In E Ieesu', Pare Veo Poë

⁵¹ O poen ne Sosenën se me peah hah e Ieesu' manuh pa vöön va kin to öök vatet en. Ivëh, ke Ieesu' nok en po kokoman kikis pe' pa nö manuh Jerusalëm. ⁵² Ke Ieesu' vanö vovoh a ma te' se te' a soe pe'. A ma te' poë varih to nö ee, pare vos ee pa vöön va Samëria', pare iu vamatop ne a nö pe Ieesu'. ⁵³ Ivëhkëk, a ma napan va pa vöön pamëh to nat in e Ieesu' me a ma vamomhë pe' se nö manuh Jerusalëm, ivëh, kee hikta iu vaonöt ne e Ieesu' me a ma vamomhë pe' pa nö manuh pa vöön pee. ⁵⁴ A poa vamomhë pe', e Jëmis, pen e Jon to ep in a tah va'ih, pare soe ke Ieesu' pan, "Apuh, eën se keh iu nom kemöm hin na a sura' va pa vöön va kin, ke' ës ra napan varih?" ⁵⁵ Ivëhkëk, e Ieesu' to tarih manih pee pon, pare' sirö' rae to

vaato vapiun e ne. ⁵⁶ Kee nö pet ee pa meh vöön.

*A Te' To Iu Suk Non E Ieesu'
Matiu 8:19-22*

⁵⁷ Ee to nönö ne hanan, ka pah te' soe ke Ieesu' pan, "A ma vöön kurus nän to nönö nom ne eö' se suk eo' pän."

⁵⁸ Ke Ieesu' soe ke a te' pamäh, "O këh poa to te' me ne a ma kove' te'te' pee, ko növan te' me ne pa ma he' te'te' pee. Ivëhkëk, eö' e Koa' Te' pa Napan Kurus to hikta te' me no' ta ö ne eö' se koroh ko vanot."

⁵⁹ E' to soe ke a meh te' pan, "Suk a ma' neo' ah."

Ivëhkëk, a te' pamäh to soe, "Apuh e' to vih non pän se vaonöt ka neo' kö' nö ko pe voh ma' e tamön."

⁶⁰ Ke Ieesu' piun poan, pare' soe, "Ahik, suk a ma' neo' ah, parän koe o te' varih to hikta kon avoe' ne o to'to' tamoan, kee nö, pare pe o upöm te' mët pee. Ivëhkëk, eän se nö, parän vatvus a soe va pa Matop Vih pe Sosoenän."

⁶¹ Ka meh te' soe ke Ieesu' pan, "Apuh, eö' to iu vatet nom oah. Ivëhkëk, eän se vaonöt ka neo', kö' nö ko vaöt koren me voh ma' a tapaiiun peö'."

⁶² Ke Ieesu' soe ke poan, "A te' to taneo pa pënton, ko vatet a neo', ivëhkëk, e' to vahahah non pa ma taate' hat moaan voh pe', e' a te' pamäh to hikta onöt non a ho pa koman a Matop Vih pe Sosoenän."

10

E Ieesu' To Vanö O 72 Vamomhë Pa Kiu Va'aus

¹ Ka vasuksuk ne Ieesu' to vate' o 72 vamomhë, ko vamatop rae pa ma tah nee se nö, ko nok, pare' vanö po pöök vovoh rae pa ma vöön ne' se nö amot. ² Ee to me' avoe' e ne pa nö, ke Ieesu' soe ke rae pan, "A napan o pöh peo to vamatop ne a vaman a neo' pa ö söm va'aus rae. Ivëhkëk, a hikta nap peo pa vatvus ke rae a Soe Vih. Ee to te' va ne manih pa voa' to vamatop manih koman a rak, ka hikta nap kiu peo pa oes a voa'. Ivëh, köm se hinhin nem e Sosoenän, ke' se vamatop a ma napan peo, kee vaman a neo'. Eöm se hinhin nem e Sosoenän, ke' vanö ma' a nap kiu peo manih pa rak. ³ Nö

öm, eö' to vanö va ka neöm manih po sipsip sone' to te' ne topnin o këh poa. ⁴ Eöm se nat nem te' ta moni', me o kove, me ta meh poa su', ko nat nem vaato me a napan varih hanan.

⁵ Eöm se keh ho pa ta pah iuun, eöm se hin na e Sosoenän, ko soe vamanih pan, 'E Sosoenän se he' a taate' moomo manih pa napan to te' ne pa iuun pamäh.'

⁶ Ka pah te' moomo koman se keh te' non pa iuun nän to te' nom e Sosoenän se he' a taate' moomo pa te' pamäh, me a tapaiiun pe'. Ivëhkëk, e' se keh hikta te' non a te' kamö' manih iuun, e Sosoenän se kon hah këh poë pa taate' moomo, me a tapaiiun pe'. ⁷ Eöm se te' varoe nem pa pah iuun, paröm enëän nem a ma taëän nee to vamatop ka neöm. Suk ataeah, a te' to kiu vakis non pa va'aus a napan, a, a napan se he' ee pe' po voen pe'. Eöm se nat nem oho totoän vah nem a ma meh iuun.

⁸ Eöm se keh vos pa ta pah vöön, ka napan vaeö me e ne peöm, eöm se eän a taëän nee to he' a neöm. ⁹ Eöm se vavato' ro te' to te' me ne a mët pa vöön pamäh, paröm soe ke rae pan, 'A Matop Vih pe Sosoenän to öök vatët en ma' manih peöm.' ¹⁰ Ivëhkëk, eöm se keh vos pa ta vöön, ka napan hikta kamö' a neöm pa ma iuun pee, eöm se nö, ko sun manuh noton hanan in a vöön pamäh, paröm soe pan, ¹¹ 'O kusan va pa vöön peöm ivëh to taop non pa ma monmöm, ivëhkëk, emöm to vahah em nös pe' manih peöm.* Pënton öm, eöm to koe em pe Sosoenän vamanih pa te' sunön peöm. Ivëhkëk, a ma poen va pa Matop Vih pe Sosoenän to öök vatët ee ma'.' ¹² Eö' to soe ka neöm, manih po poen ne Sosoenän se kiiki a napan varih po oeh, a napan va pa vöön Södom ne' se vakmis vasone' en pee. Ivëhkëk, a napan va pa vöön vëh to koe ka neo', e Sosoenän se vakmis oah rae."

Varenan Rakah Pa Ma Napan To Hikta Panih

Matiu 11:20-24

¹³ "Varenan rakah peöm a napan va pa poa vöön varih Korasin, me Bëtsaëta'. Ta pah te' se keh nok voh ta tah vatoksean manih pa poa vöön varih Taëa', me Saëdon

* **10:11:** A taate' pamäh to vataare non pan, a ma vamomhë to rës suk a napan to hikta vaman ko pënton. Ivëh, ke Sosoenän rës pet e non pa napan va pa vöön pamäh.

vamanih pa ö nö' to nok vavoh topnineöm, a, a napan va Saëdon me Taëa' to se panih vahik voh ee pa ma taate' hat pee. Ko noh o rara pö va pa tamak, ko vauh o ö to vataare non a ö nee to tamak ne a ma taate' hat pee. Ivëhkëk, ee hikta panih a ma hat pee. ¹⁴ Amot po poen ne Sosenën se kiiki non a ma napan, a punis va Saëdon me Taëa' hikta se te' apuh va non manih pa punis vëh nöm se taum, suk eöm to ep voh em pa ma tah vatoksean nö' to nok voh topnineöm, ivëhkëk eöm to hikta panih, ko vaman. ¹⁵ Ke eöm a napan va Kapaneam, eöm se nat nem kokoman nem pan, e Sosenën se ta a no neöm, suk eöm to ep voh e nem peö', ko pënton voh e nem peö'. Ivëhpëhkëk, e' se vi a neöm po sura' ësës tamoan."

¹⁶ Ke Ieesu' tarih hah na po 72 vamomhë, pare' soe ke rae pan, "A te' to pënton a soe peöm, e' to pënton a soe peö'. A te' to he' tonun a neöm, e' to he' tonun a neo'. Ka te' to he' tonun a neo', e' to he' tonun me en pe Sosenën vëh to vanö voh a ma' neo'." E Ieesu' to he' vahik a soe pe' manih po 72 vamomhë, kee nö po' ee.

O 72 Vamomhë To Hah Ma'

¹⁷ Vasuksuk no o 72 vamomhë varih ne Ieesu' to vanö voh, to hah ee ma', pare vaeö rakah. Ee to soe ke Ieesu' pan, "Apuh, emöm to poka' a ëhnöömah pa vavato' o te' to hara' ne a mët, ivëh, ka ma ora' hat koman me to pënton ee pa soe pemöm, ko tavus këh ee ma' po te'."

¹⁸ Ke Ieesu' soe ke rae pan, "Eö' to ep e susun po ora' hat to vu' tane' ma' pa vöön va kin vamanih po tækrea va pa kara. ¹⁹ Pënton öm, eö' to he' voh eo' peöm po kikis marën a komtön o kuru', me o pipihkatan, me a ma taeah to mimirö' a non neöm, ivëh, keö' he' a neöm o kikis to te' oah e non po kikis pe susun po ora' hat. Ka hikta pah tah to antoen non a mirö' a neöm.

²⁰ Ivëh, ke eöm se nat nem vaeö varoe, paröm soe vamanih pan, 'A ma ora' hat to vatet ee pa soe pemöm,' ahik, eöm se vaeö suntan oah, suk e Sosenën to kiun voh en pa ëhnëeneöm pa te' va'peh tamoan me eah manuh pa vöön va kin."

E Ieesu' To Vaeö, Ko Soe Vavihvih Ke Sosenën

Matiu 11:25-27; 13:16-17

²¹ Manih po poen pamëh no a Tuvuh Vasio' to he' vaeö suntan e Ieesu', ke' soe pan, "Tamön, eën e Sunön va pa vöön va kin me po oeh. Eö' to vaeö rakah me nös oah, suk eën to koaan voh a ma tah varih pa nap nat me nap natsean va po oeh. Ivëhkëk, eën to vataare varoe o te' to te' va ne manih po si' koa'. Tamön, a tah va'ih to tanok suk e non po iu me o manin koman pën."

²² E Ieesu' to hin vahik en, pare' tarih ma' manih pa napan varih to pënton ne poë, pare' soe pan, "E Tamön to he' voh en peö' pa ma moeh tah kurus. A hikta te' to nat non pe Koa', e Tamön varoe kuru to nat non pe Koa', ka hikta pah te' to nat non pe Tamön, e Koa' varoe kuru to nat non pe Tamön. Ka napan ne Koa' to iu vataare non rae e Tamön, e'e me to nat e ne pe Tamön."

²³ E Ieesu' to tarih ko soe varoe ke a ma vamomhë pe' pan, "O te' se ep in a ma tah nöm to ep, e'e se vaeö. ²⁴ Eö' to soe va ka neöm manih, suk moaan voh no a ma te' vanënën soe, me o te' sunön peo to iu ep voh ne a ma tah nöm to ep in kuru. Ivëhkëk, ee to hikta ep voh. Pare iu tēnan rakah ne a soe pamëh. Ivëhkëk, ee to hikta tēnan voh a soe pamëh."

A Te' Va Samëria' To Ururuan A Meh Te'

²⁵ A pah te' vavaasis to nat non o Vavaasis pe Mosës to sun, ko iu punö' non e Ieesu', pare' hi pan, "Apuh, eö' se nok ataeah, parö' kon o to'to' tamoan?"

²⁶ Ke Ieesu' piun, ko soe pan, "A soe taeah to te' non po Vavaasis pe Mosës, eën ëhëh, ko nat vah va e nom eah nih?"

²⁷ Ka te' vavaasis pamëh piun, ko soe pan,

"Eöm se iu rakah nom e Sunön Sosenën peöm manih pa ma kupu peöm,

me manih pa ma apeneöm,

me manih pa ma kikis kurus rakah peöm,

me manih pa ma kokoman peöm." *Lo 6:5*

Me,

"Eën se iu non a meh te' vamanih pa ö nën to iu hah va ka nom." *Lev 19:18*

28 Ke Ieesu' soe ke poan, "A, eën to piun vatotoopin rakah eom ma'. Eën se nok va nën, kën se kon o to'to' tamoan."

29 Ivëhkëk, a te' vavaasis to nat non o Vavaasis pe Mosës to iu kē hah a non, ivëh, ke' hi e Ieesu' pan, "Ka meh te' peö' e' eteh, nö' se kamö' no' eah?"

30 Ke Ieesu' piun a soe pe' pa soe vapipino', ko soe pan, "A pah te' to kēh ma' a vöön Jerusalēm, pare' kukunah nö non manuh pa vöön Jeriko', ka nap kakaveo ep in poë manih hanan, pare' öt kēh ee pe' pa ma tah pe', pare' ip suntan poë. Ee to ip poë, pare' kēh ee pe' to koroh non hanan, a si' ö hat ke' mēt en. 31 Ka manih po poen pamēh no a pah te' esēs he' to suk kunah ma' a hanan pamēh. Pare' ep in a te' pamēh, pare' keke, ko oah en, ko hikta va'aus poan. 32 Ke' te' pet va kov e non nën pa Livaë,† to nö ma', pare' ep in a te' pamēh, pare' keke, ko oah pet en pe'. 33 Ivëhkëk, a te' va Samëria‡ to suk kunah ma' a hanan, pare' ep in a te' pamēh, pare' pah uruan suntan en pe'. 34 Pare' huk vatēt en manuh pe', pare' ko'ko' en po vanom me o voaën manih pa ma takeo pe', pare' mon en, ko kē poan, ko vaiho' poan pa tönki' koman pe', ko me poan pa iuun ananoeh te', pare' matop vavih e non pe'. 35 Po meoh poen ne' to he' en pe tövaneah pa iuun pa moni' to antoen non a matop a te' pamēh, pare' soe ke tövaneah pa iuun pan, 'Eën se matop nom a te' vëh, ka ta ma meh moni' peo pën se keh hik pa matop a te' vëh, a, eö' se hah ma', ko piun hah ka oah.' "

36 Ke Ieesu' hi a te' vavaasis to nat non o Vavaasis pe Mosës pan, "Eën koman va nom nih? Èteh rakah manih pa kukön te' varih to iu suntan non a meh te', manih pa te' vëh to takeo pa koreera ra nap kakaveo?"

37 Ka te' vavaasis to nat non o Vavaasis pe Mosës piun, ko soe pan, "A te' vëh to uruan, pare' va'aus poan."

Ke Ieesu' soe ke poan pan, "Eën se nö, parën nok pet va nën."

E Ieesu' To te' Non Pa Iuun pe Marta' Me E Maria'

38 E Ieesu' me a ma vamomhë pe' to nöön ne Jerusalēm, pare vos ee pa vöön pa köövo a ehneaneah e Marta'. E köövo pamēh to vaoe e Ieesu' manuh pa iuun pe'. 39 E Marta' to te' non e kea pe', e Maria'. E' to nö ma', pare' iho' pa havin e Ieesu', pare' pënton non o vavaasis pe'. 40 Ivëhkëk, e Marta' to kiu vëhva' rakah non pa vamatop a taëen. Ke Marta' hikta te' vaeö non pa ö ne Maria' to vapehen non poan. Ivëh, ke' nö manih pe Ieesu', pare' soe, "Apuh, e kea peö' to vapehen ka neo' pa vamatop a taëen. Eën to hikta koman pö' nom a tah pamēh, ha? Eën se soe keah, ke' nö ma', ko va'aus a neo', pa vamatop a taëen!"

41 Ivëhkëk, e Ieesu' to piun e Marta', pare' soe, "Marta', pënton nom ah, eën to karë suntan nom a ma tah peo. 42 Ivëhkëk, a si' pah tah to apuh oah rakah non. E Maria' to iu kon non, o vavaasis peö' to vih oah non, ivëh, keö' hikta se kon hah kēh no' eah."

11

E Ieesu' To Vavaasis A Ö Hinhin Ava Matiu 6:9-15; 7:7-11

1 Opöh poen ne Ieesu' to hinhin non pa si' ö. E' to hin vahik en, ka pah vamomhë pe' soe ke poan pan, "Apuh, vavaasis a möm a ö hinhin ava manuh pe Sosenën, vamanih pa ö ne Jon to vavaasis vavoh in a ma te' vamomhë pe'." 2 Ke Ieesu' soe ke raoe, pa ö nee se hinhin va ne, "Eöm se hin vamanih pan,

"Tamamöm a ehnoömah to te' vasio' tamoan,

A Matop Vih pën se nö ma'.

3 He' a ma' möm a taëen to onöt non a ma poen kurus,

4 Ihan anoe a ma hat pemöm,
suk emöm to ihan anoe voh a ma hat,
no upöm te' to nok ka möm.

Parën nat nom vaonöt a punö',
ke' tavus manih pemöm.' "

5 E Ieesu' to vavaasis vahik a ma vamomhë pe' a ö hinhin ava, pare' he' raoe a pah soe vapipino' va pa taate' hin, ko

† 10:32: O Livaë o to Jiu' to va'aus ne o te' esēs he'. ‡ 10:33: A te' vëh to tane' ma' pa muhin va Samëria'. O Jiu' to vaman voh ne pan a napan va Samëria' to hikta te' ne a ma napan pe Sosenën, suk ee to hikta vasunön vatotoopin ne e Sosenën. Ivëh, ko Jiu' me a napan va Samëria' to hikta te' va'peh voh ne pa taate' vakum va'peh.

soe pan, “Ta pah te' se keh te' me non ta vakamö' pe', ka topnin poen rakah no a te' pamëh to nö, pare' soe ke poan, ‘He' a neo' ah ta kukön mu'. ⁶ A si' vakamö' peö' to nö ma', pare' tavus a ma' neo', kö' hikta taëen sö' makën eah.’ ⁷ Ka te' vëh to te' non koman iuun piun a soe pe', pare' soe ke poan pan, ‘Eën se nat nom vëhva' a neo'. O hopa' to papanih vur en, keö' me ro koa' to koroh vur em. Eö' to hikta onöt no' a sun, parö' he' a oah ta tah.’ ⁸ Eö' to soe ka neöm, e tövaneah pa iuun to hikta koman non e vakamö' pe', ivëh, ke' se he' poan ta tah. Ahik, e' to rës e non pa tēnan vatëh a te' vëh to hinhin non poan. Ivëh, ke' sun, pare' he' en pe' pa tah ne' to kökööt non.”

⁹ “Ivëh, kö' soe ka neöm, eöm se hinhin vakis nem na e Sosoenën, ke' se he' a ma' neöm ta tah ne eöm to kökööt e nem. Eöm se keh vavaiu nem e Sosoenën, eöm se taum em pe'. Eöm se tekteok o hopa', ke Sosoenën se peret ka neöm. ¹⁰ Suk ataeah, o te' varih to hinhin vakis ne pe Sosoenën, ee se kon ee pa ma taneah nee to kökööt e ne. Ko te' varih to vaiu vah ne e Sosoenën, ee se taum ee pe'. Ko te' varih to tekteok ne o hopa', e Sosoenën se peret ken pee.

¹¹ Ta pah taman teh manih peöm to he' e koa' pe' a kuru', pa ö ne' to hin a iian? Ahik. ¹² Ke koa' se keh hin e tamaneah to tök toa', e tamaneah se he' pö' en pe koa' pa pipihkatan? E' me ahik rakah. ¹³ A, eöm ro te' hat to he'he' nem sih a ma tah vihvih manih pa ma koa' peöm, ivëh, ka se nat rakah e no, e Tamön va pa vöön va kin, e' se he' en ma' pa Tuvuh Vasio' manih po te' to hinhin ne poë.”

A Ma Paeh To Soe Pan E Ieesu' To Kikiu Va'peh Me E Non E Belsebu

Matiu 12:22-30, me Mak 3:20-27

¹⁴ E Ieesu' to veo a ora' hat to vapapön voh non sih a te'. A ora' hat to tavus këh en pe', ka te' taneo vaato en. Ka ma napan pah vatötöhhak ee. ¹⁵ Ivëhkëk, a ma pah te' to soe ee pan, “E' to veveo këh non o ora' hat po kikis pe Belsebu, e susun po ora' hat.” ¹⁶ Ka ma meh te' iu punö' ne Ieesu', pare soe pan, “Eën se nok a tah vatoksean va pa vöön va kin, kemöm se nat pan, e Sosoenën to vanö ma' oah.”

¹⁷ Ivëhkëk, e Ieesu' to nat e non pa ma kokoman pee, ivëh ke' soe ke raoe pan, “A

napan va pa pah muhin to te' ne paan a matop pa paeh susun se keh taki vakëh, ko nok o pöök vute', pare vapus koman hah, a, a muhin pamëh to hat rakah en. Ka pah tapaiuun se keh vavapus vatëh ne, ee se nö vakëkëh ee, ko vavutom taman se hat en. ¹⁸ Ka ora' hat, ke susun po ora' hat se keh taki koman hah, ka matop pe' se te' vaeh vah va non nih? Eö' to soe vamanih, suk eöm to sosoe nem pan eö' to veveo no' ro ora' hat po kikis pe Belsebu. ¹⁹ Ivëhkëk, eö' se keh veveo e no' po ora' hat po kikis pe Belsebu, keteh po' to vava'aus voh non a ma vamomhë peöm, kee veveo këh ne a napan po ora' hat? Ivëh, ko vamomhë koman peöm vataare ee pa soe peöm to hikta te' man non. ²⁰ Ivëhkëk, e Sosoenën se keh va'aus e non peö', kö' veveo këh e no' pa napan po ora' hat, e' to vataare e non pa Matop Vih pe Sosoenën to te' topnin e non peöm.

²¹ “A te' eh se keh öt non a ma tah vavapus, pare' ut vavih non a iuun pe', a ma tah kurus pe' se te' vavih e ne. ²² Ivëhkëk, a te' eh oah se keh tavus ma', pare' onoah a te' pamëh po vapus, pare' kokon këh en pe' pa ma tah vavapus pe', pare' ki a ma ta kurus varih ne' to kaveo këh a te' eh manih pa ma napan.

²³ “A te' to hikta te' non e vakamö' peö', e' a te' to vakihat me a no neo'. Ka te' to hikta va'aus a no neo' pa ununun ma' a napan manih pe Sosoenën se matop non, e' to veveo e non pa napan këh e Sosoenën.”

*A Ora' Hat To Hah Ma'
Matiu 12:43-45*

²⁴ “A ora' hat se keh këh tavus a te', e' se nö ko nönö vah no ma' pa moeh upin to vavaiu vah non ta ö vavanot. E' se keh hikta ep in ta ö vavanot, e' se soe en pan, ‘Eö' se nö hah eo' pa iuun moaan voh peö'.’

²⁵ Ko poen ne' to hah ma', e' to taum en pa iuun to te' upin avoe' e non nee to veveo tavus voh a no', ke' maaka, pare vatotoopin a ma tah. ²⁶ Ivëh, ke' nö hah ko me en ma' pa meh tönim me a poa ora' hat to te' hat oah rakah e ne pe' pa nok a taate' hat. Kee nö ko ho ee pa koman iuun pamëh. Moaan voh a te' vëh no a taate' pe' to hat, ivëhkëk kuru, no a taate' pe' to panih, ke' se te' vahat oah rakah e non.”

A Taate' Va Pa Kon O Vaeö Vamaman

²⁷ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa nap peo poë varih. Ka pah köövo to te' non topnin ra napan vaato va'puh ma', ko soe pan, “E köövo vëh to vahuh, pare' vasisi' voh a oah, e' se vaeö rakah.”

²⁸ E Ieesu' to piun ko soe pan, “Te' man e non, ivëhkëk, a napan varih to pënton a soe pe Sosenën, pare vatet e' se vaeö va'puh oah rakah o vaeö vëh ne sinaneo' to te' me non.”

A Ma Pah Te' To Hin A Ö Nee Se Ep A Tah Vatoksean

Matiu 12:38-42, me Mak 8:12

²⁹ A ma napan peo rakah to tötönun avoe' e ne ma', ke Ieesu' soe ke raoe pan, “Eöm a napan va kuru eöm ra nap hat. Eöm to hinhin nem a ö neöm se ep in ta pah tah vatoksean. Ivëhkëk, eö' to hikta se vataare no' neöm ta pah tah vatoksean. A tah vatoksean voh pe Jona' varoe se vataare a neöm. ³⁰ Moaan voh e Jona' to tavus voh a tah vatoksean ne Sosenën to vataare voh a napan va Ninivë'. Ke' te' akuk va kov e non manih peö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se te' no' peöm a napan va kuru, pa ö nö' se te' o kukön potan me o kukön poen manih pa koman a kove'. ³¹ Amot po poen ne Sosenën se kiiki a ma napan e Köövo Sunön va Saöt se sun va'peh me a neöm kurus, pare' vavatët vahik en pa ma taate' hat pa napan va kuru. Suk ataeah, e Köövo Sunön pamëh to tane' varo rakah en ma', pare' nö ma' pa pënton o nat vih no a te' sunön vëh e Solomon to vavatvus non. Ivëhkëk, a pah te' to te' non manih kuru to te' apuh oah e non pe Solomon, nöm to pënton varo rakah e nem pa ma te' soe pe'. ³² O poen ne Sosenën se kiiki non a ma napan, a napan va Ninivë' se sun me a neöm a ma napan va kuru, pare vatvus a ma taate' hat peöm. Suk a napan va Ninivë' to tēnan voh a soe ne Jona' to vatvus voh, ko panih a ma taate' hat pee. Ka kuru a te' to te' apuh oah e non pe Jona' to te' non topnin neöm. Ivëhkëk, eöm to rēs e nem pa pënton a soe pe', ko panih a ma taate' hat peöm.”

O Ęman Va Po Sionin

Matiu 5:15; 6:22-23

³³ “A te' to vëkrea kēs pö' o ram, pare' vaho' hop koman o kove, ke' manih koman

a baket, eh? Ahik, e' se vahan o ram manih pa ö vavahan ram, ko te' se ho ma' iuun, ko ep in o Ęman pamëh. ³⁴ A matömah to te' va non manih po ram va pa sioniumah. A matömah se keh te' maaka non eën se ep vavih e nom ka sioniumah to te' me e non o Ęman. Ivëhkëk, a matömah se keh hat, eën hikta se ep vavih nom. ³⁵ Ivëh, kën se ut vavih nom, pa tah nën to koman nom se te' maaka non ko nat nom te' nom pa popoen. ³⁶ Ivëh, ka sioniumah se keh te' me e non po Ęman, ka hikta pah ö manih pe' to popoen, e' se pah te' maaka kurus e non vamanih po Ęman in o ram to Ęman non manih pën.

A Taate' Hat No Parësi' Me A Nap Vavaasis To Nok

Matiu 23:1-36, me Mak 12:38-40, me Luk 20:45-47

³⁷ E Ieesu' to vahik vaato en, ka pah to Parësi' vaoe ma' e Ieesu' pan, e' se eën va'peh me poan. Ke Ieesu' ho ko iho' vam atop en pa eën. ³⁸ Ka to Parësi' ep in e Ieesu' to ënëën non to hikta pupui momoan a poa koreneah vamanih pa ö no a taate' po Jiu' to soe va non. ³⁹ Ivëhkëk, e Ieesu' to soe ke poan pan, “Eöm ro Parësi', eöm to pupui vavoon varoe nem a tonun a ma kap me o peret. Ivëhkëk, manih pa komëneöm no a taate' hat, me a taate' kaveo to puh rakah non. ⁴⁰ Eöm ro te' o pöh papön rakah, e Sosenën pö' to nok varoe voh a ö tonun, ko hikta nok voh a ö koman in a ma tah, ha? ⁴¹ Ivëhkëk, eöm to vavatet nem a taate' nok koman peöm pa he' vaeö e Sosenën. Eöm hikta va'aus nem a ma napan varih to arus ne a ma tah, eöm se va'aus raoe me o vaeö. Eöm se keh nok vamanih, ka ma meh tah se te' maaka ke ne peöm, ke Sosenën ep vavih e non peöm.

⁴² “Varenan rakah peöm o Parësi'! Eöm to he'he' nem sih a ma tah varih nöm to nep, paröm ununun a havun ö tah, ko kon tane' a pah ö tah nën, ko he' na e Sosenën. Ivëhkëk, eöm to vanun voh em pa ma meh taate' to te' apuh oah ne a taate' vahe'he'. A ma taate' varih pan, iu e Sosenën, me nok a taate' totoopin manih pa napan. Eöm se vavatet rakah nem a ma taate' poë varih, paröm he'he' nem na e Sosenën a pah ö tah nöm to kon tane' manih koman a ma tah nöm to nepnep nem.”

⁴³ “Varenan rakah peöm o Parësi! Eöm to iu rakah nem a ö nöm se iho' nem pa ma ö ihiho' po te' susunön manih pa koman a iuun hinhin sone', paröm iu rakah nem a napan se soe a potan avih manih peöm pa ma ö vatötönun. ⁴⁴ “Varenan rakah peöm! Eöm to ep vavih e nem manih mahën, ivëhkëk, manuh koman, a te' mët to te' non.”

⁴⁵ Ka pah te' vavaasis to nat i non o Vavaasis pe Mosës piun, pare' soe pan, “Apuh, o Vavaasis nën to he' to huh rakah e non pe pemöm.”

⁴⁶ Ke Ieesu' soe pan, “Eöm ro te' vavaasis to nat nem o Vavaasis pe Mosës, varenan rakah peöm! Eöm to vavate' nem sih a ma taate' kikis no a napan se vavetet ne. Ivëhkëk, eöm koman to hikta vavetet nem, paröm hikta vava'aus nem raoe pa vatet a ma taate' varih, nöm to iu nem nee se vatet.

⁴⁷ “Varenan rakah peöm! Eöm to nonok vavih nem a ma kove' no te' vanënën soe to mët voh, ko pe ne, no a ma kën sipuineöm to ip vamët voh raoe. ⁴⁸ Manih pa taate' pa nok vavih o vapeepe, e' to vataare e non peöm to vapöh kokoman me e nem pee pa ma tah hat no a kën sipuineöm to nok voh.

⁴⁹ “Ivëh ke Sosoenën nat voh e non po nat vih rakah, pare' soe voh en pan, ‘Eö' se vanö a ma te' vanënën soe me o aposol, ka napan se ip vamët a ma paeh pee, pare vakmis ee o upöm.’ ⁵⁰ Ivëh, ka napan va kuru se teen a ma te' vanënën soe varih to mët voh taneo no ma' po poen ne Sosoenën to nok voh o oeh. ⁵¹ E' to taneo no ma' pa mët voh pe Ebel, ke' öök ma pa mët pe Sakarias, e' to mët voh topnin a pok vapenpen me a iuun pe Sosoenën. A, eö' to soe ka neöm, o Jiu' to te' to'to' nem kuru se kon kamis suk a ma te' poë varih.”

⁵² “Eöm varih o te' vavaasis to nat nem o Vavaasis pe Mosës, varenan rakah peöm! Eöm to sunpip voh em pa napan pa ho ma' po hopa' pa kon o nat manih pe Sosoenën, eöm koman to hikta peret o hopa', paröm ho. Ivëh, ke eöm koman to hikta nat nem pe Sosoenën.”

⁵³ E Ieesu' to këh tavus en pa iuun, ko te' vavaasis to nat ne po Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi' to heve rakah ee, ko ihi ne poë a ma vu hi pa vöknah a ma soe pe'. Pare iu vakëën ne poë pa ma piun ne' to pinpiun

non a ma hi pee. ⁵⁴ Ee to iu öt rakah ne poë, ko vate' po vahutët pa ö ne' se piun a soe hat.

12

Matop Nem Pa Taate' Piuk

Matiu 10:26-27

¹ A napan peo rakah to tönun ma' to onöt e ne pa ö no upöm se komtön ee pa ma meh te'. Manih po poen pamëh e Ieesu' to soe momoan ken pa ma vamomhë pe' pan, “Eöm se matop vavih nem pa nap moko' rivoe pikpiuk varih o Parësi', to vamahun e ne peöm po piuk vamanih po is na to hovën o praoa'. Eöm se nat nem kon a taate' piuk pee. ² A ma kokoman vakooan va pa taate' piuk, amot se tera' ee, ka napan nat vahik ee pee. ³ Ivëh, ka soe nöm to vavaasis vakooan voh ke nem ro upöm te', amot nee se soe tavus eah pa matëëra napan. Ka soe neöm to vavisvis voh i em koman iuun, amot nee se sun, ko vatvus eah pa napan.”

A Te' Se Naöp Varoe Non E Sosoenën

Matiu 10:28-31

⁴ “Ma vakamö' peö', eöm se nat nem nanaöp nem o te' se ip vamët o sionin varoe, ka amot nee to hikta onöt ne a ip vamët a ma apeneöm. ⁵ Eö' se soe ka neöm, a te' vëh nöm se nanaöp nem eah. Eöm se naöp varoe nem e Sosoenën vëh se ip vamët a neöm, ko vanö en pa apeneöm manuh po sura' ësës tamooan.

⁶ “Eöm to nat e nem, a napan to vonvoen ne sih a tönim növan pa poa toea'. Ivëhkëk, a hikta pah sone' növan ne Sosoenën se anoe.

⁷ E' to ëh vahik voh en pa ma pa' uvin kurus neöm. Ivëh, köm se nat nem nanaöp nem pataeah no a ma napan se nok amot manih peöm, suk eöm to te' oah rakah e nem po si' növan sosone'.”

A Taate' Va pa Vatvus A Ëhnan E Ieesu'

Matiu 10:32-33; 12:32; 10:19-20

⁸ “Eö' to soe ka neöm, ta pah te' se keh vaman a neo', ko vatvus a ëhnaneo' manih pa matëëra ma napan, a, eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus me se vatvus eo' pa ëhnan a te' pamëh manih pa matëëra ma ankerö' pe Sosoenën. ⁹ Ivëhkëk, a te' se keh vonih pan, e' to hikta nat a non neo' pa matëëra ma napan, a, eö' me se vonih pan, eö' to hikta

nat no' pe' manih pa matëëra ma ankerö' pe Sosenën.

¹⁰ “Ta pah te' se keh soe viivi a neo' e Koa' Te' Pa Napan Kurus, e Sosenën se ihan anoe en pa hat pa te' pamëh. Ivëhkëk, a te' vëh to soe viivi a Tuvuh Vasio', e Sosenën hikta se ihan anoe non a hat pe'.

¹¹ “A napan se keh me a neöm manih pa ma iuun hinhin sone', me pa matëëro te' varih to vovoh ne, me a ma te' susunön va pa kaman, a, eöm se nat nem nanaöp nem, paröm koman nem pan eöm se piun vah va in na soe nih? ¹² A Tuvuh Vasio' se vavaasis en peöm pa soe nöm se piun ke raeo.”

A Soe Vapipino' Va Pa Te' Öt Ö To Papön

¹³ A pah te' manih pa napan poë varih to soe ke Ieesu' pan, “Tövavaasis, eö' to iu no' a ö nën se soe ke kea peö', ke' ki vakëh a ma tah ne tamön to mët këh, pare' he' a neo' a papan peö'.” ¹⁴ Ivëhkëk, e Ieesu' to soe ke poan, “Eteh to vate' voh a neo' a te' kiiki tah peöm?” ¹⁵ Ke Ieesu' soe ke raeo pan, “Eöm se ut vavih rakah nem, paröm koe a manin a ma moeh tah. A te' to vaneah non a ma tah peo rakah e' a ma tah poë varih hikta se va'aus ne o to'to' pe', pan e' se vaeö tamoan non ko te' varë non manih po oeh.”

¹⁶ Ke Ieesu' he' en po pöh soe vapipino', pare' soe pan, “A taëen pa te' öt moni' vörep to rerea' en. ¹⁷ Manih po kokoman pa te' öt ö pamëh, e' to koman va non manih pan, ‘Eö' se po' nok vah vanih? Eö' to hikta te' no' tah iuun to onöt non a ö no' se ununun a ma taëen kurus peö'.” ¹⁸ Pare' soe pan, ‘Eö' se nok vamanih, eö' se kökök a ma iuun taëen kurus peö', parö' eok va'puh a ma meh iuun taëen voon, ko ununun a ma taëen me a ma moeh tah vihvih kurus peö', manih pa ma iuun voon poë varih. ¹⁹ E' to soe koman hah kea pan, ‘A ma tah vihvih peo peö' to se onöt a ma kirismas peo. Ivëh, kö' se vanot po', parö' ënëen varoe no', ko te' vaeö no'.”

²⁰ “Ivëhkëk, e Sosenën to soe ke poan pan, ‘Eën a te' a pah papön rakah. Nös pa popoen sën mët eom. Ka ma tah kurus varih nën to ununun voh nom, eteh se kon?”

²¹ “E' to te' akuk va kov e non manih po te' varih to ununun vörep ne a ma tah peo

koman pee, ivëhkëk, e'e to hikta ununun ne a ma tah vih ne Sosenën to iu non.”

A Taate' Va Pa Kokoman Vörep Me O Kokoman Punis

Matiu 6:25-34

²² Ke Ieesu' tarih pare' soe ke a ma vatomhë pe' pan, “Ivëh, kö' soe ka neöm, eöm se nat nem koman vörep nem o to'to' peöm, paröm soe vamanih pan, ‘Ea se ëen nös ataeah?’ Paröm nat nem koman vörep nem a sionineöm, paröm soe pan, ‘Ea se rara ataeah?’ ²³ A taate' va pa vatet o iu pe Sunön, ko te' vavih no to te' oah e non pa taate' va pa ëen vamhun. O to'to' to te' oah rakah e non pa sioniumah, me e' to te' oah rakah e non pa tah ohop. ²⁴ Eöm se ep po ö', e'e to hikta nepnep taëen ne sih, ko osoes ne. Pare hikta ununun taëen ne sih. E'e to hikta te' me ne ta iuun vavaho' taëen. Ivëhkëk, e Sosenën to mamakën e non pee. Eöm a napan to te' oah rakah e nem po ö'! ²⁵ Eöm se nat nem karë vörep me nem a ma tah varih po oeh to hikta se varë pet non a pop peöm. ²⁶ Köm se keh hikta onöt nem a nok ta si' tah sone' pa va'aus a pop peöm manih po oeh, a, suk ataeah po', köm kokoman vörep nem a ma tah varih?”

²⁷ “Eöm se inan vöh pa ö no a töpka' to pupu va ne. Ee tötöpka' vah va ne sih nih? Ee to hikta kikiu vëhva' ne sih manih pa vatëk hah rea. Ivëhkëk, eö' to soe voh keo' peöm, moan voh e Solomon to ohop non a ma ohop mamatan vavih pe', ivëhkëk, a matan vavih pa ma töpka' varih to matan vavih oah e ne pa ma ohop pe Solomon. ²⁸ A, o meon vëh to sun non koman a rak kuru, ka sinup nee se puit, ko vi ee po sura'. Ko meon to te' va non nën, ne Sosenën to rara non sih poan. Ivëh, köm se nat me nem, e Sosenën se matop vavih oah e non peöm pa ö ne' to matop va i non o meon. O si' vaman peöm to sone' vörep. ²⁹ Ivëh, köm se nat nem kokoman vörep hah a nem, pan eöm se ëen ataeah, paröm kaak ataeah. Eöm se nat nem kokoman vapunis nem. ³⁰ O te' varih to hikta nat ne e Tamaara, e'e to kokoman vörep ne sih a ma tah varih po oeh, pare iu kon ne. Ivëhkëk, e Tamaara to nat e non pataeah na to kököt no. Eöm se kon rakah em pa ma tah vih to te' va non nën. ³¹ E' to vih oah rakah non pa ö nöm

se iu nem a ma tah vih to he' vaeö non e Sosenen e Sunön peöm. Ke' se he' a neöm a ma tah neöm kököt nem me a matop vih pe'."

A Taate' Va pa Ununun A Ma Tah Vih Manuh Pa Vöön Va Kin
Matiu 6:19-21

³² "Eöm ra ma te' peö', eöm to te' va nem manih po si' kum sipsip se koe a naöp. E Tameneöm vöh pa vöön va kin to iu rakah e non pa he' a neöm a matop vih pe' manih peöm o vakum te' keok. ³³ Eöm se vavoen em pa ma pah tah peöm manih po te', ka moni' nöm to kon, ne eöm se he' pa va'aus a nap arus. Ivöh, manih pa taate' paméh, e' to te' va non manih peöm to vaho' a takoek manuh pa vöön va kin. Ka nap kakaveo hikta se kaveo ne me o kökörös hikta se eën ne. ³⁴ A ö poanheh no a ma moeh takoek pën to pet ne, o kupu pën se pah pet vakis e non na nën."

A Soe Va Pa Ma Te' Kikiu To Vamatop Ne
Matiu 24:42-44

³⁵ "Eöm se vakököt a ma rara peöm, paröm voh o voh, ko vëkrea o ram, paröm vamatop nem pa kiu manih pe Sosenen. ³⁶ Eöm se te' rakah va nem manih po te' to anoeh ne e sunön pee to hah tane' ma' pa taëen va po vaen. E' se nö ma', pare' tekteok ma' o hopa', kee peret oho' o hopa'. ³⁷ A te' sunön se keh hah ma', pare' ep in a ma te' kikiu pe' to hikta koroh ne, e' se vaeö. Eö' to soe vaman rakah ka neöm, e sunön koman se rara vamanih pa te' kikiu, pare' soe ke a ma te' kikiu pe' pa iho'. Ke' koman ivöh se he' rae a taëen. ³⁸ Ke sunön se keh nö ma' pa topnin poen rakah, ke' manih pa tö vamomoan pe toa', pare' ep rae to vamatop ne, to anoeh ne poë, e sunön se vaeö va'peh me en pee.

E Koa' Te' Pa Napan Kurus Se Nö Vöhnun Ma'

³⁹ "Eöm se nat va nem manih pan, e tövaneah pa iuun se keh nat momoan en po poen no a te' kakaveo se nö ma', e' se hikta vatö ke non a te' kakaveo a iuun, ke' kök, pare' ho. ⁴⁰ Ivöh, köm se te' vamatop nem pa ma poen kurus, suk eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus tome' vöhnun a ma' neöm.

A Soe Vapipino' Va Pa Te' Kikiu Vih Me A Te' Kikiu Hat

Matiu 24:45-51

⁴¹ Ke Pita' soe pan, "Sunön, eën to he' varoe pö' eom pemöm pa soe vapipino' vöh, ke' manih me pa ma napan kurus varih?"

⁴² Ke Sunön piun, pare' soe pan, "A te' kikiu to te' me pö' e non po kokoman vih, pare' matop vavih e non pa kiu pe'? E sunön koman pe' se kon poan e susun po te' kikiu pe', pare' he'he' non rae a taëen po poen ne sunön to vate'. ⁴³ Amot no e sunön pe' se hah ma', pare' këh taum a te' kikiu pe' to te' avoe' va e non pa ö ne' to soe va voh in poan, a, a te' sunön se he' poan o voen vih pe'." ⁴⁴ Eö' to soe vaman rakah ka neöm, a te' sunön se vaho' en pa te' kikiu pe' pa matop a ma tah kurus pe'.

⁴⁵ Ivëhkëk, manih po kokoman pa te' kikiu paméh, e' se keh koman va non manih pan, 'E sunön peö' hikta se nö vëhö' hah no ma'. Ivöh, ke' taneo en pa ip o upöm te' kikiu, me o köövo, pare' ënëen non, ko kakaak vapapön varoe kov e non. ⁴⁶ A te' sunön pe' se vöhnun ma' poan po poen ne' to hikta te' vamatop non, me a aoa' ne' to hikta nat non. E sunön se pah vakmis rakah en pa te' kikiu paméh, pare' vaho' va'peh me a napan varih to hikta vaman ne e Sunön.

⁴⁷ A te' kikiu to nat vahik voh en pa tah ne sunön to iu non, ivëhkëk e' to hikta vamatop ta pah tah, pare' hikta vatet o iu pe sunön pe', a te' sunön se pah ip vahat rakah en pe'. ⁴⁸ Ivëhkëk, a te' kikiu to hikta nat non po iu pa te' sunön, pare' nonok e non pa taate' to onöt e non pa ö ne' se kon vahat en, a te' sunön se ip vatö en pe'. O te' varih to kon a ma tah peo, e'e se he' hah a ma tah peo. O te' se keh he' a ma tah peo manih pa pah te', e'e se hin poë a ma tah peo oah ne' se piun hah."

A Kiu Pe Ieesu' To Kök Vakëh A Ma Napan
Matiu 10:34-36

⁴⁹ "Eö' to nö voh ma' pa vamatop a hanan pe Sosenen, ke' kiiki ko vakmis a ma napan varih to te' ne pa taate' hat vamanih po sura' nö' to vaës. Parö' iu rakah no' a ö no a sura' paméh se ës oho'. ⁵⁰ Ivëhkëk, eö' se kon kamis, parö' mët vovoh. Kuru o kokoman peö' to punis rakah e non, suk eö'

tome' avoe' e no' pa kon kamis me pa mët.
⁵¹ Ke', eöm to koman voh nem, pan eö' to nö voh ma' pa vahik a ma vapus manih po oeh, eh? Ahik, eö' to soe ka neöm, eö' to nö ma' pa ki vakëh a ma napan. ⁵² Taneo non kuru me amot no a tönim te' to te' ne pa pah iuun, pare taki vakëh po pöök kum te', ka kukön te' hat ke ne a poa te', ka pöök hat ke ne a kukön te'. ⁵³ Kee se taki vakëh ee, ke taman se rës e non pe koa' oete' pe', ke koa' oete' se rës e non pe tamaneah, ke köövo se rës e non pe semoneah, ke semoneah se rës e non pe sinaneah. Ke köövo töveneah se rës e non pe köövo muvaen pe', ke köövo muvaen se rës e non pe köövo töveneah.”

*A Taate' Va Pa Nat A Tah Se Tavus Ma'
 Matiu 16:2-3*

⁵⁴ E Ieesu' to soe ken pa ma napan pan, “Eöm to epep nem sih a unöh to peah ma' manuh pa tope, paröm soe oho' em pan, ‘A uhön se nus en.’ O pöh man rakah, ka uhön nus en ma'. ⁵⁵ Paröm epep nem sih a tuvuh apuh to tane' ma' tahi', ko soe em pan, ‘A potan se hiva' rakah en.’ O pöh man rakah a potan hiva' to tavus en. ⁵⁶ Eöm ro te' o pöh moko' rivon pikpiuk rakah! Eöm to iniinan vavih e nem sih po vëknöm va po oeh me a akis, ivëhkëk, eöm hikta iniinan vavih suk po' nem o vëknöm va kuru ataeah?”

*Eën Se Vatotoopin A Hat Me A Meh Te'
 Vëh To Iu Vate' A No Moah Po Vahutët
 Matiu 5:25-26*

⁵⁷ “Suk ataeah, köm hikta kiiki vavih koman nem a taate' to te' totoopin non? ⁵⁸ O poen nën to iu vatotoopin nom a hat me a meh te' vëh to kehkeh vaho' a nom oah po vahutët, eöm se keh te' avoe' e nem hanan, eën se taneo eom pa vatotoopin a hat peöm. E' tome' me oah manuh pa koren e tökiiki vahutët, ke' vaho' en pën manih pa koreero pirisman, ko pirisman vaho' ee pën pa iuun nohnoh.

⁵⁹ Eö' se soe rakah ka oah, eën to hikta onöt rakah nom a këh tavus oho' ma' a iuun nohnoh, antoen non a ö nën se voen vahik a moni' no a tökiiki vahutët to vate' ka oah.”

13

A Te' To Hikta Panih A Taate' Pe', E' Se Ro En

¹ Manih po poen pamëh no a ma pah te' to te' ne, pare vavatët e Ieesu' a ö ne Paëlat* to he' voh o soe vaonöt manih po te' vëvënsun va pa kaman va Room pa ip vamët voh a ma te' va Galili', ee he esës he' ne na manuh pe Sosenën. ² Ke Ieesu' piun a soe pee, pare' soe pan, “Eöm to koman nem pan, a ma te' va Galili' varih to nok vahat oah rakah pa ma upöm pee, ha? Ahik rakah! E' kuru a tah va'ih a pusun in a punis pee, ha? Ahik rakah! ³ Ivëhkëk, eöm se keh hikta panih a ma taate' hat peöm, eöm se ro rakah pet va kov em nën. ⁴ Ka 18 te' varih no a iuun rë va Siroam to ip vamët voh raoe. Eöm to koman nem pan, a hat pee to te' oah e non pa ma te' hat po te' varih to te' ne Jerusalëm, ha? ⁵ Eö' to soe vaman rakah ka neöm, ahik rakah! Ivëhkëk, eöm se keh hikta panih a ma taate' hat peöm, eöm se ro pet va kov em nën.”

A Soe Vapipino' Va Po Naon To Hikta Voyoa' Non

⁶ Ke Ieesu' soe ken pee pa pah soe vapipino' pan, “A pah te' to nep o naon vëh o fik koman a rak voaën pe', vasuksuk ne' to nö ma' pa ep këh ta ma voa' fik to eën. Ivëhkëk, ahik. ⁷ Ivëh, ke' soe ke a te' vëh to matop non pa rak pan, ‘Ep ah, po kukön kirismas rakah neö' to nönö no' ma' sih pa ep këh ta ma voa' fik to eën, ivëhkëk, ahik. Ivëh, kën se taka eöm po naon vëh. Suk ataeah, o naon pamëh to ënëen vahik akuk e non po mona va po oeh.’ ⁸ Ka te' vëh to matop non pa rak, piun a soe pe', pare' soe pan, ‘Apuh, eën se koe ko anoeh voh nom, ke' te' voh o si' pöh kirismas vëh. Eö' se een o oeh vëh po pusun o naon, parö' vaho' na a ma tairo purmakaö'. ⁹ O naon se pö' voa' en po kirismas vöh. Ke' se keh hikta voa', a, kën taka po' eom pe'.”

O Pöh Poen Apaapo Ne Ieesu' To Vavih A Pah Köövo

¹⁰ O pöh Poen Apaapo ne Ieesu' to vavaasis non a ma napan koman a iuun hinhin sone'. ¹¹ A pah köövo to te' non no a ora' hat to te' non pe'. A ora' hat pamëh to he' voh non e köövo a mët po 18 kirismas. Ke köövo hikta onöt rakah non a nö vatotoopin, suk ataeah, o soa' topnin tonuneah to vapo voh

* 13:1: E Paëlat voh a te' susun manih pa muhin va Jiutia'.

en, ke' nönö vakono' non. ¹² E Ieesu' to ep in poan, pare' vaoe en pe' ko soe ke poan pan, "Köövo, eö' to vahik eo' pa mët pën." ¹³ Pare' vaket en pe köövo, ka varu' vakomanih e köövo to sun vötpin en. Ke köövo taneo en pa kë rakah a ehnan e Sosenen.

¹⁴ Ivëhkëk, e susun va pa iuun hinhin sone' to heve en pe Ieesu', suk a ö ne' to vato' e köövo po Poen Apaapo. Ivëh, ke susun soe ke a ma napan pan, "E' to te' non o tönim me o pöh poen kikiu, eöm se keh iu nem o te' se vahik a mët peöm, a, eöm se nö ma' po komön o nënkikiu. Paröm nat nem nö ma' po Poen Apaapo."

¹⁵ Ke Ieesu' piun a soe pe', pare' soe pan. "Eöm ro te' pikpiuk! Po Poen Apaapo ne eöm kurus to nönö nem pa iuun purmakaö' me ro tönki' pa vakaak raoe pa ruen. Eöm to nonok e nem pa kiu pa ö nöm to nok va nën. ¹⁶ Ivëhkëk, e köövo va'ih, e' e köövo va po vute' pe Abraham. A ora' hat to vaneah voh non poan po 18 kirismas. Vahvanih kö' veo këh eah pa mët va'ih to ötöön voh non poan, e' kës to hikta antoen non a vato' a te' po Poen Apaapo, ha?" ¹⁷ E Ieesu' to soe va nën ka ma napan varih to vakihat me ne poë pah poet rakah ee. Ka ma meh te' peo to vaoe pa ma tah vihvih ne' to nonok non.

A Soe Vapipino' To Te' Non Manih Po Voa' Mastat

Matiu 13:31-32, me Mak 4:30-32

¹⁸ Ke Ieesu' soe hahah kov en pan, "A Matop Vih pe Sosenen nö' se vamaaka rakah va in eah nih? ¹⁹ E' to te' va non manih po voa' naon vëh ne ea to popoka' no o mastat. A pah te' to kon o voa' mastat, pare' nep poan pa rak pe'. Ko naon pu va'puh en, ko növan nö ma', ko nok ee pa ma he' pee manih pa ma peananeah."

²⁰ Pare' soe hahah kov en pan, "Eö' se vamaaka vah va in a Matop Vih pe Sosenen nih? ²¹ E' to te' va e non manih po is no a köövo to ru manih pa tis praoa', pare' rih, ko is hovën o praoa'. Ko vasuksuk no o praoa' to peah en ma'."

O Hopa' Sone'

Matiu 7:13-14; 7:21-23

²² E Ieesu' to nö vavah en pa ma vöön apa'puh me a ma meh vöön, e' to vavaasis vah non a ma napan, pare' iu nö koe non

manuh Jerusalëm. ²³ Ka pah te' hi poan pan, "Sunön, e Sosenen se pö' hehe a ma pöh te', ha?"

Ke Ieesu' soe ke raoe pan, ²⁴ "Eöm se punö' vakis rakah, köm sih ho koe po si' hopa' sone'. Eö' to soe ka neöm a ma napan peo rakah to iu ho e ne, ivëhkëk, e'e to hikta antoen ne a ho. ²⁵ Amot ne tövaneah pa iuun se papanih en po hopa' in a iuun, köm se nönö nem ma', ko sun e nem mahën paröm tekteok o hopa' ko soe vamanih pan, 'Sunön, peret ka nös möm o hopa'.' Ke' se piun ma' a neöm, pare' soe pan, 'Eö' to hikta nat no' peöm, eöm tane' ma' pa vöön poanheh?' ²⁶ Ivëh, köm se soe ke eah pan, 'Emöm to vavaëen me voh e nem pën, kën sun voh nom hanan pemöm parën vavaasis a no möm.' ²⁷ Ivëhkëk, e' se soe hah ma' pan, 'Eö' to hikta nat no' peöm, eöm tane' ma' pa vöön poanheh? Eöm ro te' nonok a ma taate' hat, eöm se nö ke këh a na neo'."

²⁸ Köm se ep e Abraham, Aësak, me Jekop, me a ma te' vanënën soe kurus varih to te' hop ne pa Matop Vih pe Sosenen. Ivëhkëk, eöm se nö paröm te' nem ma' mahën. Eöm se pah okook suntan rakah e nem, paröm vakuskus rivon nem po kamis o apuh rakah. ²⁹ Ka ma napan se tane' ma' manuh pa ö no potan to pepeah tane' no ma', me manuh pa ö no potan to kukunah koe non, me manuh pasun muhin me manuh kusin a muhin. Kee se iho' ne, pare' ënëen va'peh e ne manih pa Matop Vih pe Sosenen. ³⁰ A, ka ma meh te' varih to suksuk ne, e'e se vovoh ee. Ka ma te' varih to vovoh ne kuru, e'e se vasuksuk rakah varu' ee ma'."

E Ieesu' To Ook A Vöön Jerusalëm

Matiu 23:37-39

³¹ Manih po poen avoe' pamëh no a ma Parësi' to nö ma', pare' soe ke Ieesu' pan, "Eën se këh a vöön vëh, parën nö pa meh vöön, a te' sunön vëh e Hëërot to iu ip vamët e non pën."

³² Ke Ieesu' soe ke raoe pan, "Eöm se nö, paröm soe ke a te' vavakëen vëh e Hëërot pan, 'Kuru me sinup eö' se veo tavus a ma ora' hat, parö' vavato' a ma te' to hara' ne a mët. Ko vakön poen ne eö' se vahik a ma kiu peö'.' ³³ Ivëhkëk, kuru me sinup me a te' sinup oah voh, eö' se nönö e no', suk

ataeah, e' to hikta te' vih non pa ip vamët a pah te' vanënën soe pa meh vöön. Ahik. E'e se ip vamët varoe poë manuh Jerusalëm.

³⁴ Jerusalëm, Jerusalëm, eöm a ma nap susunön to töstösvo's nem sih a ma te' vanënën soe ne Sosenën to vanö nös manih peöm. A ma poen peo neö' to iu ununun no' sih a ma koa' pën, vamanih pa ö ne toa' sin to ununun va non sih a ma sone' pe' manih pa paan a paknaneah. Ivëhkëk, eöm to hikta iu nem. ³⁵ Pënton öm. E Sosenën to këh voh en pa vöön peöm me a Iuun Hinhin Apuh peöm. Eö' to soe ka neöm, eöm se hikta ep ka neö', ke' onöt rakah o poen nöm se soe pan, 'Ea se kë a ehnan a te' apuh vëh to tane' ma' manuh pe Sosenën.' ” *Sng 118:26*

14

E Ieesu' To Vato' Hah A Pah Te' Supsup Sionin

¹ O pöh Poen Apaapo ne Ieesu' to nö pa eën pa iuun pe susun po Parësi'. Ka napan ut rakah e ne pe'. ² A pah te' supsup sionin to te' vatët non manih pe Ieesu'. ³ Ke Ieesu' hi a ma te' vavaasis to nat ne o Vavaasis pe Mosës, me o Parësi' pan, “A taate' kës pea to vaonöt e non pa ö na se vato' hah a te' koman o Poen Apaapo, ke' ahik?” ⁴ Ivëhkëk, a ma te' vavaasis to nat ne o Vavaasis pe Mosës, me o Parësi' to te' vasup e ne. Kë Ieesu' vaket pa te' pamëh, pare' vavih hah poan, ko vanö hah en pe'. ⁵ Pare' soe ke raoe pan, “Ta pah te' manih peöm se keh te' me non a pah koa' oete', ke', a purmakaö', ke' vu' hop pa kove' ruen ruruvun, ka te' pamëh to hikta onöt pö' non a rëh peah vëhö' hah poan po Poen Apaapo, ha?” ⁶ Ivëhkëk, ee to hikta onöt ne a piun a soe pamëh.

A Te' Se Vöknah Hah Ea

⁷ E Ieesu' to inan a napan to nö ma' pa eën a taëen, ko iu iho' rakah ne pa ma ö iho' vamomoaan. Ivëh, ke' he' a pah soe vapipino' manih pee. E' to soe pan, ⁸ “A pah te' se keh vaoe ma' oah pa nö po vaënëen apuh va po vaen, eën se nat nom iho' manih pa ö ihö' pa nap apa'puh. A te' pamëh tome' vaoe a meh te' no a ehneaneah to te' oah e non pa ehnoömah. ⁹ E' se keh te' va non nën, a, a te' vëh to vaoe a neöm

pom se nö ma', pare' soe ka oah pan, 'Eën se he' a ö iho' vamomoaan manih pa te' vëh'. Kën se pah poet rakah eom ko nö, parën iho' e nom ma' manuh po vasuksuk rakah. ¹⁰ Ivëh, ka te' se keh vaoe ma' oah po to vaënëen, eën se nö, parën iho' manih pa ö iho' vasuksuk, a, ka te' vëh to vaoe ma' oah se nö ma', pare' soe ka oah pan, 'Vakamö' peö', eën se nö ma', parën iho' pa ö iho' vamomoaan.' E' se nok va nën, kë kon o ehnan apuh manih pa matëera napan kurus to ënëen va'peh me ne oah. ¹¹ A, a te' to kë koman hah non a ehneaneah, e Sosenën se vöknah rakah en pe'. Ivëhkëk, a te' to vöknah koman hah a non, e Sosenën se kë poan.”

A Taate' Va Pa Vaoe A Ma Napan Po Vaënëen

¹² Ke Ieesu' soe ke a te' vëh to vaoe ma' poan po vaënëen pan. “Eën se keh nok to vaënëen, eën se nat nom vaoe a ma vakamö' pën, kea pën, pömah, me a ta vöön pën varih o momoni'. Suk ataeah, ee se piun ke pën pa taëen nën to vaëen me raoe. ¹³ Ahik, eën se keh nok to vaënëen apuh, eën se vaoe a nap arus, me a napan varih no a sioniire to hat, me o te' no a ma moeere to hat, me a nap kekeho'. ¹⁴ A pap te' poë varih to hikta onöt ne a piun hah a taëen pën. Ivëh, kë se vaoe raoe, suk ataeah, amot ne Sosenën se piun hah a taëen pën, pa ö no a nap totoopin se sun hah tane' pa mët.”

A Soe Vapipino' Va Po Vaënëen Apuh Matiu 22:1-10

¹⁵ A pah te' va pee to pënton a soe vëh, pare' soe ke Ieesu' pan, “A te' se keh ënëen non koman a Matop Vih pe Sosenën, e' se vaeö rakah.”

¹⁶ Ke Ieesu' soe ke poan pan, “A pah te' to kehkeh nok non o vaënëen apuh, ivëh, ke' vipuh a ma napan pa nö ma' po vaënëen pe'. ¹⁷ O poen vaënëen to öök vatët rakah en, ke' vavipuh en pa te' kikiu pe', ke' nö ko vaoe ma' a napan varih ne' to vipuh moaan voh na pa nö ma'. E' to nö, pare' soe vamanih pan, 'Nö kurus ma' öm, a ma taëen to vamatop vahik en.’

¹⁸ Ivëhkëk, ee papaeh to nö, pare soe pan, e'e to hikta onöt ne a nö ma'. A pah te' to soe pan, 'Eö' to voen a rak, kö' se nö parö' ep. Eö' to hikta onöt no' a nö nös.' ¹⁹ Ka meh

te' soe ma' pan, 'Eö' to voen ma' a havun purmakaö' marën a nok a kiu, ivëh, kö' iu nö no' pa kiu me rae. Eö' to hikta onöt no' a nö nös.' ²⁰ Ka vakön te' soe ma' pan, 'Kuru va'ih eö' to vaen vavoon, ivëh, kö' hikta onöt no' a nö nös.'

²¹ Ka te' kikiu pamëh hah en, pare' soe ke susun pe' a ma tah poë varih. Ke tövaneah pa iuun pah heve en, pare' soe ke a te' kikiu pe', 'Eën se nö vëvëhö' pa ma hanan apa'puh, me o hanan sosone' va pa vöön vëh, parën me ma' a nap arus, me a napan varih no a ma moeere to hat, me o te' kekeho', me ro te' varih no a ma sioniire to hat, parën me ho ma' rae manih pa iuun peö.'

²² Ka vasuksuk no a te' kikiu pamëh to soe pan, 'Apuh, eö' to vatet rakah eo' pa soe pën, ivëhkëk, a ma meh ö iho' to hikta puh avoe' ne.'

²³ Ka te' apuh soe ke a te' kikiu pe' pan, 'Eën se nö pa ma hanan apa'puh parën suk a sinten a oro koman a rak, parën me ho ma' a ma napan. Eö' to iu no' a iuun peö' se puh rakah. ²⁴ Eö' to soe ka neöm, a ma te' kurus varih moaan voh nö' to vipuh rae, e'e to hikta onöt rakah ne a väën me a neo'."

A Te' Se Kokoman Vavih, Pare' Vatet E Ieesu'

Matiu 10:37-38

²⁵ A ma nap peo rakah to nönö vah me ne e Ieesu', ke' tarih, pare' soe ke rae pan, ²⁶ "Ta pah te' se keh nö ma' peö', ivëhkëk, e' to hikta iu oah rakah a no neo' pa ö ne' to iu va e non e tamaneah, sinaneah, köövo pe', koa' pe', kea pe', vameneah, me o to'to' koman pe', a te' pamëh to hikta te' non e vamomhë rakah peö'. ²⁷ Ka te' to hikta koman non a mët va'peh me a neo' pa kuruse, e' me to hikta onöt non a tavus e vamomhë peö'.

²⁸ A paeh va peöm se iu eok non ta pah iuun väkin rakah, e' se iho', pare' kokoman vavih këh o voen in a iuun pamëh. E' to iu nat non pa tovih moni' rakah ne' to öt non to onöt non a vahik a iuun. ²⁹ E' se keh hikta kokoman vavih momoan, ko vaho' vahik o simen, pare' hikta onöt non a vahik a iuun. A napan kurus se ep, pare vavovoeak

ee pa te' pamëh. ³⁰ E'e se soe pan, 'A te' vëh to taneo a iuun vëh, ivëhkëk, e' to hikta onöt non a vahik.'

³¹ Ka te' sunön se iu vapus me non a meh te' sunön, e' se iho' voh, pare' kokoman vavih momoan, pan e' to te' me non po 10,000 te' vëvënsun pe', ka meh te' sunön nö me ma' po 20,000 te' vëvënsun pe'. Ivëh, ke' iu nat momoan non, pan e' to onöt e non pa vapus me a meh te' sunön pe'. Ke' ahik? ³² E' se keh nat non pan, e' to hikta öt onöt non a nap vapus, ee se te' varo avoe' e ne ma', ke' vanö a soe pan, ee se vaato ko vahik o kokoman va pa vapus.

³³ Ke' te' va kov e non manih peöm, ta paeh peöm se keh hikta he' tonun a ma tah kurus pe', ko vatet a neo', e' to hikta onöt non a tavus e vamomhë peö'."

A Sö Hikta Tetehean

Matiu 5:13, me Mak 9:50

³⁴ "A sö a tah a pah vih rakah, ivëhkëk, o tetehean pa sö se keh hik këh en pe', ea se nok vahvanih, ke' tetehean hah? ³⁵ A sö to te' va non nën to hikta onöt non a nok a tah manih pe'. Ea se vi rakah ee pe', suk o tetehean to hik këh en pe'. A te' to te' me non a tenaneah, e' se pënton."

15

E Ieesu' To Vakum Me A Nap Hat

Matiu 18:12-14

¹ A ma te' kokon takis* me a ma te' nonok vahat to huk vatet ee manuh pe Ieesu' pa pënton a soe pe'. ² Ka ma Parësi', me o te' vavaasis to nat ne o Vavaasis pe Mosës to vaato vaheheve e ne pan, "A te' va'ih to vakamö' me non a ma te' nonok vahat, pare' vavaëën me non rae."

A Soe Vapipino' Va Pa Sipsip To Ro

³ Ivëh, ke Ieesu' he' rae a soe vapipino' vëh, ⁴ "Ta pah te' topnineöm se keh te' me non a 100 sipsip ka paeh se keh ro, e tövaneah pa ma sipsip se këh en pa 99 sipsip to ënëën ne, pare' nö en pa vaiu a paeh sipsip vëh to ro, ke' onöt rakah a ö ne' se taum poan. ⁵ O poen ne' to taum hah poan, e' to vatok poan pa ko'koneah, pare' vaeö rakah, pare' te' hah en pe' manuh pa ö no 99 sipsip to te' vavih ne. ⁶ Ko tavus en iuun

* **15:1:** O te' kokon takis, e'e a nap kakaveo, suk e'e to kokon oah ne a ma te' moni' pee pa moni' rakah nee se kon.

pe', pare' vaoe a ma vakamö' me a ta vöön pe', kee tönun ma', ke' soe ke raeo pan, 'Eöm se vaeö me a neo'. A pah sipsip peö' to ro kö' vaiu eah, parö' taum hah eo' pe'.⁷ Eö' to soe ka neöm, "Kuru vëh manuh pa vöön va kin, ee to vaeö e ne po 99 te' totoopin to hikta te' me ne ta ma taate' hat nee se panih suk. Ivëhkëk, ta pah te' nonok vahat se keh panih a ma taate' hat pe', a, o vaeö apuh oah se tavus manuh pa vöön va kin."

A Soe Vapipino' Va Pa Moni' To Ro

⁸ "Ta pah köövo se keh te' me non a K10.00 ka K1.00† ro, e' se vëkrea o ram, pare' vavaiu koman a iuun pare' epep vavih, ke' onöt rakah a ö ne' se taum hah a moni' vëh to ro. ⁹ O poen ne' to taum hah poan, e' se vaoe a ma vakamö' me a ta vöön pe', kee tönun ma', ke' soe ke raeo pan, 'Eöm se vaeö me a neo'. A moni' peö' to ro voh, ivëhkëk, eö' to taum hah eo' pe'.¹⁰ Eö' to soe ka neöm, kuru vëh manuh pa vöön va kin a ma ankerö' pe Sosenën to vavaeö ne sih a pah te' nonok vahat to panih a ma taate' hat pe', ko tarih hah ma' pe Sosenën."

A Soe Vapipino' Va Pe Koa' Seka' To Këh E Tamaneah

¹¹ Ke Ieesu' vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "A pah te' to te' me non a poa koa' oete'.¹² Ka vapöök koa' soe ke tamëëre pan, 'Tamön, eö' to koman no' a ma tah kurus nën to iu ki vakëh ka no möm a poa tom kea. A papan peö' sën he' eöm peö' kuru. Ke tamëëre ki vakëh ken pee pa ma tah kurus pe' manih pee pon.¹³ Ke' hikta te' varë, ke vapöök koa' ununun a ma tah kurus pe', pare' nö en ko te' e non ma' pa meh muhin. E' to te' non pa muhin pamëh, pare' pah vi vahik en pa ma moni' pe', pa ma taate' hat vatösoe ne' to nonok non.¹⁴ E' to vi vahik rakah en pa ma tah pe', ko maë apuh tavus pa muhin pamëh, ke' hikta te' rakah me non ta moni' se' voen ta taëen, me ta tah ohop, pare' pah mamaë rakah e non.¹⁵ Ivëh, ke' nö pare' kiu non pa pah te' va pa muhin pamëh. Ka te' vanö en pe' manuh pa matop o pus ku' pe'.¹⁶ O ku' to ënëen ne sih a ma voa' pin, ke' pah iu rakah e non pa

ëen a ma kap pin ëen këh po ku'. Ivëhkëk, a hikta pah te' to he' poan a taëen ne' se ëen.

¹⁷ Ka varu' vamanih, e' to kokoman vörep en pa ö ne' to te' vahat va non, pare' soe hah kea pan, 'A ma te' kikiu pe tamön to te' me ne pa ma taëen peo rakah. Ivëhkëk, eö' to te' no' manih, parö' pah mamaë rakah e no'.¹⁸ Eö' se nö hah eö' manuh pe tamön, parö' soe keah pan, 'Tamön, eö' to nok a hat manih pe Sosenën me manih pën.¹⁹ Eö' to hikta te' no' a te' vih to onöt no' a ö nën se poka' a neo' e koa' pën. Eën se vate' va ka neo' manih pa te' kikiu pën.'²⁰ Ke' sun ko nö hah en manuh pe tamaneah.

Ivëhkëk, e' to te' varo avoe' këh e non ma' pa vöön ke tamaneah ep in na poan. E tamaneah to pah uruan vörep en pe', ko vaeö, pare' vaveo ko not poan, pare' uma' en pe'.²¹ Ke koa' soe ke tamaneah pan, 'Tamön, eö' to nok voh a hat manih pe Sosenën me manih pën. Eö' to hikta te' vih onöt no' a ö nën se poka' a neo' e koa' pën.'

²² Ivëhkëk, e tamaneah soe ke a ma te' kikiu pe' pan, 'Eöm se kon ma' o ohop rë vih oah peö', paröm te' oho' ma', paröm ohop eah. Paröm vaho' a pë manih pa koreneah, ko ohop eah pa su'.²³ Paröm nö ko te' ma' a purmakaö' seka' vëh a vusvus, paröm ip vamët. Ka se ëen para vaeö rakah.²⁴ Suk e koa' peö' vëh to mët voh en, ivëhkëk, e' to to' hah en. E' to ro voh en, ivëhkëk, ea to taum hah ee pe'. Ivëh, kee nok ee po vaënëen.

²⁵ Ivëhkëk, e koa' vamomoaan to te' no ma' pa rak. E' to hah ma', ko öök vatët ma' iuun, pare' tēnan a napan to vaeö ne po pino'.²⁶ Pare' vaoe na a pah te' kikiu pare' hi poan, 'E'e nonok ne ataeah?'²⁷ Ka te' kikiu soe ke poan pan, 'E kea pën to hah en ma', ke tamëneöm ip a purmakaö' seka' vusvus, suk e' to taum hah en pe koa' to te' to'to' e non to hikta ro voh.'

²⁸ Ivëhkëk, e koa' vamomoaan to pah heve rakah en, ko hikta iu ho non manuh iuun. Ke tamaneah tavus ma', pare' he' poan a soe vih pa vöknah o heve pe', ko keh vakis rakah en pe' pan, e' se ho ma'.²⁹ Ivëhkëk, e koa' to piun a soe pe tamëëre pare' soe pan, 'Pa ma kirismas peo rakah nö' to matop voh no' a kiu pën, vamanih pa

† 15:8: Manih pa muhin va Israël, a napan to kokon ne a drakna', e' o voen va pa kiu pa pah potan.

te' kikiu akuk. Eö' to hikta pënton varo voh a oah. Ivëhkëk, eën to hikta he' voh a neö' ta pah sone' meeme', kö' se eën vaeö me voh a ma vakamö' peö', ahik rakah. ³⁰ Ivëhkëk, e si' koa' pën to vahik voh en ma' pa ma tah kurus pën manih po köövo te'te'vaasi'. Pare' hah ma', kën uruan eah parën ip keah a purmakaö' seka' vusvus rakah na to te' me no.'

³¹ Ke tamëëre soe ke poan pan, 'Koa' peö', a ma tamoan voh ne ea to te' va'peh e no. Ka ma tah kurus peö', e'e a ma tah pën. ³² Ivëhkëk, kuru ea se vaeö ko kokoman pea se te' vavih rakah non. Suk e kea pën va'ih to mët voh en, ivëhkëk, kuru e' to to'to' hah en. E' to ro voh en, ivëhkëk, kuru ea to taum hah ee pe'.' "

16

A Soe Vapipino' Va Pa Te' Susun Natnat

¹ Ke Ieesu' soe ke a ma vamomhë pe' pan, "A pah te' öt ö to te' me non a te' susun to vakiu ke non poan a ma kiu pe'. Ka ma meh te' nö ma' manih pa te' öt ö, pare soe ke poë pan, 'A te' vëh to susun non to pah vi vahok en pa ma tah pën.' ² Ka te' sunön vae en pa te' susun, pare' soe ke poan pan, 'A soe va'ih nö' to pënton manih pën te' vah va non nih? Eën se nö, parën kiun to soe vanat in a ma tah peö' to te' non manih pën. Eën hikta se te' hah nom a te' susun peö'.'

³ Ka te' susun pamëh pah kokoman vörep e non pan, 'Eö' se nok vah vanih? E sunön to kehkeh veo këh e non peö' pa kiu vëh a te' susun. Eö' to hikta eh onöt no' a een o oeh, parö' poet e no' pa hin a meh te' a taëen. ⁴ Ivëhkëk, eö' to nat eo' pa tah nö' se nok. Eö' se nok a tah no a ma napan se hara' ne pa va'aus a neo', ko me a neo' pa ma iuun pee pa ö no a te' sunön se veo këh a neo' a kiu.'

⁵ Ivëh, ke susun vae papaeh o te' varih to te' me ne a ma ötop manih pa te' sunön, kee nö ee ma' manih pe'. A paeh te' to tavus momoan ma', ke susun hi poan pan, 'Eën te' me nom a tovih ötop manih pe sunön peö'?' ⁶ Ke' soe, 'O 100 taram oer va po voa' öliv.' Ke susun soe ke poan pan, 'Eën se öt o pëpa' vëh to vëknöm non o ötop pën, ko iho', parën kiun o 50 taram ro.' ⁷ Ka meh te' suk en ma', ke susun hi poan pan, 'O tovih ötop

pën?' Ke' soe pan 'O 100 pëk vuit.' Ke' soe ke poan pan, 'Eën se öt o pëpa' vëh to vëknöm non o ötop pën, parën kiun o 80 pëk ro.'

⁸ Ke sunön vaeö me e susun hat pamëh. Suk ataeah, e' to nok a taate' to te' va non manih pa te' to te' me non o kokoman va pa matop vavih hah ea. O te' va po oeh vëh to natnat oah e ne pa nok a ma kiu pee, ko te' oah e ne po te' varih to te' ne po maaka."

⁹ Ke Ieesu' sosoe avoe' ke non pa ma vamomhë pe' pan, "Manih pa moni', eöm se vakamö' me a ma napan. Ka amot no a moni' se hik en, a, e Sosenën se me a neöm pa iuun te'te' tamoan.

¹⁰ Ta pah te' se keh matop vavih non a ma si' tah sosone', a, e' se matop vavih e non pa ma tah apa'puh oah. Ka te' to hikta kiu vatotoopin non pa tah sone', e' se hikta kiu vatotoopin pa tah apuh me. ¹¹ Eöm se keh hikta matop vavih nem a moni' vëh po oeh. E Sosenën me se keh he' a neöm a tah kokoek va pa vöön va kin, eöm hikta onöt nem a matop vavih. ¹² Eöm se keh hikta matop vavih nem a tah no a meh te' to he' a neöm, eöm me hikta onöt nem a matop a tah ne Sosenën to he' a neöm manih po oeh, ke' vatoe e non manuh pa vöön va kin.

¹³ "A hikta pah te' kikiu to onöt non a matop a kiu pa poa torara, e' se hat ke non a paeh, pare' iu e non pa meh. E' se pëpënton e non pa soe pa paeh, pare' he' tonun e non pa meh. Eöm to hikta onöt nem a tavus a te' kikiu pa poa te', e Sosenën me a moni'."

A Soe Va Pa Taate' Me A Matop Vih Pe Sosenën

¹⁴ O Parësi' to iu rakah ne sih a moni' to pënton a soe pe Ieesu', pare pah kö ee pe'. ¹⁵ Ivëhkëk, e Ieesu' to soe ke raoe pan, "Eöm to te'te' vapo'kan nem, pan eöm o te' totoopin to vavatet nem a taate' vih pa matëëra ma napan. Ivëhkëk, e Sosenën to nat e non po kupu peöm. A ma tah no a napan to va'puh ne po kupu pee, e'e a ma tah hat po epep pe Sosenën.

¹⁶ O Vavaasis pe Mosës, me o Vavaasis po Te' Vanënën Soe to te' onöt rakah e non po poen ne Jon Tövapupui to tavus ma', pare' taneo en pa vatvus a soe va pa panih. Ivëhkëk, taneo no ma' pe Jon ko öök no ma' kuru, a Soe Vih va pa Matop Vih pe

Sosoenën to tavus en ma' pa ma vöön kurus. Ka ma nap peo söë rakah ee pa hop manih pa Matop Vih pamëh.

¹⁷ Amot no akis me o oeh se hik en. Ivëhkëk a hikta si' pah ö kiun va po Vavaasis pe Mosës to se panih.”

E Ieesu' To Sosoe Suk Non A Taate' Va Pa Kök O Vaen

Matiu 5:31-32; 19:9, me Mak 10:11-12

¹⁸ E Ieesu' to soe pan, “E voe to veo e köövo pe' ko me a meh köövo, e' to nok a taate' rëhrëh. Ka voe to me a köövo vëh moaan voh ne voe pe' to veo poan, e' me to nok en pa taate' rëhrëh.”

A Te' Öt Ö Me E Lasarus

¹⁹ “Moaan voh no a pah te' öt ö to te' non, ka ma poen kurus ne' to ohop non a ma ohop vihvih vörep me o ohop erera' vih. Ka ma poen kurus ne' to ënëën non a ma taëën vihvih rakah. ²⁰ Ka manih po sinten hopa' in a iuun pe', a pah te' arus rakah to koroh non, a ëhnaneah e Lasarus. A sionin e Lasarus to puh rakah non po pi'. ²¹ Ke Lasarus koman non a ö ne' se kon a ma ö taëën ëën këh to vu' manih paan a ö ënëën pa te' öt ö pamëh, pare' ëën ko mahun. O këh to nönö e ne ma', pare rëmrëm ne a ma pi' pe Lasarus. ²² A te' arus pamëh to mët en, ko ankerö' pe Sosoenën nö ma', pare te' poë ko vaho' va'peh me poë e Abraham. Ka te' öt ö mët suk en. ²³ Ko nö en manuh po sura' ësës tamoaan, ko te' rakah me non o kamis o pöh apuh rakah. E' to ta peah, pare' ep na e Abraham to te' varo rakah e non ma', ke Lasarus te' va'peh me non poan. ²⁴ Ka te' öt ö tötö ke na e Abraham, pare' soe pan, “Tamön, eën se uruan a neo', parën vanö ma' e Lasarus, ke' varu a kumis koreneah manuh pa ruen, pare' vatunu' voh ma' a meaneo'. Eö' to pah hara' suntan rakah e no' po kamis manih po sura' vëh!”

²⁵ Ivëhkëk, e Abraham to soe pan, “Koa' peö', kuru eën se kokoman voh a pah tah, moaan voh eën to te' to'to' nom eën to kon voh a ma tah vihvih rakah, ke Lasarus kon voh a ma tah hat. Ivëhkëk, manih pa vöön vëh o kokoman moomo ne' to kon, ka hik to kamis ne' to kon, ke eën to pah kon eom po kamis o pöh hat rakah. ²⁶ Ka meh tah ivëh, manih topniira, e Sosoenën to vate' voh o pöh een. Ivëh, ko te' to te' ne manih, to iu

pahan ne o een vëh, ko nö nös manih peöm, e'e to hikta onöt ne. Ko te' varem to hikta onöt ne a pahan ma', pare nö ma' manih pemöm.’

²⁷ Ka te' öt ö soe vamanih pan, ‘Ivëh, kö' hi nös oah Tamön, eën se vanö e Lasarus ke' nö manuh pa iuun pe tamön. ²⁸ Eö' to te' me no' a tönim kea peö', ke Lasarus se nö, ko he' raeo a soe va pa panih a ma taate' hat pee, tome' e'e nö ma' manih pa vöön va pa kon o kamis apuh vëh.’

²⁹ Ivëhkëk, e Abraham to soe ma' pan, ‘O Vavaasis pe Mosës me ro Vavaasis po Te' Vanënën Soe to te' e ne, ee se tēnan ee pa ma Vavaasis poë varih, pare vatet ee.’ ”

³⁰ Ka te' öt ö soe pan, ‘Ahik, Tamön Abraham, o Vavaasis varih to hikta onöt ne, suk ee se keh tēnan a te' vavaasis to nat non o Vavaasis pe Mosës, ee to hikta se vaman ne. Antoen rakah non a ö no a te' se sun tane' hah manih pa nap mët, ko he' a soe, kee panih a ma taate' hat pee.

³¹ Ivëhkëk e Abraham to soe ke poan pan, ‘E'e se keh hikta tēnan o Vavaasis pe Mosës, me ro Vavaasis po Te' Vanënën Soe, a, ka ta pah te' se keh sun tane' hah ma' pa nap mët, e'e to hikta onöt ne a vaman pet poë.’ ”

17

A Taate' Hat To Mimirö' Non Sih O Vaman Pa Te'

Matiu 18:6-7; 18:21-22, me Mak 9:42

¹ E Ieesu' to soe ke a ma vamomhë pe', “A ma vu taate' hat se tavus ma', ko mirö' o kokoman pa ma napan, kee ku' ee pa taate' hat. Ivëhkëk, varenan rakah pa te' to rëh a meh te' pa nok a hat. ² E' to vih rakah non pa ö nöm se vahan a vös apuh pa ko'koneah ko varu eah tahi', e' he me' e non pa rëh ke o vaman pa si' koa' sone', ke' ku' manih pa taate' hat.”

³ Ivëh, ke eöm se matop koman hah a nem tome' eöm rëh ta meh te' pa nok a hat.

E kea pën se keh nok a hat manih pën, eën se soe keah, ke' panih a taate' hat pe', kën se ihan anoe këh eah a hat pe'. ⁴ Ke kea pën se keh nok a hat manih pën pa tönim me a poa tēëm koman a pah potan, pare' hah ma' pën, ko soe vatamak ka oah pa tönim me a poa tēëm koman a pah potan, a, eën se ihan anoe këh eah a hat pe'.”

E Ieesu' To Sosoe Suk Non A Taate' Va Po Vaman

⁵ Ka ma aposol soe ke Apuh pan, “Eën se nok va'puh o vaman pemöm ke' apuh rakah ma'.” ⁶ Ke Apuh soe ke raoe pan, “O vaman peöm se keh te' va non manih po voa' naon sone' vëh o voa' mastat, eöm se ta' o meoh naon apuh vëh pan, ‘Tatai ah, parën nö, ko pu hah manuh tahi.’ E' se suk en pa soe peöm.”

E Ieesu' To Sosoe Suk Non A Taate' Pa Te' Kikiu

⁷ “Ta pah te' manih peöm, se keh te' me non a te' kikiu to eneen non sih o oeh manuh pa rak, ke' to matop non o sipsip. Vasuksuk ne' to hah en ma' iuun, ke susun pe' soe pö' ke poan pan, ‘Vëvëhö' ho po' ma' parën iho' ko eën.’ E' hikta se ta' non poan pa iho' ko eën. ⁸ Ahik, e susun se soe ke poan pan, ‘Eën se vamatop a taëen peö', parën voh o voh, ko hak a taëen peö' parën te' ma'. Eö' se eën, parö' kaak vovoh, ko vasuksuk po' nën se eën ko kaak.’ ⁹ Ke susun se pö' soe vavihvih ken pa te' kikiu vëh to vatet a soe pe'. E' me a hik. ¹⁰ Ivëh, ke eöm me, eöm se keh nok vahik kurus em pa ma tah ne Sosoenën to soe ka neöm, a, eöm se soe vamanih pan, ‘Emöm o te' kikiu varoe. A ma tah nemöm to nonok nem, e' a kiu akuk ko pemöm. Ivëh, kemöm hikta iu nem a soe vavihvih.’ ”

E Ieesu' To Vato' A Havun Te' To Te' Ne A Mët Töpa'

¹¹ E Ieesu' to suksuk nö non a hanan vëh to nö non Jerusalëm, pare' koe topnin Samëria' me Galili'. ¹² E' to vovos nö non pa pah vöön, ka havun te' to te' me ne a mët töpa' to nönö nö ne ma', ko sun varo avoe' e ne ma', ¹³ pare vaoe suntan rakah ee pe Ieesu' pan, “Ieesu', Apuh, ururuan a möm ah.”

¹⁴ Ke Ieesu' ep raoe, pare' soe pan, “Eöm se nö ko vataare këm manuh po te' ësës he', kee ep pan eöm to voon ko vih em.”

Kee nönö avoe' e ne ka ma sioniire vih ee ka mët töpa' hik en. ¹⁵ Ka paeh va pee ep in a sionineah to vih hah, ko hah en. Pare' pah kë suntan rakah en pa ehnan e Sosoenën. ¹⁶ Pare' vatokon pa havin mon e Ieesu', ko soe vavihvih ke poan. A te' pamëh e' a to Samëria' varoe to hah ma'.

¹⁷ Ke Ieesu' ep in a te' pamëh, pare' soe pan, “Eö' to koman no' pan, a havun te' to vih hah. A meh tönim me a tana' po' harih?

¹⁸ Ahik pö' ta meh te' to hah ma' pa kë a ehnan e Sosoenën, ha? A pah te' ro va pa meh muhin to tavus vavih, to hah ma' pa soe vavihvih me a kë a ehnan e Sosoenën.”

¹⁹ Ke Ieesu' soe ke poan pan, “Eën se sun parën nö, o vaman pën to vavih hah en pën.”

A Matop Vih Pe Sosoenën Se Nö Ma'

Matiu 24:23-28; 24:37-41

²⁰ Ko Parësi' hi e Ieesu' pan, “O poen poanheh no a Matop Vih pe Sosoenën se nö ma'?”

Ke Ieesu' piun raoe, pare' soe pan, “O poen no a Matop Vih pe Sosoenën se nö ma', a napan to hikta onöt ne a ep pa matëere. ²¹ E'e to hikta onöt ne a soe pan, ‘Ep öm a Matop Vih ivëh, ke' ivöh, suk ataeah a Matop Vih pe Sosoenën nöm to te' me e nem.’ ”

²² Ke Ieesu' soe ke a ma vamomhë pe' pan, “Amot no o poen se tavus ma' ko kokoman peöm se pah iu rakah e non pa ep a neo' e Koa' Te' Pa Napan Kurus po to pöh poen ro. Ivëhkëk, eöm to hikta se ep nem. ²³ A napan se soe va ka neöm manih pan, ‘Ep öm, e' to te' no ma' manuh, me ee se soe pan, e' to te' non manih.’ Ivëhkëk, eöm se sun vakis ko nat nem vatet raoe. ²⁴ Eöm to nat e nem, o poen no a vakës se vakës ma', o ëman se tavus pa ma ö kurus manih pa akis. Ivëh, ko poen ne eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se nö hah ma', eö' se nö va ma' nën, ka ma napan kurus se ep a neo'. ²⁵ Ivëhkëk, eö' se te' o kamis o pöh apuh po vamomoaan, ka napan va kuru se he' tonun a neo' me o vavaasis peö'.

²⁶ A taate' nee to nok voh pa ö ne Noa' to te' non, e' to te' akuk va kov e non manih pa ö nee se nok vamanih peö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus. ²⁷ E'e to ënëen ko kaak ne, pare vavaen ne ke' antoen rakah po poen ne Noa' to hop en po parö' me ra këm tom sinan pe'. Ka unat apuh ip vamët en pa ma napan kurus. ²⁸ E' se te' va non manih po poen voh pe Löt. A napan to ënëen voh ne ko kakaak ne, ko vonvoen tah ne ko vavoen tah ne manih pa napan, pare kikiu ne a ma rak pee ko ekeok iuun ne. ²⁹ Ivëhkëk, e

Löt to këh a Södom manih po poen pamëh, ka sura' me o vös vëh o sölpä' to tane' ma' manuh akis vamanih pa uhön, ko ip vahik voh en pa napan. ³⁰ Ke' te' va kov e non manih po poen ne eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se tavus vateera' hah va ma'.

³¹ Manih po poen pamëh a pah te' se keh tok no ma' tonun iuun pe', ka ma tah pe' pet no ma' koman iuun, a, e' to hikta onöt non a nö pa kon a ma tah pe', ko rusin këh a hat. Ke' te' va kov e non manih pa te' to te' no ma' pa rak pe', e' to hikta onöt non a up hah a ma tah pe' manuh iuun, ko rusin këh a hat. ³² Eöm se koman nem e köövo pe Löt to vatatarih hah voh no na pa vöön Södom, ke Sosenën ip en pe'. ³³ Ta pah te' se keh iu ötöön non o to'to' pe', a, o to'to' pe' se ro amot en. Ivëhkëk, a te' se keh koman a non neo', pare' mët suk a neo', a, amot a te' pamëh se kon o to'to' tamooan. ³⁴ Eö' to soe ka neöm, manih pa popoen pamëh a poa te' to koroh ne pa pah tevan, e Sosenën se me a paeh këh a meh to koroh non. ³⁵ A poa köövo se posean ne pa rih o praoa' va pa peret, e Sosenën se me en pa paeh, ka meh ne' se këh en. ³⁶ A poa te' se keh te' ne pa rak, e Sosenën se me a paeh këh a meh se te' non."

³⁷ Ko vamomhë pe' pënton a soe va'ih, pare hi poë pan, "Apuh, a tah va'ih se tavus rakah nih?" Ke Ieesu' soe ke raeo pan, "Manih pa ö poanheh no a tah koa to pët non, manih pa ö pamëh no o növan ënëen tah koa to tötönun ne sih nën."*

18

A Soe Vapipino' Va Pe Köövo To Vaoe A Tökiiki Vahutët Pa Va'aus Poan

¹ Ke Ieesu' he' a pah soe vapipino' manih pee, marën a vavaasis raeo pan, e'e se te' ne pa taate' hin manuh pe Sosenën pa ma poen kurus, pare koe a karauh. ² E Ieesu' to he' a soe vapipino' va pa taate' hin vamanih pan, "Manih pa pah vöön apuh a pah tökiiki vahutët to te' non. E' to hikta nanaöp non sih e Sosenën, ko hikta

koman non sih o upöm te'. ³ Ka pah köövo mahu te' non pa vöön apuh pamëh. Pa ma tamooan ne köövo to nönö non sih pa te' pamëh, pare' sosoe ke non sih poan pan, 'A te' vëh to vakihat me a neo', e' to iu mirö' e non peö', eën se va'aus a neo' manih po vahutët.' ⁴ Moaan voh ne' to hikta iu va'aus voh non e köövo, ivëhkëk, vasuksuk ne' to koman vamanih pan, 'Eö' to hikta naöp no' e Sosenën, parö' hikta koman vörep no' a ma napan. ⁵ Ivëhkëk, e köövo mahu vëh to pah vëhva' e non peö' pa nö vatëh ma'. Rakah ah, kö' va'aus momooan eo' pe' manih po vahutët. E' tome' vatëh sionin pa nö vatëh ma' manih peö'."

⁶ Ke Ieesu' soe pan, "Eöm to pënton em pa soe pa tökiiki vahutët vëh no a taate' pe' to hikta te' totoopin non. ⁷ Ke' te' vah va po' non nih? A ma napan ne Sosenën to vate' voh a ma te' pe', ee to hinhin ne sih e Sosenën o va'aus pa potan me pa popoen. E Sosenën to hikta se va'aus pö' non raeo po vahutët, ha? Ivëh, ke' anoeh non sih pa va'aus raeo. ⁸ Eö' to soe ka neöm, e Sosenën se va'aus vëvëhö' rakah en pee. Ivëhkëk, amot ne eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se nö ma' manih po poen pamëh, eö' se nö ma' pa ep pa napan varih po oeh pan, ee to vaman rakah e ne, ke' ahik?"

A Soe Vapipino' Va Pe Parësi' Me A Te' Kokon Takis

⁹ E Ieesu' to he' me a soe vapipino' vëh manih pa napan varih to vaman hah a ne pan, e'e ra nap totoopin rakah, ko upöm te' to para' hat. Ivëh, ne Ieesu' to he' suk a soe vapipino' va'ih. ¹⁰ E' to soe pan, "A poa te' to nö pa hin koman a Iuun Hinhin Apuh! A paeh a Parësi', ka meh a te' kokon takis. ¹¹ Ka Parësi' pamëh sun, ka manih po kokoman pe' e' to hinhin va non manih pan, 'Sosenën, eö' a te' vih totoopin rakah, to hikta te' va no' manih po upöm te', ivëh, kö' soe vavihvih ka nös oah. Eö' a te' hikta kakaveo, nonok taate' hat, me mimirö' vaen. Me eö' hikta te' va no' manih pa te' kokon takis vöh. ¹² Manih komön a

* **17:37:** E Ieesu' to soe vapipino' a ö no a soe pe' se tavus vamaaka pa matëera napan. E' to te' va non manih pa taate' po növan ënëen tah mët. A ëhnëero növan poë varih, o valjah. O növan poë varih to ënëen varoe ne sih a ma tah mët to taneo ne pa koa. A ma valjah peo to nönö ne ma' marën a eën a tah mët. O te' se keh ep a ma valjah peo to vatvi ne kin, ee to nat ee pan a tah mët to te' non nën. E' to te' akuk va kov e non manih pa ö no a napan se ep e Ieesu' se hah vamaaka va ma', e' to hikta se vavakoan nö non ma'.

ma nänkikiu kurus eö' to vapenpen no' sih pa taëen po pöök poen. Ka ma tah kurus nö' to vaneah no', eö' to kökök no' sih a paeh va pa havun tah, parö' he'he' no' nös oah a paeh.'

¹³ Ivëhkëk, a te' kokon takis to sun varo varu' e non ma', pare' hikta iu ta peah no na manuh kin. Ahik. E' to tös a poeneah to vataare non pan, e' to te' non a hat ne' to nok voh. Pare' hinhin non e Sosoenën se ururuan varenan poan ko ihan anoe këh poan a ma hat pe'.

¹⁴ Eö' to soe ka neöm, a te' kokon takis varoe, ne Sosoenën to poka' non poan a te' totoopin rakah, ke' hah en pa iuun pe'. Ivëhkëk, a meh te' ahik rakah. A hat pe' to te' avoe' e non. Eö' se soe ka neöm, a te' to kë koman hah a non e Sosoenën se vöknah rakah en pe'. Ka te' to vöknah koman hah a non, e Sosoenën se kë poan."

*E Ieesu' To Tapui A Ma Koa' Sosone'
Matiu 19:13-15, me Mak 10:13-16*

¹⁵ Ka napan meeme ee ma' pa ma koa' sosone' manih pe Ieesu', pan e Ieesu' se vaket, ko tapui raoe. Ivëhkëk, o vamomhë pe' to ep a tah va'ih, pare sirö' ee pa napan poë varih. ¹⁶ Ivëhkëk, e Ieesu' to vaoe huk en na pa ma koa' manih pe', pare' soe pan, "Eöm se koe a amun o koa', kee nö ma' manih peö'. Suk ataeah, a Matop Vih pe Sosoenën to te' suk non o te' to te' va ne manih po si' koa' varih. ¹⁷ Eö' to soe vamaman rakah ka neöm, a te' to hikta kon a Matop Vih pe Sosoenën vamanih pa si' koa' sone', e' to hikta onöt rakah non a hop."

*A Te' Sunön To Te' Me Non A Ma Tah Peo
Matiu 19:16-30, me Mak 10:17-31*

¹⁸ Ka pah te' sunön po Jiu' hi e Ieesu' pan, "Apuh vih, eö' se nok ataeah, parö' kon o to'to' tamoan?"

¹⁹ Ke Ieesu' soe ke poan pan, "Suk ataeah, kën poka' a neo' a vih? Ahikta pah te' vih. E Sosoenën varoe a paeh a vih. ²⁰ Eën to nat voh eom pa ma taate' ne Sosoenën to he' voh e Mosës,

"Koe a nok a taate' rëhrëh,

koe a ip va mët a meh te',

koe a kaveo,

koe a piuk a meh te' pën manih po vahutët,

parën ta nom e tamömah pen e sinömah." *Eks 20:12-16, me Lo 5:16-20*

²¹ Ka te' susun pamëh soe ke Ieesu' pan, "Taneo no ma' po poen ne eö' to te' voh no' a koa', ko öök non kuru, eö' to vavatet voh e no' pa ma taate' kurus varih."

²² Ke Ieesu' pënton a soe va'ih, pare' soe ke poan pan, "Eën to kökööt avoe' nom a pah tah. Eën se vavoen a ma tah pën, parën he' a moni' manih pa nap arus. Kën se te' nom a ma tah kokoek manuh pa vöön va kin. Parën vatet po' ma' neo'." ²³ Ivëhkëk, a te' susun pamëh to pënton a soe va'ih, ko pah tamak rakah en. Suk ataeah, e' a te' öt ö rakah.

²⁴ E Ieesu' to ep in poan to hara' vatamak non, pare' soe pan, "E' to para' hiva' rakah po te' öt ö pa hop manih pa Matop Vih pe Sosoenën. ²⁵ E' to te' tö rakah ke non pa këmol pa hop koe manih pa töhko' in a ni kunkun. Ivëhkëk, e' to hiva' oah rakah e non pa te' öt ö to kehkeh hop non manih pa Matop Vih pe Sosoenën."

²⁶ A ma napan to pënton a tah va'ih, pare soe pan, "E' se keh te' va non nën, keteh se po' kon o to'to' tamoan?"

²⁷ Ke Ieesu' piun raoe, ko soe pan, "A ma tah varih no a napan to hikta onöt ne a nok, e Sosoenën to onöt e non pa nok."

²⁸ Ke Pita' soe pan, "Ep ah! Emöm to këh voh ma' a ma iuun pemöm, ko vatet ma' oah."

²⁹ Ke Ieesu' soe ke raoe pan, "Eö' to soe vaman rakah ka neöm. A ma napan kurus to koman voh ne a Matop Vih pe Sosoenën, pare këh ma' a ma iuun pee, köövo, me a ma koa', kea pee, taman me sinëere. ³⁰ E Sosoenën se piun oah pet ke raoe a ma te' tah, nee to öt ne kuru, me o poen se tavus amot ma', ne' se he' raoe o to'to' tamoan."

*E Ieesu' To Vakön Soe A Ö Ne' Se Mët,
Pare' Sun Hah
Matiu 20:17-19, me Mak 10:32-34*

³¹ Ke Ieesu' me ke a havun me a poa vamomhë pe', pare' soe ke raoe pan, "Ea se nö manuh Jerusalëm. Ka ma soe varih no o te' vanënën soe pe Sosoenën to kiun suk voh a neo' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se tavus vaman en.

³² Ee se he' a neo' pa koreera napan to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ee se kö a neo', ko nok vahat a neo', me ee se teteo a neo'. ³³ Ee se rëp a neo', pare ip vamët a neo'. Ivëhkëk, o vakön poen eö' se sun tane' hah eo' ma' po vapeepe."

³⁴ Ivëhkëk, a ma vamomhë pe' to hikta maaka vavih ne pa pusun in a soe vakooan, me ee to hikta maaka ne pa tah ne' to sosoe ke non raoe.

*E Ieesu' To Vato' Hah A Te' Keho'
Matiu 20:29-34, me Mak 10:46-52*

³⁵ E Ieesu' to vos vatet en manuh Jeriko', ka pah te' keho' to iho' non sinten hanan, pare' hinhin moni' non a ma napan. ³⁶ E' to tēnan a napan o pöh peo rakah to o'oaah nö nee, pare' hi a ma meh te' pan, "Ee nonok ne ataeah?" ³⁷ Kee soe ke poë pan, "E Ieesu' va Nasarët to nönö nö no ma'."

³⁸ A, ke' pah kokoe' suntan en pan, "Ieesu' Koa' supnai' pe Devit, ururuan a neo' ah."

³⁹ Ka napan varih po vovoh sirö' poë, pare soe pan, "Vatotomin ah." Ivëhkëk, e' to kokoe' vakis oah en, pare' soe pan, "Koa' supnai' pe Devit, ururuan a neo' ah."

⁴⁰ Ke Ieesu' nö ma' pare' sun en ko soe ke raoe pan, "Me ma' öm eah manih peö'." Ka te' keho' huk vatët en ma', ke Ieesu' hi poan pan, ⁴¹ "Eën iu nom ataeah ne eö' se nok manih pën?"

Ke' piun, pare' soe pan, "Apuh, eö' to iu opoep hah no'."

⁴² Ke Ieesu' soe ke poan pan, "A matömah se opoep hah en. O vaman pën to vato' hah en pën." ⁴³ Ivëh, ka varu' rakah vakomanih no a mataneah to takap hah en, ke' ep vavih hah en, ko vatet en pe Ieesu', kee pet nö ee. Ke' kë ko vavihvih rakah en pa ëhnan e Sosenën. Ka napan ep a tah pamëh to tavus, pare pët kë ee pa ëhnan e Sosenën.

19

E Ieesu' To Nö Pa Iuun Pe Sakias

¹ E Ieesu' to vos manuh Jeriko', pare' iu nö oah e non. ² Ka pah te' a ëhneah e Sakias, e' a te' susun pa nap kokon takis, me e' a te' öt ö. ³ E' to iu ep rakah non pe Ieesu' eteh, ivëhkëk, a ma napan peo to te' ne. E Sakias a te' kökööt rakah, ivëh, ke' hikta onöt non a ep e Ieesu'. ⁴ E Sakias to

vaveo vovoh, pare' peah en po naon vëh o fik, e' to iu ep non e Ieesu'. E' to nat e non e Ieesu' se suk ma' a hanan pamëh. ⁵ Ke Ieesu' öök ma' pa ö pamëh ko ta peah, pare' soe ke poan pan, "Sakias, vëhö' kunah ma', kuru eö' se te' no' nös pa iuun pën."

⁶ Ivëh, ke Sakias kunah vëhö' rakah këh en ma' po naon, suk o kokoman pe' to vaeö rakah, ke' me en pe Ieesu' manuh pa iuun pe'. ⁷ Ka ma napan kurus ep a tah va'ih, pare vakukunun e ne pan, "Ep öm, e Ieesu' to nö en pa iuun pa te' nonok hat vöh."

⁸ E Sakias pen e Ieesu' to te' ne koman iuun ke Sakias sun, pare' soe ke Ieesu' pan, "Apuh, pënton nom ah, kuru eö' to iu kiiki no' a ma tah peö' po topnin rakah, parö' he' a meh papan manih pa nap arus. Kö' se keh piuk voh ta pah te', parö' kaveo voh ta pah tah pe', eö' se piun hah keah a taana' tah to oah non."

⁹ Ke Ieesu' soe ke poan pan, "Kuru ne Sosenën to kon hah vur en pa tapaiuun varih, suk a te' vëh, e' me e koa' supnai' pe Abraham. ¹⁰ A soe pamëh to man rakah, suk eö' e Koa' Te' pa Napan Kurus to nö voh ma' pa vaiu a napan varih to ro voh pa taate' hat, parö' kon hah raoe."

A Soe Vapipino' Va Pa Havun Te' Kikiu To Kon A Ma Moni'

Matiu 25:14-30

¹¹ A napan to pënton a soe va'ih, ke Ieesu' he' raoe a soe vapipino'. Suk e' to öök vatët en Jerusalëm, ka napan koman ne pan, varu' vakomanih no a Matop Vih pe Sosenën to tavus vamhën en. ¹² Ke Ieesu' soe ke raoe pan, "A pah te' sunön to iu nö non pa vöön varo, pan ee se vate' poë a te' sunön. Ko vasuksuk ne' to hah en ma'. ¹³ Vamomoaan in a nö pa te' sunön, e' to vae a havun te' kikiu pe', pare' he' vakëkëh raoe a ma moni' to onöt non o 100 potan nee to se kiu, pare' soe ke raoe pan, 'Eöm se vakiu nem a ma moni' varih, ke' öök po poen sö' hah ma'."

¹⁴ Ivëhkëk, a tavöön pe' to pah heve rakah e ne pe', ivëh, ke' nö en kee vanö suk ee pa ma te' kee suk ee pe', pare soe pan, 'Emöm to rës rakah e nem pa te' vëh se tavus a te' sunön pemöm.' ¹⁵ Ivëhkëk, ee to vate' ee pe' a te' sunön pee. Po poen ne' to hah ma', e' to vae a ma te' kikiu varih moaan voh ne'

to he' voh raoe a ma moni'. E' to iu nat non pa tovih moni' to oah non pa ma moni' ne' to he' pa paeh voh raoe.

¹⁶ Ka te' vamomoaan nö vovoh en ma', pare' soe pan, 'Apuh, eö' to vakiu a moni' pën, parö' kon oah a havun moni' to oah non pa moni' nën to he' voh a neo'.¹⁷ Ka te' sunön soe ke poan pan, 'Eën a te' kikiu vih to nok voh a kiu vih rakah, eën to matop vavih nom a tah sone'. Ivëh, kö' vate' a oah se susun ke nom a havun vöön.'

¹⁸ Ka va pöök te' kikiu nö en ma', pare' soe pan, 'Apuh, eö' to vakiu a moni' pën, parö' kon oah a tönim to oah non pa moni' nën to he' voh a neo'.¹⁹ Ka te' sunön soe ke poan pan, 'Eö' to vate' a oah se susun ke nom a tönim vöön.'

²⁰ Ka meh te' kikiu nö en ma', pare' soe pan, 'Apuh, a ma moni' kurus pën ivarih nën to he' voh a neo' nö' se he' hah a oah. Eö' to mon voh po ankesep, parö' koaan.

²¹ Suk ataeah, eö' to ep e no' pën a te' vavakiu vëhva' te', parö' naöp e no' pën. A ma tah no a ma meh te' to vaho' ne, eën to kokon nom sih, ka ma taëen pa napan e' me nën to kokon nom.'

²² Ka te' sunön soe ke a te' kikiu pamëh pan, 'Eën a te' kikiu hat rakah, manih pa soe koman pën, eö' se vate' a oah po vahutët. Eën to nat e nom peö' a te' vavakiu vëhva' te', ka ma tah no te' to vaho' ne nö' to kokon këh no' raoe, ha? Ka ma taëen no a napan to nepnep ne eö' to kokon no' sih, ha?²³ Suk ataeah po', këh hikta vaho' voh a moni' peö' manuh pa iuun vavaho' moni', kö' se hah ma', parö' kon ta moni' to te' oah non?'²⁴ Ka te' sunön soe ke a ma te' varih to sun vatët ne pan, 'Eöm se öt këh eah a moni', paröm he' a te' kikiu vëh to öt non a havun moni' to oah non.'

²⁵ Ivëhkëk, ee to hikta te' vaeö ne ko soe ke poë pan, 'Apuh, e' to vih pö' e non pea se he' a moni' pamëh manih pa te' to öt e non pa havun moni' to te' oah non, ha?'

²⁶ Ka te' sunön piun raoe, pare' soe pan, 'A napan varih se keh kon voh a ma tah ne Sosoenën to he' raoe, pare va'aus ne a meh te', e Sosoenën se he' va'puh oah en pee pa ma meh tah. Ivëhkëk, a te' se keh

koaan a tah vëh ne Sosoenën to he' voh poan, e Sosoenën se öt hah këh en pe' pa tah pamëh.*

²⁷ 'Ivëhkëk, a ma te' varih to vakihat me a no neo', pare hikta iu ne a ö nö' se te' no' a te' sunön pee, eöm se me ma' raoe, paröm ip vamët manih pa mataneo'. "

E Ieesu' To Vos Manuh Jerusalëm Vamanih Pa Te' Sunön

Matiu 21:1-11, me Mak 11:1-11, me Jon 12:12-19

²⁸ E Ieesu' to soe vahik en pa soe va'ih, pare' nö pet en manuh Jerusalëm. ²⁹ E' to öök vatët en vöön Bëtfes me manuh vöön Bëtani' manih pa ö vëh nee to poka' ne sih Tope Öliv. Pare' vanö vovoh en pa poa vamomhë pe'. ³⁰ E Ieesu' to soe ke raoe pan, "Eöm se nö pa vöön to te' no ma' manuh. Eöm se vos pa vöön pamëh, paröm ep in a tönki' seka' to nohtöön non no a hikta te' to tok voh manih pe'. Eöm se ihan eah, ko me ma' eah manih peö'. ³¹ Ta pah te' se keh hi a neöm pan, 'Suk ataeah, köm ihihan nem a tönki' manem?' Eöm se soe keah pan, 'E Topoan to te' me non a kiu manih pe'.' "

³² E Ieesu' to vanö raoe pon, kee nö, ko taum ee pa ma tah kurus vamanih pa ö ne Ieesu' to soe va i raoe. ³³ Ee to ihihan ne o uris to nohtöön non a tönki' seka', ke tövaneah hi ee ma' pee pan, "Suk ataeah, köm ihihan nem a tönki' seka' maneom?"

³⁴ Kee soe ee pan, "E Topoan to te' me non a kiu manih pe'."

³⁵ A poa vamomhë pe Ieesu' to me ee ma' pa tönki' seka' manih pe Ieesu', pare pan e pa tonun a tönki' pa rara, ke Ieesu' peah en pa tönki', kee nö me ee pe'. ³⁶ E' to tok nö non pa tönki', ka napan panpan ee pa ma ohop rërë pee manih hanan.

³⁷ E Ieesu' to öök vatët en ma' pa hanan vëh to kunah non pa Tope Öliv, ko vamomhë peo pe' taneo ee pa vaeö me kë e Sosoenën. Ee to koman hah a ma tah vatoksean varih nee to ep voh, pare kë rakah ee pa ehnan e Sosoenën. ³⁸ Ee to soe pan,

"E Sosoenën se tapui e Sunön

* **19:26:** E Ieesu' to hikta vavaasis varoe suk non a moni'. E' to vavaasis non pan e Sosoenën se kë o te' varih to nonok vavih ne a kiu ne' to soe ke voh raoe pa nok, ke' se he' raoe a ma meh kiu apuh oah. E Sosoenën hikta se kë non a te' vëh ne' to he' poan a kiu, ke' hikta nok vavih. E' se kon hah këh en pe' pa kiu vëh ne' to he' voh poan.

suk eën to nö ma' pa ehnan e Sunön. *Sng 118:26*

Manuh pa vöön va kin to te' non a taate' moomo me o ehnan apuh pe Sosenen!"

³⁹ Ka ma pah Parësi' to te' va'peh me ne a napan poë varih to soe ke Ieesu' pan, "Tövavaasis, eën se sirö' a ma vamomhë pën, kee koe a soe a ma tah poë varih."

⁴⁰ Ke Ieesu' piun raoe, pare' soe pan, "Eö' se soe ka neöm, ee se keh vatotomin, o vös se taoa ee ma' pa kë a ehneano'."

E Ieesu' To Ook A Vöön Jerusalëm

⁴¹ Ke Ieesu' öök vatët en manuh Jerusalëm, pare' ep in a vöön, pare' ook en pa vöön Jerusalëm. ⁴² E' to soe vamanih pan, "Eöm se keh nat nem pa taate' tö me a taate' te' amot po poen vëh kuru, e' to parin a vih, e Sosenen se he' a neöm. Ivëhkëk, kuru a ma tah to vakooan e non pa matëeneöm. ⁴³ Amot o pöh poen se tavus ma' no a napan varih to vakihat ka no neöm se nö ma', pare' ununun o taioeh to sunpip a neöm pa tavus, ko vapus me a neöm. Pare' pah sunpip rakah ee peöm manih pa ma ö kurus. ⁴⁴ Ee se pah mirö' rakah ee peöm, me a ma koa' peöm varih to te' va'peh me a no neöm. Ee se hikta koe ta pah vös peöm se te' non tonun a meh vös. Ivëh, ka vöön apuh peöm Jerusalëm nee se mirö' vahik rakah ee pe'. Suk ataeah, eöm to hikta inan nem po poen ne Sosenen to nö ma' pa va'aus a neöm."

E Ieesu' To Veo A Napan To Toaan Ne Pa Iuun Hinhin Apuh

Matiu 21:12-17, me Mak 11:15-19, me Jon 2:13-22

⁴⁵ Ke Ieesu' ho en pa ö vëh mahën manuh koman Iuun Hinhin Apuh, pare' taneo en pa veo tavus a ma napan varih to vavoen ne a ma tah pee. ⁴⁶ E Ieesu' to soe ke raoe pan, "Manih po Puk Vapenpen no a te' vanënën soe e Aisaëa' to kiun voh, to soe va non manih pan, 'A iuun peö' e' a iuun hinhin pa napan kurus.' *Ais 56:7*

Ivëhkëk, eöm to rih eah, ko nok em pe', "A ö vavakooan po te' kakaveo." *Jer 7:11*

⁴⁷ Ka ma poen kurus rakah ne Ieesu' to vavaasis non a ma napan manih koman a Iuun Hinhin Apuh. Ko te' susunön esës

he', me ro te' vavaasis to nat ne o Vavaasis pe Mosës, me ro te' sunön va vöön, e'e to vavaiu vah këh ne ta hanan nee se ip vamët vah va in e Ieesu'. ⁴⁸ Ivëhkëk, a ma napan kurus to pah iu rakah e ne pa pënton a ma soe pe Ieesu'.

20

Ee To Hi E Ieesu' Pan, A Te' To He' Voh Poan O Kikis

Matiu 21:23-27, me Mak 11:27-33

¹ O pöh poen ne Ieesu' to vavaasis non a ma napan varih to vaman ne poë, e' he vatvus non a Soe Vih manih koman a Iuun Hinhin Apuh pa ö vëh mahën. Ko te' susunön esës he', me ro te' vavaasis to nat ne o Vavaasis pe Mosës, me ro te' susunön po Jiu' nö ee ma' manih pe'. ² Pare soe ke Ieesu' pan, "Soe ka möm ah, a tasun taeah nën to te' me nom parën nonok nom a ma kiu varih? Eteh to he' a oah a tasun pamëh?"

³ Ke Ieesu' piun a soe pee, pare' soe pan, "Eö' me se hi voh a neöm a si' pah hi ro, soe ka neo' öm, ⁴ a tasun vëh pa pupui a napan ne Jon Tövapupui to he' voh, tane' ma' pe Sosenen, ke', e' tane' ma' manih pa napan ah?"

⁵ Kee vaiihi koman e ne pan, "Ea se po' soe ataeah? Ea se keh soe pan, 'E' to tane' ma' pe Sosenen,' e' se soe en pan, 'Vah-vapo' nih ka hikta vaman no e Jon?' ⁶ Ka se keh soe pan, 'E' to tane' ma' pa napan, a napan kurus varih se tösvös ee pea, suk ataeah, ee to vaman rakah voh ee pe Jon a te' vanënën soe." ⁷ Ivëh, kee piun va in a soe pe Ieesu' manih pan, "Emöm to hikta nat nem, a pupui vëh pe Jon tane' voh ma' peteh?"

⁸ Ke Ieesu' soe ke raoe pan, "Eö' me to hikta se vatët a no' neöm a tasun nö' to te' me no' pa nok a ma tah varih."

A Soe Vapipino' Va Pa Nap Hat To Matop Ne A Rak Voaën

Matiu 21:33-46, me Mak 12:1-12

⁹ Ke Ieesu' he' a soe vapipino' manih pa napan, pare' soe pan, "A pah te' to nep a voaën manuh pa rak pe'. Pare' he' a napan varih to iu kiu moni' ne, kee matop ke ne poë, e' hehnö ko te' varë e non ma' pa vöön varo. ¹⁰ Ko poen no a voa' to vamatop e ne

pa oes, ke tövaneah pa rak vanö en ma' pa pah te' kikiu pe', ke' nö en manuh pa napan varih to matop ne pa rak voaën. E' to iu non a ö nee se he' ma' poë ta ma te' voa' voaën va pa rak pamëh. Ivëhkëk, a ma te' kikiu va pa rak to ip a te' pamëh, pare vanö akuk hah ee ma' pe'. ¹¹ Ke' vanö hah en pa meh te' kikiu pe'. E' me no a nap kiu varih pa rak to ip vapoet ee pe', pare vanö akuk hah ee ma' pe'. ¹² Ke' vanö en pa vakön te' kikiu manih pee. Ivëhkëk, ee to ip vahat poë, pare veo tavus ee pe'.

¹³ Ivëh, ke tövaneah pa rak soe en pan, 'Eö' se nok po' ataeah? E sunai'neo' nö' to iu oah no' eah, eö' se vanö eah. E'e se pö' tēnan poë pare ta e ne pe'.' ¹⁴ Ivëhkëk, a napan varih to kiu ne pa rak to ep in e koa' oete' pe' pare vasoe ee pan, 'A te' vëh e' se vaneah amot a ma tah pe tamaneah. Ep öm ka ip eah, para vaneah varu' e no pa rak vëh.' ¹⁵ Kee öt poë, pare vi tavus këh ee ma' pe' pa rak voaën, pare ip vamët ee pe'.

Ke tövaneah pa rak voaën se po' nok ataeah manih pa napan varih to ip e koa' pe'? ¹⁶ E tövaneah pa rak voaën se nö ma', pare' ip vamët a napan varih to matop ne pa rak, pare' he' a rak voaën manih po upöm te'." A napan to pēnton a tah va'ih, pare soe pan, "E Sosenën to hikta se vaonöt non a tah pamëh se tavus."

¹⁷ Ivëhkëk e Ieesu' to kute' rakah non pee pare' soe pan, "A pusun in a soe vapipino' va'ih to te' non komön o Puk Vaëhëh, to te' va non manih pan,

'A vös va'ih no a nap ekeok to vi tavus in, to tavus en a vös vamomoaan vëh to toon vakis non a iuun.' *Sng 118:22*

¹⁸ A te' se keh vu' po toon pamëh e' se tatape rakah en, ko toon se keh vu'töön ta pah te', e' se kakaaroo rakah en."

¹⁹ Ko te' vavaasis to nat ne o Vavaasis pe Mosës me ro te' susunön esës he' to nat e ne pe Ieesu' to he' a soe vapipino' vëh to huh rakah e non pee. Ivëh, kee kehkeh öt e ne pe Ieesu', ivëhkëk, ee to nanaöp e ne pa napan.

O Te' Nat To Hi E Ieesu' A Taate' Va Pa He' Takis Manih Pe Sisa'

Matiu 22:15-22, me Mak 12:13-17

²⁰ Ko te' vavaasis to nat ne o vavaasis pe Mosës, me ro te' susunön esës he' to ut ne e

Ieesu', pare vanö ma' a ma meh te' kee ut aven ne e Ieesu'. A ma te' poë varih to piuk pan ee ro te' vih. Ee to kehkeh punö' ne e Ieesu' pa soe pe', pan e'e' se soe vapiun ta tah, kee se öt poë ko me manuh pa koreero te' apa'puh va pa kaman ko vate' poë po vahutët. ²¹ Pare hi poë pan, "Apuh, emöm to nat e nem a soe me a tah nēn to vavaasis nom sih to totoopin manih pa ma napan. Parēn hikta nat nom pa naöp manih pa ehnan apuh pa te', ahik, eēn to vavaasis nom sih a ma napan a soe vih pe Sosenën. ²² Soe ka möm ah, e' vih kēs e non pea pa he' a takis manih pe Sisa', ke' a hik?"

²³ Ivëhkëk e Ieesu' to nat vur en po vakēen nee to nok manih pe', ivëh ke' soe ke raoe pan, ²⁴ "Vataare a neo' öm ta pah moni'. A ehnan me o kaho' peteh vëh to te' non pa moni' vëh?" Kee piun e Ieesu', pare soe pan, "Pe Sisa'."

²⁵ Ke Ieesu' soe ke raoe pan, "A tah to vaneah non pe Sisa' nöm se he' e Sisa'. Ka tah to vaneah non pe Sosenën nöm se he' e Sosenën."

²⁶ Ivëh, kee hikta onöt ne a öt poë manih pa matëëra napan. Ee to pah kokoman vörep e ne pa soe ne Ieesu' to piun raoe, ko pah vasup rakah ee.

Ee To Hi E Ieesu' Pa Mët Me Sun Hah Pa Te'

Matiu 22:23-33, me Mak 12:18-27

²⁷ Ko Sëdiusi, ee o kum te' to hikta vaman ne pan a nap mët se sun tane' hah ee manih po vapeepe, to nö ee ma' manih pe Ieesu'.

²⁸ Pare hi e Ieesu' pan, "Apuh, e Mosës to kiun voh ka ra a taate' to soe va non manih pan, 'Ta pah te' se keh mët akuk e' hikta vatvus ta pah koa' manih pe köövo pe', ke kea pe' me hah e köövo amop pe', pare' vatvus a koa' se kon a ehnan e kea pe'.' ²⁹ A tönim kēn tom mahin me a pöök to te' voh ne. A te' a vamomoaan to vaen, pare' mët en a hikta koa' pe'. ³⁰ Ka vapöök me en pe köövo, ³¹ ko vasuksuk no a vakön kea pee to nok va en nēn, ivëh ka tönim me ra pöök kēn tom mahin vameeme petpet voh e ne pe köövo pamëh, pare mët ee a hikta koa' nee to vataman. ³² Po vasuksuk ne köövo pamëh to mët pet en. ³³ Ko poen no a nap mët se sun hah, e köövo pamëh se te' po'

non e köövo rakah peteh? A kën tom mahin to me voh poë vamanih pe köövo pee.”

³⁴ Ke Ieesu' piun raeo, pare' soe pan, “O te' oete' me o köövo va kuru to vavaen e ne. ³⁵ Ivëhkëk, a napan varih ne Sosoenën to soe a ö nee to onöt e ne pa sun hah ko kon o to'to' va amot, o te' poë varih hikta se vavaen hah ne. ³⁶ Ee to te' va ne manih po ankeru' pe Sosoenën, pare hikta onöt ne a mët. E Sosoenën to kuin tane' hah raeo po vapeepe, ivëh, kee te' e ne a ma koa' pe Sosoenën. ³⁷ E Mosës me to vataare voh en pea pan a nap mët to susun hah e ne, manih po vahutët vëh ne' to kiun suk voh a ö no sura' to ësës non o naon, pare' soe pan,

'E Sunön,

e' e Sosoenën pe Abraham,

me e' e Sosoenën pe Aësak,

me e' e Sosoenën pe Jekop.' *Eks 3:6*

³⁸ Ivëh, ke Sosoenën hikta te' non pan, e' e Sosoenën pa nap mët. Ahik. E' e Sosoenën pa nap to'to'. Manih pe', a napan kurus to te' to'to' ne.”

³⁹ E Ieesu' to soe va nën, ka ma te' vavaasis to nat ne o Vavaasis pe Mosës piun a soe pe' pan, “Apuh, a soe pën to para' vih.”

⁴⁰ Kee naöp e ne pa hi hah e Ieesu' ta ma meh hi.

E Ieesu' To Hi O Parësi', Pan E Kristo Eteh Matiu 22:41-46, me Mak 12:35-37

⁴¹ Ivëh, ke Ieesu' soe ke raeo pan, “Vahvanih kee sosoe ne pan, e Kristo e koa' pe Devit? ⁴² Ka manih po Puk Vahëh, e Devit koman to soe vavoh manih,

'E Sosoenën to soe ke Devit pan,

“E Kristo e Sunön pën.”

'Ke Sosoenën sosoe avoe' ke non pe Kristo pan,

“Tho' ah manih pa papmatö peö',

⁴³ ko te' nom nën ke' onöt po poen nö' se vaho' o te' varih to vakihat me a nom oah manih paan a matop pën.”

Sng 110:1

⁴⁴ E Devit to popoka' non sih e Ieesu' Kristo e Sunön, ivëh, ke Kristo hikta te' varoe non pan e' e koa' pe Devit. Ahik! E' to te' me e non e Sunön pe'.”

A Nap Nat Pa Taate' To Nonok Ne A Ma Taate' Hat

Matiu 23:1-36, me Mak 12:38-40, me Luk 11:37-54

⁴⁵ A ma napan kurus rakah varih to te' ne to pënton ne a soe pe Ieesu'. Ke' soe ke ro vamomhë pe' pan, ⁴⁶ “Eöm se matop vavih nem po te' vavaasis to nat ne o Vavaasis pe Mosës. Ee to iu rakah ne o ohop rë vih ne se ohop, pare nönö vah me ne. Ee to iu rakah ne pan a napan se soe potan avih manih pee pa ma ö totoaan. Pare iu rakah ne a iho' pa ma ö ihiho' po te' susunön manih koman a ma iuun hinhin sone', ko iu rakah ne a ö ihiho' vavoh manih po vaënëen apuh. ⁴⁷ Ee to vavakëen ne sih o köövo amop, pare kakaveo ne a ma moeh tah pee. Pare pikpiuk ne sih pa nok a ma hin rë. Manih po poen nee se te' po vahutët, a pap napan poë varih se kon o kamis o pöh apuh oah rakah.”

21

A Köövo Arus To He' O He' Pe' Manih Pe Sosoenën

Mak 12:41-44

¹ E Ieesu' to te' non koman a Iuun Hinhin Apuh ko epep vah non, pare' ep in a ma te' öt ö to vaho' a ma he' pee manih pa pokis vavaho' moni'. ² Pare' ep in e köövo amop arus to nö ma', pare' vaho' o si' pöök voa' moni' to matan va non manih pa poa toea'. ³ Ke Ieesu' soe pan, “Eö' to soe vaman rakah ka neöm, e köövo amop vëh to he' oah rakah a moni' to apuh oah e non pa ma napan. ⁴ Ka napan varih to te' me ne a ma moni' peo, to vaho' ro a ma paeh manih pa ö vavaho' moni'. Ivëhkëk, e köövo vëh to kökööt rakah non pa moni', e' to he' vahik rakah en pa si' moni' ne' to öt non, pare' hikta te' hah me non ta meh moni' marën a voen taëen.”

E Ieesu' To Soe A Iuun Hinhin Apuh Se Takök En

Matiu 24:1-2, me Mak 13:1-2

⁵ A ma pah vamomhë pe Ieesu' to vava-soe suk ne a Iuun Hinhin Apuh, ko soe pan, “O te' to kon voh o vös ep vavih me a ma he' no a napan to he' manuh pe Sosoenën, pare vatëk vavih a iuun vëh.” Ke Ieesu' soe ke raeo pan, ⁶ “A ma tah varih kuru nöm to ep nem, o poen se tavus ma' no a hikta pah vös to onöt non a tok pa tonun a meh. Ahik. E'e se taru kunah kurus ee ma'.”

⁷ Kee hi e Ieesu' pan, "Apuh, o poen poanheh no a tah vëh se tavus? O vëknöm taeah se tavus momoan ma' kemöm se nat nem a tah pamëh to öök vatët en ma'?"

E Ieesu' To Soe Pan A Ma Punis Peo To Se Tavus Ma'

Matiu 24:3-14, me Mak 13:3-13

⁸ Ke Ieesu' soe pan, "Eöm se matop vavih nem, o upöm te' tome' piuk ka neöm. A nap peo rakah se nö ma', pare popoka' ne a ëhnaneo', pare soe vamanih pan, 'Eö' a te' pamëh', me 'O poen to öök vatët en', ivëhkëk, eöm se koe a vaman raoe. ⁹ Ka amot nöm se pënton a soe va po vapus, o vapus o pöh apuh rakah, a, paröm nat nem töhkak. A ma tah kurus varih se tavus momoan ee, ivëhkëk, o poen hik po oeh to hikta se tavus oho' no ma'."

¹⁰ Pare' soe pet ke raoe pan, "A napan va pa pah muhin se sun, pare vapus me ee pa napan va pa meh muhin. Ka matop vih pa pah te' sunön se sun, pare' vapus me en pa te' matop vih pa meh te' sunön. ¹¹ A rikrik se kö en pa ma meh muhin, ko maë apuh tavus en, me a ma nën mët apuh se tavus ma' pa ma pah muhin. Ka manih pa akis eöm se ep in a ma vëknöm apuh va'naöp me a ma moeh tah se tavus ma'.

¹² Ivëhkëk, a ma tah kurus poë varih se me' avoe' e ne pa tavus ee he öt a neöm ko pah mirö' rakah ee peöm. Ee se vate' a neöm po vahutët koman a ma iuun hinhin sone', ko vaho' a neöm pa nohnoh. Ee to iu vöknah ne a ëhnaneo', pare me a neöm pa matëëro te' susunön me manuh pa matëëra ma vu susunön va pa kaman, suk eöm to vaman paröm vavatet a nem neo'. ¹³ Ka tah va'ih se vataare non a hanan nöm se vatvus ke raoe a Soe Vih peö'. ¹⁴ Ivëh, köm se nat nem karë vovoh nem ataeah nöm se piun ke raoe, ¹⁵ eö' koman se he' a soe manih peöm, parö' he' a neöm o nat vih. Ko te' varih nöm to vakihat me nem hikta antoen ne a pënton varo a soe peöm, me vöknah a soe vëh nö' to he' a neöm. ¹⁶ A ma te' to vatët ne peöm vamanih pe tamëneöm, me sinaneöm, te' poëëneöm, me kea peöm, me ra ma vamomhë peöm, ee se he' a neöm manih pa ma te' varih nöm to vakihat me nem. Ee se ip vamët a ma paeh peöm. ¹⁷ Amot no a ma napan peo se heve ov e ne peöm, suk eöm to vaman,

paröm vatet a nem neo'. ¹⁸ Ivëhkëk, ahik rakah ta paeh peöm no apeneah se ro. ¹⁹ Eöm se keh vaman vakis nem ko vatös me nem e Sosoenën, eöm se kon em po to'to' tamoan."

E Ieesu' To Soe A Ö No A Vöön Jerusalëm Se Taseök En

Matiu 24:15-21, me Mak 13:14-19

²⁰ "O poen nöm to ep in a vöön Jerusalëm no a nap vëvënsun to tavi poë, eöm se nat em, o poen taseök pa vöön to öök vatët en. ²¹ A napan varih to te' ne manih pa muhin va Jiutia' ee se rusin manuh pa moeh totope. Ka napan varih to te' ne koman vöön Jerusalëm ee se tavus këh ma' a vöön, ka napan varih to te' tavus ne se koe a vos varu' manih pa vöön pamëh. ²² O poen pamëh ne Sosoenën se piun hah a ma hat, ivëh, ka ma soe varih to te' ne po puk vapenpen se tavus vaman. ²³ Varenan rakah po köövo kikiuk me o köövo to vasisi' ne ro koa' sosone'! Manih po poen pamëh a punis o pöh apuh rakah se tavus manih po oeh. Suk o vakmis pe Sosoenën se nö ma' pa ma napan va Israël. ²⁴ A nap peo se mët po rapis rë, ka ma meh nee se me varo pa meh muhin pa nohnoh, ko te' varih to hikta te' ne ro Jiu' se mirö' a vöön, pare vaneah varu' e ne pa vöön Jerusalëm, ke' onöt po poen vate' pe Sosoenën.

A Hah Pe Koa' Te' Pa Napan Kurus
Matiu 24:29-31, me Mak 13:24-27

²⁵ E Ieesu' to soe pan, "A ma vëknöm se tavus ma' manih pa potan, me sivö me po vesun. Manih pa ma muhin kurus a napan se karë, pare naöp pa ö no a tahi' to susupa va non. ²⁶ A ma napan kurus se kokoman vörep e ne pa ep a ma tah varih se tavus ma'. Ka ma napan se vavito matan, suk ee to ep va'naöp a ma tah varih pa akis se vu'vu' ma' suk e Sosoenën se kö o kikis vöh akis. ²⁷ A ma tah varih se tavus, ka napan se ep a neo' e Koa' Te' pa Napan Kurus se nö me ma' o kikis me o maaka apuh manih pa koman a unöh. ²⁸ Ka amot nö a ma tah poë varih se taneo pa tavus. Manih po poen pamëh eöm se sun, paröm ta peah na. Suk o poen ne Sosoenën se hehe a neöm to öök vatët en ma'."

O Naon Vëh O Fik To Vëknöm E Non Po Poen Va Pa Èh O Poen

Matiu 24:32-35, me Mak 13:28-31

²⁹ Ke Ieesu' he' rae a soe vapipino', pare' soe pan, "Eöm se ep po naon vëh o fik me a ma meh naon. ³⁰ Eöm se keh ep a ma naon to töpka' vavoon, eöm se nat em, a parëm potan to taneo en. ³¹ Ke' te' akuk va kov e non manih pa ö nöm se ep a ma tah varih se tavus ma', eöm se nat em a Matop Vih pe Sosoenën to öök vatët en ma'.

³² Eö' to soe vaman rakah ka neöm. A ma napan va kuru to hikta se mët vahik ne, ka ma tah poë varih se tavus ee ma'. ³³ A akis me o oeh se hik ee, ivëhkëk, a soe peö' to hikta se hik non, e' se te' tamoan e non."

Ea Se Vamatop Vavih No

³⁴ Ke Ieesu' soe pan, "Eöm se matop vavih rakah nem, tome' eöm kakaak vah nem ko sipak, paröm kokoman vörep nem a ma tah va po sionin. A vu taate' pamëh se keh vöknah a neöm, kö' hah vöhkak a ma' neöm ko öt va ka neöm manih po vasu'.

³⁵ O poen pamëh se tavus manih pa napan kurus rakah varih to te' ne manih po oeh.

³⁶ Eöm se te' vamatop tamoan rakah nem, paröm hinhin nem pa ma poen kurus, ke Sosoenën se he' a neöm o kikis. Ivëh, köm se vaniu këh a ma tah varih to se tavus ma', ivëh köm se sun pa mataneo' e Koa' Te' pa Napan Kurus."

³⁷ Pa ma potan kurus ne Ieesu' to vavaasis non a ma napan manih mahën koman a Iuun Hinhin Apuh. Pa vameomin matan pa ma poen kurus ne Ieesu' to nönö non manuh pa Tope Öliv. ³⁸ Ka ma pöstakah kurus no a napan to nönö ne ma' ko tötönun ne manih mahën koman a Iuun Hinhin Apuh pa tēnan o vavaasis pe'.

22

E Jiutas To Vikuh In E Ieesu' Pa Nap Susunön

Matiu 26:1-5; 26:14-16, me Mak 14:1-2; 14:10-11, me Jon 11:45-53

¹ O Poen Apuh Va Pa Taëen Hikto Is vëh nee to poka' ne o Pasova' to se tavus en. ² O te' susunön ësës he', me o te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës to nanaöp e ne pa napan, suk a napan to se va'aus ee pe Ieesu' pa ö no o te' susunön se keh öt ee pe Ieesu'.

³ Ke susun po ora' hat hop en manih po kokoman pe Jiutas Iskariot. E' a te' va pa vöön va Kariot, e' a paeh va pa havun me a poa vamomhë pe Ieesu'. ⁴ E' to nö, pare' vahutët me ma' o te' susunön ësës he', me o te' susun po te' utut manih pa Iuun Hinhin Apuh. E' to vavaiu vah këh non ta hanan ne' se vikuh vah va in e Ieesu' manih pa koreere. ⁵ Ivëh, kee vaeö rakah ee, pare soe vaonöt pan, e'e se voen poë pa moni'. ⁶ Ke Jiutas vaonöt en pa soe pee, ivëh, ke' iu vah këh e non ta hanan ne' se vikuh vah va in e Ieesu', pare' he' o te' susunön ësës he' pa ö no a napan kurus hikta nat ne.

A Poa Vamomhë To Vamatop O Pasova' Matiu 26:17-25, me Mak 14:12-21, me Jon 13:21-30

⁷ A Taëen Apuh va pa Taëen Hikto Is va po Pasova' to tavus en. Manih po poen pamëh nee se ip a sone' sipsip, pare nöh ko ëen manih po poen nee to popoka' ne o Pasova'.

⁸ Ivëh, ke Ieesu' vanö en pe Pita' pen e Jon, pare' soe ke rae pan, "Nö öm pom paröm vamatop ma' a taëen pea va pa Taëen Apuh vëh o Pasova', ka se ëen." ⁹ Ka poa vamomhë hi e Ieesu' pan, "Eën iu nom a ö nemöm se vamatop ma' a taëen nih?"

¹⁰ Ke Ieesu' soe ke rae pan, "Eöm se vos manuh pa vöön va Jerusalëm, ka pah te' vatatan me a neöm, to te'te' nö non a nöh ruen, eöm se vatet eah manuh pa iuun ne' se ho. ¹¹ Eöm pom se soe ke tövaneah pa iuun pamëh manih pan, 'E Apuh to ihi no ma' oah pan, a piprom poanheh neö' se vaënëen va'peh me a ma vamomhë peö' a Taëen Apuh va po Pasova'?' ¹² Ka te' pamëh se vataare en peöm pom pa piprom apuh vakin to te' me non a pok ënëen me a ma ö ihiho' to te' vamatop keon e non. Köm se vamatop ma' a taëen pea manih pa piprom apuh pamëh."

¹³ A, kee nö ee, pare taum ee pa ma tah vamanih pa ö ne Ieesu' to soe a ma', ko vamatop ee pa Taëen Apuh va po Pasova'.

E Ieesu' To Vaëen Me A Ma Aposol Matiu 26:26-30, me Mak 14:22-26, me 1 Korin 11:23-25

¹⁴ A aoa' to tavus en ke Ieesu' iho' pa ö ënëen to ëen va'peh me a ma aposol pe'. ¹⁵ Pare' soe ke rae pan, "Eö' to iu ëen

va'peh rakah me no' neöm pa taëen vëh o Pasova'. Ka vasuksuk nö' se te' o kamis o pöh apuh rakah. ¹⁶ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, eö' hikta se ëen hah rakah no' a ö taëen vëh ke' onöt rakah po poen ne Sosoenën se kon hah a ma napan pe' manih pa Matop Vih pe' pa ö ne' se tavus a te' Sunön va po oeh kurus."

¹⁷ Ke Ieesu' kon a kap voaën, pare' soe vavihvih ke na e Sosoenën, pare' soe, "Eöm se kon a kap voaën vëh ko pët kaak va'peh. ¹⁸ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, kuru me amot nö' hikta se kaak hah no' o voaën ke' onöt rakah manih po poen no a Matop Vih pe Sosoenën se tavus ma'." ¹⁹ Ke' kon a ö taëen, pare' soe vavihvih ke na e Sosoenën, pare' kök a ö taëen pamëh, ko ki vakëkëh po vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, "E' va'ih a sionineo', nö' to he' marën a va'aus a neöm. Eöm se nonok va nem manih marën a kokoman hah a neo'."* ²⁰ Ee to ëen vahik ee ke' nok pet va en nën manih pa kap voaën ne' to kon, pare' soe pan, "E' va'ih a kap voaën va po vatompoan voon va po era' koman peö' nö' to ko' marën a va'aus a neöm.

²¹ "Ivëhkëk, ep öm, a te' vëh se vikuh ka neo' manih pa koreera nap hat, e' to te' va'peh me non peö' manih. ²² Eö', e Koa' Te' Pa Napan Kurus se suk o manin pe Sosoenën pa ö nö' se mët. Ivëhkëk, varenan rakah pa te' vëh to vikuh ka neo' manih pa koreera nap hat." ²³ E Ieesu' to soe va nën, kee vaiihi koman va i ne manih pan, "Eteh vëh se nok pa taate' pamëh?"

O Vamomhë To Vaato Vaheve Suk Ne Eteh E Sunön

²⁴ Ko vamomhë vaato vaheve koman hah ee, suk eteh e sunön pee. ²⁵ Ke Ieesu' soe ke rae pan, "A ma te' sunön varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to te' me ne po kikis apuh marën a matop a ma napan, pare soe pan, ee to vava'aus e ne pa napan poë varih. ²⁶ Ivëhkëk, eöm se koe a nok va nën, a te' se susun ka non eöm, a te' pamëh se tavus a te' vasuksuk rakah. Ka te' se susun ka no neöm e' se te' va non manih pa te' kikiu marën a va'aus a neöm.

²⁷ Eteh e sunön? A te' pö' vëh to iho' non, pare' ënëen non, ha, ke' a te' vëh to hak a

taëen pare' te' ma', ah? A te' vëh to iho' non e' kuru e' e sunön. Ivëhkëk, eö' to te' no' topnineöm, eö' to te' va no' manih pa te' kikiu marën a va'aus a neöm, ivëh, ke eöm se ep ko vatet a taate' pamëh.

²⁸ O poen no a ma punö' to tavus voh a neo', eöm to te' va'peh me e nem peö', paröm hikta rusin këh a neo'. ²⁹ E Tamön to he' voh en peö' pa matop vih, ke' te' va kov e non manih peö' to he' a neöm a matop vih. ³⁰ Ka manih pa matop vih peö', eöm se ëen, paröm kaak em manih pa tevo, paröm iho' pa ma ö ihiho' pa te' sunön, ko matop nem o havun me o pöök vute' va Israël."

E Ieesu' To Soe A Ö Ne Pita' Se He' Tonun Poan

Matiu 26:31-35, me Mak 14:27-31, me Jon 13:36-38

³¹ Ke Ieesu' soe pan, "Saëmon, pënton no mah. E susun po ora' hat to kon en pa soe vaonöt manih pe Sosoenën pa ö ne' se punö' o vaman peöm, vamanih pa ö no a te' kikiu to pitö' va in a ma kuma uri' këh a ma te' a vihvih. ³² Ivëhkëk, eö' to hinhin suk a no' oah e Saëmon, ko vaman pën manih peö' se nat non ku' vahik. Ka amot no vaman pën se te' kikis hah non kën se tarih hah ma' manih peö', ko se va'aus a ma kea pën."

³³ Ke Pita' soe ke Ieesu' pan, "Apuh, eö' to vamatop e no' pa nohnoh me mët va'peh me oah." ³⁴ Ke Ieesu' soe ke Pita' pan, "Eö' to soe ka oah, nös pa popoen no e toa' oete' se me' avoe' e non pa tö, kën kukön soe eom pan, eën to hikta nat nom peö'."

A Soe Va Po Kove Moni', Me O Rapis Rë

³⁵ Ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, "Moaan voh nö' to vanö a neöm köm hikta te' voh nös ta moni', me to kove, me ta meh poa su'. Ka manih po poen pamëh eöm to kökööt pö' voh nem ta pah tah, ke' ahik?"

Kee soe pan, "Ahik!"

³⁶ Ke Ieesu' kokoman non a ma tah se tavus amot manih pa ma vamomhë pe', pare' soe ke rae pan, "Kuru vëh a te' se keh öt non ta moni' me to kove e' se kon en. Ka te' a hikto rapis rë, e' se vavoen to ohop pe'

* **22:19:** A ma paeh te' natnat to koman ne a soe vëh ne Ieesu' to soe voh, ne Luk koman to hikta kiun voh, ivëhkëk, a meh te' to kiun suksuk hah.

ka moni' ne' to kon e' se voen to rapis rē.†
 37 E' to kiun non po puk pe Sosenen pan,
 'Ee to ep vavoh e ne poë manih pa te' hat.'

Ais 53:12

A ma napan se nok a ma tah hat manih peö', ke' vapuh en pa ö no a soe pe Sosenen to kiun va non." 38 Kee soe pan, "Apuh, ep ah, emöm to te' me nem po pöök rapis rē manih!" Ke Ieesu' soe ke raeo pan, "E' to onöt en, koe a vaato suk o rapis rē."

*E Ieesu' To Hinhin Non Manih Gëtsëmani'
 Matiu 26:36-46, me Mak 14:32-42*

39 E Ieesu' to tavus këh en pa piprom vakin vëh nee to te' ne manih pa vöön va Jerusalëm, pare' nö en manuh Tope Öliv, vamanih pa ö ne' to nonok tamoaan va non. Ka ma vamomhë pe' nö va'peh me ee pe'. 40 Ee to öök ee pa ö pamëh ke Ieesu' soe ke raeo pan, "Eöm se hinhin nem, ka punö' se nat non a vöknah o vaman peöm."

41 Ke Ieesu' këh huk amot en pee, pare' vatokon ko taneo en pa hin vamanih pan, 42 "Tamön, eën se nom iu rakah nom këh kon këh a neo' o kamis vëh. Ivëhkëk, Tamön eën se nat nom suk o iu peö', ahik, eën se vatet varoe o iu koman pën." 43 Ka ankerö' pe Sosenen nö ma' ko vasöe poan. 44 E Ieesu' to hara' rakah e non pa punis ko hin vakis oah rakah en. Ko hiki' tavus va en manih po era' manih pa sionineah ko totopo' e non manih po oeh.

45 E Ieesu' to hin vahik en, pare' nö ma' manih pa ma vamomhë pe'. Pare' ep i ra raeo to koroh. O kokoman pee to punis, ivëh, nee to koroh tane' ne. 46 Pare' soe ke raeo pan, "Eöm koroh suk nem ataeah? Eöm se sun, paröm hinhin nem, ka punö' se nat non a vöknah o vaman peöm."

E Jiutas To He' E Ieesu' Pa Koreero Te' To Vakihat Me Ne Poë

Matiu 26:47-56, me Mak 14:43-50, me Jon 18:3-11

47 E Ieesu' to vavaato avoe' e non, ka napan o pöh peo to nö ee ma'. A te' vëh e Jiutas a paeh va po havun me a poa vamomhë, e' to vamatan nö no ma'. E' to huk vatët ma' manih pe Ieesu', pare' uuma' en pe'. 48 E Ieesu' to soe ke Jiutas pan, "A taate' uuma'

to vëknöm non a vakamö' va'peh me e Koa' Te' Pa Napan Kurus, Ivëhkëk, eën to uuma' a neo' pa he' a neo' pa koreero te' to vakihat me a ne neo'."

49 Ko vamomhë varih to sun vatët ne pe Ieesu' ep in a tah to kehkeh tavus non, pare soe pan, "Apuh, eën iu nom a ö möm se ip raeo po rapis rē ha?" 50 Ka paeh moes kurus en pa pap tenan matö pa te' kikiu pa Te' Susun po Te' Èsës He'.

51 Ivëhkëk, e Ieesu' to ep in a tah va'ih, pare' soe pan, "Antoen en." Ke Ieesu' vaket pa tenaneah ke' vih hah en.

52 Ke Ieesu' soe ke ro te' susunön èsës he', me ro te' susun po te' utut manih pa Iuun Hinhin Apuh, me ro te' susunön po Jiu' varih to nö ma' pa öt poë. E' to soe ke raeo pan, "Eöm nö ma' pa öt a neo', ko te' em ma' pa ma rapis rë, me a ma tanaon ke pan, eöm to nö ma' pa öt a te' kakaveo, toh? 53 A ma poen kurus nö' to te' me voh e no' peöm manih pa Iuun Hinhin Apuh. Ivëhkëk, eöm to hikta vaho' a korem manih peö'. Ivëhkëk, o poen vëh e' o poen peöm. Kuru o kakis va pa popoen to onoah en."

E Pita' To Vonih In E Ieesu'

Matiu 26:57-58; 26:69-75, me Mak 14:53-54; 14:66-72, me Jon 18:12-18; 18:25-27

54 Ka napan öt ee pe Ieesu', pare me ee pe' manuh pa iuun pa Te' Susun po Te' Èsës He'. E Pita' to suksuk amot nö e non ma' pa napan to meeme nö ne e Ieesu'. 55 A sura' nee to vaës havin a iuun ko ma'kis ne, ke Pita' to iho' va'peh me non raeo. 56 A pah köövo kikiu to ep in e Pita' to ma'kis non, pare' soe pan, "A te' me vëh to te' va'peh me voh no ma' e Ieesu'."

57 Ivëhkëk, e Pita' to vonih pare' soe pan, "Köövo, eö' to hikta nat no' pa te' vëh."

58 A si' ö to oah en ka meh te' ep in e Pita' pare' soe pan, "Eën me a meh te' va po vakum pe'." Ivëhkëk, e Pita' to vonih rakah en pare' soe pan "Voe, eö' ahik!"

59 A si' ö ke' pah aoa' en, ka meh te' soe pan, "Pöh man rakah, a te' vëh to te' va'peh me voh non poan, suk e' a te' va Galili'."

60 Ivëhkëk, e Pita' to vonih vakis pare' soe pan, "Pöh man rakah, eö' to hikta nat no' pa

† 22:36: A pusun in a soe vapipino' pe Ieesu' pa voen o rapis rē to te' va non manih. Eën se këh hikta vamato nom pa sun vakis po vaman pën, eën se vamato vavih rakah nom pa sun vakis.

tah nöm to sosoe nem.” Varu' vakomanih e toa' oete' to tö en. ⁶¹ Ke Apuh tarih, pare' kute' na e Pita', ke' koman hah a soe ne Apuh to soe vu ke ma' poan pan, “Manih po poen vëh e toa' se me' e non pa tö, kën kukön soe eom pan, eö' to hikta nat no' pe'.” ⁶² Ke Pita' puh rakah en po tamak, pare' tavus, ko pah ook suntan rakah en.

O Te' Utut To Kö E Ieesu', Pare Töstös Poë Matiu 26:67-68, me Mak 14:65

⁶³ Ka nap utut varih to öt e Ieesu', pare vavovoeak poë ko töstös ee pe'. ⁶⁴ Ee to kupkup a mataneah po rara, pare hi poë pan, “Poka' oon voh ah, eteh to tös a oah?” ⁶⁵ Pare pah soe ee pa ma soe hat to vöknah e ne pe'.

Ee To Vate' E Ieesu' Po Vahutët Matiu 26:59-66, me Mak 14:55-64, me Jon 18:19-24

⁶⁶ Pa pöstakah rakah no a ma Kum Te' Susunön po Jiu' to vakum ee. Ee o te' varih, o te' susunön ësës he', me o te' vavaasis to nat ne o Vavaasis pe Mosës, me a ma meh te' susunön po Jiu' to vatötönun, pare me e Ieesu' manuh po vakum pee. ⁶⁷ Kee hi poë pan, “Soe ka möm ah, eën kuru e Kristo, oh?”

Ke Ieesu' soe ke raeo pan, “Eö' se keh soe ka neöm, eöm hikta se vaman nem neo'. ⁶⁸ Kö' se keh hi a neöm ta hi, eöm hikta onöt nem a piun a hi peö'. ⁶⁹ Ivëhkëk, kuru me amot eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se iho' no' pa papmatö pe Sosoenën A Kikis Vi.”

⁷⁰ Ivëh ke'e kurus, hi poë pan, “Eën e Koa' pe Sosoenën, ha?”

Ke Ieesu' piun raeo, pare' soe pan, “Eöm to soe koman em. Eö' kuru, ivëh.”

⁷¹ Kee soe ee pan, “Ea to hikta iu pënton no ta ma meh soe to tane' po upöm te' pa vateen eah pa hat. E' a ma soe koman pe' ivarih na to pënton moaan voh ee to antoen e ne pa vateen eah pa hat.”

23

E Ieesu' To Sun Po Vahutët Matan E Ponsius Paëlat

Matiu 27:1-2; 27:11-14, me Mak 15:1-5, me Jon 18:28-38

¹ Ko Kum Te' Susunön po Jiu' poë varih to me ee pe Ieesu' manuh pe Ponsius Paëlat.

² Pare taneo ee pa vate' e Ieesu' po vahutët.

Ee to soe pan, “Emöm to taum a te' vëh to me vapiun a napan pemöm. Me e' to soepip a möm pa he' a takis moni' manih pe Sisa', pare' sosoe non sih pan, e'e' e Mesaëa' se tavus en, e' a te' Sunön.

³ Ke Paëlat hi e Ieesu' pan, “Eën e sunön po Jiu', ha?”

Ke Ieesu' piun a soe pe Paëlat, pare' soe pan, “Eën koman to soe va nën.”

⁴ Ke Paëlat soe ke ro te' susunön ësës he', me a napan pan, “Eö' to hikta taum ta pah hat manih pa te' vëh.”

⁵ Ivëhkëk, ee to soe vakis ee ma' pan, “E' to he'he' soe non pa vaheve a napan varih pa muhin va Jiutia', pan ee se pënton varo a kaman va Room. E' to taneo voh ma' pa muhin va Galili' ko öök ma' manih. E' to kunkuin o kokoman pa ma napan po vavaasis pe', kee heve ko pënton varo a kaman.”

E Ieesu' To Te' Po Vahutët Matan E Hëërot

⁶ E Paëlat to pënton a tah va'ih, pare' hi raeo pan, “A te' va'ih e' a te' va Galili', ha?” ⁷ A napan to soe pan, e Ieesu' a te' va Galili', pa ö oeh ne Hëërot to matop non. Ivëh, ke Paëlat vanö en pe Ieesu' manuh pe Hëërot, suk e Hëërot me to te' non manih Jerusalëm.

⁸ E Hëërot to ep in e Ieesu' ko pah vaeö rakah en. Suk e' to pënton voh non sih a ma soe va pe' manih po upöm te'. Ivëh, ke' iu ep voh non e Ieesu' se nok ta pah tah vatoksean ke' ep pa mataneah. ⁹ Ivëh, ke Hëërot hi en pe Ieesu' pa ma hi peo, ivëhkëk, e'e' to hikta piun ta pah hi pe Hëërot. ¹⁰ Ko te' susunön ësës he', me ro te' vavaasis to nat ne o Vavaasis pe Mosës to huk vatët ee ma', pare vate' vakis ee pe Ieesu' po vahutët. ¹¹ E Hëërot me a ma nap vëvënsun pe' to pah kö ee pe Ieesu', pare soe vavahat ee pe'. Ko kon o ohop o pöh vih, pare ohop e Ieesu' ko vanö hah ee pe' manuh pe Paëlat. ¹² Moaan voh e Hëërot pen e Paëlat to vakihat ne, ivëhkëk, po poen pamëh ee pon to tavus ee a poa vakamö'.

E Paëlat To Soe A Ö Nee Se Ni E Ieesu' Pa Kuruse

Matiu 27:15-26, me Mak 15:6-15, me Jon 18:38-40; 19:1-16

¹³ Ke Paëlat vaeo o te' susunön ësës he', me ra nap susunön, me a ma napan, kee

vatönun ma'. ¹⁴ Ke' soe ke raoe pan, "Eöm to me ma' a te' vëh manih peö', paröm soe ka neo' pan, e' to vapiun a taate' pa napan. Kö' ihi no' eah a ma soe poë varih pa matëëneöm. Eö' to hikta taum ta pah hat manih pa te' vëh pa ma tah varih nöm to vate' suk eah po vahutët. ¹⁵ E Hëërot me to hikta taum ta pah hat manih pe', ivëh, ne' to vahah tane' ma' poan manih pea. A te' va'ih to hikta nok ta pah hat ne' se mët suk. ¹⁶ Ivëh kö' se rëp eah, parö' vahah eo' pe'." ¹⁷ Manih koman a ma kirismas kurus po Pasova' a taate' to soe non pan, e Paëlat se vatvus hah a pah te' këh a nohnoh ke' hah manuh pa napan.

¹⁸ Ivëh ka napan kurus rakah pët taoa, pare soe ma' pan, "Ip vamët a te' manem, ko vahah ma' e Barabas manih pemöm." ¹⁹ E Barabas to taneo voh o vapus me a kaman manih Jerusalëm, pare' ip vamët voh a te'. Ivëh, kee vanö poë pa nohnoh. ²⁰ E Paëlat to iu vahah vavih e non pe Ieesu', ivëh, ke' hi a napan. ²¹ Ivëhkëk, a napan to pët taoa pare soe ma' pan, "Ni öm eah pa kuruse! Ni öm eah pa kuruse!"

²² Ke Paëlat vakön hi en pee pan, "Suk ataeah, a hat taeah ne' to nok?" Eö' to hikta taum ta pah hat manih pe' to onöt non a ö na se ip vamët suk eah. Ivëh, kö' se rëp eah, parö' vahah nös eah."

²³ Ivëhkëk, ee to taoa suntan rakah ee pan, e Paëlat se ni e Ieesu' pa kuruse. A soe kikis pee to vöknah en po kokoman pe Paëlat. ²⁴ Ivëh, ke Paëlat vatet en pa soe pa napan, pa ni e Ieesu' pa kuruse. ²⁵ E Paëlat to vahah en pe Barabas a te' to nö voh pa nohnoh, suk e' a te' ipip te', me e' to taneo voh o vapus. E Paëlat to vatet en po iu pa napan, ivëh, ke' varakah ke na e Ieesu' manuh pa koreera nap vëvënsun pe' pan, ee se ip vamët poë.

*Ee To Ni Ee Pe Ieesu' Pa Kuruse
Matiu 27:32-44, me Mak 15:21-32, me
Jon 19:17-27*

²⁶ Ka nap vëvënsun meeme nö ne e Ieesu' ko ep in e Saëmon a te' va Saërinil to vovos nö non Jerusalëm, to tane' ma' muhin. Ka nap vëvënsun ta' vakis e Saëmon pan, e' se

* **23:31:** A ma tah varih se keh tanok ee manih peö', o naon va po to'to', ataeah po' se tanok manih peöm o naon vëh to rak ee.

vatok a kuruse pe Ieesu' ko suksuk nö me non poan.

²⁷ Ka napan me ro köövo o pöh peo to vatet nö ne e Ieesu' pa ö vöh nee se ni poë. Ee to tamak ko okook ne poë. ²⁸ Ivëhkëk, e Ieesu' to nat e non pan a vöön va Jerusalëm se hat amot en. Ivëh, ke' tarih hah ma', ko soe ke raoe pan, "Eöm o köövo va Jerusalëm, eöm se nat nem okook varoe a nem neo', e' to vih non peöm se ook hah ëm me a ma koa' peöm. ²⁹ Suk, amot o poen se tavus ma' no a napan se soe pan, 'O köövo vavavihi me o köövo varih to hikta vasisi' ne o koa', e'e se vaeö rakah, suk ee ro hikto koa'!" ³⁰ Manih po poen pamëh, 'Nee se soe ke ra ma tope apapuh, "Eöm se tatahoe töön ma' möm", me a ma tope sosone', "Eöm se kopös a möm!" Kemöm mët vëhö' këh a ma punis varih.' ³¹ Kuru nee to nok ee pa taate' vëh manih po naon to te' non o hunun, ivëh, kee se nok po' ataeah manih po naon to rak en?"*

³² A nap vëvënsun to me ee ma' pa poa te' hëkhëk to ip va'peh me e Ieesu'. ³³ Ee to tavus ee pa tope nee to popoka' ne a ö to matan va non manih po Kaho' In A Te' Mët, pare ni ee pe Ieesu' nën. Pare ni pet me ee pa poa te' kakaveo pa ö pamëh. A paeh pa papmatö, ka meh pa papkiruk pe Ieesu'. ³⁴ Ke Ieesu' soe pan, "Tamön, ihan anoe a ma hat pee, suk ee to hikta nat ne pataeah nee to nonok ne." Ka nap vëvënsun vi a saatu' to ko ut ne peteh ivëh, se kon a ma papaeh va pa ma ohop pe Ieesu'.

³⁵ Ka ma nap vavaaköm me o te' susunön to sun ne, pare ut ne ko vavövöne' ne e Ieesu' pan, "E' to va'aus voh a ma upöm te', e' se keh te' man e non pan, e' e Kristo, a Te' ne Sosenën to vate' ma', a, e' se va'aus hah ea ko kunah këh ma' a kuruse."

³⁶ A nap vëvënsun me to vavövöne' e ne pe Ieesu' pa ö nee to nö vatët manih pe', pare he' poë o voaën voen vöknah. ³⁷ Pare soe vamanih pan, "Eën se keh te' vamaman e nom pan, eën e sunön po Jiu', a, eën se va'aus hah eo." ³⁸ O kiun to te' no ma' pasun a kuruse to soe va non manih pan, "IVA'IH A TE' SUNÖN PO JIU'."

³⁹ A paeh va pa poa te' kakaveo poë varih to vavövöne' me ne pe Ieesu', pare' soe pan, "Eën kov e Kristo, a te' ne Sosenën to vate' ma', ha? Havoh kën va'aus hah eo, me emöm."

⁴⁰ Ivëhkëk, a meh pe' to pënton a soe va'ih, pare' sirö' poan ko soe pan, "Te' o kamis pën vamanih pa ö ne Ieesu' to te' va in o kamis. Eën hikta naöp nom e Sosenën, ha?"

⁴¹ E' to te' vih e non pa ö nee se ip vamët a ra po', suk a ma taate' hat pea. Ivëhkëk, a te' va'ih to hikta nok voh ta pah hat." ⁴² Ka te' pamëh soe ke Ieesu' pan, "Ieesu', koman a no ma' neo' ah, pa ö sën tavus e Sunön pa Matop Vih va pa Vöön va Kin!"

⁴³ Ke Ieesu' soe ke poan pan, "Eö' to soe vaman rakah ka oah, kuru eën se te' va'peh me e nom peö' manuh pa Vöön va Kin."

E Ieesu' To Mët En

Matiu 27:45-56, me Mak 15:33-41, me Jon 19:28-30

⁴⁴⁻⁴⁵ Pa topnin potan, pa 12 kirök no a popoen to kopös avoes en pa muhin, pare' nö ko hik pa 3 kirök pa matanpoen Ko rara apuh vëh to han non manih pa Iuun Hinhin Apuh tasi topnin en pa poa tan. ⁴⁶ Ke Ieesu' pa tötö suntan en ko soe pan, "Tamön, eö' to vaho' nös o to'to' peö' manem pa kore-omah." E' to soe vahik va ko nën, ko mët en.

⁴⁷ E susun pa nap vëvënsun to ep in a tah va'ih, pare' kë rakah en pa ehnan e Sosenën ko soe pan, "Pöh man rakah, a pop pa te' vëh to para' totoopin."

⁴⁸ Ka nap vavaaköm ep in a ma tah varih to tanok manih pe Ieesu', ko tamak suntan rakah pare vos ee vöön. ⁴⁹ Ka ma vakamö' me a ma köövo varih to vatet tane' voh ma' e Ieesu' manuh Galili' to sun varo e ne ma', pare ep e ne na pa ma tah to tanok manih pe Ieesu'.

Ee To Vaho' A Sionin E Ieesu' Koman A Top Vös

Matiu 27:57-61, me Mak 15:42-47, me Jon 19:38-42

⁵⁰⁻⁵¹ E Jeosëp a te' va Arimatia' no a pop pe' to vih. E' voh a meh te' to te' hop non po Kum Te' Susunön po Jiu'. E' to hikta vapöh kokoman me voh non o upöm, pan ee se ip e Ieesu', pare' anoeh voh non a Matop Vih pe Sosenën. ⁵² E Jeosëp to nö manuh

pe Paelat ko hin poan pan e' se herep a sionin e Ieesu' këh a kuruse. Ke' vaonöt ken pe'. ⁵³ Ivëh, ke' herep en pa sionin e Ieesu' ko pöm vavih en pa sionineah po rara kakaare, pare' te' en manuh pa top vös nee to hikta vaho' moaan voh ta meh te' pa top vös pamëh. ⁵⁴ O poen pamëh e' o Vatönim, e' o Poen Vamatop in o Poen Apaapo to taneo en.

⁵⁵ Ko köövo varih to vatet tane' voh ma' e Ieesu' manuh Galili', to pët nö me ee pe Jeosëp manuh pa top vös ko ep e ne pa ö ne' to vaho' e Ieesu'. ⁵⁶ Ee to ep vahik ee, pa ö ne' to vaho' a sionin e Ieesu', ko vos hah ee vöön, pare vamatop ee pa ma tah avoavuh vih marën a uh a sionin e Ieesu'. Ee to vanot ne po Poen Apaapo vamanih pa ö no Vavaasis pe Mosës to soe va non.

24

E Ieesu' To Sun Hah En

Matiu 28:1-10, me Mak 16:1-8, me Jon 20:1-10

¹ Ka manih po poen vamomoaan in o nënkikiu, pa pöstakah rakah no köövo to nö po vapeepe to te' non pa top vös. Ee to te' nö ne a ma vanom ovoavuh vih varih nee to vamatop voh. ² Pare taum ee pa vös nee to vahuk këh ee po hopa' in o vapeepe. ³ Pare ho ee, ivëhkëk, ee to hikta ep in a sionin e Sunön Ieesu'. ⁴ Ee to sun ko kokoman vörep e ne pa tah pamëh, to nun rakah ee, pare ep in a poa te' to sun vatët ne, a ma ohop pee pon to kötköt rakah e ne ma'. ⁵ A kën köövo to naöp vörep ko ves e ne po oeh. Ivëhkëk, a poa te' poë varih to soe ke raoe pan, "Suk ataeah, köm vavaiu vah e nem pa te' to te' to'to' e non manih pa ö te'te' pa nap mët? ⁶ E' to hikta te' non manih, e' to sun hah en. Eöm se koman hah na a soe va'ih ne' to he' voh a neöm pa ö ne' to te' voh non ma' Galili'. ⁷ E' to soe voh ka neöm pan, 'Ee se he' e Koa' Te' Pa Napan Kurus manih pa koreera nap hat kee ni poë pa kuruse, ko vakön poen ne' se to' ko sun hah en.' "

⁸ Ko köövo nat hah po' ee pa soe vëh ne Ieesu' to soe voh ke raoe. ⁹⁻¹⁰ A ma köövo poë varih to hah tane' ma' po vapeepe, ivarih, e Maria' va Makdala', ke Joanan, ke Maria' sinan e Jëmis. A ma meh köövo to te' va'peh me voh ne raoe to vahutët ke ra havun me a paeh me a ma meh aposol a

ma tah kurus varih to tanok. ¹¹ Ivëhkëk, o aposol pe Ieesu' to koman ne pan, o köövo to vavaako e ne, ivëh, kee hikta vaman ne a soe pee. ¹² Ivëhkëk, e Pita' to vavaveo rakah en manuh po vapeepe, pare' kop ko ves hop na ko ep in a ma rara varoe to pet ne. E Pita' to hah en iuun, ko pah kokoman vörep e non pa tah vëh to tanok.

*A Poa Te' To Ep In E Ieesu' Pa Hanan Va
Ëmeus*

Mak 16:12-13

¹³ Ka manih po poen avoe' pamëh a poa te' va pee to nönö ne pa si' vöön nee to poka' ne Ëmeus. A hanan pamëh to tane' non Jerusalëm, ko vos non Ëmeus to varo va non manih pa havun me a paeh kiromita'. ¹⁴ Ee pon to nönö nö ne, pare vavahutët suk nö ne a ma tah kurus varih to tanok. ¹⁵ Ee pon to vaiihi nö ne, ke Ieesu' nö ma', ko nönö nö me e non pee pon. ¹⁶ Ee to nönö nö e ne, ivëhkëk, ee to hikta nat ne e' eteh, suk e Sosoenën to vapopoen e non pa matëere, kee hikta inan ne poë. ¹⁷ Ke Ieesu' hi raoe pon, "Eöm vavahutët nö nem ataeah no man?" E' to soe vamanih kee sun ee, no kokoman pee to punis, kee ep vatamak e ne. ¹⁸ A paeh va pee pon a ëhnaneah e Kliopas to piun a soe pe', ko hi poan pan, "Eën varoe rakah kuru a pah te' va Jerusalëm to hikta nat nom pa ma tah varih to tavus pa ma poen varih to oah, ha?"

¹⁹ E Kliopas to soe va nën ke Ieesu' hi raoe pan, "A ma taneah poë varih?" Kee to piun poë, pare soe pan, "A ma tah varih to tavus manih pe Ieesu' va Nasarët. E' a te' vanënën soe pamëh ne Sosoenën to vaonöt voh poan pan e' se öt a kiu va pa te' vanënën soe, me a ma tah kurus ne' to nonok non. Ivëh, ka napan to nat ne poë ko ep ne pe' to te' me non o kikis va pa nok a ma tah kurus. ²⁰ Ko te' susunön ësës he', me ro te' susunön pea o Jiu' to vate' poë pa koren a kaman, pan e' se mët. Ka kaman vaonöt in a ö nee se ni poë pa kuruse. ²¹ Moaan voh emöm to vaman nem pan, e' kuru a te' vëh ne Sosoenën to vate' voh ma' se hehe a napan va Israël. Kuru e' o vakön poen pa ö no a tah pamëh to tavus. ²² A meh tah me, vu pa pöstakah no köövo va po vakum pemöm to vatoksean a möm pa ö ne to nö

pa ep pa top vös. ²³ Pare hikta ep in a sionin e Ieesu', pare hah ma' ko soe vamanih pan, 'Eöm to ep ma' o ankerö' pe Sosoenën, kee soe ka möm pan, e Ieesu' to te' to'to' e non.' ²⁴ Ka ma upöm te' va po vakum pemöm nö ee manuh pa top vös, pare ep va ee ma' manih pa ö no köövo to soe ava. Ivëhkëk, ee to hikta ep in a sionin e Ieesu'."

²⁵ Ke Ieesu' soe ke raoe pan, "Eöm pom to hikta maaka voh nem pa soe no te' vanënën soe to soe voh. A komëneöm to ponki' avoe' e non. ²⁶ E' te' vah va non nih? Eöm pom to hikta nat pö' nem pa ö ne Kristo se te' o kamis po vamomoaan, ka amot e Sosoenën se kunkuin tane' hah poan pa nap mët, ko kë a ëhnaneah manuh pa vöön va kin." ²⁷ Ke Ieesu' vamaaka ken pee pa ma soe to te' suk koman hah e non pe', taneo no ma' po Vavaasis pe Mosës, me o Vavaasis po Te' Vanënën Soe.

²⁸ Kee öök vatët ee ma' pa vöön va'ih nee to nönö ne pon, ke Ieesu' nok va manih pan, e' to iu oah e non. ²⁹ Ivëhkëk, ee pon to soepip ee pe Ieesu', ko soe pan, "Eën se te' va'peh me a no nös möm. A potan to kunah en, ka si' ö hat ke' poen en." Ivëh, ke Ieesu' vos en vöön, ko te' va'peh me e non pee iuun. ³⁰ Kee iho' ee to ëën, ke Ieesu' kon a taëen, pare' soe vavihvih ke na e Sosoenën ko kökök ko he' raoe se ëën. ³¹ E' to nok va nën ka poa matëere maaka rakah, kee inan po' poë e' e Ieesu', ke' pah ro këh en pee. ³² Kee vavaasoe koman e ne pan, "Ea to vavarion nö vu no ma' hanan, ke' he' en pea pa ma soe, pare' vatvus rakah ken pea pa pusun in a soe va po Puk Vapenpen. Ivëh, ka ma kupu pea pah vaeö suntan rakah ee."

³³ Varu' vakomanih ee pon to sun ko nö hah ee manuh Jerusalëm. Pare taum ee po havun me a paeh vamomhë, me a ma vakamö' pee, kee te' tönun e ne. ³⁴ Kee soe ke raoe pan, "Pöh man rakah, e Sunön Ieesu' to sun hah en, e' to tavus en pe Saëmon." ³⁵ Ivëh, kee vamaaka ke pa ma meh pee pa ma tah kurus to tavus ma' manuh hanan. Ee to soe pan, "E Ieesu' to kökök a taëen kemöm inan eah."

*E Ieesu' To Tavus O Vamomhë Pe'
Matiu 28:16-20, me Mak 16:14-18, me
Jon 20:19-23*

³⁶ O vamomhë to vaiihi suk avoe' e ne pa ma tah poë varih ke Ieesu' koman to nö ma', pare' sun topnin e non pee. Pare' soe ke raeo pan, "A komëneöm se te' moomo non."

³⁷ Ivëhkëk, e'e to töhkak ko naöp rakah ee, ko koman ne pan, e' a apen a te' to mët voh, ivëh nee to ep in. ³⁸ Ke Ieesu' soe ke raeo pan, "Suk ataeah, köm töhkak ka komëneöm ponki'? ³⁹ Ep koman öm pa koreneo' me a moneo' va'ih. Vakët öm manih peö' paröm nat. A apen a te' to mët voh to hikta te' me non to sionin me to soa' vamanih pa ö nöm to ep va ka nem neo'."

⁴⁰ E' to soe vamanih pare' vataare en pa koren me a moneah manih pee. ⁴¹ Ee to pah vaeö suntan rakah ee pa ö nee to ep in e Ieesu', ivëhkëk, e'e to hikta vaman avoe' ne. Ee to pah kokoman vörep e ne, ke Ieesu' hi raeo pan, "Eöm to te' me pö' e nem ta ma taëen to pet non, ha?" ⁴² Kee he' ee pe' pa ö iian makah. ⁴³ Ke Ieesu' öt a ö iian makah ko ëen en, ee he ep ne.

⁴⁴ Ke' soe ke raeo pan, "Moaan voh eö' to te' va'peh me voh a no' neöm ko soe voh keo' peöm. A ma tah kurus nee to kiun suk voh a neo' manih po Vavaasis pe Mosës me manih po puk Vavaasis po Te' Vanënën Soe me manih pa ma Vaëhëh, a ma tah kurus poë varih se tavus vaman rakah ee."

⁴⁵ Ke' vöhio' ko vamaaka ken pee pa pusun in a soe pe Sosenën to kiun non manih po Puk Vapenpen. ⁴⁶ Pare' soe ke raeo pan, "O Puk Vapenpen to soe va non manih pan, E Kristo se te' o kamis ko vakön poen ne' se to' tane' hah pa nap mët. ⁴⁷ Ka manih po ëhnan pamëh o vavaasis va pa taate' panih no a napan varih po oeh kurus se vatet, ke Sosenën se ihan anoe a ma hat pee. Eöm se taneo o vavaasis pamëh manih Jerusalëm. ⁴⁸ Paröm vatvus rakah a ma tah vamanih pa ö nöm to ep vavoh. ⁴⁹ Eö' koman se vanö ma' manih peöm a Tuvuh Vasio', moaan voh ne Tamön to soe vaman voh. Ivëhkëk, eöm se te' anoeh rakah nem pa vöön vëh ke' onöt a ö no o kikis va manuh pa vöön va kin se nö ma' manih peöm."

⁵⁰ Ke Ieesu' me en pa ma vamomhë pe' manuh sinten Bëtani', pare' kë a koreneah ko tapui raeo. ⁵¹ E Ieesu' to tatapui non raeo, e Sosenën he me peah en pe' manuh pa vöön va kin. ⁵² Kee vaeö rakah ko kë ee pa ëhnaneah ko vos hah ee manuh Jerusalëm. ⁵³ Pa ma poen kurus rakah nee to te' va'peh ne pa Iuun Hinhin Apuh pa kë tamoaan a ëhnan e Sosenën.

*E Sosenën To Me Hah E Ieesu' Manuh Pa
Vöön va Kin
Mak 16:19-20, me Aposol 1:9-12*

JON

E Jon, e' a paeh va pa havun me ra poa vamomhë pe Ieesu'. A ma tääm peo ne' to nönö va'peh vah me voh non e Ieesu' pa ep a kiu me a pënton o vavaasis pe'. Ivëhkëk, e Mak pen Matiu ke Luk, ee to kiun vovoh voh ee pa ma te' puk pee, ke Jon pah kiun suksuk po' o te' puk pe'.

Ea se keh ep a ma kinkiu pe Jon, ea se ep va e manih pan, a meh te' ivëh to kiun, ivëhkëk, e'e' koman ivëh to kiun. Pare' hikta iu kë koman hah a non, ivëh ne' to soe suk vamanih pan, "A ma vamomhë pe' to soe," e' hikta soe "A ma vamomhë pe' emöm to soe."

A ma kirismas peo to oah ee, ka napan vanun e pa mët pe Ieesu', me a sun hah pe', me a peah pe' manuh pa vöön va kin. E' a pusun in a tah ne Jon to iu kiun suk ka rora a napan kurus a soe pe Ieesu'. A Tuvuh Vasio' to he' eah o nat ke' kiun o kiun va'ih, ka manih pa soe va'ih ea kurus rakah se vaman.

Manih po taneo in o kiun pe', e Jon to soe vamaaka ken pea pa te' vëh e Kristo. E Kristo to te' va'peh tamoan me voh e non pe Sosenën. Ivëh ke tamaneah vanö ma' eah manih po oeh vëh marën a hehe a ra. E Sosenën to vataare koe hah ea manih pea pe Kristo, pan ea se ep i neah para maaka eah. Ivëh, ka meh ehnan e Kristo ivëh, A Te' to vatvus e Sosenën. E Jon me to vavaato suk non a ma vu tah vatoksean varih ne Ieesu' to nonok voh non, marën a ö na se eh para nat vavih va no manih pan e Ieesu' e koa' vamaman pe Sosenën. Ivëhpëhkëk, o Jiu' peo rakah to hikta iu ne e Ieesu', ivëh, ne to ip vamët suk voh poë.

E Kristo A Te' Ne Sosenën To Vanö Ma' Manih Po Oeh

¹ Po taneo rakah voh, pö no a ma moeh tah kurus to me' avoe' voh e ne pa tavus, a Soe he te' voh e non. A Soe pamëh to te' va'peh me voh e non pe Sosenën, ka Soe pamëh e' koman voh e Sosenën. ² Ka Soe pamëh to te' va'peh me voh e non pe Sosenën pa taneo in a ma moeh tah kurus. ³ Ka ma moeh tah kurus poë varih, no a Soe pamëh to nok voh manih po kakis ne

Sosenën to he' poan, a hikta pah tah to tavus ke ma' pa ta meh hanan. Ahik, a ma moeh tah kurus poë varih to tanok voh no a Soe to soe kee tavus. ⁴ Manih pe' no a ma tah kurus to kon tane' voh o to'to', ka Soe pamëh to tavus va en manih po maaka, marën a vaasis a napan a soe vëh a man rakah. ⁵ E' o Maaka pamëh to vamaaka non a popoen, ka popoen hikta onöt non a kopös poan.

⁶ E Sosenën to vanö voh ma' a pah te' te'te' soe. A ehneaneah e Jon Tövapupui. ⁷ E' to nö ma' pa vatvus a soe va po Maaka pamëh manih pa napan. Ka napan tēnan a soe, pare vaman ee. ⁸ E Jon koman to hikta te' non pan e' o Maaka pamëh. Ahik, e' to nö ma' pa vatvus a soe va po Maaka pamëh manih pa napan. ⁹ O Maaka man pamëh to nönö nö non ma' manih po oeh pa vamaaka a napan.

¹⁰ A Soe varoe to te' voh non manih po oeh, ko oeh pamëh ne Sosenën to nok koe voh manih pe', ivëhkëk, a napan to te' ne po oeh pamëh to hikta inan ne poë. ¹¹ E' to nö voh manih pa napan va pa muhin koman pe', ivëhkëk, a napan poë varih to hikta hara' vaeö ne, pare hikta öt poë. ¹² Ivëhkëk, o te' varih to öt poë, pare vaman poë, ne' to he' en pee pa tasun, kee tavus ee o pus koa' pe Sosenën. ¹³ A napan poë varih to hikta tavus voh o pus koa' pe Sosenën manih po era' pe taman pen sinan, ke' manih po hahara' va po sionin, me manih po hahara' pa te'. Ahik, ee to panih a ma taate' hat pee ke Sosenën kon raoe kee tavus ee o pus koa' pe'.

¹⁴ A Soe pamëh to tavus te' en, pare' nö ma' ko te' va'peh me e non pemöm. Kemöm ep em pa tasun apuh pe'. Ka tasun pamëh, e' a tasun to vatoe me e non pa tasun pe Sosenën. Ka tasun pe' to vataare a no möm pan, e' a paeh rö a Koa' ne Tamön to vanö ma'. Ke Koa' pamëh to pah iu rakah e non pemöm, pare' vataare vamaaka rakah en pemöm pa soe man to tane' ma' manuh pe Sosenën. ¹⁵ E Jon to vavatvus non a soe, pare' soe pan, "Iva'ih a te' nö' to sosoe suk voh no', parö' soe pan, 'A te' vëh se suk a ma' neo' no a tasun pe' to te' oah e non pa te' tasun peö'. Suk ataeah, e' to te'

momoaan voh ke non peö.' ”

¹⁶ E' to vih kurus ka rora, suk e' to iu rakah a rora, ivèh, ne' se he' suk a ra a ma tah vihvih va kuru me a ma te' tah vihvih va amot. ¹⁷ E Sosenèn to he' a ra o Vavaasis pe' manih pe Mosès. Ivèhkèk, e Sosenèn koman to vataare a ra o iu pe', pare' vakoe ke ma' a soe man va pe' manih pe Ieesu' Kristo. ¹⁸ Ahik voh ta pah te' to ep in e Sosenèn. Ahik rakah, a pah Koa' ro pe Sosenèn vèh, e' koman e Sosenèn, to te' vatèt tamooan non sih manih pe', pare' vataare a ra a taate' pe Sosenèn.

E Jon To Sosoe Vanat Non A Napan E Ieesu'

Matu 3:1-12, me Mak 1:7-8, me Luk 3:15-17

¹⁹ O te' susunön po Jiu' to vanö tane' a ma pah te' èsès he', me o Livaë* po Jiu' manuh Jerusalèm kee nö ee manih pe Jon, pare hi poë pan, “Eèn eteh?” ²⁰ Ke Jon hikta naöp, e' he soe vamaaka rakah ken pee pan, “Eö' to hikta te' no' pan eö' a te' vèh ne Sosenèn to vate' ma' ke' nö ma', ivèh, no a napan to popoka' ne sih poë e Kristo. ²¹ Ka ma pah te' èsès he' me o Livaë hi hahah kov ee pe' pan, “Eèn po' eteh? Eèn kès e Elaëja'?” Ke' piun ra poë, pare' soe pan, “Ahik!” Kee hi hahah kov ee pe', “Ke' eèn a te' vanènèn soe eh?” Ke' piun en, “Ahik!” ²² Ivèh, kee hi hahah kov ee pe' pan, “Ke eèn rakah po' eteh? He' a möm ah tapiun kemöm sih hah ko soe vanat o te' varih to vanö a ma' möm. Eèn se soe vamaaka ka möm eèn eteh?” ²³ Ke Jon piun raoe, pare' vaho' a soe pe' manih pa soe voh pa te' vanènèn soe vèh e Aisaëa', pare' soe pan,

“Manih pa moeh upin a rivoneo' to te' va non manih pa rivoton a pah te' to vavaoe non ma' pan,

‘Vatotoopin öm a hanan pe Sunön.’ ”

Ais 40:3

²⁴ Ka ma te' varih no Parësi' to vanö ma', hi ee pe Jon pan, ²⁵ “Eèn se keh hikta te' nom pan, eèn e Kristo, me eèn se keh hikta te' nom pan, eèn e Elaëja', ke' a te' vanènèn soe, vahvapo'nih kèn pupui nom a napan pa ruen?” ²⁶ Ke Jon piun raoe, pare' soe pan, “Eö' to pupui no' sih a napan pa ruen,

ivèhkèk, e' to te' non a pah te' to te' va'peh me e non peöm manih, nöm to hikta nat nem pe'. ²⁷ Ke' e' a te' ko pamèh to suk a ma' neo'. Eö' to hikta vih onöt no' a ihan kèh eah o uris vèh pa su' pe'.”

²⁸ A ma soe varih ne Jon to soe pa pap Jödèn vöh manih pa vöön va Bètani'. Manih pa vöön pamèh ne Jon to pupui non a napan pa ruen.

²⁹ Ka muhin takah po meoh poen, ke Jon ep i na e Ieesu' to nö ma' pa ep pe', pare' soe vamanih pan, “Ep kèk öm, iva'uh a Sone' Sipsip pe Sosenèn to nö en ma'. E' se vahik a ma hat pa napan kurus va po oeh vèh. ³⁰ Iva'ih, a te' pamèh nö' to sosoe suk voh no', parö' soe pan, ‘A te' vèh se suk a ma' neo', e' to vih oah e non peö', suk ataeah, e' to te' vovoh voh ke non peö'.’ ³¹ Eö' koman to hikta nat voh no' pe' eteh. Ko poen nö' to nonok no' a kiu va pa pupui a napan, pan eö' se vataare a napan va Israël kee ep pare maaka po' e Ieesu' eteh.”

³² Ivèh, ne Jon to soe suk vamanih pan, “Eö' to ep in a Tuvuh Vasio' to kunah tane' ma' pa akis to matan va non manih pa panuh, pare' atantön non poan. ³³ Eö' koman to hikta nat voh no' pe' etieh. Ivèhkèk e Sosenèn vèh to vanö voh a ma' neo' kö' pupui no' a napan pa ruen to soe ka neo' pan, ‘Eèn se keh ep in a Tuvuh Vasio' to kunah tane' ma' pa akis, pare' atantön non ta pah te', eèn se nat eom pa te' ko pamèh se pupui a napan pa Tuvuh Vasio'.’ ³⁴ Eö' to ep voh a tah vèh to tavus, parö' soe vaman rakah keo' peöm pan, a te' va'ih e' e Koa' vamaman rakah pe Sosenèn.”

A Taana' Te' To Tavus Momoaan A Ma Vamomhë Pe Ieesu'

³⁵ A muhin to takah en po meoh poen ke Jon sun va'peh me non a poa vamomhë pe'.

³⁶ E Jon to ep i na e Ieesu' to o'oah nö non, pare' soe ke ra poa vamomhë pe' pan, “Ep kèk na öm, a Sone' Sipsip pe Sosenèn ivöh.”

³⁷ Ka poa vamomhë pënton e Jon to sosoe va non manih, pare vatet ee pe Ieesu'. ³⁸ Ke Ieesu' tarih ma', pare' ep i raoe to suksuk nö ne poë, pare' hi rapoë pan, “Eöm iu nem ataeah pom?” Kee piun poë, pare soe,

* **1:19:** O te' nee to popoka' ne o Livaë, to tane' ma' manih po pöh vute' po Jiu'. A kiu pee iva'ih, ee to vava'aus nee o te' èsès he' po Jiu' pa matop vavih a Iuun Hinhin Apuh.

“Rabaë', eën te' nom pa iuun poanheh?” O ëhnan “Rabaë'” to soe non pan “Tövavaasis”, manih po to pa napan va Hibru. ³⁹ Ke' piun a poa vamomhë pe Jon, pare' soe, “Nö ma' öm, paröm ep.” Ivëh, ka poa vamomhë poë varih nö va'peh me ee pe Ieesu', pare' ep ee pa ö ne' to te'te' non sih, ko te' va'peh me e ne pe' pa potan pamëh. Suk ataeah, a potan to matan va non manih pa 4 kirök pa matanpoen.

⁴⁰ E Ëndru', kea pe Saëmon Pita' a paeh va pa poa vamomhë poë varih to pënton a soe pe Jon, pare' vatet en pe Ieesu'. ⁴¹ Ka tah vamomoaan rakah ne Ëndru' to nok iva'ih, e' to këh e Ieesu', pare' nö en pa ep këh e kea pe' Saëmon Pita', pare' soe ke poan pan, “Emöm to taum em pe Mesaëa'.” Ka pusun in o ëhnan Mesaëa' to soe va non manih pan, “Kristo.”

⁴² Vasuksuk po' ne Ëndru' to me en pe Saëmon manuh pe Ieesu'. Ke Ieesu' ep poan, pare' soe pan, “Eën e Saëmon sunai' Jon. Amot no a napan se popoka' a nom oah e Sifas.” Ko ëhnan “Sifas” to te' akuk va kov e non manih pan, “Pita'”, ka pusun in o ëhnan Pita' to soe va non manih pan, “A vös”.

E Ieesu' To Vaoe E Filip Pen Nataniel Tee Suk Poë

⁴³ A muhin to takah po meoh poen ke Ieesu' kehkeh nö non pa muhin va Galili'. E' to nönö nö non, pare' taum e Filip, pare' soe ke poan pan, “Filip, suk a ma' neo' ah.”

⁴⁴ E Filip, e' a te' va pa vöön va Bëtsaëta', a vöön pamëh ne Ëndru' pen Pita' to te' ne sih. ⁴⁵ E Filip to taum pet e Nataniel, pare' soe ke poan pan, “Nataniel! Emöm to taum em pa te' vëh ne Mosës to kiun suk voh manih po Vavaasis pe'.[†] O te' vanënën soe me to kinkiun suk voh ne poë. E' e Ieesu' e koa' pe Jeosëp, ka vöön pe' ivëh Nasarët.” ⁴⁶ Ivëhkëk e Nataniel to hi e Filip pan, “Eën kës to koman nom pan ta tah vih se tavus manih Nasarët?” Ke Filip soe pan, “Ma' ah, ka nö, para ep.”

⁴⁷ Ke Ieesu' ep i na e Nataniel to nönö nö non ma' manih pe', pare' soe pan, “Iva'uh a to Israël vamaman rakah, ahik to pöh piuk

to te' non manih pe'.” ⁴⁸ Ke Nataniel hi varu' e Ieesu', pare' soe pan, “Eën nat vah va ka nom neo' nih?” Ke Ieesu' soe ke poan pan, “Vamomoaan ne Filip to hikta vaoe avoe' voh a nom oah, eö' he ep e no' pën to sun nom po pusun in o naon nee to popoka' ne o fik.” ⁴⁹ Ke Nataniel piun poan, pare' soe pan, “Tövavaasis, eën vavaman rakah e Koa' pe Sosoenën. Me eën e Sunön pa napan va Israël.”

⁵⁰ Ke Ieesu' piun en pe Nataniel, pare' soe pan, “Eën to vaman suk pö' a ö nö' to soe pan, eö' to ep voh ka oah po pusun in o naon vëh o fik. Ivëhkëk, amot nën se ep in a ma meh tah to apuh oah e ne pa ma te' tah nën to ep in kuru.” ⁵¹ Ke Ieesu' soe ke rapoë pan, “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm pom, eöm se ep a vöön va kin se taperet, ko ankerö' pe Sosoenën se pepeah kov e ne, pare kukunah kov e ne ma' *Jen 28:12* manih peö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus.”

2

O Vaen Manih Keenan

¹ E Ieesu' to vaoe vahik en pe Filip pen Nataniel ko pöök poen oah ee. Ka pah te' vaen en manih pa vöön va Keenan, a vöön pamëh to te' non manih pa muhin va Galili'. Ke sinan e Ieesu' nö en po vaen pamëh. ² Kee vaoe me ee ma' pe Ieesu' me ra ma vamomhë pe', pan ee se nö pa taëen va po vaen pamëh. ³ O voaën to hik rakah en, ke sinan e Ieesu' soe ke sunai'eah pan, “O voaën to hik këh en pa napan.” ⁴ Ke Ieesu' piun a soe pe sinaneah pare' soe pan, “Sisi', e' a tah koman pën, e' to hikta te' non pan, e' a tah peö'. A aoa' nö' se vataare o kikis peö' to me' avoe' e non pa tavus ma'. ⁵ Ke sinaneah Maria' soe ke ra nap kiu pan, “E' se keh soe ka neöm a nok ta taeah, eöm se nok suk a ö ne' se soe va ka neöm.”

⁶ Manih pa koman a iuun vëh no a napan to te' ne pa taëen va po vaen, to te' non a tönim nöh me a paeh nee to nok voh pa vös no o Jiu' to vavahu ne sih pa ma poen va pa taate' vahu. A ma papaeh nöh to onöt ne a vapuh a 100 rita' pa ruen. ⁷ Ke Ieesu' soe ke ra nap kiu pan, “Isisu a ruen manih

[†] 1:45: [... o Vavaasis pe Mosës,] E Sosoenën to he' koe a ma Vavaasis varih pe Mosës manih pa napan va Israël. Ep na pa tonun o Puk to te' non a Kölösöri' pa maaka vavuh a tah no o Vavaasis pe Mosës to soe non.

pa ma nöh varih.” Kee isisu a ma nöh poë varih kee puh rakah ee pa ruen. ⁸ Ke' soe ke po' en pee pan, “Kan tane' a ruen manih pa ma nöh ruen varih paröm te' ke na e susun pa taëen va po vaen.” Ivëh, kee ko' ee pa ruen, pare te' ee manuh pe susun pa taëen. ⁹ Ke susun pa taëen va po vaen punö' en pa ruen, e' to puta en pa ruen to ninin va i non manih po voaën. Pare' hikta nat non o voaën pamëh tane' ma' nih. Ivëhkëk, a nap kiu varih to te' ma' a ruen to nat e ne. Ke susun pa taëen vaoe en na pe tövaen. ¹⁰ Pare' soe ke poan pan, “A ma tamooan no a napan to vavovoh ne sih o voaën vih manih pa napan to te' ne pa taëen va po vaen. Vasuksuk no a napan se keh kaak vaonöt ee, kee he' po' ma' o te' voaën vëh to hikta te' vih tiroë' non. Ivëhkëk, varu' vakomanih nën to he' ma' o voaën vih, no a napan sih vu kaak momooan!”

¹¹ Manih Keenan pa muhin va Galili' ne Ieesu' to nok a tah vatoksean vamomooan pe' nën. Manih pa vöön pamëh ne' to vataare o kikis pe' ko vamomhë pe' ep, pare vaman poë.

¹² E Ieesu' to nok vahik a ma tah varih manih Keenan, pare' nö va'peh me en pe sinaneah manih pa vöön nee to poka' ne a Kapaneam. E' to nö va'peh me en pa ma kea pe' me ra ma vamomhë pe', kee te' e ne nën pa ma si' poen.

E Ieesu' To Veo A Napan To Vavavoen Tah Ne Koman A Iuun Hinhin Apuh

Matiu 21:12-13, me Mak 11:15-17, me Luk 19:45-46

¹³ A si' ö hat ko poen va po Pasova' tavus en. Ivëh, ke Ieesu' nö en manuh Jerusalëm. ¹⁴ Manih pa koman a Iuun Hinhin Apuh ne' to taum a napan to vavavoen ne o purmakaö', me ro sipsip, me ro panuh. Ko upöm vonvoen ne marën a ës ke na e Sosoenën. E' to ep en po upöm to iho' ne pa ma pok ko papanih ne a ma vu moni'. ¹⁵ E Ieesu' to kon o opë', pare' nok opë' rëprëp te', pare' veo tavus en po purmakaö' me ro sipsip. Kee këh tavus ee pa Iuun Hinhin Apuh, e' to kopkoep en pa ma pok po te' varih to papanih moni' ne, ka ma moni' pee tataru ee manih po oeh. ¹⁶ E Ieesu' soe ke ro te' varih to vavavoen ne o panuh pan, “Kokon öm a ma tah varih, paröm te'te'

tavus këh na a iuun pe Tamön, paröm koe a nok a ö totoaan peöm manih koman a iuun Pe'.” ¹⁷ Ka ma vamomhë pe' ep in a ma tah varih to tanok, pare koman hah a soe to kiun non po puk pe Sosoenën to soe non pan,

“Eö' to iu rakah no' a iuun pën se te' vavih non, ivëh, kö' koman vëhva' rakah e no' pa matop vavih a iuun pamëh.” *Sng 69:9*

¹⁸ Ko Jiu' soe ke Ieesu' pan, “Vataare a möm ah, ta tah vatoksean to vataare a nom oah to te' me nom o kikis va pa nok a ma kiu varih nën to nonok nom.” ¹⁹ Ke Ieesu' piun raoe, pare' soe pan, “Eöm se kök a Iuun Hinhin Apuh vëh, kö' eok hah eo' pe' po kukön poen ro.” ²⁰ Ko Jiu' piun poë pare soe pan, “O 46 Kirismas to kon voh a möm pa eok a Iuun Hinhin Apuh vëh. Eën onöt rakah kës e nöm pö nën se eok hah a Iuun Hinhin Apuh pamëh po kukön poen ro, ha?”

²¹ Ivëhkëk, a Iuun Hinhin Apuh vëh ne Ieesu' to koman voh non ivëh, a sionineah, e' se mët ko vakön poen ne' se sun tane' hah en manih po vapeepe. ²² E Ieesu' to sun tane' hah manih po vapeepe, ka ma vamomhë pe' koman hah a soe ne' to soe voh, pare vaman rakah ee pa soe pe', me a ma soe to kiun non po Puk pe Sosoenën.

²³ E Ieesu' to te' avoe' e non Jerusalëm ko poen va po Pasova' tavus en. Ka nap peo ep a ma tah vatoksean ne' to nonok non, pare vaman ee pe' a te' vëh ne Sosoenën to vate' ma', ke' nö ma'. ²⁴ Ivëhkëk, e Ieesu' to hikta vaman non raoe, suk e' to nat vavih e non pa ma taate' pee. ²⁵ E' to hikta iu non ta te' se soe vanat poan o kokoman po upöm te'. Suk ataeah, e' to nat vahik e non pa ma kokoman pee.

3

E Nikodimus To Vavaato Me Non E Ieesu'

¹ E' to te' voh non a pah te' a ëhnaneah e Nikodimus, e Nikodimus koman e' a to Parësi'. E' me a te' va po Vakum Te' Susunön po Jiu'. ² O pöh poen pa popoen ne' to nö ma' manih pe Ieesu', pare' soe pan, “Tövavaasis, emöm to nat e nem pën a Tövavaasis ne Sosoenën to vanö ma', suk ataeah, a hikta meh te' to onöt non a nok a

ma tah vatoksean varih nën to nonok nom pa ö ne Sosoenën se keh hikta te' va'peh me non eah.”

³ Ke Ieesu' piun poan, pare' soe pan, “Eö' to soe vamaman rakah keö' pën, a te' se keh hikta tavus vavoon, e' to hikta antoen non a te' manih pa koman a Matop Vih Pe Sosoenën.” ⁴ Ke Nikodimus soe varu' ke Ieesu' pan, “Ivëhkëk. a te' se keh manot voh en e' se tavus vavoon vahvanih? E' kës to onöt e non pa hop hah manuh pa koman e sinaneah ke sinaneah vapöök vahuh hah poan?”

⁵ E Ieesu' to piun poan, pare' soe pan, “Eö' to soe vamaman rakah keo' pën, a Tuvuh Vasio' me a ruen se keh hikta vatvus o to'to' voon manih pa te', a te' pamëh hikta antoen non a te' hop manih pa Matop Vih Pe Sosoenën. ⁶ A tah no sionin to nok ke' tavus, e' a tah va po sionin, ka tah no a Tuvuh Vasio' to nok e' a tah koman pa Tuvuh Vasio'. ⁷ Eën se nat nom töhkak in a soe va'ih nö' to soe ka oah pan, ‘Eöm se panih ko tavus vavoon.’ ⁸ A tuvuh to tata suk non sih o iu pe', ka tēnan ro no a tanih pe'. Para hikta nat no e' tatane' non ma' nih, pare' nönö non nih. E' to vatoe akuk va kov e non manih pa te' to panih, pare' tavus vavoon manih pa Tuvuh Vasio'.”

⁹ Ke Nikodimus hi hah en pe Ieesu' pan, “A tah pamëh nën to sosoe nom se tavus vahvanih?” ¹⁰ Ke Ieesu' piun, pare' soe ke poan pan, “Vahvanih kën hikta maaka i nom a tah va'ih. Eën po' a tövavaasis pa napan va Israël toh? ¹¹ Eö' to soe vaman rakah keo' pën, eö' to sosoe e no' pa tah nö' to nat nö'. Parö' sosoe tavus e no' pa tah nö' to ep voh. Ivëhkëk, eöm to tarih ke voh em pa soe pamëh. ¹² Eö' to soe vahik ke voh eo' peöm pa ma tah kurus to te' ne manih po oeh vëh. Ivëhkëk, eö' to sosoe ka no' neöm sih a ma tah va pa vöön va kin köm hikta vaman nem a soe peö'. ¹³ Ahik voh ta te' to peah avoe' voh non manuh pa vöön va kin. A paeh ro a te' to kunah tane' ma' nën, ivëh eö', e Koa' Te' Pa Napan

Kurus. ¹⁴ Moaan voh manih pa moeh upin ne Mosës to vahan a kuru' nee to nok po bras manih po naon.* Ka tah pamëh to vataare non a ö no a napan kurus va po oeh vëh se vahan va in e Koa' Te' Pa Napan Kurus manih po naon. ¹⁵ Ka napan kurus varih to vaman a ne neo', ee se kon ee po to'to' tamoaan.

¹⁶ E Sosoenën to iu rakah non a napan va po oeh vëh, ivëh ke' vanö ma' a pah Koa' ro pe' pan etereh se vaman poë, ee se kon tane' o to'to' tamoaan manih pe', pare hikta se ro ne. ¹⁷ E Sosoenën to hikta vanö voh ma' e Koa' pe' manih po oeh marën a vate' a napan pa punis. Ahik, e' to vanö voh ma' poan marën a ö ne' se voen hah rae. ¹⁸ A napan varih to vaman ne e Koa' pe Sosoenën ee hikta se teen ne a punis. Ivëhkëk, o te' varih to hikta vaman ne e Koa' pamëh, ee se teen ee a punis. Suk ataeah, ee to hikta vaman ne e Koa' pe Sosoenën a paeh ro. ¹⁹ Ka pusun in a te' pa napan po vahutët ivëh pan, o maaka to tane' ma' manuh pa vöön va kin to nö voh ma' manih po oeh. Ivëhkëk, a napan to hikta iu vaman ne o maaka pamëh. Ee to iu te' vavi' rakah e ne pa popoen. Suk e'e to iu nok ne a ma taate' hat. ²⁰ O te' varih to nonok ne sih a ma taate' hat, ee to hikta iu ne o maaka, pare hikta iu te' me ne po maaka. Suk ataeah, o maaka pamëh to me' vataare en pa ma taate' hat pee, ka ma taate' hat poë varih nee se kon kamis suk ee. ²¹ Ivëhkëk, o te' varih to vavatet ne a soe man, a napan poë varih to kon ee po maaka, ivëh, ka napan inan ee pee to nonok ne a ma kiu pee po kikis pe Sosoenën.

E Jon To Soe Vamaaka E Ieesu' Eteh

²² Po meoh poen ne Ieesu' to vaato vahik me en pe Nikodimus, pare' nö va'peh me en pa ma vamomhë pe', kee nö ee pa ö muhin nee to poka' ne a Jiutia', pare te' e ne nën. Ka napan nönö kov e ne pee, ke Ieesu' me ra vamomhë pe' pupui kov e ne pee pa ruen. ²³ E Jon to pupui non a napan

* **3:14:** [... ne Mosës to vahan a kuru' nee to nok po bras manih po naon.] Po poen no a napan va Israël to mëtmët ne pa kot po kuru', ke Sosoenën soe ke Mosës pan, e' se vahan a kuru' nee to nok po pras manih po naon. Ko te' varih to ves na pa kuru' pamëh to han non po naon se to' hah ee. Ivëhkëk, a kuru' koman pamëh to hikta te' me non to kikis marën a vato' hah a te' vëh to te' me non a kot pa kuru'. A ma te' varoe to pënton a soe pare vaman ne e Sosoenën, ko ves na a kuru', ee to to' hah ee, suk o vaman pee. Ea se ep o vahutët pamëh to te' non manih po Puk vëh o Nampa' 21:4-9.

pa ö ne' to te' non pa vöön va Aënon, a vöön pamëh to te' vatët non pa te' vöön va Salim. Suk ataeah, a ma ruen peo to te' ne nën. Ka napan nönö kov e ne ma' manih pe Jon, ke' pupui e non pee pa ruen. ²⁴ A ma tah kurus poë varih to tatanok ne e Hëërot he me' avoe' e non pa vaho' e Jon manih pa nohnoh.

²⁵ A ma meh vamomhë pe Jon to vaato vasuka' me a pah to Jiu'. Ee to vaato vasuka' suk ne a taate' no a napan se suksuk ne manih pa taate' vahu, ke Sosoenën sih inan raeo to tavus vavoon manih po epep pe'. ²⁶ Ivëh, ko vamomhë nö ee manuh pe Jon, pare soe ke poë pan, "Tövavaasis, eën nat kës e nom pa te' vëh to te' va'peh me voh a rora manuh pa pap ruen vöh nee to poka' ne sih a Jödën. A te' pamëh nën to sosoe suk voh nom to pupui non a napan pa ruen, ka napan nönö kov e ne manuh pe'."

²⁷ E Jon to piun a ma vamomhë pe', pare' soe pan, "A te' se kon en pa taeah ne Sosoenën se he' poan." ²⁸ Eöm koman to pënton voh em peö' to soe ka neöm pan, "Eö' to hikta te' no' pan eö' e Kristo, ahik. Eö' a te' ne Sosoenën to vavovoh ma' pan eö' se vatotoopin a hanan ne' se suk ma'. ²⁹ A pah tövaen se keh me ta köövo, e köövo pamëh to tavus en e köövo pe'. E vamomhë pe tövaen pamëh se sun non, pare' vaeö rakah en pa tēnan a soe pa te' tövaen. E' to te' akuk va kov e non manih pa ö no vaeö to puh non manih pa komaneo', suk eö' e vamomhë pe tövaen. ³⁰ Ka ehneaneah tavus en a te' sunön, ka te' ehneaneo' tavus en a si' tah pinpiun."

A Pah Te' Ro To Tane' Ma' Pa Vöön Va Kin

³¹ "A te' to tane' ma' pa vöön va kin to apuh oah e non pa ma moeh tah kurus. Ka te' to te' non manih po oeh vëh, e' to vavaato suk ro non a ma tah va po oeh. Ivëhkëk, a te' to tane' ma' pa vöön va kin e' to apuh oah e non pa ma moeh tah kurus va po oeh vëh. ³² E' to vavatvus non a tah ne' to ep, pare' tēnan voh, manih pe Tamaneah. Ivëhkëk, manih pea no a hikta pah te' to pënton, pare' kon a tah ne Sosoenën to sosoe non. ³³ Eteh to kon a soe pe Sosoenën, pare' öt vakis ko vaman a soe pamëh, e' to vataare en pan, 'E Sosoenën e' a sosoe man.' ³⁴ A te' vëh ne Sosoenën to vanö ma'

ivëh e Ieesu', e' to vavatvus non a soe pe', suk ataeah, e Sosoenën to he' avoes voh en pe' pa Tuvuh Vasio'. ³⁵ E Tamön to iu rakah non e Koa' pe', pare' he' poan a tasun to apuh oah e non pa ma moeh tah kurus. ³⁶ O te' varih to vaman ne e Koa' pe Sosoenën, ee to kon ee po to'to' tamoaan. Ivëhkëk, o te' varih to hikta vaman ne a soe pe Koa' pe Sosoenën, ee to hikta antoen ne a kon o to'to' tamoaan. Ahik, e Sosoenën se veo en pee manuh po sura' ësës tamoaan."

4

E Ieesu' To Vavaato Me Non A Köövo Va Samëria'

¹⁻³ O Parësi' to pënton ee pan e Ieesu' to pupui a nap peo, ka nap peo poë varih tavus ee o vamomhë pe'. Kee peo oah ee pa ma te' vamomhë pe Jon. Ivëhkëk, e' to hikta te' non pan e Ieesu' ivëh to pupui non a napan, ahik, o vamomhë koman pe' ivarih to pupui ne pa napan pa ruen. Ke Ieesu' nat po' en po Parësi' to pënton ee pa nap peo rakah to tavus ee o vamomhë pe'. Ivëh, ne' to kēh suk a muhin va Jiutia', pare' hah en pa muhin va Galili'. ⁴ Ivëhkëk, a hanan ne' to suk to koe ke non manih pa muhin va Samëria'.

⁵ Manih pa koman a muhin va Samëria' ne Ieesu' to nö, pare' vos en manih pa vöön nee to poka' ne Sikar. A vöön pamëh to te' vatët non po oeh ne Jekop to he' voh e sunai'eah Jeosëp. ⁶ A tah to matan va non manih pa 12 kirök pa topnin potan ne Ieesu' to me nönö nö, pare' pak ko iho' en pa sinten a kove' ruen pamëh. Ka kove' ruen pamëh e' a kove' ruen ne Jekop to een voh.

⁷ E Ieesu' te' non nën, ka köövo va Samëria' nö en ma' pa isu a ruen manih pa kove' ruen pamëh. Ke Ieesu' soe ke poan pan, "Eö' to manoe, he' a neo' ah ta ruen kö' kaak." ⁸ A tah pamëh to tavus pa ö no ma vamomhë pe' to nö vöön pa vavoen taëen.

⁹ E köövo va Samëria' to soe ke Ieesu' pan, "Eën to vatoksean a neo' pa ö nën to hin a neo' a ruen to kaak. Suk eën a to Jiu' ke eö' a köövo va Samëria'." E köövo to soe suk vamanih, a napan va Israël to hikta vamomhë me ne sih a napan va Samëria'.

10 Ke Ieesu' piun a soe pe köövo va Samëria', pare' soe pan, “Eën nat e nom po he' pe Sosenën eh? Eën nat me e nom pa te' vëh to hinhin ruen a nom oah to kaak, ha? Eën se hin eah a ruen ke' he' en pën pa ruen va po to'to' tamoan.”

11 Ke köövo soe ke Ieesu' pan, “Eën se kon tane' ma' a ruen va po to'to' tamoan nih? A kove' ruen vëh to parin a ruruvun, kën hikta te' me nom ta tah nën se kan tane' na a ruen manuh pa koman a kove' ruen pamëh. 12 A tasun pën apuh oah kës e non pa te' tasun pe sipuura Jekop? E Jekop to he' voh en pemöm pa kove' ruen vëh. A kove' ruen vëh nee to kakaak voh ne me ro pus koa' pe', me ra ma tah mamakën pee.”

13 Ke Ieesu' piun a soe pe köövo pamëh, pare' soe pan, “A napan kurus to kakaak tane' ne sih manih pa kove' ruen va'ih, ee se hahara' avoe' e ne po manoe. 14 Ivëhkëk, ta pah te' se keh kaak a ruen vëh nō' se he' eah, e' to hikta onöt non a hara' hah o manoe. Ka ruen vëh nō' se he' eah, e' se tavus en a ruen to vuvu non manih pa komaneah. Ka ruen pamëh se puh tamoan e non manih pa komaneah, ko he' e non pe' po to'to' tamoan.”

15 Ke köövo pamëh soe ke Ieesu' pan, “Sunön, he' a neo' ah a ruen pamëh, kö' kakaak no' ko hikta se hara' hah no' o manoe, me eö' hikta se nönö vatëh no' ma' pa isisu ruen manih.”

16 Ke Ieesu' soe ke köövo pamëh pan, “Vos ah vöön parën vaoe ma' e voe manot pën köm nō ma' manih pom.”

17 Ke köövo soe ke Ieesu' pan, “Eö' to hikta te' me no' ta voe.”

Ke Ieesu' soe ke poan pan, “A soe pën a man, pö nën to soe ka neo' pan eën to hikta te' me nom ta voe. 18 A soe pën to te' man e non, suk ataeah, moaan voh nën to me voh nom a tönim voe. Ka te' voe vëh nën to te' me nom kuru, e' to hikta te' non pan e' e voe vamaman pën.”

19 Ke köövo soe pan, “Sunön, kuru eö' to nat eo' pën a te' vanënën soe. 20 A kën sipunmöm to tötönun ne sih pa tope vëh, ko vasunön ne e Sosenën. Ivëhkëk, eöm varih a napan va Israël to sosoe nem sih pan, a ö tötönun pea ivöh Jerusalëm pa vasunön e Sosenën.”

21 Ke Ieesu' soe ke köövo pamëh pan, “Köövo, vaman a neo' ah. E' to te' non o pöh poen se tavus amot ma' ne eöm hikta antoen nem a tönun pa tope vëh, paröm vasunön e Tamön. Eöm me to hikta antoen nem a nō manuh Jerusalëm pa vasunön eah nën”. 22 Ke eom varih a napan va Samëria', eöm to vasunön nem a te' ne eöm to hikta nat vavih nem eah. Kemöm varih a napan va Israël, emöm to nat e nem peteh nemöm to vasunön nem eah sih. Suk ataeah, emöm a napan va Israël, emöm to onöt e nem pa vamaaka ke ra napan a ö ne Sosenën se kon tane' hah raoe manih pa taate' hat. 23 Ivëhkëk, kuru no o poen to tavus vahik en. Ka napan varih to kehkeh vasunön ne e Tamön, ee se te' rakah me ne o kikis pa Tuvuh Vasio', ko vasunön ne poë, pare vavatet ne a soe pe'. E Tamön to taum en pa pap te' to te' va ne nën se vasunön ne poë. 24 E Sosenën a Tuvuh, ko te' varih to vasunön ne eah, ee se vasunön rakah eah manih po kikis pa Tuvuh Vasio', suk ataeah, e' e Sosenën vamaman.”

25 Ke köövo soe en pan, “Eö' to nat e no' pa te' vëh na to popoka' no eah e Mesaëa', e' e Kristo, e' to nō voh ma' ne Sosenën to vanö ma' poan. Ka te' pamëh se vavaasis a ra pa ma moeh tah.”

26 Ke Ieesu' piun a soe pe köövo ko soe pan, “Eö' akuk kuru ivëh e Kristo, a te' ne Sosenën to vanö voh ma' to vavaato me e no' pën”

27 A ma vamomhë pe' to tane' hah ma' vöön, ko toksean rakah ee pö nee to ep in e Ieesu' to vavaato me non e köövo pamëh. Ivëhkëk, ahikta paeh va pee to hi va in e Ieesu' manih pan, “Eën iu nom ataeah?”, ke', “Eën vavaato suk me nom e köövo vëh ataeah?”

28 Ivëh, ke köövo pamëh kën en pa nöh isisu ruen pe' to pet non pa kove' ruen, pare' vos en vöön ko soe ke ra napan pan, 29 “Nö kurus ma' öm paröm ep pa te' vëh to vavatët vahik rakah en peö' pa ma tah nō' to nonok voh no' sih. E' pö' e Kristo a te' vëh ne Sosenën to soe voh pan e' se vanö ma' poan, ha?” 30 Ka napan tēnan vakomanih, pare kën ee pa vöön pamëh ko nō ee pa ep e Ieesu'.

31 Manih pa poen pamëh no a ma vamomhë pe' to soe ke poë pan, “Tövavaasis,

ëen voh ah.”

³² Ivëhkëk, e Ieesu' to piun rapoë, pare' soe en, “Eö' to te' me e no' pa taëen nö' se ëen, nöm to hikta nat nem.”

³³ Ivëh, ka ma vamomhë pe' vaiihi koman e ne pan, “E' to te' pö' non ta te' to te' ke vu ma' poan ta ma taëen?”

³⁴ Ke Ieesu' soe ke raoe pan, “A taëen peö' ivëh pan, eö' se nok voh a kiu pa Te' vëh to vanö voh a ma' neo', ke' hik vavih voh. ³⁵ Eöm koman to sosoe nem sih pan, ‘A taana' sivö to me' avoe' e ne pa tavus ma', ko poen oes a voa' tavus en.’ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm pan, kuru a voa' to vamatop ee pa oes, ivëh, köm se iniinan vavih voh manih pa koman a rak.* ³⁶ A ma te' varih to kiu ne pa oes a voa' ee se kon ee po voen pee. Ko voen pa ma te' poë varih, iva'ih, ee se rëh o kokoman pa napan, kee kon ee po to'to' tamoaan. Ivëh, ka te' vëh to nep a voa' me a te' vëh to oes, ee pon se vaeö rakah. ³⁷ A soe va'ih a man, ‘A pah te' to nep a rak, ka meh te' ivëh to oes.’ ³⁸ Eö' to vanö a neöm pa oes a voa' varih po tökiu vëh nöm to hikta kiu voh.† O upöm te' to vamatop momoaan a ma kupu pa napan, köm suk ma' ko vamaaka a napan poë varih a hanan va pa kon o to'to' tamoaan.”

³⁹ A nap peo va pa vöön va Samëria' to tēnan a soe pe köövo, pare vaman rakah ee pa soe pe Ieesu'. Suk e köövo to soe ke ra napan a ö ne Ieesu' to vavatët vahik en pe' pa ma taate' ne' to nonok voh non. ⁴⁰ O poen no a napan va Samëria' to nö ma' manih pe Ieesu', ee to hi poë pan, e' se te' va'peh me voh raoe pa ma si' poen, ke Ieesu' te' me en pee po pöök poen nēn. ⁴¹ A nap peo rakah to pēnton a soe pe Ieesu', pare vaman poë.

⁴² Ee to soe ke köövo pan, “Vamomoaan nemöm to pēnton a soe pēn, pamöm vaman em pe Ieesu'. Ivëhkëk, varu' vakomanih nemöm to vaman suk emöm koman to pēnton em pe'. Pamöm nat em pe' a te' se kon këh a napan va po oeh vëh pa hat.”

E Ieesu' To Vato' Hah E Koa' Oete' Pa Te' Kikiu Pa Te' Sunön

⁴³ O pöök poen to oah ee, ke Ieesu' këh en pa muhin va Samëria', pare' nö en manuh pa muhin va Galili'. ⁴⁴ Manih pa koman a muhin va Galili' ne Ieesu' to soe voh pan, “A te' vanēnēn soe to nö, ka tavöön koman pe' he' tonun ee pe', pare hikta ta ne poë.” ⁴⁵ O poen ne' to tavus hah manuh pa muhin va Galili', ka napan va pa muhin pamëh vaeö suntan rakah ee pe'. Ee to vaeö suk ne poë pa ö nee to ep voh a ma tah vatoksean ne' to nonok voh non manuh Jerusalēm po poen apuh va po Pasova'.

⁴⁶ E Ieesu' to vos en manuh pa vöön va Kena' a vöön pamëh to te' non koman a muhin va Galili'. A vöön pamëh ne' to rih voh a ruen ke' tavus en o voaën, ka pah te' susun pa te' sunön to te' non pa vöön va Kapaneam ne sunai'eah to hara' suntan a hiva'. ⁴⁷ A te' susun pamëh to pēnton a soe to soe non pan e Ieesu' to tane' ma' pa muhin va Jitutia', pare' nönö non ma' manih Galili'. E' to nö manuh pe Ieesu', pare' soe ke poan pan, e' se nö ma' Kapaneam ko vato' hah e sunai'eah. Suk ataeah, a si' ö hat ke' mēt en.

⁴⁸ Ke Ieesu' soe ke poan pan, “Eöm varih se keh hikta ep in ta tah vatoksean me to vëknöm, eöm to hikta onöt nem a vaman.”

⁴⁹ Ka te' susun pa te' sunön soe va in e Ieesu' manih pan, “Sunön, vëvëhö' mah, a si' ö hat ke koa' peö' mēt en.”

⁵⁰ Ke Ieesu' soe ke poan pan, “Hah na, e sumui'ah se to' hah en.”

Ka te' susun pa te' sunön vaman en pa soe pe Ieesu', pare' hah en manuh pa vöön pe'. ⁵¹ A te' susun pa te' sunön to te' avoe' e non hanan ka ma pah te' kikiu pe' nö ma', pare akeh poë manih hanan, pare soe ke poë pan, “E koa' pēn to to' hah en.”

⁵² Ka te' susun pa te' sunön hi a ma te' kikiu pe' pan, “A potan te' rakah non nih ke koa' peö' vih hah?”

Kee piun ko soe pan, “Nopoen pa 1 kirök no a Kamis pasun to hik këh poan.”

* **4:35:** E Ieesu' to ep a napan va Sikar to nö ma' pa ep poë. Ivëh, ne' to vatvus suk a soe vapipino' manih pa voa' to vamatop ee pa oes. A voa' to vamatop ee to vëknöm non a ma kupu pa napan to vamatop ee pa vatet a soe pe Ieesu'.

† **4:38:** A soe vëh to vamaaka ma' a ma te' vanēnēn soe vamoaan voh, me a ma vamomhë pe Ieesu'. A ma te' vanēnēn soe ivarih to nep voh a voa' manih po tökiu, ka ma vamomhë pe Ieesu', ee o te' to oes a voa' varih po tökiu.

⁵³ Ke tamaneah nat hah en pa tääm to-toopin rakah pamëh ne Ieesu' to soe ke poan pan, “E sumui'ah se to' hah en.” Ivëh, ka te' susun pa te' sunön me ra napan kurus varih to te' ne koman iuun, ee kurus to vaman ee pe Ieesu'. ⁵⁴ Iva'ih a vapöök tah vatoksean ne' to nok manih pa ö ne' to këh ma' a muhin va Jiutia', pare' te' non manih pa muhin va Galili'.

5

E Ieesu' To Vato' Hah A Pah Te' Manih Pa Kove' Ruen Va Bëtsaëta'

¹ Vasuksuk ne Ieesu' to vato' vahik en pe koa' pa te' susun pa te' sunön, pare' nö en manuh Jerusalëm. E' o poen apuh pa napan va Israël ipamëh nee se nö pa hin.

² Manih pa koman a vöön va Jerusalëm e' to te' non a kove' ruen nee to poka' ne a Bëtsaëta' po to va Hibriu. A kove' ruen pamëh to te' vatët non po hopa' nee to poka' ne pan o Hopa' po Sipsip. A tönim këk vös to eok tatavi ne a kove' ruen pamëh. ³⁻⁴ Manih koman a ma këk vös poë varih no a napan to hara' ne a ma vu mët to koroh ne sih. O te' poë varih no a ma moeere to mëtmët, me ro te' kekeho', me ro te' o tëtënkun.*

⁵ A pah te' to koroh non koman a këk vös pamëh, to hara' voh non a mët po 38 kirismas. ⁶ Ke Ieesu' ep in a te' pamëh to koroh non, pare' nat en pe' to hara' moaan rakah voh en pa mët pamëh. Ivëh, ke' hi en pe' pan, “Eën iu vih hah nom, ha?”

⁷ Ka te' vëh to hara' tamooan non sih a mët, piun poan pare' soe pan, “A, Topoan, eö' to iu vih hah e no'. Ivëhkëk, ahikta meh te' se va'aus a neo' kö' nö manuh pa kove' ruen pa ö no a ruen se riu. Eö' se kehkeh nö no' ruen, ivëhkëk, o upöm to vovoh këh ee peö', pare' vu' momooan ee na pa kove' ruen ko to' hah ee.”

⁸ Ke Ieesu' soe ke po' poan pan, “Sun ah, parën kon o pan pën, parën nö eom vöön.”

⁹ Ka varu' rakah vakomanih no a te' pamëh to vih hah en, pare' sun, ko kon o pan pe', ko nö en.

O poen pamëh, e' o Poen Apaapo. ¹⁰ Ivëh, ka nap susunön po Jiu' ep a te' vëh to hara' vö'pë voh a mët to vih hah en, pare' soe ke poë pan, “O Poen Apaapo pea a napan va Israël ivëh kuru, e' to kök e non pa taate' pea, pa ö nën to te'te' nö nom o pan pën.”

¹¹ Ka te' vëh to to' hah soe ken pee pan, “Ivëhkëk, a te' vëh to vato' a neo' to ta' en peö' pan eö' se kon o pan peö' parö' nö eo' vöön.”

¹² Ka napan hi hah ee pe' pan, “Eteh rakah ipamëh to ta' a oah a kon o pan pën ko nö vöön?” ¹³ Ka te' pamëh to hikta piun rae suk e Ieesu' to këh en pa ö vëh ne' to te' vu non, pare' nö en. Ivëh, ka te' vëh ne Ieesu' to vato' hah poan to hikta nat non peteh vëh to vato' hah poan, suk ataeah a napan to parin a peo to te' ne nën.

¹⁴ Po vasuksuk ne Ieesu' to taum hah en pa te' pamëh koman a Iuun Hinhin Apuh, pare' soe ke poan pan, “Eën to to' hah voh eom, eën se koe po' a nok vatëh hah a ma taate' hat. Eën tome' taum amot ta te' hat to apuh oah e non pa te' hat oah e non pa te' hat va'ih.”

¹⁵ Ka te' pamëh këh en pe Ieesu', pare' nö ko taum en pa nap susunön po Jiu', pare' soe ke rae pan, “A te' vëh to vato' hah voh a neo', e' e Ieesu'.”

¹⁶ Ivëh, ka nap susunön po Jiu' taneo ee pa nok vavahat e Ieesu' manih pa ma soe pee, suk e Ieesu' to nonok e non pa ma taate' to kök e ne pa taate' va po Poen Apaapo pee. ¹⁷ Ivëhkëk, e Ieesu' to piun a soe pee, pare' soe pan, “E Tamön to hikta vavanot non sih e' to kikiu va kov e non sih manih. Eö' me to kikiu va kov e no' manih.” ¹⁸ A nap susunön po Jiu' to pënton a soe va'ih, pare' vaiu vëhva' rakah këh ee pa ta hanan nee se ip vamët koe e Ieesu'. Suk ataeah, e' to hikta kök varoe a taate' va po Poen Apaapo. Ahik. E' to soe pet en pan e Sosenën e' e tamaneah. Ka soe va'ih to te' va non manih pan, a tasun pe' to vatoe me e non pa te' tasun pe Sosenën.

¹⁹ Ke Ieesu' sunpip rakah ea pa ma soe varih, pare' soe pan, “Eö' se soe vaman rakah keo' peöm, eö' e Koa' Te' Pe Sosenën

* **5:3-4:** O upöm te' nat va po Baëbel to koman ne pan a ma meh ö soe va pa ves vëh to soe va non manih pan, “Ee to anoeh ne a ruen pamëh se riu, no ankerö' pe Sunön se kunah koman naman, pare' riu ma' a ruen. Ka tääm no a ruen to riu, ka te' teh to vovoh kunah momooan koman naman, e' kuru a te' pamëh se to' hah. E' se te' ro me non po vu mët taeh, e' se vih hah en.”

to hikta onöt no' a nok ta kiu po kokoman koman peö'. Ahik, eö' to nonok no' sih a ma kiu ne eö' to ep no' ne Tamaneo' to nonok non sih. A tah ne Taman to nonok non, ne eö' e Koa' to ep suk parö' nok suk. ²⁰ E Tamön to iu rakah non sih a neo' e Koa' pe', pare' vataare en peö' pa ma tah ne eö' se nonok no'. Ivëh, ke Tamön vataare en peö' pa ma meh kiu to te' apa'puh oah e ne pa ma te' kiu varih ne eö' e Koa' to nonok no'. Ka ma kiu poë varih nöm se ep paröm toksean rakah em. ²¹ E Tamön to kunkuin hah non sih a nap mët pare' he' en pee po to'to'. Ka tah pamëh to vatoe akuk va kov e non manih peö' e Koa' to se he' en po to'to' tamooan manih po te' varih ne eö' to iu no'. ²² E Tamön to hikta onöt non a vaho' ta pah te' manih po vahutët. Ahik, a ma kiu kurus varih pa pëpënton vahutët, ne' to he' vahik voh en peö' e Koa' pe'. ²³ Ivëh, ka napan kurus rakah se kë a ëhnaneo' e Koa' pamëh, vamanih pa ö nee to kë va voh in a ëhnan e Tamön. Etereh to hikta kë ne sih a ëhnaneo' e Koa', ee to hikta kë me ne a ëhnan e Tamön vëh to vanö voh a ma' neo'.

²⁴ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, etereh to tēnan a soe peö', pare vaman e Sosoenën vëh to vanö a ma' neo', kö' nö ma', ee se kon ee po to'to' tamooan. Ka napan poë varih to hikta onöt ne a te' manih po vahutët. Ee to këh ee ma' pa mët pare kon ee po to'to' tamooan.

²⁵ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, kuru no o poen to tavus vahik en, ka napan varih to te' va ne manih pa nap mët, ee se tēnan ee pa soe peö' e Koa' pe Sosoenën. Ko te' varih to tēnan a soe pamëh pare vatet, ee se kon ee po to'to' tamooan. ²⁶ O to'to' tamooan pamëh to tane' ma' manuh pe Tamön, e Tamön koman to he' en peö' e Koa' pa tasun pamëh, ke eö' e Koa' pamëh to te' me e no' po to'to' tamooan. ²⁷ E Koa' pamëh, eö' e E Koa' Te' Pa Napan Kurus, ivëh, ke Sosoenën he' en peö' pa tasun marën a kiiki a napan manih po vahutët. ²⁸ Eöm se koe a koman vörep in a soe va'ih nö' to sosoe ka no' neöm. O poen se tavus ma' no a napan kurus varih to pee ne po vapeepe se tēnan a to peö' e Koa', ²⁹ pare këh tavus ee ma' pa ma vapeepe. Ko te' varih to nonok ne sih a ma taate' vih, ee se kon ee

po to'to' tamooan. Ko te' varih to nonok ne sih a ma taate' hat, ee se sun ee po vahutët, pare nö ee manuh po sura' ësës tamooan."

E Ieesu' E Koa' Pe Sosoenën

³⁰ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan "Eö' to hikta onöt no' a nok ta pah tah po kokoman koman peö' peheo'. Ahik, eö' to vavatet no' a soe nö' to kon tane' manuh pe Sosoenën, parö' kiiki no' a ma taate' pa napan. Ka vaho' a napan manih po vahutët, e' a totoopin. E Sosoenën to soe vaonöt ka neo', kö' kiiki no a ma taate' pa napan. Ivëh, ka taate' kiiki peö' to to-toopin e non manih po iu pe Sosoenën. Suk ataeah, eö' to hikta suksuk no' o iu koman peö'. Ahik, eö' to suksuk ro no' o iu pe Sosoenën vëh to vanö voh a ma' neo' kö' nö ma'.

³¹ E' se keh te' non pan eö' varoe to sosoe tavus no' a ma kiu me a ma taate' nö' to nonok no', a napan kurus to hikta onöt ne a vaman a ma soe nö' to vavatvus no'. ³² Ivëhkëk, e' to te' non a meh te', ivëh, e Sosoenën to vavatvus non a soe va pa ma kiu me a ma taate' peö'. Kö' nat e no' pa ma soe ne' to vavatvus non, ee a ma soe a man rakah.

³³ O poen nöm to vanö a ma pah te', kee nö ee manuh pe Jon, pan e' se soe ke rae ta soe to soe suk a no neo' e Koa' pe Sosoenën, ka soe pamëh, e' a soe man. ³⁴ Ivëhkëk, eö' to hikta koman no' ataeah no a napan to koman suk va ne manih peö'. Ivëh, kö' iu no' a ö nöm se koman hah a soe ne Jon to sosoe suk voh non a kiu me a taate' peö'. Eöm se keh öt vakis nem a soe pamëh, e Sosoenën se kon hah en peöm. ³⁵ E Jon to te' vavoh non manih po ram to tëtëkrea non, pare' he' non a napan o maaka, ka si' poen kökööt akuk rakah nöm to hara' o vaeö, suk o maaka ne' to he' a neöm.

³⁶ Oman e Jon to vavatvus non a soe to soe suk a non neo', eö' eteh. Ivëhkëk, e' to te' non a pah tah to vih oah non a soe pe Jon to vataare non eö' eteh. E' a kiu pamëh ne Tamön to he' a neo', sö' nok, parö' vahik. Ka ma kiu varih nö' to nonok no', to vataare vavih rakah e ne pa napan, pa ö ne Tamön to vanö voh a ma' neo', kö' nö ma' manih po oeh vëh. ³⁷⁻³⁸ E Tamön to vanö voh a ma' neo', kö' nö ma' manih po oeh. Ke e' koman ivëh to soe tavus voh ka neo' manih

pa napan. Ivëh, no a soe pe Tamön to hikta te' suk non manih pa ma kokoman peöm. Eöm to hikta iu pënton nem a soe pe Tamön pa ma tenëneöm, paröm hikta iu ep nem a ma kiu nö' to nonok no' pa ma matëeneöm. Suk ataeah, eöm to hikta vaman nem a soe me a kiu peö' a te' vëh ne Tamön to vanö voh ma'.

³⁹ Eöm koman kës nem pan, a soe vëh to pet non manih po Puk pe Sosenen to onöt e non pa he' a neöm o to'to' tamoan? A ma tamoan nöm to ehëh nem a soe to kiun non po Puk pe Sosenen, paröm kiiki em pa ma soe to kiun ne po komön o Puk pamëh. A ma soe to kiun ne po Puk pamëh to te' suk e ne peö'. ⁴⁰ Ivëhkëk, eöm to rës e nem pa nö ma' manih peö' pa kon o to'to' tamoan.

⁴¹ Eö' to sosoe no' a soe va'ih, parö' hikta koman no' a ö no a napan se kë ne a ehneano'. ⁴² Ahik, eö' to nat e no' peöm to hikta te' me nem o iu pe Sosenen. ⁴³ Eö' to tane' voh ma' manuh pe Tamön, parö' vavatvus no' a soe manih peöm, kôm hikta kokon ro nem a soe peö'. Ivëhkëk, ta pah te' se keh nö ma' pa ehnan komaneah, eöm se tēnan em pa soe pe', paröm vaman em pe'. ⁴⁴ A pap te' to te' va ne manih peöm to hikta onöt ne a vaman a neo'. Ahik rakah! Suk ataeah, eöm to koman varoe nem a kon o ehnan apuh manih pa topnineöm. Ivëh, nöm to hikta iu kon suk nem o ehnan apuh vëh ne Sosenen a paeh ro to he'he' non sih.

⁴⁵ Eöm se nat nem koman nem pan, eö' ivëh se sun manih pa matan e Tamön, parö' kiiki a ma taate' peöm, parö' soe pan eöm o hat. Ahik, a te' vëh se soe pan eöm o te' hat ivëh e Mosës. Ke e' a te' pamëh nöm to koman voh nem pan e' se va'aus a neöm. ⁴⁶ Eöm se keh vaman rakah nem a ma soe pe Mosës, a, eöm to vaman me e nem pa te' soe peö'. Suk ataeah, e Mosës ivëh to kiun suk voh a neo' manih po Puk pe Sosenen. ⁴⁷ Ivëhkëk, eö' to nat eo' peöm to hikta onöt rakah nem a vaman a ma soe pe Mosës, ke' ep va e non manih peöm to hikta onöt me nem a vaman a ma te' soe peö'.

6

*E Ieesu' To Makën A 5,000 Te'
Matiu 14:13-21, me Mak 6:30-44, me Luk
9:10-17*

¹ E Ieesu' to vaato vahik me en pa napan, pare' pahan en pa tonon va Galili'. A tonon pamëh no a napan to poka' ne sih a meh ehneaneah pan, a Taëberius. ² A nap peo rakah to vatet e Ieesu', suk ataeah, ee to ep in a ma tah vatoksean ne' to nonok non pa vavato' hah o te' varih to hara' ne a ma vu mët. ³ E Ieesu' to ep en pa si' ö tope, ko iho' va'peh me e non pa ma vamomhë pe' nën. ⁴ Ka si' ö hat ka Taëen Apuh po Jiu' nee to poka' ne o Pasova' tavus en.

⁵ Ke Ieesu' vatatarih vah ko non, pare' ep in a nap peo rakah to nö ma' manih pe', pare' hi en pe Filip pan, "Ea se voen ma' ta ma taëen nih, para makën a napan varih?" ⁶ E Ieesu' to sosoe va non manih, suk e' to pupunö' non o vaman pe Filip. Suk ataeah, e' koman to nat e non pataeah ne' se he' a napan kee ëen.

⁷ Ke Filip piun a hi pe Ieesu', pare' soe ke poan pan, "Ea se keh voen a taëen pa moni' to antoen non o 200 voa' moni', a taëen pamëh hikta se antoen non a vamahun a napan varih. Suk ataeah, a napan to parin a peo vörep. Ee se kës kon ro ta ma si' pah ö."

⁸ Ivëhkëk, a paeh a vamomhë koman pe Ieesu', ivëh e Endru', e kea pe Saëmon Pita' to soe ke Ieesu' pan, ⁹ "E' to te' non a pah koa' to te' non manih to te' me non o tönim mu' me a poa iian. Ivëhkëk, a napan to te' ne manih to parin a peo. A ma si' iian varih me ro tönim mu' varih se po' va'aus vah va in a nap peo varih nih?"

¹⁰ Ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, "Soe ke ra napan, kee iho'." A ö no a napan se iho' to parin a kakaras vörep. Ka napan to peo onöt ne a 5,000 te' oete' to te' ne nën, ee to hikta eh va'peh o köövo me ro koa'. ¹¹ Ke Ieesu' kon a ma mu', pare' soe vavihvih ke na e Sosenen, ko he' a ma vamomhë pe', kee ki vakëkëh ke pa napan to iho' ne nën. E Ieesu' to nok pet va en nën manih pa poa iian. A napan kurus to ëen a ma mu' me ra ma iian ko mahun rakah ee.

¹² A napan to ëen ko mahun vahik ee, ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, "Ununun öm a ma ö taëen varih no a napan to ëen këh, ee tome' hat akuk." ¹³ Ivëh, ka ma vamomhë pe' ununun ee ma' pa ma ö taëen no a napan to mahun këh. Pare

vapuh hah o havun kove me ro pöök pa ma ö taëen no a napan to mahun kēh.

¹⁴ A napan to ep in a tah vatoksean ne Ieesu' to nok, pare taneo ee pa soe pan, “O pöh man rakah, a te' pö' kovēh, e' a te' vanēnēn soe ne Sosoenēn to soe voh pan, e' se vanö ma' manih po oeh vēh.”

¹⁵ E Ieesu' to nat en pa napan to nok ee po kokoman va pa ö nee se öt poë ko vate'te' poë, ke' tavus en a te' Sunön pee. Ivēh, ke' kēh en pa ö ne' to te'te' non, pare' ep en tope pehen.

*E Ieesu' To Tet A Tonon
Matiu 14:22-23, me Mak 6:45-52*

¹⁶ Pa matanpoen po poen avoe' pamēh no a ma vamomhē pe' to nö, pare anoeh e ne ma' pe' manuh sinten a tonon. ¹⁷ A muhin to poen en e Ieesu' he me' avoe' e non pa tavus ma' manih pa ma vamomhē pe'. O vamomhē to peah ee po parö', pare pahan ee pa tonon va Galili'. Ee to kehkeh nö ne Kapaneam. ¹⁸ A tonon to sup, suk a tuvuh to pah ip suntan rakah en ma'. ¹⁹ Ee to hoa' o parö', ko te' varo va e ne ma' manuh pa tönim, ke', a tönim me a paeh kiromita', pare ep na e Ieesu' to tet ma' a tonon. Ee to ep na poë to tet ma' a tonon, pare pah naöp suntan rakah ee. ²⁰ Ivēhkēk, e Ieesu' to soe ken pee pan, “Koe öm a naöp, eö' akuk kuru.” ²¹ Kee pah vaeö suntan po' ee pa ep poë manih po parö'. Ka varu' vakomanih no parö' to tavus en pa ö nee to nöne ne.

A Napan To Vavaiu Ne e Ieesu' Koman A Iuun Hinhin Sone'

²² A muhin to takah en po meoh poen a napan he sun avoe' e ne sinten tonon va Galili'. Ee to nat e ne pan, nopoen no pöh parö' ro to te' non nēn. E Ieesu' to hikta tok va'peh me ra ma vamomhē pe' po parö' pamēh. A ma vamomhē varoe to tok po parö', pare pahan ee pa tonon. ²³ Ivēhkēk, a ma parö' to tane' ma' pa vöön va Taëberius to koe vatēt ke ma' manih pa ö muhin vēh ne Ieesu' to makēn voh a napan pa taëen ne' to soe vavihvih ke voh na e Sosoenēn. ²⁴ Ivēh, ka napan ep vahik ee pe Ieesu' me ra ma vamomhē pe' to hikta te' ne nēn. Ee to tok ee pa ma parö' poë varih, pare vatet pahan ee pee manuh pa pap tonon

vöh, ko vos ee pa vöön nee to poka' ne a Kapaneam, pan ee se ep in e Ieesu' nēn me ra ma vamomhē pe'.

E Ieesu' To Te' Va Non Manih Pa Taëen Va Pa Vöön Va Kin

²⁵ A napan to taum poë manuh pa pap tonon vöh, pare hi poë pan, “Tövavaasis, eēn nö vah va ma' nih, parēn tavus ma' manih?”

²⁶ Ke Ieesu' piun raoe, pare' soe pan, “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, eöm to hikta vaiu a ma' neo', suk a ma tah vatoksean varih nö' to nok voh. Ahik, eöm to vaiu a ma' neo', suk eöm to eēn voh a taëen nö' to he' a neöm, köm eēn ko mahun. ²⁷ Eöm se nat nem kikiu suk varoe nem a taëen vēh se koa en, pare' hikta onöt non a he' a neöm o to'to' tamoan. Ahik, eöm se kiu suk varoe o vu taëen vēh se he' o to'to' tamoan manih pa napan. Ke' o vu taëen pamēh ne eö' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se he' a neöm. Ke Tamön vēh, e Sosoenēn, to he' voh en peö' pa tasun va pa nok va nēn.”

²⁸ Ka napan hi po' ee pe Ieesu' pan, “Ataeah po' to vih non na se nok, para nok a kiu ne Sosoenēn to iu non?”

²⁹ Ke Ieesu' piun, pare' soe pan, “Iva'ih a kiu ne Sosoenēn to iu non a ö nöm se nok, eöm se vaman a neo' a te' ne Sosoenēn to vanö voh ma'.”

³⁰ Kee hi hah ee pe Ieesu' pan, “O vu vëknöm taeah nēn se nok to vataare a no möm, kemöm vaman po' a ma tah nēn to nonok nom? ³¹ A kēn sipuura to eēn voh o mana' manih pa moeh upin vamanih pa ö no o Puk pe Sosoenēn to soe va non, 'E' to he' voh a napan a taëen va pa vöön va kin, kee eēn ee.' ” *Sng 78:24*

³² Ivēhkēk, e Ieesu' to soe ke raoe pan, “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, e' to hikta te' non pan e Mosēs ivēh to he' voh a napan pa taëen va pa vöön va kin. Ahik, E Tamön vöh pa vöön va kin to he' voh a neöm a taëen pamēh. E' se he'he' avoe' e non peöm pa taëen man. ³³ A taëen man pe Sosoenēn ivēh, a te' vēh to kunah tane' voh ma' manuh pa vöön va kin, pare' he' o to'to' pe' manih po oeh vēh.”

³⁴ Kee piun a soe pe Ieesu', pare soe pan, “Topoan, taneo non kuru nēn se he'he' tamoan va kov e nom pemöm manih pa taëen pamēh.”

³⁵ Ke Ieesu' piun raoe pare' soe pan, “Eö' koman a taëen va po to'to' tamoan. Eteh se keh nö ma' peö', ko vaman a non neo', pare' vavatet rakah non a soe peö', e' se kon en po to'to' tamoan, pare' hikta se hara' hah non o maë me o manoe.* ³⁶ Eö' to soe moaan ke voh eo' peöm, eöm to ep voh em peö' a taëen to tane' ma' pa vöön va kin, ivëhkëk, eöm to hikta iu vaman a nem neo'. ³⁷ A napan kurus rakah varih ne Tamön to he' vahik voh en pee peö', kee nö ee ma' manih peö'. A te' to nö ma' peö', eö' to hikta antoen no' a veo eah. Ahik, eö' se öt eo' pe'. ³⁸ Suk ataeah, eö' to tane' voh ma' manuh pa vöön va kin, parö' hikta onöt no' a suk o iu koman peö'. Eö' to tane' voh ma' pa vöön va kin marën a suk o iu pa te' vëh to vanö voh a ma' neo' kö' nö ma'. ³⁹ Ko iu pa te' vëh to vanö a ma' neo', kö' kunah tane' ma' pa vöön va kin to te' va non manih, eö' to hikta se varakah no' ta pah te' va pa napan varih ne' to he' voh a neo'. Eö' se kunkuin eo' pee po poen no oeh se hik. Ee se sun kurus ee po vahutët pe Sosenen. ⁴⁰ Ko iu pe Tamön to te' va non manih, a napan varih to ep voh ee peö' e Koa' pe', pare vaman a soe peö', ee to kon ee po to'to' tamoan. Ko poen no oeh se hik, eö' se kunkuin hah eo' pee, kee to'to' hah ee.”

⁴¹ O Jiu' to pënton e Ieesu' to soe pan e' a taëen va pa vööv va kin to kunah ma' manih po oeh, pare heve ov ee pe' ko vaato me ee pe'. ⁴² Pare soe ee pan, “A te' va'ih e Ieesu' e koa' pe Jeosëp, ke ea varih to nat vavih rakah e no pe tamaneah pen sinaneah. Vahvapo'nih ke' soe pan e' to tane' ma' pa vöön va kin?”

⁴³ Ke Ieesu' piun a soe pee, pare' soe pan, “Suk öm a soe peö', paröm koe a vakihkiuh me a neo'. ⁴⁴ E Tamön a paeh ro to vanö voh a ma' neo' kö' nö ma'. Ka hikta pah te' to onöt non a nö ma' manih peö' po kokoman koman pe'. Ahik, e Tamön se he' eah o kokoman, pare' me ma' eah manih peö'. Ko poen no oeh se hik, eö' se kunkuin tane' hah eo' pe' po vapeepe, ke' kon en po to'to'. ⁴⁵ A soe to kiun non manih po Vavaasis po Te' Vanënën Soe to te' va non manih pan,

‘E Sosenen se vavaasis a napan kurus’, *Ais 54:13*

kee pënton a soe pe', pare nat in poë, pare nö po' ma' manih peö'. ⁴⁶ A hikta pah te' to ep voh non pe Tamön, a te' varoe kovëh to te' me voh non poan to nö voh en ma', e' varoe kuru to nat non poan. A te' pamëh ivëh, eö'. ⁴⁷ Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, eteh to te' me non o vaman, pare' vaman a no neo', e' to kon en po to'to' tamoan. ⁴⁸ Eö' koman rakah a taëen va po to'to' tamoan. ⁴⁹ A kën sipuineöm to ëen voh o mana' manuh pa moeh upin, ivëhkëk, ee to mëtmët voh ee. ⁵⁰ Ivëh ka taëen vëh to kunah tane' voh ma' pa vöön va kin, etereh to ëen a taëen pamëh, ee to hikta antoen ne a mët. ⁵¹ Eö' a taëen va po to'to' tamoan to kunah tane' voh ma' pa vöön va kin. Etereh to ëen a taëen pamëh ee to hikta onöt ne a mët, ee se kon ee po to'to' tamoan. Ka taëen pamëh e' a sionineo' nö' se he' a napan kurus va po oeh vëh, kee kon tane' o to'to' tamoan manih pe'.”

⁵² Ko Jiu' pënton a soe va'ih, pare taneo ee pa vaato vasuka' me e Ieesu', pare to soe ee pan, “Vahvanih ka te' vëh se makën a ra pa sionineah?”

⁵³ Ke Ieesu' piun raoe, pare' soe pan, “Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, eöm se keh hikta ëen a sionineo' e Koa' Te Pa Napan Kurus, me eöm se keh hikta kaak o era' peö', eöm hikta onöt nem a kon o to'to' vamaman. ⁵⁴ O te' varih to ëen a sionineo', pare kaak o era' peö' ee to kon ee po to'to' tamoan. Ko poen no oeh vëh se hik, eö' se kunkuin hah eo' pee, kee kon hah ee pa ma to'to' pee. ⁵⁵ A sionineo' e' a taëen vamaman, ko era' peö' e' o kaak vamaman. ⁵⁶ Ko te' varih to ëen a sionineo', ko kaak o era' peö', ee to te' e ne manih peö', kö' te' e no' manih pee. ⁵⁷ E Tamön to'to' tamoan vëh e Sosenen, to vanö voh a ma' neo' kö' te' me no' o to'to' tamoan manih po kikis pe'. Ivëh, keteh to ëen a sionineo', e' se kon en po to'to' tamoan manih po kikis peö'. ⁵⁸ Eö' to hikta te' va no' manih, pa taëen vëh no a kën sipuineöm to ënëen voh ne pa moeh upin. Ee to ëen voh a taëen pamëh,

* **6:35:** E Ieesu' to he' a soe vapipino' vëh. Ka pusun in a soe vapipino' pamëh to te' va non manih. Eteh to vaman non e Ieesu', a apeneah to hikta se hara' hah non o maë me o manoe. A apeneah se vaeö tamoan va kov e non manih pa ö ne' to vatös me non e Ieesu'.

ivëhkëk, ee to mëtmët ee. Ke eö' va'ih, eö' a taëen to kunah tane' ma' manuh pa vöön va kin. Ketherah to ëen a taëen pamëh ee se kon ee po to'to' tamoan.”

⁵⁹ Manih pa koman a vöön va Kapaneam ne Ieesu' to te' non nën, pare' vavaasis non a napan pa ma soe poë varih pa koman a iuun hinhin sone' po Jiu'.

⁶⁰ O vamomhë peo to pënton a soe pe Ieesu' ka ma upöm soe va ee manih pan, “O vavaasis va'ih to parin a hiva'. Eteh to onöt non a pënton a soe va'ih, ko nat vamaaka a pusuneah, pare' vatet?”

⁶¹ Ivëhkëk, e Ieesu' to nat en pa ma vamomhë pe' to vaiihi suk e ne pa soe pe'. Ivëh ne' to soe suk ke raeo pan, “O vavaasis vëh mirö' kës e non pa ma vaman peöm?”
⁶² E' se po' te' vah va non nih pa ö nöm se ep a neo' e Koa' Te' Pa Napan Kurus se peah hah manuh pa vöön ne' to tane' voh ma'? ⁶³ A Tuvuh Vasio' ivëh to he'he' non sih a napan o to'to' tamoan. Ko sionin hikta onöt non a he' o to'to' tamoan manih pa te'. Manih pa soe nö' to vavaasis a no' neöm, a Tuvuh Vasio' koman to vakikis non o vavaasis peö'. ⁶⁴ Ivëhkëk, a ma papaeh te' to te' nö ne manih peöm, ee to hikta vaman a ne neo'.”

Manih po poen ne Ieesu' to taneo en pa vavaasis a napan, e' to nat voh en pe retereh ivarih to hikta vaman ne poë, me a te' vëh se vikuh in poan manih po te' varih to hat ov e ne poë. ⁶⁵ Ivëh, ne Ieesu' to soe suk va i raeo manih pan “Iva'ih a tah nö' to koman voh no', parö' soe pan, ‘Ahikta pah te' to antoen non a nö ma' manih peö', pa ö ne Tamön se keh hikta vanö ma' poan, ke nö ma' peö'.”

⁶⁶ E Ieesu' to sosoe va ko non manih, ko upöm vamomhë peo pe' nö vakëkëh këh ee pe', pare hikta te' va'peh hah me ne poë. ⁶⁷ E Ieesu' to hi en pa havun me ra poa vamomhë pe' pan, “Eöm me kuru to kehkeh këh e nem peö' oh?”

⁶⁸ Ke Saëmon Pita' piun a soe pe', pare' soe pan, “Topoan, emöm se keh këh a oah pamöm nö ko te' va'peh me po' nem eteh? Emöm to hikta iu këh a nom oah, suk ataeah, a soe varoe ko pën ivëh to he' a no

möm o to'to' tamoan. ⁶⁹ Emöm to vaman e nem pën, pamöm nat e nem pën a Te' a Vivihan to tane' voh ma' manuh pe Sosenën.”

⁷⁰ Ke Ieesu' piun a havun me ra poa vamomhë pe', pare' soe ke raeo pan, “Eö' to kon voh eo' peöm a havun me ra poa vamomhë peö', vahvapo'nih ka paeh va peöm tavus en a ora' hat?”

⁷¹ E Ieesu' to sosoe non a soe va'ih suk e sunai' e Saëmon va Iskariot vëh e Jiutas. E Jiutas e' a paeh va pa havun me ra poa vamomhë pe'. Amot ne' se vikuh en pe Ieesu' manih pa koreera napan varih to hat ov e ne poë, kee ip vamët ee pe'.

7

A Kën Kea Pe Ieesu' To Hikta Vaman Ne Poë

¹ E Ieesu' to vaasis vahik en pa napan pa soe va po to'to' tamoan, pare' vavatvi vah kov e non pa muhin va Galili'. E' to hikta koman non a nö manuh pa muhin va Jiutia'. Suk ataeah, a ma pah te' susunön po Jiu' to kehkeh ip vamët ne poë.

² A ma poen vivihan po Jiu' to vatët ee.*
³ Ivëh, ka ma kea pe Ieesu' soe ke poë pan, “Vahvanih kën hikta këh a muhin va'ih parën nö manuh pa muhin va Jiutia' ko nok ta ma tah vatoksean nën, ka ma vamomhë pën me ra napan ep? ⁴ Ta pah te' se keh iu non, pan a napan se nat vavih poë, e' se nat non nonok vakooan non a ma kiu pe'. Eën se keh iu nok rakah nom a ma kiu poë varih, eën se sun vateera' rakah manih pa matëëra napan kurus.” ⁵ A kën kea koman pe' to hikta vaman ne poë, ivëh, nee to soe suk vamanih.

⁶ Ke Ieesu' piun a ma soe pee pare' soe ke ra poë pan, “O poen nö' se nö manuh Jerusalëm to hikta öök avoe' non ma'. Ivëhkëk, a ma poen kurus peöm pa nö nën to tavus vahik voh ee. ⁷ A napan va po oeh vëh to hikta onöt ne a rës a neöm. Ivëhkëk, ee to rës e ne peö', suk eö' to sosoe tavus no' a ma taate' hat nee to nonok ne sih. ⁸ Ivëh, kôm se nö ko tönun va'peh me a ma upöm peöm manuh Jerusalëm pa ma poen vivihan po Jiu'. Ivëhkëk, o poen nö' se nö Jerusalëm pa vakum me a napan pa ma

* **7:2:** A ma poen vivihan poë varih no a napan va Jiutia' to nö, pare koroh ne pa ma tanu pee, pare kokoman hah ne a ö no a kën sipuire to koroh voh ne pa ma tanu manuh pa moeh upin.

poen vivihan poë varih to hikta öök avoe' non ma'." ⁹ E Ieesu' to soe vakomanih, pare' te' e non manih pa muhin va Galili'.

E Ieesu' To Sun Non Pa Matëëra Napan, Pare' Vavaasis Non Koman A Iuun Hinhin Apuh

¹⁰ O poen no a ma kën kea pe' to nö vahik ee manuh Jerusalëm pa ma poen vivihan poë varih, ke Ieesu' me to nö en. Ivëhkëk, e' to nö aven en pare' hikta iu non a ö no a napan se inan poë. ¹¹ Manih pa ma poen vivihan poë varih no a nap susunön po Jiu' to vavaii vah kov e ne pe', ko vaiihi vah kov e ne pan, "A te' vëh e Ieesu' te' non nih?"

¹² Manih pa topniira nap peo poë varih, ee to vavisvis ke ne pa ma upöm pee, suk e Ieesu'. A ma upöm pee to sosoe ne pan, "E' a te' no a taate' pe' to parin a vih."

Ko upöm soe ee pan, "E' a te' pikpiuk to pikpiuk non sih a napan." ¹³ Ivëhkëk, a hikta paeh va pa napan poë varih to sun pa matëëra napan, pare' soe tavus o kokoman pe' manih pa napan. Suk ataeah, ee to nanaöp e ne po te' susunön po Jiu'.

¹⁴ Po topnin rakah in a ma poen vivihan po Jiu', ne Ieesu' to ho en koman Iuun Hinhin Apuh, pare' taneo en pa vavaasis a napan. ¹⁵ Ko te' susunön po Jiu' pënton o vavaasis pe', pare vatötöhhak rakah ee, pare soe ee pan, "A te' vëh kon tane' ma' o nat vëh nih, e' hikta nö voh pa ta siku?"

¹⁶ Ke Ieesu' piun raoe, pare' soe pan, "O vavaasis va'ih nö' to vavaasis a no' neöm, e' to hikta te' non pan o vavaasis koman peö'. Ahik, o vavaasis va'ih nö' to vavaasis no', e' o vavaasis pe Sosenën a te' vëh to vanö voh a ma' neo'. ¹⁷ Ta pah te' se keh vavatet rakah non a soe pe Sosenën, e' se maaka rakah va non manih pan, o vavaasis nö' to vavaasis no', e' o vavaasis pamëh to tane' rakah ma' manuh pe Sosenën, pare' hikta tane' ma' manih peö'. ¹⁸ Ka te' vëh to vavaasis non a napan po kokoman koman pe', a, a te' pamëh to iu kë koman hah non a ëhnaneah. Ivëhkëk, a te' vëh to vavaasis non a napan, pare' kë non a ëhnan a te' vëh

to vanö voh ma' poan, a, a te' pamëh e' a te' no a taate' pe' to totoopin, me e' a hikta pikpiuk. ¹⁹ Moaan voh ne Mosës to he' voh en peöm po Vavaasis pe', ivëhkëk, eöm to hikta iu nem a vatet o Vavaasis pamëh. Vahvapo'nih köm kehkeh ip vamët e nem peö'?

²⁰ Ka napan to te' vatët ne pe' piun poë, pare soe pan,† "A ora' hat to te' non pën, emöm to hikta kehkeh ip vamët a nom oah."

²¹ Ke Ieesu' vavaato avoe' me e non po te' susunön po Jiu', pare' soe ke ra poë pan, "Eöm kurus varih to ep voh em pa tah vatoksean nö' to nok voh manih pa kove' ruen va Bëtsaëta', paröm töhhak ko hara' vahat rakah em, suk eö' to vato' a te' manih pa koman o Poen Apaapo pea.‡ ²² E Mosës to he' voh en peöm po vavaasis va pa pe a ö kokoaan pa ma pus koa' oete' peöm. E' to hikta te' non pan e Mosës ivëh to he' voh o vavaasis pamëh. Ahik, o vavaasis pamëh to tane' voh en ma' manuh pa kën sipun. Ivëhkëk, komön o Poen Apaapo nöm to peepe e nem pa ma ö kokoaan pa ma pus koa' oete' peöm, ivëh, köm kök em po Vavaasis pe Mosës.

²³ Eöm to kehkeh vatet vavih rakah nem sih o Vavaasis pe Mosës. O Vavaasis pe Mosës to soe non pan, eöm se pe em pa ma ö kokoaan pa ma pus koa' oete' peöm. Ivëh, ko poen va pa pe raoe se keh tavus ma' po Poen Apaapo, eöm se nok em. Eöm heheve suk po' nem ataeah pa ö nö' se vato' hah ta pah te' po Poen Apaapo pea? ²⁴ Eöm se koe a kiiki a ma moeh tah po matan varoe, paröm kokoman vavih voh, ko kiiki po' a ma moeh tah nö' to nonok no' manih pa taate' totoopin."

A Napan To Kehkeh Nat Rakah Ne Pe Ieesu' Eteh

²⁵ A napan to te' ne manih Jerusalëm to pënton e Ieesu' to vavaato va non manih, pare vaiihi e ne pan, "A te' ko vëh no o te' susunön pea to kehkeh ip vamët ne, ha? ²⁶ Ep këk öm, e' to vavaato rakah e non pa matëëra napan. Ka hikta pah te' sunön to

† 7:20: A napan to te' vatet ne pe Ieesu' to hikta nat ne po vaheheve pe Ieesu', me ra nap susunön po Jiu'. ‡ 7:21: Ep hah na pe Jon 5:1-16, ko ëh o vahutët to soe non a ö ne Ieesu' to vato' e voe manih komön o Poen Apaapo, kee taneo ee pa nok vavahat e Ieesu' manih pa ma soe pee.

onöt non a soe ta pah soe manih pe'. A nap susunön pea to nat pö' e ne pe' e Kristo? ²⁷ Ivëhkëk, ea to nat e no pa vöön pe', ko poen ne Kristo vamaman se keh nö ma', ka hikta pah te' to onöt non a nat in a vöön pe'."

²⁸ E Ieesu' to vavaasis non a napan koman a Iuun Hinhin Apuh, pare' soe ke raoe pan, "Oman, eöm to nat e nem peö', paröm koman nem pan eöm to nat e nem pa vöön nö' to tane' ma', ivëhkëk, eöm to hikta nat nem. Eö' to hikta nö voh ma' manih po kiki koman peö'. Ahik, e Tamön vöh to vanö voh a ma' neo' no a taate' pe' a man rakah, neöm to hikta nat nem pe'. ²⁹ Eö' to nat e no' pe', suk eö' to tane' ma' manuh pe', ke e' koman ivëh to vanö voh a ma' neo'."

³⁰ E Ieesu' to soe vakomanih ka ma upöm te' to te' vatët ne pe', kehkeh öt e ne pe', marën a vaho' poë pa nohnoh. Ivëhkëk, a hikta paeh va pee to onöt non a vaket eah. Suk ataeah, o poen ne' se taum a punis me e' se hara' o kamis to me' e non pa tavus ma'. ³¹ Ko te' varih to vaman voh e Ieesu' to vavaasoe e ne, pare soe pan, "O poen ne Kristo se nö ma' e' se kës nok en ta ma tah vatoksean to apuh oah e ne pa ma te' tah vatoksean no a te' vëh to nonok non?"

A Nap Susunön Po Jiu' To Pupunö' Ne Pa Öt E Ieesu'

³² A ma meh Parësi' to tēnan a soe no a napan to vavisvis suk ne a ma tah ne Ieesu' to nonok non. Ivëh, ko te' susunön ësës he', me ro Parësi' vanö ee ma' pa ma to pirisman koman pee to ut ne sih pa Iuun Hinhin Apuh, kee nö ee ma' to öt e Ieesu'.

³³ Ke Ieesu' soe ke ra napan pan, "Eö' hikta se te' varë me a no' neöm manih po oeh vëh. Suk ataeah, eö' se nö hah eo' manuh pe Tamön. E Tamön vëh to vanö voh a ma' neo'. ³⁴ Ke eöm se iu ep e nem peö', ivëhkëk, eöm to hikta onöt nem a taum a neo'. Paröm hikta onöt me nem a vos pa vöön nö' se te' no'."

³⁵ Ka nap susunön po Jiu' vaiihi koman e ne pan, "A te' vëh se nö nih, ka hikta onöt no a taum eah? E' se kës nö manuh pa ma vöön apa'puh varuh Grik no o upöm pea to te' ne, pare' vavaasis a napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ha? ³⁶ Ataeah ne' to koman non, pare' soe suk vamanih pan, 'Eöm se iu

ep e nem peö', ivëhkëk, eöm hikta onöt nem a taum a neo' paröm hikta onöt me nem a nö pa vöön nö' se te' no'."

E Ieesu' To Sosoe Suk Non A Tuvuh Vasio'

³⁷ O poen apuh vëh to vahik non a ma poen vivihan po Jiu' to tavus en, ke Ieesu' sun ko vavaoe suntan rakah en, pare' soe pan, "Koe o te' varih to hara' ne o manoe kee nö ma' manih peö', kö' he' raoe a ruen kee kaak. ³⁸ O Puk Vapenpen pe Sosoenën to soe ka rora pan,

'Etereh to vaman ne a ma soe peö',

a ruen va po to'to' tamoan se nönö va kov e non ma'

manih pa ma kupu pee.' "

³⁹ E Ieesu' to sosoe suk voh non a Tuvuh Vasio', pare' soe pan, a Tuvuh Vasio' to hikta nö avoe' voh non ma', suk ataeah, e Ieesu' to hikta mët avoe' non to kon o ëhnan apuh. Ivëhkëk, amot no te' varih to vaman ne e Ieesu', ee se kon ee pa Tuvuh Vasio'.

A Napan To Taki Pare Nok O Pöök Kum Te'

⁴⁰ A napan to tēnan a ma soe pe Ieesu', ka ma papaeh pee soe ee pan, "A te' va'ih e' a te' vanënën soe vamaman rakah."

⁴¹ Ka ma meh pee soe ee pan, "A te' va'ih e' e Kristo, a te' ne Sosoenën to vanö voh ma'."

Ivëhkëk, o upöm to sosoe avoe' e ne pan, "Ahik, a te' vëh ne Sosoenën se vanö ma' pa kon hah a napan pe', e' to hikta antoen non a koa' manih pa muhin va Galili', ⁴² suk ataeah, o Puk Vapenpen pe Sosoenën to soe non pan,

'E Kristo se koa' manih po vute' pe Devit.

E koa' pamëh se koa' manih pa vöön pe Devit,

ka ëhnan a vöön vëh ne' se tavus, ivëh Bëtrëhëm.' "

⁴³ Ivëh, ka napan hikta vapöh kokoman suk ta pah soe. A ma papaeh pee to koman ne pan e Ieesu' e' e Kristo, ko upöm sosoe ne pan, "Ahik." ⁴⁴ Ko upöm pee kehkeh öt e ne pe Ieesu', ivëhkëk, a hikta paeh pee to vaket manih pe'.

⁴⁵ Ko pirisman varih to nö pa öt e Ieesu', ee to hah akuk ee manih po te' susunön ësës he', me ro Parësi'. Kee hi ee pee pan, "Eöm hikta me suk ma' e Ieesu' ataeah?"

⁴⁶ Ko pirisman piun raoe, pare soe pan, "A soe no a te' vëh e Ieesu' to vavatvus

non, no a hikta pah te' na to pënton voh, to vavaasis va non nën.”

⁴⁷ Ko Parësi' piun o pirisman, pare hi raeo pan, “E' kës to vapikpiuk me en ma' peöm? ⁴⁸ Eöm to ep voh e nem pemöm o Parësi' no a hikta paeh pemöm to vaman voh eah. ⁴⁹ Ivëhkëk, a napan varih to vaman ne Ieesu' ee to hikta nat ne o Vavaasis pe Mosës. Ivëh, ne Sosenen se vakmis amot suk raeo.”

⁵⁰ E Nikodimus a te' vëh to nö voh pa ep e Ieesu' pa popoen, ke Nikodimus koman a te' to te' non komön o kum te' pamëh, to to vasuka' ke ro upöm pe', pare' soe pan, ⁵¹ “A taate' pea soe vaonöt kës e non pea pa vaho' akuk ta pah te' po vahutët pa ö na to hikta pënton avoe' no a soe pe' para nat po' in ataeah ne' to nok to hat non?”

⁵²⁻⁵³ Ko te' susunön po Jiu', me ro Parësi' to pënton a soe pe Nikodimus, pare hi poë pan, “Eën me kës a to Galili', ha? Inan vavih voh ah pa soe to kiun non po Puk pe Sosenen, parën nat vamanih pan ahikta pah te' vanënën soe se tavus manih pa muhin va Galili'.”

8

E Köövo To Nok A Taate' Hat

¹ A napan to kën ee pa Iuun Hinhin Apuh, pare vahah ee pa ma vöön pee. Ivëhkëk, e Ieesu' to nö en manuh pa Tope Öliv. ² Pa pöstakah ne Ieesu' to tane' hah ma' nën, pare' hah en manuh pa Iuun Hinhin Apuh. Ka napan nö ee ma' manih pe', ko tönun töön poë, ke' iho', pare' taneo en pa vavaasis raeo. ³ Ko te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi', me ee ma' pa pah köövo nee to nat ne sih poë, pan e' a köövo te'te'vaasi', pare vasun poë manih pa matëera napan, ⁴ ko soe ke Ieesu' pan, “Tövavaasis, e köövo vëh to te'te' me non sih a meh voe, e voe pamëh hikta te' non pan e voe koman pe', ahik. ⁵ Eën koman va po' nom nih, o Vavaasis pe Mosës to soe ka rora sih pan, ea se tösvös ee po köövo to nonok ne a ma taate' to matan va ne manih?” ⁶ Ee to nok a soe va'ih pan ee se ep kën ta hanan nee se vaho' koe e Ieesu' po vahutët. Ivëhkëk, e Ieesu' to iho' vaseak, pare' kinkiun en po oeh pa kumis koreneah.

⁷ Kee ihi avoe' e ne pe' pa ma hi. Ivëh, ke Ieesu' takëp ta'ta' ma', pare' soe ke raeo pan, “Etereh varih peöm to te' nem manih kuru to hikta nat ne pa nok a taate' hat, ee se sun, ko vi na a vös vamomoaan manih pe köövo pamëh.” ⁸ E Ieesu' to iho' vaseak hah, pare' kinkiun hahah kov en po oeh pa kumis koreneah. ⁹ Ko te' varih to tēnan ne a soe ne Ieesu' to sosoe non, taneo ee pa nö veveahih. Ee to taneo manih pa nap mamanot, pare' öök non pa napan kurus. Ee to vakëkëh tavus ee pe Ieesu' me e köövo pamëh to sun non pa mataneah.

¹⁰ E Ieesu' to ta'kë ma', pare' hi e köövo pamëh pan, “A napan varih to te' ko ne manih nö nih? Ahikta paeh pee to te' non manih se vaho' a oah po vahutët.”

¹¹ Ke köövo pamëh soe ke Ieesu' pan, “Topoan, ee to vanönö vahik vur ee.”

Ivëh, ke Ieesu' soe ke po' en pe köövo pamëh pan, “Eö' me to hikta se vaho' a no' oah po vahutët. Eën se nö na, parën nat nom nok amot hah a taate' hat pamëh.”

O Maaka Va Po Oeh Ivëh E Ieesu'

¹² Vasuksuk in a ö no te' vavaasis to nat ne o Vavaasis pe Mosës, me ro Parësi' to pupunö' ne e Ieesu'. Ke Ieesu' vavaato avoe' me non pa napan, pare' soe ke raeo pan, “Eö' to te' va no' manih po ëman va po oeh vëh, ka te' vëh to vavatet non a taate' vih me a ma soe peö', e' to hikta antoen non a te' manih pa popoen, e' se kon en po ëman vëh se he' poan o to'to' tamoaan.”

¹³ O Parësi' to tēnan ee pa soe ne Ieesu' to vavaasis non, pare soe ke poë pan, “A ma tamoaan nën to vavaato vavi' suk hah a nom sih me a ma kiu nën to nonok nom, ke' ivëh, a tah no a napan to hikta onöt ne a vaman suk a oah.”

¹⁴ Ke Ieesu' piun raeo, pare' soe pan, “Oman, eö' to vavatvus no' sih a soe to soe suk koman e non peö'. Ivëhkëk, eö' to hikta pikpiuk a no neöm pa ma soe poë varih, ahik, a ma soe poë varih ee a ma soe man. Suk ataeah, eö' to nat e no' pa vöön nö' to tane' voh ma', parö' nat me e no' pa vöön nö' to nönö hah no'. Ivëhkëk, eöm to hikta nat nem pa vöön peö', paröm hikta nat me nem pa vöön poanheh nö' to nönö hah no'. ¹⁵ Eöm to kiiki nem sih a taate' pa te' pa taate' va po oeh vëh, peö' to hikta kiiki no'

a taate' pa ta pah te'. ¹⁶ Ivëhkëk, eö' se keh nok a taate' kiiki te', a taate' kiiki te' peö' a man. Suk ataeah, e' to hikta te' non pan eö' varoe to nonok no' a taate' pamëh, ahik. E Tamön vëh to vanö voh a ma' neo' to te' va'peh me e non peö', kö' kiiki no' a taate' pa te'. ¹⁷ O Vavaasis pe Mosës to soe non pan, ta poa te' se keh soe ta pah tah, pare vapöh kokoman a soe pamëh, ea se vaman ee pataeah nee to soe. ¹⁸ Ivëh, ke eö' koman peheo' to vavatvus no' sih a soe to soe suk koman e non peö', ke Tamön vöh pa vöön va kin to vanö voh a ma' neo' to vava'aus me e non pa ma soe peö'."

¹⁹ E Ieesu' to sosoe va non manih, ko Parësi' hi hah ee pe' pan, "E tamömah vëh nën to tooto suk nom te' non nih?"

Ke Ieesu' piun rae, pare' soe pan, "Eom to hikta nat rakah nem peö' po' Tamön. Eöm se keh nat e nem peö', a, eöm to nat me e nem pe Tamön."

²⁰ E Ieesu' to sosoe non a soe va'ih pa ö ne' to vavaasis non a napan koman A Iuun Hinhin Apuh pa ö ne' to sun vatët non pa ö no a napan to vavaho' ne sih a ma he' pee. Ivëhkëk, a hikta te' to öt poan, suk ataeah o poen ne' se taum a punis me o kamis to me' avoe' e non pa tavus ma'.

E Ieesu' To Soe Pan A Napan To Hikta Onöt Ne A Nö Pa Vöön Ne' To Nö Non

²¹ E Ieesu' to soe hah ke rae pan, "Eö' se nö eo', köm hikta onöt nem a ep hah a neo'. Eöm se mët va'peh me em pa ma hat peöm. Eöm to hikta antoen nem a nö pa vöön nö' to nönö no'."

²² Ivëh, ko te' susunön po Jiu' vaiihi e ne, pare soe pan, "A te' vëh se kës ip vamët hah ea, pe' to sosoe va non manih pan, 'Eöm to hikta onöt nem nö pa vöön nö' to nönö no'?"

²³ Ke Ieesu' soe ke rae pan, "Eöm varih, eöm a napan va vakunah, peö' a te va pa vöön va kin, eöm varih a napan va po oeh vëh, peö' a te' to hikta te' no' pan eö' a te' va po oeh vëh. ²⁴ Ivëh, nö' to soe suk voh ka neöm manih pan, eöm se mët va'peh me em pa ma hat peöm. Oman, eöm se keh hikta vaman a non neo' pan, Eö' Kove Vëh, Eö'! Ka ma hat peöm se te' e ne, köm mët va'peh me em pee."

²⁵ Ko te' susunön po Jiu' hi hah ee pe' pan, "Soe ka möm ah, eën po' eteh?"

Ke Ieesu' piun rae, pare' soe pan, "Po taneo nö' to soe voh keo' peöm peö' eteh. ²⁶ Eö' to te' me no' a ma soe nö' se vaho' rakah manih pa ma taate' peöm. Eö' se iniinan a ma taate' peöm vamanih pa tökiiki te'. Ivëhkëk, eö' se soe varoe ka neöm a ma napan va po oeh vëh, pataeah nö' to pënton manuh pa Te' vëh to vanö voh a ma' neo'. Ka Te' pamëh, e' a sosoe man."

²⁷ O te' susunön po Jiu' to hikta nat ne pe Ieesu' to sosoe vanat e non pee pe Tamaneah, Sosenën. ²⁸ E' to soe ke rae pan, "A poen nöm se kë a neo' e Koa' Te' Pa Napan Kurus manih po naon, eöm se nat va po' em manih pan, Eö' Kove Vëh, Eö'! Eöm me se nat va e nem manih pan a ma tah kurus nö' to nonok no', nö' to hikta nonok no' pa tasun me o kokoman koman peö'. Ahik, a ma tah kurus varih nö' to nonok no' sih, e' a ma tah ne Tamön vöh pa vöön va kin to vataare voh a neo' kö' nonok no'. ²⁹ E Tamön vöh pa vöön va kin to vanö voh a ma' neo', pare' te' va'peh tamooan me e non peö'. Ka ma tah nö' to nonok no' sih, ee a ma tah to he' vaeö ne sih poë, ke' hikta onöt non a anoe a neo' pa ta pah poen." ³⁰ E Ieesu' to sosoe va ko non nën, ka nap peo vaman ee pe'.

A Soe Man Se Nok A Napan Kee Tavus Këh A Taate' Hat

³¹ E Ieesu' to soe ke ra napan va Israë'l varih to vaman poë pan, "Eöm se keh vatet vavih rakah a soe peö', paröm öt vakis o vaman me o vavaasis peö', eöm se tavus rakah em o vamomhë peö'. ³² Paröm nat va nem manih pan a ma soe peö' ee a ma man rakah, ka ma soe man poë varih se me hah ee peöm manih pa taate' te' vavih."

³³ Ka napan varih to tēnan ne a soe pe Ieesu' piun poë, pare soe pan, "Emöm to nat e nem pemöm ö pus koa' pe Abraham, ka hikta paeh pemöm to tavus voh a te' kikiu akuk manih pa ta meh te'. Vahvanih kën soe kamöm pan, 'Emöm se tavus vavih hah?' "

³⁴ Ke Ieesu' piun a soe pee, pare' soe pan, "Eö' to soe vaman rakah ke voh eo' peöm, o te' varih to nonok ne sih a ma taate' hat, ee o te' to kiu akuk ne manih paan a taate' "

hat. ³⁵ O te' kikiu akuk to hikta a onöt ne a te' manih pa iuun pa kën tom taman varih to matop ne raoe. Ahik, o koa' varoe to antoen ne a te' tamoan manih pa iuun pee ra kën tom taman. ³⁶ Ivëhkëk, keö' e Koa' pe Sosenën se keh va'aus a neöm, köm tavus këh ma' a taate' hat, a, eöm se te' tamoan nem manih pa taate' te' vavih. ³⁷ Eö' to nat e no' peöm o pus koa' pe Abraham. Ivëhkëk, eö' to nat e no' peöm to kehkeh ip vamët e nem peö'. Suk eöm to hikta iu tēnan nem a soe peö', paröm öt vakis. ³⁸ Eö' to sosoe ke no' peöm pa ma taneah ne Tamön to soe voh ka neo'. Ivëhkëk, eöm to nonok e nem pa ma taate' nöm to kon tane' voh manih pe tamēneöm."

³⁹ O te' susunön po Jiu' to pēnton a soe pe Ieesu', pare soe ee pan, "E tamamöm e Abraham."

Ke Ieesu' piun raoe, pare' soe pan, "Eöm se keh te' vamaman voh nem pan eöm a pus koa' pe Abraham, eöm se nonok e nem pa ma tah ne Abraham to nonok voh non. ⁴⁰ Eö' to sosoe ke no' peöm pa ma soe man, nö' to tēnan manuh pe Sosenën. Ivëhkëk, eöm to pupunö' e nem pa ip vamët a neo'. E Abraham to hikta nok voh ta tah to matan va non manih pa ma taate' nöm to nonok nem. Ahik. ⁴¹ A ma taate' varih nöm to nonok nem, e' a ma taate' nonok voh pe tamēneöm."

Ivëhkëk, o te' susunön po Jiu' to soe ee pan, "Emöm to hikta te' va nem manih po koa' varih to hikta nat ne pe tamēere. Emöm to te' ro me nem a pah Tamamöm, ivëh e Sosenën."

⁴² Ke Ieesu' soe ke raoe pan, "E Sosenën se keh te' vamaman non pan e' e Tamaneöm, köm onöt e nem pa iu a neo'. Suk ataeah, eö' to tane' voh ma' manuh pe', parö' te' no' manih kuru. Eö' to hikta nö voh ma' manih pa tasun me o kiki koman peö'. Ahik, e Sosenën koman to vanö voh a ma' neo', kö' nö ma' manih po oeh vëh.

⁴³ Eöm to hikta iniinan vavih pataeah nö' to sosoe no' sih, suk eöm to hikta iu tēnan nem o vavaasis peö'. ⁴⁴ Eöm o pus koa' vamaman rakah pe susun po ora' hat. Eöm to iu nok rakah nem a ma taate' ne' to iu non. Moaan voh po taneo ne' to hinën a napan pa ip vamët raoe. Pare' te' non pa vapikpiuk a soe man. Suk ataeah, a soe

man to hikta te' non manih pe'. Ko poen ne' se nok o piuk, ko piuk pamëh vateera' en pe', e' e taman rakah in a taate' piuk. ⁴⁵ Eö' to sosoe vatëh ke no' sih peöm pa taate' man, ivëhkëk, eöm to hikta vaman nem a tah nö' to sosoe no'. ⁴⁶ Eteh rakah va peöm to nat non a hat nö' to nok voh? Eö' to vavaasis a no' neöm sih pa soe man. Eöm hikta vaman suk po' nem a soe peö' ataeah? ⁴⁷ A te' to kon a soe pe Sosenën, e' a te' pe Sosenën. Ivëhkëk, eöm varih o te' to hikta tēnan nem a soe ne Sosenën to sosoe non, eöm to hikta te' nem pan eöm o pus koa' pe Sosenën."

A Tasun Pe Ieesu' To Apuh Oah E Non Pa Tasun Pe Abraham

⁴⁸ Ko te' susunön po Jiu' piun a soe pe Ieesu', pare soe pan, "A tuvuh hat to te' non pën, suk eën a to Samëria'. A soe kës pemöm a man, ke' ataeah?"

⁴⁹ Ke Ieesu' piun raoe, pare' soe pan, "Ahikta ora' hat to te' non manih peö', eö' to kë varoe ko no' sih e Tamön. Ivëhkëk, eöm to hikta iu kë nem sih a te' ëhnaneo'. ⁵⁰ Eö' to hikta kehkeh no' pan, ta te' se kë ëhnaneo', ahik, e' to te' ro non a pah tökiiki Te' ivëh e Sosenën se kë a ëhnaneo'. Köm inan, paröm nat po' a soe peö' a man. ⁵¹ Eö' to soe vaman rakah keö' peöm, etereh to vaman ne o vavaasis peö' ee to hikta onöt ne a mët."

⁵² Ko te' susunön po Jiu' piun poë, pare soe pan, "Kuru emöm to nat vavih em pën no a ora' hat to te' non manih pën. O te' vanënën soe ke Abraham to mētmēt vahik voh ee. Ivëhkëk, eën to sosoe avoe' e nom pan, 'Etereh to vaman ne o vavaasis pën, ee hikta se mēt ne.' ⁵³ Eën koman kës nom pan a tasun pën to apuh oah e non pa te' tasun pe tamaara Abraham, me ro te' vanënën soe varih to mēt voh, eën koman nom pan eën eteh?"

⁵⁴ Ke Ieesu' piun a soe pee, pare' soe pan, "Eö' se keh ta koman hah a no', a, a taate' ta hah ö', se te' e non a tah akuk. Ka Te' vëh to kë non a ëhnaneo', e' e Tamaneo'. Ivëhkëk, eöm to sosoe nem pan, 'E' e Sosenën peöm."

⁵⁵ Eöm to hikta nat vavih rakah nem pe'. Eö' se keh soe ka neöm pan eö' to hikta nat vavih rakah no' eah, eö' se tavus rakah eo' a te' pikpiuk vamanih peöm. Ivëhkëk, eö' to nat vavih rakah e no' pe' e Tamön, parö'

tënan vavih rakah e no' pa ma taneah ne' to sosoe ka no neo'.

⁵⁶ E sipuineöm Abraham to hara' suntan rakah voh e non po vaeö pa poen nö' to nö ma'. E' to ep vahik voh en po poen pamëh nö' to nö ma' ko kokoman pe' puh rakah e non po vaeö."

⁵⁷ Ko te' susunön po Jiu' soe pan, "Eën to hikta ep avoe' voh nom pe Abraham, suk ataeah, eën to hikta manot onöt avoe' nom to 50 kirismas."

⁵⁸ Ke Ieesu' piun rae, pare' soe pan, "Eö' to soe vamaman rakah ke voh eo' peöm, moaan voh ne sinan e Abraham to me' avoe' voh e non pa vahuh poan, eö' to te' momoaan voh e no', parö' te' avoe' va e no' manih kuru."

⁵⁹ E Ieesu' to soe vakomanih, ka napan kokon ee po vös to tösvös in poë, ivëhkëk, e' to ro këh en pee, kee hikta ep hah ne poë to këh tavus en pa Iuun Hinhin Apuh.

9

E Ieesu' To Vato' Hah A Te' Keho'

¹ E Ieesu' to nönö nö non, pare' ep a pah te' keho' to te' non ne sinaneah to vahuh voh poan a keho'. ² Ka ma vamomhë pe' hi poë pan, "Tövavaasis, a hat peteh ivëh to nok voh a te' vëh ke sinaneah vahuh voh poan a keho'? A hat pe', ke', a hat pe sinaneah pen tamaneah?"

³ Ke Ieesu' piun rae, pare' soe pan, "E' to hikta te' non pan a hat voh pa te' vëh pen sinaneah, ke tamaneah, nee to nok voh ka te' vëh tavus a te' keho'. Ahik, A te' vëh to tavus keho' voh, pan a napan se ep a kiu me o kikiu pe Sosoenën se tavus vateera' manih pe'. ⁴ Kuru no a potan to te' avoe' e non ka se kikiu avoe' e no pa ma kiu pe Sosoenën vëh, a Te' to vanö voh a ma' neo'. A muhin se poen ka hikta te' to antoen non a nok hah ta kiu. ⁵ Kuru nö' to te' no' manih po oeh vëh, eö' to te' va e no' manih po ëman va po oeh."

⁶ E Ieesu' to soe vahik vakomanih, pare' teo en manih po oeh. Ko vapuputo' en pa si' ö oeh, pare' kon ko vaho' en pa ö puto' pamëh manih pa matan a te' keho' pamëh.

⁷ Pare' soe ke poan pan, "Nö ah, parën pupui a matömah manuh pa kove' ruen va Siroam." A pusun in a ö soe vëh Siroam to soe va non manih pan, "Vanö eah. Ke' nö."

Ivëh, ka te' pamëh nö ko pupui a mataneah pa kove' ruen pamëh. Ka mataneah vih en, ke' ep vavih en.

⁸ Ivëhkëk, a ma meh pe' me ro upöm te' to inan poë a te' vëh to hinhin tah voh non a napan, pare soe pan, "E' kës ko vëh a te' vëh to iho' voh non sinten hanan, pare' hinhin tah non sih a ma napan, ha?"

⁹ Ko upöm soe ma' pan, "A, e' akuk kës kuru a te' pamëh." Ivëhkëk, o upöm to soe ee pan, "Ahik, a meh te' ivëh to matan ro va non manih pe'."

Ka te' pamëh soe koman ken pa napan poë varih pan, "Ahik, eö' akuk kuru a te' pamëh."

¹⁰ Ka napan poë varih hi ee pe' pan, "A matömah vih vahvanih?"

¹¹ Ke' piun rae, pare' soe pan, "A te' vëh nee to popoka' ne poë e Ieesu' to vapuputo' o oeh, pare' vaho' manih pa mataneo'. Pare' soe ka neo' pan, eö' se nö ko pupui a mataneo' manuh pa kove' ruen va Siroam. Ivëh, kö' nö ko pupui eo' pa mataneo' nën, ka mataneo' vih en, kö' ep vavih eo'."

¹² Kee hi hah ee pe' pan, "Ka te' pamëh te' po' non nih?"

Ke' piun rae, pare' soe ke rae pan, "Eö' to hikta nat no' pe' me a ö ne' to te' non."

¹³ Ka napan me ee ma' pa te' voh vëh a keho' manih po Parësi'. ¹⁴ O poen ne Ieesu' to nok vavih hah voh a matan a te' pamëh, e' o Poen Apaapo. ¹⁵ Ivëh, ko Parësi' hi ee pa te' pamëh pan, "A matömah vih vahvanih?"

Ka te' pamëh piun rae, pare' soe pan, "A te' pamëh to vaho' a ö puto' manih pa mataneo'. Kö' pupui eah pa kove' ruen va Siroam, ka varu' vakomanih no a mataneo' to takap en, kö' ep vavih eo'."

¹⁶ Ivëhkëk, a ma meh to Parësi' to soe pan, "A te' vëh e Ieesu' to hikta vavatet vavih non a taate' va po Poen Apaapo pea."

Ivëhkëk, o upöm Parësi' to soe pan, "A te' vatösoe va pa nok vatëh a ma taate' hat to hikta onöt non a nok a ma tah vatoksean varih." O Parësi' to hikta vapöh kokoman me ne o upöm pee.

¹⁷ Ko Parësi' hi hahah kov ee pa te' pamëh pan, "Eën koman va nom nih pa te' vëh to nok vavih pa matömah?"

Ka te' pamëh piun rae, pare' soe pan, "Eö' to koman no' pan e' a te' vanënën soe."

¹⁸ Oman! Moaan voh no a te' pamëh to te' keho' voh e non. Ivëhkëk kuru no a mataneah to vih en. O te' susunön po Jiu' to hikta vaman ne a soe pa te' pamëh, pare vaoe ee na pe sinaneah pen tamaneah, kee nö ee ma'. ¹⁹ A poa manot to nö ee ma', ko te' susunön po Jiu' hi ee pee pan, "E koa' ko peöm ivëh ne eöm to sosoe nem pan e' to tavus voh e koa' a keho', ha? Vahvapo'nih no matan e koa' peöm to vih hah?"

²⁰ Ka poa manot piun raoe, pare soe pan, "Emöm to nat rakah e nem pe koa' va'ih, e'e koa' pemöm to koa' voh en ma' a koa' keho'. ²¹ Ivëhkëk, emöm to hikta nat nem a mataneah vih vahvanih, hi öm eah, pe' to apuh onöt e non pa vaato koman." ²² E tamaneah pen sinaneah to soe vamanih, suk ee to nanaöp e ne po te' susunön po Jiu'. O te' poë varih to noh ee pa soe to soe non pan, eteh se keh poka' e Ieesu' e Kristo a te' ne Sosenën to vanö ma', ee se veo tavus këh ee pe' pa iuun hinhin sone' pee. ²³ E' akuk kuru a ö no a poa manot to soe suk vamanih pan, "Hi öm eah, pe' to apuh onöt e non pa vaato koman."

²⁴ Ivëh, ko te' susunön po Jiu' vapöök vaoe ee na pa te' pamëh, pare soe ke poë pan, "Eën se kë rakah a ëhnan e Sosenën pa ö nën se nok a soe kikis pën, a man. Emöm to nat vahik voh em pa te' vëh nën to sosoe suk nom. E' a te' va pa nok vatëh a ma taate' hat."

²⁵ Ka te' vëh to koa' voh ma' a keho' soe en pan, "Eö' to hikta nat vavih no' pe', e' a te' nonok hat, ke' ahik. A pah tah ro ko nö' to nat no' ivëh, moaan voh eö' a keho', ka kuru ne' to nok vavih hah en pa mataneo' kö' ep vavih eo'."

²⁶ Ko te' susunön po Jiu' hi hahah kov ee pe' pan, "E' nok vah va ka oah nih? Ka matömah vih hah?"

²⁷ Ke' soe ke raoe pan, "Eö' to soe vahik ke vur eo' peöm, eöm to hikta pënton vavih pö' vu nem. Eöm kehkeh nat vavih suk nem ataeah? Eöm to kehkeh tavus me pö' nem o vamomhë pe', ha?"

²⁸ Ko te' susunön po Jiu' vavovoeak poë, pare soe pan, "Eën me po' pö' a meh vamomhë pe', toh? Pemöm varih, emöm o vamomhë pe Mosës. ²⁹ Emöm to nat e nem pe Sosenën to vavaato me voh non sih e

Mosës. Ivëhkëk, emöm to hikta nat rakah nem a te' vëh to vavih hah a matömah, tane' ma' nih."

³⁰ Ka te' voh vëh a keho' piun raoe, pare' soe pan, "Eöm to nok a soe va'ih a vatoksean rakah, paröm soe pet em pan, eöm to hikta nat nem a te' pamëh tane' ma' nih. Pare' nok vavih a mataneo'. ³¹ Ea kurus to nat e no pe Sosenën to hikta onöt non a pënton a soe pa te' vëh to nonok vatëh non a ma taate' hat. Ivëhkëk, e' se pënton varoe a hin po te' varih to pënton ne a soe pe', pare vavetet ne. ³² Moaan voh, pare' öök non manih kuru, na to hikta tēnan voh no ta pah te' ne sinaneah to vahuh voh poan a keho' ka meh te' nok vavih hah a mataneah, ke' ep vavih hah. ³³ E Sosenën se keh hikta vanö voh ma' a te' pamëh, ke' hikta onöt non a nok ta pah tah."

³⁴ Ko te' susunön po Jiu' piun a soe pa te' voh vëh a keho', pare soe, "E sinömah to vahuh voh oah, no a hat to puh rakah non manih pën. Eën kehkeh vavaasis a no möm öh?" Ee to soe vahik vakomanih, pare veo tavus këh ee pe' pa iuun hinhin sone' pee. Ke' nö en.

A Te' To Hikta Vaman Non, E' To Te' Va Non Manih Pa Te' Kehö'

³⁵ E Ieesu' to pënton en pa ma soe va pa ö no te' susunön po Jiu' to veo ee pa te' voh vëh a keho'. Ke Ieesu' taum poan, pare' soe ke poan pan, "Eën vaman kës e nom pe Koa' Te' pa Napan Kurus?"

³⁶ Ka te' voh vëh a keho' pamëh piun a soe pe Ieesu', pare' soe pan, "Topoan, eteh e Koa' Te' Pa Napan Kurus, nö' se vaman eah?"

³⁷ Ke Ieesu' piun poan, pare' soe pan, "Eën to ep voh eom pe', e' e Koa' Te' Pa napan Kurus ivëh to vavaato me a no moah."

³⁸ Ka te' pamëh piun, pare' soe pan, "Topoan, eö' to vaman e no' pën." Ka varu' vakomanih ne' to vatokon ko kë en pa ëhnan e Ieesu'.

³⁹ Ke Ieesu' soe pan, "Eö' to nö ma' manih po oeh vëh, to kiiki a taate' pa ma napan, me eö' to nö voh ma' pan, o te' kekeho' se

opoep hah. Ko te' varih to opoep voh ne se tavus varu' o te' kekeho'."*

⁴⁰ E' to te' non a ma pah te' susunön po Jiu' to sun vatët ne to pënton a ma soe varih ne Ieesu' to sosoe non, pare hi poë pan, "Eën kës to sosoe nom pan emöm me o kekeho', ha?"

⁴¹ Ke Ieesu' piun raoe, pare' soe pan, "Eöm se keh te' vavoh nem manih po te' kekeho', eöm to hikta onöt nem a teen ta hat. Ivëhkëk, kuru eöm to sosoe nem pan, 'A ma matanmöm to opoep e ne.'† Ivëh, no a ma hat peöm se te' tamoan suk ne."

10

E Ieesu' A Te' To Matop Vavih Non O Sipsip

¹ E Ieesu' to vavaato avoe' me non pa napan, pare' soe ke raoe pan, "Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm. A te' to hikta ho koe ke ma' manih po hopa' oho koe ke po sipsip, e' a te' kakaveo, me a te' vëh to va'naöp a meh te' pare' kon akuk a ma tah pe'. ² Ivëhkëk, a te' vëh to ho koe ke ma' manih po hopa' oho koe ke po sipsip, e' a te' pamëh to matop non sih o sipsip. ³ Ka te' vëh to matop non sih po hopa', peret ken pa te' pamëh ke' ho en ma'. Ko sipsip tēnan inan ee pa to pe', ke' vaoe en pa ëhnëero sipsip koman pe', pare' me tavus en pee. ⁴ E' to me tavus en po sipsip, pare' vovoh nö ke non pee, kee suksuk nö e ne pe', suk ataeah, ee to tēnan inan e ne pa to pe'. ⁵ Ivëhkëk, o sipsip to hikta onöt ne a suk a meh te', ee se rusin këh ee pe', suk ataeah, ee to hikta tēnan inan ne a to pa te' pamëh."

⁶ E Ieesu' to soe vahik ken pa napan pa soe vapipino' pamëh, ivëhkëk, a napan to hikta nat ne pa pusun in o vahutët pamëh. ⁷ Ivëh, ke Ieesu' soe hahah kov en pan, "Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm. Eö' koman e Ieesu' Kristo, eö' to te' va e no' manih po hopa' oho koe ke po sipsip. ⁸ Eö' to hikta te' va no' manih pa napan varih to vovoh voh ka ma' neo', ahik, ee to te' va e ne manih po te' kakaveo me ro te' varih

to va'naöp o upöm te', pare kon akuk a ma tah pee. Ivëh, no sipsip man peö' varih a napan, to hikta tēnan inan suk ne raoe. ⁹ Eö' koman to te' va e no' manih po hopa', keteh to koe ke ma' manih peö' e Sosoenën se hehe en pe'. A te' pamëh, se keh koe ke ma' manih peö', pare' oah koe manih peö'. E' se taum en pa taëën, pare' hikta antoen non a taum ta hat. ¹⁰ A te' kakaveo to hikta nö ma' pa nok ta meh tah, ahik, e' to nö ro ko ma' pa kaveo o sipsip, me ip vamët, me a mirö' raoe. Ivëhkëk eö' koman, eö' to nö voh ma' pa he' o to'to' tamoan peö' manih pee, ko to'to' tamoan pamëh puh rakah non manih pee, kee te' vavih e ne.

¹¹ Eö' koman rakah a te' a pah mamatop sipsip vavih. Ka te' vëh to matop vavih non sih o sipsip ivëh, to he' o to'to' pe' marën a va'aus o sipsip pe'. ¹² Ka te' vëh to kiu moni' varoe non e' to hikta koman tiroë' non a matop vavih o sipsip. Suk ataeah, e' to hikta vaneah non po sipsip poë varih. Ko poen ne' to ep o këh poa to nö ma', e' to rusin këh en po sipsip, ko këh poa poë varih ëën ee pee ko veo vavah ee po upöm. ¹³ A te' kikiu se rusin en, suk e' to kiu moni' varoe ko non. E' to hikta iu matop vavih non o sipsip.

¹⁴⁻¹⁵ Eö' koman a te' to matop vavih no' sih o sipsip. Eö' to nat vavih rakah e no' po sipsip peö' vamanih pa ö ne Tamön vöh kin to nat vavih va ka non neo'. Ko sipsip peö' to nat vavih e ne peö' vamanih pa ö nö' to nat vavih va i no' sih e Tamaneo' Sosoenën. Keö' koman se he' o to'to' peö' marën a va'aus a napan, ka napan ip vamët a neo', kö' mët marën a va'aus o sipsip peö'. ¹⁶ Eö' to vaneah no' o upöm sipsip, ko sipsip poë varih to te' tavus këh e ne pa panis sipsip peö', eö' to kehkeh me ho no' ma' o sipsip poë varih pa panis peö'. Kee sih tēnan ne a to peö' ke' te' non a pah te' ro to ut non po sipsip poë varih pa koman a pah panis. ¹⁷ E Tamön to iu suntan rakah e non peö', suk ataeah, eö' to nat e no', peö' se he' o to'to' peö' pa mët, parö' kon hah eo' po

* **9:39:** O poen ne Ieesu' to soe vamanih pan "o te' kekeho', ka pusun in a soe vapipino' va'ih to soe suk non o kokoman pa napan. E Ieesu' to peret o kokoman pa ma pah te' varih to nat ne sih poë, pan e' e Kristo. Ko upöm to koman vapiun ne pan ee to nat e ne po poen ne Kristo se nö ma'. Ivëh, ne Ieesu' to vanun suk a ma kokoman pee, kee tavus va ee manih po te' kekeho'. † **9:41:** A pusun in a soe va'ih, "Emöm to ep vavih e nem pa ma matanmöm", to soe va non manih pan, "A ma taate' pemöm to vihvih".

to'to' pamëh. ¹⁸ E Tamön to soe vakis voh ka neo' a nok vamanih, ka hikta pah te' to onöt non a kon këh a neo' po to'to' peö'. Eö' koman to te' me no' o kikis va pa he' o to'to' peö' manih pa mët. Parö' te' me e no' po kikis va pa kon hah o to'to' pamëh.”

¹⁹ O te' susunön po Jiu' to pënton a soe va'ih ne Ieesu' to nok ko taki vakëh ee, pare hikta vapöh kokoman hah ne. ²⁰ Ko upöm te' peo va po te' susunön po Jiu' soe ee pan, “A ora' hat to te' non manih pa te' vëh. A ora' pamëh to vapapön non poan, ke' tooto pinpiun non. Eöm pëpënton suk nem a soe pe' ataeah?”

²¹ Ko upöm pee soe ee pan, “A te' no a ora' hat se keh te' non pe' ke' tooto pinpiun non, e' to hikta antoen non a soe ta soe to matan va non manih, a ora' hat onöt kës e non pa kap hah a matan a te' keho', ke' ep vavih hah?”

O Te' Susunön Po Jiu' To He' Tonun Ee Pe Ieesu'

²² Manih pa ma poen tutuvuh no a napan to tönun manih Jerusalëm, pare vaeö ne o poen nee to peret voh a Iuun Hinhin Apuh pee. ²³ Ke Ieesu' koe ke ma' pa vo nee to popoka' ne a vo pe Solomon. A vo pamëh to te' non koman a Iuun Hinhin Apuh va Jerusalëm. ²⁴ Ko te' susunön po Jiu' nö ma', pare tönun töön poë. Pare hi poë pan, “Soe kamöm ah, o poen poanheh nën se soe vamaaka kamöm, eën eteh, eën se keh te' nom pan eën e Kristo?*" Soe vamaaka po' ka möm ah.”

²⁵ Ke Ieesu' piun rae, pare' soe pan, “Eö' to soe vamaaka ke voh eo' peöm, ivëhkëk, eöm to hikta vaman voh nem a soe peö'. A ma tah vatoksean nö' to nonok voh no' manih pa ëhnan e Tamön, to vataare e ne peö' eteh. ²⁶ Ivëhkëk, eöm to hikta iu vaman nem, suk ataeah, eöm to hikta te' nem pan eöm o sipsip peö'. ²⁷ O sipsip peö' to tēnan inan e ne pa to peö'. Kö' nat e no' pee, kee suksuk vah e ne sih peö'. ²⁸ Eö' to he' voh eo' pee po to'to' tamoaan peö', kee hikta onöt ne a ro, ka hikta pah te' to onöt non a he tane' rae manih pa koreneo'. ²⁹ E Tamön to he' voh en peö' po sipsip. E' to apuh oah e non pa ma moeh tah kurus,

ka hikta pah te' to onöt non a he tane' o sipsip peö' manih pa koreneah. ³⁰ Emöm po' Tamön, to te' tamoaan e nem a paeh a te'.”

³¹ Ivëh, ko te' susunön po Jiu' pënton a soe va'ih, pare kokon o vös, ko kehkeh tösvös e ne pe Ieesu'. ³² Ivëh, ne Ieesu' to soe suk va i rae manih pan, “Eö' to nok voh a ma kiu vihvih va pe Tamön, ka ma kiu vihvih poë varih nöm to ep voh em. A hat taeah po' nö' to nok köm kehkeh ip vamët suk a nem neö'?”

³³ Ivëhkëk, o te' susunön po Jiu' to piun poë pare soe pan, “Emöm to hikta iu ip vamët a nom oah suk eën to nonok nom a ma kiu vihvih, ahik, a tah nemöm to kehkeh ip vamët suk a nom oah ivëh, eën to te' me ennom po sionin, parën tooto o'oah e nom pe Sosenën pa ö nën to sosoe nom pan eën to vatoe me e nom pe'.”

³⁴ Ke Ieesu' piun rae, pare' soe pan, “O vavaasis peöm to te' non koman o Puk Vapenpen ne Sosenën to sosoe non pan, ‘Eöm o te' to te' me nem o sionin, eöm kurus o sosoenën.’ *Sng 82:6*

³⁵ “Ka soe to kiun non manih po Puk pe Sosenën pamëh to soe non pan, o te' varih to kon a soe pe Sosenën, ‘Ee ro sosoenën.’ “A soe to kiun non manih po Puk pamëh, e' a soe man, pare' hikta onöt non a panih. ³⁶ Vahvanih köm sosoe nem pan eö' to toto o'oah no' e Sosenën, suk eö' to sosoe ka no' neöm sih pan, ‘Eö' e Koa' pe Sosenën.’ Keö' a te' ne Sosenën to vate' voh, pare' vanö ma', kö' nö ma' manih po oeh vëh.”

³⁷ “Eö' se keh hikta nonok no' a ma kiu ne Tamön to nonok non, a, eöm to hikta se vaman nem a ma soe nö' to sosoe no' sih.

³⁸ Eöm se keh rës e nem pa vaman a soe peö', koe öm ke' te' non, paröm koe a vaman eah, ivëhkëk, eö' se keh nok eo' pataeah ne Tamön to nonok non, a, vaman varoe a ma tah me a ma kiu nö' to nonok no'. Suk ataeah, eö' to iu rakah no' pan eöm se nat vavih, paröm kokoman vavih vamanih pan, E Tamön to te' non manih peö', kö' te' varu' e no' pe', kemöm po' to te' tamoaan e nem a paeh a te'.”

³⁹ Ko Jiu' kehkeh öt hah e ne pe Ieesu', ivëhkëk, e' to ro aven këh en pee, pare' nö

* **10:24:** A pusun in a ëhnan “Kristo” to soe va non manih pan, “A te' ne Sosenën to vate' ma', ke' nö ma'”.

en.

⁴⁰ E Ieesu' to ro aven käh o Jiu', pare' pahan en pap ruen vöh pa ruen nee to popoka' ne a Jödën. E' to nö, pare' tavus en pa ö vöh ne Jon Tövapupui to taneo voh pa pupui a napan, pare' te' e non nën.

⁴¹ Ka nap peo rakah nö ee ma' manih pe', pare' vavaasoe koman e ne pan, “E Jon to hikta nok voh ta tah vatoksean, ivëhkëk, a ma tah ne' to sosoe suk voh non pa te' va'ih e Ieesu' to tavus vaman ee.” ⁴² E Ieesu' to te' non manih pa ö pamëh ka nap peo rakah vaman ee pa soe pe', me a ma tah ne' to nonok non. Ivëh, kee nat ee pan, e Ieesu', e' e Kristo.

11

A Mët Pe Lasarus Se Vataare O Kikis Pe Ieesu'

¹ A te' nee to popoka' ne e Lasarus to hara' vahat rakah e non pa kamis. Pare' te' non pa vöön nee to popoka' ne Bëtani'. A vöön pamëh ne Maria' pen kea pe' Marta' to te' ne sih. ² E köövo vöh e Maria', e' to ko' voh a mon e Ieesu' po kompo', pare' varak o kompo' pamëh pa uvineah, e vameaneah Lasarus to hara' non a kamis. ³ Ke Maria' pen Marta' ta' ee pa pah te' ke' te' en pa soe pee manuh pe Ieesu', pare' soe ke poë pan, “Topoan, a te' nën to iu vörep nom sih to hara' non a kamis.”

⁴ E Ieesu' to pënton a soe va'ih, pare' soe pan, “A kamis ne Lasarus to hara' non to hikta te' non pan a kamis ne' se mët oah. Ahik, a kamis ne' to hara' non e' a kamis to se vataare a napan o kikis pe Sosenën me a napan se kë a ëhnaneah, ka manih pa hanan pamëh ne Koa' pe Sosenën se kon suk po ëhnan apuh manih pa napan.” ⁵ E Ieesu' to iu vörep rakah non sih a poa tom kea e Marta' pen Maria' ke vameere Lasarus. ⁶ E Ieesu' to nat en pa soe, pare' hikta nö vëvëhö' manuh pa ep e Lasarus. E Ieesu' to te' en po meoh pöök poen manih pa ö ne' to te' non. ⁷ O pöök poen poë varih to oah ee ke Ieesu' ta' en pa ma vamomhë pe', pare' soe pan, “Nös öm ka nö ee manuh pa muhin va Jiutia' manuh pa vöön pe Lasarus.”

⁸ Ka ma vamomhë pe' soe ke poë pan, “Topoan, varu' no Jiu' to kehkeh ip vamët a

nom oah po vös nën. Ka kuru nën to kehkeh hah e nom nën, ha?”

⁹ Ke Ieesu' piun rapoë, pare' soe pan, “A havun me ra poa aoa' to te non pa pae a potan, ha? Ta pah te' se keh nööh vah non pa potan, e' to hikta onöt non a ku', suk ataeah, e' to ep vavih e non po maaka va po oeh vöh. ¹⁰ Ivëhkëk, a te' pamëh se keh pönpön vah non pa popoen, e' se ku' en. Suk ataeah, e' to hikta te' non to maaka se va'aus poan ke' ep vavih non.”

¹¹ E Ieesu' to nok a soe vapipino' va'ih, pare' soe pan, “E vamomhë pea Lasarus to koroh varo rakah en. Varu' vakomanih na se nö, kö' kunkuin hah eo' pe', ke' sun hah en.”

¹² Ko vamomhë soe ke poë pan, “Ivëhkëk, Topoan, e' se keh koroh varoe non, a kamis se hik käh en pe', ke' hara' vavih hah en.”

¹³ O vamomhë pe Ieesu' to hikta nat ne pe Ieesu' to sosoe ke non pee pan, e Lasarus to mët vahik en. Ee to koman ne pan e Ieesu' to sosoe ke non raoe pan e Lasarus to koroh akuk e non.

¹⁴ Ivëh, ke Ieesu' soe vamaaka ke po' en pee pan, “E Lasarus to mët vahik en. ¹⁵ Eö' to ep a no' neöm, parö' te' vaeö no'. Suk eö' to hikta te' va'peh me voh no' eah manih pa poen ne' to hara' non a kamis. Ivëh, ko poen nö' se kunkuin tane' hah eah pa mët, köm ep, paröm vaman po' em peö'. Aeoh, nös öm ka nö ee pa ep eah.”

¹⁶ E Ieesu' to sosoe va ko non manih, ke Tömas vöh a meh ëhnaneah e Didimus, soe ke ro upöm vamomhë pe' pan, “Aeoh, ka nö va'peh me e Ieesu' ka napan sih ip vamët a ra, ka mët va'peh me eah.”

E Ieesu' To Te' Non Manih Pa Vöön Va Bëtani'

¹⁷ E Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to nö, pare' öök vatët ee manih pa vöön va Bëtani', ke Ieesu' nat en pe Lasarus to mët en ko vataana' poen pe' ivëh ne' to pet manih koman a top vös. ¹⁸ A hanan to tane' non pa vöön va Bëtani', ko vos non Jerusalëm, to onöt non a kukön kiromita'. ¹⁹ O Jiu' peo to nö ma' pa ep pe Marta' pen kea pe' Maria', to te' vamö koman ne raoe, suk e vameere Lasarus to mët. ²⁰ E Marta' to pënton en pa soe to soe non pan, e Ieesu' to nö en ma'. E' to sun, pare' tavus käh en pe Maria' to te'

non koman iuun me ra napan, pare' nö en pa ep pe Ieesu'.

²¹ E Marta' to nö ko ep en pe Ieesu', pare' soe, “Topoan, eën se keh te' voh nom manih, e vameneo' Lasarus to hikta se mët non, suk eën to te' me nom o kikis va pa vato' hah o te' varih to hara' ne a ma kamis. ²² Ivëhkëk, kuru nö' to nat e no' pe Sosenën se he' en pën pataeah nën to iu nom, parën hin eah.”

²³ Ke Ieesu' piun a soe pe Marta' pare' soe pan, “Marta', e vameomah Lasarus se sun tane' hah en pa mët, pare' kon hah en po to'to'.”

²⁴ Ke Marta' piun a soe pe Ieesu', pare' soe pan, “Eö' to nat e no' pe' se to' hah en po poen no a ma napan kurus se sun tane' hah pa mët me manih po poen no oeh vëh se hik.”

²⁵ Ke Ieesu' soe ke poan pan, “Eö' a hanan va pa sun hah pa nap mët, me eö' o to'to' tamoan. A napan varih to vaman a no neo', pare mët. Ee se kon ee po to'to' tamoan. ²⁶ Ka napan varih to te' to'to' ne, pare vaman ne a ma soe peö', ee me hikta se mët ne. Suk ataeah, ee se kon me ee po to'to' tamoan. Marta', eën vaman e nom pa soe va'ih, ke' ahik?”

²⁷ Ke Marta' soe pan, “A, Topoan, eö' to vaman e no' pa soe pën, pe' eën e Kristo me eën e Koa' pe Sosenën. Eën a te' ne Sosenën to soe voh pan e' se vanö ma', ke' nö ma' manih po oeh marën a kon hah a napan pe'.”

²⁸ E Marta' to soe vahik va ko manih pe Ieesu', pare' nö hah en iuun, pare' soe aven ke kea pe' Maria' pan, “E Tövavaasis to nö en ma', pare' te' e non manih, e' to iu non pan eën se nö ko ep in eah.”

²⁹ E Maria' to pënton vakomanih, pare' sun ko vëvëhö' rakah en pa ep e Ieesu'. ³⁰ E Ieesu' to me' avoe' e non pa vos manuh vöön. E' to te' avoe' e non manih pa ö ne Marta' to ep vu non ma' poan. ³¹ O Jiu' varih to te' va'peh me ne e Maria' koman iuun to vatö ne o kokoman pe', ee to ep in e Maria' to sun, pare' vëhö' tavus këh en pee, pare vatet ee pe'. Suk ataeah, ee to koman ne pan e Maria' to nö non pa ook manuh po vapeepe. ³² Ivëhkëk, e Maria' to nö ko tavus en pa ö ne Ieesu' to te' non. Maria'

to ep e Ieesu' ko vu' rakah en manih pa moneah, pare' soe ke poan pan, “Topoan, eën se keh te' voh nom manih, e vameneo' Lasarus hikta se mët non.”

³³ E Ieesu' to ep in e Maria' to okook non me ra napan varih to nö va'peh me ma' poë to okook me ne, pare' hara' vapunis rakah en manih po kupu pe'. ³⁴ Pare' hi en pee pan, “Eöm vaho' ma' a sionineah nih?”

Ka napan soe ee pan, “Sunön, ma' ah parën ep.” ³⁵ Ke Ieesu' vauhunun matan en.

³⁶ Ivëh, ko Jiu' varih to te' ne po mët ep e Ieesu' to okook non, pare soe ee pan, “Ep öm, e' to iu suntan rakah e non pa te' vëh.”

³⁷ Ivëhkëk o upöm to soe ee pan, “Moaan voh ne' to nok vavavih hah a te' keho', ke' ep vavih hah en, vahvapo'nih ke' hikta va'aus e Lasarus, ke' nat non mët?”

E Ieesu' To Vato' Hah E Lasarus

³⁸ E Ieesu' to hara' vapunis rakah en. Pare' nö en manuh pa top vös. A top vös pamëh to te' non no a meh vös apuh to pet non nee se te' hop a te' mët koman a top vös, pare vaho' pip hah a matan a top vös pamëh. ³⁹ Ke Ieesu' soe ke ra napan pan, “Vahuk öm a vös manem.”

Ivëhkëk, e Marta' e vamen e Lasarus to soe ke Ieesu' pan, “Sunön, kuru e' o vataana' poen ne Lasarus to pet manih koman a top vös. E' to avuh hat en.”

⁴⁰ Ivëhkëk, e Ieesu' to piun poan, pare' soe ke poan pan, “Eö' to soe moaan ke voh eo' pën, eën se keh vaman a nom neo'. Eën to onöt e nom pa ep po kikis pe Sosenën.”

⁴¹ Ivëh, ka napan vahuk ke ee pa vös apuh vëh to sunpip non o hopa' oho koe vëh pa top vös vëh ne Lasarus to pet non. Ke Ieesu' ta peah na kin, pare' soe pan, “Tamön, eö' to soe vavivih nös oah, suk eën to tēnan vahik eom pa hin peö'. ⁴² Ke eö' koman to nat e no', a ma tamoan nën to tētēnan nom sih a ma soe peö'. Ivëhkëk, kuru ne eö' to soe vatvus rakah eö' pa tah va'ih, pan a napan varih to kum ne manih, se pënton, pare ep, ko vaman a ö nën to vanö a ma' neo', kö' nö ma' manih po oeh vëh.”

⁴³ E Ieesu' to soe vahik vakomanih, pare' vaoe vakis rakah en na pan, “Lasarus, tavus mah.” ⁴⁴ Ke Lasarus tavus këh en ma' pa top vös. A poa koreneah me ra poa

moneah me a mataneah to pöm avoe' e ne po rara. Ka varu' vakomanih ne Ieesu' to soe ke ra napan pan, "Pure' käh öm eah po rara vëh to pöm non poan, ke' nö en."

A Nap Susunön To Vaonöt A Soe Va Pa Ip Vamët E Ieesu'

Matiu 26:1-5, Mak 14:1-2, me Luk 22:1-2

⁴⁵ A nap peo varih to nö ma' po mët, pare tamak va'peh me e Maria' to ep a tah ne Ieesu' to nok manih pe Lasarus, pare vaman ee pe Ieesu', e' e Kristo. ⁴⁶ Ivëhkëk, o upöm to ep a tah ne Ieesu' to nok manih pe Lasarus, pare nö ee manuh po Parësi', ko uhio' ke pee pa ma taeah ne' to nok ee he ep ne. ⁴⁷ Ivëh, ko te' sunön ësës he', me ro Parësi' vaoe ee po Kum Te' Susunön po Jiu', kee nö ma', kee iho' ko vahutët suk ee pa ö nee se nok vah va in e Ieesu', pare soe pan, "Ea se nok va in a te' vëh nih to nonok vatëh non o tah vatoksean o pöh peo?" ⁴⁸ Ea se keh ep akuk no eah, ke' nonok avoe' nö e non pa taate' va'ih. A napan kurus va pea se vaman poë ko vatet poë, ka nap vavapus va Room nö ma', ko mirö' ee pa Iuun Hinhin Apuh pea me ra napan pea."

⁴⁹ Ivëhkëk, e' to te' non a pah te' to te' non po komön o kum pamëh, a ëhnaneah e Kaëfas. Manih po kirismas pamëh ne Kaëfas to te' non a Te' Susun po Te' Èsës He'. E Kaëfas to soe ke raoe pan, "Eöm kurus varih po kum vëh, eöm to hikta te' me nem to kokoman. ⁵⁰ Eöm to hikta nat kës ko nem pa taate' to va'aus a rora to soe va non manih pan, e' to vih non pa pah te' se kon a tasun pa napan pea varih Israël, pare' mët. Pe' to hikta vih non pa napan pea se ro kurus manih pa koreera nap vëvënsun va Room."

⁵¹ E Kaëfas to soe a soe va'ih, e' hikta koman hah a non. Manih po kirismas pamëh ne' to te' non e' a Te' Susun po Te' Èsës He'. E' to vanënen a soe to soe non pan, e Ieesu' se mët, pare' va'aus a napan va Israël. ⁵² A mët pe Ieesu' to hikta se va'aus varoe non a napan va Israël. Ahik, a mët pe' e' a mët marën a ununun a napan kurus, kee tönun, pare tavus ee o pöh kum te'.

⁵³ Taneo non po poen pamëh no a nap susunön po Jiu' to nok ee po kokoman va pa

ip vamët e Ieesu'. ⁵⁴ Ivëh, ne Ieesu' to hikta nönö vateera' suk vah non topniira napan va Jiu'. E' to käh en pa vöön nee to te' ne. E' to nö, pare' te' non pa vöön nee to popoka' ne Efraëm. A vöön pamëh to te' vatët non manih pa moeh upin, pare' te' va'peh me non o vamomhë pe' nën.

⁵⁵ E' to öök vatët en po poen va pa taëen apuh po Jiu' nee to popoka' ne o Pasova'. Ka nap peo va Israël to nö ee Jerusalëm pa nok a ma taneah nee se ës ke na e Sosoenën. Ka ma tah poë varih ës, kee tavus ee o te' vivihan vamanih pa ö no Vavaasis pe Mosës to soe va non. ⁵⁶ O Jiu' to kiu vëhva' rakah ee pa ep käh e Ieesu', ee to sun ne koman a Iuun Hinhin Apuh. Pare ihi ne o upöm pee pan, "Eöm koman kës nem pan, e' se nö en ma' manih po poen apuh va pa hin pea, ke' ahik?" ⁵⁷ O te' susunön ësës he', me ro Parësi' to soe ke ra napan pan, ta pah te' se keh nat non pa ö ne Ieesu' to te' non, e' se soe vanat rapoë kee nö, pare öt poë ko vaho' poë pa nohnoh.

12

E Maria' To Uh A Mon E Ieesu' Po Kompo' Manih Bëtani'

Matiu 26:6-13, me Mak 14:3-9

¹ O tönim me o pöh poen to me' avoe' e ne pa tavus ka taëen apuh va po Pasova' tavus en. Ke Ieesu' nö en pa vöön ne Lasarus to te' non. A ëhnan a vöön pamëh nee to popoka' ne a Bëtani'. Ke Lasarus, e' a te' ne Ieesu' to kunkuin tane' hah voh poan pa nap mët.

² Manih pa vöön pamëh nee to nöhnöh ke Ieesu' a taëen, a taëen pamëh to makah vahik en, ke Marta' kunkun non a taëen e Lasarus heh iho' va'peh me non a napan varih to ënëen me ne e Ieesu'. ³ Ke Maria' kea pe Marta' te' en ma' po si' puto vanom o pöh voen va'puh rakah. O vanom pamëh nee to nok voh po tah nee to popoka' ne o naat. Pare' ko' manih pa mon e Ieesu', ko varak o vanom pamëh pa uvineah. Ko avuh vih va po vanom pamëh puh rakah en pa koman iuun nee to ënëen ne. ⁴ Ivëhkëk, a paeh a vamomhë koman pe Ieesu' ivëh e Jiutas va Iskariot, e' a te' pamëh se vikuh amot e Ieesu' manih po te' varih to hat o ve

* **12:5:** A 300 voa' moni' varih, to vatoe non po voen pa pah te' kikiu po pöh kirismas.

ne poë to soe pan, ⁵“Vahvanih ke köövo vëh to hikta vavoen o vanom manih po upöm te', ka kon a 300 voa' moni' koman pea,* para va'aus o te' arus?” ⁶ Ivëhkëk, e Jiutas to hikta koman tiroë' non a nap arus. Ahik, e' to soe a soe va'ih, suk e' a te' kakaveo. Ke' e' me a te' pamëh to matop non sih a moni' pee, pare' kakaveo tamoan non sih a moni' to pet non po kove moni' pamëh.

⁷ Ke Ieesu' pënton a soe ne Jiutas to sosoe non, pare' soe ke poan pan, “Koe e köövo vëh, ke' öt non o vanom vëh ke' onöt po poen nö' se mët, köm pe a neo' po vapeepe. ⁸ A nap arus to te' tamoan me e ne sih peöm, peö' to hikta se te' tamoan me a no' neöm.”

O Te' Susunön Èsës He' To Vaonöt A Soe Va Pa Ip Vamët E Lasarus

⁹ A nap peo va Israël to tēnan a soe to soe non pan, e Ieesu' to te' non manih pa vöön va Bētani'. Ivëh, nee to nö suk ee nēn, ee to hikta nö varoe pa ep e Ieesu'. Ahik, ee to nö me ee pa ep pa te' vëh ne Ieesu' to kunkuin tane' hah voh poan pa nap mët, ivëh e Lasarus. ¹⁰ Ko te' susunön èsës he' nok ee po kokoman vakoaan va pa ip vamët me e Lasarus. ¹¹ Suk ataeah, a nap peo va Israël to kokoman hah a tah ne Ieesu' to nok voh pö ne' to kunkuin tane' hah e Lasarus pa nap mët. Ee to he' tonun ee po te' èsës he', pare vaman vavi' e ne pe Ieesu'.

E Ieesu' To Vos Manuh Jerusalēm Vamanih pa Te' Sunön

Matiu 21:1-11, Mak 11:1-11, me Luk 19:28-40

¹² Ko meoh poen, no a nap peo varih to vaman ne e Ieesu', to nö ee Jerusalēm, ko poen pamëh e' o poen apuh va po Pasova'. Ee to pënton a soe va pa ö ne Ieesu' to nönö nö non ma'. ¹³ Ivëh, kee kon a ma pea vito, pare öhön poë manih hanan. Ee to akeh poë, pare hara' vaeö rakah, pare tataoa ne, pare sosoe ne pan,

“Vaeö ke na e Sosenen!

E Sosenen se tapui a oah

Suk eën to nö ma' pa ehnan e Sunön, Pare' tapui e Sunön va Israël.”

Sng 118:25-26

¹⁴ E Ieesu' to kon a tönki', pare' tok pa tonuneah, ka tah va'ih ne Ieesu' to nok

pö ne' to tok pa tonun a tönki' seka' to vapuh rakah en pa soe to kiun non po Puk pe Sosenen no a te' vanenën soe vëh e Sëkaraëa' to kiun voh, ka soe pamëh to soe va non manih pan,

¹⁵ “Koe a naöp,
ta Israël,

a te' sunön peöm to nö en ma'.

Pare' iho' non pa tonun tönki' seka'.” *Sek 9:9*

¹⁶ Po vamomoaan no ma vamomhë pe' to hikta nat vamaaka ne pa pusun in a soe va'ih. Ivëhkëk, murin in o poen ne Ieesu' to sun tane' hah pa mët, pare' kon o ehnan apuh. O vamomhë pe' to maaka man po' ee pa pusun in a soe pamëh to takiun non manih po Puk pe Sosenen.

¹⁷ A nap peo rakah to te' va'peh me voh ne e Ieesu' po poen ne' to vato' hah e Lasarus, ko vavoe tavus këh na eah pa ö vëh nee to pe voh poë. Ivëh, ka napan varih to ep voh ne pa tah ne Ieesu' to nok manih pe Lasarus, to vavatët pet ee po upöm pee pataeah to tanok. ¹⁸ A nap peo to pënton a soe va pa ö ne Ieesu' to kunkuin tane' hah e Lasarus pa nap mët, to nö ee pa ep pe' manih hanan. ¹⁹ Ko Parësi' vavaasoe koman e ne pan, “Ep këk öm! A napan kurus to vataruin suk ee pa te' vëh, ka tah na to kehkeh nok no pa sunpip a napan pa vatet e Ieesu' to hikta onöt non a man.”

A Ma Pah To Grik To Kehkeh Ep Ne Pe Ieesu'

²⁰ E' to te' me voh non a ma pah to Grik to nö ma' manih Jerusalēm pa vasunön e Sosenen po poen va pa Taëen Apuh va po Pasova'. ²¹ A ma to Grik poë varih to nö ee pa ep e Filip, e Filip e' a te' va Bëtsaëta', ka muhin pe' ivëh Galili'. Ka ma to Grik poë varih to soe ke poë pan, “Topoan, emöm to kehkeh ep nem pe Ieesu'.” ²² Ke Filip soe ke Èndru', kee nö ee pon pa soe ke Ieesu' a ö no a ma to Grik to kehkeh ep ne poë. Ee to nö pare tavus manih pe Ieesu', pare soe ke poë pan, “A ma to Grik to kehkeh ep ne pën.” ²³ Ke Ieesu' piun va in a soe pee manih pan, “O poen ne Sosenen se kon o ehnan apuh manih peö' e Koa' Te' pa Napan Kurus to öök en. Manih pa ö nö' se mët ko sun tane' hah pa mët, parö' hah eo' pa vöön va kin. ²⁴ Eö' to soe vamaman rakah keo'

peöm, o voa' kon vëh ne ea to po'po' eah manih po oeh, se pisi' ma', pare' voa' vapeo en. Ivëhkëk, e' se keh hikta pisi' momoan, e' se te' avoe' e non o pöh voa' kon ro. ²⁵ E' to te' akuk va kov e non manih pan ta pah te' se keh iu suntan non o to'to' pe' manih po oeh vëh, o to'to' pe' se ro amot en. Ivëhkëk, a te' vëh to he' tonun o to'to' pe' manih po oeh. E' se kon en po to'to' tamooan. ²⁶ A te' vëh to nonok non sih a ma kiu peö', e' se vavatet rakah non a soe me a taate' peö'. Ka vöön nö' to te' no', no o te' kikiu peö' se te' va'peh me e ne peö'. Ka te' vëh to nonok non a ma a kiu peö', e Tamön vöh pa vöön va kin se kë en pe', pare' he' en pe' po ëhnan apuh.

E Ieesu' To Vavaato Suk Non A Mët Pe'

²⁷ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa nap susunön po Jiu', pare' soe pan, “Kuru nö' to hara' vahat rakah eo', ko kokoman peö' punis rakah en, kö' koman pinpiun eo'. Keö' koman se po' soe vahvanih? Eö' se pö' soe eo' pan, ‘Tamön, kuru eö' to iu no' a ö nën se kon këh a neo' pa punis va'ih to kehkeh tavus non peö'. Ivëhkëk ahik, suk ataeah, e' akuk kuru a pusun in a ö nö' to nö suk voh ma' manih po oeh vëh. ²⁸ Tamön, eën koman se vataare o kikiis apuh pën!’ ”

E Ieesu' to sosoe va ko non manih, ka to kunah tane' ma' pa vöön va kin to soe vanon manih pan, “Eö' to vataare voh eo' po kikiis peö', kö' se nok hah va eo' nën.”

²⁹ A napan to sun vatët ne nën to tēnan a to pamëh to kunah tane' ma' pa vöön va kin, pare' koman ne pan, a kara to kukuruh non, ko upöm to koman ne pan a ankerö' to vavaato me non ma' poan.

³⁰ Ke Ieesu' piun a soe pee, pare' soe pan, “A to va'ih nöm to pēnton nem, e' a to marën a va'aus a neöm, e' to hikta te' non pan, e' se va'aus a neo'. Ahik. E' marën a va'aus a neöm. ³¹ Kuru e' o poen ne Sosoenën se kiiki a taate' pa napan va po oeh vëh. Ka kuru me, ne Sosoenën se veo kunah en pa te' susun vëh to matop non a ma taate' hat manih po oeh vëh.† ³² Kuru ne eö' to te' no' manih po oeh vëh. Ivëhkëk amot, no a napan va po oeh vëh se vahan ee peö' kö' han no' pa kuruse. Manih pa poen pamëh

nö' se peret ke ra napan kurus a hanan, kee nö ee ma' peö'.

³³ A soe va'ih ne Ieesu' to sosoe non, e' a soe ne' to sosoe vanat non a napan a ö ne' se mët vah ava.

³⁴ Ka napan piun a soe pe' pare' soe ke poë pan, “Emöm to pēnton tane' voh a soe va'ih manih po Vavaasis pe Mosës. O Vavaasis pe Mosës to soe non pan e Kristo se te' tamooan non manih po oeh. Vah-vapo'nih kën soe pan, ‘A napan se vahan e Koa' Te' Pa Napan Kurus to han non manih pa kuruse?’ Eteh po', E Koa' Te' Pa Napan Kurus?”

³⁵ Ke Ieesu' soe ke raoe pan, “O maaka pamëh se te' va'peh me a no neöm pa si' poen kököt akuk, e' hikta se te' varë me a no neöm. Ivëh, ko maaka pamëh se te' va'peh me a no neöm, köm nönö vah nem, pe' to hat non peöm se pönpön vah nem pa popoen. A te' vëh to pönpön vah non pa popoen e' to hikta nat non e' nönö non nih.

³⁶ Kuru no maaka pamëh to te' va'peh avoe' me non peöm. Ivëh, köm se vaman rakah o maaka pamëh pa ö ne' to te' avoe' me a no neöm manih po oeh, köm sih tavus o pus koa' va po maaka pamëh.” E' to soe vahik vakomanih, pare' aven këh en pee pare' nö en.

A Soe Pa Te' Vanënën Soe Vëh E Aisaëa' To Soe Non Pan, A Nap Peo Va Israël To Hikta Vaman Ne E Ieesu'

³⁷ A nap peo rakah to ep voh ne a ma tah vatoksean ne Ieesu' to nonok non, ivëhkëk, ee to hikta vaman ne poë. ³⁸ Ke' a tah pamëh to vamaaka rakah en pa soe no a te' vanënën soe vëh e Aisaëa' to sosoe suk voh non, pare' soe pan, “Sunön, etereh to vaman ne a soe na to sosoe ke voh no raoe po'?”

Me etereh to inan ne pa ma kiu eh varih ne Sunön to nonok non po kikiis pe'?”

Ais 53:1

³⁹ Ke' iva'ih a pusun in a ö no a napan va Israël to hikta onöt ne a vaman suk e Ieesu', e Aisaëa' to kuin voh a soe to soe non pan,

⁴⁰ “E Sosoenën to kekeho' en pee, pare' vavanun en pa ma kokoman pee. Suk ee tome' ep in ta kiu apuh pa matëëre, pare' nat ee pa pusun in a soe pamëh,

† 12:31: a te' susun vëh to matop non a ma taate' hat manih po oeh vëh, ivëh, e susun po ora' hat.

pare panih a ma kokoman pee, pare nõ ma' peõ' kõ' vato' hah raeo.” *Ais 6:10*

⁴¹ E Aisaëa' to nok a soe va'ih, suk e' to tata o kikis apuh to te' non manih pe Ieesu', pare' sosoe suk non poan pa soe va'ih. ⁴² A nap peo, me ra nap apa'puh po Jiu' to vaman e ne pe Ieesu'. Ivëhkëk, ee to nanaöp e ne po Parësi'. Pare hikta onöt ne a vatvus o vaman pee. Ee to nanaöp ne pan o Parësi' tome' veo tavus këh ee pee pa ma iuun hinhin sone' pee. ⁴³ Ee to iu ne pan, a napan se kë varoe ne a ma ëhnëëre, pare nat ne kë ne a te' ëhnan e Sosenën.

A Soe Pe Ieesu' Se Kiiki A Napan

⁴⁴ E Ieesu' to tooto suntan rakah e non, pare' soe pan, “Eteh to vaman a non neo' e' to hikta vaman varoe a no neo' e' to vaman me e non pa Te' vëh to vanö voh a ma' neo' kõ' nõ ma'. ⁴⁵ Keteht to ep a non neo', e' to ep me non pa Te' vëh to vanö voh a ma' neo'. ⁴⁶ Eö' to nõ vavoh ma' manih po maaka va po oeh vëh. Ivëh, ketereh to vaman ne a ma soe peõ', ee to hikta onöt ne a te' pa popoen. ⁴⁷ Etereh to tēnan ne a soe peõ', pare hikta vaman ne a soe pamëh, a, eö' to hikta se kiiki no' raeo vamanih pe tökiiki. Suk eö' to nõ voh ma' pa kon hah a napan va po oeh vëh. ⁴⁸ E' to te' non a tökiiki te', pe retereh to he' tonun a neo' pare hikta kon a ma soe peõ'. Ka soe nõ' to sosoe no', e' a soe ko pamëh se kiiki o te' poë varih po poen no oeh vëh se hik. ⁴⁹ Ka tah nõ' to sosoe no', e' to hikta te' non pan, e' a soe koman peõ'. Ahik, e Tamön vëh to vanö voh a ma' neo' to soe ka neo' a tah nõ' se soe me a tah nõ' se vavaasis. ⁵⁰ Ivëh, kõ' nat e no' po to'to' tamoan to tane' non ma' manuh pa soe pe Tamön. Ka tah nõ' to sosoe no, e' a tah ne Tamön to soe voh ka neo', kõ' sosoe no'.”

13

E Ieesu' To Pupui A Ma Moora Ma Vamomhë Pe'

¹ A si' ö hat ko poen va pa Taëen Apuh va po Pasova' tavus en, ke Ieesu' nat en po poen ne' se këh hah o oeh vëh, pare' nõ hah en manuh pe Tamaneah to öök en. E' to iu non a ma vamomhë pe' varih to te' ne sih manih po oeh, ke' onöt rakah po poen ne' se mët.

² Pa matanpoen ne Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to ënëen ne, ke susun po ora' hat he' en pe sunai' Saëmon va Kariot e Jiutas po kokoman hat, ke' he' tonun e Ieesu' ko vikuh en pe' manih po te' varih to vakihat me ne poë. ³ E Ieesu' to nat e non pe Tamaneah to vaho' vahik voh en pa ma moeh tah kurus manih pa koreneah, pare' nat me e non pe' to tane' voh ma' manuh pe Sosenën. E' to nat me e non pe' se hah en manuh pe Sosenën. ⁴ Ivëh, ke' sun tane' ma' manih pa pok vëh no a ma taëen to tok ne, pare' ihan o ohop rë pe', ko kon o taöör pare' voh tavi manih pa vuvuhuneah. ⁵ E' to ko' a ruen pa kepa' ko pupui en pa ma moera ma vamomhë pe', ko varak en pee po taöör ne' to voh non.

⁶ E' to öök ma' manih pe Saëmon Pita', ke' hi poan pan, “Sunön, eën se pupui me eom pa moneo' oh?”

⁷ Ke Ieesu' piun a soe pe Pita' pare' soe ke poan pan, “Eën to hikta nat nom pataeah nõ' to nonok kuru, ivëhkëk, eën se nat amot eom pataeah ipamëh”

⁸ Ke Pita' piun a soe pe Ieesu' pare' soe pan, “Ahik, eën se nat rakah nom pupui a moneo'.”

Ivëhkëk, e Ieesu' to piun a soe pe' pare' soe pan, “Eö' se keh hikta pupui a momah, eën hikta se te' nom e vamomhë peõ'.”

⁹ Ke Pita' soe ke Ieesu' pan, “Sunön, koe a pupui varoe a moneo'. Eën se pupui me eom pa koreneo' me a pasuneo'.”

¹⁰ E Ieesu' to soe ke poan pan, “A te' vëh to uhu vahik voh e' to hikta onöt non a uhu hah. Suk ataeah, e' to voon vahik voh en, pare' onöt varoe ko non a pupui a moneah. Eöm kurus varih to voon vahik voh em, ivëhkëk, a paeh va peöm to hikta te' voon non.” ¹¹ E Ieesu' to nat vahik en pa te' vëh se he' tonun poan, pare' vikuh in poan manih po te' to vakihat me ne poë, ivëh, ne' to soe suk vamanih pan, “Eöm kurus o voon vahik, ivëhkëk, a paeh va peöm to hikta te' voon non.”

¹² E Ieesu' to pupui vahik a ma moera ma vamomhë pe', ko ohop hah en po ohop rë pe', pare' nõ ko iho' hah en pa ö ihiho' pe', pare' hi raeo pan, “Eöm nat po' pö' e nem pa tah nõ' to nok manih peöm, toh?”

¹³ Eöm to popoka' e nem sih peõ', e Sunön,

e Tövavaasis. Ke' vih e non pa ö nöm se popoka' va e nem peö' nën, suk ataeah, eö' to te' va kov e no' nën. ¹⁴ Eö' se keh te' vamaman e no' e Sunön, e Tövavaasis peöm, to pupui a ma moeeneöm, a, eöm pet me se pupui a ma moeero upöm te' pea. ¹⁵ Eö' to nok a tah va'ih manih peöm vamanih po vëknöm, e' marën a vataare a neöm a taate' nöm se vavatet amot nem. ¹⁶ Eö' to' soe vamaman rakah keo' peöm. A te' kikiu to hikta antoen non a te' oah e susun pe', ka te' te'te' soe e' me to hikta se te' oah non a te' vëh to vanö poan. ¹⁷ Eöm se keh nat vavih nem po pus kokoman va pa tah va'ih nö' to nok manih peöm, eöm se hara' vaeö rakah e nem pa nok pet a taate' pamëh. Ivëh, ne Sosenën se vaeö suk pet me a no neo'.

¹⁸ Eö' to hikta sosoe suk a no' neöm kurus, ahik! Eö' to nat e no' pe retereh nö' to kon rae kee tavus ee o te' peö', ivëh kö' nat e no' pa soe to pet non po Puk pe Sosenën to tavus vaman en. O Puk pe Sosenën to soe non pan,

'A te' vëh to ënëën va'peh me a no neo' a taëën vëh,
e' kuru a te' ko pamëh se kë a moneah,
pare' kom tötöön en peö'.' *Sng*
41:9

¹⁹ Eö' to soe vovoh ke voh eo' peöm pa tah pamëh, e' he me' avoe' e non pa tavus ma'. Amot no a tah pamëh se tavus, köm ep paröm vaman po' em peö' e Kristo. ²⁰ Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm, eteh to öt a te' kikiu nö' to vanö nös, pare' matop vavih non poan, e' to öt me en peö', pare' nok vavih me en peö'. Me eteh to öt a neo', e' to öt me en pe Sosenën vëh to vanö voh a ma' neo'."

*E Ieesu' To Vavahutët Suk Non A Mët Pe'
Matiu 26:20-25, me Mak 14:17-21, me
Luk 22:21-23*

²¹ E Ieesu' to soe vahik vakomanih, ko kokoman pe' puh rakah en po tamak ke' pah soe suntan en pan, "Eö' to soe vaman rakah keo' peöm, a paeh koman va peöm varih o vamomhë peö' ivëh, se vikuh ka neo' manih pa napan varih to vakihat me a ne neo' sih."

²² E Ieesu' to sosoe va ko non manih ka ma vamomhë pe' va kukute' matan ee, suk ataeah, ee to hikta nat ne peteh ivëh, ne' to sosoe suk non. ²³ A paeh a vamomhë ne

Ieesu' to iu suntan non sih poan to te' vatët non manih pe' pa ö ënëën pee. ²⁴ Ke Saëmon Pita' vaviivi pasun ke vamomhë vëh to te' vatët non pe Ieesu', pare' soe ke poan pan, "Hi a neah, e' sosoe suk non eteh?"

²⁵ Ke vamomhë vëh to vaho' na pasuneah manih pe Ieesu' to hi poan pan, "Sunön, eën sosoe suk nom eteh?"

²⁶ Ke Ieesu' piun a hi pe', pare' soe ke rae pan, "Eö' se vaho' a ö taëën manih pa hiro', parö' he' a te' pamëh. E' akuk kuru a te' pamëh se vikuh ka neo'." E Ieesu' to vavaato vahik va ko non manih, pare' vaho' en pa ö taëën manih pa hiro', pare' he' en pe Jiutas, sunai' e Saëmon va Kariot.

²⁷ E Jiutas to ëën vahik en pa ö taëën pamëh, ke susun po ora' hat hop en pe' ko he' en pe' po kokoman hat. Ke Ieesu' soe ke po' en pe' pan, "A tah nën to kehkeh nok nom nën se nok vëvëhö' rakah." ²⁸ A hikta pah te' to te' non manih pa ö ënëën to nat non pa pusun in a soe va'ih ne Ieesu' to sosoe ke non e Jiutas. ²⁹ E Jiutas to matop non sih a pokis moni', ivëh, ka ma meh vamomhë koman ne pan e Ieesu' to sosoe ke non poan a ö ne' se voen ta meh taëën va pa taëën apuh va po Pasova'. Me a ö nee to koman ne pan e Ieesu' to ta'ta' non e Jiutas te' he' o te' arus ta ma tah. ³⁰ E Jiutas to öt a ö taëën ne Ieesu' to he' poan, ko tavus vëvëhö' rakah en. A muhin he poen en.

A Taate' Voon

³¹ E Jiutas to tavus en, ke Ieesu' soe ke ra ma vamomhë pe' pan, "Kuru neö' e Koa' Te' pa Napan Kurus se vataare eo' po kikis apuh peö'. E Sosenën me se vataare en po kikis apuh pe' manih peö'. ³² E Sosenën se keh vataare o kikis apuh pe' manih peö' e Koa' Te' Pe', a, e Sosenën koman se vataare a napan o kikis me a vih peö' e Koa' Te' pa Napan Kurus.

³³ Pus koa' peö', eö' hikta se te' varë hah me a no' neöm. Eöm se ru' em peö', ivëhkëk kuru, nö' to soe keo' peöm pa ö nö' to soe moaan vavoh in o te' susunön po Jiu'. Ka vöön nö' to nönö no', nöm to hikta onöt nem a nö nën.

³⁴ Ivëh, ka kuru, eö' to he' eo' peöm pa taate' voon, ka taate' voon pamëh to soe va non manih pan, 'Iu a ma meh peöm.' Eöm se iu nem a ma meh peöm vamanih pa ö nö' to

iu va ka no' neöm sih. ³⁵ Eöm se keh iu nem a ma meh peöm, a, a napan kurus se nat ee peöm a ma vamomhë peö'.

E Ieesu' To Soe A Ö Ne Pita' Se He' Tonun In Poan

Matiu 26:31-35, me Mak 14:27-31, me Luk 22:31-34

³⁶ Ke Saëmon Pita' hi e Ieesu' pan, "Sunön, eën nönö nom nih?"

Ke Ieesu' piun a hi pe', pare' soe ke poan pan, "A vöön nö' to nö no' nën to hikta antoen nom a suk a neö' parën nö nën. Ivëhkëk, amot ne eën se suk eom ma' peö'."

³⁷ Ke Pita' hi hah e Ieesu', pare' soe pan, "Sunön, vahvanih, kö' hikta onöt no' a suk a oah pa vöön nën to nönö nom? Kuru eö' to antoen e no' pa mët pa kon a tasun pën."

³⁸ Ke Ieesu' piun e Pita', pare' soe pan, "Eën antoen e nom pa mët pa kon a tasun peö', ha? Eö' to soe vamaman rakah keo' pën, e toa' oete' se me' avoe' e non pa tö, kën kukön soe eom pan, eën to hikta nat nom peö'."

14

E Ieesu', E' A Hanan Pa Napan To Nö Non Pe Sosenën

¹ E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa ma vamomhë pe', pare' soe ke rae pan, "Eöm se koe a he' ëm o tamak me o punis, paröm vaman varoe e Sosenën ko vatet eah, paröm vaman me a neo'. ² Manuh pa vöön va kin pa iuun pe Tamön a ma ö te'te' peo rakah to te' ne nën. Keö' se vovoh manuh, parö' vamatop ma' a ma ö te'te' peöm. A soe peö' se keh hikta te' va non nën, eö' to hikta onöt no' a soe vanat a neöm a tah pamëh. ³ Keö' se vovoh, parö' vamatop ma' a ma ö te'te' peöm, parö' hah ma' ko me a na neöm, ka nö, para te' va'peh no pa vöön pamëh. Ivëh, ka vöön poanheh nö' se te' no', e' a vöön ko pamëh na se pët te' va'peh tamoan no nën. ⁴ Eöm to nat e nem pa hanan to nö non pa vöön nö' to nönö no'.

⁵ Ivëhkëk, e Tömas to soe ke Ieesu' pan, "Topoan, emöm to hikta nat nem pa ö nën to nönö nom. Emöm se po' nat vah va in a hanan vëh nih nën to suksuk nom?"

⁶ Ke Ieesu' piun a soe pe Tömas, pare' soe pan, "Eö' koman a hanan, me eö' koman a pusun in a soe man, me eö' koman o to'to'

tamoan. A pah hanan ro ko vëh to nö non pe Tamön, ivëh, eö'."

⁷ Eöm se keh nat vavih e nem peö' eteh, eöm se nat vavih me e nem pe Tamön eteh. Ivëhkëk kuru, neöm to nat em pe Tamön. Paröm inan vahik em pe', suk eöm to ep e nem peö' to matan va e no' manih pe'."

⁸ Ke Filip soe ke Ieesu' pan, "Sunön, a tah rakah nemöm to iu nem ivëh, vataare a möm ah, e Tamön."

⁹ Ke Ieesu' piun a soe pe Filip pare' soe ke poan pan, "Filip a tääm rë rakah neö' to te' va'peh me voh eo' peöm, ivëhkëk, eöm hikta nat avoe' nem peö' eteh. Eteh to inan a non neo', e' to inan me en pe Tamön, vahvapo'nih köm soe ka neo' pan, 'Eö' se vataare a neöm e Tamön?"

¹⁰ Eën to hikta vaman pö' ko nom pan e Tamön to te' va'peh me non peö'. Kö' te' va'peh me e no' pe'. A soe nö' to sosoe ka no' neöm sih, nö' to hikta kokon tane' no' po kokoman koman peö'. Ahik, e Tamön to te' va'peh tamoan me e non sih peö', pare' vavatvus ke non a ma kiu pe' manih peö'.

¹¹ Vaman a neo' öm to sosoe ka no' neöm sih pan, eö' to te' va'peh me no' pe Tamön. Ke Tamön te' va'peh me e non peö'. Eöm se keh hikta vaman nem a soe va'ih, eöm se kokoman hah a ma kiu apa'puh me a ma tah vatoksean nö' to nonok no' sih. Ivëh, ka ma tah poë varih se kunkuin o vaman manih pa ma kokoman peöm.

¹² "Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm, etereh to vaman a ne neo' me a ma soe peö', ee se nok ee pa ma kiu varih nö' to nonok no' sih. Ee me se nok pet ee pa ma te' kiu to te' apa'puh oah e ne pa ma te' kiu varih nö' to nonok voh no'. Suk ataeah, eö' se nö eo' manuh pe Tamön, parö' vanö ma' a Tuvuh Vasio' manih peöm. ¹³ Eöm se keh hin ta ma taneah manih pa ëhnaneo', eö' se pënton eo' pa hin peöm, parö' nok eo' pataeah nöm to hinhin suk nem. Eö' se nonok va no' nën, pan e Tamön se vataare o kikis apuh pe' manih pa ma kiu neö' e Sunai'eah to nonok no'. ¹⁴ A, a ma tah kurus nöm se hin manih pa ëhnaneo'. Eö' se pënton eo' pa hin peöm, ko nok keo' peöm pataeah nöm to iu nem.

E Ieesu' To Soe Ke Ra Ma Vamomhë Pe' Pan, E' Se Vanö Ma' A Tuvuh Vasio'

15 E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "Eöm se keh iu e nem peö', a, eöm se vatet vavih rakah a ma soe apuh peö'. 16 Eö' se hin e Tamön, ke' he' en peöm pa meh Te' Va Pa Va'aus, ke' te' va'peh tamoan me e non peöm. 17 Ka te' pamëh, e' a Tuvuh va pa soe a soe man. A napan va po oeh vëh to hikta onöt ne a öt poë, suk ee to hikta ep i ne eah, pare nat i ne poë. Ivëhkëk eöm to nat e nem pa te' pamëh, suk e' to te' me e non peöm, ka amot me kuru ne' se te' va'peh tamoan avoe' me e non peöm. 18 Eö' to hikta onöt no' a këh akuk va ka neöm manih po si' koa' nök. Ahik, eö' se hah eo' ma pa ep peöm. 19 A si' ö hat ka napan va po oeh vëh hikta se ep hah a ne neo'. Ivëhkëk, eöm se ep em peö', suk eö' se mët, parö' sun hah eo'. Ivëh, ke eöm me se sun tane' hah em pa nap mët ko kon hah em po to'to'. 20 Manih po poen pamëh nö' se sun tane' hah pa nap mët ko kon hah eo' po to'to'. Köm nat em peö' to te' va'peh me no' pe Tamön, kemöm tavus em po' a paeh a te'. Ke eöm se te' va'peh me e nem peö', kö' te' va'peh me e no' peöm, ka tavus ee a paeh a te'. 21 O te' varih to kon a soe apuh peö', pare vavatet ne, ee ko a napan poë varih to iu a ne neo'. Ke Tamön iu me e non po te' poë varih, keö' me se iu e no' pee. Parö' vataare ö' manih pa ma papaeh pee."

22 Ke Jiutas, a te' vëh to hikta te' non pan e Jiutas va Iskariot, to hi va in e Ieesu' manih pan, "Ivëhkëk, Sunön, vahvanih kën koman nom a vataare varoe eo manih pemöm, eën he hikta vataare eo manih pa napan kurus va po oeh vëh?"

23 Ke Ieesu' piun poan, pare' soe pan, "Etereh to iu a ne neo', ee se vavatet ne o vavaasis peö', ke Tamön iu e non pee. Kemöm po' Tamön nö vapöök em manih pee, pamöm nok em pa ö te'te' pemöm po' manih pa ma kupu pee. 24 O te' varih to hikta iu a ne neo', pare hikta iu vatet ne o vavaasis peö'. Ko vavaasis va'ih nöm to tënan nem sih, e' to hikta te' non pan, o vavaasis koman peö'. Ahik, o vavaasis va'ih e' o vavaasis koman pe Tamön vëh to vanö voh a ma' neo', kö' nö ma' manih po oeh vëh.

25 Ko poen nö' to te' avoe' me e no' peöm, parö' sosoe ka no' neöm a ma tah poë

varih. 26 Ivëhkëk a Te' Vava'aus Te' vëh a Tuvuh Vasio' ne Tamön se vanö amot ma' pa ehneano', ke' vavaasis a neöm a ma moeh tah kurus. Pare' kunquin a ma kokoman peöm, köm nat hah a ma taneah nö' to vavaasis voh a no' neöm.

27 Eö' se këh ka neöm a taate' te' vakamö', me o kokoman tö. Ka taate' kamö' peö' nö' se këh ka neöm. Ka taate' vakamö' pamëh nö' to hikta he' va ka neöm manih pa ö no a napan va po oeh to he' va i ro upöm te' pa taate' pamëh. Ivëh, kö' iu no' a ö söm koe a tamak, paröm koe a naöp suk a tah pamëh se tavus ma'. 28 Eöm to pënton voh em peö' to soe keo' peöm pan, 'Eö' se nö eo' manuh pa vöön va kin, parö' hah eo' ma' manih peöm.' Eöm se keh iu rakah e nem peö', eöm se hara' vaeö rakah suk e nem peö' to hah eo' manuh pe Tamön, suk ataeah, a tasun pe' to apuh oah e non pa te' tasun peö'. 29 A ma tah kurus poë varih to me' avoe' e ne pa tavus ma', kö' soe vahik ke voh eo' peöm. Suk ataeah, amot nöm se ep in a tah pamëh to tavus, paröm vaman po'.

30 Eö' to hikta se vaato varë hah me a no' neöm, suk ataeah, a te' to matop non sih o oeh vëh to nö en ma'. E' to hikta te' me non to kikis to nok ta pah tah manih peö'. Ivëhkëk, eö' se vaonöt keah ke' nok en pataeah ne' to kehkeh nok non. 31 Ivëhkëk, eö' se nok vavih eo' pa ma tah ne Tamön to ta' a neo' a nok. Ivëh, ka napan va po oeh vëh se nat va ne manih pan, eö' to iu rakah e no' pe Tamön."

Ke Ieesu' tooto avoe' e non, pare' soe pan, "Ma' po' öm ka këh a muhin vëh."

15

E Ieesu' To Te' Va Non Manih Pa Vu Voaën

1 E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa ma vamomhë pe', pare' soe ke rapoë pan, "Eö' koman, eö' to te' va no' manih pa vu voaën, ke Tamön vöh pa vöön va kin, e' to te' va e non manih pa te' to vaneah non pa rak. 2 E Tamön to moes vi en pa ma meh pean va peö' varih to hikta vovoa' vavih ne. E' to vehveoh vavih rakah en pa ma pean ovineo' varih to vovoa' vavih ne, suk a ö nee se ep vamhën ne pare voa' suntan. 3 E Tamön to vavoon vahik voh en peöm. Suk ataeah, a soe nö' to he' voh a neöm to nok a neöm, köm voon vahik em. 4 Eöm se

te' tamoan nem manih peö', kö' te' varu' no' manih peöm, ka vatös tamoan no, para tavus ee a paeh a te'. O pea voaën se keh hikta pu tane' voh ma' pa vu voaën, e' to hikta onöt non a voa'. E' to te' akuk va kov e non manih peöm o vamomhë peö'. Eöm se keh hikta vatös vavih me a nem neo' eöm me to hikta antoen nem a voa'.

⁵ “Eö' to te' va no' manih po rumun in o voaën, ke eöm to te' va e nem manih pa ma pean. Ta pah te' se keh te' va'peh tamoan me a no neö'. A, eö' se te' tamoan varu' e no' manih pe'. E' se vovoa' vavih va kov e non manih.* Ivëhkëk eöm se keh hikta te' va'peh me a nem neo', eöm to hikta antoen nem a nok ta pah tah to onöt non a kë a ëhnan e Tamön.

⁶ Ta pah te' se keh hikta vatös me a non neo', e' to te' va e non manih pa ma pea nö' hat ne tövaneah pa rak to moes vi, pare' ununun raoe, kee rak, ka napan vi raoe po sura', ko sura' ës en pee. ⁷ Eöm se keh nok vamanih, eöm se vatös vavih tamoan me e nem peö', paröm he' rakah a ma kokoman peöm manih po vavaasis peö'. Ivëh, köm se keh hin e Sosoenën ta tah nöm to iu nem, e' se he' en peöm. ⁸ Eöm se te' va nem manih po pea voaën to voa' vörep. Ka napan se inan va ka ne neöm manih, pa ma vamomhë peö'. Ka tah pamëh to vataare non o kikis pe Tamön.

⁹ “Eö' to iu rakah e no' peöm o vamomhë peö', vamanih pa ö ne Tamön to iu va ka non neo' sih. Ka ma poen kurus nö' to iu no' pan, eöm se te' tamoan nem manih po iu peö'. ¹⁰ Eöm se keh vavatet vavih rakah nem o vavaasis peö', me a soe peö', a, eöm se te' tamoan e nem manih pa taate' iu peö'. Eöm se te' va e nem manih pa ö nö' to vavatet vavoh no' o vavaasis me a soe pe Tamön. Ivëh, nö' to te' tamoan suk no' sih manih po iu pe'. ¹¹ Eö' to soe ke voh eo' peöm, pa tah va'ih. Ivëh, nö' to iu suk no' a ö nöm se puh rakah nem po vaeö. Ko vaeö peöm puh oah en ma' manih pa ma kokoman peöm. Ivëh, ko vaeö peö' se puh rakah non manih pa ma kokoman peöm, ke' iva'ih a tah nö' to soe suk vavoh ka neöm nën. ¹² Ke' iva'ih, a soe apuh peö'. Iu a meh te' vamanih pa ö nö' to iu va ka no' neöm

sih. ¹³ Ta pah te' se keh iu suntan rakah non a ma vamomhë pe', e' se he' o to'to' pe' manih po upöm te' kee ip vamët poë marën a va'aus raoe. E' to te' akuk va kov e non manih po vu iu nö' to soe voh ka neöm.

¹⁴ Ke eöm varih se keh nok voh a ma tah varih nö' to soe voh ka neöm, eöm se tavus em a ma vamomhë peö'. ¹⁵ Eö' to hikta popoka' hah a no' neöm o te' kikiu. Suk ataeah, o te' kikiu to hikta nat ne pataeah ne torara pee to nonok non. Eö' se poka' eo' peöm o vamomhë peö', suk ataeah, a ma soe kurus nö' to kon tane' manuh pe Tamön, ne eö' to soe pet ke voh eo' peöm. ¹⁶ Eöm to hikta kon voh a neo' pan, eö' se te' va'peh me a no' neöm. Ahik, eö' to kon voh a neöm parö' he' eo' peöm pa kiu vëh, eöm se nö paröm vapu pet a soe peö', ke' voa' manih pa napan vamanih pa ö no naon to vovoa' va non. Ke eöm se keh hin ta pah tah manih pa ëhnaneo', e Tamön se he' en peöm. ¹⁷ Ke' iva'ih, a soe peö'. Iu a meh te' pö nën to iu hah va ka nom.”

A Napan Va Po Oeh Se Hat Ov E Ne Po Vamomhë

¹⁸ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “A napan va po oeh vëh se keh rës ka neöm, a, eöm se nat va nem manih pan, ee to rës me voh e ne peö'. ¹⁹ Ivëh, köm se keh te' nem pan, eöm a napan va po oeh vëh, a napan va po oeh vëh se iu e ne peöm a ma meh pee. Ivëhkëk, eö' to kon ke voh eo' peöm, köm këh em ma' pa ma taate' hat pa napan va po oeh. Ivëh, köm hikta te' hah nem pan, eöm o te' va po oeh vëh. Ke' iva'ih, a tah no a napan va po oeh vëh to rës suk ka no neöm. ²⁰ Eöm se koman hah voh a soe vëh nö' to soe voh ka neöm. A soe pamëh to soe va non manih pan, ‘A te' kikiu to hikta antoen non a te' oah e susun pe’’. A napan se keh hinën e ne peö', a, kuru me nee se hinën e ne peöm. Kuru va'ih nee se tēnan ee po vavaasis peö', ee se keh tēnan ee po vavaasis pamëh ee to tēnan me ee peöm. ²¹ A napan va po oeh vëh se hinën ee peöm, suk eöm a ma vamomhë peö'. Ee se hinën a neöm, suk ee to hikta nat vavih ne pe Tamön vëh to vanö voh a ma' neo'. ²² Eö' se keh hikta nö voh ma' parö' vatvus a soe

* **15:5:** “E' se vovoa' vavih va kov e non manih.” A pusun in a soe va'ih to soe va non manih pan, a taate' pa te' se vih ko vataare non a napan a ma taate' vih pe'.

peö' manih pa ma napan va po oeh vëh, ee hikta onöt ne a taum ta hat, suk a ma taate' hat pee. Ivëhkëk, kuru nee to hikta te' me ne ta hanan nee se kooan vah va in a ma taate' hat pee. ²³ Etereh to rës a ne neo'. Ee to rës me e ne pe Tamön. ²⁴ Eö' se keh hikta te' va'peh me voh no' rae, parö' nonok no' a ma kiu apa'puh varih, no a hikta meh te' to antoen non a nok, a hikta tah nee se taum suk ta hat. Ivëhkëk, ee to ep ee pa ma kiu nö' to nonok no', pare rërës avoe' e ne pemöm po' Tamön. ²⁵ Ivëhkëk, a ma taate' poë varih to tanok marën a vapuh a soe to kiun non pa taate' pee to soe non pan, 'A hikta pusun in a tah nee to rës suk a ne neo'.'

Sng 35:19; 69:4

²⁶ Eö' se vanö ka nös neöm a Te' Vava'aus Te', ivëh a Tuvuh Vasio', ke' nö nös peöm. A Tuvuh pamëh se tane' ma' pe Tamön. Ke', a Tuvuh va pa soe man. O poen ne' se nö nös peöm, e' se vamaaka ken peöm pa ma kiu me a ma taate' peö'. ²⁷ Eöm me se vatvus pet a soe peö' manih pa napan, suk eöm to te' va'peh me voh e nem peö' po poen nö' to taneo ma' a nok a kiu peö', ke' öök non ma' manih kuru.

16

¹ Eö' to soe vavoh ka neöm manih pan, eöm se nat nem vanun o vaman peöm. ² Oman, a napan se veo tavus këh ee peöm pa ma iuun hinhin sone' pee. Ivëhkëk, amot no o poen pamëh se keh tavus ma', kee ip vamët ee peöm. O poen nee se ip vamët a neöm, ee se koman ne pan, ee to nonok e ne pa kiu vih pe Sosenën. ³ Ee to nonok va ne manih peöm, suk ee to hikta nat ne pe Tamön, me eö'. ⁴ Kuru nö' to soe momoan keo' peöm a tah pamëh he me' avoe' e non pa tavus ma'. Amot no a napan se nok a taate' pamëh manih peöm, köm koman hah em na pa soe nö' to soe voh ka neöm.

A Kiu Pa Tuvuh Vasio'

E Ieesu' to vavaato avoe' me e non pa napan, pare' soe ke rapoë pan, "Mooan voh nö' to te' va'peh me voh e no' peöm, ivëhkëk, eö' to hikta soe vanat voh a neöm a ma tah

poë varih. ⁵ Kuru va'ih nö' to nö hah eo' manuh pa te' vëh to vanö voh a ma' neo'. Ivëhkëk, a hikta pah te' va peöm to hi a neo' pan, 'Eën nönö nom nih?' ⁶ A ma kokoman peöm to puh rakah e ne po tamak, suk eö' to soe vanat eo' peöm pa ö nö' se hah eo' manuh pe Tamön, a te' vëh to vanö voh a ma' neo'. A meh tah to vatamak a non neöm, ivëh, a soe peö' to te' va non manih pan, a napan se veo tavus këh ee peöm pa ma iuun hinhin sone' pee, pare ip vamët ee peöm.

⁷ Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm, e' to vih rakah non peöm pa nat a neo', se nö hah eo' manuh pe Tamön. Eö' se keh hikta nö hah manuh pe', a, a te' vëh se kunkuin o kokoman peöm to hikta onöt non a nö ma' manih peöm. Eö' se nö hah eo' manuh pe', parö' vanö ma' a te' pamëh, ke' kunkuin en pa ma kokoman peöm. ⁸ Ko poen no a te' pamëh se kunkuin a ma kokoman peöm se tavus, ke' nö ma', e' se vamaaka rakah ken pa napan va po oeh pa ö nee to teen ne a hat, suk a ma taate' hat nee to nonok ne. E' se vamaaka o kokoman nun no a napan to te' me ne manih pa taate' totoopin, me a taate' kiiki te'. ⁹ E' se vataare en pa napan pa ö nee to koman vapiun va ne manih pa pusun in a taate' hat. Ka pusun in a taate' hat pamëh, ivëh, ee to hikta vaman a ne neo'. ¹⁰ Ee to koman vapiun va ne manih pan, a pusun in a taate' totoopin, ivëh, pö nö' se hah eo' manuh pe Tamön, köm hikta onöt nem a ep hah ka neo'. ¹¹ A te' vava'aus te' se vataare en pee pa ö no kokoman pee to nun suk non, manih po vahutët pe Sosenën. Ee to koman vapiun ne pan, a te' sunön vëh to matop non sih o oeh vëh, e' e susun po ora' hat, pare' tok vahik voh en po vahutët."*

¹² Eö' to te' rakah me no' a ma meh soe nö' se soe ka neöm, ivëhkëk, eöm to hikta onöt nem a maaka in a soe pamëh kuru. ¹³ Ivëh, ko poen no a Tuvuh sosoe man se nö ma' manih peöm o vamomhë, e' se vamaaka rakah en pa ma kokoman peöm. Köm nat em pa ma soe kurus poë varih, ee a ma soe man. E' to hikta onöt non a soe

* **16:11:** A napan va po oeh vëh to ep e Ieesu' to mët, pare koman ne pan, e' to tok po vahutët. Ivëhkëk, manih pa epep pe Sosenën, e Ieesu' to hikta tok po vahutët. Manih pa mët pe Ieesu', ne Sosenën to vaho' en pe susun po ora' hat po vahutët, pare' vöknah en pa ma kikis pe'.

a soe, ne' to kon tane' manih po kokoman koman pe'. Ahik, a soe ne' to tēnan manuh pe Tamön, e' a soe varoe ko pamēh ne' se soe tavus ka neöm, me a ma taneah se tavus amot. ¹⁴ E' se kon tane' a soe manih peö', pare' vatvus manih peöm. Ka tah pamēh ne' to nok, e' to vataare rakah en po kikis apuh peö' manih peöm. ¹⁵ A ma tah kurus ne Tamön to vaneah non, e' a ma tah kurus poë varih, ee a ma tah peö'. E' kuru a ö nö' to soe suk voh pan, a Tuvuh sosoe man se soe ken peöm pa soe taeah ne' to pēnton manih peö', pare' vateera' po' ka neöm.”

O Tamak Se Tarih Ko Tavus En O Vaeö

¹⁶ E Ieesu' to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, “A si' ö hat köm hikta se ep hah ka no neo'. Me a si' ö hat akuk ne eöm se ep hah em peö'.” ¹⁷ Ko upöm vamomhë pe' vaiihi koman e ne pan, “A soe va'ih te' vah va non nih? E' to sosoe ka rora pan, ‘A si' ö hat ka hikta se ep hah no eah, me a si' ö hat na se ep hah ee pe'.’ E' me to soe en pan, ‘A pusun in a soe va'ih to te' va non manih, eö' se nö eo' manuh pe Tamön.’” ¹⁸ A ma vamomhë pe' to vaiihi e ne pan, “A soe va'ih, ‘A si' ö hat’, e' ataeah? Eä to hikta nat no pataeah ne' to sosoe suk va non manih.”

¹⁹ E Ieesu' to nat en pa ma vamomhë pe' to kehkeh hi ne poë a pusun in a soe va'ih, ivēh, ne' to soe suk va i rae manih pan, “‘A si' ö hat köm hikta se ep ka no neo', me a si' ö hat ne eöm se ep hah em peö'.’ E' akuk kuru a tah nöm to vaiihi suk nem. ²⁰ Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm, eöm se vaokook suntan rakah em, a napan kurus he hara' vaeö rakah e ne. Eöm se hara' em po tamak, ivēhkëk, o tamak peöm se nönö non ko tarih ko tavus en o vaeö, köm pah hara' vaeö suntan em. ²¹ Eö' se vapipino' va in a soe pamēh manih, o poen no e köövo to kehkeh vahuh non a koa', e' to hara' vahat rakah en po kamis, suk e' to nat e non pe' se kon en pe koa'. Ivēhkëk, o poen ne koa' to vu' en, e köövo se vanun en po kamis vēh ne' to hara' non, suk e koa' pe' to tavus en ma' manih po oeh. ²² E' to te' akuk va kov e non manih peöm. Kuru nöm to hara' nem o tamak, ivēhkëk, eö' se hah ma' ko ep ka neöm, köm pah vaeö suntan rakah em. O vu vaeö pamēh no a hikta pah te' to onöt

non a kon tavus kēh a ma kokoman peöm. ²³ Manih po poen pamēh, nöm hikta se hi a nem neo' ta pah tah. Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm, e Tamön se he' en peöm pa ma taneah nöm to hin suk manih pa ēhnaneo'. ²⁴ Moaan voh, ko öök non ma' manih kuru, eöm to hikta hinhin voh nem ta ma taneah manih pa ēhnaneo', ivēhkëk kuru, eöm se hin em pataeah manih pa ēhnaneo', eöm se kon em pataeah nöm to hinhin suk nem, ko poen nöm to kon vahik a tah pamēh, a ma kokoman peöm se puh rakah ee po vaeö.”

O Kikis Va Po Oeh To Hikta Onöt Non A Vöknah E Ieesu'

²⁵ E Ieesu' to tooto avoe' e non, pare' soe pet en pan, “Eö' to vavatvus no' a ma soe peö' pa ma soe vapipino', ivēhkëk, o poen to me' avoe' e non pa tavus ma', nö' hikta se vatvus amot hah no' ta meh soe pa soe vapipino' manih pa soe nö' to sosoe ka no neöm. Eö' se soe vatotoopin rakah keo' peöm pa ö ne Tamön to te' va non sih. ²⁶ Manih pa hanan pamēh nöm se hin koe in a tah nēn, eöm se vakoe a hin peöm manih pa ēhnaneo'. Pe' eö' koman, eö' hikta se hi hah no' e Tamön a ö se' va'aus a neöm. ²⁷ Suk ataeah, e Tamön koman to iu e non peöm, e' to iu a non neöm, suk eöm to iu e nem peö'. Paröm vaman e nem peö' to tane' ma' manuh pe'. Ivēh, ne' se piun suk a ma hin peöm. ²⁸ Eö' to tane' voh ma' manuh pe Tamön, parö' nö ma' manih po oeh vēh. Ka kuru va'ih, nö' to kehkeh kēh hah e no' po oeh vēh, parö' hah eo' manuh pe Tamön.”

²⁹ Ka ma vamomhë pe' soe ke po' ee pe' pan, “Sunön, varu' vakomanih nēn to soe vamaaka ke eom pemöm pa ma soe pēn, eēn to hikta nonok hah ka no möm ta soe manih pa soe vapipino'. ³⁰ Kuru nemöm to nat em pēn a te' to nat nom sih a ma moeh tah kurus. Ko antoen e nom pa piun a hi pa te', e' he me' avoe' e non pa hi a oah a hi pe'. Ke' ivēh, a tah to vataare a no möm, kemöm vaman e nem pēn to tane' ma' pe Sosenēn.”

³¹ Ke Ieesu' piun rae, pare' soe ke rae pan, “Eöm vaman kov em eh? ³² Pēnton po' nem pa ta' nö' se soe ka neöm, o poen to vatēt en, pa tavus. Ahik, e' to tavus vahik voh en, a napan varih to hat ov a ne neo'

se veo vavah ee peöm, kôm tapeat em, ko nö vakëkëh em pa ma vöön peöm, ko këh em peö' peheo'. Ivëhkëk, eö' to hikta te' no' peheo', ahik, e Tamön to te' va'peh me e non peö'."

³³ Ke Ieesu' vavaato avoe' ke non pee, pare' soe ke rapoë pan, "Eö' to soe keo' peöm pa tah va'ih, eöm se vatös me a neo', paröm te' nem pa taate' kamö' vamanih pa ö nö' to soe vavoh ka neöm. Ko poen nöm to te' nem manih po oeh vëh, eöm se taum a ma punis me o tamak. Eöm se sun vakis rakah nem, suk eö' to vöknah vahik voh eo' po kikis va po oeh vëh."

17

E Ieesu' To Hin Marën A Va'aus A Ma Vamomhë Pe'

¹ E Ieesu' to vavaasis vahik en pa ma vamomhë pe' pa ma soe pe', pare' ta peah na manuh pa vöön va kin, pare' soe vamanih pan, "Tamön, o poen peö' to tavus en, kuru nën se vatvus ke ra napan o kikis apuh peö' e Koa' te' pën, vamanih pa ö nö' se vatvus varu' ke ra napan o te' kikis apuh pën. ² Suk ataeah, eën to he' voh eom peö' pa tasun va pa matop a napan kurus. Kö' onöt e no' pa he' o to'to' tamoan manih pa napan nën to he' voh a neo', kee tavus ee a napan peö'. ³ Ka manih po to'to' tamoan pamëh, no a napan se nat va ka no moah manih pan, eën e Sosoenën vamaman rakah, pare nat me a ne neo', e Ieesu' Kristo, a te' nën to vanö voh ma'. Kö' nö ma' manih po oeh vëh.

⁴ Eö' to nok vahik voh eo' pa ma kiu nën to vanö suk voh a ma' neo', pan eö' se nok. Ivëh, ka manih pa ma kiu poë varih ne eö' to vataare vahik eo' po kikis apuh pën manih pa napan. ⁵ Tamön, taneo non po poen no oeh vëh to me' avoe' voh e non pa tavus ma', eö' to te' va'peh me voh e no' pën, parö' te' me voh e no' po kikis apuh. Kuru nö' to iu no' a ö nën se he' hah a neo' o kikis apuh pamëh, kö' se te' va'peh me a nom oah.

⁶ Eö' to vatvus vateera' voh eo' pa ëhnöömah manih pa napan varih, nën to he' voh a neo' manih po oeh vëh, a napan pën poë varih to te' moaan voh e ne manih pën. Ee to këh voh ma' a ma taate' hat va

po oeh, pare vavatet vavih rakah e ne pa ma soe pën. ⁷ Kuru nee to nat vavih rakah e ne pa ma moeh tah kurus nën to he' voh a neo', to tane' vavi' voh ee ma' manih pa koreomah. ⁸ Suk ataeah, a ma soe kurus nën to he' voh a neo', nö' to soe vahik ke voh eo' pee, kee kon ee. Ee to nat vavih rakah e ne peö' to tane' voh ma' pën. Pare vaman e ne pën to vanö voh a ma' neo', kö' nö ma' manih po oeh vëh.

⁹ Eö' to hinhin no' oah pan, eën se va'aus rae, eö' to hikta hinhin no' pan, eën se va'aus a napan varih nën to hikta vaoe voh. Ahik, eö' to hinhin no' pan, eën se va'aus varoe a napan varih nën to he' voh a neo', suk ee ra napan pën. ¹⁰ A napan kurus nö' to vaneah no', ee ra ma te' kurus pën. Ka ma te' kurus nën to vaneah nom, ee a ma te' kurus me peö'. A ma taate' vih pa napan poë varih to vataare ne a ö no a taate' nenes peö' to te' va non.

¹¹ "Ka kuru, nö' to nö eo' nös pën. Eö' to hikta se te' varë hah no' manih po oeh vëh. Ee to hikta onöt ne a nö va'peh me a nös neo' maneom, ee se te' e ne manih po oeh. Ivëh Tamön, eën a vivihan. Eën no a hikta pah te' to te' va non manih pën. Manih po kikis va pa ëhnöömah, eën se matop vavih e nom pee. Ka manih po ëhnan pamëh, nën to he' voh eom peö'. Ivëh, kee se tavus paeh ee vamanih pa ö na to tavus paeh vavoh. ¹² Po poen neö' to te' va'peh me voh no' rae, eö' to matop no' rae po kikis va pa ëhnöömah. Ko ëhnan pamëh nën to he' pet me voh eom peö'. Kö' matop e no' pee, ka hikta paeh va pee to ro. A paeh ro va pee to ro voh, ivëh, a te' vëh nën to vamatop keon voh, pan eën se mirö' eah. E' ivëh, se vapuh pa soe to kiun non po Puk Vapenpen pën, ke' tavus vaman.

¹³ Kuru nö' to nö e no' nös pën, parö' nonok no' a soe va'ih pa ö nö' to te' no' manih po oeh vëh, eö' to iu rakah no' o vaeö peö' se puh non manih pa ma kupu pee.

¹⁴ Eö' to he' vahik eo' pee po vavaasis pën, ivëhkëk a napan va po oeh vëh to hat ov e ne pee. Suk ataeah, a napan peö' to hikta te' ne pan, ee ra napan va po oeh vëh. E' to te' akuk va kov e non manih peö' to hikta te' no' pan, eö' a te' va po oeh vëh. ¹⁵ Eö' to hikta hinhin no' nös oah pan, eën se kon

këh rae po oeh va'ih. Ahik, eö' to hinhin a no' nös oah pan, eën se matop vavih nom rae, ke susun po ora' hat nat non mirö' rae. ¹⁶ Ee to vavatet a nom oah sih, pare te' va e ne manih peö'. Ee to hikta te' ne pan, ee ro te' va po oeh vëh, vamanih peö' me to hikta te' no' pan, eö' a te' va po oeh vëh. ¹⁷ Ahik, eën se nok rae kee tavus a napan pën, kö' iu no' pan, a soe man pën se kiu manih pa ma kokoman pee, kee tavus o te' vivihan manih pa soe man pamëh, e' a soe a man rakah. ¹⁸ Moaan voh nën to vanö voh a ma' neo', kö' nö ma', parö' te' no' topniira napan va po oeh vëh. E' to vatoe akuk va kov e non manih pa ö nö' to vanö o te' varih, nën to he' voh a neo', kee nö, pare te' va'peh me ne a napan va po oeh vëh. ¹⁹ Ka manih pa va'aus rae, eö' to he' vahik rakah eo' pën po to'to' peö'. Ivëh, ke' man rakah e non pee se tavus ee a napan pën, pare nonok ne a ma kiu pën.

²⁰ “Ivëhkëk, Tamön, eö' to hikta hinhin no' pan, eën se va'aus varoe a napan varih to te' va'peh me a ne neo', ahik, eö' to hinhin no' a oah a ö nën se va'aus o te' varih se tēnan amot a soe pee, pare vaman a neo'. ²¹ Tamön, eö' to hin no' nös oah pan, eën se nok rae, kee tavus paeh vamanih pa ö na to te' va no sih po'. Eën to te' nom sih manih peö', kö' te' no' manih pën. Eö' to hin me no' nös pan, eën se nok rae kee vapöh kokoman me a ra po'. Ivëh, ka napan va po oeh vëh ep, pare vaman ne a ö nën to vanö voh a ma' neo', kö' nö ma' ko tavus manih po oeh vëh. ²² Eën to he' vahik voh eom peö' pa taate' nenes, eö' me to he' vahik voh eo' po te' varih nën to he' voh a neo' pa taate' pamëh. Ivëh, kö' iu no' a ö nee se vapöh kokoman, pare tavus vamanih pa ö na to vapöh kokoman va no sih po'. ²³ Oman, eö' to te' no' manih pee, kën te' e nom manih peö', ka manih pa taate' pamëh, nö' to iu no' a ö nee se vapöh kokoman rakah. Ka napan va po oeh se nat va ne manih pan, eën e Sosenen to vanö voh a ma' neo', kö' nö ma' manih po oeh. Ee me se nat va e ne manih pën to iu e nom pa ma te' peö', ke' vatoe akuk va ko ve non manih pa ö nën to iu va ka nom neo' sih.

²⁴ Tamön, eö' to iu no' a napan varih nën to he' voh a neo', se te' va'peh me a ne neo'

manih pa vöön nö' to te' no'. Eö' to iu no' a ö nee se ep in o maaka me a tasun apuh peö'. Ko poen no oeh vëh to me' avoe' voh e non pa tavus ma', eën to iu voh e nom peö', ivëh, nën to he' suk voh eom peö' po maaka me a tasun apuh. ²⁵ Tamön, eën a Totoopin rakah. A napan va po oeh vëh to hikta nat vavih ne pën, ivëhkëk, eö' koman to nat e no' pën. Ko kum te' varih nën to he' a neo', ee me to nat e ne pën a te' vëh to vanö ma' neo' manih po oeh vëh. ²⁶ Eö' to vatvus a ëhnöömah manih pee, kö' se vavatvus avoe' ke no' pee pa ëhnöömah, kee sih kon a taate' iu te' vamanih pa ö nën to iu va ka nom neo' sih. Keö' me se te' e no' manih pee.

18

E Jiutas To He' E Ieesu' Pa Koreera Napan Varih To Hat Ov E Ne Poë

Matiu 26:47-56, me Mak 14:43-50, me Luk 22:47-53

¹ E Ieesu' to nok vahik en pa hin pe'. Pare' pahan en pa si' ruen sone' nee to popoka' ne a Kidron, e' me ra ma vamomhë pe'. Manuh pa pap ruen vöh, e' to te' voh non a rak nën, ne Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to nönö vah ne pa koman a rak pamëh. ² Ke Jiutas vëh a te' se vikuh e Ieesu' manih po te' varih to hat ov e ne poë, to nat vavih e non pa ö pamëh. Suk ataeah, a ma tamooan ne Ieesu' me ra ma vamomhë pe' to tötönun ne sih nën. ³ Ivëh, ke Jiutas me en ma' pa nap vëvënsun va Room me a ma pah te' varih to ut ne sih a Iuun Hinhin Apuh, no te' susunön ësës he', me ro Parësi' to he' poë. Kee nö ee manih pa ö ne Ieesu' to te'te' non me ra ma vamomhë pe'. A nap vëvënsun to te' nö ne ma' a ma tah vavapus me. Ee to öt nö ne ma' a ma ram me a ma vau'. ⁴ Ivëhkëk, e Ieesu' to nat momooan en pa ma taneah to kehkeh tanok ne manih pe'. Ivëh, ke' huk vatët en manih pee. Pare' hi rae pan, “Eöm vavaiu vah nem eteh?”

⁵ Ka nap vëvënsun piun poë, pare soe pan, “Emöm to kehkeh ep nem pe Ieesu' va Nasarët.”

Ke Ieesu' piun rae, pare' soe pan, “Eö' iva'ih.” Ke Jiutas a te' vëh to vikuh e Ieesu' manih pa korera napan varih to hat ov i ne poë to sun va'peh me e non pee. ⁶ Ke Ieesu'

soe vakomanih, “Eö' iva'ih.” Kee tahoak hah ko vu' ee po oeh.

⁷ Ke Ieesu' hi hahah kov en na pee pan, “Eöm vaiu ma' eteh?”

Kee soe ke poë pan, “E Ieesu' va Nasarët.”

⁸ Ke Ieesu' piun hahah kov en pee, pare' soe pan, “Eö' to soe vu keo' peöm, eö' akuk ko vi vëh. Eöm se keh iu ep ka no neo' koe a ma te' varih, kee hah na.” ⁹ A tah pamëh se tavus, ko vapuh a soe ne Ieesu' to soe moaan voh, pare' soe pan, “Ahikta paeh va pa napan varih nën to he' voh a neo' se ro.”

¹⁰ E Saëmon Pita' to te' me non o rapis rë. E' to rëh o rapis rë pamëh, ko moes kurus en pa pap tenan matö pa te' kikiu pa Te' Susun po Te' Ësës He'. A ëhnan a te' kikiu pamëh e Malkus. ¹¹ Ivëhkëk, e Ieesu' to soe ke Pita' pan, “Vaho' hah na o rapis rë pën manih pa ö pepet pe'. Eën koman kës nom pan eö' to hikta onöt no' a kaak manih pa kap va po kamis vëh ne Tamön to he' voh a neo'?”

A Nap Vëvënsun To Me Ee Pe Ieesu' Manuh Pe Anas

¹² E Ieesu' to sosoe vahik va ko non manih, ka nap vëvënsun, me a te' va'ih to vovoh ke non sih rae, me ro te' varih to ut ne sih pa Iuun Hinhin Apuh, to öt ee pe Ieesu', pare' nohnoh ee pe' po uris eh. ¹³ Ee to me vovoh ee pe' manuh pe Anas. E Anas e nomanih e Kaëfas. Po kirismas pamëh ne Kaëfas to te' non a Te' Susun po Te' Ësës He'. ¹⁴ Ke'e' rakah ko a te' pamëh to soe vanat voh ken po te' susunön po Jiu' pan, “E' to vih rakah non pa ta pah te' se kon a tasun pea a napan va Israël, pare' mët. Pe' to hikta vih non pa napan pea se ro kurus manih pa koreera nap vëvënsun va Room.”

E Pita' To Soe Pan E' To Hikta Nat Non Pe Ieesu'

Matiu 26:69-70, me Mak 14:66-68, me Luk 22:55-57

¹⁵ E Saëmon Pita' pen a meh vamomhë to suksuk amamot nö e ne pe Ieesu'. E Susun po Te' Ësës He' to nat vavih rakah e non pa meh vamomhë pamëh. Ivëh, ne' to ho va'peh suk me e Ieesu' manuh koman a kiikin va mahën vëh to te' non pa iuun pa Te' Susun po Te' Ësës He'. ¹⁶ Ivëhkëk, e Pita' to sun avoe' e non ma' manuh mahën po

sinten o hopa'. Ka te' vamomhë vëh* no a Te' Susun po Te' Ësës He' to nat vavih non sih poan to nö, pare' soe vanat e koa' mon vëh to ut non po hopa', pare' me ho en ma' pe'. ¹⁷ Ke köövo vëh to ut non po hopa' to inan e Pita', pare' soe ke poan pan, “Eën me po' ko toh a meh vamomhë pa te' pamëh?” Ke Pita' vonih, pare' soe pan, “Ahik, eö' to hikta te' no', pan eö' e vamomhë pa te' pamëh.”

¹⁸ A muhin to parin a tutuvuh vörep. Ka nap kiu me ro te' utut vaës ee pa sura', ko ma'kis e ne. E Pita' me to te' va'peh me e non nën, pare' ma'kis me e non pa sura' pamëh.

E Susun Po Te' Ësës He' To Hi E Ieesu' A Ma Hi

Matiu 26:59-66, me Mak 14:55-64, me Luk 22:66-71

¹⁹ Ka poa vamomhë pe Ieesu' sun avoe' e ne mahën, ka Te' Susun po Te' Ësës He' ihi e non pe Ieesu' pa ma hi suk a ma vamomhë pe', me a ma soe varih ne' to vavaasis non sih a napan. ²⁰ Ke Ieesu' piun a hi pe Susun po Te' Ësës He', pare' soe ke poan pan, “Eö' to vavaasis voh no' sih a napan a ma soe peö' manih mahën, me manih koman a ma iuun hinhin sone' peöm, me manih koman a Iuun Hinhin Apuh, me manih pa ma ö tötönun pa napan va Israël. Eö' to hikta vavaasis vakooan voh no' a napan, ahik. ²¹ Eën hi suk va ka neo' manih ataeah pa ma soe nö' to vavaasis no' sih? Eën se keh iu nat vavih nom, eën se nö, parën hi a napan varih to tēnan voh ne a ma soe peö'. Ee me to nat vavih e ne pa ma tah nö' to vavaasis voh no'.”

²² E Ieesu' to sosoe va ko non nën, ka te' vëh to ut non sih a Iuun Hinhin Apuh to sun non manih pa havineah, tapan en pe', pare' soe pan, “E' ko vëh a ö nën se piun va in a soe pe Susun po Te' Ësës He' eh? ²³ Ke Ieesu' piun a soe pa te' utut pamëh, pare' soe ke poan pan, “Eö' se keh nok voh eo' pa ta pah soe hat, soe ka neo' ah a soe pamëh. Ivëhkëk, eö' to sosoe ke no' sih a napan a ma soe man vavi', ataeah nën to tapan suk po' a neo'?”

* **18:16:** A te' vamomhë ne Susun po Te' Ësës He' to nat vavih non, ivëh, e Jon.

²⁴ E Anas to vanö en pe Ieesu' manuh pe Kaëfas. Ee to hikta pure' avoe' këh ne poë po uris vëh no te' utut to nohnoh ma' poë.

E Pita' To Vapöök Soe En Pa Ö Ne' To Hikta Nat Non Pe Ieesu'

Matiu 26:71-75, me Mak 14:69-72, me Luk 22:58-62

²⁵ E Pita' to sun avoe' e non po sinten sura', pare' ma'kis non, ka ma meh te' nee to pët ma'kis ne inan poë, pare hi ee pe' pan, “Eh, eën me po' ko toh a meh vamomhë pe Ieesu'?” Ivëhkëk, e Pita' to vonih en, pare' soe ke raoe pan, “Ahik, eö' to hikta te' no' pan, eö' e vamomhë pe'.”

²⁶ Ivëhkëk, e' to te' non a pah te' kikiu pe Susun po Te' Èsës He' to ma'kis me e' non manih po sura', a te' pamëh e' to vatompooan me non a te' vëh ne Pita' to moes kurus voh ma' a tenaneah, to soe ke ma' e Pita' pan, “Eh, eö' to ep va'peh me pö' voh e no' ma' pën, me e Ieesu' manuh pa koman a rak.” ²⁷ E Pita' to soe hah ken pee pan, “Ahik.” E' to sosoe va kon non nën, ke toa' oete' tötö en.

Ee To Me E Ieesu' Manuh Pe Paëlat

Matiu 27:1-2; 27:11-14, me Mak 15:1-5, me Luk 23:1-5

²⁸ Pa pöstakah rakah no te' susunön po Jiu' to ta' o te' utut pan, ee se me tane' ma' e Ieesu' manuh pa iuun pe Kaëfas, pare me poë manuh pa iuun pa te' susun va Room vëh e Paëlat. Ivëhkëk, ee to hikta ho va'peh me poë manuh koman iuun. Suk ataeah, ee to koman ne pan, ee tome' tavus o te' hat manih pa matan e Sosoenën, pare hikta onöt ne a nö manuh pa Taëen Apuh va po Pasova'. ²⁹ Ivëh, ka napan poë varih anoeh e ne mahën, ke Paëlat tavus tane' hah en ma' koman iuun, pare' hi raoe pan, “Eöm kehkeh vaho' suk nem a te' vëh ataeah po vahutët?”

³⁰ Ka napan poë varih piun va in a soe pe Paëlat manih pan, “A te' vëh se keh te' non pan, e' a te' hikta nonok hat, emöm to hikta onöt nem a me ma' eah manih pën.”

³¹ Ke Paëlat piun va in a soe pee manih pan, “Eöm koman se me eah, paröm vaho' eah po vahutët vamanih pa ö no a taate' peöm to te' va non, peö' to hikta nat no' ta tah se rö' vaho' suk eah po vahutët.

Ivëhkëk, o Jiu' to piun a soe pe Paëlat, pare soe ke poë pan, “Emöm to hikta te' me nem ta soe vaonöt va pa ip vamët ta pah te'.”

³² Ka ma tah varih se keh tanok ee, ka nat ee pa tah ne Ieesu' to sosoe suk voh non to tavus vaman en. E' to sosoe suk voh non a ö ne' se mët vah ava manih pa kuruse.

³³ E Paëlat to ho hah en koman iuun, pare' vaoe en na pe Ieesu', ke' nö en ma' manih pe', ke' hi poan pan, “Eën ko a te' sunön po Jiu', ha?” ³⁴ Ke Ieesu' piun a hi pe Paëlat, pare' soe ke poan pan, “A hi koman pën ivëh, ke', a ma meh te' to soe ka oah, pan eö' eteh?” ³⁵ Ke Paëlat piun a hi pe Ieesu', pare' soe ke poan pan, “Eën koman to nat e nom peö' to hikta te' no' a to Jiu'. A napan koman pën ivariv me ro te' sunön èsës he' ivariv to vaho' a oah manih pa koreneo'. Eö' to kehkeh nat no' a hat taeah nën to nok voh, kee vaho' suk a oah po vahutët?”

³⁶ Ke Ieesu' piun a hi pe Paëlat, pare' soe pan, “A matop vih peö' to hikta te' non pan, e' a tah va po oeh vëh. Ahik, a matop vih peö' se keh te' non pan, e' a tah va po oeh vëh, a ma te' kikiu peö' to onöt e ne pa vapus pip ka neo', ka hikta pah te' to antoen non a he' a neo' manih pa koreera napan va Israël.”

³⁷ Ke Paëlat hi hahah kov en pe Ieesu' pan, “Eën kës kuru a te' sunön, ha?”

Ke Ieesu' piun a hi pe Paëlat, pare' soe ke poan pan. “A, eën koman to soe eom pan, eö' e sunön, ke', a tah akuk ko pamëh ne sisi' to kon suk voh a neo'. Kö' nö ma' manih po oeh vëh. Eö' to nö ma' to soe tavus ke ra napan va po oeh vëh a soe man peö'. Ka napan varih to vavatet ne sih a soe man, ee to tēnan e ne pa soe peö'.”

³⁸ Ke Paëlat hi hahah kov en pe Ieesu' pan, “Ataeah ivëh a soe man?”

E Paëlat To Soe Pan Ee Se Ni E Ieesu' Pa Kuruse

Matiu 27:15-31, me Mak 15:6-20, me Luk 23:13-25

E Paëlat to soe vahik vakomanih, pare' tavus hah en ma' manih pa napan varih to anoeh ne mahën. Pare' soe ke raoe pan, “Eö' to hikta taum ta hat manih pa te' va'ih. ³⁹ Ivëhkëk, manih pa taate' peöm a napan va Israël, eöm to sosoe nem sih pan, e' to

vih non pa Taëen Apuh va po Pasova' na se ihan tane' ta pah te' manih pa nohnoh. Eöm iu po' nem eteh na se ihan hah eah? Eöm iu nem e sunön po Jiu', ke', eteh?"

⁴⁰ Kee piun e Paëlat, pare taoa ko soe na pan, "Ahik, e' to hikta te' non pan a te' maneom. Emöm to iu varoe ko nem e Barabas." E Barabas, e' a te' to vavapus me voh non a nap vëvënsun va Room.

19

¹ Ke Paëlat ta' a nap vëvënsun, kee rëp poë po uris rëprëp te'. ² Vasuksuk in a ö nee to rëp vahik poë, ka nap vëvënsun kon o uris to'to', pare nok o tah to matan va non manih po uvan, pare vaho' manih pa pasuneah. Pare nok ohop to matan va non manih po ohop rë erera' pa te' sunön. ³ A ma tëm peo rakah nee to nönö ne ma' manih pe', pare sosoe va ne manih pan, "Potan avih Sunön po Jiu'." Ee to sosoe vahik va ko ne manih, pare tatapan ee pe'.

⁴ E Paëlat to tavus hah en ma', pare' soe ke ra napan pan, "Ep këk öm, eö' to me tavus hah eo' ma' pe' manih peöm, to vataare a neöm, peö' to hikta taum ta hat manih pe', na se vaho' suk eah po vahutët. ⁵ Ke Ieesu' tavus tane' hah en ma' manuh pa iuun pe Paëlat. Ee to uvan ma' poë po uvan nee to nok po uris to'to', pare' ohop non o ohop rë erera'. Ke Paëlat soe va ma' manih pan, "Ep öm, iva'ih a te' pamëh."

⁶ O te' susunön ësës he', me ro te' utut to ep in e Ieesu', pare taoa ko soe pan, "Ni öm eah pa kuruse, ni eah öm pa kuruse." Ke Paëlat soe ken pee pan, "Eöm koman se öt eah, paröm ni eah pa kuruse, peö' to hikta taum ta hat manih pe'." ⁷ Ko Jiu' soe ke na e Paëlat pan, "Ea to te' me no a taate' to soe non pan, a te' vëh e' se mët rakah. Suk ataeah, e' to soe voh pan, 'Eö' E Koa' Pe Sosenen.' "

⁸ E Paëlat to pënton a napan to soe a soe va'ih, ko pah naöp suntan rakah en. ⁹ E Paëlat to ho hah en manuh pa iuun pa kaman, pare' hi en pe Ieesu' pan, "Eën a te' va pa vöön poanheh?" Ivëhkëk, e Ieesu' to hikta piun hah poan. ¹⁰ Ke Paëlat hi hahah kov en pe' pan, "Eën rës rakah e nom pa piun a soe peö' öh? Eën nat po' e nom peö' to te' me e no' po kikis va pa ö nö' se vahah

to'to' eo' pën toh, me eö' to onöt e no' pa soe, kee ni ee pën pa kuruse."

¹¹ E Ieesu' to piun a soe pe', pare' soe pan, "E Sosenen vöh pa vöön va kin se keh hikta he' voh a oah o kikis va'ih, eën to hikta onöt nom a vöknah a neo'. Ivëh, ka te' vëh to vaho' voh a neo' manih pa koreomah, a hat pa te' pamëh to apuh oah e non pa te' hat pën. ¹² E Paëlat to pënton a soe va'ih, pare' punö' vakis rakah en pa ep këh ta hanan ne' se amun vah va in e Ieesu', kee nat ne ip vamët poë. Ivëhkëk, a napan va Israël to tēnan a soe va'ih, pare taoa suntan rakah ee, pare soe na pan, "Eën se keh vahah to'to' ma' a te' va'ih, eën to hikta onöt nom a ö sën te' hah nom e vamomhë pe Sisa'. Etereh to koman ne a tavus o te' sunön, ee o te' poë varih ne Sisa' to hat ov e non pee."

¹³ E Paëlat to tēnan a soe va'ih, pare' me tavus en ma' pe Ieesu', pare' iho' en pa ö ihiho' pa te' pëpënton vahutët. Manih pa ö pamëh, nee to poka' ne pan, "a moeh vösvös", po to po Jiu' ö ehnan pamëh to te' va non manih Gabata'. ¹⁴ A tah to matan va non manih pa topnin potan va po Vatönim. O Vatönim e' o poen va pa vamatop a ma tah va po nënkikiu va po Pasova', ko poen pamëh, e' o Poen Apaapo. Ke Paëlat soe ke ro Jiu' pan, "Ep öm, e' iva'ih a te' sunön peöm."

¹⁵ Ka napan taoa, ko pët soe ma' pan, "Ip vamët öm eah, ip vamët öm eah! Ni öm eah pa kuruse."

Ke Paëlat hi hahah kov en pee pan, "Eöm iu nem a ö sö' ni e sunön peöm pa kuruse, ha?"

Ko te' susunön ësës he' piun ma' Paëlat, pare soe pan, "Emöm to hikta te' me nem ta meh te' sunön, e Sisa' varoe a paeh."

¹⁶ Ke Paëlat he' en pe Ieesu' pan ee se ni poë pa kuruse.

*Ee To Ni Ee Pe Ieesu' Pa Kuruse
Matiu 27:32-44, me Mak 15:21-32, me
Luk 23:26-43*

A nap vëvënsun to me ee pe Ieesu', ¹⁷ pare he' poë a kuruse vëh, nee se ni poë, ke' te' en. Ee to këh ee pa vöön, pare tavus ee pa tope nee to popoka' ne a ö to matan va non manih po Kaho' In A Te' Mët. Manih po to Hibru nee to poka' ne pan, a Gölgöta'.

¹⁸ Manih Gölgöta' nee to ni ee pe Ieesu' pa

kuruse me ra meh poa te'. E Ieesu' to han non pa te' kuruse pe' po topnin, ka meh poa te' to han vakëh ne.

¹⁹ E Paëlat me to ta' a napan, kee kiun o kiun, pare vahan manih pa pasun a kuruse. O kiun pamëh to soe va non manih pan, "IVA'IH E IEESU' VA NASARËT A TE' SUNÖN PO JIU'." ²⁰ A nap peo po Jiu' to ëh o soe vanat pamëh, suk ataeah, a ö vëh ne Ieesu' to han non to hikta te' varo këh non a vöön va Jerusalëm, o soe vanat pamëh nee to kiun voh po kukön to, o Hibru, me o Latin, me o Grik. ²¹ O te' susunön ësës he' to ep a tah va'ih, pare pah heve suntan ee, pare soe ke Paëlat pan, "Eën se nat nom kiun vamanih pan, 'Sunön po Jiu'". Eën se kiun vamanih pa ö ne' to soe vavoh, 'Eö' a te' Sunön po Jiu'."

²² Ke Paëlat piun raoe, pare' soe pan, "A soe nö' to ta', kee kiun e' se pah te' va e non nën."

²³ A nap vëvënsun to ihan këh e Ieesu' pa ma ohop pe'. Pare ni ee pe' pa kuruse, ko ki vakëkëh ee pa ma ohop pe' pa taana' ö. Ka taana' te' vëvënsun kon vakëkëh ee pa ma ohop pe'. Ee to kon me ee po ohop rë pe', o te' vëvënsun to ep va ne manih pan, o ohop pamëh nee to hikta kukurus o rara, pare kun vava'peh. Ahik, o ohop pamëh nee to nok voh po paeoh o rara. ²⁴ Ee koman to vavasoe e ne, pare soe pan, "Ea se vi a saatu', para ep këh eteh se kon po ohop pamëh." Ka tah pamëh to tanok to vapuh en pa soe to kiun non po Puk pe Sosoenën to soe non pan,

"Ee to ki vakëkëh ee pa ma ohop peö',
pare vi a saatu' to ep këh eteh vëh se
kon po ohop peö'." *Sng 22:18*
Ke' a taate' akuk ko pamëh no te' vëvënsun
to vatet, pare taum ee pa te' se kon ohop
pamëh.

²⁵ Manih pa sinten a kuruse ne Ieesu' to han non, ne sinaneah, pen e kea pe', me e Maria' köövo pe Kliopas, me e Maria' va Makdala' to sun ne. ²⁶ E Ieesu' to ep in e sinaneah pen e vamomhë pe' vëh ne' to iu suntan non sih, to sun ne nën, ivëh ne' to soe suk va ma' manih pe sinaneah pan, "E' i maneom e koa' pën." ²⁷ Vasuksuk

po' ne Ieesu' to soe ke po' en pe vamomhë pe' pamëh pan, "E' i maneom e sinömah." Taneo non po poen pamëh no e vamomhë pe' pamëh to me en pe sisi' pe Ieesu' pa iuun pe', pare' matop e non pe'.

E Ieesu' To Mët En

Matiu 27:45-56, me Mak 15:33-41, me Luk 23:44-49

²⁸ A ma tah kurus to hik ee ke Ieesu' nat en pa ma kiu pe' ne' to nok to hik en, pare' soe vamanih pan, "Eö' to mët eo' po manoe." E' to soe suk a soe va'ih marën a vapuh a soe to kiun non po Puk pe Sosoenën. ²⁹ E' to te' non a nöh to pet vatët non nën, no voaën to te' non pe'. Ivëh ka nap vëvënsun kon a ta tah pupui nöh, ko vapuhpuh na po voaën, pare vaho' manih po noton in o naon nee to popoka' ne o hisop, ko vaho' na pa rivon e Ieesu'. ³⁰ Ke Ieesu' kaak po' en po voaën pamëh, pare' soe en pan, "E' to hik en". E' to soe vahik vakomanih, ka tuvuh pe' hik këh en pe', ke' vamösru ko mët en.

A Te' Vëvënsun To Ruk A Apan E Ieesu' Po Peö

³¹ E' o poen vamatop a ma tah va pa taëen va po Poen Apaapo. Ko Poen Apaapo pamëh, e' o poen apuh rakah.* Ko Jiu' nö ma' pe Paëlat, pare hi poë, te' vaonöt ke raoe kee kökök a ma moeero te' varih to han ne pa kuruse, pan ee se mët vëvëhö'. Ee to kehkeh herep ne raoe këh a ma kuruse. Suk ataeah, e' o Vatönim ipamëh, kee hikta iu ne a ma sioniire se han ne pa kuruse po Poen Apaapo apuh pee. ³² A nap vëvënsun to nö ma' ko taneo ee pa kökök a ma moeera poa te' varih to han va'peh me ne e Ieesu'. ³³ Ivëhkëk, ee to öök manih pe Ieesu', pare ep ee pe' to mët en. Ivëh, nee to hikta kökök suk pa poa moneah. ³⁴ Ka pah te' vëvënsun ruk na a apan e Ieesu' po peö, ko era' me a ruen tako' vëvëhö' rakah ee ma'. ³⁵ Ka te' to ep voh non pa tah pamëh to hutët en pa tah ne' to ep voh, ka tah pamëh ne' to ep voh e' a tah a man rakah. Ivëh, ke eöm me se vaman o vahutët pamëh. ³⁶ Ka ma tah poë varih to tanok, ee to vapuh ee pa soe to kiun non po Puk pe Sosoenën to soe non pan,

* **19:31:** Ko Poen Apaapo apuh pamëh, e' o Poen Apaapo va po Pasova'.

“Ahik ta pah te' to kök to pöh soa' va pa te' pamëh.” *Sng 34:20*

³⁷ Me a meh soe to kiun non po Puk pe Sosenën to soe non pan,

“Ee se ut ne pa te' vëh nee to ruk poë po peö.” *Sek 12:10*

*Ee To Pe E Ieesu' Po Vapeepe Voon Rakah
Matu 27:57-61, me Mak 15:42-47, me
Luk 23:50-56*

³⁸ Vasuksuk po' in a mët pe Ieesu', ne Jeosëp va pa vöön va Arimatia' to nö manuh pe Paëlat, pare' hi poan pan, e' se iu non ko he' poan a sionin e Ieesu'. E Jeosëp me voh to vavatet aven voh e non pe Ieesu'. Suk ataeah, e' to nanaöp voh non o te susunön po Jiu', pare' hikta vataare non o vaman pe'. Ke Paëlat soe vaonöt ken pe' pa te' a sionin e Ieesu'. Ke' nö ko te' en pa sionineah. ³⁹ Ke Nikodimus a te' vëh to nö voh pa ep pe Ieesu' pa pah popoen, to nö va'peh me en pe Jeosëp. E' to te' ma' o vanom avavuh vih rakah, o vanom pamëh nee to kon tane' po hunun in o pöök naon, pare' hovën. Ka punis in o vanom pamëh to oah non o 30 kilogram. ⁴⁰ Ka poa te' poë varih e Nikodimus pen Jeosëp to te' ee pa sionin e Ieesu', pare' kupkup poë po rara matan vavih rakah. Ko vatëk poë po vanom vamanih pa ö no o Jiu' to nonok va ne sih po te' mët.

⁴¹ E' to te' voh non a rak, pare' te' non a ö vavaho' te' mët no a hikta pah te' to pet avoe' non nën, to te' vatët non pa ö vëh no a nap vëvënsun to ni voh e Ieesu' pa kuruse.

⁴² E' to matanpoen en po poen vamatop in a ma tah va po Poen Apaapo. Ivëh, ke Jeosëp pen e Nikodimus kehkeh vaho' vëhö' ne a sionin e Ieesu' pa ö vavaho' te' mët. A ö vavaho' te' mët pamëh to te' vatët non manih pa ö nee to ni e Ieesu' pa kuruse. Ee to te' ee pa sionin e Ieesu', pare' vaho' ee pe' nën.

20

*E Ieesu' To Sun Hah
Matu 28:1-8, me Mak 16:1-8, me Luk
24:1-12*

¹ A si' ö hat ka muhin takah en po poen vamomoaan in o nënkikiu, ke Maria' va Makdala' nö en manuh po vapeepe to te' non pa top vös. E' to tavus, pare' ep in a

vös vëh to sunpip non a matan a ö vëh ne Ieesu' to pet non, to vahuk këh en pa matan a top vös vëh no a sionin Ieesu' to pet non.

² E' to ep in a vös to vahuk këh a matan o vapeepe, pare' vaveo hah en manuh pe Saëmon Pita' me a meh vamomhë vëh ne Ieesu' to iu suntan non sih poan. E Maria' to tavus manih pee, pare' soe ke raoe pan, “O te' to kon tane' a sionin e Apuh manih po vapeepe, pare' te' ke ee, kemöm hikta nat nem ee vaho' poë nih.”

³ Ke Saëmon Pita' pen a meh vamomhë sun, pare' nö ee manuh po vapeepe. ⁴ A poa vahmomhë poë varih to vavaveo nö ne, ka meh vamomhë vavaveo oah e Pita', pare' tavus momoan en manuh pa top vös. ⁵ E vamomhë vëh to tavus momoan manuh po vapeepe to kop, pare' ep varoe na a ma rara to pet ne, pare' hikta hop manuh pa ö nee to vaho' voh e Ieesu'. ⁶ E Saëmon Pita' to suk tavus e meh vamomhë pe', pare' hop en manuh koman a top vös. Pare' ep en po rara to pet non. ⁷ E' to ep me en pa ta rara vëh to mon voh non a pasun e Ieesu'. A si' ta rara pamëh to hikta pet va'peh me non o meoh rara. E' to pet ke e non ma' pa meh ö, e' to ep ke non pan a meh te' to nikun poan, ko vaho' nën. ⁸ Ka te' vamomhë vëh to tavus momoan manuh po vapeepe, e' me to hop en manuh pa koman a top vös. Pare' ep me en pa ma tah poë varih to tanok koman a top vös, ko vaman en. ⁹ Manih pa ma poen poë varih nee to hikta nat vamaaka avoe' ne pa soe to kiun voh non po Puk pe Sosenën to soe non, pan e Ieesu' se sun tane' hah en po vapeepe. ¹⁰ Vasuksuk po' no a poa vamomhë to vos hah ee vöön.

*Maria' Va Makdala' To Ep In E Ieesu'
Matu 28:9-10, me Mak 16:9-11*

¹¹ E Maria' to sun avoe' e non sinten a top vös, pare' okook non. E' to okook non, pare' kop ko ves hop e na pa koman a top vös. ¹² E' to ves hop na pa koman a top vös, pare' ep in a poa ankerö' to ohop ne a ma ohop kakaare. Pare' iho' ne manih pa ö no a sionin e Ieesu' to pet voh non. A paeh to iho' non manih pa ö no a pasuneah to pet koe voh non, ka meh manih pa moneah. ¹³ Ka poa ankerö' poë varih hi ee pe Maria' pan, “Köövo, eën okook nom ataeah?”

Ke' piun raoe, pare' soe pan, "O te' to te' ke ee pa sionin e Sunön peö'. Ke eö' hikta nat no' ee vaho' poë nih."

¹⁴ E Maria' to sosoe vahik va ko non manih, pare' tarih ko ep en pe Ieesu' to sun non. Ivëhkëk, e' to hikta nat non pan e' e Ieesu'.

¹⁵ Ke Ieesu' hi poan, pare' soe pan, "Köövo eën iu nom e teh, parën okook nom?"

E Maria' to koman non pan e' a te' vëh to matop non sih a rak. Pare' soe va in poan manih, "Topoan eën se keh te' ke voh a sionin e Ieesu', soe ka neo' ah a ö nën to vaho' eah, kö' nö ko kon eah."

¹⁶ Ke Ieesu' vaoe poan, pare' soe pan, "Maria'".

Ke Maria' tarih, pare' soe vamanih po to va Hibru. "Rabonaë'", ka soe pamëh to soe va non manih pan, "Tövavaasis".

¹⁷ Ke Ieesu' soe ke Maria' pan, "Koe a vaket peö', suk ataeah, eö' to hikta peah avoe' hah no' manuh pe Tamön. Ivëhkëk, eën se nö na manuh pa ma kea peö', parën soe ke raoe a ö nö' to hah eo' manuh pe Tamön, e' me e Tamëneöm. Eö' to nö eo' manuh pe Sosenen peö' me e' e Sosenen peöm."

¹⁸ Ivëh, ke Maria' va Makdala' nö, pare' soe ken pa ma vamomhë pö ne' to ep en ma' pe Ieesu'. Pare' soe pet ken pee pataeah ne Ieesu' to soe ke ma' poan.

*Ieesu' To Tavus A Ma Vamomhë Pe'
Matiu 28:16-20, me Mak 16:14-18, me
Luk 24:36-49*

¹⁹ A muhin to matanpoen en po poen vamomoan in o nënkikiu, ko vamomhë pe' tönun ee koman iuun, pare' papanih pip rea, ko te' e ne koman iuun. Suk ataeah, ee to nanaöp e ne po Jiu'. E Ieesu' to tavus ma', pare' sun e non pa topniire, pare' soe ke rapoë pan, "Taate' moomo to te' va'peh me a no neöm." ²⁰ E Ieesu' to soe vahik vakomanih, pare' vataare en pee pa poa koreneah me a apaneah. O vamomhë to vaeö suntan rakah ee pö nee to ep in e Sunön pee.

²¹ Ke Ieesu' soe hahah ko ken pee pan, "Taate' moomo to te' va'peh me a non neöm. E Tamön to vanö voh a ma' neo' manih, ke eö' me se vanö eo' peöm manuh po oeh avoes." ²² E' to soe vakomanih, pare' piu en pa tuvuh pe' manih pa ma

vamomhë pe', pare' soe ke raoe pan, "Kon öm a Tuvuh Vasio', nö' to he' a neöm. ²³ Eöm se keh ihan anoe a ma hat pa ma napan, a ma hat pee ne Sosenen se ihan anoe en pee. Ivëhkëk, eöm se keh hikta ihan anoe a ma hat poë varih, a ma hat poë varih to hikta onöt ne ahik."

E Ieesu' To Tavus E Tömas

²⁴ A pah vamomhë to hikta te' voh non pö ne Ieesu' to tavus o vamomhë, ivëh e Tömas. A meh ëhnaneah ne to popoka' ne sih poë pan e Didimus. ²⁵ E Tömas to hah ma' ko upöm vamomhë soe ke poë pan, "Emöm to ep vur em pe Sunön pea."

Ivëhkëk, e Tömas to soe ke raoe pan, "Eö' se keh hikta ep a henen a ma ni, nee to ni manih pa koman a poa koreneah, me eö' se këh hikta vaho' a kumis koreneo' manih pa henen a ma ni, me eö' se keh hikta vaho' a koreneo' manih pa henen o peö vëh pa apaneah, a, eö' hikta onöt no' a vaman a neöm."

²⁶ O nënkikiu to oah en ko vamomhë tönun hahah kov ee koman iuun, pare' papanih pip rea, manih po poen pamëh ne Tömas to te' va'peh me non pee. A iuun a papanih vakis rakah, ivëhkëk, e Ieesu' to tavus, pare' sun e non topniire, pare' soe ke raoe pan, "A taate' moomo to te' va'peh me a no neöm." ²⁷ E Ieesu' to soe ke Tömas pan, "Vaho' a kumis koreomah manih, parën ep pa poa koreneo', ko nö ma', ko vaho' a koreomah manih pa henen o peö vëh pa apaneo'. Parën koe a vapikpiuk, ko vaman a neo'."

²⁸ E Tömas to piun e Ieesu', pare' soe pan, "Sunön peö', eën e Sosenen peö'."

²⁹ Ke Ieesu' soe ke po' poan pan, "Eën vaman kov eöm pö nën to ep ka neo' oh? Vaeö rakah po te' varih to hikta ep ka neo', pare vaman a ne neo', a napan va po oeh vëh se vaeö."

A Pusun In A Soe Vih

³⁰ E Ieesu' to nok a ma tah vatoksean peo rakah, o vamomhë pe' he ep ne. A ma tah vatoksean poë varih to hikta kiun vahik ne manih po Puk va'ih. ³¹ Ivëhkëk, a soe va pa ma tah vatoksean poë varih nö' to kiun manih po Puk va'ih pan eöm se ep, paröm vaman e Ieesu' Kristo a te' ne Sosenen to vate' voh poan, pan e' se

kon tane' hah a napan kurus pe' manih pa taate' hat, ke'e' e koa' pe Sosenen. Ivèh, kòm se keh vaman nem eah, eòm se kon koe em po to'to' tamoaan manih pa èhnaneah.

21

E Ieesu' To Tavus A Tõnim Me Ra Poa Vamomhë Pe'

¹ A ma tah kurus varih to tanok vahik ee, ke Ieesu' tavus hah en pa ma vamomhë pe' manih pa tonon va Galili'. Ka meh ö nee to popoka' va ne a tonon pamèh ivèh, a Taëberius. Ke' e' iva'ih a ö ne Ieesu' to vataare hah vavoh in. ² A ma pah vamomhë varoe to tõnun, pare te' ne nèn. E Saëmon Pita' ke Tõmas a meh èhnaneah e Didimus, ke Nataniel a te' va Kena' manih pa muhin va Galili', me ra poa sunai' Sëbëdi', me ra meh poa vamomhë pe Ieesu', ee to te' va'peh ne. ³ Ke Saëmon Pita' soe ke ro upöm vamomhë pe' pan, "Eö' se nö eo' pa taana' iian." Kö upöm soe ee ma' pan, "Emöm me se nö va'peh me a oah pa taana' iian. Kee nö ko tok ee po parö'. Ivèhkëk, manih pa popoen avoes pamèh, nee to hikta vaon rakah ta pah iian.

⁴ Pa pöstakah rakah no a potan to pepeah nö non ma', ko vamomhë ep i na e Ieesu' to sun non sinten tonon. Ivèhkëk, ee to hikta nat e ne poë e Ieesu'. ⁵ Ke Ieesu' hi en ma' pee pan, "Pus koa', eöm vaon vur em pa ta ma iian ah?"

Kee piun a soe pe', pare soe pan, "Ahik! Ahik rakah ta si' tah nemöm to vaon vu."

⁶ Ke Ieesu' soe ke rae pan, "Vöknah koe in a kë peöm manih pa papmatö in o parö', paröm vaon ta ma iian." Ivèh, kee vöknah ee pa kë pee ko iian oon suntan rakah ee, kee hikta onöt ne a rëh peah hah ma' a kë manih po parö'.

⁷ Ke vamomhë vèh ne Ieesu' to iu oah rakah non sih poan soe ke Pita' pan, "A te' vèh, e' e Sunön." Ke Pita' pënton vakomanih pan, "E' e Sunön", pare' pakuh vakis hah o ohop pe', pare' surap en na tonon ko aka' takin en. ⁸ Ko upöm vamomhë varih to tok ne po parö', hoa' takin me ee ma' pa kë to puh non po iian. Ee to hikta te' varo këh voh ne a sinten tonon, ee to varo va ne ma' manih pa 100 mita'. ⁹ O vamomhë to tatakın këh ko ne ma' o parö', pare ep ee po

sura' ororan, no a pah iian to tok non me a pah ö taëen.

¹⁰ Ke Ieesu' soe ke rae pan, "Te' ma' öm ta ma iian po iian varih nõm to vaon ko ma'."

¹¹ Ke Saëmon Pita' peah hah en manuh po parö', pare' rëh takin en ma' pa kë to puh rakah non po iian apa'puh. Ö iian to peo onöt ne a 153. Ivèhkëk, a kë vèh nee to rëh o iian to hikta tökrus. ¹² Ke Ieesu' vaoe e na pee, pare' soe na pan, "Nö ma' öm ko èen." Ivèhkëk, ahikta pah vamomhë to hi e Ieesu' pan, "Eën eteh?" Suk ataeah, ee to nat e ne pe, e' akuk kuru e Sunön. ¹³ Ivèh, ke Ieesu' nö en manuh pee, pare' kon a ö taëen ko he' en pee. E' to kon a iian, pare' he' pet en pee.

¹⁴ Ke' iva'ih a vakön poen ne Ieesu' to tavus a ma vamomhë pe' murin in a ö ne' to sun tane' hah pa mèt.

E Ieesu' To Vavaato Me Non E Pita'

¹⁵ Ee to èen vahik ee ke Ieesu' soe ke Saëmon Pita' pan, "Saëmon, sunai' Jon, èen iu oah rakah kës e nom peö' pa ö no upöm to iu va ka ne neo'?"

Ke Pita' soe ken pe Ieesu' pan, "A, Sunön, èen to nat e nom peö' to iu e no' pën."

Ke Ieesu' soe ke poan pan, "Makën vavih a ma sone' sipsip peö'."

¹⁶ E Ieesu' to vapöök hi en pe Pita' pan, "Saëmon sunai' Jon, èen iu rakah e nom peö' öh?"

Ke Pita' piun, pare' soe pan, "A, Sunön, èen to nat e nom peö' to iu e no' pën."

Ke Ieesu' soe ken pe' pan, "Matop vavih nom o sipsip peö'."

¹⁷ E Ieesu' to vakön hi en pe Pita' pan, "Saëmon sunai' Jon, èen iu e nom peö' öh?"

Ke Pita' hara' vahat rakah en po tamak, suk e Ieesu' to vakön hi en pe' pan, "Eën iu e nom peö' öh?" Ivèh, ne' to soe suk va in na poan manih pan, "Sunön, èen to nat e nom pa ma moeh tah kurus, parèn nat rakah e nom peö' to iu e no' pën."

Ke Ieesu' soe ke poan pan, "Mamakën vavih nom ah o sipsip peö'." ¹⁸ Eö' to soe vaman rakah keo' pën, "O poen nèn to te' seka' voh nom, èen se voh o voh pën, parèn nö eom pa ö nèn to iu nö nom. Ivèhkëk, o poen nèn se manot, èen se kë a koreomah ka meh te' voh a oah po voh pën. Ko me koe ken pën pa ma ö nèn to hikta iu nö nom."

¹⁹ E Ieesu' to he' a soe va'ih, e' to sosoe suk non a ö ne Pita' se mët vah va, marën a kë a ehnan e Sosoenën. E Ieesu' to soe vahik vakomanih, pare' soe ke Pita' pan, “Pita', suk a ma' neo' ah.”

A Soe Pe Vamomhë Vëh Ne Ieesu' To Iu Non Sih

²⁰ E Pita' to tarih ko ep i na e vamomhë vëh ne Ieesu' to iu oah rakah non sih, to suksuk nö non ma' rae. E vamomhë pamëh to vaho' voh a pasuneah manih pa poen e Ieesu', po poen nee to ënëën ne, pare' hi poan pan, “Sunön eteh vëh se vikuh ka oah manih pa napan varih to hat ov a nom oah?” ²¹ E Pita' to ep na poan to suksuk nö non rae, pare' hi e Ieesu' pan, “Sunön, ka te' po' vëh no ataeah se tavus amot ma' manih pe'?”

²² Ke Ieesu' piun poan, pare' soe pan, “Eö' se keh iu no' a ö ne' se te' to'to' non, ko onöt po poen nö' se hah ma', ke' te' e non. Suk ataeah, a tah pamëh to hikta te' non pan, a tah pën. Suk varoe a ma' neo' ah.”

²³ Ivëh, ka soe nö vavah en topniira napan va po vaman, a soe pamëh to soe suk non e vamomhë pamëh to hikta antoen non a mët. Ivëhkëk, e Ieesu' to hikta sosoe voh non pan, e vamomhë pamëh to hikta antoen non a mët. Ahik, e' to sosoe vavoh non manih pan, “Eö' se keh iu no', ke vamomhë pamëh te' to'to' e non, ke' onöt po poen nö' se hah ma'. A tah pamëh to hikta te' non pan e' a tah pën.”

²⁴ E vamomhë akuk ko pamëh iva'ih, to ep voh non a ma tah poë varih, pare' kiuntön, ivëh, ka nat e no pa ma soe ne' to vavatvus non, ee a ma soe man vavi'.

²⁵ E' to te' me non a ma meh tah peo ne Ieesu' to nonok voh non. Ea se keh kiun suk vahik rakah rae, eö' to koman no' pan, o oeh avoes vëh to hikta apuh onöt non a ö ne' se öt non a ma puk poë varih.

APOSOL

A ëhnan o puk vëh, 'Aposol', ke e' o vapöök puk kiun pe Luk. E' to vavaato suk non a kiu pa ma papaeh aposol manih po puk vëh. A ma pah vahutët manih ne' ee koman to soe ke Luk ke' kiun, ivëhkëk, a ma meh ne' e' koman to nat e non. Suk ataeah, e' to nönö va'peh vah me voh e non pe Pöl kee pët te' e ne pa ma pah ö te'te'. Ivëh, ka manih po sapta 16, ea to ep e no pan e Luk to soe vamanih pan, 'Emöm to vos'. A ma pah te' to sosoe ne pan, 'E Pöl to te' voh non pa nohnoh manih Room, ke Luk kiun o puk vëh.'

A ma kokoman pe Luk to te' va ne manih. A Tuvuh Vasio to he' o kikis pe' manih po aposol me a napan va po vaman pan, e'e se vavatus ne a soe va pe Sunön pea Ieesu'. Manih pa ëhnan e Ieesu', o aposol to nok a ma moeh tah vamamane' me a ma vëknöm ka napan va pa ma muhin peo rakah to vaman ee pe Ieesu'. A havun me ra poa aposol pe Ieesu' to taneo a vatvus a soe pe' manih Jerusalëm. Vasuksuk no a ma meh te' vamanih pe Filip to nö manuh pa muhin va Samëria', ko vavatus e ne pa soe pe Ieesu' nën. E Pöl me a ma vamomhë pe' to nö ee pa ma muhin peo rakah pare vavatus vavah e ne pa soe va pe Ieesu'.

O meoh kokoman va po puk vëh ivëh pan, vamomoaan voh no Jiu' varoe to vaman ne. Ko upöm te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to hikta vaman ne. Ivëhkëk, vasuksuk no te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to vaman e pe Ieesu'. Moaan voh o Jiu' me ro te' varih to hikta te' ne ro Jiu' to hikta pët te' va'peh voh ne. Ivëhkëk, manih po va'aus pa Tuvuh Vasio', ee to vatös vavih ee, pare te' e ne po pöh kum.

E Luk me to iu non pan, a kaman va Room se nat va non manih pan, a napan varih to vaman ne Ieesu' to hikta vakihat me ne a kaman. Ivëhkëk, ee to vavatus rakah e ne pa ma taate' pa kaman va Room. A nap susunön po Jiu' to vavate' voh kov e ne po aposol manih po vahutët. O te' susunön va Room to iu nat e ne pa ma hat taeah nee to sun suk po vahutët. Ivëhkëk, ee to hikta taum ta hat manih pee.

Manih po puk vëh no vahutët va pa kiu pa Tuvuh Vasio' to kiun non. A Tuvuh vëh to vakikis non a napan pe Ieesu', pare' he' non raoe a ma kokoman totoopin. Ivëh, ka se keh poka' o puk vëh, a kiu pa Tuvuh Vasio', e' to te' vih e non.

Ka ma kiun varih to tataki va ne manih pan.

A taneo me a pu po kum te' varih to vaman ne. 1:1-26; 2:1-47; 3:1-26; 4:1-37; 5:1-42

A napan va po vaman to kon kamis suk a kiu pee, ivëhkëk, ee to sun vakis e ne. 6:1-15; 7:1-60; 8:1-40; 9:1-31

A soe va pa ö ne Pita' to vavatus vah non a soe. 9:3-43; 10:1-48; 11:1-30; 12:1-35

A vavih vamomoaan pe Pöl. 13:1-52; 14:1-28

O te' susun pa napan va po vaman to tönun va'peh manih Jerusalëm. 15:1-41

A vapöök vavih pe Pöl. 16:1-40; 17:1-34; 18:1-23

A vakön vavih pe Pöl. 18:24-28; 19:1-41; 20:1-38; 21:1-14

Ee to öt e Pöl me a nö pe' manuh Room. 21:15-40; 22:1-30; 23:1-35; 24:1-27; 25:1-27; 26:1-32; 27:1-44; 28:1-31

E Ieesu' To Soe Vaman Pa Vanö A Tuvuh Vasio'

¹ Eö' e Luk to kiun ka nös oah Tiopiras, eën a te' apuh.

Manih po puk va momoaan nö' to kiun, eö' to kiun suk voh a ma tah kurus ne Ieesu' to nok voh, pare' vavaasis voh non a ma napan. ² Eö' to kiun suk rakah a pop pe Ieesu' pa taneo, ke' öök ma' po poen ne Sosoenën to me hah en pe' manuh pa vöön va kin. Mommoaan in a peah pe' e' to vavaasis a ma te' varih ne' to vate', pare' vëhnan raoe o aposol pe'. Pa va'aus pa Tuvuh Vasio' e' to soe ke raoe a ma tah nee se nonok ne. ³ Vasuksuk in a kamis me a mët pe', e' to nok a ma tah peo to vataare non raoe pan, e' to te' to'to' e non. O aposol to epep voh ne e Ieesu' komön o 40 poen. Ke Ieesu' vaato me non raoe suk a Matop Vih pe Sosoenën. ⁴ Po poen ne' to vaënëën me non raoe, e' to soe ke raoe pan, "Nat nem këh a vöön Jerusalëm, eöm se anoeh nem o he' vëh va pa Tuvuh Vasio' ne Tamön to soe vaman voh a ö ne' se he' a ma' neöm pa ö nö' to soe vavoh ka neöm. ⁵ E Jon Tövapupui

to pupui voh a ma napan pa ruen, ka hikta ma poen peo to te' ne nöm se kon a pupui manih pa Tuvuh Vasio'."

E Ieesu' To Peah Pa Vöön Va Kin

⁶ Manih po poen pamëh o aposol to tönun pa Tope Öliv, pare hi poë pan, "Apuh, kuru eën se pö' ununun hah eom po vakum va Israël, ha?" Ee to hi, suk ee to koman ne pan, e Ieesu' to se kon hah këh a matop pa Kaman va Room ko he' a napan va Israël. ⁷ Ke Ieesu' soe ke raoe pan, "E' hikta te' non pan, eöm se nat nem po poen me a potan, e Tamön koman to vate' ma', pare' matop non. ⁸ Ivëhkëk, a Tuvuh Vasio' se nö ma' manih peöm ko vakikis a neöm pa vatvus a soe peö' manih Jerusalëm, me pa moeh Jitua', me pa moeh Samëria', me po oeh avoes."

⁹ E Ieesu' to soe vahik a soe pamëh, kee ep e ne pe' to peah. Ka unöh koaan en pe', kee hikta ep hah i ne na poë. ¹⁰ E' to nö en kee kute' suk e ne na, ka varu' vakomanih a poa te' to sun va'peh me e ne pee, ee to ohop ne a ma ohop kakaare. ¹¹ Ka poa te' soe ke raoe pan, "Topa voe va Galili', suk ataeah, köm kute' nem na akis? E Ieesu' vëh ne Sosenën to me këh a neöm manuh pa vöön va kin, e' se hah va en ma' manih pa ö nöm to ep va nem eah to nö."

E Matias To Panih E Jiutas

¹² Ka ma aposol hah ee Jerusalëm to këh ee ma' pa Tope Öliv, a ö pamëh to hikta te' varo non. ¹³ Ee to vos Jerusalëm, ko ho ee pa iuun nee to te' ne, e Pita', ke Jon, ke Jëmis, ke Ëndru', ke Filip, ke Tömas, ke Batromio', ke Matiu, ke Jëmis e sunai' Apias, ke Saëmon a te' va po vakum nee to poka' ne Selöt, me e Jiutas e sunai' Jëmis. ¹⁴ Tamoan a ma te' poë varih to te' vatönun ne, pare hinhin ne sih. A ma köövo to te' va'peh me ne raoe, e Maria' sinan e Ieesu', me a ma kea pe Ieesu'.

¹⁵ A ma si' poen to oah ee, ko te' varih to vaman ne a soe pe Ieesu' to öt o iho', a napan to onöt va ne manih po 120 te'. Ke Pita' sun, pare' he' a soe. ¹⁶ E Pita' to soe pan, "Kën kea, a soe to te' non po Puk Vapenpen to tavus vaman en, moaan voh no a Tuvuh Vasio' to soe voh manih pa rivon e Devit. E Devit to soe suk voh e Jiutas

pan, e' a te' vëh to vovoh non pa napan marën a öt e Ieesu'. ¹⁷ E Jiutas a te' vavoh po vakum pea, e' to kon voh a kiu marën a va'aus a ma meh te' to te' ne a punis."

¹⁸ A moni' ne Jiutas to kon suk a hat ne' to nok voh no te' ësës he' to öt, ko voen a ö oeh. E Jiutas to oot ko vu' en po oeh nee to voen ka ma kakomaneah tësvak ee ko tavus kurus ee ma'. ¹⁹ A ma napan kurus to te' ne Jerusalëm to tēnan a tah va'ih, ka manih po to pee, ee to vëhnan a ö oeh pamëh "Akëltama'", to soe va non manih pan, "Oeh va po Era'."

²⁰ Ke Pita' soe vamanih pan, "A soe vëh nee to kiun voh po Puk Vaëhëh e' to te' va non manih pan,

'A iuun pe' se te' upin e non,

ahikta te' se te' non manih pe'. *Sng*

69:25

O meoh vaëhëh to soe non pan,

'A meh te' se kon a kiu pe'.'

Sng 109:8

²¹ Ivëh, pa vapuh a soe, ea se vate' ta pah te' manih komön o vakum pea to te' va'peh me a rora taneo no ma' po poen ne Ieesu' to nönö vah me voh a rora. ²² A te' to te' va'peh me voh a rora po poen ne Jon to pupui voh non e Ieesu', ke' nö no ma', ko antoen po poen ne Sosenën to me peah hah e Ieesu'. A te' pamëh to ep voh non a ma tah me a sun hah pe Ieesu', e' se vavaasis me a soe tavus a ma tah poë varih."

²³ Ee to vate' ee pa poa te', e Jeosëp Basabas, pare' te' non o meoh ëhnan, e Jastus. Ka meh te', e Matias. ²⁴ Pare hin va ee manih pan, "Apuh, eën to nat nom o kokoman po te' kurus. ²⁵ Eën se vataare a möm a paeh va pa poa te' varih nën to vate' pa kon a kiu aposol, ke' panih non e Jiutas to mët ko nö en pa vöön pa nap hat." ²⁶ Kee soe vaonöt po' ee pe Matias se vakorot en po havun me a paeh aposol.

2

A Tuvuh Vasio' To Kunah Ma'

¹ O Pëntëkös, e' o poen apuh po Jiu' ka ma te' varih to vaman ne tönun ee pa pah koman iuun. ² Ka varu' rakah vakomanih, ee to pënton a muhin to noe'tan en ma' vamanih pa tuvuh apuh to tane' ma' kin, a noe'tan pamëh to ho ma' koman iuun nee

to te' ne. ³ Kee ep a pah tah to matan va non manih po tēkrea va po sura', to te' nō non pa ma pasuire kurus. ⁴ Ee kurus to puh rakah ne pa Tuvuh Vasio', pare taneo ee pa vaato pa ma meh upōm to, suk a Tuvuh Vasio' to va'aus raeo pa vaato.

⁵ E' to te' non o Jiu' to te' ne manih Jerusalēm to tane' ma' pa ma ö kurus va po oeh to vasunōn vatēh ne e Sosoenēn. ⁶ Manih po poen no a taheak pamēh to nō ma', a nap peo rakah to tōnun ma'. Ee to toksean rakah ee pa ö nee to tēnan a ö no a ma te' varih to vaman ne to vavaato e ne pa ma to koman pee. ⁷ Ee to tōhkak, pare pah kokoman vōrep e ne, pare soe pan, "A ma te' varih to vavaato ne, ee a ma te' va Galili'. ⁸ Vahvanih kea kurus varih pēnton e no pee to vaato ne pa ma to koman pea? ⁹ Ea a ma te' va Patia', me Midia', me İlam, me to tane' ma' Mēsopotemia', me manih Jiutia', me Kapadosia', me manih Pontus, me Esia'. ¹⁰ Manih Frigia', me Pamfilia', me manih Isip, me manih pa ö va Libia' to vatēt non Saērini', me a ma te' va Room to nō ma' ko te' ne manih. ¹¹ Ea a ma to Jiu', me o upōm te' to kon a taate' po Jiu'. A ma meh va pea to tane' ma' Krit, me Arebia', ea kurus to tēnan e no pee to vavaato ne pa ma to koman pea pa ma tah apuh ne Sosoenēn to nok voh." ¹² Ee kurus to toksean, pare pah kokoman vōrep e ne, pare vaiihi koman hah e ne, "A tah va'ih, e' te' vah va non nih?" ¹³ Ivēhkēk, a ma upōm to vavovoeak ne, pare soe pan, "A ma te' varih to kaak o voaēn voon, pare sipak."

E Pita' To He' A Soe

¹⁴ Ivēh, ke Pita' me a havun me a pah aposol sun, pare' vaato me a napan varih to te' ne, ko soe pan, "Eöm o Jiu', me a ma napan kurus to nō ma' ko te' nem manih Jerusalēm, pēnton öm, kö' soe ka neöm a ö no a tah va'ih to te' va non, köm se nat. ¹⁵ Eöm to koman nem pan, a ma te' varih to kaak, ko vaato ne, ivēhkēk ahik, e' to naēn kirök non pa pōstakah. ¹⁶ E Joel, a te' vanēnēn soe to sosoe suk voh non a ma tah varih pan,

¹⁷ "E Sosoenēn to soe pan, 'A ma tah varih se tanok po poen to vatēt non pa ö no oeh se hik.

Eö' se vanö nōs a Tuvuh peö' manih po te' kurus.

A ma koa' oete' me o te' o mon, se vavatvus ne a soe vamanih po te' vanēnēn soe, eö' se vataare a ma te' seseka' peöm pa taate' tata, ka ma te' mamanot se tatarep a ma tatarep.

¹⁸ A, manih po poen pamēh, eö' se vanö nōs a Tuvuh Vasio' peö', manih pa nap oete' kikiu akuk, me o köövo kikiu akuk. Kee se vatvus a soe vamanih po te' vanēnēn soe.

¹⁹ Eö' se nok a tah vatoksean manih pa akis, me manih vakunah po oeh. O era' me o sura' me o öh vēh o apuh se tavus.

²⁰ A potan se popoen, ka sivö se erera' vamanih po era'. Po vasuksuk ne Sunōn se tavus ma'. O poen pamēh e Sunōn se kiiki a ma moeh tah.

²¹ Ka napan kurus rakah to hinhin ne a ö ne Sosoenēn se kon hah raeo, a, e Sosoenēn se kon hah raeo, kee te' ne a ma napan pe'." *Jol 2:28-32*

²² Pēnton öm a soe va'ih ma napan va Israēl, e Ieesu' va Nasarēt a te' ne Sosoenēn to vate' voh. Eöm to nat e nem pa ma kiu apuh me a ma vu tah vatoksean ne Sosoenēn to nok topnineöm pa koren a te' pamēh. A ma tah poē varih to vataare e non pe Ieesu' to te' to'to' e non. ²³ Moaan voh ne Sosoenēn to koman voh e non pa vaho' e Ieesu' manih pa koreneöm, köm he' eah pa koren a nap hat, pan ee se ip vamēt ko vahan poē pa kuruse. ²⁴ Ivēhkēk, e Sosoenēn to vato' tane' hah poan po vapeepe, marēn a vahik kēh poan pa ma kamis va pa mēt, suk a mēt to hikta onöt non a ötöön a te' pamēh. ²⁵ E Devit to vahutēt suk voh non pan,

'Eö' to ep tamoan e no' pe Sunōn to te' non pa havineo', e' to te' non po papmatö peö'.

Ivēh, ka hikta tah to onöt non pa mirö' a neo'.

²⁶ Ivēh, ka komaneo' vih rakah, kö' soe a soe vaeö.

Eö' to te' no' pa taate' anoeh.

²⁷ Eēn to hikta se koe nom apeneo', ke' te' non manih pa ö te'te' pa nap mēt.

Eën hikta se koe nom a te' vivihan pën, ke' koa manih po vapeepe.

²⁸ Eën to vataare eom peö' pa hanan to nö non po to'to' tamoan.

Eën se te' va'peh me a no neo', kö' se te' vaeö rakah no'.' *Sng 16:8-11*

²⁹ Kën kea, eö' to iu soe tavus rakah ka no neöm pe sipuura e Devit. E' to mët voh en, kee pe ee pe', ko vapeepe pe' to te' e non manih topniira kuru vëh. ³⁰ E Devit voh a te' vanënen soe,

ke' nat voh e non pe Sosenën to he' voh a soe kikis manih pe Devit, pare' soe pan,

'Amot eö' se vate' a pah koa' pën, ke' tavus a te' sunön vamanih pën.' ²

Sml 7:13, Sng 132:11

³¹ E Devit to ep voh en pa tah ne Sosenën se nok, pare' soe voh a ö ne Kristo se sun tane' hah po vapeepe. E Devit to vatvus a soe pe Sosenën, pare' soe pan,

'Eö' hikta se koe no' eah, ke' te' non manih pa ö te'te' pa nap mët.

Ka sionineah hikta se koa non.'

³² E Sosenën to vato' hah e Ieesu' po vapeepe, kemöm kurus varih to ep voh e nem pe'. ³³ E Sosenën to vasunön eah, pare' vaho' poan pa papmatö pe'. Ke' kon tane' manih pe' a Tuvuh Vasio' vamanih pa ö ne' to soe vaman vavoh. A ma vaato varih nöm to ep me pënton nem kuru, e' a Tuvuh Vasio' to he' tavus manih pemöm.

³⁴ E Devit to hikta nö voh manuh pa vöön va kin, ivëhkëk, e' to soe pan,

'E Sunön to soe ke Sunön peö' vamanih pan, "Eën se iho' pa papmatö peö'.

³⁵ Ka amot eö' se vaho' a ma te' varih to hat ka nom oah,

kee te' rakah ne ma' paan eën." ' *Sng 110:1*

³⁶ Ka ma napan va Israël se nat ne, e' e Ieesu' vëh, neöm to ni eah pa kuruse, ne Sosenën to vate' poan e Sunön, e Kristo."

A Nap Peo Rakah To Panih O Kokoman, Kee Pupui Raoe

³⁷ A soe no a napan to tēnan to ruk rakah en po kokoman pee, kee soe ke Pita' me a ma meh aposol pan, "Emöm se nok po' ataeah, kën kea?" ³⁸ Ke Pita' soe ke raoe, "Eöm papaeh te' se panih o kokoman me a taate' peöm, kemöm pupui a neöm pa ehnan

e Ieesu' Kristo, ke Sosenën se ihan anoe a ma hat peöm, köm kon o he' pe', ivëh a Tuvuh Vasio'. ³⁹ Moaan voh ne Sosenën to soe vaman voh ken peöm me a ma koa' peöm, pa ö ne' se he' a neöm a Tuvuh Vasio'. Manih me pa ma napan to te' varo ne ma', e Sosenën to vaeö non raoe kee pënton ko vatet.

⁴⁰ E Pita' to kömköm a napan, ko hi vakis raoe pan, "Va'aus koman hah ëm pa ma kamis apuh varih se tavus manih pa ma nap hat vatösoe." ⁴¹ A napan peo rakah to pënton a soe pe Pita', pare vaman, kee pupui ee pee po poen pamëh. Ee to antoen ne a 3,000 te' to hop po vakum te' to vaman ne.

A Pop Vih Pa Ma Te' To Vaman Ne

⁴² Pa ma poen kurus o te' to vaman ne to te' va'peh me ne a ma aposol pa eën, me a vavaasis a ma tah, me a hin va'peh. ⁴³ A napan to ep a ma tah vatoksean no aposol to nonok ne, pare toksean rakah ee. ⁴⁴ A ma napan varih to vaman ne Ieesu', to te' vatönun tamoan e ne. Ee to vaneah kurus e ne pa ma tah. ⁴⁵ Ee to vavoen hah a ma tah pee manih po meoh upöm te', kee voen, ka moni' nee to kon, a moni' pamëh nee se he' a ma te' varih to kökööt ne ta ma tah. ⁴⁶ Pa ma poen kurus nee to vatönun ne manih pa Iuun Hinhin Apuh. Ee to ënëen ne pa ma iuun po upöm pee, pare vapöh kokoman ne, ko te' vaeö rakah e ne. ⁴⁷ Ee to kë tamoan rakah e ne pa ehnan e Sosenën, ka napan vih rakah ke ne pee. Pa ma poen kurus ne Sosenën to vavapeo avoe' e non ma' po vakum te' to vaman ne.

3

A Pah Te' Hat Mon To Vih Hah

¹ O pöh poen ne Pita' pen Jon to nö hahah kov ee pa Iuun Hinhin Apuh pa hin pa matanpoen pa 3 kirök. ² Manuh po matan o Hopa' Ep Vamanin a ö nee to poka' va ne o hopa' pamëh, a pah te' hat mon to te' non. E sinaneah to vahuh koman vavoh en pe' nën. Pa ma poen kurus nee to te'te' ariük ne poë nën, ke' hinhin moni' non a napan varih to oho ne pa Iuun Hinhin Apuh. ³ A te' pamëh to ep e Pita' pen e Jon to oho ne ko hin vakis raoe pan, ee se he' poë ta moni'. ⁴ Ee to kute' rakah ne pe', ke Pita'

soe pan, “Kute' ma' möm ah.” ⁵ Ke' kute' en na manuh pee, ko anoeh non a öt a tah nee se he' poë. ⁶ Ke Pita' soe ke poan pan, “Eö' a hikta moni' rakah, ivëhkëk, eö' se he' oah a tah nö' to te' me no' pa ëhnan e Ieesu' va Nasarët, eö' to ta' oah, sun ah, ko nö.” ⁷ Ke Pita' öt pa papmatö pe', pare' kës vasun en pe'. Ka varu' rakahvakomanih a ma mon me a ma ëko' moneah, to vih, ko eh hah ee. ⁸ Ke' ta'kë ko sun en, ko taneo en pa nö vavah. Ko ho va'peh me en pee manuh pa Iuun Hinhin Apuh to vasusurap nö non, pare' kë rakah non a ëhnan e Sosoenën. ⁹ A napan kurus to ep in poë to nönö vah non, pare' kë rakah nö non a ëhnan Sosoenën, ¹⁰ a napan to inan poë, pare' nat e ne e' a te' voh vëh to hinhin moni' voh non sih, manih po sinten o Matan Hopa' Ep Vamanin in a Iuun Hinhin Apuh. Ee to töhkak ko toksean rakah e ne pa tah to vavih poan.

E Pita' To He' A Soe Koman Iuun Hinhin Apuh

¹¹ E voe to vaket nö non pe Pita' pen Jon, ka napan kurus toksean rakah ee, ko vaveo ee manuh pa Paranta' pe Solomon, e' o ëhnan in a ö pamëh. ¹² E Pita' to ep a napan, pare' soe ke raoe pan, “Ma napan va Israël, suk ataeah, köm toksean paröm kute' nemöm. Eöm koman nem pan, e' o kikis me a taate' vivihan koman pemöm iva'ih ka te' vëh nö vavih hah, ha?” ¹³ E Sosoenën pe Abraham, pe Aësak, me e Jekop, e Sosoenën pa kë sipuura. E' to kë voh a te' kikiu pe' e Ieesu', e' a te' vëh nöm to rës ko he' voh eah manih pa koren e Paëlat, ke Paëlat iu vahah e non pe' pa vih, ivëhkëk e' to vatet en po iu peöm pa ip vamët e Ieesu'. ¹⁴ E' a te' vivihan, pare' vih vörep nöm to he' tonun voh eah. Eöm to hin voh e Paëlat a ö ne' se vanö ka neöm a te' ipip te' ke' he' en peöm. ¹⁵ Ivëh, köm ip voh em pe', a te' to he' non o to'to', ivëhkëk, e Sosoenën to vato' hah poan këh a nap mët, kemöm ep voh em pa tah va'ih. ¹⁶ E' o kikis va pa ëhnan e Ieesu' ivëh, nemöm po' to vaman nem ivëh, to vavih hah a te' hat mon vëh. A tah vëh nöm to ep, a, ko nat nem to tanok suk o vaman pemöm po' pa ëhnan e Ieesu'.

¹⁷ Varu' vamanih kën kea, eö' to nat e no' eöm kurus, me a ma te' susun, me o te'

ësës he' peöm to hikta nat voh ne pataeah nöm to nok voh manih pe Ieesu'. ¹⁸ Moaan rakah voh ne Sosoenën to he' voh a soe manih po te' vanënën soe pan, e Kristo se te' o kamis apuh, e' iva'ih to tavus vaman en.

¹⁹ Ivëh, köm se panih a ma taate' me kokoman hat peöm, ko tarih hah manih pe Sosoenën, suk a ö ne' se ihan anoe a ma hat peöm. ²⁰ Eöm se keh nok va nën, o kikis voon se nö ma' manih peöm to tane' ma' pe Sosoenën, pare' vanö ma' e Ieesu', e' e Kristo, moaan voh ne' to vate' ka neöm. ²¹ E' se te' non manih pa vöön va kin, to anoeh non o poen ne Sosoenën se vate' vavoon hah a ma moeh tah kurus, vamanih pa ö ne' to soe vavoh manih po te' vivihan vanënën soe pe'. ²² E Mosës to soe voh pan,

‘E Sunön Sosoenën peöm,
se vanö ma' a te' vanënën soe
manih peöm,
vamanih pa ö ne' to vanö vavoh ka ma'
neo'.
E' a te' poaneöm.

Eöm se tēnan nem a ma soe kurus ne' se soe ka neöm.

²³ A te' to hikta tēnan non a soe pa te' vanënën soe pamëh,
e' se tavus këh en po vakum te' pe
Sosoenën, ko tamirö' en.’ *Lo 18:15;*
19

²⁴ A ma te' vanënën soe vamoaan va'peh me e Samuël, me o te' varih to suk ma' poë, ee kurus to te' me ne a soe vëh to te' non kuru.

²⁵ A soe man vëh ne Sosoenën to he' koe voh manih po te' vanënën soe. Eöm a ma te' se kon a ma soe ne Sosoenën to soe vaman voh, a ö ne' se he' a ra komön o vatompoan ne Sosoenën to nok me voh a ma sipuura. E' to soe ke voh e sipuura Abraham pan,

‘Manih pe koa' pën,
eö' se tapui a ma napan kurus varih po
oeh.’ *Jen 22:18, 26:4*

²⁶ E Sosoenën to vate' a te' kikiu pe' e Ieesu', pare' vanö vovoh ma' poan manih pea a napan va Israël, pa va'aus a ra pa koe a ma taate' hat.”

4

*E Pita' Pen E Jon To Sun Pa Matëero
Vakum Te' Susunön Po Jiu'*

¹ E Pita' pen e Jon to vavaato me ne pa napan, ko te' ësës he', me o te' susun va pa Iuun Hinhin Apuh, me o Sëdiusi to nö ee ma'. ² Ee to heve ne e Pita' pen Jon, suk ee pon to vavaasis ne a ma napan pan e Ieesu' to sun tane' hah po vapeepe to vainan e non pa nap mët se sun hah ee. ³ Ivëh, kee öt raeo pon, pare vaho' ee pee pa nohnoh, suk a muhin to poen en kee anoeh ne o meoh poen. ⁴ Ivëhkëk, a napan peo varih to pënton a soe va pe Ieesu' ko vaman, ee to antoen va ne manih pa 5,000 te'.

⁵ Pa pöstakah po meoh poen a ma te' sunön ësës he', me a ma te' sunön po Jiu', me a ma te' nat in o Vavaasis pe Mosës* to vatönun manih Jerusalëm. ⁶ Ee to vatönun me e Anas a Te' Susun po Te' Èsës He', Kaëfas, me Jon, me Alëksanta', me a ma meh te' va po vute' pe Te' Susun po Te' Èsës He'. ⁷ Ee to vasun e Pita' pen Jon pa matëere, ko hi raeo pan, "Eöm pom kon o kikis me a ëhnan eteh nöm to poka', paröm nok a tah vëh?"

⁸ E Pita' no a Tuvuh Vasio' to puh non pe', to piun, pare' soe pan, "Eöm a ma te' sunön va Israël, me a ma te' sunön, ⁹ eöm pö' to iu hi a nemöm pa vih vëh to tanok pa te' hat mon pa ö ne' to vih hah a va. ¹⁰ Eöm kurus se nat e nem, me a ma napan va Israël, ee se nat e ne. A te' vëh to vih hah po kikis pa ëhnan e Ieesu' va Nasarët, a te' nöm to ni voh eah pa kuruse. Ivëhkëk, e Sosoenën to vato' hah poan. ¹¹ E Ieesu' a te' no a soe vivihan to sosoe suk non poan pan,

'O toon vëh no a nap ekeok to vi tavus,
to tavus en o toon vamomoaan in a
iuun.'

Sng 118:22

¹² A hikta meh te' to onöt non a kon hah këh a ra a ma hat pea, a ëhnan e Ieesu' varoe kuru a paeh ne Sosoenën to he' voh a ra."

¹³ A ma te' poë varih to tēnan a ö ne Pita' pen Jon to hikta naöp ne a vaato, ko pah toksean rakah ee. Suk ee pon to hikta siku voh. Ivëhkëk, ee to nat e ne pee pon a poa vamomhë voh pe Ieesu'. ¹⁴ Ivëhkëk, ee to ep e ne pa te' vëh to vih hah to sun me e non pe Pita' pen Jon, ka hikta tah nee se soe.

¹⁵ Ivëh, kee soe ke pee pa tavus këh a iuun ko nö. Ee koman to vavasoe e ne pan, ¹⁶ "Ea se nok ataeah manih pa poa te' varih? Ea to nat e no, a napan kurus varih to te' ne manih Jerusalëm to ep voh e ne pa tah vatoksean nee to nok voh, ka hikta se koaan no. ¹⁷ Ivëhkëk, o meoh upöm te' tome' vaman, pare hop ma' po vakum pee, ea se soepip in a poa te' varih, kee nat ne vatēnan hah a napan pa ëhnan a te' vëh e Ieesu'." ¹⁸ Ivëh, kee vaoe hah ee pe Pita' pen Jon, pare kömköm vakis raeo, pan ee se nat ne vatvus hah ta meh soe me a vavaasis pa ëhnan e Ieesu'.

¹⁹ Ivëhkëk, e Pita' pen Jon to piun a soe pee pan, "Eöm koman se kiiki ataeah to te' totoopin non pa matan e Sosoenën, emöm se vatet a neöm, ke', emöm se vatet e Sosoenën. ²⁰ Emöm hikta se vahik vaato këh nem ataeah nemöm to ep me tēnan voh."

²¹ O te' varih to pënton vu ne pee pon, to kömköm vakis raeo, pare vanö ee pee. Ee to hikta ep in tah hat nee se vate' suk raeo. A napan to kë rakah ne a ëhnan e Sosoenën pa ö ne' to vavih hah a te' hat mon. ²² A te' vëh to vih hah, a ma kirismas pe' to oah ne o 40.

O Te' Va Po Vaman To Hinhin Ne O Kikis Va Pa Vatvus A Soe

²³ O Vakum Te' Susunön po Jiu' to vahah ee pee, kee nö hah ee manuh po vakum pee, ko soe ke po vakum pataeah no te' sunön ësës he', me o Vakum Te' Susunön po Jiu' to soe ma'. ²⁴ Ee kurus to pënton, pare vapöh kokoman pa hin e Sosoenën pan, "Sunön, eën to nok voh o oeh, ka akis, me a tahi', me a ma moeh tah to te' hop ne manih pee. ²⁵ Moaan voh e Sosoenën to soe koe voh pa Tuvuh Vasio' manih pa rivon e sipunmöm Devit pan,

'Suk ataeah, ko te' hikta te' ne o Jiu' heve ne?

Suk ataeah, ko Jiu' kokoman pinpiun ne?

²⁶ O te' susunön to hikta te' ne pan ee ro Jiu' manih po oeh to vamatop ne a vapus,

* **4:5:** [... o Vavaasis pe Mosës,] E Sosoenën to he' koe a ma Vavaasis varih pe Mosës manih pa napan va Israël. Ep na pa tonun o Puk to te' non a Kölösöri' pa maaka vavih a tah no o Vavaasis pe Mosës to soe non.

ka ma te' susunön poë varih vatönun, marën a vöknah e Sunön, me a vöknah e Kristo pe'.

Sng 2:1-2

²⁷ O man rakah, e Ponsius Paëlat pen e Hëerot me a ma te' va Israël to vatönun manih Jerusalëm marën a vöknah e Kristo, a te' kikiu vivihan pën nën to vate' voh.

²⁸ Ee to vatönun voh, ko nok suk rakah ee po kokoman pën. ²⁹ Sunön, va'aus a möm a ma te' kikiu pën, kemöm se te' eh nem pa vatvus a soe pamöm nat nem te' naöp i nem a ma soepip pee. ³⁰ Vataare o kikiu pën manih po te' varih to hara' ne a moeh, kee se vih hah, parën nok a ma vu tah vatoksean manih pa ehnan e Ieesu' a te' kikiu vivihan pën."

³¹ Ee to hin vahik ee, ka iuun vëh nee to te' ne takö en. A Tuvuh Vasio' to puh rakah non manih pee, kee taneo ee pa vatvus a soe pe Sosoenën, ko ahikta nanaöp ne.

O Te' Va Po Vaman To Vapöh Kokoman

³² O te' va po vaman to vapöh kokoman e ne, pare hikta öt vakëkëh ne a ma tah, a ma tah to vaneah e non pee kurus. Kee he'he' ne a ma te' varih to kökööt ne ta ma tah. ³³ O kikiu vëh no aposol pe Ieesu' to te' me ne, to vasoë rakah e non pee pa soe tavus a ö ne Ieesu' to sun tane' hah en po vapeepe. ³⁴ A hikta paeh komön o vakum pee to kökööt non ta pah tah. O te' varih to te' me ne o oeh, ka iuun, se vavoen a iuun, ke' o oeh, ka moni' nee to kon nën, to hop en po vakum. ³⁵ O aposol to kiiki ne a moni' pa ma te' varih to kökööt ne ta ma tah.

³⁶ Ke' te' non a pah te' va po vute' nee to poka' ne Livaë, pa ö muhin sone' nee to poka' ne Saëprus, a ehneah e Jeosëp. Ee to poka' ne eah e Banabas, o ehnan vëh e Banabas to soe va non manih pan, "A te' he'he' soe va pa vaeh o vaman." ³⁷ E' to vavoen a ö oeh pe' manih pa meh te', ka moni' ne' to kon, e' to te' ma' pare' he' en po aposol.

5

E Ananaës Me E Sapaëra'

¹ A meh te' to te' non, a ehneah e Ananaës, ke köövo pe' a ehneah e Sapaëra'. E Ananaës to vavoen a ma pah tah ne' to vaneah non. ² Ivëhkëk, ee pon to vaonöt ee pa öt kök hah a meh moni', ke

Ananaës nö ko he' en po aposol pa moni' to keok, pare' soe pan, "E' va'ih a moni' avoes va pa ma tah nö' to vavoen." ³ Ke Pita' soe ke Ananaës pan, "Ananaës, vahvanih kën vaonöt ke susun po ora' hat, ke' matop e non po kokoman pën. Kën piuk in a Tuvuh Vasio' pa moni' nën to kon pa tah nën to vavoen. ⁴ Eën to vaneah nom a tah pën, parën vavoen eom pe', ka moni' nën to kon eën to vaneah nom. Manih po kokoman pën eën nok vamanih suk ataeah? Eën to hikta piuk in a te', ahik, eën to piuk eom pe Sosoenën." ⁵ E Ananaës to pënton a soe vëh, ko vu' en po oeh a mët. Ka ma napan varih to ep ne, me a ma te' varih to pënton ma' pah naöp ee. ⁶ Ka ma te' seka' ho ma', pare kupkup ee pa sionineah, pare te' ee pa pe.

⁷ A kukön aoa' to oah ee, ke köövo ho ma' to hikta nat non pa tah to tavus vu. ⁸ Ke Pita' soe ke köövo pan, "Soe ka neo' ah, a moni' kës vëh e' a moni' avoes nöm to vavoen a tah peöm, paröm kon?" Ke köövo piun, pare' soe pan, "A, e' a moni' avoes." ⁹ Ke Pita' soe ke köövo pan, "Suk ataeah, köm vaho' a Tuvuh Vasio' pe Sunön pa punö'? A ma te' varih to pe ko ma' e voe pën, to sun e ne po matön hopa', ee me se vate' tavus ee pën." ¹⁰ Ka varu' vakomanih e köövo to vu' en pa havin mon e Pita' a mët. Ka ma te' seka' ho ma', ko ep ee pe köövo to mët en, pare vate' tavus e köövo, pare pe ee pe' havin e voe pe'. ¹¹ Ka napan varih to vaman voh ee, me a ma meh te' to pënton ma', ee to pah naöp vörep ee.

A Ma Vu Tah Vatoksean To Tavus

¹² O aposol to vatvus a ma vëknöm me ma tah vatoksean manih pa napan, ka napan varih to vaman ne to vapöh kokoman, pare vatötönun pa ö in a Iuun Hinhin Apuh, nee to poka' ne a Paranta' pe Solomon. ¹³ Ka ma napan varih to hikta te' ne po vakum pee, hikta nönö ne ma' pa vakum me raoe. Ivëhkëk, a ma napan to ta rakah e ne po aposol. ¹⁴ Ka nap peo rakah to vaman ee pe Sunön, ko hop ee ma' manih po vakum pee.

¹⁵ O aposol to nonok ne a ma tah vatoksean, ka napan te'te' ee ma' po te' to hara' ne a moeh. Pare vökroh ee pee manih sin-ten hanan, ke Pita' se oah non ka apeneah

apon rae, kee to' hah ee. ¹⁶ A ma napan to tane' ma' pa ma vöön to te' ne sinten Jerusalëm, ee me to vatönun ma'. Ee to meeme ma' ro te' no ora' hat to mirö' voh, me ro te' to hara' ne a moeh. Ee kurus to vihvih hah ee.

O Aposol To Kon Kamis

¹⁷ Ivëh, ka Te' Susun po Te' Èsës He', me a ma vakamö' pe' o Sëdiusi to puhio' a ma tah vatoksean no aposol to nonok ne. ¹⁸ Ee to öt o aposol, pare vaho rae pa nohnoh apuh va'peh me a nap hat. ¹⁹ Ivëhkëk, pa popoen no a ankerö' pe Sosenën to peret ke rae o hopa', ko vatvus rae ko soe ke rae pan, ²⁰ "Eöm se nö manuh pa Iuun Hinhin Apuh, paröm soe tavus ke ra napan o to'to' voon vëh nöm to te' nem." ²¹ Ko aposol vatet a soe pamëh, pare nö ee manuh koman a Iuun Hinhin Apuh pa ö no a muhin to mamaaka nö non, ko taneo ee pa vavaasis a ma napan.

Ka Te' Susun po Te' Èsës He', me a ma vakamö' pe' vaee ununun ee po Vakum Te' Susunön po Jiu', kee vakum ee, pare vanö ee pa soe pa me tane' ma' o aposol pa iuun nohnoh. ²² Ivëhkëk, o pirisman to nö ko hikta ep in o aposol, manuh koman a iuun nohnoh, ko hah ee, pare soe vanat pan, ²³ "Emöm to nö na pa iuun nohnoh ko ep in a ma hopa' to papanih, ka ma te' utut ut e ne. Ivëhkëk, emöm to ho pamöm hikta ep in ta te' koman."

²⁴ Ka te' susun po pirisman va pa Iuun Hinhin Apuh, me a ma te' sunön èsës he' pënton a soe va'ih, pare toksean ko pah kokoman vörep rakah e ne pataeah se tavus suk ma'. ²⁵ Ka pah te' hō ma', pare' soe pan, "Pënton öm! A ma te' varih nöm to vaho' pa nohnoh to te' ne pa Iuun Hinhin Apuh to vavaasis ne a ma napan." ²⁶ Ivëh, ko pirisman, me e susun pee nö ee pa me hah o aposol, ko hikta ip ma' rae. Ee to nanaöp e ne pa napan to me' tösvös rae.

O Aposol To Hikta Nanaöp Ne Pa Vatvus A Soe Matëero Vakum Te' Susunön Po Jiu'

²⁷ O pirisman to me ho ma' o aposol, kee sun e ne matëero Vakum Te' Susunön po Jiu', ka Te' Susun po Te' Èsës He' hi rae a ma hi. ²⁸ "Emöm to kömköm voh a neöm, pan eöm se nat nem vavaasis nem pa èhnan

e Ieesu'. Ivëhkëk, eöm to vavaasis avoe' e nem pa èhnan e Ieesu'. Ep öm! A nap peo rakah to vaman o vavaasis peöm manih Jerusalëm. Eöm to vateen a möm pa mët pe Ieesu'." ²⁹ Ke Pita' me o upöm aposol piun, pare soe pan, "Emöm se vatet varoe nem a soe pe Sosenën, ka manih pa te' akuk, ahik."

³⁰ Eöm to ip vamët voh e Ieesu' pa ö nöm to ni eah pa kuruse. Ivëhkëk, e Sosenën pa kën sipuura to vato' tane' hah poan po vapeepe. ³¹ E Sosenën to vasunön poan, ko vaiho' poan pa papmatö pe', ke' vovoh ka rora pa panih a taate' hat, me kon hah a napan va Israël, me a ihan anoe a ma hat pea. ³² Emöm a ma te' va pa soe tavus a ma tah kurus poë varih no a Tuvuh Vasio' to he' non o nat. E Sosenën to he'he' non a Tuvuh Vasio' pa napan varih to nonok ne a ma tah ne' to soe."

E Gameliel To Soe A Ö No Te' Va Po Vakum Te' Susunön Po Jiu' Se Vatö Ke O Aposol

³³ O Vakum Te' Susunön po Jiu' to pënton a soe va'ih, pare pah heve ee, ko iu ip vamët e ne po aposol. ³⁴ Ivëhkëk, a paeh va pee, a to Parësi' a èhnaneah Gameliel, a te' vavaasis va po Vavaasis pe Mosës no a napan to ta ne poë to sun, pare' ta' a ö no aposol se tavus. ³⁵ E Gameliel to soe ke a napan va po Vakum Te' Susunön po Jiu' pan, "Eöm a napan va Israël, eöm se matop nem pa tah nöm to iu nok nem pa ma te' varih. ³⁶ Eöm to nat e nem, moaan voh ne Teutas to soe pan, 'Eö' a te' sunön.' Ivëh, ka 400 te' vatet voh poë. Ivëhkëk, ee to ip vamët ee pe', ka ma napan varih to vaman ne poë rusin vahok ee, ka kiu pe' hik en. ³⁷ Po vasuksuk ne Jiutas, a to Galili' to tavus pa ö no kaman to kokon èhnan non, e' me no a napan to vatet poë. Ivëhkëk, ee to ip vamët ee pe', ka ma napan varih to vatet ne poë rusin vahok ee. ³⁸ Ivëh, ka varu' a manih, eö' to soe ka neöm, eöm se nat nem nok ta pah tah manih pa ma te' varih, eöm se koe rae, suk ataeah, e' se keh te' non a kiu me o kokoman pa te', a, e' se hik hah en. ³⁹ Ivëhkëk, a tah vëh se keh tane' ma' pe Sosenën, eöm hikta onöt nem a soepip rae. Eöm tome' vavapus me e nem pe Sosenën."

⁴⁰ Ivëh, ko Vakum Te' Susunön po Jiu' vatet ee pa soe pe Gameliel. Ee to vaoe ho o aposol, pare rëp raoe po uris rëprëp te'. Ee to he' a soepip kakis, pan ee se nat ne vavaasis ne a ma tah varih pa ëhnan e Ieesu'. Ee to vahik, ko vanö ee pee.

⁴¹ Ivëh, ko aposol tavus këh ee pa iuun vëh no Vakum Te' Susunön po Jiu' to vakum ne. Ee to vaeö rakah, suk e Sosoenën to koman non raoe to onöt e ne pa kon poet pa kiu vih nee to nonok ne pa ëhnan e Ieesu'.

⁴² Pa ma poen kurus manih koman a Iuun Hinhin Apuh, me pa ma koman iuun po te', o aposol to vavaasis, me ee to vatvus ne a Soe Vih va pe Ieesu', e Kristo.

6

A Tönim Te' Me A Pöök Marën A Va'aus A Ma Aposol

¹ Manih pa ma poen varih no a napan to vaman ne to pepeo rakah nö e ne. Ka ma to Jiu' to nat ne o to va Grik heve e ne po Jiu' manih Jerusalëm, ee to soe pan, "Pa ma poen kurus eöm to vava'aus nem o te' varih to kökөөt ne pa moni', ivëhkëk, eöm to hikta va'aus nem a ma köövo amop pemöm." ² Ivëh, ka havun me a poa aposol vaoe ee po iho' pee kurus, pare soe pan, "E' to hikta vih non pa ö na se vakah a vavaasis a soe pe Sosoenën, para matop no o moni' me a taëen." ³ Kën kea, ea se vate' ta tönim me a poa te' no a Tuvuh Vasio' me o nat vih to te' non pee, kee matop ne a ma tah poë varih. ⁴ Ivëh, ka se matop varoe no a taate' va pa vavaasis a soe pe Sosoenën, me a hin va'aus a ma napan."

⁵ Ee kurus varih to te' ne po vakum to vaeö me ne po kokoman pamëh. Pare vate' ee pe Stivin, e' a te' rakah va po vaman no a Tuvuh Vasio' to puh non pe'. Ee to vate' me e Filip, ke Prökoras, ke Nikenor, ke Timon, ke Pamenas, me e Nikolas. E Nikolas a te' to hikta te' non a to Jiu' va pa vöön apuh va Antiök, e' to vaman a taate' po Jiu', ko tavus en a to Jiu'. ⁶ Ee to me raoe manuh po aposol, pan o aposol se hin, pare vaho' a koreere ko vate' raoe pa nok a kiu va'aus.

⁷ A soe pe Sosoenën to nö vavah en pa ma ö kurus. Ka napan peo tavus ee o te' va po vaman manih Jerusalëm. O te' ësës he' peo to vatet a soe pe Sosoenën ko vaman.

O Jiu' To Vaho' E Stivin Po Vahutët

⁸ E Stivin, a te' va po vaman to puh non po ururuan me o kakis ne Sosoenën to he' voh poan pa nok a ma tah vatoksean topnin a ma napan. ⁹ Ivëhkëk, o pöök vakum to Jiu' to vavaato vasuka' me ne pe Stivin. Ee to te' hop ne po iuun hinhin sone' po Jiu', a ëhnëero te' varih to te' hop ne po vakum pamëh, o Libertin. A ma te' to te' hop ne nën to tane' ma' Saëriini', me Alëksëndria'. O vapöök vakum to tane' ma' Silisia' me Esia'.

¹⁰ Ivëhkëk, a Tuvuh Vasio' to he' e Stivin o nat vih oah, ke Stivin se keh vaato ka napan hikta onöt ne piun poë. ¹¹ Ivëh, ka napan piuk in e Stivin, ee to vate' a ma te' pa piuk e Stivin pan, "Emöm to tēnan e Stivin to sosoe vahat non o Vavaasis pe Mosës, me e' to sosoe vavahat non e Sosoenën." ¹² Manih po piuk pamëh nee to nok, ee to kuin ee po heve po te' susunön po Jiu', me o te' vavaasis to nat i ne o Vavaasis pe Mosës, me a napan. Ivëh, kee nö ee manuh pe Stivin ko me ee pe' manuh po Vakum Te' Susunön po Jiu'. ¹³ Pare me ee ma' pa ma te' pa he' a soe piuk. A ma te' poë varih to piuk e Stivin pan, "Tamoan rakah, a te' vëh to sosoe non a ma soe hat suk a Iuun Hinhin Apuh me o Vavaasis pe Mosës. ¹⁴ Emöm to tēnan nem eah to soe pan, e Ieesu' va Nasarët se kök a Iuun Hinhin Apuh, me a ö ne' se panih o Vavaasis to tane' voh ma' pe Mosës." ¹⁵ Ka ma napan varih to iho' ne ko kute' ne pa matan e Stivin to ep ne a mataneah to maaka va non manih pa matan a ankerö'.

7

E Stivin To Vaato Me O Vakum Te' Susunön Po Jiu'

¹ Ke Susun po Te' Èsës he' hi e Stivin pan, "A soe vëh te' man e non ha?"

² Ke Stivin piun pare' soe pan, "Kën kea me kën taman, pēnton a neo' öm pa tah nö' se soe. Moaan voh o maaka pe Sosoenën to tavus voh e sipuura Abraham pa ö ne' to te' non pa muhin va Mësopotemia', momoan in a nö pe' manuh pa vöön Haran. ³ E Sosoenën to soe ke Abraham pan,

'Këh a napan me a muhin pën,
parën nö manuh po oeh nö' se vataare
oah.'

Jen 12:1

⁴ Ke Abraham käh en pa muhin va Kaldia', ko nö en manuh Haran. Ke taman e Abraham mät, ke Sosoenän vanö en ma' pe' manih po oeh vöh nöm to te' nem kuru. ⁵ E Sosoenän to hikta he' voh e Abraham to oeh ne' se vaneah koman non, ahik oah rakah. Ivëhkëk, e Sosoenän to soe vaman voh a ö se' he' en pe', ko oeh vaneah non pe' me a ma koa' pe' varih se suk ma' poë. E Abraham to hikta vataman avoe' voh non tah pah koa', ke Sosoenän soe a soe vöh. ⁶ E Sosoenän to soe ke voh e Abraham pan, 'A ma koa' pën se te' ne po oeh po upöm te', ka napan poë varih se vate' raoe a ma te' kikiu akuk, pare nonok vahat e ne pee po 400 kirismas.

⁷ Ivëhkëk amot, Eö', e Sosoenän se vate' a napan varih po vahutët. A ma koa' pën se käh ee po oeh pamëh, pare nö ee ma' pa vasunön a neo' manih pa ö vöh. *Jen 15:13-14; Eks 3:12*

⁸ Ke Sosoenän he' en pe Abraham pa taate' vapeepe a ö kokoaan* vamanih po vatoman poan pe' ke Sosoenän. Ivëh, ke Abraham pe a ö kokoaan pe sunai'eah Aësak murin o pöh nänkikiu. Ke Aësak pe a ö kokoaan pe sunai'eah Jekop. Ke Jekop peepe en pa ma ö kokoaan pa havun me a poa koa' oete' pe', ee varih to tavus voh a havun me a poa sipuura.

⁹ A kën sipuura a ma kea pe Jeosëp to puhio' voh poë, pare vavoen ee pe' po meoh upöm napan, ke' nö en manuh muhin va Isip pa kiu akuk. Ivëhkëk, e Sosoenän to te' va'peh me e non pe'. ¹⁰ E Sosoenän to va'aus e Jeosëp pa ma punis pe'. Ko poen ne' to vaato me e Përo, e Sosoenän to he' e Jeosëp o nat vih, ivëh, ke Përo iu vi rakah e non pe'. Pare' vasun e Jeosëp a te' to vovoh non pa kaman va Isip, me a iuun pe Përo ne' to matop non.

¹¹ O maë o pöh apuh to tavus manuh pa muhin va Isip, me manih pa muhin va Keenan, ka napan kon a punis apuh ka kën sipuura hikta ö nee se voh kon a taëen. ¹² Ke Jekop pënton a ö no a taëen to te' non manuh Isip, ko vanö en pa ma koa' oete' pe'. Ka kën sipuura nö ee manuh Isip, e'

a nö vamomoaan. ¹³ Ivëhkëk, a vapöök nö pee, e Jeosëp to vataare ea vamanih pe' e kea pee. Ke Përo nat en pee a ma kea pe Jeosëp. ¹⁴ Ke Jeosëp vanö en pa soe pa ö ne tamaneah Jekop, me o pus koa' pe' se nö ma' manih Isip. Ee kurus to onöt ne o 75 te'. ¹⁵ Ke Jekop me a ma te' pe' nö ee Isip, pare te' ne nën ko mät ee. ¹⁶ Kee te' hah ee ma' pa sioniire, ko pe ee po vapeepe vöh ne Abraham to voen tane' voh pa ma koa' pe Hemo' manuh Sekem.

¹⁷ E Stivin to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "O poen to tavus vatët en pa ö ne Sosoenän to soe vaman vavoh manih pe Abraham, suk a napan va Israël to se peo rakah ee manih Isip. ¹⁸ Ka meh te' tavus en a te' sunön manih Isip, a te' pamëh to hikta nat non e Jeosëp. ¹⁹ A te' sunön pamëh to vatomore ke voh a napan pea, pare' hat rakah ke voh non a kën sipuura. E' to rës rakah voh non a ma koa' sosone' vahuh varu' po Jiu', pare' vi tavus käh voh raoe a vöön, pan ee se mät. ²⁰ Manih po poen pamëh a mu Jiu' to vahuh en pe Mosës e koa' ep vavoh po epep pe Sosoenän. A poa manot to matop ne Mosës pa iuun pee pa kukön sivö. ²¹ Ee to me käh ee pe' pa iuun pee, pare käh ke ee ma' pe'. Ke semon Përo ep in e Mosës, pare' me en pe', ko va'puh poan vamanih pe koa' pe'. ²² E Mosës to apuh ko nö en pa siku, ko kon rakah en po nat vih pa ma taate' va Isip, pare' te' non a te' vih me a te' susun.

²³ E Mosës to te' non o 40 kirismas, pare' iu nö non pa ep pa kën poaneah, a napan va Israël. ²⁴ E Mosës to nö, pare' ep in a to Isip to ipip non a te' va Israël, pare' va'aus en pe', ko ip vamët en pa to Isip. ²⁵ E Mosës to koman non pan, a kën poaneah, a napan va Israël se nat e ne pa ö ne Sosoenän se va'aus raoe, ko me tavus käh raoe a nohnoh va Isip pa koren e Mosës, ivëhkëk, ee to hikta nat ne pa tah pamëh. ²⁶ O meoh poen ne Mosës to tavus a poa to Israël to vavapus ne, pare' iu ki non raoe, pan ee se koe a vapus. E' to soe ke raoe pan, 'Eöm a poa tom kea, eöm vavapus suk nem ataeah?' ²⁷ Ivëhkëk, a te' vöh to taneo po vapus to toon ke e Mosës, pare' soe pan,

* **7:8:** A taate' vapeepe po Jiu' e' to te' va non manih, ee to peepe ne a ö kokoaan pa te' oete'. Ep na po tonun o Puk po Kölösöri'.

'A te' to vate' oah e susun me a te' to kiiki hat ka no möm?

²⁸ Eën to iu ip vamët e nom peö' vamanih pa ö nën to ip va in a to Isip nopen, ha?' *Eks 2:14*

²⁹ E Mosës to tēnan a soe vëh, pare' rusin en manuh pa muhin va Midian. E' to vaen en pa vöön pamëh, ko vatvus en pa poa koa' oete'.

³⁰ O 40 kirismas to oah ee, ka ankerö' pe Sosenen tavus e Mosës koman o tēkrea to susun tane' non pa vu veovöön manih pa moeh upin, sinten a Tope Saēnaē'. Ivëhkëk, o tēkrea pamëh to hikta ësës non a vu veovöön ³¹ E Mosës to ep in a tah pamëh, ko pah toksean rakah en, pare' huk vatët en pa ep. Ivëhkëk, e' to tēnan e Sosenen to soe pan,

³² 'Eö' e Sosenen pa kën sipuneöm, e Sosenen pe Abraham, pe Aēsak, me Jekop, ee to vavattet voh ne a ma soe peö'.' *Eks 3:6*

E Mosës to naöp ko rikrik e non, pare' hikta iu kute' hah non. ³³ Ke Sunön soe ke Mosës pan,

'Pure' a su' pën, o oeh vëh nën to sun nom, e' o oeh peö', pare' vivihan.

³⁴ Eö' to ep vahik eo' pa ma taate' hat no napan va Isip to nonok ne manih pa ma napan peö'.

Eö' to tēnan a ook pee, ko nö eo' ma' pa me tavus raoe.

Ivëh, kën se nö ma', kö' vanö a oah manuh Isip.' *Eks 3:5-10*

³⁵ E Mosës a te' no a napan va Israël to rës voh. Ee to hi voh poë pan,

'A te' to vate' voh a oah a te' se matop, ko kiiki non a ma hat pemöm?' *Eks 2:14*

E Mosës a te' ne Sosenen to vate' voh pa kon hah a ra pa va'aus pa ankerö' vëh, to tavus voh poan manih pa ö no a sura' to ësës voh non. ³⁶ E Mosës to nok voh a ma tah vatoksean manih Isip, pare' me tavus kēh a möm a muhin va Isip, me e' to vaphan a möm pa Tahī' Erera', pare' meeme vah ka no möm pa moeh upin komön o 40 kirismas. ³⁷ E Mosës a te' to soe ke voh a napan va Israël pan,

'E Sosenen se vanö ka ma' neöm a te' vanēnen soe

vamanih pa ö ne' to vanö vavoh ma' neo'.

E' a te' koman va po vute' peöm.' *Lo 18:15*

³⁸ E Mosës to vatönun me voh a napan me a kën sipuura manuh pa moeh upin. E' to te' va'peh me voh non a kën sipuura. Po poen ne Mosës to peah pa tope, ka ankerö' he' voh e Mosës a soe va po to'to', kuru vëh na to te' me no.

³⁹ Ivëhkëk, a kën sipuura to rës voh e ne pa pēnton a soe pe', pare he' tonun in poë ko iu nö hah voh e ne Isip. ⁴⁰ Ee to soe ke voh e Aron pan,

'Eën se nēs ka möm ta ma sosenen tah nö'nēs,

kee se vovoh ka no möm.

Emöm to hikta nat nem pe Mosës vëh to me kēh voh a ma' möm a Isip,

e' te' non nih.' *Eks 32:1*

⁴¹ Manih po poen pamëh a napan to nēs ee pa tah nö'nēs va pa purmakaö', pare ës a ma tah vamanih po he' pee manih pa tanö' nēs. A napan to vaēnēen vaeö suk a ma tah nee to nok pa koreere. ⁴² Ivëh, ke Sosenen he' tonun en pee, pan ee se hinhin ne a ma vesun varih pa akis vamanih pa ö no te' vanēnen soe to kiun vavoh komön o Puk Vapenpen, pare' soe pan,

'Eöm a napan va Israël,

e' hikta te' voh non pan,

eö' ivëh, nöm to he'he' voh nem a ma he' peöm

pa ö nöm to ësës nem a ma purmakaö' me o sipsip,

pa ö nöm to te' nem pa moeh upin po 40 kirismas.

⁴³ Eöm to vavaate' vah voh nem a topa vasio' te'te' vah pe sosenen Molëk, me a tah nö'nēs va pa vesun, nee to poka' Refan e ne,

e' a ma tah nöm to nok tariuk voh, eöm to kē nem raoe vamanih pa ma sosenen peöm.

Ivëh, kö' se vanö a neöm,

köm te' varo nem ma' paan a matop pa Babiron.' "

⁴⁴ E Stivin to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "Moaan voh a kën sipuura to te' voh ne pa moeh upin, manih po poen pamëh ee to eok voh a topa vasio' te'te' vah pe Sosenen. Ee to eok rakah vamanih pa ö ne Sosenen to vataare vavoh in e Mosës.

⁴⁵ A kën sipuura to öt tane' pa ma tamëere a taate' va pa eok a topa vasio' te'te' vah pe Sosenen, pare nö va'peh me voh a iuun po poen ne Josua' to kon a muhin pa meh napan. E Sosenen to veo a napan këh o oeh, kee vaneah varu' e ne. O vu eok iuun pamëh to öök voh po poen ne Devit to te' non. ⁴⁶ E Devit to ep vamanin pa epep pe Sosenen, ivëh, ke Devit hinhin non e Sosenen a ö ne' se voh vaonöt ke poan a eok a Iuun Hinhin Apuh. ⁴⁷ Ivëhkëk, e Solomon ivëh to eok voh pa Iuun Hinhin Apuh.

⁴⁸ Ivëhkëk, e Sosenen to te' oah rakah e non, e' to hikta te' non koman a iuun eok po te' vamanin pa ö no te' vanënen soe to soe vavoh, ⁴⁹ "E Sosenen to soe pan,

'Vöön va kin e' a ö iho' peö',

ko oeh e' a ö vavakom,

a iuun taeah nöm se eok ka neo'?

E' heh a ö ihiho' nö' se iho' ko vanot?

⁵⁰ Eö' koman to nok voh a ma tah kurus varih.' "

Ais 66:1-2

⁵¹ E Stivin to vatvus avoe' e non pa soe, pare' soe pan, "Eöm o te' papön vatösoe paröm hikta vaman nem a soe pe Sosenen. Eöm to te' va nem manih pa kën sipuineöm to vatösoe voh ne a Tuvuh Vasio'. ⁵² A te' vanënen soe te' voh no a kën sipuineöm to hikta nok vahat voh? Ivëhkëk, ee to ip vamët vahik voh ee pa ma te' te'te' soe pe Sosenen moaan voh to vatvus ne a ma soe va pa te' vëh e Ieesu' no a taate' pe' totoopin. Ke eöm vaho' eah pa koreera nap hat, kee ip vamët voh ee pe'. ⁵³ Eöm o te' rakah to pënton voh nem pa taate' pe Sosenen no a ankerö' to he' voh, ivëhkëk, eöm to hikta vavatet nem a soe pamëh."

A Napan To Tösvös E Stivin

⁵⁴ O Vakum Te' Susunön po Jiu' to tēnan ne po vahutët pe Stivin, ee to heve vörep pare vakuskus rivon suk e ne pe'.

⁵⁵ Ivëhkëk, e Stivin to puh rakah non pa Tuvuh Vasio', pare' ta peah na pa vöön va kin, ko ep in na o maaka pe Sosenen, ke Ieesu' sun non pa papmatö pe Sosenen.

⁵⁶ Ke Stivin soe pan, "Ep öm. Eö' to ep na a vöön va kin to nö vakëh ke Koa' Te' pa Napan Kurus sun non pa papmatö pe Sosenen." ⁵⁷ Ivëh, kee taoa suntan, pare sunpip a ma tenëere pa koreere ko pët

vavaveo ko öt ee pe Stivin. ⁵⁸ Ee to rëh tavus këh poë a vöön, pare tösvös in poë. A ma te' voh varih to vate' voh a hat manih pe', to ihan a ma ohop pee, pare vaho' manih pa havin a te' seka', a ehneeah e Söl. ⁵⁹ Ee to ipip ne e Stivin po vös e' he hinhin va non manih pan, "Ieesu' eën e Sunön, kon nös a apeneo'." ⁶⁰ E' to vatokon ko kokoe' va'puh oah en ko soe pan, "Sunön, eën se nat nom piun a hat vëh manih pee." E' to soe va nēn, ko mēt en.

8

¹ E Söl to nat voh e non pa ö no a napan se ip vamët e Stivin.

E Söl To Vakmis Non A Napan Va Po Vaman

Po poen pamëh manih Jerusalēm a ma napan va po vaman to taneo pa kon vahat. Ivëh, ka ma napan va po vaman rusin vakëkëh ee manuh pa muhin va Jiutia' me Samëria'. Ivëhkëk, o aposol to te' e ne manih Jerusalēm. ² A ma pah te' to vatet, ko he' ne rea pe Sosenen to tamak vörep e ne pe Stivin to mēt en, ko pe ee pa sionineah. ³ E Söl to iu avoe' rakah e non pa mirö' me vakmis a ma napan va po vaman. E' to oho totoën non a ma iuun marën a öt a napan va'peh me ro köövo varih to vaman ne, pare' vanö raoe pa nohnoh.

A Napan To Tēnan A Soe Vih Manih Samëria'

⁴ A napan va po vaman to rusin vakëkëh rakah ee pa ma vöön, ee he pa vatvus a Soe Vih manih pa ma napan. ⁵ E Filip to nö en pa vöön va Samëria', pare' vatvus ke ra napan a soe pe Kristo. ⁶ A napan va pa vöön pamëh to tēnan vavih rakah ee pataeah ne Filip to vavaasis non raoe, pare ep ee pa ma tah vatoksean vih ne' to nonok non. ⁷ A napan peo to ep in e Filip to veveo tavus këh non a napan o ora' hat, ka ma ora' hat poë varih to kokoe' suntan ko pah tavus ee. A ma te' tētēnkun mon, me koren, me o te' varih no a ma soa' me moeere to hat non to vih hah ee. ⁸ Ivëh, ka napan o pöh peo to te' me ne o vaeö apuh rakah manih Samëria'.

⁹ Manih pa vöön pamëh a pah te' to te' non, a ehneeah e Saëmon. Moaan voh, e' to te' non a te' nonok ëto', ka napan kurus vavatet voh ne poë. E' to soe va non

manih pan, e' a te' apuh. ¹⁰ A napan me a nap susunön kurus va pa vöön pamëh to vaman rakah ne e Saëmon, pare soe pan, “E sosoenën a ëhnaneah O Kikis Apuh to kunah en ma', ko tarih va en manih pe Saëmon.” ¹¹ Ee to tēnan rakah voh ne a ma soe pe', suk ataeah, ee to epep voh ne poë to nonok voh non a ma tah to matan ke e non po kokoman pee, ivëh, kee pah kokoman vörep e ne. ¹² Ivëhkëk, a ma napan to vaman ee pa Soe Vih va pa Matop Vih pe Sosoenën me a ëhnan e Ieesu' Kristo ne Filip to vatvus non ko pupui en pa nap oete' me ro köövo. ¹³ E Saëmon koman to vaman en, ke Filip pupui en pe' ke' te' rakah non pa havin e Filip. E' to pah kokoman vörep e non pa ma tah vatoksean ne' to ep in.

¹⁴ O aposol to te' ne Jerusalēm to nat ee pa ö no a napan va Samëria' to tēnan ee pa soe pe Sosoenën, pare vanö ee Pita' pen Jon manuh pee. ¹⁵ Ee to vos, pare hin ke ra napan varih to vaman ne, pan a Tuvuh Vasio' se kunah ma' manih pee. ¹⁶ Suk ataeah, a Tuvuh Vasio' to hikta nö voh ma' pee, ee to kon varoe voh a tapui pa ëhnan e Ieesu' e Sunön. ¹⁷ Ee to kon man a Tuvuh Vasio' pa ö ne Pita' pen Jon to vaho' a koreere pa ma pasuire.

¹⁸ E Saëmon to ep a ö no a Tuvuh Vasio' to nö en ma' manih pee pa ö ne Pita' pen Jon to vaho' a koreera manih pee, ivëh, ke' kon a moni', pare' nö manuh pe Pita' pen Jon ko soe pan, ¹⁹ “Eöm pom se he' a neo' o kikis manem, kö' se keh vaho' a koreo' manih pa ta te', e' me se kon a Tuvuh Vasio'.”

²⁰ Ivëhkëk, e Pita' to piun pare' soe pan, “Eën se ës va'peh me a moni' pën po sura'. A tah ne Sosoenën to he' vamanih po he' pe', eën hikta onöt nom a voen pa moni'. ²¹ Eën hikta onöt nom a hop ma' pa kiu pe Sosoenën vëh möm to te' nem. Suk a komömah to hikta te' totoopin non po epep pe Sosoenën. ²² Panih o kokoman me a ma taate' hat pën, parën hin e Sunön a ö ne' se ihan anoe a ma hat pën. Parën hinhin nom e Sunön, ko kokoman hat nën to te' me nom se hik këh oah. ²³ Eö' to ep nom oah to manin vi nom a kon o he' pe Sosoenën, ivëh, kën te' me nom o kokoman hat, suk eën to iu nom o ëhnan apuh me a tasun.”

²⁴ E Saëmon to soe ke Pita' pen Jon pan, “Eöm pom se hin e Sunön ke' va'aus a neo', ivëh, ka hikta pah tah va pa ma tah poë varih nöm to sosoe nem se tavus a neo'.”

²⁵ E Pita' pen Jon to vavaasis ee pa ma napan pa soe pe Sunön me a ö nee to vatvus a ö nee to nat va e ne e Ieesu'. Ee to vahik, pare hah ee Jerusalēm. Manih pa nö pee koman a ma vöön va Samëria', ee to vavatvus nö ne a Soe Vih pe Sunön.

E Filip To Vatvus Ke A Te' Va Itiopia' A Soe Vih

²⁶ A ankerö' pe Sunön to soe ke Filip pan, “Vamatop ah, parën nö ke pa hanan to te' non pa papmatö pa hanan to vakëh ke non a vöön Jerusalēm, pare' kunah non vöön Gasa'.” A hanan pamëh no ahikta te' to kokoe hah non. ²⁷ E Filip to vamatop vahik, pare' nö en. Manuh hanan e' to ep in a pah te' va pa muhin Itiopia'. E' a te' susun pare' matop non a moni' pe Kandasi', e köövo sunön va pa muhin pamëh. A te' pamëh to nö ma' manih Jerusalēm pa vasunön e Sosoenën. ²⁸ E' to tok ma' pa karis, ko nönö hah nö non pare' ëhëh nö non o ëhëh kiun pa te' vanënën soe, e Aisaëa'. ²⁹ Ka Tuvuh Vasio' soe ke Filip pan, “Eën se nö vatët manuh pa karis köm nönö va'peh nö nem.” ³⁰ Ke Filip nö vatët manuh pe', pare' pënton poan to ëhëh tane' non o kiun pa te' vanënën soe, e Aisaëa', pare' hi poan pan, “Eën kës to maaka e nom pa pusun in a soe nën to ëhëh nom?”

³¹ Ka te' pamëh piun a soe pe Filip, pare' soe pan, “Eö' se maaka vah vanih pa ö no a hikta te' se soe vamaaka ka neo'?” Pare' vaoe peah en pe Filip, kee pët iho' nö e ne koman a karis. ³² O ëh pamëh to ëh va non manih,

“E' to te' va non manih pa sipsip nee to iu ip vamët ne,

E' to te' va non manih pa sipsip to hikta kap a rivon pa to pa ö nee to kui a uvineah.

³³ Ee to vapoet voh poë,

e' a te' totoopin,

ivëh, kee ip vamët voh poë,

suk ee to vateen akuk poë po vahutët.

E' a hik ta ma koa',

ivëh, ka napan hikta onöt ne pa vahutët suk raoe.”

Suk ataeah, o to'to' pe' manih po oeh to hik en.”

Ais 53:7-8
 34 A te' susun pamëh to soe ke Filip, “Soe ka neo' ah. A te' vanënen soe sosoe suk non eteh, e' koman, ke', a meh te'?” 35 Ke Filip taneo o vahutët manih po ëh pamëh, pare' vatvus ke poan a Soe Vih pe Sunön Ieesu'. 36 Ee to nönö ne hanan, pare tavus ee pa ö no a ruen to te' non. Ke voe susun soe ke Filip pan, “A ruen ivëh, ataeah to sunpip a no eo' pa ö sën pupui a neo'?” 37 Ke Filip soe ke poan, “Eën se keh vaman rakah nom e Ieesu' po kupu pën, eö' se pupui eo' pën.” Ka te' susun piun ko soe pan, “Eö' to vaman rakah e no' pe Ieesu' Kristo e koa' pe Sosenën.”

38 Ka te' susun pamëh ta' en pa ö no a karis se iho'. Ke Filip pen a te' pamëh kunah ee manuh ruen, ke Filip pupui en pe'. 39 Ee to tatakïn këh ko ne ma' a ruen, ka Tuvuh Vasio' pe Sosenën me ke en pe Filip. Ka te' susun pamëh hikta ep hah e non e Filip koe nih. E voe susun to nö en a vaeö rakah. 40 E Filip to vos en vöön Asotus. E' to nönö vah non e' he pa vatvus a Soe Vih pe Kristo manih pa ma vöön, ke' öök na pa ö ne' to vos en pa vöön apuh Sisaria'.

9

E Söl To Panih A Taate' Pe', Pare' Tavus A Te' Va Po Vaman

1 Manih po poen pamëh e Söl to kiu vakis rakah en pa vakmis o te' va po vaman, me a ma vamomhë pe Ieesu', pan e' se ip vamët raoe. Ivëh, ke' nö en manuh pa Te' Susun po Te' Èsës He'. 2 E' to nö pare' soe ke poan, ke' kiun ma' o kiun manih po te' susun va pa ma iuun hinhin sone' po Jiu' manih vöön Damaskas. O kiun to soe va non manih pan, “E Söl se keh ep in a köövo me voe to vaman ne e Ieesu', e' se öt ko vate' raoe pa iuun nohnoh va Jerusalëm.”

3 Ke Söl nö en, pare' ököök vatët non vöön Damaskas, ka varu' rakah vakomanih o tækrea maaka to tane' ma' akis to kopös poan. 4 Ke Söl vu' en po oeh pare' tënan a soe to vavaoe non poan pan, “Söl, Söl, suk ataeah, nën to vakmis a nom neo'?”

5 Ke Söl hi pan, “Apuh, eën eteh? E' to tënan a piun to soe pan, “Eö' e Ieesu' nën to vavakmis nom. 6 Ivëhkëk, eën se sun ko vos

manuh pa vöön apuh va Damaskas. A pah te' se soe ka oah a tah nën se nok.”

7 O te' varih to nönö va'peh vah me ne e Söl to sun vatotomiñ rakah e ne. Ee to tënan e ne po vaato, ivëhkëk, hikta ep ne ta te'. 8 E Söl to sun këh en po oeh to hikta inan vamaaka non ta pah tah a mataneah to popoen pa ep. Ivëh, kee öt pa koreneah, ko me vos ee pe' manuh vöön Damaskas. 9 Po kukön poen ne Söl to hikta onöt non a ep, manih pa ma poen varih e' to hikta ënëen non, pare' hikta kakaak non.

10 A pah te' va po vaman to te' non vöön Damaskas a ëhnaneah e Ananaës. E' to tatarep non, ka manih komön o tatarep e Ieesu' to vaoe poan pan, “Ananaës.” Ke' piun pan, “Eö' ivëh, Sunön.”

11 Ke Sunön piun poan pan, “Eën se vam-atop, parën nö manuh pa hanan a ëhnaneah Hanan Totoopin. Ka manih pa iuun pe Jiutas, eën se hi këh a te' va Tasas a ëhnaneah e Söl. E' to hinhin non nën. 12 Ka manih po tatarep pe Söl to ep in a te' a ëhnaneah e Ananaës to ho ma', ko vaho' a koren manih pe', ke' ep vamaaka hah en.”

13 Ke Ananaës piun, ko soe pan, “Sunön, a nap peo to soe ke voh ee peö' pa te' pamëh me a ma tah hat ne' to nonok voh non manih pa napan pën manuh Jerusalëm. 14 E' me to kon ma' a soe vaonöt manuh pa Te' Susun po Te' Èsës He' pa ötöt o te' varih to vaman ne ko hinhin ne pa ëhnöömah.”

15 Ivëhkëk, e Sunön to soe ke poan pan, “Nö ah, a te' pamëh nö' to kon eah pa nok a kiu peö', me a te' a ëhnaneo' manuh pa ma meh upöm te', me po te' susunön to hikta te' ne pan o Jiu', me a napan va Israël. 16 Eö' koman se vataare eah a ma punis me kamis ne' se te' manih pa vatvus a ëhnaneo'.”

17 Ke Ananaës nö en, pare' ho en iuun, ko vaket a sionin e Söl, pare' soe pan, “Kea peö', Söl. E Sunön e Ieesu' to vanö ma' neo', e' ivëh, o tækrea nën to ep voh in manuh hanan pa ö nën to nönö no ma' manih. E' to vanö ma' neo' pan, eö' se va'aus oah ken ep vamaaka hah ka Tuvuh Vasio' se nö manih pën ko matop ka nom oah.” 18 Ka varu' vakomanih no a tah to matan va non manih po kani' iian to vu' këh en pa mataneah, ke' ep vamaaka hah en. Ke' sun,

kee pupui ee pe'. ¹⁹ E' to ëën ka sionineah eh hah en.

E Söl To Vatvus A Soe Manih Pa Vöön Va Damaskas

E Söl to te' va'peh me e non pa ma te' va po vaman manih vöön Damaskas pa ma meh si' poen. ²⁰ Varu' amanih e Söl to ho pa iuun hinhin sone', pare' taneo en pa vatvus a soe to soe non pan, e Ieesu' e Koa' pe Sosenen. ²¹ Ka napan pënton a soe pe', pare toksean rakah ee, ko vaiihi e ne pan, "E' a te' pö' kovëh to vavakmis voh a rora, pare' ipip vamët non a napan to vavattet ne e Ieesu' manuh Jerusalëm, ha? E' to nö voh ma' manih pa ötöt a napan varih ko me raoe manuh pa ma te' sunön ësës he'."

²² Manih po vavaasis pe Söl, a soe pe' to kakis nö e non ko Jiu' va Damaskas hikta onöt ne a vöknah o vavaasis pe'. Ivëh, ko vavaasis kunkuin o kokoman pa napan kee vaman, pare vatet o vavaasis pe Söl, a ma te' poë varih to vatet o vavaasis to peo rakah, pare vaman ee pan, e Ieesu' e' e Kristo. ²³ A ma poen to oah ee, ko Jiu' vatönun pare soe vaonöt o kokoman va pa a ö nee se ip vamët e Söl. ²⁴ Ivëhkëk, a pah te' to soe vanat e Söl a ö nee se ip vamët poë. Pa ma potan me popoen ee to ut ne pa ma matan hopa' in a eean vös to vatvi non a vöön apuh pan, ee se öt poë ko ip. ²⁵ Ivëhkëk, o pöh poen pa popoen no a ma te' va po vaman to vöknah ma' e Söl komön o kove sinten a eean vös.

E Söl To Nö Hah En Jerusalëm

²⁶ E Söl to nö hah en manuh Jerusalëm, pare' iu te' vatös me non a ma te' va po vaman. Ivëhkëk, o te' poë varih to hikta vaman ne poë pan, e' a te' va po vaman pare nanaöp e ne pe'. ²⁷ Ivëhkëk, e Banabas to me e Söl manuh po aposol, pare' vahutët ke raoe a ö ne Söl to ep in e Ieesu' manuh hanan, ko vaato me poan. E Banabas me to vahutët ke raoe a ö ne Söl to vatvus a soe pa ëhnan e Ieesu', me a hikto naöp manuh Damaskas. ²⁸ Ivëh, ke Söl te' va'peh me non pee, manih Jerusalëm, pare' vavatvus non a soe pa ëhnan e Ieesu', pare' hikta te' nanaöp non. ²⁹ E' to vavaato vaheve me non pö Jiu' to nat ne po to Grik. Ivëh, kee vaiu këh e ne ta ö nee se ip vah va in e

Söl. ³⁰ A ma napan va po vaman to nat in a tah pamëh, pare me kunah ee pe Söl manuh vöön Sisaria', ke' oah pet en manuh pa vöön pe', Tasas.

³¹ Ivëh, ka manih pa muhin va Jiutia', Galili', me Samëria' a ma napan va po vaman to te' vatuvuh ee. Ahik to vakihat, ka ma napan poë varih to pepeo e ne ko hop ee po vakum te' va po vaman. Ko vaman pee te' eh rakah e non, ka Tuvuh Vasio' vaeh e non pee, suk ee to te' ne paan a matop pe Sunön.

E Pita' To Te' Non Vöön Lida' Me Jopa'

³² E Pita' to nö vavah en pa ma vöön va Samëria', ko pöh poen ne' to nö en pa ep pa napan va po vaman manih pa vöön Lida'.

³³ Manih pa vöön pamëh, e' to ep in e Aëncias, a te' no a ma soa', me a sionineah to mët voh en, ke' koroh tamoan voh non tevan po tönim me o kukön kirismas. ³⁴ Ke Pita' soe ke Aëncias pan, "Aëncias, varu' vamanih e Ieesu' Kristo to vato' hah en pën. Sun ah, parën nikun o pan pën." Ke Aëncias sun vëvëhö' rakah en. ³⁵ Ka ma napan varih to te' ne vöön Lida', me po hëhë tahi' topnin Jopa', me Sisaria' ep in poë to vih hah en ko panih, pare pah vaman vörep ee pe Sunön.

E Pita' To Vato' E Tabita'

³⁶ Manih vöön Jopa', a pah köövo va po vaman to te' non a ëhneah e Tabita'. Po to Grik ee to poka' ne poë e Dokas. E' to he' voh o to'to' pe' pa nok a ma tah pa va'aus a ma napan arus. ³⁷ Manih po poen pamëh, e Tabita' to hara' a moeh, pare' mët en. A sionineah nee to uhu, pare vaho' ee pe' pa piprom vöh kin. ³⁸ A Jopa' to hikta te' varo këh non a vöön Lida', a vöön ne Pita' to te' non, ivëh, kee vanö ee pa poa te' to te' a soe manuh pe Pita' to soe va non manih pan, "Emöm to up ma' oah, vëvëhö' ah, ka nö."

³⁹ Ke Pita' vamatop a ma tah pe', kee pët nö ee. E Pita' to vos, kee me peah ee pe' manuh pa ö no a sionin e Dokas to pet non. O köövo amop to vatönun suk vah ne e Pita', ee to okook ne, pare vataare ne e Pita' a ma ohop ne Dokas to nonok voh non. ⁴⁰ Ke Pita' ta' a napan, kee tavus kurus ee ke' vatokon, pare' hin e Sosenen se vato' e köövo. E' to hin vahik, pare' tarih manuh pa te' mët pare' soe pan, "Dokas, sun ah." E Dokas to kap a matan ko ep in e Pita', pare' iho'

en. ⁴¹ Ke Pita' öt pa koreneah, pare' va'aus en pe' pa sun. E Pita' to vaoe a ma napan va po vaman me o köövo amop, pare' he' hah en pe Dokas manih pee. ⁴² O vahutët va pa ö ne Dokas to to' hah to nö vavah en manih pa vöön Jopa'. Ka tah pamëh to kat, ko vaeh o vaman po te' peo va po vaman me a ma meh te' to vaman ee pe Sunön. ⁴³ E Pita' to te' varë me en pe Saëmon, e voe to nonok non sih a ma moeh tah po kap in a purmakaö' manih vöön Jopa'.

10

E Pita' To Vatvus A Soe Vih Manih Pe Konilius

¹ Manih vöön Sisaria' a pah te' to te' non a ëhnaneah e Konilius. E' e susun pa 100 te' vëvënsun vëh nee to poka' va ne manih Nap Vëvënsun va Itali'. ² E Konilius va'peh me a tapaiuun pe' to vasunön rakah ne e Sosoenën. E' me to te' non pa va'aus a nap arus po Jiu', pare' vatet non a taate' pe Sosoenën. ³ O pöh poen pa 3 kirök pa matanpoen ne Konilius to tata non, ko ep in a ankerö' pe Sosoenën to ho ma' iuun, pare' vaoe poan pan, "Konilius."

⁴ Ke Konilius to kute' non pa ankerö' e' he a naöp, pare' soe pan, "Ataeah pamëh, Apuh?" Ka ankerö' soe ke Konilius pan, "E Sosoenën to tēnan en pa hin, me a kiu va'aus pēn manih pa nap arus, pare' vaeö me e non pēn. ⁵ Eēn se vanö ta ma te' manuh vöön Jopa', kee me rakah ma' a te' vëh, a ëhnaneah e Saëmon Pita'. ⁶ E' to te' non pa iuun pe Saëmon, e voe to nonok non sih a ma moeh tah po kap in a purmakaö'. A iuun pe' to eok non sinten tahi'."

⁷ Ka ankerö' vëh to vavaato me non poan, këh hah en pe'. Ke Konilius vaoe en pa poa te' kikiu me a te' vëvënsun. A te' vëvënsun e' a te' va po vaman, pare' te' non a te' pe Konilius. ⁸ E Konilius to soe ken pa kukön te' pataeah to tavus vu, ko vanö en pee manuh vöön Jopa'. ⁹ Po meoh poen, pa topnin potan, e Pita' to peah en tonun iuun pa hin, ka kukön te' tane' ma' pa iuun pe Konilius he vos vatët ee vöön Jopa'. ¹⁰ E Pita' to hinhin non ko maë pare' iu eēn non ta taēn. A taēn to me' e non pa vamatop, e Pita' he tata en. ¹¹ E' to ep in a akis to nö vakëh, ka tah to matan va non

manih po rara apuh to han kunah no ma' po taana' noton manih po oeh. ¹² Komön o rara pamëh no a ma vu vöna' poa to te' ne, me a ma te' a rarau', me a ma vöna' to vavarah ne, me o növan. ¹³ Ke Sunön soe ke Pita' pan, "Sun ah Pita', parën ip a paeh va pa ma tah varih ko eēn." ¹⁴ Ivëhkëk, e Pita' to piun vamanih pan, "Sunön, eö' to hikta antoen no' a nok va nēn. A taate' po Jiu' to soepip non a eēn a ma tah varih, suk a ma taēn poë varih to hikta te' vivihan ne."

¹⁵ E Pita' to vapöök tēnan hah en pa soe to soe non pan, "A ma tah varih ne Sosoenën to nok voh to vih e ne pa eēn, kën nat nom soe pan, e' to soepip non." ¹⁶ E Sunön to kukön vaato me e Pita' ka tah vëh, ne Pita' to ep hah peah en manuh akis.

¹⁷ E Pita' to pah kokoman vörep e non pa pusun in o tata pamëh. Ka varu' vako-manih a ma te' vanö pe Konilius to nat ee pa ö no a iuun pe Saëmon to te' non, ko ma', pare sun e ne po matön hopa'. ¹⁸ Ee to hi vamanih pan, "E' te' non a te' manih pa iuun vëh a ëhnaneah e Saëmon Pita'?" ¹⁹ E Pita' to iu maaka non pa pusun in o tata pe', ka Tuvuh Vasio' soe ke poan, "Tēnan ah. A kukön te' to vaiu ma' oah. ²⁰ Eēn se kunah, parën ep pee, parën koe a kokoman vörep, parën nö me raoe. Eö' to vanö ma' raoe pa me a oah."

²¹ Ke Pita' kunah, pare' soe ke raoe, "Eö' ivëh a te' nöm to vavaiu vah nem. Eöm nö ma' suk ataeah?"

²² Ee to piun, pare soe pan, "E Konilius, e susun pa nap vëvënsun to vanö ma' möm. E' a te' no a pop pe' to vih, pare' vasunön non e Sosoenën, ko Jiu' ta rakah ne poë. A ankerö' pe Sosoenën to soe ke Konilius a ö ne' se vaoe a ma' oah pa iuun pe'. Ke' pēnton pataeah nēn se soe keah." ²³ E Pita' to vaoe ho raoe, kee koroh ee. Pa pöstakah po meoh poen e Pita' to vamatop en pa nö, kee nö va'peh me ee pa ma meh te' va po vaman va Jopa'.

²⁴ Ee to vos ee Sisaria' po meoh poen, a vöön ne Konilius me a ma poaneah me a ma vakamö', ne' to vaoe to anoeh ne e Pita'. ²⁵ E Pita' se ho en iuun, ke Konilius ep in poan manih matön hopa', pare' vatokon havin e Pita' pa kë a ëhnan e Pita'. ²⁶ Ivëhkëk, e Pita' to kë vasun poan, pare'

soe, “Sun ah. Eö' pet me a te' akuk.” ²⁷ E Pita' to vavaato ho nö me e non pe Konilius, kee ep ee pa nap peo rakah to vatönun ne koman iuun.

²⁸ Ke Pita' soe ken pee, “Eöm koman to nat e nem, a ma taate' po Jiu' to soepip non a to Jiu' pa te' vatös me a te' to hikta te' non a to Jiu'. Ivëhkëk, e Sosoenën to vataare a neo' a ö nö' se nat no' soe a meh te', pan e' to hat, me e' to hikta soepip non a te' vatös me raoe. ²⁹ Ivëh, kën vaoe na neo' kö' hikta pënton varo, eö' to nö eo' ma'. Ivëh, kö' se hi a oah, suk ataeah, kën vaoe na neo'?”

³⁰ Ke Konilius piun, pare' soe pan, “A potan to te' vavoh non manih, kuru o taana' poen to oah ee. Pa 3 kirök voh pa matanpoen pa ö nö' to hinhin voh no' koman iuun peö'. Eö' to hinhin no' ka te' to ohop non o ohop kakaare rakah nö ma', pare' sun non pa mataneo'. ³¹ Pare' soe ka neo' pan, ‘Konilius, e Sosoenën to tēnan en pa hin me a kiu va'aus pēn manih po te' arus. ³² Eēn se vanö ta ma te' manuh vöön Jopa', kee me ma' e Saēmon Pita'. E' to te' non pa iuun pe Saēmon, a te' nonok ma moeh tah po kap purmakaö', a iuun pe' to eok non sinten tahi'.’ ³³ Ivëh, kö' vanö vëvëhö' nös a ma te' pa me ma' a oah, ke' vih rakah non pēn to nö ma'. Emöm kuras to te' nem po epep pe Sosoenën, to anoeh nem a pënton ataeah ne Sunön to he' oah, sēn soe ka möm.”

E Pita' to He' A Soe Koman Iuun Pe Konilius

³⁴ E Pita' to taneo vaato en ko soe pan, “Eö' to nat eo', e' to te' man e non pe Sosoenën to ep e non pea kuras to vatoe e no, pare' hikta vih ke non a ma pah te'. ³⁵ Ivëh, ke Sosoenën to vaneah rakah e non a napan kuras, a ma te' to hikta te' ne o to Jiu', me o Jiu' pa ö nee to vean ne poë, ko vavatet ne a taate' totoopin rakah po epep pe'. ³⁶ Eöm to nat e nem pa Soe Vih ne Sosoenën to vanö ke voh a napan va Israël. E Ieesu', e' e Sunön pa napan kuras. Ivëh, ka manih pa ma vavaasis me a mēt pe Ieesu', a ma napan to vakamö' hah me ee pe Sosoenën. ³⁷ Eöm to nat koman e nem, moaan voh e Jon to vavaasis voh en pa taate' pupui, taneo no ma' Galili' ko nö en pa ma ö oeh kuras po Jiu'. ³⁸ A soe

pamëh, e' a soe pe Ieesu' va Nasarët, pa ö ne Sosoenën to he' voh a Tuvuh Vasio' me o kiris manih pe Ieesu'. E' to nö vavah pa ma vöön pa va'aus me a nok vavih a ma napan varih no ora' hat to mirö' voh, suk e Sosoenën to te' va'peh me non pe Ieesu'. ³⁹ Eö', me a ma meh aposol varih to ep voh nem pa ma tah ne' to nonok voh non manih pa ma ö oeh po Jiu', me a vöön apuh pee Jerusalēm. Ee to ni voh poë pa kuruse ke' mēt nēn. ⁴⁰ Ivëhkëk, e Sosoenën to vato' tane' hah poan po vapeepe po vakön poen, ke' te' to'to' e non kuru vëh. ⁴¹ A nap peo to hikta ep in e Ieesu', emöm varoe ö aposol ne' to vaoe voh. Emöm to vaēen me voh eah pa ö ne' to to' tane' hah po vapeepe. ⁴² E' to soe ka möm a ö möm se vavaasis a ma napan a soe to te' va non manih pan, ‘E Sosoenën to vate' voh e Ieesu' pa kiiki a ma hat pa nap mēt me a nap to'to'.’ ⁴³ A ma te' vanēnēn soe to vavatvus soe suk voh poë pan, a napan to vaman ne pa ēhnan e Ieesu' a ma hat pee ne' se ihan anoe kēh en pee.”

O Te' To Hikta Ne Pan Ee Ro Jiu', To Kon A Tuvuh Vasio'

⁴⁴ E Pita' to vavaato avoe' e non, ka Tuvuh Vasio' he kunah en ma' manih pa napan varih to pënton ne pa soe. ⁴⁵ O Jiu' varih to vaman ne to nö va'peh me ma' e Pita', to pah töhkak ee pa ö ne Sosoenën to he' a Tuvuh Vasio' manih pa napan to hikta te' ne o Jiu'. ⁴⁶ O Jiu' to pënton raoe to vaato ne pa ma meh to, pare kē rakah ee pa ēhnan e Sosoenën. Ke Pita' soe vamanih pan, ⁴⁷ “A napan varih to kon a Tuvuh Vasio', vamanih pa ö nemöm to kon vavoh. Eteh to antoen non amun raoe pa kon a tapui manih pa ruen?” ⁴⁸ Ke Pita' soe ke raoe pan, “Eöm se kon a tapui pa ēhnan e Ieesu' Kristo.” Ka napan hi e Pita' pan, e' se te' va'peh me voh non raoe, pa ta ma meh si' poen.

11

E Pita' To He' A Soe Manih Jerusalēm

¹ A ma aposol, me a ma te' va po vaman manih Jiutia' to tēnan a ö no o te' to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to kon ee pa Soe Vih pe Sosoenën. ² Ivëh, ke Pita' nö hah en Jerusalēm, ka napan varih to iu ne a taate' pe a ö kokoaan, sirö' ee pe'. ³ Ee to soe pan,

“Eën to nö voh nös pa iuun po te' to hikta pe voh a ma ö kokoaan pee parën vaëen me raeo.”

⁴ Ivëh, ke Pita' vahutët ken pee pa ma tah to tavus voh pa ö ne' to te' voh no ma' Jopa'. ⁵ E' to soe pan, “Eö' to hinhin voh no' manih vöön Jopa', parö' tata ko ep in a tah to matan va non manih po rara apuh to han kunah no ma' po taana' noton manuh akis, pa havin neö'. ⁶ Eö' to ep vatët, parö' ep in a ma vu vöna' poa to te' ne, me a ma te' a rarau', me a ma vöna' to vavarah ne, me o növan. ⁷ Parö' pënton a soe to soe non pan, ‘Sun ah Pita', parën ip a paeh va pa ma tah varih ko eën.’ ⁸ Ivëhkëk, eö' to soe pan, ‘Apuh, ahik rakah. Eö' to hikta ënëen moaan voh no' a ma tah varih, suk a ma taëen poë varih to hikta te' vivihan ne.’ ⁹ Eö' to poa tēnan a soe to sosoe non pan, ‘A ma moeh tah kurus ne Sosoenën to nok voh to vih e ne pa eën, kën nat nom soe pan, e' to soepip non.’ ¹⁰ A tah pamëh to kukön tanok, pare' hah peah en manuh akis.

¹¹ Ka varu' vakomanih a kukön te' to nö ma' manih peö' to tane' ma' Sisaria' to nö ma' pa iuun nö' to te' no'. ¹² Ka Tuvuh Vasio' soe ka neo' a ö sö' koe a kokoman, ko nö me raeo. A tönim te' me a paeh va Jopa' to nö va'peh me ee peö' manuh Sisaria'. Kemöm vos, pamöm ho em pa iuun pe Konilius. ¹³ E Konilius to soe ken pe möm pa ö ne' to ep in a ankerö' to sun non iuun pe', ko soe ke poan pan, ‘Vanö tah te' manuh Jopa' ke' vaoe ma' a te' vëh a ehneaneah e Saëmon Pita'. ¹⁴ A te' pamëh se he' a tapaiuun pën a soe ke Sosoenën se kon hah a neöm.’ ¹⁵ Eö' to taneo pa vaato ka Tuvuh Vasio' kunah en ma' manih pee vamanih pa ö ne' to nok vavoh manih pea po va momoan. ¹⁶ Ivëh, kö' nat hah eö' pa ö ne Sunön to soe vavoh in e Jon pan, ‘E Jon to pupui a ma napan pa ruen, ivëhkëk, eöm se kon a tapui pa Tuvuh Vasio’.’ ¹⁷ E' to maaka en, e Sosoenën to he' en pa Tuvuh Vasio' manih pa napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ivëhkëk, ee to vaman ne e Ieesu' Kristo. E' o pöh he' moaan voh ne' to he' a ra pa ö na to vaman momoan voh. Ivëh, keö' eteh to antoen no' a sun pip e Sosoenën.”

¹⁸ A napan to pënton a soe pe Pita', ko

koe ee pa vavovoeak poë, pare kë varoe rakah ee pa ehnan e Sosoenën, “Ivëh, ke Sosoenën he' en pa napan to hikta ne pan ee ro Jiu' pa taate' panih, ko he' i rea manuh pe Sosoenën pare kon o to'to' tamooan.”

A Napan Va Antiök To Vaman

¹⁹ A napan va po vaman to nö vakëkëh ee pa ö nee to ip voh e Stivin. A ma meh te' to rusin ee manuh pa muhin va Fonisia', to Saëprus, me vöön Antiök, pare vavatvus e ne pa Soe Vih pe Ieesu' Kristo manih po Jiu' varoe. ²⁰ Ivëhkëk, a ma meh te' va po vaman, a ma te' va po to Saëprus me Saërinini' to nö voh manuh vöön Antiök, pare vatvus e ne pa Soe Vih pe Ieesu' manih pa napan to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. ²¹ O kikis pe Sunön to te' me non raeo, ivëh, ka nap peo rakah to vaman, pare he' i rea manuh pe Ieesu'.

²² A napan va po vaman varih Jerusalëm to pënton a ma tah poë varih, pare va nö ee pe Banabas manuh Antiök. ²³ E Banabas to vos manuh vöön Antiök, pare' ep in a ö ne Sosoenën to va'aus va in a napan, pare' vaeö rakah, pare' kat rakah en po vaman pee pa ö nee se he' tamooan ne o to'to' pee manuh pe Sunön. ²⁴ E Banabas no a taate' pe' to vih, me e' a te' va po vaman, ka Tuvuh Vasio' puh rakah non manih pe'. A napan peo rakah to vaman, pare he' i rea manuh pe Sunön.

²⁵ E Banabas to nö en manuh vöön Tasas pa vaiu e Söl. ²⁶ E' to taum poan, pare' me en ma' pe' manih vöön Antiök. Po pöh kirismas ne Banabas pen e Söl to kiu va'peh me ne a napan va po vaman varih Antiök. Ee pon to vavaasis ne a ma napan a Soe Vih pe Sunön. Manih Antiök nee to poka' momoan voh a napan to vaman ne e Ieesu', a Napan pe Kristo.

²⁷ A ma pah te' vanënën soe to tane' ma' Jerusalëm, pare nö ma' manih vöön Antiök. ²⁸ A paeh te' vanënën soe a ehneaneah e Agabus, e' to sun ka manih po kikis va pa Tuvuh Vasio', e' to soe tavus a ö no o maë apuh se tavus manih po oeh kurus. E Klödius, a te' sunön va Room to te' non po poen no maë apuh pamëh to tavus. ²⁹ Ivëh, ka ma napan varih to vavattet ne e Ieesu' manih Antiök, soe vaonöt ee pa ö

nee se vakon moni' pa va'aus a ma te' va po vaman to te' ne manuh Jiutia'. Ee to he' onöt a ö nee to öt va ne. ³⁰ Ee to nok va nën, pare vanö ee pe Banabas pen Söl me a moni' manuh pa nap susunön va po kum te' varih to vaman ne e Ieesu' manuh Jiutia'.

12

A Napan Va Po Vaman To Kon Kamis

¹ Manih po poen pamëh e Hëërot a te' susun po Jiu' to vakmis ko mirö' a ma pöh te' va po vaman. ² E' to he' a soe, kee ip vamët ee pe Jëmis e kea pe Jon po rapis rë. ³ E Hëërot to ep in a tah pamëh no o Jiu' to iu ne, pare' he' en pa soe vaonöt pa öt e Pita'. A tah vëh to se tanok po Poen Apuh no o Jiu' to ënëen ne a taëen hikto is. ⁴ E Hëërot to öt e Pita', ko vanö en pe' pa iuun nohnoh, ka taana' vakum te' utut to te' ne, ka taana' te' to ut ne poë. Manih komön o pöh poen, nee to vapapanih ne murin a tönim me a paeh aoa' to oah. E Hëërot to koman non a ö ne' se vate' e Pita' po vahutët pa ö no Poen Apuh po Jiu' to ënëen ne a taëen hikta is se hik. ⁵ E Pita' to te' non pa iuun nohnoh, ko te' utut ut e ne pe' nën. Ivëhkëk, a napan va po vaman to hinhin vatëh e ne pe Sosenën se va'aus e Pita'.

E Pita' To Këh A Iuun Nohnoh

⁶ O poen momoaaan in a ö ne Hëërot a te' sunön po Jiu' se vate' e Pita' po vahutët, e Pita' to koroh non topnin in a poa te' utut. E' to nohtöön non po pöök uris eh, ka ma meh te' utut te' ne po hopa' to ut ne. ⁷ Ka varu' vakomanih a ankerö' pe Sosenën to tavus en koman iuun nohnoh, ko ëman kopös en pa ö ne Pita' to te' non. Ka ankerö' pamëh kunkuin en pe Pita', pare' ta' poan, "Sun vëvëhö' ah." Ko uris eh vëh to nohtöön non e Pita' to taihan këh en pa koren e Pita'. ⁸ Ka ankerö' soe ke Pita' pan, "Voh o voh parën ohop a su' pën." Kë Pita' nok va en nën, ke' soe ke poan pan, "Ohop o ohop rë pën ko vatet ma' neo'." ⁹ Ke Pita' vatet tavus en pe' këh a iuun nohnoh to hikta nat non pa tah no a ankerö' to nonok non manih pe', e' te' man e non, ke', ahik. E' to koman non pan, e' to tata non. ¹⁰ E' Pita' pen a ankerö' to oah ee pa poa te' utut to ut ne o hopa' vamomoaaan, pare öök ee

ko oah ee pa meh poa te' utut to ut ne o vapöök hopa', ko öök ee po matön hopa' eh vëh to taperet no na pa vöön apuh. Ko hopa' pamëh taperet koman en, kee tavus ee. Ee pon to nönö va'peh nö e ne hanan, ka ankerö' pamëh këh en pe Pita' ko nö en.

¹¹ Ko kokoman pe Pita' to maaka ke' nat hah en pa ma tah to tanok manih pe', ke' soe pan, "Eö' to nat rakah eo', e Sosenën to vanö vu ma' a ankerö' pe' ke' vatvus hah këh a neo' pa koren e Hëërot, me a ma tah no a napan va Jiutia' to koman ne a nok manih peö'." ¹² E Pita' to maaka en pa ö ne' to tavus a ma', ko nö en manuh pa iuun pe Maria', e sinan e Jon Mak. A nap peo rakah to te' ne pa iuun pamëh to hinhin ne. ¹³ E Pita' to tekteok po hopa', ka pah köövo kikiu nö ma' pa peret o hopa', a ëhnaneah e Roda'. ¹⁴ E' to tënan inan ma' e Pita', pare' vaeö rakah ko hah en pa soe vanat raoe to hikta peret o hopa'. E' to nö, pare' soe pan, "E Pita' e vöh mahën." ¹⁵ Ee varuh koman iuun to soe ke poë pan, "Eën to piuk eom." Ivëhkëk, e' to eh rakah en, pare' soe pan, "Pöh man rakah, e Pita' e vöh mahën." Kee soe ke poë pan, "E' a apen Pita' nën to ep nom."

¹⁶ Ivëhkëk, e Pita' to tekteok avoe' e no ma' po hopa', ivëh, kee peret ko ep ee pe Pita', ko pah vuksean rakah ee. ¹⁷ Ke Pita' vuhvuh ma' raoe pa koreneah, pan ee se vatotomin. Ivëh, ke' vahutët ken pee pa ö ne Sosenën to va'aus va in poan, ke' tavus këh a iuun nohnoh. E Pita' to soe ke raoe pan, "Soe ke Jëmis, me a ma meh kea pa tah va'ih." E Pita' to tavus këh en pee, pare' nö ke en pa meh vöön.

¹⁸ Pa pöstakah po meoh poen o te' utut to vuksean, ko karë rakah ko tok rakah ee pa ö ne Pita' to koe, pare me vavaiu vah e Pita', ko vaiihi e ne pan, "E Pita' koe nih?"

¹⁹ E Hëërot to ta' o te' utut pa vaiu e Pita', ivëhkëk, ee to hikta ep in e Pita'. Ivëh, ke Hëërot vate' en po te' utut varih to ut vahat voh ne pe Pita' po vahutët. E' to vaonöt en pa ö nee se ip vamët raoe. Vasuksuk e Hëërot to këh en pa muhin Jiutia' ko nö en pa vöön va Sisaria'.

E Hëërot To Mët En

²⁰ E Hëërot a te' sunön va pa muhin Jiutia' to heve rakah non a napan va pa vöön va

Taëa' me pa vöön va Saëdon, a poa vöön poë varih ne Hëërot to hikta matop non. Ka napan vatönun, pare nö ma' pa vakamö' hah me e Hëërot. Ee to iu vakum me ne e Hëërot. Ivëh, kee nö momoan ee manuh pe Blastus, a te' to matop non a iuun pe Hëërot, pan e' se va'aus raoe pa vamatop o vaato pee me e Hëërot. Ee to vakamö' hah me e Hëërot, pare taneo ee pa kon hah a taëen manuh pa muhin ne Hëërot to matop non.

²¹ Ke Hëërot vate' en po pöh poen, po poen pamëh ne' to ohop a ma ohop vih pa te' sunön, pare' iho' koman en pa ö ihiho' pe', pe' a te' sunön, ko he' a soe apuh manih pa ma napan. ²² Ka ma napan taoa ma', ko soe ma' pan, "E' hikta te' akuk non ivëh, to vavaato non, ahik, e' a sosoenën." ²³ Ka varu' vakomanih a ankerö' pe Sosoenën to he' mët en pe Hëërot, ka mët hat kon en pe', suk e' to hikta kë non a ëhnan e Sosoenën. Ko ves ëen poë, ke' mët en.

²⁴ Ivëh, ka ma napan kon ee pa soe pe Sosoenën pa ma vöön kuru.

²⁵ E Banabas pen Söl to vahik a kiu pee manih Jerusalëm, pare hah ee manuh vöön va Antiök. Ee to nö va'peh me ee pe Jon Mak.

13

Ee To Vate' E Banabas Me E Söl, Pare Vanö Raoe Pa Nok A Kiu Va'aus

¹ Topnin i ra napan va po vaman varih pa vöön va Antiök, e' to te' non a ma te' vanënën soe, me o te' vavaasis. E Banabas, ke Simeon a meh ëhnaneah Niker, me e Lusius va pa vöön Saëriini', ke Manaën, a te' poan a te' sunön e Hëërot, me e Söl. ² Ee to te' ne pa taate' hin me vapenpen in a taëen. Ka Tuvuh Vasio' soe ke raoe pan, "Eöm se vate' e Banabas pen Söl pa kiu vëh nö' to vaoe voh raoe pa nok." ³ Ivëh, kee vapenpen e ne pa taëen, pare hinhin ne ko vaho' a koreere manih pe Banabas pen Söl, ko vanö ee pee pon.

E Banabas pen Söl To He' A Soe Vih Manih Pa To Saëprus

⁴ A Tuvuh Vasio' to he' kokoman e Banabas pen Söl, kee nö ne manuh vöön Selusia' to te' non sinten tahi'. Manih Selusia' ee pon to tok po parö', pare nö ee pa to

Saëprus. ⁵ Ee to vos ee vöön Salamis, pare ho ee pa iuun hinhin sone' po Jiu', pare vatvus ee pa soe pe Sosoenën. E Jon Mak to nö va'peh me raoe, pare' va'aus non raoe pa nok a kiu.

⁶ Ee to vatvi vahik ee pa to Saëprus, pare vos ee vöön Pafos. Manih Pafos ee to ep in a pah te' to pikpiuk non pan, e' a te' vanënën soe, e' a to Jiu', a ëhnaneah e Bajisas. E' a te' nonok ëto'. ⁷ E' to te' va'peh me non a te' susun pa kaman, a ëhnaneah e Sergius Pölus. E Sergius Pölus a te' nat, ko te' me non o kokoman vih, pare' vaoe en ma' pe Banabas pen Söl, e' to iu pënton non pa soe pe Sosoenën. ⁸ Ivëhkëk, e Bajisas a meh ëhnaneah 'e Elimas', po to Grik, e' to iu vöknah non o vavaasis pe Banabas pen Söl pa ö ne' se rëh ke o vaman pe Sergius Pölus ke' koe a vaman e Ieesu'. ⁹ Ke Söl, a meh ëhnaneah e Pöl to puh rakah non pa Tuvuh Vasio' to kute' rakah non pe Elimas, pare' soe pan, ¹⁰ "E susun po ora' hat to te' non pën, kë te' nom pa taate' piuk, a taate' vih totoopin nën to rës e nom, parën mimirö' nom o iu vih pe Sosoenën. Eën pö' to hikta iu rakah nom a taate' vih pamëh?" ¹¹ E Sosoenën se vakmis a oah taneo non varu' vamanih, eën se keho' voh eom pa ma si' poen." E Pöl to soe va nën, ka varu' vakomanih a matan e Elimas to ununöh en, ke' ep vapopoen en. Ke' vaiu vah non ta te' se öt pa koreneah, pare' me vataare poan a hanan. ¹² E voe susun va pa kaman to ep in a tah va'ih to tavus, ko töhkak po vavaasis vih va pe Sunön, pare' vaman en pe Sunön.

E Banabas Pen Söl To He' A Soe Vih Manih Antiök Va Pa Muhin Va Pisidia'

¹³ E Pöl me a ma te' nee to pët nönö vah ne, to këh ee pa vöön Pafos, pare tok po parö' ko nö ee Perga pa muhin va Pamfilia'. Ke Jon Mak këh en pee Pamfilia' ko nö hah en Jerusalëm. ¹⁴ Ee to nö pet ee, to këh ee pa vöön Perga ko nö, pare vos ee vöön Antiök pa muhin va Pisidia'. Ko Poen Apaapo nee to ho pa iuun hinhin sone' po Jiu', pare iho' e ne. ¹⁵ Ee to ëh a pah ö po Vavaasis pe Mosës, me a ma kiun po te' vanënën soe, ke susun va pa iuun hinhin sone' hi e Pöl pen Banabas ko soe pan, "Poa kea, emöm to iu

a no neöm se he' a soe va pa vaeh o vaman pemöm."

16 Ke Pöl kë a koren ko sun pare' soe pan, "Eöm a napan va Israël, me a ma meh napan varih to vasunön nem e Sosoenën, pënton a neö' öm. 17 E Sosoenën to eö' a kën sipuura a napan va Israël to te' voh ne a nap aun manih pa muhin va Isip, ke Sosoenën vapeo rakah en pee. E Sosoenën po kikis apuh koman pe', e' to me tavus këh ma' raoe a muhin va Isip. 18 Ka manih pa moeh upin po 40 kirismas a napan va Israël to vatösoe voh i ne e Sosoenën, ivëhkëk, e' to iu va'aus avoe' voh e non pee. 19 E' to ip vamët, ko mirö' o tönim me o pöök vute' pa ma vöön va Keenan, pare' he' en pa napan pe', a napan va Israël po oeh kurus pee. E' to kon a napan va Israël o 450 kirismas pa vaneah o oeh avoes va Keenan.

20 Vasuksuk ne' to vasun a ma te' susunön to matop me a kiiki a pop pa napan va Israël. A taate' pamëh to nö ma', ko öök pa ö ne Samuël a te' vanënën soe to te' non a te' sunön pee.

21 E Pöl to vaato avoe' e non, pare' soe pan, "Po poen no a napan va Israël to hin a te' sunön pa matop raoe, e Sosoenën to he' raoe e Söl, e sunai' e Kis. E' a te' va po vute' pe Bënjamin. E' to te' non a te' sunön pee po 40 kirismas. 22 E Sosoenën to vahik en pe Söl këh a tasun, pare' vate' varu' en pe Devit a te' sunön pa matop a napan va Israël. E Sosoenën to soe ke ra napan pan, 'E Devit e sunai' Jësi', e' a te' nö' to iu rakah no'. E' se nok a ma tah pa ö nö' to iu va no'.' 23 E Ieesu' a te' va po vute' pe Devit, ke Ieesu' a te' ne Sosoenën to vate' voh eah pa kon hah a napan va Israël vamanih pa ö ne Sosoenën to soe vaman vavoh.

24 E Pöl to vaato avoe' e non, pare' soe pan, "E Ieesu' to me' voh e non pa taneo a kiu pe', e Jon he vanënën ke non pa napan va Israël pa ö se panih a ma taate' hat pee, ko vatet a taate' vih, kee pupui raoe. 25 A si' ö hat ke Jon vahik en pa kiu, pe' pare' soe ke ra napan pan, 'Eöm koman nem pan, eö' eteh? E' hikta te' non pan, eö' ivëh nöm to anoeh voh e nem. Ivëhkëk, pënton öm. A pah te' se suk ma' neo', eö' hikta vih onöt no' pa va'aus eah pa ihan o uris vëh pa poa su' pe'.

26 E Pöl to vaato avoe' e non ko soe pan, "Ea a ma napan va Israël, ea o pus koa' pe Abraham, me eöm a ma meh upöm te' to hikta te' nem pan eöm ro Jiu' to vasunön nem e Sosoenën, a soe pe Sosoenën to te' va non manih pa Soe Vih to soe ka ra, pan e Ieesu' to hehe a ra. 27 O te' susun to te' ne Jerusalëm, me a ma napan to hikta nat voh ne a ö ne Ieesu' se kon hah a ra, pare hikta maaka ne a soe voh po te' vanënën soe vëh nee to ëhëh ne po Poen Apaapo. Ee to vate' poë po vahutët ka tah pamëh to vapuh en pa soe voh po te' vanënën soe. 28 Ee to hikta taum ro ta hat manih pe', nee se voh ip vamët suk poë, ivëh, kee hin a te' susun e Paëlat a ö nee se ip vamët poë. 29 Ee to nok vahik ee pa ma tah pa ö no te' vanënën soe to kiun suk vavoh manih po Puk Vapenpen. Ee to vöknah këh a kuruse, pare pe ee pe' po vapeepe. 30 Ivëhkëk, e Sosoenën to vato'to' tane' hah poan po vapeepe. 31 A ma poen peo, ne' to tavus hah a napan varih ne' to tane' me voh ma' Galili', ko öök ma' Jerusalëm. Ee a ma napan to ep voh ne a ma tah poë varih, pare vatvus ne a soe manih pa napan va Israël.

32-33 E Pöl to vaato avoe' e non pare' soe pan, "Ivëh, kemöm te' nem pa he' a Soe Vih manih peöm. A ma tah varih moaan voh ne Sosoenën to soe vaman voh a ö ne' se he' e sipuura, kuru vëh e Sosoenën to he' en pe Ieesu' manih pea a ma pus koa' pee. E' o he' pe Sosoenën manih pea, suk e' to sun hah ko te' to'to' e non. E Sosoenën to vato'to' tane' hah e Ieesu' po vapeepe, pa ö no Puk Vaëhëh to kiun va non pan,

'Eën e koa' peö',

kuru eö' e tamömah.'

Sng 2:7

34 E Sosoenën to sosoe suk non a ö ne' to vato' hah Ieesu' pan, e' se vato' poan ke' hikta se mët hah non ko koa. Pare' soe pan, 'Eö' to tapui a neöm,

parö' he' a ma tah vihvih moaan voh nö' to soe voh a ö sö' he' e Devit,

köm se ep ko vaman rakah.'

Ais

55:3

35 Ka manih po meoh Vaëhëh e Sosoenën to soe vamanih pan,

'Eën se nat nom anoe a te' vivihan pën,

ke' koa' koman o vapeepe.'

Sng 16:10

³⁶ E Pöl to vavaato avoe' e non, pare' soe pan, "E Devit to vavatet voh non o iu pe Sosoenën, ko mët en, kee pe poë havin a ma supnai' pe', ke' koa en koman kove'. ³⁷ Ivëhkëk, a te' vëh ne Sosoenën to vato' tane' po vapeepe, e' to hikta koa voh. ³⁸⁻³⁹ Ivëh, kën kea, eöm se nat vavih va nem manih pan, e Ieesu' a paeh varoe se ihan anoe a ma hat pa napan kurus pa ö nee se vaman ne poë, kee vakamö' me e Sosoenën ke' poka' raeo o te' totoopin. Ivëhkëk, o Vavaasis pe Mosës to hikta onöt non a ihan anoe a ma hat peöm, kôm te' nem a ma te' totoopin. ⁴⁰ Ivëh, kôm se matop nem a tah pamëh tome' tavus a neöm vamanih pa ö no o te' vanënën soe to soe vavoh. Ee to soe vavoh manih pan,

⁴¹ 'Eöm a ma te' varih to vavovoeak me vapikpiuk nem e Sosoenën, eöm se matop nem.

A kiu vëh nö' to nonok no' manih po poen nöm to te' to'to' nem, a te' se keh soe vamaaka ro ken peöm pa ma tah nö' to nonok no', e' a ma tah varih nöm se keh koe a vaman, eöm se mët em.' "

Hab 1:5

⁴² E Pöl pen Banabas to tavus këh ee pa iuun hinhin sone' po Jiu', ka ma te' nö ma', pare soe ke raeo pan, "Po moeh Poen Apaapo eöm se nö ma' paröm soe vamaaka hah ka möm a ma soe varih nöm to soe ka möm ko vapet o vavaasis pamëh." ⁴³ A ma napan to tavus vahik ee, pare suk ee pe Pöl pen Banabas. Ka ma napan varih ee o Jiu', me a ma te' varih to hikta te' pan ee ro Jiu' to panih, ko vavatet ne a ma taate' po Jiu'. E Pöl pen Banabas to vakikis ne raeo pan, ee se te' tamoan ne paan o ururuan pe Sosoenën.

⁴⁴ Po meoh Poen Apaapo a napan kurus va pa vöön pamëh, to nö ee ma' pa pënton a soe pe Sosoenën. ⁴⁵ Ivëhkëk, o Jiu' varih to hikta vaman ne to ep a nap peo rakah to tönun ma' ko kokoman pee hikta te' vih non. Ee to punö' rakah e ne pa vöknah a soe pe Sosoenën, pare soe pan, e Pöl to pikpiuk e non. ⁴⁶ Ivëhpëhkëk, e Pöl pen Banabas to eh rakah ee ko soe pan, "O man, emöm se voh he' momoan a neöm a soe pe Sosoenën, ivëhkëk, eöm to he' tonun voh a soe pamëh. Ke' te' va non manih peöm

to hikta onöt nem a kon o to'to' tamoan. Ivëh, kemöm se këh em peöm, pamöm nö em po meoh upöm napan to hikta te' ne pan ee ro Jiu' pa he' raeo a soe. ⁴⁷ E Apuh to soe ka möm pan,

'Eö' to vaho' a oah vamanih po ëman to vovoh ke non a napan,

kën se va'aus a ma meoh upöm napan to hikta te' ne o Jiu' va pa meh vöön manih po oeh kurus,

ke Sosoenën se kon hah raeo.' " *Ais 49:6*

⁴⁸ A ma napan to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to pënton a soe pamëh ko kokoman pee pah vih rakah en. Kee vaeö rakah ne a Soe Vih pe Sosoenën to ruk raeo, suk e Sosoenën to eö' raeo, kee tavus ee a napan va po vaman to kon o to'to' tamoan. ⁴⁹ Ka napan varih pa muhin pamëh, kon kurus ee pa soe pe Sunön. ⁵⁰ Ivëhkëk, o Jiu' varih to hikta vaman ne to kunkuin ee po kokoman po te' susunön varih vöön me ro köövo susunön varih to vaman ne a taate' po Jiu', kee vakihat me ee pe Pöl pen Banabas. Pare veo tavus këh ee pee pa vöön pee. ⁵¹ Ivëh, ke Pöl pen Banabas sisinuh ee po kusan vëh pa moeere pa matan a napan to vatösoe ne manih vöön Antiök. Pare këh ee pa vöön pamëh, ko nö pet ee manuh vöön Aëkoniam. ⁵² Ivëhkëk, ka ma te' varih to vaman ne e Ieesu' manih vöön Antiök, te' rakah me e ne po vaeö, suk a Tuvuh Vasio' to puh non pee.

14

E Pöl Pen Banabas To He' A Soe Manih Vöön Aëkoniam

¹ Manih vöön Aëkoniam e Pöl pen Banabas to ho pa iuun hinhin sone' po Jiu' vamanih pa ö nee to nonok tamoan va ne. Ee to ho, pare vatvus vavih rakah ee pa soe pon, ko Jiu' peo me o meoh upöm te' peo to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to pah vaman suntan rakah ee. ² Ivëhkëk, o upöm Jiu' varih to hikta vaman ne to kunkuin ee po kokoman po meoh upöm te' to hikta te' ne pan ee ro Jiu', kee rës e ne pa napan varih to vaman voh ee. ³ E Pöl pen Banabas to te' varë ee manih vöön Aëkoniam, pare te' eh rakah e ne pa vavaasis a Soe Vih va pe Ieesu'. E Sunön to vataare o kikis pe' manih pa koreere pon pa nok a ma tah vatoksean

vamanih, pe' to vataare non o he' vih pe' to te' man rakah e non. ⁴ A napan varih koman a vöön pamëh to taki ee po pöök vakum. A ma upöm te' to nö va'peh me o aposol, ka ma meh nö manih po Jiu' to hikta vaman ne.

⁵ A napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to te' va'peh me ne o Jiu', me a nap susunön to vapöh kokoman ee pa tösvös e Pöl pen e Banabas. ⁶ E Pöl pen e Banabas to nat in a tah pamëh, ko rusin ee manuh vöön va Listra', me Derbe' koman a muhin Laëkonía', me a ma meh vöön to te' vatët ne pa poa vöön poë varih. ⁷ Ee to vavaasis e ne pa Soe Vih koman a ma vöön poë varih.

E Pöl Pen Banabas To Kiu Manih Vöön Listra' Me Derbe'

⁸ A te' ténkun mon to te' non manih vöön Listra', taneo voh no ma' po poen ne' to koa' ma', e' to hikta nönö vah non. ⁹ E' to iho' non, pare' pënton non e Pöl to vavaato non. E Pöl to ep in a te' pamëh no vaman pe' to antoen e non pa vavih poan. Ivëh, ke' kute' totoopin rakah e na manuh pa te' pamëh, ¹⁰ pare' soe va'puh rakah en pan, "Sun ah, ko putot a poa momah." Ka te' pamëh sun ko putot a poa mon eah, ko taneo en pa nö.

¹¹ Ka ma napan to ep a tah vëh ne Pöl to nok, pare kokoe' po to va Laëkonía' pan, "A ma sosoenën varih to matan va ne manih pa ma te', to kunah ma' manih pea." ¹² Ee to vëhnan e Banabas e Sus,* ke Pöl nee to vëhnan poë e Hëmis,† suk e'e' to vavaato vu non. ¹³ A te' ësës he' pe sosoenën Sus no a iuun hinhin pe' to te' tavus këh e non pa vöön, to te' ma' a ma purmakaö' oete' va'peh me a ma opop manuh po hopa' in a iuun hinhin. E' me a ma napan to iu ip ne a vöna', pare ës ko kë a ëhnan e Pöl pen Banabas.

¹⁴ E Banabas pen Pöl to ténan ee pa tah no a napan to iu nok ne manih pee pon, pare kukurus a ma ohop pee, suk ee to rës e ne pa ö no a napan se kë a ëhneëre, pare vaveo topnin a napan ko to va'puh pa matëëre ko soe pan, ¹⁵ "Kën kea, suk ataeah,

köm nok vamanih? Emöm akuk kuru o te' to te' va e nem peöm. Emöm to te' nem manih pa vatvus a Soe Vih, pan eöm se he' tonun in na a ma sosoenën vapikpiuk ko nö ma' manih pe Sosoenën vaman te'te' tamoan vëh to nok voh a akis, me o oeh, me a tahi', me a ma tah varih to te' hop ne nën. ¹⁶ Moaan voh e Sosoenën to varakah voh a ma napan, kee vatet ee pa ma iu koman pee. ¹⁷ Ivëhkëk, tamoan ne' to nonok non a taate' vih pa ma tah vih ne' to he'he' a rora to vataare non o iu pe' manih pea. E' to vavanö ka no ma' ra a uhön pa vapu vavih a ma taëën pea po poen ne' to iu non. Pare' he'he' tamoan a rora o vaeö apuh pe'." ¹⁸ A ma soepip pe Pöl pen Banabas pa kë a ëhneëre to örakuk en. A napan to iu avoe' e ne pa ip o vöna', ko ës ke raoe pon. E Pöl pen Banabas to vasosöe me ra napan, kee hikta ës o vöna'.

¹⁹ Ivëhkëk, a ma pah to Jiu' va vöön Antiök va pa muhin Pisidia' me vöön Aëkoniam to tane' ma' nën, ko nö ma' manih vöön Listra', pare vamanman a napan pa ö nee se tösvös ee pe Pöl. A napan to ip e Pöl, ko rëh tavus këh ee pe' pa vöön, to koman ne pan, e' to mët en. ²⁰ Ivëhkëk, o te' va po vaman to tönun suk e ne pe'. Ka sionineah tahah ma', ke' sun kee vos ee manuh vöön. Po meoh poen e Pöl pen Banabas to nö ee manuh vöön Derbe'.

E Pöl Pen E Banabas To Hah Manuh Antiök Va Siria'

²¹ E Pöl pen e Banabas to vatvus ee pa Soe Vih manih vöön Derbe' ka nap peo rakah to tavus a ma te' va po vaman. Ivëh, kee nö hah ee Listra', Aëkoniam, me a vöön Antiök va Pisidia'. ²² Ee pon to nö pa vae hah o vaman pa napan pan, ee se koe a anoe a soe pe Ieesu' moaan voh nee to pënton, ko vaman. Ee to soe ke raoe pan, "Eöm se taum a ma punis peo pa ö nöm se iu ho nem pa Matop Vih pe Sosoenën." ²³ Ee to vavate' nö a ma te' to vovoh ke ne a ma napan va po vaman manih koman a ma vöön. A ma meh poen nee to hinhin ne, pare vapenpen ne pa taëën marën a kë a ëhnan e Sosoenën. Ee to hinhin ke ne a ma te' poë varih, pare

* **14:12:** Ee to vaman ne pan, e Sus to te' non e susun pa ma sosoenën va po to Grik. Kee ep e ne pan, e Banabas to te' va non manih pa te' sunön. Ivëh, kee vëhnan e Banabas e Sus. † **14:12:** A napan varih to vaman ne pan, e Hëmis e' a te' te'te' soe pa ma sosoenën va po to Grik. Kee pënton e Pöl to vavaato non. Ivëh, kee vëhnan e Pöl e Hëmis.

vaho' a koreere manih pee, pan e Sunön se vaeh raoe pa matop a kiu pe' manih topnin a napan. ²⁴ E Pöl pen Banabas to koe manih pa muhin va Pisidia', ko tavus ee pa muhin va Pamfilia'. ²⁵ Ee pon to vatvus a soe manih vöön Perga', ko vahik nën, pare kunah ee manuh vöön Atalia'. ²⁶ Manih Atalia' ee pon to tok po parö', ko hah ee manuh pa vöön Antiök pa muhin va Sisaria'. A vöön pamëh moaan voh no a napan to hinhin ke ne raoe, pan e Sosoenën se ururuan me vaeh raoe pon pa vatvus a soe pe'. ²⁷ Ee pon to vos hah manuh vöön Antiök pa muhin va Sisaria', ko ununun o kum te' varih to vaman ne e Ieesu', ko hutët ke raoe a ö ne Sosoenën to vataare koe a koreneah manih pee pon, me a ö ne' to vamaaka va in o kokoman po te' to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to hikta vaman voh ne kee tavus ee o te' va po vaman manih pa Soe Vih pe Ieesu' Kristo. ²⁸ Ee to te' varë me ee pa ma te' va po vaman manih vöön Antiök pa muhin va Siria'.

15

O Vakum Apuh No A Napan To Öt Manih Jerusalëm

¹ A ma pah te' to tane' ma' muhin Jiu-tia', ko nö manuh Antiök, pare taneo pa vavaasis a ma te' varih to vaman voh ee pe Ieesu' pan, "Eöm to hikta onöt nem a ö ne Sosoenën se kon hah a neöm, pa ö söm hikta vatet a taate' va pa pe a ö kokoaan vamanih pa ö no o Vavaasis pe Mosës to soe va non." ² Ivëh, ke Pöl pen e Banabas heve ov ee pee, pare vasosoëri me raoe, suk a tah pamëh. Ivëh, ke Pöl pen e Banabas koman ee pa ö nee se nö me a ma meh te' va po vaman va Antiök manuh Jerusalëm pa ep a ma aposol, me a nap susunön va po rotu', kee vasoe suk a taate' va pa pe a ö kokoaan. ³ A napan va po vaman to vanö raoe, kee koe topnin a muhin Fonisia', me Samëria'. Ee to hutët nö ke ra napan va po vaman a ö no te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to vaman ne Ieesu' ko panih a ma taate' hat pee, ko he' rea manuh pe Sosoenën. A tah vëh to he' vaeö rakah en pee. ⁴ Ee to vos manuh Jerusalëm, ka nap susunön va po rotu', me o aposol, me o te' va po vaman to

vaeö rakah ee. E Pöl pen e Banabas to soe ke raoe a ma tah ne Sosoenën to nok koe po kikis pe' manih pa koreere pon.

⁵ Ivëhkëk, a ma pah te' va po vaman to te' hop ne po kum po Parësi' to sun ko soe pan, "O te' va po vaman to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ee se këk peepe a ma ö kokoaan pee, pare pah vatet po' o Vavaasis pe Mosës."

⁶ Ivëh, ko aposol me a nap susunön va po rotu' to vatönun ee pa vahutët suk a soe pamëh. ⁷ Ee to vahutët varë rakah ee ke Pita' sun, pare' soe pan, "Kën kea peö', eöm to nat voh em pe Sosoenën to vate' voh a neö' topnin neöm pa vatvus a Soe Vih manih po te' to hikta te' ne pan ee ro Jiu', kee pënton pare vaman. ⁸ E Sosoenën to nat e non po kokoman po te' kurus, ivëh, ke' vataare en pea pa ö ne' to eö' o te' to hikta te' ne pan ee ro Jiu' po poen ne' to vanö ma' a Tuvuh Vasio' pe', manih pee vamanih pa ö ne' to nok vavoh ka ra. ⁹ E' to hikta nok vakëkëh voh a ra me ee. Ke' to ihan anoe a ma hat pee, suk ee to vaman ne. ¹⁰ Suk ataeah po', köm punö' nem e Sosoenën pa ö nöm to vaho' nem a punis va pa taate' va pa pe a ö kokoaan manih pa ma te' to vaman voh ee. Moaan voh a kën sipuura me ea to hikta onöt no a te' a punis vëh. ¹¹ Ahik, ea to vaman varu' no, ko ururuan pe Ieesu' e Sunön ivëh, to kon hah a ra. Ke'e me, ne Sosoenën to kon hah raoe po ururuan pe Ieesu'."

¹² A napan varih to vakum ne to pënton a ma tah ne Pöl pen Banabas to soe tavus a ma tah vatoksean, me a ma vëknöm ne Sosoenën to nok koe manih pee pon, po te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. ¹³ Ee to vahik vaato ee pon ke Jëmis soe pan, "Kën kea, pënton a neo' öm. ¹⁴ E Saëmon Pita' to soe vamaaka ka ra a ö ne Sosoenën to kon hah o te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', kee tavus ee a ma te' koman pe Sosoenën. ¹⁵ Ivëh, ka soe pe Saëmon Pita' to te' vatoe me e non pa soe voh po te' vanënën soe, pa ö nee to kiun vavoh po Puk Vapenpen pan,

¹⁶ "Sunön to soe pan,

'Amot eö' se hah ma',

parö' vate' hah a matop pe Devit vëh to tapeat voh en.

A tah pamëh to hat voh,

amot nö' se hah ma', parö' eok hah a
matop pe Devit,
ko vate' hah a matop pamëh.

17 Ivëh, ko Jiu' nee to këh voh to hikta
vaman ne,
se vaiu ee peö' e Sunön pee,
pare tavus ee a ma napan koman
peö'.

Ko te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to
vaman,
ko vatet a neo',
eö' se poka' raoe a ma koa' peö'.

18 A soe pamëh ne Sunön to soe,
suk e' to nat momoan voh e non pa
tah ne' se nok.” *Amo 9:11-12*

19 E Jëmis to soe pet pan, “E' va'ih o koko-
man peö'. Ea se nat no vëhva' o te' varih
to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ko he' rea
manuh pe Sosenëh. 20 Ea pëh se kiun ke
raoe to kiun to soe vamaaka non raoe a
ö se nat ne ënëen ne a ma taëen to hikta
vih non, suk a ma tah nee to he'he' ne
vamanih po he' manuh pa ma tah nö'nës,
pare vahik a taate' rëhrëh. Ee se nat ne
ënëen ne a ma vöna' nee to takon me o era'
in a vöna', 21 suk o Vavaasis pe Mosës na to
ëhëh tamoan voh e no, ko pënton voh e no
pe' pa ma vöön kurus, me koman a ma iuun
hinhin sone' po Poen Apaapo.”

*Ee To Vanö O Kiun manuh Po Upöm Te' To
Hikta Te' Ne Pan Ee Ro Jiu' To Vaman Ne*

22 Ivëh, ko aposol, me a nap susunön va
po kum te' varih to vaman ne e Iessu', me
a ma meh napan va po vaman to vakum,
pare vate' a ma te' se nö manuh vöön An-
tiök va'peh me e Pöl pen Banabas. Ee to
vate' e Jiutas a meh ëhnaneah e Basabas, ka
meh te', a ëhnaneah e Saëlas. Ee a poa te' no a
napan va po vaman to ta rakah ne sih. 23 Ee
to vanö raoe me o kiun to soe va non manih
pan,

“Emöm, o aposol, me a nap susunön
varih a këh kea peöm, to vanö nö's a soe
vavihvih pemöm manuh peöm, a ma te'
varih to hikta te' nem pan eöm o Jiu' to
tavus a ma te' va po vaman, ko te' nem
vöön va Antiök, me a muhin va Siria' me
Silisia'.

24 Emöm to pënton nem, pan a ma te'
va po vakum pemöm to nö nö's pare he'
a neöm a punis pa ma tah nee to soe
köm tënan. Ivëhkëk, emöm varih to hikta

soe vaonöt voh nö's raoe pa nok a tah
pamëh. 25 Emöm to pënton a tah va'ih,
pamöm vakum ko vaonöt a ö möm se kon
ta poa te', ko vanö va'peh me nö's e Pöl
pen Banabas pa ep peöm. 26 Ee pon to
hikta nanaöp ne a mët, suk a kiu vëh pa
vatvus a Soe Vih pe Ieesu' Kristo, e' Apuh
pea. 27 Ivëh, kemöm vanö nö's e Jiutas pen
Saëlas, pan ee se soe koman ka neöm a ma
tah nemöm to vahutët in ko kiun ka nö's
neöm. 28 A Tuvuh Vasio' to te' va'peh me
a no möm, ivëh, kemöm hikta se he' punis
a nem neöm. A taate' varoe vëh nö'm se
vatet.

29 Eöm se nat nem ënëen nem o vöna'
varih nee to ip marën a he' vamanih po
he' manih po tah nö'nës, me a kaak o era',
me a ëen o vöna' nee to takon. Paröm
vahik a taate' rëhrëh. Ka pop peöm se te'
vavih non pa ö nö'm se vahik a ma taate'
hat poë varih. E' kuru va'ih to hik en. Vih
rakah non.”

30 A ma nap susunön va po rotu' to vanö
ee pee manuh vöön Antiök, kee vos pare
vakum me a napan va po vaman, ko he' ee
pee po kiun. 31 A napan to vaeö rakah pa
ö nee to ëh o kiun me a ma soe va pa vaeh
o vaman pee. 32 E Jiutas pen Saëlas a poa
te' vanënen soe, ivëh, kee te' e ne pa he' a
ma soe marën a va'aus me vaeh o vaman
pa ma napan. 33-34 Ee pon to te' varë me
ee pa napan manih vöön Antiök, ka napan
vanö ee pee me o kokoman tö manuh pa
vöön pee. Ivëhkëk, e Saëlas to hikta nö, e' to
te' e non manih vöön Antiök. 35 E Pöl pen e
Banabas to te' me e ne manih vöön Antiök
to kiu va'peh me ne a ma napan pa he' a Soe
Vih pe Ieesu', me a vavaasis a ma napan.

*E Pöl Pen E Banabas To Vaheheve Ko
Vakëh*

36 A ma poen to oah ee ke Pöl soe ke
Banabas pan, “Ea po' se nö hah manuh pa
ma vöön kurus moan voh na to he' a Soe
Vih pe Ieesu' manih pa napan. Para ep pa
ö no a napan to te' vah va ne manih po
vaman pee.” 37 E Banabas to iu non e Jon
Mak nee se nö va'peh. 38 Ivëhkëk, e Pöl to
hikta koman non a me e Jon Mak, suk e
Jon Mak to hahrom voh, ko hikta te' va'peh
moan me non raoe pa nok a kiu. E' to
këh hah voh raoe manih Pamfilia'. 39 E Pöl
pen Banabas to vaato vaheve, suk ee pa ö

pamëh ko vakëh po' ee pon. Ke Banabas nö va'peh me en pe Jon Mak to tok po parö', pare nö ee pa To Saëprus. ⁴⁰ Ke Pöl kon en pe Saëlas, kee te' va'peh e ne pon. Ka napan va po vaman vanö raoe, pare soe pan, "O ururuan pe Sunön se te' va'peh me a no neöm pom." ⁴¹ E Pöl pen Saëlas to koe manuh pa ma pah vöön koman a muhin Siria' me Silisia', ko vaeh hah nö ne o vaman pa ma napan va po vaman to te' ne pa ma vöön poë varih.

16

E Timoti' Pen Pöl To Nö Va'peh Me e Saëlas

¹ E Pöl to vos en manuh vöön Derbe', pare' oah pet en Listra'. A te' va po vaman to te' non nën a ëhnaneah e Timoti'. E sinaneah e köövo va po vaman, e' a mu Jiu', ivëhkëk, e tamaneah a voe va Grik. ² A napan va po vaman varih vöön Listra', me manih Aëkoniam, to vahutët suk ne a taate' pe Timoti' ko soe pan, "E' a te' no a taate' pe' to vih." ³ Ivëh, ke Pöl iu e non pe Timoti' se nö va'peh me poan, pan ee se pët vatvus ne a Soe Vih. Ivëhkëk, e Pöl to kokoman non pan, o Jiu' to te' ne pa muhin pamëh se koe ee pa pënton a Soe Vih pamëh, suk ee to nat e ne pan, e Timoti' to hikta pe a ö kokoaan pa sionineah pe' e tamaneah e' a voe va Grik.* Ivëh, ke Pöl pe a ö kokoaan pa sionin e Timoti'. ⁴ Ee to vovos ee pa ma vöön, ko he' ee po kiun vëh no aposol me ra nap susunön varih Jerusalëm to kiun va ma'. Pare ta' raoe pan, "Eöm se vavatet rakah nem a ma soepip varih nöm to ëh manih po kiun vëh." ⁵ Ivëh, ka napan va po vaman to pënton, ko vaman pee pah kikis nö e non, ka peo pee pepeah nö e ne.

E Pöl To Tatarep A Te' Va Mësadonia'

⁶ Ee to koe ee manih pa topnin a muhin va Frigia' me Galesia', ka Tuvuh Vasio' soepip en pee pa vatvus a Soe Vih manih pa muhin va Esia'. ⁷ Ko poen nee to öök ee manuh topnin a muhin va Misia', pare iu nö ne pa muhin va Bitinia', ivëhkëk, a Tuvuh Vasio' pe Ieesu' to soepip en pee pa nö. ⁸ Ivëh, kee nö koe ee pa muhin

va Misia', pare kunah koe ee manuh vöön Troas to te' non sinten tahi'. ⁹ Pa popoen ne Pöl to tatarep, ko ep in a te' va Mësadonia' to sun non pa mataneah, pare' hinhin vakis non poan pan, "Nö ma' manih pemöm a napan va Mësadonia', parën va'aus a möm." ¹⁰ E Pöl to tatarep vahik en, ka pöstakah, eö' e Luk to te' va'peh me no' e Pöl me Saëlas to vamatop em pa nö manuh muhin Mësadonia'. Emöm to nat e nem, e Sosoenën to iu a no möm se vatvus a Soe Vih pe Ieesu' manih pa ma napan poë varih.

E Lidia' To Tavus A Köövo Va Po Vaman

¹¹ Manih Troas emöm to tok po parö', pamöm nö totoopin em manuh To Samotres. Ko meoh poen nemöm to oah em manuh vöön Neapolis. ¹² Emöm to oah em pa vöön Neapolis, ko vos em manuh Filipaë, e' a vöön apuh to te' non pa muhin va Mësadonia', moaan voh a kaman va Room to matop non. Pamöm te' e nem nën pa ma si' poen. ¹³ Po Poen Apaapo emöm to këh tavus em pa vöön, ko nö em manuh sinten ruen, to koman nem pan, e' to te' non a ö no Jiu' to tönun ne pa hin, ko iho' em ko vavaato me nem o köövo. ¹⁴ A paeh va pee a ëhnaneah e Lidia', to pënton non a soe pemöm, e' va Taëataëra'. E köövo pamëh to vavoen non sih a ma rara mamatan vavih vörep. E' to vasunön non e Sosoenën, pare' te' non sih pa hin. E' to iu pënton non o vavaasis pe Pöl, pare' panih a taate' pe' ko he' o to'to' pe' manuh pe Ieesu'. ¹⁵ Ke Lidia' vaman a Soe Vih pe Ieesu', kee pupui ee pe' va'peh me ra tapaiuun pe'. Pare' iu non a möm se nö manuh pa iuun pe'. E' to soe ka möm pan, "Eöm se keh vaman nem pan, eö' to vaman eo' pe Ieesu', parö' he' o to'to' peö' manih pe', eöm se nö ma' manih pa iuun peö'." E' to ta' vakis rakah a möm pa nö manuh pa iuun pe'. Kemöm nö em.

E Pöl pen Saëlas To Ho Pa Iuun Nohnoh Manuh Filipaë

¹⁶ O pöh poen nemöm to nönö nem pa ö hinhin ka pah sepe' kikiu akuk akeh a möm manuh hanan. E sepe' pamëh a poan ora', ka ora' hat pamëh to sosoe tavus non sih a ma tah se tavus amot ma', ko te' vonvoen

* **16:3:** A ma to Grik to hikta pe a ö kokoaan pa sioniire. Ivëh, ke taman e Timoti' to hikta soe vaonöt, pan ee se pe a ö kokoaan pa sionin e Timoti' po poen ne sinaneah to vahuh poan.

ne poë. E' to kokon non sih a ma moni' apuh rakah, ka moni' pamëh no a napan varih to susun ke ne poë to öt ne. ¹⁷ E sepe' pamëh to vatet en pemöm pen e Pöl, pare' kuku ko soe vamanih pan, "A kën voe varih, ee a nap kiu pe Sosoenën kiki, pare te' me ne o kiki pe'. Ee to sosoe ka no neöm sih a hanan va pa ö ne Sosoenën se kon hah a neöm." ¹⁸ E sepe' to nonok tamoan va e non nën, ke Pöl karauh rakah en pa pënton vatëh, ivëh, ke Pöl tarih, pare' soe va in a ora' hat pamëh vamanih pan, "Eö' to ta' a oah manih pa ehnan e Ieesu' Kristo, eën se tavus këh ma' e sepe' manem." Ka varu' rakah vakomanih no a ora' hat pamëh to tavus këh en ma' pe'.

¹⁹ Ko te' susun pe sepe' pamëh to nat ee pa ö kokon moni' koe pee to hik këh en pee, ivëh kee öt ee pe Pöl pen Saëlas, pare me ee pee pon manuh pa matëëra nap susunön manih pa ö no a nap peo to vatötönun ne. ²⁰ Ee to me raoe manuh pa ma nap susunön va Room, pare soe pan, "O Jiu' varih to vavaasis ne a ma tah, ko punö' e ne pa kunkuin a hat koman a vöön pea. ²¹ Ee to vavaasis e ne pa ma taate' to te' kenet e non pa taate' pea, a napan va Room, ne ea to hikta onöt no a vatet." ²² A napan to vava'aus ee pa soe a ma tah hat manih pee pon, ka ma te' susunön pee kukurus këh ee pe Pöl pen Saëlas pa ma ohop pee, pare ta' a ö no te' vëvënsun se rëp raoe po naon. ²³ O te' vëvënsun to pah ip vahat rakah ee pee, pare vaho po' raoe pa iuun nohnoh. A te' susun to soe vakis rakah ken pa te' utut pan, e' se ut vavih non po hopa' toma' ee tavus ko rusin. ²⁴ A te' utut te' nohnoh to pënton a soe kiki vëh, pare' vaho en pee manuh pa piprom va koman, ko vahop a ma moeere pa töhko' in o naon pare' nohtöön po uris eh.

²⁵ Pa topnin poen ne Pöl pen Saëlas to hinhin ne, pare vahëh ne a ma ta vahëh manuh pe Sosoenën, ko meoh upöm te' nohnoh pënton e ne pee pon. ²⁶ Ka varu' rakah vakomanih a rikrik apuh to nö ma', ko kö suntan en pa iuun nohnoh, ka ma hopa' tataperet ee, ka ma uris eh varih to nohtöön non raoe taihan ee. ²⁷ Ka te' utut sun, pare' ep in a ma hopa' va pa iuun nohnoh to taperet pare' koman non pan, o

te' nohnoh to rusin vahik ee, ivëh, ke' kon o rapis rë pe', pare' iu ip vamët hah a non. ²⁸ Ivëhkëk, e Pöl to kokoe' na ko soe ke na poan pan, "Koe a ip hah eo. Emöm to te' kurus e nem manih."

²⁹ Ka te' utut te' nohnoh hin en po vau', pare' vaveo ho en koman a piprom va pa iuun nohnoh pa ö ne Pöl pen Saëlas to te' ne. E' to naöp rakah, ko vatokon en manih pa havin mon e Pöl pen e Saëlas. ³⁰ E' to me tavus en pee pon, pare' hi raoe pan, "Poa te' apuh, eö' se nok ataeah ke Sosoenën se kon hah a neo'?"

³¹ Ke Pöl pen Saëlas piun, pare soe pan, "Eën se vaman nom e Sunön, e Ieesu', ke' se kon hah a oah va'peh me a tapaiuun pën." ³² E Pöl pen Saëlas to vatvus ee pa Soe Vih pe Sunön manih pe' va'peh me a tapaiuun pe'. ³³ Ka varu' rakah vakomanih pa popoen pamëh ne' to pupui en pa ma pi' pee, kee pupui ee pe' va'peh me a tapaiuun pe'. ³⁴ E' to me ho en pe Pöl pen Saëlas manuh pa iuun pe', pare' makën en pee. E' me a tapaiuun pe' to vaeö rakah ee, suk a ö nee to vaman a Soe Vih, ke Sosoenën kon hah raoe.

³⁵ Pa pöstakah no te' susun va pa kaman va Room to veo ma' a ma pirisman, pare soe ke raoe pan, "Eöm se vatvus hah a poa te' varih kee nö ee." ³⁶ Ka te' utut te' nohnoh nö ma', pare' soe ke Pöl pen Saëlas pan, "O te' susun to soe vaonöt ee ma' pan, eöm se tavus aven këh em pa iuun nohnoh pom."

³⁷ Ivëhkëk, e Pöl to soe ke a ma pirisman pan, "Emöm hikta nok voh ta hat nee se vate' suk a möm pa nohnoh, pare ip a möm matëëra napan emöm he a poa te' va Room. Ee to vaho' a möm pa iuun nohnoh, ka varu' vamanih ee to iu vatvus aven hah a no möm, ha? Ahik, emöm to iu rakah nem o te' susun va pa kaman se nö ma', pare vanö koman a möm."

³⁸ A ma pirisman to hah ee, pare vahutët kee po te' susun va kaman pan e Pöl pen Saëlas a poa te' va Room, ivëh, kee pënton ko pah naöp suntan rakah ee, suk a taate' to soepip non a ip hah a te' va Room. ³⁹ Ivëh, ko te' susun nö ee, pare soe vatamak hah pa ö nee to ta' a ma pirisman kee ip raoe pon. Pare vatvus këh ee pee pa iuun nohnoh, ko ta' raoe pa këh a vöön. ⁴⁰ E

Pöl pen Saëlas to tavus këh a iuun nohnoh, ko nö ee manuh pa iuun pe Lidia'. Manih pa iuun pamëh ee to ep in a napan va po vaman ke Pöl pen Saëlas he' raoe a ma soe kikis pa vaeh o vaman pee, pare këh po' ee pa vöön pamëh.

17

A Napan Va Tesaronaëka' To Kehkeh Ip Vamët Ne E Pöl Pen Saëlas

¹ E Pöl pen Saëlas to nö ko vos koe ee pa poa vöön, Amfipolis, me Apolonia', pare tavus ee vöön Tesaronaëka'. A iuun hinhin sone' po Jiu' to te' non nën. ² E Pöl to ho en nën pa ö ne' to nonok tamoan va non sih. Po kukön Poen Apaapo ne Pöl to vaato vaeh me e non pa napan pa ma Soe Vih pe Ieesu' to te' non po Puk Vapenpen. ³ E Pöl to vamaaka ke non raoe a pusun in a soe, pare' soe pan, "E Kristo se te' o kamis apuh ko mët en, pare' sun hah en. E Ieesu' va'ih nö' to sosoe ka no' neöm kuru vëh, e' e Kristo." ⁴ A ma paeh to Jiu' to vaman rakah ee po vavaasis to te' man e non, ko vatet ee pe Pöl pen Saëlas. E' to te' non a nap peo va Grik, me o köövo susunön varih vöön to vaman, ko he' o to'to' pee manuh pe Sosenen.

⁵ Ivëhkëk, o Jiu' to puhio', pan a nap peo to vaman o vavaasis pe Pöl, ivëh, ko Jiu' vaoe ununun a nap pepeat to te' ne pa vöön pamëh, kee nö pa mirö' a iuun pe Jeson to vaiu ne e Pöl pen Saëlas to me pa matëera napan. ⁶ Ivëhkëk, ee to hikta ep e Pöl pen Saëlas pare öt varu' ee pe Jeson, me a ma meh te' va po vaman ko rëh tavus këh ee pee pa iuun, ko me raoe manuh po te' susun va pa vöön pamëh. Ee to soe vamanih pan, "A ma te' varih to vatvus nö voh ne ma' a hat pa ma meh muhin, ka kuru vëh nee to te' varu' ne manih pa vöön pea. ⁷ Ke Jeson matop non raoe pa iuun pe', a ma te' poë varih to kökök ne a taate' pa te' sunön e Sisa', na to vavatet no. Ee to vavaasis ne a napan pan a meh te' sunön to te' non a ëhnaneah e Ieesu'." ⁸ O te' susun me a napan va pa vöön pamëh to pënton a soe va'ih, pare ponki' rakah ee peteh a meh te' sunön. ⁹ Ko te' susun kon a moni' pa voen tavus hah e Jeson, me a ma te' va po vaman.

E Pöl Pen Saëlas To Nö Manuh Vöön Beria'

¹⁰ Po poen pamëh pa popoen o te' va po vaman to vanö ee Pöl pen Saëlas manuh vöön Beria'. Ee to vos nën, ko nö ee pa iuun hinhin sone' po Jiu'. ¹¹ A napan varih Beria' no kokoman pee to maaka, pare vih oah e ne pa napan va Tesaronaëka'. Ee to pënton o vavaasis pe Pöl, pare pah iu rakah e ne, ko ëhëh tamoan e ne po Puk Vapenpen pa ep pan, o vavaasis pe Pöl to vatoe me e non po Puk Vapenpen, ke' ahik. ¹² Ivëh, ko Jiu', me o köövo susunön va Grik, me a kën voe susunön to vaman e Ieesu' Kristo.

¹³ Ivëhkëk, o Jiu' va Tesaronaëka' to pënton a ö ne Pöl to vatvus non a soe pe Sosenen manih vöön Beria'. Ee to nö ma', pare punö' ne pa rëh ke o vaman pa napan varih Beria' këh a Soe Vih pe Ieesu'. ¹⁴ Ivëh, ka napan va po vaman vanö ee pe Pöl va'peh me a ma meh te' manuh pa vöön to te' non sinten tahi'. Ivëhkëk, e Saëlas pen Timoti' to te' e ne manih Beria'. ¹⁵ A ma te' varih to nö va'peh me ma' e Pöl, ee to tok po parö' to nö non manuh vöön Atëns. Ee to ahah ne manuh Beria', ke Pöl he' raoe a ö soe to te' va non manih pan, "Nö, paröm soe ke Saëlas pen Timoti', kee nö vëvëhö' rakah ma' manih peö'."

E Pöl To Te' Non Vöön Atëns

¹⁶ Pa ö ne Pöl to anoeh non e Saëlas pen Timoti' manih vöön Atëns, e' to ep in a ma tah nö'nës peo, no a napan to hinhin suk ne vamanih pa ma sosoenen pee, ko pah hara' vatamak rakah en pa napan. ¹⁷ Ivëh, ke Pöl ho en manuh pa iuun hinhin sone', ko vasosoëri me e non po Jiu', me o upöm te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to panih, ko vavatet ne a ma taate' po Jiu'. Manih me mahën pa ö vatötönun ne Pöl to vaheahih me e non pa ma napan to nö nö ne ma' nën. ¹⁸ A ma pah te' nat nee to poka' ne o Epikurian, me o Stoik ee to vavatet ne o vavaasis vamoan. Ee to iu vasosoëri me ne e Pöl, pare soe pan, "A te' vavaato pinpiun vëh to vavaasis a ra a ma sosoenen va pa meh muhin." Ee to soe vamanih, suk e Pöl to vavaasis non raoe e Ieesu' me a sun hah pa nap mët. ¹⁹ Ivëh, kee öt ee Pöl ko me ee pe' manuh pa ö vatötönun vëh nee to poka' ne a Areapakas pa vaheahih me a ma napan, pare soe pan, "Emöm to

iu nat nem po vavaasis voon vëh nën to vavaasis suk nom. ²⁰ A ma meh tah möm to pënton nem nën to vavaasis nom, to voon ke non pemöm, ivëh, kemöm iu nat nem pa pusuneah.” ²¹ A taate' va pa napan varih Atëns me a ma te' va pa ma meh muhin to te' ne manih Atëns to te' varoe ne sih pa vahutët suk a ma vavaasis voon nee to tēnan ne.

²² Ivëh, ke Pöl sun pa matëëra nap pëpënton vahutët, pare' soe pan, “Eöm varih a napan va Atëns. Eö' to ep no' neöm o te' to vaman rakah nem a ma sosoenën vapikpiuk. ²³ Eö' to nönö vah no' manih koman a vöön peöm, parö' ep in a ma iuun hinhin peöm. Parö' ep in a pah pok nöm to kiun manih tonun pan, ‘Manuh pe Sosoenën möm to hikta nat nem pe', ivëhkëk, emöm to kë e nem pa ëhnaneah.’ E' e Sosoenën poan ivëh, nö' to sosoe ka no' neöm kuru vëh.

²⁴ E Sosoenën to nok voh o oeh me a ma moeh tah kurus rakah varih to te' hop ne nën na to ep no. E' e Sunön va pa vöön va kin me po oeh, pare' hikta te' non pa iuun hinhin apuh eok po te'. ²⁵ E Sosoenën to hikta kökööt non ta pah tah no o te' se va'aus poë, suk e' koman to he' o to'to' me a Tuvuh Vasio' pe' manih pa ma napan, pare' va'aus non raoe pa ma tah nee to iu ne. ²⁶ E Sosoenën to nok voh e Adam, ke' vataman voh in a napan varih po oeh vëh, pare' vaho' raoe pa ma muhin nee se te' nee. E Sosoenën koman to vaho' voyoh voh en po poen no o te' se mët me a muhin nee se te' nee. ²⁷ E Sosoenën to nok voh a ra, pan ea se vaiu no eah marën a taum eah. Ivëh, ke Sosoenën to hikta te' varo këh a rora. ²⁸ Suk manih pe', ea to te' to'to' no ko nönö vah no, ko te' no. Vamanih pa ö no a te' nat to soe voh pan,

‘Ea me a ma pus koa' pe Sosoenën.’

²⁹ Ivëh, kea a ma koa' pe Sosoenën, ea se nat no koman no pan e Sosoenën to te' va e non manih pa tah nö'nës no o te' to nës tariuk suk o nat pe' tane' pa vös, silva', me pa gol. ³⁰ E Sosoenën to hikta koman hah non a ma hat moaan pa napan, ivëhkëk kuru vëh, e' to iu non a napan varih po oeh kurus se panih a ma taate' hat pee, ko he' rea manih pe'. ³¹ Suk ataeah, e Sosoenën to vate' voh en po poen ne' se kiiki a ma hat

pa napan kurus. Manih po poen pamëh, a te' ne Sosoenën to vate' voh, e' e Ieesu' se kiiki a ma hat koman pea pa taate' totoopin pe'. Ivëh, ka sun hah pe Ieesu' to vataare e non pea pa ö ne' to te' e non a tasun marën a kiiki a ma hat pea.”

³² A napan to pënton a ö ne Pöl to vavaato suk non a sun hah tane' po vapeepe, ko meoh upöm pee vavovoeak e ne pe'. Ivëhkëk, a meh te' to soe pan, “Emöm to iu pënton hah nem o vahutët va pa sun hah tane' po vapeepe, e' ataeah?” ³³ E Pöl to vahik vaato me raoe, ko këh tavus en pee. ³⁴ A ma pah te' to tavus ee o te' va po vaman pa ö nee to pënton o vavaasis pe Pöl. A pah pee e Dionisius, a te' va po vakum vëh nee to poka' ne Areapakas, ke köövo me, a ëhnaneah e Damaris, me a ma meh upöm te' to vaman.

18

E Pöl To Vatvus A Soe Vih Manih Vöön Körin

¹ Vasuksuk ne Pöl to këh en pa vöön va Atëns, pare' nö pet en pa vöön va Körin. ² Manih Körin, e' to ep in a to Jiu' a ëhnaneah e Akuila' to koa' manih muhin Pontus, e' to tane' varu' ma' po oeh va Itali' pen e köövo pe' Prisila'. Ee to nö voh ma' nën, suk a te' sunön va Room, e Sisa' Klödius to ta' a ö no Jiu' kurus se këh a vöön apuh va Room. Ivëh, ke Pöl nö en pa ep pee, pare' te' va'peh me non pee. ³ E Pöl to kiu va'peh me e non pee pa nok a ma iuun te'te' vah, pare vavoen nee. A moni' nee to kon to va'aus non raoe pa voen taëen me a ö kokoroh. ⁴ Pa ma Poen Apaapo manih koman iuun hinhin sone', e Pöl to vavahutët me non o Jiu', me o meoh upöm te' va po to Grik, pan ee se panih a ma kokoman pee, ko vaman e Ieesu' pare he' rea manih pe'.

⁵ O poen ne Saëlas pen Timoti' to tane' ma' pa muhin va Mësadonia', ko vos ma', e Pöl to koe en pa kiu moni' pe', pare' te' varoe non pa he' a Soe Vih me a vavaasis, ko vamaaka ke ra ma napan pan, e Ieesu' e Kristo. ⁶ Ivëhkëk, o Jiu' to vavovoeak e ne pa soe pe Pöl, ko sosoe vahat e ne pe'. Ivëh, ke' susunuh o kusan vëh to te' non po ohop

pe',* pare' soe ke raoe pan, "E' a tah koman peöm, eöm se keh he' tonun a Soe Vih pe Sosoenën, paröm ro em, e' eöm koman. Eö' hikta se teen no' a ro peöm. Taneo non kuru, eö' se nö eo' pa he' a soe manuh po te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'." ⁷ Ke Pöl tavus keh en ma' pa iuun hinhin sone' ko nö, pare' te' e non pa iuun pe Titius Jastus e' a te' to hikta te' non a to Jiu'. Ivëhkëk, e' to vasunön non sih e Sosoenën. A iuun pe' to eok non havin a iuun hinhin sone'.

⁸ E Krispas, e' e susun va pa iuun hinhin sone' po Jiu', e' to vaman non e Sunön, me a tapaiuun pe', me a ma meh te' peo va Körin to pënton a soe ko vaman, kee pupui ee pee.

⁹ Pa pah popoen ne Pöl to tata non e Sunön to sosoe ke non poan pan, "Koe a naöp, parën sun vakis pa vatvus a Soe Vih, ¹⁰ suk eö' to te' va'peh me e no' pën, ka hikta te' se mirö' a oah, pe' a nap peo va pa vöön vëh se tavus ee a napan peö'." ¹¹ Ivëh ke Pöl te' en po pöh kirismas me a tönim me a paeh sivö manih vöön Körin pa vavaasis a ma napan pa soe pe Sosoenën.

¹² O poen ne Galio' to te' non a te' sunön va pa muhin va Grik, Akaëa',† o Jiu' to vatönun ko vaheheve me ne pe Pöl, pare' ot poë ko vate' ee pe' po vahutët. ¹³ A napan to soe ke Galio' pan, "A te' vëh to punö' non pa panih o kokoman pa napan po vavaasis pe', pan a napan se vaman e Sosoenën pa taate' to kenet e non pa taate' po Jiu'."

¹⁴ E Pöl to iu vaato non, ke Galio' soe ke ro Jiu' pan, "Eöm o Jiu', a te' vëh se keh kök voh a taate' me a hat apuh taeah ne' to nok, a, eö' se pënton eo' pa soe peöm. ¹⁵ Ivëhkëk, o vaato vëh to te' koman hah e non peöm, suk a ma ehnan, me a taate' koman peöm, eöm koman se vahik ko vavihvih hah em. Eö' hikta se kiiki no' a tah pamëh." ¹⁶ Ko vahik en pa vaato, pare' veo tavus keh en pee pa iuun pëpënton vahutët. ¹⁷ A ma napan to heve, ko not ee pe Söstënes, a te' susun va pa iuun hinhin sone', pare' ip poë matan a iuun pëpënton vahutët. Ivëhkëk, e Galio' to hikta koman vi non a ö no a napan to ip e Söstënes.

E Pöl To Nö Hah En Pa Vöön Antiök Va Siria'

¹⁸ E Pöl to te' varë me en po te' va po vaman manih pa vöön va Körin. Moaan voh e Pöl to nok a soe kikis manuh pa matan e Sosoenën, ivëh, ke' koe a kui a uvineah.‡ E Pöl, ke Prisila', pen Akuila' to nö ee manuh pa vöön va Sënkria'. Po poen nee se tok po parö' pa ö se nö Siria' e Pöl to kui hah a uvineah, suk a soe kikis pe' manuh pe Sosoenën ne' to va'puh en. Kee tok po parö' ko nö ee. ¹⁹ Ee to vos ee pa vöön va Ēfësus, ke Pöl keh en pe Prisila' pen Akuila', pare' ho en pa iuun hinhin sone' po Jiu', ko vavaato me e non po Jiu'. ²⁰ Ko te' va po vaman hi poë pan, "Eën se te' varë me voh a no möm manih," Ivëhkëk e' to koe en. ²¹ E' to piun raoe pa ö ne' to nönö non, ko soe pan, "Eö' to vavatet no' o iu pe Sosoenën, e' se keh iu non eö' se hah ma' manih peöm." E Pöl to tok po parö', ko keh en pa vöön va Ēfësus. ²² E Pöl to kunah keh o parö' manih pa vöön va Sisaria', pare' nö en Jerusalëm pa ep, ko vaato me o te' va po vaman. Pare' oah pet en pa vöön va Antiök pa muhin va Siria'.

²³ E Pöl to hikta te' varë manih pa vöön va Antiök, pare' oah pet en pa ma vöön manih pa muhin va Galesia', me Frigia', to vavaeh hah nö non o vaman pa ma napan.

E Apölos To Vatvus A Soe Vih Manih Pa Vöön Va Ēfësus Me Körin

²⁴ A pah to Jiu', a ehneah e Apölos, e' a te' va Alëksëndria' to nö ma' manih vöön va Ēfësus. A ö vavaato a pe' to para' vih, e' me a te' nat vi to nat vavih non o Puk Vapenpen. ²⁵ O upöm te' to vaasis e Apölos a Taate' pe Ieesu', ke' vavaasis vakis non, me e' to vavaasis vatotoopin non a ma napan pa ma kiu ne Ieesu' to nonok voh non. Ivëhkëk, e' to nat varoe non a pupui pe Jon Tövapupui. ²⁶ E' to taneo en pa vatvus a ma soe koman iuun hinhin sone', pare' hikta te' naöp non pa vaato. E Prisila' pen Akuila' to tēnan poë, pare' me ee pe' manuh pa iuun pee, pare' vamaaka vavih ke poë a Taate' pe Ieesu' ne' se vatet non.

* **18:6:** A taate' va pa susunuh o kusan to te' non po ohop to vëknöm non pan, o Jiu' varih se hara' a kamis to tane' ma' manuh pe Sosoenën, suk ee to pënton varo e ne pa Soe Vih ne Pöl to punö' pa he' raoe. † **18:12:** Akaëa', e' a meh ehnan a muhin va Grik. ‡ **18:18:** A tah pamëh e' a taate' po Jiu' to iu ne pa vataare a upöm te' pee pan, ee to vatet rakah ee a ma taate' po Jiu'.

²⁷ E Apölos to iu nö non pa muhin va Grik, ivèh, ka napan va po vaman to te' ne pa vöön va Ēfēsus va'aus ee pe'. Ee to kiun vovoh na o kiun manih pa napan va po vaman manuh Grik, pan a napan se anoeh ne ma' poë. Po poen ne' to vos manuh pa muhin va Grik, e' to pah va'aus vavih en po te' varih no o ururuan pe Sosenèn to va'aus voh rae, kee tavus a napan va po vaman. ²⁸ A ma vasosoëri pe' me ro Jiu' to rëh en pa ma napan, kee vaman ee po vavaasis pe' komön o Puk Vapenpen, pare' vamaaka ken po Jiu', pan e Ieesu', e Kristo, a te' se hehe a ma napan.

19

E Pöl To Te' Non Pa Vöön Va Ēfēsus

¹ E Apölos to te' non pa vöön va Kōrin, e Pöl he suk a hanan to koe non muhin, ko vos en pa vöön va Ēfēsus. Manih Ēfēsus, e' to ep in a ma te' va po vaman to te' ne. ² Pare' hi raeo pan, “Eöm kës to kon voh em pa Tuvuh Vasio' pa ö nöm to tavus o te' va po vaman?” Kee piun, pare soe vamanih pan, “Emöm to hikta tēnan ta tah to te' va non manih pa Tuvuh Vasio'.” ³ Ke Pöl hi raeo pan, “A pupui taeah po' nöm to kon voh?” Kee piun, pare soe pan, “Emöm to kon a pupui vëh ne Jon Tövapupui to vavaasis voh a möm.”

⁴ Ke Pöl piun, pare' soe pan, “A pupui voh pe Jon, e' to te' suk voh non a napan varih to panih a ma taate' hat pee, pare vaman. E' to soe ke voh a napan va Israël a ö nee se vaman a te' vëh se suk ma' poan, ivëh e Ieesu'.” ⁵ Ee to pēnton a soe pamëh, kee pupui varu' ee pee pa ëhnan Sunön e Ieesu'. ⁶ E Pöl to vaho' a koreneah manih pee, ka Tuvuh Vasio' nö en ma' manih pee, kee vavaato ne pa ma meoh to. Ka Tuvuh Vasio' va'aus en pee pa vatvus a soe ne Sosenèn to he' raeo. ⁷ A napan to onöt va ne manih po havun te' me a pöök.

⁸ Pa kukön sivö koman a ma Poen Apaapo ne Pöl to hoho non pa iuun hin-hin sone' po Jiu', pare' vaehëh me e non pa napan, pan ee se vaman e Ieesu' me a Matop Vih pe Sosenèn. E' to vasosöë vatëh me non raeo, pare' kehkeh non a ö nee se vaman e Ieesu', ka peo va pee to pēnton ko vaman ee pe Ieesu'. ⁹ Ivëhkëk, a

ma meh va pee to koe rakah ee pa panih a ma taate' pee, ko vaman e Ieesu', pare vövöknah vateera' e ne pa taate' va pa vatet a Taate' pe Ieesu'. Ivëh, ke Pöl këh en pee, ko me varoe a ma te' va po vaman, ko këh ee pa nap vatösoe. Pa ma poen kurus ne Pöl to vavaato me non a ma napan pa Soe Vih koman a iuun apuh vavaasis pe Tiranus. ¹⁰ E Pöl to vavaasis non a napan a Soe Vih komön o pöök kirismas manih pa napan va pa muhin va Esia'. O Jiu' me o upöm te' to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to pēnton ee pa soe pe Sosenèn.

A Ma Koa' Oete' Pe Skiva'

¹¹ E Sosenèn to vatvus koe non a ma vu tah vatoksean manih pa koren e Pöl. ¹² A ma tah ne Pöl to vaneah non vamanih po keo' rara hikhiuk hiki', me o rara pe' to te' me ne o kikis pe Sosenèn. Ee se te' manuh po te' to hara' ne a ma mët, ko vaho' manih pee ka ma mët pee hik ee. Ka ma te' öt po ora' hat no ora' hat se tavus këh ee pee.

¹³ A ma pah to Jiu' to nönö vah ne to punö' ne pa veo tavus o ora' hat manih pa ëhnan e Ieesu' Sunön. Ee se soe ke o ora' hat pan, “Eö' to ta' a oah ora' hat pa ëhnan e Ieesu' vëh ne Pöl to vavaasis e non, sën tavus këh ma' a te' vëh.” ¹⁴ E' to te' non a tönim me a poa koa' oete' pa to Jiu', e' a te' sunön ësës he' a ëhnaneah e Skiva'. A ma koa' varih to punö' ne pa ta' o ora' hat pa tavus këh o te'. ¹⁵ Ivëh, kee punö' ee pa veo tavus a ora' hat këh a te', ka ora' hat piun raeo pan, “Eö' to nat e no' pe Ieesu', me e Pöl to te' me ne po kikis va pa veo tavus o ora' hat, ivëhkëk, eöm po' eretereh?”

¹⁶ Ka te' vëh a poan ora' vapus me raeo, ko onoah rakah en pee, kee erera' ee, ka ma rara pee tökrus këh ee pee. Ivëh, kee rusin këh ee pa iuun o pehpeah. ¹⁷ O Jiu' me o upöm te' to te' ne pa vöön va Ēfēsus to pēnton a tah va'ih to tanok, ko pah naöp suntan ee. A napan to kë rakah ee pa ëhnan e Ieesu' e Sunön. ¹⁸ A nap peo va po vaman to nö ee ma' pa soe vatamak matëëra napan kurus pa ma hat nee to nonok voh ne. ¹⁹ Ka ma te' varih to orora' te' voh ne, me o upöm te' nonok ëto' hat, e'e me to te' ma' a ma puk ne to kiuntön voh a ma ëto' hat, pare ununun ko ës matëëra napan. E' to vataare non pan, ee to panih a ma taate' hat moan

pee. Ee to eh o voen in a ma kiuntön poë varih, ke' oah non a paeh milion kina'. ²⁰ A Soe Vih pe Sunön no a napan peo to pënton vatëh e ne, ivëh, ka nap peo rakah to pënton, pare vaman ee pe Ieesu'.

O Vatoe'nën Apuh Manih Pa Vöön Va Ēfēsus

²¹ A napan to kon vavih ee pa Soe Vih pe Sosoenën, ka Tuvuh Vasio' kuin en po hahara' pe Pöl pa nö koe manih pa muhin va Mēsadonia', me Grik, pare' oah pet en Jerusalēm. E' to soe pan, "Eö' se vos manih Jerusalēm, parö' nö pet eo' manuh Room."

²² E' to vanö vovoh en pe Timoti' pen Erastus, a poa te' to va'aus ne sih poë, kee nö ee manuh Mēsadonia'. E Pöl he te' hah e non pa ma meh poen manih pa muhin va Esia'.

²³ Manih po poen pamëh manih Ēfēsus a nap peo rakah to vaheheve me ne a napan to vaman ne Taate' pe Ieesu' e Sunön.

²⁴ A pah te' nënës tah nö'nës pa vös silva', pare' vavavoen non, a ehnan a te' pamëh e Demitrius. A kiu pe' pa nënës tah nö'nës, e' to nës a ma tah nö'nës, kee matan rakah va ne manih pa iuun hinhin apuh pe sosoenën köövo vëh e Atemis. A nap kiu pe' to kokon ne a moni' apuh pa kiu pamëh. ²⁵ E Demitrius to vaoe o vakum, me a nap kiu pe', me a ma meh te' to nat ne a pah kiu, pare' soe ke raeo pan, "Eöm to nat e nem, o voen apuh pea to tane' no ma' pa kiu varoe kovëh pa nënës tah nö'nës." ²⁶ Eöm to nat, ko ep e nem pa te' vëh e Pöl to rëh ke a nap peo, ko vanun en po kokoman pa napan. Eöm to ep, ko pënton e nem pataeah ne Pöl to nonok non. E' to hikta vavaasis varoe non manih pa vöön va Ēfēsus, ahik, pa ma ö kuru me manih pa muhin va Esia'. E' to vavaasis non pan, "A ma tah nö'nës, nës tariuk pa te' to hikta te' non e sosoenën vamaman." ²⁷ A soe vëh ne Pöl to vavaasis non to va'naöp, ko antoen e non pa mirö' a kiu kokon moni' va'puh pea. A soe pamëh to antoen e non pa rëh ke o vaman pa nap peo, kee këh e sosoenën köövo Atemis. E' hikta te' hah non e sosoenën pea. Moaan voh a ma napan varih pa muhin Esia', me pa ma meh muhin to hinhin voh ne e sosoenën Atemis, ivëhkëk, o vavaasis pa te' vëh e Pöl to vöknah en pa ehnan e Atemis."

²⁸ A napan to pënton a soe pe Demitrius, pare heve ko taneo ee pa peat ko soe pan, "Atemis e sunön va Ēfēsus." ²⁹ A napan va pa vöön va Ēfēsus to taoa suntan rakah ee, ko ötöön ee pa poa te', e Gaëus, pen Aristakus, a poa te' va Mēsadonia' to nönö vaköp vah me ne e Pöl, ko rëh nönö ee pee pa ö vatötönun. ³⁰ E Pöl to iu nö e non topnin a napan pa vaato, ivëhkëk, o te' va po vaman to soepip ee pe Pöl pa nö. ³¹ A ma pah te' sunön va pa kaman, e'e a ma vakamö' pe Pöl, to soepip e Pöl se nat non nö manuh pa ö vatötönun.

³² A napan varih to vatötönun to pah vatoe'nën rakah e ne, ko kokoman pee nun rakah en, ka ma meh te' vavaato suk e ne pa ma meh tah, suk e'e to hikta nat ne pataeah nee to vatönun suk ma'. ³³ O Jiu' to vate' e Alëksanta' manuh po matan pa soe vamaaka, suk ataeah ka napan vatoe'nën ne. Ka ma pah te' ep poë ko koman ne pan, e Alëksanta' to teen non pa tah pamëh. E Alëksanta' to kë a koren, ka napan vatotomin ee, ke' soe vamaaka ken pee pa pusun in a soe. ³⁴ Ivëhkëk, a napan to inan ee pe Alëksanta' a to Jiu', ivëh, ka napan taoa va'peh ha kov ee pan, "Atemis e sunön va Ēfēsus." Ee to sosoe va ne nën pa poa aoa' rakah.

³⁵ A pah te' susun va pa kaman to soepip en pa napan pa vatoe'nën, pare' soe pan, "Eöm a napan va Ēfēsus. A te' teh to hikta nat non pa iuun hinhin apuh ne Atemis to te' non na to matop no, me a vös no a napan to hinhin ne manih pe' to vu' tane' voh ma' kin? ³⁶ Ahikta te' to antoen non a vonih a poa tah poë varih, ivëh, köm se te' vatö ko nat nem nok ta pah hat vamanih pa nap papön. Eöm se vatotomin varoe ko koe a peat. ³⁷ Eöm to me ma' a poa te' varih, ivëhkëk, e'e to hikta kaveo tane' ta pah tah manih pa iuun hinhin vëh, me a ö nee to hikta soe vahat manih pe sosoenën köövo vëh e Atemis. ³⁸ E Demitrius me a nap kiu pe', se keh iu vate' ne tah te' po vahutët, e' to te' non o poen koman va po vahutët no a kaman to vate' voh. ³⁹ Ivëhkëk, e' se keh te' non a meh tah nöm to iu nem, eöm se vatotoopin komön o poen pamëh. ⁴⁰ Ea to antoen e no pa teen a hat pamëh, suk ataeah, kuru ea to nok vu a peat apuh."

Ahik rakah tah pusun in a peat pamëh. Ea to hikta te' me no ta piun vih na se he' o te' pëpënton vahutët.”⁴¹ A te' susun va pa kaman to vaato vahik, pare' ta' en pa napan pa nö.

20

E Pöl To Nö Mësadonia' Me Grik

¹ A ma vaheve me vatoe'nën pa napan to hik en, ke Pöl vaoe a ma te' va po vaman, kee tönun ee ma' manih pe'. Ke' he' a ma te' va po vaman a soe kakis va pa vaeh o vaman pee. E' to vahik ko soe vavihvih me raoe ko nö en pa muhin va Mësadonia'.² E Pöl to vovos non o vöön e' he pa vavaasis nö a ma napan, me a vaeh o vaman pee pa ma soe vih pe', pare' tavus en pa muhin va Grik.³ E Pöl to te' non manih Grik pa kukön sivö. Pare' vamatop en pa tok po parö' to nö manuh Siria', ko Jiu' vanat e ne pa ö nee se ip vamët poë. Ivëh, ke Pöl koman en pa ö ne' se hah koe manuh pa muhin va Mësadonia'.⁴ E Sopata' sunai' e Pirus e' a te' va pa vöön va Beria', e' to nö va'peh me e Pöl. Me a poa te' va pa vöön va Tesaronaëka', e Aristakus, ke Sekandus, me e Gaëus va Derbe', ke Timoti', ke Tikikus, ke Trofimus va pa muhin va Esia', ee kurus to nö vaköp me e Pöl, pare vos ee manuh Filipaë pa ö neö' e Luk to te' no'.⁵ E'e a ma te' varih to vovoh ka möm, pare anoeh ne ma' pa vöön va Troas.⁶ O Poen Apuh pa Taëën Hikto Is to oah en, kemöm tok po parö', ko nö em po tönim poen manih tahi', pamöm vos manuh pa vöön va Troas, ko ep i raoe ko te' em po pöh nënkikiu nën.

E Pöl To Vato' Hah E Iutikus A Te' Va Troas

⁷ Po poen vamomoaan in o nënkikiu, pa popoen emöm to vatönun pa kon a komonio'. Ke Pöl vavaasis non a ma napan ka muhin topnin poen rakah en. Suk po meoh poen e Pöl se këh en pa napan ko nö pet en.⁸ A ma ram peo to ësës ne koman a piprom va kin vëh möm to kum nem.⁹ Ka pah te' seka', a ehneaneah e Iutikus to iho' non po uinto'. E Pöl to vavaasis avoe' e non pa napan pa Soe Vih, ke Iutikus pënton non e Pöl pare' mamaasoe rakah en, ko koroh en. E' to ku' tane' ma' po uinto' va pa iuun va

kin pa vakön piprom, ko vu' en na po oeh. Kee kunah ma', ko kon ee pe' to mët en.¹⁰ E Pöl to kunah en ma', pare' pët poan pare' soe, “Koe a koman vakarë, e' to te' to'to' e non.”¹¹ Pöl to hah peah en, pare' taneo pa nok a komonio' pee. A komonio' pee vëh, e' to kon a taëën, pare' kökök ke ro te' va po vaman kee ëën pare kaaktön a taëën po voaën. Ee to vavihvih me ee pe'. A muhin to maaka en ma' e' he vavaasis avoe' e non pa napan, pare' pah këh po' raoe.¹² A te' seka' vëh to to' hah, kee me ee pe' manuh iuun. Ee to vaeö vi rakah, suk a te' pamëh to to' hah en.

E Pöl To Këh A Vöön Va Troas, Ko Nö Pa Vöön Va Maëlitus

¹³ Emöm to vovoh em to tok po parö' to nö non vöön Asos. Manih Asos emöm se ep in e Pöl to se suk ma' a hanan.¹⁴ E Pöl to ep ka möm Asos, pare' tok en po parö' nën, kemöm nö em vöön va Mitilini.¹⁵ Po meoh poen emöm to këh em pa vöön va Mitilini to tok po parö', ko vos em pa To sone' va Kios. Po meoh poen emöm to vos em vöön va Samos. Ko meoh poen emöm to vos po' em vöön va Maëlitus.¹⁶ E Pöl to hikta iu hah koe non pa vöön va Ēfësus, suk e' to hikta iu vaoah poen non manih muhin va Esia'. E' to iu vëvëhö' nö non to vos momoan in o Pëntëkös, e' o Poen Apuh po Jiu' manuh Jerusalëm.

E Pöl To Soe Vavihvih Ke A Nap Susunön Va Ēfësus

¹⁷ E Pöl to te' non Maëlitus, pare' vanö a te' me a soe manuh pa nap susunön po rotu' manih Ēfësus, pan e' to iu ep non raoe.¹⁸ A nap susunön va po rotu' to nö ee ma', ke Pöl soe ke raoe pan, “Eöm to nat e nem pa ö nö' to nonok voh no' a kiu pe Sunön po vamomoaan pa ö nö' to tavus ma' manih muhin va Esia', me pa ma poen nö' to vavaasis voh a no neöm, ko okook ka no' na neöm manih pe Sunön.¹⁹ Eöm to nat e nem, o Jiu' to vanat voh e ne pa ö se vöknah a ma vavaasis peö', me eö' to kon voh a ma punö' me o punis manih po Jiu'. Ivëhkëk, eö' to vöknah a ehneaneö', parö' tavus a te' kikiu pe Sunön.²⁰ Eöm to nat e nem eö' hikta ötöön hah voh ta meh soe pa ö nö' to vavaasis a no neöm koman a ma iuun, me pa ma ö vatötönun peöm.²¹ Eö' to

vavatvus tamoan voh no' a Soe Vih manih po Jiu', me o upöm te' to hikta te' ne pan ee ro Jiu', pan ee se panih a ma taate' hat pee ko he' rea manuh pe Sosenen ko vaman e Ieesu' e Sunön pea. ²² Ka kuru vëh, eö' to vatet no' a Tuvuh Vasio', vamanih peö' se nö Jerusalëm, to hikta nat no' na ataeah se tavus a neo' manuh Jerusalëm. ²³ Eö' to nat varoe no', manih pa ma vöön kuru nö' se vos a Tuvuh Vasio' to sosoe ka non eo' pan, 'Eën se ho pa iuun nohnoh me a ö sën te' a ma punis peo.'

²⁴ Ivëhkëk, eö' hikta koman no' a sionin me o to'to' peö' to te' oah non. Ahik, eö' to iu vahik no' a kiu vëh ne Sunön e Ieesu' to he' voh a neo', ivëh, pa vatvus a Soe Vih va po ururuan pe Sosenen manih pa ma napan.

²⁵ Eö' to nönö vah voh no' topnin neöm, parö' vavatvus no' a Soe Vih va pa Matop Vih pe Sosenen. Ka kuru vëh eö' to nat e no', a hikta paeh va peöm se ep amot hah ka neo'. ²⁶ Ivëh, kö' se soe keo' peöm pa soe kuru vëh. Ta paeh va peöm se keh vatösoe non, pare' hikta vaman non e Ieesu' pare' keh ro, e' hikta te' non pan, eö' se teen a tah pamëh. ²⁷ Suk ataeah, eö' to hikta kokoaan voh no' ta pah soe pe Sosenen manih peöm. ²⁸ Eöm se matop ka nem, me o vakum te' va po vaman, a Tuvuh Vasio' to vate' voh a neöm se ut nem rae. Eöm se ut vavih nem, paröm matop nem a napan va po vaman varih ne Sosenen to voen hah voh po era' pe Ieesu'. ²⁹ Eö' to nat e no', eö' se keh nö eo', a ma te' vavaasis piuk se hop topnin neöm vamanih po këh poa pa mirö' o vakum te' va po vaman. Ee se punö' e ne pa rëh ke o vaman pa napan varih pa ma vavaasis piuk pee. ³⁰ O poen se tavus amot ma' no a ma te' va po vakum koman peöm se piuk, ko rëh ke o vaman pa napan pa vatet rae. ³¹ Ivëh, köm se ut vavih nem, paröm kokoman hah na pa ö no a hunun mataneo' to tako' suk voh a neöm pa ö nö' to vavaasis a neöm a Soe Vih pa ma popoen, me pa potan komön o kukön kirismas.

³² Kuru vëh, eö' to vaho' a neöm pa koren e Apuh va'peh me o ururuan pe'. E' se vaeh a neöm, pare' he' a neöm a ma tah ne' to vamatop anoeh voh a neöm, a ma tah vihvih varih e' se he' a napan ne' to vaneah voh, pan ee a napan pe'. ³³ Eö' hikta manin

ro voh ta vös silva', vös gol, me to ohop pa ta pah te'. ³⁴ Eöm to nat koman e nem, eö' to va'aus koman hah voh a no' pa kiu me pa kon a ma tah nö' to kökööt voh no', ko va'aus me voh no' a ma te' varih to kiu va'peh me voh a no neo'. ³⁵ Eö' to vataare voh a neöm a ma kiu peö', köm se nok suk a kiu peö' iva'ih, ea se va'aus a ma te' to hikta onöt ne a va'aus hah rea, para koman no a soe voh pe Sunön Ieesu', ne' to soe voh pan, 'O vaeö pa te' vëh to he' a meh te' a tah, to te' oah rakah e non po vaeö pa te' vëh to öt.' "

³⁶ E Pöl to vahik vaato me ra nap susunön ko vatokon, pare' hin manuh pe Sosenen va'peh me rae. ³⁷ Ee to tamak ko vaokook pa ö nee to vaöt koren me ne Pöl. ³⁸ Ee to tamak vi rakah ne e Pöl se këh rae me a soe ne' to soe voh pan, "Eöm se hikta ep amot hah ka no neo'." A napan to me e Pöl manuh po parö' pa aton poë.

21

E Pöl To Nö Jerusalëm

¹ Eö' e Luk kere Pöl to soe vavihvih ke ra napan va Efësus, pamöm tok po' em po parö', ko parö' nö totoopin rakah en pa To va Kos. Kö meoh poen nemöm to vos em pa vöön va Rodes, ko tane' nën ko nö pet em Patara'. ² Manih Patara', emöm to ep in o parö' to nö non manuh pa muhin va Fonia', pamöm tok ko nö em. ³ Emöm to öök em pa ö möm to ep i na a To va Saëprus, ko nö kem pa papmatö, pamöm vos em pa muhin va Siria'. O parö' to anka' en pa vöön va Taëa' pa ö ne' se vöknah a kako'. ⁴ Emöm to taum a ma te' va po vaman nën, ko nö em pa te' va'peh me rae po pöh nënkikiu. O kiki pa Tuvuh Vasio' to he' soe a napan, kee soe ke Pöl a ö ne' se nat non nö manuh Jerusalëm. ⁵ A ma poen möm to pët te' va'peh nem to hik ee, kemöm këh em pa vöön pamëh. Ka ma tapaiuun to me a möm pa aton. Kemöm to tönun manih po kösan ko vatokon, pamöm hin nën. ⁶ Pamöm soe vavihvih ke rae, kee hah ee vöön, kemöm tok po parö' ko nö em.

⁷ Emöm to tane' pa vöön va Taëa' to nönö avoe' e nem po parö', ko vos em pa vöön va Tolemës, ko soe vaeö kem po te' va po vaman, pamöm te' me em pee po pöh poen. ⁸ Po meoh poen nemöm to nö pet em, ko vos

em pa vöön va Sisaria', pamöm te' e nem pa iuun pe Filip, a te' to vatvus non sih a Soe Vih pe Ieesu'. E' a paeh va pa tönim me a poa te' varih nee to vate' momoan voh ma' manih Jerusalëm marën a va'aus o aposol. ⁹E Filip to te' non a taana' koa' mon hikta vaen to te' me ne o he' pa he' a soe pe Sosenen. ¹⁰A ma poen nemöm to te' nem Sisaria', ka pah te' vanenën soe a ehneah e Agabus to tane' ma' pa muhin va Jiutia'. ¹¹E' to nö ma' pemöm, pare' kon o ka voh pe Pöl, ko noh a koren me a moneah, pare' soe pan, "A Tuvuh Vasio', to soe vamanih, 'E tövaneah po ka voh vëh no Jiu' va Jerusalëm se nohnoh va in poë manih, pare' he' o te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'." "

¹²Emöm me a ma te' va po vaman to pënton a tah vëh, pamöm hin vakis e Pöl se nat non nö manuh Jerusalëm. ¹³Ivëhkëk, e Pöl to piun, pare' soe pan, "Suk ataeah, köm okook nem, paröm mimirö' nem o kokoman peö'? Eö' to vamatop e no' pa ö nee se nohnoh a neo' manuh Jerusalëm, me pa mët pa kë a ehnan e Sunön Ieesu'." ¹⁴A ma soe möm to soe keah to hikta onöt non a panih o kokoman pe'. Kemöm soe em pan, "E' se nok suk o iu koman pe Sunön."

E Pöl To Vos Jerusalëm

¹⁵Emöm to te' a ma meh poen, ko vamatop a ma tah pemöm ko nö em Jerusalëm. ¹⁶⁻¹⁷Emöm to vos Jerusalëm ka napan va po vaman pah vaeö rakah ee pemöm. A ma te' vamomhë va Sisaria' to nö va'peh me a möm manuh pa iuun pe Nason, suk, emöm to iu nem pa te' va'peh me eah. E Nason, e' a te' va Saëprus, me e' a te' to vaman vëhö' po poen ne' to pënton vamomoaan a Soe Vih pe Ieesu'. ¹⁸Po meoh poen e Pöl to me a möm pa ep pe Jëmis. A nap susunön va po rotu' me to pah te' e ne po poen pamëh. ¹⁹E Pöl to ep rae, pare' he' a soe vaeö pe', ko hutët ke rae a ö ne Sosenen to va'aus va in o te' varih to hikta te' ne o Jiu' manih pa ma kiu kurus ne' to nok.

²⁰A nap susunön to pënton vahik o vahutët pe Pöl, pare' kë rakah a ehnan e Sosenen. Pare' soe ke Pöl pan, "Kea, eën se ep, o Jiu' peo rakah to vaman voh ee pe Ieesu'. A ma te' poë varih to eh rakah e ne

pa vatet o Vavaasis pe Mosës. ²¹O Jiu' to hikta vaman ne Ieesu' to vavatët rae pan, eën e Pöl to vavaasis nom o Jiu' varih to te' va'peh me ne o te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' pa ma meh muhin, a ö see nat ne vavatet ne o Vavaasis pe Mosës me a ma meh taate' pea, pare' koe a taate' pe a ö kokoaan po koa' oete'. ²²O Jiu' varih to vavatet ne o Vavaasis pe Mosës se nat ka oah to nö ma', ivëh, ka se po' nok ataeah pa vamaaka a ma piuk pee? ²³Eën se nok vamanih pa ö möm to soe ava. A taana' te' to te' ne to soe voh a ö nee se nok a soe kikis pa matan e Sosenen. ²⁴Eën se nö me rae, parën vatet a taate' va pa pupui,* parën voen va'peh me rae, kën se tavus hah a te' vih manih pa matëere. Ka napan se nat ne a soe nee to soe voh manih pën, e' o piuk. Kee se nat va ne manih, eën to vavatet e nom po Vavaasis pe Mosës. ²⁵Ka manih po te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to vaman voh ee, ea to vanö voh na o kiun to soe vanat non a ma tah na to vaonöt. Ea to soe vanat rae se nat ne enëen ne a ma vöna' varih no te' to hikta vaman ne e Ieesu' to ip vamanih po he' manuh po sosenen vapikpiuk. Me a ö see koe a eën a vöna' no era' to hikta tako' me a vöna' takon, pare' te' ke këh ne a taate' rëhrëh."

²⁶Po meoh poen ne Pöl to nö va'peh me en pa ma te' poë varih to nok voh a soe kikis manih pe Sosenen, pa te' hop pa taate' pupui vavoon rea marën a tavus hah a te' vih pa matëera napan. Pare' ho en manuh pa Iuun Hinhin Apuh pa ep pa te' esës he' pa soe vanat poan o poen poanheh no a taate' va pa vavoon hah se hik, suk o poen nee to voon hah ee papaeh see te' a ma he' pee.

O Jiu' To Öt E Pöl

²⁷O tönim me o pöök poen se hik en, ka ma to Jiu' va pa muhin va Esia' ep in e Pöl to te' non koman Iuun Hinhin Apuh. Ee to kuin ee po kokoman heve, ka napan öt ee pe Pöl. ²⁸Pare' soe pan, "Napan va Israël, va'aus a möm. A te' vëh to nönö vah non pa vavaasis a ma napan va pa ma vöön kurus, kee vöknah e ne pea, a ma napan va Israël, me o Vavaasis pe Mosës, me a Iuun Hinhin

* **21:24:** O Jiu' to vaman ne pan a taate' pupui to vamaaka rae pa matan pe Sosenen.

Apuh vëh. E' me a ma te' varih to hikta te' ne o Jiu' to ho ee pa ö vasio' koman pe Sosenen, ke' hikta te' vivihan hah non po epep pe Sosenen.”²⁹ Ee to soe vamanih, suk varu' manih pa vöön apuh ee to ep ne e Trofimus a te' va Ëfesus va'peh me e Pöl, pare pu ne pan, e Pöl to me ho poan koman Iuun Hinhin Apuh.

³⁰ Ivëh, ka napan varih koman a vöön apuh toksean rakah ee ko vatönun ma', pare öt ee pe Pöl, ko rëh tavus këh ee pe' pa Iuun Hinhin Apuh. Pare panih kurus ee pa ma hopa' in a Iuun Hinhin Apuh.

³¹ A napan to se ip ee pe Pöl, ivëh, ka napan va po vaman vanö a soe manuh pe susun po te' vëvënsun pan, a napan to te' ne Jerusalëm to vavapus ne. ³² Ke susun apuh pa nap vëvënsun kon a ma te' vëvënsun me e susun pee, kee vëvëhö' rakah ee manuh pa napan. A napan to ep in e susun apuh po te' vëvënsun, pare vahik rëp ee pe Pöl. ³³ E susun apuh to öt e Pöl, pare' ta' a ma te' vëvënsun, kee nohtöön poé po pöök uris eh. Pare' hi raoe pan, “A te' vëh eteh, ataeah ne' to nok?” ³⁴ A napan varih to vatönun a ma soe pee to vakëkëh. Ivëh, ke susun apuh pa nap vëvënsun hikta maaka non pataeah pamëh to tanok, pare' ta' en pa nap vëvënsun pa me peah e Pöl koman a iuun pee. ³⁵ Ee to me ee pe Pöl manuh pa ö pepeah koe in a iuun, ivëh, ka nap vëvënsun vate' ee pe', suk a napan to heve se ip vamët ee pe'. ³⁶ A napan peo to vavatet nö ne e Pöl, pare tataoa nee ko sosoe nö ne ma' pan, “Ip vamët öm eah.”

E Pöl To Vaato Va'aus Hah Ea

³⁷ A ma te' vëvënsun to oho nö me e ne pe Pöl koman a iuun pee, ke Pöl soe ke susun apuh pan, “Eö' antoen e no' pa vaato me a oah, ha?” Ke susun apuh hi poan pan, “Eën nat e nom po to va Grik, ha? ³⁸ Eën hikta te' nom a te' va Isip to vapus me voh non a kaman, pare' kon a 4,000 te' ipip vamët te', kee nö manuh pa moeh upin, ha?” ³⁹ Ke Pöl piun poan pan, “Eö' a to Jiu' e sinaneo' to vahuh voh a neo' Tasas manih pa muhin va Room a ehnan a muhin pamëh a Silisia'. Eö' a te' va Room. Vaonöt ka neo' ah, kö' he' a soe manih pa ma napan.” ⁴⁰ Ke susun apuh pa nap vëvënsun vaonöt ken pe Pöl, ke' sun

manih pa ö pepeah ko kë a koren. Ka ma napan vatotomin ee, ke Pöl vaato ken pee po to Hibru o to koman pee.

22

¹ “Kën kea, me kën taman, pënton a neo' öm. Eö' to iu piun no' a soe peöm.” ² Ee to pënton ne e Pöl to vaato non po to Hibru, pare vatotomin kurus rakah ee. Ke Pöl soe ke raoe pan, ³ “Eö' a to Jiu', e sinaneo' to vahuh a neo' pa vöön va Tasas manih Silisia', ivëhkëk, eö' to apuh manih Jerusalëm. Eö' e koa' vavaasis pe Gameliel, e' to vavaasis voh a neo' a ma taate' pa kën sipuura. Ivëh, kö' eh rakah no' pa vatet e Sosenen vamanih pa ö nöm to te' va nem kuru. ⁴ Eö' to mimirö' voh no' o voe me ro köövo va po vaman, to vavatet ne a Hanan pe Ieesu', ko ipip voh no' a ma paeh pee, parö' ötöt voh a ma upöm ko vaho raoe pa nohnoh. ⁵ A Te' Susun po Te' Ësës He', me o Vakum Te' Susunön po Jiu' to nat e ne ko se soe kee peöm pa soe peö' a man. Eö' se voh kon a ma kiun manih pee, parö' te' ke ro Jiu' a kën kea pea varih pa vöön va Damaskas, to vaonöt ka no neo' pa ötöt a ma te' varih to vaman ne e Ieesu', ko me ma' manih Jerusalëm to noh ne po uris eh, ko Vakum Te' Susunön po Jiu' se vakmis raoe.”

E Pöl To Vahutët A Ö Ne' To Tavus A Te' Va Po Vaman

⁶ E Pöl to soe pan, “Eö' to vovos vatët nö voh no' pa vöön va Damaskas, e' he topnin potan non, ko tækrea maaka rakah to tane' ma' akis kopös a neo'. ⁷ Eö' to vu' po oeh, parö' pënton a to, to vavaoe non pan, ‘Söl, Söl, suk ataeah, kën mimirö' a nom neo'?’ ⁸ Kö' hi na pan, ‘Eën eteh Sunön?’ Ke' soe pan, ‘Eö' e Ieesu' va Nasarët, nën to mimirö' nom.’ ⁹ A napan möm to te' va'peh nem to ep e ne po tækrea, ee to tēnan e ne pa vaoe, ivëhkëk, ee to hikta maaka ne a soe pa te' vëh to vavaato me a non neo'.

¹⁰ Kö' hi na pan, ‘Sunön, eö' se nok ataeah?’ Ke Sunön soe ka neo' pan, ‘Sun ah, parën vos manuh Damaskas, a te' to te' non nën se soe ka oah a kiu ne Sosenen to vate' a oah.’ ¹¹ O tækrea to parin maaka rakah to vapopoen a mataneo', kö' hikta antoen no' a ep, ka ma te' varih möm to pët te' nem öt pa koreneo', ko me vos ee peö' Damaskas.

¹² A pah voe to te' non a ehneah e Ananaës, a te' va po vaman to vavetet non o vavaasis pea to te' non Damaskas no Jiu' to ta ne sih poë. ¹³ E Ananaës to nõ vatët ma' peö', pare' soe pan, 'Kea peö' Söl, a matömah se maaka kën ep hah.' Varu' rakah vakomanih no a mataneo' to maaka kö' ep eo' pe'. ¹⁴ E' to soe ka neo' pan, 'E Sosenen pa kën sipuura to vate' a oah se nat rakah o iu pe', ko ep a Te' no a taate' pe' to totoopin rakah, parën tēnan a soe to tane' koman ma' pe'. ¹⁵ Eēn se vatvus a soe pe', pa ma napan kurus pa ma tah nēn to ep me pēnton. ¹⁶ Suk ataeah, kën anoeh varē nom? Sun ah, kee pupui a oah, parën vaoe na a ehnan e Ieesu', ke' se pupui kēh a oah pa ma hat pēn.' "

E Sosenen To Vanö E Pöl Manuh Pa Napan To Hikta Te' Ne Pan Ee Ro Jiu'

¹⁷⁻¹⁸ "Eö' to nõ hah Jerusalēm, parö' hinhin no' koman Iuun Hinhin Apuh, parö' tata ko ep e Sunön to sosoe ka non neo' pan, 'Vävöhö' kēh a Jerusalēm, suk a napan varih to hikta se tēnan ne a soe nēn to vatvus suk a nom neo'.' ¹⁹ Kö' soe pan, 'Apuh, a ma te' va po vaman se pēnton a neo', suk ee to nat e ne peö' to oho voh no' a ma iuun hinhin sone', ko nohnoh voh no' a ma napan, parö' ipip no' a ma te' to vaman ne a oah. ²⁰ Eö' to te' voh no' pa ö nee to ip vamēt e Stivin, a te' to vatvus voh non a soe pēn. Eö' to sun vatët voh no', ko ut no' a ma ohop rē po te' varih to ipip voh ne e Stivin, kö' vapöh kokoman me voh no' a ö nee to ip poë.' ²¹ Ivëhkëk, e Apuh to soe ka neo' pan, 'Nö ah, eö' se vanö varo a oah manuh pa napan to hikta te' ne pan ee ro Jiu'.' "

E Pöl To Soe Pan E' A Te' Va Room

²² O Jiu' to tēnan ne e Pöl, ke' onöt pa ö ne' to soe a ö ne' se nõ po te' to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ka napan taoa ma', pare sosoe ne pan, "Me ke öm eah. Ip öm eah, e' to hikta onöt non a ö se' te' to'to' non." ²³ Ee to tataoa ne ko vataata ne a ma ohop pee, pare kuin o vavoan, ke' peah en kin. ²⁴ Ivëh, ke susun apuh pa nap vëvënsun soe, kee me ee pe Pöl manuh pa koman iuun po te' vëvënsun. E' to soe ke rae a ö nee se rēp e Pöl ko nat pataeah no o Jiu' to tataoa vaheve suk ne. ²⁵ Ee to nohtöön e Pöl po

uris eh, ke susun pa nap vëvënsun sun vatët e non, ke Pöl soe ke poan pan, "A taate' pö' to soe vaonöt ke non pea se nok vamanih pa te' va Room? Eöm to hikta vate' a neo' po vahutët, paröm rēprēp e nem peö', a taate' pamēh vih e non, ha?"

²⁶ E susun pa nap vëvënsun to tēnan a soe pamēh, pare' nõ pa te' vëh to matop kurus non rae ko soe pan, "Eēn se nok ataeah? A te' vëh e' a te' va Room." ²⁷ E susun apuh to nõ manuh pe Pöl, pare' hi poan pan, "Eēn se soe ka neo', eēn a te' va Room, ha?" Ke Pöl soe pan, "A." ²⁸ Ke susun apuh soe pan, "Eö' to he' voh a moni' apuh, ko tavus a te' va Room." Ke Pöl soe varu' pan, "Ivëhkëk eö' ahik, e sinaneo' to vahuh voh a neo', kö' tavus eo' a te' va Room." ²⁹ A ma te' vëvënsun varih to se hi e Pöl me a rēp poë to tēnan pan e Pöl a te' va Room, ee to vahuk hah ee. Ke susun apuh pa nap vëvënsun kurus nat e Pöl a te' va Room, pare' naöp, suk e' to kök a taate' va Room pa ö ne' to noh voh e Pöl po uris eh e' he hikta te' po vahutët.

E Pöl To Vatvus A Soe Matëero Vakum Te' Susunön Po Jiu'

³⁰ E susun apuh po te' vëvënsun kurus to iu nat vavih non pataeah ne Pöl to nok vahat, ko Jiu' heve ne poë. Ko meoh poen ne susun apuh to ihan kēh en pe Pöl po uris eh, ko vaoe ununun en po Vakum Te' Susunön po Jiu', me a ma te' sunön esēs he', kee vatönun ee. Ke' me ma' e Pöl ko vasun poan pa matëere.

23

¹ E Pöl to ves rakah non pa nap susunön va po Vakum Te' Susunön po Jiu', pare' soe pan, "Kën kea, o kupu peö' to hara' vavih, ko te' maaka rakah e non manih pa matan e Sosenen, ke' öök ma' po poen vëh kuru."

² A Te' Susun po Te' Esēs He', e Ananaës to ta' ma' a ma te' varih to sun vatët ne pe Pöl pa tapan a rivoneah. ³ Ke Pöl soe keah pan, "E Sosenen se tapan oah! Eēn to te' va nom manih pa pip no a tonuneah to para' voon vörep, ivëhkëk, manih koman a pip pamēh e' to para' pö. Eēn to iho' nom pa kiiki a neo' po Vavaasis pe Mosēs marēn a vate' a neo' po vahutët. Ivëhkëk, eēn he kökök koman e nom po Vavaasis pe Mosēs pa ö

nën to ta' raoe pa tapan a neo'." ⁴ Ka ma te' to sun vatët ne pe Pöl soe pan, "Eën to sosoe vahat e nom pa Te' Susun po Te' Ësës He' pe Sosoenën, ha?"

⁵ Ke Pöl soe pan, "Kën kea, eö' hikta nat no' eah e' a Te' Susun po Te' Ësës He'. O Puk Vapenpen to soe va non manih, 'Eën se nat nom soe vahat a te' susun to matop non a napan.'" *Eks 22:28*

⁶ E Pöl to nat e non pa ma te' varih po Vakum, o Parësi', ko meoh upöm o Sëdiusi. Ivëh, ke Pöl soe pan, "Kën kea, eö' a to Parësi', eö' e koa' pa to Parësi'. Eö' to vaman no' a te' se mët ko sun hah en. E' a tah vëh nee to vate' suk a neo' po vahutët."

⁷ E Pöl to soe vamanih ko Parësi' me o Sëdiusi heve koman hah ee, ko nok ee po pöök vakum. ⁸ O Sëdiusi to sosoe ne sih a ö no a te' se mët, pare' hikta sun hah tane' po vapeepe, me ahik to ankerö', me to ora'. Ivëhkëk, o Parësi' to vaman e ne pa kukön tah varih. ⁹ Ivëh, kee taoa va'puh oah ee. Ka ma paeh te' va po vakum po Parësi' varih to nat ne sih o Vavaasis pe Mosës soe ee pan, "Emöm to ep nem a te' vëh hikta te' non ta pah hat! A ankerö', ke' a ora' pö' ivëh, to vaato non manih pe'. Ivëh ka se pënton pö' ee pe'."

¹⁰ O vaheve apuh to tasun en topnin o Parësi' me o Sëdiusi, ke susun apuh pa nap vëvënsun nanaöp non a ö no a napan poë varih to me' varëhrëh e ne e Pöl, ke' mët. Ivëh, ke' ta' a ma te' vëvënsun se nö, pare me këh raoe e Pöl, ko me manuh pa iuun pa nap vëvënsun.

¹¹ Po meoh poen pa popoen ne Sunön to sun non pa havin e Pöl, pare' soe vakis ke poan pan, "Eën se sun vakis nom, parën vatvus a soe peö' manuh Room pa ö nën to vatvus vamanih Jerusalëm."

O Jiu' To Vaonöt Pa Ip E Pöl

¹² Pa pöstakah a ma pah to Jiu' to vatönun, pare vaonöt a soe kikis pee pa ö nee se hikta eën, me a kaak, ke' antoen a ö nee se ip vamët e Pöl. ¹³ A ma napan to nok o kokoman pa ip e Pöl to oah ne a 40 te'. ¹⁴ Ee to nö manih pa ma te' susunön esës he' me o te' susunön po Jiu', pare soe pan, "Möm to vaonöt a soe kikis nemöm to hikta se eën nem ta tah, ke' onöt a ö möm se ip vamët

e Pöl. ¹⁵ Ivëh, ke eöm se vanö a soe manuh pe susun apuh po te' vëvënsun ke' me ma' e Pöl manih peöm. Soe keah, eöm to iu maaka vavih nem pa soe pe Pöl. Ivëhkëk, emöm se vamatop momoan em pa se ip eah, e' he me' e non pa öök ma' manih."

¹⁶ Ivëhkëk, e vanonai' e Pöl, e koa' oete' pe vameneah to tēnan a ö nee se ip e Pöl, pare' nö en manuh pe Pöl pa iuun po te' vëvënsun ko vatët en pe'. ¹⁷ Ke Pöl vaoe a pah te' susun pa nap vëvënsun, ko soe keah pan, "Me a te' seka' vëh manuh pa te' susun apuh po te' vëvënsun, e' to te' non a soe ne' se soe ke poan." ¹⁸ Ke susun me en pe' manuh pa te' susun apuh pa nap vëvënsun, pare' soe pan, "A te' nohnoh vëh e Pöl to vaoe a neo', pare' ta' ma' neo' a me ma' a te' seka' vëh manih pën. E' to te' non a soe ne' se soe ka oah." ¹⁹ Ke susun apuh pa nap vëvënsun öt pa koreneah, pare' me ke en pe', ko hi eah pan, "Ataeah nën se soe ka neo'?" ²⁰ Ka te' seka' soe pan, "O Jiu' to vaonöt a soe pa ö nee se hi a oah pa me ma' e Pöl manuh po Vakum Te' Susunön po Jiu' sinup, ee se vatomore ka oah, pa ö nee to kehkeh hi vavih ne Pöl a tah ne' to nok vahat. ²¹ Ivëhkëk, eën se koe a tēnan raoe, suk ee ro te' o peo to oah e ne pa 40 te' to se vakoan, pare anoeh ne e Pöl. Ee to soe vaonöt pa hikta eën me a kaak ta tah, ke' onöt a ö nee se ip vamët e Pöl. Kuru ee to anoeh ne a ö nën se vaonöt a hi pee." ²² Ke susun apuh pa nap vëvënsun soe pan, "Koe a vatët ta meh te' a ö nën to soe ka neo' a tah va'ih." Pare' vanö hah en pa te' seka' pamëh.

Ee To Vanö E Pöl Manuh Pe Feliks A Te' Sunön

²³ Ke susun apuh pa nap vëvënsun vaoe en pa poa te' susun po te' vëvënsun, pare' soe pan, "Eöm pom se kon a 200 te' vëvënsun me a 70 te' to nönö ne po hös me o 200 te' to öt ne a ma peö, ko vamatop pa nö nös pa 9 kirök pa popoen. ²⁴ Eöm se vamatop a ma te' hös pe Pöl ne' se nö, paröm me vavih eah manuh pa te' sunön pa muhin va Jiutia' a ehneah e Feliks." ²⁵ E susun apuh pa nap vëvënsun to kiun o pëpa' to te' va non manih,

²⁶ “Eö' e Klödius Lisias to kiun nös o kiun manih pën Feliks a te' sunön, susun pa kaman.

“Potan a vih. ²⁷ O Jiu' to öt a te' vëh ko se ip vamët ee pe'. Ivëhkëk, eö' to taum pan, e' a te' va Room. Ivëh, ke eö', me a ma te' vëvënsun, emöm to nö voh manuh pee, pamöm öt këh raoe a te' vëh. ²⁸ Eö' to iu nat no' pa pusun in a soe vëh, nee to vateen poë, parö' me eah manuh po Vakum Te' Susunön po Jiu'. ²⁹ Eö' to hi raoe kee soe ka neo' a ma soe va pa taate' pee, ivëh, kee vate' poë pa hat. Ivëhkëk, eö' to hikta taum ta pah hat to antoen non a ö sa ip vamët eah, me vate' eah pa nohnoh. ³⁰ E' to te' man e non eö' to tēnan a ö no Jiu' to vamatop hah ne pa ip vamët poë, ivëh, kö' vanö nös eah manih pën. Eö' to ta' eo' pa ma napan varih to vate' poë po vahutët, a ö nee se nö nös manuh pën, ko soe ka oah a hat taeah ne' to nok.”

³¹ A nap vëvënsun to vatet ee pa soe pa te' susun apuh, pare me ee pe Pöl manuh pa vöön va Antipatris pa popoen. ³² Pa pöstakah po meoh poen o te' vëvënsun varih to suk ma' a hanan to hah vos ee vöön, ko te' varih po hös to me e Pöl pa vöön va Sisaria'. ³³ O te' vëvënsun varih po hös to vos e Sisaria', pare he' o kiun manuh pa te' susun pa kaman, pare vate' e Pöl pa matop pe'. ³⁴ A te' susun pa kaman to ëh vahik en po kiun, pare' hi e Pöl pan, “A muhin taeah nēn to tane' ma'.” Ke Pöl soe pan, “Eö' va Silisia'.” ³⁵ Ka te' sunön soe ke poan pan, “Eö' se tēnan o vahutët pën pa ö no a napan varih to vate' oah po vahutët se tavus ma'.” Pare' ta' o te' vëvënsun pe', pan ee se ut ne Pöl pa iuun apuh ep vavih nee to eok ke voh e Hëërot.

24

O Jiu' To Vate' E Pöl Po Vahutët

¹ O tönim poen to oah ee, ka Te' Susun po Te' Èsēs He', e Ananaës, me a ma pah te' susunön po Jiu' nö ee manuh Sisaria' me e voe to se va'aus raoe pa vate' e Pöl po vahutët, a ëhnaneah Tertulus. Ee to tavus e Feliks a te' susun pa kaman, pare taneo ee pa soe ke poë ataeah nee se vate' suk e Pöl po vahutët. ² E susun to vaöe e Pöl, ke' nö ma', ke Tertulus taneo en pa sirö'

e Pöl manih pa matan e Feliks, pare' soe pan, “Feliks, eën a te' sunön pemöm, eën to matop voh a no möm ka hik voh to vapus to te' non topninmöm, parën vatotoopin hah voh nom a ma hat to te' non pa ma vöön kurus. ³ Ivëh, ko kokoman pemöm vih rakah non pa ma kiu vih poë varih, kemöm vaeö rakah me nem oah.

⁴ Eö' to hikta iu vatöön vi ka nom oah, ivëhkëk, eö' to hi vakis nom oah, sēn ururuan a möm parën pēnton a soe kökööt pemöm. ⁵ Emöm to taum a te' vëh to tata-neo non sih a ma hat, pare' te' non sih pa kuin a ma vapus me a ma vaheheve manih pa napan varih o Jiu' me pa ma ö kurus manih po oeh. E' to këh voh a möm, pare' kunkuin o vakum vëh to vavatet ne e Ieesu' va Nasarët. ⁶ E' to punö' non pa rëh hop ma' a taate' hat vëh to mirö' a ma tah vapenpen manih pa koman a Iuun Hinhin Apuh pemöm, ivëh, kemöm öt tane' eah nēn, to vate' eah pa taate' koman pemöm. ⁷ Ivëhkëk, a te' susun apuh va pa nap vëvënsun e Klödius Lisias to nö ma', pare' eh rakah pa me ma' eah këh e möm. ⁸ Pare' soe ke ra napan to iu vate' ne poë po vahutët pa ep ka oah. Kēn se hi koman eah a ma tah möm to sirö' suk eah, ke' soe ka oah.” ⁹ O Jiu' me to va'aus ne a soe pe Tertulus pan, a ma tah varih ne Pöl to nok vamaman en.

E Pöl To Vaato Va'aus Hah Ea Matan E Feliks

¹⁰ Ka te' susun pa kaman vëknöm ke ma' pe Pöl pa koreneah pan, e Pöl se vaato, ke Pöl soe pan, “Eö' to nat e no', eën to te' voh nom a te' pēpēnton vahutët pa napan varih pa ma kirismas peo. Ivëh, ko kokoman peö' vih rakah non pa vaato va'aus hah ö'. ¹¹ Eën se nat koman va nom manih, o havun me o pöök poen to oah en, ne eö' to nö ma' manih Jerusalēm pa vasunön e Sosenēn. ¹² O Jiu' to hikta ep a neo' to vaato vasuka' me voh no' ta pah te' koman a Iuun Hinhin Apuh, me a ö nee to hikta ep a neo' to kuin o vapus manih koman iuun hinhin sone', me manih koman a vöön apuh vëh. ¹³ Ka soe vëh nee to vate' suk a neo' po vahutët, e' to hikta te' non ta pusun eah. Ivëh, kēn se nat nom, a soe pamëh to hikta te' man rakah non.

¹⁴ Ivëh, keö' iu soe ka no' oah a soe vëh, 'Eö' to vasunön rakah no' sih e Sosoenën pe sipunmöm, me eö' to te' va'peh me no' o kum te' va po vaman to vatet ne a Hanan pe Ieesu', e' o vakum pamëh nee to soe pan e' o vakum vapikpiuk. Ivëhkëk, eö' to vaman avoe' e no' pa ma soe to te' non po Vavaasis pe Mosës, me a ma Vavaasis no te' vanënën soe to kiun voh. ¹⁵ Eö' to vaman ko anoeh no' e Sosoenën se vato' hah a nap mët, a napan poë varih no a pop pee to te' vih non va'peh me a nap hat. O te' varih to vate' a neo' po vahutët to vaman ne ko anoeh me ne e Sosoenën se nok va i raeo nën. ¹⁶ Ivëh, ko kupu peö' punö' rakah non sih pa ma poen kurus pa hara' vavih, ko te' maaka rakah e non manih pa matan e Sosoenën, me manih pa matëëra ma napan kurus.

¹⁷ Eö' to te' ke voh no' ma' a vöön Jerusalëm pa ma meh kirismas. Eö' to nö hah ma' pa napan peö' to te' ma' a ma moni' pa va'aus o te' varih to kökööt ne, me a nok o vaës po vöna' manih pe Sosoenën. ¹⁸ Eö' to nönö voh no' pa Iuun Hinhin Apuh to vatet no' a taate' ësës vöna' marën a tavus vavoon hah manih po epep pe Sosoenën. Kee ep ka neo' nën a hikta nap peo to te' voh ne, me a hikta napan to vatoe'nën vah ne. ¹⁹ Ivëhkëk, a ma to Jiu' va pa muhin va Esia' to nö ma', pare öt a neo'. A ma napan poë varih se keh te' ne manih, e' to vih non pee se nö ma', pare vatët a oah a hat taeah nö' to nok. ²⁰ E' to vih non pa napan varih to sun vatët ne pea se soe koman ka oah a hat taeah nö' to nok pa ö nö' to sun voh no' pa matëëro Vakum Te' Susunön po Jiu'. ²¹ E' to te' non a pah soe ro nö' to soe voh pa ö nö' to sun no' pa matëëre. Eö' to soe pan, 'Eö' to vaman no' a nap mët se to'to' hah ee.' E' kovëh a tah nee to vate' suk a neo' po vahutët."

²² E Feliks, a te' to nat vavih non o vaman me a taate' no a napan po vakum va po vaman to vatet ne a Hanan pe Ieesu', pare' iu vahik e non po vahutët, ko soe ke ro Jiu' pan. "Öm se anoeh nem e Klödus Lisias e susun apuh pa nap vëvënsun se nö ma', kö' vatotoopin ka neöm a tah va'ih." ²³ E' to ta' e susun po te' utut pa vaho' e Pöl pa iuun nohnoh, ivëhkëk, e' se nat non vëhva' vi non poan, ko nat non soepip a ma vakamö' pe

Pöl pa nö ma' pa va'aus poë, ko he' eah a ma tah ne' to kökööt non.

E Pöl To Sun Matan E Feliks Me Drusila'

²⁴ A ma si' poen to oah ee ke Feliks nö ma' pen e köövo pe' Drusila', a mu Jiu'. E Feliks to vaoe e Pöl ko tēnan non po vahutët pe', e Pöl to soe ke raeo pon a taate' va po vaman, manih pe Ieesu' Kristo. ²⁵ E Pöl to vavahutët avoe' suk e non pa taate' totoopin, me a taate' natsean me a ö ne Sosoenën se kiiki amot a ra po vahutët, ke Feliks a naöp, pare' soe pan, "Eën se nö eom. Eö' se vaoe amot hah nös oah, pa ö sö' iu no'." ²⁶ Manih pa ma poen varih e Feliks to anoeh non e Pöl se he' poan tah moni', ivëh, ke' vavaoe vatëh non e Pöl, ko vaato me non poan.

²⁷ O pöök kirismas to oah ee, ke Porsius Festus kon en pa tasun pe Feliks vamanih pa te' susun pa kaman pa muhin va Jiutia'. E Feliks to iu non o Jiu' se vaeö ne poë, ivëh, ke' koe en pe Pöl, ke' te' e non pa nohnoh.

25

E Pöl To Tavus E Sisa'

¹ O poen ne Festus to tavus a te' susun pa kaman manih pa muhin va Jiutia', pare' nö ko te' non vöön Sisaria' a vöön, va pa muhin Jiutia'. O kukön poen to oah, ee ke' tane' nën, pare' nö Jerusalëm. ² O te' susunön ësës he', me a nap susunön po Jiu' to nö ma' manih pe', pare vateen e Pöl pa hat, ko hin vakis e Festus se va'aus raeo ko soe pan, ³ "Eën se vanö rakah ma' e Pöl manih Jerusalëm." Suk, ee to iu ip vamët ne e Pöl manih hanan. ⁴ Ivëhkëk, e Festus to piun, pare' soe pan, "E Pöl to te' non pa nohnoh manuh Sisaria', e' hikta te' rë non, kö' nö hah manuh Sisaria'." ⁵ Ivëh, ka ma pah te' susunön peöm se nö va'peh me a neo' ko sirö' a te' pamëh po vahutët manuh Sisaria', pa ö ne' se keh nok vahat voh en ta pah taeah."

⁶ E Festus to te' non Jerusalëm po meh tönim me o kukön poen ke' o havun poen, pare' nö hah en manuh Sisaria'. Po meoh poen, e Festus to iho' en pa ö ihiho' pa te' kiiki vahutët, pare' ta' en pa ö see me ma' e Pöl. ⁷ E Pöl to nö ma', ko Jiu' varih to kunah tane' ma' Jerusalëm nö ma', pare tapön tavi poë, pare vateen e Pöl, ko soe pan e' to nok

vahat voh a ma tah peo. Ivëhkëk, ee to hikta onöt ne a vataare e Festus vamanih pa ma soe pee to te' man non. ⁸ Ke Pöl to vaato va'aus hah eah ko piun raoe, pare' soe pan, “Eö' hikta nok ta pah hat manih pa Taate' po Jiu', me pa Iuun Hinhin Apuh, me manih pe Sisa' a te' sunön pa kaman va Room.”

⁹ E Festus to iu vamanman non o Jiu' se iu ne poë, ivëh, ke' hi e Pöl pan, “Eën to iu pö' e nom pa nö Jerusalëm, kö' se tēnan o vahutët pēn nēn, ha?”

¹⁰ Ivëhkëk, e Pöl to soe vamanih pan, “Eö' to iu rakah no' pa nö ko sun pa iuun pēpēnton vahutët pe Sisa' manuh Room, ivëh, ke Sisa' koman se pēnton o vahutët peö'. Eö' to hikta nok tah hat manih po Jiu', eën to nat koman e nom. ¹¹ Eö' se voh keh nok eo' tah hat, to onöt non a ö sö' mēt, e' to vih e non. Ivëhkëk, e' se keh hikta te' man non pa soe vëh nee to sirö' suk a neo', a hikta te' se vate' a neo' pa koreere. Eö' to iu no' e Sisa' se pēnton o vahutët peö'.” ¹² Ke Festus vaato vamomoaan me o te' varih to nat rakah ne pa ma taate' va Room, pare' soe ke Pöl pan, “Eën to iu nom e Sisa' se pēnton o vahutët pēn, ha? Ivëh, kēn se nö eom manuh pa ep pe Sisa'.”

E Festus To Vamaaka Ke Agripa' Pen E Bernaësi' E Pöl Eteh

¹³ A ma poen to oah ee, ka te' sunön e Agripa' pēn e vameneah Bernaësi' to nö ee ma' Sisaria' pa ep e Festus pa vavaeö va'peh me poë. ¹⁴ Ee to te' varë ee, ke Festus soe vamaaka ken pe Agripa' po vöhio' pe Pöl. E' to soe pan, “A pah te' to te' non manih ne Feliks to vanö voh pa nohnoh, ke' te' e non kuru vëh. ¹⁵ Po poen nö' to te' voh no' ma' Jerusalëm ko te' susunön esēs he', me a nap susunön po Jiu' to vateen poë pa ma hat, pare hin vakis a neo' pa vateen eah pa hat. ¹⁶ Ivëhkëk, eö' to piun raoe pan, ‘Emöm a napan va Room to hikta te' nem a taate' va pa noh a te' po uris eh e' he hikta te' po vahutët. A te' to te' po vahutët se sun matan a napan varih to vate' poë po vahutët, ke' se va'aus hah ea pa vaato suk a hat vëh nee to vateen poë.’

¹⁷ Ivëh, ko poen nö' to tane' ma' Sisaria', eö' to hikta vaoah ta ma poen peo, ahik, po meoh poen eö' to iho' koman a iuun

kiiki vahutët, parö' ta' raoe a me ma' a te' pamëh. ¹⁸ Ka ma napan varih to vate' poë po vahutët sun, pare hikta soe a ma hat ne' to nok vamanih pa ö nö' to koman va no'. ¹⁹ Ee to vaato vaheve koman me ne pe Pöl, suk o vaman koman pee, me o vavaasis va pe Ieesu' vëh to mēt voh en. Ivëhkëk, e Pöl to sosoe ke non raoe a ö ne' to te' to'to' e non. ²⁰ Eö' to iu vaiu voh no' a pusun in a soe pamëh, ivëhkëk, eö' to hikta onöt voh no', ivëh, kö' hi voh e Pöl a nö manuh Jerusalëm, kö' se tēnan o vahutët pe' nēn pa ma hat nee to vateen poë. ²¹ Ivëhkëk, e Pöl to soe a ö ne' to iu te' non pa nohnoh, ko anoeh non a ö nö' se vaiu ta hanan ko vanö eah pa te' sunön e Sisa', ke' tēnan o vöhio' pe'.”

²² E Agripa' to tēnan a soe pe Festus, pare' soe pan, “Eö' to iu tēnan koman e no' po vöhio' pe'.” Ke Festus piun poan pan, “Eën se tēnan eah sinup, e' se vahutët ka oah.”

²³ Po meoh poen, a ma te' to he' vaeö e Agripa' pen e Bernaësi' pa ö nee to pipiu nö ne a ma tah, me a ö nee to pipino' vovoh nö ne. E Agripa' pen e Bernaësi' to ohop a ma ohop vihvih pee, pare ho ee pa iuun pēpēnton vahutët va'peh me o te' susun va pa nap vëvënsun me a nap susunön va pa vöön pamëh. Ke Festus ta' o te' vëvënsun, kee me ho ee ma' pe Pöl. ²⁴ Ke Festus soe pan, “Te' Sunön Agripa', me a ma vu susunön to te' va'peh me a no möm, eöm to ep e nem pa te' vëh. O Jiu' varih Jerusalëm, me a ma te' to iho' nem manih, to vateen voh a te' vëh a ma hat. Ee to taoa ee, pare hin vakis voh a neo' a ö no a te' vëh se mēt, e' hikta se te' to'to' non. ²⁵ Ivëhkëk, eö' to hikta taum tah pah hat to onöt non a ö ne' se mēt. E' to iu ep koman non e Sisa', ke Sisa' se tēnan o vahutët pe'. Ivëh, kö' vaonöt no' eah pa ep e Sisa'. ²⁶ Ivëhkëk, eö' to hikta maaka no' a soe taeah to onöt non a ö nö' se kiun to kiun, ko vanö ke a te' sunön pea. Ke' se nat non, suk ataeah kee vate' a te' vëh po vahutët. Ivëh, kö' me ma' eah manih pēn a Te' Sunön Agripa', me eöm a napan varih. Ea se pēnton vavih a soe pe' kö' se taum tah soe nö' se kiun. ²⁷ E' to hikta te' totoopin non pa ö sö' vanö a te' nohnoh, eö' he hikta soe vamaaka na a hat taeah nee to vate' suk poë po vahutët.

26

E Pöl To Vaato Va'aus Hah Ea Manih Pa Te' Sunön E Agripa'

¹ E Agripa' to soe ke Pöl, “Eën to te' e nom o soe vaonöt pa vaato va'aus hah eo.”

Ke Pöl kë a koreneah, pare' soe vamanih pan, ² “Te' Sunön Agripa', e' to vih rakah pa ö nö' se vatvus a soe peö' manih pën pa ma tah varih no Jiu' to vate' suk a neo' po vahutët. ³ Eën to nat vavih e nom pa taate' po Jiu', me a ma tah nemöm o Jiu' to vaato vaheve suk nem. Ivëh, kö' hi a oah sën te' vatö nom ko tēnan a neo', parēn koe a rēs.

⁴ O Jiu' kurus rakah to nat e ne pa pop peö', pa ö nö' to te' seka' voh no', ee to nat tane' ne ma' po vamomoaan pa ö nö' to te' voh no' manih pa vöön peö', me manuh Jerusalēm. ⁵ Ee to nat tamooaan voh e ne peö', ivëh, kee se keh iu ne, ee se soe tavus koman a tah pamëh. Eö' to vavatet voh no' o kum po Parësi', eö' he a koa' ka ma taate' poë varih to hiva', ko upöm Jiu' pemöm hikta te' me ne a taate' kikis pamëh. ⁶ Ka kuru vëh, eö' to sun no' manih nee to vate' ee peö' po vahutët, suk eö' to vaman ko anoeh no' e Sosoenën se nok a tah pa ö ne' to soe vaman ke voh a kë sipuura. ⁷ A soe vaman vëh no havun me o pöök vute' pemöm to vaman voh ne, pare anoeh ne ko hinhin voh ne e Sosoenën pa ma popoen, me pa potan. E' a anoeh peö' ivëh, Te' Sunön, no Jiu' to vateen suk voh a neo' pa hat. ⁸ Suk ataeah po', ke eöm o Jiu' to hikta vaman nem a ö ne Sosoenën se kuin hah a nap mët?

⁹ Moaan voh eö' me to kokoman no' pan, eö' to se nonok voh no' a ma tah marēn a vöknah a ehnan e Ieesu' va Nasarët. ¹⁰ Eö' to nonok vavoh no' nēn manih Jerusalēm. Eö' to kon voh a soe vaonöt manih po te' susunön ësēs he', parö' vanö voh a nap peo to vaman voh e Ieesu' pa nohnoh. Eö' to te' hop voh no' pa napan varih nö' to vapöh kokoman me no' a ö se ip vamët o te' varih to vaman ne Ieesu'. ¹¹ Tamooaan voh eö' se ho koman a ma iuun hinhin sone' pa ötöt a ma te' va po vaman, ko vate' raoe pa hat, me ta' a ö nee se vonih o vaman pee. Eö' to heheve rakah voh no' raoe, parö' vovos suk voh e no' po te' poë varih pa ma vöön pee koman a ma meh muhin.

E Pöl To Vahutët A Ö Ne' To Panih, Ko Tavus A Te' Va Po Vaman

¹² E Pöl to vaato e non ko soe pan, “Eö' to kokon voh no' o soe vaonöt manih po te' susunön ësēs he' pa nö manuh vöön Damaskas marēn a ötöt a napan to vaman ne Ieesu'. ¹³ Manih voh hanan Te' Sunön, pa topnin potan rakah, eö' to ep in o tēkrea o maaka to te' oah e non pa potan to tane' ma' manuh akis to kopös a neo', me a napan varih möm to nönö va'peh vah nem. ¹⁴ Emöm kurus to vu' em po oeh, kö' tēnan a te' to vaato ma' po to Hibru ko soe pan, ‘Söl, Söl, suk ataeah kën mimirö' a no neo'? Eën to pēnton varo a soe peö', a taate' pamëh to te' va non manih pën to tuktuk hah a nom, ko vakmis eo.’ ¹⁵ Eö' to hi na pan, ‘Eën eteh, Apuh?’ Ke Apuh soe ma' pan, ‘Eö' e Ieesu', nēn to mimirö' nom. ¹⁶ Ivëhkëk, eën se sun, eö' to tavus a oah, ko vate' oah a te kikiu peö'. Eën se vatvus manih pa ma napan a tah nēn to ep manih peö' kuru, me a ma tah nö' se vataare amot a oah. ¹⁷⁻¹⁸ Eö' se kon hah këh oah pa napan va Israël, ee ro te' koman pën. Eö' se vanö oah manih pee, me o te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', marēn a kap a ma matëere, kee panih këh a taate' popoen ko taneo pa nok a taate' maaka. Ee se këh ma' o kikis pe susun po ora' hat, pare te' ne paan o kikis pe Sosoenën. Ivëh, kö' se ihan anoe a ma hat pee, suk ee to vaman a no neo', kee se te' va'peh me ne a ma napan varih to vaman a no neo', ee a ma napan koman peö'.”

E Pöl To Vahutët Ke Agripa' A Kiu Ne' To Nok Voh

¹⁹ E Pöl to vaato e non ko soe pan, “Te' Sunön Agripa', eö' to hikta tēnan varo voh a soe pa te' vëh nö' to ep koman a tata to tane' ma' pa vöön va kin. ²⁰ Vamomoaan, eö' to vatvus a soe manih Damaskas, parö' nö manuh Jerusalēm, me pa ma vöön kurus po Jiu', me pa napan to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Eö' to vatvus a soe va pa ö nee se panih ko këh a ma taate' hat ko he' rea pe Sosoenën, pare nok a tah to vataare non a ö nee to panih. ²¹ Eö' to vatvus no' a soe pamëh. Ivëh, ka manih koman a Iuun Hinhin Apuh o Jiu' to öt ee peö', pan ee se ip vamët ee peö'. ²² E Sosoenën to va'aus voh

a neo', ke' tavus en ma' kuru, ivëh, kö' sun no' manih kuru vëh pa vatvus ke ra napan a soe, ma moeh te' akuk, me a nap susunön. Eö' hikta vavatus no' tah soe voon, ahik, a soe vëh moaan voh no te' vanënën soe, me e Mosës to soe voh a ö se' tavus. ²³ Ee to soe vavoh manih, pan e Kristo se te' o kamis, pare' mët, ko momoan ke ra ma napan pa sun tane' hah po vapeepe, ko te' to'to' tamoan e non. E' se vatvus a taate' maaka manih pa napan va Israël, me a napan varih to hikta te' ne ro Jiu', pan e' se kon tane' hah raoe pa hat.”

²⁴ E Pöl to soe vamanih, ke Festus kokoe' töön en pe Pöl ko soe pan, “Pöl, eën to papön! O nat apuh pën to vapapön voh en pën!” ²⁵ Ivëhkëk, e Pöl to piun, pare' soe pan, “Te' susun Festus, eö' hikta te' papön no'! Eö' to te' me no' po kokoman vih, ko vaato no', ka ma tah varih, ee to para' man. ²⁶ Te' Sunön Agripa'! Eö' hikta nanaöp no' pa vaato me a oah, suk a ma tah manih. Eö' to nat e no', eën to nat e nom pee, suk a ma tah varih to hikta tatanok vakooan voh non. ²⁷ Te' Sunön Agripa', eën to vaman e nom pa ma Vavaasis po Te' Vanënën Soe, ha? Eö' to nat e no', eën to vaman e nom!”

²⁸ Ke Agripa' soe ke Pöl, “Eën to koman kës nom pan, o vaato kökööt pën manih peö' to onöt e non pa ö sö' tavus eö' a te' va po vaman ko vatet e Ieesu', ha?”

²⁹ Ke Pöl piun, pare' soe pan, “O vaato pea se keh te' kökööt e non, ke' to rë, e' to vih avoe' e non. Eö' to hinhin suk e no' pën, me a napan kurus varih manuh pe Sosenën pan, eöm se tēnan a neo', ko tavus o te' to vatet nem e Ieesu'. Ivëhkëk, eö' hikta iu no' a ö see nohtöön a neöm po uris eh, ko vate' pa nohnoh!”

³⁰ A Te' Sunön, me a te' susun pa kaman, me e Bernaësi', me a napan varih nee to pët te' ne to sun ko tavus ee. ³¹ Pare vavasoe koman tavus nö e ne pan, “A te' vëh to hikta nok ta hat to onöt non a ö se' mët, me pa nö pa nohnoh.” ³² Ke Agripa' soe ke Festus pan, “A te' vëh na se varakah ee pe', pa ö se' hikta hin voh a ö ne' to iu rakah non pan, e Sisa' se tēnan o vöhio' pe'.

27

A Nap Vëvënsun To Tok Me E Pöl Po Parö'

Ko Nö Room

¹ Ee to soe vaonöt ee pemöm, eö' e Luk se nö va'peh me e Pöl po parö', manuh muhin Itali'. Ee to vaho' o soe vaonöt manih pe Julius pa ö se' matop non e Pöl, me a ma meh te' nohnoh pa ö see tok po parö'. E Julius a te' susun pa 100 te' vëvënsun to tane' no ma' pe Sisa'. ² Emöm to tok po parö' va Adramitium pamöm nö em. O parö' pamëh se oho nö pa ma vöön to te' non pa muhin va Esia'. E Aristakus, a te' va vöön Tesaronaëka' pa muhin Mësadonia', nemöm to nö va'peh. ³ Po meoh poen emöm to vos vöön Saëdon, ke Julius nok vavih e Pöl pa ö ne' to vaonöt eah se nö ko ep a ma vakamö' pe', kee he' poë a ma tah ne' to kökööt e non. ⁴ Emöm to kēh em pa vöön Saëdon, ko parö' hikta onöt non a nö vavih, pe' a tuvuh to apuh, ivëh, ko parö' nö vame en pa To Saëprus. ⁵ Emöm to nö totoopin em pa tahi' va Silisia' me Pamfilia', ko tavus em vöön Maëra' pa muhin Lisia'. ⁶ Manih Maëra', e susun pa nap vëvënsun to nat en po parö' va vöön Alëksëndria' to nö non Itali', kemöm peah em nën.

⁷ O parö' vëh möm to te' nem to nö en to hikta vëvëhö' non, suk a tuvuh to matan ma' o parö', ka nö vavaapun e non. Ivëhkëk, a nap kiu po parö' to kiu vëhva', kemöm vos em vöön Nidas. A tuvuh to matan a möm kemöm hikta onöt nem a nö pet, ivëh, ko parö' nö vame manih pa To Krit vatët non manih Salmone to vame kēh a tuvuh. ⁸ A nap kiu po parö' to kiu vakis rakah ee, ko parö' kokoe sinten nö e non pa tahi' va Krit. Emöm to vos em pa ö nee to poka' ne a Ö Totomin Vih Oho Po Parö'. E' hikta te' varo kēh non a vöön Lasea'.

⁹ Emöm to te' em pa ma si' poen nën, ke' tavus en pa ö no a tahi' to moovi non to hik en. Ke' öök en pa poen no a tahi' hikta moovi non po parö' se nö, ivëh, ke Pöl kömköm raoe pan, ¹⁰ “Ea se keh nönö avoe' e no, ea se taum vahat manih tahi', a ma moeh kako' varih komön o parö' se ro ee, ko parö' tatakök en, ea tome' mëtmët vahik ee koman tahi'.” ¹¹ Ivëhkëk, e susun pa nap vëvënsun to vaman en pa soe pe tövavanö o parö', me e tövaneah, ko pēnton varo en pa soe pe Pöl. ¹² A ö vëh hikta te' vih non pa ö no parö' se vame kēh non a ivat, ke' antoen

non a ö no a ivat se hik en. Ivëh, ko te' kurus varih koman o parö' to vaonöt ee pa nö, ko vos manuh Finiks ko te' ne nën pa ma poen pa tuvuh apuh. Finiks, e' a ö oho vame po parö', to te' ke non ma' pa papkiruk in a To Krit pa ö no potan to kukunah ke non.

A Tuvuh Apuh Manih Tahi'

¹³ A si' tuvuh to tane' ma' pa papkiruk to hikta te' eh non to ip ma', ka napan koman ee pa ö se nö. Ivëh, kee rëh peah a anka' in o parö', ko parö' kokoe sinten nö e non pa tahi' va Krit. ¹⁴ Ivëhkëk, e' to hikta te' varë, ka ivat a pah apuh to ip ma' nee to poka' ne a ivat va pa papmatö to tane' ma' pa meh papan in a To va Krit. ¹⁵ A tuvuh to te' vavah en po parö', ka nap kiu hikta onöt ne a piun hah o parö', ivëh, kee koe ke pa tuvuh po parö'. ¹⁶ Emöm to koe vame pa To Kauda', pe' a tuvuh to apuh, ivëh, kemöm eh rakah em pa rëh peah o parö' sone' to ënpan nem a tuvuh se mirö' en. ¹⁷ A nap kiu po parö' to rëh peah ee po parö' sone', ko nohtöön ee pe' po uris manih po parö'. Pare noh tavi avoes ee po parö' pa ma uris, suk ee to naöp ne pan, o parö' to me' takök. Ee to naöp rakah e ne pan, o parö' to me' peah a mës va sinten tahi' va Afrika'. Ivëh, kee vöknah ee pa ma rara varih po parö', ka tuvuh va'o en po parö'. ¹⁸ A tuvuh me a supa apuh to te' avoe' e non, ivëh, ko meoh poen pa pöstakah nee to vöknah ee pa ma moeh tah këh o parö'. ¹⁹ Po meoh poen no a nap kiu to naöp, pare viivi ee pa ma rara me a ma meh tah va po parö'. ²⁰ A ma poen peo to oah nemöm to hikta ep in a potan me o vesun, ka tuvuh he te' avoe' e non. Ivëh, kemöm hikta koman nem a ö semöm te' to'to' hah nem.

²¹ A ma poen peo no a napan to hikta ënaëen ne, ivëh, ke Pöl sun ko soe ke raoe pan, "Eöm a ma napan to te' nem manih, eöm se keh tēnan voh a soe peö', ka te' no ma' pa To va Krit, ea hikta se taum vahat va no manih me a ma moeh tah hikta se ro ne. ²² Ivëhkëk, eö' to soe vakis keo' peöm, eöm se te' me nem o kokoman tö, suk ataeah, a hikta paeh va pea se mët, o parö' varoe se ro en. ²³ Eö' a te' pe Sosenën vëh, nö' to vasunön no' sih, pa poen no a ankerö' pe' to nö ma' peö' ko soe pan, ²⁴ 'Pöl, koe a naöp! Eën se nö ko sun eom pa matan e Sisa'. E

Sosenën to tēnan en po hin pën me a ma napan to te' me ne oah komön o parö' vëh, a hikta paeh peöm se mët." ²⁵ Ivëh, ke eöm se koe a naöp, suk eö' to vaman no' e Sosenën se nok a tah vamanih pa ö ne' to soe va ka neö'. ²⁶ Ivëhkëk, ea se koe o parö', ke' nö ko takin pa to."

²⁷ A tuvuh to va'o en po parö' möm to te' nem, e' o havun me o taana' poen poë varih nemöm te' em koman a tahi' apuh nee to popoka' ne Mediterenian. Pa topnin poen no a nap kiu po parö' to koman e ne pemöm to öök vatët em po oeh. ²⁸ Ee to vöknah o uris vavatoe pa ep pa ruruvun in a tahi', ko taum pan, a ruruvun to 40 mita' non. Ko hikta te' varë, pare vatoe hah ee, ko taum a ruruvun pa tahi' to 30 mita' non. ²⁹ Ee to naöp me ne po parö' to me' peah o vös, ivëh, kee vöknah tane' kusin o parö' a taana' anka'. Pare hinhin ne pan, a muhin se takah vëhö' ma'. ³⁰ A nap kiu to iu rusin këh e ne po parö', ivëh, kee vöknah o parö' sone' manuh tahi' to piuk pan a ma anka' nee to vöknah ne manuh po matön o parö'. ³¹ Ivëhkëk, e Pöl to soe ke susun pa nap vëvënsun, me a nap vëvënsun pan, "A ma te' varih se keh hikta te' ne komön o parö', a, eöm se ro kurus em." ³² Ivëh, ka nap vëvënsun moes kurus ee po uris vëh to nohtöön non o parö' sone' ke' vu' tahi' ko o en.

³³ A si' ö ka potan pa en ma', ke Pöl soe ken pa napan pa ö se ëen ta taëen, e' to soe pan, "Eöm to te' akuk em po havun me o taana' poen ka ma komëneöm hikta te' vavih non, paröm hikta ënëen nem ta ma taëen. ³⁴ Ivëh, kö' soe vakis ka neöm, ëen öm ta ma taëen ko mahun ka sionineöm se eh hah. Eöm tēnan e nem eh? Eöm kurus se te' vavih e nem, a hikta paeh va peöm se ro." ³⁵ E Pöl to vaato vahik en ko kon a taëen, pare' soe vavihvih ke Sosenën pa matëere, ko kök, pare' taneo ëen en. ³⁶ Ivëh, ko kokoman pee vih en, kee kurus taneo ee pa ëen. ³⁷ Emöm o 276 te' to te' nem komön o parö'. ³⁸ Ee kurus to ëen vamhun ee, pare viivi ee pa ma meh pëk taëen manuh tahi', suk o parö' se te' are non.

A Supa To Kökök O Parö'

³⁹ A unöh to kopös en pa potan, ka nap kiu po parö' hikta inan vamaaka ne pa

sinten tahi' vëh nee to te' ne. Ivëhkëk, ee to ep in a ö to onöt e non po parö' se ho vatët en nën, pare' te' non o kösan vih. Ee to koman ee pa vatkin o parö' nën. ⁴⁰ Ee to moes kurus a ma uris in a anka', ko pure' o uris vëh to nohtöön non a tah to ririh non o parö', pare vapeah ee po rara vëh matan o parö', pan a tuvuh se te' takin o parö' manuh sinin. ⁴¹ Ivëhkëk, o matan parö' to peah vö'pë en po vösvös topnin tahi'. O matan parö' to te' vakis e non po vösvös. Ka supa susupatön e non ma' pe', ke' tatakök en.

⁴² A nap vëvënsun to te' me ne po kokoman va pa ip vamët o te' nohnoh, pe' ee tome' aka' takin, pare rusin. ⁴³ Ivëhkëk, e susun pa nap vëvënsun to iu va'aus non e Pöl, ivëh, ke' soepip en pa ip ro te' nohnoh. Pare' soe varu' ke a ma te' varih to onöt ne pa aka' a ö se surap tahi', pare aka' takin vovoh. ⁴⁴ Ko te' kurus varih se suk, ee se vaket nö ne pa ma tanaon tatakök këh po parö', pare aka' takin. E' va'ih a ö nemöm to takin vavih vah vavoh.

28

E Pöl To Vos En Pa To Malta'

¹ Emöm to takin vavih em sinin, ka napan va pa to pamëh soe ka möm a ö nemöm to te' e nem Malta'. ² A napan va pa vöön pamëh to pah va'aus vavih ee pemöm, a uhön to nusnus non ka muhin tuvuh vörep, ivëh, kee vaës ka möm a sura' möm se ma'kis. ³ E Pöl to kokon non a ma ö sura' to vaës, ka kuru' tavus ma' to hara' o sura', ko kot en pa koren e Pöl ko han e non. ⁴ A napan varih vöön to ep a kuru' to han non pa koren e Pöl, pare soe ke ra ma meh pee pan, "A te' vëh, e' a te' ipip te' to hikta mët ma' manih tahi', ivëh, ke sosoenën a ëhneah A Taate' Vih hikta se nis non poan ke' te' to'to' non." ⁵ Ke Pöl mitök en pa kuru' manuh po sura', a hikta henen rivon a kuru' manih pa koreneah. ⁶ A napan to ut ne, pan a koreneah se sup, me e' se vu' en a mët manuh po oeh. Ivëhkëk, ee to anoeh varë ee, ko hikta ep in ta tah to tavus manih pe'. Ko kokoman pee panih, kee soe pan, "E' a pah sosoenën!"

⁷ A ö oeh to te' non pa vöön pamëh ne Publius a te' apuh va pa to pamëh to vaneah non. E voe pamëh to vaoe a möm

manuh pa iuun pe', ko matop vavih e non pemöm komön o kukön poen. ⁸ E taman e Publius to koroh non tevan to hara' non a hiinana me a to. Ke Pöl nö manuh pe' ko vaho' a koren manih pe', ko hin va'aus en pe' ka hiinana me a to hik hah këh ee pe', ke' vih hah en. ⁹ A te' pamëh to vih hah, ka ma meh te' va pa to pamëh to hara' ne a ma kamis, ee me to nö ee ma' manih pe Pöl ke' vavih hah en pee. ¹⁰ A napan va pa vöön pamëh to matop vavih e ne pemöm, pare he' va'aus a möm pa ma tah möm to kökööt nem. Ko poen nemöm se nö em, ee to he' a möm a ma tah nemöm to kökööt nem, kemöm vatok manih po parö'.

E Pöl To Tane' Malta' Ko Vos Room

¹¹ Emöm to te' em pa kukön sivö manih pa To va Malta', pamöm tok po parö' va Alëksëndria' to te' voh non Malta' po poen no a tuvuh apuh to ipip non. Manih po matan in o parö' a poa tanö' nës pe sosoenën Kësta', me Poluks to te' ne. ¹² Emöm to nö ko vos em vöön Sirakius, ko te' em nën po kukön poen. ¹³ Ko tane' Sirakius ko nö pamöm vos em vöön Regium. Po meoh poen a tuvuh to ip ma', ko vapöök poen emöm to vos em pa ö oho po parö' a ëhnan a vöön pamëh Puteoli'. ¹⁴ Manih Puteoli' nemöm to taum a ma napan va po vaman nën, kee hi a möm pa te' va'peh me raoe po pöh nënkikiu. Vasuksuk, emöm to suk a hanan to vos non vöön apuh vëh Room. ¹⁵ A kën kea va po vaman to te' ne Room to tēnan a ö nemöm to nö ma', pare öhön ee ma' pemöm manih pa Ö Totoaan Va Apius me a meh vöön nee to popoka' ne a Kukön Iuun Ananoeh Te'. E Pöl to ep raoe, pare' kon kikis hah en, pare' vavihvih ke Sosoenën.

E Pöl To Vos En Room

¹⁶ Po poen nemöm to vos em vöön Room, ka kaman vaonöt ken pe Pöl pa ö ne' se te' koman non pa iuun, va'peh me a te' utut to ut non poan. ¹⁷ O kukön poen to oah ee, ke Pöl vaoe en pa ma te' susunön po Jiu' manih Room. Ee to tönun ee ma', ke' soe ke raoe pan, "Kën kea peö', eö' hikta nok voh ta hat to vöknah non a napan pea me a taate' na to kon tane' voh pa kën sipuura. Ivëhkëk, a nap susunön po Jiu' to vanö voh a neo' pa

nohnoh manuh Jerusalëm, pare vanö pet ee peö' manuh pa koreera nap susunön pa kaman va Room varih to te' ne manih pa muhin va Jiutia'. ¹⁸ Ee to hi a neö' a ma hi, ko iu vahah e ne peö', suk ee to hikta taum ta pah hat nö' to nok, to onöt non a ö sö' mët. ¹⁹ Ivëhkëk, o Jiu' to rës voh e ne, ivëh, kö' hin a ö no a te' sunön e Sisa' se tēnan o vöhio' peö'. Eö' hikta te' no' ta tah nö' se vate' suk a ma napan peö' po vöhio'. ²⁰ E' va'ih a pusun in a vaoe peö', marën a soe vanat a neöm. Eö' to te' no' pa nohnoh, suk a te' vëh e Ieesu' ne ea a napan va Israël to vaman no, para anoeh voh no.

²¹ A nap susunön po Jiu' to soe ke Pöl pan, “Emöm hikta kon to pöh kiun no a to Jiu' to vanö ma' suk eën, me a hikta te' to vahutët ka möm ta tah hat manih pën. ²² Ivëhkëk, emöm to iu tēnan nem po kokoman pën, pa tah sën soe. Emöm to nat e nem, pa ma vöön kurus a napan to rës e ne po vakum voon vëh, nën to te' hop nom nee to popoka' ne a Hanan pe Ieesu'.

²³ Ivëh, kee vate' ee po pöh poen vatönun pee, ka nap peo rakah to nö ma' pa iuun vëh ne Pöl to te' non. Taneo non pa pöstakah ko öök non pa matanpoen e Pöl to vamaaka ke non raoe a Matop Vih pe Sosenën. E' to kon tane' a soe po Vavaasis pe Mosës me o Vavaasis po Te' Vanënën Soe, pa kunkuin o kokoman pee, pan ee se vaman e Ieesu'.

²⁴ A ma paeh to vaman ee pa soe pe Pöl, ivëhkëk, o meoh upöm a hik. ²⁵ Ivëh, ka napan varih to hikta vapöh kokoman ne nö ee e Pöl he he' momoan en pee pa soe pa ö ne' to soe pan, “A Tuvuh Vasio' to soe voh ken pa kën sipuura manih pa rivoton a te' vanënën soe e Aisaäa'. ²⁶ Pa ö ne' to soe pan, ‘Nö, parën soe ke a napan varih,

Eöm se pënton,

paröm pënton vatëh e nem,

ivëhkëk, eöm hikta se maaka nem.

Eöm se ep,

paröm ep vatëh e nem,

ivëhkëk eöm hikta se ep nem.

²⁷ Suk ma kupu pa napan to vösvös,

ka tenëere to rës e ne pa pënton tah soe.

Ka matëere makus e non.

Ee tome' ep ta tah.

A tenëere tome' pënton ta tah.

O kupu pee to me' maaka in ta tah.

Kee tarih hah ma' manih peö'.

Kö' vavih hah raoe.

E Sosenën to soe va nën.' ” *Ais 6:9-10*

²⁸⁻²⁹ Ivëh, ke Pöl soe pan, “Eöm se nat nem, a kiu vih vëh ne Sosenën to he' marën a kon hah a ra, e Sosenën to he' en pa soe manuh pa ma meoh upöm te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Ee se tēnan a soe!” E Pöl to soe vamanih, ko Jiu' heve ko vanönö ee.

³⁰ O pöök kirismas ne Pöl to te' non iuun, ko vonvoen ke non e tövaneah, pare' va'aus rakah e non pa ma napan to nönö ne ma' manih pe'. ³¹ E' to sosoe tavus ke non a ma napan a Matop Vih pe Sosenën, pare' vavaasis non raoe a soe pe Apuh, e Ieesu' Kristo. E Pöl to te' me non o kikis pa Tuvuh Vasio', ko hikta te' naöp non pa vatvus a soe me a hikta te' se soepip poan.

ROOM

O kiun vèh e' o kiun pe Pöl ne' to kiun ke ra napan va po vaman varih to te' voh ne Room. E Pöl to kiun o puk vèh e' he te' non Kòrin. Pare' vahik, ko he' e köövo ne to poka' voh ne e Fibi'. Ke' te' o kiun pamèh manuh pa vöön apuh va Room manih pa muhin va Itali'. Manuh Room to te' voh non a te' sunön apuh pa napan va Room, a èhnaneah e Sisa'. A vöön apuh pamèh to apuh oah non a ma meh vöön va pa muhin va Itali'.

E Pöl to iu vavaasis non raeo pan, ea a napan kurus to nok voh ee pa taate hat pa matan e Sosoenèn. Ivèhkèk, ea to hikta antoen no a tavus vavih pa ma kiu koman pea me a ma taate' vih pea. E Sosoenèn se nok a ra ka tavus vavih ko ihan anoe kèh en pea pa ma taate' hat pea, pa ö na se keh vaman varoe kuru e Ieesu' Kristo.

E Pöl to iu nö voh non Room pa vakikis a napan va po vaman to te' ne nèn manih pa kiu pe' pa vatvus a soe. A napan va po vaman poë varih, a ma paeh va pee, ro Jiu', ka ma meh voh ro Grik. Manih po kiun vèh ne' to vavaato suk non a ma vavih pe' me o va'aus ne' to kon.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan.

A ma potan avih me a ma kokoman va po kiun vèh. 1:1-17

Ea kurus a napan no a ma taate' pea to hat, ivèh ka se taum o kamis manih pe Sosoenèn. 1:18-32; 2:1-29; 3:1-20

Ea to hikta onöt no a taum koe in a kiu va pa ö ne Sosoenèn to kon hah a ra manih pa pènton a ma soe vapenpen.

Ea se taum koe varoe pa ö ne ea se vaman e Ieesu' Kristo. 3:21-31; 4:1-25

Manih pa vatös pea me Kristo ea se taum o to'to' voon me o to'to' tamoan. 5:1-21; 6:1-23; 7:1-25; 8:1-39

A napan va Israel ivariv to koe voh ee pe Sosoenèn, ivèhkèk, amot ne' se nok raeo kee hah ee manuh po kum pe'. 9:1-33; 10:1-21; 11:1-36

A ma taate' totoopin, ne ea a napan va po vaman se suksuk no. 12:1-21; 13:1-14; 14:1-23; 15:1-13

O iu pe Pöl, me a soe ataaton pe', me a soe vakikis pe'. 15:14-33; 16:1-27

A Pusun In A Kiu Ne Pöl To Nok

¹ Eö' e Pöl, eö' a te' kikiu pe Ieesu' Kristo. E' to vaoe voh a neo' pa nok a kiu aposol. Pare' vate' en peö' marèn a vatvus a soe vih pe Sosoenèn. ² A soe vih pamèh ne Sosoenèn to soe vaman ke voh o te' vanènèn soe pe' pan, ee se kiun, ka soe pamèh to pet non po Puk Vapenpen pe Sosoenèn. ³ A soe vih pamèh to vahutèt suk non e Sunai'eah vèh to tavus te' voh manih po vute' pa Te' Sunön vèh e Devit. ⁴ Ka sun tane' hah pe' pa nap mèt no a Tuvuh Vasio' to vataare va en pea manih pan, e Sosoenèn to vate' poan vamanih pe Koa' koman pe', to te' me non o kikis apuh. E' ivèh e Ieesu' Kristo e Sunön pea. ⁵ Manih pa èhnan e Ieesu' ne Sosoenèn to ururuan a möm, pare' he' en pemöm pa kiu aposol. E' to he' a möm a kiu pamèh, kemöm hara' vaeö rakah e nem pa nok a kiu vèh, pa vatvus a soe pe' manih pa ma kum te' to hikta te' ne pan ee ro Jiu', kee ténan, pare vaman. Suk a ö nee se kë a èhnaneah. ⁶ Eöm me varih a napan va Room, eöm to te' hop e nem manih po vakum pe Ieesu' Kristo. E' to vate' voh en peöm, köm se vatet a soe pe'.

⁷ Ivèh, kö' kiun nös a soe va'ih, parö' vanö ka nös neöm a napan va po vaman to te' nem manem Room. E Sosoenèn to iu a no neöm, pare' vate' voh en peöm, köm tavus em o te' vivihan va po kum pe'. Eö' to hin suk a nös neöm pan e Sosoenèn e Tamaara, me e Sunön pea, Ieesu' Kristo, se he' a neöm o vakamö', me o ururuan pe'.

E Pöl To Kehkeh Ep Non Pa Napan Va Room

⁸ Vamomoaan nö' to iu soe vavihvih ke no' na e Sosoenèn pa èhnan e Ieesu' Kristo, suk eöm. Suk ataeah, a napan kurus va po oeh vèh to ténan vahik voh ee po vaman peöm o kikis rakah. ⁹⁻¹⁰ Eö' to kikiu rakah me no' sih o kupu peö' manih pe Sosoenèn pa vatvus a soe vih va pe Sunai'eah. Ke Sosoenèn koman to nat e non pan, a taate' hin peö', e' a man. A ma hin kurus peö' nö' to hinhin suk a no' neöm. Eö' to hinhin no' sih e Sosoenèn pan, e'e' se va'aus a neöm. Ka ma tamoan nö' to hinhin no' eah sih pan, e' se keh iu non, e' se vataare a neo' ta hanan kö' nö nös pa ep ka neöm. ¹¹ Eö' to soe va nèn, suk eö' to iu rakah no' a nö nös

pa ep a ma matëeneöm, marën a vaato me a neöm, suk a ma tah vih ne Sosenën to nok voh ka ra. Eö' to iu va'aus no' a neöm pa vaman vakis e Ieesu'. ¹²A tah nö' to kehkeh soe rakah no' ivëh pan, eö' to iu no' a nö nös, marën a ö nö' se va'aus a neöm po vaman peö', köm va'aus a neö' po te' vaman peöm, ka se vava'aus hah a no pa sun vakis pa vatet a ma iu pe Sosenën. ¹³Ken kea peö', eö' to iu no' a ö nöm se nat vavih va nem manih pan, a ma poen kurus nö' to kehkeh nö no' nös manem peöm, ivëhkëk, e' to te' non a tah to susunpíp a non neo' pa nö nös pa va'aus a neöm, ko vaman peöm se apuh, pare' kikis. Eö' to iu rakah me e no' pa va'aus a ma meh va peöm pan, ee se panih, ko he' a ma to'to' pee pe Ieesu'. Vamanih pa ö nö' to va'aus vavoh a ma meh kum te' to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. ¹⁴Eö' to te' me no' a ötop manih pe Sosenën, ivëh, kö' te' me no' a kiu nö' se nok manih pa napan varih to vavah totoopin ne a ma taate' po Grik, me ro te' varih to hikta te' ne pan ee ro Grik. E' a kiu me peö', pa nö manuh po te' varih ro natnat vörep, me ro te' varih to hikta siku va'puh voh. ¹⁵E' a pusun in a ö nö' to iu vörep rakah suk no' a vatvus a soe vih pe Sosenën manih peöm, a napan varih to te' nem manih Room.

A Napan To He' Tonun A Soe Vih Kikis Pe Sosenën

¹⁶Ivëh, kö' hikta potpoet no' pa vatvus a soe vih pe Ieesu' Kristo, suk ataeah, a soe vih pamëh, e' a ö ne Sosenën to kikiu vakis koe non pa kon hah a napan varih to vaman ne. Ö Jiu' to kon momoan voh ee pa soe vih pe Sosenën, ka kuru vëh no te' to hikta te' ne pan ee ro Jiu' se kon varu' ee pa soe pamëh. ¹⁷Manih pa soe vih pe Sosenën no a taate' pe' a totoopin, a soe vih pamëh to soe non pan, a napan to vatompooan vavih me voh ee pe'. Ka taate' pamëh se tera' tane' ma' po vaman kikis pe Sosenën, pare' öök ma' po vaman pa te', vamanih pa ö no a soe to kiun va non, "A te' no a taate' pe' to totoopin se te' to'to' e non,

suk o vaman varoe." *Hab 2:4*

¹⁸Ivëh, ka nat vateera' e no po vakmis pe Sosenën se tane' ma' manuh pa vöön va kin, e' se tavus vateera' po te' varih to

nonok ne sih a ma taate' hat. Pare kokooan ne a taate' man pe Sosenën pa ma taate' hat koman pee. ¹⁹E' to maaka e non pan, ee to kokooan e ne pa taate' man pe Sosenën, suk ataeah, e Sosenën to punö' voh en pa vatvus vateera' ea manih pee, kee nat vateera' e ne pe', suk a ma tah varih ne' to vatvus vateera' voh. ²⁰Taneo non po poen ne Sosenën to nok voh o oeh me a ma moeh tah kurus, pare' öök non kuru, a napan to maaka e ne pa ma taate' pe Sosenën, a ma taate' poë varih, a taate' vasio', me o kikis pe' na to hikta onöt no a ep. Ke' te' va i non manih pan, e Sosenën to nok voh a ma moeh tah kurus, ka tah pamëh nee to maaka e ne pan, o kikis pe' to hikta onöt non a hikrom, pe' e' koman e Sosenën. Ivëh, kee hikta te' me ne tah pusun in a ma taate' hat pee. ²¹Ee to nat e ne pe' e Sosenën, ivëhkëk, ee to hikta kë ne poë, pare hikta nat ne pa soe vavihvih ke poë, suk a ma tah ne' to nok. A ma kokoman pee manih pe Sosenën to örakuk ee. Ee to hikta onöt ne a maaka in a kiu pe Sosenën, suk a ma komëere to popoen, pare nun. ²²Ee to sosoe ro e ne pan, ee ro natnat, ivëhkëk, ee ro te' o papön. ²³Ee to koe ee pa vasunön e Sosenën to'to' tamoan, to te' me non o kikis. Ee to panih a taate' va pa vasunön e Sosenën, pare këëkë vapiun e ne pa ma ta nö'nës, to matan va ne po te', me ro növan, me ro tah poa, me ra ma moeh tah varih to epëp vah ne sih po oeh.

²⁴E' a ö pamëh ne Sosenën to vakmis suk va i rapoë manih, e' to vaonöt raoe pa nok a ma taate' no a ma komëere to ta' raoe, kee nok. Ivëh, kee nonok tane' ne a ma taate' hat to vapoet e ne pa ma sioniire.

²⁵A ma napan poë varih to koe ee pa vaman a ma tah man ne Sosenën to vataare suk hah voh ea, ee to vatet vapiun ee pa ma taate' piuk va pa vasunön a ma tah ne Sosenën to nok voh. Ivëh, kee koe suk a ö nee se këëkë tamoan ne a ehnan e Sosenën. ²⁶E' a pusun in a ö ne Sosenën to vakmis suk raoe. Ivëh, ne' to vaonöt suk raoe a vatet a ma iu koman pee. A ma taate' vapoet poë varih, ivariv, o köövo to koe ee pa koroh me a ma voe pee, pare koroh vapiun hah me ee po upöm köövo. ²⁷A pah taate' avoe' pamëh to te' öök e non pa kë

voe. A kën voe to koe ee pa koroh me a ma köövo pee, pare iu vapiun e ne pa koroh me ro upöm voe. Ivëh, nee se kon suk rakah ee po kamis apuh pa ma taate' nee to nonok ne.

²⁸ E' to te' akuk va kov e non manih, ee to vaörakuk e ne pa nat vavih e Sosoenën. Ivëh, ne Sosoenën to vakmis suk raeo pa ö ne' to vaonöt raeo pa vatet a ma kokoman örakuk pee, pare nok a ma taate' to hikta te' totoopin ne. ²⁹ A pap napan poë varih to puh rakah ne pa ma moeh vu taate' hat. A ma taate' nee to nonok ne, to para' hat vörep, ka ma taate' poë varih, ivarih, a taate' puhio' o upöm te', me a taate' ip te', me a taate' vaheheve, me a taate' piuk o upöm te'. Me a taate' kokoman vahat o upöm, me a vasoe tonun o upöm te'. ³⁰ Pare te' ne pa soe a ma soe to mirö' rakah e non pa ëhnëero upöm te'. Ko rës e ne pe Sosoenën, pare sisirö' te'. Ko kë peah koman hah a ne, me a taate' moko' rivon, pare nat vavih rakah ne a koman këh a ma taate' voon va pa mirö' ro upöm te', pare hikta iu tēnan ne a ma soe pa ma tamëere, me ra ma sinëere. ³¹ Ee to nonok pinpiun, pare hikta nat ne pa öt vakis a ma soe nee to noh me o upöm te'. Ee hikta nat ne pa iu a ma kën poëere. Ee to rës e ne pa uruan o upöm te'. ³² Ee to nat ro e ne pa ö ne Sosoenën to vapöh kokoman voh en pa ö ne' to soe vamanih pan, o te' varih to nonok ne sih a ma vu taate' hat poë varih, se mēt ee. Ivëhpëhkëk, ee to nonok vaveos avoe' e ne pa ma taate' poë varih. E' hikta te' non pan, a ma taate' varoe poë varih, ahik, ee to sosoe pet e ne pan, e' to te' vih e non pa ö no upöm te' se nonok avoe' e ne pa ma taate' poë varih.

2

O Vahutët Pe Sosoenën O Totoopin

¹ E Sosoenën to kiiki non o te' hat, ke eöm varih o te' to kiiki nem o te' poë varih, eöm va'peh to hikta te' me nem ta pusun in a taate' kiiki, suk eöm to kiiki koman hah a nem pa tēem neöm to kiiki nem o upöm te'. ² E Sosoenën se kiiki a ma taate' po te' varih to nonok ne sih a ma taate' hat, ka nat e no pa taate' kiiki pe' to vih, pare' totoopin. ³ Eöm po'? Eöm to te' akuk va e nem manih

po upöm te'. Vahvanih, köm kiiki nem a ma taate' po te' varih to nonok ne sih a ma taate' hat, ivëhkëk, eöm koman to nonok e nem pa ma taate' hat poë varih? Eöm kës to koman nem pan, eöm se vaniu këh em po vakmis vëh ne Sosoenën se he' a neöm? Ahik rakah!

⁴ E Sosoenën to vih tamoan rakah ke non sih peöm. Vahvapo'nih, köm vaörakuk e nem pe Sosoenën? E' to anoeh rakah e non sih peöm se panih. Pare' hikta nat non sih pa kiiki oho' a ma taate' hat peöm. Ivëhkëk, eöm to vaörakuk rakah e nem po iu pe'. Eöm to hikta nat pö' nem, ha? E Sosoenën to anoeh e non sih peöm pan, eöm se panih a ma taate' hat peöm. ⁵ Ivëhkëk, eöm to para' vatösoe, paröm hikta iu panih nem a ma taate' hat peöm. Manih pa ma taate' poë varih, eöm koman to nonok e nem pa ma hanan nöm se taum koe in o kamis. Ko poen no vahutët apuh pe Sosoenën se tavus, e' se vataare en peöm po vakmis pe'. Manih po poen pamëh ne Sosoenën se kiiki vatoe rakah en pa ma napan kurus. ⁶ E Sosoenën se piun suk rakah en pa ma taate' no a papaeh a te' to nonok non. ⁷ A ma pah te' to suksuk vakis rakah ne sih a taate' vih, pare iu rakah ee pa hanan vih va pa te' va'peh me Sosoenën manih pa vöön va kin. Ee se kon o ëhnan apuh me a tasun vëh no a mēt to hikta antoen non a vahik. E Sosoenën se piun ke raeo o to'to' tamoan. ⁸ Ivëhkëk, o upöm te' to kehkeh kë koman hah ne a ma tasun pee manih po oeh. Pare koe ee pa ma tah man ne Sosoenën to vataare voh. Ko vatet vapiun ee pa ma taate' to hikta te' totoopin ne. Ivëh, ne Sosoenën se piun suk a ma taate' hat pee po vakmis pe'. ⁹ A punis me o kamis apuh rakah se tavus manih pa napan varih to vavetet ne sih a ma taate' hat. Ka kuru vëh, o Jiu', me ro te' to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ee va'peh se kon kurus ee pa punis, me o kamis apuh pamëh. ¹⁰ Ivëhkëk, e Sosoenën se he' a tasun apuh po te' varih to te' ne sih pa nok a ma taate' vakamö', me a taate' ta, manih po te' varih to nonok ne a ma taate' vih. O Jiu' to kon momoan voh ee pa tasun apuh, ka kuru vëh no te' to hikta te' ne pan ee ro Jiu' se kon varu' ee pa tasun pamëh. ¹¹ E Sosoenën to kiiki non

sih a taate' pa napan pa paeh a taate', suk e' to hikta ëh non e retereh to te' ne po kum poanheh. ¹² E' to te' va non manih, a napan varih to hikta te' ne paan in o Vavaasis pe Mosës,* pare nonok vatëh ne sih a ma taate' hat, a taate' hat koman pee ivëh, se vaho' en pee po vahutët, kee ro ee. Ka napan varih to nat voh ee po Vavaasis pe Mosës, pare nonok ne a ma taate' hat, e Sosoenën se vatet en pa soe vëh to kiun non po Vavaasis pe Mosës, pare' kiiki en pa ma taate' hat po te' poë varih. Ke ee me se ro ee. ¹³ O te' varih to vapëpënton akuk ne o Vavaasis pe Mosës, ee to hikta antoen ne a tavus a kën poan e Sosoenën. Ahik. O te' varoe varih to pënton o Vavaasis pe Mosës, pare vatet, ee varoe to antoen ne a tavus a kën poan e Sosoenën. ¹⁴ E' to te' va non manih pan, a napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ee to hikta te' ne paan o Vavaasis pe Mosës, a napan poë varih se keh vavattet rakah ne a ma taneah no a taate' pee to soe non, ee se nat e ne pa taate' hat, me a taate' vih. Manih pa ma kokoman pee e Sosoenën to vaho' en po nat pamëh manih pee. Ee to nat koman e ne pee to te' e ne paan in a taate' koman pee. ¹⁵ Manih pa ma kokoman pee, nee to nat e ne pa taate' hat, me a taate' vih. Vamanih pa ö no Vavaasis pe Mosës to soe va non. Ke' a tah pamëh to vataare en pea pa taate' pee. A ma meh poen no a ma kokoman pee se soe ken pee pa taate' nee to nok to hat, ke', a taate' nee to nok, to vih. ¹⁶ A ma tah kurus varih se tavus vahik po poen ne Sosoenën se soe ke Ieesu' Kristo, ke' kiiki a ma kokoman vakooan pa napan. Vamanih pa soe vih pe Sosoenën vëh nö' to sosoe no' se tavus.

A Napan Va Israël To Koman Ne Pan A Taate' Pe Mosës Se Va'aus En Pee

¹⁷ Eöm varih o Jiu', eöm to sosoe em sih pan, “Emöm o vute' totoopin rakah pe Sosoenën.” Ivëh, kôm koman kës nem pan, o Vavaasis pe Mosës se va'aus en peöm, ha? Ahik rakah. ¹⁸ Eöm to nat voh em po Vavaasis pe Mosës, paröm nat e nem pa ma tah ne Sosoenën to iu non, paröm inan e nem pa ma tah a pa'puh, suk o

Vavaasis pe Mosës to vaasis a neöm. ¹⁹ Eöm varih o Jiu' to koman nem sih pan, eöm to vovoh ke nem o te' kekeho', paröm te' va nem manih po ëman pa napan varih to te' ne sih pa popoen. ²⁰ Paröm koman nem pan, eöm se vavaasis a nap papön pa ma taate' vih, kee nat ne nonok ne a ma taate' hat. Paröm antoen e nem pa vavaasis o te' varih no a ma kokoman pee to hikta te' natsean ne. Eöm to te' me nem o Vavaasis pe Mosës, ivëh, kôm koman nem pan, eöm to nat e nem pa ma moeh tah kurus me a soe man. ²¹ Eöm varih to vavaasis nem sih o upöm te'. Vahvapo'nih, kôm hikta vavaasis koman hah a nem? Eöm to sosoe vakis rakah ke nem sih po upöm te', pan ee se nat ne kakaveo ne. Vahvapo'nih, kôm kakaveo e nem? ²² Eöm to sosoe pip nem sih o upöm te' pan, ee se nat ne te'te'vaasi' ne. Vahvapo'nih, kôm te'te'vaasi' e nem? Eöm to rës e nem pa ma ta nö'nës. Vahvapo'nih, kôm kakaveo ta nö'nës e nem pa koman a ma iuun hinhin apuh pa napan to hikta te' ne pan ee ro Jiu'? ²³ Eöm to kë koman hah a nem sih, suk eöm to koman nem pan eöm to nat e nem po Vavaasis pe Mosës. Ivëhkëk, a tëm nôm to kök o Vavaasis pamëh, a ma upöm te' se ep a taate' nôm to nok, pare kö ee pe Sosoenën. ²⁴ E' to te' man rakah e non, suk o Puk Vapenpen pe Sosoenën to soe non pan,

“O te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ee se soe o'oah ee pa ëhnan e Sosoenën, suk a ma taate' peöm o Jiu'.” *Ais 52:5, Ese 36:20*

²⁵ Eöm se keh vavattet nem o Vavaasis pe Mosës, paröm pe a ma ö kokooan peöm, a, e' a taate' vih rakah i pamëh. Ivëhkëk, eöm se këh kök o Vavaasis pamëh, e' to ep va e non manih peöm a ken voe nee to hikta pe voh a ma ö kokooan peöm. ²⁶ A ken voe varih to hikta pe voh a ma ö kokooan pee se keh vavattet ne o Vavaasis pe Mosës, a tasun kës pamëh se ep va e non manih pee to pe voh ee? ²⁷ A ken voe varih to hikta pe voh a ma ö kokooan pee, ivëhkëk, ee to vavattet vavih ne o Vavaasis pe Mosës, a ken voe poë varih to vataare e ne pan, e Sosoenën to nok a taate' totoopin, pa ö ne'

* **2:12:** [... o Vavaasis pe Mosës,] E Sosoenën to he' koe a ma Vavaasis varih pe Mosës manih pa napan va Israël. Ep na po tonun o Puk to te' non a Kölösöri' pa maaka vavih a tah no o Vavaasis pe Mosës to soe non.

to vateen a neöm o Jiu', suk eöm to kök o Vavaasis pe Mosës. Eöm to vavatet e nem pa taate' va pa pe a ö kokoaan, ivëhkëk, a taate' pamëh hikta se va'aus a no neöm pa vaniu këh o kiiki pe Sosoenën. ²⁸ E' to te' man rakah e non, suk e voe se tavus ro en pa to Jiu', e' hikta se te' non pan e' a to Jiu' vamaman. Ivëh, ke voe se keh pe ro en, a tah pamëh hikta soe non pan, e' a to Jiu'. ²⁹ Ivëhpëhkëk, a to Jiu' vamaman rakah ivëh, no a ma kokoman pe' to tane' non ma' po kupu pe'. Ivëh, kee se keh pe a ö kokoaan po te', suk a ö nee to vavatet ne a ma kiun va po Vavaasis pe Mosës, a tah pamëh hikta vataare vamaman non pan, ee ro Jiu'. A te' se vatompoan varoe me e Sosoenën pa tëëm no a Tuvuh Vasio' pe Sosoenën se pe o kupu pe' vamanih pa ö no a te' to pe a ö kokoaan pe'. A napan hikta se kë ne a te' pamëh, ivëhkëk, e Sosoenën se kë en pe'.

3

A Taate' Hat To Hikta Onöt Non A Mirö' A Taate' Vih

¹ A to Jiu' vamaman ivëh, a te' to vatompoan me e Sosoenën pa tëëm no a Tuvuh Vasio' to pe o kupu pe', ke' te' va non manih pa ö no a te' to pe a ö kokoaan pe'. A soe pamëh se keh te' man non, e' se va'aus vah va po' in a te' vëh nih to tavus pa to Jiu'?* Me a vih taeah po' no a taate' va pa pe a ö kokoaan se va'aus vah va in a te' pamëh? ² E' to te' man rakah e non pe' se va'aus en pa te' pa ma hanan peo. Vamomoaan rakah ne Sosoenën to he' voh a ma soe, kee kiun po Puk Vapenpen pe' pan, ee se matop ne ko he' pet o upöm te'. ³ Ko upöm Jiu' se keh hikta vatet totoopin a soe pe Sosoenën, a taate' vatösoe pee onöt kës e non pa panih o kokoman pe Sosoenën pa nok a tah ne' to soe voh? ⁴ Ahik rakah, ea to nat e no pe Sosoenën to hikta nat non pa soe o piuk, ivëhkëk, a napan kurus ee o pikpiuk. E' to te' va e non manih pa soe pe Sosoenën nee to kiun voh to soe va non manih pan, "E' se pah tavus vateera' rakah en, eën to pah te' vatotoopin suk e nom pa ö tooto va pën.

Ka napan se keh koman ne a vaho' a oah po vahutët, ee to hikta onöt ne a vöknah a oah." *Sng 51:4*

⁵ Ea se po' soe vanih pa ö no a taate' hat pea to vatvus vateera' en pa taate' totoopin pe Sosoenën? Eö' to to va nën, eö' to tooto ke no' pan, o te' tooto pinpiun. Ivëh, ka onöt kës e no pa soe pan, e' to ep vahat e non pa ö ne Sosoenën se vakmis a ra? ⁶ Ahik rakah! E Sosoenën se keh hikta onöt non a vakmis a ra, e' me to hikta onöt non a kiiki a napan kurus varih po oeh. Ivëhkëk, ea to nat e no pe' se kiiki en pa napan kurus varih. ⁷ Aeoh, e' to te' akuk va e non manih po kokoman pa te' vëh to soe vamanih pan, "A soe piuk peö' se keh vatvus vateera' in a soe man pe Sosoenën, ka tah pamëh se nok a ehnan apuh pe Sosoenën ke' tavus va'puh oah en, ivëh, ke' te' vahvapo' non nih ke' popoka' e non peö' a te' nonok hat, ko piun vahat en peö'?" ⁸ A soe pamëh se keh te' man non, e' to vih e non pa ö na se soe vamanih, "Ea se nok a taate' hat, ivëh, ka taate' vih se tavus." E' to te' man e non po upöm te' to soe pan, eö' to soe va nën, ivëh, kee vasosöë me e ne peö'. Ivëhkëk, e' to hikta te' non pan, e' a soe peö'. Po poen ne Sosoenën se kiiki a napan, o kiiki pe' se te' totoopin e non. ⁹ Eöm kës to koman nem pan, ea ro Jiu' to vih oah e no po te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'? Ahik! Eö' to poka' kurus voh eo' pa napan varih o Jiu' me o te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ea kurus to te' no paan o kakis va pa taate' hat.

¹⁰ E' to te' akuk va kov e non manih, pa soe pe Sosoenën vëh nee to kiun voh to soe va non manih pan,

"Ahikta pah te' to te' totoopin non.

Ahik rakah!

¹¹ A hikta pah te' to maaka rakah non a taate' totoopin pe Sosoenën.

Ka hikta pah te' to vavaiu non sih e Sosoenën, marën a kë a ehneaneah.

¹² A napan kurus to he' tonun voh ee pe Sosoenën, pare örakuk pa matan e Sosoenën.

Ahikta pah te' to nonok vavih non sih,

* **3:1:** Manih pa taate' po Jiu' e taman se keh vatvus e koa', e koa' pamëh se te' non po vute' pe taman.

Ahik rakah!"

Sng 14:1-3

¹³ "A ma rivoeere to koa ko te' uhio' e ne pa kove' te' mët to panan non.

Ka ma meëre to vavatvus ne sih a ma piuk,"
Sng 5:9

"ka ma vaato pee te' hutët e ne po kuru' vamëtmët."
Sng 140:3

¹⁴ "Ee to vapöpöötan ne sih o upöm te', pare sosoe ne sih a ma tah to vahara' vahat e ne pa napan."
Sng 10:7

¹⁵ "A ma tamoan nee to te' vamatop vavi' e ne pa ip vamët ro upöm te'.

¹⁶ A ma tamoan nee to vavih vah ne, pa mirö' a napan me a he' punis raoe.

¹⁷ Pare hikta te' vakamö' me ne o upöm te'."
Sng 59:7-8

¹⁸ "Pare hikta ta ne e Sosoenën, ko naöp i ne poë."
Sng 36:1

¹⁹ Ivëh, ka nat e no pa ma soe tera' pe Sosoenën varih to soe ne pan, o te' varih to te' ne paan o Vavaasis pe Mosës, ee to hikta onöt ne a vonih a ma taate' hat pee. Ivëh, no a napan kurus varih po oeh avoes se sun suk po kiiki pe Sosoenën. ²⁰ Suk ahikta pah te' to onöt non a vonih manih pa taate' hat pa matan e Sosoenën. Ahik, o Vavaasis pe Mosës to onöt e non pa vataare a ra a ma hat na to nonok no sih.

A Te' To Vaman Non E Ieesu' Kristo E' A Te' Vih, Pare' Te' Me Non O Èhnan Vih

²¹ Ivëhkëk kuru, e' to tavus vateera' en, e Sosoenën vëh no a taate' pe' a totoopin, to soe vateera' voh en pan, a napan varih to vatompoan vavih me ne poë. Ko vatompoan pamëh hikta se tavus suk non a taate' va pa vatet o Vavaasis pe Mosës. Moaan rakah voh no Vavaasis pe Mosës, me o Vavaasis po Te' Vanënën Soe, to vavaato suk voh e ne pa hanan pamëh. ²² Ko vatompoan pamëh se tane' ma' pa ö no te' varih o Jiu', me ro te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' se vaman e Ieesu' Kristo. Suk e Sosoenën to ep kurus e non pa napan to te' va e ne manih pa pah ö. ²³ Suk ea kurus rakah a nap nonok hat. Para hikta iu vatet no a taate' pe Sosoenën. ²⁴ Ivëhkëk, e Sosoenën to vatompoan rakah me voh en pea manih pa taate' ururuan pe'. E' to antoen e non pa nok ka ra a tah pamëh, suk e' to vanö ma' e Ieesu' Kristo pa voen hah

a ra, pare' kon hah a ra manih pa mët pe'. ²⁵ E Sosoenën to vataare voh a napan a ö ne Ieesu' se mët vah va vamanih pa tah nee to ës ke na e Sosoenën marën a vahik o heve pe'. E' to nok va nën manih pa napan, pa tëem nee to vaman ne pan, e Ieesu' to mët suk raoe. E Sosoenën to nok a tah pamëh pa vataare a napan, pan e' a totoopin, suk ataeah, a tëem vamomoaan voh ne' to tö ke voh a napan, ko hikta vavakmis tiroë' voh non o te' varih to nonok ne a ma taate' hat. ²⁶ Kuru e Sosoenën vëh no a taate' pe' a totoopin to soe pan, a napan varih to vatompoan vavih me ne poë, pare vaman ne poë, o vaman pee, me o vatompoan pee, to vataare e non pa napan kurus, pe' a te' totoopin, pa ö ne' to vatompoan me a napan varih to vaman e Ieesu'.

²⁷ Ivëh, ke ea ro Jiu' varih to vavatet no sih o Vavaasis pe Mosës, ea onöt kës e no pa kë koman hah a? Ahik rakah! Ahikta tah na se këëkë koman suk hah a no, suk ataeah, e Sosoenën to soe tavus voh en pan, a hikta pah te' to onöt non a vatompoan me eah pa ö ne' se keh vavatet varoe non o Vavaasis pe Mosës. Ivëhkëk, e' to soe varoe pan, a te' se vatompoan me non poan, pa ö ne' se vaman varoe e Ieesu'. ²⁸ Ea to soe va nën, suk ea to nat e no pe' to te' man e non, pan o vaman varoe pea ivëh, se vataare a ra a ö na to vatompoan vavih me e no pe Sosoenën. Ka hik manih pa ö na se keh vavatet varoe no o Vavaasis pe Mosës. ²⁹ Eöm kës to koman nem pan, e Sosoenën se kon varoe o Jiu', pare' hikta se kon me non o te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'? Ahik rakah! E' se kon me en po te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. ³⁰ E Sosoenën varoe a paeh to antoen non a vatompoan vatotoopin me ro Jiu' pa ö nee se keh vaman e Ieesu' Kristo, suk e'e' varoe kuru a paeh to te' voh non. Me e' varoe se vatompoan vatotoopin me ro te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', pa ö nee se keh vaman e Ieesu' Kristo. ³¹ Eö' kës to onöt e no' pa mirö' o Vavaasis pe Mosës, pa a ö nö' to vavaasis no' pan, e Sosoenën to vatompoan vavih varoe me non sih a napan pa ö nee se keh vaman e Ieesu' Kristo? Ahik rakah! O vavaasis peö' to soe va non manih pan, o Vavaasis pe Mosës o pöh kikis to soe non pan, a napan

kurus to teen voh ee pa hat.

4

Manih Po Epep Pe Sosenën, E Abraham A Te' Vih Rakah

¹ Ivëh, ka nat e no pan, a soe to kiun non po Vavaasis pe Mosës to te' man e non. Ivëh, ka se kokoman vavih rakah pa soe ne sipuura napan va Israël, e Abraham to taum voh, e' a soe man. ² E' se keh te' man non pan e Abraham to nonok voh non a ma taate' vih, ka taate' vih pamëh nok poan ke' tavus en a te' totoopin pa matan e Sosenën. Ivëh, ke' onöt kës e non pa kë koman hah a ëhneah? Ahik rakah! E Sosenën to hikta koman non pan a tah pamëh to te' man non. ³ Ea to nat e no pa pusun in a ö ne Abraham to tavus suk voh a te' totoopin pa matan e Sosenën, suk ataeah a soe to kiun non po Puk pe Sosenën to soe non pan,

“E Abraham to vaman voh a soe pe Sosenën,
ivëh, ke Sosenën poka' en pe',
a te' totoopin.” *Jen 15:6*

⁴ A te' to kiu moni' non sih, ko voen pe' hikta te' va non manih pan o he', ahik, o voen pe' to te' va non manih pa tah ne' to kikiu suk non. ⁵ Ea to nat va no manih pan, o te' varih to hikta vavatet ne o Vavaasis pe Mosës, ee to teen e ne pa hat. Ivëhkëk, ee to vaman e ne pe Sosenën vëh to popoka' non sih a napan pan, ee ro te' totoopin. E Sosenën to ep non o vaman pee, pare' popoka' e non pee o te' totoopin. E Sosenën to poka' a napan o te' totoopin to te' va non manih, po he' ne' to he' raeo.

⁶ A Te' Sunön vëh e Devit to soe voh en pa pah tah pa ö ne' to soe pan, a te' to te' me non a tasun vih pa ö ne Sosenën to ep va in non poan manih pa te' totoopin, e' hikta se vavatet ro non o Vavaasis pe Mosës. E Devit to soe vavoh manih pan,

⁷ “Vaeö rakah po te' varih to he' tonun voh o Vavaasis pe Mosës,
ivëhkëk, e Sosenën to ururuan raeo,
pare' ihan anoe voh en pa ma hat pee.

Oman, ee se vaeö rakah,
suk ataeah, e Sosenën hikta kute' hah non pa ma taate' hat pee.

⁸ Vaeö rakah pa te' vëh ne Sosenën to hikta ep hah va non manih pan,
e' to teen non ta hat pe'.” *Sng 32:1-2*

⁹ Ivëh, ka tasun vih pö' pamëh to te' suk varoe pö' non a ra o Jiu' pe' a ö na to pe voh a ö kokoaan va pa sioniira? Ke' a tasun vih pö' pamëh to te' suk varoe pö' non o te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' varih to hikta pe voh a ö kokoaan va pa sioniire? Ea to nat e no pa soe to kiun non manih po Puk pe Sosenën to man. A soe pamëh to sosoe suk non e Abraham pan, “E Abraham to vaman voh en pa tah ne Sosenën to soe ke voh poan, ivëh, ne Sosenën to ep suk va i non poan manih pa te' totoopin.”

¹⁰ Ivëh, ke Abraham nok vahvapo' voh nih, ke Sosenën poka' poan a te' vih no a taate' pe' to totoopin? E Sosenën kës to kon vovoh voh poan pa ö ne' to me' avoe' e non pa pe, ke' murin in a ö ne' to pe en pa ö kokoaan pe'? Ahik! E' to kon vovoh voh poan, ke' pah pe po' a ö kokoaan pe'. ¹¹ E Abraham to me' avoe' voh e non pa pe a ö kokoaan pe', ke Sosenën poka' en pe' a te' totoopin. E Sosenën to he' poan a taate' va pa pe a ö kokoaan to te' va non manih po vëknöm, to vëknöm non poan a te' totoopin suk o vaman pe'. Ivëh, ke' te' va non manih e Abraham e tamëëro te' varih to hikta pe voh, ivëhkëk, ee to vaman e ne pe Sosenën. E Abraham e' e tamëëra napan varih ne Sosenën to vatompooan vavih me voh. ¹² E Abraham pet me, e tamëëra napan varih to pe voh, pare vavatet ne a taate' va po vaman vëh, o vaman pamëh ne tamaara Abraham to te' me voh non, momoan voh in a ö ne' to me' avoe' voh e non pa pe a ö kokoaan pe'.

A Soe Man Pe Sosenën, E' A Soe Pa Napan Varih To Te' Me Ne O Vaman

¹³ E' hikta te' non pan, e Abraham to vavatet voh non o Vavaasis pe Mosës, ivëh, ke Sosenën soe vatökrus voh en pa ö ne' se he' poan, me ra ken supnai' pe' o oeh ovoes. Ahik! Suk ataeah, e Sosenën to ep varoe non o vaman pe', ivëh, ke' ep va in non poan manih pa te' totoopin. ¹⁴ Ivëh, ke' man rakah e non, suk ataeah, o te' varih to vavatet varoe ne sih o Vavaasis pe Mosës se keh onöt e ne pa kon o oeh ovoes, va

pa ö ne Sosoenën to soe vaman vavoh. A, a taate' vaman se örakuk en, ko te' hikta onöt ne a kon a tah vëh ne Sosoenën to soe vaman voh pan e' se he'. ¹⁵ Ea to nat va e no manih pan, e Sosoenën to heve ov e non pa napan, suk ee to hikta onöt ne a vatet kurus o Vavaasis pe Mosës. Ivëhkëk, o Vavaasis pamëh se keh hikta te' non, a, ka taate' vatösoe hikta se te' me non. ¹⁶ Ivëh, ke Sosoenën hikta se he' non a tah ne' to soe vaman ke voh a napan. Suk o te' varih to he' tonun ne o Vavaasis pe Mosës. E' se he' varoe o te' varih to vaman ne poë, kee se kon ee pa tah ne' to soe vaman ke voh rae, suk ataeah, e' to ururuan non rae. Ivëh, ka tah ne' to soe vaman voh vamanih po he', o pus koa' kurus pe Abraham se kon ee. E' hikta te' non pan o Jiu' varoe ivarih to vaman ne, pare vavatet ne o Vavaasis pe Mosës. Ahik! O te' me varih to vaman va ne manih pa ö ne Abraham to vaman vavoh non, ee to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. E Abraham to te' va non manih pe tamaara o Jiu' varih to vaman no, me o te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to vaman ne. ¹⁷ Ka soe to kiun non manih po Puk Vapenpen pe Sosoenën to soe non non pan,

“Eö' to nok oah kën tavus eom e tamëëra ma kum te' peo.” *Jen 17:5*

E Abraham to vaman e Sosoenën pa ö ne' to soe a soe va'ih, e Sosoenën vëh to onöt e non pa vato' hah o te' mët, me e' se soe ka ma tah to hikta te' moaan voh ne, kee tavus ee. ¹⁸ E Abraham to vaman a soe vaman pe Sosoenën, e' he manot ko hikta onöt non a ö se' vataman ta koa' oete'. Ivëhkëk, e' to anoeh rakah e non pe Sosoenën se vatvus a tah ne' to soe vaman voh ke poan. Ivëh, ke' vataman a ma kum te' peo vamanih pa ö ne Sosoenën to soe vavoh ke poan pan,

“O pus koa' pën se peo.” *Jen 15:5*

¹⁹ E Abraham to hikta ponki' voh non po vaman, suk e' to nat e non pe Sosoenën se vakikis en pa sionineah, ke' onöt e non pa vataman ta koa' oete', a sionineah he te' ro va non manih pa te' to mët voh en. E' to onöt non o 100 kirismas, pare' nat pet e non pe köövo pe' Sara' to hikta onöt non a vasinan ta koa', suk ataeah, a komaneah to te' pet va e non manih pa te' to mët voh en. ²⁰ Ivëhkëk, e' to hikta panih o kokoman pe', pare' hikta koe a vaman a soe ne Sosoenën

to soe vaman voh, ivëhpëhkëk, o vaman pe' to pah te' kikis avoe' nö e non, ke' soe tavus en pan, e Sosoenën a kikis oah rakah. ²¹ E Abraham to vaman rakah e non pe Sosoenën to te' me e non po kikis pa nok a tah ne' to soe ke voh poan. ²² Ivëh, ka soe to kiun non manih po Puk pe Sosoenën to soe va non manih pan,

“E Sosoenën to kon en pe Abraham, suk o vaman pe',

ko vaman pamëh vataare e non pe' a te' to vatompoan vavih me non e Sosoenën.” *Jen 15:6*

²³⁻²⁴ Ka soe va'ih to kiun non po Puk pe Sosoenën to soe va non manih pan,

“E Sosoenën to kon en pe Abraham, suk o vaman pe'.” *Jen 15:6*

Ivëhkëk, a soe pamëh to hikta te' suk varoe non e Abraham. Ahik, e' to soe suk pet me e non pea a napan kurus. E Sosoenën se kon me en pea, pa ö ne ea se vaman pet no a te' vëh to kunkuin tane' hah voh e Sunön pea leesu' pa nap mët. ²⁵ E Sosoenën to vahe' voh e leesu', pan e' se mët suk a ma hat pea, pare' sun tane' hah voh pa mët, marën a ö na se vatompoan vavih me e Sosoenën.

5

E Sosoenën To Poka' A Rora Sih O Te' Totoopin Pa Ö Na Se Te' Me No O Vaman

¹ Ivëh, ne Sosoenën to soe suk pan ea to vatompoan vavih me voh e no pe', suk ea to vaman no e leesu' Kristo. Ivëh ka kuru, na se vakamö' vavih rakah me Sosoenën. ² Suk a tah ne leesu' to nok voh pa va'aus a ra me a ö na to vaman no eah, e' to vataare voh a ra a hanan va pa ö na se huk vatët ma' pe Sosoenën, suk, e' to ururuan tamoaan a rora. Ivëh ka kuru, ea se vaeö suk no a ö na to anoeh rakah me no po vaman, pan a tapui se tane' ma' manuh pa vöön va kin, pa ö no kikis pe Sosoenën to te' non. ³ E' to hikta te' non pan a tah varoe pamëh na se vaeö suk no, ahik, ea se vaeö me no a ma punis pea, suk ataeah, ea to nat e no pan, a ma punis poë varih to vavaasis a rora a ö na se sun vakis no, ko te' a ma punis pea. ⁴ Ka se keh sun vakis ko te' a ma punis pea, a tah pamëh se vataare va ka ra manih pan, ea varih se vaoah ee pa ma punö'. Ke ea se keh te' va no nën, ea se anoeh rakah

me no o vaman pan, ea se kon ee pa tapui.
⁵ Ea se anoeh rakah me no o vaman pan, e Sosoenën se vatvus a tah ne' to soe voh ka ra, ivëh, ka hikta se anoeh akuk no. Ea se nat pet no e Sosoenën to koep voh ma' o iu pe' manih pea manih pa ö ne' to vanö voh ma' a Tuvuh Vasio' pe', ke' te' non manih pea.

⁶ Ko poen na to hikta te' kikis onöt no a va'aus koman hah a, e Sosoenën to vanö ma' e Ieesu' Kristo pa tääm koman rakah ne' to vaho' voh, marën a ö ne' se mët, pare' kon hah a nap nonok hat. ⁷ O man rakah, e' to para' hiva' rakah pa te' se mët suk a te' totoopin. Ivëhkëk, e' to tö pö' e non pa ö no a te' vavaes se keh he' rakah ea pa mët, suk a meh te' vih. ⁸ Ivëhkëk, a tääm na to te' avoe' voh e no a nap nonok hat, e Sosoenën to vataare en pea po iu apuh pe' manih pea, pa ö ne' to vanö ma' e Ieesu' Kristo, ke' mët suk en pa ma hat pea.

⁹ O era' pe Ieesu' Kristo to tako', pare' hikhiuk en pa ma hat pea. Ke Sosoenën poka' en pea o te' to vatompoan vavih me no eah. Ivëh, ka nat rakah e no pe' se hehe en pea. Ka te' vavih e no po poen ne Sosoenën se vakmis o te' varih to nonok vatëh ne sih a ma taate' hat. ¹⁰ Ivëh, ke' te' man e non pan, a tääm avoe' pamëh na to vatösoe voh e no pe Sosoenën, e' to vatompoan vavih hah me voh en pea manih pa mët pe Koa' pe'. Suk a ö na to nat momoan voh ee pa tah pamëh, ea to nat vateera' rakah e no pan, e Sosoenën to vatompoan vavih hah me voh en pea. Suk ataeah, e Koa' pe' to te' to'to' e non kuru, ko se me en pea, ka te' va'peh tamooan me e no pe Sosoenën. ¹¹ Ka meh tah, ivëh, e Sunön pea Ieesu' Kristo to va'aus voh a ra ka vatompoan vavih hah me ee pe Sosoenën. Iva'ih, kuru na to vaeö suk me no e Sosoenën.

E Adam To Nok A Hat Ka Mët Tavus, Ke Ieesu' Mët, Pare' He' A Ra O To'to' Tamooan

¹² Ea to nat e no pan, a pah te' to nok voh a hat manih po oeh, pare' mët voh en. Ivëh, ka mët pamëh pah kopös en pa napan kurus manih po oeh, suk ataeah, a napan kurus to nok voh ee pa hat. ¹³ O Vavaasis pe Mosës to me' avoe' e non pa tavus, a hat he te' momoan voh e non manih po oeh

vëh. Ivëhkëk, a napan to hikta te' maaka voh ne pa ma hat nee to nonok ne. Ivëh, ke Sosoenën hikta antoen voh non a kiiki a ma hat no a napan to nonok ne, suk o Vavaasis pamëh to hikta te' voh non. ¹⁴ Taneo non ma' po poen ne Adam to nok voh a hat, pare' nö non ma', ko öök non po poen pe Mosës, a napan kurus se mëtmet e ne. Ka te' napan varih to hikta nok voh ta ma hat manih pa kök a taate', vamanih pa ö ne Adam to nok vavoh, a mët pamëh se ip me en po te' poë varih.

E Adam to vëknöm i non e Ieesu', a te' vëh se suk amot ma'. ¹⁵ A hat pe Adam, me o ururuan pe Sosoenën to hikta te' va ne pa pah ö. Ahik rakah, a hat pa paeh a te' ro to nok voh a napan kurus, kee mëtmet ne. Ivëhkëk, o kikis va po ururuan pe Sosoenën to oah rakah e non po kikis va pa mët, ko te' e non po te' varih to vaman ne. Ka manih po ururuan pa pah te' vëh, e Ieesu' Kristo ne Sosoenën to vatompoan vavih hah me en po te' varih to vaman ne, ka tah pamëh, e' o he' vih ne' to he' raoe. ¹⁶ E' to te' non a poa tah, o he' vih pe Sosoenën, me a hat pe Adam. Ka poa tah poë varih to hikta nonok ne a pah tah kee tatavus ne pea. Ahik, a hat ro ko ne Adam to nok manuh pe Sosoenën, to vateen en pea kurus pa hat, pare' vaho' suk en pea po vahutët. Ivëhkëk, o he' vih pe Sosoenën to te' va non manih pan, e' to ururuan a napan, pare' vatompoan vavih hah me en po te' varih to vaman ne, kee kon ee po to'to' tamooan, ee he nok ro voh ee pa ma taate' hat. ¹⁷ A pah te' vëh e Adam to pënton varo voh a soe pe Sosoenën, pare' nok a hat, ka mët pa pah te' pamëh tavus va en manih pa te' apuh, pare' vöknah rakah en pa napan kurus. Ivëhkëk, o ururuan pe Sosoenën, me o he' vih pe' to vöknah en po kikis va pa mët. Ivëh, ka nat vavih e no pan, o te' varih to vaman ne, ee se kon ee po ururuan puh tamooan pe Sosoenën, ke Sosoenën se vatompoan vavih hah me en pee. Ee se kon o to'to' tamooan, ko tavus ee o te' susunön manih pa kiu no a pah te' vëh e Ieesu' Kristo to nok.

¹⁸ Ivëh, ka nat e no pan, a pah te' vëh e Adam to pënton varo voh a soe pe Sosoenën, pare' nok a taate' hat. Ka manih pa hat pamëh, ne Sosoenën to vateen suk

en pea kurus po vahutët. E' to te' akuk va kov e non manih pa pah te' vëh, e Ieesu', to nok a taate' totoopin, ke Sosoenën ep, pare' poka' en pea o te' varih to vaman e Ieesu', pan ea o te' totoopin ka kon ee po to'to' tamoan. ¹⁹ A pah te' vëh e Adam to pënton varo voh a soe pe Sosoenën, pare' nok a taate' hat. Ka manih pa taate' vatösoe pe' ivëh, no a napan kurus to teen suk voh pa hat pamëh. E' to te' akuk me va kov e non manih pan, a pah te' vëh e Ieesu' Kristo to tēnan voh a soe pe Sosoenën. Ka manih pa taate' pënton soe pe', no a nap peo se tavus ee o te' totoopin manih po epep pe Sosoenën.

²⁰ E Sosoenën to he' voh o Vavaasis pe Mosës manih pa napan marën a ö nee se nat va ne manih pan, ee to pah nonok vörep e ne sih pa ma taate' hat. Pare pah vatösoe oah nö e ne po Vavaasis pe Mosës. Ivëhpëhkëk, e Sosoenën to pah ururuan oah nö e non pee. ²¹ A hat to vatvus voh a taate' va pa mët, pare' te' va e non manih pa te' sunön. Ivëhkëk, kuru no ururuan pe Sosoenën to tavus, pare' vöknah en pa taate' hat, ko te' va e non manih pa te' sunön. Ka manih pa kiu pe Sunön pea Ieesu' Kristo, ne Sosoenën to ururuan a ra, pare' poka' en pea o te' varih to vaman no eah, pan ea o te' totoopin, ivëh, ka kon ee po to'to' tamoan.

6

Ea To Mët Va'peh Me Voh E Ieesu'

¹ Ivëh, ka se po' soe ataeah? Eöm koman kës nem pan, ea se nonok vaveos avoe' nö e no pa ma taate' hat, suk e Sosoenën se ururuan avoe' nö e non pea, ha? Ahik rakah! ² Ea to te' va no manih pa nap mët, ivëh, ka hikta se te' hah no paan o kikis va pa taate' hat. ³ Eöm anoe kës voh em pa ö na to vatös me voh e Ieesu' Kristo manih pa ö nee to pupui a ra? Ka tah pamëh to vataare non a ö na to vatös me eah pa mët pe'. ⁴ Manih pa taate' pupui na to vatös me voh ee pa mët pe Ieesu' Kristo, ke Sosoenën pe va'peh me voh en pea manih po vapeepe. Manih po kikis koman pe Tamön ne' to kunkuin tane' hah e Ieesu' Kristo manih pa mët. Ivëh, ka se pët kon ee po to'to' voon, marën a ö na se te' me no a taate' pe Ieesu'.

⁵ Ea to nat e no pa ö na to vatös me voh ee pe Ieesu', para mët va ee manih pa ö ne' to mët vavoh. Ivëh, ke' te' akuk va kov e non manih pan, ea se pët sun va'peh hah me ee pe', vamanih pa ö ne' to nok vavoh. ⁶ Ea to nat e no, pa taate' hat vamoan pea to mët va'peh me voh en pe Ieesu' Kristo manih pa kuruse. Marën o kikis va pa taate' hat pamëh, to kiu non sih manih pa sioniira se hik. Ivëh, ka hikta onöt no a tavus hah a nap kiu pa taate' hat pamëh. ⁷ Suk a te' vëh to mët voh en, e' to hikta onöt non a te' hah paan o kikis va pa taate' hat.

⁸ Ea to nat e no, pea se keh mët va'peh me e Ieesu' Kristo, ivëh, ka vaman rakah e no pea se pët te' to'to' me e no pe' kuru, me amot. ⁹ Suk ea to nat e no pe Ieesu' Kristo to sun tane' hah voh en ma' pa nap mët, pare' hikta antoen non a mët hah. Ko kikis va pa mët to hikta antoen non a vöknah hah poan. ¹⁰ Oman, e Ieesu' to mët voh pa pah tēem ro, marën a vöknah o kikis va pa taate' hat, ivëhkëk, kuru ne' to kon en po to'to' voon. Manih po to'to' voon pamëh, ne' to te' va'peh me e non pe Sosoenën, pare' kë non a ehneeah. ¹¹ E' to te' akuk me va kov e non manih pan, eöm me se inan vamanih, eöm me to mët këh voh em po kikis va pa taate' hat. Paröm te' to'to' koe ke nem manih pe Ieesu' Kristo, köm vatös me eah marën a kë a ehnan e Sosoenën.

¹² Ivëh, köm se nat nem vaonöt a taate' hat, ke' matop non a ma sionineöm. Pe' o sionin pamëh se mët en, ivëhkëk, o apen to hikta se mët non. Eöm se keh vaonöt va in eah nën, eöm se pënton em po iu hat pa taate' pamëh. ¹³ Koe a he' ta pah ö manih pa sionineöm manih pa taate' hat, marën a nok a ma taate' to hikta te' totoopin ne. Eöm se keh he' rakah em manih pe Sosoenën, eöm se te' va e nem manih pa napan varih to mët voh, pare sun tane' hah po vapeepe. Paröm koe ke Sosoenën matop non a ma ö kurus va pa sionineöm, köm se vatet po' a ma taate' totoopin. ¹⁴ A taate' hat to hikta se te' hah non e sunön peöm, suk ataeah, kuru nöm to hikta te' hah nem paan o matop va po Vavaasis pe Mosës. Ahik, eöm to te' nem paan o matop va po ururuan vih pe Sosoenën.

Ea To Te' Va No Manih O Te' Kiu Pa Taate'

Totoopin

¹⁵ Ivëh, ke eöm koman kës nem pan, ea se nonok e no pa ma taate' hat, suk ea to te' e no paan o matop va po ururuan vih pe Sosenën? Ahik. Ea se nat no nonok va no nën, suk ataeah, ea to hikta te' hah no paan o matop va po Vavaasis pe Mosës. ¹⁶ Oman rakah! Eöm se keh he' em vamanih pa te' kikiu akuk manih pa meh te', eöm se vavatet nem a soe pe'. Eöm se tavus vaman em o te' kikiu akuk pa te' pamëh. Ka te' pamëh nöm to ta nem eah, e' e susun peöm. Ivëh, kôm se nat nem vavatet nem a taate' hat. Pe' a taate' hat pamëh se nok a neöm, kôm mët, ko nö ke em pe Sosenën. Ke' eöm se vatet a taate' mamananat. Ka taate' pamëh se me en peöm manih pa matan e Sosenën, ke Sosenën poka' en peöm o te' va pa taate' totoopin. ¹⁷ Moaan voh nöm to te' nem o te' kikiu akuk pa taate' hat. Ka taate' hat pamëh to matop e non peöm. Ivëhkëk, e' to vih rakah non manih pe Sosenën, peöm to vavatet rakah me nem o vaman, pataeah no te' te'te' soe pe Sosenën to vavaasis voh a neöm. Ko vavaasis pamëh to matop e non peöm. ¹⁸ Moaan voh nöm to te' va e nem manih pa te' kikiu akuk manih pa taate' hat. Ivëhkëk, kuru nöm to te' va e nem manih po te' kikiu akuk va pa taate' totoopin.

¹⁹ Eö' to nok a soe vapipino' va'ih, suk ataeah, a soe va pa ö nöm to he' a ma pah ö va pa ma sionineöm vamanih po te' kikiu akuk, pa taate' kukusan, me a taate' vatösoe, me a taate' hat, a ma taate' poë varih to pepeo avoe' nö e ne. Kën kea, a ma tah poë varih to hiva' e non pa maaka a pusuneah. Ivëhkëk kuru va'ih, nö' to iu no' pan, eöm se he' a ma pah ö va pa ma sionineöm, kee kiu akuk ne manih pa taate' totoopin, kôm sih tavus po' a napan koman pe Sosenën, paröm tavus em o te' varih to vavatet ne a taate' vivihan. ²⁰ Eöm se nok a tah pamëh, suk eöm voh o te' kikiu akuk va pa taate' hat. Eöm to taihan këm voh em pa taate' totoopin pa ö nöm to te' nem o te' kikiu akuk pa taate' hat.

²¹ A ma vih taneah nöm to kon voh pa tõem nöm to te' voh nem a nap kikiu akuk va pa taate' hat? A ma tah nöm to kon voh

ivarih, ee a ma tah varih to vavapoet a no neöm kuru, me a ö nee to he' mët voh ee peöm. ²² Ivëhkëk kuru va'ih, nöm to taihan këm em ma' pa taate' hat. Paröm tavus em a nap kiu akuk pe Sosenën. Ivëh, ko voa' vih i ne' iva'ih, eöm to tavus em o te' varih to vavatet nem a taate' vivihan, kokon em po to'to' tamoaan. ²³ Ivëh, ka vahik in a ma soe peö' to soe va non manih pan, o voen va pa taate' hat ivëh, a mët. Ivëhkëk, o he' ne Sosenën to he' akuk ivëh, o to'to' tamoaan na to kon manih pe Sunön pea, Ieesu' Kristo.

7

Kuru Na To Kiu No Pa Taate' Panih

¹ Kën kea, eöm kurus to nat vavih rakah e nem po Vavaasis pe Mosës. Ivëh, kôm nat e nem po Vavaasis pamëh, to matop e non pa napan kurus. Ivëhkëk, a te' se keh mët, ko Vavaasis pamëh hikta se matop hah non poan. ² Ka soe vapipino' va pe' to te' va non manih pan, e köövo se keh me e voe manot pe', pare' te' va'peh me non poan, ke' onöt rakah këm na po poen ne' se mët. Ivëhkëk, e voe se keh mët këm en pe', e köövo pamëh to antoen e non pa me hah ta meh voe, vamanih pa ö no a taate' va po vaen to soe va non. ³ Ivëhkëk, e voe se keh te' to'to' avoe' e non, ke köövo pe' këm poan, pare' me a meh voe, a napan se soe va ee manih pan, e' a köövo te'te'vaasi'. Ivëhkëk, e voe pe köövo pamëh se keh mët, e köövo pamëh to te' taihan e non manih pa taate' vaen, pare' antoen e non pa vaen hah. Ke' se keh vaen hah en, a, e köövo pamëh to hikta kök a taate' va po vaen.

⁴ E' to te' akuk va kov e non manih pan, eöm to vatös me voh em pe Ieesu' manih pa sionineah, ka vatös peöm pamëh to ep va non manih pan, a taate' hat vamoaan voh peöm, to mët va'peh me voh en pe Ieesu' Kristo manih pa kuruse. Ka taate' hat pamëh to hikta matop hah a no neöm, me o Vavaasis pe Mosës hikta se matop hah a no neöm. Ka kuru, ne eöm to vatös me em pa meh te', ka te' pamëh e' a te' to sun tane' hah pa nap mët. Ivëh, ka kuru ne Sosenën se kon o ëhnan apuh, suk a ö na to vavatet no a ma taate' totoopin. ⁵ Moaan voh no a taate' hat to te' voh non manih pea, pare'

he' a ra o iu hat, suk o Vavaasis pe Mosës to kunkuin vateera' o iu hat pamëh, ka nonok no a ma taate' hat. Ivëh, ka mët tavus en manih pea. ⁶Ivëhkëk, kuru ea to mët këh ee po Vavaasis pe Mosës, ke' hikta matop hah a rora. Ea to taihan këh voh ee po Vavaasis pamëh to ötöön voh a rora. Ivëh ka kuru, na to kiu suk no a kë a ëhnan e Sosoenën, pa ö na to vavatet no a ma taate' totoopin manih pa taate' voon, no a Tuvuh Vasio' to kunkuin manih pa ma kokoman pea. Para hikta vavatet hah no a taate' va pa kë a ëhnan e Sosoenën, pa ö na to vavatet varoe no o Vavaasis pe Mosës.

A Te' Hat To Mirö' Voh A Ra

⁷Eöm tome' koman nem pan, eö' to sosoe no' pan, a hat me o Vavaasis pe Mosës, ee a pah tah akuk. Ahik! Ivëh, ko Vavaasis se keh hikta te' non marën a va'aus a neö' pa nat a ma taate' hat, eö' se po' nat vah va in a ma taate' hat nih? Ivëhkëk, a soe vaënpan pe Sosoenën to te' e non, kö' nat e no' pa hat ivëh ataeah, pe' o Vavaasis pe Mosës to soe va ka rora manih pan,

“Koe a manin a ma tah pa meh te'”. *Eks*

20:13,15-17

⁸Ivëhkëk, a taate' hat to te' non manih peö', pare' taum koe a hanan pe' manih pa soe vaënpan pe Sosoenën, pare' vatvus o kokoman hat va pa manin a ma tah pa meh te' manih pa komaneo'. E' se keh hikta te' non ta soe vaënpan pe Sosoenën, a taate' hat to hikta se te' hah me non to kikis. ⁹⁻¹⁰Eö' to hikta nat avoe' voh no' pa soe vaënpan pe Sosoenën, parö' te' to'to' voh e no'. Ivëhkëk, eö' to kon vahik eo' pa soe vaënpan pe Sosoenën, ka taate' hat tavus vakikis, kö' mët eo' manih po apen. A soe vaënpan pe Sosoenën to te' suk voh non a ö ne' se he' a neö' o to'to'. Ivëhkëk, manih peö', ne' to te' en ma' pa mët va po apen.

¹¹Suk ataeah, a taate' hat to vaiu a hanan va pa ö ne' se piuk a neö' pa ö ne' to koe ma' manih pa soe vaënpan pe Sosoenën, marën a ip vamët a neö' manih po apen.

¹²Ivëh, ka nat kurus e no, po Vavaasis pe Mosës to tane' koman voh en ma' manuh pe Sosoenën, pare' vivihan. Ka ma soe vaënpan pe Sosoenën varih pa koman o Vavaasis pe Mosës, ee kurus to vivihan, ko totoopin, pare vih.

¹³E' te' vah va non nih, a soe vaënpan kës pe Sosoenën ivëh, to he' a neo' a mët? Ahik! A taate' hat to tavus manih pa soe vaënpan pamëh, pan a mët peö' se tavus. Ke' a tah pamëh to tavus, pan eö' se inan a taate' hat, e' matan vah va non nih? E Sosoenën to he' voh a soe vaënpan pe' pan, e' se vataare va ka neö' manih pan, a taate' hat, e' a tah a pah hat rakah.

A Hat To Pöm Voh A Ra

¹⁴Ea to nat rakah e no po Vavaasis pe Mosës, e' a tah va po apen to tane' voh en ma' manuh pe Sosoenën. Ivëhkëk, eö' a te' to te' me no' o sionin va po oeh vëh, parö' hikta antoen no' a vatet o iu pe Sosoenën. Suk ataeah, eö' to te' va e no' manih pa te' nohnoh, nee to vavoen, kee voh a taate' hat. Ka taate' hat vaneah e non peö'. ¹⁵Eö' to hikta inan no' pataeah nö' to nonok no', parö' hikta nonok no' ataeah nö' to iu no' a nok. Ivëhkëk, eö' to nonok e no' sih pa ma tah rërës nok peö'. ¹⁶Keö' se keh hikta iu nok no' a ma tah rërës peö' varih nö' to nonok no' sih, a tah pamëh to soe va non manih pan, eö' to vapöh kokoman e no' pan, o Vavaasis pe Mosës to te' vih e non. Suk ataeah, e' to soe non pan, a taate' hat nö' to nonok no', e' a tah nö' se nat no' nok. ¹⁷Ivëh, ke eö' koman to hikta nonok no' sih a ma taate' hat poë varih. Ahik, a taate' hat vëh to te' non manih pa komaneo'. E' ivëh, to ta'ta' a no neo' a nok a ma taate' hat poë varih. ¹⁸Oman, eö' to nat e no' pa hikta vih to te' non pa komaneo', manih po iu hat va pa komaneo', e' to hikta onöt non a nok a taate' vih. Eö' to iu e no' pa nok a ma taate' vih. Ivëhkëk, eö' to hikta nonok no' a ma taate' poë varih. ¹⁹Eö' to kehkeh nok no' sih, a ma taate' vih. Ivëhkëk, eö' to hikta nonok no', ka taate' hat nö' to rërës no' sih a nok, nö' to nonok e no'. ²⁰Ivëh, ke eö' se keh nok eo' pa ma taate' nö' to rërës no' sih a nok, a, e' to hikta te' non pan, eö' ivëh to nonok no' a ma taate' poë varih. A taate' hat vëh to te' non pa komaneo', ivëh to ta' a neo' kö' nok a ma taate' hat poë varih.

²¹Ivëh, kö' taum eo' pe' to te' man e non, pa tëm nö' to kehkeh nok no' a taate' vih, ka taate' hat vëh to te' non pa komaneo' to ta'ta' e non peö', pa nok a ma taate' hat poë varih. ²²Manih po kokoman rakah peö', ne

eö' to iu rakah e no' pa ma soe vaënpan pe Sosenen. ²³ Ivëhkëk, eö' to inan vamanih pan, e' to te' non o meoh kakis to matop e non pa sionin avoes neo'. O kakis pamëh to hikta vapöh kokoman me non a ma tah varih no kokoman peö' to iu ne a nok, pare' vaho' rakah en peö' paan o matop va po iu hat vëh to te' non pa sionineo'. ²⁴ Varenan rakah peö', eteh se hehe a neo', kö' këh o sionin va'ih to se me koe en peö' pa hat vëh, to se ip en peö'? ²⁵ Eö' se vavihvih ke na e Sosenen. Manih pa koren e Sunön pea Ieesu' Kristo, e' se hehe en peö'. Ivëh, ka ma iu vih peö', me a ma kokoman vih peö' to te' e ne paan a ma soe vaënpan pe Sosenen. Ivëhkëk, o iu hat va pa komaneo' to te' e non paan in o kakis va pa taate' hat vëh to matop non a sionineo', pare' mimirö' a no neo'.

8

E Ieesu' Kristo To Mët Pare' Vahik Këh A Ra Pa Taate' Hat, Pare' He' A Ra A Tuvuh Vasio'

¹ Ivëh, ka kuru no a napan varih to vatös me ne e Ieesu' Kristo, ne Sosenen hikta se vateen non raoe pa hat. ² Suk ataeah, ea pah paeh, ea a ma te' pe Ieesu' Kristo, ko kakis pa Tuvuh Vasio' to he' voh a ra o to'to' voon, pare' hehe a rora manih po kakis va pa taate' hat vëh to he'he' a rora sih a mët. ³ O Vavaasis pe Mosës to hikta antoen non a veo ke a taate' hat pea, suk ataeah, o iu va pa sioniira to hikta iu non a vatet o Vavaasis pe Mosës. Ivëhkëk, a tah vëh no Vavaasis pe Mosës to hikta antoen non a nok, ne Sosenen koman to nok vahik voh en. E Sosenen to vanö voh ma' e koa' oete' pe', ke' tavus te' vamanih pea a nap nonok hat, ivëhkëk, a hikta hat manih pe'. E koa' pamëh to nö voh ma', pa hehe a ra pa ma taate' hat pea. Ka manih pa sionin e koa' pe' pamëh, ne Sosenen to vateen en pe' pa taate' hat pea, pare' vahik en po kakis va pa taate' hat vëh, na se voh teen. ⁴ E Sosenen to nok vavoh manih pan, a taate' vih totoopin va po Vavaasis pe Mosës, se tavus manih po to'to' pea. Suk ataeah, ea to hikta suksuk hah no o iu va po sionin. Ahik rakah! Ea to vavatet no sih a taate' voon pa Tuvuh Vasio'. ⁵ Pe' a napan varih to suksuk ne sih o iu hat va po sionin, no

a ma kokoman pee to iu rakah e ne pa vatet o iu hat va pa komëere. Ivëhkëk, a napan varih to suksuk ne a taate' voon pa Tuvuh Vasio', no a ma kokoman pee to pet vavi' e ne, pa ma tah no Tuvuh Vasio' to iu non. ⁶ Ivëh, ko kokoman pa te' se keh vatet a iu hat va pa komaneah, e' se mët en. Ivëhkëk, o kokoman pe' se keh te' non manih pa Tuvuh Vasio', a te' pamëh se kon en po to'to' tamoaan, me o vakamö' vih manih pe Sosenen. ⁷ Ivëhkëk, o kokoman pa te' se keh pet vavi' non pa vatet a ma taate' hat, e' se vakihat me e non po iu pe Sosenen. E' to rës e non pa vatet a ma soe vaënpan pe Sosenen, suk ataeah, e' to hikta antoen non a vatet a ma soe poë varih. ⁸ Ko te' varih to vavatet ne sih o iu hat va pa komëere. Ee to hikta onöt ne a he' vaeö e Sosenen.

⁹ Ivëhkëk, eöm to hikta te' hah nem paan a matop va po iu hat pa komëneöm, eöm to te' e nem paan a matop pa Tuvuh Vasio' pa ö no a Tuvuh pe Sosenen se keh te' non manih peöm. Ivëhkëk, a te' vëh se keh hikta te' me non a Tuvuh pe Ieesu' Kristo, e' hikta se te' non a te' pe Ieesu' Kristo. ¹⁰ A ma taate' hat peöm to se ip vamët ee pa ma sionineöm. Ivëhkëk, e Ieesu' Kristo se keh te' non manih peöm, a ma apeneöm se te' to'to' e ne, suk e Sosenen to poka' en peöm, o te' no a ma taate' peöm to vih, ko totoopin. ¹¹ Ka Tuvuh pe Sosenen to kunquin tane' hah voh e Ieesu' Kristo manih pa nap mët se keh te' non manih peöm, a, e' se he' koe en po to'to' va po sionin manih pa Tuvuh Vasio' pe' vëh, to te' non peöm.

¹² Kën poaneo' manih pa ehnan e Ieesu' Kristo, ea se koe ka Tuvuh Vasio' vovoh ka rora, para nat rakah no te' hah no paan in o matop po iu hat va pa komaara. ¹³ Eöm se keh vavatet nem o iu hat va pa komëneöm, eöm se mëtmët em. Ivëhkëk, manih po kakis pa Tuvuh Vasio', eöm se koe em pa ma taate' hat va po sionin, paröm kon em po to'to' tamoaan. ¹⁴ Suk ataeah, o te' varih no a Tuvuh pe Sosenen to vovoh ke non raoe, ee ro pus koa' pe Sosenen. ¹⁵ A Tuvuh va'ih ne Sosenen to he' voh, e' to nok a ra, ka hikta se te' hah no o te' kikiu akuk pa taate' naöp. E' to nok a ra, ka tavus ee o pus koa' pe Sosenen. Ka manih

pa Tuvuh pamëh ne' to vataman ka ra, ka okook va no sih manih pan, "Tamön", "Eën e Tamaneo".¹⁶ A Tuvuh Vasio' koman ivëh to vava'aus non sih a ma apeera, ka nat vateera' e no sih pan, ea ro pus koa' pe Sosoenën.¹⁷ Ea to te' no o pus koa' pe Sosoenën, ivëh, ka se kon ee pa ma tah ne Sosoenën to vakah ka ra o koa', ke Ieesu' Kristo. Ivëhkëk, kuru ea se te' va'peh rakah me no e Ieesu' pa punis vëh ne' to te' voh, marën a ö na se kon o ëhnan apuh vamanih pa ö ne' to kon vavoh.

Amot Na Se Taum A Iho' Vih Manuh Pa Vöön Va Kin

¹⁸ Ivëh, ka amot no ëhnan apuh pamëh se tavus vateera' manih pea. Eö' to koman no' pan, o ëhnan apuh pamëh se apuh oah e non pa ma punis, na to tataum no manih kuru.¹⁹ Suk ataeah, a ma moeh tah kurus varih ne Sosoenën to nok voh, to vavëhö' rakah e ne po poen ne Sosoenën se vatvus vateera' rakah en, petereh ivarih, o pus koa' vamaman pe'.²⁰⁻²¹ A ma moeh tah kurus varih ne Sosoenën to nok voh, ee to tatamirö' e ne kuru. Ka ma tah poë varih to hikta tatamirö' suk ne o iu koman pee. Ahik. Ee to tatamirö' suk ne o iu pe Sosoenën. Ivëhkëk, e' to te' man e non pan, a ma moeh tah kurus varih ne Sosoenën to nok voh, ee se taihan këh ee pa ö nee to kokoa va ne sih, marën a ö nee se te' taihan ne me o ëhnan apuh vëh, no pus koa' pe Sosoenën to te' me ne.

²² Kuru na to nat vavih e no pa ma moeh tah kurus varih ne Sosoenën to nok voh, kuru nee to hara' avoe' e ne po kamis to vatoe me non po kamis vëh, ne köövo to hara' non sih po poen ne' to kehkeh vahuh non. A ma moeh tah kurus poë varih to tötö suk ne sih o kamis pamëh, nee to hara' ne.²³ Ke' hikta te' non pan, a ma tah varoe poë varih to tötö ne. Ahik, ea me ro te' to tötö e no, ea to kon voh ee pa Tuvuh Vasio'. Ka Tuvuh Vasio' pamëh to te' va e non manih po he' vamomoaan ne Sosoenën to he' a ra. Ivëhkëk, ea me to kakamis e no, para tötö e no, ko anoeh e no po poen ne Sosoenën se panih avoes a ra, ka tavus o pus koa' vamaman pe'. Ko poen pamëh ne' se he' a ra o sionin voon to hikta se te' kökööt va non manih po sionin vëh, na to te' me no po oeh.²⁴ Suk ataeah, e Sosoenën to hehe

voh en pea, ka anoeh me no po vaman. Ea se keh ep e no kuru pataeah na to anoeh no, e' to hikta te' non pan, a taate' anoeh vamaman ipamëh. A napan hikta se anoeh ne a tah nee to öt vahik e ne.²⁵ Ivëhkëk, ea se keh anoeh no a tah na to me' avoe' e no pa kon, ea se anoeh e no, me a taate' anoeh.

²⁶ A Tuvuh Vasio' me to vava'aus e non sih pea pa ö na to tötö no. Ea to hikta nat no pa hin rakah vamanih pa ö na se hinhin va no. Ivëhkëk, a Tuvuh Vasio' koman to hinhin ka rora sih manuh pe Sosoenën, pare' hinhin vatëh rakah ka rora, me o hahara' to para' ruruvun, na to hikta onöt no a soe vamaaka.²⁷ E Sosoenën to antoen e non pa nat ataeah to te' non pa ma kupu pa napan. Pare' nat e non pataeah no a Tuvuh Vasio' to koman non, suk ataeah, a Tuvuh Vasio' to suksuk non sih o iu pe Sosoenën, po poen ne' to hinhin suk a rora a napan pe Sosoenën.

²⁸ Ea to nat e no, pa ma moeh tah kurus ne Sosoenën to nonok non sih, marën a va'aus a napan varih to iu ne poë. A napan poë varih ne' to vaoe suk voh a ö nee se tavus vamanih pa ö ne' to koman vavoh non.²⁹ Suk ataeah, e Sosoenën to nat vovoh voh e non pee, e' he me' avoe' voh e non pa nok o oeh. Pare' vate' en pee, kee te' va i ne manih pe Koa' Oete' pe'. Ivëh, ke koa' pe' e Ieesu' Kristo se tavus va en manih pe koa' vamomoaan pa ma kën kea peo pe'.³⁰ E Sosoenën to te' me voh non o kokoman vëh pan, ee se tavus vamanih pe Koa' pe', ko te' varih ne' to koman voh non se tavus vamanih pe Koa' pe', ne' to vate' pet voh en pee. Kö te' varih ne' to vate' voh, ne' to vatompoan vavih me voh en pee, ko te' poë varih, ne' to he' pet en pee po ëhnan apuh.

Ahikta Pah Tah To Onöt Non A Sunpip O Iu Pe Sosoenën

³¹ Ea se po' soe vahvanih pa ma tah ne Sosoenën to nok manih pea? E Sosoenën e vamomhë pea to va'aus en pea. Ivëh, ka te' se keh vakihat me a rora, e' hikta antoen rakah non a vöknah a ra.³² Oman rakah! E Sosoenën to hikta amun voh ka ra pe Sunai'eah Ieesu' Kristo, pa mët suk a ra. E' to he' voh en pea pe Sunai'eah, ivëh, ke' se he' akuk rakah en pea pa ma moeh tah kurus.³³ Eteh po' to onöt non a vaho' a ra a napan varih ne Sosoenën to kon hah voh,

manih po vahutët? Ahik rakah ta pah te' to antoen non, pe' a ö ne Sosoenën to vatompooan vavih me voh en pea. ³⁴ Eteh po' to onöt non a vapoka' a napan pe Sosoenën, kee teen ta hat? Ahik rakah ta pah te' to antoen non, pe' a ö ne Ieesu' Kristo to mët voh en, me e' to sun tane' hah en pa nap mët. Ka varu' vakomanih, ne' to te' me non a tasun kikis manih pa papmatö pe Sosoenën, pare' hinhin va'aus tamoan ke non pea manih pe Sosoenën. ³⁵ Ataeah po' to onöt non a ki käh a ra po iu pe Ieesu', pa ö no a punis se keh tavus a ra, ke', pa ö na se keh taum a kamis, me a ö no napan se kehkeh mirö' a rora, me a ö na se keh taum o maë, me a ö na se keh kököt no pa ta ohop, me a ö no a ma moeh tah hat se kehkeh mirö' a rora? Ahik rakah! A ma tah kurus poë varih to hikta onöt ne a sunpip a ra po iu pe Ieesu' Kristo. ³⁶ Oman! A ma tah varih to tatavus ne pea kuru, no Puk Vapenpen pe Sosoenën to sosoe e non,

“Suk ataeah, emöm to te' e nem a napan pën,*

ivëh, ka ma poen kurus nee to ipip vamët e ne pemöm.”

“Ee to ep va ka no möm

manih po sipsip varih to vamatop ne a ö nee se ip vamët.” *Sng 44:22*

³⁷ Ivëhkëk, manih pa ma punis ro poë varih, ea to vöknah koe rakah voh ee pee manih pe Sosoenën vëh to iu a rora sih. ³⁸⁻³⁹ Oman! Eö' to nat rakah e no' pa hikta tah va pa ma tah varih to antoen ne a sunpip ka ra, po iu pe Sosoenën, ka ma tah poë varih, ivariv, a mët, me o to'to', me o ankerö', me a ma moeh ora' hat, me a ma taneah varih to te' ne manih kuru, me a ma meh taneah varih to me' avoe' e ne ma', me a ma moeh vu tah varih to te' me ne o kikis apuh, me a ma taneah to te' ne kin, me a ma taneah to te' ne paan o oeh, me a ma meh taneah manih po oeh avoes. Ee a ma tah kurus poë varih to hikta antoen rakah ne a sunpip ka ra po iu vëh pe Sosoenën, na to kon tane' manih pe Sunön pea e Ieesu' Kristo.

9

E Pöl To Tamak A Napan Va Israël

* **8:36:** [emöm to te' e nem a napan pën,] A vot “pën” to te' suk non e Sosoenën.

¹⁻² Eö' e Pöl, eö' to te' me no' e Ieesu' Kristo, parö' sosoe ke no' peöm po man, eö' to hikta pikpiuk no'. A komaneo' no a Tuvuh Vasio' to matop i non, ko sosoe ke non peö' pan, eö' to hikta pikpiuk no' pa ö nö' to soe tavus vamanih pan, o tamak peö' to para' apuh vörep, parö' te' rakah me no' sih a punis apuh manih po kupu peö'. ³ Suk eö' to koman rakah no' sih a va'aus a kën poaneo' varih o Jiu'. Parö' koman rakah va no' manih sih pan, eö' se keh ro voh ko varakah e Ieesu' Kristo, parö' va'aus a kën poaneo', pa ö ne' se keh antoen non. Kee vaman e Ieesu' Kristo, pare kon o to'to' tamoan vëh, nö' to te' me no'. ⁴⁻⁵ Ee ra napan va Israël ne Sosoenën to poka' voh rae o pus koa' pe'. Ee to ep voh ee po maaka pe Sosoenën, pare te' me e ne po vatompooan ne Sosoenën to noh me voh rae. E Sosoenën to he' voh rae o Vavaasis pe' manih pe Mosës, me a taate' man va pa vasunön eah. E' to he' me rae a ma soe vaman pe', ee to tavus tane' pa nap apa'puh pee varih, e re Abraham, ke Aësak, ke Jekop. Ke', ee a kën tom poan va po oeh vëh ne Ieesu' Kristo to koa' voh. Ko te' e non e Sosoenën to matop e non pa ma moeh tah kurus. Ka se kë tamoan rakah no a ehaneah. Oman!

⁶ Eö' to me tatamak in sih a kën poaneo' varih Israël. Suk eö' to nat rakah e no' pa nap peo to tavus voh po vute' pamëh, to hikta te' ne pan, ee ra Israël vamaman. Ivëhkëk, eö' to hikta sosoe no' pan, a soe pe Sosoenën to oah akuk. Ahik! ⁷ A ma pah te' ro va po vute' va Israël ivariv ne Abraham to vataman voh, to te' va ne manih o pus koa' vamaman pe Abraham. Suk ataeah, e Sosoenën to soe ke voh e Abraham pan,

“O vute' nö' to soe voh ka oah, se tane' ma' manuh pe Aësak.” *Jen 21:12*

⁸ Ka tah pamëh to matan va non manih pan, e' to hikta te' non pan, o vute' kurus pe Abraham se te' ne o pus koa' vamaman pe Sosoenën. Ahik, o pus koa' vamaman rakah pe Abraham ivariv o pus koa' pe Sosoenën, suk a soe vaman ne Sosoenën to nok voh manih pe Abraham. ⁹ A soe ne Sosoenën to nok ke voh e Abraham ivëh, “Po poen koman nö' to vaho', nö' se hah

ma',
ke Sara' se kon a koa' oete'" *Jen*
18:10,14

¹⁰ Ke' hikta te' non pan, a soe varoe pamëh, e Rebëka' to vahuh a poa koa' puna'. Ka poa koa' poë varih to tavus pa pah tamëere vëh e Aësak, e tamaara. ¹¹⁻¹² Po poen no a poa koa' puna' to me' avoe' voh e ne pa tavus, ka hikta paeh va pee to nok avoe' non ta tah vih, ke', ta tah hat, ke Sosenën soe ke voh en pe Rebëka' pan,

"A te' a tavus vamomoaan, se kiu akuk ke non a te' a tavus suksuk." *Jen 25:23*

E Sosenën to koman vavoh manih pan, e' se vate' ta paeh va pee, ivëh, ne' to soe suk vavoh nën, marën o kokoman pe' se tavus vaman. Ivëhkëk, e' to hikta iu voh non o kokoman pe' se tavus vaman suk varoe a ma taneah, no a poa koa' to nok. Ahik. E' to iu voh non o kokoman pe' se tavus vaman suk a ö ne e' koman se vate' ta paeh va pee.

¹³ Ivëh, ka soe pe Sosenën to te' non manih po komön o Puk Vapenpen to soe non pan, "Eö' to iu no' e Jekop,

ivëhkëk eö' to rës e no' pe Iso'." *Mal*
1:2-3

¹⁴ Ivëh, ka se po' soe vah vanih pa tah pamëh? E' kës to ep vahat pa ö ne Sosenën to iu varoe non a paeh va pee? Ahik rakah!

¹⁵ Suk ataeah, e Sosenën to soe ke voh e Mosës pan,

"Eö' se uruan eo' peteh nö' to koman no', parö' kamö' eo' peteh nö' to koman no'." *Eks 33:19*

¹⁶ Ivëh, ke Sosenën se vate' a te' vëh ne' to iu non pa vataare o ururuan pe'. O iu pe' to hikta han non pataeah no a napan to iu ne, pare punö' ne pa nok. ¹⁷ Pe' a soe to te' non po Puk Vapenpen, ne Sosenën to soe ke a te' sunön va Isip pan,

"Eö' to vasunön voh a oah, marën a ö nö' se vataare o kikis peö' manih pën, suk a ö no a ëhnaneo' se tavus po oeh avoes." *Eks 9:16*

¹⁸ Ivëh, ke Sosenën se uruan en peteh ne' to koman non, pare' vavösvös koman en pe retereh ne' to koman non.

¹⁹ Ivëh, ka paeh peöm se keh hi a neo' pan, "Suk ataeah po', ne Sosenën to vateen suk a ra pa ma taate' hat pea? Ahik rakah ta pah te' to onöt non a kök o iu pe Sosenën." ²⁰ Eën a te' va po oeh vëh. Ka

te' akuk va po oeh vëh to hikta te' non ta soe vaonöt pa hi e Sosenën. Ahikta tah to antoen non a hi a te' vëh to nok poan pan, "Eën nok suk va ka neo' manih ataeah?"

²¹ A te' nonok nöh to antoen rakah e non pa nok a ma taneah ne' to koman non a nok. E' to onöt e non pa nok a poa nöh manih po pöh manean, a paeh, e' a nöh vih marën a nöhnöh varoe pa ma poen apa'puh, ka meh, e' a nöh akuk marën a nöhnöh pa ma poen kurus.

²² E Sosenën me to antoen e non pa nok va nën. E' to kehkeh vataare non o heve pe', me o kikis pe', manih pa napan. Ivëhkëk, e' to te' me voh non a taate' anoeh manih po te' varih ne' to heve ov i non rae. A napan poë varih to anoeh ro ko ne a ö ne Sosenën se tek rae. ²³ E Sosenën to iu vamaaka e non po kikis apuh pe', ne' to koep kunah voh ma' manih pea o te' varih to kon voh o ururuan pe'. E' to vamatop a ra a napan poë varih to anoeh ro no, a ö ne' se he' a ra o kikis apuh pe'. ²⁴ Ke ea ivarih a napan varih ne Sosenën to vate' voh. E' to hikta vate' varoe voh a möm, suk emöm ro Jiu', ahik, e' to vate' me voh en peöm, o te' to hikta te' nem pan eöm ro Jiu'. ²⁵ Manih po Puk pa te' vanënën soe vëh, e Hosea' ne Sosenën to soe vavoh manih pan,

"Eö' se soe va eo' manih pan, 'Eöm a napan peö', manih po te' varih, 'to hikta te' voh ne pan ee a napan peö'".

Ko te' varih nö' to hikta iu voh no', nö' se vataare eo' pee, po iu peö'." *Hos*
2:1,23

²⁶ "Ka manih totoopin rakah pa ma ö nö' to soe ke voh rae pan, 'Eöm to hikta te' nem pan eöm a napan peö',

Amot nee se poka' ee pee, 'O pus koa' pe Sosenën a to'to' tamooan.'" *Hos*
1:10

²⁷ E Aisaëa', to koman voh non a napan va Israël, pare' soe vamanih pan,

"A napan va Israël to peo va e nee manih po kösan va sinten tahi'. Ivëhkëk, a nap keok akuk ivarih ne Sosenën se kon hah.

²⁸ Suk ataeah, e Sunön se vakmis vëhö' rakah en pa napan va po oeh vëh." *Ais 10:22-23*

²⁹ A ma tah kurus to tavus va ee manih pa ö ne Aisaëa' to soe vavoh,
 “E Sunön A Kikis Vi,
 se keh hikta hehe voh a si' nap keok akuk manih po vute' pea,
 ea se voh tatek kurus rakah vavoh ee manih pa ö no a poa vöön varih,
 Södom me Gomora' to tatek vavoh.”
Ais 1:9

A Napan Va Israël To Kiu Vëhva' Suk Voh Ee Pa Kon a Taate' Vih

³⁰ Ivëh, ka ma vavaasis peö' sosoe po' ka rora ataeah? A napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ee to hikta pupunö' vakis rakah voh ne pa vatompoan vavih me e Sosoenën. Ivëhkëk, e Sosoenën to vatompoan vavih me raoe, suk o vaman pee. ³¹ Ivëhkëk, a napan va Israël varih to pupunö' vakis voh ne pa vatet a ma taate' varih to vataare ne a hanan, ne Sosoenën to vatompoan vavih me non sih a te'. Ivëhkëk, ee to hikta antoen voh ne a vatet vahik vavih rakah a ma taate' poë varih. ³² Suk ataeah, ee to hikta vatet a ma taate' poë varih me o vaman. Ee to koman vapiun ne pan a kiu hiva' vëh, nee to nonok ne pa vatet a ma taate' poë varih se nok raoe kee vatompoan vavih me ee pe Sosoenën. A vös vavahan te' to vahan a ma moeere, kee ku' ee. ³³ E' to te' akuk va kov e non manih pa ö ne Aisaëa' to kiun vavoh manih po Puk pe Sosoenën, pare' soe pan, “Ep öm, eö' to vaho' voh a vös manih Saëon. Ka vös pamëh to vavahan non sih a napan, kee ku'ku' ne. Ivëhkëk, eteh to vaman non poan, e' hikta se hara' vahat non.” *Ais 8:14; 28:16*

10

A Napan Va Israël To Hikta Nat Ne Pa Taate' Pe Sosoenën

¹ Kën poaneo', manih pa ehnan e Ieesu', a tah nö' to iu oah rakah no' iva'ih pan, e Sosoenën se kon hah o Jiu'. E' a hin rakah sih peö' manih pe Sosoenën. ² Eö' se soe va keo' peöm manih, suk a taate' po Jiu', ee to iu rakah e ne pa vatet a taate' pe Sosoenën. Ivëhkëk, ee to hikta nat ne pa ö see vatet vah va in a taate' pamëh. ³ Ee to hikta nat ne pa ö ne Sosoenën to vatompoan vavih vah me va i non a napan. Ee to pupunö' rakah e ne pa vatompoan

vavih me e Sosoenën, suk a ma kokoman koman pee. Ivëh. kee hikta iu vatet ne o iu pe Sosoenën manih pa vatompoan vavih me poë. ⁴ Ea to nat vavih e no pe Ieesu' Kristo to no ma', marën vahik o Vavaasis pe Mosës. Ivëh, ka napan varih to vaman ne poë se vatompoan vavih me po' e Sosoenën.

⁵ E Mosës to kiun a soe va po Vavaasis pe Sosoenën ne' to he' moaan voh poan, pan a napan se suksuk ne, ke Sosoenën se vatompoan vavih me po' raoe. E' to soe voh pan,

“A te' vëh to vavatet non o Vavaasis peö', nö' to he' moaan voh e Mosës,
 e' se te' to'to' e non.” *Lev 18:5*

⁶ Ivëhkëk, e' iva'ih a tah no a ma kiun va po Puk pe Sosoenën to vaato suk non a ö no a te' se vatompoan vavih me e Sosoenën, po poen ne' to vaman, a ma kiun poë varih to soe ne pan,

“Eën se nat nom soe pan,

‘Eteh se peah manuh pa vöön va kin?’ ”

Lo 30:13

Eöm se keh vapöh kokoman me nem a soe pamëh, e' to te' akuk va kov e non manih pa ö nöm to soe vamanih pan, “Ea to iu no ta te' se nö manuh pa vöön va kin, ko me kunah ma' e Kristo manih po oeh”.

⁷ Paröm nat nem koman pet va nem manih pan,

“Eteh to onöt non a kunah manuh pa vöön pa nap mët?” *Lo 30:13*

Eöm se keh vapöh kokoman me nem a soe pamëh, e' to te' akuk va kov e non manih pa ö nöm to soe vamanih pan, “Ea to iu no ta te' se nö manuh pa vöön pa nap mët, ko me peah hah ma' e Kristo.” ⁸ Ivëhkëk e' to hikta te' non pan, e' a ö no a te' se vatompoan vavih me e Sosoenën, suk ataeah, a ma kiun va po Puk pe Sosoenën to soe va ne manih pan,

“A soe pamëh to te' vatët rakah e non manih peöm,

e' to te' e non manih pa ma rivoeeneöm,

me manih pa ma kupu peöm.” *Lo 30:14*

Ka soe pamëh, e' o vavaasis va po vaman möm to vavaasis nem sih. ⁹ Eöm se keh popoka' nem e Ieesu' e Sunön pa ma rivoeeneöm, me eöm se keh vaman nem

e Sosoenën to kunkuin tane' hah e Ieesu' manih pa nap mët, eöm se kon em po to'to' tamoaan. ¹⁰ Ea to vaman no sih e Sosoenën pa ma kupu pea, ivëh, ke Sosoenën vatompooan vavih me en pea. Ka sosoe tavus no o vaman pamëh pa rivoora, ivëh, ke Sosoenën sih kon hah en pea.

¹¹ Ka tah pamëh to te' man e non, suk a ma kiun va po Puk pe Sosoenën to soe va non nën,

“Keteh to vaman non poan, e' hikta se hara' vahat non eah.” *Ais 28:16*

¹² Suk ataeah, o Jiu' me ra napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ee to vatoe e ne manih po kokoman pe Sosoenën. A paeh a Sunön e' e Sunön pea kurus. Pare' he'he' non sih a ma tapui peo rakah po te' varih to hinhin ne sih poë, pan e' se va'aus raoe.

¹³ Suk ataeah, o kiun to te' non po Puk pe Sosoenën to soe avoe' va e non manih pan, “Eteh to vaoe a ehnan e Sunön, e Sunön se hehe en pe'.” *Jol 2:32*

¹⁴ Ivëhkëk, ee se keh hikta vaman ne poë, ee se po' hin vah va in poë o va'aus nih? Me a ö nee se keh hikta tēnan a soe pe', ee se po' vaman vah va in poë nih? Me a ö ne' se keh hikta te' non ta te' se vatvus a soe manih pee, ee se po' tēnan vah va in poë nih? ¹⁵ Ka napan se keh hikta vanö ma' o te' varih se vatvus a soe, o te' poë varih se po' vatvus vah va in a soe nih? O Puk pe Sosoenën to soe non pan,

“E' to para' vih, pa ö no a napan to te' ma' a Soe Vih pe Sosoenën.” *Ais 52:7*

¹⁶ Ivëhkëk, e' to hikta te' non pan, a napan kurus va Israël ivarivih to vaman voh a Soe Vih pe Sosoenën. A te' vanënën soe vëh e Aisaëa' to soe voh pan,

“Sunön, etereh to pēnton voh,* pare vaman ee pa soe nö' to soe ke voh raoe?” *Ais 53:1*

¹⁷ Ea to nat e no, pea to tēnan a Soe Vih pe Sosoenën, ka Soe pamëh kunkuin en po vaman pea. Ka Soe Vih pamëh to vavaato suk non e Ieesu' Kristo.

¹⁸ Eö' to te' no' a hi nö' to kehkeh hi no', to hi va non manih pan, “O Jiu' to pēnton kës voh ee pa Soe Vih pe Sosoenën, ha?” A, ea to nat e no pee to pēnton voh ee pa Soe Vih

pamëh, suk a ma kiun va po Puk Vapenpen to soe va ne manih pan,

“A napan kurus va po oeh to pēnton voh ee pa soe pee,

ka napan va pa ma vöön kurus tēnan voh ee pa ma soe poë varih.” *Sng 19:4*

¹⁹ Eö' to te' me no' a meh hi nö' to kehkeh hi no', to hi va non manih pan, “A napan va Israël nat vavih kës voh e ne pa pusun in a Soe Vih pamëh, ha?” A, ee to nat vavih voh ee. Vamomoaan nöm se koman hah a soe ne Mosës to soe voh pan,

“Eö' se kon o vute' to hikta te' me ne to ehnan,

marën a vapuhio' a neöm,

eö' se vate' o vute' to hikta te' me ne to nat vih,

marën a vaheve a neöm.” *Lo 32:21*

²⁰ Ka te' vanënën soe vëh e Aisaëa' to hikta nanaöp voh non, e' he vatvus va in a soe pe Sosoenën manih pan,

“O te' varih to inan voh a neo', ee o te' poë varih,

to hikta hinhin voh a no neo' o va'aus.

Eö' se vataare koman ö' po te' varih to hikta koman ne a ep ka neo'.” *Ais 65:1*

²¹ Ivëhkëk, a te' vanënën soe vëh e Aisaëa' to kokoman voh non a napan va Israël, pare' vatvus va in a soe pe Sosoenën manih pan,

“A ma poen kurus nö' to va'na' no',

parö' sun vamatop no' pa kon hah a napan varih o vatösoe,

ivëhkëk, ee to hikta iu tēnan ne a ma soe peö'.” *Ais 65:2*

11

E Sosoenën To Ururuan A Napan Kurus

¹ Ivëh, kö' se hi va eo' manih pan, “E Sosoenën kës to vanun voh en pa napan pe'?” Ahik, e' to hikta vanun raoe, suk ataeah, eö' koman a te' va Israël to tane' ma' po vute' vëh ne Abraham to vasipun i non sih. Keö' a te' va po vute' pe Bënjamin.

²⁻³ Moaan voh e Sosoenën to vate' voh en pa napan va Israël, kee tavus ee a napan pe'. E' to hikta he' tonun avoe' voh non raoe. Eöm to hikta nat pö' nem po vahutët voh pa te' vanënën soe vëh e Elaëja', to kiun non po Puk pe Sosoenën? E Elaëja' to hinhin voh non manih pe Sosoenën, pan e' se vaho' a

* **10:16:** [... etereh to pēnton voh, ...?] Ka piun, iva'ih, a hikta te' to pēnton.

napan va Israël po vahutët, pare' sosoe va non manih pan,

“Sunön, ee to ip vamët voh ee pa te' vanënën soe pën.

Pare mirö' me ee pa ma pok vapenpen pën.

Eö' ro ko a pah te' vanënën soe to te' no', ka kuru nee to kehkeh ip vamët pet me e ne peö'.” *1 Kin 19:10,14*

⁴ Ivëhkëk, a piun taeah po' ne Sosoenën to soe ke Elaëja'? E Sosoenën to soe voh ke poan pan,

“Eö' to te' avoe' me e no' pa 7,000 te' peö' manuh Israël,

a napan poë varih to hikta vatokon,

ko vapeo' pasun ke voh e sunön vapikpiuk vëh e Bal.” *1 Kin 19:18*

⁵ Kuru, ne' to vatoe e non, e' to hikta te' non pan, a napan kurus va Israël ivarih to he' tonun e Sosoenën. Ahik, e' to ururuan voh a si' nap keok akuk va pa napan poë varih, pare' vate' en pee a napan pe'. ⁶ E' to hikta koman non a kiu me a ma tah nee to nonok ne. E' to vate' raoe, suk e' to uruan raoe. Ee se keh nok a ma kiu, ke Sosoenën vate' raoe, ka tah vëh na to popoka' no o ururuan, e' to hikta te' non pan o ururuan vamaman.

⁷ Ivëh, ka se po' soe vanih? E' to te' va non manih, a napan va Israël to kehkeh vatompooan vavih me ne e Sosoenën. Ivëhkëk, ee to hikta vatompooan vavih me ne poë, suk e Sosoenën to vavösvös kokoman e non pee, kee hikta iu pënton ne a soe pe'. Ivëhkëk, a si' nap keok akuk va Israël ne Sosoenën to vate' voh, kee vatompooan vavih me ne poë.

⁸ Ivëh, no Puk pe Sosoenën to vavaato suk non a nap vatösoe poë varih, pare' sosoe va non manih pan,

“E Sosoenën to nok a napan poë varih, kee te' va e ne manih pa te' to koroh varo.” *Ais 29:10*

E' to nok raoe, kee hikta onöt ne a inan a ma tah,

nee to ep pa matëëre,

me a ö nee to hikta onöt ne a kon a ma tah nee to pënton pa ma tenëëre.

Ee to te' avoe' va e ne nën kuru.” *Lo 29:4*

⁹ Ke' te' akuk va kov e non manih pa ö ne King Devit to soe vavoh manih po Puk Vaëhëh,

“Sunön, eö' to iu no' pan, eën se nok a ma taëën peo me a ma moeh tah vihvih pee,

kee tavus vamanih pa kë me o vasu',

kee sih vaon raoe,

marën a ö nën se tek raoe.”

¹⁰ “Sunön, eö' to iu no' pan, eën se vapopoen a ma matëëre,

kee hikta antoen ne a maaka in a ma kokoman pën.

Sunön, eö' to iu no' pan, eën se vatarom tonun raoe,

pa te' a ma kokoman punis pee,

vamanih pa ö no te' kikiu akuk to te' va ne.” *Sng 69:22-23*

E Sosoenën To Kon Hah O Te' Varih To Hikta Te' Ne Pan Ee Ro Jiu'

¹¹ Ivëh, kö' se hi va eo' manih pan, “A napan va Israël kës to ku' voh, ka ku' pamëh tek vahik rakah en pee, pa tëëm nee to koman vapiun voh ne a ö nee se vatompooan vavih me e Sosoenën, ha?” Ahik, o kokoman pamëh to nok e Sosoenën, ke' kon hah o te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. E' to nok a hanan pamëh, pan a napan va Israël se ep ko puhio' a tah ne' to nok manih pa napan poë varih. ¹² A tëëm no a napan va Israël to ku' voh, pare he' tonun in poë, pa tëëm nee to hikta vaman ne pan, e Sosoenën to tapui vörep rakah en pa napan kurus va po oeh vëh. Ka ku' pee to vatvus a tapui apuh manih pa napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Ivëh, ka tëëm no a napan va Israël se keh tarih hah ke ma' manih pe Sosoenën, a, ea to nat e no pe Sosoenën se tapui vörep oah rakah en pa napan kurus va po oeh vëh.

¹³ Kuru nö' to kehkeh soe ka no' neöm a napan varih to hikta te' nem pan eöm ro Jiu'. Ke eö'! Eö' a aposol peöm, eöm a napan varih to hikta te' nem pan eöm ro Jiu'. Ivëh, kö' se nok rakah a kiu peö' vamanih po aposol, suk e Sosoenën to he' voh a neo' a kiu pamëh. ¹⁴ Suk ataeah, eö' to kehkeh kunkuin no' o kokoman pa napan peö' varih o Jiu', pan ee se puhio' a taate' vëh ne Sosoenën to nok manih peöm, pa ö ne' to vatompooan vavih me a neöm. A taate' pamëh nö' to nonok no', marën a ö nö' se rëh hah ma' ta ma meh pee, kee hah ke ma' manih pe Sosoenën. ¹⁵ Suk e' to te'

man rakah e non pe Sosenën to he' tonun voh a napan va Israël, pare' vatompooan me en pa napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ivëh, ka tëëm ne' to vatös hah me a napan va Israël, e' to vatoe rakah va e non manih pan, ee to sun tane' hah manih pa nap mët.

¹⁶ E' to te' non a soe vapipino' to soe non pan, a ma aan naon se keh te' vih ne, ke Sosenën vaneah non raoe, ka ma pean me se tavus vavih ee, ke Sosenën vaneah me e non pee. Moaan voh e Abraham me ra kën sipuiro Jiu' to te' voh e ne a napan pe Sosenën. Ke' te' va e non manih, amot me, no kën supnai' pee se tavus amot ee a napan pe Sosenën. ¹⁷ E' to ep rakah ke non pan, a ma pöh pea öliv to takök voh ee. Ee to vëknöm ne a napan va Israël. Ke eöm a napan varih to hikta te' nem pan eöm ro Jiu', eöm to te' va e nem manih po veoh in o öliv poa, nee to vatös me o öliv vëh to tavus momoan voh. Ka kuru vëh nöm to pëpët kon e nem po kikis me a taëen manih po naon vamomoan pamëh, ko naon vamomoan pamëh ivarih o Jiu'. ¹⁸ Ivëh, kôm se nat nem koman nem pan, eöm to vih oah e nem pa ma pea naon varih to takök voh. Eöm se keh te' me nem o kokoman pamëh, eöm se nat va nem manih pan, eöm to hikta vava'aus nem o aan, ahik, o aan to vava'aus a non neöm.

¹⁹ Ivëh, kôm se po' soe va em manih pan, "A ma pea naon to takök voh, marën a ö nö' se vatös hah raoe po rumun." ²⁰ Oman, e Sosenën to nok vavoh en nën. Ivëhkëk, a ma pea öliv varih to takök voh, suk ee to hikta vaman ne, ke eöm te' avoe' e nem a ö va po naon pamëh, suk a ö nöm to vaman nem. Eöm se nat nem këëkë koman hah a nem, paröm nanaöp varoe nem, ko matop vavih nem o vaman peöm. ²¹ Ea to nat e no pe Sosenën to moes vi voh en pa ma pea naon totoopin va po naon pamëh, suk ee to hikta vaman voh ne, ivëh, ke' hikta onöt non a vaonöt a neöm, pan eöm se te' va nem manih pa ma pean in o naon pamëh, pa ö nöm se keh hikta vaman nem. ²² Pënton öm! E Sosenën to para' vih, ivëhkëk, a ma taate' me pe' to para' hiva'. E' se vakmis en po te' varih to hikta iu vatet ne a soe pe'. Ivëhkëk, e' se vih ke non peöm, pö nöm se keh vavatet vakis nem a taate' vih pe'.

Eöm se keh hikta vavatet nem a ma taate' vih pe', e' se moes vi këh en peöm po naon vamomoan. ²³ Ka napan va Israël se keh vaman hah ee pe Sosenën, e' to antoen rakah e non pa kon hah raoe, ko vatös hah en pee pa ö ne' to moes kurus tane' voh raoe. ²⁴ E' hikta te' va non pa ö na to koman va no sih pan, o pea naon poa se tavus vamanih pa meh ö va po naon vih. Ke eöm o te' varih to hikta te' nem pan eöm ro Jiu', eöm to te' va e nem manih po pea naon nee to moes tane' po öliv poa, pare vatös me o öliv vih. Ivëhkëk, pe' o Jiu' poë varih to te' va e ne po pea öliv to pu tane' ma' po naon vih, ke Sosenën to antoen rakah e non pa vatös hah raoe manih po naon koman moaan voh pee.

E Sosenën Se Kon Hah A Napan Kurus Va Israël

²⁵ Kën poaneo' va po vaman, manih pa ehnan e Ieesu', eö' to iu a no' neöm se maaka vavih vamanih pan, eöm to hikta nat vahik nem pa ma tah kurus. A tah vëh nöm to me' avoe' e nem pa nat vahik to te' va non manih pan, e Sosenën to vavösvös kokoman voh a napan va Israël pa si' tëëm kökööt akuk. Ivëhkëk, a vatösoe pee se hik en pa tëëm no a ma pöh te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' ne Sosenën to vate' voh, se vaman, pare kon o to'to' tamoan. ²⁶ E' a ö ne Sosenën se kon koe hah a napan va Israël. E' to kiun va non manih po Puk pe Sosenën pan,

"A te' vëh se hehe hah a napan se tane' ma' manih Saëon.

E' se nö ma' pa kon këh o vute' pe Jekop pa hat.

²⁷ Ko poen pamëh nö' se nok o vatompooan peö'

me a napan poë varih,

pa tëëm nö' se kon ke a ma hat pee." *Ais 59:20-21; 27:9*

²⁸ Ivëhkëk kuru no a napan va Israël to he' tonun avoe' e ne pa soe vih pe Ieesu' Kristo. Ke Sosenën heve ov e non pee. A taate' pamëh to tavus marën a va'aus a neöm a napan to hikta te' nem pan eöm ro Jiu'. Ivëhkëk, a napan va Israël to te' avoe' e ne a napan pe Sosenën varih ne' to iu suntan non sih raoe, suk a ma soe vaman ne' to nok ke voh a kën sipuiire. ²⁹ E

Sosoenën to hikta nat non sih pa panih o kokoman pe' manih pa napan ne' to vate',* me a ma he' ne' to he' marën a va'aus raoe.

³⁰ Moaan voh eöm varih a napan to hikta te' nem pan eöm ro Jiu', eöm to hikta iu pënton voh nem e Sosoenën. Ivëhkëk kuru, nöm to kon em po ururuan, suk a napan varih o Jiu' to hikta iu pënton voh ne.

³¹ Ivëh, ka kuru a napan varih o Jiu' to hikta iu pënton ne a soe pe Sosoenën, suk ataeah, e Sosoenën to he' voh o ururuan pe' manih peöm. Ivëhkëk, a tah pamëh to tavus voh, marën a ö nee se kon pet o ururuan manih pe'. ³² E Sosoenën to vaonöt ken pa napan kurus va po oeh vëh pa nok a ma taate' vatösoe, marën a ö ne' se vataare o ururuan pe' manih pee.

Ea Se Kë A Èhnan E Sosoenën

³³ Oman! E Sosoenën e tövaneah pa ma moeh tah kurus, ko kokoman me o nat vih pe' to para' ruruvun vörep. Ahikta pah te' to nat varuruvun rakah non a ma kokoman pe', me a maaka in a ma taate' pe'. ³⁴ Ivëh, no a ma kiun va po Puk pe Sosoenën to sosoe suk va ne manih pan, "Eteh to nat vahik voh en pa ma kokoman pe Sunön,

me eteh to he'he' non sih poan a ma kokoman?" *Ais 40:13*

³⁵ "Ahik rakah ta pah te' to he' voh e Sosoenën ta tah, pare' iu non a ö ne' se piun hah ke poan.

Ahik rakah!" *Job 41:11*

³⁶ Oman, a ma tah kurus to tane' voh ma' manih pe Sosoenën, ka manih varoe ko pe', ka ma moeh tah kurus te' ne, ka ma moeh tah kurus poë varih te' suk ne a vih pe'. Ea se këëkë tamoan rakah no eah. E' rakah a ö ne' se te' tamoan va non! Oman.

12

Ea Se He' Rakah A Ma To'to' Pea Manih Pe Sosoenën

¹ Ivëh, kö' hinhin vakis rakah e no' peöm a kën poaneo' va po vaman, manih pa èhnan e Ieesu', eöm se he' avoes rakah a ma to'to' peöm manih pe Sosoenën, vamanih po he' vëh o to'to'. Suk a ö ne Sosoenën to vataare voh a ra o ururuan pe'. A ma to'to'

peöm varih ne Sosoenën to vaneah non, se te' voon ne, ko te' vih ne manih po epep pe'. Ivëh, köm se kë rakah nem a èhneaneah pa ma kupu peöm, suk eöm to inan voh em pa ma vih ne' to nok voh ka neöm. ² Paröm nat nem ririu va nem manih pa ö no a napan va po oeh vëh to ririu va nee sih. Eöm se vavoon a ma kokoman peöm, marën a ö nöm se te' nem pa vavoon tamoan hah a ma to'to' peöm. Eöm se keh nok va nën, eöm se inan em, paröm maaka em pa ö ne Sosoenën to iu non, a ö nöm se ririu va nem. E' to iu non a ö nöm se ririu va nem manih pan, eöm se nonok nem a ma taate' vih, me a ma riu peöm se te' totoopin non, me a ma taate' peöm se vavaeö i ne poë.

Ea Se Nonok Rakah No A Ma Kiu Va Pa Ma He' Ne Sosoenën To He' Voh A Ra

³ E Sosoenën to ururuan voh a neo', pare' vate' va ka neo' manih pe tövavaasis peöm. Ivëh, kö' vakömköm e no' peöm papaeh. E' hikta vih non pa ö nën se këëkë koman hah a nom, parën nat nom koman nom pan, eën to vih oah e nom pa ö nën to te' va nom. Eën se kokoman hah a nom, ko kokoman pën te' vatoe me non o vaman ne Sosoenën to he' voh a oah. ⁴ Ea papaeh to te' me no o sionin to te' me non a ma ö peo, ka ma ö poë varih to te' me ne a ma kiu vakëkëh. ⁵ E' to vatoe akuk va kov e non manih, pea to peo. Ivëhkëk, manih pe Ieesu' Kristo na to te' no o pöh sionin ro. Kea papaeh to te' va no manih pa ma meh ö va po sionin pamëh, a ma papaeh ö to vatös me ne a ma meh ö kurus va po sionin. ⁶ Ea kurus to te' no a ma he' vakëkëh, ka ma papaeh he' poë varih na to öt suk no, o ururuan ne Sosoenën to he' a ra. A te' vëh to te' me non o he' va pa vanënën soe, e' se vakiu rakah o he' pamëh, pa taate' to vapöh kokoman me non a tah ne' to vaman non, pan e Sosoenën to soe ke poan. ⁷ E' se keh te' me non o he' va pa va'aus o upöm, e' se vava'aus rakah me non o kupu pe'. Ke' se keh te' me non o he' va pa vavaasis, e' se vavaasis rakah me non o kupu pe'. ⁸ Eteh to te' me non o he' va pa vakikis o upöm te', e' se te' rakah non pa vakikis o upöm. Keteht to te' me non o he' va pa he' va'aus o upöm te', e' se te' rakah non

* **11:29:** [... manih pa napan ne' to vate', ...] A napan varih ne' to vate', ee a ma to Jiu', me o te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'.

pa he' vatëh. Kete' to te' me non o he' va pa sun vamanih pa te' susun, e' se sun vakis rakah non pa vovoh ke ra napan. Kete' to te' me non o he' ururuan, e' se ururuan rakah me non o vaeö.

⁹Eöm se vataare tamoan rakah nem o iu peöm manih po upöm peöm. O iu pamëh se tane' rakah non ma' pa ma komëneöm. Eöm se koe rakah a taate' hat, ko iu varoe rakah nem a nok a ma taate' vih. ¹⁰Eöm se iu koman rakah nem o upöm peöm, vamanih pa ö nöm to iu va nem sih a ma kën kea koman peöm. Paröm ta rakah nem a ëhnëëra ma meoh te' peöm, ka ëhnëëre se apuh oah non a ma ëhnëëneöm. ¹¹A ma poen kurus nöm se nat nem kakarauh nem, paröm koe ka Tuvuh Vasio' ësës non manih pa ma kupu peöm, pa nok a kiu pe Sosenën. ¹²Eöm se te' vaeö nem, suk eöm to anoeh avoe' e nem pa ma tah ne Sosenën to vamatop keon voh ka neöm. Eöm se sun vakis nem pa tëem no punis se nö ma', paröm nat nem anoe in a taate' hin pa ma poen kurus.

¹³Eöm se va'aus a napan pe Sosenën varih to kökööt ne pa ma meh tah. Eöm se vaeo ho o upöm te' va pa ma meh muhin varih o arus manih pa ma iuun peöm, paröm matop vavih nem raeo.

¹⁴Eöm se hin e Sosenën, ke' tapui o te' varih to kehkeh mirö' a ne neöm, a, eöm se nat nem hin eah, pan e' se tek raeo, ivëhkëk, eöm se hin varoe eah, ke' tapui raeo. ¹⁵Paröm vaeö me ro te' varih to hara' ne o vaeö, ko tamak va'peh me o te' varih to hara' ne o tamak. ¹⁶Eöm se te' vakamö' nem, paröm koe a kë koman hah ëm. Ivëhkëk, eöm se vamomhë me nem o te' varih to hikta te' ne to ëhnan. Paröm nat nem koman nem pan, eöm to para' natnat.

¹⁷Ka te' se keh nok a hat manih peöm, koe a piun hah keah, a hat ne' to nok manih peöm. Paröm punö' pa nok ataeah no a napan to koman ne to te' vih non. ¹⁸Paröm punö' vakis rakah pa te' vakamö' me a napan kurus. ¹⁹⁻²⁰Eöm varih nö' to iu no', koe a te' vamanih pa te' kiiki vöhio', paröm vakmis o upöm te', suk a ö nee to nok a hat manih peöm. Ivëhkëk, eöm se koe ke Sosenën kiiki raeo, pare' vakmis raeo me

o heve pe', vamanih pa ö ne' to soe vavoh manih po Puk Vapenpen,
 “Eö' koman se kiiki,
 parö' vakmis a napan varih to nok a hat.

Eö' se piun hah ke raeo a ma hat
 nee to nok voh.” *Lo 32:35*

Ivëh, ka soe pe Sosenën to soe va non manih pan,

“E tövakihat pën se keh maë,
 kën makën eah,
 ke' se keh manoe,
 kën vakaak eah.

Ka tëem nën to nok va nën,
 eën se he' rakah eom pe' po poet.” *Prov 25:21-22*

²¹Eöm se koe a kunah ke a hat pa meh te', ke' vöknah a neöm, paröm vöknah varoe koe in a ma taate' hat, nee to nok manih peöm pa taate' vih peöm.

13

Ea Se Tënan Rakah No A Ma Taate' Pa Kaman

¹Ea kurus rakah se te' no paan a ma susun pa kaman, pe' a hikta pah te' to vovoh akuk non sih. Suk e Sosenën koman to he' voh raeo a tasun me o kikis va pa matop a napan. Ivëh, ka kuru no a hikta pah te' to antoen non a matop a napan, pa ö ne' to hikta te' me non o kikis pe Sosenën.

²Ivëh, ko te' varih to vasosöe me ne a ma soe pa kaman, ee to vasosöe pet me e ne pa tah ne Sosenën to vate' voh. Ka tëem nee to nok va nën, ee se he' koman hah rea a punis. ³O te' varih to nonok ne sih a ma taate' totoopin, to hikta se naöp i ne a ma susun pa kaman. O te' varoe varih to nonok ne a ma taate' hat, ee se nanaöp ne. Eën se keh hikta iu naöp nom a ma susun pa kaman, aeoh, eën se nonok rakah nom a ma taate' totoopin, parën suksuk nom, kee sih kë po' ne a ëhnöömah. ⁴A te' susun pa kaman, e' a te' kikiu pe Sosenën, e' marën a va'aus a oah. Pare' matop vavih ka nom oah, kën te' vavih nom. Ivëh, kën se keh nonok nom a ma taate' hat, eën se nanaöp e nom pe'. Suk ataeah, e' to te' me non o rapis rë.* Ko rapis rë pamëh ne' to öt non, suk e' a te' kikiu pe Sosenën. Ivëh, ka te' se keh

* **13:4:** O rapis rë to te' va non manih pa tasun me o kikis ne Sosenën to he' a te' susun pa kaman.

nok a taate' hat, a kaman se vakmis en pe'.
⁵ Ivëh, kën se te' nom paan a kaman, pe' a taate' vih ipamëh, me a ö ne' toma' vakmis a oah.

⁶ E' a ö nën to he'he' suk pet nom sih a takis. A ma susun pa kaman, ee a nap kiu pe Sosenën, ka ma tamooan nee to te' eh rakah e ne pa matop a ma kiu ne Sosenën to he' raoe. ⁷ Ivëh, ko te' varih nën to hin voh a ma tah manih pee, nën se piun hah ke raoe a ma tah nën to hin voh. Eën se he' a ma moeh takis manih po te' kokon takis. Parën ta nom o te' varih na se ta no, ko kë nom a ëhnëero te' varih na se kë no a ëhnëere.

A Taate' Va Pa Iu O Upöm Te'

⁸ Eöm se nat nem koek nem to ötop, ke' te' non. A pah ötop ro ko nom se te' tamooan me nem, ivëh, iu a meh te'. Suk ataeah, a te' vëh to iu non o upöm te', e' to vatet vahik rakah en pa ma Vavaasis kurus pe Mosës. ⁹ Eöm se nat vavih rakah nem a ma soe vaënpan varih po Vavaasis pe Mosës, ee to soe va ne manih pan,

“Eën se nat nom koroh vëtkin me a te' nën to hikta me nom,” *Lo 5:18*
 parën nat nom ip vamët a meh te',” *Lo 5:17*

parën nat nom kaveo,
 parën nat nom manin a ma tah po upöm te'.” *Lo 5:19*

A ma soe vaënpan poë varih, me a ma te' varih nö' to hikta kiun manih, ee to te' va ne manih a pusun in a soe vaënpan vëh,

“Eën se iu nom o upöm te' vamanih pa ö nën to iu hah va ka nom.” *Lev 19:18*

¹⁰ A te' vëh to te' me non a taate' iu te', e' to hikta onöt non a nok vahat o upöm pe'. Ivëh, ka taate' iu te' to vavatet vavih rakah e non po Vavaasis pe Mosës.

¹¹ Eö' to sosoe ka no' neöm a ma taate' varih, suk ea to nat e no pa tëem vëh kuru, to vatët e non pa hik. E' a tëem na se ut vavih rakah no ko opoep no. Suk ataeah, o poen ne Sosenën to iu kon vahik hah a rora, to pah te' vatët rakah këh e non po poen na to he' voh o to'to' pea manih pe Ieesu'. ¹² A popoen to vatët en pa hik, ka potan öök vatët en. Ivëh, ka se nat no nonok no a ma taate' popoen, para vaho' o ohop vapus pea marën a vapus pip aa manih pe susun po ora' hat. ¹³ Koe, ka te' me no a

taate' totoopin vamanih po te' to te' ne po maaka. Ea se nat no nonok no ta ma taëen tapeat, me a taate' kaak vaoah. Ea se nat no te' rakah no pa ma vu taate' te'te'vaasi', me a taate' hat koroh vëtkin kaveo, me a taate' heve ko vapus, me a taate' puhio'. ¹⁴ Ea se he' aa manuh pe Ieesu' Kristo, para koe a vavaeö aa pa ma iu hat va pa komaara.

14

Koe A Kö O Upöm Te'

¹ Eöm se vatompoan vavih me a te' vëh no vaman pe' to hikta te' eh non, ke' hop ma' po kum peöm. Paröm koe a vasosöë suk a ma ö nöm to koman vakëkëh va nem. ² A pah te' to vaman va non manih pan, e' to te' vih e non pe' pa ëen a ma moeh taëen kurus. Ivëhkëk, a meh te' vëh no vaman pe' to töötö, e' to vaman va non manih pan, e' to vih e non pe' pa ëen varoe a pö'. ³ A te' vëh to nat va non manih pan, e' to te' vih e non pe' pa ëen a ma moeh taëen, e' se nat non kökö non a te' vëh to ënëen varoe non sih a pö'. Ka te' vëh to ënëen varoe non sih a pö', se nat non ep vöknah non a te' vëh to ënëen non sih a ma moeh taëen kurus, pan e' to nonok e non pa hat. Suk ataeah, e Sosenën to vatompoan vavih me voh en pee pon. ⁴ Eën eteh, kën kiiki nom a te' kikiu pa meh te'? E' se keh sun vakis e non pa nok vavih a kiu pe', ke', e' se keh hikta sun vakis non pa nok vavih a kiu pe', e' a tah koman pe torara pe'. Ivëh, ke' se sun vakis e non pa nok a kiu pe', suk ataeah, e Sunön to toon vakis e non pe' pa nok vavih a kiu pe'.

⁵ O upöm te' to koman ne pan, o pöh poen to apuh oah e non pa ma meh poen. Ka meh to koman non pan, a ma poen kurus to vatoe e ne. Ivëhkëk, a ma papaeh te' se keh vaman va ne manih pan, o poen vëh ne' to vaman non to te' vih e non pe', e' a tah koman pe' pa ö ne' to vaman va non. ⁶ O te' varih to koman ne pan, o pöh poen to apuh oah e non pa ma meh poen, ee to koman va ne nën marën a vavaeö e Sunön. Ko te' varih to ënëen ne sih a ma moeh taëen kurus, to ënëen suk ne a ö nee se vavaeö e Sunön, pare sosoe vavihvih pet ke ne sih pe Sosenën, pa ma taëen nee to ënëen ne sih. O upöm te' varih to kokoe ne sih a ëen

a ma meh taëen, ee to kokoe suk ne a ö nee se vavaeö e Sunön, pare sosoe vavivih pet ke ne sih pe Sosenen, pa ma te' taëen varih nee to nat ne a ëen. ⁷⁻⁸ A hikta pah te' to te' to'to' suk non sih o iu koman pe'. Ka hikta pah te' to mëtmët suk non sih o iu koman pe'. Ivëhkëk, ea se keh te' to'to' no, ea to te' to'to' suk e no po iu pe Sunön. Ka se keh mët ro pet ee, ea to mët suk ee po iu pe Sunön. Ivëh, ka se keh te' to'to' e no, ke', ea se keh mët ro ee, ea se te' avoe' e no a napan pe Sunön.

⁹ Ka pusun in a ö ne Ieesu' to mët, pare' sun tane' hah pa nap mët, e' marën a ö ne' se tavus e Sunön pa nap mët, me ra nap to'to'. ¹⁰ Eën eteh, kën kiiki nom a kën pömah manih pa ehnan e Ieesu' Kristo? Parën koman suk nom ataeah pan, eën to vih oah e nom pee? Ea kurus se sun amot ee pa matan e Sosenen marën a ö ne' se kiiki a ra. ¹¹ Pe' to kiun va non manih po Puk pe Sosenen, pare' soe non pan,

“A soe pe Sunön iva'ih,

‘Suk rakah a ö nö' to te' to'to' no’,

A napan kurus va po oeh se vatokon manih pa mataneo',

pare soe tavus va ee manih pan,

‘Eën e Sosenen.’ ”

Ais 45:23

¹² Ivëh, ke ea papaeh se soe tavus koman ke Sosenen a pusun in a ma taate' kurus na to nok voh.

Koe A Nok O Upöm Kee Ku' Pa Hat

¹³ Ivëh, ka se koe a kiiki a taate' po upöm te' va po vaman, para koman vahat no raoe. Para koe a nok ataeah to antoen non a mirö' a ma kokoman pee, kee ku' pa taate' hat. ¹⁴ Eö' to vatös me no' e Ieesu' Kristo, ivëh, kö' vaman rakah e no' pa hikta pah taëen to te' hat non pa ëen. Ivëhkëk, a te' se keh ep va non ta pah tah manih pan e' to hat, a tah pamëh to hat e non pe'. ¹⁵ Eën se keh vahara' vahat o vaman pa kën pömah manih pa ehnan e Ieesu', suk a ö nën to ënëen nom a taëen nee to hikta ënëen ne, eën hikta vavatët rakah nom a taate' iu te'. Koe a mirö' o vaman po upöm peöm, pa ö nën to ënëen nom a taëen, nee to koman ne pan e' to hat, suk e Ieesu' Kristo to mët suk pet me voh en pee. ¹⁶ Ivëh, kën se koe a nok a tah nën to koman nom pan, e' to te' vih e non, ke' tavus vamanih pa tah no upöm

peöm to sosoe ne pan e' to hat. ¹⁷ Manih pa koman o Matop Vih pe Sosenen, a ëen me a kaak to hikta te' apuh ne. A ma tah apuh oah ivarih pan, ea se vatet no a ma taate' totoopin, para vakamö' vavivih me no o upöm pea, ko te' vaeö me no raoe. A ma tah kurus poë varih to tane' ma' pa Tuvuh Vasio'. ¹⁸ Suk a te' vëh to vavatet non sih e Ieesu' Kristo pa tëem ne' to suksuk non a ma taate' poë varih, to vavaeö e non pe Sosenen, ko upöm te' se ep va e ne pe' manih pa te' vih.

¹⁹ Ivëh, ka se punö' rakah pa nok a ma tah varih se vakikis ne a taate' vakamö', para vava'aus koman hah a. ²⁰ Koe a vaonöt a taate' ëen taëen, ke' mirö' a tah ne Sosenen to nok voh po to'to' pe kea pën, a ma taëen kurus to vih e ne pa ëen. Ivëhkëk, e' to hat e non pa ëen a taëen vëh se nok e kea pën ke' ku' pa taate' hat. ²¹ E' to para' vih pa ö na se koe ee pa ëen a vöna', ke' a kaak o voaën, ke' a nok a tah vëh se nok e kea pën ke' e vameomah, ke' ku' pa taate' hat.

²² O vaman peöm se suk a ma tah poë varih, pare te' varoe rakah ne topnin in ne eöm, ke Sosenen, paröm nat nem toon o upöm peöm, kee suk a ö nöm to vaman va nem. O upöm te' va po vaman to te' vaeö e ne pa ö nee se keh nonok e ne pa ma taneah nee to koman ne pan, e' to te' vih e non, pare hikta se hara' ke ne pan, ee to teen ne ta tah. ²³ Ivëhkëk, o te' varih to ënëen ne a ma taëen, pare te' me ne o pöök kokoman, ee to nonok e ne pa hat, suk ataeah, ee to hikta vaman va ne manih pan, ee te' vavivih kov e ne, ke' ahik. Ataeah no o te' to nonok ne, no vaman pee to hikta soe vaonöt ke non raoe, ee to nok ee pa hat.

15

¹ Ke ea varih a napan to te' me no o vaman kikis, ea se te' a punis va pa va'aus, me a vakikis o vaman po te' varih no a ma vaman pee to hikta te' kikis ne. Ea se nat no vavaeö koman hah a no. ² Ke ea a papaeh te' se kiu vakis pa vavaeö a ma kea pea, marën a ö nee se tavus vavivih, ko vaman pee kikis. ³ Ea to nat vavivih rakah e no, e Ieesu' Kristo to hikta te' to'to' suk voh non a ö ne' se vavaeö koman hah ea, ahik, e' to tanok suk voh, a ö ne Kristo to soe vavoh

in e Sosenën manih koman o Puk Vaëhëh, pare' soe vamanih pan,

“A tëëm no a napan to soe vahat a oah, e' to vahara' vahat en peö'.” *Sng 69:9*

⁴ A ma soe kurus varih to kiun ne po Puk Vapenpen, nee to kiun suk voh marën a vavaasis a ra, ka sun vakis manih pa te' a punis, me a ö ne' se vakikis a ra, ka se anoeh no a ö ne Sosenën se tapui a ra pa ma tah varih no a ma kiun va po Puk Vapenpen to vavaato suk ne. ⁵ A taate' sun vakis manih pa te' a punis, me a taate' va pa vakikis o upöm te' to tane' voh ma' manih pe Sosenën. Ivëh, kö' hinhin no' pan, e Sosenën se va'aus kurus a neöm pa vapöh kokoman me o upöm peöm, vamanih pa ö ne Ieesu' Kristo to iu va non. ⁶ Köm se po' vaöt koren, paröm pët he' o ëhnan manih pe Sosenën, e Taman e Sunön pea Ieesu' Kristo.

A Soe Vih Pe Ieesu' Kristo, E' A Tah Po Jiu', Me O Te' To Hikta Te' Ne Pan Ee Ro Jiu'

⁷ A ma tah kurus nö' to vavaasis voh a neöm pan, eöm se vatompoan vavih koman hah me o upöm peöm vamanih pa ö ne Ieesu' Kristo to vatompoan vavih me voh a neöm, ivëh, ko upöm te' se po' kë a ëhnan e Sosenën. ⁸ Eö' to iu soe hah ka no' neöm pan, e Ieesu' Kristo to tavus voh a te' kikiu po Jiu' marën a va'aus rae. E' to nok vavoh nën pa vataare pan, a ma soe pe Sosenën manih pa kë sipuiiro Jiu' to te' man e ne. ⁹ E' to nok suk pet vavoh nën pan, o te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' se kë a ëhnan e Sosenën, suk o ururuan vëh ne' to he' voh rae vamanih pa ö ne Devit to soe vavoh manih pa ma kiun va po Puk Vaëhëh,

“Eö' se kë peah a ëhnöömah pa topniira napan varih

to hikta te' ne pan ee ro Jiu'.

Parö' kë a ëhnöömah po vaëhëh.” *Sng 18:49*

¹⁰ A ma kiun va po Puk pe Sosenën to soe pet va e ne manih pan,

“Eöm varih a napan to hikta te' nem pan eöm ro Jiu',

eöm se vaeö va'peh rakah me ra napan pe Sosenën.”

Vaeö rakah peöm varih to hikta te' nem pan eöm ro Jiu',

eöm se vaeö va'peh me ra napan pe Sosenën.” *Lo 32:43*

¹¹ A ma kiun va po Puk Vaëhëh to soe pet va e ne manih pan,

“Eöm varih a napan to hikta te' nem pan eöm ro Jiu',

eöm se kë a ëhnan e Sunön.

Eöm kurus a napan se kë a ëhnaneah.” *Sng 117:1*

¹² A te' vanënën soe vëh e Aisaëa' to soe me voh en pan,

“E sunön voon se tane' ma' po vute' pe Jësi'. E' se nö ma' pa matop a napan varih

to hikta te' ne pan ee ro Jiu',

A napan kurus poë varih to anoeh me ne sih o vaman

pa ma tapui ne' se he' rae.” *Ais 11:10*

¹³ Ivëh, kö' hinhin ka no' na neöm manuh pe Sosenën pan, e' se va'aus a neöm, köm anoeh me nem o vaman pa ma tapui varih ne' se he' a neöm. Pare' vapuh a neöm po vaeö me o vakamö' pa tëëm nöm to te' nem pa vaman eah, marën a ö ne eöm varih to te' me nem o kikis pa Tuvuh Vasio' se puh vavih rakah pa taate' anoeh a ma tah ne Sosenën to vamatop keon to he' a ra.

E Pöl To Vavaato Suk Non A Kiu Pe'

¹⁴ Eöm a kë kea peö' varih nö' to iu vörep no', manih po kokoman peö', eö' to vaman rakah e no' peöm to puh vamaman rakah e nem pa taate' vih. Eö' to nat e no' peöm to te' rakah me e nem po nat, paröm antoen rakah e nem pa vavaasis o upöm peöm. ¹⁵⁻¹⁶ Eö' to kiun ke voh eo' nös peöm pa to, to kikis amot, suk eö' to iu no' pan, eöm se nat nem a tah pamëh. Eö' to toto vavoh no' nën, suk e Sosenën to he' akuk voh en peö' pa tasun va pa tavus vamanih, pa te' ësës he' pe Ieesu' Kristo, manih po te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. A kiu peö' a te' ësës he' ivëh,* a vatvus a Soe Vih pe Sosenën manih po te' poë varih, ko nok rae kee tavus vamanih po he' no a Tuvuh Vasio' to vavivihan rae, marën a he' vaeö e Sosenën.

¹⁷ Ivëh, kö' para' vaeö vi pa ö ne Ieesu' Kristo to te' va'peh me a non neo', kö' nonok no' a kiu pe Sosenën. ¹⁸⁻¹⁹ Eö' hikta se vaato suk hah no' ta meh tah, a pah tah ro ko nö' se soe tavus ka neöm ivëh, a ö ne

* **15:15-16:** E Pöl koman to hikta te' non pan e' a te' ësës he' po Jiu'.

Ieesu' Kristo to kiu va'peh me a non neo' sih, pa va'aus a napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', kee pënton poë. E' to nok a tah pamëh pa ö nee to pënton a neo' to vaato, pare ep in a ma tah nö' to nok. Ee to ep ka neo' to nok a ma tah vatoksean to para' vamamane', pare vaman ee pe Sosoenën, ee me to vaman e Sosoenën, suk o kikis pa Tuvuh Vasio' to va'aus raoe, kee vaman.

Eö' to vatvus ma' a Soe Vih pe Ieesu' Kristo manuh Jerusalëm, parö' vatvus vahik a soe manuh Jerusalëm, ko vatvi ma' ko öök ma' pa muhin va Ilirikum, ko vaaton nën. Ke' te' va non manih, peö' to vahik voh eo' po pöh hum in a kiu peö' nën. ²⁰ Eö' to iu tamoan rakah no' sih a vatvus a Soe Vih pe Ieesu' Kristo, manih pa ma vöön no a napan to hikta nat avoe' i ne a ëhnaneah. Suk ataeah, eö' to hikta iu vatok no' a kiu peö' pa ö no a meh te' to vatvus voh en pa Soe pamëh nën. ²¹ Suk ataeah, e' to kiun suk non e Kristo manih pa ma kiun varih po Puk pe Sosoenën pan,

“O te' varih nee to hikta soe ke voh raoe o vahutët pe',

ee se ep inan ee pe'.

Ko te' varih to hikta tēnan voh o vahutët pe', se maaka ee.” *Ais 52:15*

E Pöl To Koman Non A Vavih Manih Room

²² Ke' a ma tah akuk ko poë varih to susunpip voh a non neo', kö' hikta onöt no' a nö nös pa ep a neöm. ²³ Kuru va'ih, nö' to hikta te' hah me no' ta meh kiu manih. A ma kirismas peo rakah nö' to iu ep voh ka no' neöm. ²⁴ Ivëh, kö' koman no' pan, eö' se nö nös, parö' ep momoan voh ka neöm, parö' oah pet po' manuh pa muhin va Spen. Eö' to koman no' a te' vaeö va'peh me a neöm pa tah ma si' poen, parö' koman va no' manih pan, eöm se va'aus a neo' pa vavih peö' manuh Spen.

²⁵ Ivëhkëk, eö' hikta koman no' a nö nös kuru, suk eö' to iu no' a nö momoan voh pa va'aus a napan pe Sosoenën varih to te' ne Jerusalëm. ²⁶ A napan va po vaman varih to te' ne manih pa muhin vëh Mësadonia', me manih pa muhin va Akaëa', to vaeö rakah e ne pa he' a moni' pee pa va'aus a napan pe Sosoenën, varih o Jiu' to te' ne Jerusalëm. ²⁷ Ee to he' voh a ma moni'

poë varih, suk o iu koman pee. Suk ataeah, ee to te' me ne a tah to matan va non manih pa ötop nee se piun ke ro Jiu'. O te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to kon tane' voh a ma pah ö va pa ma tah vihvih to va'aus non a ma apeere, manih po Jiu'. Ivëh, ka napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' se va'aus varu' o Jiu' pa ma tah vihvih va po oeh.

²⁸ Eö' se keh nat vahik eo' pan, a nap arus varih Jerusalëm to maaka e ne pa tah nee to he' suk raoe a moni' pamëh, eö' se nö nös manem Spen, parö' ep ate' ka neöm. ²⁹ Eö' to nat e no' o poen nö' se nö nös manih peöm, e Ieesu' Kristo se vapuh rakah en pea pa tapui pe'.

³⁰ Kën poaneo' manih pa ëhnan e Ieesu', eö' to iu no' a ö nöm se vatös me a neo', ka pët te' a punis nö' to te' me no', ka manih pa ma hin peöm, nöm se hinhin va'aus a nem neo', ke Sosoenën se va'aus a neo'. Suk a ö na to pët vaman no sih e Ieesu' Kristo e Sunön pea, va'peh me o iu no a Tuvuh Vasio' to he' voh a ra. ³¹ Paröm te' pet nem pa hin, ke Sosoenën se matop ka no neo' manih pa napan varih to hikta vaman ne e Ieesu' manih Jiutia', me a ö no a napan pe Sosoenën se vaeö pa öt a moni' vëh nö' to te'te' ke no' raoe manih Jerusalëm. ³² Ke Sosoenën se keh iu non, eö' se nö nös peöm me o vaeö, ka se pët kon a tēem pa vanot.

³³ Eö' to hinhin suk ka no' neöm, pan e Sosoenën to te' me non a taate' kamö', se te' va'peh me a no neöm. Oman.

16

E Pöl To He' A Soe Vih Manih Pa Napan To Kon O Vaman

¹ Eö' to vaeö me no' e vameera Fibi', e' a te' to vava'aus non sih o kum te' varih to vaman ne e Ieesu' manih pa vöön va Sënkria'. ² Eö' to iu hin no' a neöm, pan eöm se öt eah ko matop vavih nem eah, vamanih pa ö ne ea a napan pe Sosoenën se te' va no. Suk e'e' me a meh te' pe Sunön. Eöm se vava'aus nem eah pa ma taneah ne' to iu non, suk e' to va'aus voh a neo' me ro upöm te' peo rakah.

³⁻⁴ Eöm se he' a potan vih peö' manih pe Prisëla' me Akuila', ee a poa tom manot to kiu va'peh me a ne neo' sih manih pa kiu pe Ieesu' Kristo. Ee to öra tatek

- voh ee, me a ö nee to öra mët voh ee, pa ö nee to kehkeh va'aus ne o to'to' peö'. Eö' to vavihvih rakah me no' rae, ka ma kum te' kurus varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to vaman ne e Ieesu', ee me to vavihvih rakah me ne rae.
- ⁵ Paröm he' me a potan avih peö' manih po kum napan varih to vaman ne e Ieesu' to vatötönun ne sih manih pa iuun pee.
- Paröm he' me a potan avih peö' manih pe vamomhë vih peö', e Epaënetus. E' voh a te' vamomoaan va pa muhin va Esia' pa vatet e Ieesu' Kristo.
- ⁶ Paröm he' me a potan avih peö' manih pe Maria' vëh, to kiu vëhva' rakah voh non pa va'aus a neöm.
- ⁷ Paröm he' me a potan avih peö' manih pa poa te' poaneo', Andronikus, pen Junias varih, möm to te' va'peh voh nem pa nohnoh. Ee voh a poa te' apuh to te' hop ne manih po kum te' varih, to te' va'peh me ne o aposol. Ee pon to vaman vovoh voh ka neo' manih pe Kristo.
- ⁸ Manih pa ëhnan e Sunön, eöm se he' a potan avih peö' manih pe vamomhë vih peö', e Ampliatus.
- ⁹ Paröm he' me a potan avih peö' manih pe Urbanus, e' a te' kikiu, to kiu va'peh me voh a no neo' sih manih pa kiu pe Ieesu' Kristo. Paröm he' pet na a potan avih peö' manih pe Stakis, e' e vamomhë vih peö'.
- ¹⁰ Paröm he' me a potan avih peö' manih pe Apeles vëh, nee to punö' voh o vaman pe', ivëhkëk o iu pe' to para' kikis manih pe Ieesu' Kristo.
- Paröm he' me a potan avih peö' manih pa tapaiuun pe Aristobulus.
- ¹¹ Paröm he' a potan avih peö' manih pe poaneo', e Herodion.
- Paröm he' me a potan avih peö' manih pa kën tom sinan pe Narsisus, varih to te' ne po kum pe Sunön.
- ¹² Paröm he' me a potan avih peö' manih pe Trifina' pen Trifosa'. Ee a poa köövo to kiu vëhva' rakah ne sih pa nok a kiu pe Sunön.
- Paröm he' me a potan avih peö' manih pe Persis, e' e vamomhë vih peö'. E' me to

kiu vëhva' rakah voh non pa nok a kiu pe Sunön.

- ¹³ Paröm he' me a potan avih peö' manih pe Rufus, e' a te' nö' to iu oah rakah no' sih manih pe Sunön, me manih pe sinaneah vëh, to nonok rakah vavoh ka no neo' manih pe eö' e koa' rakah pe'.
- ¹⁴ Paröm he' me a potan avih peö' manih pe Asinkritus, Flegon, Hermes, Patropas, Hermas, me ra kën kea varih to te' va'peh me ne rae.
- ¹⁵ Paröm he' me a potan avih peö' manih pe Pilologus, me Julia', me manih pe Nereus, pen vameneah, me manih pe Olimpás, me a napan kurus pe Sosenën varih to te' va'peh me ne rae.
- ¹⁶ Paröm he' a soe vavihvih vivihan peöm manih po upöm peöm, vamanih pa taate' vaöt koren.
- A ma kum kurus pe Ieesu' Kristo to vanö nös a ma soe vavihvih pee manih peöm.

O Upöm Te' To Kehkeh Kök Ne Sih O Kum Te' Varih To Vaman Ne E Ieesu'

- ¹⁷ Kën poaneo', manih pa ëhnan e Ieesu', eö' to sosoe vakis rakah ka no' nös neöm pan, eöm se matop nem po te' varih to kehkeh ki a no neöm sih, köm vasosöeri me nem o upöm peöm, pare mimirö' ne sih o vaman po upöm te'. Ee to kihkiuh rakah e ne sih po vavaasis man nöm to kon voh, ivëh, köm se te' varo rakah këh nem rae.
- ¹⁸ A pap napan poë varih to hikta suksuk ne e Ieesu' Kristo. Ee to nonok varoe ne sih a ma tah to he' vaeö koman hah a ne. A ma vaato pee to para' momona, marën a vanun a ma kokoman po te' varih to hikta nat ne pataeah ivëh a hat. ¹⁹ A napan kurus to pënton voh ee pan, eöm to vavetet rakah e nem sih pa taate' pënton soe, ivëh, nö' to hara' vaeö suk a no' neöm. Ivëhkëk, eö' to iu no' a ö ne eöm se te' maaka rakah nem pataeah to te' vih non, me a ö ne eöm se nat nem teen nem ta tah hat.
- ²⁰ A si' ö hat ke Sosenën vëh to he'he' non sih a taate' vakamö', se vöknah en pe susun po ora' hat, pare' he' en peöm po kikis marën a vöknah eah.
- O ururuan pe Sunön pea Ieesu' Kristo to te' me a no neöm.

²¹ E Timoti' a te' to kiu va'peh me a no neö' sih, to vanö nös a potan avih pe' manih peöm va'peh me a ken poaneo' varih, e Lusius, me e Jeson, me e Sosi-pater.

²² Eö' e Tertius, a te' to kiun o vaato pe Pöl po pëpa' vëh, parö' vanö nös a potan avih peö' manih peöm pa ëhnan e Sunön.

²³ E Gaëus to vaonöt ka neo' e Pöl, me o kum te' kurus varih to vaman ne e Ieesu', kemöm vatötönun manih pa iuun pe'. E' me to vanö nös a potan avih pe' manih peöm, va'peh me e Erëstus, a te' to matop non sih a moni' pa kaman manih pa vöön vëh, me e kea pea e Kwartus.

²⁴⁻²⁶ * Eö' to kë no' a ëhnan e Sosenën to antoen non a vakikis rakah o vaman peöm, vamanih pa ö no a Soe Vih vëh nö' to vavatvus suk no' sih e Ieesu' Kristo to soe va non. Eö' to soe tavus a ö ne Sosenën to vamaaka vah va in a ma tah vakooan varih to vakooan voh ne pa ma tamooan. Ivëhkëk, kuru ne' to vataare vamaaka en pa ma tah poë varih. Emöm to vatvus a ma tah no o te' vanënën soe to kiun voh. Emöm to vatvus o kiun pamëh suk e Sosenën vëh to hikta antoen non a mët to ta' a möm a nok. E' to nok va nën marën a ö no te' kurus varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' se vaman e Ieesu' Kristo, ka manih pa taate' pamëh nee se pënton koe a soe pe Sosenën nën.

²⁷ Ea to te' no a ma te' pe Ieesu' Kristo, ivëh, ka se kë rakah no a ëhnan e Sosenën, pe e' varoe kuru to te' vamaman non o nat. Ea se koe rakah a vanot pa kë a ëhnaneah pa ma poen kurus. Oman.

* **16:24-26:** A ma meh ö kiun vamaaan va po to Grik to vatom pet o ves 24, ko soe va non manih pan, "O ururuan pe Sunön pea e Ieesu' Kristo to te' me a non neöm kurus. Oman."

1 KÖRIN

A tääm ne Pöl to te' non manih Ēfēsus, e' to kiun ke na a napan va po vaman va Kōrin o kiun vëh. Kōrin e' a vöön apuh manih pa muhin va Akaëa', ke', Grik. Manih pa vöön pamëh a pah pap napan ee ra napan va Grik, ka meh papan ee ro Jiu'. A napan varih to te' ne nën, a peo pee to para' öt ö vörep, pare vaneah ne a ma tah peo rakah, ko te' me ne o nat apuh rakah. Ivëhkëk, ee to hinhin suk ne a ma tanö'nës, me a ma moeh vu iu hat va po sionin varih to rëhrëh ke ne a ma kokoman pee.

Manih pa vapöök vavih pe Pöl, e' a tääm vanono pe' pa vatvus a Soe Vih manih pa napan va Kōrin. E' to vavaasis non nën po pöh kirismas me a ö kök (Aposol 18:1-17). Vasuksuk ne Apōlos to nö ma' pee, pare' vavaasis e non pee, ko vasuksuk ne Pöl to pënton o vahutët va pa napan va po vaman va Kōrin to hikta te' vih non. Ee me to kiun na, ko hi na e Pöl a ma hi suk a ma meh tah. E Pöl to kiun na o kiun, ko vanö na manih pee ko pah soe viivi en pee suk a ma taate' hat pee, pare' piun en pa ma hi pee.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan.

A potan avih pe Pöl. 1:1-9

A ma vaato vasuka', me a taate' vähkiiki to tavus manih pa napan va po vaman. 1:10-31; 2:1-16; 3:1-23; 4:1-21

A ma iu hat va po oeh to rëh ke a ma kokoman pa napan va po vaman. 5:1-13; 6:1-20

O vavaasis va pa taate' vaen. 7:1-40

Ea se koe a pöök kokoman, para vaman varoe kuru e Kristo. 8:1-13; 9:1-27; 10:1-33; 11:1

A ma taate' va pa vasunön e Sosoenën pa napan va po vaman. 11:2-34; 12:1-31; 13:1-13; 14:1-40

E Kristo to sun tane' hah pa nap mët, ivëh, ka napan va po vaman se sun hah me ee. 15:1-58

O iu pe Pöl, me a soe ataaton pe', me a soe kikis pe' pa rëh a napan va po vaman pa vatet a Soe Vih. 16:1-24

E Pöl To He' A Soe Vavihvih Pe' Pa Napan Va Kōrin

¹⁻² Eö' e Pöl, e aposol pe Ieesu' Kristo, po iu koman pe Sosoenën, ke' vate' a neo' vamanih pa aposol. Eö', me e kea pea va'ih e Söstënes, to kiun o kiun vëh manih peöm o kum te' to vaman nem e Sosoenën, to te' nem Kōrin. Eöm a ma napan poë varih ne Sosoenën to vaoe a neöm, a ö söm te' nem a napan ne' to vaneah, pan eöm a napan pe', pa ö ne' to vatös a neöm va'peh me e Ieesu' Kristo. Pare' vate' a neöm, pan eöm to tavus a napan pe', va'peh me a ma napan kurus varih po oeh to hinhin nem manih pa ëhnan e Ieesu' Kristo, e Sunön pea kurus.

³ Eö' to hinhin no' pan e Sosoenën, e Tamaara, va'peh me e Sunön Ieesu' Kristo se ururuan ko nok a komëneöm, köm te' me nem a taate' moomo.

E Pöl To Soe Vaeö Ke Sosoenën

⁴ Eö' to kokoman a no' neöm, ko sosoe vavihvih ke no' peöm manih pe Sosoenën, suk manih po ururuan pe' ne' to va'aus a neöm, manih pa ö ne' to vatös a neöm va'peh me e Ieesu' Kristo. ⁵ Ivëh, ka vatös peöm va'peh me e Ieesu' Kristo, ne Sosoenën to he' vapeo oah a neöm a ma tah nöm to kökööt voh nem. A poa tah va pa ma tah poë varih, ivariv, e' to nok a neöm köm onöt e nem pa vatvus a soe pe', me eöm to maaka rakah em pa ma tah kurus ne' to soe ka neöm. ⁶ A tah pamëh to vataare en pan o vahutët va pe Kristo, nemöm to vatvus ka neöm, to aan vakis en manih po to'to' peöm, a napan varih to vaman nem pe'. ⁷ Ivëh, ke eöm hikta koe voh ta pah tah, eöm to anoeh nem e Ieesu' Kristo e Sunön pea se tavus vamaaka, paröm hikta kökööt nem to pöh he' va pa Tuvuh Vasio', marën a nok a kiu pe Sosoenën. ⁸ E Ieesu' Kristo se vaeh a neöm, ke' öök pa tääm ne' se hah ma' manih po oeh, köm hikta se te' me nem ta punis manih pa matan e Sosoenën, po poen nöm to anoeh nem e Sunön pea e Ieesu' Kristo se hah ma' pa kiiki a napan. ⁹ E Sosoenën to vaoe voh a neöm, marën a vapöh kokoman me e Koa' pe' Ieesu' Kristo, e Sunön pea. Ke Sosoenën se vapuh a ma tah kurus ne' to soe voh a ö ne' se nok.

O Kum Te' To Vaman Ne E Ieesu' To Taki

¹⁰ Ivëh, kö' hi vakis rakah a neöm, kën kea me vamen pa ëhnan e Ieesu' Kristo e Sunön pea. Eö' to iu vakikis a no' neöm,

pan eöm se vapöh kokoman nem ko koe a taate' vaëhkiiki. Paröm te' me nem a taate' vapöh kokoman, paröm vaeö me nem a ma tah kurus nöm to nonok nem. ¹¹ A ma kën kea peö' va po vaman, varem to te' ne manem pa iuun pe köövo vëh e Kloe' to soe ka neo' pan, e' to te' non o vakihat topnineöm koman. ¹² Eö' to sosoe suk no' a taate' peöm pa vaato vasuka' topnineöm. A ma paeh to sosoe ne pan, "Eö' to vavetet no' a soe pe Pöl", ka meh sosoe ne pan, "Eö' to vavetet no' a soe pe Apölos", ka meh sosoe ne pan, "Eö' to vavetet no' a soe pe Pita", ka meh sosoe ne pan, "Eö' to vavetet varoe no' e Kristo."

¹³ E' te' vah va non nih? E Kristo pö' to takök vakëkëh, ha? Eö' pö' e Pöl to mët voh pa kuruse pa va'aus a neöm? Eöm pö' to kon voh a tapui manih pa ëhnaneö', e Pöl? ¹⁴ Eö' to soe vavivih ke Sosoenën, suk moaan voh, eö' to hikta pupui voh ta ma te' peo, e Krispas pen Gaëus varoe. ¹⁵ Ivëh, ka hikta pah te' se soe pan, "Emöm to kon voh a tapui manih pa ëhnan e Pöl." ¹⁶ Oman, eö' to pupui voh e Stepanas me a tapaiuun pe'. Ivëhkëk, eö' hikta nat hah no' tah meh te' nö' to pupui voh manih Körin. ¹⁷ E Kristo to hikta vanö voh a ma' neo', marën a pupui a ma napan. E' to vanö voh a ma' neo' pa vatvus a Soe Vih manih po kakis pa Tuvuh Vasio'. Ivëh, kö' hikta se vatvus va no' manih pa ö no a nap natnat to vavatvus va ne a soe, pa vamanman a napan pa soe koman pee. Eö' se keh nok va nën, o vahutët va pa mët pe Ieesu' manih pa kuruse hikta se te' me non to kakis manih pa napan varih, nö' to vavatvus ke no' raeo a soe.

A Kiu Ne Kristo To Nok To Vataare Non O Kikis Pe Sosoenën

¹⁸ A ma napan varih se ro manih po sura' ësës tamoaan, ee to koman ne pan, a soe va pa kuruse e' o vahutët akuk. Ivëhkëk, manih pea a napan ne Sosoenën to kokon hah non, ea to nat e no pan, o vahutët va pa mët pe Ieesu' manih pa kuruse, e' to hikta te' non pan a tah akuk, e' o kakis pe Sosoenën pa kon hah a napan. ¹⁹ A soe pamëh a man, suk manih po Puk Vapenpen, ne Sosoenën to soe voh pan, "E' to te' non a ma napan to nonok ne a ma kokoman natsean,

me ee to sosoe ne pan, ee ro te' natsean.

Ivëhkëk, eö' se vataare raeo pan, a ma kokoman pee to hikta te' natsean ne, me eö' se mirö' a ma kokoman pee." *Ais 29:14*

²⁰ Ivëh, ke ea se soe vapo'nih manih pa nap kokoman vanatsean, me a nap natnat vörep varih po oeh? Ea se nok vahvanih po te' varih to nat vörep ne o Vavaasis pe Mosës, me a napan vavaato vakis marën a onoah o upöm? E Sosoenën to vanun o kokoman pa nap natnat va po oeh vëh, kee tavus vamanih pa ma vaato nun.

²¹ E Sosoenën to vavetet non o kokoman pe', ivëh, ke' sunpip e non pa napan varih po oeh, pa nat in poë pa ma kokoman koman pee. E Sosoenën to iu kon hah non a ma napan pa soe vëh, nemöm o aposol to vavatvus nem, no a napan varih po oeh to poka' ne sih pan, "O Vaato Nun", va pa soe vih, nemöm o aposol to vavatvus nem, pan ee se vaman e Kristo. Ke Sosoenën se kon hah raeo. ²² O Jiu' to iu ep ne ta ma tah vatoksean ne Sosoenën se nok, kee se vaman, ka napan varih to hikta te' ne ro Jiu' to iu kiiki ne a ma tah ne Sosoenën to nok manih po kokoman pee, kee se vaman po'. ²³ Ivëhkëk, emöm to vavatvus nem a ö ne Ieesu' to mët voh manih pa kuruse pa kon hah a ma napan. A soe pamëh to mimirö' e non po kokoman po Jiu', ivëh, kee hikta vaman ne. Ka manih po te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', a soe pamëh nee to tēnan va ne poë manih po vahutët nun, ivëh, kee hikta vaman ne. ²⁴ Ivëhkëk, ea ro Jiu', me ro te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', to tēnan voh a vaeo pe Sosoenën, para nat e no pe Kristo to te' me non o kakis pe Sosoenën, me e' o kokoman natsean pe Sosoenën pa kon hah a ra. ²⁵ Ivëh, ka napan varih po oeh to koman ne pan, a ma kokoman pe Sosoenën ee a ma kokoman nun. Ivëhkëk, a ma kokoman pe Sosoenën to te' me ne o kakis apuh rakah, pare onoah rakah e ne po nat pa napan. A napan to koman ne pan, a ma meh taate' pe Sosoenën to hikta te' me ne to kakis. Ivëhkëk, a taate' pe Sosoenën se keh te' tötö ro e non, a taate' pamëh to kakis oah avoe' e non po kakis pa napan.

²⁶ Ivëh, kën kea, eöm se kokoman hah na po poen ne Sosoenën to vaoe vovoh a neöm, köm tavus a napan va po vaman. A peo peöm to hikta te' vavoh ne manih po te' natnat va pa taate' va po oeh vëh, me eöm to hikta te' me voh nem a tasun kakis, me eöm to hikta tane' ma' po vu tom taman to te' me ne o ëhnan. ²⁷ Ivëhkëk, a ma te' ne Sosoenën to vate', no a napan to ep va ne raoe manih po te' to te' me ne o kokoman nun topnineöm. Ka manih pa taate' pamëh, e Sosoenën to vapoet a nap natnat va po oeh vëh, suk o nat pee to kökööt. Ka ma upöm te' varih no a napan to ep va ne raoe manih pee ahik to kakis, e Sosoenën to kon raoe pa vapoet a napan varih to te' me ne o kakis. ²⁸ E' to vate' a ma te' varih to hikta te' me ne to ëhnan manih po oeh vëh, no a napan to ep va e ne raoe manih po te' akuk. Ka manih pa taate' pamëh, e Sosoenën to nok o ëhnan apuh me o kakis va pa napan varih po oeh, kee tavus vamanih pa ma tah akuk.

²⁹ Ivëh, ke' hikta te' non pan, a pah te' to onöt non a kë koman hah ea, manih pa matan e Sosoenën. Suk e' to hikta nok ta pah tah ne Sosoenën se kë suk non poan. ³⁰ Ivëh, ka hikta tah neöm se kë koman suk hah a nem. Ahik! E Sosoenën koman to kon hah a neöm manih pa vatös me e Ieesu' Kristo. Ivëh, ke' vate' voh e Kristo, pan e' se mët pa kuruse. A tah pamëh to te' non po pus kokoman vih, me o nat pe Sosoenën pa ö ne' to kon hah a ra. Ka manih pe Kristo varoe ne Sosoenën to popoka' a rora o te' totoopin, ke Kristo nok a ra ka tavus ee o te' vivihan pe Sosoenën. Me e' to voen tane' a ra pa hat to matop voh a rora. ³¹ Ivëh, ke Sosoenën iu non a ö na se vavetet no a taate' no Puk pe Sosoenën to sosoe va non, "O te' varih to iu kë hah ne a ma ëhnëëre, ee se kë varoe ne a ëhnan e Sunön." *Jer 9:24*

2

E Pöl To Vatvus A Soe Suk O Vaman Pa Napan Va Körin

¹ Kën kea, po poen nö' to nö voh ma' peöm, pa he' a soe vamaman to tane' ma' manih pe Sosoenën, eö' hikta soe voh ka neöm ta soe marën a vamanman a neöm. Eö' hikta te' me no' o nat apuh. ² Suk

ataeah, manih po kokoman peö', eö' to anoe a ma meh tah pa ö nö' to te' va'peh me a no' neöm. Eö' to nat varoe ko no' a mët pe Ieesu' Kristo manih pa kuruse. ³ Ivëh, ko poen nö' to te' va'peh me a no' neöm, eö' koman a hikto kakis, eö' to nanaöp e no' po kakis pe Sosoenën, parö' rikrik me e no', suk eö' to hara' no' pan, o kakis koman peö' to kökööt pa vatvus vavih a soe pe'. ⁴ Ka ma soe vih varih nö' to vavatvus ka no' neöm, eö' to hikta vavatvus va no' manih pa te' natnat vörep, marën a vamanman a neöm. Ahik. Eö' to vatvus a soe pe Sosoenën, ka Tuvuh Vasio' to vakiu o kakis pe' pa vataare a neöm a soe pamëh, e' a man. ⁵ Eö' to nok va nën, suk eö' to iu no' pan o vaman peöm se aan manih po kakis pe Sosoenën, ko nat non aan manih po kakis va po nat pa te'.

A Tuvuh Pe Sosoenën To He' O Kokoman Vih Me O Nat Manih Pea

⁶ Ivëh, ka napan varih to sun vakis voh ee pa taate' pe Sosoenën, ee to nat voh ee pa soe natsean apuh nemöm to vavatvus nem. Ivëhkëk, o nat pamëh nee to kon to hikta vatoe me non o nat no a napan va po oeh vëh to nat ne. Pare' hikta vatoe me non o nat pa ma te' susun varih po oeh vëh, no o kakis pee se ro këh raoe. ⁷ A soe natsean pamëh nemöm to vavatvus nem to tane' ma' manuh pe Sosoenën. E Sosoenën to hikta nok avoe' voh non o oeh vëh, pare' vate' voh en po nat, marën a vaiho' vavih a ra manuh pa vöön va kin. Ka tah pamëh to vakooan avoe' voh e non. ⁸ Ahik voh ta pah te' susun manih po oeh vëh to nat voh i non a pusun in a soe. Ahik. Ee se keh nat voh ne, ee hikta se öt voh ne e Sunön, a Te' vëh to avë me non e Sosoenën po maaka, ko ni in poë pa kuruse. ⁹ Ivëh, ka pusun in a soe manih po Puk Vapenpen pe Sosoenën to soe va non manih pan,

"A ma tah no matan to hikta ep voh in, me a ma tah no tenan to hikta pënton voh,

me a ö ne' to hikta tavus voh manih po kokoman pa te', me a ma tah kurus poë varih ne Sosoenën to vamatop voh ken pa napan varih to iu rakah ne poë." *Ais 64:4*

¹⁰ A soe va pa ma tah poë varih to te' vakoan voh e ne, ivëhkëk, e Sosoenën to kuin a Tuvuh pe', pare' vatvus a soe pamëh manih pemöm. Suk ataeah, a Tuvuh Vasio' to ep vahik e non pa ma tah, me e' to ep non o kokoman, me a taate' pe Sosoenën vëh, to vakoan voh non a napan. Pare' vatvus a tah pamëh manih po te' varih to iu ne poë. ¹¹ E' to te' va non manih pan, ahikta meh te' to nat non po kokoman pa meh te'. Ahik. A tuvuh koman pe' to te' non pe', to nat koman hah a non. Ivëh, ka hikta te' to nat non po kokoman pe Sosoenën. A Tuvuh koman pe Sosoenën to nat hah a non. ¹² Ivëh, kemöm o aposol to hikta kon voh a tuvuh no a napan va po oeh to te' me ne. Ahik. Emöm to kon voh a Tuvuh vëh to tane' ma' pe Sosoenën, marën a vamaaka a ra pa ma he' vih ne Sosoenën to he' vapeo oah voh a ra. ¹³ Emöm to vavatvus nem a ma he' poë varih. Ivëhkëk, a soe pemöm to hikta tane' ma' po nat pa te'. Ahik, a Tuvuh Vasio' koman to vavaasis a möm, kemöm vavatvus nem a soe pamëh. Emöm to vavatvus nem a soe pa Tuvuh Vasio' manih pa napan no a Tuvuh Vasio' to te' non pee.

¹⁴ Ivëh, ka te' to hikta te' me non a Tuvuh Vasio', e' to kokoe e non pa ma vavaasis man pa Tuvuh pe Sosoenën, suk ataeah, e' to koman non pan, a ma vavaasis man poë varih, e' a ma vavaasis nun, pare' hikta onöt non a vamaaka raoe. Ivëhkëk, ea to kokon tane' no sih a ma vavaasis poë varih pa Tuvuh Vasio'. Ivëh, ka Tuvuh Vasio' varoe to antoen non a va'aus a ra pa inan a ma tah pe Sosoenën. ¹⁵ A te' to te' me non a Tuvuh Vasio', a te' pamëh to onöt i non pa inan a ma tah kurus no Tuvuh Vasio' to vavaasis i non. Ivëhkëk, o te' varih to hikta te' me ne a Tuvuh Vasio' to hikta onöt ne a inan o kokoman po te' varih to te' me ne a Tuvuh Vasio'. ¹⁶ A tah pamëh to te' man e non, suk o Puk Vapenpen pe Sosoenën to soe va non manih pan,

“Eteh to nat non pa ma kokoman kurus pe Sunön,

pare' antoen non a vavaasis e Sunön ta paeh tah?”

Ais 40:13

Ivëhkëk, ea o te' va po vaman to maaka e no pa ma tah poë varih, suk o kokoman pe Kristo to te' me e non pea.

3

A Te' Kikiu Pe Sosoenën

¹ Kën kea, moan voh ne eö' hikta onöt no' a he' a neöm a soe, vamanih pa ö nö' to he'he' va no' a napan varih to vavatet ne a Tuvuh Vasio'. Ahik. Eö' to he' a neöm a soe, vamanih pa ö nö' to he' manih po te' to vavatet ne o iu va pa komëere. Suk manih pa tëem pamëh, eöm to te' avoe' vavoh e nem manih po koa' po vavaasis va pa napan pe Kristo. ² E' to te' va non manih peö' to vasisi' voh a no' neöm, parö' hikta he'he' voh a no' neöm a taëen söë, suk eöm to hikta vamatop voh nem. Ka kuru me, ne eöm to hikta vamatop avoe' nem. ³ Suk ataeah, eöm to vavatet avoe' e nem pa ma taate' va po iu va pa komëneöm, ivarih, a taate' puhio' e kea pën, me a taate' vaato vasuka' neöm to te' avoe' me e nem. Ivëh, ka ma taate' poë varih nöm to nonok nem, to vataare e non pan, eöm to te' avoe' e nem pa ma taate' iu va pa komëneöm. Eöm to te' va e nem manih pa napan to hikta nat avoe' ne pe Sosoenën. ⁴ A soe pamëh a man, a paeh te' va peöm to soe pan, “Eö' to vavatet no' e Pöl,” ka meh te' peöm soe pan, “Eö' to vavatet no' e Apölos.” Ivëh, ka manih pa taate' pamëh, eöm a napan va Körin to vataare a no möm o aposol pan, eöm to vavatet e nem pa taate' pa napan va po oeh vëh.

⁵ Ivëh, këm se koman vavih. E Apölos eteh? Keö' e Pöl eteh? Emöm po' a poa te' kikiu pe Sosoenën, e Apuh to he' vakëkëh voh a möm a kiu. Ivëh, ka manih pa kiu pemöm po', eöm to vaman voh em pe Kristo. ⁶ Eö' to vavatvus voh ka no' neöm a Soe Vih, ka Soe Vih pamëh to te' va non manih peö' to nep voh o voa' manih po kupu peöm. E Apölos me to vavatvus voh non a Soe Vih topnineöm, ka Soe Vih pamëh to te' va non manih pe' to pupui nö non o voa' pamëh pa ruen. Ivëhkëk, e Sosoenën ivëh to vapu poan ke' kon taëen ⁷ Ivëh, ka te' to nep a taëen, me a te' vëh to pupui nö non pa ruen, ee pon a hikto ëhnan. E Sosoenën koman to vapu po voa', ka taëen tavus, e' varoe kuru to kon o ëhnan apuh.

⁸ Ivëh, ka te' vëh to nep o voa', me a te' to pupui po voa', a kiu pee pon to vatoe e non pa matan e Sosoenën. Amot ee pon se kon

voen suk ee, pa ö nee to nok va in a ma kiu.
 9 Suk, emöm a poa te' kikiu pe Sosoenën, ke eöm te' va nem manih pa rak pe Sosoenën. Me eöm to te' va e nem manih pa iuun pe Sosoenën.

10 Eö' to vakiu no' o he' vih vëh ne Sosoenën to he' a neo', eö' to te' me e no' po nat vih va pa eok a iuun, parö' vavaho' vatotoopin no' sih a ma vös vamomoaan va pa eok a iuun. Ka meh te' se eok a iuun manih tonun a ma vös varih, nö' to vaho' vatotoopin voh. Ivëh, ka napan kurus se matop vavih ne pa ö nee to ekeok va ne.

11 Eöm to nat e nem, a hikta meh te' to antoen non a vaho' vatotoopin a ma vös vamomoaan, marën a eok a iuun manih tonuneah. Ahik, e Ieesu' Kristo varoe kuru to te' non, ne Sosoenën to vaho' voh en pe', vamanih pa vös vamomoaan in a iuun.

12 Ko poen no a napan to iu eok ne tonun a vös pamëh, ka ma paeh se eok pa gol, ka ma meh se eok pa silva', ka ma meh se eok pa vös voen vapeah, ka ma meh se eok pa naon, ka ma meh se eok pa kunë', ka ma meh se eok pa mëto. 13 Ivëh, ka amot no a kiu pa napan kurus se tavus vamaaka po poen ne Sosoenën se vate' a ma napan po vahutët. Manih po Poen pamëh, a sura' se punö' kurus a kiu pa ma papaeh te' ekeok, ko ep pan a kiu pee, te' vih e non, ke' ahik.

14 A te' se keh eok en pa iuun pe' tonun a vös pamëh, ka sura' se keh hikta ës a iuun, a te' pamëh se kon voen en. 15 Ivëhkëk, a iuun pa te' se keh ës en, a ma kiu kurus pa te' pamëh se ro ee. Ivëh, ka te' pamëh hikta se ro non, ivëhkëk, e' se te' va non manih pa te' na to kon tane' hah po sura'.

Ea, A Iuun Pe Sosoenën

16 Eöm to nat e nem pan, eöm to te' va nem manih pa iuun pe Sosoenën, ka Tuvuh pe' to te' e non manih peöm. 17 Ka pah te' se keh mirö' a iuun pe Sosoenën, e Sosoenën se mirö' en pa te' pamëh. Suk ataeah, a iuun pe Sosoenën, e' a vivihan. Ke eöm kuru a iuun pamëh.

Ea Se Koe A Kë A Èhnëëra Napan

18 Eöm tome' piuk hah këm pa ö nöm to koman nem pan, eöm ro te' natsean. Ta pah te' topnineöm se keh nat e non pa ma tah va po oeh vëh, pare' koman non pan,

“Eö' a te' natnat rakah, parö' nat oah no' o upöm te' va po vaman”. E' to vih non pa te' pamëh se he' tonun momoan o nat va po oeh vëh, pare' tavus papön manih pa matëëra napan va po oeh. Ke' se tavus va po' manih pa te' natnat rakah manih pa matan e Sosoenën. 19 Suk ataeah, o nat va po oeh vëh, e' to te' va non manih pa tah nun rakah manih pa matan e Sosoenën. O Puk pe Sosoenën to soe non pan,

“A ma pah te' natsean to koman ne sih a ma vu taate',
 va pa nok vahat o upöm te',
 ivëhkëk, e Sosoenën to vavaon koman hah e non sih pee ka ma taate' pee,
 mimirö' koman hah e non pee.”

Job 5:13

20 O Puk pe Sosoenën to soe me e non pan, “E Sunön to nat e non,
 po kokoman pa nap natnat.

E' to nat e non pa ma tah kurus,
 nee to koman ne a nok,
 a ma tah poë varih hikta se tanok ne.” *Sng 94:11*

21 Ivëh, köm se koe a taate' kë a èhnaara napan. A ma moeh tah kurus varih ee a ma tah peöm. 22 Eö' e Pol, me e Apölos, me e Pita', me o oeh vëh, me o to'to', me a mët, me ma tah to te' ne kuru, me a ma tah se tavus amot ma', a ma tah kurus poë varih, ee a ma tah peöm. 23 Ke eöm pe Kristo, ke Kristo, e' pe Sosoenën.

4

O Aposol Pe Ieesu' Kristo

1 Ivëh, ke eöm se koman va ka nemöm manih pa nap kiu pe Kristo, e Sosoenën to vate' voh a möm pa matop ko vatvus vateera' o vavaasis vëh, to te' vakooan këh voh e non pa napan. 2 A taate' vëh to te' va non manih, a te' to öt non a tasun pa matop a ma tah, e' se vavatet vavih rakah non a soe pa te' apuh pe'. 3 Ka manih peö', ahikta tah vi manih po kokoman peö' pan, a paeh va peöm, ke' a meh te' se keh te' me non o kokoman kiuh manih pa kiu peö'. Eö' me to hikta koman vi a no' pa ö nö' to nok va in a kiu ne Sosoenën to he' a neo'. 4 Manih pa ö nö' to koman va no', eö' to nok vavih a kiu ne' to he' a neo' pa nok.

Ivëhkëk, o kokoman peö' pa ö nö' to nok vavih a kiu to hikta te' non pan, a ma kiu peö' to te' vih kurus voh ne. Ahik, e Sunön a te' to epep non a ma kiu peö'. Ke' e' ivëh, se soe ka neo' pan, a kiu nö' to nok to vih, ke' to hat. ⁵ Ivëh, köm hikta se kiiki nem a taate' pa ma meh te', ko soe pan, ee to hikta nonok vavih ne a kiu ne Sosoenën to he' voh raoe. Suk o poen ne Sunön se kiiki a ma tah to me' avoe' e ne ma'. E Sunön to me' e non ma' köm se anoeh nem eah. E' se vatvus vateera' a ma tah varih to te' vakooan ne, pare' vatvus me o kokoman pa napan kurus. Manih po poen pamëh e Sosoenën se soe ka ra a napan kurus pan, o pus kokoman pea manih pa ma kiu pea te' vih e non, ke' a hik. Ke Sosoenën se kë a ëhnëeneöm, suk o pus kokoman va pa kiu peöm.

⁶ Kën kea, eö' to iu va'aus no' o kokoman peöm, ivëh, kö' vate' e Apölos, me eö' koman, vamanih po vëknöm, pan eöm se kon tane' o vavaasis manih pemöm. Ivëh, köm se vavatet nem a taate' totoopin vamanih pa ö no Puk pe Sosoenën to soe va non, ko koe a vatösoe pa vöknah a meh te', ko kë nem a meh. ⁷ E' te' vah va non nih, eteh to vate' voh a neöm se te' oah nem o meoh upöm te' va po vaman? E Sosoenën kës to hikta he' voh oah a ma tah manih nën to öt nom? E' se keh te' man e non pe Sosoenën to he' voh oah a ma tah poë varih, suk ataeah, kën kë koman hah a nom vamanih pën to vatvus a ma tah poë varih?

⁸ Eöm to koman va nem manih pan, eöm to öt kurus e nem pa ma moeh tah va po vaman. Me eöm to koman nem pan, eöm to kon voh em po kikis pa nok a ma tah no a Tuvuh Vasio' to he'he' non manih pa napan. Eöm to koman vapiun nem pan, eöm to te' va e nem manih po te' sunön. Ivëhkëk, eöm to koman nem pan, emöm to me' avoe' e nem pa tavus vamanih po te' sunön. Eö' to iu rakah no' pan, eöm se te' vamaman va nem manih po te' sunön, marën emöm me se tavus a ma te' sunön va'peh me a neöm. Ivëhkëk, a tah pamëh to me' avoe' e non pa tavus ma'. ⁹ Suk, eö' to koman va no' manih pan, e Sosoenën to vate' voh a möm a ma aposol pe Ieesu', vamanih pa ma te' to vëknöm ne, ivëhpëhkëk, emöm to vakusin rakah e nem ma'. Emöm to te' va nem

manih po te' töhoan, nee to vate' po vahutët, pare soe pan, emöm se mët. Ea to te' va no manih pa napan nee to vaho', to vëknöm ne manih pa matëëra napan kurus va po oeh, me ro ankerö' se ep ne a ra nee se ip vamët. ¹⁰ A napan va po oeh vëh to koman ne pan, emöm ro te' papön, suk emöm to nonok nem a kiu pe Kristo. Ivëhkëk, eöm to koman vapiun e nem pan, eöm to tavus em a nap natsean manih pa taate' pe Kristo. O te' peo to koman ne pan, emöm to hikta te' me nem a tasun. Ivëhkëk, manih peöm eöm to koman nem pan, o vaman peöm to aan vasoë voh en. A ma napan kurus to kë ne a ëhnëeneöm. Ivëhkëk, eöm to koman e nem pan, a napan to hikta se ta a no möm. ¹¹ Moaan voh, ke' öök non kuru, emöm to mamaë voh nem, ko mamanoë voh nem, pamöm kökööt nem po ohop, ee to ipip voh a no möm. Kemöm voh a hikta iuun möm to te' nem. ¹² Emöm to kikiu vakis voh nem pa korenöm, marën a va'aus hah ëm. Ee se keh vapöpöötan voh ka möm, emöm se piun raoe pa soe vih, ko hin e Sosoenën se va'aus raoe. Ee to nonok vahat voh a no möm, suk emöm to vaman nem e Kristo, kemöm te' vasup voh e nem, ko hikta nat voh nem pa piun vahat raoe. ¹³ Ee to nok a ma vöhio' piuk suk a möm, ivëhkëk, emöm to vaato vatö me nem raoe. Manih pa matëëra napan, emöm to te' va e nem manih po no' pö ep vahat rakah. Emöm to te' vavoh e nem ma' nën, ke' öök en ma' kuru.

A Napan Va Körin Se Vatet A Taate' Pe Pöl

¹⁴ Eö' hikta kiun nös marën a vapoet a neöm, ahik, eö' to iu rakah a no neöm. Eöm to te' va nem manih pa ma koa' peö', kö' kiun nös pa vakömköm a neöm. ¹⁵ E' se keh te' man e non peöm to te' me nem a 10,000 te' to matop ka ne neöm manih pe Kristo, eöm to te' ro me nem a pah taman va po vaman, ivëh eö'. Manih pa ö no to'to' peöm to vatös me nem e Ieesu' Kristo, eö' a paeh e tamëneöm pa ö nö' to vavatvus ka no' neöm a Soe Vih pe Sosoenën. ¹⁶ Ivëh, kö' iu kunkuin a no neöm pa ep vavih a taate' peö', köm se vavatet nem. ¹⁷ E' a tah vëh nö' to vanö suk voh ka nös neöm e Timoti', e' to te' va non manih pe koa' peö'. Eö' to iu rakah no' eah, suk e' to matop vavih

non a kiu pe Topoan. E Timoti' se kunkuin hah o kokoman peöm pa ma taate' nö' to nonok no' sih manih pa taate' vatös me Ieesu' Kristo. E' a ma taate' nö' to vavaasis no' a ma napan pa ma vöön komön a ma kum kurus nee se vavattet ne.

¹⁸ A ma paeh peöm to möhmöh ne, pare koman ne pan, eö' hikta se nö no' ma' pa ep peöm. ¹⁹ Ivëhkëk, ahik, eö' se nö vëvëhö' eo' nös pa ep a neöm pa ö ne Topoan se keh iu non. Eö' hikta se nö no' nös pa tēnan o vahutët pa nap vatösoe varem. Ahik. Eö' se nö nös pa ep po vu kikis taeah nee to te' me ne. ²⁰ Suk ataeah, ea se nat no o kikis pe Sosoenën se tavus vateera' manih pa taate' no a napan to nonok ne, ke' hikta te' non pan, a tah va pa vahutët suk varoe. ²¹ A taate' taeah po' nöm to iu nem nö' se nok? Eöm kës to iu nem a ö sö' nö nös ko rëp a neöm pa vatotoopin a neöm? Ke' eöm to iu nem neö' se te' no' pa taate' ururuan me a taate' tö, parö' nö nös peöm, ha?

5

A Taate' Rëhrëh To Te' Non Körin

¹ A soe nö' to tēnan no' to soe non pan, a taate' rëhrëh to te' non topnineöm. Ka taate' pamëh to te' ke rakah e non po vu taate' no a napan to hikta vaman ne e Ieesu' to nonok ne sih. Eö' to pēnton no' nös pan, a pah te' to kokoroh vëtkin me non e meh köövo pe tamaneah. ² Eöm to koman nem pan, eöm to te' oah rakah e nem po upöm te', ha? E' to vih non peöm se koe a taate' kë hah ëm, ko te' nem pa tamak, ko okook nem a te' vëh to nok a hat. Eöm koman se veo ke eah këh o kum peöm, ke' te' onöt a ö se' panih a taate' hat pe'.

³⁻⁴ A sionineo' to te' varo këh e no' nös peöm. Ivëhkëk, a tuvuh peö' to te' va'peh me e non peöm. Ivëh, kö' sosoe ka no neöm a tah nöm se nok, vamanih peö' to te' va'peh me e no' peöm. Manih pa tasun ne Sunön Ieesu' to he' a neo', eö' to iu no' pan, eöm se vakmis a te' vëh to nonok non a taate' rëhrëh. Po poen nöm to vakum va'peh nem, eö' to iu no' pan, eöm se nok a ma tah kurus varih nö' to iu no', vamanih peö' to te' va'peh me e no' peöm. E Sunön Ieesu' pea se he' a neöm o kikis pa nok a ma

tah ne' to iu non neöm se nok. ⁵ Eöm se veo ke a te' pamëh ke' këh a neöm ke' se te' va non manih peöm to vaho' eah pa koren e susun po ora' hat, ke' vakmis poan. Ivëh, ka te' pamëh se panih, ke Sosoenën hikta se vakmis non poan po poen ne' se hah ma' pa kiiki a ma napan kurus varih po oeh.

A Napan Va Körin Se Veo A Te' To Nok A Taate' Hat

⁶ E' to hikta te' vih non peöm se kë koman hah a nem, eöm to nat kës e nem pa a soe vapipino' to soe non pan, "A si' ö is sone' se vasup en pa taëën". A pusun in a soe vapipino' pamëh to te' va non manih peöm se keh koek nem a te' hat manih komön o kum peöm, a ma meh te' komön o kum se taneo ee pa vatet poë pa nok a taate' hat. ⁷ Ivëh, köm se kon ke o is vamoan këh a iuun peöm. A pusun in a soe vapipino' vëh to te' va non manih, soe ke a te' nonok hat pamëh ke' nat non te' hop non komön o kum peöm. Ivëh, ke eöm o kum te' va po vaman to te' va nem manih pa taëën voon hikto is, suk ataeah, ahikta te' to iu nok non a taate' hat to te' hop non komön o kum peöm. Eöm a ma te' vivihan pe Sosoenën, suk ataeah, a mët pe Kristo to ihan këh a ra manih pa ma taate' hat to öt voh a rora, ka tavus ee a napan pe Sosoenën. E Kristo to te' va non manih pa sone' sipsip vëh no Jiu' to ip vamët po Pasova'." ⁸ Ivëh, ka se koe a ma taate' hat moan voh pea, ko te' va no manih pa ö ne Sosoenën to iu va non. Ea se he' tonun a ma taate' hat moan voh pea, ko nat no hah pa ma taate' rërës te', me a ma taate' hat. Ivëhkëk, ea se vatet no a soe pe Sosoenën, ko koe a nok a ma taate' hat. O Jiu' to ënëën ro voh e ne pa taëën hikto is po Pasova'. Ea se te' rakah no pa taate' soe man, me a vatvus a soe man ko upöm te' se nat ne a soe ne ea to sosoe no, e' o man rakah.

⁹ Po meoh kiun moan voh peö' nö' to soe voh nös pan, "Eöm se nat nem vamomhë me nem ö te' varih to nonok ne a ma taate' rëhrëh." ¹⁰ Eö' to hikta sosoe suk no' nös o te' varih to te' tavus këh ne po kum te' va po vaman, ee varih o te' to te' me ne a taate' rëhrëh, me a napan varih to mamanin ne a ma tah po upöm te', me a nap kakaveo tah

* **5:7:** O Pasova', e' a Taëën Apuh va pa ö ne Sosoenën to kon këh o Jiu' pa muhin va Isip.

pa ma meh te', me a napan varih to hinhin suk ne a ma tanö'nës. Ahik. Eöm se keh iu vakëh rakah këh nem a pap napan poë varih, e' to vih non peöm se mët ko këh em po oeh vëh. ¹¹ A pusun in a soe peö' to te' va non manih, a te' se keh soe pan, e' e kea pën va po vaman, ivëhkëk, e' a te' rëhrëh, ke' a te' mamanin tah pa meh te', ke' a te' to hinhin suk non a ma tanö'nës, ke' a te' va pa to vöknah i ro upöm te', ke' a te' to kaak vaoah ko kokoman pe' nun, ke' a te' kakaveo, a, eöm se nat nem vamomhë me nem eah. Paröm nat nem vavaëën me nem a pap te' poë varih. ¹² E' te' vah va non nih? Eö' pö' to te' me no' a kiu vëh pa kiiki a pop pa napan varih to te' tavus këh ne o kum te' varih to vaman ne e Ieesu', ha? E' a kiu varoe pea, ha? Ahik rakah. Ivëhkëk, a kiu va pa kiiki a pop pa napan to te' hop ne komön o kum te' varih to vaman ne e Ieesu', e' a kiu rakah peöm. ¹³ A napan to te' tavus këh ne o kum te' varih to vaman ne e Ieesu', e Sosoenën koman se vakmis raoe, suk a ma taate' hat pee. Ivëhkëk, manih po te' varih to te' hop ne po kum te' va po vaman, o Puk pe Sosoenën to soe va non manih pan,

“Eöm se veo këh em pa te' nonok hat to te' hop non komon o kum peöm.” *Lo 17:7*

6

A Napan Pe Kristo To Hikta Vate' A Ma Meh Te' Po Vahutët

¹ A pah te' to te' non topnineöm se keh te' me non a soe manih pa meh te', e' se pö' këh en pa ma meh te' pe Sosoenën, pare' nö en manuh po te' to hikta nat ne pe Sosoenën pa vate' raoe po vahutët? Eöm hikta te' poet nem pa nok va nën, ha? Suk ataeah, köm hikta nö manuh pa napan to vaman ne e Sosoenën, kee kiiki ka neöm o vahutët? ² Eöm kës to hikta nat nem pan, ea a ma napan to vaman no e Sosoenën se kiiki koman ee pa ma vahutët pa ma napan kurus to te' ne manih po oeh. Ea se keh onöt e no pa kiiki a ma meh vahutët kurus va po oeh, suk ataeah po' ka hikta onöt no a kiiki a ma vahutët sone' varih? ³ Eöm kës to hikta nat va nem manih pan, ea se kiiki amot a ma taate' po ankerö'? Ea me to onöt rakah e no pa kiiki a ma tah va po

oeh vëh. ⁴ Ivëh, köm se keh te' me nem to vakihat topnineöm, suk ataeah, köm nö nö nem po te' to te' tavus këh e ne po kum, pare hikta vaman ne manih pe Sosoenën? Pare hikta te' ne po kum te' varih to vaman ne e Ieesu'. ⁵ Eö' to soe vamanih marën a vapoet a neöm. Ahikta te' rakah pö' to te' natsean non, to onöt non a kiiki o vakihat to te' non topnin a poa tom kea? ⁶ Suk ataeah, po' ka napan pe Kristo me e kea pee manuh po vahutët ko vate' poë po vahutët topniiro te' to hikta vaman ne e Kristo?

⁷ Eöm to vavate' nem sih a ma meh te' pe Kristo po vahutët, ka manih pa taate' pamëh, eöm to ku'ku' këh e nem pa taate' pa napan pe Kristo. Eöm se koe raoe, kee kon a ma tah peöm, köm nat nem vate' raoe po vahutët matëero te' kiiki vahutët. ⁸ Eöm to tavus voh em a napan pe Kristo, ivëhkëk, eöm koman to nonok vahat e nem pa taate' kon këh ro upöm te' a ma tah pee. Eöm to nonok pet e nem manih pa ma kea peöm a napan pe Kristo.

⁹ A pap te' poë varih to nonok ne a ma vu taate' hat varih, ee to hikta onöt rakah ne a hop pa Matop Vih pe Sosoenën. Eöm to hikta nat pö' nem pa tah pamëh, ha? O kupu peöm se nat non piuk ka neöm. A ma napan varih to nonok ne a taate' rëhrëh, me a napan varih to hinhin ne pe sosoenën vapikpiuk, me a taate' rëhrëh va'peh me a köövo vaen, me a taate' te'te'vaasi' po köövo koman, me a taate' te'te'vaasi' pa nap oete' koman. ¹⁰ Me a nap kakaveo, me a taate' manin a ma tah pa meh te', me a taate' kaak vaoah ko kokoman nun, me a taate' to vöknah a meh te', me a taate' piuk, me a kon akuk a tah pa meh te'. A pap napan to nonok ne a ma vu taate' poë varih, ee to hikta onöt rakah ne a hop manih pa Matop Vih pe Sosoenën. ¹¹ Moaan voh a ma paeh va peöm to te' va voh e ne nën, ivëhkëk, e Sosoenën to pupui voh en peöm, köm tavus em a ma napan ne' to vaneah non. Ka manih pa ehnan e Apuh, e Ieesu' Kristo me o kikis pa Tuvuh Vasio' pe Sosoenën, e' to poka' a neöm o te' totoopin.

A Sioniira, E' A Iuun Pa Tuvuh Vasio'

¹² A ma pah te' to sosoe ne pan, “A ma tah kurus to vih e ne pa nok”. A soe pamëh to te' man e non, ivëhkëk, a ma tah kurus to

hikta se va'aus a rora pa te' vavih. A ma tah kurus to vih e non peö' pa nok, ivëhkëk, eö' hikta se vavovoh no' a tah pamëh, ke' vaneah non o to'to' peö'. ¹³ A ma te' poë varih to sosoe pet ne pan, “A taëën, e' va pa vamhun a komaara, ka komaara, e' va pa kon a taëën”, a soe pamëh, e' a man rakah. Ivëhkëk, e Sosoenën se vahik en pa ma taëën kurus varih va'peh me a ma iu va pa komaara. Ivëh, ka se nat no koman no pan, ea se tēnan o iu va pa komaara. Me ea se nat no suk o iu va pa komaara pa nok a taate' te'te'vaasi'. E Sosoenën to hikta nok voh a sioniira pan, ea se nonok no a taate' te'te'vaasi'. Ivëhpëhkëk, ea se kē no a ēhnan e Apuh me a kiu pe'. Ke Apuh pea se matop non a sioniira. ¹⁴ Manih po kikis pe Sosoenën, e' to kunkuin tane' e Sunön manih po vapeepe, e' me se kunkuin hah pet me a ra pō vapeepe.

¹⁵ Eöm pō' to hikta nat va nem manih pan, a sionineöm, e' a ma meh ö va pa sionin e Kristo, ha? Ivëh, kö' se keh kon a pah ö va pa sionin e Kristo, ko vatös me eah a köövo rëhrëh, a tah pamëh te' vih e non, ke' a hik? Ahik rakah! ¹⁶ A te' to vatös me a köövo rëhrëh, ee pon to tavus ee a pah te'. Eöm pō' to hikta nat nem pa tah pamëh, ha? O Puk pe Sosoenën to soe va non manih pan,

“Ee pon to tavus ee o pōh sionin.” *Jen 2:24*
¹⁷ Ivëh, ka te' se keh vaman non e Sunön, a tuvuh pe' me a Tuvuh pe Sunön to vatös en pee.

¹⁸ Ivëh, ke eöm se vaniu rakah kēh em pa taate' rëhrëh. Suk ataeah, a ma meh taate' hat no a ma napan to nonok ne, to te' tavus kēh e ne pa sionin a te'. Ivëhkëk, a te' to vatös me a köövo rëhrëh, a te' pamëh, to mirö' en pa sionineah. ¹⁹ Eöm pō' to hikta nat nem a sionineöm, e' a ö te'te' pa Tuvuh Vasio'. E Sosoenën to he' voh en peöm pa Tuvuh ke' te' e non manih peöm. Ivëh, ke eöm te' e nem paan o matop pe Sosoenën, eöm to hikta vaneah koman hah a nem. ²⁰ E Sosoenën to voen hah voh a neöm po voen apuh rakah. Ivëh, ka ma tah nöm to nonok nem sih pa sionineöm, eöm se nonok varoe nem a ma tah to kē ne a ēhnan e Sosoenën.

7

A Taate' Tövaen

¹ Kuru eö' to iu piun no' a soe vëh nöm to kiun suk voh ma'. E' to vih e non pa te' se hikta vaen. ² Ivëhkëk, a taate' te'te'vaasi' to tavus va'puh nō e non, ivëh, ke' vih rakah non pa ma papaeh te' oete' se te' me non e köövo koman pe', ke köövo se te' me non e voe koman pe'. ³ A sionin e voe, e' a tah pe köövo pe', ke' te' va e non manih pa sionin e köövo a tah pe voe pe'. ⁴ E köövo to hikta vaneah non pa sionineah, ahik, e' voe pe' to vaneah non. Ke' te' va e non manih pe voe to hikta vaneah non pa sionineah, ahik, e köövo to vaneah non. ⁵ Eöm pom se keh vaen em, eöm pom se koe a amun a sionineöm manih pe vapa pēn. Ivëhkëk, eöm se keh vaonöt em pa hikta vatet o iu va po vaen, ko te' varoe nem pa taate' hin. E' to vih e non pa nok va nēn. Ivëhkëk, eöm se vatös hah em, tome' eöm hikta onöt nem a matop o iu va po vaen. Ivëh, ke susun po ora' hat punö' a neöm pom. ⁶ A soe vaēnpan ivëh, nō' to he' a neöm, pa va'aus a neöm, e' to hikta te' va non manih pa taate' nöm se vavatet nem. ⁷ Eö' to iu rakah no' pan, a ma napan se te' mahu ne, vamanih pa ö nō' to te' va no' sih. Ivëhkëk, ea to hikta vatoe no, e Sosoenën to he' vakëkëh voh en pea pa ma vu he' pe'. Po meoh upöm ne Sosoenën to he' raeo o he' va pa vaen, ko meoh upöm ne' to he' raeo o he' va pa te' mahu.

⁸ Ke eöm a ma köövo me a ma te' oete' to hikta vaen avoe' nem, me a ma köövo amop, eöm se keh te' mahu va nem peö', e' to para vih rakah. ⁹ Ivëhkëk, eöm se keh hikta onöt nem a matop vavih o iu va po sionin, e' to vih non peöm se vaen. Tome' o iu va po sionin rēh a neöm pa taate' rëhrëh.

¹⁰ Manih peöm o te' to vaen voh em, eö' to he' a neöm a taate' vëh nöm se vavatet nem. A taate' vëh to tane' ma' pe Apuh, e' to hikta te' non pan, eö' to he' a taate' pamëh. Eēn e köövo se nat nom kēh e voe pēn. ¹¹ E köövo se keh kēh voh en pe voe pe', e' se nat non vaen hah. E' se te' akuk e non, ke', e' se hah manuh pe voe pe', ko vatotoopin hah o vaen pee, pare te' e ne. Ke voe me se nat non veo e köövo pe'.

¹² A soe koman peö' ivëh, e Apuh to hikta soe ka neo'. Ta pah te' pe Kristo to me e non e köövo to hikta vaman non e Kristo, ke köövo se keh iu rakah e non pe voe pe',

e voe se nat non veo e köövo. ¹³ Ta pah köövo pa ehnan e Kristo to me e non e voe to hikta vaman non e Kristo, ke voe se keh iu rakah e non pe', e köövo se nat non rusin keh e voe pe'. ¹⁴ A voe to hikta te' non e voe va po vaman, pare' me en pe köövo va po vaman, ivëh, ko vaen pee tavus en o vaen vivihan pa epep pe Sosoenën. Ke köövo to hikta vaman non to vatös me e voe to vaman non, ivëh, ko vaen pee tavus en o vaen vivihan pa epep pe Sosoenën. Ea to nat e no pe Sosoenën to vaoe o koa' papaeh te' va po vaman va pa poa manot, se tavus vamanih po koa' pe'. Ivëh, ke ea me se vaoe e vapa pa te' to hikta vaman non, ke' tavus vamanih pa te' pe Sosoenën. ¹⁵ Ivëhkëk, e voe, ke' e köövo to hikta vaman non se keh iu keh non e voe, ke' e köövo pe', e' to antoen e non. A taate' pamëh se keh tavus, ka te' vëh to vaman non e Kristo, e' se taihan en. Suk ataeah, e Sosoenën to vaoe voh en peöm pa te' vavih me ro upöm te' pa taate' tö. ¹⁶ Eën e köövo, eën to onöt e nom pa va'aus e voe pën, ke' tavus en a te' pe Kristo. Eën me e voe, to onöt e nom pa va'aus e köövo pën, ke' tavus en a te' pe Kristo, ke' ahik, eöm to hikta nat nem!

Ea Se Te' No Po To'to' Pe Sosoenën

¹⁷ Eö' to vavaato me voh no' neöm pa taate' va po vaen. E' kuru, eö' se soe ka neöm pan, a taate' pamëh to te' man e non pa ma meh tasun manih po to'to' peöm. A tasun poanheh ne Sosoenën to vate' voh manih peöm, pa ö nöm to vaman manih pe Kristo, e' varoe kuru ne eöm se ötön nem. Eöm se te' nem pa tasun vëh ne Sosoenën to vate' voh manih peöm. ¹⁸ Eö' to sosoe voh no' a tah vëh, manih pa ma kum te' varih to vaman ne e Sosoenën. Ee se keh pe voh ee pa ö kokoaan pën, ke Sosoenën vaoe voh a oah a te' va po vaman, e' to hikta te' vih non pan, eën se punö' pa vatotoopin hah a ö kokoaan vëh, nee to pe voh manih pa sioniumah. Ke' a tah koman pa te' se keh hikta pe voh a ö kokoaan pe', po poen ne Sosoenën to vaoe voh poan. A, e' se nat non pe a ö kokoaan. ¹⁹ A taate' va pa pe a ö kokoaan, ke' a hikta pe, e' a tah akuk. A taate' va pa vatet a taate' pe Sosoenën, e' varoe kuru. ²⁰ O to'to' poanheh nea to te' voh no ke Sosoenën vaoe a ra ka tavus a

napan va po vaman, e' kuru o to'to' pamëh na se te' me no. ²¹ A tah vëh nö' to sosoe suk voh no', a ma paeh peöm, ee voh o te' kikiu akuk po poen ne Sosoenën to vaoe voh raoe a napan pa vatet e Kristo. A tah pamëh se keh te' man e non, eöm se koe a hara' vakarë. E' a tah akuk. Ivëhkëk, e torara pën se keh soe ka oah pan, eën a taihan, a, eën se nö eom. ²² Ivëhkëk, a te' to te' voh non a te' kikiu akuk po poen ne Sosoenën to vaoe poan, kuru, e' a te' taihan pe Sosoenën, e' to hikta te' hah non a te' kikiu akuk po epep pe'. Ke' te' va e non manih po te' voh varih ro taihan po poen ne Sosoenën to vaoe voh raoe, ka kuru vëh, ee to tavus ee o te' kikiu akuk pe Kristo. ²³ Eöm kurus ne Sosoenën to voen hah voh a neöm po voen apuh, ivëh, köm se nat nem tavus a ma te' kikiu akuk pa ma napan varih po oeh. ²⁴ Kën kea, a tasun voh poanheh ne ea to te' voh no ke Sosoenën vaoe a ra, ea se te' avoe' e no pa tasun pamëh, va'peh me o to'to' voon vëh ne Sosoenën to he' a ra.

E Pöl To He' A Soe Va Po Vaen

²⁵ Eöm to kiun voh ka ma' neo' pa hi a neo' pa he' a soe suk a ma te' to hikta vavaen avoe' ne. Eö' a hikta taate' to tane' ma' pe Sunön nö' se he' a neöm a ma napan to hikta vaen avoe' nem, ivëhkëk, eö' to iu vatvus no' o kokoman peö', suk ataeah, e Sosoenën to ururuan voh a neo', ko vate' a neo' a te' to onöt no' a vatvus a soe man, ne eöm to onöt nem a vaman. ²⁶ Kuru vëh, e' to te' non a ma punis apuh to tatavus ne, ivëh, ke' vih non peöm se te' va nem pa ö nöm to te' va nem kuru. ²⁷ Eën se keh vaen voh eom, nat nom koe hah e köövo. Eën se keh te' mahu avoe' e nom, nat nom vavaiu köövo vah nom. ²⁸ Ivëhkëk, eën se keh vaen voh eom, e' to hikta te' hat non. E koa' sepe' se keh vaen, e' to hikta te' hat non. Ivëhkëk, a napan varih to vaen se taum a ma punis peo manih po to'to' pee. Ivëh, kö' rës e no' pa punis pamëh se tavus manih peöm.

²⁹ Kën kea, eö' se soe vamanih, a si' tääm kökööt vëh to te' avoe' non. Ivëh, ka ma te' varih o vavaen, ee se te' va ne manih pee a hikta ma köövo. ³⁰ Ka ma te' to okook ne, ee se te' va ne manih pee to hikta okook ne. Ko te' varih to vaeö ne, ee se te' va ne manih pee to hikta te' vaeö ne. Ko te' varih to vonvoen tah ne se te' va ne manih pee to

hikta öt ne ta ma tah. ³¹ Ka ma te' varih to kiu me ne a ma tah va po oeh vëh, ee se te' va ne manih, pee to hikta kiu me ne a ma tah poë varih. Ea to nat e no, e' to hikta te' rë non ka ma tah kurus poë varih to te' ne po oeh, me o oeh koman se hik ee.

³² Eö' to iu no' pan, eöm se koe a hara' vapunis ko te' taihan varoe nem. A te' hikta vaen, to posean non pa kiu pe Sunön, pare' iu punö' non pa he' vaeö e Sunön. ³³ Ivëhkëk, a te' vaen to posean vörep non pa ma tah va po oeh vëh, pare' iu punö' non pa he' vaeö e köövo pe'. ³⁴ Ivëh, ko kokoman pe' ponki'. E köövo sepe' hikta vaen, e' to kokoman varoe non a taate' pe Sunön, pare' iu he' avoes a non manih pe Sosoenën, ko te' vivihan non po sionin me manih pa tuvuh. Ivëhkëk, e köövo vaen to kokoman varoe non a ma tah va po oeh vëh, pare' iu vatet non a taate' ne voe pe' to iu non. ³⁵ Eö' to he' a neöm a soe vëh marën a va'aus a neöm pa te' vavih. A soe pamëh to hikta sunpip a no neöm, ahik. Eö' to iu no' pan, eöm se vavatet nem a ma taate' totoopin, ko nonok tamoan nem a kiu pe Sunön. Ka hikta tah se rëh ke o kokoman peöm.

³⁶ A te' se keh koman non pan, e' to hikta nonok non a taate' totoopin manih pe köövo sepe', nee to vaneah voh poë pa vaen. Ke' se keh iu rakah e non pe', ka hikta meh tah se' nok, e' to hikta hat non pa ö nee se vaen. ³⁷ Ivëhkëk, ta pah te' po iu koman pe', to hara' va non manih pan, e' to hikta iu vaen oho' non, ko antoen e non pa matop o iu va po sionin. Pare' hara' va non manih pa komaneah pan, e köövo nee to vaneah voh poë, ee se te' vakëh voh e ne pon. E' to para' vih, kee se te' taihan ne. ³⁸ Ivëh, ka te' vëh to vaen pa taate' vahe' köövo, e' to nok en pa taate' vih. Ivëhkëk, a te' to hikta vaen pa taate' vahe', e' to para' vih oah.

³⁹ A te' oete' se keh te' to'to' avoe' e non, ke köövo te' avoe' e non e köövo pe'. Ivëhkëk, e voe se keh mët këh en pe köövo, a, e köövo se taihan en, pare' keh iu vaen hah non, a, e' se me en pe voe vëh ne' to iu non. Ivëhkëk, a te' vëh to vaman non e Sunön. ⁴⁰ Ivëhkëk, eö' koman to koman

va no' manih, e köövo se keh hikta vaen hah, e' to para' vih oah rakah. A Tuvuh pe Sosoenën to te' non manih peö', ivëh, kö' vavatvus no' a soe vëh.

8

O Vöna' Nee To He' Manuh Po Sosoenën Vapikpiuk

¹ Kuru eö' to iu vaato suk no' a taate' va pa ëën a ma vöna' varih, nee to he'he' ne manih po sosoenën vapikpiuk. A ma pah te' to sosoe ne pan, "Ea to te' me no o nat va pa ma tah poë varih to oah e non po nat po upöm te'." A soe pamëh, e' a man, ivëhkëk, o nat pamëh se keh hikta te' me non a taate' ururuan, e' se nok a te', ke' tavus en a te' möhmöh, pare' vatösoe. Ivëhkëk, a taate' iu te', e' a taate' varoe pamëh to vaeh a rora pa tavus a napan pe Kristo. ² Ta pah te' se keh koman non pan, e' to nat rakah e non ta pah tah, ivëhkëk, o nat pa te' pamëh to hikta antoen avoe' non. ³ Ivëh, ka te' to iu rakah non e Sosoenën, a te' pamëh ne Sosoenën to nat rakah e non pe', ko matop non poan.

⁴ Ka taate' va pa ëën a vöna', nee to he' na manuh pa ora' siton, eö' se soe vamanih, ea to nat e no, a ora' siton to hikta te' vamaman non, e' a vös akuk. Ahikta ma sosoenën peo, a paeh ro a Sosoenën to te' non. ⁵ E' to te' man e non, a ma tah peo nee to popoka' ne, "sosoenën", me a ma tah peo nee to popoka' ne, "apuh", me e' se keh te' ro e non ta ma meh "sosoenën" peo, me ta ma meh "apuh" peo, to te' non manuh pa vöön va kin, me manih po oeh, ⁶ ea to te' me no a paeh a Sosoenën ro, e Tamaara. E' a pusun in a ma tah kurus, ke ea te' va e no manih pa ma napan rakah pe'. E' to te' me non a paeh e Sunön ro, e Ieesu' Kristo, no a ma möeh tah kurus to tavus koe voh manih pe', ivëh, ke ea kon koe voh o to'to' manih pe'.

⁷ Ivëhkëk, a ma meh te' va po vaman to hikta nat ne pa tah pamëh. Ee a ma te' poë varih to panih tane' pa vatet o sosoenën vapikpiuk, ivëhkëk, ee to koman vapiun ne pan, o sosoenën vapikpiuk to te' vamaman e ne. Ivëh, ko poen nee to ëën a vöna' pamëh. Ee to nat va ne manih pan, ee to

* **8:7:** Ee to ëën a vöna', suk ee to ep suk o te' varih to soe pan, ee to nat e ne pe' to vih e non pa ëën o vöna' poë varih.

nok a hat.*⁸ Oman, a taëen na to ëen, ke', ea to koe a ëen, to hikta nok a ra ka te' totoopin no pa matan e Sosenen. ⁹ Ivëh, köm se matop nem, eöm tome' ëen o vöna' nee to he' o sosenen vapikpiuk. A tah pamëh tome' mirö' a ma te' va po vaman to hikta maaka nee, kee ku' pa taate' hat.

¹⁰ Ivëh, ke ea ra nap oete' me o köövo to te' me no o nat, ea se keh ho manuh pa iuun hinhin sone' pe sosenen vapikpiuk, ko iho' pa ëen a vöna', ka ta pah te' no o vaman pe' to hikta te' eh non, to ep a ra to ënëen no, a tah pamëh se kuin en pa komaneah ke' ep suk en pa ëen a vöna' nee to he' e sosenen vapikpiuk. ¹¹ Ivëh, ka taate' nën to nok, manih po nat pën, e' to mirö' en pa te' vëh no vaman pe' to hikta te' eh non, e' e kea ne Kristo to mët suk voh pa kon hah poan. ¹² O kokoman pa ma pah kea me a ma pah vamen va po vaman to hikta maaka ne. Ivëh, ke eöm se keh nok em pa hat manih pee ko mirö' o vaman pee, eöm to nok me em pa hat manih pe Kristo. ¹³ Ivëh, ka taëen nö' to ëen se keh vaku' en pe kea peö' pa nok a hat, eö' se vahik eo' pa ëen hah a vöna' pamëh. Eö' tome' vaku' e kea peö' pa nok a hat.

9

E Pöl To Te' Vaeö E Non Pa Hikta Kon Voen Pa Nok A Kiu Aposol

¹ Kuru vëh, eö' to hikta kë koman hah a no', ka ma paeh peöm to vöknah e nem peö'. Ivëh, ke eö' se soe ka neöm pan, eö' a taihan ko hikta te' va no' manih pa te' kikiu akuk. E Ieesu' to he' voh a neo' a tasun aposol, keö' ep voh eo' pe'.* Eö' to nonok ke no' e Sunön a kiu vëh, ivëh, ke eöm tavus voh em a napan pe Kristo manih pa kiu nö' to nok. ² Eö' se keh hikta te' ro e no' a te' ne Ieesu' to he' a tasun manih pa matëero upöm te', eöm to nat rakah e nem peö', a aposol. Ivëh, ke eöm tavus voh em a napan pe Kristo. Ka tah pamëh to vataare non a kiu nö' to nok va manih pe aposol manih pe Sunön, to tavus vateera' en.

³ A ma pah te' to te' ne sih pa kiiki a taate' peö', ivëh, kö' pinpiun no' sih raoe pan, ⁴ e'

kës to antoen e non pemöm po' se ëen a taëen, ko kaak a ruen, vamanih po voen pemöm. ⁵ E' kës to te' vih e non pemöm po' se vaen me o köövo va po vaman, kee nönö va'peh vah me e ne pemöm, vamanih pa ö no upöm aposol, me a ma kea pe Apuh to te' va voh ne, me a ö ne Pita' to te' va voh non, ko nönö vah ne. ⁶ Emöm po' e Banabas varoe se kikiu moni' nem pa matop koman hah këm, ko upöm te' ahik, ha? ⁷ A te' vëvënsun kës to vavaiu koman non sih a taëen pe'? Ka te' to kikiu non pa nep a taëen, e' kës to hikta kokon non a voa' va pa taëen? Ka te' to matop non sih o sipsip, e' kës to hikta kakaak non a sisi' ne' to kon tane' po sipsip?

⁸ Eöm tome' koman nem pan, emöm to vavatet nem o kokoman varoe pa te' pa vatvus a soe vëh. Ivëhkëk, ahik. O Vavaasis pe Mosës to soe pet va e non nën. ⁹ E Mosës to kiun manih po Vavaasis pamëh, ko soe pan,

“Eöm se koe a nohnoh a rivon a purmakaö' pa ö ne' to komkom kakap non a vuit.”

Lo 25:4

E Sosenen to hikta koman voh non o purmakaö' varoe, pare' soe a soe pamëh. ¹⁰ E' to koman voh a rora. Ivëh, ka soe pamëh ne' to soe suk voh a ra, e Sosenen to iu non pan, a te' to kiu non pa rak pa een o oeh, me a te' to kakap non a vuit, ee pon to nonok ne a kiu pamëh, suk ee to nat e ne pee se kon tane' a taëen pa kiu nee to nonok ne. ¹¹ Emöm to nep voh a ma tah vih va pa tuvuh Vih manih topnineöm, ivëh, ke' hikta vih pö' non peöm se he' a ma tah va pa va'aus o sionin, ha? E' to te' va non manih pemöm to kon tane' a taëen pa tah nemöm to nep voh. ¹² Eöm se keh va'aus e nem po upöm te' pa kon tane' a tah manih peöm, eöm me se vaonöt kemöm kon o va'aus to te' oah non manih peöm.

Ivëhkëk, ka ma tah nemöm to onöt nem kon tane' manih peöm, emöm to hikta kokon voh nem, pamöm kokon punis tane' voh nem nën. Emöm to hikta kon, suk emöm to hikta iu sunpip voh nem o upöm te' pa vaman a Soe Vih pe Kristo. ¹³ O te' varih to kikiu ne pa Iuun Hinhin Apuh pe

* **9:1:** Ep manuh po Aposol 9:3-5, me Aposol 18:9. Manuh po Aposol 9:3-5 e Ieesu' to tavus e Pöl ko vaeo poan pa ö ne' to vovos nö non Damaskas. Manuh po Aposol 18:9 e Ieesu' to tavus e Pöl po tata pa pah popoen, pare' soe ke poan pan, e' se nat non naöp pa vatvus a Soe Vih.

Sosoenën, ee to kokon tane' ne a taëen nën. Ka ma te' varih to kiu ne pa pok vapenpen, ee to kokon ne o vöna' to tane' no ma' pa napan varih to he'he' ne a ma he' pee. Eöm to hikta nat pö' nem pa tah pamëh, ha? ¹⁴Ivëh, ke Sunön he' voh en pea pa soe pan, o te' varih to vavatvus ne a Soe Vih, ee se kokon tane' ne a ma tah va pa va'aus o sionin manih pa napan varih to pënton voh a Soe Vih, pare vaman.

¹⁵Eö' koman to hikta nonok no' a tah ne Apuh to soe vaonöt voh ka neö'. Ivëh, ke eö' to hikta kinkiun nö' pan, eöm se he' a neo' ta ma tah. Ahik rakah, e' to vih non, peö' se mët këh a kon tah manih peöm. Eö' to körea' me no' pa taate' nö' to nonok no'. Ivëh, kö' hikta iu no', a te' se vahik këh a neo' a taate' oasean pa vatvus akuk a Soe Vih, me a hikta kon voen, e' to he' vaeö e non peö'. ¹⁶Eö' se keh hikta vavatvus no' a Soe Vih, me a taate' oasean koman peö', parö' hikta onöt no' a körea', ko soe pan, eö' to nonok no' a taate' vih. Ahik. Pa vatvus a Soe Vih, e' a kiu pe Sunön ne' to he' voh a neö', kö' nonok no'. Ivëh, kö' hikta se koe no' a kiu pamëh. Eö' se keh hikta vatvus a Soe Vih, eö' se hara' vahat rakah e no'. ¹⁷Eö' hikta se kon voen suk no' a kiu pamëh, suk e' to hikta te' non pan, e' o iu peö' pa nok a kiu va pa vatvus a Soe Vih. E Sosoenën koman to he' voh a neo' a kiu pamëh, sö' nok. ¹⁸Ivëh, ko voen taeah nö' se kon? Eö' hikta se kon voen no' pa ö nö' to vavatvus no' a Soe Vih. Eö' se he' va'aus akuk a ma napan pa taate' vatvus a Soe Vih, e' a ö nö' to te' vaeö koe no'. Ko vaeö pamëh te' va e non manih po voen peö'.

E Pöl A Te' Kikiu Pa Napan

¹⁹Eö' to hikta te' no' a te' kikiu pa meh te', eö' a taihan rakah. Ivëhkëk, ko iu koman peö', eö' to tavus vamanih pa te' kikiu pa ma napan kurus pan, eö' se rëh hop pet ma' ta ma te' peo manih po vute' pe Kristo. ²⁰Ivëh, ko poen ne eö' to te' va'peh me no' o Jiu', eö' to vavatet no' a taate' pee, pa rëh hop ma' raoe. Eö' to hikta te' hop no' paan o Vavaasis pe Mosës. Ivëhkëk, manih pa matëëra napan to te' hop ne paan o Vavaasis pamëh, eö' to tavus va eo' manih pa te' to te' non paan o Vavaasis, marën a rëh hop ma' a napan poë varih manih pe

Kristo. ²¹Ko te' varih to hikta te' hop ne paan o Vavaasis pe Mosës, eö' to te' va'peh me no' raoe marën a kon a napan to te' tavus këh ne o Vavaasis pamëh. Ke' hikta te' non pan, eö' to hikta vavatet no' a ma vavaasis pe Sosoenën. Ahik. Eö' to vavatet e no' po vavaasis pe Kristo. ²²Ko te' varih no vaman pee to hikta te' eh ne, eö' to te' va no' manih pa te' no o vaman to hikta te' eh non, marën eö' se rëh hop ma' a ma te' sunë poë varih. Eö' to vamomhë ro me voh no' a ma kum te', suk eö' to iu rëh hop no' ma' tah ma paeh pee manih pe Kristo. ²³Eö' to nonok no' a kiu vëh pan, a Soe Vih pe Ieesu' se tavus vaeh, ke eö' me se kon a ma tah vih, ne Apuh to vamatop ke voh en peö', va'peh me a napan varih to vaman ne.

Ea Se Vaveo Vaeh Para Kon O Voën

²⁴Eöm to hikta nat pö' nem pan, a nap peo rakah to vavaveo ne sih po vaononoah, ivëhkëk, a paeh ro rakah pee se kon voen. Ivëh, ke eöm me se vavaveo vakis ko onoah köm se kon o voen peöm. ²⁵O te' varih to iu onoah ne po vavaveo, ee to vöknah ne o iu va po sionin, pare vavaasis vëhva' rakah ne pan, ee se kon voen. A ma voen poë varih, nee se kon se hat vahik rakah ee, ivëhkëk, o te' voen vëh ne ea to koman no a kon, e' hikta se hat varu' rakah non. ²⁶Ivëh, ke eö' vavaveo vaeh rakah e no', ko hikta vaepep ke vah no', eö' he tuktuk no'. Eö' to hikta tuktuk pinpiun vah no'. Ahik. ²⁷Eö' to vakmis rakah no' sih a sionineo', ke' vavatet non o iu peö'. Eö' tome' vavatvus ke no' po upöm te' pa Soe Vih, ka amot ne Sosoenën se soe ka neo' pan, "Eën hikta se kon voen nom".

10

Ea Tome' Ku' Pa Punö'

¹Kën kea peö' va po vaman, eö' to iu no' pan, eöm se nat vavih va nem manih pan, po poen voh pe Mosës, a ma kën sipuura, ivarih, o te' va po vaman, to te' voh ne paan a unöh vëh ne Sosoenën to vate' voh marën a me vataare raoe a hanan. Kee nö voh, pare pahan a tahi'. ²E' to te' va non manih pee to pupui voh raoe manih pa unöh, me pa tahi', ke' vataare non pan, ee o vute' pe Mosës.

³ Ee kurus to eën voh a taëen vëh no a Tuvuh pe Sosoenën to he' voh raoe, ⁴ pare kaak tane' voh pa ruen vëh no a Tuvuh pe Sosoenën to he' voh raoe. Ee to kaak tane' voh a ruen pa vös va pa Tuvuh, vëh to nönö va'peh me voh non raoe. A vös pamëh to vëknöm non e Kristo koman. ⁵ Ivëhkëk, e Sosoenën to hikta vaeö me voh non a peo pee. Ivëh, kee mët vahok voh manih pa moeh upin.

⁶ A tah pamëh to tavus vavoh manih po vëknöm pan, ea se ep ko nat no mamanan no a ma moeh tah hat vamanih, pa ö no a napan poë varih to te' moaan vavoh ne. ⁷ Eöm se nat nem hinhin nem manih po sosoenën vapikpiuk, vamanih pa ö no a ma meh pee to te' vavoh ne. O Puk pe Sosoenën to sosoe suk voh non raoe pan,

“Ee to iho' ko kakaak ne pare ënëen ne,
ko sun pare taneo ee pa pino'.” *Eks*
32:6

⁸ Ea se koe a nok a taate' rëhrëh, vamanih pa ö no a ma paeh va pee to nonok vavoh ne. Ivëh, ko poen voh pamëh no a 23,000 te' rakah to mët voh, suk a ma hat pee. ⁹ Ea se koe a vakmis pasun e Kristo, vamanih pa ö no a ma paeh va pee to nonok vavoh ne. Ivëh, no o kuru' hat to kokot vamët suk voh ne raoe. ¹⁰ Eöm se koe a varek ke Sosoenën vamanih pa ö no a ma paeh va pee to nonok vavoh ne. Ivëh, no a ankerö' ipip te' to ip suk voh raoe.

¹¹ A ma tah varih to tanok voh manih pee, e' to te' va non manih po vëknöm. O te' to kiun töön voh a ma vahutët varih manih po Puk pe Sosoenën pa vavaasis a ra, suk kuru, ea a ma napan to te' no pa ö no oeh to vatët nö e non pa hik. ¹² Ivëh, ka ta pah te' to hara' non pan, e' to vavatet vaeh e non, e' se matop vavih non, toma' e' ku'. ¹³ A ma punö' to tatavus voh a no neöm, to vatoe e ne pa ma punö' varih to tatavus ne po te' kurus. Ivëhkëk, e Sosoenën to vavatet non a soe man pe', ko hikta se vaonöt non ta pah punö' to te' oah non o kakis peöm. Ivëh, ka punö' se keh tavus a neöm, e Sosoenën se nok a hanan pa va'aus a neöm. E' se he' a neöm o eh, kôm antoen e nem pa onoah a punö' pamëh.

Ea Se Koe A Hin Manih Pe Sosoenën Vapikpiuk Me Pa Tuvuh Hat

¹⁴ Ivëh, ke eöm a ma vakamö' rakah peö', eöm se te' ke këh nem a taate' hin manih pa ma sosoenën vapikpiuk. ¹⁵ Eöm to te' me nem po kokoman. Ivëh, ke eöm koman se kiiki a soe peö'. ¹⁶ A kap va pa komonio', nea to sosoe vavihvih ke no eah, ko kakaak tane' no manih pe', e' to ununun va'peh a rora me o era' pe Kristo. Ka taëen vëh nea to kökök, ko ënëen no, e' to ununun va'peh a rora me a sionin e Kristo. ¹⁷ Suk, e' a paeh a taëen ro, no a napan peo to ënëen tane' ne. Ivëh, kea ma napan peo tavus ee o pöh o sionin. ¹⁸ Eöm se koman me nem a napan va Israël, pa ö nee to ënëen voh ne o vöna' nee to pupuh voh manih pa pok, a taëen pamëh to ununun va'peh voh non raoe me Sosoenën.

¹⁹ Ivëhkëk, eöm se nat nem koman nem pan, a ma he' manih no te' to hikta vaman ne to he'he' ne manih po sosoenën vapikpiuk, e' a ma he' vamaman. Eö' to hikta sosoe no' pan, o sosoenën vapikpiuk, ee to te' vamaman e ne, ahik. ²⁰ Ivëhkëk, eö' to sosoe no' pan, a ma vöna' no te' to hikta vaman ne Ieesu' to he'he' ne, a ma vöna' nee to he'he' ne na manuh pa tuvuh hat. Ee to hikta he'he' ne na e Sosoenën. Keö' hikta iu no' pan, eöm se vatös me nem a ma tuvuh hat. ²¹ Eöm to hikta antoen nem pa kaak tane' manih pa kap pe Sunön, me manih pa kap pa tuvuh hat. Eöm to hikta antoen nem a eën tane' manih pa pok pe Sunön, me manih pa pok pa tuvuh hat. ²² Ea kës to iu vahara' vahat no e Sunön, ke' se heve a ra, ha? O kakis kës pea to te' kakis oah e non po te' kakis pe', ha?

Ea Se Kë Tamoaan No A Eñnan E Sosoenën

²³ Eöm to sosoe nem pan, “A ma moeh tah kurus to vih e ne pea pa nok”. ‘Ivëhkëk, a ma tah kurus to hikta va'aus a rora pa te' vavih.’ Ke eöm to sosoe pet e nem pan, “A ma tah kurus to vih e non pea se nonok no”. ‘Ivëhkëk, a ma moeh tah poë varih, to hikta se va'aus a rora pa tavus a te' kakis va po vaman.’ ²⁴ Ea se nat no koman varoe no a va'aus hah ah, ahik. Ea se koman me no a va'aus o upöm te'. ²⁵ A ma vöna' kurus varih ne to vavoen ne po toaan, eöm to antoen e nem pa eën. Eöm se nat nem kokoman

vörep nem, paröm vaiihi vah nem,* ahik.
²⁶Eöm se eën em, suk ataeah, o Puk Vaëhëh
 pe Sosoenën to soe non pan,

“O oeh vëh va'peh me a ma moeh tah kurus
 to te' hop ne nën,
 ee a ma tah pe Sosoenën.” *Sng 24:1;*
50:12; 89:11

²⁷ Ka te' hikto vaman se keh hi a neöm
 pa nö pa eën va'peh me eah, kôm se keh
 iu nö va'peh me nem eah, e' to vih e non.
 Eöm se eën em pa ma taëen ne' to vam-
 atop ka neöm, paröm koe a vaiihi vah, pa
 nat pan, e' vih e non pa eën a taëen, ke'
 ahik. ²⁸ Ivëhkëk, a pah te' se keh soe ka
 oah, “A taëen manem nee to he' e sosoenën
 vapikpiuk,” koe a eën. Koe a eën a vöna',
 suk a te' vëh to soe ka oah, me e' to koman
 non pan, eën se keh eën, eën to nok eom
 pa hat. ²⁹ Eö' to hikta sosoe no' pan, eöm
 koman to tome' nok a hat, eö' to sosoe suk
 no' a meh te' se hara' non pan, eöm to nok
 a hat.

Suk ataeah, kën hi, eöm se kiiki o iu
 peö', eöm se eën em pa tah nöm to iu nem.
 Vahvanih, ke eöm vavatet nem o iu pa meh
 te' ko vapenpen nem pa nok a tah? ³⁰ Eö' se
 keh soe vavihvih keo' pe Sosoenën pa taëen
 nö' se eën, eö' se eën me o vaeö. Suk ataeah
 po', ka meh te' sosoe vahat a no neo' pa tah
 nö' to soe vavihvih keo' pe Sosoenën, parö'
 eën?

³¹ Ivëh, ka piun ivëh, eöm se keh ënëen
 nem, ke' kakaak nem, ke' nonok nem
 ataeah, eöm se nonok nem a ma tah poë
 varih pa kë a ehnan e Sosoenën. ³² Eöm se
 koman nem a ma napan varih o Jiu', me o
 te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', me
 o kum te' varih to vaman ne e Sosoenën.
 Ko nat nem nonok vah nem ta ma taate'
 to antoen non a vaku' raeo pa nok a hat.
³³ Eö' me to nonok no' a ma tah pa he' vaeö
 o upöm te'. Eö' to hikta he' vaeö hah a no'
 pa nok a ma tah varih. Eö' to nonok no' pa
 he' vaeö a ma te' peo, ke Sosoenën se kon
 hah raeo.

11

¹ Eöm se vavatet nem a taate' peö', va-

* **10:25:** A ma pah tëem nee to he'he' ne o vöna' manih pe sosoenën vapikpiuk, ka vasuksuk nee se te' pa vavoen manuh po toaan. Ivëhkëk, e Pöl to soe pan, a napan pe Kristo se koe a karë suk o vöna' nee to voen tane' manih po toaan, pare koe a koman pan, ee to nok a hat pa ö nee se eën a vöna'. * **11:5:** Pa tëem voh pe Pöl, nee se keh kui vapeka' voh a uvin e köövo, e' to vëknöm non pan, e köövo nok a taate' vapoet pa matan a napan.

manih pa ö nö' to vavatet vavoh no' a taate'
 pe Kristo.

E Pöl To Vaato Suk A Taate' Va Pa Kupkup O Pasun

² Eö' to soe vavihvih ka no' neöm, suk
 eöm to kokoman vatëh voh a nem neo', me
 eöm to öt vakis a ma vavaasis va pe Kristo,
 vamanih pa ö nö' to kon ko he' voh a neöm.

³ Ivëhkëk, eö' me to iu no' neöm se nat nem
 pan, o kaho' pa ma napan kurus, ivëh e
 Kristo. Ko kaho' pe köövo, ivëh, e voe pe', ko
 kaho' pe Kristo, ivëh, e Sosoenën. ⁴ E voe se
 keh kupkup non a pasuneah, e' he hinhin
 non, ke' to vanënën soe non, e voe pamëh
 to vapoet en po kaho' pe', ivëh, e Kristo.

⁵ Ivëhkëk, o köövo kurus se keh hinhin ne,
 ke' vanënën soe ne, ee he hikta kupkup ne
 a pasuire, ee to vapoet e ne po kaho' pee,
 ivarih, a ma voe pee. E' to vatoe e non
 pa ö nee to köh vapeka' a uviire marën a
 vapoet a ma köövo poë varih.* ⁶ A köövo
 se keh hikta kupkup non a pasuneah, e' se
 kui a uvineah. Ivëhkëk, e' se keh potpoet
 e non pa kui a uvineah, ke' a köh vapeka'
 a uvineah, e' to vih non pe' se kupkup
 a pasuneah. ⁷ Ivëhkëk, e voe se nat non
 kupkup non a pasuneah, suk e Sosoenën
 to nok voh e voe, ke' vatoe amot me non
 pe' koman, ke' te' va non manih po vatëk
 pe'. Ke köövo to te' va non manih po vatëk
 pe voe. ⁸ E Sosoenën to hikta nök voh e
 voe pa sionin e köövo, ahik, e' to nok voh e
 köövo pa sionin e voe. ⁹ E Sosoenën to hikta
 koman voh non e köövo, pare' nok voh e
 voe marën a va'aus poan, ahik, e' to koman
 voh non e voe, ivëh, ke' nok voh e köövo
 marën a va'aus e voe. ¹⁰ Ivëh, ke köövo se
 kupkup non a pasuneah, to vëknöm non
 pan, e' to te' non paan a tasun pe voe pe',
 suk o ankerö' to te' me ne po vakum te' va
 po vaman, ko ut e ne.

¹¹ Ivëhkëk, manih po kum te' pe Sunön, o
 köövo to hikta te' ne pehe, ko voe hikta te'
 ne pehe, ahik, o köövo to va'aus ne o voe,
 ko voe to va'aus ne o köövo. ¹² A tah vëh a
 man, suk, moaan voh ne Sosoenën to nok

voh e köövo pa sionin e voe, ivëhkëk, kuru vëh ne voe to tatavus tane' no ma' pa sionin e köövo. A ma tah kurus varih to tane' no ma' manih pe Sosoenën.

¹³ Eöm se kiiki koman a soe va'ih, e köövo se keh hikta kupkup a pasuneah, pare' hinhin non manih pe Sosoenën, e' a taate' vih kës i pamëh? ¹⁴ A taate' koman pea, ivëh, to vavaasis a rora, pa taate' te' me o uvin kakarëh, to ep vapoet e non manih pa te' oete'. ¹⁵ Ivëhkëk, e köövo se keh te' me non o uvin pau, e' to te' va non manih po vatëk vih pe'. E Sosoenën to he' voh o ovin pau marën a kupkup a pasun e köövo. ¹⁶ Ivëhkëk, a ma pah te' se keh iu vasosöeri suk ne a ma tah poë varih, ivëh, keö' se soe vamanih pan, ea, ke' o kum te' pe Sosoenën me to hikta te' me ne ta meh taate' pa vatet, pa ö ne ea to vatönun pa kë a ëhnan e Sosoenën.

A Taäen Pe Sunön

¹⁷ Eö' to iu soe ka no' neöm a ma tah. Eö' to hikta iu soe vavivih no' neöm, suk o poen neöm to vatönun pa vasunön e Sosoenën, a taate' vakum peöm to vöknah a ma upöm peöm, ko hikta va'aus vavivih raeo. ¹⁸ Moaan, eö' to pënton no' pan, po poen neöm to vatönun nem pa vasunön e Sosoenën, eöm o kum te' varih to vaman nem e Ieesu' to vakihat, ko vaëhkiiki e nem. Eö' to vaman amot e no' pa ma soe poë varih. ¹⁹ Eöm to hikta antoen nem vaniu këh a ö pamëh. E' varoe kuru se vateera' eteh manih peöm to vavatet rakah non a taate' ne Sosoenën to iu non. ²⁰ Ivëh, ko poen neöm to vatötönun nem pa vasunön e Sosoenën, a taäen vëh nöm to ënëen nem, e' to hikta te' non a taäen pe Sunön.† ²¹ Po poen neöm to vatötönun pa ëen, eöm pa-paeh to vëvëhö' nem sih pa kon a ma taäen, ko hikta anoeh nem o meoh upöm. Ka ma meh peöm to hikta ëen vamhun ne, ka ma meh se kaak vörep o voaën ka ma kokoman pee nun. ²² Eöm se ëen, ko kaak em ma' pa iuun peöm. Eöm to koman nem pan, o vakum pe Sosoenën e' a tah akuk. Eöm to vapoet nem o te' varih o arus. Ataeah nö' se soe ka neöm? Eö' se soe vavivih ka neöm, ha? Eö' to hikta se soe vavivih me no' a taate' nöm to nonok nem.

E Apuh Ieesu' To He' A Taäen Me A Kap Voaën Manih Po Vamomhë

²³ O vavaasis vëh nö' to he' voh a neöm, eö' to kon tane' koman manih pe Sunön. O vavaasis pamëh to soe va non manih pan. Pa popoen voh vëh ne Jiutas to vikuh voh e Ieesu' pa koreera napan varih to vakihat me ne poë, pa ip vamët poë. Ke Ieesu' kon a ö taäen, ²⁴ pare' soe vavivih ke na e Sosoenën, ko kökøk a ö taäen, pare' soe pan, “E' va'ih a sionineo',

nö' to he' marën a va'aus a neöm.

Eöm se nonok va nem manih marën a kokoman hah a neo'”

²⁵ Ee to vaënëen vahik ee, ke Ieesu' nok pet va en nën manih pa kap voaën ne' to kon, pare' soe en pan,

“E' va'ih a kap voaën va po vatompooan voon va po era' koman peö'.

Po poen nöm to kakaak tane' nem pa kap vëh,

eöm se kokoman a no neo'”

²⁶ A soe voh pe Ieesu' to vataare e non pan, o poen neöm to ënëen nem a taäen vëh, ko kakaak tane' nem o voaën pa kap vëh, eöm to vavatvus nem o kamis me a mët pe Sunön, ke' onöt po poen ne' se hah ma'.

Ea Se Kiiki Vavivih A Komaara Para Kon A Taäen Pe Apuh

²⁷ Ivëh, ka te' se keh te' me non a taate' hat, pare' ëen a taäen pe Sunön, ko kaak tane' manih pa kap voaën pe Sunön, a te' pamëh to hikta ta non a sionin me o era' pe Sunön. ²⁸ A te' se kiiki vavivih momoaan voh o kupu pe', pare' ëen a taäen, ko kaak o voaën, ²⁹ suk, a te' se keh hikta kokoman vavivih momoaan pa sionin e Sunön, pare' ëen a taäen, ko kaak o voaën, a te' pamëh ne Sosoenën se vakmis poan. ³⁰ E' a taate' ko pamëh no a napan peo to hara' tane' ne a mët, ko susunë voh ne, ka peo pee to mëtmët voh ee. ³¹ Ivëh, ke ea se kiiki vavivih o to'to' pea, para ëen a taäen, ko kaak o voaën, ke Sosoenën hikta se vakmis a rora. ³² Ivëhkëk, pa ö ne Sunön se vakmis me en pea, e' se nok va nën marën a vatotoopin a ra, ka se nat no ro va'peh me a napan va po oeh vëh.

³³ Ivëh, ke eöm a kën kea, me vameneo', eöm se keh vatötönun nem pa ëen, eöm se

† 11:20: [A taäen pe Sunön] E' a taäen vëh ne Ieesu' to soe ke a ma vamomhë pe', kee ëen marën a kokoman hah poë. (Luk 22:14-20).

anoeh nem a ma meh peöm. ³⁴ A paeh va peöm se keh maë vörep, e' se eën ma' manuh pa iuun pe'. Ivëh, ko poen neöm se vatötönun em, ahikta tah se he' a neöm o kamis pe Sosoenën.

Eö' se nö ma' pa ep ka neöm, ko soe a ö nea se vatotoopin vah vain a ma meh tah.

12

A Ma He' Pa Tuvuh Vasio'

¹ Kën kea me vameneo', kuru eö' to iu a no' neöm se maaka vavih a ma he' pa Tuvuh Vasio'. ² Eöm to nat voh em, pa ö ne eöm to te' moaan va voh nem, paröm tavus o te' va po vaman. Eöm to te' voh nem pa taate' popoen, ko nö vapiun voh em pa hin manih po sosoenën vapikpiuk, a ma tah to hikta onöt ne a vaato. ³ Ivëh, kö' iu a no' neöm se maaka pan, a Tuvuh pe Sosoenën se keh puh non pa te', e' hikta se veveot non e Ieesu'. Ka te' to hikta te' me non a Tuvuh Vasio', e' me to hikta te' non o kikis pa soe pan, "E Ieesu' e Sunön".

⁴ E' to te' non a ma vu he' pa Tuvuh Vasio', ivëhkëk, ee to tane' ma' pa pah Tuvuh Vasio' ro. ⁵ E' to te' non a ma vu kiu vakëkëh ne ea to nonok ke no e Sunön, ivëhkëk, e' to te' non a pah Sunön ro to te' non ne ea to kiu no pe'. ⁶ E' to te' vakëkëh e non a ma ö nonok kiu ava, ivëhkëk, e' a pah Sosoenën ro to he'he' kikis non a ma napan kurus, kee onöt e ne pa nok a ma kiu kurus. ⁷ A Tuvuh Vasio' to vavatus vateera' non sih o kikis pe' manih pa ma papaeh te', kee onöt e ne pa va'aus o meoh upöm. ⁸ A Tuvuh Vasio' to he' a pah te' o he' kikis va pa vatvus o kokoman natsean, ka manih pa meh te' a pah Tuvuh Vasio' avoe' to he' poan o kikis pa vatvus a ma vu nat pe Sosoenën. ⁹ Ka manih pa meh te' a pah Tuvuh Vasio' avoe' to he' ö vaman. Ka manih pa meh te' a pah Tuvuh Vasio' pamëh to he' o kikis va pa vato' o te'. ¹⁰ Ka Tuvuh he' a meh te' o kikis va pa nok a tah vatoksean, ka meh te' pa vanënën soe, ka meh te' pa kiiki a ma vu tuvuh hat, ke' a tuvuh vih, ka meh te' pa vaato pa ma meoh to,* ka meh te' pa ririh hah a ma meoh to poë varih. ¹¹ E' a pah Tuvuh Vasio' avoe' to nonok non a ma

tah poë varih, ka Tuvuh vavatet non sih o iu koman pe', pataeah ne' se he' papaeh manih pa te'.

Ea Kurus To Te' Va No Manih Po Pöh Sionin

¹² A sionin a te', e' a pah tah ro, ivëhkëk, e' to te' non a ma meh ö peo. E' to te' ro e non a ma ö peo varih to nok non o sionin, a ma ö kurus poë varih to te' non o pöh sionin ro. E Kristo me to te' va non nën. ¹³ A ma paeh pea o Jiu', ka ma meh o te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Ka ma paeh pea o te' kikiu akuk, ka ma meh o te' taihan. Ivëhkëk, ea kurus nee to pupui a ra pa pah pupui va pa pah Tuvuh Vasio', ka tavus ee o pöh sionin manih pe Kristo. Ivëh, ke ea kon a pah Tuvuh Vasio' avoe'.

¹⁴ A sionin a te' to te' me non a ma ö peo. ¹⁵ O mon se keh soe pan, "Eö' hikta te' no' o koren, ivëh, kö' hikta te' no' a meh ö va po sionin." Ivëhkëk, e' se keh soe ro va en nën, e' to te' avoe' e non a meh ö va po sionin. ¹⁶ Ko tenan se keh soe pan, "Eö' hikta te' no' o matan, ivëh, kö' hikta te' no' a meh ö va po sionin." Ivëhkëk, e' se keh soe ro va en nën, o tenan to te' avoe' e non a meh ö va po sionin. ¹⁷ O sionin avoes se keh te' non o matan, e' to hikta onöt non a pënton. O sionin avoes se keh te' non a tenan, e' to hikta onöt non a avuh. ¹⁸ E Sosoenën to vaho' voh a ma paeh ö va po sionin vamanih pa ö ne' to iu va non. ¹⁹ E' se keh te' non a pah ö va po sionin ro to te' non, o sionin pamëh to hikta te' non o sionin. ²⁰ Ivëh, ko sionin to te' non a ma ö peo, ivëhkëk, e' o pöh sionin ro.

²¹ Ko matan to hikta onöt non a soe ke o koren pan, "Eën se keh hikta te' nom, eö' a paeh se te' vavih e no'." Ko pasun to hikta onöt non a soe ke o mon pan, eën se keh hikta te' nom, "Eö' a paeh se te' vavih e no'." ²² Ahik, a ma ö sionin varih ne ea to koman no pan, ee to hikta te' kikis ne, ee se keh hikta te' ne, o sionin hikta se te' vavih non. Ahik rakah. ²³ Ka ma ö sionin varih ne ea to koman vöknah no raeo to hat, ea to matop vavih no raeo. Ea to matop rakah no a ma ö ne ea to iu koaan no. ²⁴ A ma ö matan vavih varih po sionin ea to hikta kupkup no. Ivëhkëk, e Sosoenën to vaho'

* **12:10:** Ep na po Aposol 2:4 pa ö no o he' va pa Tuvuh Vasio' to nö voh ma' po aposol, kee taneo pa vaato pa ma meoh to.

vatös kurus voh en po sionin, ko ta voh e non pa ma meh ö va po sionin varih ne ea to hara' no pan, e'e a ma tah akuk. ²⁵ Ivëh, ka sioniira se koe a taki. E Sosenën to iu non a ma ö vakëkëh va po sionin se matop vavih e ne pa ma meh ö va pee. ²⁶ Ivëh, ka pah ö va po sionin se keh hara' non a kamis, a ma meh ö va po sionin se pah kamis va'peh e ne. Ka pah ö va po sionin se keh hara' vaeö, a ma meh ö va po sionin me se hara' vaeö ee.

²⁷ Ivëh, ke eöm kurus rakah a sionin e Kristo, eöm papaeh to te' nem a ma ö va po sionin pamëh. ²⁸ Komön o kum te' varih to vaman ne e leesu', e Sosenën to vate' momoan voh o aposol, vapöök, o te' vanënën soe, vakön, o te' vavaasis. Ke Sosenën vate' o te' nonok tah vatoksean, me o te' vavato' te' to hara' ne a mët, me o te' va pa va'aus o upöm te', me o te' va pa matop a ma kiu, me o te' to vavaato ne pa ma meoh to. ²⁹ O te' kurus hikta se tavus ne o aposol, me o te' vanënën soe, me o te' vavaasis, me o te' nonok tah vatoksean. ³⁰ O te' kurus hikta se tavus ne o te' vavato' te', me o te' vavatvus soe pa ma meoh to, me o te' to ririh hah a ma meoh to. ³¹ Ivëhkëk, eöm se iu vamaman rakah nem a kon a ma he' apa'puh va pa Tuvuh Vasio'.

A Taate' Iu Te' E' O He' Vih Oah

Kuru eö' to iu soe ka no neöm a pah taate' to te' vih oah non.

13

¹ Eö' se keh vavaato me no' a napan pa ma meoh vu to, me o to po ankerö', ivëhkëk, eö' to hikta iu no' o upöm te', eö' to te' va no' manih po kamus to tatanih non, ke' a përo' to tatanih va'puh non. ² Eö' se keh vavatvus e no' pa soe vamanih pa te' vanënën soe, ko nat me e no' pa ma kokoman vakoan pe Sosenën va'peh me a ma meh vu nat, me o vaman kikis va pa soe ke a tope, ke' vahuk en pa meh ö. Eö' se keh te' me no' a ma tah poë varih, ivëhkëk, eö' se keh hikta te' me no' a taate' iu te', eö' kuru a tah akuk. ³ Keö' se keh he' kurus a ma tah peö' manih pa nap arus, me eö' se he' a sionineo', kee ës manih po sura', ivëhkëk, a taate' iu te' to hikta te' non manih peö', eö' hikta se kon no' ta pah tah.

⁴ A te' to iu rakah non a meh te', e' to hikta nat non pa heve vëhö', me a piun a punis nee to nok manih pe'. Ahik. E' to nonok non a taate' vih manih pa napan kurus. E' to hikta hara' vahat non o te' varih to öt ne a ma tah peo, ko hikta nat non pa kë koman hah a ëhnaneah pa taate' möh. ⁵ E' to hikta nat non pa nok vahok, me vatösoe, e' to hikta koman vörep hah a non, e' to hikta nat non pa heve vëhö' ke a meh te', e' to hikta nat non pa koman a hat, nee to nok manih pe'.

⁶ E' to vaeö varoe non a taate' soe man, me a vatvus a soe man, ivëhkëk, e' to rës e non pa ma taate' hat. ⁷ A te' to te' me non a taate' iu manih pa meh te', ahikta ta pah tah se vöknah poan. Ahik. E' to anoeh non, ko vaman tamooan non e Sosenën se va'aus poan. Ko poen no a punis se nö ro e ma' manih pe', e' se sun vaeh tamooan e non.

⁸ A taate' iu a meh te', e' to hikta se hik non. Ivëhkëk, a ma kiu va pa vatvus a soe vamanih pa te' vanënën soe, ee se hik ee. A ma he' varih pa vaato pa ma meoh to, ee se hik ee. O he' va po nat, e' me se hik en. ⁹ A pusun in eah ivëh, ea to nat pöh hum ro no a ma tah, me ea to vavatvus pöh hum ro no sih a soe vanënën. ¹⁰ Ivëhkëk, amot a tah vih vamaman se tavus ma', ka manih po poen pamëh a ma tah kurus varih na to ep, ko nat no to te' pöh hum ne, ee se hik ee. ¹¹ E' to vatoe e non pa ö nö' to vavaato vavoh no', eö' he te' va no' pe koa', ko kokoman va no' pe koa', ko nat peö' te' va non manih po nat pe koa'. Ivëhkëk, o poen nö' to apuh eo', eö' to këh eo' pa ma taate' pe koa'. ¹² E' to vatoe me e non pea kuru, ea to nat pöh hum no a ma tah pe Sosenën to te' va non manih, pea to ves no po siroak taköh. Ivëhkëk, amot ea se ep rakah ee pa matan e Sosenën. Ka se nat vavih rakah va in eah manih pa ö ne' to nat vavih va ka rora kuru.

¹³ Ivëh, ka kukön taate' varih to te' tamooan e ne, a taate' vaman, taate' anoeh e Sosenën se nok vavih a ra, me a taate' iu pea manih pa meh te'. Ka taate' iu a meh te', e' a taate' vamomooan rakah.

14

Ea Se Iu Rakah No A Vatvus A Soe Pe Sosenën

¹ Eöm se te' tamoaan rakah me nem a taate' iu te', pa ö nöm to pupunö' va nem pa kon a ma he' va pa Tuvuh Vasio'. O he' vamomoaan pa Tuvuh Vasio' nöm se iu kon nem ivëh, o he' va pa vatvus a soe pe Sosenën vamanih pa te' vanënën soe. ² Eö' se vamaaka a tah vëh, a te' to te' me non o he' va pa vaato po meoh to, e' to hikta vavaato me non a napan, e' to vavaato varoe me non e Sosenën, ka napan me to hikta maaka ne. O kiki varoe kuru pa Tuvuh Vasio' ne' to vavatvus non a soe vakoan. ³ Ivëhkëk, a te' to vanënën soe non, a to pa te' pamëh to vakikis non o vaman pa napan, me a soe pa vaeh a ma napan va po vaman pa va'aus a ma upöm pee, me a vahra' vavih raoe. ⁴ A te' to vavatvus non a soe po meoh to, e' to vakikis koman hah a non. Ivëhkëk, a te' to vatvus a soe vanënën, e' to vakikis non o vaman po kum te' varih to vaman ne e Sosenën. ⁵ Eö' to iu no' pan, eöm kuru se vavatvus soe nem pa ma meoh vu to, ivëhkëk, eö' to iu oah rakah a no' neöm se vanënën soe nem. O te' varih to vanënën soe ne, ee to oah e ne po te' varih to vavaato varoe ne po meoh to. E' se këk te' non a meh te' se ririh hah ke ne a napan varih komön o kum a soe pamëh. Ivëh, ka napan varih komön o kum se kon va'aus.

⁶ Kën kea me ra kën vameneo', eö' se kës va'aus eo' peöm pa ö sö' nö ma', ko vatvus ka neöm a soe po meoh to. Ahik! A soe pamëh se va'aus varoe a neöm pa ö nö' se soe ka neöm a soe man voon to tane' ma' pe Sosenën. Ke' a ma nat voon, ke' a soe vanënën, ke' to vavaasis nö' se he' a neöm. ⁷ E' to vatoe e non pa ma tah varih, no to'to' to hikta te' non pee, a gita' me o piu to tatanih ne. Ee se keh hikta tatanih vamaaka vavih ne, ea se nat vah va no nih pan, a ma tah poë varih to tatanih ne? ⁸ Ka manih komön o vapus, ka te' se keh hikta su' vamaaka o kamus, a hikta te' se vamatop non pa nö po vapus. ⁹ Eöm me to vatoe e nem, eöm se keh hikta vavatvus vamaaka nem a soe po meoh to, a hikta te' se maaka in a soe nöm to vavatvus nem. Ivëh, ke eöm to vavatvus akuk e nem pa soe. ¹⁰ E' to te' vamaman e non pa ma vu tanih po to, to te' ne manih po oeh, ee kuru to vih e ne pa vatvus o kokoman pa ma napan.

¹¹ Ivëhkëk, eö' se keh hikta maaka no' pa pusun in a soe vëh, ne' to vavatvus non, a te' pamëh se koman non pan, eö' a te' va pa meh muhin. Eö' me se koman e no' pe' a te' va pa meh muhin. ¹² E' to vatoe me e non peöm, eöm to iu kon rakah nem a ma he' va pa Tuvuh Vasio'. Eöm se kiu vakis rakah nem pa kon a ma he' pa vaeh o vaman po kum te' varih to vaman ne e Sosenën.

E Pöl To Soe A Taate' Va Pa Vaato Pa Ma Vu To

¹³ A te' vëh to te' me non o he' va pa vaato po meoh to, e' se hinhin non e Sosenën se he' poan o he' va pa rih hah o vaato. ¹⁴ Eö' se keh hinhin no' po meoh to, a tuvuh peö' to hinhin non, ivëhkëk, o kokoman peö', ahik. ¹⁵ Ivëh, keö' se nok ataeah? Eö' se hinhin no' pa tuvuh peö', ivëhkëk, eö' se hinhin me no' po kokoman peö', ko vaëhëh no' pa tuvuh peö' me o kokoman peö'. ¹⁶ Eën se keh këëkë e nom pa ëhnan e Sosenën manih pa tuvuh varoe pën, ko te' varih to hikta maaka ne po vaato hikta se soe ne, "Oman", manih po hin vavihvih pën. Suk ee to hikta maaka ne pa tah nën to hinhin nom. ¹⁷ Eën tome' vavihvih vavih ke nom pe Sosenën, ivëhkëk, a meh te' to hikta kokon non o va'aus.

¹⁸ Eö' to vavihvih ke no' pe Sosenën, suk eö' to te' oah e no' peöm pa vaato pa ma meoh vu to. ¹⁹ Ivëhkëk, o poen no o vakum te' to vaman ne e Sosenën to vatönun pa hin, e' to vih non peö' se he' a tönim ö soe no a napan to maaka ne, pa vavaasis raoe, parö' koe a he' a 10,000 soe manih pa vaato po meoh vu to.

²⁰ Kën kea, me ra kën vamen, eöm se koe a kokoman vamanih po koa'. Manih pa ma taate' hat, eöm se te' va nem manih po koa' sone'. Ivëhkëk, eöm se kokoman va nem manih pa te' apuh. ²¹ Ea se nat no soe pan, o he' pa vaato po meoh to, to te' non o vëknöm apuh to vataare a rora pan, e Sosenën to te' va'peh me e non pea. Suk ataeah, po poen ne Sosenën to iu rëp vavaasis voh non o Jiu', e' to soe ke raoe manih komön o Puk Vapenpen pe' pan,

"Eö' se he' koe raoe a soe pa rivooro upöm te' to vavaato ne po meoh to.

Ivëhpëhkëk, ee se hikta iu tēnan ne a soe peö'."

Ais 28:11-12

²² Ivëh, ko he' va pa vaato po meoh to, e' o vëknöm to vakömköm non o te' varih to rës e ne pa vaman e Sosoenën. E' o he' po te' varih to vaman voh ee. Ka taate' vanënën soe, e' po te' varih to vaman voh ee. E' to hikta te' non o vëknöm po te' varih to rës e ne pa vaman. ²³ Ivëh, ka ma napan kurus va po kum te' to vaman ne e Sosoenën se vatönun ma', pare vavaato kurus ne pa ma meoh to. Ka ma te' to hikta maaka ne, ke', to hikta vaman ne to nö ma', ko te' ne, ee se soe pan, "Eöm to papön". ²⁴ Ivëhkëk, eöm kurus se keh vanënën soe nem, ka ma pah te' nö ma', to hikta vaman ne, ke', to hikta maaka ne. A napan kurus se keh vatvus a soe pe Sosoenën, o upöm te' se pënton, ko maaka in a ma hat pee, pare kiiki koman hah rea. ²⁵ Ka ma taate' hat varih to te' ne po to'to' pee, a ma tah poë varih se tera' ee. Kee se vamösrü, ko vasunön e Sosoenën. Pare soe vamanih pan, "Oman rakah, e Sosoenën to te' non topnineöm."

A Kiu Va Po Vakum Se Tavus Vavih

²⁶ Ivëh, kën kea me ra kën vamen, eöm se nok ataeah? Po poen neöm to vatönun pa hin, eöm kurus to te' nem a kiu, a paeh to te' me non o vaëhëh, ka meh te' me non a soe pa vavaasis. Ka meh te' me non a soe man voon ne Sosoenën to he' poan, ne' se vatvus. Ka meh se vaato po meoh to, ka meh te' se rih hah a soe pamëh. A pusun in a ma tah kurus poë varih neöm to nonok nem, e' ivëh, pa vakikis o kum te' to vaman ne e Sosoenën. ²⁷ Po poen neöm to vatönun, a ma paeh se keh iu vaato ne po meoh to, e' to vih non pa poa te' ro, ke' hikta se oah non a kukön te' se vaato. E' to vih non pee se vaato papaeh. Ka meh te' se ririh hah nö non a soe vëh nee to vatvus. ²⁸ Ivëhkëk, e' se keh hikta te' non a meh te' se rih hah a soe, a te' vëh to vavaato non po meoh to, e' se vatotomin pa vaato manih komön o kum. E' to vih non pe' se vaato hah me ea, ke', e Sosoenën.

²⁹ A poa te', ke' a kukön te' vanënën soe, ee varoe se vatvus a soe. Ka ma meh te' se kiiki a soe nee to vatvus. ³⁰ E' se keh te' e non ta meh te' komön o kum to iho' non, ke Sosoenën he' poan a soe, ka te' vëh to vaato momoan non, e' se vatotomin. ³¹ Ivëh, ke eöm kurus to antoen papaeh e nem pa vanënën soe, ka ma napan kurus se kon

vaasis, me ee se kon va'aus. ³² A ma tuvuh po te' vanënën soe, se te' ne paan a matop po te' vanënën soe koman. ³³⁻³⁴ E Sosoenën to hikta te' non a taate' nok vahok manih pa kiu pe'. E' to iu non pan, ea se vapöh kokoman no, para kiu va'peh no koman a ma kum.

O poen no vakum to vatönun pa vasunön e Sosoenën, o köövo to hikta antoen ne a vaato. Ahik. Ee se te' vatotomin ne. A ma kum kurus varih to vaman ne e Sosoenën to nonok va ne nën. O köövo hikta se vovoh ne pa ma tah. Ee se vapaan ne pa soepip vëh pa ö no o Vavaasis pe Mosës to soe va non. ³⁵ O köövo se keh iu maaka ne tah pah soe, ee se hi a ma voe pee manuh koman iuun pee. A köövo se keh vatvus a soe komön o kum, e' to nok a taate' to vapoet. ³⁶ A soe kës pe Sosoenën to taneo momoan voh manih peöm a napan va po vaman va Körin, ha? Ke' eöm varoe kuru no a soe pe Sosoenën, to koe voh ma'?

³⁷ Tah pah te' se keh koman non pan, e Sosoenën to he' voh poan a kiu vanënën soe, ke' o kokoman pa Tuvuh Vasio', e' se maaka va non manih pan, a soe vëh nö' to kiun ka neöm, e' a tah koman pe Apuh. ³⁸ Ta pah te' se keh hikta vapöh kokoman me non a soe pamëh, e Sosoenën hikta se vapöh kokoman me non poan.

³⁹ Kën kea me ra kën vamen, eöm se makat rakah nem pa vanënën a soe. Ko nat nem sunpip nem a napan, pa vakiu a ma he' va pa vaato po meoh to. ⁴⁰ Ivëhkëk, eöm se vavatet vavih nem a taate' totoopin.

15

E Ieesu' To Mët Pare' Sun Hah

¹ Kuru, kën kea me kën vamen, eö' to iu no' neöm se nat nem a Soe Vih vëh, nö' to vatvus voh ka neöm. Eöm to kon voh em pa Soe Vih, paröm sun vakis e nem sih nën.

² Eöm se keh öt vakis nem a Soe Vih nö' to vatvus voh ka neöm, a Soe Vih pamëh e Sosoenën se kon hah a neöm, köm se keh hikta vaman nem vamanih pa ö nö' to soe vavoh ka neöm, o vaman peöm a tah akuk rakah.

³ Eö' to he' pet voh a neöm, a tah apuh vëh nö' to kon moaan voh. A soe apuh pamëh ivëh, e Kristo to mët suk voh a hat pea vamanih pa ö ne' to kiun va non po Puk

pe Sosenen. ⁴Ee to pe voh poë po vapeepe, ko vakön poen ne' to sun hah vamanih pa ö no Puk pe Sosenen to soe va non. ⁵E Pita' to ep voh poan, ko vasuksuk ne' to tavus o havun me a poa vamomhë pe'. ⁶Vasuksuk, e Ieesu' to tavus a napan va po vaman to oah ne o 500 te'. A peo pee to te' to'to' avoe' e ne kuru, ivëhkëk, a ma meh to mët voh ee. ⁷E Jëmis me to ep poan, ka vasuksuk no a ma aposol kuras pe' to ep poë.

⁸Vasuksuk rakah po' ne' to tavus manih peö'. Eö' to te' va no' manih pa te' ne sinaneah to kana vahuh poan. ⁹O upöm aposol to te' oah e ne peö', eö' to hikta te' vih onöt no', a ö nee se poka' a neo' a aposol. Suk ataeah, moaan voh eö' to vavaatek me voh e no' po kum te' varih to vaman ne e Sosenen. ¹⁰Ivëhkëk, e Sosenen to ururuan voh a neo', kö' tavus vamanih, parö' te' va no' nën kuru. Ko ururuan pe' manih peö', to hikta ro akuk. Eö' to kiu vakis rakah no', parö' onoah a ma meh aposol. Ivëhkëk, e' o ururuan pe Sosenen ivëh, nö' to nonok no' a kiu vëh. E' hikta te' non pan eö', e' o ururuan pe Sosenen to te' va'peh me a no neo'. ¹¹Ivëh, keö' se keh vatvus ka neöm a soe, ke', a ma meh aposol se keh vatvus a soe. Emöm kuras to vavatvus nem a pah soe ro, ivëh, a tah vëh nöm to vaman nem, e' a mët me a sun hah pe Kristo.

A Napan Varih To Mët Se Sun Hah Ee

¹²Kuru e möm to vavatvus ka no neöm a soe vëh pan, e Kristo to sun tane' hah voh pa nap mët. Suk ataeah po', ka ma paeh peöm soe pan, "A te' to hikta onöt non a sun tane' hah pa nap mët." ¹³E' se keh te' man e non pan, o te' to mët voh to hikta onöt ne a sun hah, ea se pah soe po' ee pan, "E Sosenen to hikta vato' hah voh e Kristo." ¹⁴E' se keh te' man e non pan, e Sosenen to hikta vato' hah voh e Kristo, ivëh, ka soe nemöm to vavatvus ka no neöm e' a tah akuk, ko vaman me peöm, e' o vaman akuk. ¹⁵E' se keh te' va non nën, emöm se te' e nem a ma te' pikpiuk pa ma tah ne Sosenen to nok voh. Suk, emöm to vatvus vamaaka voh em pan, e Sosenen to vato' hah voh e Kristo. Ivëh, ke' se keh te' man e non pan, e Sosenen to hikta vavato' hah non a nap mët, ke Sosenen me to hikta

vato' hah voh e Kristo. ¹⁶E' se keh te' man e non pan, e Sosenen to hikta vavato' hah non a nap mët, ke Sosenen pet me to hikta vato' hah voh e Kristo. ¹⁷E' se keh te' man e non pan, e Sosenen to hikta vato' hah voh e Kristo, o vaman peöm to hikta onöt non a va'aus a neöm. Eöm to teen avoe' e nem pa ma taate' hat peöm. ¹⁸Ka ma te' varih to vaman voh ne e Kristo, pare mët voh, to ro me voh ee. ¹⁹Ea to vaman no e Kristo, ko anoeh no eah se nok vavih a ra. Ivëh, kea se keh anoeh ro no a ma tah va po to'to' va po oeh vëh. Ea to te' varenan oah rakah e no po upöm te' örakuk manih pa matëero te' varih po oeh.

²⁰Ivëhkëk, e' to hikta te' va non nën, e Kristo to sun vaman rakah tane' hah voh en pa nap mët. E' to sun hah momoan ke voh a ma napan varih to mët voh ee. A sun hah pe', e' to vëknöm non pan, ea me se sun hah ee. ²¹A pah te' to vatvus voh ka ra a taate' mët, ivëhkëk, a taate' sun hah to tavus pa meh te'. ²²Manih pe Adam, ea kuras to mët ee, ke' te' va e non manih pe Kristo, ea kuras se kon o to'to' voon. ²³Ea kuras se sun hah ee, ko kon o to'to' po poen koman pea. E Kristo to sun momoan hah ka ra, ka amot e Kristo se hah ma', ea kuras a ma te' varih to vatös me no eah, ea pet se sun hah ee.

²⁴O poen pamëh no a ma tah kuras se hik ee. Ke Kristo se onoah a ma tah kuras varih, a kaman, me a ma susun pa tuvuh hat varih to matop ne a akis me o oeh, me a ma tah to te' me ne o kikis. Pare' vaho' a Matop Vih manih pa koren e Sosenen, Tamön. ²⁵Suk ataeah, e Kristo se tavus a te' sunön, ke' öök pa ö ne' se onoah a ma tövakihat pe'. ²⁶E' se vöknah a ma tövakihat kuras pe', pare' pah vahik po' en pa mët. ²⁷O Puk pe Sosenen to soe va non manih pan,

"E Sosenen to vakah voh a ma tah kuras manih pa koreneah." *Sng 8:6*

Pa ö ne' to soe pan, "a ma tah kuras", ne' to matop non. A soe vëh to maaka, e Sosenen to hikta te' hop non nën. E Sosenen, e' a Te' to vate' a ma tah kuras manih pa koren e Kristo. Ivëh, ke ea nat e no pan, e Sosenen to hikta vapaan ke non e Kristo. ²⁸Amot pa ö no a ma tah kuras se te' ne paan a matop pe Koa', ke' vaho' koman varu' eah paan a

matop pe Sosenen. E' to vaho' a ma tah kurus paan a matop pe Koa' pe'. Ivëh, ko poen pamëh ne Sosenen se matop avoes non a ma moeh tah pa ö ne' to iu va non.

²⁹ O te' varih to mët voh, ee se keh hikta sun hah, suk ataeah po', nee to pupui suk ne o te' to mët? A nap mët se keh hikta sun hah, suk ataeah po', ka ma pah te' varih to hikta vaman ne pan, ea se sun hah to kokon ne a pupui pa va'aus a ma te' varih to mët? ³⁰ Kemöm po' varih, no a ma napan peo to heve a no möm, pare iu mirö' a no möm pa kiu vëh nemöm to nonok nem. O te' varih to mët voh ee se keh hikta sun hah, suk ataeah, kemöm vavavih nem pa soe ke ra napan pan, a te' to mët voh en, e' se to' hah en? ³¹ Eö' to soe vaman ka neöm kën kea me ra kën vamen, e' to man rakah a ma poen kurus neö' to hara' ke no' pan, eö' a te' mët. Eö' to vaeö rakah ka no' neöm manih pe Ieesu' Kristo, e' Apuh pea. Ivëh, kö' hikta se koan no' a soe pamëh manih peöm. ³² Eö' se keh vapus me voh e no' po vöna' poa manuh pa vöön va Eësus* po iu koman peö', eö' to hikta onöt no' a kon tah pah tah. Ka napan varih to mët voh ee, se keh hikta sun hah, ivëh, kea se te' va no manih pa soe to te' non komön o Puk pe Sosenen to soe non pan,

“Ea se vaënëen, para vakakaak, suk sinup ea se mëtmët ee.” *Ais 22:13; 56:12*

³³ Eöm se nat nem tēnan a ma meh te' se piuk a neöm, eöm to nat e nem pa soe vëh, “Ea se keh vamomhë me no o te' pepeat, o te' poë varih se vaphan ee pea pa taate' hat pee.”† ³⁴ Eöm se hah ma' pa taate' totoopin, ko nat nem nonok hah nem a taate' hat. A ma paeh peöm to hikta nat nem pe Sosenen. Eö' to soe vamanih, pa vapoet a neöm pa ma taate' nöm to nonok nem.

O Sionin Vëh To Sun Hah Se Matan Ke E Non

³⁵ Ivëhkëk, a pah te' se keh hi en pan, “A napan varih to mët voh se sun hah vahvanih? O sionin vëh nee se kon se matan

vah va non nih?” ³⁶ Eën a te' papön! Eën to nat e nom po poen nën to nep o voa' kon, o voa' kon pamëh se mët vovoh manih po oeh, pare' pisi' ko pu po'. ³⁷ Ko voa' tah nën se nep vamanih po voa' kon e' to matan ke e non pa ö ne' se pisi' amot ma'. ³⁸ Ivëhkëk, e Sosenen to he' o sionin vamanih pa ö ne' to iu va non. E Sosenen to he'he' non a ma vu voa' tah o sionin koman pee. ³⁹ A ma sionin kurus to hikta vatoe ne, a sioniira napan to vatoe e ne. Ka sioniira vöna', ka sioniira növan, ka sioniira iian, ee kurus to te' vakëkëh e ne. ⁴⁰ A ma tah varih pa vöön va kin, me manih po oeh to te' ne o sionin koman pee. Ivëhkëk, o vatëk pa ma tah varih kin to vatoe kurus e ne. Ko vatëk pa ma tah varih po oeh to te' ke e ne. ⁴¹ A potan to te' non o vatëk koman pe', ka sivö te' non o vatëk pe', ko vesun te' ne o vatëk pee, ka ma vesun kurus to te' ne a ma vu vatëk vakëkëh pee.

⁴² E' to vatoe e non pa te' vëh to mët, ko sun hah. O sionin vëh na to “pe”, to se koa' ko hat en. Ivëhkëk, e' se sun hah, ko hikta onöt non a hat. ⁴³ O sionin vëh na to “pe”, to matan vahat, ivëhkëk, e' se sun hah en, pare' ep vavisoës. O sionin vëh na to “pe”, e' to sunë, ivëhkëk, e' se to' hah en, ko te' me non o kikis. ⁴⁴ O sionin vëh na to “pe”, e' o sionin va po oeh vëh. Ko poen ne' to sun hah, e' o sionin va manuh pa vöön va kin.

E' to te' non o sionin va po oeh vëh, pare' te' me non o sionin va manuh pa vöön va kin. ⁴⁵ O Puk pe Sosenen to soe va non manih pan,

“A te' vamomoaan vëh, e Adam, to kon voh o to'to'.” *Jen 2:7*

Ivëhkëk, e Adam vasuksuk, ivëh, e Kristo, e' to tavus a tuvuh to he' non o to'to' manih pa ma napan. ⁴⁶ O sionin va manuh pa vöön va kin to hikta tavus momoaan voh. Ivëhkëk, o sionin va po oeh vëh to tavus momoaan, ko sionin va manuh pa vöön va kin tavus po'. ⁴⁷ E Adam vamomoaan to tane' ma' po oeh vëh. Ka vapöök Adam, ivëh e Kristo, to tane' ma' manuh pa vöön va kin. ⁴⁸ A napan kurus varih po oeh to

* **15:32:** A ma pah te' to koman ne pan, e Pöl to vaato suk non o vöna' vamaman. Pa tēem voh no a napan va Room se iu vakmis ne a napan varih to nonok vahat ne, ee se ta' raeo, kee vapus me ro vöna' poa, vamanih pa laëon. Ivëhkëk, a napan peo to koman ne pan, e Pöl to hikta vaato suk non o vöna' vamaman. Ahik, e' a soe vapipino' va pa ö no a napan to iu mirö' ne poë. [Puk Baëbel]. † **15:33:** A soe vëh e' a soe pa pah te' natnat va po to Grik. [Puk Baëbel].

vatoe me e ne pa te' vamomoaan va po oeh vëh. Ivëhkëk, a ma napan varuh pa vöön va kin se tavus vatoe me ee pa te' vöh pa vöön va kin. ⁴⁹ Kuru ea to tavus, ko te' vatoe me e no pa te' va po oeh vëh, ka amot ea se tavus, ko te' vatoe me e no pa te' vöh pa vöön va kin.

⁵⁰ Kën kea me ra kën vamen, eö' se soe ka neöm, o sionin me o era' to hikta onöt non a ho manih pa Matop Vih pe Sosenën, ko kon a ma tah vihvih pe'. Ka ma tah hathat to hikta onöt ne a vahovën me a ma tah to te' vih tamoaan ne. ⁵¹ Ivëhkëk, ep öm! Eö' se vamaaka ka neöm a tah nöm to hikta nat voh nem, a tah pamëh ivëh, ea kurus hikta se mët no, ea se panih këh o sionin vëh na to te' me no. ⁵² A panih vëh se tavus vëhö' rakah vamanih pa ö no a matan a te' to vakamot, me pa ö no a vahik pa tanih in a suvin se tanih. A suvin se tanih ka napan varih to mët voh ee se sun hah ma', ko te' to'to' tamoaan e ne. Ea a ma napan kurus to hikta mët avoe' no se panih vëhö' rakah ee. ⁵³ O sionin vëh se hat, e' se panih, ko te' vih tamoaan e non, ko hikta se kon vahat non. Ko sionin vëh to se mët, e' se panih ko kon o to'to' tamoaan. ⁵⁴ Ivëh, ko sionin vëh se hat e' se panih, ko te' vavih tamoaan e non. Ko sionin vëh se mët, e' se panih, ko kon o to'to' vëh to se te' tamoaan non. Po poen no a tah vëh se tavus, ka soe vëh to te' non po Puk pe Sosenën se tavus vamaman,

“E Sosenën to onoah o vapus ko vahik en pa mët. *Ais 25:8*

⁵⁵ Mët, o kikis pën heh pa vöknah a ma napan?

Mët, o peö' pën heh pa mirö' a ma napan?” *Hos 13:14*

⁵⁶ O peö va pa mët, ivëh, a taate' hat, ka hat kon kikis non manih po Vavaasis pe Mosës. ⁵⁷ Ivëhkëk, ea se soe vavihvih ke Sosenën! Suk e' to he' a ra o kikis pe Apuh pea, e Ieesu' Kristo. Ivëh, ke ea onoah ee po kikis va pa taate' hat.

⁵⁸ Ivëh, ke eöm a kën kea me ra kën vamen, eöm se sun vakis, paröm koe a vavahuk vah. Eöm se he' avoes rakah këm pa ma kiu pe Apuh, suk eöm to nat e nem

pa ma kiu vëhva' peöm manih pe Apuh, ee hikta se ro akuk ne.

16

E Pöl Se Vanö A Moni' Manuh Jerusalëm

¹ Kuru eö' to iu kiun suk no' a moni' vëh nöm to iu ununun nem, to vanö ke ra napan to vaman ne e Sosenën manuh Jerusalëm. Eöm se nok vamanih pa ö nö' to soe ke ra napan to te' ne po kum te' varih to vaman ne e Sosenën manih pa muhin va Galesia', pan ee to se nok. ² Po Poen Vamomoaan in o nënkikiu,* a ma papaeh peöm se ki a ma moni' peöm, paröm vavaho' ke nem koman a ma iuun peöm. Pa ö nöm to kon va in a tapui, ko öt nem. Ivëh, ko poen ne eö' se nö ma', eöm hikta se hiva' hah nem pa vaiu moni'. ³ Ko poen ne eö' se nö ma', eö' koman se vanö o te' nöm to he' a soe vaonöt pan, ee se te' a ma' he' peöm manuh Jerusalëm. Eö' se he' o kiun to soe vanat non raoe, ko vanö me nös raoe. ⁴ E' se keh te' vih e non peö' se nö me, ee se nö va'peh me a neo'.

E Pöl To Iu Nö Non Körin

⁵ Eö' to iu nö koe momoaan no' pa muhin va Mësadonia', eö' se nö eo' manuh pee, parö' pah nö varu' po' nös manem peöm. ⁶ Eö' se te' va'peh me a neöm pa ma si' poen. Eö' se te' öök kës po poen no a tëëm tutuvuh se hik, ko poen nö' se oah pet, eöm se va'aus a neo' pa nö peö'. ⁷ Eö' to hikta iu ep ate' ka no' neöm parö' oah, eö' to iu te' varë me e no' peöm, pa ö ne Apuh se keh vaonöt non. ⁸ Eö' to iu te' no' manih Ēfësus kuru, ke' öök po Pëntëkös. ⁹ Suk ataeah, e Sosenën to peret ka neo' o hopa', ke eö' te' me no' a kiu apuh va pa va'aus a ma napan peo, kee tavus o te' to vaman ne e Ieesu'. O upöm te' me to vakihat me e ne peö'.

¹⁰ E Timoti' se keh nö ma' manih peöm, eöm se va'aus eah, ke' koe a naöp a te' va'peh me a neöm. Suk e' to nonok non a kiu pe Apuh, to vatoe va e non manih pa kiu peö'. ¹¹ A ma paeh va peöm tome' ep va nem e Timoti' manih pa te' akuk. Eöm se va'aus eah po poen ne' se nö, ke' se nö me o kokoman tö, ivëh, ke' se hah ma' manih

* **16:2:** Po Poen Vamomoaan in o nënkikiu. O poen voh pamëh e' o Sande' pa tëëm voh pe Pöl, suk e Ieesu' to sun tane' hah voh pa nap mët po poen pamëh.

peö'. Eö' to anoeh no' ko iu no' eah se pët nõ me ma' a kën kea.

¹² Manih pe kea pea Apölos, eö' to vaato me voh eah pa vakikis eah pa nõ va'peh me ma' o upöm kea va po vaman pa ep a neöm. E' to kokoe rakah e non pa nõ nös. E' se nõ en nös pa ö ne' se hara' vavih non.

A Soe Ataaton Pe Pöl

¹³ Eöm se ut vavih nem, ko sun vakis nem po vaman peöm. Ko koe a naöp, ko te' eh nem vamanih pa te'. ¹⁴ Eöm se iu rakah nem e Sosenën me a ma napan kurus, ka manih pa taate' pamëh, eöm se nonok tamoaan nem a ma tah kurus.

¹⁵⁻¹⁶ Kën kea, eöm to nat e nem po pus koa' pe Stepanas. Ee to tavus momoaan voh a napan pe Kristo këh o meoh upöm manih pa muhin va Akaëa'. Ee to kon koman voh a kiu va pa va'aus a ma napan pe Sosenën. Eö' to iu rakah no' neöm a kën kea me a kën vamen, pan eöm se vavatet nem a pap te' poë varih, me o upöm to kiu va'peh me ne raoe, pa nok a ma vu kiu poë varih.

¹⁷ Eö' to vaeö no' e Stepanas, ke e Fortunatus, ke e Akaëkus, ee to nõ voh ma'. Eöm to hikta te' voh nem, ivëh, kee kon a tasun peöm pa nõ ma' pa ep peö'. ¹⁸ Eö' to ep i raoe, parö' kokoman vatö, ko nat e no' pe eöm me se kokoman vatö e nem. Eöm me se vaeö me a ma te' poë varih.

¹⁹ O kum te' varih to vaman ne e Sosenën to te' ne pa muhin va Esia' to vanö nös a soe vavaeö pee manih peöm. E Akuila' pen e Prisila' me a ma napan varih komön o kum to vatönun ne pa iuun pee, to vanö nös a soe vaeö pee manih peöm pa ëhnan e Apuh. ²⁰ A kën kea me kën vamen kurus varih to vanö nös a soe vavaeö pee manih peöm. A taate' pea a ma napan pe Sosenën, ea kurus se he' a soe vavihvih vivihan pea manih pa ma meh pea pa ö na se vatönun.

²¹ Eö' e Pöl, to kiun nös pa koren koma-neo', ko vanö nös a soe vavaeö peö' manih peöm.

²² A pah te' se keh hikta iu rakah non e Apuh, koe eah, ke' vakëh këh e Sosenën, e' se ro vö'pë en.

Maranata!! Apuh pemöm, nõ mah!

²³ Eö' to hinhin no' pan e Sunön Ieesu', se ururuan a no neöm.

²⁴ Manih pe Ieesu' Kristo, eö' to iu kurus a no neöm.

2 KÖRIN

Manih po kiun vëh ne Pöl to kiun hah, ko vanö ke na a napan va po vaman va Körin, manih pa muhin va Mësadonia'. Körin e' a vöön apuh va pa muhin va Akaëa', ke', Grik.

O poen ne Pöl to kiun momoan ke na a napan va Körin, e' to pah soe viivi en pee, pare' pah vanö po' e Taëtus manuh pee, pan e' se nat ma' pa taate' pee, pare' hah ma' ko soe tavus ke poan. E Taëtus to hah ma', pare' soe ke Pöl pan, 'A napan va Körin to pënton ee pa soe pën, ko panih voh ee pa ma taate' hat pee. Ivëhkëk, o upöm to koe ee, ko hikta iu te' ne paan a tasun pën.'

Manih po kiun vëh, e' to te' non a taana' tah apuh. A tah vamomoan ivëh pan, e Pöl to vaeö rakah me non o te' varih to panih, pare koe a ma taate' hat pee. Ka vapöök tah ivëh pan, e' to vaato hah me raoe suk a ma kokoman va pa Soe Vih pe Ieesu' Kristo. Ka vakön tah ivëh pan, e' to vaato me raoe suk ee se he' o te' arus a ma tah nee to iu he' akuk ne raoe vamanih po he' pee. Ka vataana' tah, ne' to soe vamaaka ke raoe pan, e'e' koman a aposol vamaman.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan.

A soe vaeö to nö non pa napan va Körin, me a soe vaeö manuh pe Sosoenën. 1:1-11

A napan va Körin to vatamak voh e Pöl, ivëhkëk, e Pöl to iu te' va'peh me e non pee. 1:12-24; 2:1-13

A kiu vamaman pe Pöl ivëh, a soe tavus o vatömpoan voon pe Sosoenën va'peh me a napan. 2:14-17; 3:1-18; 4:1-18; 5:1-21; 6:1-10

E Pöl to soe tavus o hahara' pe' manih pa napan va Körin. 6:11-18; 7:1-16

A taate' va pa vamatop o he' nee to he akuk suk o iu pee, to tane' ma' pa ma kokoman koman pee. 8:1-24; 9:1-15

E Pöl to vatvus a ö no aposol to te' suk me ne a ma vëknöm to nö va'peh me non a kiu pee. 10:1-18; 11:1-33; 12:1-21

O iu pe Pöl me a kiu vëhva' pe' pa rëh a napan pa vatet e Ieesu', me a soe ataaton pe' pa napan va Körin. 13:1-13

E Pöl To Soe Tavus A Kiu Ne Sosoenën To He' O Aposol

¹ Eö' e Pöl, eö' e aposol pe Ieesu' Kristo, po iu koman pe Sosoenën ke' kon a neo', kö' tavus e aposol pe'. Ko kiun va'ih ne kea peö' Timoti' to te' va'peh me a non neö', kö' kiun ko vanö ka nös neöm, o kum te' varih to vaman nem e Sosoenën manih Körin, me ra ma napan pe Sosoenën to te' ne manih pa muhin va Akaëa'.

² Eö' to hinhin no' e Tamaara Sosoenën, me e Sunön pea Ieesu' Kristo, pan ee se ururuan a ra, pare he' a ra a taate' moomo.

E Pöl To Soe Vavihvih Ke Sosoenën, Suk A Ö Ne' To Vatö A Ma Punis Pe'

³ Ea se vaeö para kë a ëhnan e Sosoenën Taman, e' e Sosoenën e Taman e Sunön pea Ieesu' Kristo. E' e Tamaara, me e' a taneo in a ma taate' uruan me a taate' vatö a ma punis. Ke e' e Sosoenën se nok a ma kokoman po te' varih to te' me ne a ma punis, kee töötö ee. ⁴ Ka ma punis kurus varih to tatavus ne manih pea, ne Sosoenën to vavaatö këh e non sih pea, ka onöt e no pa vatö o kokoman pa napan varih to tataum ne a ma vu punis, vamanih pa ö ne Sosoenën to vavaatö va i non sih a ma kokoman pemöm. ⁵ E Ieesu' Kristo to te' voh o kamis o pöh apuh rakah, kemöm me to hara' me e nem po vu kamis pamëh. Ivëh, no a taate' moomo pe Ieesu' to puh suk non manih pemöm kuru. ⁶ Ko poen no a punis se taum a möm, a ma vu punis poë varih, to va'aus ee peöm, ke' onöt po poen ne Sosoenën to kon tane' hah en peöm pa ma punis poë varih. Suk ataeah, e Sosoenën to va'aus a möm, ka ma kokoman pemöm te' tö e ne. Ka tah pamëh vava'aus a no neöm, ka ma te' kokoman peöm te' tö me e ne. Oman, o poen nöm to sun vakis nem paröm te'te' nem a ma vu punis varih nemöm to te'te' nem sih, e Sosoenën se vatö en pa ma kokoman peöm, kee tö ee. ⁷ Kemöm vaman vakis e nem, pan eöm se sun vakis rakah e nem, manih pa ö no a ma punis se tavus ma'. Suk ataeah, emöm to nat e nem, peöm se kamis va'peh me em pemöm. Ivëh, ke eöm me se kon va'peh me em pemöm po kokoman tö.

⁸ Kën kea, me ra kën vamen, emöm to iu nem a ö nöm se nat vavih nem pa ma punis

varih to tavus voh a möm manih pa muhin va Esia'. A punis apuh pamëh to vöknah rakah voh en pemöm, ko onoh en pa ma te' kikis pemöm. Ivëh, kemöm koman em pan, emöm se mëtmët em. ⁹ Oman rakah, manih pa ma kokoman pemöm, nemöm to hara' vavoh e nem a ma vu punis poë varih, vamanih pa ö no a te' pëpënton vahutët to soe ka te' pepeat pan, "Eën se mët." Ka tah pamëh to tavus me voh en manih pemöm, ko va'naöp en pemöm, pan emöm se nat nem koman hah nem o kikis pemöm. Ahik. Emöm se koman varoe ko nem o kikis pe Sosoenën to onöt non a kunkuin hah a nap mët. O kikis pamëh to antoen pet e non pa va'aus a möm pa te' a ma te' punis pemöm. ¹⁰ Ka tah hat pamëh to onöt rakah e non pa ip vamët a möm. Ivëhkëk, e Sosoenën to kon hah en pemöm. Amot me, ne' se va'aus hah en pemöm. Kemöm vaman vakis va e nem manih pan, e Sosoenën se va'aus hah en pemöm, kemöm te' vavoh e nem. ¹¹ Ivëh, ke eöm se hinhin va'aus a no möm. Ke Sosoenën sih pënton a hin pa nap peo, pare' va'aus a möm. Ka tëëm nõ a nap peo se ep a ö ne Sosoenën to va'aus va ka non möm, pare vavihvih me poë.

E Pöl To Hikta Pikpiuk Non A Napan Va Körin

¹² Eö' to soe vavaeö suk hah ö' pa tah va'ih. Manih po kokoman peö' nõ' to nat va no' manih pan, eö' to nonok no' a taate' totoopin vih, me a taate' man manih pa napan kurus, ee a ma taate' ne Sosoenën to he' voh a neo'. Eö' to hikta vatet ma' o nat ne ea a napan va po oeh vëh to vatet voh ma'. Ahik. O ururuan varoe ko pe Sosoenën to va'aus voh a neo', pare' he' a neo' a taate' va'ih. Eö' to nok vakis voh a taate' pamëh po poen ne eö' to te' va'peh me voh a no' neöm, a napan va Körin.

¹³⁻¹⁴ Ka ma poen nõ' to kiun ka nõs neöm a ma kiun, eö' to kiun a soe to onöt non neöm se ëh, ko maaka a pusun in a soe pamëh. Eö' to hikta kiun ka neöm ta meh soe to matan ke non. Oman, a ma meh poen ne eöm to hikta se maaka vavoh nem a ma soe kurus nõ' to kiun nõs. Ivëhkëk, eö' to iu rakah no' a ö nöm se maaka vavoh a pusun in a ma soe peö'. Ka manih po vahutët apuh pe Sunön pea Ieesu', eöm se

vaeö suk rakah em peö', vamanih pa ö nõ' to vavaeö va ka no' neöm sih

¹⁵⁻¹⁶ Eö' to vaman rakah e no' peöm to hara' vaeö suk e nem pa taate' nõ' to nok, ke' a pusun in a ö nõ' to koman suk no' pan eö' se nõ momoaaan nõs peöm, ko ep voh ka neöm. Eö' se ep ate' ka neöm, ko oah eo' manuh pa muhin va Mësadonia'. O poen nõ' se këh hah ma' a muhin va Mësadonia', eö' to koman e no' pa hah ma' pa ep a neöm. Manih pa taate' pamëh ne Sosoenën se taneo en pa nok vavoh a neöm pa vapöök tëëm. Me eöm me to onöt e nem pa va'aus a neo', kö' nõ eo' manuh pa ö muhin va Jiutia'. ¹⁷ Eö' to hikta nõ momoaaan voh nõs pa ep a neöm. Ivëh, köm koman va po' nem nih, eöm koman kës e nem pan, eö' to nok o kokoman va'ih, marën a piuk a neöm, ha? Me eöm to koman kës nem pan, eö' to nok akuk, parö' panih ekeok a soe vaman pamëh, vamanih pa ö no a napan va po oeh vëh to nonok va ne sih, ha? Eöm koman kës nem pan, eö' se soe, "oman", me "ahik", ha? Ahik rakah. ¹⁸ E Sosoenën to suksuk rakah non a soe koman pe'. Eö' me se soe vamaman rakah keo' peöm pan, a ma soe kurus nõ' to sosoe ka no' neöm, to hikta te' me ne a soe, "oman", me a soe, "ahik". ¹⁹ Eö', ke Saëlas, ke Timoti', emöm to soe tavus voh kem peöm pa soe va'ih, nemöm to vatvus voh ka neöm a soe koman pe Ieesu' Kristo, e koa' pe Sosoenën. Eöm to nat me e nem pe Ieesu' to hikta onöt non a soe, "oman", me "ahik". A ma tamooaan ne Kristo to vavaonöt ro ko non sih a ma soe pe' pa soe, "oman". ²⁰ E' to te' non a ma Soe vaman pe Sosoenën to te' non. Ke Kristo to vavaonöt tamooaan non sih a ma soe vaman pe' manih pa soe, "oman". Ivëh, ka se keh pënton a soe pe Sosoenën manih pa ëhnan e Kristo, ea se soe ee pan, "e' o man rakah". Ivëh, na to kë suk no sih a ëhnan e Sosoenën. ²¹ Eöm se nat va nem manih pan, e Sosoenën koman to vakikis a rora, ka vatös no manih pe Ieesu' Kristo, para te' vakis no, ke Sosoenën kon en pea a napan koman pe'. ²² E Sosoenën koman to vaho' voh en po vëknöm pe' manih pea, marën a vataare vamanih pan, ea a napan koman pe'. Pare' vaho' a Tuvuh Vasio' pe' manih pa komaara. A Tuvuh Vasio' to te' va non manih pa tah vamomooaan va pa ma tah

vihvih, ne Sosoenën to kehkeh he' a rora. Ea to kon voh ee pa Tuvuh Vasio', ivëh, ka se nat va no manih pan, oman rakah, amot na se kon ee pa ma tah vihvih poë varih, ne' to nok suk voh pa soe vaman pe'.

E Pöl To Hikta Nö Hah Manuh Körin

²³ Eö' se soe va keo' peöm manih pan, manih pa ehnan e Sosoenën, e' a te' va pa vaeh a ma soe peö'. Ke eö' soe vaman rakah keo' peöm, eö' to hikta nö voh nös peöm maneom Körin, suk ataeah, eö' to hikta iu he' a no' neöm a punis ko vakmis a neöm. ²⁴ Eö' to hikta soe vavoh manih pan, emöm to matop nem nös a ma vaman peöm. Ahik. O vaman peöm to sun vakis rakah voh en. Eö' to kikiu vatös tamoaan me a no' neöm sih pa vatvus o vaeö manih peöm.

2

¹ Ivëh, kö' iu no' a meh vavih peö' maneom peöm, se nat non te' non pan, e' a meh vavih se he' punis a neöm. ² Eö' se keh he' punis eo' peöm, keteh po' ivëh, se te' non, pare' vavaeö a non neo'? Eöm varoe a napan nö' to he' punis voh se vavaeö a neo'. ³ Ivëh, ke eö' hikta se nö no' nös manem peöm, parö' kon o kokoman punis manih peöm a napan to vavaeö a no neo' sih. Ke' a pusun in a tah nö' to kiun suk voh nös o kiun va'ih, parö' vanö vovoh ka nös neöm. Eö' to nat e no', peö' se keh hara' vaeö suk no' ta pah tah, a, eöm kurus me se pët hara' vaeö suk e nem pa tah pamëh. ⁴ Eö' to kiun voh ka nös neöm o kiun peö', o kokoman peö' to puh rakah non po tamak, me o kupu peö' to karë rakah e non. Eö' to kinkiun va'peh me e no' pa hunun mataneo' to tatako' e non. Eö' to hikta kinkiun no' o kiun peö' to vatamak a neöm, ahik, eö' to kiun nös o kiun va'ih, pan eöm se nat va nem manih pan, eö' to iu suntan rakah e no' peöm.

Eöm A Napan Va Körin Se Ihan Anoe A Hat No A Meh Te' To Nok Voh Manih Peöm

⁵ A pah te' va peöm to nok voh ken peöm pa punis apuh, e' to hikta he' punis vi ka no neo'. Eö' to hikta iu nok no' ta ma soe kikis suk a tah va'ih manih peöm. Suk ataeah, eö' to onöt e no' pa soe vamanih pan, e' to nok voh a neöm ka ma kokoman peöm

punis amot voh ee. ⁶ Ko vakmis vëh, no a peo in e eöm to he' eah, to antoen e non pe'. ⁷ Ivëhkëk, kuru nö' to iu no' a ö nöm se vatet a meh taate', eöm se ihan anoe këh eah pa hat pe', paröm vatö o kokoman pe', ko kokoman pe' vih ke' hara' vaeö hah. Pe' to hat non pa ö no a punis tome' apuh oah poan, ke' pah hat oah en po tamak. ⁸ Ivëh, kö' hin vakis rakah e no' peöm se öt hah eah, paröm vaho' eah manih topnineöm, ko vataare eah a ö nöm to iu avoe' rakah e nem pe'. ⁹ Moaan voh nö' to kiun voh ka nös neöm o kiun va'ih, marën a punö' ro a neöm, pan eö' se ep voh pan, eöm vavattet e nem pa ma soe peö', ke' ahik. ¹⁰ Eöm se keh ihan anoe a hat no a pah te' vëh to nok manih peöm, eö' me se ihan anoe eo' pa hat pe'. Ke' se keh te' non ta hat nö' se ihan anoe, a, eö' se ihan anoe eo' manih pa matan e Kristo, marën a va'aus a neöm. ¹¹ Eö' to nok vamanih, suk eö' to nanaöp no' e susun po ora' hat tome' piuk ka ra, pare' rëh vahik en pea pa nok a ma taate' hat. Suk ataeah, ea to nat vahik voh ee pa ma taate', me a ma kokoman hat vakoan pe'.

E Pöl To Kehkeh Ep Non Pe Taëtus

¹² O poen nö' to vos manuh pa vöön va Troas marën a vatvus a Soe Vih pe Ieesu' Kristo nën, eö' to taum eo' pa ö ne Sunön to peret ken peö' pa hanan va pa ö nö' se nok eo' pa kiu pe' nën. ¹³ Ivëhkëk, o kokoman peö' to hikta te' moomo non, suk eö' to hikta taum e kea peö' Taëtus. Eö' to soe ataaton a napan va Troas, parö' nö ko vos eo' manuh pa muhin va Mësadonia'.

Manih Po Kikis Pe Sosoenën, No Aposol To Eh Oah Suk Ne Manih Po Vapus

¹⁴ Ivëhkëk, eö' se soe vavihvih ke na e Sosoenën, suk a ma tamoaan ne' to meeme vah ka no möm pa vatvus a soe in a kiu kikis ne Ieesu' Kristo to nok voh, marën a kon hah a ra a napan pe'. Ka napan se nat koe in e Sosoenën manih pa taate' pamëh. Ke' te' va non manih pa tah avoavuh vih to tavus, ka tuvuh te'te' vah non manih po oeh avoes. ¹⁵ Oman, ea koman to te' va no manih pa tah avoavuh vih, ne Ieesu' Kristo to kon pare' ës ke na e Sosoenën. Ko avuh vih pamëh to nö non manih pa napan varih to te' ne manih pa hanan to

nö non pa vöön va kin. Me manih topnin a napan varih to te' ne pa hanan to nö non manuh pa sura' ësës tamoan. ¹⁶ Ka napan varih to te' ne pa hanan to nö non manuh pa sura' ësës tamoan, no a kiu, me a soe nemöm to nonok nem, to tavus va ee manih po avuh pa tah se mët. Ivëhkëk, a ma soe me a ma kiu nemöm to nonok nem topniira napan varih to te' ne pa hanan to nö non pa vöön va kin, to tavus va ee manih pa tah avoavuh vih va po to'to' to va'aus non raoe. Ivëh, keteh po' to onöt non a nok a kiu va pa vatvus a Soe Vih? ¹⁷ Ivëhkëk, emöm to hikta te' va nem manih pa nappo varih to nönö vah ne, pare piuk vahok in a napan, ko nonok moni' ne manih pa soe pe Sosenen. Ivëhpëhkëk, emöm to kon a kiu va'ih manih pe Sosenen koman, pamöm hikta nat nem pa piuk. Emöm koman to vapöh kokoman rakah me e Ieesu' Kristo, ka manih pa matan e Sosenen, nemöm to vavatvus vatotoopin rakah me e nem pa ma soe ne' to he' voh a möm, o te' kikiu pe'.

3

O Aposol, Ee A Nap Kiu Va Po Vatompooan Voon

¹ Eöm koman kës nem pan, emöm to taneo hah em pa nok a ma soe varih marën a vamanman a neöm, kôm koman nem pan, emöm a nap vihvih? Emöm to hikta te' va nem manih po upöm te' to hi ro upöm, kee kiun o kiun to soe ka non neöm pan, emöm o te' vihvih. Me emöm to hikta iu nem a soe ka neöm pan, eöm se kiun a ma vu kiun marën a va'aus a möm. Ahik rakah! ² Eöm koman to te' va nem manih po kiun pemöm se soe vanat a napan a ma taate' pemöm. Ka ma soe va po kiun pamëh to kiun rakah ne manih pa ma kupu pemöm, no a napan kurus se ep, pare ëh a soe to kiun non po kiun pamëh. ³ Eöm se te' vamhën rakah nem, ka napan se ep va ka no neöm manih, po kiun to tane' ma' pe Kristo. Manih pa kiu pemöm ne Kristo to kiun o kiun pamëh. O kiun pamëh ne' to hikta kiun voh po tah kinkiun kiun. Ahik. E' to kiun voh o kiun pamëh manih pa Tuvuh pe Sosenen te'te' tamoan. E' me to hikta kiun voh manih pa ta vös. Ahik. E' to kiun voh manih po kupu pea ra napan.

⁴ Manih pe Kristo ne Sosenen to kon voh a möm pa nok a kiu pe'. Kemöm nat va e nem manih pe Sosenen se nok a kiu pe', ke' tavus vavih rakah en, ⁵ Oman, emöm to hikta sosoe nem pan, emöm koman to antoen e nem pa nok a kiu pamëh. Ahik. E Sosenen koman to te' non manih pemöm, pare' he' a möm o kikis, kemöm antoen e nem pa nok a ma kiu pe'. ⁶ E Sosenen koman to he' a möm o kikis, kemöm onöt e nem pa tavus o te' kikiu va po vatompooan voon pe' va'peh me a napan pe'. Ko vatompooan pamëh nee to hikta kiun voh manih po Puk va po Vavaasis pe Mosës. Ahik. E' a tah koman pa Tuvuh Vasio'. Ka soe va po Vavaasis pamëh se ip vamët en pa ma apeero te'. Ivëhkëk, a Tuvuh Vasio' to he'he' non sih o to'to' tamoan manih po te'.

⁷ A soe va po Vavaasis pe Mosës to kiun voh non pa ta vös. Ka soe pamëh to ipip vamët voh e non pa apeera napan. Ko poen ne Sosenen to kiun o Vavaasis pa ta vös, pare' he' o Vavaasis pamëh manih pe Mosës, o Vavaasis pamëh to nö va'peh me en ma' po maaka apuh pe Sosenen. O maaka pamëh to tavus manih pa matan e Mosës. Ka napan va Israël hikta onöt ne a kute' manih pa mataneah, suk o maaka pamëh to kikis vörep. Vasuksuk po', no maaka pamëh to hikhik amamot nö e non. ⁸ Ivëh, ka kiu ne Sosenen to nok manih pa he' a napan a Tuvuh Vasio', to te' vih oah e non pa kiu vëh ne' to nok voh, pa ö ne' to he' e Mosës o Vavaasis pe'. O kikis me o maaka apuh pe' se te' tamoan non manih pa kiu va pa he' a Tuvuh Vasio'. ⁹ O Vavaasis pe Mosës to vaho' en pea manih po vahutët, pare' vateen en pea pa hat, ka apeera ro en. Ivëhkëk, a kiu pamëh se keh nö me ma' o maaka apuh pe Sosenen, a, a kiu va pa nok a napan, kee tavus o te' totoopin manih pa matan e Sosenen, e' a kiu pamëh se tavus va'puh oah en ma' po kikis vamoan pe Sosenen. ¹⁰ O maaka me o kikis apuh pe Sosenen to te va'peh tamoan me e non po vatompooan voon pamëh ne Sosenen to nok. Pare' vih oah e non po maaka me o kikis va po Vavaasis pe Mosës. Ivëh, ka kuru va'ih, e' to ep ke non pan o kikis va po Vavaasis pe Mosës to hik rakah en. ¹¹ O Vavaasis pe Mosës to hikta se te' tamoan

non, e' to hikhik amamot nö e non. Ivëhkëk, o Vavaasis pamëh to nö va'peh me voh ma' o kikis apuh pe Sosoenën. Ivëh, ka kuru na to nat e no po vatompooan voon te'te' tamoaan vëh, to apuh oah e non po Vavaasis pe Mosës.

¹² Emöm to vaman rakah e nem, pamöm anoeh e nem po vatompooan voon pamëh se tavus va'puh manih pemöm, pare' te' tamoaan non. Ivëh, nemöm to hikta nanaöp suk nem a soe vamaaka o vatompooan pamëh manih pa napan. ¹³ Emöm hikta onöt nem a nok vamanih pa ö ne Mosës to nonok va voh non. O poen pamëh no maaka to hikta hik avoe' këh non a matan e Mosës, ke' kon a ta rara, pare' kupkup en pa mataneah, pan a napan va Israël se nat ne ep po maaka se hikhik amamot nö këh non a mataneah. ¹⁴ Ka ma kokoman pa napan va Israël nun rakah ee pa soe pe Sosoenën vëh, nee to ëhëh ne to te' non po vatompooan vamoaan. Ee to hikta onöt ne a maaka in a pusun in a ma soe nee to tēnan. E' to te' va e non manih pa ta rara vëh to te' voh non manih pa matan e Mosës to sunpip non a ma kokoman pee. Ka hikta pah te' to ihan a ta rara pamëh. Manih varoe pe Kristo, ne Sosoenën to ihan këh a ma kokoman pa napan pa ta rara pamëh. ¹⁵ Ivëh, ka kuru va'ih no a napan to ëhëh ne sih o Vavaasis pe Mosës, ka ta rara pamëh to sunpip e non pa ma kokoman pee, kee hikta maaka ne a pusun in a soe pamëh. ¹⁶ Ivëhkëk, a te' vëh to panih a ma taate' hat pe', pare' suk e Sunön, e Sosoenën se ihan en pa ta rara vëh to sunpip non o kokoman nun pe'. ¹⁷ Ko poen nö' to vavaato suk no' e Sunön, eö' to vavaato suk me e no' pa Tuvuh Vasio'. Ka Tuvuh Vasio' pe Sunön se keh te' non manih pa pah te', ka hikta tah se sunpip hah non poan, ka te' pamëh tavus en a te' taihan. ¹⁸ Ea kurus to hikta te' hah me no ta tah to sunpip non a mataara, ivëh, no maaka apuh pe Sunön to nö suk ma' manih pea, ka tavus va ee manih po siroak no a potan to nan non ma', ke' paapa non na po upöm te'. A ma tamoaan rakah na to kokon no sih o maaka pamëh. Ko maaka pamëh papanih tamoaan nö e non pa ma taate' hat pea, ka tavus va ee manih pe Sunön. Ke Sunön koman, e' a Tuvuh to nonok va non

nën.

4

O Aposol To Te' Va Ne Manih Pa Nöh

¹ E Sosoenën to ururuan voh a möm, pare' he' a möm a kiu va'ih, ivëh, nemöm to hikta tötö suk rakah nem pa nok a kiu pamëh. ² Emöm to he' tonun vahik voh em pa ma taate' hat vapoet, no a napan to vakoaan ne sih, pare nonok ne. Emöm to hikta suksuk nem a taate' piuk, pamöm hikta nat nem pa panih a soe pe Sosoenën. Ahik. Emöm to vavatvus rakah nem a soe man manih mahën, pan a napan kurus se kiiki a ma taate' pemöm. Ka manih pa ma kupu pee, nee se nat va ne manih pan, emöm to nonok nem a kiu totoopin manih pa matan e Sosoenën. ³ Ivëh, ka Soe Vih vëh nemöm to vavaasis nem, se keh hikta te' maaka non, a, a Soe pamëh hikta se te' maaka varoe non manih pa napan varih to suksuk ne a hanan to nö non po sura' ësës tamoaan. ⁴ E susun po ora' hat, e' e sosoenën va po oeh vëh, e' to vanun voh en pa ma kokoman pa napan varih to hikta te' me ne o vaman. Kee hikta antoen ne a inan o maaka va pa Soe Vih vëh, to te' suk non o maaka me o kikis pe Kristo vëh, to te' va non manih pa ö ne Sosoenën to te' va non.

⁵ Oman, emöm to hikta vavaasis nem a soe ovin a ma taate' koman pemöm. Ahik. Emöm to vavaasis ro ko nem pan, e Ieesu' Kristo e' e Sunön pea. Emöm to vavatet nem sih a soe pe', pamöm te' va nem manih pa nap kiu peöm, manih pe Kristo. ⁶ Iva'ih, ka moaan voh, ne Sosoenën to nok voh o oeh vëh, pare' soe voh a soe manih po Puk Vapenpen pe' pan,

“Manih pa popoen no maaka se tavus tane' ma!”

Jen 1:3

Ke Sosoenën avoe' ko pamëh to nok o maaka pe' pamëh, ke' paapa non manih pa ma kupu pea, manih pa ö ne' to vaonöt ka ra, ka nat vavih ee po maaka pe' vëh, to te' non pa matan e Kristo.

O Maaka E' A Tah Vaho' Vih Oah Va Po Apen To Pet Non Pa Nöh

⁷ A tah vaho' vih oah pamëh to te' non pemöm o aposol, to tane' ma' pe Sosoenën. Ivëhkëk, ea to te' va e no manih pa nöh, e' a tah to onöt e non pa töpre', no e Sosoenën

to vaho' a ma tah vaho' vih oah poë varih nën. Ka tah pamëh to vataare non a napan kurus se nat ne o kakis apuh pamëh, nee to ep ne to tane' non ma' pe Sosenën, to hikta te' non manih pemöm. ⁸ Manih pa ma ö kurus nemöm to nönö vah nem no a ma punis peo rakah to tataum e ne pemöm. Ivëhkëk, a ma punis poë varih to hikta vöknah vahik a ma kakis pemöm. A ma punis poë varih to vavanun e ne sih pa ma kokoman pemöm. Ivëhkëk, a ma kokoman pemöm to hikta hat vaoah. ⁹ A napan to tektek e ne pemöm, ivëhkëk, e Sosenën to hikta varakah ka möm. Ee to vakmis ee pemöm, ivëhkëk, ee to hikta mirö' tiroë' a möm. ¹⁰ A ma kamis poë varih to tatavus ne manih pa sioninmöm, to vatoe amot me non pa mët pe Ieesu'. Ivëh, no to'to' pe Ieesu' se tavus vateera' suk manih pa ma sioninmöm. ¹¹ Emöm to nonok nem sih a kiu pe Ieesu', ivëh, nemöm to te' to'to' suk nem sih pa ma poen kurus. Ivëhkëk, a napan to pupunö' rakah e ne pa ip vamët a möm. Ivëh, no to'to' pe Ieesu' to tera' suk non sih, ka napan se ep manih pa ma sioninmöm, ko sionin pamëh, e' o sionin se mët en. ¹² Ke' a tah pamëh no a mët to nonok suk non sih a kiu pe' manih pemöm o aposol. Ivëhkëk, o to'to' tamooan to kikiu varu' e non manih peöm.

¹³ Emöm to vaman e nem pe Ieesu', pamöm nonok e nem pa paeh a taate' to kiun non manih po Puk pe Sosenën, "Eö' to vaman voh eo' pe Sosenën, ivëh, kö' soe tavus eo'." *Sng 116:10*

Emöm me to vaman me e nem, pamöm soe tavus me va em nën. ¹⁴ Emöm to nat vahik vavoh em manih pan, e Sosenën to kunkuin tane' hah voh en pe Sunön Ieesu' manih po vapeepe, e' me se kunkuin va'peh me en pea ke Ieesu'. Pare' me peah va'peh en pea, ka nö, para sun e no manih pa mataneah. ¹⁵ Eö' to soe vamanih, suk ataeah, eö' to nat e no', a ma tah kurus varih to tatavus ne manih pemöm, ee marën a va'aus a neöm. O ururuan pe Sosenën to tatavus nö e non manih pa nap peo varih. Kee se soe vavihvih rakah ke Sosenën, pare kë ne a ëhnaneah.

O Aposol To Vaman Pare Kon O Kikis Manih Pa Tuvuh Vasio'

¹⁶ Emöm to kokoman vörep e nem pa kiu vih ne Sosenën to nok, ivëh, nemöm to hikta tötö suk nem pa nok a kiu pe'. Oman, a sioninmöm to tötö en, pare' kehkeh sunë e non. Ivëhkëk, a ma komanmöm to papanih vavoon e ne pa ma poen kurus. ¹⁷ Suk ataeah, emöm to nat e nem pa ma punis me a ma kamis to tatavus ne manih pemöm, to hikta te' apuh ne, pare hikta se te' varë ne. A ma punis poë varih to vava'aus e ne pemöm, pa kon o ëhnan apuh te'te' tamooan manih pa vöön va kin. Kemöm nat e nem pa ma tah vihvih nemöm se kon to vih oah e ne pa ma punis poë varih. ¹⁸ Ivëh, kemöm hikta kokoman vörep nem a ma tah nemöm to antoen nem a ep pa matanmöm. Ahik. Emöm to vaonöt varoe o kokoman to te' suk non a ma tah, nemöm to hikta onöt nem a ep pa ma matanmöm. Suk ataeah, a ma tah na to ep no pa mataara, se hik ee pa si' tëem kökööt akuk. Ivëhkëk, a ma tah vihvih varih na to hikta onöt no a ep pa mataara, ee a ma tah te'te' tamooan.

5

Ea Ra Napan Se Vavatet No O Iu Pe Sosenën, Para Kon O Sionin Voon

¹ Ivëh, ka nat e no pa sioniira to te' va e non manih pa iuun na to te' no manih po oeh vëh, amot no a iuun pamëh se hat en. Ivëhkëk, o poen no a iuun pamëh se hat vahik en, ka te' me e no pa meh iuun manuh pa vöön va kin ne Sosenën se he' a ra. Ka iuun pamëh no a hikta te' to nok pa koreneah. Ahik. A iuun pamëh se te' e non a iuun va pa vöön va kin, pare' te' tamooan e non. ² Kuru na to te' e no pa iuun pamëh, para tötö e no, ko iu rakah e no pe Sosenën se he' a ra a iuun to te' non pa vöön va kin. Ka iuun pamëh e' o vëknöm va po sionin voon to te' va non manih po rara to kupkup non a sioniira. ³ Suk ataeah, o poen ne ea to hop vahik pa iuun pamëh, para hikta te' hah va no manih po te' varih o pehpeah.* ⁴ O poen na to te' me no o sionin manih po oeh, para hahara' no a

* **5:3:** [... po te' varih o pehpeah.] O poen ne ea se mët, a apeera se keh hikta te' me non o sionin voon, e' se te' va non manih pan, a apeera to pehpeah.

ma vu punis, ko te' e no pa tö vatëh. E' to hikta te' non pan emöm to kehkeh koe nem o sionin vamaan. Ahik. Ea to iu hop rakah no po sionin voon vamanih pea to ohop no o ohop voon. Ivëh, ko sionin va pa mët se kon me en po to'to' tamoan. ⁵ Ke' a tah pamëh ne Sosoenën koman to nok suk voh a ra. E' to he' voh en pea pa Tuvuh Vasio', ka Tuvuh Vasio' pamëh, e' o vëknöm to vataare e non pea pa ma tah vihvih ne' se he' o sionin voon pea.

⁶ E' a tah pamëh nemöm to te' vaeh suk nem sih. Ea to nat e no, po poen na to te' me no o sionin va'ih, ea to hikta te' va'peh me no e Sunön manuh pa vöön pe'. ⁷ Kuru na to te' ro ko no po vaman, para hikta te' no pa tah na to ep no pa mataara. ⁸ Ivëh, nö' to soe suk vavoh manih' pan, emöm to hikta nanaöp nem a mët. Emöm to iu rakah e nem pa këh o sionin va'ih, pamöm nö ko iho' vavih va'peh me Sunön manuh pa vöön pe'. Ka vöön ne' to te' non, e' a vöön pamëh se tavus en a vöön vaman pea. ⁹ Ivëhkëk, ea se keh te' ro e no manih po oeh, ke' manuh pa vöön va kin, o kokoman pea se te' tamoan e non pa nok a ma taate' ne Sunön to iu non, pare' vaeö suk non. ¹⁰ Suk ataeah, ea to nat e no. Amot ne ea kurus se sun ee manih po vahutët pe Kristo. Ke Kristo koman ivëh, se kiiki a ma tah ne ea to nonok no. Me ea papaeh se kon ee pataeah to vih non pea pa kon, ataeah a vih, me ataeah a hat. Para kon me ee po voen to onöt va non manih pa ma tah na to nonok no, po poen na to te' no manih po oeh vëh.

Ea To Te' Me E No Pa Kiu Va Pa Va'aus A Napan, Kee Vapöh Kokoman Me Sosoenën

¹¹ Ke' a tah pamëh, nemöm to nanaöp suk nem e Sunön, pamöm te' e nem paan eah. Ivëh, nemöm to pupunö' suk nem pa kunkuin a ma kokoman pa napan, pan ee se vaman poë. Emöm to hikta nonok nem a kiu va'ih pa ma taate' to hikta te' totoopin ne. Ahik. E Sosoenën to nat vahik voh e non pa ma kokoman me a ma taate' pemöm. Eö' koman to vaman no' pan, manih pa ma kokoman peöm, eöm me to nat va e nem manih pan, emöm to nonok e nem pa kiu a totoopin, pare' vih. ¹² Eöm koman kës nem pan, emöm to taneo hah

em pa nok a ma soe varih marën a vaman-man a neöm, kôm koman nem pan, emöm a nap vihvih? Ahik. Emöm to kiun ka neöm a soe va'ih pan eöm se ep, paröm vaeö me a möm. Ko se te' me nem ta piun vih nöm se piun o te' varih to möhmöh akuk suk ne a ma tah na to ep no pa mataara. Ivëhkëk, ee to hikta vaeö suk ne a ma te' kokoman varih, to te' ne pa ma kupu pea. ¹³ Ivëh, ke' se keh te' man non pan, a taate' me a ma soe pemöm to te' va ne manih pa ma te' soe po te' papön, koe ka möm, kemöm nonok nem a kiu pe Sosoenën. Ka ma kokoman pemöm se keh te' totoopin e ne, a, emöm to nonok va nem nën, marën a va'aus a neöm. ¹⁴ E Kristo to he' voh en pemöm po kokoman pe', ko kokoman pamëh kunkuin rakah e non pemöm pa nok a kiu pe'. Suk ataeah, ea to nat vahik voh ee pan, a Paeh a Te' to kon voh a tasun pea, pare' mët manih pa kuruse. Ka manih pa hanan pamëh, ne ea kurus to mët vahik këh voh ee pa ma taate' na to te' moaan me no. ¹⁵ E Kristo to mët suk voh a ra marën a va'aus a ra, a napan varih to te' to'to' no. Ivëh, ka se nat no kokoman hah a no, para vavetet no o iu koman pea. Ahik. Ea se kokoman varoe ko no e Kristo, a te' vëh to kon voh a tasun pea, pare' mët pa kuruse, ko to' hah en. Ivëh, ka se vatet rakah a taate' pe'.

¹⁶ Taneo non kuru, ne ea to hikta vavetet hah no o iu hat va pa komaara, para kiiki no a taate' pa napan. Oman, moaan voh na to te' no po iu hat va pa komaara, para kiiki no a taate' pe Kristo. Ivëhkëk kuru, na to hikta kiiki hah va no eah manih pa taate' moaan pamëh. ¹⁷ Ivëh, ka ta pah te' se keh he' ea manih pe Ieesu', pare' vatös vavih rakah me poan, e' se tavus en a te' voon rakah. Pënton vavih po' ne neöm. A taate' vamaan pe' to hik avoes en, ka taate' voon tavus varu' en manih po to'to' pe'!

¹⁸ E Sosoenën koman ivëh, to nok a ma tah poë varih kee tavus manih pea. Moaan voh ne' to hat ov e non pea. Ivëhkëk, manih pa mët pe Ieesu' ne' to vapöh kokoman vavih hah me en pea. Ivëh, ke Sosoenën he' en pemöm pa kiu, pan emöm se va'aus eah, pa nok a napan varih to hat ov e ne poë, kee vapöh kokoman hah me eah. ¹⁹ Ka soe pemöm to te' va non manih. E Sosoenën to

te' non manih pe Kristo. Ke Sosenen nok a napan, kee vanun ee pa taate' vakihat, pare vapöh kokoman me ee pe'. Manih pe Kristo ne Sosenen to hikta kokoman hah non a ma hat varih nee to nok voh. Pare' he' en pemöm pa kiu va pa vatvus a soe in a taate' moomo pamäh. ²⁰ Iväh, kemöm kon a soe manih pa rivon e Kristo, pamöm vatvus pet a soe pe'. E' to te' va non manih, e Sosenen koman to vaoe koe ke ma' a napan manih pa rivonmöm. Kemöm vavatus nem a soe koman pe' manih pa napan kurus, pamöm sosoe va i nem rae manih pan, "E' to vih rakah non pö nöm se koe a ma taate' vakihat, paröm vapöh kokoman me e Sosenen." ²¹ E Ieesu' Kristo to hikta nat non pa nok a hat. Ivëhkëk, e Sosenen to iu e non pea, pare' kehkeh va'aus a rora. Iväh, ne' to ununun suk voh a ma hat pea a napan kurus, pare' vatok manih pe'. Ke' tavus va en manih pa te' nonok hat. Iväh, ne Sosenen to nok suk a tah vëh, pan ea se te' no manih pe Ieesu' Kristo. Ka manih po kikis pe' na to tavus ee o te' totoopin manih pa matan e Sosenen.

6

O Aposol To Taum A Ma Punis Suk A Kiu Pee

¹ Emöm to kikiu va'peh me nem e Sosenen pamöm sosoe vakis rakah ke nem peöm pan, "Eöm se vakiu vavih o he' vih ne Sosenen to he' a neöm." ² Suk ateah, manih koman o Puk Vapenpen, ne Sosenen to soe vavoh manih pan, "Eö' koman to vaho' voh eo' po poen

nö' se kon hah a neöm,
ko nok vavih eo' peöm.

Ka manih po poen pamäh

nö' to pënton a ook peöm,
parö' va'aus eo' peöm." *Ais 49:8*

Pënton öm! Kuru, e' o poen ne Sosenen se nok vavih en pea. Ka kuru me, ne Sosenen to kehkeh kon hah e non pea.

³ Kemöm hikta iu nem a ö no a napan se soe vavahat a kiu pemöm. Iväh, nemöm to punö' vëhva' suk rakah e nem pa kon ke a tah vëh se vahan pa te', ke' ku'. ⁴ Ivëhkëk, a ma moeh tah kurus nemöm to nonok nem to vataare a no möm a nap kiu pe Sosenen. A ma tamoan rakah nemöm to sun vakis rakah e nem sih pa tëem nemöm to kon

kamis, me a tëem no a punis to taum a möm, me a ma tah varih to mimirö' a no möm, me a ma te' tah varih to hihinën a no möm. ⁵ Ee to ip a möm, pare vaho' ee pemöm pa nohnoh. Emöm to te' me e nem po te' varih to hat ov a no möm, pare veveo vah ka no möm. Emöm to kiu vëhva' rakah e nem. Ka ma meh poen, nemöm to hikta ënëen nem, pamöm hikta kokoroh nem. ⁶ Emöm to nonok nem a taate' voon, pamöm vavataare nem a napan, pan emöm a nap kiu pe Sosenen. Me emöm to öt vakis e nem po nat vih, pamöm nonok nem a taate' vih manih pa napan kurus, pamöm hikta nat nem pa heve vëvëhö'. Ahik. Emöm to kokon nem sih o kikis manih pa Tuvuh Vasio'. Pamöm te' rakah e nem pa nok a taate' iu a meh te'. ⁷ Emöm to vavatus nem sih a soe a man rakah, pamöm nonok nem a ma kiu po kikis pe Sosenen. Emöm to öt vakis rakah e nem sih pa taate' totoopin, ka taate' totoopin pamäh te' va non manih po tah vavapus, me e' to te' non pa papmatö, me a papkiruk. Ka manih pa taate' totoopin pamäh, nemöm to vavapus rakah me e nem pa te' vëh to vakihat me non e Sosenen.

⁸ O upöm te' to kë e ne pa ma ehnanmöm. Ko upöm te' to vapoka' ee pemöm pa ma soe, ko vöknah rakah ee pemöm. Ka ma upöm soe ee pa ma soe hat manih pemöm. Ivëhkëk, o upöm to sosoe ne pan, emöm o te' no a ma taate' pemöm to vihvih. Ko upöm sosoe ne pan, emöm o te' pikpiuk. Ivëhkëk, ahik, emöm to vavatus vavi' nem a soe man. ⁹ E' to te' ke non pan, ahikta te' to nat ka no möm. Ivëhkëk, a napan to inan vavih rakah e ne pemöm, kemöm hara' va e nem manih pa te' to kehkeh mët non. Ivëhkëk ahik, emöm to te' to'to' a voe e nem. Ke' te' va i non manih pan, e Sosenen to rëprëp a no möm po opë', marën a vavaasis a möm. Ivëhkëk, e' to hikta ip vamët a möm. ¹⁰ Iväh, nemöm to taum suk voh a ma vu punis, ivëhkëk, e' a tah akuk ipamäh, a ma tamoan emöm to te' vaeö nem sih. Emöm o arus, ivëhkëk, e' a tah akuk, emöm to va'aus a nap peo, kee öt ö ee. Ke' te' ke non pan emöm to hikta te' me nem ta tah, ivëhkëk emöm to vaneah e nem pa ma tah kurus.

¹¹ Emöm to soe vamaaka rakah ke voh em peöm a napan va Körin pan, emöm to

iu rakah e nem peöm. ¹² O hahara' pemöm manih pa iu a neöm to hikta hikhik ro non. Ahik rakah, emöm to iu suntan rakah e nem peöm. Ivëhkëk, a ma kokoman peöm to te' ke e ne pemöm, ka hikta te' vapöh kokoman rakah no pa taate' iu. ¹³ Kuru, nö' to vavaato me va ka no' neöm manih pan, eöm ro pus koa' peö'. Eöm se peret rakah a ma kokoman peöm manih pemöm, paröm iu va ka möm manih pa ö nemöm to iu va ka no neöm sih.

Ea Se Te' Rakah Va No Manih Pa Iuun Pe Sosenën

¹⁴ Eöm varih a napan to vavatet nem sih e Kristo. Eöm se koe a kiu va'peh me ra napan varih to hikta vaman ne poë, eöm se nat nem vatös me nem raoe. Pe' a taate' pee to matan ke e non pa te' taate' peöm. A taate' totoopin me a taate' hat to hikta antoen ne a vatös. O maaka, me a popoen to hikta antoen me ne a vatös. ¹⁵ E Ieesu' Kristo vapöh kokoman me kës e non pe susun po ora' hat, ha? A te' vëh to vaman non e Kristo, me a te' vëh to hikta te' me non to vaman, ee antoen kës e ne pa te' me to pöh kokoman, ha? Ahik rakah. ¹⁶ E' te' vah va non nih, e' antoen kës e non pa ö no a ma tah nö'nës se nö ko pet e ne koman a Iuun Hinhin Apuh pe Sosenën? Ea kurus to te' va e no manih pa Iuun Hinhin Apuh pe Sosenën to'to' tamoan. Ivëh, ne Sosenën to soe suk vavoh manih komön o Puk Vapenpen pe' pan,

“Eö' se te' va'peh me no' pee,

parö' nöno va'peh vah me e no' pee.

Parö' te' e no' e Sosenën pee,

kee te' e ne a napan peö'.”

Lev

26:11-12; Jer 32:38; Ese 37:27

¹⁷ Ivëh, ne Sunön to soe suk vavoh manih pan,

“Eöm se taki këh ma' a napan poë varih.

Paröm nat nem vaket ta tah

to hikta te' vih non manih pa matan e Sosenën.

Ivëh, kö' vaeö ka neöm, parö' vaonöt ka neöm,

köm sih te' va'peh me po' e nem peö'.”

Ais 52:11, Ese 20:34, 41

¹⁸ “E Sunön A Kikis Vi to soe vamanih pan,

‘Eö' se te' no' e tamëneöm,

köm se te' nem o pus koa' oete'

me ro pus koa' mon peö'.” *2 Sml 7:14; 7:8*

7

¹ Kën kea rakah peö', e Sosenën to he' voh en pea pa ma soe vaman poë varih. Ivëh, ka tavus e o te' voon manih pa mataneah. Para vahik ee pa ma taate' pö va po sionin me o apen. Suk ataeah, ea se nanaöp no e Sosenën, ko ta no eah, ko he' avoes aa manih pe', para suksuk tamoan no a taate' vivihan.

A Napan Va Körin To Panih Ke Pöl Vaeö

² Eöm se peret a ma kokoman peöm manih pemöm. Emöm to hikta nok voh ta hat manih peöm, pamöm hikta mirö' voh to vaman pa pah voe me ta pah köövo manih topnineöm. Me emöm to hikta öt akuk këh voh a neöm ta pah tah, ahik rakah. ³ Eö' hikta se vapoka' a no' neöm pa soe va'ih nö' to sosoe no'. Ahik. Suk ataeah, eö' to soe voh keo' peöm pan, emöm to iu suntan rakah e nem peöm. Manih po poen na to te' to'to' no, me manih po poen na se mët. ⁴ Eö' to nat e no', parö' kehkeh soe tavus vatoopin rakah ke no' peöm pan, eö' to hara' vaeö suk rakah e no' peöm. O kokoman peö' to tuvuh rakah en, suk a taate' nöm to vavatet nem. Ka ma punis tatavus ro ne manih pemöm, ne eö' to kokoman avoe' e no' nös peöm, ke' a tah pamëh to vatö o kokoman peö', ko vaeö apuh tavus rakah en manih pa komaneo'.

⁵ Ko poen nemöm to nö nös, ko te' nem manih pa muhin va Mësadonia'. Emöm to hikta vavanot ro nem. Ahik rakah. Manih pa muhin pamëh no a ma vu punis to tatavus tamoan e ne manih pemöm. A napan va nën to vavaato vasuka' me e ne pemöm, ka ma meh tah va'naöp ee pa ma komëmöm. ⁶ Ivëhkëk, e Sosenën vëh to vavaatö non sih a ma kokoman pa napan varih to hara' ne a ma vu punis to vanö en ma' pe Taëtus, ke' nö en ma' manih pemöm. Ka taate' pamëh ne' to nok pa ö' ne' to vanö ma' e Taëtus to vatö rakah en po kokoman pemöm. ⁷ Ke' hikta te' non pan, a hanan ro ko pamëh ne Sosenën to vamö koe in a ma kokoman pemöm, pa ö ne' to vanö ma' e Taëtus. Ahik. Moan voh nöm to vatö momoan o kokoman pe Taëtus, ke Taëtus

soe ken pemöm po iu peöm, pa ö ne eöm to kehkeh ep ka no neo'. Ka ma kokoman peöm puh rakah ee po tamak, suk a tah nöm to nok. E' to soe me ken peö' pa ö nöm to iu vapöh kokoman me nem peö'. Ko poen nö' to pënton a soe va'ih, eö' to puh rakah eo' po vaeö.

⁸ Eö' to nat e no' po kiun peö' ivëh, to he' punis a ma kokoman peöm, eö' to hikta tamak tiroë' no' po poen nö' to kinkiuun no' o kiun pamëh. Oman, po vamomoaan nö' to te' tamak e no', suk o kiun pamëh se vatamak en peöm. Ivëhkëk, eöm se hara' o tamak pamëh pa si' tääm kökööt akuk. ⁹ Ka kuru nö' to te' vaeö rakah e no', eö' to hikta vaeö suk no' a ma kokoman punis peöm. Ahik. Eö' to vaeö suk no' a punis me o tamak peöm to nok a neöm, köm panih em pa ma taate' hat peöm. Eöm to tamak suk em pa ö ne Sosoenën to iu va non. Ivëh, no a soe pemöm to hikta mirö' suk voh a neöm ¹⁰ O vu tamak me o kokoman punis ne Sosoenën to vatvus, to nok a napan, kee panih ee pa ma kupu pee, me a ma to'to' pee. Ke Sosoenën kon tane' hah en pee pa hat. Ivëh, ka se nat no tatamak no pan, ea se panih a ma taate' hat pea. Ivëhkëk, o vu tamak me o vu kokoman punis to tatavus non sih pea a napan va po oeh vëh, to vavatvus non sih a mët va po apen. ¹¹ Eöm se kokoman vavih, o tamak vëh ne Sosoenën to he' a neöm, to vatvus vateera' en pa ma vu taate' vih peöm. Ka manih po tamak pamëh ne Sosoenën to kunkuun en peöm, köm sun em, marën a vatotoopin a ma taate' peöm. E' to kunkuun a ma kokoman peöm, pa ö nöm to sirö' a te' vëh to nok voh pa hat. Köm naöp em pe Sosoenën. Kuru nöm to kokoman vavi' e nem ma' pemöm, ivëh, ne eöm to eh suk rakah e nem pa vatotoopin a taate' pa te' vëh to nok voh pa hat. A ma tah kurus nöm to nonok nem, ee marën a vatotoopin a taate' pamëh, ka taate' pamëh, to vataare e non, pa hikta hat to te' non peöm. ¹² Ko poen nö' to kiun ka nös neöm o kiun va'ih, eö' to hikta koman voh no' a vatotoopin a taate' pa te' vëh to nok voh a hat. Eö' me to hikta koman no' a te' vëh to hara' non a punis, ne' to kon tane' pa te' vëh to nok voh pa hat. Ahik. Eö' to iu varoe no' a taate' vih peöm se tavus

vamaaka. Ka manih pa matan e Sosoenën ne eöm se nat vavih rakah va nem manih pan, eöm to iu rakah e nem pemöm. Ke' a pusun in a ö nö' to kiun suk voh nös o kiun va'ih. ¹³ Ka kuru va'ih no a taate' peöm to nok, ko vatö rakah en pa ma kokoman pemöm.

A ma kokoman pemöm to tö rakah ee, kemöm hara' vaeö oah rakah em. Suk eöm to vahik këh em pe Taätus pa punis pe', ko kokoman pe' vih hah en. ¹⁴ Moaan voh nö' to soe vanat eo' pe Taätus pa ma taate' vih peöm, eö' to kë rakah eo' pa ehneëneöm. Ivëh, nö' hikta poet suk voh pa soe peö'. Ahik. A ma soe nemöm to he' voh a neöm, ee a ma soe man vavi'. Ivëh, ka kuru ne Taätus to nat vavih e non, pa soe nemöm to nok voh marën a kë a ehneëneöm, e' a pah man rakah. ¹⁵ Ko poen ne Taätus to nö voh nös peöm, köm naöp, ko rikrik e nem. Paröm öt eah, ko vatet kurus em pa soe pe'. E' to koman avoe' e non pa taate' voh peöm, pare' tamak rakah e non peöm. ¹⁶ Kuru va'ih nö' to puh rakah no' po vaeö, suk ataeah, eö' to vaman vakis rakah e no' pan, eöm se nonok vavi' e nem pa ma taate' vih totoopin.

8

O Te' Varih To Vavatet Ne E Ieesu' To Ununun A Moni' To Va'aus O Jiu'

¹ Kën kea me kën vamen, kuru nemöm to kehkeh soe vanat a no neöm a hanan, ne Sosoenën to ururuan vavoh in o kum te' varih to vaman ne Ieesu' Kristo, manih pa muhin va Mësadonia'. ² A ma punis apa'puh to tavus voh manih pee, pare punö' ee pa ma kokoman pee. Ka manih po poen pamëh nee to te' ne o te' arus rakah. Ivëhkëk, e Sosoenën to vavaeö tamoan voh e non pee, kee koman ee po upöm napan pe Kristo, pare ununun vapeo a moni' me a ma meh tah, ko va'aus ee pee. ³ Eö' to iu soe vamaaka rakah ka no' neöm pan, a napan pe Kristo to suk voh o kokoman koman pee, pare he' vörep oah rakah ee pa moni' nee to onöt ne a he'. Ahikta te' to ta' rapoë a nok va nën. ⁴ Ivëhkëk e'e to hin vakis rakah ee pemöm pan, emöm se soe vaonöt ke raeo, kee kiu vatös me ro upöm kum te' varih to vaman ne e Ieesu'. Kee kiu pa ununun ta moni',

pare va'aus a napan pe Sosoenën varih to te' ne pa muhin va Jjutia'. ⁵ Emöm to koman vavoh nem manih pan, ee se he' ro ta ma si' moni' keok akuk, ivëhkëk, a taate' nee to nok, to oah e non po kokoman pemöm. Vamomoaan nee to he' vovoh voh i rea manuh pe Sunön. Ko vatet po' ee po iu pe Sosoenën. Pare he' koman po' rea manih pemöm.

⁶ Ivëh, kemöm hinhin vakis e nem pe Taëtus, a te' vëh to taneo voh pa kiu va pa taate' uruan a meh te'. Ke' sih va'aus a neöm, kôm vahik a kiu pamëh, suk e' a te' to taneo voh. ⁷ Eöm to öt ö rakah manih pa ma moeh tah kurus varih, ne eöm to vaman nem e Sosoenën, paröm kiu vakis rakah e nem pa vavaasis a napan pa taate' vaman, eöm to te' rakah me e nem po nat o pöh apuh, paröm te' rakah me nem po iu va pa va'aus, me a taate' iu peöm manih pemöm. Manih pa ma taate' poë varih, ne eöm se sun vakis rakah manih pa kiu vëh nöm to taneo voh, pa ununun a moni' pa va'aus o te' arus.

⁸ Eö' to hikta ta'ta' a no' neöm, pan eöm se ununun moni', paröm he'. Ahik. Eö' to iu inan ro no' pan, a taate' iu te' peöm te' man e non oh? Manih pa ö nö' se vavatoe a taate' peöm me ra napan varih to iu rakah ne a va'aus. ⁹ Suk ataeah, eöm to nat vahik rakah voh em po ururuan pe Sunön pea Ieesu' Kristo. Paröm nat e nem pe Kristo to te' me e non pa ma tah peo rakah, ivëhkëk, e' to tavus vavoh manih pa te' arus, marën a ö ne' se va'aus a neöm. Ivëh, ne' to tavus suk voh a te' arus, pan e' se va'aus a neöm, kôm kon ta ma tah peo.

¹⁰ Kuru nö' to iu vatvus no' o kokoman peö' manih peöm, eöm se kiu pa ununun a moni'. Po kirismas voh to oah, eöm to no voh a kiu pamëh, paröm iu he' e nem. Ke eöm ivarih to he' momoan voh. ¹¹ Ke' vih non peöm se kiu vakis pa vahik a kiu pamëh. Moaan voh no a ma kokoman peöm to kat rakah en peöm pa nok a kiu pamëh. Ivëh, ke' vih non peöm se vahik vëvëhö', kôm sih antoen nem a he' a ma tah va pa ö nöm to öt va nem. ¹² Ta pah te' se keh iu non a he' ta pah tah vamanih po he', e Sosoenën se kon en po he' pe'. E Sosoenën to koman varoe non sih a ma tah no a ma papaeh te' to onöt ne a he', pare' kon en pa

ma tah nee to he'. E' to hikta koman non sih a ma tah no a te' to hikta öt non, pare' kiiki non a taate' pe'. Ahik.

¹³ Eö' to hikta sosoe no' pan, eöm se te' a ma vu punis marën a va'aus o te', kee iho' vavih ne. Ahik. Eö' to iu no' pan, ea kurus se nok a pah taate', para te' va no pa pah ö. ¹⁴ Ka kuru va'ih nöm to te' me e nem pa ma tah peo. Ka ma tah nöm to vaneah nem, nöm to onöt e nem pa va'aus a napan varih to kökööt ne pa ma tah. Ka amot nee se keh öt vapeo, ee se va'aus varu' ee peöm, pa ö nöm se kökööt nem pa ma tah. Ivëh, ke eöm kurus se nok a pah taate' to vatoe non, paröm te' vavih nem. ¹⁵ E' to te' va non manih pan, o kiun to kiun non po Puk pe Sosoenën to soe suk non a taëen nee to popoka' ne o mana', ne Sosoenën to he' voh a napan va Israël. Ee to ununun ko ëen, pare soe vamanih pan,

“A te' vëh to ununun vörep a taëen,
no a taëen pe' to hikta te' peo vörep non.

Ka te' vëh to ununun vatam a taëen,
no a taëen pe' to hikta te' keok non.”

Eks 16:18

E Pöl To Vanö E Taëtus Me A Meh Te' Manuh Körin

¹⁶ Eö' to soe vavihvih ke na e Sosoenën, suk e' to kunkuin o kokoman pe Taëtus ke' vatoe me e non pa ma te' kokoman pemöm. Me e' to iu va'aus e non peöm. ¹⁷ Emöm to hi e Taëtus, pan e' se hah nös manem peöm, ke' soe vaonöt en. E' me to iu rakah e non pa nö nös peöm, ko kokoman pamëh, e' o kokoman koman pe'. ¹⁸ Emöm to vanö me nös eah a meh kea pea ke' nö va'peh me en nös pe'. No a ma kum te' varih to vaman ne e Kristo to kë rakah e ne pe', suk a kiu vih ne' to nonok non pa vatvus a Soe Vih. ¹⁹ E' to hikta te' non pan, a tah ro ko pamëh. Ahik. A ma kum te' varih to vaman ne e Kristo to kon voh poë, ke' nö va'peh me a möm, pare' va'aus a möm pa he' a moni'. Emöm to nonok nem a kiu va'ih marën a kë a ëhnan e Sunön, me emöm se vataare a napan o kokoman pemöm, to takuin rakah e non pa nok a kiu va'aus. ²⁰ Emöm to hikta iu nem ta pah te' se nok ta soe hat, suk a ö nemöm to matop va nem a ma he' peo poë varih, no a napan to he'. Ke' a pusun in a ö nemöm to nö va'peh suk me nös e

kea pamëh. ²¹ Ea to pupunö' vëhva' rakah e no pa nok a taate' taeah to te' totoopin non, ne Sunön to iu non, me a taate' taeah no a napan to koman ne pan, e' a taate' totoopin.

²² Emöm me to vanö em nös pe meh kea pea, ke' nö va'peh me en nös pa meh pöök. A ma poen peo rakah nemöm to pupunö' nem eah pa nok a ma vu kiu. Pamöm inan eah to eh rakah e non pa nok a ma kiu poë varih. E' to nat rakah e non pan, eöm se nonok varoe kov e nem pa taate' va'aus. Ivëh, ne' to te' suk rakah me non o iu apuh va pa nok a kiu pamëh.

²³ Eöm to nat vavih voh em pe Taëtus, e' e vamomhë peö', pare' kiu va'peh me a non neo' pa va'aus a neöm. Ka manih pa meh poa kea pemöm poë varih, nöm se nat va nem manih pan, ee a poa te' kiu no a ma kum te' varih to vaman ne e Kristo to vanö nös raoe. Kee kë rakah e ne pa ëhnan e Kristo manih pa ma kiu nee to nonok ne pon. ²⁴ Ivëh, kôm se vataare rakah oman va pa taate' iu te' peöm manih pa ma te' poë varih. Me a pusun in ataeah nemöm to vaeö suk nem a ma tah ne eöm to nonok nem. Ivëh, ka napan va pa ma kum te' varih to vaman ne Kristo, sih nat rakah in a taate' vih peöm.

9

A Napan Va Körin Se Va'aus A Napan Varih To Vaman Ne E Sosoenën

¹ Eöm to nat vahik voh em po he' vih vëh nemöm to ununun voh, marën a va'aus a napan pe Sosoenën varih to te' ne pa muhin vëh Jiutia'. Ivëh, nö' hikta se kiun suk no' to kiun rë, marën a soe vanat a neöm a tah pamëh. ² Eö' to nat rakah e no' pa ma kokoman peöm to takuin rakah ee pa he' o va'aus peöm manih po upöm te'. Ka ma tamöaan rakah nö' to këëkë no' a ma ëhnëeneöm manih pa matëëra napan va Mësadonia'. Eö' to sosoe va i no' raoe manih pan, "O kirismas vöh to hik, no a napan va Akaëa' to vamatop voh ee pa nok a kiu va pa ununun a moni'." Ko poen no a napan va Mësadonia' to pënton a soe va pa ö nöm to iu rakah e nem pa nok a kiu va pa he' a ma moeh tah, a tah pamëh to kunkuin rakah en pa ma kokoman pa nap peo va

Mësadonia', kee vamatop me ee pa he' a ma te' he' pee. ³ Ivëhkëk, eö' to hikta iu no' a soe va pa ö nemöm to kë nem a ëhnëeneöm, se' tavus vamanih po vaato akuk. Ivëh, kö' iu no' pan, eöm se te' vamatop tamöaan nem pa he' ataeah, vamanih pa ö nö' to soe vavoh ke raoe. Ke' a tah pamëh, nö' to kokoman no', parö' vanö nös a poa kea pea poë varih, kee nö nös manem peöm. ⁴ Emöm to vaman rakah va e nem manih pan, eöm to te' vamatop e nem pa he' ta ma tah. Ivëhkëk, eö' to koman no' pan, e' to hat non pa ta ma pah te' va Mësadonia' se keh nö va'peh me a nös neo', pare taum vamanih pan, eöm to hikta vamatop avoe' nem a he' ta ma tah. Emöm se hara' vapoet suk em pa tah pamëh, eöm me se hara' vapoet em. ⁵ Ivëh, nö' to koman suk no' a hi a ma kea pea, pan ee se vovoh ka nös neo' manem peöm. Ko va'aus a neöm kôm vamatop a ma he' poë varih, nöm to soe pan, eöm se vanö na manuh pa napan va Jiutia'. Ko poen nö' se keh suk nös, ka napan varih to nö va'peh me a nös neo' to antoen e ne pa nat vamanih pan, eöm koman to kehkeh he' nem a moni' pamëh. Ke' to hikta te' non pan, emöm to totoon a no neöm pa he' a ma moni' peöm.

⁶ Eöm se koman hah na a soe va'ih, A pah te' to po'po' a ma si' voa' tah ënëen to hikta te' peo ne, a te' pamëh to hikta antoen non a kon ta ma taëen peo. Ivëhkëk a te' vëh to po'po' a voa' peo, e' se kon oah en pa taëen peo. ⁷ Ivëh, ke eöm papaeh, eöm se kokoman vavih momöaan voh, manih pa ma kupu peöm pataeah nöm to kehkeh he' nem. Pe' to hat non pa ö nöm se hara' vapunis suk nem a tah pamëh, me e' to hat non pa ö nöm se koman nem pan, a napan to toon a neöm pa he' a tah. E Sosoenën to iu rakah non sih a te' vëh to hara' vaeö rakah non, pare' he' o he' pe'. ⁸ E Sosoenën to antoen e non pa he' oah a neöm a ma vu tah peo vihvih to antoen ne a va'aus a iho' peöm. Kôm vaneah rakah e nem pa ma moeh tah peo to antoen e ne pa nok a kiu vih, marën a va'aus o upöm te'. ⁹ O Puk pe Sosoenën to soe suk non a taate' pamëh to te' va non manih pan,

"O te' varih to vavatet ne o iu pe Sosoenën, to he' oah a ma tah pee manih pa nap

arus.

Ka ma taate' totoopin pee, na to hikta se vanun no. *Sng 112:9*

¹⁰ E Sosenen koman to he'he' non a voa' manih pa te' nepnep voa', me a taëen no a napan se ëen. Ke' te' akuk va kov e non manih pan, e Sosenen se he' en peöm pa ma tah, kôm ôt onöt rakah em, paröm onöt rakah e nem pa va'aus o upöm te' pe Sosenen. Ivêh, ka taate' vih peöm se pu va'puh oah en manih pa ma komëneöm, vamanih pa te' to nep a ma voa' tah ënëen pa rak pe', ko vasuksuk no a nep taëen pe' to pah voa' suntan en. ¹¹ E Sosenen se he' en peöm pa ma moeh tah peo, kôm ôt onöt rakah em, paröm iu he' pet e nem po upöm te' pa ta ma te' tah. Ka ma he' peöm to koe ke ma' manih pemöm, pare nok a nap peo, kee soe vavihvih kee na pe Sosenen. ¹² Ivêh, ka kiu vêh nôm to nok se va'aus en pa napan pe Sosenen, kee hikta onöt ne a kökööt hah pa ta meh taeah. Me a taate' pamêh se nok a napan, kee soe vavihvih oah kee na pe Sosenen. ¹³ Ka kiu nôm to nok manih pa va'aus a napan, se vataare en pa taate' vaman peöm. A nap peo rakah se kê ne a êhnan e Sosenen, suk ataeah, ee se ep a ma tah peo nôm se he' raeo me ro upöm te', me eöm to pënton voh em pa Soe Vih pe Kristo. A Soe Vih pamêh, ne eöm to soe voh pan, eöm to vaman em pe'. ¹⁴ Ee se nat va e ne manih pan, o ururuan apuh ne Sosenen to he' a neöm. Ivêh, nee to iu suk ne a te' va'peh me a no neöm pa tëem nee to hinhin ne. ¹⁵ O he' vih vêh ne Sosenen to he' voh a ra, e' to apuh oah e non pa ma meh tah, ea to hikta onöt no a vatvus vahik a ma soe va po he' vih pamêh. Ivêh, ke ea se soe vavihvih e Sosenen, suk o he' vih pe'.

10

E Pöl To Piun A Soe Pa Napan To Kehkeh Vöknah Ne A Kiu Pe'

¹ Eö' e Pöl, eö' to ihi vakis rakah e no' peöm. Eö' a te' no a ma meh te' to sosoe ne sih pan, o poen ne eö' to te' va'peh me a no' neöm, eö' to vöknah hah a no'. Ivêhkêk, o poen nö' to te' varo kêh a no ma' neöm, eö' to he'he' no' sih a soe eh manih po kiun nö' to kiun. Eö' to kehkeh vataare no' a taate' tö manih peöm, ko tooto amamot ke no' peöm. Vamanih pa ö ne Kristo to nok

va voh. ² Eö' to sosoe vakis rakah va ke no' peöm manih pan, eöm se te' vamatop nem. Eö' tome' nö nös peöm ko he' a neöm ta ma soe kikis pö nö' se te' va'peh me a no' neöm. Eö' to koman e no' pan, eö' to onöt e no' pa he' a soe kikis peö' manih pa napan varih to koman ne pan, emöm to vavatet nem sih a ma taate' va po oeh vêh. ³ Oman, ea to te' no manih po oeh vêh, ivêhkêk, ea to hikta vavapus va no manih pa napan va po oeh vêh. ⁴ Emöm to hikta vavapus me nem a ma tah vavapus va po oeh vêh. Ahik. Emöm to ôt nem a ma tah vavapus to te' me ne o kikis pe Sosenen, pare antoen e ne pa mirö' a kiikin eh va pa ma taate' hat va po oeh vêh. Emöm to kehkeh vöknah rakah nem a ma vu kokoman pa napan, ⁵ me a ma soe piuk varih to susunpip ne a hanan no a napan to kehkeh nat vavih koe ne e Sosenen. Emöm me to susunpip e nem pa ma kokoman pa napan varih to vakihat me ne e Kristo, kee sih panih a ma kokoman pee, ko suk o iu pe Kristo. ⁶ Emöm to anoeh ro a no neöm, pan eöm se keh vataare em pemöm, pan eöm to iu vatet e nem pa ma soe kurus pe Kristo, a, emöm me to te' vamatop rakah e nem pa vakmis a napan varih o vatösoe.

⁷ Eöm se kiiki vavih pa ma tah varih nôm to ep in pa matëeneöm. Eöm se keh koman nem pan, eöm a napan vaman pe Kristo, a, eöm se kokoman vavih, paröm koman vamanih pan, emöm me a napan pe Kristo, pamöm te' va e nem manih peöm. ⁸ E' oman rakah, emöm to kê koman hah a nem, suk a tasun ne Sunön pea to he' voh a möm, marën a nok a kiu pamêh. Ivêhkêk, a tasun pamêh to nok a neöm, ko vaman peöm kikis, pare' hikta vöknah a non neöm. Ke' a tah pamêh nö' to hikta se poet suk no' a soe va'ih nö' to nonok no'. ⁹ Ivêhkêk, eöm se nat nem koman nem pan, eö' to pupunö' e no' pa va'naöp a neöm manih pa ma kiun nö' to kinkiun ka no' nös neöm. ¹⁰ A ma pah te' to sosoe ne sih pan, "A ma kiun pe Pöl to te' me ne a ma soe apa'puh kikis, pare tanih va'puh oah. Ivêhkêk, o poen ne' to te' non manih pea, pare' vavaato me a rora, ka ep no eah to hikta te' eh non. Me e' to hikta nat vavih non pa taate' va pa vatvus a soe." ¹¹ O te' varih to nonok ne a ma soe to matan va ne manih, ee se nat va ne manih

pan, emöm to hikta te' va'peh me nem a neöm manem kuru. Ivëh, nemöm to soe suk nös a tah pamëh manih pa ma kiun pemöm. Ivëhkëk, o poen nemöm se te' va'peh me a no neöm manem, emöm se vatvus em papaeh a tasun, nemöm to vavatvus voh nem manih pa ma kiun pemöm.

¹² Emöm to hikta onöt nem a vatoe hah em me ro te' varih to hara' ne pan, ee ro te' susunön, pare këëkë koman hah a nee. Ahik. O te' poë varih to vatoe koman hah a ne pa ma taate' koman pee, pare kiiki koman hah a ne pa ma taate' koman pee. O te' to nonok ne a ma taate' poë varih to te' va ne manih, po te' o pöh papön. ¹³ Ivëhkëk, emöm to hikta onöt nem a kë koman hah em, suk a ma tah to te' tavus këh ne a kiu nemöm to kon voh, ko nonok nem. Ahik. Emöm se kë koman varoe hah a nem, suk a ma kiu ne Sosenën to kon voh, pare' he' a möm, kemöm nonok nem manih po upöm te', me manih peöm. ¹⁴ E Sosenën to vaho' voh en peöm paan a tasun, me a kiu ne' to he' voh a möm. Ivëh, kemöm hikta se oah nem a ö ne' to soe vavoh ka möm, pan emöm se kikiu aton nem pa vatvus a Soe Vih vëh to soe suk non e Kristo. Kemöm koman ivarih, to vatvus momoan voh ka neöm a napan va Körin a Soe Vih pamëh. ¹⁵ Emöm to hikta apa'pon nem o pan pemöm, pamöm kë koman hah a nem, suk a ma kiu no upöm te' to nonok voh ne. Ahik. Emöm to kehkeh nok varoe ko nem a ma kiu varih ne Sosenën to he' voh a möm, pan emöm se nonok nem, köm se ep, ko vaman peöm pu vakis ma'. Köm sih va'aus a kiu nemöm to nonok nem, ke' tavus va'puh manih topnineöm. ¹⁶ Kemöm antoen me e nem pa vatvus a Soe Vih manuh pa ma vöön varih to te' oah ne na a vöön apuh peöm. Pamöm hikta iu kë koman hah a nem, suk a ma kiu no upöm te' to nok voh manih pa ma ö muhin po upöm te'. ¹⁷ Suk ataeah, a soe to te' non komön o Puk pe Sosenën to soe va non manih pan,

“A te' se keh iu kë koman hah a non,
e' se kë varoe non a ehnan e Sunön,
suk a ma tah ne' to nonok non.” *Jer*
9:24

¹⁸ Ea to nat e no, pa te' vëh to hara' vaeö non sih, pare' kë koman hah a non, e' a te' pamëh, to hikta te' non to ehnan manih

pa matan e Sosenën. Ivëhkëk, e Sosenën se keh kë non a ehnan ta pah te', a, a te' ko pamëh, to te' me non o ehnan manih pa matan e Sosenën.

11

A Taate' Pe Pöl To Hikta Vatoe Me Non A Taate' Po Te' Varih To Pikpiuk Ne Pan Ee O Aposol

¹ Eö' to iu no' pan, eöm se vaonöt ka neo', kö' nok a si' soe nun peö' marën a kë koman hah ö', ivëhkëk, eöm to nok vavoh em nën. ² E Sosenën to te' me non a taate' puhio' pe', pan ea a napan kurus se te' no o te' ne' to vaneah non. Ka manih pa taate' puhio' pamëh, nö' to iu me no' pan, eöm me se vatet vavoh a taate' pe Kristo. Ke eö' koman to kon voh eo' peöm, ko he' eo' peöm pe', ke' tavus va en manih pe voe koman peöm. Eö' to he' a neöm e Kristo vamanih peö' to me ka nös neöm a koa' mon sepe' vivihan manuh pa te' seka' vëh ne' to kehkeh me non. ³ Ivëhkëk, eö' to koman avoe' e no' pa kuru' vëh to piuk voh e Iv pa taate' piuk pe'. Ivëh, nö' to nanaöp suk no' pan, a paeh a taate' avoe' pamëh to me' tavus me en manih peöm. Ka ma kokoman peöm nun, köm këh em pa taate' te' vavivihan me a taate' vatet e Kristo. ⁴ Eö' nanaöp suk no' ataeah, eö' to nat e no' peöm to te' vamatop ro ko nem a tēnan a soe po upöm te' varih to se nö ma' peöm. Pare vavatvus ne a soe va pe Ieesu' vëh, to hikta vatoe me non a te' Ieesu' vëh, nemöm to vavatvus nem a soe va pe'. Ka manih pa taate' pamëh nöm to kon suk voh a meh tuvuh ke, to hikta te' va non manih pa Tuvuh Vasio' vëh nöm to kon moan voh. Paröm tētēnan vi nem a soe vih to hikta te' non pan a Soe Vih pe Ieesu' Kristo vëh nemöm to vavatvus nem sih manih peöm.

⁵ Eö' to hikta koman no' pan, “o aposol apa'puh” peöm poë varih, to vih oah e ne peö'. ⁶ Eö' to hikta nat vavoh pö' no' pa taate' va pa vatvus a soe. Ivëhkëk, eö' to nat vavoh e no' pa pusun in a soe nö' to vavatvus tamooan no' sih. Manih pa ma taate' kurus me pa ma poen kurus, nemöm to vataare e nem peöm po nat pamëh.

⁷ Eöm to nat e nem, eö' to vavaasis voh a no' neöm a Soe Vih pe Sosenën parö'

hikta hinhin voen a no' neöm. Ahik. Eö' to vöknah koman hah a no', marën a kë varoe a ma ëhnëeneöm. Eöm koman va nem nih pa ö nö' to nonok va no' manih, Eöm koman kës nem pan eö' to nonok e no' pa hat, ha? ⁸ Eö' to kokon moni' no' sih manih pa ma meh kum te' varih to vaman ne sih e Kristo, eö' to kon a moni' pamëh, marën a va'aus koman hah ö', ko kikiu no' topnineöm. ⁹ Ko poen nö' to te' va'peh me voh a no' neöm manih Körin, parö' kökööt no' pa taeah nö' to iu no', eö' to hikta he' punis ta pah te' oete', ke', ta pah köövo manih peöm. Ahik. A kën kea varih to vaman ne e Kristo manih pa muhin va Mësadonia' to nö ma' manih Körin, pare tavus ma', ko va'aus ee peö' pa taeah nö' to kökööt no', parö' iu no'. Eö' to hikta koman vakis no', a he' punis a neöm manih pa matop ka neö'. Ivëh, nö' to vatet tamoaan suk no' o kokoman pamëh. ¹⁰ Eö' to soe vamanih, suk a soe man pe Kristo to te' tamoaan non sih manih pa komaneo'. Ivëh, kö' se soe vamaman rakah va eo' manih pan, "Manih Akaëa', no ahik ta pah te' to onöt non a sunpip a neo' pa kë a ëhnaneo', suk eö' to koe voh eo' pa ö nöm se matop ka no neo'." ¹¹ Vahvanih kö' nonok va no' manih? Eöm koman kës nem pan eö' to hikta iu a no' neöm? Ahik rakah. E Sosenën to nat rakah e non peö' to iu e no' peöm.

¹² Ivëh, kö' se nonok avoe' e no' pataeah nö' to nonok no' kuru. Suk a taeah, eö' to kehkeh sunpip no' a napan varih to kë koman ne a ëhnëere, suk a ma kiu nee to nonok ne. Ee to sosoe ne pan, a kiu nee to kë suk ne a ëhnëere to vatoe me e non pa te' kiu nemöm to nonok nem. ¹³ O te' poë varih to hikta te' ne o aposol vamaman, me ra nap kiu vamaman, ee ro te' pikpiuk. Ee to panih a taate' pee, pan a napan se ep ne, pare koman ne pan ee o aposol vamaman pe Kristo. ¹⁴ Ka taate' nee to nonok ne to hikta vatoksean a rora. Ea to nat vavih rakah e no, e susun po ora' hat koman to antoen e non pa panih hah ea, pare' matan va e non manih pa ankerö' va po maaka, ka napan ep ne poë, ko koman ne pan, e' a ankerö' pe Sosenën. ¹⁵ Ivëh, ka tah pamëh to hikta se vatoksean a rora, pa ö no a nap kiu pe susun po ora' hat to panih a ma taate' pee, pare kikiu va ne manih pa ö

no a napan varih to nonok ne a ma taate' totoopin to kikiu va ne. Ivëhkëk, amot ne Sosenën se kiiki en pa ma taate' pee, kee kon kamis suk ee pa ma taate' taneah nee to nonok ne.

E Pöl To Hutët A Ma Punis To Tavus Poan Pö Ne' To Nonok Non A Kiu Aposol

¹⁶ Eö' to soe ke voh eo' peöm pan, a hikta pah te' se koman non pan eö' a papön. Ivëhkëk, eöm se keh koman va e nem peö' nën, öt va ka neo' manih pa ö neöm to öt va in a te' papön. Paröm koe ka neo', kö' kë vatam koman hah ö'. ¹⁷ O poen nö' to kë koman hah a no', eö' to hara' koman no' pan, a pop peö' to vih. Ivëhkëk, eö' to hikta toto va no' manih pa ö ne Sunön to iu va non. Ahik. Eö' to toto va e no' manih pa te' papön. ¹⁸ A nap peo va po oeh vëh to kë koman hah a ne suk a ma pop pee to vihvih. Ivëh, ke eö' me se kë koman hah me eo' pa te' ëhnaneo'. ¹⁹ Ke eöm varih a napan to te' me nem a ma nat apa'puh, me a ma kokoman vih natsean. Ivëh, neöm to iu suk nem a soe vaonöt o te' papön, kee soe ka neöm a ma soe nun pee. ²⁰ Oman rakah, ta pah te' se keh rëh a neöm köm nö ko kiu akuk nem manih pe', ke' kon vahik en pa ma tah peöm, me e' se piuk ka neöm, pare' vakëen pet en peöm. Ko te'te' vasusunön e non peöm, pare' tatapan en pa ma matëeneöm, köm ep akuk e nem pe', ke' nonok suk e non po iu koman pe'. ²¹ Varenan rakah, pemöm to hikta te' eh nem, pa nok a ma taate' poë varih manem peöm. Eö' to te' poet rakah e no' pa soe tavus a hat pemöm manih peöm.

Ivëhkëk, e' se keh te' non e retereh to eh onöt ne a kë koman hah rea. A, eö' me se eh onöt me e no' pa kë koman hah ö'. Varenan rakah, eö' to vavaato va e no' manih pa te' papön. ²² Ee to koman ne sih pan, ee varoe a ma to Jiu'. Ivëhkëk, eo' me a to Jiu'. Me ee to koman ne pan, ee varoe a napan va Israël. Ivëhkëk, eö' me a to Israël. Ee me to koman ne pan, ee varoe o pus koa' pe Abraham. Ivëhkëk, eö' me e koa' pe Abraham. ²³ Ee kës a nap kiu pe Kristo, ha? Eö' to onoah e no' pee pa nok a kiu pe'. Ivëhkëk, eö' to toto va e no' manih pa te' papön. Eö' to kikiu vëhva' oah rakah e no' pee. A ma poen peo no a napan to vaho'

ee peö' pa nohnoh. Ivëhkëk, a ma si' poen keok nee to vaho' rapoë pa nohnoh. Kö' hikta antoen no' a ëh a tovih rëp no a napan to rëp a neo' po uris rëprëp te'. Eö' me to antoen e no' pa ëh a tovih rëp no a napan to rëp raoe. Ka ma poen peo nö' to vatët rakah eo' pa mët. ²⁴ A ma to Jiu' to rëp a neo' pa 39 rëp po uris rëprëp te', ee to nok va ka neo' nën pa tönim tëem vakëkëh. ²⁵ A kukön tëem vakëkëh nee to rëp a neo' po opë'. Ko pöh poen nee to tösvös ka neo', ka si' ö hat, kö' mët eo'. Ko meoh kukön poen nö' to te' no' po parö', ko parö' hat me en peö'. Ka pah popoen me a pah potan avoes va pa kukön poen poë varih, nö' to te' no' koman tahi'. ²⁶ A ma poen peo rakah nö' to nö pa ma vöön varo, ka si' ö hat kö' taum koe eo' pa punis manih ruen. Me manih pa koreera nap kakaveo, me ra kën kea koman peö' varih o Jiu', me ro te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Ka ma meh poen no upöm te' to kehkeh mirö' e ne peö' manih koman a ma vöön apa'puh, me manih pa ma muhin no a hikta te' to te' non. A si' ö hat me kö' taum eo' pa punis manih tahi'. Me manih pa koreera napan varih to pikpiuk ne sih pan ee ra napan pe Kristo. ²⁷ Eö' to nok voh a ma vu kiu to parin a hiva' rakah, parö' hikta kokoroh vavih no' pa ma poen peo. Eö' to hara' o maë, me o manoe. Ka ma poen peo nö' to hikta te' me no' ta taëen. Me eö' to hara' a tuvuh, parö' hikta te' me no' to ohop nö' se ohop pip a tuvuh manih pa sionineo'. ²⁸ E' to hikta te' non pan a ma punis varoe ko poë varih to tatavus voh ne manih peö'. Ahik. Eö' se soe me eo' pa ma meh punis to tavus voh manih peö'. A ma poen kurus nö' to te' me no' o kokoman punis va pa taate' matop vavih a ma kum te' varih to vaman ne e Kristo. ²⁹ O vaman pa ta pah te' va pa napan varih to vaman ne sih Kristo se keh tötö nö non, a, eö' me se pah hara' vasunë eo'. Ka ta pah tah hat se keh tavus manih pa ta paeh va pa napan varih to vaman ne e Kristo, ke' ku' manih pa taate' hat, a, eö' se pah heve suk rakah eo' pa tah pamëh.

³⁰ E' se keh hikta te' non ta meh hanan, nö' se kë koman hah ö', a, eö' se soe eo' pan, a ma punis varuh to tavus voh manih peö', a ma punis poë varih to vataare e ne

peö' koman to hikta te' me no' to eh. ³¹ E Sosenën, e' e Taman e Sunön pea Ieesu' Kristo. E' koman to nat e non peö', to hikta pikpiuk no'. Ivëh, ke ea se kë tamoan varoe ko no a ëhnaneah. ³² Moaan voh nö' to te' no' Damaskas, ka te' susun vëh to te' non paan a te' sunön vëh e Aretas, to vaho' en pa ma te' utut, kee ut e ne peö' manih pa ma hopa' varih to ho ne manih pa vöön apuh pamëh. Ee to kehkeh öt a no neo', to vaho' a neo' pa iuun nohnoh. ³³ Ivëhkëk, a ma vamomhë peö' to vaho' a neo' po kove, pare vökna koe ka ma' neo' po hopa' oho koe ke pa tuvuh manih po vakapkap in a vöön pamëh, kö' rusin këh eo' pa te' susun pamëh.

12

A Pah Te' To Tata Non E Sosenën, Ke Sosenën Soe Ke Poan A Ma Soe Peo

¹ Ahik hah ta meh hanan nö' to te' me no', eö' se te' avoe' e no' pa kë a ëhnaneo'. Oman! A taate' pamëh to hikta antoen non a va'aus a ra. Ivëhkëk, eö' to kehkeh soe tavus no' a ma tata peö', me a ma soe ne Sunön to vatvus ka neo'. ² Eö' to nat no', a pah te' va pa napan varih to vaman ne e Kristo, no pöh havun me ro taana' kirismas to oah voh, ne Sosenën to me peah voh a te' pamëh manuh pa vakön vöön va kin. Eö' to hikta nat no', a te' pamëh to nö me en po sionin, ke' e' to këh voh en po sionin, ke' a tuvuh varoe to nö. E Sosenën varoe to nat non a tah pamëh. ³⁻⁴ Eö' to nat va e no' manih pan, e Sosenën to me peah en pa te' pamëh manuh pa Vöön va Kin. Eö' to hikta nat no' pan, e' nö me voh en po sionin, ke' a tuvuh varoe to nö. E Sosenën varoe to nat non a tah pamëh. Ka manuh pa Vöön va Kin ne' to pënton a soe no a hikta te' to antoen non a vatvus vamaaka a soe pamëh pa rivoneah, pare' suupon rakah me e non pa te' pa vatvus a soe pamëh. ⁵ Eö' to kehkeh kë rakah e no' pa ëhnan a te' pamëh. Ivëhkëk, eö' to hikta iu kë koman hah a no'. Eö' to antoen varoe no' a kë a ëhnaneo', suk a ma tah to vataare ne, a ö nö' to hikta te' me no' to kikis. ⁶ Ivëhkëk, eö' se keh koman no' a kë koman hah a ëhnaneo', parö' hikta se te' no' pan eö' a te' papön. Suk ataeah, eö' to vavatvus vavi' e no' sih pa soe man. Ivëhkëk, eö' to hikta iu

kë koman no' a ëhnaneo', suk eö' to hikta iu no' a ö no a napan se koman vapeah ka no neo'. Ee se inan voh pa taate' nö' to nonok no', pare tēnan a soe nö' to vavatus no', ka ma tah poë varih se vataare non raeo o to'to' peö', kee sih koman po' ne a ëhnaneo'.

A Tah To Te' Va Non Manih Pa Tah To'to' To Mirö' A Sionin E Pöl

⁷ E Sosenēn to vataare voh a neo' a ma tah vihvih rakah. Ivëhkëk, e' to hikta iu non a ö nö' se kokoman vörep no' a ma tah poë varih. Parö' vaeö suk no' a taate' peö'. Ivëh, ke' vanö ma' a tah to te' va non manih pa tah to'to', ko rukruk non a sionineo'. Ka tah pamëh, e' a te' te'te' soe pe susun po ora' hat, e' to nö ma' to rukruk vakmis e non peö', me e' to vöknah rakah en peö', kö' hikta onöt no' a hara' vaeö, ko kë koman hah ö'. ⁸ A kukön tēem rakah nö' to hinhin no' e Topoan, pan e' se vahik këh a neo' pa tah pamëh. ⁹ Ivëhkëk, e Topoan to soe va ka neo' manih pan, "Ahik. Suk ataeah, o ururuan peö' to onöt rakah e non pēn. Pa tēem nēn to hikta te' eh nom, o kikis peö' to tavus vamaaka rakah en manih pēn." Ivëh, kö' te' vaeö rakah e no' pa ö nö' to hikta te' me no' to kikis to kë hah ö', suk a sunē koman peö'. Ivëh, no kikis pe Kristo se te' suk non manih peö'.

¹⁰ Ivëh, ka kiu nö' to nonok ke no' na e Kristo, no a ma vu punis se taum suk a neo', kö' taum vëhva' eo'. O te' se mirö' a neo' ko hinēn a neo', ko vakmis ee peö'. Ko poen nö' to hara' vasunē no', o kokoman peö' to te' vavih e non. Suk a taeah, o poen nö' to hikta te' me no' o kikis, e' o poen ko pamëh nö' to hara' vaeh rakah eo'.

E Pöl To Iu Vaeh Non O Vaman Pa Napan Va Kōrin

¹¹ Ka soe nö' to sosoe no', e' a soe pa te' papön. Ivëhkëk, eöm koman to kunkuin o kokoman peö', kö' nok eo' pa soe va'ih. Eöm ivarivih, to onöt nem a soe tavus a ma taate' vih peö'. Ivëhkëk eöm to hikta nok va voh nēn. Oman, eö' a si' tah akuk, ivëhkëk, eö' to hikta te' voh no' paan o "Aposol apa'puh" peöm. ¹² O poen nö' to te' va'peh me voh a no' neöm, parö' nonok no' a ma moeh tah to vataare a non neöm pan, eö' a aposol vamaman. O vu punis to tavus manih peö', kö' sun vakis e no'. Ka manih pa taate'

pamëh, no a ma vu tah vatoksean, me a ma vu vëknöm, me a ma meh vu kikis apuh to tavus voh topnineöm. Ka ma tah poë varih to tatanok ne, pare vataare a non neöm pan, eö' to nonok no' a ma kiu pe Sosenēn. ¹³ Eö' to nok voh a paeh a taate' manih peöm to vatoe me e non pa taate' nö' to nok voh manih pa ma meh kum napan varih to vaman ne e Ieesu'. E' to te' non a pah tah ro to hikta vatoe non nö' to nok voh manih peöm. Eö' to hikta kon akuk a moni' peöm, marēn a nok a kiu pe Sosenēn. E' a hat pö' peö' ipamëh. E' se keh te' va non nēn, ihan anoe këh a neo' a hat pamëh.

¹⁴ Kuru nö' to vamatop e no', pa nok nös a vakön vavih peö' manem peöm. Ka manih pa vavih pamëh, ne eö' to hikta onöt no' a he' punis a neöm. Eö' to hikta onöt no' a öt këh a neöm a ma tah peöm. Ahik. Eö' to iu varoe no' a öt a neöm. Eöm to nat vavih rakah e nem. O koa' to hikta onöt ne a ununun ta ma tah, ko he' a ma kēn tamēere me ra kēn sinēere. Ahik. A kēn taman me ra kēn sinan to te' varoe me ne a kiu pa ununun ta ma tah, pare he' a ma pus koa' pee. ¹⁵ Ivëh, kö' vaeö rakah e no' pa he' a neöm o to'to' peö', me a ma tah nö' to te' me no', marēn a va'aus a neöm. Köm se tavus a napan va po vaman. Eö' to pah iu suntan rakah e no' peöm, e' a tah pö' ko pamëh to nok a neöm, köm hikta iu vi ka no neo', ha?

¹⁶ Oman, o upöm peöm to sosoe va ne sih manih pa taate' peö' pan, eö' to hikta he' punis voh a neöm. Ivëhkëk, o upöm peöm to koman ne pan, "Eö' e Pöl to vakēen voh a neöm, ka manih pa taate' piuk peö', nö' to vaon a neöm, ko öt akuk këh a neöm a ma tah peöm." ¹⁷ Eö' piuk kēs voh a neöm, pa ö nö' to vanö voh nös a ma te' peö' manih peöm, ha? Ahik, eöm koman to nat e nem peö' to hikta nok vavoh nēn. ¹⁸ Eö' to he' kokoman voh eo' pe Taëtus, ke' nö nös peöm. Eö' to vanö va'peh me nös eah e meh kea pea. E Taëtus kēs to piuk voh ka neöm, pare' kon akuk a ma tah peöm, ha? Ahik, eöm to nat e nem, emöm to vavetet nem o pöh kokoman, me a pah taate' iu.

¹⁹ Eö' to koman no' pan, eöm to ëh vahik em pa ma soe kurus varih paröm koman nem pan, emöm to kiun, marēn a vato-toopin a soe pemöm manih pa matēeneöm.

Ivëhkëk, ahik. Emöm to te' e nem a napan pe Kristo, pamöm nonok nem a ma soe varih pa matan e Sosenën. Eöm a ma vamomhë rakah peö', emöm to nonok nem a ma moeh tah kurus poë varih, marën a vakikis o vaman peöm. ²⁰ Eö' to nanaöp e no' pan, eö' tome' nö nös peöm, parö' taum a neöm to hikta te' va nem manih pa ö nö' to iu va no'. Eöm me tome' ep ka no neo' to hikta te' va no' manih pa ö nöm to iu ep va ka no neo'. Eö' to nanaöp me e no' pa ep ka neöm to te' nem manih pa taate' vaheheve, me a taate' puhio', me a taate' heve, me a taate' va okoek a meh te', me a taate' vasoe vahat, me a taate' vasoe tonun a meh, me a taate' kë koman hah aa, me a taate' mirö' a kiu. ²¹ E' to hat non peö' se nö nös peöm ke Sosenën peö' vapoet a neo' manih pa matëeneöm. Eö' se pah tamak eo' pa ö nö' se ep a nap peo varih to nonok voh ne a ma taate' hat poë varih, pare hikta panih a ma taate' pee, ko he' tonun a ma taate' varih, a taate' te'te'vaasi', me a ma taate' hat vapoet varih nee to nonok voh ne.

13

A Napan Va Körin Se Ut Vavih Ne Po Vaman Pee

¹ Kuru e' a vakön tääm peö' pa nö nös manem peöm.

O Puk pe Sosenën to soe va non manih pan,

“A poa te', ke' a kukön te' se keh soe tavus a ö nee to ep in ta pah te' to nonok non ta hat,

a, ea to onöt e no pa vatotoopin a hat pamëh.”* *Lo 19:15*

² O vapöök tääm nö' to te' va'peh me voh a no' neöm. Parö' soe vaënpan voh eo' pa napan varih to nonok voh ne a ma taate' hat. Ka kuru va'ih nö' to te' varo këh e no' nös peöm, parö' he' nös a soe vaënpan peö' manih po upöm te' kurus. Ko poen nö' se hah nös peöm, eö' to hikta onöt no' a ep akuk o te' varih to nonok ne a taate' hat pamëh. Eö' se pah vakmis tiroë' rakah eo' pee. ³ Eöm kehkeh nat vateera' nem pan, e Ieesu' Kristo to vavaato ke non ma' manih

pa rivoneo', ke' a hik. Ka manih pa taate' pamëh, nö' to se nok köm nat vavih rakah paröm pënton vavih em pan, e Kristo hikta se vatö non pa vatotoopin a ma taate' hat peöm. Ahik. E' se vataare rakah en peöm po kikis pe'. ⁴ O pöh man rakah, moaan voh ne' to hikta te' me non o kikis, kee vahan ee pe' pa kuruse. Ivëhkëk, kuru va'ih ne' to te' to'to' ro non po kikis pe Sosenën. E' to te' man e non, pemöm to vatös me e nem pe Kristo, pamöm hikta te' me nem to kikis. Ivëhkëk, manih po kikis pe Sosenën, nemöm se te' to'to' e nem pe Kristo. Ivëh, nemöm se vatvus suk o kikis pe' pamëh topnineöm.

⁵ Eöm se epep vavih pa ma taate' peöm, ko iniinan hah em, paröm ep pan, o vaman peöm te' eh e non, ke' ahik? Eöm se nat vavih va nem manih pan, e Ieesu' Kristo to te' non manih pa ma komëneöm. E' se keh hikta te' me a non neöm. A, a ma taate' peöm to vataare e ne peöm to hikta te' me nem to vaman manih pe'. ⁶ Ivëhkëk, eö' to anoeh e no' pan, eöm se taum vamanih pan, emöm koman to nonok nem a kiu pe Kristo. ⁷ Emöm to hinhin nem na e Sosenën, pan e' se va'aus a neöm, köm nat nem nok ta hat. Emöm to hikta nonok nem o hin vëh, pan e Sosenën se vataare a neöm vamanih pan, emöm o aposol vaman. Ahik. Emöm to iu nem pan, eöm se nok varoe a taate' totoopin. E' se keh te' va non nën, a napan to antoen e ne pa koman vamanih pan, emöm kuru o aposol vaman, ke' ahik. E' a tah akuk ipamëh. ⁸ Ee to hikta onöt ne a nok ta pah tah to antoen non a vöknah a soe man. Ahik. Ea se kiu vakis varoe ko no pa va'aus pa vatvus a soe man. ⁹ Emöm o sunë pamöm te' vaeö e nem, suk eöm to hara' vaeh e nem. Kemöm hinhin nem sih e Sosenën, pan o vaman peöm a napan pe Kristo se tavus vatotoopin. ¹⁰ E Sunön to kon voh en peö', pan eö' se matop i no' a kiu pe', pare' he' en peö' pa ma kikis kurus va pa nok a kiu pamëh. Eö' to te' varo këh e no' nös peöm, parö' kiun o kiun va'ih ko vanö ka nös neöm, suk ataeah, o poen nö' se nö

* **13:1:** E Pöl to vatvus a soe ne' to kon tane' manih po Puk pe Sosenën, suk e' to iu vamaaka non a napan varih to vaman ne e Ieesu' manih Körin, pan ee to kon vahik voh ee pa soe vaënpan. A kukön te' poë varih to te' ne koman a soe va'ih, to vatoe me e ne pa kukön vavih pe Pöl ne' to nok marën a soe vaënpan a napan va Körin.

nös peöm, eö' to hikta manin no' a soe ka neöm ta soe eh va pa vatotoopin a ma taate' peöm. E Sunön to he' vahik voh en peö' pa kiu va'ih, pan eö' se vakikis o vaman peöm, e' to hikta he' a neo' a kiu va'ih pan eö' se mimirö' a no' neöm. Ahik.

E Pöl To Soe Ataaton Ke Ra Napan Va Körin

¹¹ Kën kea me ra kën vamen, eö' se soe ataaton keo' peöm, parö' nö eo'. Köm kiu vëhva' pa vatotoopin o vaman peöm, paröm pënton nem a ma soe nö' to soe ka neöm. Eöm kurus se te' me nem o pöh kokoman, me o kokoman moomo. Kuru eö' to hinhin no' e Sosenën, pan e' se te' tamooan me a no neöm, pare' he' a neöm a taate' iu te', me o kokoman moomo pe'.

¹² Manih pa taate' pea a napan pe Sosenën, eöm papaeh se he' a soe vavihvih vivihan manih pa ma meh peöm. A nap vivihan pe Sosenën to he' a nös neöm a potan avih pee.

¹³⁻¹⁴ Eö' to hinhin me no' pan, o he' vih pe Sunön pea e Ieesu' Kristo, me o ururuan pe Sosenën, va'peh me a Tuvuh Vasio' se nok a neöm, köm te' vapöh kokoman nem.

GALESIA'

Galasia' to te' non a ma vu kum napan va po vaman. Ivèh, ke Pöl kiun o kiun va'ih ko vanö na pee. E Pöl koman to nö voh en pa ma vöön pee manih Galasia', pare' vavatus e non pa Soe Vih va pe Ieesu' nèn. Ivèh, ka ma kum te' va po vaman poë varih tavus ee nèn.

A napan va po vaman varih Galasia', to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ke Pöl vatvus ke raoe a soe ko soe pan, 'O vaman varoe ko peöm manih pe Ieesu' ke Sosenen se nok a neöm, köm tavus o te' totoopin manih po epep pe!' Vasuksuk no a ma pah to Jiu' to nö ma' ko sosoe vahat e ne po vavaasis pe Pöl, pare sosoe ne pan, 'E' to vih non pa ö no a napan va po vaman se vavates ne o Vavaasis pe Mosës, ka manih pa ma taate' poë varih, ea se tavus ee o te' totoopin manih pa matan e Sosenen.' Ee to vasosöe suk me e ne pa pah taate' manih po vavaasis pe Mosës, a taate' va pa pe a ö kokoaan.

E Pöl to pènton o vavaasis pee, ko pah heve rakah en, ivèh, ke' soe en pan, 'Ea se keh tavus ee o te' totoopin manih po epep pe Sosenen, pa ö ne ea to vavates no o Vavaasis pe Mosës, ivèh, ka mèt pe Ieesu' suk a ihan anoe a ma hat pea, e' a tah akuk, me e' to hikta te' non ta pusuneah.' Manih po kiun vèh e Pöl to pah soe vövöknah en pa napan va Galasia'. E Pöl to iu non pan, a napan va po vaman se koe a vatet o tövavaasis pikpiuk, pare hah ma', ko vatet a taate' man pe Ieesu'.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan.

A potan avih, me a ma kokoman man to vavaato suk ne a Soe Vih. 1:1-10

E Pöl to vaato suk a ö ne' to tavus aposol. 1:11-24; 2:1-21

E Sosenen se nok a ra, ka tavus a napan pe' manih po vaman pea, ka hik manih pa taate' vatet o vavaasis pe Mosës. 3:1-29; 4:1-31

E Kristo to pure' a ra ka te' taihan kèh no a hat vèh to matop voh a rora pan, ea se nonok no a ma tah no a Tuvuh Vasio' to iu non. 5:1-26; 6:1-10

A soe ataaton pe', me a soe vamaaka in a ma pus kokoman apa'puh pe'. 6:11-18

E Sosenen Koman To Kon Voh E Pöl Pa Nok A Kiu Aposol

¹ Eö' e Pöl, ahik voh ta pah te' to kon voh a neo' pa nok a kiu aposol, ahik. Eö' to kon koe ke voh in a kiu pamèh manih pa koren e Ieesu' Kristo, pen Tamaneah Sosenen vèh, to kunquin tane' hah voh poan manih pa mèt. ² Eö' me ra kèn kea pea, varih to te' va'peh me a ne neo', emöm to kiun o kiun va'ih, ko vanö ka nös neöm o vaeö pemöm manih peöm a napan varih to te' nem pa ma kum te' varih to vaman ne e Ieesu', manem pa muhin va Galesia'.

³ Eö' to hinhin no' na e Sosenen pen e Sunön pea Ieesu' Kristo, pan ee se vih rakah ka ne neöm, pare he' a neöm a taate' moomo, köm te' vakamö' nem. ⁴ E Ieesu' Kristo to vatet rakah voh o iu pe Tamaara Sosenen, pare' he' o to'to' pe', ka napan varih to hat ov i ne poë ip vamèt poë, ke' mèt ovin a hehe hah a ra pa ma taate' hat va po oeh vèh. ⁵ Ivèh, na se kë tamoan suk no a èhnan e Sosenen. Oman.

A Pah Soe Vih Ro Kuru Pe Sosenen To Te' Non

⁶ Eö' to töhkak in a taate' nöm to nok hah. E Sosenen to vaeo koe voh ka neöm po ururuan pe Kristo, pan eöm se tavus a napan pe'. Ivèhkèk, eöm to tarih ke vèvèhö' rakah kèh em po vakamö', me a taate' ihan anoe in a hat no upöm te' to nok manih peöm. Ko vatet em po vavaasis to hikta vatoe me non a Soe Vih. ⁷ Oman rakah, ahik to meoh vavaasis va pa Soe Vih to te' non, ivèhkèk, o upöm te' to kehkeh vanun e ne peöm. Ee to kehkeh panih e ne pa Soe Vih pe Ieesu' Kristo, nemöm to vavaasis voh a neöm. ⁸ Emöm to vavaasis e nem peöm pa Soe Vih pe Ieesu' Kristo. Ivèh, kemöm koman, ke' ro ankerö' va pa vöön va kin se keh vavaasis a no neöm ta meh soe vih, to hikta te' va non manih pa te' Soe Vih vèh, nemöm to vavaasis moaan voh a no neöm, a, eö' to hinhin no' e Sosenen, pan e' se vakmis a möm manih po sura' èsès tamoan. ⁹ Moaan voh nemöm to soe ke voh em peöm pa soe va'ih, ka kuru va'ih nö' se soe hah keö' peöm pa soe pamèh. Ka soe pamèh to te' va non manih pan, ta pah te' se

keh vavaasis a non neöm ta Soe Vih, ka Soe Vih pamëh se keh hikta te' vanon manih pa te' Soe Vih vëh nöm to pënton voh manih pemöm, a, eöm se nat va em manih pan, a te' pamëh to kon en po kamis apuh manuh po sura' ësës tamoan.

¹⁰ Eöm koman va nem nih pa soe nö' to vavatvus no'? Eöm kës to koman va nem manih pan, eö' to kehkeh no' a napan se vaeö ka neo'? Ahik, eö' se vavaeö e Sosenën. Eöm koman nem pan, eö' to kehkeh vamanman no' a napan, ha? Eö' se keh kikis avoe' e no' pa vamanman a napan, a, eö' hikta onöt no' a tavus e vatomhë pe Ieesu' Kristo.

O Vahutët Va Pa Ö ne Pöl To Tavus Aposol Vavoh

¹¹ Kën kea peö', eöm se inan vavih rakah va nem manih pan, a Soe Vih va'ih nö' to vavaasis a no' neöm sih, no a hikta te' to nok voh. ¹² A Soe Vih pamëh no a hikta pah te' to he' voh a neo', ke', to vavaasis voh a neo' kö' vavaasis no', ahik, e Ieesu' Kristo koman voh ivëh, to vataare a neo' pa Soe Vih pamëh.

¹³ Eöm to tēnan vahik voh em pa ma taate' moaan peö'. Eö' a te' to vavatet voh no' o vaman po Jiu'. Eö' to hat rakah voh ke no' po kum te' varih to vaman ne e Ieesu', parö' kehkeh mirö' vahik voh e no' po kum pamëh. ¹⁴ Eö' to kikis rakah voh e no' pa vatet a taate' pa kën sipuneo' varih o Jiu'. Ka taate' nö' to nonok voh no', to vataare e non peö' to te' oah e no' po upöm Jiu' seseka' to te' va ne manih peö'.

¹⁵⁻¹⁶ Ivëhkëk, e Sosenën to koman e non pa vateera' in e Koa' pe' manih peö'. E' iva'ih, o kokoman vamatop pe' manih peö', e sina' he me' avoe' voh e non pa vahuh a neo'. E' to vate' en peö', marën a vatvus a Soe Vih va pe Ieesu' manih po te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Eö' to hikta vih onöt no' pan, e Sosenën se iu a no neo', ivëhkëk, e' to iu avoe' e non peö'. Ivëh, ke' vate' en peö' pa nok a kiu pe'. E Sosenën to vateera' voh ka neo' e Koa' pe', ivëh, kö' hikta hi ta meh te', pan e' se vavaasis a neo'. ¹⁷ Eö' to hikta nö voh manuh Jerusalëm pa ep po te' varih to tavus aposol momoan voh ka neo'. Ahik, eö' to nönö nö voh no' nën, parö' te' ate' momoan no' pa moeh

upin va Arebia'. Eö' to te' no' nën, parö' hah eö' manuh pa vöön va Damaskas.

¹⁸ O kukön kirismas to oah ee, kö' nö eo' Jerusalëm pa nö nanat e Pita', kemöm te' va'peh em po havun me ro tönim poen. ¹⁹ Eö' to te' no' nën, parö' hikta ep in ta meh aposol. Eö' to ep varoe in e Jëmis kea pe Topoan. ²⁰ E Sosenën to nat e non pa ma tah nö' to kiun ka nös neöm po kiun peö', to hikta te' non o piuk. ²¹ Ko vasuksuk nö' to këh a vöön va Jerusalëm, parö' nö eo' pa poa ö muhin varih, Siria' me Silisia'. ²² Manih pa tēem pamëh, pa muhin va Jiutia' no a ma kum te' varih to vaman ne e Ieesu' Kristo, to hikta nat vi ka ne neo'. ²³ Ee to pënton varoe ne a ma soe me a taate' nö' to nonok voh no'. Moaan voh, nee to nat va ne manih pan, eö' a te' to ipip vamët voh no' raeo. Ivëhkëk, kuru nö' to vavaasis no' a Soe Vih va po vaman vëh nö' to rës voh no', parö' pupunö' no' pa mirö'. ²⁴ A ma kum te' varih to vaman ne e Ieesu' Kristo, to tēnan a soe va pa ma tah ne Sosenën to nok ke' tavus manih peö', ee to kë rakah ee pa ëhnan e Sosenën.

2

O Upöm Aposol To Vapöh Kokoman Me E Pöl

¹ O havun me ro tana' kirismas to oah ee, kö' hah eo' manuh Jerusalëm po' Banabas. Eö' to kon e Taëtus, ke' nö va'peh me en pemöm. ² Eö' to nö nën, suk e Sosenën to vataare a möm pan, eö' se nö manuh Jerusalëm, parö' vaato aven me ra napan varih to vovoh ne po vaman nën. Eö' to soe keo' po te' varih to vovoh ne manih pee pa Soe Vih vëh, nö' to vavaasis no' a napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Eö' to koman no' pan, a kiu nö' to nonok voh no', me a ma kiu nö' to nonok no' kuru, ee tome' ro akuk ee. ³ E Taëtus to te' va'peh me voh e non peö', ke'e' koman to hikta te' non pan, e' a to Jiu', ahik, e' a te' va Grik. Ivëh, nee to hikta pe suk voh a ö kokooan pe'. Ivëhkëk, a nap apa'puh varih Jerusalëm to öt va e pe' manih pa te' va po vaman to vaman non e Ieesu'. Ivëh, ka hikta soe to te' non to soe non pan, emöm se pe a ö kokooan pe. Ahik rakah! Ivëhkëk, a napan varih to vovoh ne po kum manih Jerusalëm to öt va ee pe'

manih pa te' pe Kristo, vamanih pa meh te' kikiu pee. ⁴ Oman, emöm to vavasoe suk e nem pa tah pamëh, suk ataeah, e' to te' non o te' to piuk ka möm pan, ee ra ma kea pemöm. Pare hop ma' manih po kum vahutët pemöm. Ee to aven hop ma' manih po kum pemöm. Ee to nö va ma' manih po te' epep aven. Ee to kehkeh ep ne pa vih vëh ne Ieesu' Kristo to he' a möm. E'e to iu nohnoh e ne pea manih pa ma taate' po Jiu'. Pare iu rakah ne pan, emöm se pe a ö kokoaan pe Taëtus. ⁵ Ivëhkëk, emöm to hikta vaonöt a soe pee. Ahik, emöm to iu nem pan a Soe Vih man se nat non panih. Ka soe man pamëh nemöm to vavaasis a ne neöm, pan eöm se vaman a soe pamëh, ke' te' tamoan me a non neöm.

⁶ Ka napan varih to koman ne pan, ee a nap susunön pa ma kum te' varih to vaman ne e Sosoenën, ee to hikta te' me ne ta soe vaonöt va pa vasu' pet ta meh ö soe manih pa Soe Vih man vëh, nö' to vavaasis no'. Ka manih po kokoman koman peö', me manih po iniinan pe Sosoenën, a napan kurus to vatoe e ne. ⁷ Ivëhkëk, a nap susunön poë varih to ep va e ne manih pan, e Sosoenën to ta' a neo' a vavaasis a Soe Vih pe Kristo, manih po te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Vamanih pa ö ne' to he' vavoh e Pita' a kiu va pa vatvus a Soe Vih pe Kristo, manih pa napan va Israël. ⁸ Manih po kikis pe Sosoenën ne' to he' en pe Pita' po kikis va pa nok a kiu aposol manih pa napan va Israël. E' to he' me en peö' po kikis va pa nok a kiu aposol manih topniira napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. ⁹ A napan to ep va i ne e Jëmis, pen Pita', ke Jon vamanih po te' sunön va po kum pee. Ko poen no a kukön te' poë varih to nat vahik va ee manih pan, e Sosoenën to vavih a möm pa ö ne' to he' a möm a kiu va pa vatvus a Soe Vih, pare vaöt koren me ee pemöm po' Banabas, ee to vataare ee pa napan kurus pan, ee to vaonöt ee pa kiu ne Sosoenën to he' a möm. Kee öt a möm, pare nok a möm kemöm tavus em a poa kea rakah pee. Kemöm kurus vaonöt em pa soe to soe va non manih pan, "Emöm po' Banabas se kiu nem pa vavaasis a Soe Vih manih pa napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Ke Jëmis pen Pita', ivarih se kiu ne pa vatvus a Soe

Vih manih pa napan va Israël. ¹⁰ Ka paeh ro ko a soe nee to soe ka möm, to soe va non manih pan, "Emöm to iu nem a ö nöm se nok a kiu va pa va'aus a nap arus, a nap arus poë varih to te' ne komön o kum pemöm." Moaan voh nö' to te' vaeö rakah voh e no' pa nok a kiu pamëh. Kuru me, nö' to te' eh avoe' e no' pa nok a kiu pamëh."

E Pöl To Sirö' E Pita'

¹¹ Vasuksuk ne Pita' to vos ma' manih pa vöön va Antiök, kö' ves rakah no' manih pa mataneah, parö' sisirö' no' eah. Suk ataeah, e' to nonok non a taate' to hikta te' vih non. ¹² E Pita' to vos vovoh voh manuh Antiök, pare' vavaëen me e non pa napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Ivëhkëk, e Jëmis to vanö a ma to Jiu' varih to vavetet vakis ne sih a taate' va pa pe a ö kokoaan pa te', kee nö pare tavus manuh Antiök. Ee to tavus nën, ke Pita' ep i raeo, pare' naöp ko taki këh en pa napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', pare' hikta te' va'peh hah me non raeo, pare' koe en pa vaëen me ra napan poë varih. ¹³ Ivëh, ko upöm Jiu' vatet me ee pa taate' moko' rivon pe Pita'. A taate' moko' rivon pe Pita' me ro upöm Jiu' to rëh hop pet en ma' pe Banabas.

¹⁴ Eö' to ep in a tah nee to nonok ne, to hikta vatet non a soe man va pa Soe Vih. Ivëh, kö' sun manih pa matëere parö' soe ke Pita' pan, "Pita', eën a to Jiu'. Ivëhkëk, eën to vavetet nom a taate' va pa vaëen me ra napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Vahvanih këh eh rakah ov eom pa napan poë varih, ko kehkeh e nom pee pa vatet o vavaasis pa napan va Israël?"

A Napan Varih To Vaman Ne E Ieesu', E Sosoenën Se Poka' En Pee A Nap Totoopin

¹⁵ Oman, ea ra napan va Israël, para nat vavih e no pa ma taate' pe Sosoenën. Ea to hikta tavus voh manih pa napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. A napan poë varih to hikta vavetet ne a ma taate' pe Sosoenën. Ahik rakah! ¹⁶ Ivëhkëk, ea to nat e no, pe Sosoenën to hikta koman tiroë' non o te' varih to vavetet ne sih o Vavaasis pe Mosës, ne' se poka' raeo o te' totoopin manih po epep pe', ahik, o te' varoe varih to vaman ne e Ieesu' Kristo, ne Sosoenën se poka' raeo o te' totoopin. Ea me to

vaman voh ee pe Ieesu' Kristo, suk ataeah, ea to nat e no pe' a hanan varoe pamëh ne Sosenën se poka' suk a ra a nap totoopin manih po epep pe'. Pare' hikta te' non pan, a taate' va pa vatet o Vavaasis pe Mosës. Suk ataeah, ahikta pah te' to antoen non a vatet vavih rakah o Vavaasis pe Mosës, ke Sosenën poka' poan a te' totoopin.

¹⁷ Ko poen ne ea a napan va Israël to vatet a hanan va pa vaman e Ieesu' Kristo, ea to tavus ee o te' ne Sosenën se poka' o te' totoopin manih po epep pe'. A ma pah to Jiu' to koman ne pan, ea a napan va pa nok vatëh a ma taate' hat vamanih po te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Suk ataeah, ea to hikta vavetet hah no a ma taate' po Jiu'. Ea onöt kës e no pa soe pan, e Ieesu' Kristo koman to vatvus voh a taate' hat, suk ea to hikta vavetet avoe' no a ma taate' po Jiu', ha? Ahik rakah! Ea to hikta onöt no a soe va nën. ¹⁸ Ivëhkëk, eö' se keh hah eo' manuh pa vatet o Vavaasis pe Mosës, nö' to koe voh, e' to vataare rakah e non peö' to pënton varo eo' pa vatet e Ieesu'. ¹⁹⁻²⁰ Moaan rakah voh ne eö' to punö' eo' pa vatet vavih o Vavaasis pe Mosës, suk a ö ne Sosenën se vaeö me a neo'. Ivëhkëk, ahik. Ka manih po Vavaasis pamëh, eö' to te' va e no' manih pa te' to mët voh en. Ka manih pa hanan va po vaman nö' to te' no' pa vatet o iu pe Sosenën. E' to te' va non manih pan, ee to vahan a neo' pa kuruse, kö' mët va'peh me e Ieesu' Kristo. Eö' to kon eo' po to'to' voon, parö' hikta nonok hah no' a ma tah nö' to nonok moaan voh no'. Ahik. E Ieesu' Kristo to te' to'to' tamoan non manih pa komaneo'. Ka kuru va'ih nö' to nonok no' a ma moeh tah, me a ma kiu manih po oeh vëh. Ee a ma tah nö' to nonok no' manih pa hanan va pa vaman e Koa' pe Sosenën. E' to iu rakah a non neo', pare' mët suk a neo' manih pa kuruse, e' marën a kon a tasun peö' pa mët.

²¹ Eö' to hikta iu nok no' a ö no ururuan pe Sosenën se tavus vamanih pa si' tah pinpiun. Ivëh, ko Vavaasis pe Mosës se keh antoen e non pa nok a ra, ka tavus kurus ee o te' varih ne Sosenën se poka' a ra o te' totoopin manih po epep pe', a, a mët pe Ieesu' Kristo se te' va e non manih pa tah akuk.

3

A Taate' Va Pa Vatet O Vavaasis Pe Mosës, Me A Taate' Va Po Vaman

¹ Ke eöm varih a napan va Galesia', eöm o papön rakah. Emöm to soe vamaaka rakah ke voh em peöm pa pusun in a mët pe Ieesu' Kristo manih pa kuruse. Eteh to nok a neöm, ka ma kokoman peöm nun? ² Eö' to kehkeh hi a no neöm a si' pah tah, eöm kon vah vavoh in a Tuvuh Vasio' nih? Eöm kon koe kës voh a Tuvuh Vasio' manih pa ö nöm to vavetet nem o Vavaasis pe Mosës? Ahik rakah! Eöm to kon koe a Tuvuh Vasio' manih pa ö nöm to pënton a Soe Vih paröm vaman a soe pamëh. ³ Eöm papön vahik kov em eh? Eöm to taneo voh ma' o to'to' voon peöm manih po kikis pa Tuvuh Vasio'. Vahvanih köm kehkeh vavih oah e nem po to'to' pamëh manih po kikis koman peöm? ⁴ Moaan voh no a ma punis apuh varih to tavus voh ee peöm, suk eöm to tavus o te' va po vaman. Eö' koman to hikta koman rakah no' pan, eöm se te' akuk a ma punis poë varih. ⁵ E Sosenën he' kës voh a neöm a Tuvuh Vasio', pare' nok a ma tah vatoksean manih topnineöm, suk eöm to vavetet nem o Vavaasis pe Mosës? Ahik rakah, e' to nok vavoh nën, suk eöm to pënton a Soe Vih paröm vaman a soe pamëh.

⁶ O Puk pe Sosenën to te' non a soe to soe non pan,

“E Abraham to tēnan voh a soe pe Sosenën, pare' vaman a soe pamëh.

Ivëh ne Sosenën to poka' suk voh poan a te' totoopin.” *Jen 15:6*

⁷ Ivëh, köm se nat vavih rakah va nem manih pan, o pus koa' vamaman rakah pe Abraham ivarih, o te' to tēnan a soe pe Sosenën, pare vaman ne a soe pamëh.

⁸ Moaan rakah voh ne Sosenën to nat va e non manih pan, amot ne' se poka' a napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' o te' totoopin, suk ee se vaman pet ee pa Soe Vih. Ivëh, ne Sosenën to vatvus suk voh a Soe Vih pe' manih pe Abraham. O Puk pe Sosenën to soe va non manih pan,

“Manih pën, ne Sosenën se vavih a ma napan kurus.” *Jen 12:3; 18:18; 22:18*

⁹ E Abraham to vaman voh e Sosenën, ke Sosenën vavih en pe'. Ke' te' me va e non

manih pa napan varih to te' me ne o vaman manih pe Sosoenën, e Sosoenën se tapui me en pee.

¹⁰ Ivëhkëk, e Sosoenën se vateen rakah en po te' varih to koman ne pan, a taate' va pa vatet o Vavaasis pe Mosës to antoen e non pa nok raoe, kee tavus ee o te' totoopin manih pa matan e Sosoenën. Suk ataeah, o Puk pe Sosoenën to soe va non manih pan, "Ta pah te' se keh hikta vavatet vavih non a ma soe kurus varih, to pet ne manih po Vavaasis pe Mosës, e Sosoenën se vateen rakah en pa te' pamëh pa hat.

Ke' se kon en po kamis." *Lo 27:26*

¹¹ Ka meh soe me to kiun non manih po Puk pe Sosoenën to soe non pan,

"A napan varih to vaman ne e Sosoenën, e Sosoenën se poka' en pee o te' to-toopin.

Kee se te' to'to' tamooan e ne." *Hab 2:4*
Ivëh, ka soe pamëh to vataare rakah e non pea, pa hikta pah te' to antoen non a te' to-toopin manih po epep pe Sosoenën, pö ne' se vavatet vavi' non o Vavaasis pe Mosës.

¹² Ivëhkëk, a te' se keh vavatet vavi' non o Vavaasis pe Mosës, e' to hikta han non manih po va'aus pe Sosoenën. Ivëhpëhkëk e' se posean e non pa nok a tah no o Vavaasis pe Mosës to sosoe non. Ivëh, no o Puk pe Sosoenën to soe suk va non manih pan,

"A te' vëh to vavatet vavih non a ma soe kurus varih po Vavaasis pe Mosës, o Vavaasis pamëh se matop vavih tamooan e non pa pop pe'." *Lev 18:5*

¹³ O Vavaasis pe Mosës to soe va non manih pan, ea kurus rakah varih a napan, ea to hikta vavatet no sih a soe va po Vavaasis pe Mosës. Ivëh, ne Sosoenën se vateen suk a ra pa hat. Ivëhkëk, a te' vëh se voen hah a ra, ivëh e Ieesu' Kristo, e' to kon en pa tasun pea, pa ö ne Sosoenën to vate' en pe' pa ma hat pea manih pa kuruse. Suk ataeah, o Puk pe Sosoenën to soe va non manih pan,

"A napan kurus varih to nohtöön ne po naon,*

ne Sosoenën se vate' en pee pa hat." *Lo 21:23*

¹⁴ E Sosoenën to nok voh o vatompooan vamomooan pe' pen e Abraham, pare' soe ke poan, pan e' se tapui a ma napan kurus varih to te' ne po oeh. Manih pa kiu vëh ne Ieesu' Kristo to nok voh, ne Sosoenën to nok o vatompooan voon pe' manih po te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Ivëh, ke ea kurus varih to vaman no e Ieesu', ea se kon ee pa Tuvuh Vasio' vamanih pa ö ne Sosoenën to soe vaman vavoh.

A Taate' Pe Sosoenën To Hikta Antoen Non A Veo A Soe Vaman Pe'

¹⁵ Kën kea, kuru nö' to vavaato suk no' a taate' pea ra napan. Ta pah te' se koman non pan, e' se mët en, pare' kiun a soe va pa ö ne' se ki vah va in a ma tah pe' manih po pus koa' pe'. Ivëh, ka soe ne' to nok me a meh te' se tavus va en manih po vatompooan ne' to nok pen a te' pamëh. Ahikta pah te' to antoen non a vatok pet na ta meh soe manih pa soe vaman ne Sosoenën to he' voh ma'. Ahikta meh te' to antoen non a panih a soe vaman pamëh.

¹⁶ Moaan voh ne Sosoenën to nok voh a soe vaman pe' to soe non pan, amot no a ma moeh tah vihvih se tavus ee ma'. Ka soe vaman pamëh ne Sosoenën to nok voh manih pe Abraham, me e supnai' pe' vëh to me' avoe' e non pa tavus ma'. O Puk pe Sosoenën to hikta sosoe suk voh non a kën supnai' peo pe'. Ahik, e' to sosoe varoe suk voh non a paeh a supnai' ro pe', ivëh, e Ieesu' Kristo. ¹⁷ Ka pusun in a soe peö' to te' va non manih. Moaan voh ne Sosoenën to nok o vatompooan pe' pen Abraham. Ko poen no 430 kirismas to oah, ko Vavaasis pe Mosës pah tavus po' ma'. O Vavaasis pamëh to hikta antoen non a vahik o vatompooan vëh ne Sosoenën to nok voh, pare' hikta onöt me non a vahik a soe vaman vëh ne Sosoenën to nok voh. ¹⁸ Ea se keh vavatet rakah no o Vavaasis ne Mosës to he' voh a ra, marën a ö na se kon a ma tah ne Sosoenën to vaneah voh a ra, a, ea to hikta antoen no a kon koe manih pa taate' va pa soe vaman. Ivëhkëk, ea to nat e no pe Sosoenën to nok voh a soe vaman pe', pan

* **3:13:** "Nohtöön po naon", Manih po Puk Lo 21:22-23 e' to soe non pan, po poen nee to ip vamët a te' suk a hat ne' to nok, a sionineah nee to nohtöön po naon ovin a vapoet eah. E Pöl to sosoe va non manih pan, a kuruse pe Ieesu' to te' va non nën.

e' se he' koe ka ma' ra, a ma tah poë varih manih pe supnai' pe Abraham vëh, e Ieesu'.

E Sosoenën To He' Voh A Soe Vaman Pe' Manih Pe Abraham, Ivëhkëk, O Vavaasis Pe' Ne' To He' Koe Ke Ma' Manih Pe Mosës

¹⁹ E' se keh te' va non nën, ataeah po' no Vavaasis pe Mosës to te' suk non? E' to te' va non manih pan, e Sosoenën to iu non a pusun in a taate' hat se tavus vamaaka, ivëh, ko vasuksuk in a ö ne' to he' vahik en pa soe vaman pe', e Sosoenën to he' me en po Vavaasis pe'. E' to iu non pan, o Vavaasis pe' se te' non ko antoen po poen no e supnai' pe Abraham se tavus ma'. Moaan voh ne Sosoenën to soe vaman voh en pan, e' se he' a ma tah kurus pe' manih pe koa' pamëh. E Sosoenën to he' voh a ma Vavaasis pe' manih po ankerö', kee vatvus a ma Vavaasis poë varih manih pa te' vatopnin vëh, e Mosës. Ke Mosës he' pet en pea. ²⁰ Ivëhkëk, a te' vatopnin to hikta te' me non ta kiu pa ö no a pah te' ro se keh te' non, ke Sosoenën varoe ko a pah te' to te' non.

O Vavaasis Pe Mosës To Te' Va Non Manih Pe Tamaara Se Me A Ra Manuh Pe Kristo

²¹ Eö' se po' soe vahvanih, o Vavaasis ne Sosoenën to he' voh e Mosës antoen kës e non pa vakihat me a soe vaman vëh ne Sosoenën to he' voh e Abraham? Ahik rakah! E Sosoenën to hikta he' voh a ra o Vavaasis pe Mosës, pan e' se he' a ra o to'to' tamoan. Me a taate' va pa vatet o Vavaasis pamëh, e' me to hikta antoen non a nok a ra, ka tavus o te' totoopin manih po epep pe Sosoenën. ²² Ivëh, no Puk pe Sosoenën to soe suk ka rora pan, a taate' hat to nohnoh voh en pa napan kurus to te' ne manih po oeh vëh, kee hikta onöt ne a vatet vahik a ma soe va po Vavaasis pe Mosës. Ivëh, ne Sosoenën to soe vaman suk voh pan, etereh to vaman ne e Ieesu' Kristo, ee se kon ee pa Tuvuh Vasio'.

²³ Moaan voh, no a taate' vaman to hikta tavus avoe' non ma', ko Vavaasis pe Mosës iu matop kurus e non pea. Ea to te' va no manih po te' nohnoh, ke' öök na po poen no a taate' vaman se tavus vamaaka ma', ka vaman a te' vëh se nö ma' pa hehe a ra. ²⁴ O Vavaasis pe Mosës to te' va non manih pa te' to ut ka rora, pare' vovoh ka rora, ke'

öök na po poen ne Ieesu' Kristo se nö ma'. Ka vaman eah. Ke Sosoenën poka' en pea a nap totoopin manih pa epep pe'.

²⁵ Ka kuru va'ih no a taate' vaman e Ieesu' Kristo to tavus vamaaka en manih pea, ka vaman ee pe', para hikta te' hah no manih pa te' vëh to ut voh ka rora sih, ivëh o Vavaasis pe Mosës.

O Vaman Pea To Nok A Ra Ka Tavus O Pus Koa' Pe Sosoenën

²⁶ Eöm varih a napan to vaman voh e Ieesu' Kristo, paröm vatös me eah. Eöm to tavus em o pus koa' pe Sosoenën. ²⁷ Po poen nee to pupui a neöm manih pe Ieesu' Kristo, e' to te' va non manih pan, eöm to vatös me em pe'. Ka vatös peöm ke Kristo, e' to vatoe va e non manih pan, eöm to kon em pa taate' voon pe Kristo vamanih pa te' to ohop o ohop voon pe'. ²⁸ Ka manih pa napan varih to vaman ne Ieesu' Kristo, a hikta tah to ki vakëh non raoe, kee hikta te' hah ne o Jiu' me o te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Ee hikta te' hah ne o te' kikiu akuk, me o te' varih to te' vavih ne. Ee me to hikta te' va ne manih po köövo, me ro voe. Ee to vatös me voh e Ieesu' Kristo, pare tavus paeh ee. ²⁹ Eöm se keh te' nem manih po kum pe Ieesu' Kristo, eöm to tavus rakah em o pus koa' pe Abraham. Ke eöm rakah kuru o te' poë varih se kon akuk a ma tah ne Sosoenën to soe vaman ke voh e Abraham.

4

Manih Pa Kiu Pe Ieesu' Kristo, Ea Se Tavus O Pus Koa' Pe Sosoenën

¹ Ivëh, kö' se soe keo' peöm pa tah va'ih, a pah voe se keh te' me non ta pah koa' pe', amot ne koa' pamëh se kon en pa ma moeh tah kurus pe'. E' to te' va non manih pan, a ma moeh tah kurus poë varih to te' e nee a ma tah pe koa'. Ivëhkëk, o poen ne koa' pamëh to te' seka' non, e' to te' va non manih pa te' kikiu akuk pe tamaneah. ² Ko poen ne' to te' non a koa', e' se ta rakah non o te' varih to matop ne poë, me ra ma te' susun, ke' se onöt po poen ne tamaneah to soe voh. ³ Ea me to te' akuk va e no nën. Moaan voh ne ea to te' voh no manih po Vavaasis pe Mosës, ko Vavaasis pamëh matop voh a rora sih. Ka te' va no manih po si' koa' sosone', para te' va e no manih po

te' kikiu akuk varih to kiu ne manih pa ma taate' va pa ma kum varih to te' ne manih po oeh vëh. ⁴ Ivëhkëk, o poen ne Sosoenën to vamatop voh pan, e' se vanö ma' e Koa' Oete' pe', ka köövo vahuh poan. Ke' te' en paan o Vavaasis pe Mosës. ⁵ E Sosoenën to nok a tah va'ih, marën e Koa' pamëh se voen tane' hah a ra a napan to te' no paan o Vavaasis pe Mosës. Ke Sosoenën nök a ra, ka tavus o pus koa' vamanman pe'.

⁶ Kuru ne ea to te' no o pus koa' pe Sosoenën, ke Sosoenën vanö ma' a Tuvuh pe Koa' Oete' pe' manih po to'to' pea. Ka Tuvuh pamëh to nok a ra, ka ook va ee na manih pe Sosoenën. "Tamön, Tamön". ⁷ Ivëh, ka kuru va'ih, ne ea to hikta te' hah no pan, ea o te' kikiu akuk. Ahik, ea to tavus ee o pus koa' pe Sosoenën. Ea se keh te' no o pus koa' pe Sosoenën, ea se kon tane' ee pa ma tah vihvih ne' to vamatop keon voh ka ra.

E Pöl To Koman Tiroë' Rakah Non A Napan Va Galesia'

⁸ Moaan voh nöm to hikta nat nem pe Sosoenën, paröm te' va e nem manih po te' kikiu akuk manih po tah varih to hikta te' ne pan, ee ro sosoenën vamaman. ⁹ Ivëh, ka kuru va'ih nöm to nat em pe Sosoenën vamaman. Ke Sosoenën nat e non peöm. Ke' te' vah va po' non nih, köm tarih hah em manuh pa ma taate' tekö va pa ma kum te' varih to te' ne manih po oeh vëh? A ma kum poë varih to hikta onöt ne a vato-toopin a neöm manih pa matan e Sosoenën. ¹⁰ A ma tamoan nöm to koman vavi' e nem pa vatet a ma vavaasis vamoan varih, a taate' va pa ma poen apa'puh, me a ma taate' va pa ma sivö voon me a ma poen apa'puh vatötönun va pa ö na to vaphan na po meoh Kirismas. ¹¹ Eö' to koman no' a ma taate' poë varih, parö' nanaöp rakah me e no' peöm. A ma kiu varih nö' to nok voh topnineöm, tome' ro akuk ee.

¹² Kën kea, moaan voh nö' to te' vavoh e no' manih peöm, ivëh, nö' to hin vakis suk rakah e no' peöm se tavus vamanih peö', eö' to këh vöh ma' a ma tah va po Vavaasis pe Mosës varih to nohnoh voh a ne neö'. Moaan voh ne eö' koman to këh voh ma' o Vavaasis pamëh, parö' te' va no' manih peöm o te' varih to hikta te' nem pan eöm ro

Jiu'. Ka manih pa ma poen poë varih nöm to hikta nok voh ta pah hat manih peö', pa ö ne eö' to vavaasis voh a no' neöm a Soe Vih. ¹³ Suk ataeah, eöm to nat e nem peö' to te' me no' o kamis manih pa sionineo', parö' vovoh voh eo' nös manem peöm, ko vatvus momoan a Soe Vih manih peöm. ¹⁴ A sionineo' to sunë. Ka tah pamëh tome' he' kokoman a neöm köm koman em pan, eöm se he' tonun em peö'. Ivëhkëk, eöm to hikta he' tonun a neo', paröm hikta tetekö nem pa te' va'peh me a neo'. Ahik, eöm to öt em peö'. Vamanih pa ö nöm to öt va in a pah ankerö' pe Sosoenën, ke' eöm to öt e Ieesu' Kristo. ¹⁵ Manih po poen pamëh ne eöm to hara' rakah em po vaeö manih pa ma kokoman peöm, paröm vih ke nem peö'. Ivëhkëk, o vaeö pamëh te' po' non nih kuru? Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm, manih po poen pamëh neöm to te' rakah me e nem po iu apuh va pa va'aus a neo'. Ivëh, köm se keh onöt e nem, köm të a ma tök matëeneöm, paröm he' em peö'. ¹⁶ E' te' vahvapo' non nih, kö' vavatvus no' a Soe man manih peöm, köm tēnan a soe pamëh, ko vakihat hah me em peö'?

¹⁷ Pēnton po' öm, o te' varih to kiu vëhva' rakah ne pa vamanman a neöm, e' to hat ov e non peöm pa vatet o iu pee. Ee to kehkeh rëh hah e ne peöm, pan eöm se tarih hah këh a möm, paröm vatet o iu pee. Paröm iu rae. ¹⁸ Eö' se keh nö ro eo' nös peöm, parö' te' va'peh me a no' neöm, ivëh, ka ma pah te' se keh nö ma' peöm, pare vamanman a no neöm, e' to te' vih e non pa ö no a ma taate' po te' poë varih se keh te' totoopin ne. ¹⁹ Suk ataeah, pus koa' peö', eö' to hara' no' o kamis to apuh va non manih po kamis vëh ne köövo to hara' e koa' pö ne' to kehkeh vahuh non. Eö' to anoeh avoe' rakah e no' pan, eöm se tavus kurus o pus koa' pe Sosoenën, paröm vatet rakah o iu pe'. Vamanih pa ö ne Ieesu' to tavus vavoh e Koa' pe Sosoenën, pare' vatet rakah en po iu pe'. ²⁰ Eö' to tamak rakah, peö' to hikta te' va'peh me a no' neöm. Eö' se keh te' va'peh me a no' neöm kuru, eö' to onöt e no' pa soe ka neöm ta ma soe vih. Eö' to pah kokoman vörep e no' peöm, parö' hikta nat no', eö' se va'aus vah va ka neöm nih.

A Soe Vapipino' To Te' Non Manih Pa Poa

Köövo Varih E Haga' Pen Sara'

21 A ma upöm peöm to iu te' avoe' e ne manih paan o Vavaasis pe Mosës. Soe ka neo' öm, eöm inan kës voh em pa soe to kiun non po Vavaasis pe Mosës, ha? 22 O Puk pe Sosenën to soe non pan, e Abraham to te' me non a poa koa' oete'. E köövo kikiu akuk pe Sara' vëh e Haga' to vahuh a paeh, ke köövo taihan vëh e Sara' to vahuh a meh. 23 E koa' vëh ne köövo kikiu akuk to vahuh, e' to tavus manih pa hanan va po vaen. Ivëhkëk, e koa' vëh ne köövo taihan to vahuh, e' e koa' soe pe Sosenën ne' to he' voh pe Abraham.

24 A soe vapipino' to te' non manih po vahutët pamëh to te' va non manih pan, a poa köövo to sun suk ne o pöök vutompoan to te' topnin non e Sosenën pen a napan. E Haga' to vëknöm non o vatompoan ne Sosenën to nok voh pen e Mosës me ra napan va Israël, manuh pa tope Saënaë'. Amot no pus koa' pe' se vëknöm ne o te' varih to te' ne paan o vatompoan pamëh. Ivëh, nee to tavus suk voh o te' kikiu akuk. 25 E Haga' to vëknöm non o vatompoan vëh to tanok voh manuh Tope Saënaë' pa muhin va Arebia'. Kuru no a napan to te' ne manuh Jerusalëm, ee to te' va ne manih po te' kikiu akuk. Suk ataeah, ee to vavattet ne o Vavaasis pe Mosës. 26 Ivëhkëk, a meh Jerusalëm to te' non manuh pa vöön va kin. Ke köövo taihan vëh e Sara', to vëknöm non a Jerusalëm, a vöön voh kin, ko koa' va pa vöön va kin pamëh ee ro taihan. Suk ataeah, ee to hikta vavattet ne o Vavaasis pe Mosës. Ivëh, ka vöön pamëh to te' va non manih pan, e' e sinëero te' varih to te' me ne o vaman. 27 Ivëh, ka soe to kiun non manih po Puk pe Sosenën to soe non pan,

“Vaeö rakah ah, Jerusalëm,
eën to te' va nom manih pe köövo hikta kokon koa'.
Taneo ah, pa vaëhëh me o vaeö.
Eën to hikta hara' nom o kamis vëh,
no köövo kokon koa' to hahara' ne sih.
Ivëhkëk, eën se kokon o koa' peo rakah.
Ee se peo oah e ne po koa',
pe köövo vëh to te' me non e voe manot pe'.”

Ais 54:1

28 Kën kea peö', eöm kurus varih, eöm o pus koa' pe Sosenën, suk ataeah, eöm to tavus va em manih pa ö ne Aësak e koa' pe Abraham to tavus vavoh. E Sosenën to nok voh a soe vaman pe' manih pe Abraham, ke Aësak tavus po'. 29 Ivëhkëk, manih po poen pamëh ne koa' vëh to tavus pe köövo kikiu akuk pe Abraham, to vakihat me e non pe koa' vëh ne köövo taihan to vahuh. E koa' pamëh ne Sosenën to nok suk voh a soe vaman pe' manih pe Abraham. Ka kuru va'ih, no a taate' vakihat to tatavus avoe' e non manih pa poa koa' poë varih. Ivëh, ka kuru va'ih, no koa' varih to tavus pa hanan va po vaen to vakihat tamooan me e ne po koa' varih to tavus manih po kikis pa Tuvuh pe Sosenën, ko koa' poë varih, ivarih, ea o te' va po vaman. 30 O Puk pe Sosenën te' me non a soe taeah? E' to te' me non a soe va'ih,
“Veo e köövo kikiu akuk pën me e koa' pe',
suk ataeah, e koa' pamëh to hikta onöt non,

a kon ta tah manih pa ma tah pe tamëere, pen e koa' pe köövo taihan.”

*Jen**21:10*

Ea to nat e no po Puk pe Sosenën to soe va non manih pan. 31 Kën kea, ea to nat vavih e no pea to hikta te' no pan, ea o pus koa' pe köövo kikiu akuk, to te' no paan o Vavaasis pe Mosës, ahik, ea to nat e no pea ro pus koa' pe köövo taihan, ea to te' va no manih po te' totoopin manih pa matan e Sosenën, suk ataeah, ea o te' va po vaman.

5*Ea Se Te' Taihan Tamooan No*

1 Kuru na to taihan ee. Suk ataeah, e Ieesu' Kristo to kon tane' hah a ra manih po Vavaasis pe Mosës. Ivëh, kö' iu no' a ö nöm se sun vakis rakah, paröm nat nem hah manuh po Vavaasis pe Mosës. Eöm tome' tavus hah em o te' nohnoh manih po Vavaasis pamëh.

2 Pënton vavih öm. Eö' e Pöl, eö' to sosoe ka no' neöm pan, eöm se keh iu avoe' e nem pa vatet o Vavaasis pe Mosës, manih pa pe a ö kokooan vëh to te' non manih pa ma sionineöm, e Ieesu' Kristo to hikta onöt non a va'aus a neöm. 3 Eö' to sosoe vaënpan hah a no' neöm, eöm se keh vaonöt këm manih

pa pe a ma ö kokoaan peöm. A, eöm se vatet vavih rakah a ma Vavaasis kurus. ⁴ Eöm se keh koman nem pan, eöm se vavatet nem o Vavaasis pe Mosës ke Sosenën poka' a neöm o te' totoopin manih po epep pe', eöm to he' tonun em pe Ieesu' Kristo. A, eöm koman to tavus keh em po ururuan pe Sosenën.

⁵ Ivëhkëk, manih po kikis pa Tuvuh Vasio', ea to nat e no pe Sosenën se poka' en pea o te' totoopin, kuru me amot, suk ea to vaman no e Kristo. ⁶ O poen poanheh ne ea to vaho' rakah o vaman pea manih pe Ieesu' Kristo, ka taate' va pa pe, me a taate' va pa hikta pe a ö kokoaan vëh, e' a tah akuk manih po epep pe Sosenën. Ivëhkëk, a taate' vëh, a taate' vaman e Ieesu' Kristo, e' a taate' pamëh to kunkuin non o vaman pea, ka iu rakah no e Sosenën me ro upöm te'.

⁷ Moaan voh nöm to tavus a napan pe Ieesu' Kristo, paröm suksuk vavih rakah e nem pa ma taate' totoopin pe'. Ivëhkëk, eteh to sunpip a neöm, kôm hikta vavatet hah nem o vavaasis va pa soe man? ⁸ O vavaasis taeoh nöm to vavatet nem kuru, e' o vavaasis ko pamëh to hikta tane' non ma' manuh pe Sosenën to vaoe a no neöm. ⁹ E' to te' non a soe vapipino' to soe va non manih pan, "A si' ö is sone' na se ru manih po praoa' ko hovën o praoa', ke' sup ko nok a peret."* ¹⁰ Eö' to soe vamaman rakah keo' peöm, e Sunön se va'aus en peöm, kôm vatet em po vavaasis peö', paröm hikta onöt nem vatet to meoh vavaasis. Eö' to hikta nat no' peteh to vavanun non a ma kokoman peöm, ivëhkëk, koe a koman a te' pamëh to nonok va non nën. E Sosenën se vakmis en pa te' pamëh, suk a ma vavaasis piuk pe'.

¹¹ Oman kën kea, eö' to hikta vavaasis no' pan, a napan se pe a ma ö kokoaan varih to te' ne pa ma sioniire. Ahik, eö' se keh vavaasis no' a taate' pamëh, vahvapo'nih, ka napan va Israël vövöknah avoe' e ne peö'? Eö' se keh vavaasis avoe' e no' peöm pa pe a ma ö kokoaan, a, a soe nö' to vavaasis suk no' a mët pe Kristo to hikta

onöt non a vahara' vahat a ma kokoman pa napan va Israël. ¹² A napan varih to vavanun ne a ma kokoman peöm, eö' to iu no' a napan poë varih se onon koman hah rea.

¹³ Oman kën kea peö', e Sosenën to vaoe en nös peöm, kôm taihan keh em ma' po matop va po Vavaasis pe Mosës, paröm te' vavih e nem. Ivëhkëk, eöm tome' koman nem pan, eöm to taihan voh em to nonok avoe' hah e nem pa ma taate' hat no a ma komëneöm to iu ne? Ahik! Eöm se nat nem kokoman va nem nën. Suk ataeah, eöm papaeh se te' va nem manih po te' kunah paan o upöm te' pe Sosenën. Paröm iu nem a ma upöm peöm ko va'aus nem raoe.

¹⁴ A ma soe kurus va po Vavaasis pe Mosës to te' hop avoes rakah e ne pa paeh a soe ro, ka soe pamëh iva'ih,

"Iu a meh te', vamanih pa ö nën to iu koman hah va ka nom". *Lev 19:18*

¹⁵ Ivëhkëk, eom se matop nem, eöm tome' töön nem pa vaheheve manih topnineöm, ko ro vahik em.

A Taate' Pa Tuvuh Vasio' Me A Taate' Va Po Sionin

¹⁶ Ka soe peö' to te' va non manih, koe ka Tuvuh Vasio' vatotoopin nö non a hanan nöm to suksuk nö nem. Eöm se keh vatet a soe pe', a, eöm hikta se nok nem a ma taate' hat no a ma kokoman peöm to iu ne. ¹⁷ Ea to nat rakah va e no manih pan, a iu hat va pa komaara to kehkeh vöknah rakah e non sih pa Tuvuh Vasio'. Ka Tuvuh Vasio' me to kehkeh vöknah rakah me e non po iu hat vëh to te' non pa komaara. Ka tah nöm to kehkeh nok nem, ne eöm to hikta onöt nem a nok. ¹⁸ Ivëhkëk, a Tuvuh Vasio' se keh vovoh nö ka non neöm, a, eöm to hikta onöt nem a te' hah manih paan o Vavaasis pe Mosës.

¹⁹ Eöm to nat vahik voh em pa ma taate' hat no a koman a te' to iu nok non, a ma taate' hat poë varih to te' va ne manih, taate' rëhrëh, me a taate' va pa poa te' oete' koman me a poa köövo koman to koroh vëtkin, pare nok a taate' hat, me a taate' va po kokoman to kat o kokoman ka te'

* **5:9:** A pusun in a soe vapipino' vëh to te' va non manih pan, "a si' ö is sone'", to te' va non manih po vavaasis to hikta te' man non, me a soe vëh, "ke' sup ko nok a peret", to te' va non manih pan, o vavaasis pamëh to piuk a nap peo kee vaman ee po vavaasis piuk pamëh.

nok a taate' rëhrëh. ²⁰ Me a taate' va pa hin suk a tah akuk to hikta te' non pan e Sosenën, me a taate' kiu po te' orora', me a taate' varërëës, me a taate' vaato vasuka', me a taate' vaheheve, me a taate' peat, me a taate' puhio' o te' varih to te' vavih ne, me a taate' amamun, me a taate' vaato vasuka' ko taki, me taate' vaëh kiiki manih po vute', ²¹ me a taate' manin a tah pa meh te'. Me a taate' kaak, me a taate' vatösoe, me a ma meh taate' taneah. Moaan voh nö' to soe voh keo' peöm. Ka kuru nö' to se sosoe avoe' ke no' peöm pa soe pamëh. A napan to nonok ne a ma taate' poë varih, ee to hikta antoen ne a te' manih koman a Matop Vih pe Sosenën.

²² Ivëhkëk, o poen no a Tuvuh Vasio' to matop a ro ra, e' to kunkein en pa ma kokoman pea pa iu e Sosenën, me a ma upöm te'. Ivëh, ne ea se nok suk rakah a ma vu taate' to te' va ne manih, taate' iu te' me e Sosenën, me a taate' te' me o vaeö to tane' ma' manuh pe Sosenën, me a taate' te' vatö, me a taate' hikta heve vëvëhö', me a taate' uruan ko va'aus o upöm te', para vataare raoe a taate' vih, me a matop a taate'. ²³ Me a taate' te' vöknah, me a taate' pënton soe ko këh ma' o iu va pa komaara. Manih no ahikta pah taate' to soepip non a ma taate' poë varih. ²⁴ A napan pe Ieesu' Kristo to taihan ee, ko iu hat va pa komëëre to hikta matop hah non raoe. O iu hat pamëh to te' non pa komëëre to te' va non manih, pee to vahan poë pa kuruse. ²⁵ A Tuvuh Vasio' to he' voh en pea po to'to' voon. Ivëh, ka se vatet vavih rakah o iu pa Tuvuh Vasio', ke' matop a rora. ²⁶ Ea se nat no kë koman hah no a ëhnaara, para nat no nonok no a ma taate' hat manih po upöm te', marën a vaheve raoe, kee heve ko taneo o vapus, me ea se nat no manin a ma tah po upöm te'.

6

A Taëën Taeah Nën To Nep, E' Varoe Kuru Nën Se Kon

¹ Kën kea, me ra kën vamen, eöm se keh nat va nem manih pan, ta paeh va po kum peöm to nok voh ta hat, ke eöm varih to vavatet nem sih a Tuvuh Vasio', eöm se nö manuh pa te' pamëh, ko to vatö keah

paröm he' eah a soe vih, ke' tavus vavih hah. Ivëhkëk, eöm se matop koman hah a nem. E susun po ora' hat tome' punö' me en peöm. Köm ku' em manih pa taate' hat.

² Eöm se te' rakah o kamis pa va'aus o te' varih to te' me ne a ma punis. Eöm se keh nonok va nem nën, a, eöm to vavatet rakah e nem pa taate' pe Ieesu' Kristo. ³ Ivëh, ka ta pah te' se keh koman non pan, e' to vih oah e non po upöm te', ivëhkëk, e' to hikta te' vih non, a, a te' pamëh to piuk koman hah ea. ⁴ A te' koman se kiiki hah a taate' pe', a taate' pe' vih e non, ke' ahik. A te' to nonok va non nën, e' se vaeö suk rakah non a ma tah ne' to nonok non, pare' koe a kiiki a taate' pe' va'peh me a taate' pa meh te'.

⁵ Ivëh, ka papaeh te' se matop koman non a ma taate' pe'. Pare' te' koman a ma punis pe'.

⁶ O te' varih to vavaasis ne o vavaasis pe Sosenën, ea se va'aus raoe pa ma tah na to vaneah no.

⁷ Eöm se koe a piuk ëm, eöm to hikta onöt nem a piuk in e Sosenën. Eö' to soe vamanih, suk a napan to osoes varoe ko ne sih a ma taneah nee to nep. ⁸ Ta pah te' se keh te' avoe' me e non pa taate' va po iu hat va pa komaneah, a, a taate' hat pamëh se mirö' rakah en pe'. Ivëhkëk, e' se keh te' varoe me non a taate' pa Tuvuh Vasio', a, a Tuvuh Vasio' se he' en pe' po to'to' tamoan. ⁹ Ivëh, ka se nat no tetekö no pa va'aus a napan pe Kristo. Ea se keh hikta tetekö no pa nok a kiu va'aus pamëh, ko poen va pa kon a tapui tavus ma', ea se kon rakah ee pa tapui vih. ¹⁰ Ivëh, ko poen poanheh to vih non pea pa va'aus ro o upöm te', ea se va'aus ee pee. Ivëhkëk, ea pet se te' eh rakah no pa va'aus a napan varih to te' ne po kum te' varih to vaman ne e Ieesu'.

E Pöl To Vaeö Me Non A Kuruse Pe Ieesu' Kristo

¹¹ Ep öm pa ma kiun apa'puh varih nö' to nok, marën a kiun a ö soe va'ih. E' a ö soe koman peö' nö' to kiun ka nös neöm.

¹² Eöm se pënton vavih, o upöm te' to eheh e ne pan, eöm se pe a ma ö kokoaan varih to te' ne pa ma sionineöm. Ee to eheh rakah e ne pan, eöm se nok vamanih pö nee to iu va ne, marën a kon o ëhnan apuh manih pa

matëero upöm te'. Ee to nanaöp ne, pare koman va ne manih pan. "E' to hat non pa ö no upöm te' se nat ka ra to vaman no sih a kuruse pe Ieesu' Kristo. Pare vakmis a ra." ¹³ A napan varih to pe vahik voh a ma ö kokoaan pee, ee koman to hikta vavatet vavih ne o Vavaasis pe Mosës. Ivëhkëk, ee to kehkeh pe ne a ma te' ö kokoaan peöm, pan ee se kon o ëhnan apuh manih pa napan va Israël, pa ö ne eöm se pënton a soe pee. ¹⁴ Ivëhkëk, eö' koman to hikta iu kë hah a no', me a te' ëhnan eteh. Ahik, eö' se kë varoe no' a ëhnan e Ieesu' Kristo. E' to mët voh manih pa kuruse, kö' hara' vaeö suk no' a mët pe' to vahik o kikis pa ma taate' hat varih to mimirö' a no neo'. Ka tah pamëh te' ke non pan, eö' to mët me eo' manih pa kuruse, parö' hikta iu hah no' a vatet a ma taate' va po oeh vëh. Ka manih po kokoman peö', e' to te' va non manih pan, eö' koman to mët voh eo' manih pa kuruse. ¹⁵ Ivëh, ka taate' va pa pe a ö kokoaan, me a taate' hikta pe, e' a tah akuk. E Sosenën to vavoon voh en pea, ka tavus voh ee o te' voon, e' a tah man rakah ipamëh. ¹⁶ Eö' to hinhin no' e Sosenën pan, e' se ururuan rakah en pa napan varih to öt vakis ne sih a ma soe poë varih, pare vavatet ne. E' to vatö en pa ma kokoman pee, kee te' vakamö' e ne, ka napan poë varih, ee ra napan vamaman pe Sosenën.

¹⁷ Eö' to hikta iu no' ta meh te' se he' hah a neo' to kamis, a napan to ip vamët voh ee peö'. Ka sionineo' pupu rakah en. Ka ma kamis varih to tavus manih peö', ee to vataare rakah e ne peö', a te' kikiu vamaman rakah pe Ieesu' Kristo.

¹⁸ Kën kea, me ra kën vamen, eö' to hinhin no' pan, e Apuh pea e Ieesu' Kristo se ururuan a ma apeneöm. Oman.

ĒFĒSUS

E Pöl to kiun voh o taana' kiun, e' he te' non Room pa nohnoh. O pöh kiun ne' to va nö manuh pa napan va po vaman to te' ne pa vöön vëh ĒfĒsus, ko meh ne' to va nö manuh pa napan va pa vöön vëh Filipaë, ko vakön ne' to vanö manuh pa napan va pa vöön vëh Kolosi, ko vataana' ne' to nö manuh pe Pilimon. E' to kiun ke ra napan va ĒfĒsus o kiun vëh, pan ee se ëh momoan voh ko vahik po', ka napan va po vaman to te' ne pa ma meh vöön pah ëh po'.

A ĒfĒsus voh a vöön apuh pare' te' non manih pa muhin va Esia'. A napan poë varih to te' voh ne nën, to te' voh ne o iu apuh va pa öt a ma moeh tah peo, pare he' voh i rea pe sosoenën vapikpiuk nee to poka' ne e Atemis. E' to te' me voh non a iuun hinhin pe Atemis a pah vih manih ĒfĒsus (Aposol 19:17)

Manih pa vapöök vavih pe Pöl, e' to he' a soe nën manih po Jiu' po Poen Apaapo (Aposol 18:18-21). Ka manih pa vaköön vavih pe', ne' to nö ĒfĒsus ko te' non nën po kukön kirismas pa vavaasis a napan, (Aposol 19). A nap peo va ĒfĒsus to hikta te' ne pan ee ro Jiu', ivëhkëk, e' to te' non a ma pah to Jiu' to te' va'peh me ne raoe. E Pöl to vavaasis non raoe pan, manih pe Kristo o Jiu' me ro te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu' to vatös e ne, ivëh, ka kuru nö a napan kuras to te' vatös e ne me e Kristo po paeoh o kum. E Pöl to he' me a soe vapipino' va po kum pe Kristo pa kukön a tah. Ea a sionin e Ieesu', ke e', e susun pea. Me ea to te' va e no manih pa iuun pe Sosoenën, ke Ieesu' koman e' o toon vatopnin in a iuun pamëh. E Pöl to he' me a meh soe vapipino' pe' vamanih pan, o kum pe Kristo to te' va e non manih pe köövo pe'.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan.

A potan avih pe Pöl, 1:1-2

A soe va po iu pe Sosoenën me a vatös pea me e Kristo, 1:3-23; 2:1-22; 3:1-21

E' to vih non pa ö no a napan va po vaman se te' me ne o pöh kokoman, 4:1-16

E' to vih non pa ö no a napan va po vaman se soe vakoe a ma hanan va pa popoen, 4:17-32; 5:1-20

E' to vih non pa ö no a napan va po vaman se he' i rea manih pa ma meh te' va po vaman me a taate' iu te', 5:21-33; 6:1-10

Manih po kakis pe Kristo, a napan va po vaman se onoah ee pe susun po ora' hat me o kum pe', 6:11-20

A soe ataaton pe Pöl, 6:21-24

¹ Eö' e Pöl e aposol pe Ieesu' Kristo. Ko iu koman pe Sosoenën kö' tavus aposol. Eö' to vanö ka nös neöm a napan pe Sosoenën varih to te' nem pa vöön va ĒfĒsus o kiun va'ih. Suk eöm to vatös me voh e Ieesu' Kristo, paröm vavatet vakis nem eah sih.

² Eö' to hin e Sosoenën Tamaara, ke Sunön pea Ieesu' Kristo, pan ee se ururuan a neöm, pare nok a ma kokoman peöm köm te' me nem a taate' moomo.

Manih Pe Ieesu' Kristo, Ne Sosoenën Se He' A Ra A Ma Moeh Tah Vihvih Va Pa Vöön Va Kin

³ Ea se kë rakah no a ëhnan e Tamaara Sosoenën. E' me e Taman e Sunön pea Ieesu' Kristo. Manih po vatös pea ke Ieesu', ne Sosoenën koman to he' koe ka ra a ma moeh tah vihvih va pa vöön va kin nën.

⁴ O poen ne Sosoenën to me' avoe' voh e non pa nok o oeh vëh, e' to kon voh en pea se vatös me no e Ieesu' Kristo, para tavus o te' vivihan, para hikta te' me no ta hat manih po epep pe Sosoenën. ⁵ Suk ataeah, moaan voh no a taate' kamö' me o iu pe Sosoenën, se nok a ra, ka tavus o pus koa' pe'. Manih pa kiu pe Ieesu' Kristo, e' marën a kon tane' hah a ra manih pa taate' hat. Ko iu koman pe Sosoenën, ivëh, ke' nok va nën.

⁶ Ivëh, ka manih pa ëhnan e koa' vëh ne Sosoenën to iu non sih poan, e Sosoenën to ururuan voh a ra. Ivëh, ka se kokoman tamooan rakah no o ururuan apuh pe', para kë tamooan no a ëhnaneah. ⁷ A napan to ip vamët voh e Ieesu' Kristo, ka manih po era' pe', ne Sosoenën to kon hah këh a ra pa hat. Pare' ihan anoe en pa ma hat pea, ivëh, ka se vatös vavih rakah me e Ieesu' Kristo. Manih pa mët pe Ieesu' Kristo, ne Sosoenën to vamaaka o ururuan apuh pe' manih pea. ⁸ Manih pa ma vu nat me a ma

kokoman vih pe', ne' to koep rakah ma' o ururuan pe' manih pea. ⁹ Moaan voh ne Sosoenën to kokoman keon voh en pa tah ne' to kehkeh nok voh non manih pa kiu pe Kristo. Ivëhkëk, o kokoman pamëh to te' vakoan voh e non. Ka kuru va'ih ne' to vataare en pea po kokoman pe'. ¹⁰ Ivëh, ko kokoman pamëh, ne' to kehkeh nok voh non, to te' vavoh non manih pan, o poen ne' to koman non se tavus ma', e' se unun a ma tah va pa vöön va kin, me a ma te' tah va po oeh manih pe Kristo, kee te' ne paan a pah te', ka pah te' ko pamëh e Ieesu', ivëh e Kristo.

¹¹ E Sosoenën to vavatet non sih o iu me a ma kokoman koman pe', pare' nok a ma moeh tah, kee tavus. Moaan rakah voh ne' to vate' voh en pea, pan ea se vatös me no e Ieesu' Kristo. Para tavus a napan pe'. ¹² E' to nok vamanih pan, emöm varih a napan va Israël to vaman momoan voh e Kristo, ko vatet voh em pe'. Ke Sosoenën me to kon voh en pemöm, pan emöm se kë nem o ëhnan apuh pe', suk e' a Te' Sunön rakah. ¹³ Ke eöm varih o te' to hikta te' nem pan eöm ro Jiu', eöm me to pënton vahik voh em pa soe man. A soe man pamëh, e' a Soe Vih pe Sosoenën. Ka soe pamëh to kon tane' hah a neöm manih pa taate' hat. Eöm to vaman me voh em pe Kristo, ko vaman peöm nok a neöm, kôm vatös me em pe'. E Sosoenën to vatet rakah en pa soe man pe', ne' to soe vaman voh pan, e' se vanö ma' a Tuvuh Vasio' pe' manih peöm. Ka Tuvuh Vasio' pamëh to te' va non manih po vëknöm to vataare a non neöm manih pe Sosoenën, kôm te' nem a napan pe'. ¹⁴ Ea to nat e no pea to kon vahik voh ee pa Tuvuh Vasio', ivëh, ka nat va e no manih pan, amot na se kon me ee pa ma tah ne Sosoenën to vamatop keon voh ka ra. Ka ma tah poë varih ne' to soe vaman voh pan, e' se he' a ra a napan pe'. Ea to anoeh voh e no pa kon a ma tah poë varih, po poen ne Sosoenën se hehe vahik a ra a napan pe'. Ka kë no o ëhnan apuh pamëh, suk e' a Te' Sunön rakah.

E Pöl To Hin E Sosoenën Pan E' Se He' O Nat Manih Pa Napan Va ĒfĒsus

¹⁵ Ivëh, ko poen nö' to pënton eo' peöm to vaman em pa Te' Sunön vëh e Ieesu', paröm

iu e nem pa ma napan kurus pe Sosoenën. ¹⁶ Ivëh, nö' to hikta vavanot suk no' sih pa soe vavivih ke na e Sosoenën, suk eöm. Ka ma poen kurus nö' to vaho' rakah a no' neöm manih pa ma hin peö'. ¹⁷ Eö' to hinhin no' sih e Tamön vëh to te' me non o kikis apuh ke Sunön pea Ieesu' Kristo. Eö' to hinhin no' eah sih pan, e' se he' a neöm o nat, pare' vataare hah ea manih peöm kôm nat in eah. ¹⁸ Eö' to hinhin me no' e Sosoenën, pan e' se peret me a ma kokoman peöm kôm nat vavih a ma tah vihvih varih ne' to vaneah non ne' se he' a neöm. Eöm se nat nem, paröm vaman nem a ö nöm se kon em pa ma tah vihvih poë varih. Suk ataeah, e' to vaoe voh en peöm pa tavus o pus koa' pe'. Eö' to hinhin me no' e Sosoenën, pan eöm se maaka vavih a ma he' vihvih varih ne' to soe vaman voh, pan e' se he' a neöm a napan pe'. ¹⁹ Eö' me to hinhin no' pan, eom se nat va nem manih pan, o kikis apuh pe Sosoenën, e' a tah a pah apuh rakah manih pea varih, a napan to vaman no eah. Ko kikis apuh pamëh to vatoe akuk va e non manih po kikis apuh vëh, ²⁰ ne Sosoenën to nok voh, pare' kunkuin hah e Ieesu', ko vaho' poan pa papmatö pe'. Manih pa vöön va kin no a napan to kë ne sih a ëhneah. ²¹ E Sosoenën to he' voh e Ieesu' Kristo a tasun to apuh oah e non po ora' eh, me ro te' susunön, me a ma kaman, me a ma moeh tah kurus varih to te' me ne o kikis. Ko ëhnan apuh pe', apuh oah me e non po te' varih, to te' me ne o ëhnan kuru, me ro te' varih, se te' amot ne o ëhnan apuh. ²² E Sosoenën to vaho' vahik voh en pa ma moeh tah kurus manih paan o kikis pe Kristo. Ke' te' va non manih pe susun va pa ma tah poë varih, marën a va'aus o kum te' varih to vaman ne e Sosoenën. ²³ O kum te' varih to vaman ne e Sosoenën, ee to te' va e ne manih pa sionin e Ieesu' Kristo. E' to he' o to'to' pe' manih po kum te' varih to vaman ne e Sosoenën. Ko kum te' poë varih to puh ne po to'to' pamëh. Ivëh, ke Ieesu' Kristo koman to vapuh kurus voh en pa ma tah kurus varih to te' ne pa vöön va kin, me manih po oeh.

E Sosoenën To Va'aus A Ra Po Ururuan Pe'

¹ Moaan voh nöm to hikta vaman nem e Kristo, paröm te' va nem manih pa nap mët. Suk ataeah, eöm o vatösoe, paröm hikta tēnan nem a soe pe Sosoenën, paröm nonok vatēh nem a ma taate' hat. ² Manih pa tēem pamēh nöm to vavatet vavi' kov e nem pa taate' hat va po oeh vēh. Eöm to vatet voh a taate' hat pe susun po ora' hat varih to te' ne akis. Ke susun po ora' hat pamēh to te' avoe' e non manih pa komaara napan varih to vatösoe ne sih e Sosoenën.

³ Moaan voh na to te' me voh e no po te' poē varih. Para vavatet vavi' e no po iu hat va pa komaara. Ea to vavatet voh no o iu hat va pa komaara, me a ma tah no o sionin me a ma kokoman pea to iu ne. Ko poen na to te' va no nēn, ea se kon o kamis ne Sosoenën to vamatop keon voh ken pea, a napan to nonok no sih a ma vu taate' hat poē varih.

⁴ Ivēhkēk, o ururuan pe Sosoenën to parin apuh, ke' pah iu suntan rakah e non pea. ⁵ Oman, a ma taate' vatösoe pea, me a taate' pēnton varo a soe pe Sosoenën to nok voh a ra, ka te' va e no manih pa nap mët. Ivēhkēk, e Sosoenën to vatös en pea ke Kristo, pare' he' en pea po to'to' voon. Ka manih po he' vih pe Sosoenën ne' to kon tane' hah en pea manih pa taate' hat. ⁶ Ka vatös pea ke Kristo, ne Sosoenën to kunkuin va'peh suk hah en pea manih pa mët va po apen, pare' vaiho' en pea pa vöön va kin, ka iho' va'peh me e no pe', ko pēt matop e no pa ma tah va pa vöön va kin, ke Kristo. ⁷ Manih pa kiu pe Ieesu' Kristo, ne Sosoenën to nok a taate' vih manih pea. Suk ataeah, e' to kehkeh vataare non a napan va amot, pan o ururuan apuh pe' to hikta te' non ta ö ataaton, manih pa ö ne' to vava'aus va ka rora sih. ⁸ E' to te' va non manih pan, a tah pamēh to hikta te' non pan a tah nöm to nok. Ahik, e Sosoenën to he' akuk en peöm. Eöm to vaman voh e Ieesu' Kristo. Ke Sosoenën ururuan a neöm, pare' kon tane' hah en peöm manih pa hat. ⁹ Ko he' vih pe Sosoenën to hikta te' non pan, o voen ovin a ma kiu nöm to nonok nem. Ivēh, ne' to hikta onöt suk non, pa ta pah te' se kē koman hah non a ēhneaneah. ¹⁰ Manih pa kiu ne Ieesu' Kristo

to nok voh, ne Sosoenën to nok a ra, ka tavus vavoon, para suksuk no a hanan va pa taate' totoopin. A taate' totoopin pamēh ne Sosoenën to vamatop keon ke voh en pea, pan ea se suksuk no.

E Kristo To Vahik A Taate' Vakihat Po Jiu', Me Ro Te' Varih To Hikta Te Ne Pan Ee Ro Jiu' Manih Pa Mët Pe'

¹¹ Ivēh, kōm se kokoman hah na pan, eöm a napan to hikta tavus voh manih po vute' po Jiu'. Eöm o te' no a napan va Israēl to sosoe ne sih pan, eöm o te' nee to hikta pe voh a ma ö kokooan peöm. Ivēh, nee to sosoe suk a no neöm pan, eöm to hikta te' nem pan eöm ro Jiu'. Pare sosoe me ne pan, ee a napan pe Sosoenën, suk a ö nee to pe a ma ö kokooan pee. Ivēhkēk, a taate' pe a ö kokooan va po sionin, e' a taate' po te'. A taate' pamēh to hikta antoen non a va'aus a te', ke' panih a taate' pe', ko tavus vavoon.

¹² Eöm se nat vavih rakah va nem manih pan, moaan voh nöm to hikta nat voh nem pe Kristo, paröm te' tavus kēh e nem po kum te' va Israēl. E Sosoenën to nok a soe man pe', pare' nok a ma vatompoan pe', me ra napan va Israēl, ke eöm to te' tavus kēh e nem po kum te' pamēh. Ka tēem nöm to te' nem manih po oeh vēh, paröm hikta anoeh nem a ö ne Sosoenën se kon hah a neöm, suk eöm to hikta nat me nem pe Sosoenën.

¹³ Moaan voh nöm to te' varo kēh e nem pe Sosoenën. Ivēhkēk kuru va'ih, no era' pe Ieesu' Kristo to pupui a neöm, kōm vatös hah me em pe Sosoenën. E Sosoenën to vahuk hah a ma' neöm manih pe', suk o era' pe Kristo to tako' suk a neöm.

¹⁴ E Ieesu' koman ivēh a pusun in a taate' vakamö', e' se nok a ra ka iho' va'peh hah. Moaan voh o Jiu' to vakihat me voh e ne po te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Ka taate' vakihat pamēh to sunpip voh e non pea o Jiu' me ra napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Ivēhkēk, e Ieesu' Kristo koman ivēh to nö ma' pare' vu' topnin a eean eh pamēh ko kōk poan, pare' vavahik en pa taate' vakihat pamēh. E' to vatös o pōök vute' varih, o Jiu' me ro te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Kee tavus ee o pōh vute', ¹⁵ suk e' to vahik en pa ma ö soe me o Vavaasis pe Mosēs, po poen ne' to mët pa kuruse. E' to nok va nēn, pan

e' se ununun hah o Jiu', me ro te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', kee tavus hah ee a pah te', ko vakamö' hah ee. ¹⁶ Ka manih pa mët pe Ieesu' manih pa kuruse, e' to vatös hah o Jiu' me ro te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', kee tavus hah ee a pah te', pare vakamö' hah me ee pe Sosenën. Ivëh, nee to hikta vakihat suk hah ne. ¹⁷ E Ieesu' Kristo to nö voh ma' manih po oeh vëh. Pare' vavaasis non a Soe Vih vëh, to sosoe suk non o vakamö' peöm a napan varih to te' varo këh nem e Sosenën, me emöm o Jiu' to vatös nem manih pe Sosenën. ¹⁸ Ea vapöh kokoman, suk po' no ataeah, manih pa ëhnan e Ieesu' Kristo ne ea o pöök vute' to te' me no a Tuvuh Vasio', ka Tuvuh Vasio' pamëh peret ken pea pa hanan na se suk, para tavus manuh pa matan e Sosenën, e Tamaara.

¹⁹ Ivëh, ke eöm varih o te' to hikta te' nem pan eöm ro Jiu', moaan voh nöm to te' nem a nap aun, ivëhkëk kuru, eöm to hikta te' va nem nën. Eöm to tavus em a kën tom kea va po vaman manih pe Sosenën. ²⁰ Eöm to te' va nem manih pa iuun ne Sosenën to eok. E' to vasun a möm o aposol, me ro te' vanënën soe vamanih po toon va pa iuun pamëh. Ke Ieesu' Kristo to te' va non manih po toon vatopnin to öt vakis non sih a iuun pamëh. Ivëh, ke ea kurus a iuun pamëh. ²¹ Ka iuun to taeok vaeh manih pe Ieesu'. Ivëh, ke' tatavus nö e non a iuun vivihan pe Sosenën. ²² Suk ataeah, eöm o te' varih to hikta te' nem pan eöm ro Jiu', eöm to vatös me voh em pe Kristo, ke' vatös en peöm me ra napan pe'. Ivëh, köm tavus va em manih pa iuun te'te' pe Sosenën manih po kikis pa Tuvuh Vasio'.

3

A Kiu Pe Pöl Ivëh Pa Vatvus A Soe Vih Pe Ieesu' Kristo Manih Po Te' Varih To Hikta Te' Ne Pan Ee Ro Jiu'

¹ Eö' ivëh e Pöl, eö' to hinhin suk a no' neöm manuh pe Sosenën, eö' to te' no' pa nohnoh suk a ma kiu ne Sosenën to he' a neo', kö' nonok no'. E' to soe ka neo' pan, eö' se vavatvus no' a Soe Vih pe Ieesu' Kristo manih peöm o te' varih to hikta te' nem pan eöm ro Jiu'. ² Oman, eö' to koman no' pan, eöm to pënton pö' voh em pe Sosenën to he' voh en peö' pa

kiu va'ih. Manih po ururuan pe' nö' se nok a kiu pamëh marën a va'aus a neöm. ³ E Sosenën to vataare voh en peö' po kokoman vakoan pe' vëh, to te' non sih manih po kupu pe'. Kö' vatvus pet voh keo' peöm pa si' ö sone' va po kokoman vakoan pamëh manih po kiun peö'. ⁴ Ko poen nöm se keh ëh a soe nö' to kiun suk o kokoman vakoan pamëh, eöm se nat em, peö' to nat vamaaka e no' po kokoman vakoan vëh, to soe suk non e Kristo. ⁵ Moaan voh ne Sosenën to hikta soe tavus avoe' voh non o kokoman vakoan pamëh manih pa napan. Ivëhkëk, kuru va'ih ne Sosenën to vatvus koe ke ma' a soe vakoan pe' manih pa Tuvuh Vasio'. E' to vatvus ke ma' a soe pamëh manih pemöm a napan ne' to kon voh, kemöm tavus o aposol vivihan pe', me ro upöm te' varih to vavatvus ne a soe. ⁶ O pus kokoman va pa soe vakoan pamëh to te' va non manih pan, manih pa Soe Vih pe Ieesu' Kristo, ne eöm o te' to hikta te' nem pan eöm ro Jiu' to vaman nem, paröm tavus em a kën kea va po vaman va'peh me emöm o Jiu' varih to vaman nem e Kristo, ka tavus ee o pöh sionin. Ea kurus to kokon koe ke no a ma tah vihvih ne Sosenën to vaneah keon voh ken pea manih pe Ieesu' Kristo.

⁷ E Sosenën to nok voh a neo' kö' tavus eo' a te' kikiu pe', marën a vatvus a Soe Vih pe' manih pa napan. Manih po kikis pe', ne' to he' a neo' o he' vih pe', marën a nok a kiu pe'. ⁸ Eö' to vapaan rakah ke no' a napan kurus pe Sosenën, ivëh, kö' hikta onöt no' a kon o he' vih pe'. Ivëhkëk, e Sosenën to ururuan a neo', pare' he' en peö' pa kiu pe', ka kiu pamëh, e' a kiu va pa vatvus a Soe Vih manih po te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Ka Soe Vih pamëh to vavaato vavi' suk e non pa ma tah vihvih pe Kristo. Ka ma tah vihvih poë varih ne ea a napan va po oeh vëh to hikta antoen no a kiiki me a ëh. ⁹ E Sosenën to nok voh a ma moeh tah kurus, ivëhkëk e' to koaan momoan voh en po kokoman pe' manih pa tah ne' to kehkeh nok non. Ko kokoman pamëh te' vakoan tamoan voh e non sih. Ivëhkëk, kuru ne' to he' en peö' pa kiu va pa vamaaka o kokoman vakoan pamëh. ¹⁰ Moaan voh ne' to koaan e non po kokoman vakoan pe'. Ivëhkëk, kuru

va'ih ne' to vatvus en pe' manih po kum te' varih to vaman ne sih e Sosoenën. Ka manih pa taate' pamëh ne Sosoenën to nok a ma vu kokoman vihvih, me a ma vu nat vihvih pe', kee tavus vateera' koe ee manih po kum te' varih to vaman ne poë. Ivëh, no ankerō' eh, me ro tuvuh va pa vöön va kin to nat suk ne o kokoman vakooan pe Sosoenën. ¹¹ Moaan voh ne Sosoenën to me' avoe' voh e non pa nok o oeh vëh, e' he koman e non pa nok a tah pamëh. Ka manih pa kiu pe Sunön pea Ieesu' Kristo, ne' to nok vahik en pa ma tah poë varih. ¹² Ea to vaman e no sih e Kristo, para hikta nanaöp hah no a tavus manih pa matan e Sosoenën. Ea to nat va e no manih pan, e Kristo e' a hanan na se suk, para nö ko tavus na manuh pe', ka hikta tah se sunpip hah a ra. ¹³ Ivëh, kö' se soe vakis rakah keo' peöm, eöm se koe a hara' vahat suk o kamis nö' to te'te' no' marën a va'aus a neöm, a ma vaman peöm tome' kunah. Eöm se hara' vaeö nem, suk ataeah, o kamis pamëh to tavus ma', marën a va'aus a neöm, köm te' vavih me nem e Sosoenën.

E Pöl To Hin Va'aus A Napan Pe Ieesu' Varih ĒfĒsus

¹⁴ Ivëh, kö' vatokon eo' manih pa matan e Tamaara, parō' hin vakis eo' pe' pan, e' se va'aus a neöm. ¹⁵ E Sosoenën, e' e Tamaara napan va vöön va kin me manih po oeh, ke e' koman to vëvëhnan voh en pa ma vu tom taman kurus. ¹⁶ Eö' to vavatokon no' sih, parō' hinhin va no' manih pan, e Tamön to te' me non o kikis pa nok a ma moeh tah vihvih peo. Ka manih po kikis pe', ne' to antoen e non pa vapuh a ma komëneöm pa Tuvuh Vasio' pe'. Pare' nok a neöm, ka ma kupu peöm eh rakah ee manih pe Sosoenën. ¹⁷ Ivëh, kö' hinhin suk a no' neöm o te' varih to vaman voh em pe Kristo, pan e' se te' tamooan rakah non pa ma kupu peöm, ka taate' iu te' se eh rakah non manih pa ma kokoman peöm, köm sun vakis ko te' va nem manih pa ö no oeh to ötöön va e non a ma aan naon, ko naon sun vakis non. ¹⁸ Eö' to hinhin suk a no' neöm manih pe Sosoenën, pan eöm varih o te' to hikta te' nem pan eöm ro Jiu', me ra napan pe Sosoenën, eöm kurus se kon o pöh vu kikis va pa nat vavih o iu apuh pe Kristo. Ea

to hikta nat no, o iu pe' manih pea papanö' onöt non nih, me e' rë, aton non nih, me e' va kin vah va non nih, me e' ruruvun va non nih. ¹⁹ Ivëh, ka nat e no pa hikta pah te' to onöt non a nat a ö ne Kristo to iu va ka rora sih. Ivëhkëk, ea to onöt e no pa nat eah. Kö' iu no' a ö ne Sosoenën se vapuh rakah a ra po to'to' pe'. Ko to'to' pe' se te' tera' non manih pea.

²⁰ Eö' to hinhin avoe' e no' pan, o kikis pe Sosoenën koman ivëh, to kiu non sih manih pa komaara, ko kikis pamëh to te' oah e non po kokoman pea. Ka ma tah kurus na to hinhin suk nö, ne Sosoenën se nok en pee, ka ma tah kurus poë varih to hikta onöt ne o kikis pe'. ²¹ Ivëh, ka kuru me amot no a napan va po kum te' varih to vaman ne e Ieesu' se kë koe tamooan ke ne a ëhnan e Sosoenën manih pe Ieesu' Kristo. Oman.

4

Ea A Napan Se Vatös Tamooan Me No E Kristo

¹ Eö' e Pöl, eö' to te' no' pa nohnoh, eö' to te' suk no' nën, eö' to nonok no' a kiu pe Sunön. Eö' me to koman no' pan, e Sosoenën to vaoe voh a neöm, pan eöm se vatet a taate' pe'. Ivëh, kö' iu kunkuin no' a ma kokoman peöm, pan eöm se suk a taate' totoopin, me eöm se vatet varoe o iu pe'. ² Eöm se kunah ke ra napan pe Kristo, paröm nok a taate' to vatö non a ma komëëre. Eöm se nat nem heve raoe, pa ö nee se nok vaheve a neöm. Eöm papaeh se he' raoe o kokoman vih, paröm te' a ma punis varih nee to he' a neöm, suk eöm to iu nem raoe. ³ A Tuvuh Vasio' to he' voh en pea pa taate' vapöh kokoman. Ka taate' pamëh to te' va non manih po uris to noh vatös a rora ka tavus o pöh vute'. Ivëh, köm se sun vakis rakah nem ko matop nem a taate' pamëh. ⁴ Ea varih a napan va po vaman, ea to te' va e no manih po pöh sionin, para te' me no a pah Tuvuh Vasio' to te' non manih pea. E' a tah ne Sosoenën to vaoe suk a ra, pan ea kurus se anoeh no a kon a pah tapui vih ne' to soe vaman voh, pan e' se he' a ra. ⁵ Ea kurus to te' me no a paeh a Sunön, para vaman no o pöh vavaasis, para kon a paeh a pupui. ⁶ E' to te' non a paeh a Sosoenën. Ke Sosoenën

pamēh, e' ro a paeh e Tamaara a napan kurus. Ka tasun pe' to apuh, pare' te' oah e non pa ma te' tasun pa ma napan kurus. Pare' kiu tamoaan non topniira napan pe', pare' te' hop tamoaan e non manih pa ma napan kurus varih to vaman ne poë.

⁷ Ivëhkëk, e Kristo to he' vakëkëh voh en pea pa ma vu he' na se nonok no a kiu pe'. Ea papaeh to kon a ma vu he' poë varih, suk e Ieesu' Kristo koman to ki vakëkëh ka ra a ma he' poë varih po iu koman pe'. ⁸ Ivëh, no Puk pe Sosenën to soe suk va non manih pan,

“O poen ne' to peah manuh pa ö va kin vörep,
pare' kon a nap nohnoh peo, kee nö va'peh me ee pe'.

Pare' he' en pa napan pa ma he'.” *Sng*
68:18

⁹ Ka soe va'ih, “E' to peah en pa ö va kin vörep,” e' a soe pamēh to vataare va ka rora manih pan, e Kristo to hikta peah varoe voh manuh pa ö va kin, ahik, po vamomoaan rakah ne' to kunah voh ma' manih po oeh vëh. ¹⁰ Ka te' vëh to kunah voh ma'. E' kuru a te' ko pamēh to peah hah en. Ka manih pa ö pamēh to va kin oah e non pa ma meh tah va akis. E' to nö nën marën a matop a ma moeh tah kurus. ¹¹ A te' pamēh, e Kristo to he' voh a napan a ma vu he', e' to he' a ma vu he' poë varih to te' va ne manih. Manih po upöm, ne' to he' raoe a kiu aposol, ko he' o meoh upöm te' a kiu pa vatvus a soe. Ka ma meh ne' to he' raoe a kiu pa nö vavah pa vatvus a Soe Vih pe Ieesu' Kristo manih pa napan. Pare' kon en pa ma meh te' pa nok a kiu va pa matop me a vavaasis a napan pe Sosenën. ¹² E Kristo to he' a ra a ma he' poë varih marën a va'aus a ra a napan pe Sosenën, ka onöt e no pa nok a ma kiu vihvih pe' manih pa va'aus o upöm te'. Ivëh, ke ea varih a napan to te' va no manih pa sionin e Kristo, ea se tavus vaeh, para te' vavih no. ¹³ Ivëh, ka ma kiu na to nonok no, se nönö nö kov e ne, pare' öök rakah na pa ö na se vapöh kokoman manih po vaman. Para nat vavih ee pe Koa' pe Sosenën, ko puh rakah ee pa ma taate' vih pe Kristo. Ka ma taate' pe' tavus vateera' ee manih pea.

¹⁴ Ea se te' va no nën, para nat no te' vatëh va no manih po koa' sosone'. A ma soe varih no a nap vamanman te' to nonok ne sih, suk ee to nat vavih e ne sih pa taate' vatomore, me a taate' piuk. A ma taate' poë varih to hikta onöt ne a toon vavah va ka ra manih pa ö no a tuvuh me a supa to totoon vah va i non o sini manih tahi'. Ea me se nat no vanun o vaman pea, ke' nun ko te' va non manih pa ö no sini to nönö pinpiun vah non, pare' hikta tavus na manuh pa ö ne' to nönö non to tavus. ¹⁵ Ivëh, ka se nat rakah no vaho' no a ma tenara manih pa ma soe poë varih. Ahik, ea se vavetet vavi' no a taate' iu a meh te', para sosoe ro ke no raoe a soe man. Ea se keh nonok va no nën, ea se tavus rakah ee o te' eh manih pa taate' vaman, ko vatös me e Kristo, ke' tavus en a te' se vovoh ka rora a napan pe'.

¹⁶ E Ieesu' Kristo to vatös me en pa napan pe', ke' te' va non manih pa sionin a te'. A ma ö kurus varih pa sionin a te' to te' vatös non, ko sionin kikiu vavih non, pare' tavus vaeh en. E' to te' vatoe va e non manih po kum te' varih to vaman ne e Sosenën. A ma papaeh pee se keh iu ne a ma upöm pee, pare nok a ma kiu pee, a, a ma kum poë varih to pu vaeh ee manih po kikis pe Kristo.

Ea Varih A Napan Pe Kristo Ea Se Panih A Ma Taate' Hat Pea Para Suk A Taate' Voon

¹⁷ Manih pa ehnan e Sunön, eö' to kehkeh soe ka no' neöm a pah soe peö'. A soe kikis peö' to te' va non manih, eöm se nat nem suksuk vatëh nem a taate' pa napan varih to hikta nat ne pe Sosenën. A ma kokoman pee to nun rakah voh ee. ¹⁸ Suk ataeah, a soe pee to hat, kee hikta onöt ne a nat vamaaka e Sosenën, pare hikta iu kon ne o to'to' voon vëh ne Sosenën to he'he' non. Ee o vatösoe, pare hikta nat ne pa hanan pe Sosenën. ¹⁹ Ee to hikta potpoet suk ne a ma taate' hat nee to nonok ne, ee to vaho' hop rakah rea manuh po iu hat va po sionin. Ka ma kokoman pee rikrik suk e ne pa nok a ma taate' hat.

²⁰ Ivëhkëk, a taate' pe Kristo no a napan to vavaasis a non neöm, to hikta te' va non manih. Ahik. ²¹ Eö' to nat e no' peöm to pënton vahik voh em pa soe man pe Kristo. Ee to vavaasis vahik voh ee peöm

pa ma vu taate' ne' to iu non, na se suksuk no. ²² Moaan voh nöm to suksuk nem o iu hat va pa komēneöm, ka ma taate' hat poë varih, ivarih, a taate' piuk a meh te', me a taate' karë pa nok a taate' hat. Me a taate' rëh koe a te' manih pa hanan va pa nok a taate' hat. Ka kuru va'ih nöm se koe rakah a ma taate' hat poë varih. ²³⁻²⁴ Ka kuru nö' to iu no' a ö nöm se panih o iu hat va pa komēneöm, paröm kon o iu voon manih pa komēneöm. Ka ma kokoman peöm se tavus vavoon rakah. Kôm tavus em a nap voon. A nap voon poë varih ne Sosoenën to nok raoe, kee tavus va ee manih pe' koman. Suk ataeah, a ma taate' pee to totoopin pare vivihan vavi' vamanih pe'.

²⁵ Ivëh, kôm se vakah rakah a taate' piuk, vamanih pa ö no Puk Vapenpen to soe va non,

Paröm sosoe tamoan ke nem a napan pe Sosoenën a ma soe man.

Suk ataeah, ea kurus, ea to te' va e no manih po pöh sionin. *Sek 8:16*

²⁶ A ma kokoman peöm se keh hara' vahat po heve, kôm matop nem, peöm tome' nok em pa ta hat. Eöm se koe a öt o heve, ke' öök pa tēem no a potan se roko'. ²⁷ Eöm me se nat nem he' rakah ta ö sone' ne susun po ora' hat se koe ke ma', pare' mirö' o vatomhë vih peöm. ²⁸ A te' vëh to te' voh non a te' kakaveo, e' se nat non kakaveo hah non. E' se kiu vëhva' rakah pa koreneah, pare' kon po' a taëen to onöt non a ö ne' se va'aus koman hah ea, me a ma meh taneah ne' to antoen non a va'aus o te' arus.

²⁹ O poen nöm to vavaato me nem a meh te', eöm se nat nem nok ta soe to vahara' vahat non eah. Eöm se soe varoe a soe vih vëh, to antoen non a va'aus o te' varih no vaman pee to kökööt non manih pa ma kupu pee. ³⁰ Eöm se nat nem nok ta tah to vatamak non a Tuvuh Vasio' pe Sosoenën. E Sosoenën koman to he' voh en peöm pa Tuvuh Vasio' pamëh, ke' te' va e non manih, po vëknöm to vataare a non neöm a napan pe'. Ko vëknöm pamëh to vataare e non peöm pan, e Sosoenën se kon hah a neöm, kôm tavus këh em ma' pa hat va po oeh vëh. ³¹ Eöm se varakah rakah a taate' rës suntan a meh te', me a taate' heve ov in a meh te', me a taate' to va'puh, me a taate' hikan te' ke' hara' vahat, me a ma

meh taate' hat na to nat e no. ³² Eöm se nok varoe a taate' vih manih po upöm napan pe Kristo, me eöm se he' a komēneöm manih pee. Eöm me se ihan anoe a ma hat pee, vamanih pa ö ne Sosoenën to ihan anoe vavoh in a ma te' hat peöm manih pa ehnan e Kristo.

5

Ea Se Suksuk Rakah No A Taate' Va Po Maaka

¹ E Sosoenën to iu rakah a no neöm sih, pare' nok a neöm, kôm tavus em o pus koa' pe'. Ivëh, kôm se vatet vavih a ma taate' ne e' koman to iu non. ² Eöm se suksuk nem a taate' iu te', vamanih pa ö ne Kristo to iu vavoh ka rora, pare' kon a tasun pea, ko he' o to'to' pe' pa ö ne' to mët manih pa kuruse. E' to he' voh o to'to' pe' manih pa mët vamanih po he' avoavuh vih, nee to ës ke na e Sosoenën ke' vaeö.

³ Eöm se koe a nok vatëh a taate' te'te'vaasi', me a ma meh taate' rëhrëh, ke' e voe to koroh vëtkin me a meh voe, ke' e' to koroh vëtkin me a vöna', ke' a tah hat taeah, paröm koe a manin a ma tah kurus po upöm te'. A ma taate' pöe varih se nat ne tatavus ne manih topninneöm a napan pe Sosoenën. Suk ataeah, ea a napan pe Sosoenën, ea to hikta se vavasoe suk no a ma vu taate' poë varih. ⁴ Eöm se nat nem nonok nem ta ma soe pö, me ta ma vaato nun, me eöm se nat nem nonok nem ta ma vu vakö hat. A ma taate' poë varih to hikta vih ne pa ö na se nonok no. E' to vih varoe non peöm se soe vavihvih ke na e Sosoenën.

⁵ Eöm se nat vavih va nem manih pan, a napan varih to nonok ne sih a taate' te'te'vaasi', me a ma meh taate' rëhrëh, me a napan varih to mamanin ne sih a ma tah po upöm te', a ma taate' poë varih to matan va e ne manih pa napan varih to hinhin ne o sosoenën varih to hikta te' man ne. Ee a napan poë varih to hikta antoen ne a hop manih pa Matop Vih pe Ieesu' Kristo, ke Sosoenën matop non raoe.

⁶ Eöm se matop vavih nem, pe' to hat non peöm tome' vatet ta ma vakö hat po te' varih to kehkeh rëh ke a ne neöm, kôm nok a ma taate' hat poë varih. A ma taate' akuk ko poë varih to vaheve ne e Sosoenën, ke' vakmis en pee. Suk ee to pëpënton varo ne

a ma soe pe'. ⁷ Ivëh, kö' sosoepip rakah e no peöm, pan eöm se koe a vatös me a pap te' poë varih. ⁸ Suk ataeah, moaan voh nöm to te' voh nem pa popoen. Ivëhkëk kuru va'ih, neöm to tavus em a napan pe Sunön ke' vamaaka en pa ma kokoman peöm. Ivëh, kö' iu no' a ö nöm se nönö va nem manih pa napan varih to suksuk ne o maaka. ⁹ O tækrea pe Sosoenën to te' non manih peöm, köm vavatvus nem a ma moeh taate' vih man, me a ma taate' totoopin, me taate' va pa soe man. ¹⁰ Eöm se punö' vëhva' rakah pa nat a taate' taeah to vavaeö non e Sunön. ¹¹ Eöm me se koe a vamomhë me ra napan varih to nonok ne sih a ma taate' va pa popoen. A ma vu taate' poë varih, to hikta onöt ne a vavoa' a taate' vih. Ahik rakah, e' to vih non peöm se vataare a pap te' poë varih, pan a taate' pamëh, e' a taate' to para' hat rakah. ¹² Eö' to hikta onöt no' a soe tavus a ma taate' hat, nee to vakooan ne pare nonok ne sih. Eö' to te' me e no' po poet pa vaato suk a ma taate' poë varih. ¹³ Ivëhkëk, o tækrea pe Sosoenën se vataare en pea, pa pusun in a ma taate' poë varih, kee tavus vateera' ko te' e ne po maaka. ¹⁴ Ko poen no tækrea pamëh se keh ëman non manih pa ta pah tah, a tah pamëh to tera' en. Ivëh, ka soe va'ih to te' va non manih, "Eöm varih a napan to koroh nem po vapeepe, eöm se sun. Ke Kristo se he' en peöm po tækrea pamëh."

¹⁵ Ivëh, köm se matop vavih rakah nem pa ma taate' nöm to suksuk nem. Eöm se nat nem nönö va nem manih po te' to hikta nat ne pe Sosoenën. Ahik, eöm se te' rakah va nem manih pa te' natsean. ¹⁶ Kuru nöm to te' me nem pa tääm nöm se nok a taate' vih pe Sosoenën, ivëhkëk, o poen na to te' no kuru, e' o poen hat no a napan to nonok ne a ma taate' hat. Ivëh, köm se te' vamatop nem, pe' o poen va pa nok a ma taate' vih tome' hik akuk ee. ¹⁷ Eöm se nat nem suksuk nem a ma taate' me a ma kokoman no a napan va po oeh vëh to nonok ne sih. Eöm se nat varoe ko nem pataeah ne Sunön to iu non paröm vatet. ¹⁸ Eöm me se koe a kaak vatëh o voaën, suk ataeah, a taate' kaak to mimirö' e non pa ma to'to' peöm. Ivëhkëk, eöm se vaonöt ka Tuvuh pe Sosoenën puh manih peöm, pare' matop

non a ma kokoman peöm. ¹⁹ Eöm se vaëhëh me nem a ma meh napan pe Sosoenën, marën a vaeh o vaman pa ma paeh peöm. Eöm se kon a ma vaëhëh varih to pet ne po Puk Vaëhëh, me manih pa ma meh vaëhëh va po hin, me a ma vaëhëh no a Tuvuh Vasio' to vatvus manih pa ma komëneöm, nöm se vaho' hop manih pa ma vaëhëh peöm. Paröm vaëhëh a ma tah vaëhëh varih to kë ne a ëhnan e Sunön manih pa ma rivoeneöm, me manih pa ma kokoman peöm. ²⁰ Eöm se sosoe vavihvih tamoaan ke nem e Sosoenën Tamaara, suk a ma moeh tah varih pa ëhnan e Sunön pea Ieesu' Kristo.

E Pöl To He' O Vavaasis Manih Pa Nap Vavaen

²¹ Eöm se tēnan rakah a soe ko vapaan ke nem a ma meh kea peöm. Suk ataeah, eöm to ta e nem pa ëhnan e Kristo to te' me non a tasun me o kikis apuh.

²² Ke eöm varih o köövo, eöm se pēnton nem a ma soe pa ma kēn voe peöm ko te' nem paan, vamanih pa ö nöm to pēnton va nem sih a soe pe Sunön. ²³ Suk ataeah, a te' oete', e' to susun ke non sih e köövo pe', vamanih pa ö ne Kristo to susun ke non sih o kum te' varih to vaman ne sih e Sosoenën. O kum te' poë varih to vaman ne sih Sosoenën, ee to te' va ne manih pa sionin e Kristo. Ke Kristo koman ivëh, to kon hah o kum napan pe' poë varih. ²⁴ O kum te' varih to vaman ne sih Sosoenën, ee to te' ne paan e Kristo. Ke' te' va e non manih peöm o köövo, eöm se te' tamoaan nem paan a ma voe peöm.

²⁵ Ke eöm varih a kēn voe, eöm se iu rakah nem a ma köövo peöm, vamanih pa ö ne Ieesu' Kristo to iu vavoh in o kum te' varih to vaman ne sih e Sosoenën, pare' he' o to'to' pe', marën a va'aus o kum pamëh. ²⁶ Manih pa ruen, me a soe, ne Kristo to pupui o kum te' varih to vaman ne Sosoenën, pare' ep non raoe to te' voon ne manih pa mataneah. Ka manih pa taate' pamëh, ne' to kon o kum pamëh, kee tavus ee o kum te' ne' to vaneah non, pan ee o kum pe'. ²⁷ Ivëh, ko kum te' poë varih se te' vivihan tamoaan ne, ka hikta hat se te' non manih pee. E Kristo to iu nok non o kum te' varih to vaman ne e Sosoenën, se matan

vavih rakah ne manih pa mataneah. E' to te' va non manih pan, o kum te' poë varih no a hikta ta ö korë, me a meh taeah to onöt non a mirö' rae. ²⁸ E' to te' akuk va e non manih pan, eöm varih a kën voe, eöm se iu rakah nem a ma köövo peöm, vamanih pa ö nöm to iu hah va ka nem. A te' vëh to iu rakah non e köövo pe', e' to iu koman hah me a non. ²⁹ Ea to nat e no pa hikta pah te' to rës hah non sih a sionineah, ahik, a te' pamëh to matop vavih non sih a sionineah, ko mamakën non, pare' matop vavih e non pe'. E' to te' akuk va e non manih pa ö ne Ieesu' to matop vavih va i non o kum te' varih to vaman ne Sosenën. ³⁰ Suk ataeah, ea to te' va e no manih pa sionin e Kristo. ³¹ Ka soe to kiun non manih po Puk pe Sosenën to soe va non manih pan, "Ivëh, ke voe se këh ma' e tamaneah pen sinaneah, pare' vatös me e köövo pe', kee tavus ee pon o pöh sionin." *Jen 2:24*

³² Manih koman a soe va po Puk pe Sosenën, no kokoman apuh rakah to te' non manih pe'. Manih peö' to koman no' pan, a soe va'ih to sosoe suk non e Kristo me o kum te' varih to vaman ne e Sosenën. ³³ Ivëhkëk, a soe pamëh to sosoe suk me e non peöm papaeh, eöm se iu rakah a ma köövo peöm, vamanih pa ö nöm to iu hah va ka nem. E köövo se te' non paan e voe pe', pare' vasunön non poan.

6

E Pöl To He' A Soe Vanat Pe' Manih Po Koa', Me Ma Kën Tamëëre, Me Ra Ma Kën Sinëëre

¹ Eöm varih o pus koa', eöm se vatet rakah a ma soe pa ma tamëneöm me a ma sinëneöm, suk ataeah, eöm to vatös me voh em pe Sunön. Ka taate' pamëh nöm to nok, e' a taate' totoopin manih pa matan e Sosenën. ² Ka soe to kiun non manih po Puk pe Sosenën to soe va non manih pan, "Eöm se pënton a ma soe pa ma tamëneöm, me pa ma sinëneöm, ko vatet a ma soe pee." *Eks 20:12; Lo 5:16*

Ka taate' va'ih, e' a taate' vamomoaan to te' me non a soe vaman pe Sosenën. ³ Ka tah ne' to nok suk voh pa soe vaman pe', ivëh,

"Eöm se keh pënton a soe pa ma tamëneöm me a ma sinëneöm, A, a ma tah vihvih se tavus ee manih peöm, köm te' varë em manih po oeh vëh." *Eks 20:12; Lo 5:16*

⁴ Ke eöm varih a ma kën taman, eöm se nat nem vavaheve nem a ma pus koa' peöm. Ivëhkëk, eöm se matop vavih varoe rae. Paröm vakömköm nem rae, ko vavaasis nem rae o vavaasis pe Sunön.

E Pöl To Vavaasis Non O Te' Kikiu Akuk, Me Ra Ma Torara Pee

⁵ Ke eöm varih o te' kikiu akuk, eöm se ta rakah nem a ma torara peöm varih to te' ne manih po oeh vëh. Eöm se nanaöp nem rae paröm iu nem rae pa ma kupu peöm. Eöm se tënan nem a ma soe pee, vamanih pa ö nöm to tënan va i nem a soe pe Kristo. ⁶ Eöm se nat nem te' va nem manih po te' kikiu akuk varih to vamanman ne sih a ma torara pee manih pa ma kiu nee to nonok ne, ka ma torara pee he ut ne rae. Eöm se nok rakah a ma kiu me a ma kupu peöm vamanih pa ö ne Sosenën to iu va non. Ke eöm varih, eöm se koman vamanih pan, eöm o te' kikiu akuk pe Kristo to kiu vakis e nem pa ma poen kurus. ⁷ Eöm se kokoman vavih paröm nonok nem a ma kiu peöm, eöm se nat nem koman va nem manih pan, eöm to nonok nem a kiu va'ih suk ta pah te'. Ahik. Eöm to nonok me e nem pa kiu pe Sunön. ⁸ Eöm se kokoman hah va nem manih pan, e Sunön to he' en po voen vih pe' manih pa napan kurus varih, to nonok ne sih a ma kiu vihvih. E' se he' o voen vih pamëh manih po te' kikiu akuk me ro te' taihan.

⁹ Ke eöm varih o te' to vavakui nem sih o te' kikiu akuk, eöm se matop vavih rakah nem rae, paröm varakah rakah a taate' va'naöp o te' kikiu akuk peöm. Suk ataeah, e Sunön to te' non pa vöön va kin, e' me e Sunön peöm me ro te' kikiu akuk. Eöm me se kokoman va nem manih pan, a Te' vëh e Torara peöm e' me e Torara po te' kikiu akuk to te' non manuh pa vöön va kin. E' to matop va e non pee manih pa ö ne' to matop va ka non neöm.

A Napan Pe Kristo Ee To Te' Va E Ne Manih Pa Nap Vëvënsun

¹⁰ Kuru nō' to kehkeh vahik va i no' a soe peō' manih pan, eōm se vatōs me e Sunōn, parōm kon o kikis pe'. Eōm se vaonōt ko kikis apuh pe' vakikis a neōm. ¹¹ A te' vėvėnsun to ohop non a ma ohop vavapus me pe', marėn a ō ne' se vapus. Ivėh, ke eōm me, eōm se vamatop pa vakiu a ma tah ne Sosoenėn to he' a neōm, marėn a vapus me e susun po ora' hat, ko poen ne e' e susun po ora' hat to punō' pa vatomore me a neōm, kōm vōknah rakah a soe pe'. ¹² Eō' to soe a soe va'ih, suk ea to hikta vavapus me no a napan va po oeh va'ih, ahik, ea to vavapus me no o ora' hat me a ma vapōok susun pee varih to matop ne sih a napan va po oeh vėh, to te' ne pa popoen. Ea to vavapus me no o ora' hat va kin to te' me ne a ma vu kikis. ¹³ Ke' ivėh, a pusun in a ō nō' to soe suk va ka neōm manih pan, eōm se vamatop pa ohop a ma ohop vavapus, ne Sosoenėn to he' a neōm, marėn a vōknah e susun po ora' hat. Ivėh, ko poen no a hat pamėh se tavus ma', eōm to antoen rakah e nem pa vōknah o ora' hat poė varih. Ivėh, ka tėėm nōm to nok vahik a ma tah nōm to antoen nem a nok, eōm se sun vakis avoe' rakah kov e nem.

¹⁴ Ivėh, kōm se te' vamatop nem pa vapus me e susun po ora' hat, eōm se te' va nem manih pan, eōm se soe a soe man, a soe man pamėh to te' va non manih po voh no a te' vėvėnsun to voh non. Eōm se nok a taate' to te' totoopin non manih pa matan e Sosoenėn. Ka taate' pamėh to te' va non manih po ohop nee to nok pa ta tah eh, ke' sunpip non a ma poeneōm. ¹⁵ Eōm se te' vamatop tamoan nem pa vatvus a Soe Vih to soe suk non o kokoman tō ne Sosoenėn to he' voh ma'. Eōm se vaho' va in a Soe Vih pamėh, vamanih peōm to ohop nem a su'.

¹⁶ Eōm pet me se vaman tamoan nem e Sosoenėn. Ka taate' vaman peōm pamėh te' va e non manih po kėpro' to sunpip a no neōm. O vaman peōm to matop e non peōm, kōm te' tavus kėh e nem po vakmis vėh ne susun po ora' hat se punō' pa nok manih peōm. O kėpro' pamėh to se te' va non manih pa ta tah vavapus me po te' vėvėnsun, to vōvōmte' e non pa ma avan tėtėkrea varih, no e tōvakihat to vanvan non ma'. ¹⁷ Eōm se kokoman hah va nem manih pan, e Sosoenėn to kon hah voh en peōm

manih pa hat ko matop e non peōm. Ka taate' pe Sosoenėn pamėh se te' va non manih po uvan eh vavapus nōm to uvan nem. Me eōm se pėnton vavih rakah a soe pe Sosoenėn no a Tuvuh Vasio' to he' a neōm. A soe pamėh to te' va non manih po raris rė nōm to ōt nem. ¹⁸ Eōm se hinhin tamoan rakah nem a Tuvuh Vasio'. Parōm eh rakah nem pa hin, suk a ō ne' se va'aus a neōm. Eōm se ut vavih tamoan nem, parōm nat nem vanun, me a vanot pa nok a taate' hin. Eōm se hinhin tamoan nem e Sosoenėn ke' se va'aus a napan kurus pe'.

¹⁹ Eōm se hin e Sosoenėn ke' va'aus a neo', pare' vaho' a soe manih pa rivoneo', kō' hikta se nanaōp no' a soe vamaaka ke ra napan a soe vakoan pe Sosoenėn. ²⁰ E Ieesu' Kristo to kon voh a neo', kō' kon voh a tasun pe' parō' vavaasis no' a napan pa Soe Vih. E' akuk kuru a tah pamėh nee to papanih pip suk voh a neo' koman a iuun nohnoh. Ivėh, kō' iu no' a ō nōm se hin vakis e Sosoenėn, ke' vakikis a neo' kō' vōknah a taate' naōp, ko soe tavus a Soe Vih pe Ieesu' Kristo manih pa napan, parō' nat no' nanaōp no'.

E Pōl To Hin Suk A Napan Varih To Te' Me Ne O Vaman, Ke Sosoenėn Se Tapui Raoe

²¹ E Titikus se soe vanat en peōm pa ma kiu kurus varih nō' to nonok no', ke Titikus koman, e' e kea vamaman rakah pea, nō' to pah iu suntan e no' pe'. Me e' koman a te' kikiu vamaman rakah pe Sunōn. ²² E' akuk a tah nō' se vanō suk nōs eah manih peōm, pan e' se soe vanat a neōm emōm te' vah va nem nih manih, me e' se vakikis o vaman peōm.

²³ Eō' to hinhin suk a no' neōm pan, e Sosoenėn e Tamaara pen sunai'eah Ieesu' Kristo se he' a neōm o kokoman tō, me a taate' kamō'. Ee se nok a neōm, ko vaman peōm eh kōm iu ro upōm te'. ²⁴ Me eō' to hinhin no' e Sosoenėn se vataare a taate' ururuan pe' manih pa napan kurus varih to iu ne Ieesu' Kristo e Sunōn pea. Ko iu pa napan poė varih se hikta te' me non ta ō ataaton.

FILIPAÄ

Pa tääm ne Pöl to te' non pa nohnoh, e' to kiun o taana' kiun. A ma kiun varih to nö ne pa napan va po vaman varih Filipaä, me Ēfesus, me Kolosi, me o paeoh to nö non pe Pilimon. Manih po kiun vëh ne' to kiun ko soe vavihvih a napan va Filipaä. Suk a ma tah nee to he' akuk suk o iu pee. A ma tah poë varih nee to he' akuk suk o iu pee, nee to he' manih pa koren e Ēpafroditus, ke' öt, ko he' e Pöl, marën a va'aus poë.

A Filipaä e' a vöön apuh manih pa muhin va Mësadonia'. Manih po vapöök vavih pe Pöl, e' to nö manih Filipaä, ka manih nën e' a tääm vamomoaan ne' to vatvus a Soe Vih manih pee, ivëh, ko kum te' va po vaman tavus en, (Aposol 16:12-40).

A napan va po vaman varih to te' ne manih Filipaä hikta te' ne po to pöh kum, ahik, ee to te' nee a ma kum vakëkëh pee, pare hikta öt vörep ne a moni'. Ivëhkëk, ee to he' ee pa ma tah nee to he' akuk suk a ma iu pee, manih pa napan va po vaman varih to kökööt ne pa ma tah manih Jerusalëm, me manih pa va'aus e Pöl.

E Pöl to te' non pa nohnoh, ivëhkëk, e' to pah te' vaeö rakah e non, pare' iu non pan, a napan va Filipaä se te' vaeö rakah pet ne, pa ö nee se keh taum ta ma vu punis. E Pöl to soe ke raoe pan, ee se sun vakis ne pa nok a kiu pee. E' to pah sirö' en po tövavaasis pikpiuk, o te' varih to totoon ne raoe pa taate' va pa pe a ö kokoaan.

Me e' to iu rakah non raoe se te' me ne a taate' tö, vamanih pa ö ne Ieesu' to te' vavoh non. Manih po kiun vëh, ea to nat e no pan, manih po iu pe Pöl, e' to pah koman vörep e non pa napan va po vaman varih Filipaä.

A ma kiun varih to tataki va ne manih.
A potan avih pe Pöl, 1:1-2

E Pöl to he' a soe vavihvih pe' manih pa napan va po vaman va Filipaä, suk ee to kamö' vavih ne poë, 1:3-11

E Pöl to soe ke raoe ataeah ne' to nonok non, me a ö ne' to te' va non, 1:12-26

A ma taate' vih ne ea a napan va po vaman se suksuk no, 1:27-30; 2:1-18

E Pöl to nok o kokoman pe' pa vanö e Timoti' pen Ēpafroditus, 2:19-30

A hanan vih me o vavaveo pea manih pa hanan pe Kristo, 3:1-21; 4:1-9

E Pöl to he' a soe vavihvih pe', suk a ma tah nee to he' akuk suk o manin pee, 4:10-20

A ma soe ataaton pe Pöl, 4:21-23

Eöm Se Va'aus O Upöm Te' Me O Vaeö

¹ Eö' e Pöl, ke Timoti', emöm po' a poa te' kikiu pe Ieesu' Kristo.

To kiun ka nös neöm kurus a ma napan vivihan pe Ieesu' Kristo to te' nem pa vöön va Filipaä, va'peh me a nap susunön va po rotu', me a ma te' kikiu va po kum te' poë varih to vaman ne e Ieesu'.

² Eö' to hinhin no' e Sosoenën e Tamaara, me e Ieesu' Kristo se he' a neöm a taate' ururuan me a taate' moomo.

O Hin Pe Pöl

³ Eö' to sosoe vavihvih no' e Sosoenën peö' pa ma tääm kurus nö' to kokoman a no' neöm. ⁴ Ka manih pa ma hin kurus peö', eö' to te' vaeö rakah e no' pa hin suk a neöm. ⁵ Eö' to vavihvih me no' e Sosoenën po va'aus ne eöm to he' a neo' pa ö nö' to vavatvus no' a Soe Vih. Ko va'aus pamëh ne eöm to he', po poen vamomoaan ne eöm to taneo vaman voh, ke' öök non kuru. ⁶ E Sosoenën to taneo voh en pa nok a kiu vih manih peöm, kö' nat rakah e no' pe' se nonok avoe' e non. Ke' öök po Poen ne Ieesu' Kristo se hah ma', ka kiu vih pamëh se hik en.

⁷ Eö' to nat me e no' pan, e' to te' totoopin e non pa ö nö' to koman a no' neöm, suk eö' to pah iu vörep e no' peöm. Eöm kurus to avë me nem peö' po ururuan pe Sosoenën, pa ö' ne eö' to te' no' pa nohnoh. Köm te' va'peh me nem a neo' pa kiu pa vaeh a taate' va pa vatvus a Soe Vih to vataare non pan, eö' to vavatvus no' a soe man va pa Soe Vih. ⁸ E Sosoenën to nat e non peö', to iu ep rakah a no' neöm. Suk, eö' to iu kurus rakah a no' neöm, o iu eh pamëh to tane' no ma' pe Ieesu' Kristo.

⁹ O hin peö' ivëh, pan a taate' iu te' peöm se pupu va'puh oah nö rakah non, köm se te' natsean nem, ko kokoman peöm se te' maaka non va'peh me a taate' iu te'. ¹⁰ Ivëh,

ke eöm se ep a vakëh pa taate' vih, me taate' hat, paröm kon varoe a ma taate' vivihan. Köm se te' vivihan nem ko hikta te' me nem ta hat po Poen ne Kristo se hah ma'.
 11 Ivëh, ke eöm se nonok tamoan rakah nem a ma taate' totoopin, to tane' no ma' pe Kristo, marën a he' o ëhnan apuh manih pe Sosenën, me a kë a ëhneah.

A Nohnoh Pe Pöl To Va'aus A Soe Vih

12 Eö' to iu a no' neöm, kën kea me kën vamen se nat nem pa tah to tanok voh manih peö', a nohnoh peö' to va'aus pa vatvus a Soe Vih, ke' nö pet. 13 Ivëh, ka ma te' utut to matop ne a iuun pe Sisa', me o upöm te' to nat e ne peö', pan eö' to te' no' pa nohnoh, suk eö' to vaman no' e Kristo. 14 Eö' to te' no' pa nohnoh, ivëh, ka ma te' peo va po vaman to vaman vaeh rakah ee pe Kristo, ko hikta nanaöp ne a vatvus a soe pe Sosenën.

15 E' to te' man e non, a ma pah te' to vavatvus e ne pa soe suk e Kristo, suk ee to te' me ne a taate' puhio', pare iu onoah e ne peö'. Ivëhkëk, o meoh upöm to vavatvus ne a soe pe Kristo, suk ee to iu va'aus ne. 16 Ee to vavatvus ne a Soe Vih, suk ee to te' me ne a taate' iu te', pare nat e ne pe Sosenën to he' a neo' a kiu pa vaeh a taate' va pa vatvus a Soe Vih. 17 Ivëhkëk, o upöm te' to vavatvus ne a Soe Vih va pe Kristo, manih pa taate' amamun, me a taate' vaononoah. Ee to iu vatok ne ma' ta ma meh punis, pa ö nö' to te' no' pa nohnoh.

18 Ivëhkëk, a hikta tah vi, pa ma ö kurus, ee to te' me ne pa ma kokoman vih, ke' a ma kokoman hat, a tah apuh oah ivëh, ee to vavatvus e ne pa Soe Vih suk e Kristo. Ivëh, kö' te' vaeö tamoan rakah e no'.

E Pöl To Koman Non A Ö Ne' Se Te' To'to' Non Pa Va'aus A Napan Va Filipaë

19 Kö' se te' vaeö avoe' e no' pa ö nöm to hinhin suk a nem neo', ka Tuvuh pe Ieesu' Kristo va'aus e non peö'. Ivëh, kö' nat e no' pa ma punis varih se va'aus a neo', kö' taihan eo'. 20 Ivëh, kö' iu rakah no', parö' vaman rakah no' pan, eö' hikta se nök vahat rakah no' ta pah tah pa vapoet hah ö'. Ahik. Ivëhkëk, kuru eö' se sun vakis, pa ö nö' se te' no', pa vataare o kikis pe Kristo manih po oeh, eö' he te' to'to' avoe'

e no', ke', eö' se mët eo'. 21 Manih peö' a tah apuh oah ivëh, eö' se keh te' to'to' e no', eö' se te' me e no' pe Kristo. Ke', eö' se keh mët, a, eö' se kon a ma tah vih. 22 Eö' se keh te' to'to' avoe' e no', eö' se antoen e no' pa nok a kiu pe Apuh. Ivëhkëk, eö' to hikta nat no', pa hanan taeah nö' se vatet, eö' se keh te' to'to' e no', ke', eö' se mët eo'. 23 E' to hiva' ke non peö' pa vatet o pöök kokoman. Eö' to iu oah rakah no' pa këh o to'to' vëh. E' to vih oah rakah non peö' se nö, ko te' va'peh me no' e Kristo. 24 Ivëhkëk, e' to vih ke non peöm, peö' se te' avoe' e no' manih po oeh, kö' se va'aus a neöm. 25 Eö' to vaman vakis e no' pa ö nö' to te' me no' a kiu, ivëh, kö' nat e no' peö' se te' avoe' e no' pa kiu va'aus a neöm, ko vaman peöm se pu vaeh, köm se te' vaeö nem po vaman peöm. 26 Ivëh, ke eöm se vaeö va'puh oah manih pe Ieesu' Kristo po poen nö' se vavih hah nös pa ep ka neöm. Eöm se vaeö pet suk eö' to te' avoe' e no'.

E Sosenën To Nok Vavih A Napan Va Filipaë, Kee Te' A Punis

27 A tah apuh ivëh, nöm se nat nem, eöm se te' vavih nem pa taate' totoopin peöm to kë non a Soe Vih pe Kristo. Eö' se keh vavih nös pa ep ka neöm, ke', eö' to te' varo këh e no' nös peöm. Keö' se tēnan no' nös neöm to sun vakis nem, ko vapöh kokoman e nem. Ko kiu va'peh e nem pa kunkuin o vaman pa ma napan manih pa Soe Vih. 28 Ke eöm se koe a naöp o te' varih to vakihat me a no neöm. A ma tah poë varih to vëknöm ke non ro tövakihat a ö nee se kon vahat ee. Ivëhkëk, e Sosenën se kon hah en peöm. 29 E Sosenën to he' a neöm o ëhnan apuh pa ö nöm to vaman voh e Kristo, me pa ö nöm to kon kamis suk voh eah. Ka poa tah poë varih to kë non a ëhnan e Kristo. 30 Eö' to te' moaan me voh a no' neöm, ke eöm ep e nem peö' to vavapus me no' po tövakihat poë varih. Me o vapus pamëh to te' avoe' e non kuru. Eöm me to te' hop e nem po pöh vu punis, suk eöm to vatös me e nem peö' manih po vapus pamëh.

2

Ea Se Vapöh Kokoman No Ko Nonok Vavih No O Upöm Te'

¹ O to'to' peöm manih pe Kristo to vaeh e non po kokoman peöm. Ka taate' iu te' pe' se he' a neöm o kokoman tö. Eöm to vatös me e nem pa Tuvuh Vasio'. Paröm te' me e nem pa taate' ururuan pe Kristo. Ko te' nem pa taate' nok vavih a ma upöm peöm. ² Ivëh, ke eöm se vavaeö rakah e nem peö', pa ö nöm to vapöh kokoman nem. Ko vatös vavih me nem a pah taate' iu o upöm te'. ³ Eöm se keh nonok nem a ma taate' poë varih, eöm se nat nem te' me nem a taate' amamun, vaononoah, me eöm se nat nem vavovoh nem a taate' kë koman hah em. Ivëhpëhkëk, eöm se te' vöknah nem, ko kë oah nem a ëhnëero o upöm te' këh a ëhnëeneöm. ⁴ Eöm se koe a kokoman vörep varoe o to'to' koman peöm, ivëhkëk, eöm me se kokoman nem a ma to'to' po upöm te', ko va'aus nem raoe pa te' vavih.

E Kristo To Vöknah Ea Ke Sosoenën Kë Poan

⁵ Manih po to'to' peöm, eöm se kokoman va nem manih, ko te' va nem manih pa ö ne Ieesu' Kristo to te' va non.

⁶ E Kristo to te' vavoh non manih pe Sosoenën,
pa ma tah kurus ne' to nonok non.
Ivëhkëk, e' to hikta koman voh non a nok a tah ne e' koman to iu non,
marën a va'aus koman hah ea,
suk e' to vatoe me e non pe Sosoenën.

⁷ Ivëhkëk, e' to vöknah hah ea pa te' vamanih pe Sosoenën,
ko koe en pa tasun apuh vëh ne' to te' me voh non.

E' to koa' voh,
pare' kon o sionin vamanih pa te',
ko tavus vamanih pa te' kikiu akuk.

⁸ Ka ö ne' to te' va non manih pa te',
e' to vöknah hah ea,
pare' vavatet varoe non a soe pe Sosoenën,
pa ö ne' to mët,
a, ke' öök rakah pa ö ne' to mët manih pa kuruse.

⁹ Ivëh, ke Sosoenën vasunön poan,
ke' vamomoaan non.
E Sosoenën to he' poan o ëhnan to apuh oah e non,
pa ma moeh ëhnan kurus,

¹⁰ ivëh, ka ma napan kurus se vatokon manih pa ëhnan e Ieesu',
ka ma napan va pa vöön va kin,
me manih po oeh,
me manih paan o oeh se vatokon manih pa ëhnan e Ieesu'.

¹¹ Ka napan kurus rakah se soe vamanih pan,
“E Ieesu' Kristo e Apuh.”

Ka taate' pamëh to he' non o ëhnan apuh manih pe Sosoenën Taman.

Ea Se Te' Va No Manih Po Maaka Topniira Ma Napan

¹² Ivëh, ke eöm a ma vakamö' peö', eöm to vavatet tamoaan voh e nem pe Sosoenën pa ö nö' to te' va'peh me a no' neöm. E' to vih oah non peöm se tëtënan soe nem kuru pa ö nö' to te' ke këh no' nös neöm. Eöm se kikiu vakis nö nem, pa vavih rakah a ö te'te' po kum peöm, vamanih pa ö nöm to ta nem e Sosoenën ko he' avoes këm manih pe'. ¹³ Ea to nat e no pe Sosoenën to kiu non po kokoman peöm, ivëh, köm iu e nem pa nok a ma taate' vih, ko antoen e nem pa nok a ma taate' poë varih. Ivëh, ka ma taate' poë varih to he' vaeö ne poë.

¹⁴ Eöm se nonok nem a ma tah kurus, ko nat nem vavaarek nem, me eöm se koe a vaato vasuka' vatëh. ¹⁵ Ke eöm se te' vivihan nem, ka hikta hat se te' non peöm. Ke eöm se te' nem a ma koa' pe Sosoenën, no a hikta hat to te' non peöm. Ivëhkëk, eöm to te' me nem a napan to he' tonun ne a taate' totoopin, ko nonok ne a ma taate' hat peo. Ke eöm se te' va nem manih po vesun to tëtëkrea ne topniira ma napan to te' ne pa popoen manih po oeh, ¹⁶ pa ö nöm to he'he' nem o vavaasis vëh to he' non o to'to'. Ivëh, ko Poen ne Kristo se hah ma', eö' se vaeö rakah, suk a ma kiu nö' to nok voh manih peöm, to hikta ro akuk. Eö' to nonok voh no' a ma kiu vëhva' poë varih, parö' onoah voh eo'.

¹⁷ O vaman peöm to te' va non manih po he' peöm, nöm to he' vamanih po he' pa nok a kiu pe Sosoenën. Eö' se keh he' o era' peö' vamanih po he' va'peh me a ma he' peöm, eö' se puh e no' po vaeö va'peh me a neöm. ¹⁸ Eöm pet me se te' vaeö nem, ko puh rakah nem po vaeö, ko vaeö va'peh me nem neo'.

*E Pöl To Soe A Ö Ne' Se Vanö E Timoti'
Manuh Filipaë*

¹⁹ Eö' to anoeh no' e Apuh e Ieesu' se keh iu non, eö' se vanö vëhö' nös e Timoti' manem peöm. Keö' se hara' vaeö rakah pa ö ne' se hah ma' ko soe ka neo' a ma tah nöm to nonok nem. ²⁰ A hikta meh te' to te' me a no neo' to te' va non manih pe Timoti'. E' to vapöh kokoman tamoan me a no neo', pare' kokoman tamoan e non pa va'aus a neöm. ²¹ O upöm te' to karë varoe ne a nok a ma tah koman pee, ko hikta iu rakah ne a va'aus, pa nok a kiu pe Ieesu' Kristo. ²² Eöm to nat e nem pa taate' vih pe Timoti'. Paröm to nat e nem pe' to va'aus voh a neo' pa kiu va pa vatvus a Soe Vih, vamanih pe koa' to va'aus non e tamaneah. ²³ Ivëh, kö' kokoman vovoh voh eo' pa vanö vëhö' nös eah manih peöm, pa ö nö' se nat ataeah se tavus manih peö'. ²⁴ Eö' to vaman e no' pe Apuh se va'aus a neo', ke eö' me se nö nös pa ep a neöm.

*E Pöl To Soe A Ö Ne' Se Vanö E Æpafroditus
Manuh Filipaë*

²⁵ E Æpafroditus, e kea peö' pa nok a kiu pa ehnan e Kristo, me e' to kiu va'peh me a no neo' pa nap vëvënsun pe Kristo. Eö' to iu voh no' a va'aus, köm vanö voh ma' eah manih peö'. Kuru, eö' to koman no' a vanö hah nös eah manih peöm, ²⁶ suk, e' to iu ep kurus rakah ka no neöm. E' to karë, suk e' to nat e non pan, eöm to tēnan voh em pe' to hara' voh a hiinana apuh. ²⁷ A, e' to hara' voh a hiinana pamëh, ko ö ra mēt en. Ivëhkëk, e Sosenën to ururuan poan, me eö' me. Ivëh, kö' hikta se hara' vatamak itoe' hah no'. ²⁸ Ivëh, kö' iu rakah e no' pa vanö nös eah manem peöm, köm se ep hah in eah, paröm vaeö. Ke eö' me se nat no' hara' vakarë suk no' a neöm. ²⁹ Ivëh, ke eöm se öt e Æpafroditus pa ehnan e Apuh, ko hara' vaeö vörep em. Eöm se kë nem a ehneero te' to te' va ne manih pe'. ³⁰ E' to ö ra mēt voh en, pa ö ne' to nonok voh non a kiu pe Kristo. E' to kokoman varoe voh non a va'aus a neo', pa kiu vëh nöm to he' voh eah. A kiu pamëh ne eöm to hikta onöt voh nem a nok.

3

*A Te' To Vaman Non E Kristo E' A Te'
Totoopin*

¹ Kën kea me kën vamen, eöm se te' vaeö rakah nem manih pe Apuh. Eö' to hikta karauh no' pa kiun hah ka neöm a pah soe avoe' pamëh. Ka soe pamëh se va'aus a neöm, ke eöm se te' vamatop nem. ² Eöm se ut vavih nem po te' varih to nonok ne a ma taate' hat, pare te' va ne manih po këh poa. O te' poë varih to eh rakah ne pa pe a ö kokoaan. ³ Ea varoe ivarih, nee to pe voh a ma ö kokoaan pea. Ka vasunön koe no e Sosenën manih pa Tuvuh pe', me ea to vaeö no pa ö na to vatös me no e Ieesu' Kristo. Ea to hikta vaman koman hah a no, pa ma tah na to nonok no, ⁴ eö' tome' antoen e no', pa vaman koman hah ö'. Tah pah te' se keh koman e non pan, e' to te' me non pa pusun in a vaman koman hah ea. E' se nat va non manih pan, eö' to te' oah e no' pa ma pusun in a ö nö' se vaman koman hah a no'. ⁵ Ee to pe voh a ö kokoaan peö' murin o tönim me o kukön poen to oah. Eö' a to Israël, po vute' va pe Bënjamin. Eö' a to Hibru, ke sinan me e tamaneo', ee me a poa to Hibru. Keö' to vavatet vaeh voh no' o Vavaasis po Jiu'. Ivëh, kö' tavus voh a to Parësi'. ⁶ Eö' to te' eh rakah voh e no' pa nok a kiu pe Sosenën, ivëh, kö' kiu vakis moaan voh e no' pa mirö' o kum te' varih to vaman ne e Ieesu'. A hikta pah te' to onöt non a taum ta hat manih peö', pa ö nö' to vavatet vavoh no' o Vavaasis pe Mosës.

⁷ A ma tah poë varih to te' apuh oah voh ne manih peö', ivëhkëk, kuru eö' to koman no' pan, ee a ma tah akuk rakah. Suk eö' to vavatet varoe varu' no' e Kristo. ⁸ E' to hikta te' varoe non, pan a ma tah poë varih, ivëhkëk, eö' to koman no' pan, a ma tah kurus varih po oeh ee a ma tah akuk rakah. Eö' to nat e no' pe Ieesu' Kristo e Apuh peö'. Manih varoe rakah pe Kristo, neö' to koe rakah a ma tah poë varih. Ka kuru vëh a ma tah poë varih to te' rakah va ne manih po no'. Ivëh, ke eö' to vaonöt e no' pa vatet varoe varu' e Kristo, ⁹ ke eö' varoe a te' pe'. Kuru eö' a te' totoopin pa matan e Sosenën, eö' hikta se tavus no' a te' totoopin pa vatet o Vavaasis pe Mosës, ivëhkëk, eö' to vaman no' e Kristo.

Ke Sosenen to ep non po vaman peö', iväh, ke' poka' a neö' a te' totoopin. ¹⁰ Eö' to iu nat rakah no' pe Kristo, me o kikis vüh to vasun tane' hah poan pa nap mët. Eö' to iu avë no' o kamis pe', parö' tavus vamanih pa ö ne' to mët vavoh. ¹¹ Keö' me to anoeh no', a sun hah peö' pa nap mët.

E Pöl To Vaveo Vakis Ko Öök Po Noton

¹² Eö' hikta se soe no' pan, eö' to kon vahik a taate' pe Sosenen, ko tavus a te' totoopin rakah. Eö' to hikta tavus avoe' no' nën, ivëhkëk, eö' to pupunö' vakis e no' pa tavus va nën, ke' se te' non a tah peö'. E Kristo to iu e non peö' pa nok a tah vih, e' a pusun in a tah ne' to vate' suk a neö'. ¹³ Kën kea me kën vamen, eö' to nat e no' pan, eö' to hikta tavus avoe' no' po noton. Ivëhkëk, e' to te' non a pah tah, neö' to nonok tamoan no'. Eö' se anoe kurus a ma tah vamoan, ko kiu vakis varoe pa kon a ma tah varih se tavus amot ma'. ¹⁴ Eö' to pupunö' avoe' e no', pa tavus po noton ko kon o voen vüh, ne Sosenen to vaeo koe voh a neö' manih pe Kristo, manuh po to'to' vöh pa vöön va kin.

¹⁵ Ea kurus varih to kon voh ee pa Tuvuh, ko tavus ee ro te' natsean, para kokoman va no manih. Ke' se keh te' non ta ma tah neöm to hikta vapöh kokoman me nem, e Sosenen se vamaaka ken peöm. ¹⁶ Ivëhkëk, ea se punö' vakis pa vatet a soe man, ne ea to kon voh ee.

¹⁷ Kën kea me kën vamen, eöm kurus se punö' pa vatet a taate' peö', paröm ep vavih ko vavatet nem a taate' no te' varih to vavatet ne, nemöm to vataare voh a neöm. ¹⁸ A napan peo to te' va ne manih po tövakihat pa kuruse pe Kristo. Eö' to sosoe tamoan ke no' peöm pa taate' pee. Ke' a tah pamëh nö' to okook suk no' kuru, nö' se soe ka neöm. ¹⁹ Vasuksuk, ee se nö po sura' ësës tamoan. Ee to nonok ne a ma tah no a sioniire to iu non. Ee to vaeö vörep me ne a ma taate' vapoet, nee to nonok ne, pare kokoman varoe ne a ma tah va po oeh vüh. Iväh, ka ma tah va po iu va po sionin te' va ne manih pe sosoenen pee. ²⁰ Ivëhkëk, ea ro te' va pa vöön va kin to anoeh no A Te' Va Pa Hehe A Ra, e' e Apuh pea, e Ieesu' Kristo, se tane' ma' manuh pa vöön va kin. ²¹ Po kikis koman pe' pa matop in a ma moeh tah, e'

se panih o sionin va po oeh vüh to antoen e non pa mët, ko sionin pamëh se panih ko vih oah en, ko te' va non manih po sionin maaka pe Ieesu'.

4

Ea Se Vapöh Kokoman Ko Te' Vaeö No, Ko Kon O Kokoman Vih

¹ Kën kea me kën vamen, eö' to iu a no' neöm, parö' iu ep a no' neöm. Eö' se vaeö pa ö nö' se ep a neöm, eöm to vavaeö me nem peö'. Iväh, ke eöm se sun vakis po vaman manih pe Apuh, vamanih pa ö nö' to soe vavoh ka neöm.

² Eö' to hi a poa köövo varih, e Yuodia' pen Sintike' pan, ee se vapöh kokoman vamanih pa poa tom kea manih pe Apuh.

³ Eö' me to hi a oah, vakamö' peö', ea to pet kikiu no, pan eën se va'aus a poa köövo poë varih. Ee pon to vava vavih me voh a neo' pa vatvus a Soe Vih. Ee, me e Klemen va'peh me o meoh upöm, to kiu me a no neo', no a ma ëhnëere to kiun e ne manih po puk va po to'to'.

⁴ Eöm se te' vaeö tamoan rakah nem manih pe Apuh. Eö' se soe hah, eöm se te' vaeö nem.

⁵ Koe ka napan ep ka neöm to te' me nem a taate' tö me a taate' vih. A si' ö ke Apuh hah en ma'. ⁶ Eöm se nat nem karë suk nem ta ma tah. Ivëhkëk, eöm se hinhin nem manih pe Sosenen pa ma tah kurus neöm to iu nem. Ko vavihvih me nem eah. ⁷ Iväh, ka taate' moomo pe Sosenen to apuh oah rakah, na to hikta onöt no a maaka vavih oah in eah. E' se matop vavih a ma kupu, me kokoman peöm manih pe Ieesu' Kristo.

⁸ Kën kea me kën vamen, eöm se kokoman nem a ma tah varih to te' vih ne, na to antoen no a kë raeo. Eöm se koman nem a ma tah varih to te' man ne, na to kë no, kee te' totoopin ne, ko te' vivihan ne, me a ma tah ep vamanin, me a ma tah no a napan to ta ne. ⁹ Eöm se vavatet a ma tah nöm to vavaasis tane' manih peö', pa ma tah nö' to soe voh ka neöm, me a ma tah neöm to ep voh nem nö' to nonok no'. Iväh, ke Sosenen to he'he' non a taate' moomo, e' se te' va'peh me a no neöm.

E Pöl To Vaeö Me A Napan Pe Kristo To He' Poë A Ma He'

¹⁰ Eö' to vaeö vörep rakah me no' e Apuh pa ö neöm to vataare hah va ka nem neo' o va'aus peöm. Eöm to iu va'aus vatëh voh e nem peö'. Ivëhkëk, a hik voh ta ö nöm se va'aus vah va ka neo'. ¹¹ Eö' to hikta sosoe ka no' neöm a tah vëh, suk eö' to iu no' ta ma tah. Ahik. Eö' to vavaasis voh eo' ko te' vaeö me e no' pa ma tah nö' to öt no'. Me a ma moeh tah se tavus manih peö'. ¹² Eö' to nat e no' pa ö nö' to te' to'to' va no', me pa ö nö' se te' arus no'. Ko nat e no' pa ö nö' to te' to'to' va no', me pa ö nö' to öt no' a ma tah peo. Eö' to vavaasis voh eo' pa ö nö' se te' va no', me pa ö nö' se te' vaeö no' pa ma tëëm, no a ma tah kurus se tanok manih peö', pa ö nö' se öt onöt no' a taëën, me pa ö nö' to hara' no' o maë. Me pa ö nö' to öt oah no' a ma tah peo, nö' to iu no', me pa ö nö' to öt vakökööt no'. ¹³ Eö' to antoen e no' pa nok koe a ma tah kurus manih pe Kristo, suk e' to he' a neo' o kikis pe'.

¹⁴ Ivëhkëk, e' to vih non peöm to va'aus a neo' pa ö nö' to te' me voh no' a punis. ¹⁵ Eöm a ma napan va pa vöön apuh va Filipaë to nat koman e nem, pa ö nö' to taneo voh pa vatvus a Soe Vih manem. Po poen nö' to këh ma' a muhin peöm Mësadonia', eöm varoe voh o pöh kum te' to vaman nem e Ieesu' to va'aus voh nem neo' pa moni'. ¹⁶ A ma tëëm nöm to vanö voh ka ma' neö' a ma tah nö' to iu no', pa ö nö' to te' no' manih pa vöön va Tesaronaëka'. ¹⁷ Oman rakah, e' to hikta te' voh non pan, eö' to iu kon tane' no' a ma he' manih peöm. Ivëhkëk, eö' to iu no', ne eöm se kon tane' a ma tah vih pa taate' he' a ma tah peöm manih pa meh te'. ¹⁸ Kuru eö' to öt no' a ma tah kurus, ko öt oah e no' pa ma meh tah nö' to iu no'. Suk e Ëpafroditus to te' ma' a ma he' peöm, ko he' a neo'. A ma he' to te' va ne manih po he' ovoavuh vih na to he'. E Sosenën to kokon non a ma he' poë varih, pare' vaeö e non pa ma he'. ¹⁹ E Sosenën peö' to te' me non a ma tah vihvih peo oah rakah ne' se he' koe ka neöm manih pe Ieesu' Kristo. E' se he' a neöm a ma tah kurus nöm to iu nem. ²⁰ E Sosenën, e Tamaara, ka se kë tamoan no a ëhnaneah. Oman.

²¹ Eöm se soe vavihvih nem a ma meoh upöm te' pe Sosenën pa ëhnan e Kristo. O te' varih to te' va'peh me a no neo', to vanö nös a soe vavihvih pee manih peöm. ²² A ma napan kurus pe Sosenën to vanö nös a soe vavihvih pee manem peöm. A ma te' me varih to nonok ne a kiu manih pa iuun pe Sisa'. Ee me to vanö nös a soe vavihvih eh pee manih peöm.

²³ Eö' to hinhin no' e Apuh pea Ieesu' Kristo, pan se he' a neöm o ururuan pe', ko te' va'peh me a no neöm kurus.

KOLOSI

A tääm ne Pöl to te' non pa nohnoh, e' to kiun o kiun va'ih manuh po te' va po vaman va pa vöön va Kolosi, ke Tikikus me Onesimus te' o kiun pamëh manuh pee. A vöön vëh Kolosi to te' vatët non Ēfësus, manih pa muhin va Esia'. O kum te' va po vaman to taneo tane' voh ma' Kolosi. E' to hikta tasun tane' po poen ne Paul to vatvus a soe. E Pöl koman to te' voh non Ēfësus, pare' vanö e Ēpafras, ke' vatvus a soe manih pee, ka voa' va pe' no o kum napan va po vaman to tavus en, (Kolosi 1:7). E Ēpafras to kiu voh non pa poa vöön apuh to te' vatët ne Kolosi, a Laodisia', me a Hierapolis, (Kolosi 4:13). Ahik voh to pöh poen ne Pöl to ep voh a napan va pa vöön apuh va'ih, ivëhkëk, e' to koman voh non raoe, pare' hinhin suk non raoe.

E Ēpafras to nö voh manuh pe Pöl, pare' soe ke Pöl a nap vavaasis pikpiuk, ivëh, ke Pöl kiun o kiun va'ih, suk e' to hikta iu non a nap vavaasis pikpiuk poë varih se tek o vaman pa napan va Kolosi. O te' vavaasis pikpiuk poë varih to iu ne pan, o te' va po vaman se vatokon ne, ko kë ne a ma te' apa'puh me ra nap eh, vamanih po ankerö'. O te' poë varih to te' ne pa vöön va kin. O te' vavaasis pikpiuk poë varih to sosoe pet e ne pan, e Ieesu' to hikta te' voh non pan, e' e koa' vamaman pe Sosoenën, ivëhkëk, e' to te' akuk vavoh e non manih pa meh ankerö'. O te' vavaasis poë varih to iu me voh ne pan, o te' va po vaman se vavatet ne o vavaasis va pa pe a ma ö kokoaan, me a ma meh Vavaasis pe Mosës.

Manih po kiun vëh ne Pöl to vavaasis non a napan va Kolosi pan, e Kristo to te' vamaman va i non manih pe Sosoenën. A ma taate' nenes, me a ma taate' pee, me a ma kokoman pee pon to vatoe e ne. Ka manih pe Kristo, ne Sosoenën to nok voh a ma moeh tah kurus, me e' e Sunön po te' va po vaman. E Ieesu' varoe kuru e' a pusun in a kon hah a ra, me a pop vih.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan.

A Potan avih pe Pöl, 1:1-2

E Pöl to soe vavihvih, ko kë a ëhnan e Sosoenën, suk a napan va Kolosi, 1:3-14

A soe va po kikis pe Kristo, me a kiu pe', 1:15-23

A soe va pa kiu pe Pöl manih pa ma kum te' va po vaman, 1:24-29; 2:1-5

A napan va Kolosi se vatös rakah me ne e Kristo, pare soe vakoe a nap vavaasis pikpiuk, 2:6-23; 3:1-4

A ma taate' vih no o te' va po vaman se suksuk ne, 3:5-25; 4:1

A ma soe vakikis, me a soe ataaton pe Pöl, 4:2-18

E Ieesu' Kristo E' A Pusun In A Ma Moeh Tah, Me O To'to', Me A Taate' Pe Sosoenën To Puh Non Manih Pe'

¹⁻² Eö' e Pöl, eö' a te' kikiu ne Ieesu' Kristo to vanö, o iu koman pe', ke Sosoenën kon a neo' kö' tavus eo' a aposol. Emöm po' kea pea e Timoti', to kiun o kiun va'ih pamöm vanö ka nös neöm a napan to vaman nem sih e Sosoenën manih pa vöön va Kolosi. Eöm to vaman nem e Ieesu' Kristo, paröm te' va e nem manih a kën kea me ra kën vamenmöm. Emöm to hinhin nem e Sosoenën, e Tamaara se vavih a neöm pare' nok a ma kokoman peöm, köm te' me nem a taate' moomo.

A Napan Va Kolosi To Vaman E Ieesu'

³ Ka tääm möm to nonok nem a ma hin pemöm, pamöm koman tamoan e nem peöm, pamöm sosoe vavihvih ke nem na sih e Sosoenën, e' e Taman e Sunön pea Ieesu' Kristo. ⁴ Oman, emöm po' Timoti' to sosoe vavihvih ke nem na e Sosoenën, suk emöm to pënton em pa ö nöm to vaman va nem e Ieesu' Kristo. Ivëh, köm nat rakah e nem pa vaman e Kristo, paröm he' rakah e nem pa ma kokoman peöm manih pa napan varih to vaman voh e Sosoenën. ⁵ Eöm to vaman nem e Ieesu' Kristo paröm iu me e nem pa napan pe Sosoenën. Suk ataeah, eöm to vaman rakah e nem, paröm anoeh e nem po poen ne Sosoenën se he' a neöm o to'to' vih ne' to vamatop keon voh ken ma' peöm, manuh pa vöön va kin. Ivëh, köm vaman nem pan e Sosoenën se he' en peöm pa ma tah vih ne' to vaneah vahik voh en peöm, kee pet anoeh e ne ma' peöm manuh pa vöön va kin. ⁶ Ka Soe Vih pamëh,

nöm to pënton voh to pu va'puh en manih po oeh vëh, ka napan vaman ee pare suk ee, ka taate' pee tavus vavih en. Ka taate' pamëh tanok voh en manih pa topnineöm, pö nöm to taneo a pënton a Soe Vih, paröm nat vavih em pa soe man pamëh, me o he' vih pe Sosoenën. ⁷ A te' vëh e Ēpafras to vavaasis voh en peöm pa Soe Vih pamëh, köm nat vahik voh em. E Ēpafras a te' kikiu vih rakah pe Ieesu' Kristo, e' me a meh te' kikiu va'aus pemöm. Kemöm iu suntan rakah e nem pe'. ⁸ E' me to soe ka möm a taate' kamö' a napan pe Sosoenën, no a Tuvuh Vasio' to he' a neöm.

E Pöl To Hinhin Non E Sosoenën, Pan E' Se Vaeh O Vaman Pa Napan Va Kolosi

⁹ Ivëh, kemöm pënton voh em pa ö nöm to vaman vakis rakah em pe Ieesu' Kristo, pamöm hikta vahik a hin suk a neöm manuh pe Sosoenën, pan e' se vapuh rakah a neöm po nat, köm maaka rakah pa tah ne' to iu non. Me emöm to hinhin pet e nem pan, a Tuvuh Vasio' se he' a neöm o nat vih, köm sih nat vavih a ma tah va po apen. ¹⁰ Ivëh, köm onöt e nem pa vatet a taate' no a napan vamaman pe Ieesu' Kristo to vavatet ne. Ke' se iu ko vaeö me e non pa ma taate' kurus peöm, me a ma kiu vihvih nöm to nonok nem, eöm me to nat vavih em pe Sosoenën. Ivëh, kö' hinhin no' pan, o nat peöm manih pe Sosoenën se tavus va'puh rakah en manih po to'to' peöm. ¹¹ Emöm me to hinhin nem pan, e Sosoenën se he' a ma apeneöm o kikis apuh pe'. Köm antoen e nem pa sun vakis ko te' em pa ma punis, ka tēem nöm to taum a punö', eöm hikta se taum vëhva' nem, suk e Sosoenën se va'aus en peöm. Eöm se te' vatö nem paröm anoeh nem o poen no a punis se hik kēh a neöm. Köm te' vaeö rakah nem, ¹² ko soe vavihvih ke na e Tamön. E' to nok voh a neöm, köm antoen e nem pa kon a ma tah ne' to vaneah keon voh en peöm manuh pa vöön va kin. Manuh pa vöön va kin nöm se kon a ma ta poë varih, me ra napan pe Sosoenën. Ke eöm kurus varih to te' e nem po eman pe Sosoenën. ¹³ E Sosoenën to kon tane' hah a ra manih po kikis pe susun po ora' hat. Pare' me ho en pea manuh pa matop vih pe Sunai'eah Ieesu' Kristo, e Koa' pamëh ne'

to iu oah non sih. ¹⁴ E Koa' pamëh to mët voh manih pa kuruse, pare' voen hah a ma hat pea. Ivëh, ne Sosoenën to ihan anoe suk voh a ma hat pea.

A Kiu Me A Taate' Pe Ieesu' Ne Pöl To Sosoe Suk Non Sih

¹⁵ Ea to hikta onöt no a ep in e Sosoenën pa mataara. Ivëhkëk, e Ieesu' Kristo to matan akuk va kov e non manih pe Tamaneah. A tasun pe Koa' vamomoaan pe' pamëh to apuh oah e non pa ma moeh tah ne Tamaneah Sosoenën to nok voh. ¹⁶ Manih pa koren e Koa' pamëh, ne Sosoenën to nok voh a ma moeh tah kurus varih to te' ne manuh pa vöön va kin, me manih po oeh. E' to nok voh a ma tah poë varih, na to epep no pa mataara, me a ma te' tah na to hikta se ep no. A ma tah to te' va ne manih po ankerö' va pa vöön va kin, me ra ma ora' eh, me a ma vu tah to te' me ne o kikis, me ra ma moeh tah to matop ne a ma meh tah. Oman, e Sosoenën to nok voh a ma tah poë varih manih pa koren e Kristo. Ka ma tah poë varih te' e ne a ma tah koman pe'. ¹⁷ E Ieesu' Kristo to te' momoaan voh e non, a ma moeh tah kurus poë varih he me' avoe' voh e ne pa tanok. Ke Ieesu' koman to nok a ma moeh tah poë varih, kee kiu vavih pare te' vavih ne. ¹⁸ Ke e' koman o kaho' va pa ma vakum te' varih to vaman ne e Sosoenën. Ka ma vakum poë varih te' va e ne manih pa sionin e Ieesu'. Ke e' koman, e' o to'to' po kum te' varih to vaman ne e Sosoenën. Suk ataeah, e' koman a te' vamomoaan to onoah a mët. Ivëh, ne e' koman to te' suk va non manih po kaho' in a ma moeh tah kurus. ¹⁹ E Sosoenën to iu non pan, a ma kikis pe', me a ma to'to' pe', se te' rakah non manih pe Koa' pamëh. Ivëh, ke Sosoenën se te' va'peh tamooan me e non pe'. ²⁰ Manih pe Ieesu' Kristo, ne Sosoenën to vahuk hah a ma moeh tah kurus manih pe', kee vakamö' hah. E' to kamö' hah a ma tah va po oeh, me a ma te' tah va pa vöön va kin. E' to nok suk vamanih, o era' pe Ieesu' Kristo to tako' pa ö ne' to mët manih pa kuruse. Ka kuru no a ma napan, me ra ma moeh tah kurus to vakamö' hah me ee pe Sosoenën.

²¹ Moaan voh ne eöm a napan va Kolosi to te' varo kēh voh e nem pe Ieesu' Kristo.

Ka manih pa ma kokoman peöm, eöm to vakihat me e nem pe Sosenen. Paröm te' kov e nem manih pa nok a ma taate' hat. ²² Ivëhkëk, kuru va'ih, no a sionin e Ieesu' Kristo to mët manih pa kuruse, ke Sosenen vakamö' hah me en peöm, e' to nok va nën, pan eöm se te' vivihan nem, ko hikta se teen nem ta hat manih pa mataneah. ²³ Eöm se öt vakis nem o vaman peöm paröm sun vakis, pe' to hat non pa ta pah te' tome' rëh koe ka neöm pa hanan va pa taate' hat. Kôm vanun em pa Soe Vih nôm to vaman vakis nem sih. A Soe Vih vëh nôm to tēnan, ne eö' koman e Pöl a te' kikiu to vatvus voh manih pa ma vute' kurus va po oeh vëh.

E Pöl To Va'aus A Napan Va Kolosi

²⁴ Kuru nö' to hara' vaeö rakah e no' pa te' o kamis vëh, marën a va'aus a neöm, parö' iu va'aus me e no' po kum te' varih to vaman ne e Sosenen. Ko kamis ne Ieesu' Kristo to te' voh, marën a va'aus o kum te' varih to vaman ne e Sosenen, to hikta hik avoe' non. Ko kamis vëh nö' to te' no' manih pa sionineo', nö' to iu vapuh no' na manuh po te' kamis pe Ieesu'. ²⁵ E Sosenen koman to kon voh en peö', kö' tavus eo' a te' kikiu po kum te' varih to vaman ne e Sosenen, marën a va'aus a neöm. Kö' te' me no' pa kiu va pa vatvus rakah a ma soe kurus pe Sosenen. ²⁶ A ma tamooan voh, no a soe pamëh to vakooan non, ka napan kurus to hikta nat voh ne pa soe pamëh. Ivëhkëk kuru va'ih, no a soe pamëh to tavus vateera' en, manih pa matëera napan pe Sosenen. ²⁷ Manih po iu koman pe Sosenen, e' koman to vataare en pea a napan pe', pa soe vakooan pe', pan ea se nat va no manih pan, a soe vakooan pamëh se va'aus en pa napan kurus pe' varih o Jiu', me eöm o te' varih to hikta te' nem pan eöm ro Jiu'. Ka soe vakooan pamëh to te' va non manih po vatëk vih vi rakah pe'. Ivëh, ne Ieesu' Kristo to te' va'peh suk me e non peöm. Kôm anoeh e nem pe' se me hah a neöm, kôm te' va'peh me nem eah, ko kon a ma vatëk vih vi pe' manuh pa vöön va kin.

²⁸ Ivëh, kemöm se vavatvus avoe' ke nem peöm, me ra napan kurus pa Soe Vih pe Ieesu' Kristo. Emöm to vavatet nem o

kokoman, me o nat vih pemöm, pamöm vavaasis nem. Emöm to soe ke rae a soe kikis. Suk ataeah, emöm to iu nem pan, o vaman pee se te' eh rakah non, kee tavus o te' no vaman pee to te' kikis non. Kemöm me rae manuh pe Sosenen. ²⁹ Ivëh, kö' kiu vakis suk rakah e no' po kikis apuh pe Ieesu' Kristo, ne' to he'he' a no neo', kö' pah te' eh rakah e no' pa nok a ma kiu pe'.

2

Ea Se Vaman Vakis, Para Koe A Pënton A Ma Piuk

¹ Ivëh, kö' iu rakah no' a ö nôm se nat vamaaka rakah nem, pa ö nö' to kiu vëhva' va no' sih pa va'aus a neöm, a napan va po vaman to te' nem manih pa vöön va Kolosi, me ra napan varih po kum te' varih, to vaman ne Sosenen manih pa vöön va Laodisia', me ro upöm te' varih to hikta ep avoe' ne peö'. ² Eö' to nonok no' sih a kiu va'ih, marën a vasöe a ma kokoman peöm kurus, me eö' to kunkuin no' o kokoman peöm, kôm se iu o upöm te' pe Sosenen, paröm vapöh kokoman me rae. Ivëh, kôm se kon o kokoman vih, ko kokoman vih pamëh sih vaeh o vaman peöm. Ivëh, kö' iu no' a ö ne eöm se nat vavih a soe vakooan pe Sosenen. Ka pusun in a soe vakooan pamëh, ivëh, e Kristo. ³ A ma vu nat me a ma kokoman vih to vakooan rakah ne manih pe Ieesu' Kristo, ko te' va e ne manih pa ö no a moni' to puh va non pa iuun vavaho' moni'. Ka manih varoe ko pe', ne ea se kon a ki' para peret o hopa' pamëh, ko kon koe a ma vu nat, me a ma vu kokoman vakooan pe Sosenen nën.

⁴ Ivëh, kö' hikta iu no' ta pah te' se vamanman a no neöm, pare' piuk a neöm. Ivëh, nö' to sosoe suk va ka no' neöm manih. ⁵ Oman! Eö' to hikta te' va'peh me a no' neöm, kôm hikta ep voh nem peö'. Ivëhkëk, manih po kokoman peö', nö' to hara' ke no' pan, eö' to te' va'peh me e no' peöm. Parö' vaeö rakah e no' pa ep ka neöm to kiu vatotoopin nem, ko sun vakis nem po vaman peöm pa suk e Kristo.

Ea Se Vatös Vavih Rakah Me E Ieesu', Para Kon O To'to' Vamaman

⁶ Eöm to kon vahik voh em pe Sunön pea Ieesu' Kristo manih po to'to' peöm. Ivëh,

köm se nönö va'peh tamoan vah me nem eah. ⁷ Eöm se vakom vakis rakah nem manih pe', vamanih pa ö no naon to aan va non, pare' sun vakis va non sih po oeh, me manih pa ö na iuun to sun va non po toon eh. O vaman peöm se te' eh rakah non pa Soe Vih vëh, nemöm to vavaasis a no neöm. A ma poen kurus rakah nöm se sosoe vavihvih ke nem na e Sosoenën, suk a ma moeh tah ne' to nok.

⁸ Eöm se matop vavih nem, pe' to hat non pa ta pah te' tome' vatvus ka neöm ta ma vu nat, me ta ma vu to pinpiun, pare' nok a neöm köm vatet o kokoman piuk pe', köm tavus em a nap kikiu akuk pe'. A pap te' to te' va ne nën, ee to kokon ne sih a ma kokoman pa kën sipun, me a ma te' kokoman po ora' varih to matop ne sih a ma tah va pa akis, me a ma te' tah va po oeh. Ee to hikta nat ne pa vaasis a neöm pa vatet o kokoman vih pe Kristo. ⁹ Eöm se te' vamatop rakah nem, suk ataeah, eöm to nat vavih e nem po to'to' avoes pe Sosoenën to puh e non manih pa sionin e Kristo, paröm nat me nem, e Ieesu' Kristo to tavus te' voh, pare' matan va e non manih pea. Ko to'to', me o kikis pe Sosoenën puh avoes rakah e non manih pe'. ¹⁰ E' koman to te' me non a tasun va pa matop a ma vu tuvuh varih, to vovoh ke ne a ma meh tuvuh to te' me ne a ma vu kikis.* Ke eöm kurus a napan pe Kristo. Ivëh, ne Sosoenën to he' suk voh a neöm o to'to' me o kikis pe', to puh rakah e non manih pe Kristo, ko to'to', me o kikis pamëh to puh rakah me e non manih pa ma apeneöm.

¹¹ Eöm to vaman voh e Kristo, paröm vatös vavih me voh em pe' ko kon em pa taate' va pa pe a ö kokoaan vëh pa sionin a te'. A taate' pamëh to hikta te' non pan a taate' va po sionin, ahik, manih pa taate' pe Ieesu' Kristo, ne' to pe vahik en po iu hat vëh to te' non pa komaara. A pusun in a taate' pamëh to te' va non manih pan, a te' nee to pe a ö kokoaan pe', to te' va e non manih pa te' to këh ma' a matop va pa taate' hat. Ivëh, ne Kristo to kon suk këh a ra po kikis va po iu hat vëh, to te'

non pa komaara. A taate' pamëh e' a taate' man va pa pe a ö kokoaan vëh to te' non pa sionin a te'. ¹² O poen nöm to kon voh a pupui, ke' te' va e non manih pan, eöm to mët va'peh me Kristo manih pa kuruse. Ke Sosoenën pe vatös en peöm manih pa kove'. Ko poen nöm to vaman o kikis pe Sosoenën, ke' kunkuun va'peh tane' hah en peöm manih pa kove' ke Kristo. ¹³ Moaan voh nöm to nonok voh nem a ma vu taate' hat, paröm vavatet vavi' voh nem a ma iu hat varih, to te' ne manih pa komëneöm. A ma taate' poë varih to vataare e ne pea, to te' vavoh e no manih pa nap mët, manih pa ma taate' totoopin pe Sosoenën. Ivëhkëk, e Sosoenën to nok a neöm, köm kon va'peh hah me em pe Kristo po to'to' voon, ke Sosoenën ihan anoe vahik en pa ma hat pea. ¹⁴ E' to te' va non manih pe Sosoenën to hiuk o kiun va po Vavaasis pe Mosës, to vaho' en pea po vahutët. Ko Vavaasis pamëh, to vataare vahik en pea pa ma hat pea. Pare' nok a ra ka te' e no paan a ma soe kikis pe'. Ivëhkëk, e Sosoenën to hiuk va in o Vavaasis pamëh manih pan, o poen ne Ieesu' Kristo to mët manih pa kuruse ka mët pe' te' va non manih pan, e Sosoenën to hiuk vahik en pa ma soe va po Vavaasis pamëh, to vaho' a ra po vahutët.

¹⁵ E Sosoenën to vöknah vahik en pa ma kikis po ora' eh, me a tasun po ora' varih to matop ne a ma meh ora'. Ivëhkëk, manih pa kuruse ne Sosoenën to vataare vahik en pa napan, pa ö ne' to vöknah vahik en pa ma tah poë varih, kee tavus ee a ma si' tah pinpiun manih pa matëëra napan kurus.

Ea Se Nat No Vavatet No A Taate' Pa Te'

¹⁶ Ivëh, köm se nat nem vaonöt ke ta pah te' ke' kiiki a neöm, pare' soe pan, eöm to hikta vavatet nem a taate' va pa soepip a ma papaeh taëen, me a taate' soepip a kaak a ma tah kakaak, me eöm to hikta vakumkum va'peh me raoe pa ma poen apa'puh va po rotu', me eöm to hikta vakum me raoe pa nok a rotu' vaeö suk a sivö voon, me o poen nee to popoka' ne o Poen Apaapo, to tatavus non pa ma

* **2:10:** [... a ma vu tuvuh varih to vovoh ke ne a ma meh tuvuh to te' me ne a ma vu kikis.] Ee ivarih, a ma ankerö', me a ma tuvuh vih, me a Tuvuh Vasio', me e susun po ora' hat, me a ma tuvuh hat to te' ne paan eah. E Kristo to matop non a ma tuvuh poë varih, suk e' e Sosoenën.

nënkikiu kurus, kõm hikta vakum va'peh me raoe ko vatet a taate' pee. ¹⁷ Ka ma tah poë varih, ee a ma tah to vëknõm ro ne a ma tah to me' avoe' e ne pa tavus. Ivëhkëk kuru, no a tah man pamëh to tavus vahik en ma', ka tah man pamëh, ivëh, e Kristo koman. ¹⁸ Ivëh, ka ta pah te' se keh vavaasis non ta soe ne' to ep po tatarep. Pare' soe ka neõm pan, eõm se vöknah ëm parõm hin suk o ankerõ', kõm nat nem tö keah, ke' vöknah o vaman peõm, kõm hikta onõt nem kon a ma tah ne Sosoenën to vamatop keon voh to he' a neõm. A pap te' poë varih to vavattet avoe' e ne pa taate' va po iu hat to te' non pa ma komëere. Pare koman ne pan, ee to te' me ne o nat o apuh rakah. ¹⁹ Ee to hikta öt vakis ne o vavaasis man pe Kristo, pare hikta vatõs avoe' me ne poë vamanih pe'e' o kaho' pee. E Kristo to te' va non manih pe' o kaho' pea, ke ea te' va e no manih pa sionineah. Ke' e' koman to susun ka rora sih o kum te' varih to vaman no e Sosoenën. Ke ea te' va e no manih, po te' ne' to iu non. Oman, e Kristo to te' va e non manih po kaho' va po sionin. O kaho' to matop non o sionin ko sionin pupu vavih non. E' to nok a ma vavatom, me o karõ' va po sioniira, kee vatõs vavih ne.

²⁰ Eõm to nat e nem peõm to mët vahik va'peh me voh em pe Kristo, parõm hikta te' hah nem manih pa ma taate' hat va po oeh vëh. Vahvapo'nih, kõm suksuk avoe' e nem pa ma taate' pa napan va po oeh vëh? Vahvanih, kõm suksuk vatëh nem a ma vu taate' to te' va ne manih? ²¹ Eën se nat nom öt ta tah, parën nat nom eën ta tah, ko nat nom vaho' ta tah manih pa koreomah. Eën se keh nok va nën, eën to tavus eõm a te' hat manih pa matan e Sosoenën. ²² A ma vu taate' to te' va ne nën, nõm se nat nem vavattet nem. Suk ataeah, a taate' pamëh, to sosoe suk non a ma tah na to kikiu suk no, kee hathat vëvëhö' rakah e ne. Suk ee to tane' ma' po kokoman pa te'. ²³ Oman, a ma vu taate' poë varih to ep va e ne manih, pee se kunkuin ee pa ma kokoman pea pa taate' hin, ko nok a ra, ka hinhin no po ankerõ', ko vöknah o kokoman pea, para vakmis a sioniira. O upõm te' to koman ne pan, a ma taate' poë varih to vavattet e ne pa ma kokoman me o nat vih. Ivëhkëk ahik, a ma taate' poë varih to hikta onõt ne

a va'aus a ra pa vöknah o iu va po sionin.

3

Ea To Sun Va'peh Hah Me Voh Ee Pe Kristo

¹ E Sosoenën to kunkuin tane' hah voh en peõm manih po vapeepe ke Kristo, kõm kon em po to'to' voon, ivëh, nõm se kokoman varoe suk nem a ma moeh tah va pa vöõn va kin. Manih pa vöõn va kin, ne Kristo to iho' non pa ö ihiho' pa te' sunõn manih pa papmatõ pe Sosoenën. ² Eõm se kokoman tamoan nem a ma tah va pa vöõn va kin, parõm koe a koman vatëh a ma taate' hat va po oeh vëh, no a napan to vavattet ne sih. ³ Suk eõm to te' va e nem manih pa napan to mët vahik voh ee, ka ma to'to' voon varih nõm to kon va'peh me e Kristo, no a hikta te' va po oeh vëh to antoen non a ep. Ahik, o to'to' pamëh to te' vatët tamoan e non manih pe Sosoenën, kee hikta onõt ne a ep pa matëere. ⁴ E Kristo e' a pusun in o to'to' peõm, amot po poen ne' se tavus vateera', eõm me se tavus va'peh me em pe', ka napan ep ee peõm manih po maaka apuh pe Sosoenën.

E Kristo Se Te' Non Manih Pea Ka Tavus A Nap Voon

⁵ Ivëh, kõm se varakah a ma taate' hat va po oeh vëh, vamanih po te' to mët voh ee, ko hikta onõt ne a kokoman hah a ma taate' hat poë varih. A ma taate' hat poë varih, nõ' to sosoe suk no', to te' va ne manih pan, taate' te'te'vaasi', me a taate' vëh ne voe to koroh vëtkin me e meh voe, ke' e köõvo to koroh vëtkin me e meh köõvo, kee nok a taate' hat, me a taate' iu vatëh a nok a taate' te'te'vaasi', me a taate' ep a tah hat ko manin. Me a taate' iu a ma tah to se peo oah non a ma tah pa meh te'. Ka taate' iu a ma tah peo to vatoe akuk me non pa taate' va pa te' to hinhin suk non a tah to hikta te' non pan, e' to hinhin suk non e Sosoenën vaman. ⁶ E Sosoenën se kiiki ko vamatop keon en pa ö ne' se vakmis va i ro te' varih, to nonok ne a ma vu taate' poë varih. ⁷ Moaan voh nõm to te' nem pa vamomhë me ra pap te' poë varih. Parõm nonok me voh e nem pa ma taate' poë varih.

⁸ Ivèhkèk kuru, nõ' to iu no' a ö nõm se vi na a ma taate' hat poë varih, a ma taate' poë varih to te' va ne manih, taate' heve ov in a meh te', me a taate' te'te' vaka, me a taate' nok a meh te' ke' hara' vahat, me a taate' hikan a meh te' ke' hara' vahat, me a vöknah a meh te' manih pa taate' vasoe vahat. ⁹ Ke eöm papaeh, eöm se koe a piuk o upöm peöm. Suk ataeah, eöm to koe voh em pa ma taate' va po iu hat to te' ne pa komëneöm. ¹⁰ Paröm öt vakis nem a ma taate' va po iu voon va pa komëneöm. E Sosoenën koman to nok o iu voon va pa komëneöm, kõm tavus o te' voon. E' me se he'he' tamoan a no neöm o nat vih. E' to nok a neöm, kõm kèh ma' a taate' hat, paröm tatavus vavoon tamoan e nem, ko te' va e nem manih pe Kristo. ¹¹ E' to nok a ra ka tavus ee o te' voon, ka hikta vakèh to te' non topniiro te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', me ro te' varih to te' ne o Jiu'. Ahik me ta vakèh manih po te' varih nee to pe a ma ö kokoaan pee, me ro te' varih nee to hikta pe a ma te' ö kokoaan pee, ee a ma tah akuk i poë varih. Ke' ea to tane' ma' pa ma vu to, ke' ea to tane' ma' pa meh muhin, para te' no o te' kikiu akuk, ke' o te' taihan, e' me a tah akuk ipamèh. Suk ataeah, e' to te' non a pah tah to tavus va'puh voh to te' va non manih pan, e Kristo to nok voh a ma tah kurus, pare' matop e non. Ke Kristo koman to te' hop e non manih pea kurus.

Ea Se Kon Rakah A Taate' Iu O Upöm Te'

¹² E Sosoenën to kon vahik voh en peöm, pare' nok en peöm kõm tavus em a nap vivihan pe', pare' iu suntan e non peöm, ivèh, kõm se kon rakah a ma vu taate' to te' va ne manih pan, eöm se uruan rakah o upöm te', paröm vih ke nem rae. Eöm se vöknah koman hah em, paröm te' vatö ke ro upöm te'. Paröm koe a heve vèvèhö' ke ro te' varih to vakihat me a non neöm. ¹³ Ta pah te' se keh te' non topnineöm, pare' sosoe non pan, e meh kea pea to nok a hat. Ke' vih non pa te' pamèh se te' o kamis va pa ö ne' se ihan anoe a hat ne kea pamèh to nok manih pe'. Suk ataeah, e Sunön to ihan anoe voh en pa ma hat peöm, ke' vih non peöm me se ihan anoe a ma hat po upöm te'. ¹⁴ Eöm se iu nem o upöm peöm. A taate' pamèh to apuh oah e non pa ma meh

taate'. Ka taate' pamèh to nok a ma meh taate' vih, kee tavus vakis pare vatös ko kiu va'peh ee. ¹⁵ Eöm se vaonöt kõm ke Kristo he'he' tamoan e non peöm po kokoman tö va pa vapöh kokoman. Ka taate' kokoman vatö se matop e non pa ma kokoman peöm. E Sosoenën to vaoe voh a neöm manih pa taate' tö pe Kristo, pan eöm se tavus o pöh sionin. Paröm va pöh kokoman nem, ka ma poen kurus nõm se soe vavihvih ke nem na e Sosoenën. ¹⁶ Eöm se vaonöt ka soe pe Kristo te' eh non manih pa komëneöm. Ke eöm papaeh, eöm se vavaasis a ma kum te' pe Kristo pa soe pe', paröm he' rae o kokoman me o nat vih, kee sih nonok vavi' ne a ma taate' vih. Ka manih pa ma kokoman peöm, eöm se soe vavihvih ke Sosoenën manih po vaèhèh va pa kë a èhnaneah, paröm vaèhèh a ma vaèhèh varih to te' ne po Puk Vaèhèh, me a ma meh vaèhèh va pa kë a èhnan e Sosoenën, me a ma te' vaèhèh no a Tuvuh Vasio' to kunkuin a ma kokoman peöm kõm vatvus. ¹⁷ Ka manih pa soe peöm, me ma kiu peöm, me a moeh tah nõm to nonok nem, eöm se nonok nem pa èhnan e Sunön pea Ieesu'. Ka manih pa èhnaneah, eöm se soe vavihvih ke na e Tamaara Sosoenën.

E Pöl To Sosoe Suk Non A Taate' Vih Pa Ma Vu Tom Taman Varih To Vaman Ne E Kristo

¹⁸ Eöm varih o köövo, eöm se te' rakah nem paan a ma voe peöm. Ka tah pamèh to te' totoopin rakah non manih pa matan e Sunön. ¹⁹ Ke eöm varih a kèn voe, eöm se iu rakah nem a ma köövo peöm. Paröm koe a nok a ma taate' to vahara' vahat e non pa ma kokoman pee.

²⁰ Ke eöm varih o koa', eöm se pënton rakah nem a ma soe pe tamëneöm, me sinëneöm. E' a taate' pamèh ne Sunön to iu non sih. ²¹ Ke eöm varih a kèn taman, eöm se koe a vaheve a ma pus koa' peöm. Ee tome' hara' vahat e ne peöm pare rës ko koe ee po vaman.

E Pöl To Sosoe Suk Non A Nap Kikiu Akuk

²² Ke eöm varih a nap kikiu akuk, eöm se vavatet vavih rakah nem a ma soe pa ma torara peöm, paröm nonok nem a ma taneah, nee to ta' a neöm a nok. Pe' to hat non peöm se vamanman nem rae pa nok

a kiu pö nee to te' va'peh me a ne neöm. Eöm se kë rakah nem a ehnan e Sunön. A ma tamooan rakah nöm se kokoman këh nem ta hanan nöm se nok ta ma kiu vihvih. ²³ Ka ma tah kurus nöm to nonok nem, nöm se eh rakah nem pa nok. E' to hikta te' non pan, eöm to nonok ke nem a te' a ma kiu poë varih, ahik, a ma kiu varih nöm to nonok nem, e' a ma kiu pe Sunön. ²⁴ Ivëh, köm se nonok nem a ma kiu ne Sunön to iu non, ke' he' a neöm o voen peöm. Ko voen pamëh ee a ma tah varih ne' to vaneah keon voh en pa ma napan pe', ke eöm varih, eöm to te' va e nem manih a nap kiu pe Kristo. Ke Kristo koman, e' e Sunön peöm. ²⁵ Ke eöm, varih a nap kikiu akuk, eöm se nat vavih va nem manih pan, a te' to nonok vatëh non a hat, e' se kon en po voen to te' suk e non pa hat ne' to nok. E Sosenën to kiiki non sih a taate' pa te' pa paeh a taate' ro.

4

¹ Ke eöm varih o te' susun, eöm se nonok vavih nem a nap kiu, eöm se nonok nem a taate' vih totoopin manih pa ma te' kiu peöm, paröm vavaato vavih me nem raoe. Suk ataeah, eöm me to nat me e nem pa te' Susun peöm to te' e non manuh pa vöön va kin.

Ea Se Vatet A Taate' Hin Para Nö Vatoopin

² Eöm se öt vakis rakah a taate' hin, ka tääm nöm se hinhin nem, eöm se kokoman vavih, paröm soe vavihvih ke na e Sosenën. ³ Eöm se hinhin nem e Sosenën, ke' va'aus me a möm. Eöm se hin na e Sosenën, ke' peret ka möm a hanan, kemöm nö nös kö vatvus a soe pe Sunön pea Kristo manih pa napan. Moaan voh no a soe pamëh to vakooan non, ka kuru va'ih, no a soe pamëh to tavus vateera' en. Ivëhkëk kuru, no a napan to rës e ne pa tēnan a soe pamëh, pare vaho' ee peö' manih pa nohnoh. ⁴ Eöm se hinhin va'aus a nem neo', kö' se vatvus vamaaka rakah a soe pamëh manih pa napan, vamanih pa ö ne Sosenën to iu va non.

⁵ Te' vanatsean öm, manih pa ö nöm to ririu va nem, manih pa ö nöm to te' va'peh me nem a napan varih to hikta te' me ne o vaman. Eöm se vavatet nem a ma kokoman vih, me a ma taate' vih. Paröm te' vamatop nem pa nok a taate' ne Kristo to nonok voh

non manih pa napan, pa ö ne' to te' voh non manih po oeh. ⁶ Eöm se sosoe tamooan ke nem a napan a ma soe ninin vih, marën a va'aus raoe. Ivëh, kee se keh hi a neöm ta hi, eöm se he' raoe a piun vih.

E Pöl To Vanö e Tikikus Pen Onesimus Manuh Kolosi

⁷ Ko poen ne Tikikus se tavus nös manem peöm manem Kolosi, e' se soe kën peöm pa ma kiu kurus nö' to nonok no'. E Tikikus a meh te' kikiu vaman rakah pea, e' e kea pea, nö' to iu no' eah sih, me e' a te' kikiu pëpënton soe, pare' vavatet vavih rakah non a taate' pe Topoan pea. ⁸ E' akuk ko a tah nö' to vanö suk nös eah manem peöm, pan e' se soe vanat a neöm emöm te' vah va nem nih manih, me e' se vakikis o vaman peöm. ⁹ Eö' to vanö nös e Onesimus, ke' nö va'peh me nös e Tikikus. E Onesimus e' e kea pea nö' to iu rakah no', me e' a te' kikiu pëpënton soe, pare' vavatet vavih rakah non a taate' pe Topoan pea. Ke' e' koman rakah a meh peöm. E Tikikus pen e Onesimus se nö nös, pare soe vanat a neöm pa ma tah to tatanok ne manih.

E Pöl To Vanö A Potan Avih Pe' Manuh Pa Napan Va Kolosi

¹⁰ E Aristakus to te' va'peh me a no neo' manih pa nohnoh, e' to he' a nös neöm a potan avih pe'. E Mak, e pean pe Banabas me, to vanö nös a potan avih pe' manem peöm. E' se keh nö en nös manih peöm, eöm se vaeö rakah em pa öt eah, vamanih pa ö nö' to soe vanat vavoh ka nös neöm. ¹¹ Ke Jisas vëh, no a napan to popoka' ne a meh ehneaneah pan, e Jastus, e' me to vanö nös a potan avih pe' manem peöm. Ee kuru a kukön te' varoe ko poë varih, to kiu va'peh me a no neo', ee ra ma to Jiu' to kiu va'peh me a no neo' pa kiu va'ih. Kemöm vavatvus nem a soe va pa Matop Vih pe Sosenën. Ee to vava'aus vavih rakah e ne peö', kö' hara' vavih e no'.

¹² E Epafra, e' me a te' koman rakah peöm to vanö nös a potan avih pe' manem peöm. Ke' e' me a te' kikiu vih rakah pe Ieesu' Kristo, a ma tamooan rakah ne' to hinhin vakis non sih e Sosenën, pan e' se va'aus a neöm, köm sun vakis rakah, vamanih pa ö no a napan varih, to vaman ne Kristo to kon vavoh in a taate' pe Sosenën. Pare nat

vavih e ne pa ma tah ne Sosoenën to iu non sih. ¹³ Eö' to kehkeh soe vanat a no' nös neöm pan, e Ēpafras to kon a tasun peöm, me ro kum te' varih to vaman ne Ieesu' manih pa vöön va Laodisia', me manih pa te' vöön va Hierapolis, pa ö ne' to kiu vëhva' non pa va'aus a neo'. ¹⁴ Ke Luk vëh a rökta', nemöm to iu suntan nem eah sih, pen Demas, ee me pon to vanö nös a potan avih pee manem peöm.

¹⁵ Kö' iu no' a ö nöm se he' a potan avih peö' manih pa kën kea peö' varih to te' ne pa vöön va Laodisia', me manih pe Nimfa', e köövo pamëh no kum te' varih to vaman ne Ieesu' to tötönun ne sih pa iuun pe'. ¹⁶ O poen nöm se ëh vahik o kiun va'ih, eöm se vanö pet na o kiun pamëh manuh po kum te' varih to vaman ne Ieesu' manih Laodisia', kee ëh me o kiun pamëh nën. Ko kiun ne eö' to vanö voh nös manuh Laodisia', eöm me se ëh o kiun pamëh. ¹⁷ Eöm me se soe ke Arkipus pan, "Eën se matop vavih nom a kiu va'ih nën to kon tane' voh manih pe Sunön. Parën kiu rakah nom, ko vahik a kiu pamëh ne' to he' a oah."

¹⁸ Eö' e Pöl, eö' koman to kiun nös a soe va'ih, a potan avih pa koreneo', parö' vanö ka nös neöm. Eöm se kokoman tamoan a nem ma' neo', peö' to te' avoe' e no' manih pa nohnoh. Kö' hinhin no' pan, o ururuan vih pe Sosoenën se te' va'peh tamoan me a non neöm.

1 TESARONAËKA'

E Pöl to te' voh non manih Kōrin, pare' kiun ke na a napan va po vaman varih Tesaronaëka' o kiun vamomoaan pe'. Tesaronaëka' voh a vöön apuh va pa muhin va Mēsadonia', a vöön apuh pamëh to te' voh non sinten tahi'. Manih pa vakön vavih pe Pöl pa vatvus a soe, e' to vatvus momoaan a soe vih manih pa napan va Tesaronaëka'. Ka pusun in a ö ne' to vatvus a soe vih pamëh, no o kum te' va po vaman to sun en, (Aposol 17:1-14). A ma paeh va pa napan va po vaman poë varih, ee voh ro Jiu'. Ivëhkëk, a peo pee, ee ra napan to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Ka ma to Jiu' poë varih no a ma paeh va pee to pahan voh e pa hanan va pa vasunön e Ieesu'. Ke' ivëh, a tah no a ma te' susun po Jiu to puhio' suk voh, pare veo ke ee pe Pöl me a ma vamomhë pe', kee nö ee pa vöön va Beria'. Ko vasuksuk po' ne Pöl to vanö e Timoti', ke' nö en Tesaronaëka'. O poen ne' to hah ma', e' to vatvus en pa soe vih va pa ö nee to te' va ne.

Manih po kiun vëh ne Pöl to soe vavihvih ke Sosoenën, suk a napan va Tesaronaëka' to vaman ne, ko pah te' vaes e ne pa ma vu punis, me manih po iu pee, ee to koman ne e Pöl. E Pöl to iu vakikis non raoe manih po kiun vëh, pare' piun en pa hi pee manih pa taate' va pa mët.

A ma kiun varih to tataki va ne manih.

A potan avih pe Pöl, 1:1

E Pöl to soe vavihvih ke Sosoenën suk o vaman pee, 1:2-10

Vöhio' va pa ma taate' pe Pöl topniira napan va Tesaronaëka', 2:13-20; 3:1-13

A ma taate' vih no a napan va po vaman se suksuk ne, 4:1-12

O vavaasis va pa hah pe Ieesu' manih po oeh, 4:13-18; 5:1-11

A ma soe vakikis, me a soe ataaton pe Pöl, 5:12-28

O Kiun Vavovoh Ne Pöl To Vanö Ke Na A Napan Va Tesaronaëka'

¹ O kiun va'ih to tane' nös peö' e Pöl. Ke Saëlas pen Timoti' to te' va'peh me a ne

neo', kemöm vanö nös a potan avih pemöm manem peöm.

O kiun va'ih nemöm to vanö ka nös neöm, o kum te' varem to vaman nem e Sosoenën manih pa vöön va Tesaronaëka'. Eöm o kum te' varem to vaman nem e Tamaara Sosoenën, me e Ieesu' Kristo e Sunön pea.

Eö' to hinhin no' e Sosoenën pan, e' se ururuan a neöm pare' he' a neöm a taate' moomo.

A Napan Va Tesaronaëka' To Öt Vakis E Ne Po Vaman Pee, Pare Te' Vatotoopin Ne Pa Matan E Sosoenën

² A ma poen kurus nemöm to koman a no neöm, pamöm sosoe vavihvih ke nem e Sosoenën. Ka manih pa ma hin pemöm, nemöm to popoka' nem nös a ma ëhnëeneöm manih pa ö nemöm to hinhin nem. ³ Pamöm sosoe vavihvih ke nem e Sosoenën e Tamaara, suk a ma vaman peöm to kunkuin non a ma kokoman peöm. Kôm nonok nem a ma taate' vih, manih pa ma kiu nöm to nonok nem, suk a taate' iu te' peöm. Emöm to soe vavihvih pet me e nem pe Sosoenën, pan a ma kokoman peöm se te' kikis tamoan ne. Suk eöm to anoeh nem e Sunön Sipoan pea Ieesu' Kristo se hah amot ma'.

⁴ Kën kea me ra kën vamen, eöm to nat e nem pe Sosoenën to iu rakah e non peöm. Kemöm nat e nem pe Sosoenën to kon voh en peöm a napan koman pe'. ⁵ Ka Soe Vih vëh nemöm to te' voh ka nös neöm, to hikta te' non pan o vahutët akuk. Ahik. A soe pamëh to tavus me voh o kikis. Kôm ep vamaaka rakah em po vaman eh pemöm to tane' ma' pa Tuvuh Vasio'. Ke eöm koman to nat e nem pa taate' nemöm to nok voh, marën a va'aus a neöm po poen nemöm to te' va'peh me voh a no neöm. ⁶ Ivëhkëk, eöm to kon a soe pe Sosoenën, ivëh, no a ma punis peo me o kamis to tavus suk voh manih peöm. Suk eöm me to vatet voh a ma taate' pemöm, me a taate' pe Sunön, ke Sunön kunkuin a ma kokoman peöm kôm kon em po vaeö to tane' ma' pa Tuvuh Vasio'. ⁷ Ivëh, nöm to vataare suk voh a taate' vih peöm manih pa napan varih, to vaman ne e Ieesu' Kristo to te' ne manih pa poa muhin varih, Mēsadonia', me Akaëa'. ⁸ Eöm to vatvus a Soe pe Sunön manih pa napan. Ka soe pamëh nö vëvëhö' va en

manih pa tanih po kamus. Ka soe pamëh to hikta te' varoe non manih Mësadonia', me manih Akaea'. Ahik! A napan va pa ma vöön kurus to pënton vahik voh ee, peöm to kon voh em pa Soe pe Sosoenën, paröm vaman em pe'. Ivëh, kemöm to hikta te' hah me nem ta meh soe nemöm se soe hah ka neöm. ⁹ Ivëh, ka napan va pa ma muhin kurus vavahutët suk vavi' e ne, pa hanan nöm to öt vah va ka möm, po poen nemöm to vos voh nös, pamöm te' va'peh me a no neöm. Ee to vavasoe suk e ne peöm to he' tonun e sosoenën vapikpiuk, paröm taneo em pa vaman e Sosoenën to'to' tamoaan. E' e Sosoenën vamaman, paröm tavus em a nap kiu pe'. ¹⁰ Ee to vavasoe suk e ne peöm, to anoeh nem e Koa' pe Sosoenën vëh ne Sosoenën to kuin tane' hah poan pa mët. Po Poen ne Koa' Ieesu' se hah tane' ma' pa vöön va kin, e' se va'aus a ra, ko hehe a ra këh o heve pe Sosoenën vëh se tavus amot ma'.

2

E Pöl To Soe Tavus A Kiu Ne' To Nok Voh Manuh Tesaronaëka'

¹ Kën kea me ra kën vamen, eöm to nat koman e nem pa kiu nemöm to nok voh pa ö nemöm to vavih voh nös manem peöm, to hikta se ro akuk non. ² Po vamo-moaaan nemöm to kehkeh nö nem nös peöm manem Tesaronaëka'. Emöm to te' nem manih pa vöön vëh Filipaë, pamöm taum o kamis nën. A napan va pa vöön pamëh to hinën kamöm. Ivëh, köm nat e nem, a nap peo rakah to he' tonun ka möm, pare vapikpiuk a möm. Ivëhkëk, e Sosoenën pea to va'aus e non pemöm. Kemöm sun vakis e nem pa vatvus a Soe Vih pe' manih peöm. ³ A hin pemöm manih peöm pa vaman e Ieesu' to hikta te' non pan o piuk. Emöm to hikta kokoaan nem a ma kokoman pemöm manih peöm, ke', emöm to kehkeh piuk ka no neöm. Ahik. ⁴ E Sosoenën to punö' voh en pemöm. Ko vaman e non pemöm, pare' he' en pemöm pa kiu va pa vatvus a Soe Vih. Ko poen nemöm to vavaato nem, emöm to hikta iu nem a vamanman a napan, pan ee se vaeö in a kiu pemöm. Ivëhkëk, e Sosoenën koman to kiiki non a ma kokoman pemöm, ivëh, nemöm koman to iu suk nem eah, se vaeö in a kiu pemöm.

⁵ Eöm to nat e nem, emöm to hikta iu panih nem a ma kokoman peöm, pa ö nemöm se nok ta ma soe vihvih, marën a rëh a ma te' kokoman peöm. E Sosoenën to nat e non pa tah pamëh, a man. Emöm me to hikta se koaan ka non neöm po kokoman pemöm, suk emöm to hikta te' me nem a taate' amun. Pamöm hikta se vamanman a no neöm, ko öt këh a neöm a ma moni' peöm. ⁶ Emöm to hikta kehkeh kon nem to ëhnan apuh manih peöm, me ro upöm te'. ⁷ Oman, emöm to te' e nem o aposol pe Kristo, ivëh, kemöm se keh iu voh nem, emöm to antoen e nem pa soe ka neöm, köm va'aus voh em pemöm. Ivëhkëk, o poen nemöm to te' va'peh me voh a no neöm, emöm to te' me nem a taate' tö vamanih pe köövo to matop non e koa' sone' pe'. ⁸ Suk ataeah, emöm to vaeö me e nem peöm, pamöm iu vi rakah e nem peöm. Emöm to kehkeh va'aus e nem peöm pa Soe Vih pe Sosoenën, pare' hikta te' non pan, e' a soe varoe ko pamëh, emöm to vamatop me e nem pa mët, marën a va'aus a neöm. Suk ataeah, eöm to tavus em a ma meh te' pemöm, pa ö nemöm to iu va nem.

⁹ Kën kea me ra kën vamen, eö' to nat e no' peöm to kokoman hah e nem pa ma kiu hiva', me a ma te' a vö'parean nemöm to nonok voh nem manih topnineöm. Emöm to kiu vëhva' rakah e nem manih peöm pa vavaasis a neöm a Soe Vih pe Sosoenën, pa ma popoen, me pa ma potan. Emöm to hikta antoen nem a he' punis a neöm pa matop a möm pa taëen.

¹⁰ Eöm to nat e nem, e Sosoenën me to nat vahik voh en pa taate' nemöm to nok voh manih peöm, a napan varih to vaman voh e Ieesu' Kristo. Emöm to nok voh a ma taate' totoopin varih, to te' vih ne manih pa matan e Sosoenën, pamöm hikta nok ta hat. ¹¹ Eöm to inan e nem, pa ö nemöm to matop va ka no neöm, vamanih pa ö ne taman to matop va non a ma koa' pe'. ¹² Emöm to vavaasis a no neöm a soe va'ih, marën a kunquin a ma kokoman peöm. Pamöm vakikis a neöm pa soe pemöm pan, eöm se suk vakis rakah a taate' vih to onöt non a taate' pe Sosoenën. E Sosoenën to vaeö voh a neöm, pan eöm se hop manih pa Matop Vih pe', ko kon a ö ihiho' vih, kuru me amot manuh pa vöön va kin.

A Ta Tesaronaëka' To Vaman Vakis Rakah, Ee Pare Te' Ee Pa Ma Punis

¹³ Ka meh tah ivëh, emöm to sosoe vavih vih tamoan ke nem na e Sosoenën, suk eöm to kon a soe pe', nöm to tēnan manih pemöm. A soe pamëh nöm to hikta kon va in eah manih pa soe pa te'. Ahik. Eöm to kon va em pe' manih pa soe koman pe Sosoenën. Ka soe pamëh e' a soe koman pe' to kiu non manih pa ma kokoman peöm, a napan varih to vaman voh e Sosoenën. ¹⁴ Kën kea, me ra kën vamen, eöm to tavus vatoe me voh em pa ma kum te' varih to vaman voh e Sosoenën, pare te' ne manih pa muhin vëh, Jiutia'. A napan poë varih to vatös me voh ee pe Ieesu' Kristo. Ka ma punis nöm to taum, ee a ma punis no a napan koman va pa muhin peöm to he' a neöm. Ka ma punis poë varih to vatoe akuk va e ne manih, pa ma te' punis no a nap kiu pe Sosoenën to taum me voh manih pa koreero Jiu'. ¹⁵ O Jiu', ee a napan poë varih, to ip vamët voh e Sunön pea Ieesu' Kristo, me ro te' vanënën soe, pare veo vavah ka möm pan emöm se kēh a muhin pee, suk ataeah, e Sosoenën to hikta vaeö me non raoe. Ee to rës me e ne po upöm te'. ¹⁶ Pare pupunö' rakah e ne pa soepip a möm pa vavaasis a soe pe Ieesu' Kristo, manih po te' varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu'. Suk ataeah, ee to hikta iu ne a ö ne Sosoenën se kon hah a napan poë varih. Ee to nonok va ne manih, ivëh, no a ma hat pee se tatavus vapeo suk ne pa ma poen kurus, ko onöt non po poen no heve pe Sosoenën se taum raoe.

E Pöl To Iu Ep Hah Non A Ta Tesaronaëka'

¹⁷ Kën kea me ra kën vamen, a napan to nok voh a ra, ka vakëh ee pa ma si' poen. Kemöm hara' rakah va nem manih pa ö no e voe to te' ke non a ma koa' pe' pa ma si' poen. Emöm to hikta ep hah ka neöm. Ivëhkëk, o kokoman pemöm to te' avoe' e non manih peöm. Ivëh, kemöm eh rakah e nem pa taum kēh ta hanan, nemöm se koe ke nös pa ep a neöm. Suk emöm to iu vi rakah e nem peöm. ¹⁸ Emöm to iu itoe' rakah e nem pa nö nös peöm. Keö' koman e Pöl to pupunö' vakis tamoan rakah e no' pa ep kēh ta hanan, nö' se koe nös, parö' ep a neöm. Ivëhkëk, e susun po ora' hat

to susunpip e non pemöm pa nö nös peöm. ¹⁹ O poen ne Sunön pea Ieesu' Kristo se hah ma', kataeah se nok a ra ka sun vakis me o vaeö manih pa mataneah? Emöm se kon ataeah to vataare non, a ö nemöm to nonok nem a ma kiu vih poë varih? Emöm se vaeö varoe suk a no neöm a napan va Tesaronaëka'. ²⁰ Oman rakah, eöm o maaka pemöm. Ke eöm koman to vavaeö a no möm sih.

3

E Pöl To Vanö E Timoti' Manuh Pa Vöön Va Tesaronaëka', Marën A Vakikis O Vaman Pa Napan Va Pa Vöön Pamëh

¹ Emöm to pah kokoman vörep e nem peöm, pamöm hikta onöt nem a anoeh varë. Emöm koman to nok em po kokoman, pan e' to vih non pemöm po' Saëlas se te' nem manih pa vöön vëh Atëns. ² Emöm to vanö ka nös neöm e kea pea Timoti'. Suk e' a te' pamëh to kiu va'peh me a no möm. Kemöm nonok nem a kiu pe Sosoenën. E' me se vava'aus a no möm pa vatvus a Soe Vih to soe suk non e Kristo. Emöm to vanö nös eah, marën a vakikis me a va'aus o vaman peöm. ³ Pe' to hat non pa ö no a punis me kamis vëh, nöm to tataum nem tome' nok a neöm ka ma upöm peöm kokoman vatëh e ne pa ma tah poë varih. Eöm koman to nat e nem, pea se taum a ma vu punis poë varih. ⁴ Ko poen nemöm to te' me voh a no neöm, emöm to soe vanat voh em peöm pan, ea kurus se taum ee pa ma vu kamis to te' va ne manih. Eöm to nat e nem, kuru va'ih no a ma kamis poë varih to tavus vateera' ee manih pea. ⁵ E' a pusun in a ö nö' to hikta se anoeh varë suk no'. Ivëh, nö' to vanö suk nös e Timoti' manem peöm, pan e' se inan po vaman peöm, pare' soe vanat hah a ma' neo'. Peö' to nanaöp no' pan, e susun po ora' hat tome' punö' a neöm, köm vaman eah, ka ma kiu kurus nemöm to nok manih peöm, ro akuk ee.

E Pöl To Soe Vavihvih E Sosoenën, Suk E Timoti' To Soe Vanat Poan A Vih Pa Napan Va Tesaronaëka'

⁶ Ivëhkëk, e Timoti' to tane' hah ma' manem peöm, ka kuru va'ih, ne' to tavus en ma' pemöm, pare' te' tane' hah ma' a soe vih manih peöm, pare' vatvus kamöm, pare' soe pan, eöm to öt vakis avoe' rakah

e nem po vaman peöm me a taate' iu te'. E Timoti' me to soe kamöm pan, a ma tamaaan nöm to kokoman a no möm, paröm kehkeh ep a no möm. Vamanih pa ö nemöm to kehkeh ep me va ka no neöm. ⁷ Ivëh, kën kea, me ra kën vamen, emöm to pënton em, peöm to vaman vakis rakah e nem. E' a tah pamëh to vakikis rakah en po kokoman pemöm manih pa ma punis, me a ma kamis varih nemöm to te'te' nem. ⁸ O to'to' pemöm se puh rakah po vaeö pa ö nemöm se nat ka no neöm to sun vakis nem po vaman peöm, paröm vatös me nem e Sunön. ⁹ Emöm to te' rakah me nem o vaeö apuh manih pa matan e Sosoenën pea, suk eöm. Emöm to hikta onöt nem a soe vavihvih va antoen eah, suk a ma vaeö varih nemöm to hara' nem. ¹⁰ A ma potan kurus, me a ma popoen kurus, nemöm to hinhin nem manih pa ma kupu pemöm, pan e Sosoenën se vaonöt ka möm, kemöm nö nös ko ep ka neöm. Pamöm he' a neöm a ma taneah nöm to iu nem, marën a vakikis o vaman peöm.

E Pöl To Iu Ep Hah Non A Napan Va Tesaronaëka'

¹¹ Kuru nemöm to iu rakah nem, pan e Sosoenën e Tamaara, pen Sunön pea Ieesu' Kristo se vamatop ka möm ta hanan, kemöm nö nös manem peöm. ¹² Emöm to iu nem e Sunön pea Ieesu' Kristo se nok a taate' iu te' pe', ke' pu momoaaan manih peöm, ko pahan po' na manuh po upöm te', me manih pa napan kurus. Ivëh, këm sih iu nem ro upöm te', vamanih pa ö nemöm to iu vavoh ka no neöm. ¹³ Manih pa taate' pamëh ne Sosoenën to vakikis en pa ma kokoman peöm. Ko poen ne Sunön pea Ieesu' Kristo se hah me ma' a nap vivihan pe', e' se ep a neöm o vivihan, no a ma taate' peöm to totoopin, ka hikta hat to te' non manih peöm pa matan e Sosoenën, e Tamaara.

4

Ea Se Nat No Nonok No A Taate' Te'te'vaasi'

¹ Kën kea, me ra kën vamen, emöm to vataare voh em peöm pa ma taate' ne eöm se suksuk nem, paröm vavetet nem o iu pe Sosoenën. Eöm to vatet vahik voh em pa ma taate' poë varih. Ivëhkëk kuru, emöm

to ihi e nem peöm, pamöm kehkeh vaeh nem a ma kokoman peöm manih pa ehnan e Sunön pea Ieesu'. Ivëh, këm se makat rakah nem pa nok vavih a ma taate' poë varih. ² Eöm to nat vahik voh em pa ma moeh tah kurus, nemöm to soe voh ka neöm a nok, manih po kikis pe Sunön pea Ieesu' Kristo. ³ O iu pe Sosoenën manih peöm to te' va non manih pan, eöm se he' a ma to'to' peöm manih pe'. Paröm tavus o te' vivihan, ko vaniu këh a taate' rëhrëh, me a taate' te'te'vaasi'. ⁴ E' to iu non a ma papaeh peöm se vaasis vavih a matop a taate' vaen. Ko vatet a taate' vivihan va po vaen manih pa sionineöm, me eöm se vavetet nem a ma taate' vih. ⁵ Pe' to hat non pa ö no a ma kokoman, me a ma iu hat poë varih se rëh koe va ka neöm manuh pa nok a taate' rëhrëh, vamanih pa ö no te' varih to hikta nat ne pe Sosoenën to nonok va ne sih. ⁶ Eöm me, se koe a nok o pöh vu taate' hat pamëh manih pa kën kea, me ma vameneöm varih, a napan pe Kristo, paröm piuk raoe ko nok em pa taate' hat pamëh manih pee. Moaan voh nemöm to soe vakis rakah ke voh em peöm pan, e Sunön se vakmis rakah en pa napan varih, to nonok ne a ma taate' hat to matan va ne nën. ⁷ E Sosoenën to vaeö voh a ra, pan ea se te' vivihan no, para vavetet no a taate' vih. Pare' hikta iu a rora se te' no pa taate' hat. ⁸ Ivëh, ka ta pah te' se keh pënton varo o vavaasis peö', e' a te' pamëh to hikta pënton varo varoe non o vavaasis peö'. Ahik. E' to pënton varo me en po te' vavaasis pe Sosoenën. O vavaasis pamëh to hikta te' non pan o vavaasis pa te'. Ahik. E Sosoenën koman, e' a Te' pamëh to he' me en pea pa Tuvuh Vasio' pe'.

⁹ A hikta tah hah sö' kiun suk ka nös neöm, ta soe va pa taate' iu te' peöm manih po upöm peöm. Suk ataeah, e Sosoenën to soe vahik ke voh en peöm, pa taate' iu o upöm peöm. ¹⁰ Oman, eöm to he' voh em pa ma iu peöm manih pa ma kea varih to te' me ne o vaman manih pa muhin vëh Mësadonia'. Ivëhkëk, kën kea me ra kën vamen, emöm to hinhin vakis avoe' e nem peöm pa vakikis a ma kokoman peöm, pan eöm se vataare oah rakah a taate' iu te' peöm manih pa napan poë varih.

¹¹ Eöm se kiu vëhva' rakah pa nok a iho'

vih vakamö' peöm. Eöm se kiu pa ma koreneöm, paröm nok a ma kiu koman peöm, marën a va'aus koman hah em. Vamanih pa ö nemöm to soe vavoh ka neöm. ¹² Eöm se keh nonok va nem nën, eöm hikta antoen nem a kökööt ta pah tah. Ivëh, ka napan varih to hikta te' me ne o vaman, ee se ta e ne peöm. Köm hikta antoen nem a han hah manih po upöm te', pa ma taneah nöm to iu nem.

E Sunön Se Hah Ma', Pare' Ununun A Ra

¹³ Kën kea me ra kën vamen, emöm to iu nem a ö nöm se nat vavih pataeah se tavus amot manih pa napan pe Kristo varih to mët voh ee. Ivëh, ke' hat non peöm tome' tamak vamanih po te' varih to hikta te' ne to vaman manih pe Sosenën. Pare hikta te' vamatop anoeh ne a sun tane' hah pea manih po vapeepe. ¹⁴ Ea to vaman no e Ieesu' to mët voh en, pare' sun tane' hah en pa nap mët. Ivëh, ka nat e no po kikis pe Ieesu' ne Sosenën se kuin hah en po te' pe Kristo varih to mët voh ee. Kee pët hah me ee ma' pe'.

¹⁵ Emöm se soe va ka neöm manih pa soe pe Sunön. O poen ne Sunön se hah ma', ke ea a napan varih to te' to'to' no manih po oeh, ea to hikta onöt no a vovoh ke ra napan varih to mët momoan voh. ¹⁶ E Sunön se to vakis rakah en ma', ke susun po ankerö' se vakoko ma', ka suvin pe Sosenën tanih en ma', ke Sunön kunah këh en ma' pa vöön va kin, Ka nap mët varih to vaman ne e Ieesu'. Ee a napan poë varih se kon o to'to', pare sun momoan hah ee. ¹⁷ Manih po poen pamëh ne ea varih a napan to te' to'to' avoe' no, e Sunön se ununun a ra, pare' me peah va'peh en pea manuh akis me ra napan varih to mët voh ee. Ka vatatan me ee pe Sunön, para te' va'peh tamoan me e no pe'. ¹⁸ Ivëh, köm se sun vakis, paröm vatvus ke ra ma napan pe Sosenën a soe pamëh, ka soe pamëh sih vakikis a ma kokoman pee.

5

Ea Se Anoeh Vavih No O Poen Ne Sunön Se Hah Ma'

¹ Kën kea me ra kën vamen, emöm to hikta onöt nem a kiun to kiun to soe vanat a neöm o poen, me a aoa' poanheh, no a tah

pamëh se tavus ma'. ² Eöm to nat vavih e nem po Poen ne Sunön se hah ma' manih po oeh vëh, e' se vöhhak rakah a neöm. E' se nö va ma' manih pa ö no a te' kakaveo to pön va ma' pa popoen. ³ A napan se vavasoe e ne pan, "Kuru e' o poen te' vavih pea, na se te' vakamö' no." Ivëhkëk varu' rakah va ko manih, no a tah vëh se mirö' raoe, se tavus vëhö' en pee. Ke' te' va e non manih po kamis apuh vëh to tatavus non pe köövo to kehkeh vahuh non e koa'. A napan poë varih to hikta antoen ne a vaniu këh a tah pamëh.

⁴ Ivëhkëk, kën kea me ra kën vamen, eöm to hikta te' nem pa popoen. Ivëh, no Poen hah pe Sunön to hikta se vatoksean suk a no neöm, köm töhhak va em manih pa ö no a te' to ep in a te' kakaveo to nö ma'. ⁵ Eöm kurus rakah a napan va po maaka me pa potan. Ea to hikta te' no pan, ea a napan va pa popoen. ⁶ Ivëh, ka se nat no te' va nö manih po upöm te' varih to koroh ne sih. Ivëhpëhkëk, ea se te' vamatop tamoan no, para opoep no, ko te' me no o kokoman maaka. ⁷ Ea to nat vavih e no pa napan varih to koroh ne sih, ee to koroh ne sih pa popoen. Ko te' varih to kakaak ne sih, ee to kakaak ne sih pa popoen. ⁸ Ivëhkëk, ea a napan va pa potan. Ea se te' natsean no, para matop hah a no. Ea se kon rakah a taate' vaman, me a taate' iu te', kee te' va ne manih po këpro' to sunpip a rora, ko matop e ne pea. Ea me se kon a taate' anoeh vamanih pa ö ne Sosenën to kon hah voh en pea këh a hat. Ka taate' pe Sosenën pamëh, se te' va non manih po uvan eh vavapus me, ne ea to uvan no. ⁹ E Sosenën to hikta kon voh a ra marën a vakmis a ra. Ahik. E' to kon koe hah voh a ra manih pa mët pe Ieesu' Kristo. ¹⁰ Suk ateah, e Ieesu' to mët voh, marën a va'aus a ra. Ivëh, ka se pët te' va'peh me no eah po poen na to te' to'to' no, ke', ea se mët, po poen ne' se hah ma'. ¹¹ Ivëh, ke eöm papaeh se he' a ma soe vih, marën a vakikis a ma meh peöm. Vamanih pa ö nöm to nonok va nem manih kuru.

E Sosenën To Antoen E Non Pa Va'aus A Napan Pe Kristo, Kee Kon A Ma Taate' Vih Oah

12 Kën kea me ra kën vamen, kuru nemöm to ihi e nem peöm pan, eöm se ta nem a napan varih to kiu ne topnineöm. Kee vovoh ka neöm manuh pe Sunön, ko vavaasis a neöm pa taate' pa napan to vaman ne e Kristo. 13 Eöm se ta nem raoe, ko kë nem a ehneëre manih pa taate' iu peöm, suk a ma kiu nee to nonok ne. Paröm vapöh kokoman nem topnineöm.

14 Kën kea me ra kën vamen, emöm to ihi e nem peöm pan, eöm se soe vanatsean ke ro te' varih o karauh. Paröm kunkuin o kokoman po te' varih o nanaöp. Ko va'aus o te' varih o sunë. Paröm kunah, ko te' me nem a taate' tö manih pa napan kurus.

15 Eöm se te' vamatop nem, paröm nat va nem manih pan, e' to hikta vih non pa piun a hat no a meh te' to nok manih peöm. Ivëhkëk, eöm se sun vakis nem pa nok ataeah to vih non po epep po upöm peöm, me a napan kurus.

16 Eöm se te' vaeö tamoan nem, 17 paröm hinhin tamoan nem pa ma poen kurus.

18 Ka ma taneah ro to tavus ne manih peöm, eöm se soe vavihvih ke na e Sosoenën. Ke Sosoenën koman to iu a no neöm a napan varih to vatös me voh e Ieesu' Kristo, pan eöm se nonok nem a ma taate' poë varih.

19 O poen no a Tuvuh Vasio' se keh kuin o kokoman peöm pa nok a kiu pe', eöm se nat nem sunpip a soe pe'. 20 Paröm nat nem pënton varo a soe vanënën. 21 Ivëhkëk, eöm se iniinan vavih pa ma soe, me a ma taate' varih no o te' vanënën soe to soe ka neöm. Paröm öt vakis a soe me a ma taate' vih varoe. 22 Ko vaniu këh nem a ma vu taate' hat.

23 Eö' to hinhin no' e Sosoenën koman, pan e' se he' a neöm a taate' moomo pe'. E' to nok a neöm, köm he' kurus em pa ma to'to' peöm manih pe', ko tavus em o te' vivihan. E' me se matop vavih e non pa tuvuh peöm, me o apen, me a ma sionineöm no ahikta hat to te' ne manih pee. Kee te' vavih e ne, ko antoen po Poen ne Sunön pea Ieesu' Kristo se hañ ma'. 24 Eöm se vaman rakah nem a te' vëh to vaoe voh a neöm, ivëh, e Sosoenën. E' se nok ken peöm pa ma moeh tah kurus, kee tavus ee manih peöm. Suk e' to vavatet non a soe man pe'.

25 Kën kea me ra kën vamen, eöm se hinhin va'aus a no ma' möm.

26 Manih pa taate' pea a napan pe Sosoenën, a ma papaeh peöm se he' a soe vavihvih vivihan pe' manih pa ma upöm peöm, pa ö nöm to vatötönun.

27 Eö' to soe vakis rakah ka neöm, manih pa ehnan e Sunön pea, Ieesu' Kristo, eöm se ehëh rakah nem o kiun va'ih manih po te' kurus varih to te' me ne o vaman.

28 Eö' to hinhin no' pan, o ururuan pe Sunön pea Ieesu' Kristo se te' tamoan me a no neöm.

2 TESARONAËKA'

E Pöl to te' avoe' voh e non manih Kōrin, e' he kiun o vapöök kiun vëh, ko va nö na manuh pa napan va po vaman varih Tesaronaëka'. E Pöl to pënton voh o vöhio' to soe non pan, a ma pah te' va Tesaronaëka' to vavovoeak voh e ne pa soe va pa hah pe Ieesu' manih po oeh. Ee to koman vapiun voh ne pan, e Ieesu' to hah moaan voh en ma'. Ivëh, kee te' akuk voh e ne ko hikta nonok ne ta ma tah. Manih po kiun vëh, ne Pöl to kiun voh, ne' to vavaasis non raoe. Vamomoaan rakah no a Te' vëh to rës non e Sosoenën se tavus, ka manih pa taate' piuk pe', ne' se nok a nap peo, kee nok ee pa taate' hat, ko vasuksuk no a te' Sunön vëh e Ieesu' Kristo se hah ma', marën a nap hat se kon kamis. E Pöl to vakikis me raoe, ko iu non raoe se panih a ma taate' pee. Ivëh, kee se kiu vakis suk a ma kiu vih, me a ma taate' vih.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan,

A potan avih pe Pöl, 1:1-2

E Pöl to soe vavihvih ke Sosoenën, suk a ö nee to te' vaes ne, pare' vaato suk en po kamis po te' varih to rës ne raoe, 1:3-12

O vavaasis va pa napan to rës ne e Sosoenën, me a ö ne Ieesu' se hah ma', 2:1-17

A soe to vakikis non a ma kiu vih, 3:1-15

A soe ataaton pe Pöl, 3:16-18

E Pöl To Nok A Kiu Manih Tesaronaëka'

¹ Eö' e Pöl, ke Saëlas, ke Timoti', emöm to vatös me voh e Tamaara Sosoenën, me e Sunön pea Ieesu' Kristo. Emöm to vanö nös o kiun va'ih manem peöm, o kum te' varih to vaman nem e Kristo manih pa vöön apuh vëh, Tesaronaëka'.

² Emöm to hinhin nem e Sosoenën e Tamaara, pen Sunön pea Ieesu' Kristo, pan ee se ururuan a neöm, pare nok a neöm, köm te' me nem a taate' moomo.

E Pöl To Soe Vavihvih Ke Na E Sosoenën

³ Kën kea, me ra kën vamen, emöm to sosoe vavihvih tamoaan ke nem e Sosoenën. Ke' vih rakah non pemöm pa nok va nën, suk ataeah, o vaman peöm to tatavus vaeh rakah nö e non. Ko iu peöm papaeh to pupu peah vaeh nö e no

ma'. ⁴ Ivëh, kemöm kë rakah e nem pa ehneëneöm, manih pa ma meh kum te' varih to vaman ne e Sosoenën. Emöm to sosoe ke nem raoe, a ö nöm to sun vakis tamoaan va nem, ko te' me nem o vaman, po poen no upöm te' to mimirö' a no neöm. Pamöm soe vanat me em pee, pa ma taate' hat, me a ma vu punis no a ma tövakihat to nonok ne manih peöm.

⁵ A tah pamëh to tavus manih peöm, to vataare e non peöm, pan e Sosoenën to nonok e non pa taate' totoopin, pa ö ne' to kiiki non a ma taate' pea. E' to iu non a ö nöm se tavus onöt a nok a ma tah peo va pa Matop Vih pe Sosoenën. Ke' a tah pamëh nöm to kakamis suk nem. ⁶ E Sosoenën se nok en pa tah vih totoopin manih peöm. E' se vakmis en pa napan varih to he' kamis voh a neöm. ⁷ Ka kuru va'ih, ne' se kon këh en peöm po kamis vëh nöm to te' me nem, pare' he' va'peh me en pea po vanot. E Sosoenën se nok vamanih, po poen ne Sunön pea Ieesu', me ro ankerö' eh pe', se këh ma' a vöön va kin, pare tavus vateera' ee, ka ep ee pee. Ee se nö va'peh me ma' o sura' tëtëkrea. ⁸ E' me se vakmis rakah en po te' varih to hikta iu ne e Sosoenën, me ro te' varih to hikta vaman ne a Soe Vih vëh, to sosoe suk non e Sunön pea Ieesu' Kristo. ⁹ A pap te' poë varih se taum o kamis apuh rakah, pare tatahinën tamoaan va e ne manih. Ke Sunön se veo en pee, kee te' ke këh e ne pe', me o maaka va po kikis apuh pe'. ¹⁰ A ma tah poë varih se tavus po Poen ne Sunön pea Ieesu' se tane' hah ma' manuh pa vöön va kin, pare' kon o ehnan apuh pe', suk a nap vivihan pe'. Me ra napan varih to vaman voh se töhkak rakah ee pe Ieesu'. Ke eöm me, se te' va'peh me nem a napan poë varih. Suk ataeah, eöm to vaman voh em pa soe nemöm to soe voh ka neöm.

E Pöl To Hinhin Non E Sosoenën Se Va'aus A Napan Va Tesaronaëka'

¹¹ E' akuk kuru, a tah pamëh nemöm to hinhin tamoaan suk nem. Emöm to ihi nem e Sosoenën, pan e' se va'aus a neöm, köm te' nem pa pop vëh, ne' e' koman to iu non a ö nöm se te' nem. Emöm to hinhin me nem eah pan, manih po kikis pe', ne' se va'aus a neöm, köm nok a ma taate' vih, nöm to iu nok nem, to vataare non a ma

kiu poë varih to tane' non ma' po vaman peöm. ¹² Manih pa taate' pamëh, ne eöm a napan se kë suk nem o ëhnan apuh pe Sunön Sipoan pea Ieesu' Kristo, ke'e' me se he' varu' en peöm po ëhnan apuh. Ke Sosenën pea, ke Sunön pea Ieesu' Kristo, ee se ururuan a neöm, pare nok a tah pamëh, ke' tavus manih peöm.

2

A Taate' Vatösoe Se Tavus

¹ Kën kea me ra kën vamen, emöm to te' me nem a tah nemöm to iu soe vanat a no neöm, ivëh, ko Poen hah pe Sunön pea Ieesu' Kristo se tavus ma', ka tönun va'peh me ee pe'. Kemöm iu nem a ö nöm se tēnan vavih a soe pemöm. ² Eöm se koe a vanun hah em, pa ö nöm to pēnton a soe va po Poen ne Sunön se hah ma', to tavus voh en, paröm nat nem koman va'naöp nem. Suk o upöm te' to antoen e ne pa soe va ka neöm manih pan, o Poen pamëh to tavus voh en manih pa soe vanēnen pee, me manih pa ö nee to vatvus a soe pe Sosenën, ke', manih pa ö nee to kiun o kiun vëh, to tane' pö' nös manih pemöm. Ivëhkëk, ahik. ³ Eöm se nat nem vaonöt ke ta pah te', ke' piuk ka neöm pa soe pe' me a taate' ne' to nonok non. Ö Poen ne Sunön pea se hah ma' to hikta onöt non a tavus akuk ma'. Ahik. Vamomoaan no a nap peo rakah se vatösoe ko he' tonun e Sosenën, ko vahik, ka Te' vëh To Te' Me Non A Hat tavus po' ma', ko pah suk en pa hanan to nö non po sura' ësës tamoaan. ⁴ A te' pamëh se hat rakah ov e non pa ma moeh tah kurus varih no a napan to vasunön ne, pare popoka' ne a ma tah poë varih e sosenën pee. E' se möhmöh non, pare' kë koman hah a non. Ko vöknah en pa ma tah kurus poë varih. Ka te' pamëh to onöt e non pa ho manuh koman Iuun Hinhin Apuh pe Sosenën, pare' iho' e non nën, ko soe en pan, e' koman e Sosenën.

⁵ Eö' to te' va'peh me voh e no' peöm, parö' soe vanat voh eo' peöm pa ö no a ma tah poë varih se tanok. Eöm to hikta kokoman hah kës ko nem na a tah pamëh, ha? ⁶ Ka kuru va'ih, nöm to nat e nem pa tah to sunpip non a Te' To Te' Me Non A Hat, a tah pamëh to sunpip non poan, ko öök non na po poen ne Sosenën to vate'

voh poan, pan e' se tavus vateera'. ⁷ Eöm to nat e nem, kuru no a taate' vatösoe to kiu aven e non manih po oeh. Ivëhkëk, e' to te' non a pah te' to sunpip non o kikis va pa taate' vatösoe. A te' pamëh to sunpip e non pa taate' pamëh, ke' se onöt na po poen no a te' vëh to sunpip non a hanan pa taate' vatösoe, se sun këh a hanan pamëh, ko nö en. ⁸ Ko poen pamëh no a Te' Hat se tavus vateera' en ma', ke Sunön pea Ieesu' Kristo ip vamët en pe' pa tuvuh ne' to piu, ke' tavus tane' ma' pa rivoneah. Me e' se mirö' en pe', po kikis apuh va pa hah pe'. ⁹ A Te' Hat se nö ma' po kikis pe susun po ora' hat. E' se te' me non o kikis apuh rakah. E' se piuk ka neöm, pare' nok a ma vu vëknöm vatoksean to hikta te' man ne, me a ma vu vëknöm nee se ep, me a ma vu kikis apuh. ¹⁰ E' se pikpiuk non a ma napan varih to hikta te' me ne o vaman, kee mët ee. Suk ataeah, ee to hikta iu vatet ne a soe man. Ee se keh iu ne a soe man, e Sosenën se kon tane' hah en pee manih pa hat, kee se hikta antoen ne a mët. ¹¹ Ke'e' kuru, a pusun in a tah ne Sosenën to vanö suk ma' a tah eh pamëh, pan e' se vanun a ma kokoman pee, kee vaman ne a ma soe piuk. ¹² Ivëh, ka napan kurus varih to hikta vaman voh ne a soe man pe Sosenën, ee se sun po vahutët, ko teen ee pa hat. Suk e'e to te' varoe voh ne pa vaeö pa nok a ma taate' hat.

E Sosenën To Eö' En Peöm A Napan Pe' Ne' Se Voen Hah

¹³ Kën kea me ra kën vamen varih ne Sunön to iu non, po taneo rakah, ne Sosenën to kon voh en peöm, pan e' se voen hah a neöm. Ke' a tah pamëh, na se soe vavihvih suk rakah ke na e Sosenën. A Tuvuh Vasio' to va'aus voh en peöm, köm tavus em o te' vivihan. Me eöm to vaman e nem pa soe man, ivëh, ne Sosenën to voen hah suk voh a neöm. ¹⁴ E Sosenën to vae koe ka neöm manih pa Soe Vih vëh, nemöm to vatvus ka neöm. Köm onöt e nem pa pet kon kurus o maaka apuh pe Sunön pea Ieesu' Kristo. ¹⁵ Ivëh, kën kea, me ra kën vamen, eöm se sun vakis rakah po vaman. Paröm vaman tamoaan nem o vavaasis vëh, nemöm to he' koe voh ka neöm pa ma vavaasis, me manih pa ma kiun pemöm.

16-17 Eö' to hinhin no' e Sunön pea Ieesu' Kristo pen e Tamaara Sosoenën, pan ee se kat a ma kupu peöm. Ko vaeh a ma kokoman peöm manih pa ma taate' vih, nöm to nonok nem, paröm sosoe nem. E Sosoenën to iu a rora sih, ka manih po ururuan pe', ne' to he' en pea pa taate' anoeh vëh se te' tamoan non. Pare' kunkuin e non pa ma kupu pea.

3

Eöm Se Hinhin Nem E Sosoenën Ke' Va'aus A Möm

¹ Kën kea me ra kën vamen, kuru va'ih nemöm to te' avoe' me nem pa soe, nemöm se soe ka neöm to soe va non manih pan, eöm se hinhin ka nemöm manih pe Sosoenën, ke' va'aus a möm. Ka soe va po vavaasis pe Sunön sih nö vëvëhö', ka napan va pa ma meh muhin pënton, pare ta ne o vavaasis pamëh, vamanih pa ö ne' to tanok vavoh manih peöm. ² Eöm se hin na e Sosoenën, ke' kon tavus këh a möm a nap vatösoe varih to nonok vatëh ne a ma taate' hat. Suk ataeah, a nap peo poë varih to hikta vaman ne e Kristo.

³ Ivëhkëk, e Sunön to nonok non sih a taate' man, pare' he'he' e non peöm po kiki, ko matop vavih e non peöm, ke susun po ora' hat hikta onöt non a nok ta pah tah manih peöm. ⁴ Ke Sunön nok a möm, kemöm nat vavih rakah va e nem manih pan, eöm to nonok vavih rakah e nem pa taate', nemöm to soe voh ka ne eöm a nok. Ka amot me neöm se nonok va e nem nën.

⁵ Emöm to iu nem pan, e Sunön se vovoh ke non a ma kokoman peöm, këm nat vavih rakah in a taate' iu pe Sosoenën. Me eöm se kon a taate' vëh ne Ieesu' to vataare voh, pa ö ne' to te' o kamis.

A Napan Kurus Se Nok A Kiu, Pare Nat Ne Kakarauh Ne

⁶ Kën kea me ra kën vamen, manih pa ehnan e Sunön pea Ieesu' Kristo, nemöm to soe vakis rakah kem peöm pan, eöm se te' ke këh nem a ma te' va po vaman varih to te' ne komön o kum peöm, suk ee ro karauh, pare hikta iu vatet ne o vavaasis nemöm to he' a neöm. ⁷ Eöm koman to nat e nem pan, eöm se te' va nem manih pa ö nemöm to te' va nem, paröm vavatet nem a taate' pemöm. Emöm to hikta kakarauh voh nem

po poen na to te' va'peh voh no. ⁸ Ko poen nemöm to eën a taëen pa meh te', emöm se voen kem pe'. Emöm to kiu vëhva' rakah e nem pa popoen, me pa potan. Ivëh, nemöm to hikta han vatëh suk nem peöm pa matop ka möm. ⁹ Emöm to te' me nem a tasun pa hin a neöm, këm va'aus a möm. Ivëhkëk, emöm to kiu nem pa matop koman hah em. Ivëh, kemöm te' va e nem manih po vëknöm peöm to vataare e nem peöm pa taate' nöm se vavatet nem. ¹⁰ Ko poen na to te' va'peh voh no, emöm to soe ke voh em peöm pa taate' va'ih. Eteh to kakarauh ne, pare hikta kikiu ne, ee to hikta onöt ne a eën ta taëen.

¹¹ Ivëhkëk kuru va'ih, nemöm to pënton nem pan, a ma pah te' va po kum peöm to hikta kikiu ne. Ee to te' akuk e ne pare te' e ne pa vasoe suk varoe a ma tah po upöm te'. Ka ma tah poë varih to hikta te' ne pan, a ma tah koman pee. ¹² Emöm to ta' vakis rakah em po te' poë varih, pamöm hin vakis rakah em pee manih pa ehnan e Ieesu' Kristo, pan ee se kiu amamot, pare vaneah koman ne ta ma te' taëen pee.

¹³ Ivëhkëk, kën kea me ra kën vamen, eöm se nat nem susunë nem pa nok a ma taate' vih.

¹⁴ Ta pah te' se keh hikta vatet a ma soe varih nemöm to kiun manih po kiun va'ih. Eöm se inan vavih rakah em pa taate' pa te' pamëh, paröm vaniu këh eah, ke' sih hara' vapoet suk a taate' pe'. ¹⁵ Ivëhkëk, eöm se nat nem nonok va i nem eah manih pe tövakihat peöm. Ahik. Eöm se to va in eah manih pe kea peöm, paröm he' eah a to vih marën a vatotoopin o kokoman pe'.

E Pöl To Vanö A Potan Avih Pe' Manuh Pa Napan Va Tesaronaëka'

¹⁶ Kuru nö' to hinhin no' e Sunön va pa taate' moomo, me e' a pusun in a taate' kamö', pan e' se he'he' tamoan e non peöm po kokoman moomo, suk a ma moeh tah kurus. E Sunön to te' va'peh me a no neöm.

¹⁷ Eö' e Pöl, eö' koman to kiun ka nös neöm a soe va'ih, parö' vanö nös a potan avih peö' manem peöm. A ma potan avih peö' to te' va ne manih po vëknöm va pa ma kiun kurus peö'. Ke' iva'ih, a ö nö' to vavahik va i no' sih a ma kiun peö'.

18 Eö' to hinhin no' pan, e Sunön pea
Ieesu' Kristo se he'he' tamoaan a no neöm
o ururuan pe'.

1 TIMOTTI'

E Timoti' voh a te' va pa muhin va Esia'. E taman voh eah a te' va Grik, ivëhkëk, e sinan voh eah a mu Jiu'. Manih pa vapöök vavih pe Pöl pa he' a soe, e' to vate' e Timoti' vamanih pa te' to vava'aus non poan, kee kiu va'peh ne pon, (Aposol 16:1-3). O vasuksuk ne Pöl to he' e Timoti' a ma kiu, marën a ö ne' se matop non o te' va po vaman varih to te' ne Ēfësus.

Manih po kiun vëh ne Pöl to sosoe vaënpan non e Timoti', suk o tövavaasis pikpiuk, toma' ee nok o vaman pa napan va po vaman, ke' töttö. Me e' to vakikis eah pa ö no a napan va po vaman se kë va ne e Sosoenën. Pare' vaato papaeh, suk a ma hanan vih no a ma te' susunön va po kum te' varih to vaman ne e Ieesu' se noknok ne. Me e' to vakikis poan pa ma hanan vih ne' se suksuk non, suk e' a te' kikiu pe Kristo topniira napan va po vaman.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan,

A soe vavihvih pe Pöl manih pe Timoti', 1:1-2

A soe va po vavaasis totoopin, 1:3-20; 2:1-15

A soe va pa kiu po te' susunön va po kum te' varih to vaman ne e Ieesu', 3:1-16

A soe va pa ö ne Timoti' se matop non a taate', me o vavaasis pe', 4:1-16

A soe va pa kiu pe Timoti', me a matop pe' manih pa napan va po vaman, 5:1-25; 6:1-21

A Soe Vakömköm Manih Pa Te' He'he' Soe Seka'

¹ Eö' e Pöl to kiun nös o pëpa' vëh, eö' e aposol pe Ieesu' Kristo. E Sosoenën to kon hah voh a ra, ka anoeh no a ep e Ieesu' Kristo. Ee pon to vate' voh a neo' e aposol.

² Timoti', eën e koa' rakah peö', suk eën to vaman e Ieesu' Kristo.

Eö' to hinhin no' e Sosoenën e Tamaara, me e Ieesu' Kristo e Apuh pea, ee pon se vataare a oah o he' vih, me o ururuan pee pa ma tah kurus se tavus manih pën, me ee se he' a oah a taate' moomo.

Ea Se Vöknah A Ma Vavaasis Piuk

³ Eö' to iu he' hah no' o vaato vëh nö' to he' voh oah, po poen nö' to se nö' voh pa muhin va Mësadonia'. Ivëh, kö' iu no' oah se te' varë voh manih vöön Ēfësus, parën he' a soe kikis manih pa ma pah te' varih, to vavaasis ne a ma soe piuk manih pa ma napan po poen nee to he'he' ne a Soe pe Sosoenën. ⁴ Ko soe ke raoe, kee koe a ma vahutët varih to hikta te' man ne, me a ma ehnaara ma kën sipuiire, suk a iho' voh pee. A ma tah pöe varih se vatvus o vaheheve, ko vanun o vaman pa napan. Ivëh, ka ma vahutët varih to hikta va'aus ne a kiu pe Sosoenën, a tah pamëh to tanok po vaman. ⁵ A pusun in a soe peö' ivëh, e' va pa va'aus a ma napan, kee se te' me ne a taate' iu te', o iu vëh to tane' rakah no ma' po kupu vivihan, me o kokoman vih, me o vaman vamaman. ⁶ A ma pah te' to këh ke voh a ma tah pöe varih, pare te' ne pa ma vaato nun. ⁷ Ee to iu tavus ne o te' vavaasis va po Vavaasis pe Mosës. Ivëhkëk, ee koman to hikta maaka ne, pa tah nee to vavatvus ne, ke' pa tah nee to koman ne, pan ee to nat ne.

⁸ Ivëhkëk, ea to nat e no po Vavaasis pe Mosës to vih, pa ö no a te' se vavatet vatotoopin non. ⁹ Ea to nat me e no pan, o Vavaasis pamëh to hikta te' suk non a napan varih no a pop pee to vih. E' to te' non pa vatotoopin a nap vatösoe, me a napan varih to kokoe ne a vatet o Vavaasis. O Vavaasis pamëh to te' suk non o te' varih to he' tonun ne, e Sosoenën ko te' ne pa taate' hat, to hikta te' vivihan ne, me a hik to kum nee to te' hop ne, me ee to ip vamët voh e tamëere pen sinëëre, me a meh te'. ¹⁰ A ma napan varih to te' ne pa taate' rëhrëh, taate' koroh vëtkin pa poa te' oete', ke' a poa köövo, me a taate' vavoen o te' kikiu akuk, taate' piuk, me a te' to piuk pa ö ne' to sun pa matan a te' kiiki vahutët, me a ma meh taate' hat to vöknah rakah ne o vavaasis man pe Sosoenën. ¹¹ O vavaasis pamëh to vatoe me non pa Soe Vih vëh to tane' no ma' pe Sosoenën, to te' me non o maaka me o kikis. E' to he' voh a neo' o vavaasis pamëh pan, eö' se vatvus.

E Pöl To Vavihvih Ke Sosoenën To Uru-ruan Voh Poan

¹² Eö' to vavihvih me no' e Apuh pea Ieesu' Kristo, to he' a neo' o kikis, suk e' to

vaman a no neo', pare' vate' a neo' to antoen e no' pa nok a kiu pe'. ¹³ Oman, moaan voh eö' to vavovoeak voh no' e Kristo, ko vavaatek me voh no' eah, ko nonok voh no' a ma vu taate' pa vakmis eah. Ivëhkëk, e Sosoenën to ururuan voh a neo' suk, eö' to hikta nat voh no' pataeah nö' to nonok no', eö' to hikta vaman voh no'. ¹⁴ Ivëhkëk, o ururuan pe Apuh ne' to he' avoes voh a neo', ko ururuan pe' kunkuin a neo', kö' vaman eah, me o iu rakah peö' manih pe Ieesu' Kristo me o upöm te'.

¹⁵ A tah nö' to soe to man, ke eöm se öt rakah eah, e Ieesu' Kristo to nö voh ma' manih po oeh, pa kon hah a ma napan to te' ne pa taate' hat. Eö' koman to te' hat oah rakah e no' po upöm pa nok a hat. ¹⁶ Ivëhkëk, manih peö' o ururuan to nö ma' peö', a te' nonok vahat oah rakah. A taate' moomo pe Ieesu' Kristo se tavus vamaaka koe manih peö', ka taate' moomo pe' to hikta se hik non. E' se te' va non manih peö' o vëknöm po te' varih se vaman poë, kee se kon o to'to' tamoan. ¹⁷ Manuh pa te' Sunön se matop tamoan non, pare' hikta se mët non, ne ea to hikta se ep no eah, e Sosoenën varoe, na se ta no eah, ko kë tamoan no a ehneeah. Oman.

E Timoti' Se Sun Vakis Pa Vöknah A Ma Taate' Hat

¹⁸ Koa' peö' Timoti', eö' se soe ka oah a soe to vatoe me non a ma soe vanënën varih, moaan voh nee to sosoe suk voh ne a oah. Eö' se soe ka oah a tah vëh, kën se vatet a ma tah nën se nok, pa vapus vakis pa vöknah a ma taate' hat. ¹⁹ Eën se te' tamoan me nom o vaman, ko nonok nom a tah nën to nat nom to te' vih non pa nok. A ma meh te' to koe voh a tah vëh, ko vaman pee to te' va non manih po parö' to peah o vösvös ko tatakök. ²⁰ E Himeneus, pen e Alëksanta' to nok vavoh nën, keö' vaho' raeo pa koren e susun po ora' hat. Ivëh, kee pon se kon vavaasis ko nat ne soe viivi hah e Sosoenën.

2

Ea Se Hinhin Ke No A Napan Kurus Manih Pe Sosoenën

¹ A tah vamomoan neö' se soe ka neöm ivëh, eöm se hinhin va'aus nem a ma napan kurus, pa ö nöm to hinhin ke nem raeo o

ururuan pe Sosoenën, ko vavihvih me nem e Sosoenën pa tah ne' to nonok non manih pa napan. ² Eöm se hinhin va'aus nem a ma napan to vovoh ne pa kaman, me o te' sunön, ivëh, ke ea se iho' vavih no ko te' me no a taate' kamö'. Ko te' taihan no pa ehnan e Sosoenën, ko nonok no a ma tah ne Sosoenën to iu a rora pa nok. ³ O vu hin pamëh to vih, pare' he' vaeö non e Sosoenën, a te' va pa kon hah a ra. ⁴ E' to iu non a napan kurus, ne' se kon hah raeo, kee se nat rakah ne a soe man pe'. ⁵ Suk e Sosoenën a paeh ro, ka pah hanan ro no a te' se koe, pare' tavus e Sosoenën, ivëh, e Ieesu' Kristo. E' koman to tavus te' voh. ⁶ E' to voen hah voh a ra, ko hehe a ra a napan kurus, ka taihan. Pa tëem koman pe Sosoenën, e' to vataare voh a ra pan, e' to iu kon hah non a ma napan kurus. ⁷ E' a pusun in a ö ne Sosoenën to kon voh a neo' pa vatvus a Soe Vih, ko vate' a neo' e aposol, keö' to vavatvus no' a soe man, eö' to hikta pikpiuk no'. E' to vate' voh a neo' pa vavaasis a ma napan varih to hikta te' ne pan ee ro Jiu', kee nat a soe man pare vaman.

⁸ Ivëh, kö' iu no' a ma te' oete' va pa ma vöön kurus, se hinhin ne, ko kë ne a ma koreere, pare te' me ne a taate' vivihan, ko koe a taate' heve, me a taate' vaato vasuka'.

A Taate' Va Pa Nok A Kiu Vih, E' O Vatëk Rakah Po Köövo.

⁹ Eö' to iu no' o köövo se ohop ne a ma ohop vih, to vataare non a taate' ta, ko matop ne o kokoman pee. Pare nat ne vavatëk vamanin varoe ne a ma uviire, me a sioniire, pa ma vu mök nee to nok pa gol, me a ohop a ma ohop voen vapeah. ¹⁰ Ivëhpëhkëk, o köövo to iu vatet ne a soe pe Sosoenën, ee se nonok ne a ma vu kiu vihvih. A ma kiu vihvih poë varih to te' va ne manih po vatëk vamaman rakah pee.

¹¹ A köövo se nat tane' pa ö ne' to te' vöknah non, ko te' non pa taate' te' vasup, ko te' vamatop non, ko te' vapaan ke non e voe. ¹² Ivëhkëk, eö' to hikta vaonöt no' sih o köövo pa he' o vavaasis, me vovoh ke ro voe pa tasun. Ivëhkëk, ee se pënton vasup ne. ¹³ Suk ataeah, e Sosoenën to nok vovoh voh e Adam, pare' nok suksuk e Iv. ¹⁴ A vatomore to hikta nö voh ma'

manih pe Adam, ivèhkèk, e köövo to kon voh a vatomore, ke' tavus a köövo nonok hat. ¹⁵ Ivèhkèk, e Sosenèn se kon hah e köövo, pa ö ne' to kokon koa' non* me pa ö ne' to te' tamooan me non o vaman, me a taate' iu a meh te', me a taate' te' vavivihan, ko matop non o iu va po sionin.

3

A Nap Susunön Va Po Kum Te' Varih To Vaman Ne Ieesu' Se Vatet A Taate' Vih

¹ A soe vèh nö' to soe a man rakah, a te' se keh iu te' non a te' sunön va po kum te' varih to vaman ne e Ieesu', e' to iu non a kiu vih. ² Ka te' sunön to vovoh non komön o kum, e' se vavatet ro rakah non a taate' totoopin, e' se nat non te' me non ta hat manih pa matëëra napan. E' se me non a pah köövo ro, ka iho' me a taate' pe' se te' va non manih pa te' to matop non o iu va po sionin, me e' to vavatet non o kokoman vih varoe. E', nee to ta ne poë, pare' matop vavih non a ma te' to nö ma' pa iuun pe', pare' nat vavih non a taate' va pa vavaasis a ma napan pa taate' ne Sosenèn to iu non. ³ E' se nat non te' non a te' kakaak, me a te' heheve vèhö' pare' vapus. Ivèhpèhkèk, a te' tö, pare' kamö', me e' to hikta iu vörep non a moni'. ⁴ E' se matop vavih non a kën tom sinan pe', ko vavaasis non a ma koa' pe', kee ta ne poë, ko vavatet vavih ne a ma soe pe'. ⁵ A te' to hikta onöt non a matop vavih a kën tom sinan pe', a te' pamèh se matop vavih vah va non o kum te' varih to vaman ne e Ieesu', nih? ⁶ Ivèhkèk, a te' no vaman pe' to voon, e' to hikta onöt non a öt a tasun pa te' sunön va po kum te' varih to vaman e Ieesu', suk e' tome' koman ovö a non pan, e' a te' vih ko tavus a te' möhmöh. Ke Sosenèn se kiiki poan, ko vateen en pe' pa hat vamanih, pa ö ne' to kiiki vavoh e susun po ora' hat, ko vateen en pe' pa hat. ⁷ A te' sunön komön o kum varoe se te' me non o èhnan vih, manih pa napan to te' tavus kèh ne o kum. Ivèh, ko upöm te' hikta onöt ne a sirö' poë, ke' hikta se on non pa kè pe susun po ora' hat.

A Ma Te' Kikiu Po Kum Te' Varih To Vaman Ne E Ieesu' Se Vatet Ne A Taate' Vih

⁸ Ivèh, ke' vatoe e non pa ma te' kikiu va po kum te' varih to vaman e Ieesu', no a napan se ta ne raoe, ko sosoe varoe ne a ma soe nee to vaman ne. Pare koe a tavus o te' kakaak, ke' tavus vamanih pa ma te' öt moni' vörep pa taate' kaveo a meh te'. ⁹ Ee se te' me ne o kokoman maaka manih po kupu pee, ko öt vavih ne o vaman, pare öt vakis ne a soe man vèh moaan voh ne Sosenèn to vataare a ra. ¹⁰ Eöm se punö' momooan voh pa kiu pee. Kee pah kon po' a kiu vèh a te' kikiu komön o kum, pa ö nöm to hikta taum ta hat to te' non manih pee. ¹¹ Ke' vatoe e non pa ma köövo pee, a napan se ta ne raoe. Ee se nat ne te' ne pa taate' vaato vahat suk o meoh upöm. Ka iho' me a taate' pee se te' va non manih po te' to matop ne o iu va po sionin, ko nonok vatotoopin ne a ma kiu kurus nee to öt ne. ¹² A te' kikiu va po kum se me non a pah köövo ro, pare' te' non a te' susun vih to matop vavih non a ma koa' pe', me a kën tom sinan koman pe'. ¹³ A ma te' kikiu to nonok ne a kiu vih komön o kum, a ma èhnëere se te' vavih ne, kee hikta se naöp ne pa vatvus o vaman pee manih pe Ieesu' Kristo.

A Pusun In A Taate' Pe Sosenèn, E' A Tah Apuh Rakah

¹⁴ Eö' to iu nö vèhö' e no' nös pa ep ka oah, ivèh, ka kuru nö' to kiun ka nös oah. ¹⁵ Ivèh, keö' se keh vapun nös, eèn se ep a soe vèh ko nat eom pa taate' vih ne ea se te' va no, ea o pus koa' pe Sosenèn. Ea to te' va no manih po kum te' varih to vaman no e Sosenèn a to'to', ko te' va no manih po toon eh in a iuun to sun vakis non, ko vakikis no a soe man. ¹⁶ Ea hikta se vonih no a pusun in a taate' pe Sosenèn, e' a tah apuh rakah to vakooan voh non, ne Sosenèn to vateera' voh poan, ke' te' va non manih,
E Ieesu' Kristo to tavus te' voh,
a Tuvuh Vasio' to vataare voh a ra pan,
e Ieesu' e koa' pe Sosenèn,
ko ankerö' ep in poë.
Ke Sosenèn me peah poan,

* **2:15:** [E Sosenèn se kon hah e köövo pa ö ne' to kokon koa' non]. E' to te' non a kukön kokoman in a pusun in a soe pamèh, ivarih, (1) e sinan hik se mèt pa ö ne' to vahuh e koa', (2) e Sosenèn se kon koe hah e köövo manih pa ö ne' to kon e koa' (ivèh, ke Ieesu' to koa' ma'), (3) ke Sosenèn se kon hah e köövo pa ö ne' to matop vavih non a ma koa' pe'.

ke' kon o maaka apuh rakah.
 A ma napan va po vaman to nönö vah ne pa
 vatvus a Soe Vih suk e Ieesu' manih
 pa napan to hikta te' ne ro Jiu',
 pa ma vöön kurus a ma napan to va-
 man ne poë.

4

A Ma Soe Piuk To Vanun Non O Kokoman Pa Ma Napan

¹ Kuru a Tuvuh Vasio' to soe vamaaka va-
 manih pan, o poen se nö ma', no a ma pah
 te' se koe hah ee po vaman, me o vavaasis
 vamaman va pe Sosoenën. Suk ataeah, ee
 se vaman, pare vavatet ne a napan varih to
 vavaasis ne a ma soe piuk to tane' no ma'
 po ora' hat. ² A ma vavaasis piuk se tane'
 ma' po te' pikpiuk varih, no kokoman pee
 to hat ko nun. Kee hikta se hara' inan ne
 a ma vavaasis pan, e' a ma vavaasis to vih,
 ke', e' to hat. ³ A napan poë varih se supon
 a ma napan, pa koe a vaen, ko soe ke raoe
 pa koe a eën a ma paeh vu taëen. Ivëhkëk, e
 Sosoenën to nok voh o vaen a tah a vih, me
 a ma vu taëen to te' vih e ne pa eën. Ivëh,
 ka napan varih to vaman, ko nat ne a soe
 pe', ee se soe vavivih ke poë pa taate' vaen
 me a taëen. ⁴ A ma tah kurus ne Sosoenën
 to nok voh to te' vih e ne, ka hikta se koe
 no ta pah tah, ea se soe vavivih varoe ke
 Sosoenën, para eën ee. ⁵ Suk a ma tah poë
 varih ne Sosoenën to nok voh to vivihan,
 pa ö ne Sosoenën to soe vavoh, pa ö na se
 vate' pa hin.

E Timoti' Se Te' Non A Te' Kikiu Vih Pe Kristo

⁶ Eën se keh vatvus a soe vëh manih pa
 kën kea, me kën vamen varih to vaman ne,
 eën se te' e nom a te' kikiu vih pe Ieesu'
 Kristo, eën se kokon tane' nom o kikiu apuh
 pa ma vavaasis vih varih ne eën to vaman
 nom ko vavatet nom. ⁷ Eën se koe a vatet
 a ma vu vahutët akuk pa kën sipun varih,
 no te' to vavatvus ne pa vöknah a soe man
 pe Sosoenën. Ivëhpëhkëk, eën se vavaasis
 koman hah eo, ka taate' pën se tavus va-
 manih pa ö ne Sosoenën to iu va non a ö
 ne' se tavus. ⁸ Eën to nat e nom pa ö na
 se iu vavaasis no a sioniira, ke' kon va'aus

koe nën. Ivëhkëk, e' to vih oah non, pa ö
 no a te' se punö' vakis pa tavus vamanih,
 pa ö ne Sosoenën to iu va non. A pusun in
 a tah pamëh, ivëh, ea se vatet a taate' ne
 Sosoenën to iu non, e' to iu non a napan se
 kon o va'aus pa ö nee to te' to'to' ne manih
 po oeh, me amot pa ö nee se mët ee. ⁹ A
 soe vëh nö' se soe ka oah, e' a man rakah,
 ke eöm kurus a napan se pënton, paröm
 vaman. ¹⁰ E' a tah ne ea to kiu vëhva' suk no,
 ea to anoeh no e Sosoenën to'to' tamoaan,
 e' a te' va pa kon hah a ma napan kurus. Ea
 a napan varih to vaman no eah.

¹¹ Eën se he' a soe vëh manih pa ma
 napan, ko vavaasis raoe kee vavatet ne a
 ma tah poë varih. ¹² A meh te' se koe a
 ep va ka oah manih pën a tah akuk, suk
 eën to seka'. Ivëhpëhkëk, eën se te' va nom
 manih po vëknöm manih pa napan va po
 vaman, manih po vaato pën, pa ö ririu va
 pën, pa ö nën to iu vah va nom a napan,
 po vaman pën, me a taate' voon pën. ¹³ Eö'
 se me' avoe' e no' pa vos nös, eën se kiu
 avoe' e nom pa ëh ke ra napan a Soe manih
 po Puk pe Sosoenën. Parën koe a vahik
 pa vakikis raoe pa ö nën se vatvus a soe
 pe Sosoenën, ko vavaasis vavih nom raoe.
¹⁴ Eën se vakiu o he' nën to öt nom, vëh no
 a pah te' vanënën soe to vanënën suk voh a
 oah, pa ö no a ma te' susunön va po rotu'
 to vaho' voh a koreere manih pën.* ¹⁵ Ivëh,
 kën se nonok nom a kiu pën, nën se he' o
 to'to' pën pa nok, ka kiu vakis pën se tavus
 vavih kurus. Ivëh, ka ma napan se ep pa ö
 no a kiu pën to pupu nö va non manih po
 to'to' pën. ¹⁶ Eën se ut vavih koman a nom,
 po to' to' pën, me a kiu pën pa vavaasis a
 ma napan. Eën se sun rakah nom pa tah to
 te' man non, ke Sosoenën se kon hah a oah,
 va'peh me a napan varih to tēnan ne oah.

5

A Taate' Va Pa Te' Va'peh Me O Upöm Te'

¹ Eën se koe a vaato vaheve me o voe
 mamanot, ivëhkëk, eën se vaato vavih me
 nom raoe po vaato vatö pën, vamanih pe'
 ee a kën tamömah. Ko nonok vavih nom a
 ma nap seseka', vamanih pa ö nën to nonok

* **4:14:** [vaho' voh a koreere manih pën], a te' to vaho' a koreneah manih pa pasun a meh te', a ma tah varih se tavus, a te' to kon a tapui, a te' to kon o kikiu, me a te' to he' a tasun manih pa meh te'.

va nom pa ma kea pën. ² Eën se nonok vavih nom a ma köövo mamantot, vamanih pa ö nën to nonok va nom e sinömah, ko nonok nom a taate' voon varoe manih pa a ma kën sepe', vamanih pa ö nën to nonok va nom pe vameomah.

A Te' Se Matop Non O Köövo Varih No A Ma Voe Pee To Mët Këh

³ Eöm se matop vavih nem o köövo amop varih to te' amop rakah ne. ⁴ Ivëhkëk, e köövo amop se keh te' me non e koa', ke' a supnai' pe', e' a kiu vamomoaan rakah pe' pa ö ne' to vaman non e Sosoenën pa matop e köövo pa piun o hiva' pe sinan pen taman, ke', e sipuneah. E Sosoenën to iu rakah non a taate' pamëh. ⁵ A köövo amop vamaman to te' rakah non pehen, to vaman ko anoeh non e Sosoenën, pare' hinhin non pa potan me pa popoen pan, e Sosoenën se va'aus poan. ⁶ Ivëhkëk, e köövo amop se keh te' non pa vatet o iu hat va po sionin, pa he' vaeö ea, e köövo pamëh a mët manih pa tuvuh pe', e' he a to'to' manih po sionin. ⁷ Ivëh, ke eën se soe ke ra napan va po vaman, pa nok a ma tah poë varih. Ivëh, ka hikta te' se soe vahat raoe. ⁸ A te' se keh hikta matop non a ma poaneah, me e' se matop oah non a kën tom sinan pe', e' to he' tonun en po vaman pe'. A tah pamëh to hat oah rakah e non po meoh upöm te' varih to hikta vaman ne e Sosoenën.

⁹ Manih pa ma ëhnëero köövo varih o amop, e' se oah non o 59 kirismas. Pare' te' voh non e köövo pa pah voe ro to ta voh non o vaen. ¹⁰ E köövo pamëh to te' non o ëhnan pa nok a ma vu kiu vih, ivariv, pa matop vavih a ma koa' pe', ko mamakën non a ma te' to tane' ma' pa meh muhin, ko pupui non a ma moera napan pe Sosoenën, ko va'aus non a napan varih to te' ne a punis, me e' to he' non o to'to' pe' pa nok a ma vu kiu vih. Eën se kiun varoe a ëhneaneah.

¹¹ Ivëhkëk, eën se koe a kiun a ma ëhnëero köövo amop varih to vaen vavoon. Suk ataeah, o kokoman vaen tome' rëh ke raoe, kee iu vaen hah e ne, pa ö nee to he' voh o to'to' pee manih pe Kristo. ¹² A kiiki se tavus en pa ö nee to hikta nok a tah nee to soe vaman voh a nok. ¹³ A meh tah, nee to posean ne pa nok ivëh, ee to hoho vah ne pa ma meh iuun. Ee to hikta vahik tëm

varoe ne nën. Ee to te' me ne pa taate' vöhio' tonun suk o to'to' pa ma meh te', pa soe a ma tah nee to hikta onöt ne a soe. ¹⁴ Ivëh, ke eö' koman no' pan, e' to vih oah non po köövo amop varih o sepe' se vaen hah ee, pare kokon koa', pare matop ne a iuun pee. Ee se keh nok va nën, a hikta tövakihat se soe vahat raoe. ¹⁵ Ivëhkëk, a ma paeh va po köövo poë varih to këh ke voh ee pa hanan totoopin, pare vatet varu' ee pe susun po ora' hat.

¹⁶ E' se keh te' non a köövo va po vaman, to te' me non a köövo amop to te' me non a kën tom taman, e köövo koman se matop e non pee. O kum te' varih to vaman ne e Sosoenën hikta se matop ne raoe. Ee se matop varoe ne o köövo amop varih to hikta te' me ne ta ma poëere.

Ea se Matop Vavih No A Ma Te' Sunön Va Po Rotu'

¹⁷ A ma te' sunön varih to matop vavih ne o kum te' varih to vaman ne e Sosoenën, o te' va po vaman poë varih se ta ne a ma te' sunön poë varih, me ee se he' a moni'. O te' poë varih to kiu vëhva' oah ne pa vatvus a soe, me pa vavaasis a napan a soe pe Sosoenën. ¹⁸ Ea to nat e no po Puk pe Sosoenën to soe non pan,

“A purmakaö' se keh komkom kakap non a vuit,
koe a monpip a rivoneah pa sunpip
eah pa ëën,” *Lo 25:4*

me
“A te' kikiu to se kon en po voen pe'.” *Lu 10:7*

¹⁹ Koe ah vaman a meh te' se keh soe pan, “A te' sunön va po rotu' to nok a hat.” Ivëhkëk, a poa te', ke', a kukön se keh soe ka oah a soe pamëh, eën to antoen e nom pa vaman. ²⁰ Eën se soe ke a te' sunön pamëh to nonok vatëh non a hat, pan e' to nok a hat. Eën se vasun poan po vahutët pa matëera napan kurus va po vaman, ka ma meh te' sunön, me a ma meh te' va po vaman se ep, pare naöp ko koe a nok a hat.

E Timoti' Se Matop Vavih Non A Taate' Pe'

²¹ Pa matan e Sosoenën, me Ieesu' Kristo, me a ma ankerö' pe Sosoenën, eö' to soe vakis rakah ka oah pa vatet a soe peö', eën se sirö' a te' vëh to nok a hat. Eën se koe

a nok a taate' vih varoe manih pa ma te' sunön me manih pa ma pömah. Eën se nonok me nom manih po te' kurus. ²² Eën se kokoman vavih, parën pah vaho' a ko-reomah pa hin suk a meh te' pa nok a kiu pe Sosoenën. A hat pa meh te' to tome' pahan manih pën. Eën se ut vavih koman a nom, kën se te' vivihan nom pa matan e Sosoenën.

²³ Eën se koe a kaak varoe a ruen, ivëhkëk, eën se kaak a si' ö voaën sone', pën to hara' vatëh nom a mët, marën a va'aus a komömah, pa vahik a mët vëh to tavus manih pën.

²⁴ A ma hat pa ma pah te' na se ep va-teera' ee, a te' he me' e non pa sun pa kiiki. Ivëhkëk, a ma hat po upöm te' to te' vakooan e ne. Ka amot, a ma hat poë varih se tavus vateera' ee ma'. ²⁵ E' to vatoe e non pa ma taate' vih, ee me se tavus vateera' ee ma'. Ivëhkëk, a ma taate' vih poë varih to hikta se tavus vateera' oho' ne, ee me to hikta se te' vakooan tamooan ne.

6

O Te' Kikiu Akuk Se Nonok Ne A Taate' Vih

¹ A napan pe Kristo varih to te' ne o te' kikiu akuk, se ta rakah ne a ma te' susun pee. Ivëh, ka hikta te' se soe vöknah a ëhnan e Sosoenën va'peh me o vavaasis pea. ² A te' susun pa te' kikiu akuk se keh te' e non a te' va po vaman, a te' kikiu akuk se koe a koman vamanih pan, "E' e kea varoe, ivëh, kö' se pënton varo e no' pa soe pe'." Ahik. E' se koman vamanih pan, "A te' vëh nö' to kikiu no' pe', eö' to iu rakah no' eah. Parö' nonok vavih rakah no' a ma kiu pe'. Suk e' a te' va po vaman."

Eën se vavaasis me a he' a soe manih pa ma napan pa kunkuin raoe pa nok a ma taate' vih varih, nö' to soe voh ka oah.

A Taate' Iu Vörep A Moni', E' A Pusun In A Ma Taate' Hat

³ Ta pah te' se këh vavatvus non to meoh vavaasis to te' ke e non po vavaasis vaman pe Apuh pea Ieesu' Kristo, o vavaasis pamëh to vavatvus non o vaman vaman va po vavaasis pe Sosoenën. ⁴ A te' pamëh to vatösoe ko möhmöh, ivëhkëk, e' to hikta inan non ta tah, o kokoman pe' to iu rakah

e non pa vasosöë vatëh suk a ma vaato. A ma vaato poë varih to he' non sih, a taate' puhio', me taate' vapus, me a vaato vasuka' me ro upöm te', pare' te' me non o kokoman pu ko vahara' vahat non o upöm te', ⁵ me a taate' vaato vasuka' vatëh. A ma taate' poë varih to tane' ma' po te' varih no a ma kokoman pee to hat, kee hikta antoen ne a he' a soe man. Ee to koman ne pan, pa nok a kiu pe Sosoenën, e' a ö va pa tavus a te' öt moni' vörep.

⁶ Pa nok a kiu pe Sosoenën, e' to vate' e non pea, pan ea to te' va no manih po te' öt moni' vörep, pa ö na to vaeö me no pa ma tah ne e Sosoenën to he' a ra. ⁷ Suk o poen ne sinaara to vahuh a ra, ea to hikta öt nö voh no ma' ta pah tah. Ivëh, ko poen na to këh o oeh vëh, ea hikta se te' nö no ta pah tah. ⁸ Ivëh, ka se keh öt e no pa ma taëën, me a ma tah ohop, ea to vaeö me no pa ma tah poë varih. ⁹ O te' varih to iu öt ne a moni' peo, o te' poë varih no a ma punö' se nö ma' manih pee, ko ötöön raoe vamanih pa vöna' to on pa kë. O kokoman pee se takuin pa iu me a nok a ma tah hat peo, ko mirö' a nap peo, kee nun rakah ko kon vahat ee. ¹⁰ A taate' iu öt a moni' peo, e' a pah pusun in a ma vu taate' hat. A ma pah te' to iu öt ne a moni' peo, a ma paeh pee to këh ke o vaman, suk ee to iu kon ne a ma moni' peo, ivëhkëk, ee to he' hah rea a ma punis peo.

Eën Se Vaveo Vakis, Ko Kon O To'to' Tamooan

¹¹ Ivëhkëk, eën a te' pe Sosoenën, eën se rusin këh a ma vu taate' hat poë varih. Eën se vavatet nom a taate' totoopin to te' vih non, parën nonok nom a kiu pe Sosoenën. Ko te' me nom o vaman, me a taate' iu rakah o upöm te', ko te' me nom a taate' sun vakis po vaman pën, ko te' a ma punis kurus, me a taate' tö pa nö va'peh me ra napan. ¹² A te' to vaman non e Ieesu', e' to te' va non manih pe' to vapus vakis pa vöknah a ma taate' hat. Ivëh, ke eën se vapus vakis, kën se kon o to'to' tamooan. E Sosoenën to vaeo voh a oah pa kon o to'to' pamëh, pa ö nën to sun voh ko vatvus o vaman pën pa matëëra ma napan. ¹³ Eö' to sun, ko soe vakis voh ka oah manih pa matan e Ieesu' Kristo, me manih pa matan e Sosoenën vëh to he' o to'to' manih pa ma

moeh tah kurus. E Ieesu' Kristo to vatvus vateera' a soe, pa ö ne' to sun pa matan e Ponsius Paëlat. A soe kikis peö', ivëh, ¹⁴ eën se vatet vatotoopin a soe nën to kon voh pa nok. Eën se koe a vanun a soe pamëh, me eën se koe a nok ta pah tah no a napan se soe vöknah. Ahik. Eën se vatet vatotoopin nom a soe, ke' öök po poen ne Ieesu' Kristo se hah ma'. ¹⁵ E' se tavus po poen ne Sosoenën to vate', e Sosoenën ne ea se kë no a ëhnaneah, ke' e' varoe kuru a paeh to matop non a ma moeh tah kurus. E' e Sunön va pa ma te' susunön, me e' e Apuh va pa ma te' apa'puh. ¹⁶ E' a paeh ro to hikta se mët non. E' to te' me non po tækrea, to maaka vörep no a hikta te' to onöt non a huk vatët manuh pe'. A hikta pah te' to ep voh e Sosoenën, me a hikta te' to onöt non a ep in poan. Ivëh, ka ma poen kurus, ea se kë no a ëhnaneah, pe' a ma kikis kurus to te' tamooan non pe Sosoenën. Oman.

Eö' to hinhin no' pan, e Sosoenën se uru-ruan a neöm.

A Ma Te' Öt Moni' To Vaman Ne E Sosoenën Se Va'aus O Upöm Te'

¹⁷ Soe ke ra napan varih to öt ne a ma moeh tah peo va po oeh vëh, kee koe a te' vamöhmöh. Soe ke raoe kee anoeh ko vaman ne e Sosoenën. Ee se koe a vaman a ma moeh tah vihvih varih se hat vëvëhö' ee. Ee se vaman ne e Sosoenën vëh to he'he' vapeo a rora sih a ma moeh tah vihvih, marën a he' vaeö a ra. ¹⁸ Eën se soe ke ra nap öt moni' vörep, kee nonok ne a taate' vih. Ko te' rakah me ne a ma taate' va pa va'aus o upöm te', ko te' vaeö ne pa he' a napan a ma tah me ee se vamatop tamooan ne pa va'aus raoe. ¹⁹ Ee se keh nonok va ne nën, ee to kokoek ne a ma tah vih, marën a va'aus amot raoe manuh pa vöön pe Sosoenën. Ivëh, kee se onöt e ne pa kon o to'to' vamaman rakah.

E Timoti' Se Ut Vavih Non Pa Kiu Pe'

²⁰ Timoti', eën se ut vavih nom pa kiu vëh ne Sosoenën to he' voh a oah. Ko he' tonun nom a ma vu vaato vahok to vöknah ne o kokoman pe Sosoenën. Me eën se te' ke këh nom a napan varih to koman ne pan, ee to te' me ne o nat vih, me a napan to vaato vaheve suk ne o kokoman pe Sosoenën. ²¹ A ma pah te' to vavatet ne o vu nat pamëh, ivëh, ka ma paeh pee to këh varo voh ee po vaman.

2 TIMOTI'

O vapöök kiun ne Pöl to kiun ke Timoti' ivëh. E Pöl to kiun tane' voh ma' o kiun vëh manih Room, pa ö ne' to te' non pa nohnoh. Ee to vaho' voh poë pa nohnoh, suk a ö ne' to vavatvus non a soe va pe Ieesu' Kristo. E Pöl to koman voh non pan, a si' ö hat, kee ip vamët e pe', ivëh, ko poen pamëh ne' to kiun o kiun vëh.

E Timoti' voh a te' to va'aus non e Pöl, kee kikiu va'peh voh ne, me e' voh a te' sunön po te' va po vaman to te' voh ne Ēfësus. E Timoti' me e Pöl to vaman voh ne e Kristo, ivëh, ke Pöl poka' voh non e Timoti' e koa' pe'. Manih po kiun vëh ne Pöl to vavaato suk non o iu pe' manih pe Timoti', pare' iu non poan se te' vaes non manih pa te' a ma punis, ne' to tataum non manih po te' varih to rës ne e Kristo. E Pöl to iu non e Timoti' se he' ea manih po vavaasis totoopin.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan,

A potan avih pe Pöl manuh pe Timoti', 1:1-2

E Pöl to vavihvih ke Sosoenën, suk o vaman pe Timoti', 1:3-7

E' to vih non pa ö ne Timoti' se te' vaes non, ko kiu vëhva' non pa nok a kiu pe', 1:8-18; 2:1-13

A ma vëknöm se vataare en pea pan, eteh a te' kikiu vamaman pe Kristo, 2:14-26

Manih pa tëem no oeh se vatët non pa hik, a ma taate' hat pa napan se pah apuh oah ee, 3:1-9

A soe vakikis pe Pöl, me a soe vaënpan pe' manih pa kiu pe Timoti', 3:10-17; 4:1-5

A ma hahara' pe Pöl, me o iu pe', 4:6-18

A soe ataaton pe Pöl, me a ma paeh va pa ma potan avih pe', 4:19-22

E Pöl To Vakikis E Timoti'

¹ Eö' e Pöl, e aposol pe Ieesu' Kristo, po iu koman pe Sosoenën. Ke Sosoenën vanö a neo' pa vatvus a soe vaman va po to'to' vëh, to te' non pe Ieesu' Kristo.

² Manih pën Timoti', eën to te' va nom manih pe koa' rakah peö'.

* **1:6:** [vaho' a koren manih pa pasun] E' marën a nok a ma tah varih, (1) pa he' a tapui, (2) pa he' o kikis, (3) me pa he' a tasun.

Eö' to hinhin no' pan, e Sosoenën e Tamaara, me e Ieesu' Kristo e Apuh pea, se ururuan, ko he' a oah o he' vih, me a taate' moomo.

Ea Se Koe a Poet In A Soe Vih

³ Eö' to vavihvih no' e Sosoenën, pa ö nö' to nat tamoan va ka no' oah komön ö hin peö', pa potan me pa popoen. Eö' to nonok no' a kiu pe', parö' nonok no' a tah nö' to nat no' to totoopin. Vamanih pa ö no a kën sipuneo' to nonok va voh ne. ⁴ Eö' to koman hah a oah, pa ö nën to okook voh nom neö'. Eö' to iu ep rakah no' oah, ko se puh rakah po vaeö. ⁵ Eö' to kokoman hah po vaman vamaman voh pën. O vaman pamëh to te' moaan voh non pe sipumah Lois, me manih pe sinömah Iunis. Eö' to nat e no' pën to te' me nom po pöh vaman pamëh kuru. ⁶ E' a tah vëh nö' to iu kunkuin no' o kokoman pën pan, eën se vakiu o he' vëh ne Sosoenën to he' voh a oah. Pa ö nö' to vaho' voh a koreneo' pa pasumah.* Kuru vëh eën se vapu eah, vamanih pa ö no tækrea sone' to ës va'puh a va, ka sura' ës. ⁷ E Sosoenën to hikta he' voh a ra a Tuvuh pe' pa va'naöp a ra. Ivëhpëhkëk, e' to he' a ra a Tuvuh pamëh pa he' a ra o kikis, me a taate' iu o upöm te', me a taate' va pa matop o iu va po sionin.

⁸ Ivëh, kôm se nat nem potpoet nem a soe ke ra napan, e Apuh pea Ieesu' Kristo, me eöm se koe a poet ka neo', pa ö nö' to te' no' pa nohnoh, suk e Sunön. Ivëhpëhkëk, eöm se kon kamis va'peh me a neo' pa vatvus a Soe Vih. E Sosoenën to he' a ra o kikis pa nok a tah pamëh. ⁹ E Sosoenën to kon hah voh a ra, ko vate' a ra a ma napan vivihan pe'. E' to hikta te' non pan, ea koman to nonok no a ma tah poë varih. Ivëhkëk, e Sosoenën ivëh to nonok non po iu koman pe', me o ururuan pe'. O ururuan pamëh na to kon koe voh manih pe Ieesu' Kristo, pa ö ne Sosoenën to hikta nok avoe' voh non o oeh me a ma moeh tah. ¹⁰ Ivëhkëk, kuru ne' to vataare en pea, pa nö pe Ieesu' Kristo a Te' Va Pa Hehe A Ra. E' to vahik voh o kikis va pa mët, me manih pa Soe vih pe', ne' to vataare voh a ra a hanan va pa kon o to'to' vëh, se te' tamoan non.

¹¹ E Sosenën to kon voh a neo', marën a vatvus a Soe Vih manih pa napan, me eö' se te' no' a aposol. E' me to kon a neo' pa tavus a tövavaasis. ¹² Kuru eö' to kakamis no', suk eö' to vavatvus no' a Soe Vih. Ivëhkëk, eö' to hikta potpoet no' pa vatvus a Soe Vih, suk eö' to nat vavih rakah e no' pe Ieesu'. E' a Te' vëh a paeh, nö' to vaman voh. Kö' nat vavih rakah e no' pe' to onöt e non pa matop vavih a neo', me a kiu ne' to he' voh a neo'. Ke' öök po Poen ne' se hah ma'.

¹³ Eöm se vatet o vavaasis man vëh, neöm to tēnan voh manih peö', me a ö nö' to vavaasis va no', manih po vaman peöm, me a taate' va pa iu o te' varih to te' ne manih pe Ieesu' Kristo. ¹⁴ Eöm se matop vavih nem a soe man vëh, nee to he' a neöm. Manih po va'aus pa Tuvuh Vasio' vëh to te' non pea, eöm se matop vavih nem a soe man pamëh.

¹⁵ Eöm to nat e nem, pa napan kurus to te' ne pa muhin va Esia', to këh vahik ee peö'. Me e Figelus, me e Hermogenes, ee pon to këh ee peö'.

¹⁶ Eö' to hinhin no' pan, e Sosenën se ururuan e Onësiforus, me a kën tom sinan pe'. Suk e' to vava'aus tamoan a non neo'. E' to hikta potpoet non a neo' pa ö nö' to te' no' pa nohnoh. ¹⁷ O poen ne' to nö ma' Room. E' to kiu vëhva' rakah en pa vaiu a neo'. Ke' antoen a ö ne' to taum a neo'. ¹⁸ Eö' to hinhin no' pan, e Ieesu' Kristo se ururuan poan. O ururuan pamëh se tane' no ma' pe Sosenën, po Poen ne Ieesu' se hah ma'. Eöm to nat e nem pa ma va'aus peo, ne Onësiforus to va'aus a neo' manih pa voon va Ēfesus.

2

E Timoti' Se Te' Va Non Manih Pa Te' Vëvënsun Pe Ieesu'

¹ Ke eën e Timoti', e koa' peö', eën se te' vaeh nom po ururuan vëh, na to te' me no manih pe Ieesu' Kristo. ² Eën se vavaasis rakah a napan nēn to vaman nom rae. A ma tah ne eën me a ma meh te' to tēnan voh a neo' to soe. Kee se antoen e ne, pa vavaasis pet o meoh upöm te'.

³ Eöm se avë a ma punis, ne ea to te' me no, vamanih pa te' vëvënsun vih pe Ieesu' Kristo. ⁴ A te' vëvënsun vëh to iu he' vaeö non a te' susun pe'. Ivëh, ka hikta te' manih

koman a nap vëvënsun to vahik akuk non a tēem pe', pa nok a kiu pa meh te' to te' tavus këh e non po kum te' vëvënsun. ⁵ Ivëh, ka te' vavaveo to vavaeo non po vavaveo, e' se vavatet vavih kurus non a ma taate' va po vavaeo. Ivëh, ke' se antoen non a onoah, ko kon o voen. ⁶ A te' nepnep taëen, to kiu vëhva' non, e' a te' vamomoaan se kon a ma pah taëen varih to vamatop ne, ne' to nep voh. ⁷ Eën se kokoman vavih hah pataeah nö' to sosoe suk voh no'. Suk e Apuh se he' a oah o nat va pa maaka a ma tah kurus.

⁸ Eën se kokoman vakis nom e Ieesu' Kristo vëh to sun tane' hah pa nap mët. E' a te' va po vute' pe Devit. A tah vëh, e' a Soe Vih nö' to vavatvus no', ⁹ ivëh, keö' kokon kamis suk no' o vavaasis pamëh, ke' tavus en pa ö nee to vanö ee peö' pa nohnoh vamanih peö' a te' ipip te'. Ivëhkëk, o vavaasis pe Sosenën to hikta se nohnoh non. ¹⁰ Ivëh, kö' sun vakis voh e no' pa te' a ma punis poë varih. Ivëh, ko te' varih ne Sosenën to vate' voh, e' se kon koe hah rae, manih pe Ieesu' Kristo. E Kristo se kon hah rae, kee te' me ne o maaka vëh to hikta se hik non.

¹¹ Ko vavaasis vëh oman rakah to sosoe va non manih pan, ea se keh mët va'peh me eah,

ea se kon ee po to'to', para te' va'peh me e no pe'.

¹² Ea se keh te' a ma punis,

ea se tavus ee o te' sunön va'peh me e Sunön.

Ea se keh koe ee pa öt eah,

e' me se koe en pa öt a ra.

¹³ Ea se keh hikta öt vakis no o vaman, ko matop no a taate',

e' se vavatet avoe' e non pa soe vaman pe'.

Suk, e' to hikta onöt non a panih a soe vaman pe'.

E Timoti' Se Kiu Vëhva' Rakah Pa Tavus A Te' Kikiu Pe Sosenën

¹⁴ Eën se vavaasis vatëh nom a ma napan a ma tah varih, ko vakömköm nom a napan pa matan e Sosenën, kee nat ne vavaato vasuka' suk ne ta ma vaato, e' to hikta va'aus non ta pah te', pe' to mimirö' varoe e non po te' varih, to tēnan ne. ¹⁵ Eën se punö' rakah pa he' keo' manih pe Sosenën, vamanih pa te' ne' to antoen non a öt. Eën se

te' nom a te' kikiu to hikta potpoet non pa vatvus vatotoopin o vavaasis vamaman. ¹⁶ Eën se te' ke kēh nom a ma vaato nun varih, to hikta vavatet ne o iu pe Sosenēn. Suk a ma napan to nonok ne a ma vaato poē varih se pah kēkēh varo nō e ne pe Sosenēn. ¹⁷ A ma vavaasis hat poē varih se nō vēvēhō' vamanih pa pi' manih koman a sionin a te'. E Himeneus, pen Filetus to te' va ne nēn. ¹⁸ Ee to kēh ke voh ee po vavaasis vamaman, pare sosoe e ne pan, a sun tane' hah pa nap mēt to tavus vahik voh en. Ivēh, ka soe pamēh to mimirō' e non po vaman po upōm te'.

¹⁹ Ivēhkēk, e Sosenēn to vasun voh en pa ma toon kikis, kee sun vaeh avoe' e ne. Ka ma soe varih to kiun ne pa ma toon kikis poē varih to soe va ne manih pan, "E Apuh to nat e non po te' varih a napan pe'."

Nam 16:5

Me,

"A napan kurus varih to te' ne a napan pe Apuh, ee se vahik pa nok a ma taate' hat." *Ais 52:11*

²⁰ Manih pa koman a pah iuun apuh, ee to hikta nonok varoe voh ne a ma nōh pa gol, me a silva'. Ivēhkēk, a ma meh nōh nee to nonok voh ne pa naon, ka ma meh nee to nonok ne po manean. Ka ma nōh nee to nok pa gol, me a silva' to te' suk ne a ma kiu to te' vih oah ne, ka ma meh nōh nee to nok pa naon, me o manean to te' suk ne a ma meh kiu. ²¹ Ivēh, ko te' varih to vavoon hah rea, ee se nok ee pa ma kiu to te' vih oah ne. Ee se tavus ee o te' vivihan, to nonok ne a kiu pe Torara pee, pare te' vamatop e ne pa nok a ma kiu vihvih.

²² Ivēhkēk, eën se rusin kēh a ma taate' hat varih, no a nap seseka' to iu nok ne. Eën se punō' vēhva' pa te' vatotoopin, parēn te' me nom o vaman, me a taate' iu te', me a taate' moomo. Parēn te' va'peh me nom o te' varih, to vaman ne e Apuh manih pa ma kupu vivihan pee. ²³ Parēn te' ke kēh nom a ma vaato nun, me a ma vaato hikta pusuneah. Suk eën to nat e nom pa ma vu vaato poē varih to se tavus ee o vaheheve. ²⁴ Ka te' kikiu pe Apuh se nat non te' non pa taate' vaato vasuka'. Ivēhpēhkēk, e' se te' me non a taate' kamō', pare' kamō' non

a napan kurus, me e' se te' non a tövavaasis vih, ko te' me non a taate' anoeh. ²⁵ A te' kikiu pe Apuh se vavaasis amamot non o te' varih, to hikta vapōh kokoman ne. Ivēh, ke Sosenēn se po' va'aus raoe, kee panih, ko tarih hah manuh pe', ivēh, kee se antoen e ne pa inan a soe man. ²⁶ Kee antoen e ne pa kap a matēere, ko rusin kēh o vasu' pe susun po ora' hat vēh, to vavaon vahik e non pee pa nok a ma taate' ne' to iu non.

3

O Poen No Oeh Se Hik

¹ Eom se nat vakis rakah nem pa tah va'ih! Pa ma poen no oeh se hik, e' se te' non a ma punis peo oah se tavus ma'. ² Suk a napan se te' ne pa ma poen no o oeh se hik, ee se iu koman hah a ne, pare iu öt rakah e ne pa moni' peo, ko te' ne pa taate' kē koman hah rea, pare te' ne pa taate' möh. Ee se te' ne pa soe vövöknah o upōm te', pare hikta se tēnan ne a ma soe pa ma tamēere, me a ma sinēere. Ee hikta se te' me ne a taate' soe vavihvih, pare se koe me ee pa vatet a ma taate', ne Sosenēn to iu non. ³ Ee hikta onöt ne a iu o upōm te', pare hikta se ihan anoe ne a hat no upōm te' to nok manih pee. Ee se vōhio' tonun e ne po upōm te', pare koe ee pa matop vavih koman hah rea. Ee se nonok vahat e ne po upōm te', pare rēs e ne pa ma tah vih. ⁴ Ee se vikuh e ne pa ma vakamō' pee. Pare nok a ma taate' nun, no o te' hikto kokoman vih to nonok ne. Ee se koman ne pan, ee to apuh oah e ne po upōm te', pare koman varoe a ne, pare iu kon vaeō ne pa ma moeh tah va po oeh vēh, ivēhkēk, manih pe Sosenēn, ahik. ⁵ Ee se nonok vapo'kan ne pan, ee to nonok ne a kiu pe Sosenēn. Ivēhkēk, ee hikta se te' me ne o kikis pe Sosenēn. Eën se te' vaniu kēh nom a pap te' poē varih.

⁶ A ma paeh pee to oho ne pa ma iuun, pare punō' ne pa matop o köövo varih, to hikta te' me ne o kokoman vih. O köövo poē varih to puh rakah ne pa nok a ma taate' hat, ka ma taate' hat poē varih to me koe ee pee po iu hat va po sionin. ⁷ O köövo poē varih to kokon vavoon vatēh ne a ma vavaasis. Ivēhkēk, ee to hikta antoen ne a maaka vapuh pa soe man pe Sosenēn.

⁸ Moaan voh ne Jënës pen Jëmprës to vakihat me voh ne e Mosës.* A ma napan se te' ne pa ma poen no oeh se hik, ee se vakihat pet me ne pa soe man. Ka ma kokoman pee to nun, kee ku' küh voh ee pa ö nee to pupunö' ne pa vatet o vaman pea manih pe Ieesu'. ⁹ Ivëhkëk, ee to hikta antoen ne pa kon ta pah tah, nee to nonok ne. Suk a taate' vëh nee to nok to vatoe me e non pa taate' pe Jënës pen e Jëmprës. A napan kurus se ep a taate' pamëh to te' va non manih, pa taate' pa te' papön.

E Timoti' Se Öt Vakis Non A Soe Pe Sosenën

¹⁰ Ivëhkëk, eën to vatet vavih voh eom peö', pa ma tah nö' to vavaasis voh no' oah. A pusun voh in a ma taate' varih, nö' to vatet voh no', ivarih, a taate' vaman, a taate' anoeh, me a taate' iu te'. Eën to nat e nom, eö' to te'te' voh no' a ma punis, ko hikta koe rom voh ta pah tah. ¹¹ Eën to nat e nom pa ma taate' hat no a napan to nok voh manih peö', me a ma kamis nö' to taum voh manih pa ma voon varih, Antiök, Aëkoniam, me manih Listra'. Eën to nat e nom pa ma tah hat rakah to tavus voh manih peö' pa ma voon poë varih. Ivëhkëk, e Sunön to kon hah a neo' küh a ma punis poë varih, kö' te' vavih e no'. ¹² A napan kurus varih to iu vatös me ne e Ieesu' Kristo, me e Sosenën, ee se taum a ma punis peo. ¹³ Ivëhkëk, a napan varih to pikpiuk ne, marën a kaveo a ma tah po upöm te'. Ee se taneo pa ma hat sone', ko vapu va'puh ee pa ma taate' hat oah rakah. Ee se punö' pa piuk o upöm te', ivëhkëk, ee to pikpiuk koman hah a ne.

¹⁴ Ivëhkëk, eën se vavatet nom o vavaasis vëh, nën to kon voh. Eën to nat e nom pan, o vavaasis pamëh o man, suk eën to vaman nom o te' varih to vavaasis voh a oah. ¹⁵ Pa ö ne eën to te' voh nom e koa', eën to nat voh e nom pa Soe Vivihan to te' non po Puk pe Sosenën, to antoen e non pa he' a oah o kokoman natsean. Ko kokoman natsean pamëh, to kon koe hah voh a oah po vaman pën manih pe Ieesu' Kristo. ¹⁶ A ma soe kurus to te' ne po Puk ne Sosenën koman to he' voh, ka soe pamëh to va'aus e non pa vavaasis a ra, me a vataare a ma

napan a ma tah to hat ne po to'to' pee. Me pa vatotoopin a ma tah to hat ne, me pa vavaasis a ra pa ö no to'to' pea se te' vatotoopin vah va non. ¹⁷ Ivëh, ka te' vëh to kiu non pa vatvus a soe pe Sosenën to te' non po Puk pe', e' to antoen e non pa kon kurus a ma tah ne' to kökööt non. A soe pamëh to vamatop e non pe' pa nok a ma vu kiu vihvih.

4

E Timoti' Se Sun Vakis Rakah Pa Vatvus A Soe Pe Sosenën

¹⁻² Eö' to soe vakis ka oah pan, eën se vatvus rakah nom a Soe Vih, ka manih pa matan e Sosenën me e Ieesu' Kristo, a Te' Tökiiki pa napan varih to te' to'to' ne, me a napan varih to mët voh. Ka manih pa nö hah pe Kristo, me a matop vih pe', e' se te' non a te' Sunön pa ma napan. Eën se te' vamatop tamoaan rakah nom pa ma poen kurus, ko soe ke ra napan ataeah nee se nonok ne. Me eën se soe ke raoe a ma tah nee to nok vahat. Eën se te' me nom a taate' anoeh pa ö nën to vaeh nom raoe. Parën vavaasis vavih raoe, kee panih a ma taate' pee, ko vatet a ma taate' ne Sosenën to iu non. ³ Suk o poen se tavus ma', no a napan to hikta se tēnan hah ne a soe man pe Sosenën. Ivëhkëk, ee se taum a ma tövavaasis peo to se he' vaeö ne raoe pa soe ke raoe a ma tah nee to iu tēnan ne. ⁴ Ee se koe ee pa tēnan hah a soe man, ko taneo ee pa vatet a ma vahutët piuk. ⁵ Ivëhkëk, eën se matop nom o iu va po sionin, pa ö no a ma punis se tavus a oah. Parën nonok nom a kiu va pa vatvus a Soe Vih, ko vahik vavih a ma kiu nën to nonok nom, vamanih pa te' kikiu pe Sosenën.

A Si' Ö Hat Ke Pöl Mët En

⁶ O to'to' peö' nö' to he' voh eo' vamanih po he' manuh pe Sosenën. O poen to tavus vatët en peö' pa küh o to'to' vëh. ⁷ Eö' to vavapus vakis rakah voh no' po vapus va po vaman. Ko vavaveo vahik voh eo' po vaveo va po to'to', ko tavus eo' po noton. Eö' to hikta koe rom voh a Soe Vih pe Kristo. ⁸ Kuru, no voen peö' a te' vëh to onoah po vaveo to anoeh e non ma'. E'

* **3:8:** [Moaan voh ne Jënës pen Jëmprës to vakihat me voh ne e Mosës.] A poa tövakihat poë varih, ee a poa te' va Isip, ee a poa te' orora' te'. Ep na manuh po Eks 7:11-22; 8:7-19; 9:11.

o voen va pa taate' te' vatotoopin me e Sosenen. E Sunön, a te' tökiiki, pare' kiiki me non a taate' totoopin. E' se he' a neo' o voen po Poen ne' se hah ma'. E Sunön hikta se he' varoe a no neö', ahik, e' se he' me o te' varih to anoeh ko iu rakah voh ne poë se hah ma'.

E Timoti' Se Vevöhö' Ma' Manih Pe Pöl

⁹ Timoti', eën se punö' rakah pa nö vevöhö' ma' manih peö'. ¹⁰ Suk ataeah, e Demas to keh en peö', suk e' to iu non a ma taate' va po oeh vöh, pare' nö en manuh pa vöön va Tesaronaëka'. Ke Kresens to nö en manuh pa muhin va Galesia', ke Taëtus nö en manuh pa muhin va Dalmesia'. ¹¹ E Luk varoe a paeh to te' va'peh avoe' me a no neo'. Eën se me ma' e Mak, pa ö nën to nönö no ma', suk e Mak se va'aus a neo' pa nok a ma kiu peö' manih. ¹² Eö' to vanö e Tikikus manuh pa vöön va Efesüs.

¹³ Ko poen nö' to te' voh no' ma' pa vöön va Troas. Eö' to keh voh ma' o ohop rë peö' nën pa iuun pe Karpus. Ivöh, ko poen nën se nö ma', eën se te' ma' o ohop pamëh, va'peh me a ma puk peö'. Eën se matop vavih nom, eën se nat nom vanun rakah ma' a ma puk varih, nee to nok voh pa ma kap in a sipsip.

¹⁴ Ke Alëksanta' a te' vöh to nonok non sih a ma moeh tah pa aën, e' to nok voh a ma tah hat pa vakmis a neö'. E Sunön se vakmis me en pe'. Suk a ma tah hat ne' to nok manih peö'. ¹⁵ Eën me se matop vavih rakah nom, e' tome' vakmis me a oah. Suk e' to vavapus vaeh rakah voh non pa vöknah o vavaasis pea.

¹⁶ Po poen vamomoaan peö' pa sun po vahutët pa va'aus hah ö', a hikta te' to va'aus voh a neo'. Ahik rakah! A napan kurus to vakëkëh ee peö'. Keö' hinhin no' e Sosenen se ihan anoe a ma hat pee. ¹⁷ Ivëhkëk, e Sunön to te' va'peh me e non peö'. Pare' vakikis e non peö'. Ivöh, kö' te' vaeh e no' pa vatvus a Soe Vih manih po te' varih to hikta te' ne o Jiu'. Ivöh, ke Ieesu' to hehe a neo', pa ö nee se ip vamët ee peö'. ¹⁸ E Sunön se kon hah a neo' pa ö no a meh te' to iu mirö' a no neo', ke Sunön se me vavih en peö' manuh pa vöön va kin pa te' va'peh me eah pa Matop Vih pe'. Ea se kë tamoaan no a ehneah, e Sunön. Oman.

¹⁹ Timoti', eën se he' a potan avih peö' manih pe Prisila' pen Akuila', me manih pa kën töm sinan pe Onësiforus. ²⁰ E Erastus to te' non manih vöön va Körin. Eö' to keh ma' e Trofimus to hara' non a hiva', pare' te' non pa vöön Miletus. ²¹ Eën se punö' vakis rakah eom, pa nö ma' manih peö', momoan in a tääm pa tuvuh.

E Eupulus, ke Putens, ke Linus, me Klödia', to vanö nös a potan avih pee manih pën. Me a kën kea me a ma vameera varih to vaman ne e Ieesu' Kristo. Ee me to vanö nös a potan avih pee manih pën.

²² Eö' to hinhin no' pan, e Apuh se te' va'peh me non a tuvuh pën. Ko ururuan pe' se te' va'peh tamoaan me a no moah.

TAËTUS

E Taëtus to hikta te' non pan e' a to Jiu'. Ivèhkèk, manih pa ma vavaasis pe Pöl ne' to vaman en pe Ieesu' Kristo. Manih pa ma pah nö vatvus soe voh pe Pöl, e Taëtus to nönö va'peh vah me voh non poan. E Taëtus vèh to nö va'peh me voh e Pöl manuh Jerusalèm po vatötönun apuh po aposol, (Aposol 15:2). E Pöl to vanö e Taëtus, ke' nö en Kòrin pa poa tèm, (2 Kòrin 7:6-7; 8:6, 16). Vasuksuk ne Pöl to vate' e Taëtus, ke' matop non a napan va po vaman to te' ne manih pa to va Krit, (Taëtus 1:5).

A Ma Tah Ne Taëtus Se Nok Manih Pa To Va Krit

¹ Eö' e Pöl, eö' a te' kikiu pe Sosenèn, me eö' a te' kikiu ne Ieesu' Kristo to vanö. E' to vanö voh a neo' pa vakikis o vaman pa napan kurus varih, ne' to vate' voh a ma napan koman pe', pa ö nee to vavatet ne poë. Me pa va'aus raoe pa kon o nat pa nat in a soe man, me a vatet a taate' pe Sosenèn. ² Eö' to vava'aus no' raoe pa ö nee se vaman vakis, ko anoeh ne e Sosenèn se he' raoe o to'to' tamoan. Moaan rakah voh ne Sosenèn to me' avoe' voh e non pa nok ta pah tah, e' to soe vovoh voh en, pa ö ne' se he' o to'to' pamèh manih pea. Ke' hikta onöt non a ö se' piuk. ³ Ka murin in o poen ne e' koman to vate' voh, e Sosenèn koman to kunquin o nat pa ma pah te' marèn a vatvus a soe va po to'to' tamoan manih pa ma napan kurus. Ka manih pa taate' pamèh, ne' to vatvus vateera' a soe pe'. E Sosenèn, e' a te' va pa kon hah a ra, e' to soe kö' kon a kiu va pa vatvus a soe.

⁴ Eö' to kiun nös o kiun vèh manih pèn Taëtus, eèn to te' va nom manih pe koa' rakah peö' manih pa taate' va po vaman, parèn te' me nom o pöh vu vaman nemöm to te' me nem. Eö' to hinhin no' pan, e Sosenèn Taman, me e Ieesu' Kristo a te' va pa kon hah a ra, ee pon se ururuan a oah, ko he' a oah a taate' moomo.

A Kiu Ne Taëtus Se Nok Manuh Pa To Va Krit

⁵ Eö' to kèh voh ma' oah pa to va Krit, pan eèn se vahik a kiu pea manem, parèn

vate' a nap susunön va po rotu' pa ma vöön apa'puh kurus varih, no o te' va po vaman to te' ne. Eèn se nat nom anoe a soe pa ö nö' to he' vavoh ka oah. ⁶ Eö' to soe voh ka oah pan, eèn se vate' varoe rakah a nap susunön va po rotu' varih to hikta teen ne ta ma hat manih pa napan, me ee to me ne a ma pah köövo ro. Ka ma koa' po te' poë varih se vaman rakah ne e Kristo. Ka napan hikta se vöhio' suk ne ta ma hat nee to nok voh, pare nat ne nonok ne ta ma taate' hat, pare nat ne vavatet ne a taate' vatösoe, a soe pe taman me sinan. ⁷ Eèn to nat e nom, a te' sunön va po rotu' e' a te' ne Sosenèn to vate' poan pa matop a napan pe Sosenèn. Ivèh, ke' se te' vatotoopin rakah non, ka napan hikta se nat ne poë to teen non ta hat. E' se nat non te' non pa taate' möh, ko kë non a èhneaneah. E' se nat non te' non a te' heheve vèhö'. E' se nat non te' non a te' kakaak, me e' se nat non te' non a te' vavapus. E' se nat non iu tiroë' non a kon koe ta ma moni' peo manih pa taate' piuk. ⁸ E' se matop vavih non a napan to nö ma' pa iuun pe'. E' se iu rakah non a ma taate' vih, pare' vavatet varoe non a ma kokoman vih. E' se vavatet rakah non a ma taate' totoopin. E' se te' non pa taate' vivihan. Pare' vöknah non o iu va po sionin. ⁹ E' se öt vakis rakah non a soe man vèh, nee to vavaasis voh poë. Ke' se antoen po' non a vakikis o upöm te' po vavaasis man. Pare' vataare non o te' varih to vakihat me ne o vavaasis man, kee se inan vamanih pan, ee to nönö vapiun e ne.

Eöm Se Matop Nem Pa Napan Varih, To Mimirö' Ne O Vaman Pa Napan Manuh Pa To Va Krit

¹⁰ E' to te' non o te' peo to koe ee pa kiu vatös. Ee to te' ne sih pa moko' rivoton akuk, pare meeme vapiun e ne pa napan. Hoe këk non pa napan pe Kristo varih to te' ne paan o vavaasis po Jiu', a napan varih to eh ne sih pa pe a ö kokoaan. ¹¹ Eèn se soepip rakah a napan poë varih to iu vavaasis ne a taate' pe a ö kokoaan, marèn a rèh a ma moni' pa napan. Ee to te' ne sih pa mirö' o vaman po upöm te', me a ma kèn tom sinan kurus pee pa taate' pamèh. Ivèh, kee sih nat ne vatvus ne a ma vu vavaasis poë varih.

¹² Moaan voh a pah te' natnat va Krit koman to soe vavoh manih pan, "A napan va Krit ee a nap pikpiuk. Ee a nap hat rakah, ee to te' va ne manih po tah poa ënëen te', to vavarau' ne a napan. Ee a napan o karauh, to te' varoe ne sih pa ëen." ¹³ A ma soe no a te' natnat pamëh to soe voh to man. Ivëh, kën se he' a soe kikiis manih pa nap pikpiuk poë varih, marën a vatotoopin a ma taate' pee. Kee se vaman vamaman e Sosoenën. ¹⁴ Pare nat ne he' tenan ne pa ma vu vöhio' akuk po te' varih, to te' ne paan o vavaasis po Jiu' to he' tonun ne sih a soe man. ¹⁵ A napan koman se keh te' vivihan ne pa matan e Sosoenën, a ma moeh tah me se te' vivihan ke ne pee. Ivëhkëk, a napan se keh vavatet ne a taate' popoen pa matan e Sosoenën, pare hikta vaman ne e Kristo, ahik ta pah tah se te' vivihan ke non raoc. Suk ataeah, a ma kokoman pee, me a ma komëere to popoen rakah e ne pa matan e Sosoenën. ¹⁶ A rivoere to sosoe va non sih manih pan, "Eö' to nat e no' pe Sosoenën." Ivëhkëk, a ma taate' pee to vataare va e non manih pee, to he' tonun voh e pe'. Ee a nap rërës te', ee to hikta iu pënton ne, pare hikta antoen rakah ne a nok ta pah tah vih.

2

A Nap Mamanot Se Vatet Vavih Rakah Ne A ma Taate' Ne Sosoenën To Iu Non

¹ Ivëhpëhkëk, eën se vatvus rakah ke ra napan a soe, kee vavatet rakah ne a ma vavaasis vamaman pe Sosoenën. ² Eën se soe ke ra kën voe mamanot, kee nat ne kakaak ne. Ee se te' ne po kokoman natsean, pare vavatet varoe ne a ma kokoman vih. Ee se vaman rakah ne a soe man pe Sosoenën, me a taate' iu o upöm te', me a taate' sun vakis manih po vaman, me a te' a ma punis kurus.

³ Parën soe pet ke ra kën köövo mamanot, kee vavatet ne a taate' vivihan pe Sosoenën. Ee se nat ne sosoe vahat ne ro upöm te'. Ee se nat ne vavovoh ne pa taate' kaak voaën vatëh. Ee se vavaasis rakah ne o upöm te' pa taate' vih. ⁴ Pare vavaasis pet ne a kën köövo vaen varu', kee nat vavih ne a taate' va pa iu rakah a ma voe pee, me a ma koa' pee. ⁵ Ko vavaasis raoc pa matop vavih a ma kokoman pee, me a ma

vaen pee pa matan e Sosoenën. Ee se nat vavih a taate' va pa matop vavih a ma iuun pee, me a ma kën tom taman pee, pare te' ne paan a ma voe pee. Ee se keh nonok ne a ma taate' poë varih, a napan hikta se vavovoeak ne o vavaasis pe Sosoenën vëh, nemöm to vavaasis nem.

E Taëtus Se Nonok Non A Ma Taate' Vih No A Nap Seseka' Se Suksuk Ne

⁶ Eën e Taëtus se vavaasis pet a nap seseka' kee pënton soe, ko këh ma' o iu va pa sionin. ⁷ Ko vataare varoe nom a ma taate' vih pa ma tah kurus nën to nonok nom. Ka napan se ep a taate' pën ko vatet. ⁸ Ko vatvus vamaaka a soe man, ka napan se nat ne vavovoeak ne oah. Ka napan varih to vakihat me ne oah, se poet ee, suk ahikta hat nee se vavaato suk me a rora.

A Nap Kikiu Akuk Se Vavatet Rakah Ne A Ma Soe Po Te' Susunön Pee

⁹ Soe ke ra nap kikiu akuk manih komön o kum peöm, kee te' tamoan rakah ne paan a ma te' susunön pee, pare punö' pa he' vaeö a ma te' susunön pee. Ee se nat ne vapinpiun soe me ne a ma te' susunön pee. ¹⁰ Pare nat ne kakaveo ne ta ma tah po te' susunön pee. Ahik, ee se vavatet vavih rakah ne a ma soe po te' susunön, ko te' susunön se vaeö rakah me ne a ma taate' pee. Ivëh, ka ma tah kurus nee to nonok ne, ee se kunkuin ne o kokoman pa napan pa ta o vavaasis vëh, ne ea to vavatvus no sih. E' o vavaasis pe Sosoenën, A Te' Va Pa Hehe A Ra.

Ea Se Vatet No A Taate' Pe Sosoenën Ko Anoeh No E Kristo

¹¹ Eën se vavaasis o te' va po vaman, kee se vavatet ne a ma taate' vih, nö' to vavaasis voh a oah, suk o ururuan pe Sosoenën to tavus vateera' voh en, pare' vamatop a hanan pa napan kurus se kon o to'to' von. ¹² O ururuan pamëh to vavaasis a rora sih pa këh ke a taate' va pa he' tonun e Sosoenën, me a këh a ma iu va po sionin to te' non pea manih po oeh vëh. E' to vavaasis a rora pa kokoman vavih para nö vatotoopin. Oman, ea to te' topnin no a ma napan va po oeh vëh, ivëhkëk, o ururuan pe Sosoenën to vavaasis e non pea, pa vatet a taate' pe Sosoenën. ¹³ Ko vaman vakis, ko anoeh no a tah vih pamëh, na se vaeö rakah

pa ep in. Ea to anoeh no a hah pe Ieesu' Kristo, e' e Sosenën, A Te' Va Pa Hehe A Ra, me e' se vatvus vateera' o vatëk vih pe'.

¹⁴ E Kristo to he' koman hah voh o to'to' pe', marën a hehe a ra, ka te' taihan no ko koe a nok hah a ma taate' hat na to nonok no sih. Ka se te' voon rakah no para te' no a ma te' koman pe'. Para kiu vakis pa nok a ma vu taate' vih.

¹⁵ Eën a te' susun pee, ivëh, kën se vatvus ke nom raoe a soe kikis va'ih manih pa napan. A soe se kunkuin rakah non raoe pa vatet a soe pamëh, parën he' a soe kikis manih pa ma nap vatösoe marën a vato-toopin a ma taate' hat pee. A napan se nat nee vaörakuk ne a ma soe pën.

3

E Sosenën To Nok Vavih Rakah Voh A Ra, Ivëh, Ka Se Nonok No A Ma Taate' Vih

¹ Eën se sosoe vanat tamoan ke nom o te' va po vaman, kee te' rakah ne paan a ma te' susunön, me a ma kaman, kee se vavattet ne a ma soe pee. Ka ma poen kurus nee se vamatop ne a nok a ma kiu vih. ² Ee se nat ne vöhio' tonun ne ta pah te', pare nat ne a vasosöëri ne. Ee se te' vatö ne, ko kamö' ne o upöm te'.

³ Eën to nat e nom, moaan voh ea me to hikta te' voh no to kokoman vih, para pënton varo voh e no pa soe pe Sosenën. E susun po ora' hat to piuk voh ka ra, ko iu hat va pa komaara to matop voh e non pea pa nok a ma tah hat. A ma to'to' pea to puh voh non pa ma taate' hat, me a taate' manin pa kon a ma tah peo vamanih pa ö no upöm te' to öt va ne. Ea to te' voh no pa rës o upöm te', kee te' voh ne pa rës varu' ka ra.

⁴ Ivëhkëk, e Sosenën, e' A Te' Va Pa Hehe A Ra to iu rakah a rora, pare' ururuan a ra ko nok en pa taate' vih manih pea. Ko poen no a taate' iu pe' to tavus vateera', ⁵ e' to hehe a ra po ururuan koman pe'. E' to hikta hehe a ra, suk a ma taate' totoopin na to nok voh. Ahik, e' to pupui a ra ka tavus va ee manih po koa' voon, ka Tuvuh Vasio' he' a ra o to'to' voon. ⁶ Manih pa kiu pe Ieesu' Kristo, e' A Te' Va Pa Hehe A Ra, e Sosenën to koep ma' o kikis pa Tuvuh Vasio' manih pea. ⁷ E Kristo to ururuan a ra ko nok a ra, ka tavus ee a nap totoopin pa matan e Sosenën. Ka manih pa taate'

pamëh ne Sosenën to vate' a ra, marën a kon o to'to' tamoan. Ke' o to'to' pamëh ne ea to anoeh no a kon vamanih po pus koa' pe'.

⁸ A soe va'ih to man. Eö' to iu no' pan, eën se to tavus vakis a ma tah varih, ka napan to vaman ne e Sosenën, ee se antoen ne a kiu vakis pa nok a ma taate' vih. O vu taate' pamëh to vih, pare' va'aus non sih a napan.

⁹ Ivëhkëk, eën se nat nom he' tenan nom pa ma soe piuk pa napan to iu vörep ne sih a vaato vaheve, me a vaato vasuka' po rivon, me a vaato suk a ma taate' pa ma kën sipuiire, me a vapus manih pa vaato suk a pusun in a ma soe to te' ne po Vavaasis pe Mosës. Ea to nat e no, a ma vu soe poë varih to hikta onöt ne a va'aus a ra pa vate' a taate' vih. ¹⁰ Ta pah te' se keh nok a taate' va pa kök o kum te' varih to vaman ne e Sosenën, eën se he' eah a soe, marën a vatotoopin o kokoman pe'. Parën he' eah a soe pa pah tëëm, ke' a poa tëëm, ke' se keh hikta pënton, a, eën se he' tonun eom pe'.

¹¹ Eën to nat e nom, a pap te' poë varih to këh voh ee pa hanan, pare tavus ee o te' nonok hat. Ka hat koman pee se vate' raoe po vahutët.

E Taëtus Se Nö Rakah Ma' Pa Ep E Pöl

¹² Eö' se keh vanö nös e Atemus, ke' e Takikus manem pën, eën se punö' vëhva' rakah pa nö ma' manih peö' manih pa vöön va Nikopolis. Suk ataeah, eö' to iu te' no' manih Nikopolis, pa tëëm tutuvuh me a tuvuh apuh. ¹³ Eën se matop vavih rakah nom e Apölos, me e Sënas. E Sënas, e' a te' natnat va pa taate' va Room. Eën se va'aus raoe pa ma tah varih, nee se te' manih pa nö pee. ¹⁴ A napan pea varih to vaman ne, nën se vavaasis raoe, kee kon vavih rakah o nat pa taate' va pa nok a kiu vih, marën a va'aus a napan to kökööt ne pa ma tah. A pop pa napan to vaman ne e Ieesu' Kristo se pu va'puh po vaman, kee se vavattet vavih ne a taate' pe Sosenën.

¹⁵ A napan kurus to te' me a no neo', to vanö nös a potan avih pee manem pën, kën se he' a potan avih pemöm manem pa napan to vaman ne e Ieesu', pare iu ne sih a möm

Eö' to hinhin no' pan e Sosenën se he' a neöm kurus o ururuan pe'.

PILIMON

E Pilimon voh a te' öt ö me e' voh a te' va po vaman manih pa vöon va Kolosi. E' to kon voh a meh te' vamanih pa te' kikiu akuk pe', a ehneaneah e Onesimus. E Onesimus to rusin këh voh e Pilimon, pare' nö, ko taum e Pöl po poen ne' to te' non pa nohnoh. E' to vavaato vatëh me non e Pöl, pare' panih en pa taate' pe', ko vaman en pe Ieesu' Kristo.

E Pöl me Onesimus to te' va'peh e ne pon. Ivëhkëk, e Pöl to iu non pan, e Onesimus se hah manuh pe Pilimon, ivëh, ke' kiun ke na e Pilimon o kiun vëh. Manih po kiun vëh ne Pöl to sosoe ke non na e Pilimon, ko iu non poan se öt hah e Onesimus me o vaeö. E' hikta iu non pan, e Pilimon se öt hah va in poan manih pa te' kikiu akuk pe', ivëhkëk, e' se öt hah poan vamanih pa meh te' to vaman va'peh me non poan pe Ieesu' Kristo.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan,

A potan avih pe Pöl manuh pe Pilimon, 1:1-3

E Pöl to soe vavihvih ke Sosoenën, suk e Pilimon, 1:4-7

E Pöl to iu non e Pilimon se te' vaeö me non e Onesimus, 1:8-22

A soe ataaton pe Pöl, 1:23-25

A Te' Kikiu Akuk To Tavus A Te' To Vatet Non A Taate' Pe Ieesu' Kristo

¹ Eö' e Pöl, to te' no' manih pa iuun nohnoh, suk eö' to vavatvus voh no' a soe vih pe Ieesu' Kristo, me e Timoti' vëh to vaman me non e Ieesu' Kristo to sun va'peh me a non neo' pa vanö nös o kiun vëh.

Emöm po' to kiun nös o kiun vëh manem pën Pilimon, eën e vamomhë vih pemöm, na to vatös no sih pa kiu va pa vateera' e Ieesu' Kristo. ² Me manem pën Apia'. Emöm to ep va ka nem oah sih manih pe vamenmöm, suk eën to vaman va'peh me a no möm sih pe Ieesu' Kristo. Me Arkipus vëh to vavapus vakis non sih pa vatvus vavoasean a Soe Vih pe Ieesu', vamanih pa te' vëvënsun to vavapus pip non a muhin pe'. Me manem pa napan va po vaman to tötönun ne sih pa iuun pën.

³ Eö' to hinhin no' pan, e Sosoenën, e' e Tamaara, me e Sunön pea Ieesu' Kristo, ee pon se ururuan a neöm, ko he' a neöm a taate' moomo.

O Iu Me O Vaman Pe Pilimon

⁴ Kea peö' Pilimon, eö' to koman tamoaan rakah no' oah sih, pa ma poen kuru nö' to te' no' pa hin, parö' vavihvih tamoaan rakah ke no' na sih e Sosoenën peö'. ⁵ Suk eö' to pënton voh eo' pa ö nën to iu va nom a napan pe Sosoenën, me o vaman pën manih pe Ieesu' e Sunön. ⁶ O hin peö' to te' va non manih pan, o poen ne eën to vatvus o vaman pën, parën soe ke ro upöm te', a tah pamëh se he' oah o nat vih këh se nat vavih rakah eom pa ma moeh tah vih, ne ea to kokon no sih pe Kristo. ⁷ Vamomhë vih peö', o iu vëh nën to he'he' nom sih a napan pe Sosoenën to vavaeö rae, ka taate' pamëh to vavaeö vörep a neo' ko kupu peö' moomo.

E Pilimon Se Öt Hah E Onesimus Vamanih Pe Kea Pe'

⁸ Ivëh, ka manih pe Ieesu' Kristo eö' to antoen e no' pa te' vavoasean, ko ta' eo' pën pa nok a tah sën nok. ⁹ Te' kës kov e non peö' to iu no' oah, ko hin varoe a oah. Eö' e Pöl, eö' e vamomhë pën, eö' a si' voe manot to te' no' kuru manih pa nohnoh, suk o vaman peö' manih pe Ieesu' Kristo.

¹⁰ Ivëh, kö' hin oah pa tasun pe Onesimus, pan eën se ururuan eah. Eö' to ep va i no' eah manih pe koa' koman rakah peö', suk o poen nö' to te' voh no' pa nohnoh, eö' to tavus eo' e tamaneah manih po apen. ¹¹ Moaan voh e' to hikta nok voh ka oah ta tah vih. Ivëhkëk, kuru, e' to antoen rakah e non pa nok a kiu, marën a va'aus a ra po'.

¹² Eö' to vanö hah eo' nös pe' manem pën, eö' to iu rakah no' eah me o kupu peö'. ¹³ Eö' to iu ötöön rakah e no' pe', ke' te' me a no neo', ke' se kon a tasun pën pa va'aus a neo', pa tëem nö' to te' no' pa nohnoh, suk eö' to vavatvus voh no' a Soe Vih pe Ieesu' Kristo. ¹⁴ Ivëhkëk, eö' to hikta iu toon no' oah pa va'aus a neo', eö' to iu varoe no' a ö sën nok suk o iu pën. Te' va e non manih peö' to hikta antoen no' a nok ta tah, nën to hikta vapöh kokoman me nom. ¹⁵ E' to te' ke non pan, e Onesimus to këh oah pa si'

tëem kökööt akuk, suk ataeah, eën se keh öt hah eah, ko pah öt tamoan po' e nom pe'. ¹⁶ Ka kuru e' to hikta te' hah va non manih pan, e'e' a te' kikiu akuk, ahik, e' to te' oah e non pa te' kikiu akuk. E' e kea rakah pën manih pe Ieesu'. Eö' to pah iu vörep e no' pe', parö' nat e no' pën se pah iu vaoah e nom pe', vamanih pa te' kikiu akuk, me manih pa meh te' va po vaman, to te' akuk va kov e non manih pa ö nën to te' va nom.

¹⁷ Ivëh, kën se keh ep va ka no neo' manih pe vamomhë pën, kamö' hah po' a neah, vamanih pö nën to kamö' va ka neo'. ¹⁸ E' se keh nok voh ka oah ta ma pah taate' hat, ke' e'e' to te' me non ta ötop manih pën, vaho' ma' a ma tah poë varih manih peö'. ¹⁹ Eö' e Pöl to kiun o kiun vëh pa koren koman neo'. Eö' se piun hah eo' pa ötop pamëh. Ivëhkëk, eën se koe a vanun a ö ne eën to te' me nom a ötop manih peö' po to'to' voon pën manih po apen, suk eö' to va'aus voh oah kën tavus a te' pe Ieesu' Kristo. ²⁰ Ivëh, kö' hinhin a no' oah kea peö', pan eën se nok ka neo' a tah va'ih, vamanih pa te' to vavatet non e Ieesu' Kristo. Ka manih pa taate' pamëh, eën se vavaeö rakah a neo' ko vavih a koman neo'. ²¹ Eö' to kiun o kiun vëh, ko nat va no' manih pan, eën se nok eom pa tah nö' to hinhin a no' oah, ko nok oah supin eöm.

²² A meh tah ivëh pan, vamatop ka neo' ta si' ö kokoroh, pe' eö' to vaman no' pan, e Sosenën se piun en pa ma tah nöm to hinhin nem, ko vaonöt ken peö' pa hah ma' peöm.

*A Ma Te' To Kiu Vatös Me Ne Pöl To Vanö
A Potan Avih Pee Manuh Pe Pilimon*

²³ E Ēpafra vëh to te' me a no neo' pa nohnoh, pa ö nö' to nohnoh no', suk e' to sosoe tavus non e Ieesu' Kristo, to vanö nös a potan avih pe' manem pën Pilimon. ²⁴ A ma te' to kiu me a no neo' varih, e re Mak, Aristakus, Demas ke Luk, ee me to vanö nös a potan avih pee manem pën.

²⁵ Eö' to hinhin no' pan, o ururuan pe Topoan Ieesu' Kristo se te' va'peh tamoan me a no neöm.

HIBRU

O kiun vëh to nö non po Jiu' varih to vaman ne e Ieesu' Kristo. A ëhnan o to pee, nee to poka' ne o Hibru. Ivëh, ka se popoka' no raoe a napan va Hibru, pa ö na se keh vavato suk no raoe. Ivëhkëk, manih po kiun pamëh na to hikta nat no pa te' to kiun voh.

A napan va po vaman varih Hibru to iu hah voh e ne pa ö hinhin moaan vavoh pee, suk e'e to tataum voh ne a ma punis manih pa ma vakihat pe Ieesu'. Ivëh, ke tökiun po kiun vëh to vavaasis non na raoe pan, e' to vih non, pee se koe a ö hinhin moaan vavoh pee. Ka manih pe Ieesu' varoe kuru, nee se tavus o te' totoopin manih pa matan e Sosoenën. E Ieesu' rakah e Koa' apuh pe Sosoenën. Ivëhkëk, manih po ankerö', me a ma te' vanënën soe pe Sosoenën, me e Mosës, ee to hikta te' apuh tiroë' ne. Me e' to vavaasis non raoe pan, a napan hikta antoen ne a tavus o te' totoopin manih pa matan e Sosoenën, manih pa ma taate' vapenpen, ke', manih pa ma vu taate' va pa ësës a ma he'. Manih pe Ieesu' varoe kuru, ne Sosoenën se hiuk a ma hat pea. Suk e' to va'aus a ra, pa ö ne' to tavus vamanih pa te' ësës he', pare' te' tamooan non manih pa papmatö pe Sosoenën, E' to vih non, pea se këh a ma taate' moaan pea, ko vaho' ovoes rakah o vaman pea manih pe Ieesu'.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan,

E Sosoenën to vateera' koe voh ea manih pe koa' pe', 1:1-4

A tasun pe Kristo to apuh oah e non pa tasun pa ma ankerö' pe Sosoenën, 1:5-14; 2:1-18

A tasun pe Kristo to apuh oah e non pa tasun pe Mosës, pen Josua', 3:1-19; 4:1-13

A tasun pe Kristo to apuh oah e non pa tasun po te' ësës he', 4:14-16; 5:1-14; 6:1-20; 7:1-28

Manih pe Ieesu', o vatompoan voon to apuh oah e non po vatompoan vamoaan, 8:1-13; 9:1-28

O era' pe Kristo to kikis oah e non po era' po vöna', o era' pamëh se hiuk rakah en pa ma hat pea, 10:1-39

Manih po vaman varoe ne ea se tavus o te' totoopin pa matan e Sosoenën, 11:1-40

Manih pa taate' te' vaes pea, ea se vaman no e Kristo, ko pënton no eah. 12:1-29; 13:1-19

A soe ataaton pe tökiun po kiun vëh, 13:20-25.

A Soe Pe Sosoenën To Koe Ma' Pe Koa' Pe'

¹ Moaan voh ne Sosoenën to vavaato koe me voh non a kën sipuura manih po te' vanënën soe. Pa ma poen peo ne' to vavataare koe voh non ea pa taate' tata me a taate' vaato. ² Ivëhkëk, manih pa ma poen to oah ee, e' to vavaato koe me a rora pe Sunai'eah. E Sosoenën to vaneah voh e Sunai'eah a ma tah kurus. Ee pon to te' va'peh ne, pare soe, ko oeh me akis tavus me a ma moeh tah kurus to te' hop ne nën. ³ E Koa' to matan va e non manih pe Tamaneah, pare' vapeaapen non o maaka pe'. O kikis pa soe pe' to vatoe me non pe Tamaneah, pare' öt ne pon a ma moeh tah kurus pa soe kikis pamëh. Vasuksuk ne' to mët, ko era' pe' pupui a ra ko vahik a ma hat pea, ka voon rakah ee. Manuh pa vöön va kin, ne' to iho' non pa papmatö pe Tamaneah a Kikis Vi. ⁴ A tasun pe Ieesu' to apuh oah e non pa tasun po ankerö'. E Sosoenën to he' voh poan o ëhnan to apuh oah e non pa ma ëhnëere.

A Tasun Pe Koa' To Apuh Oah E Non Pa Tasun Po Ankerö'

⁵ Ivëh, ke Sosoenën hikta soe ke voh ta pah ankerö' a soe ne' to he' e Ieesu' to soe non pan,

“Kuru, eën e Koa' peö', keö' e Tamömah.”

Sng 2:7

Ahik to pöh poen ne Sosoenën to soe ke ro ankerö', ivëhkëk, e' to soe ke Ieesu' pan, “Eö' se te' no' e Tamömah, kën te' nom e Koa' peö'.”

2 Sml 7:14

⁶ Ivëhkëk, o poen ne' se vanö hah ma' a pah Koa' ro pe' manih po oeh, pare' soe pan,

“A ma ankerö' pe Sosoenën se vasunön eah.”

Sng 97:7

⁷ Ke Sosoenën to sosoe suk voh non o ankerö', pare' soe pan,

“Eö' to nok voh raoe, kee te' ne a nap kiu peö',

pare te' va ne manih pa tuvuh me o tēkrea.” *Sng 104:4*

⁸ Ivēhkēk, manih pe Koa', ne Sosoenēn to soe pan,

“Sosoenēn, a ma tamoan rakah nēn se te' nom a te' Sunōn,
parēn matop nom a ma napan pēn pa taate' totoopin.

⁹ Eēn to iu nom a taate' vih totoopin,
parēn rēs nom a taate' hat.

Ivēh, ke Sosoenēn e Topoan pēn to kon voh oah, ko he' oah o vaeō, me a tasun to te' oah e non pa ö ne' to he' vavoh a ma vakamō' pēn.” *Sng 45:6-7*

¹⁰ Ke Sosoenēn sosoe suk voh non e Ieesu', pare' soe pan,

“Eēn e Sunōn, po vamomoan eēn to nok o oeh me akis pa koreomah.

¹¹ O oeh me a akis se hat vamanih po rara vamoan, pare hik ee.

Ivēhkēk, eēn to te' tamoan e nom.

¹² Eēn se nikun raoe vamanih po rara,
parēn panih raoe pon vamanih pa te' to panih o rara,

ivēhkēk, eēn se vatoe tamoan e nom,
parēn hikta se manot nom.” *Sng 102:25-27*

¹³ E Sosoenēn to hikta soe ke voh ta ankerō' a soe ne' to he' voh e Ieesu', to soe non pan,

“Iho' manih pa papmatō peō',
ke' antoen pa ö nö' se vaho' a te' to vakihat me a nom oah manih paan in eēn.” *Sng 110:1*

¹⁴ O ankerō' to kiu ne paan e Sosoenēn, ke' vavanō non raoe pa va'aus o te' varih ne' se kon hah.

2

E Sosoenēn to Kon Hah A Ra

¹ Ivēh, ka se pēnton vavih rakah a soe man vēh na to pēnton, suk ea toma' kēkēh amamot nö hah e no pa soe man, ko kēh e Koa' pe Sosoenēn. ² A soe man vēh no ankerō' to he', e' o Vavaasis pe Mosēs. Ketereh to pēnton varo a soe pamēh, ee se kon kamis ee. A kamis pamēh, e' to te' totoopin e non.

³ Ivēh, ke ea me se keh pēnton varo ee pa soe apean pe Ieesu' se kon hah a ra, ea hikta onōt no a rusin kēh a kiiki pe Ieesu'. E Ieesu' koman to soe voh ken pea, pa ö se'

kon hah a ra. Ko te' varih to pēnton voh ne poē to soe pan, a soe va'ih to te' man e non. Ea me to pēnton a soe vēh to soe non pan, e Ieesu' se kon koe hah a ra pa ma vaasis po te' varih. ⁴ E Sosoenēn to vataare me en pan, a soe pamēh to man pa ö ne' to he' a napan a ma vu vēknōm me o kikis apuh. Manih pa ma napan ne' to nok a ma vu tah vatoksean. E' to he' vakēkēh raoe a ma he' pa Tuvuh Vasio' pa ö ne' to iu va non.

E Ieesu' to Kon Hah A Ra

⁵ Ivēh, ke Sosoenēn to hikta vate' voh o ankerō', pan ee se matop ne a pop pa napan. A pop pamēh na to vavahutēt suk no.

⁶ Suk manih po Puk Vapenpen pe Sosoenēn, e' to sosoe suk non e Sosoenēn pa ö ne' to kiun va non pan,

“Suk ataeah, ka napan te' oah ne manih po kokoman pēn,
kēn matop nom raoe?”

⁷ Eēn to vōknah raoe,
kee te' ne paan o ankerō',
ivēhkēk, eēn to vasunōn hah raoe,
parēn he' raoe a tasun me o kikis.

⁸ A tasun va pa matop a ma tah.” *Sng 8:4-6*
Ka soe pamēh to soe non pan. E Sosoenēn to nok voh o te' se matop ne a ma tah kurus manih po oeh. Ivēhkēk, kuru na to hikta ep no o te' to matop ne a ma tah poē varih.

⁹ Ivēhkēk, ea to ep voh ee pe Ieesu'! E' to vōknah voh ea ko kunah ma' manih po oeh, pare' mēt. Manih po poen pamēh, e' to vapaan ke non o ankerō'. Manih po ururuan pe Sosoenēn, e' to kon kamis ko mēt suk voh a napan kurus, pare' kon en po ēhnan apuh.

¹⁰ E Sosoenēn, e' a Te' to nok voh a ma tah kurus, me e' to matop non a ma tah kurus poē varih. E' to iu non a ma napan peo se nö manuh pa vōön va kin. Ivēh, ke' vate' en pe Ieesu' se kon koe hah a ma napan kurus, pa ö ne' to kon kamis voh. E' to tavus voh a te' totoopin pa ö ne' to vatet voh a taate' pamēh.

¹¹ E Ieesu' to vavoon hah a ma napan, ke'e', me a ma napan varih to voon hah, ee to te' nee a pah tamēere. Ivēh, ke Ieesu' hikta te' poet voh non, a poka' raoe a kēn kea pe'. ¹² Ivēh, ke' soe pan,
“Sosoenēn, eō' se vavaato suk no' a oah manih pa ma kea peō'.

Eö' se soe vavaeö ka oah manih pa ma vakum.” *Sng 22:22*

¹³ E' to soe pet en pan,
“Eö' se vaho' hah ö' pa koren e Sosoenën,”
Ais 8:17

pare' soe hahah kov en pan,
“Eö' ivëh to te' me no' po koa' ne Sosoenën
to he' a neo'.” *Ais 8:18*

¹⁴ O te' poë varih, to te' me ne o sionin.
Ivëh, ke Ieesu' tavus va en manih pee. E'
to tavus te', ko mët pare' sun hah. A tah
pamëh to vöknah o kikis va pa mët ne susun
po ora' hat to te' me voh non. ¹⁵ E Ieesu'
to tavus te', pare' mët ko sun hah ko voen
hah rae. Ee to nanaöp ne a taate' mët.
Ivëh, kee te' va e ne manih po te' kikiu
akuk. ¹⁶ E' to maaka rakah en, pa ö ne'
to hikta nö voh ma' pa va'aus o ankerö',
ivëhkëk, e' to nö ma' pa va'aus o pus koa' pe
Abraham. ¹⁷ Ke Ieesu' tavus va en manih
pa ma kea pe' varih, a napan. Ivëh, ke'
tavus en a Te' Susun po Te' Èsës He' to te'
me non o ururuan, pare' vavatet non a
soe pe Sosoenën. Ko nonok non a kiu pe'.
Ke Sosoenën se ihan anoe a ma hat pa ma
napan. ¹⁸ E Ieesu' koman to kon kamis
voh, pa ö ne susun po ora' hat to pupunö'
voh non poan. Ivëh, ke' se va'aus en po te'
varih, ne susun po ora' hat to pupunö' non
raoe.

3

*A Tasun Pe Ieesu' to Apuh Oah E Non Pa
Te' Tasun Pe Mosës*

¹ Ivëh, kën kea vivihan peö', e Sosoenën
to vate' a neöm a ma te' koman pe', ke eöm
se nö manuh pa vöön pe' voh kin. Eöm se
vavatet nem e Ieesu' vëh ne Sosoenën to
va nö ma', ke' te' non a Te' Susun po Te'
Èsës He' vëh, na to vaman no ko kë no a
ëhnaneah. ² E Ieesu' to vavatet vavih rakah
e non po iu pe Sosoenën, vamanih pa ö ne
Mosës to nonok vavoh non. E Mosës to
nonok voh non a ma tah ne Sosoenën to iu
non, pare' matop non a napan va Israël. ³ A
te' to eok a iuun to kon o ëhnan apuh, to
apuh oah e non pa iuun ne' to eok. E' to
vatoe e non pe Ieesu' to kon voh pa tasun
to apuh oah e non pa te' tasun pe Mosës.
⁴ A ma iuun kurus to te' ne, a te' to eok.
Ivëhkëk, e Sosoenën to nok voh a ma moeh
tah kurus. ⁵ E Mosës to vavatet voh non

o iu pe Sosoenën. Pare' vanënën non a
ma tah ne Sosoenën to sosoe non, se tavus
amot. Pare' nonok non a kiu manih pa
iuun pe Sosoenën. ⁶ Ivëhkëk, e Kristo, e' e
Koa' pe Sosoenën. E' to te' me non a kiu va
pa matop a napan, ka napan to te' va ne
manih pa iuun pe Sosoenën. Ea se te' no a
napan pe', pa ö na se keh ötöön vakis no o
vaman pea manih pe Ieesu', ko anoeh no
eah, ke' öök po poen na se mët.

⁷ Ivëh, ka Tuvuh Vasio' soe pan,
“Po poen nöm to pënton a soe pe Sosoenën,
⁸ paröm nat nem te' va nem manih po te'
vatösoe,
vamanih pa ö nöm to pënton varo
vavoh nem e Sosoenën,
vamanih pa ma sipuineöm to
te' voh ne pa moeh upin, ko
pupunö' a ne neo'.”

⁹ E Sosoenën to soe koe manih pa Tuvuh
Vasio' pan,
“A kën sipuineöm to pupunö' voh a ne neo'.
Ivëhpëhkëk, ee to ep voh e ne pa ma tah nö'
to nonok no' po 40 kirismas.

¹⁰ E' a pusun in a tah, nö' to heve suk voh
no' raeo,
suk a ma kokoman pee to te' ke voh e
ne.

Kee vatösoe e ne pa ma soe peö'.

¹¹ Eö' to vovoh parö' soepip vakis rakah eo'
pee pan,
‘Eöm se nat nem nö pa vanot manih pa
muhin va Keenan vëh, nö' se he' a
neöm.’” *Sng 95:7-11*

¹² Kën kea peö', eöm se matop nem po
kokoman hat peöm. Eöm to vanun o vaman
peöm, paröm këh ke e Ieesu', e Sosoenën
to'to' tamoan. ¹³ Eö' to hikta iu no' ta
paeh va peöm se vatösoe non, ka taate' hat
vanun a neöm, köm taum a punis. Ivëhkëk,
a ma poen kurus nöm se te' nem, eöm se
vava'aus hah a nem pa vaman a soe pe
Sosoenën. ¹⁴ O poen na to taneo vaman e
Ieesu' ko vatet eah, para vaman no eah, e'
se va'aus en pea. Ivëh, ka se keh vaman
vakis avoe' rakah e no pe', ea se vatös me
eah pa ma tah koman pe', po poen ne' se
hah ma'.

¹⁵ Iva'ih a tah no Puk Vapenpen to soe
suk voh non,
“Kuru eöm se tēnan a soe pe Sosoenën,

paröm koe a vatösoe vamanih pa ö no a kën sipuineöm to pënton varo vavoh ne e Sosoenën.” *Sng 95:7-8*

¹⁶ A napan varih ne Mosës to me tavus küh voh ma' rae a muhin va Isip, to he' tonun voh e Sosoenën, pa ö nee to pënton varo a soe pe'. ¹⁷ A napan poë varih ne Sosoenën to heve voh non rae po 40 kiris-mas. E' to heve voh non o te' varih to nonok hat voh ne, pare mëtmët ee manih pa koman a moeh upin. ¹⁸ Ke Sosoenën soe vakis hah va en manih pan, “Ee voh ivarih a napan to pënton varo voh a soe peö'. Ee hikta se tavus ne manih po oeh vëh, nö' se he' rae, kee kon a vanot.” ¹⁹ Ivëh, ka nat ee pee to hikta vaman vakis voh ne e Sosoenën, to tavus manuh pa ö ne' se he' rae, kee kon a vanot.

4

¹ E Sosoenën to soe vaman voh ken pea, pa ö na se ho ee pa vöön va pa vanot. Ivëh, ke ea se matop rakah no ko naöp no e Sosoenën tome' kiiki a ra, pa ö na to vatösoe no ko hikta tavus manuh pa vöön va pa vanot. ² Ea to pënton voh ee pa soe vih vamanih pa ö no a napan va Israël to pënton vavoh. Ivëhkëk, ee to pënton varo, pare hikta vaman voh ne ko hikta ho manuh pa vöön va pa vanot. Ka soe vih pamëh hikta va'aus voh rae. ³ Ivëh, ke ea varih a napan to pënton para vaman no e Sosoenën, ea varoe to se ho manuh pa vöön vavanot va'peh me e Sosoenën. Suk ataeah, e Sosoenën to soe suk voh o te' to pënton varo, pare' soe pan,

“Eö' to heve voh parö' soepip rae, ko soe pan,

‘Ee se nat ne nö pa vanot manih pa muhin va Keenan, vëh nö' se he' rae.’ ” *Sng 95:11*

E Sosoenën to soe voh a soe pamëh, e' he vamatop vahik a vöön vanot pe' po poen ne' to nok o oeh, ke' öök non kuru. ⁴ Ivëh, ka manih komön o Puk Vapenpen to kiun va non manih pan,

“Po tönim me o pöh poen ne' to nok a ma moeh tah, pare' vavuriah en komön o tönim me o pöök poen.

E Sosoenën to nok vahik en pa ma moeh tah, pare' vavuriah en po poen pamëh.” *Jen 2:2*

⁵ E Sosoenën to vavaato avoe' suk e non pa pah soe, ko soe pan, “Ee se nat ne nö pa vanot manih pa muhin va Keenan, vëh nö' se he' rae.’ ” *Sng 95:11*

⁶ A napan varih to pënton voh ee pa soe vih, pare hikta ho voh pa vöön va pa vanot, ee to hikta ho voh, suk ee to hikta vaman ne a tah ne Sosoenën to soe voh ke rae. A nap tëtënan soe ne Sosoenën se vaonöt rae, kee ho ee pa te' va'peh me poë. ⁷ Ivëhkëk, e' to vate' en po meoh poen vëh na se nö ko vanot. Moaan voh manih pa ö ne' to vavaato koe no ma' pa rivon e Devit, ke' kiun koman o Puk Vaëhëh pan, “Eën se keh pënton a rivon e Sosoenën kuru, koe a pënton varo.” *Sng 95:7-8*

⁸ Ivëh, ka nat e no e Josua' se keh me ho voh en pa napan pa vöön va pa vanot, e Sosoenën hikta se vavaato amot suk hah non to meoh poen vanot. ⁹ Ivëh, ka nat e no po meoh vanot pa napan pe Sosoenën to te' avoe' e non. E' to te' va non manih pa ö ne' to vanot vavoh pa ö ne' to nok vahik o oeh manih komön o tönim me o pöök poen. ¹⁰ A te' to vanot en pa ö ne' to mët, e' to te' va non manih pe' to vahik en pa kiu pe'. A vanot pamëh to te' va non manih pa ö ne Sosoenën to vahik voh a kiu pe', ko vanot en. ¹¹ Ivëh, kuru ne ea se kiu vakis pa ho manih pa vöön va pa vanot va'peh me Sosoenën. Ea se koe a pënton vamanih pa ö nee to pënton varo vavoh, pare hikta ho voh pa vöön va pa vanot.

¹² A soe pe Sosoenën to kikis vi, pare' to'to'. E' to kakakni oah e non po rapis rë kakakni vapon. A soe pamëh se ruk rakah en po kokoman, me o iu, me o hahara' pea, vamanih po rapis rë. E' to vateera' rakah en pa ma taate' pea. ¹³ Ahik rakah ta pah tah manih po oeh se vakoaan in e Sosoenën. A pop pea manih po oeh ne Sosoenën to nat vavoh e non pe', ivëh, ka se vamaaka a ma tah na to nok voh manih pe'.

E Ieesu' E Susun Po Te' Èsës He'

¹⁴ Ivëh, ka se öttöön vakis o vaman pea manih pe Ieesu', pe e' e Susun po Te' Èsës

He' to nö voh manuh pa vöön va kin. Ke' te' non e Koa' pe Sosenën ko te' vatët tamooan non pa havineah. ¹⁵ A Te' Susun po Te' Ēsēs He' pea e Ieesu', e' to inan e non pa ma punö' to tatavus a rora, ka hikta onöt no vöknah a ma punö' poë varih. Ivëh, ke' se va'aus en pea, suk a ma taate' punö' poë varih to tavus voh ee manih pe'. Ivëhkëk, e' to hikta nok rakah voh ta pah hat. ¹⁶ Ivëh, ka se koe a naöp pa ö na to nö vatët manuh pe Sosenën vëh to ururuan a rora sih. Ka se vaman vakis no e Ieesu', para hinhin vatëh no eah, ke' se va'aus a ra pa ma punis na to te' me no.

5

A Te' Susun Po Te' Ēsēs He' E Ieesu', To Onöt E Non Pa Kon Hah A Ra

¹ Ivëh, ke Sosenën vate' a ma Te' Susun po Te' Ēsēs He', to kiu ke ne a napan pa he' a ma he' vaeö pee manuh pe Sosenën. Me ee to nok a taate' ip vamët o vöna', ko ës ke na e Sosenën pa vahik a ma hat pa napan. ² A Te' Susun po Te' Ēsēs He' to te' akuk vavoh e non nën, ivëh, ke' vava'aus non o te' varih to hikta maaka ne pan, a tah nee to nonok ne, e' a tah hat. Ivëh, ke' he' a va'aus tö manih pa napan poë varih, suk e' koman to hara' voh en pa taate' punö'. ³ Ivëh, ko Te' Susun po Te' Ēsēs He' koman, to te' me e ne pa ma te' hat pee, pare ësēs e ne na pa ma vöna' koman pee, me pa napan pa vahik a ma hat koman pee, me a ma te' hat pa napan. ⁴ Me a hikta te' ësēs he' to vate' koman hah ea vamanih pa Te' Susun po Te' Ēsēs He', suk e' to iu kon non a tasun apuh pamëh, Ahik, e Sosenën varoe to vaoe a te' ke' tavus en a Te' Susun po Te' Ēsēs He' vamanih, pa ö ne Sosenën to vate' vavoh in e Aron me o vute' pe'. ⁵ E' to te' akuk va kov e non manih pe Kristo to hikta vate' koman hah voh ea, pan e' a Te' Susun po Te' Ēsēs He', suk e' to iu kon non a tasun apuh pamëh. Ahik. Ivëhkëk, e Sosenën to vate' voh poan, ko vanënën suk poan manih po Puk Vaëhëh pan, “Eën e Koa' peö',

kuru eö' e Tamömah.”

Sng 2:7

⁶ Manih pa meh soe, komön o Puk Vaëhëh ne Sosenën to soe pan,

“Eën se te' nom a te' ësēs he' va pa ma tamooan.

Eën se te' nom a te' ësēs he' vamanih pa ö ne Mëlkisëtëk

me o vute' pe' to te' vavoh ne.” *Sng*

110:4

⁷ E Ieesu' to te' to'to' avoe' voh e non manih po oeh, pare' hinhin vakis rakah voh non, pare' okook non e Sosenën se va'aus poan ke' nat non mët. Suk ataeah, e' to vöknah voh ea, ko vavätet non o iu pe Sosenën. Ke Sosenën pënton en pe', pare' vaeh poan ke' hikta nanaöp non a mët. ⁸ Ivëhkëk, e Ieesu' to te' ro voh e non e Koa' pe Sosenën, e' to kon kamis voh en, ko kamis pamëh, to vavaasis poan pa vatet a taate' pënton soe pe Tamaneah. ⁹ O kamis me a sun hah pe Ieesu' to vapuh vavih poan, ke' tavus voh en a te' se kon hah a ra, ka te' va'peh me no eah po to'to' tamooan, ea o te' varih to pënton no eah. ¹⁰ Ke Sosenën soe vatvus voh en pe', pare' soe pan, e' a Te' Susun po Te' Ēsēs He' vamanih pa ö ne Mëlkisëtëk, me o vute' pe' to te' vavoh ne.

Ea Se Nat No Te' Va No Manih Po Si' Koa'

¹¹ Eö' to te' me no' a ma tah peo vihvih to hiva' ne pa vamaaka, nö' se soe ka neöm, suk a Te' Susun po Te' Ēsēs He' vëh, e Kristo. Ivëhkëk, eöm to hikta kokon vamaaka oho' nem, paröm hikta onöt nem a vatet. ¹² Eöm to tavus voh em o te' to vavätet nem e Ieesu'. Ivëh, köm se vavaasis pet a ma meh te' a soe pe Sosenën vëh nöm to pënton voh, ivëhkëk, eöm to hikta nok voh. Ivëh, ka meh te' se vavaasis hah a neöm a pusun o vavaasis vamomooan va pa soe pe Sosenën. Eöm se pënton o vavaasis eh to te' va non manih pa te' se eën en pa taëen eh, ivëhkëk, eöm to rës avoe' e nem vamanih po te' to vameme' ne. ¹³ Ivëh, ko te' to hikta kokon vamaaka oho' ne o vavaasis eh pamëh, ee to te' va e ne manih po te' to vameme' ne, pare te' va e ne manih po koa'. Ee to hikta nat ne pa taate' totoopin heh nee se suk, me a taate' hat heh nee se koe. ¹⁴ O vavaasis eh to te' va non manih pa taëen eh. A taëen eh, e' a taëen pa nap apa'puh, nee to vaasis hah rea, pare inan pataeah to te' vih non me a tah hat, ko vatet a tah to te' vih non.

6

Ea Se Te' Vakis No Ko Anoeh No E Sosoenën Se Vavih A Ra

¹ Ivëh, ka se nat no te' avoe' no manuh po vavaasis vamomoaan suk e Kristo. O vavaasis vamomoaan pamëh to te' va non manih po vaasis pa te' vameme'. Ea se te' va no manih pa te' natsean to vavaasis, ko iu avoe' e non pa kon a ma meh vavaasis suk e Kristo. Ivëh, ka se nat no te' avoe' no manuh po vavaasis vamoaan suk e Kristo, o vavaasis pamëh to kunquin a komaara, pan ea se he' tonun a ma taate' to hikta te' me ne o to'to' man manih pee, me ea se vaman e Sosoenën. ² A ma vavaasis vamoamoan suk e Kristo, ivarih, a ma vavaasis va pa taate' vapupui no o Jiu' to vatet ne,* me a vaho' a koreera manuh pa pasun a te', me o vavaasis va pa mët me a sun hah, me o vavaasis va pa kiiki a ma napan va po to'to' tamoaan. ³ Ivëh, ko vaman pea se nönö nönön, ko tavus na pa ö na se kon o vavaasis natsean, vamanih pa ö ne Sosoenën to iu va ka rora.

⁴ A napan varih to pënton voh ee pa soe pe Sosoenën ko vaman ee, ivëhkëk, ee to hahah ee po vavaasis vamomoaan suk e Kristo, e'e to hikta onöt rakah ne a panih, ko vaman hah a soe nee to pënton voh. Ee to kon voh a Tuvuh Vasio' vamanih po he' pe Sosoenën pa nok a kiu pe'. ⁵ E'e to nat voh ee pa ö no a soe pe Sosoenën to vih va non. Pare hara' voh ee po kikis pe Sosoenën se matop amot e non pa ma napan. ⁶ A napan poë varih se keh hah ee po vavaasis vamomoaan suk e Kristo, ee to hikta onöt rakah ne a panih hah ma'. Suk ataeah, a taate' hah manuh pa taate' vamoaan to vatoe va e non manih pee to ni hah ee pe Koa' pe Sosoenën manih pa kuruse. A tah pamëh to te' va non manih pa ma meh te' to vavovoeak hah ne e Ieesu' vamanih pa ö nee to nonok moaan vavoh ne pa ö ne Ieesu' to han voh non pa kuruse.

⁷ O upöm te' to te' va ne manih po oeh ne Sosoenën to vanö ma' a uhön ke' vavih o oeh ka ma moeh taëën pupu vavih ne nën ka napan ënëen ne. ⁸ Ivëhkëk, o upöm te' to te' va e ne manih po oeh to te' me

non o meon to'to', o meon to'to' se keh pu topnin a ma taëën, ee hikta se te' vih hah ne. O oeh se keh hikta vavoa' vavih a taëën e Sosoenën se mirö' en pe'.

⁹ Ivëhkëk, eöm a ma vamomhë peö', emöm to hikta koman nem a soe vapipino' va po oeh hat to huh a non neöm. Emöm to nat e nem pan, eöm to kon a tapui o pöh apuh, ke Sosoenën se kon hah a neöm, ivëh, kôm nonok nem a ma kiu vihvih va pa va'aus a napan. ¹⁰ E Sosoenën a totoopin tamoaan, e' hikta se anoe non o iu nöm to vataare nem manih pe', pa ö nöm to nok a ma kiu va'aus vih varih nöm to nonok tamoaan nem manih po te' varih to vaman ne e Ieesu'. ¹¹ Emöm to iu suntan rakah nem pan, eöm se vavatet rakah nem a taate' vih vëh, ke' öök na po poen no a ma tah na to anoeh no, se tavus vaman. ¹² Ea hikta se te' no o te' karauh, ivëhkëk, ea se vatet a kiu vih no te' va po vaman to nok voh, para vaman, ko anoeh no, ko kon a ma tah vih ne Sosoenën to soe vaman voh.

Ea Se Vaman No A Soe Man Pe Sosoenën

¹³ Ivëh, ke Sosoenën soe vaman ke voh e Abraham pa ö ne' se nok o vatompooan pa tah ne Sosoenën se nok. Suk ahik voh ta te' to apuh oah non o kikis pe Sosoenën. Ke Sosoenën vate' a ëhnaneah pa nok o vatompooan pe' pen Abraham. ¹⁴ E Sosoenën to soe ke Abraham pan, "Eö' to soe vaman voh ka oah a ö nö' se tapui rakah a oah, ko he' a oah a ma pus koa' peo." ¹⁵ A ma tamoaan ne Abraham to te' voh non pa taate' anoeh, pare' kon en pa ma tah ne Sosoenën to soe vaman ke voh poan.

¹⁶ Ivëh, ka te' se keh iu non a soe pe' se man rakah, e' se poka' a meh te' no a ëhnaneah to apuh oah non a ëhnan komaneah, ka soe man pamëh se vatö o kokoman pa te', ivëh, ka taate' heve se nat non te' non topnin a poa te'. ¹⁷ E Sosoenën to kehkeh vamaaka voh ke non o te' varih to se vaneah a ma tah ne' to soe vaman voh. E' hikta se panih hah non a soe vaman pe'. Ivëh, ke' vaho' a soe kikis pa tah ne' to soe vaman ke voh raeo. ¹⁸ E' to te' non a poa tah man varih, a soe kikis me a soe vaman ne Sosoenën to hikta se panih rakah non.

* **6:2:** a taate' vapupui no o Jiu' to vatet ne. A ma taate' po Jiu' va pa vavoon a napan pa taate' vauhu po Jiu', e' to te' ke e non pa pupui vëh na to vavatet no kuru.

E Sosenën hikta se piuk non manih pa ö ne' to soe a soe vaman pe'. Me Sosenën hikta se piuk non manih pa ö ne' to soe a soe kikis pe'. Ivêh, ka napan varih to panih a taate' hat moaan pee, ko he' rea manih pe Ieesu', se anoeh ko ötöön vakis ne o vaman ne' to he' raoe. ¹⁹ Ea to te' me no a taate' anoeh manih po kokoman pea vamanih pa anka' to ötöön non o parö' ke' atan non. O vaman pea manih pe Ieesu' se te' eh non, suk o vaman pamêh to me ho a ra pa rum vapenpen vêh to te' non tonun o rara rê.† Ivêh, ka se huk vatêt manuh pe Sosenën vöh pa vöön va kin. ²⁰ E Ieesu' to vovoh ho ka ra manuh pa vöön va kin. Vamanih pa Te' Susun po Te' Êsês He' va pa ma tamooan, me vamanih pa ö ne Mëlkisêtêk me o vute' pe' to te' vavoh ne.

7

E Mëlkisêtêk E' A Te' Êsês He'

¹ Ivêh ke Mëlkisêtêk, e' a te' sunön va vöön Salêm. Pare' te' non a te' êsês he' pe Sosenën Kikis Vi. E Abraham to hah tane' ma' po vapus pa ö ne' to vapus, ko vöknah a ma te' sunön, me a nap vëvënsun pee. Pare' akeh e Mëlkisêtêk manih hanan, ke Mëlkisêtêk tapui en pe'. ² Ke Abraham ki en pa ma tah, pare' he' en pe Mëlkisêtêk pa ma papaeh va pa ma havun tah ne' to ip kêh po te' susunön pare' kon ma'. A pusun in o êhnan vêh, e Mëlkisêtêk ivêh, "A te' sunön va pa taate' totoopin." Suk ataeah, e' a te' sunön va Salêm, ko êhnan vêh a te' sunön va Salêm to soe non pan, "A te' sunön kamö'." ³ Ahikta kiun to soe vanat non pan, e Mëlkisêtêk to te' me voh non e tamaneah pen sinaneah, me ahikta ö to soe vanat non o poen ne' to koa' voh ma', me o poen ne' to mêt. E' me voh ahikta ma sipuneah. E'e' me to te' va e non manih pe Koa' pe Sosenën, pare' te' non a te' êsês he' va pa ma tamooan.

⁴ Eöm se ep a ö no a tasun apuh pe Mëlkisêtêk to te' va non. E Abraham e sipuura to te' vavoh non nën. E'e' to kon voh a ma papaeh va pa ma havun tah ne' to kon voh pa ö ne' to ip kêh voh pa ma te'

susunön, pare' he' e Mëlkisêtêk, suk a tasun apuh pe'. ⁵ A kën sipun e Livaë, varih o te' êsês he' to vatet ne o Vavaasis pe Mosês, pa öt a ma papaeh va pa ma havun tah manih pa ma te' poëëre varih a napan va Israël. Ivêhpêhkêk, e'e a ma pus koa' pe Abraham. ⁶ E Mëlkisêtêk to hikta te' voh non pan, e' a te' va po vute' pe Livaë. Ivêhkêk, e' to öt voh en pa ma papaeh va pa ma havun tah manih pe Abraham, pare' tapui en pe Abraham a te' to vaman voh a soe vaman pe Sosenën. ⁷ Ea to nat e no pa te' vêh to tapui a meh te', e' to kikis oah e non pa te' vêh to kon a tapui. ⁸ Manih po te' êsês he' e'e to ötöt ne a ma papaeh va pa ma havun tah. O te' poë varih to mêtmet voh ee. Ivêhkêk, a te' vêh e Mëlkisêtêk to öt a ma papaeh va pa ma havun tah to te' tamooan e non vamanih, pa ö no Puk Vapenpen to soe va non. ⁹ O vute' pe Livaë to kokon voh e ne pa ma papaeh va pa ma havun tah. Ivêh, ka antoen e no pa soe vamanih pan, o Livaë to he'he' koe voh ne manih pe Abraham, ke Abraham he' pet a ma papaeh va pa ma havun tah pee manuh pe Mëlkisêtêk. ¹⁰ E Abraham to akeh voh e Mëlkisêtêk, e Livaë he me' avoe' voh e non pa koa' ma' po poen ne Abraham to he' e Mëlkisêtêk a ma papaeh va pa ma havun tah pe'.

E Ieesu' To Te' Va E Non Manih Pe Mëlkisêtêk

¹¹ Moaan voh a taate' va pa kiu pa te' êsês he', me o Vavaasis pe Mosês to tane' voh ma' manuh pe Mosês, ko öök ma' manih po Livaë. Ivêh, no a napan va Israël to vavatet suk hah ne o Vavaasis pe Mosês no te' êsês he' po Livaë to vovoh ne. O te' êsês he' va po vute' pe Aron se keh te' totoopin voh ne, e' hikta se te' hah non to meoh vu te' êsês he', se te' va ne manih po vute' pe Mëlkisêtêk. ¹² O kikis va po Vavaasis pe Mosês to tane' ma' manih pa taate' va pa kiu po te' êsês he'. Ko meoh vute' se keh kon a kiu pa te' êsês he', a kiu pa te' êsês he' pamêh nee to vavatet moaan ne, se panih en. Ivêh, ko kikis va po Vavaasis pe Mosês se panih me en. ¹³ Ivêh, ke Ieesu' e Sunön pea no a soe pe Sosenën manih po Puk Vapenpen to

† 6:19: O rara rê to han pip non a paeh rum vapenpen koman a Iuun Hinhin Apuh po Jiu'. Ka Te' Susun po Te' Êsês He' varoe se ho po paeh poen komön o pöh kirismas. E Ieesu' me to ho pa ö vapenpen vöh pa vöön va kin pa va'aus a ra, ka huk vatêt manuh pe Sosenën.

vanënën suk voh non poan pan, e' a te' va po meoh vute' ke. O vute' pamëh to hikta öt voh ne a taate' va pa kiu pa te' ësës he'.
 14 E Sunön pea e Ieesu' e' a te' va po vute' pe Juda'. Ivëh, ke Mosës hikta soe voh ta pah soe manih po vute' poë varih se kon a kiu pa te' ësës he'.

15 Ivëh, ka nat vamaaka ee, pa meh te' ësës he' voon e Ieesu' to tavus en. E' to vatoe va e non manih pe Mëlkisëtëk. 16 E' to hikta tavus te' ësës he' vavoh manih pa ö ne' to tavus tane' ma' po vute' po te' ësës he'. Ahik. E' to tavus voh a te' ësës he' manih po kiki va po to'to' tamoan. 17 Manih pa ö no Puk Vapenpen to soe va non,

“Eën se te' nom a te' ësës he' va pa ma tamoan, vamanih pa ö no vute' pe Mëlkisëtëk to te' vavoh ne.” *Sng 110:4*

18 Ivëh, ka taate' moan va pa kiu pa te' ësës he' na se vahik eah, suk ataeah a taate' pamëh to hikta te' kiki onöt non pa va'aus a napan, kee te' totoopin ne pa matan e Sosenën. 19 Pe' a taate' kiu pa te' ësës he' po Livaë to hikta onöt voh non a vatotoopin a ma hat pa napan. Ivëhkëk, a kiu pa te' ësës he' vëh e Ieesu' to vih oah e non pa taate' va pa kiu pa te' ësës he'. A meh kiu pa te' ësës he' vëh e Ieesu', ivëh, e' to vatvus a taate' anoeh, ka huk vatët ee manuh pe Sosenën.

20 E Sosenën to soe voh a soe kiki, pa ö ne' to vate' e Ieesu' pa kiu va pa te' ësës he'. Moan voh a hikta soe kiki no Livaë to vate' voh manih pa kiu pa te' ësës he'.

21 Ivëhkëk, e Ieesu' to tavus a te' ësës he' pa soe kiki ne Sosenën to soe vamanih pe' pan,

“Eö' e Sunön to soe a soe kiki peö', parö' hikta se panih hah no' o kokoman peö'.

Eën se te' nom a te' ësës he' va pa ma tamoan.” *Sng 110:4*

22 Ivëh, ke Ieesu' vapuh en po vatompoan voon topnin e Sosenën me a napan pe'. O vatompoan pamëh to te' vih oah e non po te' vatompoan vamoan, suk e'e to hikta vavatat voh ne.

23 A napan to tatavus te' ësës he' voh ne, pare mëtmët këh e ne pa kiu pamëh. Pare hikta onöt ne a nok varë a kiu pee.

24 Ivëhkëk, e Ieesu' to te' tamoan e non, ka kiu pe' hikta se panih non, vamanih po Livaë, o te' ësës he'. Ivëh, ke' hikta se he' non ta meh te'. 25 Ivëh, ke Ieesu' onöt e non pa nok a kiu pa te' ësës he' pa va'aus tamoan a ra, a napan varih to hinhin koe ne e Sosenën manih pe Ieesu'. Suk ataeah, e' to te' tamoan me e non pe Sosenën, pare' hinhin ke non pea.

26 Ivëh, ke Ieesu', e' a Te' Susun po Te' Èsës He', pare' onöt e non pa va'aus a ra. Suk e' a vivihan no a hikta pah hat to te' non manih pe'. E' a vivihan no a taate' pe' to te' ke e non pea a nap nonok hat, ka ëhnaneah to te' oah e non pa ma moeh tah kurus varu pa vöön va kin. 27 E' to hikta te' va non po upöm Te' Susun po Te' Èsës He', e' to hikta iu non a taate' va pa he' me a ës ke na e Sosenën o vöna' pa ma poen kurus, pa vahik a ma hat pa napan, me e' koman. E' to he' vavoh in manih po he' manuh pe Sosenën. 28 O Vavaasis pe Mosës to sosoe voh non pan, o Livaë se vate' a Te' Susun po Te' Èsës He' pa nok a kiu pamëh. Ivëhkëk, a kiu pee to hikta kiki onöt non a vahik a ma hat pa napan. Ivëh, ke Sosenën soe voh a soe kiki se tavus amot ma' manih pa taate' va pa vate' e Koa' pe' Ieesu'. E koa' pamëh no kiki pe' to onöt e non pa vahik a ma hat pa napan. E' a vivihan, pare' te' tamoan e non.

8

E Ieesu' A Te' Susun Po Te' Èsës He' Va Pa Vöön Va Kin

1 Iva'ih, a pusun in a ma soe nö' to he' varu' a neöm. Ka te' me e no pa Te' Susun po Te' Èsës He' vëh to iho' non pa papmatö pa ö ihiho' vasio' pe Sosenën. 2 A te' ësës he' pea e Ieesu', to kiu non pa ö vivihan te'te' pe Sosenën, no a hikta te' to nok voh.

3 O te' susun po te' ësës he' to te' ne pa he' a ma he' me a ës ke na e Sosenën o vöna'. Ka Te' Susun po Te' Èsës He' pea e Ieesu', to te' me e non po he' ne' se he' na e Sosenën, o he' pamëh, ivëh e'e' koman. 4 Ivëh, ke' se keh te' voh non po oeh, e' hikta se te' voh non a te' ësës he' manih po oeh. Suk ataeah, o te' ësës he' manih po oeh to he' vahik voh ee na pa ma he' to vatet ne a kiu po te' ësës he' varih o Livaë. 5 A iuun te'te' vah vëh no

te' ësës he' to kiu ne koman, to vëknöm non a iuun vivihan te'te' pe Sosoenën manuh pa vöön va kin. E' to vatoe akuk va kov e non manih pa ö ne Mosës to ekeok vavoh non a ö te'te' pe Sosoenën, vamanih pa ö ne Sosoenën to vataare voh ke poan, pare' soe pan,

“Eën se eok suk a ö nö' to vataare vavoh ka oah manuh kin pa tope.” *Eks 25:40*

⁶ Ivëhkëk, a kiu pa te' ësës he' ne Ieesu' to kon voh, to apuh oah e non pa ma meh te' ësës he', me e' a te' vatopnin. E' to te' akuk va kov e non manih po vatompoan voon ne' to nok topnin e Sosoenën me a napan pe'. Suk ataeah, a ma soe vaman vakuru ne Sosoenën to he', kee te' vavih oah e ne pa ma te' vamomoaan.

⁷ O vatompoan vamoaan pe Sosoenën me a napan se keh te' onöt voh e non pa vahik a ma hat pa napan, e Sosoenën hikta se iu hah non to meoh vatompoan. ⁸ Ivëh, ke Sosoenën taum voh a ma hat manih pa napan pe', pare' soe voh pan,

“Amot nö' se nö ma',

ko nok o vatompoan voon me ra napan to te' ne pa muhin va Israël, me o vute' pe Juda'.

⁹ O vatompoan pamëh hikta se te' va non manih po te' voh pa kën sipuiire.

Manih pa koreneo', nö' to me tavus këh ma' raoe pa muhin va Isip.

E'e to hikta matop voh ne o vatompoan möm to nok voh.

Ivëh, nö' to he' tonun suk voh raoe.

¹⁰ O vatompoan nö' se nok me a napan va Israël ivëh,

eö' se vate' a taate' peö' manih po kokoman pee,

parö' kiun eah manih pa komëëre, kee se pënton a soe, ko vatet a taate' peö',

eö' se te' no' e Sosoenën pee, kee se te' ne a napan peö'.

¹¹ Ahikta paeh va pee se vavaasis non o upöm pee,

suk ataeah ee se nat e ne peö',

taneo no ma' po koa',

ko öök no ma' pa nap apa'puh.

¹² Eö' se ururuan a ma taate' hat pee,

parö' ihan anoe eo' pa ma hat pee.” *Jer 31:31-34*

¹³ E Sosoenën to vavaato suk non o vatompoan voon, pare' soe pan, “O vatompoan vamoaan no a napan to hikta matop voh ne.” Ivëh, ke Sosoenën soe pan, o vatompoan pamëh to vamoaan ko se hik en.

9

A Te' Susun Po Te' Èsës He' Vamoaan To Èsës Voh Non O Vöna'

¹ O vatompoan vamomoaan to te' me non a ma taate' va pa kë a ëhnan e Sosoenën no te' ësës he' to nok manih koman a topa vasio' te'te' vah manih po oeh. ² A topa vasio' te'te' vah nee to eok, ka ö vëh mahën to te' non a ö toktok po vau', me a pok, ka manih pa pok to te' non a taëën nee to he'he' ne na e Sosoenën. Ko te' ësës he' varoe to ënëën ne. ³ Ka manih tonun a ö vapenpen nee to vahan pip a ö vasio' te'te' pe Sosoenën po rara papanö'. ⁴ Manih pa tonun o rara pamëh to te' non a pok vapenpen nee to mon voh po vös gol, pare ësës ne a ma tah vavuh vih nën. Pare' te' non a pokis nee to mon po vös gol. A pokis pamëh to te' non a mana' to te' hop non pa nöh nee to nok pa gol, me o toknon pe Aron to veoh voh en,* me a poa ta vös to kiun non a havun soe vaënpan pe Sosoenën. ⁵ Tonun a pokis to te' non a poa ankerö' varih, a ëhnëere o Sërupim to vëknöm ne a ö vasio' te'te' pe Sosoenën. Ka poa paknëere va'na'töön ne a ö nee to tatapui ne o era' po vöna' va pa vahik a ma hat pa napan. Ivëhkëk kuru, na se hikta vahutët vörep suk no a ma tah poë varih.

⁶ Iva'ih, a ö no a ma tah to te' vavoh ne, a te' ësës he' se ho manuh pa ö vamaheñ pa nok a kiu pe'. ⁷ Ivëhkëk, a Te' Susun po Te' Èsës He' to se ho oah manuh pa koman a ö vasio' te'te' pe Sosoenën pa nok a kiu pe' po pöh poen komön o pöh kirismas. E' se te' ho o era' po vöna' ne' se he' na manuh pe Sosoenën, pa vahik a ma hat pa napan nee to hikta koman ne a nok, me a ma te' hat koman pe'. ⁸ Ivëh, ka Tuvuh Vasio' vavaasis vamaaka en pea, pa ö no a ma tah varih to te' va ne manuh pa topa vasio'

* **9:4:** Ep na po Puk Nampa', 17:6-10 to sosoe non a ö no toknon pe Aron to veoh voh en.

te'te' vah. Ka hanan va pa ho manih pa Ö Vasio' Oah to hikta taperet voh non pa ö no a topa vasio' te'te' vah vamomoaan to te' avoe' voh non. ⁹ A taate' va pa vaës o vöna' vamanih po he' to vataare a ra pan, e' to hikta onöt non a vavivihan o to'to' po te' varih to kë ne a ehnan e Sosoenën. ¹⁰ A ma taate' va pa pupui a ma tah varih, taëen, ruen vih kakaak, vapupui koren, me a taate' ësës vöna', e'e a ma tah va po sionin varoe to hikta onöt ne a va'aus o to'to' pea. Ivëhkëk, a ma tah poë varih to te' anoeh ro voh ne a ö ne Sosoenën se panih en pee manih po vatompoan voon.

¹¹ Ivëhkëk, e Kristo to nö vavoh ma' manih pa Te' Susun po Te' Èsës He', pare' panih en pa ma tah vomoaan to te' voh ne, e' to panih en pa taate' va pa ës o vöna', me a he' a ma he' manuh pe Sosoenën. Manuh pa vöön va kin a iuun vasio' to te' apuh oah e non, pare' totoopin, no hikta te' to nok voh. A tah vih ivëh, e Kristo to mët ko sun hah, pare' nö nën pa nok a kiu pa Te' Susun po Te' Èsës He', pare' panih en po vatompoan vomoaan. ¹² E Kristo to voen hah a ra po era' pe', pare' he' a ra o to'to' tamoaan. Pare' ho manuh pa iuun vasio' vöh pa vöön va kin po pöh poen ro. Ivëhkëk, e' hikta te' o era' va po vöna' pa he' vamanih po he'. ¹³ O era' pa meeme', me a purmakaö' apuh, me o kukuvun in a purmakaö' seka' nee to ës. Pare varapök manih pa napan varih to te' me ne a ma hat, ka ma hat tera' varoe pa napan to hik ee. Ivëhkëk, o era' pe Kristo to kikis oah e non po era' pa vöna'. O era' pe Kristo to ihan anoe a ma hat tera', me a ma te' hat kokoaan pa napan. ¹⁴ A tah vëh to tavus man en pa ö ne Kristo to vapuh en pe' po era' pe'. A Tuvuh Vasio' to va'aus poan manih pa ö ne' to he' ea manuh pe Sosoenën vamanih po he' vih vivihan te'te' tamoaan. O era' pe' se pupui a ma kokoman vakoan pea, ka koe a ma taate' hat moaan poë varih, se me en pea pa mët. Ivëh, ka se nonok no a kiu pe Sosoenën to'to' tamoaan.

¹⁵ Ivëh, ke Kristo kiu non topnin o vatompoan voon po te' varih, ne Sosoenën to vaoe se kon a tapui te'te' tamoaan, ne' to

soe vaman voh. A tah vëh se tanok suk e Kristo to mët, marën a voen hah raoe, pare' vahik en pa ma hat pa napan to te' voh ne paan o vatompoan vomoaan. ¹⁶ A te' se keh kiun en pa soe vaonöt pa tah ne' to vaneah non no a meh te' se kon, ahikta te' to onöt non a kon, ke' öök non po poen ne tövaneah se mët. Po poen ne' to maaka pan, e tövaneah to mët en, a meh te' to onöt e non pa kon a ma tah varih pa ö no a soe vaonöt to soe va non. ¹⁷ A soe vaonöt pamëh to hikta te' non ta tah pa ö no a te' to kiun a soe vaonöt to te' to'to' non. A te' vëh no a soe vaonöt to vaonöt ke poan, e' se kon varoe pa ö no a te' pamëh to kiun a soe vaonöt to mët en. ¹⁸ Ivëh, ko vatompoan vamomoaan to te' vaeh koe voh non manih po era' in o vöna'. ¹⁹ Vamomoaan ne Mosës to soe ke ra napan a ma taate' pe Sosoenën. Pare' kon o era' pa meeme' me a purmakaö' seka', ko hovën pa ruen, pare' tai ma' a popoko' naon, ko pöm po kuri, ko varu na pa nam era', pare' kon hah, ko rapis a napan va'peh me o puk vëh no a soe pe Sosoenën to kiun non. ²⁰ Ke Mosës soe pan,

“Iva'ih, o era' to vaeh non o vatompoan ne Sosoenën to he' voh a neöm, nöm se vavetet nem.” *Eks 24:8*

²¹ E' to nok pet va en nën manih pa iuun te'te' pe Sosoenën, me a ma moeh tah varih nee to kë ne a ehnan e Sosoenën. ²² Manih po Vavaasis pe Mosës to soe non pan, a ma meh tah, me a ma hat pa napan na to pupui vavoon nö no po era' po vöna'. Ivëh, ke Sosoenën hikta onöt non a ihan anoe a hat pa napan, pa ö no era' se keh hikta tako'.

O Era' Pe Kristo To Pupui Vavoon A Ra

²³ Ivëh, ka ma tah kurus varih koman a topa vasio' pamëh,† nee se pupui vavoon po era' po vöna', to vëknöm ne a ma tah to te' ne pa vöön va kin. Ivëhkëk, a ma tah va pa vöön va kin to iu ne o era' to te' vih oah rakah non. ²⁴ Ivëh, ke Kristo to ho voh en pa vöön va kin pa iuun vapenpen pe Sosoenën, a iuun pamëh no a hikta te' to eok. Ivëh, ke' te' ka no ma' ra manuh pa vöön va kin va'peh me Sosoenën. ²⁵ O Te' Susun po Te' Èsës He' po Jiu', to oho voh ne pa piprom vivihan va'peh me o era' po vöna', po pöh poen komön o pöh kirismas,

† 9:23: [... a topa vasio' ...] E' a ö ne Sosoenën to te'te' non.

pa ma kirismas kurus. Ivëhkëk, e Kristo to hikta he' vapeo o era' pe'. ²⁶ Ivëh, ke Kristo hikta kon kamis vapeo voh, taneo non po poen ne Sosoenën to nok o oeh, ke' öök non po poen vëh kuru. E' to koa' voh ma' manih po oeh, ko mët ko sun hah, pare' hikta se mët hah non. Ahik rakah. E' to tavus manih po poen vëh kuru pa ö ne Sosoenën to vaeh o vatompoan voon. E Sosoenën to vaeh o vatompoan voon pa ö ne' to vanö ma' e Kristo, ke' he' ea vamanih po he' to ihan anoe non a ma hat kurus pa napan. ²⁷ Ea se mët a paeh mët ro, ko vasuksuk ne Sosoenën se kiiki a ma hat na to nok. ²⁸ Ivëh, ke Kristo mët voh en, ko he' ea vamanih po he' va pa ihan anoe a ma hat pa napan kurus. E' to hikta se vapöök mët hah non, suk a ma hat pa napan. Ivëhkëk, e' se hah en ma' pa kon hah o te' varih to vamatop ko anoeh ne a hah pe'.

10

A Ma He' Vamoan To Hikta Vahik Non A Ma Hat

¹ O Vavaasis pe Mosës to te' vavoh non manih po vëknöm akuk in a ma tah se tavus amot ma'. Ivëhkëk, a ma he' varih nee to he'he' ne pa ma pah kirismas hikta onöt ne a vavivihan o te' varih to nö ne manuh pe Sosoenën pa vasunön eah. ² A vöna' ës se keh onöt e non pa vavoon a ma napan, ivëh, ko te' ësës he' hikta se ësës hah ne o vöna'. E Sosoenën se keh ihan anoe rakah en pa ma taate' hat pa napan kurus varih to nönö ne ma' pa vasunön eah, a, a napan poë varih se tavus vavoon ee pa pah he' ro, pare' hikta se teen hah ne ta hat. ³ Ivëhkëk, a ma he' poë varih nee to he'he' ne pa ma pah kirismas pa vahik a ma hat pee, a ma he' poë varih to soe vanat hah varoe non raeo a ma hat pee. ⁴ Suk o era' pa meeme' ke' a purmakaö' to hikta onöt non a vahik këh raeo a ma hat pee. ⁵ Ivëh, ka tëm ne Kristo to iu nö voh non ma' po oeh vëh, e' to soe ke Tamön a soe vëh no a te' vanënën soe to kiun voh, ko soe pan,

“Eën to hikta iu hah nom o era' va pa vöna' no a te' ësës he' se he' vamanih pa ma vu he'.

Ivëhpëhkëk, eën to he' a neo' o sionin vamanih po he' va pa vahik a ma hat pa napan.

⁶ Eën to hikta vaeö hah me nom o vöna' varoe nee to ësës ne manuh pa pok vapenpen, vamanih po he' va pa vahik a ma hat.

⁷ Kuru eö' to soe vamanih, ‘Eö' ivëh e Ieesu', se vatet eo' po iu pën, Sosoenën.

Vamanih pa ö nee to kiun suk vavoh ka neo' po Puk Vapenpen.’ ” *Sng 40:6-8*

⁸ E' to soe momoan en pan, e' to hikta iu hah non a ma vöna' nee to ësës ne manih pa pok vapenpen, vamanih po he' va pa vahik a ma hat. E'e' to soe ro voh en, ivëhkëk, o Vavaasis pe Mosës to soe vakis avoe' e non pan, e'e se ësës vöna' avoe' e ne. ⁹ Pare' vapöök soe ken pe Sosoenën pan, “Eö' se vatet eo' pa ma tah nën to iu nom.” Ivëh, ke Sosoenën to vahik en pa taate' vamoan va pa ës o vöna', pare' vate' varu' en po he' voon va pa vahik a ma hat pa napan. ¹⁰ E Ieesu' Kristo to vatet voh o iu pe Sosoenën, pö ne' to he' a sionineah, ko mët suk a ra pa paeh tëm ro. Ivëh, ka tavus ee o te' vivihan.

¹¹ O te' ësës he' po Jiu' to susun ne pa nok a kiu pa ma poen kurus. Ivëhkëk, o vöna' poë varih nee to he'he' ne vamanih po he' to hikta se vahik non a ma hat pa napan. ¹² Ivëhpëhkëk, e Ieesu' to he' paeh ro voh ea vamanih po he', to te' vih oah e non pa taate' va pa ës o vöna', pa ö ne' to mët ko sun hah, pare' iho' non pa papmatö pe Sosoenën. Suk a kiu va pa voen hah a ra to hik en. ¹³ Kuru e Ieesu' to iho' non pa papmatö pe Sosoenën, pare' anoeh avoe' e non po poen ne Sosoenën se vaho' o te' varih to vakihat me ne poë, kee vapaan ke ne poë. ¹⁴ Ivëh, ke Ieesu' to mët a paeh tëm ro, ka tah pamëh to nok a ma napan, kee tavus ee o te' vivihan va pa ma tamooan.

¹⁵ A Tuvuh Vasio' to soe tavus momoan voh en manih po Puk Vapenpen pan,

¹⁶ “E Sosoenën to soe pan, ‘Iva'ih o vatompoan nö' se nok me raeo.

Amot nö' se kiun a ma taate' peö' manih po kokoman pee.

Me eö' se vaho' manih po to'to' pee.’ ”

Jer 31:33

¹⁷ Pare' sosoe avoe' e non pan,

“Eö' hikta se koman hah no' a ma hat pee me a taate' vatösoe pee.” *Jer 31:34*

¹⁸Ivëh, ka taate' va pa ës o vöna' va pa vahik a ma hat, ne Sosenën to hikta iu hah non. Suk a ö ne' to ihan anoe vahik voh en pa ma hat poë varih.

Ea Se Huk Vatët Manuh Pe Sosenën

¹⁹Ivëh, kën kea, manih pa mët pe Ieesu', ea to te' me no po vaman, ko hikta se naöp no a huk vatët manuh pa ö vapenpen oah te'te' pe Sosenën. ²⁰Moaan voh o rara to han pip voh non a ö te'te' pe Sosenën koman a Iuun Hinhin Apuh. O rara pamëh to tasi vakëh po poen ne Ieesu' to mët pa kuruse. Ivëh, kē Ieesu' to peret ka ra a hanan voon va pa huk vatët manuh pe Sosenën, pa ö ne' to mët ko sun hah, pare' te' to'to' tamoan e non. ²¹Ivëh, ka te' me e no pa Te' Susun po Te' Èsës He' to matop a rora a napan pe Sosenën. ²²Ivëh, ka se huk vatët ee manuh pe Sosenën, me o vaman kikis, va'peh me o pöh kokoman, suk o to'to' pea to voon va en manih pa ö na to vahu pa ruen maaka. ²³Ea se öt vakis o vaman pea ko anoeh no o va'aus pe Sosenën, suk ea to vaman no a ö ne' se suk en pa soe man pe'. ²⁴Ea se koman no a ma meh te' pea va po vaman, ko vakikis hah a no, para nok a taate' iu te', me ea se nok a ma taate' vih manih pa topniira. ²⁵Ea se koe a vakah a taate' te' vatönun pa vasunön e Sosenën pa taate' hin vamanih pa ö no upöm te' to nonok va ne sih. Ivëhpëhkëk, ea se vakikis a ma meh te' pea va po vaman, ka se te' kikis no po vaman, ko anoeh no o Poen apuh ne Ieesu' Kristo se nö ma' pa kiiki a ma napan.

²⁶Ahik hah ta hanan va pa vahik a hat pa ö na to nat e no pa soe man na to kon voh ee. Ivëhpëhkëk, ea se keh he' tonun avoe' e no pe Ieesu', me a Tuvuh Vasio', ka hik hah ta meh hanan va pa vahik a hat pamëh. ²⁷Ivëh, ka ma te' to pënton voh ee pa soe vih pe Sosenën, pare' he' tonun avoe' e ne, a napan poë varih ne Sosenën se kiiki en pee, suk a ma taate' hat pee. Ka nap hat vatösoe ne Sosenën se vanö en pee po sura' ësës tamoan. ²⁸O te' to vatösoe ne, ko hikta vavatet ne o Vavaasis pe Mosës, ivëh ka pöök, ke' a kukön te' nat i rae, pare vavatët rae manih po te' pëpënton vahutët, kee ip vamët ee pee, me

ahik to ururuan. ²⁹E Sosenën se po' nok vah va in a te' vëh nih no era' pe Ieesu' to vavoon poan, ke' he' tonun e Koa' pe Sosenën, me a vaörakuk o era' pe Ieesu', me a Tuvuh Vasio'? A te' pamëh se kon kamis oah rakah, suk a taate' vatösoe pe'. ³⁰Ea to nat e no pa soe ne Sosenën to soe voh manih po Puk Vapenpen, pare' soe pan,

“Eö' se vakmis o te' varih to nonok ne a ma hat,

parö piun koman eo' pa ma hat pee.”

Lo 32:35

Pare' soe pet en pan,

“E Sunön koman se kiiki a ma hat pa napan pe'.” *Lo 32:36, Sng 135:14*

³¹Ivëh, ka soe pamëh to va'naöp non a napan ne Sosenën to'to' tamoan se keh öt rae ko vate' rae po vahutët.

³²Eöm se nat nem anoe a ma poen vamoan, moaan voh ne eöm to nat e nem pa soe pe Sosenën, paröm panih a ma taate' hat peöm, a taate' panih peöm nöm to kon kamis suk voh em. Ivëhkëk, eöm to öt vakis voh em po vaman peöm. ³³A ma pöh poen nee to vasun voh a neöm pa matëëra napan pa vöknah a neöm, ko vakmis a neöm. Ka ma meh poen me nöm to te' hop voh e nem pa ma te' varih, nee to nonok vahat ne rae. ³⁴Ivëh, kôm kon kamis va'peh me voh em po te' nohnoh, paröm te' vaeö e nem, po poen vëh ne to kon këh a neöm a ma tah nöm to vaneah nem. Pe' eöm to nat e nem pa tah vih, ivëh, o to'to' tamoan to anoeh e non ma' peöm manuh pa vöön va kin. ³⁵Ivëh, kôm se koe a vakah o vaman peöm manih pe Ieesu', suk ataeah, e Sosenën se he' amöt en peöm po voen apuh va pa vöön va kin. ³⁶Eöm se te' me nem a taate' anoeh pa ö nöm to vatet nem o iu pe Sosenën. Ivëh, ke eöm se kon em pa ma tah ne' to soe vaman voh ka neöm. ³⁷Ivëh, ke Sosenën soe vamanih komön o Puk Vapenpen pan, “E' hikta se te' rë non, ka te' vëh ne Sosenën to vate' se nö en ma'.

³⁸A napan peö' varih to vavatet ne a taate' totoopin,

ee se te' to'to' tamoan e ne, suk e'e to öt vakis ne o vaman pee.

Ivëhkëk, a paeh va pee se keh tarih hah manuh pa ma taate' moaan pe', ko he' tonun a neo',

eö' hikta se te' vaeö va'peh hah me no' eah.” *Hab 2:3-4*

³⁹ Ivëhkëk, ea hikta te' hop no po te' varih to ahah ne pa ma taate' moaan pee. Ee se ro po sura' ësës tamoaan. Ivëhpëhkëk, ea to te' me no o vaman manih pe Ieesu', ke' kon hah en pea.

11

A Taate' Vaman

¹ Ka taate' va po vaman to te' va non manih, ea to nat vavih va e no manih pan, a tah na to anoeh no se tanok, e' se tanok en. Ea to hikta ep avoe' no pa tah pamëh na to nat no pan, e' se tanok, ivëhkëk, e' se tanok amot en. ² Ivëh, ka manih po vaman pe sipuura ne Sosoenën to vaeö me raoe, suk ee to vaman ne a soe vaman pe'.

³ Manih po vaman pea, ea to maaka e no pan, e Sosoenën to nok voh a akis, me o oeh manih pa soe varoe ko pe'. Ivëh, ka ma tah varih na to ep no, ne Sosoenën to nok tane' manih pa ma tah na to hikta onöt no a ep.

⁴ E Ebel to vaman voh a soe vaman pe Sosoenën, ivëh, ke' he' o he' va pa vöna' manuh pe Sosoenën to vih oah e non po te' he' pe kea pe' Keen. Manih po vaman pe Ebel, e Sosoenën to poka' voh poan a te' totoopin. Ke Sosoenën vaeö in o he' pe'. E' to mët voh en, ivëhkëk, a taate' vaman pe' to vavaasis avoe' e non pea pa vatet a taate' pamëh.

⁵ E Inök to vaman voh non a soe vaman pe Sosoenën, ivëh, ke' nö en pa vöön va kin, e' hikta mët, ivëh, ka napan hikta taum voh poë. E Sosoenën to me këh en pe' po oeh, suk a pop pe' to vih pa epep pe Sosoenën. ⁶ Ahikta te' se he' vaeö e Sosoenën pa ö ne' to hikta te' me non o vaman. A te' to nö non manuh pe Sosoenën, e' se te' me non o vaman, pan e Sosoenën to te' e non, ke' se tapui en po te' varih to vaiu ne poë.

⁷ E Noa' to vaman voh non a soe pe Sosoenën to soe non pan, a unat se mirö' o oeh. Ivëhpëhkëk, a unat to me' avoe' voh e non pa tavus, ke Noa' tēnan a soe pe Sosoenën, pare' nok en po parö' apuh, ne e' me ra kēn tom sinan pe' se hop ko te' ne, ko nat ne kon vahat. Manih po vaman pe', e' to vataare a ma taate' hat pa napan. Ivëh, ke Sosoenën poka' en pe' a te' totoopin.

⁸ E Abraham to vaman voh non e Sosoenën, pare' pēnton a soe pe', pare' këh en pa muhin koman pe', pare' hikta nat non e' nönö non nih. A muhin pamëh ne Sosoenën to soe vaman voh a ö ne' se he' poan. ⁹ E Abraham to vaman voh non pan, e Sosoenën se he' poan a muhin koman pe', ivëh, ke' te' vavoh non manih pa te' va pa meh muhin manih pa muhin ne' to te' non. E Abraham, ke Aësak, ke Jekop, to te' voh ne pa ma iuun te'te' vah. Ke Aësak, me e Jekop to nat e ne pan, ee se kon va'peh me e Abraham a muhin vëh ne Sosoenën to soe vaman voh. ¹⁰ Ivëh, ke Abraham to anoeh voh e non o poen ne Sosoenën se eok a vöön eh vëh se te' tamoaan non.

¹¹ E Sara' me to vaman voh non pa ö ne' se han koa' en, ivëhkëk, e'e' pen e voe pe' Abraham to manot ee, me e Sara' to vavihi, ivëh, kee hikta onöt ne a vatvus ta koa'. E Sara' to vaman voh e non pe Sosoenën se suk en pa soe vaman pe', ko he' en pee ta koa'. ¹² E Abraham to manot ro voh en, ivëhkëk, e' to vasipun en pa napan to te' peo va i ne manih po vesun varuh akis me manih po kösan va sinten tahi', no a hikta te' to onöt non a eh.

¹³ A ma te' varih, e Abraham, me Aësak, me Jekop, to vaman voh ne, pare mët ee. Ee to hikta ep in a ma tah ne Sosoenën to soe vaman ke voh raoe. Ee to me' voh e ne pa vaneah a ma tah poë varih. Ivëh, kee nat e ne pan, ee a nap aun. ¹⁴ A napan to sosoe va ne nēn to nat e ne pee to vavaiu ne ta te' muhin se vaneah ne. ¹⁵ E'e to hikta koman hah ne a muhin voh, nee to këh voh ma'. Ee se keh koman ne, e'e se hah ee pa muhin pamëh. ¹⁶ Ivëhpëhkëk, ee to anoeh voh ne a vöön vih oah pee ipamëh, ivöh pa vöön va kin. Ivëh, ke Sosoenën hikta hara' vapoet non pa ö nee to poka' ne poë e Sosoenën pee. Suk e' to vamatop ken pee pa vöön voon pee voh pa vöön va kin.

¹⁷ E Abraham to vaman voh non, ko he' en pe koa' pe' Aësak vamanih pa vöna' nee se ës ke na e Sosoenën. Pa ö ne Sosoenën to punö' poan. E Abraham voh, ivëh ne Sosoenën to he' voh a soe vaman pe'. Ivëh, ke Abraham vamatop voh en pa he' a pah koa' ro pe', vamanih pa vöna' ne' to ës ke na e Sosoenën. ¹⁸ E Sosoenën to soe vovoh voh ken pe Abraham, “E Aësak se vasipun in a

ma napan.”¹⁹ E Abraham to vaman non pan, e Sosoenën se vato' hah e Aësak, pa ö ne' se keh ip vamët voh poan, vamanih po he' ne' to ës ke na e Sosoenën. Ivëhkëk, e Abraham to kon hah en pe Aësak to hikta mët.

²⁰ E Aësak to vaman voh non e Sosoenën. Ivëh, ke' he' voh en pa tapui pe' manih pe Jekop, pen Iso'. A tapui pamëh nee se kon amot a ma tah vihvih.

²¹ E Jekop to vaman voh non e Sosoenën, ivëh, ke' he' en pa tapui pe' manih pa poa koa' oete' pe Jeosëp, vamomoaan in a mët pe'. E' he toon hah a non po toknon, pare' hinhin non e Sosoenën se tapui a poa koa' pe Jeosëp.

²² E Jeosëp to vaman voh non e Sosoenën pa ö ne' to vavaato suk non a nö pa napan va Israël se tavus këh a muhin va Isip. E' to soe voh a soe pamëh pa ö ne' to vatët non pa mët, me o soe vanat va pa ö nee se te' a ma soa' pe' pa ö nee se tavus këh a muhin va Isip.

²³ E taman me sinan e Mosës to vaman voh ne e Sosoenën, pare hikta nanaöp ne a soe kikis pa te' sunön va Isip. A soe kikis pamëh to soe non pan, a napan va Israël se ip vamët a ma koa' oete' pee. Ee to ep voh e koa' pee to matan vavih. Ivëh, kee koaan e Mosës pa kukön sivö, suk ee to vaman ne pan, e Sosoenën se vate' poan pa va'aus a napan va Israël.

²⁴ E Mosës to vaman voh non e Sosoenën pa ö ne' to apuh ma'. Pare' hikta iu voh non a ö ne semon a te' sunön va Isip se vasinan avoe' i non poan. Ivëh, ke' koe en pa kon a tasun pa te' sunön va Isip. ²⁵ Ivëhpëhkëk, e Mosës to vamatop e non pa kon kamis va'peh me ra napan pe Sosoenën, varih a napan va Israël. Pare' rës e non pa he' tonun e Sosoenën pa kon vaeö pa tääm kökööt, vamanih pa ö no napan va Isip to nonok va ne. ²⁶ E Mosës to vamatop voh e non pa kon poet va'peh me ra napan pe Mesaëa'.* E' to rës voh e non pa öt a moni', me a ma moeh tah vihvih va pa kaman va Isip. Suk ataeah, e' to ep e non na po voen

apuh oah ne' se kon amot ne Sosoenën se he' poan.

²⁷ E Mosës to vaman voh non e Sosoenën, ivëh, ke' këh tavus a muhin va Isip, pare' hikta nanaöp non o heve pa te' sunön va Isip. Ea to hikta onöt no a ep in e Sosoenën pa mataara, ivëhkëk, e Mosës to te' me non a taate' vaman, vamanih pa te' to ep in e Sosoenën, ko vaman pe' manih pe Sosoenën to eh. ²⁸ E Mosës to vaman voh non pan, e Sosoenën se kon ke a ma koa' oete' vamomoaan va Israël, kee hikta se mët ne, ivëh, ke' vavaasis a ma napan va Israël pan, ee se ip a sipsip vamanih pa ö ne Sosoenën to soe, pare kon o era' pe' ko rëp manih pa ma hopa'. Suk a ankerö' se ep in o era' ko hikta se ip vamët non a ma koa' oete' vamomoaan pee.

²⁹ A napan va Israël to vaman voh ne pan, e Sosoenën se me tavus këh raoe a muhin va Isip, ivëh, ka naman vëh nee to popoka' ne a Naman Erera' nö vakëh, ka napan suk ee po oeh. Ka nap vëvënsun va Isip kehkeh vatet ne raoe, ka naman takök hah ma' ko kopös en pee, kee mëtmët ee.

³⁰ A napan va Israël to vaman voh ne pan, e Sosoenën se va'aus raoe, ivëh, kee vavatvi ne a kiikin vös va Jeriko' po tönim me ro pöök poen. Ke Sosoenën va'aus raoe ka kiikin vös pamëh takök, ko taru vahik en. ³¹ E Rehap a köövo te'te'vaasi' moaan voh to vaman non pan, e Sosoenën se kon ke en pe' ke' hikta se mët non, ivëh, ke Rehap va'aus vavih a poa te' to nö pa epep aven pa vöön va Jeriko'. Ke Sosoenën va'aus en pe', ke' hikta mët va'peh me ra napan varih Jeriko' to vatösoe ne e Sosoenën.

³² Eö' to hikta te' me no' ta tääm, nö' se vahutët suk pet no' na a ma te' varih to vaman voh ne e Sosoenën, e Gideon, me Barak, me Samson, me Jëpta', me Devit, me Samuël, me ra ma meh te' vanënën soe. ³³ E'e to vaman voh ne ko vavatet ne e Sosoenën, pare kon a ma tah ne Sosoenën to soe vaman voh, pa ö nee to vapus pip vaeh suk a napan pee Israël. Pare onoah a ma napan va pa meh muhin to vakihat me

* **11:26:** E Mesaëa', e Kristo to me' avoe' voh e non pa koa' po poen ne Mosës to te' non, ivëhkëk, e Mosës to vaman voh non pan, e Mesaëa' se koa' tane' ma' pa napan va Israël. Ivëh, ke' iu te' va'peh me non a napan va Israël, ko kon punis va'peh me raoe.

ne e Sosenen. Pare hinhin ne e Sosenen se matop non raoe, pare' sunpip ko otöön a rivoero laeon, kee hikta onöt ne a mirö' ko een ta ma paeh pee. ³⁴ E'e to vaman voh ne pan, e Sosenen se va'aus raoe, iväh, ka sura' hikta es i raoe, ka ma meh tavus keh ee po te' se ip raoe po rapis rë. E'e ro sunë, ivähkëk, ee to kon eh hah ee, pare te' eh oah rakah e ne koman a ma vapus me ro upöm te'. ³⁵ O köövo to vaman voh ne pan, e Sosenen se va'aus raoe, iväh, ke Sosenen vato' hah en pa ma paeh te' pee to mët voh ee. Ivähkëk, a ma meoh upöm te' to mët, suk o te' to rës voh ne a taate' vaman po te' poë varih, pare nohnoh voh raoe, ko ip vamët ee pee. Iväh, ka ma te' poë varih to vaman ne se sun hah, ko te' ne po to'to' vih manuh pa vöön va kin. Suk ee to koe ee pa rusin keh o kamis no te' hat to nonok ne manih pee.

³⁶ A ma meh te' va po vaman no te' hat to rëp vavakmis voh raoe po uris, ka ma meh nee to nohnoh po uris eh, ko vaho' raoe manuh pa iuun nohnoh, pare kö raoe. ³⁷ O te' hat to tösvös voh a ma meh te' va po vaman, ko so' kukurus a ma meh pee, ko moes kukurus ee pa ma meh po rapis rë. O te' va po vaman to arus voh, pare ohop voh ne a ma kap sipsip me a ma kap meeme'. Ka nap hat nonok vahat voh ne raoe. ³⁸ O te' va po vaman varih, to vih oah e ne po te' to nonok vahat ne raoe. Ko te' va po vaman to nönö vah voh kov e ne, vamanih po te' aun koman a moeh totope upin, pare te' voh ne koman o oeh me manih pa ma vëvë.

³⁹ A ma te' varih to vaman voh ne. Iväh, ke Sosenen poka' raoe pan, ee a ma te' vih vörep. Ivähkëk ee to me' avoe' e ne pa kon a ma tah vih ne Sosenen to soe vaman voh. ⁴⁰ Suk ataeah, e Sosenen to te' me voh non o meoh kokoman to te' vih oah e non, to onöt non a ö na se kon a ma tah vihvih to se va'aus va'peh raoe. Suk ee to hikta onöt ne a kon vovoh keh voh a ra.

12

Ea Se Nat No E Ieesu', Para Vaman No Eah

* **12:1:** [Ee to mët voh ee, ivähkëk, ee to ut e ne pa pop pea.] A ma te' varih to mët, pare ut e ne a pop pea, ee a ma te' vih, ka se koe a naöp raoe.

¹ Ea to te' me no pa ma te' va po vaman varih nö' to vavahutët suk varu' no'. Ee to mët voh ee, ivähkëk, ee to ut e ne pa pop pea.* Iväh, ka se öt vakis o vaman, ka se tavus manuh pe Sosenen. Ea se öt vakis o vaman pea vamanih po te' to vaveo ne po vavaveo, vamanih pa te' are. Ea se koe a ma taate' hat tome' rëhtöön a ra pa tavus manuh pe Sosenen. ² Ea se kute' no na manuh pe Ieesu', pe e' a pusun in o vaman, pare' vapuh non o vaman pea. E Ieesu' to han non pa kuruse, suk e' to nat e non po vaeö apuh ne' se kon. Iväh, ke' hikta te' poet voh non pa han pa kuruse. Kuru ne' to iho' non pa papmatö pa ö iho' pa te' sunön vöh e Sosenen, iväh, ne' to te' suk me non a tasun pa matop a ma moeh tah kurus.

³ Iväh, köm se koman hah nem a ö ne Ieesu' to sun vakis voh e non, pa ö no nap hat to mirö' poë. Ko vaman peöm se te' kikis non manih pe', paröm nat nem koe rom. ⁴ Eöm to te'te' nem a ma punis apuh, suk a ma meh peöm to punö' ne pa röh a neöm manih pa ma taate' hat vamoan. Ivähkëk, eöm to me' avoe' e nem pa öök manih pa ö nee se ip vamët a neöm. ⁵ Eöm to anoe pö' voh em pa ma soe va pa vaeh o vaman ne Sosenen to soe voh ka neöm a ma koa' pe', pare' soe pan, "Koa' peö',

eën se pënton soe pa ö ne Sosenen se rëp vavaasis a oah.

Parën nat nom hara' vöknah pa ö ne Sosenen to kehkeh vatotoopin a nom oah.

⁶ Suk ataeah, e Sosenen to vavaasis non sih a ma te' ne' to iu non.

Pare' vakmis non a ma koa' pe', suk e' to iu non pan,

ee se te' ne pa taate' totoopin." *Prov 3:11-12*

⁷ Iväh, ka se te' ee pa ma punis to te' va ne manih po kamis no a ma tamaara to he' a ra, suk ea to nat e no pa ma tamaara to iu va'aus a rora a ma koa' pee. Suk ee to iu a rora se te' vavih no pa taate' totoopin. ⁸ E tamömah se keh hikta vakmis a nom oah, eën to hikta te' nom pan, eën e koa' rakah pe'. Iväh, kën se te' nom e koa' hikten taman. ⁹ Manih pa ma tamaara, e'e

to vakmis a rora ka se ta no rae. Ivëh, ka se te' no paan e Tamaara vöh pa vöön va kin, po poen ne' to vakmis a ra, marën a va'aus a ra, pa ö ne' se he' a ra o to'to' tamoan. ¹⁰ A ma tamaara to vavakmis a rora sih pa ö nee to ep ne to te' vih non. Ivëhkëk, e Sosenën to vakmis a rora pa ö ne' se va'aus a rora, ka se kon a taate' vivihan koman pe'. ¹¹ A ma tamaara se vakmis a ra, suk a tah na to nok vahat. E'e to vatamak ee pea, ka hikta se te' vaeö no. Ivëhkëk, amot ea varih to kon kamis, se kon ee po kokoman tö me a taate' totoopin.

¹² Ivëh, köm se sun vakis ko te' kikis nem po vaman peöm, paröm vaeh nem o vaman pa ma meh te'. ¹³ Eöm se te' vatotoopin nem pa ma taate' peöm. Ivëh, ka ma meh te' to hikta vaman vakis ne, se vatet a taate' totoopin pamëh, pare vaman vakis hah e Sosenën.

¹⁴ Eöm se te' vakamö' me nem ro upöm te', paröm punö' pa te' vavivihan. Suk ataeah, eöm hikta se ep amot nem e Sosenën pa ö nöm se hikta te' me nem a taate' vivihan. ¹⁵ Eöm se matop nem, tome' a ma paeh peöm këh hah o ururuan pe Sosenën. Ke' eöm toma' tavus vamanih po meon hat to pu ko mirö' a ma meh tah.† ¹⁶ Eöm se matop nem, ta peah va peöm tome' tavus a te' rëhrëh, me a meh tome' hikta vaman non e Sosenën vamanih pe Iso'. E'e' to panih a tasun ne' se kon tane' ma' pe tamaneah. E Iso' to he' a tasun pe' pa ö ne' to soe vaonöt vamanih pan, e kea sone' pe' Jekop se kon a tasun pe tamëere, pa ö ne Jekop se keh he' poan a taëen. ¹⁷ Vasuksuk ea to nat e no pe Iso' to iu kon voh non a tasun manih pe tamëere. Ivëhkëk, e' to hikta onöt non a panih o kokoman pe tamëere, ivëhpëhkëk, e' to okook voh non pan, e' se kon hah a tasun pe'.

¹⁸ Ivëh, köm hikta nö vavoh ma' manih pa

ö no napan va Israël to nö vavoh ma', pare tavus e Sosenën manih pa tope vëh na to onöt no a ep, a ëhnan a tope pamëh a tope Saënaë'. A tope pamëh no o sura' apuh to te' voh non, me a popoen apuh to vatvus o naöp, me a ivat apuh to tavus. ¹⁹ Ka napan va Israël to tēnan a tah to tanih va non manih pa suvin me o vaato pe Sosenën, to tatane' no ma' tope Saënaë'. Pare hin vakis e pe Mosës pa ö se nat ne tēnan hah ta meh soe pe Sosenën. ²⁰ Suk ataeah, ee to nanaöp voh ne a soe vëh nee to tēnan, “Ahikta pah tah se vatiru' manuh pa tope, ta pah tah se keh vatiru', a napan se tösvös ee pe'.” *Eks 19:12-13*

²¹ E Mosës to naöp voh e non pa tah ne' to ep, pare' soe pan, “Eö' to naöp vörep rakah e no', ko rikrik e no'.” *Lo 9:19*

²² Ivëhkëk, eöm to tavus voh em pa tope vëh na to hikta onöt no a ep, a ëhnan a tope pamëh, a Saëon, e' a vöön apuh pe Sosenën to'to' tamoan, no ankerö' peo pe' to te' ne pa Jerusalëm voon. O ankerö' varih na to hikta onöt no a ëh rae, ee to vaeö tamoan ke ne e Sosenën. ²³ Eöm to nö em ma' po vakum vaeö po koa' vamomoan‡ no a ëhnëere to kiun non manuh pa vöön va kin. Eöm to nö em ma' pe Sosenën, a te' to kiiki non a ma apen a napan kurus. Eöm to tavus em manuh pa apeera nap vih, ne Sosenën to poka' non rae a nap totoopin. ²⁴ Eöm to nö em ma' manih pe Ieesu', a te' to vatotoopin o vatompoan voon. E' to vavoon a ra po era' to soe vanat a rora a ma tah to te' vih oah e ne po era' pe Ebel. Suk o era' pe Ieesu' na hikta se piun va no manih po era' pe Ebel. §

²⁵ Eöm se matop nem, ko koe a pēnton varo e Sosenën vëh to vavaato non. A ken sipuineöm to pēnton varo voh ee pa soe pe Mosës manih po oeh, pare taum ee pa ma punis. Ivëh, ke ea me se taum o punis

† **12:15:** A paeh te' to këh hah o ururuan pe Sosenën, pare' tavus vamanih po meon hat to pu ko mirö' a ma meh tah. A pusun in a soe pamëh to soe va non manih pan, o meon hat vëh, e' a te' to këh hah o ururuan pe Sosenën. O meon hat to pu ma', e' a te' pamëh to te' va'peh me non o te' va po vaman. O meon hat to mirö' a ma meh tah. E' a te' pamëh to nok a ma taate' hat, ka ma meh te' ep suk, pare vatet a taate' hat pamëh. Ivëh, ke'e kurus to këh tavus ee po ururuan pe Sosenën. ‡ **12:23:** [... po koa' vamomoan ...] E koa' oete' vamomoan manih po Jiu' to kon a tasun apuh oah manih pa koman a kën taman, pare' kokon non a ma tah vihvih oah. A ma koa' kurus pe Sosenën to te' va ne nēn. § **12:24:** [... o era' pe Ieesu' na se hikta piun vamanih po era' pe Ebel.] A piun po era' pe Ebel to te' va non manih pa ö ne Sosenën to soe pan, e Keen se taum amot a punis, suk e' to ip vamët e kea pe' Ebel.

apuh oah, pa ö na to pönton varo a soe pe Sosenen, to vavaato tane' e non ma' pa vöön va kin. ²⁶ A soe pe' to kö en po oeh, ivëhkëk, e' to soe vamanih pan,

“Eö' hikta se kö varoe no' o oeh, a akis me.”

Hag 2:6,21

²⁷ A soe to soe ka rora pan, a ma moeh tah varih po oeh ne Sosenen to nok voh se variu ee, ke Sosenen se panih en pee. Ivëhkëk, a ma tah varih to hikta onöt ne a variu, pare hikta se panih ne.

²⁸ Ea se te' vivihan no ko vavatet no e Sosenen, suk ataeah, ea to te' no paan o matop vih pe'. Ivëh, ko matop vih vëh hikta se variu non, pare' te' tamoan e non. Ea se hinhin no e Sosenen, ko he' vaeö no eah, ko vasunön eah, para ta no eah. ²⁹ Ea se vaman no a ma soe man pe Sosenen, suk e'e' to vakmis non o te' to vatösoe ne. A vakmis pe' to te' va non manih po sura' to onöt non a ës vahik a ma tah kurus.

13

E Sosenen E Tamaara

¹ Eöm se iu nem a ma meh upöm te' vamanih pa ma kea peöm. ² A ma pae sipuura to vaoe voh ne a ma te' va pa ma meh muhin pa ma iuun pee, ko hikta nat va i ne raoe manih pan, e'e o ankerö'. Ivëh, köm se vaoe nem a ma te' va pa ma meh muhin manih pa ma koman iuun peöm.

³ Eöm se nat nem o te' varih to te' ne pa iuun nohnoh, vamanih peöm to te' va'peh me e nem pee. Eöm se nat nem o te' varih no o vakihat pee to nok vahat voh raoe, vamanih peöm to kamis va'peh me e nem pee.

⁴ O vaen peöm se te' totoopin non, ke voe me köövo se matop vavih ne o vaen pee pon. E Sosenen se kiiki a ma taate' hat po te' varih to te' ne pa taate' rëhrëh. ⁵ Eöm se koe a iu vörep a moni', paröm te' vaeö me nem a ma tah nöm to öt nem. Suk e Sosenen to soe pan,

“Eö' hikta se këh rakah no' oah, ko anoe a oah.” *Lo 31:6*

⁶ Ea to onöt e no pa vaman a soe to te' non koman o Puk Vapenpen to soe non pan,

“E Sunön to va'aus a non neo',
ivëh, kö' hikta se naöp no' ta tah no a te'
se nok manih peö'.” *Sng 118:6*

⁷ Eöm se nat nem a ö no a ma te' to vovoh voh ka no neöm, to vavaasis voh ne a soe pe Sosenen, paröm koman nem a ö nee to te' vavih vavoh nee. Ko suk a ö nee to vaman vavoh ne. ⁸ E Ieesu' Kristo to vatoe e non nopoen, kuru, me e' se te' tamoan e non.

⁹ Eöm se nat nem pönton a ma meh vavaasis to te' ke ne. E' to vih rakah pa ma komaara se kon tane' varoe o kikis manih po ururuan pe Sosenen. A ma komaara hikta se vatet non a taate' va pa eën a taëen supon, suk a taate' pamëh toma' rëh ke këh a ra o vaman, ka hikta onöt no a kon va'aus nën. ¹⁰ A napan varih o te' ësës he' po Jiu' to vavatet avoe' e ne po vatompooan vamoan, marën a vasunön e Sosenen, to hikta onöt ne a kon o va'aus ne Ieesu' to he' a ra pa mët pe'.*

¹¹ A te' Susun po Te' Èsës He' to te'te' ho voh non o era' va pa vöna' manuh pa ö vasio' to vëknöm ro non a ma hat pa napan to se hik. Ivëhkëk, a sionin o vöna' nee to ësës voh ne manuh sinten a vöön. ¹² Ke' te' akuk va kov e non pa ö ne Ieesu' to mët voh en ma' sinten a vöön, pa vahik a ma hat pa napan po era' pe'.† ¹³ Ivëh, ka se nö ee po vakum pe Ieesu', ko te' va'peh me no raoe, ko poet va'peh me eah pa ö ne' to mët vavoh.‡ ¹⁴ Ee se koe a vatet o vatompooan vamoan ko vaman varoe no e Ieesu', suk ataeah, manih po oeh e' hikta te' non pan, e' a ö te'te' tamoan pea. Ivëh, ka se ep amot a vöön te'te' tamoan vöh a vöön va kin.

¹⁵ Ivëh, ka se he' vaeö koe no na e Sosenen manih pe Ieesu' pa ma vaëhëh, na to vaëhëh no na manuh pe Sosenen.

¹⁶ Ea se koe a anoe a nok a taate' vih, me

* **13:10:** [... to hikta onöt ne a kon o va'aus ne Ieesu' to he' a ra pa mët pe'.] A napan to iu vatet varoe ne o vatompooan vamoan pa tavus o te' totoopin pa matan e Sosenen, ee me to hikta onöt ne a kon o va'aus manih pe Kristo. Suk ee to koe ee po he' vëh, pa ö ne Kristo to mët pa kon hah këh raoe a hat pee. † **13:12:** [... pa vahik a ma hat pa napan po era' pe'.] O era' po vöna', e' o vëknöm varoe va pa ö no a ma taate' hat se hik. Ivëhkëk, o era' vëh pe Kristo to te' oah voh e non po vëknöm, o era' pe' to vahik rakah voh en pa ma hat pa napan. ‡ **13:13:** Po poen ne Ieesu' to mët sinten a vöön Jerusalëm, a ma napan to vöknah a ëhneaneah, suk ee to koman ne pan, a te' no a nap vëvënsun to ip vamët sinten a vöön, to nok a taate' hat. Ivëh, ka se poet va'peh me e Ieesu', suk ea to kon va'aus pa mët pe'.

a taate' ururuan, me a taate' vava'aus a ma meh te' pea, suk a ma taate' va'aus, me a ma taate' vih poë varih to he' vaeö ne e Sosenën.

¹⁷ Eöm se vatet nem a ma te' to susun ka no neöm, paröm tēnan nem raoe. Suk ee to matop a no neöm, ko to'to' peöm te' totoopin non. Amot ee se he' e Sosenën o vahutēt va pa ma va'aus nee to nok, kōm se keh tēnan nem raoe, ee se te' me ne o vaeö, pare nok vavih a kiu pee. Ee tome' nonok me ne o tamak ko hikta se va'aus a no neöm.

¹⁸ Eöm se hinhin vatēh ka no möm o te' susun peöm, suk a ma kupu pemöm to hara' vavih e ne ko te' maaka e ne, kemöm iu nok tamoan e nem pa taate' totoopin. ¹⁹ Eö' to hinhin vakis a no' neöm kurus se hinhin nem e Sosenën, ke' se vanö vēhō' hah ma' neo' manem peöm.

O Hin Va Pa Vih

²⁰ E Sosenën to vato' hah e Ieesu', ka manih po era' pe', e' to nok o vatompooan voon te'te' tamoan topniira, me e Sosenën. Ivēh, ke' te' non a te' Sunön to matop a rora vamanih pa te' matatop sipsip. ²¹ Ivēh, kō' hinhin suk a no' neöm pan, e Sosenën a kamō' se he' a neöm a ma tah vihvih nōm to iu nem, marēn ö nōm se vatet o iu pe'. Ka manih pe Sosenën, ea se he' vaeö koe no eah manih pe Ieesu' Kristo. Ke Kristo, na se kē no a ēhnaneah pa ma tamoan. Oman!

²² Ivēh, kēn kea, eö' to hi vakis a neöm pa tēnan, ko te' me nem o kokoman tö, suk a soe vēh nō' to kiun nōs se vaeh o vaman peöm, e' hikta te' rē non. ²³ Eö' to iu no' neöm se nat nem pan, e kea pea Timoti' to tavus kēh en pa iuun nohnoh. E Timoti' se keh nō vēvēhō' en ma', kemöm po' nō em nōs pa ep a neöm.

²⁴ Eöm se he' a soe vavihvih pemöm manih po te' to susun ka ne neöm, me manih pa ma napan pe Sosenën. A ma kēn kea varih pa muhin va Itali' to vanö nōs a soe vavihvih pee manih peöm.

²⁵ Eö' to hinhin suk a no' neöm pan, o ururuan pe Sosenën se te' va'peh me a non neöm kurus.

JĚMIS

E tōkiun po kiun vĕh nee to poka' ne poĕ e Jĕmis. A ma nap natnat peo to koman ne pan, e Jĕmis voh vĕh e' e kea sone' pe Ieesu'. E' to kiun ke voh na o kum te' pe Sosenĕn varih to vaman ne e Ieesu' Kristo. O kum te' poĕ varih to tataum voh ne a ma punis manih pa ma vakihat pe Kristo. Ivĕh, kee te' vakĕkĕh voh ne manih pa ma muhin vakĕkĕh. Ee to te' voh ne pa ma vōon peo vamanih po te' to vavih vah ne. Manih pe Jĕmis, e' voh a te' apuh to susun voh non manih pa napan va po vaman varih to te' voh ne Jerusalĕm, (Aposol 15:13; 21:18).

Manih po kiun vĕh ne' to vaato suk non a ma taate' vih, ne ea a napan va po vaman se suksuk no. Me e' to vapĕnton hah a ra se pan, ea se vateera' o vaman pea manih pa ma taate' pea. E' to vih non, pa ō no o vaman pea se te' non to vĕknōm, pare' nat non te' non o vaato kora', me a hikta taate' to vataare non. O vaman pamĕh se nōnō va'peh me non a ma kiu vih.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan,

A potan avih, 1:1

Ea se te' vaeō no pa ma punis, ko vaman vakis no, 1:2-8

A soe va pa nap ōt ō, me a nap arus, 1:9-11

A taate' va pa vōknah a punō', 1:12-18

Ea se nat no vapĕpĕnton akuk no a soe, ivĕhkĕk, ea se pĕnton para vatet, 1:19-27

Ea se nat no kiiki no o te' manih po epep vamaĕn, 2:2-13

A taate' kiu se nō va'peh me non o vaman, 2:14-26

Ea se matop vavih no a ma ō toto va pea, 3:1-18

Ea se onoah ee pa ma iu hat va po oeh, me a ma iu hat pe susun po ora' hat. 4:1-17; 5:1-6

Ea se keh te' vaes no para vaman no, ea se sun vakis e no, 5:7-20

A Ō No A Napan Pe Kristo Se Te' Vavih Va Ne

¹ Eō' e Jĕmis, a te' kikiu pe Sosenĕn me e Apuh pea e Ieesu' Kristo.

Eō' to kiun ka nōs neōm a havun me pōok vute' va pa napan va Israĕl to vaman nem e Kristo, to te' vakĕkĕh kĕh nem a muhin koman peōm.

A potan avih rakah manem peōm.

A Ma Punō' To Vakikis A Rora

² Kĕn kea me a ma vamenteo', po poen ne eōm se taum a ma vu punō', eōm se te' vaeō rakah nem. ³ Suk eōm to nat e nem, a ma punō' poĕ varih to pupunō' ne a ma vaman peōm, marĕn a vakikis a neōm pa sun vakis po vaman, kōm te' nem pa taate' anoeh. ⁴ Ivĕh, ke eōm se koe a taate' anoeh, ke' kiu ko vataare a taate' vivihan pa ma tah ne eōm to nonok nem. Ivĕh, ke eōm se tavus em o te' natsean to te' me nem a taate' totoopin.

A Te' To Kōkōot Non Po Kokoman Vih, E' Se Hin E Sosenĕn Ke' He' Poan

⁵ Ivĕhkĕk, ta paeh peōm se keh kōkōot non po nat vih, eōm se hin e Sosenĕn ke' he' a neōm. E Sosenĕn to he'he' non a ma tah peo manih pa napan, pare' te' vaeō e non pa he' a napan kurus. Ivĕh, ke' se he' en peōm po nat vih. ⁶ Ivĕhkĕk, a tĕĕm ne eōm to hinhin nem e Sosenĕn a tah, eōm se vaman rakah nem, ko kokoman peōm nat non te' vaponki' non. A te' ponki' kokoman to te' va non manih pa supa vōh tahi', no a tuvuh to te'te' vah non. ⁷⁻⁸ A te' ponki' kokoman pamĕh to koman non a poa tah vakĕkĕh pa pah tĕĕm, pare' hikta onōt non a koman ta pah tah ne' se nok. E' se nat non koman non pan, e' se kon tane' ta pah tah manih pe Apuh.

E Jĕmis To He' A Soe, Suk A Nap Arus Me A Nap Ōt Ō

⁹ A napan va po vaman varih o arus, ee se te' vaeō ne. Suk e Sosenĕn to kĕ a ĕhnĕĕre.

¹⁰ Ivĕhkĕk, o te' varih o ōt ō vōrep, ee se te' vaeō ne, pa ō ne Sosenĕn to vōknah a ma ĕhnĕĕre. Suk ataeah, a ma te' poĕ varih to ununun a ma tah peo se mĕt vamanih pa ma tōpka' naon va muhin. ¹¹ A potan se pa vaororan ma', pare' pa varak en pa ma naon. Ka ma tōpka' vu'vu' ee, ka ō vĕh to vamatan vavih non o tōpka' se hik en. E' to vatoe e non pa ō no a nap ōt ō vōrep se mĕt a va, ee he te' avoe' e ne pa matop a ma kiu moni' pee.

A Taate' Punö' To Hikta Tane' No Ma' Pe Sosenën

¹² O poen no a punö' to nö ma' po te', kee sun vakis ne, ee se te' vaeö e ne. Ee se keh vaoah voh a punö' pamëh, e Sosenën se voen raoe po to'to' tamoan. E Sosenën to soe vaman voh a tah vëh po te' varih to iu rakah ne poë. ¹³ A punö' se keh tavus manih po te', ee se nat ne soe pan, "E Sosenën to pupunö' a no möm." Ahik. A taate' hat to hikta antoen non a punö' e Sosenën, me e Sosenën koman to hikta antoen non a punö' ta pah te' pa taate' hat. ¹⁴ Ivëhkëk, a punö' to tatavus non sih pa napan pa ö no o iu hat koman va pa ma komëere to me ke raoe. Kee oon ee po iu hat koman pee. ¹⁵ Ko iu hat pamëh me en pee pa nok a hat, ka hat pu va'puh en, ko vatvus en ma' pa mët.

¹⁶ Ma kea me kën vamen, eöm toma' piuk hah këm po iu hat pamëh. ¹⁷ A ma taate' vih me a ma he' vihvih kurus to tatane' ne ma' manuh pe Sosenën. A ma he' vih varih to he' ne o maaka to tatane' ne ma' pa Te' vëh to nok voh a ma tah kurus, a potan, me a sivö me o vesun. A ma paeh pee to vapapanih vah e ne sih, pa ö nee to nönö vah ne manih pa akis. Ivëhkëk, e Sosenën to vatoe tamoan e non, ko he'he' tamoan e non pea pa ma he' vih pe'. ¹⁸ O iu koman pe Sosenën, ke' he' koe ka ra o to'to' voon manih pa soe man. Ivëh, ka se te' me no a tasun apuh oah manih pa ma moeh tah kurus ne' to nok voh.

A Taate' Pënton A Soe Ko Vatet

¹⁹ Eöm se nat nem a tah va'ih, a ma kea me kën vamen, eöm se pënton soe tamoan rakah nem, ko vavaapun nem pa vaato. Paröm nat nem heheve vëvëhö' nem, ²⁰ suk a taate' heve to hikta onöt non a va'aus a neöm, këm te' nem po to'to' totoopin vëh ne Sosenën to iu non. ²¹ Ivëh, ko to'to' peöm se te' tavus këh non a ma taate' rëhrëh, me a ma vu taate' hat. Këm se te' nem pa taate' tö, ko öt nem o vavaasis pe Sosenën vëh, ne' to nep pa ma kupu peöm. Ko vavaasis pamëh to onöt non pa kon hah a neöm.

²² Eöm se vavatet nem a tah no vavaasis pe Sosenën to sosoe non, eöm se keh tënan akuk nem, ko hikta vavatet nem o vavaasis pamëh, eöm to pikpiuk koman hah a nem.

²³ A napan varih to pënton ee po vavaasis pe Sosenën, pare hikta vavatet ne o vavaasis pamëh. Ee to te' va ne manih pa napan varih to ep a ma matëere manih po siroak. ²⁴ Ee to ep ne a ma matëere, pare nö ke ko vanun vëvëhö' hah ee pa ö nee to matan va ne. ²⁵ Ivëhkëk, a nap vaeö oah ivarih, a napan varih to sisi vavih ne o vavaasis totoopin pe Sosenën to nonok non a napan, kee te' taihan e ne. Kee te' ne pa sisi vatëh o vavaasis pamëh. Ko hikta nat ne pa vanun a tah nee to tënan, ivëhpëhkëk, ee to vavatet e ne pa ö no vavaasis pe Sosenën to soe va non. Ko te' varih to vavatet ne o vavaasis pamëh, ee se te' vaeö rakah e ne.

A Taate' Man Va Pa Kë E Sosenën

²⁶ A napan va po vaman varih to koman ne pan, ee a nap "rorotu", ivëhkëk, ee to hikta matop vavih ne a meëre, ee to pikpiuk koman hah a ne. Ivëh, ka taate' "rotu" pee, e' a tah akuk rakah. ²⁷ O "rotu" vëh ne Sosenën e Tamaara to ep non poan to maaka, pare' hikta te' non ta tah hat, iva'ih, a taate' matop o koa' nök, me o köövo amop varih to iu ne o va'aus, me a taate' te' taihan këh a ma taate' hat va po oeh vëh.

2

Ea Se Iu No A Napan Kurus

¹ Ma kea me kën vamen, eöm o te' va po vaman manih' pe Apuh pea e Ieesu' Kristo to te' me non o ëhnan apuh. Ivëh, këm se nat nem ep va nem manih pan, a ma meh te' to apuh oah e ne po upöm te'. ² Ta pah te' se keh nö ma' ko vakum va'peh me a neöm to ohop non a ma ohop matan vavih, pare' vaho' non a rin gol. Ka tëem avoe' pamëh no a te' arus se keh ho ma', to ohop non a ma ohop vamoan, pare pö. ³ Ke eën se keh nok vavih a te' vëh to ohop non a ma ohop matan vavih, parën soe keah pan, "Eën se iho' manih pa ö ihiho' vih vëh." Parën soe ke a te' arus, "Sun nom ah manem." Ke', eën se soe pan, "Iho' ah manih po oeh pa havin moneo'." ⁴ Eën nonok nom ataeah? Eën to nonok va nom o te' manih, pee to apuh oah e ne po meoh upöm. Eën to te' me nom o kokoman hat, parën koman nom pan, a meh te' to vih oah e non po upöm.

⁵ Pĕnton nem ma kea me vamen vih peö'. E Sosoenĕn to vate' voh a nap arus manih pa ma muhin kurus, pan ee se öt oah ne o vaman. Me ee se ho manih pa Matop Vih pe Sosoenĕn vĕh, ne' to soe vaman ke voh o te' varih to iu rakah ne poĕ. ⁶ Ivĕhkĕk, eöm to hikta vataare nem a taate' ta manih pa nap arus. A nap öt ö vörep to pupunö' tamoaan ne sih, pan ee to susun ne po to'to' peöm. Ee ivarih, to rĕh a neöm po vahutĕt. ⁷ A nap öt ö vörep ivarih, to sosoe vavahat ne a ĕhnan vih pe Ieesu' vĕh, to vaneah ka no neöm.

⁸ O Vavaasis pe Sosoenĕn, e Sunön pea to te' non po Puk pe', to soe non pan,

“Eĕn se iu rakah nom a meh te' vamanih pa ö nĕn to iu koman hah va ka nom.”
Lev 19:18

Eĕn se keh vavatet nom o vavaasis vĕh, eĕn to vavatet e nom pa taate' totoopin.

⁹ Ivĕhkĕk, eöm se keh nonok vavih oah varoe nem a ma meh te', paröm he' tonun nem a ma meh, eöm to nonok nem a taate' hat. Eöm to teen e nem pa hat, suk eöm to kökök e nem po Vavaasis pe Sosoenĕn. ¹⁰ A te' se keh vavatet kurus rakah e non po Vavaasis pe Sosoenĕn, ivĕhkĕk, e' to kök a pah ö ro va po Vavaasis, e' to nok en pa hat, e' to kök kurus rakah en pa ma Vavaasis pe Sosoenĕn. ¹¹ A paeh a Sosoenĕn avoe' to soe pan,

“Eöm se nat nem nonok nem a taate' te'te'vaasi,” *Eks 20:14; Lo 5:18*
pare' soe pet en pan,

“eöm se nat nem ip vamĕt a meh te'.” *Eks 20:13; Lo 5:17*

Ivĕh, ke eöm se keh hikta nok a taate' te'te'vaasi', ivĕhkĕk, eöm to ip vamĕt a meh te', eöm to teen em pa hat, suk eöm to kök kurus em pa ma Vavaasis pe Sosoenĕn.

¹² Manih pa ma tah kurus nöm to sosoe nem, me a ma tah ne eöm to nonok nem, a, eöm se kokoman hah nem, e Sosoenĕn se kiiki en peöm po vavaasis totoopin pe' vĕh, to nonok a rora ka te' taihan kĕh no o kikis va pa taate' hat. ¹³ Ivĕh, köm se vataare nem a taate' ururuan manih po upöm te', toma' e Sosoenĕn hikta vataare a taate' ururuan manih peöm po poen ne' se kiiki a neöm. Ivĕhkĕk, a te' vĕh to vataare non a taate' ururuan, e' to antoen e non pa sun po vahutĕt, ko hikta se naöp non po poen ne Sosoenĕn se kiiki a ma napan.

O Vaman Va'peh Me A Kiu Vih

¹⁴ Kĕn kea me vamen, o te' se keh soe pan, ee to te' me ne o vaman, ivĕhkĕk, ee to hikta nonok ne a taate' vih, o vaman pee, e' a tah akuk rakah. O vu vaman kĕs pamĕh to antoen e non pa kon hah rae? ¹⁵ A kea ke' a vamen pa ĕhnan e Kristo toma' kököö't non ta tah o ohop, ke', ta taĕĕn. ¹⁶ Ke eĕn se keh soe ke a te' pamĕh pan, “E Sosoenĕn to te' va'peh me a nom oah! Eö' to iu no' pan, eĕn se te' vatö, parĕn nö, ko hop o ohop va pa tuvuh ko vĕhva' a sioniumah, parĕn nö ko eĕn vörep, parĕn mahun.” Ivĕhkĕk, eĕn to hikta he' eah a tah no a te' pamĕh to iu non, a, o vaato pĕn e' a tah akuk rakah. ¹⁷ Ke' vatoe e non po vaman pĕn varoe, o vaman vĕh to hikta vavatvus non a taate' vih, e' o vaman to mĕt.

¹⁸ A pah te' to antoen kĕs e non pa soe pan, “Eĕn to te' me nom po vaman, keö' to te' me no' pa ma taate' vih varoe.” Ivĕh, kö' iu no' pan, eĕn se vataare a neo' o vaman pĕn pa ö nĕn to hikta nonok nom ta pah tah, keö' se vataare a oah o vaman peö' manih pa ma taate' vih nö' to nonok no'. ¹⁹ Eöm to vaman e nem pan, e' to te' non a paeh a Sosoenĕn ro! E' to vih rakah. Ivĕhkĕk, o ora' hat to vaman pet va ne nĕn, pare rikrik rakah e ne po naöp.

²⁰ Eĕn a te' papön, eĕn se keh vaman varoe nom, ko vaman pĕn to hikta nonok non a taate' vih, e' o vaman pĕn e' a tah akuk rakah. ²¹ Suk, e sipuura, e Abraham to tavus voh a te' totoopin pa matan e Sosoenĕn, manih pa taate' vih ne' to nok voh pa ö ne' to vatok voh e sunai'eah Aĕsak to ĕs vamanih po he' pa tonun a pok. ²² Ivĕh, ke eöm ep em po vaman pe Abraham, me a ma taate' vih ne' to nonok voh non, to kiu va'peh voh ne sih. O vaman to puh voh manih pa ma taate' vih ne' to nonok voh non. ²³ A tah pamĕh to vataare non a pusun in a soe to te' non po Puk pe Sosoenĕn to soe non pan,

“E Abraham to vaman voh non e Sosoenĕn, ke Sosoenĕn öt voh o vaman pe Abraham,

ivĕh, ka manih po vaman pe', e Sosoenĕn to poka' voh poan a te' totoopin.” *Jen 15:6*

Ke Abraham, ne Soseněn to poka' poan e' e vakamō' pe'. ²⁴ Ivěh, ke eōm ep em, o te' to tatavus totoopin ne pa matan e Soseněn manih pa ma taate' vih nee to nonok ne, e' to hikta te' non pan, o vaman varoe.

²⁵ O meoh vapipino' vih ivěh, pe kōōvo rěhrěh e Rehap. E' to tavus voh e kōōvo totoopin pa matan e Soseněn manih pa tah ne' to nok.* Po poen ne' to kamō', ko vaho voh a nap epep kaveo manih pa iuun pe', pare' va'aus raoe, kee rusin ke pa meh hanan.

²⁶ Ke' vatoe e non manih pa sionin a te' to hikta te' me non ta tuvuh, e' to mět. Ivěh, ko vaman kora' to hikta vataare non a taate' vih me a kiu vih, e' me to mět.

3

Ea Se Matop Vavih No Pa Ma Ő Toto Va Pea

¹ Kěn kea me vamen, e' hikta te' non pan, a peo peōm se tavus o tōvavaasis. Suk ea to nat e no pemōm varih a napan to vavaasis nem a napan, no e Soseněn se kiiki oah rakah a mōm. ² Ea kurus to nonok vapiun e no pa ma pah těěm. A napan se keh hikta sosoe ne ta ma tah hat, ee se te' e ne o te' totoopin, ko antoen me e ne pa matop vavih o iu va po sionin. ³ A těěm ne ea to vaho' a ta aěn manih pa rivon a hōs, marěn a ō ne' se pěnton a ra. Ea to antoen e no pa matop a rivoneah, ko vatotoopin nō e no pa sionineah. ⁴ E' to vatoe e non po parō' věh o apuh, no a tuvuh apuh to totoon vah non poan. Ivěhkěk, a tah věh to vatotoopin nō non o parō' apuh paměh, to para' sone'. Ko vavanō koe non poan pa ō ne tōvavanō to iu non. ⁵ E' to vatoe me e non pa mean a te'. E' a ō sone' va po sionin, ivěhkěk, e' to kěěkě koman hah a non ko vaeō non, suk a ma tah apa'puh ne' to nok.

O si' těkrea sone' to antoen e non pa taneo a sura' apuh manih koman a muhin. ⁶ Ka mean a te' to te' va e non manih pa sura'. E' to puh non pa ma vu taate' hat. E' to vavapean non o sionin avoes pa ma vu hat. E' to nonok non a ma vu taate' hat manih po to'to' pea vamanih pa sura' ororan, ka

sura' paměh to tane' no ma' po sura' ěsěs tamoaan. ⁷ A napan to antoen e ne pa varau' a ma vu vōna' poa, vamanih po nōvan, me ra ma vu kuru', me ro iian. Ka ma tah poě varih te' e ne paan a matop pee. ⁸ Ivěhkěk, ahikta pah te' to antoen non a matop a mean a te'. E' to poa, ko para' hat, pare' te' va non manih pa ěto' hat ĩpip te'. ⁹ A meara, e' marěn a kě a ěhnan e Apuh e Tamaara. Ivěhkěk, ea to te' e no sih pa vapōpōōtan a napan varih ne Soseněn to nok raoe, kee vatoe amot me ne pe' koman. ¹⁰ A ma taate' kě a ěhnan e Sunōn, me a taate' vapōpōōtan o te' to tatane' ne ma' pa paeh a rivon! Kěn kea me a kěn vamen a vu taate' věh to hikta te' non pan, e' a taate' vih. ¹¹ A ruen vih kěs me a ruen hat to pět koko e ne sih pa paeh a rěn? ¹² Kěn kea me vamen, o naon věh o fik antoen kěs e non pa voa' o voa' ōliv, ke', o ka voaěn antoen kěs e non pa voa' o voa' fik? Ahik! Me a kove' ruen to puh non pa sō, to hikta antoen non a vatvus a ruen kakaak.

A Te' To Te' Me Non O Nat Vih, E' Se Nok A Taate' Vih

¹³ E' to te' pō' non ta ma te' topnineōm to te' me ne o kokoman natsean me o kokoman maaka? E' se keh te' non tah ma te' to te' va ne něn, a, ee se vataare in a taate' te' vatotoopin, pa ō nee to te' va ne. Me ee se nonok ne a ma tah vih pa taate' tō věh to tane' ma' po nat vih. ¹⁴ Ivěhkěk, eōm se keh te' nem o te' amamun, ko te' me nem a taate' puhio' kikis manih pa ma kupu peōm. Parōm nat nem te' me nem a taate' kě koman hah ěm, suk o nat natsean peōm, suk ataeah, a taate' paměh se tavus va en manih po piuk. E' se koaan en pa soe man. ¹⁵ O vu nat "natsean" paměh to hikta tane' ma' pe Soseněn, me a Tuvuh Vasio'. Ahik. E' to tane' ma' po oeh věh, me manih pe susun po ora' hat. ¹⁶ Manih pa ō poanheh no a taate' puhio', me a taate' amamun to te' ne, a, a taate' nun to te' non něn, me a ma vu taate' hat. ¹⁷ Ivěhkěk, a napan to kon a ma vu nat natsean to tane' no ma' pe Soseněn, vamomoaan ee to nonok ne sih a ma taate' vivihan, me a taate' moomo, me o kokoman tō, me ee to he' vaeō ne a napan. A ma te' to te' me ne o kokoman natsean

* **2:25:** [E' to tavus voh e kōōvo totoopin pa matan e Soseněn manih pa tah ne' to nok.] E Rehap to te' me voh non o vaman va'peh me a tah ne' to nok. Ep na po Puk Josua', 2:1-24.

to vamatop tamoan e ne pa va'aus o te' varih, to tataum ne a ma punis, me ee to nonok vavih ne o upöm te'. Ee to nonok ne a taate' vih to vatoe kurus non manih pa napan. Pare hikta nat ne pa piuk. ¹⁸ Ea se keh punö' rakah no pa te' vakamö' me no o upöm te', ea to nep a taate' moomo manih po to'to' pea, ke' te' va non manih po voa' tah na to nep.

4

Eöm Se He' Kēm Pe Sosoenēn

¹ Eöm nat kēs e nem pa ö no a ma punis me a ma vaato vasuka' to tatane' ne ma'? Ee to tatane' ne ma' po iu amamun varih to vavapus me ne a ma komēneöm. ² Eöm to iu e nem pa ma tah, ivēhkēk, eöm to hikta öt nem. Ivēh, ke eöm vamatop e nem pa ip vamēt a meh te', me eöm to te' nem pa taate' puhio' o upöm te'. Ivēhkēk, eöm to hikta onöt nem a kon a ma tah nöm to iu nem. Ivēh, kōm te' nem pa taate' vaato vasuka' me a vapus. Eöm to hikta kon a ma tah nöm to iu nem. Suk eöm to hikta hinhin nem e Sosoenēn. ³ Ka tēm nöm to hinhin nem, eöm to hikta kokon nem a ma tah poē varih. Suk eöm to iu he' vaeö koman hah a nem, paröm viivi pinpiun e nem pee. E' a pusun in a ö no a ma hin peöm to hikta tatapiun suk ne.

⁴ Ivēh, ke eöm kēh voh em pe Sosoenēn. Eöm se nat e nem pan, a te' to iu non a ma tah va po oeh vēh, e' to vatoe me e non pa te' to vakihat me non e Sosoenēn. Eteh to iu vakamö' me non a ma taate' va po oeh vēh, e' se tavus en e tövakihat pe Sosoenēn. ⁵ Eöm to koman vaponki' e nem pa soe vēh, to te' non po Puk pe Sosoenēn to soe va non manih pan,

“A Tuvuh Vasio' vēh ne Sosoenēn to vaho' voh manih pea,
to iu rakah a rora se te' varoe no manih pe'.” *Eks 20:5*

⁶ Ivēhkēk, e Sosoenēn to he'he' oah a rora o ururuan pe', vamanih pa ö no o Puk pe Sosoenēn to soe va non,

“E Sosoenēn to he'he' tonun non sih a nap möhmöh,
ivēhkēk, e' to he'he' non o ururuan pe' manih po te' tö. *Prov 3:34*

⁷ Ivēh, kōm se he' avoes kēm manih pe Sosoenēn. Paröm he' tonun e susun po ora'

hat, ke' se rusin kēh a neöm. ⁸ Eöm se nö vatēt ma' manih pe Sosoenēn, ke Sosoenēn se nö vatēt ma' manih peöm. Eöm a nap nonok hat, eöm se veo tavus a ma taate' hat kēh o to'to' peöm. Eöm to pupunö' nem pa vatet e Sosoenēn va'peh me a taate' hat va po oeh vēh. A taate' pamēh to hikta te' vih non. Ivēh, ke eöm se vavoon a ma kokoman peöm. ⁹ Eöm se te' vatamak nem, suk a ma taate' peöm, paröm okook vōrep nem! Eöm a napan to onon nem, eöm se panih paröm okook nem. Ke eöm a napan to vavaeö nem, eöm se tatamak nem. ¹⁰ Eöm se vōknah hah em pa matan e Apuh, ke' se kē a neöm.

Eöm To Hikta Te' Nem Pan Eöm A Nap Kiiki Te'

¹¹ Kēn kea me vameneo', eöm se nat nem vövöhio' nem ta ma vöhio' hat piuk suk o upöm te'. Eöm se keh te' nem pa vöhio' vatonun suk o upöm te' va po vaman peöm, ke', pa kiiki raoe, me eöm to kiiki ko sosoe vōknah e nem po Vavaasis Pe Sosoenēn, nee to vavetet ne. Ka tēm nöm to kiiki nem o Vavaasis pamēh, eöm to tavus va em manih pa nap kiiki. Ivēh, ke eöm hikta te' hah va nem manih po te' to vavetet ne o Vavaasis pe Sosoenēn. ¹² E Sosoenēn varoe kuru to nok voh o Vavaasis pe', pare' tavus en a Tōkiiki. E' varoe kuru to antoen e non pa kon hah a ra, me a mirö' a ra. Ivēh, ke' hikta vih non peöm se kiiki nem o upöm te'.

Eöm Se Koe, Ke Sosoenēn Vovoh Ke Non A ma To'to' Peöm

¹³ A ma paeh peöm to sosoe nem sih pan, “Kuru, ke', sinup nemöm se nö em pa ta pah vōön apuh. Emöm se te' nem ma' nēn po pōh kirismas, marēn a nok a kiu moni', ko kon a ma moni' peo.” ¹⁴ Ivēhkēk, eöm to hikta nat nem pa tah se tavus sinup! O to'to' peöm to te' va non manih pa soa'pi vēh se tavus. Ka ep in eah pa si' tēm kökööt akuk, ke' hik vēvöhö' hah en. ¹⁵ Ivēh, ke' vih non peöm se soe vamanih pan, “E Apuh se keh iu non, ea se te' to'to' no, ko nonok no a tah vēh, ke', a tah va'uh.” ¹⁶ Ivēhkēk kuru, eöm to te' nem o te' möhmöh, ko kēkē koman hah a nem pa soe tavus a ma kiu apa'puh nöm to iu nok nem. O vu taate' va pa kē hah em, e' to para' hat. ¹⁷ Ivēh, ka te' se keh nat e non pa tah totoopin ne' se nok,

ivĕhkĕk, e' to hikta nok, a, a te' pamĕh to nok en pa taate' hat.

5

Eöm A Nap Öt Ö Se Matop Nem

¹ Pĕnton öm, eöm a nap öt ö vörep! Eöm se ook, paröm tamak suntan, suk a ma punis se nö ma' manih peöm. ² A ma moeh tah peo vörep peöm se koa' vahik ee, ko kökörös ěĕn vahik ee pa ma ohop peöm. ³ A ma moeh gol, me silva' peöm se rato' ee. Ko rato' pamĕh se vataare en peöm to nok voh em pa hat. E' se ěĕn va in a ma sionineöm manih po sura'. Eöm to ununun voh em pa ma moeh takoek vihvih peöm, ke' öök non kuru ko vatĕt non po Poen hah pe Sunön. ⁴ Pĕnton vavih öm! O voen ne eöm to hikta he' voh a nap kiu varih to rĕp karas manih po tökiu peöm, ee to okook ke ne pe Sosenĕn pan, e' se piun a ma taate' hat peöm. Ke Sunön A Kikis Vi to pĕnton en pa ook pa nap kiu. ⁵ A ma poen kurus nöm to te' nem manih po oeh, eöm to öt vörep voh nem a ma moeh tah vihvih, paröm vaeö ko iu voh nem a ma tah kurus poĕ varih. Eöm to te' voh nem pa ěĕn vörep, ka ma komĕneöm ponot vamanih pa vöna', nee to vamatop e ne pa ip vamĕt. ⁶ Eöm to vaho' voh em pa nap totoopin po vahutĕt, ko vateen em pee pa hat, paröm ip vamĕt raoe to hikta te' me ne ta hat. Kee hikta onöt ne a vapus me a neöm.

Ea Se Te' Me No A Taate' Anoeh

⁷ Kĕn kea me kĕn vamen, eöm se te' me nem a taate' anoeh, ke' öök po Poen ne Sunön se hah ma'. Eöm to nat e nem, a te' to te' non a rak to anoeh non sih a ma taĕĕn vih, pe' se pu tane' po oeh. E' to te' vaes rakah non sih ko anoeh non a uhön me a potan se vapu a taĕĕn, ke' voa' a ma voa' vih. ⁸ Ke eöm me se te' vaes nem, ko anoeh nem. Ko te' a ma punis to tavus manih peöm. Suk o Poen hah pe Sunön to öök vatĕt en.

⁹ Kĕn kea me a kĕn vamen, eöm se koe a varek suk a ma meh upöm peöm, me a vöhio' tonun raoe. E Sosenĕn tome' tavus vamanih pa Te' kiiki vahutĕt, pare' kiiki a neöm, ko vateen a neöm pa hat. Ka Te' kiiki vahutĕt pamĕh to vamatop e non pa nö ma'! ¹⁰ Kĕn kea me vamen, eöm se vavatet

nem o vavaasis po te' vanĕnĕn soe varih, to vavaasis suk voh ne e Apuh. Ee to kon kamis voh pa ma tah, ivĕhkĕk, ee to te' vaes voh e ne, pare anoeh ne. ¹¹ Ea to sosoe no pan, ee to te' vaeö e ne, suk ee to hikta koe rom voh. Eöm to pĕnton voh em pe Job to te' me voh non a taate' anoeh. Paröm nat e nem, po vasuksuk ne Apuh to nok voh a taate' vih manih pe'. Ea to nat e no, e Sunön to puh rakah non po ururuan, me a taate' kamö'.

Matop Nem Pa Ma Tah Nöm To Sosoe Nem

¹² Kĕn kea me a kĕn vamen, a tah apuh oah ivĕh, eöm se nat nem nonok nem a soe kikis, vamanih pa ö neöm to iu soe nem oman. Koe a poka' o ěhnan va pa vöön va kin, ke', o ěhnan vĕh o oeh, ke', a meh tah pa vakikis a soe nöm to soe. Ka tĕĕm nöm to iu soe nem "oman", eöm se soe varoe kuru, "oman", pö ne' se keh te' non "oman". Ke', "ahik", pö ne' se keh te' non "ahik". Ivĕh, ke eöm hikta se teen nem ta hat, po poen ne Sosenĕn se kiiki a neöm.

O Kikis Va Pa Taate' Hin

¹³ Eteh to te' me non a ma punis, e' se hinhin non. Keteĕh to hara' vaeö non, e' se vaĕhĕh, ko kĕ a ěhnan e Sunön. ¹⁴ Keteĕh to hara' non a moeh, e' se vaeö a nap susunön va po rotu'. Kee se hin suk poĕ, pare ěĕ o vanom manih pa te' pamĕh pa ěhnan e Apuh. ¹⁵ Ko hin vĕh nee to hin me o vaman se vavih a te' vĕh to hara' non a moeh. E Apuh se vato' en pa te' pamĕh. Ke' se keh te' me non ta hat, e Sosenĕn se ihan anoe en pa hat pe'. ¹⁶ Eöm se vatvus vapiun a ma hat peöm, paröm te' me nem a taate' hin vapiun, marĕn e Sosenĕn se vato' a neöm. A te' va po vaman se keh hin, a ma tah apa'puh rakah se tanok. ¹⁷ E Elaĕja' voh a te' to te' va e non manih pea. E' to hinhin suk voh non a uhön se nat non nus, ka uhön hikta nus voh manih po oeh po kukön kirismas me a tönim sivö me a paeh. ¹⁸ Ke Elaĕja' hin hah, ka uhön nus ma', ko vömru o oeh, ke' vapu vavih hah en pa ma moeh tah.

A Taate' Va Pa Va'aus Hah A Te' To Nö Vapiun

¹⁹ Kĕn kea me a kĕn vameneo', ta paeh va peöm se keh nö varo kĕh a soe man, ka meh

kea va'aus a te' pamĕh, ke' hah ma', ²⁰ eöm
se nat vakis nem a tah va'ih. Eteh to me
hah ma' a te' nonok hat kĕh a taate' hat, e' to
kon hah en pa apen a te' nonok hat pamĕh,
ke' kĕh en ma' pa mĕt. Ivĕh, ke Sosenĕn se
ihan anoe en pa ma hat peo rakah.

1 PITA'

E Pita' to kiun voh o kiun va'ih, ke' nō po te' va po vaman varih to te' vakëkëh nō voh ne pa ma muhin vakëkëh. A ma te' va po vaman varih to te' voh ne pa ma muhin vakëkëh vamanih po te' va pa ma meh ö to vavih vah ne, (1 Pita' 1:1). E Pita' to kiun voh o kiun va'ih po poen ne' to te' voh non Room, a vöön va'ih a meh ëhnaneah a Babiron.

A napan va po vaman to tataum voh ne a ma vu punis manih pa kaman va Room, suk a ö nee to vavatet ne e Ieesu' Kristo. E Pita' to iu vakikis voh non raoe pan, manih po vaeö pee, nee se te' vaes ne ko sun vakis ne. E Pita' to soe vanat hah me raoe pa kiu vëh ne Sosenën to nok voh, marën a kon hah raoe. Me e' to vaato suk a ö ne Ieesu' to sun vaes vavoh non pa ma vu punis, me e' to vaato suk a ö ne Ieesu' se nō hah ma' manih po oeh. Ivëh, kee se koman ne a ma tah varih, pare sun vakis ne manih po vaman. Me a ma taate' va po maaka to vih ke ne a napan varih to vaman ne e Ieesu' Kristo.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan,

A potan avih pe Pita', 1:1-2

A soe vanat hah, kee se nat in a kiu ne Sosenën to nok voh marën a kon hah a napan, 1:3-12

A taate' va pa te' vavivihan pea manih po oeh, me e Ieesu' a vös vih to te' me non a to'to', 1:13-25, 2:1-10

E' to vaato suk a ma taate' va po maaka, 2:11-25; 3:1-7

Ea se taum a ma punis, suk a ö na to vavatet no e Ieesu' Kristo, 3:8-22; 4:1-19

A ma vu to to nō non pa napan va po vaman, 5:1-11

A ma soe ataaton pe Pita', 5:12-14

A Soe Vakikis Po Te' Va Po Vaman To Kokon Kamis Ne

¹ Eö' e Pita', e aposol pe Ieesu' Kristo.

To kiun ka nös neöm a napan ne Sosenën to vate' voh a neöm, pan eöm se tavus a napan pe', ko te' va nem manih pa nap aun to te' nem pa ma muhin va Pontus, me Galesia', me Kāpadosia', me pa

muhin va Esia', me Bitinia'. ² E Sosenën e Tamaara to kokoman keon moaan voh en, pa ö ne' se kon hah a neöm, ko vate' a neöm a napan vivihan pe', e' a kiu pa Tuvuh pe'. E Sosenën to iu a no neöm se vavatet nem e Ieesu' Kristo, kōm se tavus vavoon manih po era' pe'.

Eö' to hinhin no' pan, e Sosenën se nok vavih, ko ururuan a neöm, me a taate' moomo pe' se puh rakah non manih peöm.

Ea Se Anoeh No O To'to' Tamaaan

³ Ea se kë no a ëhnan e Sosenën, e' e Taman e Sunön pea e Ieesu' Kristo. Manih po ururuan apuh pe Sosenën, e' to he' hah a ra o to'to' voon pa ö na to te' to'to' no ko anoeh no, suk e Sosenën to vato' tane' hah e Ieesu' Kristo po vapeepe. ⁴ Kuru ea to anoeh no a tapui ne Sosenën to se he' manih pa ma koa' pe'. A ma he' varih, to hikta se koa ne, me hikta se hat ne, ka ö epep vavih va pee hikta se hik ne, ee to te' ne manuh a vöön va kin to anoeh no ma' ra. ⁵ Manih po kikis pe Sosenën, e' to matop e non peöm, suk eöm to vaman, ka matop pe' se vatët en po poen ne' se kon hah a neöm këh a hat pa ö ne' se kiiki a napan.

⁶ Ivëh, ke eöm se te' vaeö rakah nem, ivëhpëhkëk, pa si' tēem kökööt eöm se tamak pa ö nöm se taum a ma vu punis. ⁷ A ma vu punis poë varih se tavus, marën a punö' o vaman peöm, pan e' to te' vivihan e non. O vaman vivihan pamëh to te' vih oah e non pa gol. Ee se kon a gol, pare ës pa kon ke o kusan. Ivëh, ka ma vu punis to vae non o vaman peöm ke' tavus vavoon, pare' vivihan oah e non pa gol pamëh se hat en. Ivëh, kee se kë a ëhnëeneöm, kōm kon o ëhnan apuh, paröm öt a tasun apuh, po poen ne Ieesu' Kristo se hah ma'. ⁸ Eöm to hikta ep voh nem e Kristo, ivëhkëk, eöm to iu avoe' e nem pe', eöm to hikta onöt nem a ep eah kuru, ivëhkëk, eöm to vaman e nem pe'. Ivëh, ke eöm to puh rakah nem po vaeö nee to hikta onöt ne a vamaaka, o vaeö pamëh to puh non po vatëk vih. ⁹ O voen peöm ivëh, eöm to vaman nem e Sosenën, ke' se kon hah a ma apeneöm këh a taate' hat.

¹⁰ O te' vanënën soe to vavaiu vakis voh e ne pa soe, pare pupunö' voh e ne pa nat pa ö ne Sosenën se kon hah va in a napan. Pare vanënën suk voh ne po ururuan vëh se

nö ma' peöm. ¹¹ A Tuvuh pe Kristo to te' me voh e non pee, ko sosoe ke non pee pa ö ne Kristo se kon kamis vah ava, me ee se he' ne poë o ëhnan apuh. Ivëh, ko te' vanënën soe to iu voh e ne pa nat e Kristo rakah ivëh eteh, me o poen poanhëh no a ma tah poë varih se tavus. ¹² E Sosoenën to vataare voh raoe pan, a kiu nee to nonok ne to te' non pa va'aus a neöm, e' to hikta va'aus non raoe, pa ö nee to vavatvus ne a ma soe man varih neöm to tēnan voh em. Ko te' he'he' soe varih to vavatvus voh ka no neöm a Soe Vih, ee to vavatvus ne po kikis pa Tuvuh Vasio', ne Sosoenën voh pa vöön va kin to vanö ma'. A ma tah no ankerö' to iu maaka voh e ne.

A Taate' Va Pa Te' Vavivihan

¹³ Ivëh, köm se vamatop nem a ma kokoman peöm pa nok a kiu, paröm matop nem o iu va po sionin. Eöm se te' varoe rakah nem pa taate' anoeh in o he' va po ururuan, ne eöm se kon po poen ne Ieesu' Kristo se hah ma'. ¹⁴ Kuru eöm a ma koa' tētēnan soe pe Sosoenën, eöm se nat nem te' hah va nem pa ö nöm to te' moaan vavoh nem. Eöm he hikta inan voh nem, ivëh, köm nonok voh nem a ma taate' hat nöm to iu nem. ¹⁵ Ivëhkëk, eöm se te' vivihan nem pa ma moeh tah kurus nöm to nonok nem. Suk ataeah, e Sosoenën vëh to vaoe voh a neöm, pan eöm se vaman eah, e' a vivihan. ¹⁶ Suk e' to kiun non po Puk pe Sosoenën to soe non pan,

“Eöm se te' vivihan rakah nem,
suk ataeah, eö' a vivihan.” *Lev 11:45;*
19:2; 20:7

¹⁷ Eöm to hinhin nem e Sosoenën, ko popoka' nem eah e Tamön, e' to kiiki vatoe rakah non sih a ma taate' pa te'. Ivëh, ka tēem nöm to te' nem manih po oeh vamanih pa nap aun, eöm se ta rakah nem e Sosoenën. ¹⁸ Eöm to nat e nem, moaan voh nöm to te' voh nem pa taate' hat, a taate' pamëh nöm to kon tane' voh pa kën sipuineöm varih, to te' momoaan voh ka no neöm. Ivëhkëk, e Sosoenën to kon hah këh voh en peöm po to'to' hat pamëh. E' to voen hah voh a neöm pa tah to hikta onöt non a hat, vamanih pa gol, ke', a silva'. ¹⁹ Ivëhkëk, e' to voen a neöm po era' vivihan pe Kristo. E Kristo to te' va non manih pa sone' sipsip vivihan to hikta te' me non ta mët manih

pa sionineah. ²⁰ E Sosoenën to vate' voh en pe Kristo, e' he me' avoe' voh e non pa nok o oeh. Pa taneo in o poen no o oeh to vatët e non pa hik, e Sosoenën to vanö voh ma' poan. E' to vateera' eah manih pea a napan, pa va'aus a ra. ²¹ Manih pe Kristo, eöm to vaman nem e Sosoenën vëh, to vasun tane' hah voh e Kristo pa nap mët, pare' he' poan o ëhnan apuh. Ivëh, ko vaman peöm, me a taate' anoeh peöm se te' tamoaan non manih pe Sosoenën.

²² Kuru no a ma kupu peöm to vivihan pa ö nöm to vavatet nem a soe man. Eöm to te' rakah me nem o iu vaman manih pa ma kea, me vamen pa ëhnan e Kristo. Ivëh, ke eöm se te' me nem a taate' iu to tane' rakah no ma' pa ma kupu peöm. ²³ Eöm to koa' vavoon hah em, o to'to' voon pamëh to hikta tane' ma' pa tah mët, ivëhkëk, e' to tane' ma' pa tah hikta se mët non. Eöm to koa' vavoon koe hah voh manih pa soe pe Sosoenën, to te' me non o to'to' tamoaan.

²⁴ O Puk pe Sosoenën to soe va non nën,
“A napan kurus to te' va ne manih pa karas,
ka ma kikis pee to te' va ne manih pa
ma töpka' va muhin.

A karas se rak en, ka ma töpka' vu'vu' ee,

²⁵ ivëhkëk, a soe pe Sunön to se te'
tamoaan e non.” *Ais 40:6-8*

Ka soe pamëh, nemöm to vatvus voh ka neöm.

2

E Ieesu' A Vös Vih To Te' Me Non O To'to'

¹ Ivëh, ke eöm to tavus voh em o te' voon, köm se koe a ma taate' vaiu a hanan va pa mirö' a meh te', ke eöm se koe a ma taate' piuk, me a taate' moko' rivon, me a taate' puhio', me a vahutët a ma vahutët hat. ² Eöm to nat e nem pe koa' sone' to iu rakah non a hun sisi'. Eöm me se iu rakah nem, a kon o vavaasis vivihan tö. Manih po vavaasis pamëh, eöm se pu po to'to' voon ne Sosoenën to he' a neöm, köm se te' vavih me nem e Sosoenën, ³ suk eöm to puta voh em, ko ep em pa ma vih pe Apuh, ne' to nok voh manih peöm.

⁴ Eöm se nö ma' manih pe Apuh Ieesu', e' a “vös” vëh to te' me non o to'to'. A napan va po oeh vëh to kokoe voh ne a vös pamëh, ivëhkëk, e' voh a vös ne Sosoenën to vate', e' voh a vih oah rakah. ⁵ Eöm me to te' va nem

manih po vös to'to', ivëh, ke eöm se tavus vamanih pa iuun pe Sosoenën no a Tuvuh Vasio' to eok. Ko te' va e nem manih po te' ësës he' vivihan to ësës ne a ma he' manuh pe Sosoenën. Ka manih pa ëhnan e Ieesu' Kristo, eöm se he' a ma he' peöm varih to vavaeö ne e Sosoenën. ⁶ O Puk pe Sosoenën to soe non pan,

“Eö' se vate' eo' pa vös po oeh manih Jerusalëm.*

A ma tah kurus se eok ne pa vös apuh pamëh,
to vih oah.

Ko te' varih to vaman ne poë,

ee to hikta se hara' vahat ne eah.” *Ais 28:16*

⁷ A vös pamëh to vih oah e non peöm a napan varih to vaman nem e Kristo, ko vavetet nem eah. Ivëhkëk, o Puk pe Sosoenën to sosoe suk non a napan varih to hikta vaman ne poë, ko he' tonun ne e Kristo. E' to soe vamanih pan,

“A vös pamëh no a nap ekeok to koe voh,
pare vi tavus in poë,

e' to tavus en a vös vamomoaan to toon vaeh non a iuun.” *Sng 118:22*

⁸ O Puk pe Sosoenën me to soe va e non manih pan,

“A vös pamëh se vavahan non pa napan,
ka vös pamëh se vavaku' e non pee.”

Ais 8:14

Ee se ku'ku' e ne, suk ee to hikta pënton a soe pe Sosoenën pare vatet. Ivëh, ne Sosoenën to vaku' suk raoe.

⁹ Ivëhkëk, eöm ne Sosoenën to vate' voh en peöm a ma napan rakah pe'. Ke eöm te' va nem manih po te' ësës he' pe sunön, me eöm a napan vivihan pe', ko te' nem a ma napan rakah pe Sosoenën. E' to vate' voh a neöm, marën a soe vatvus a ma tah vih ne Sosoenën to nok voh manih po to'to' peöm. E' to vaoe tavus këh voh a neöm a taate' popoen, köm tavus ma' po maaka pe', a vih rakah. ¹⁰ Moaan voh eöm a napan akuk, ivëhkëk kuru, eöm a ma napan pe Sosoenën. Moaan voh eöm to hikta kon voh o ururuan pe Sosoenën, ivëhkëk kuru, eöm to kon em po ururuan pe'.

Ea Se Te' Va No Manih Pa Nap Kiu Pe Sosoenën

¹¹ Ma vakamö' peö', eöm to te' nem manih po oeh vëh vamanih pa napan va pa meh muhin, to aun ma' ko te' nem pa muhin vëh. Ivëh, kö' hin vakis a neöm se varakah a ma iu hat varih, no a sionineöm to iu nok non, e' to vavapus me e non pa apeneöm. ¹² A napan varih to hikta vaman ne e Ieesu' to te' va'peh e ne peöm, tome' soe pan, eöm to nonok nem a hat. Ivëh, ke eöm se te' vavih nem pa matëere, kee se ep a ma tah vih ne eöm to nonok nem, pare vasunön e Sosoenën po poen ne' se hah amot ma' pa va'aus a neöm.

¹³ Eöm se kokoman nem a soe pe Apuh, ko te' nem paan o te' varih to vovoh ne pa ma kaman to te' ne manih po oeh vëh. Me a ma te' sunön to te' me ne o kikis, me a tasun, ¹⁴ eöm se vavetet nem a soe pa te' susun vëh, nee to vanö ma' pa vakmis o te' varih to nonok vahat ne, ko kë nem a ëhneëro te' varih to nonok vavih ne. ¹⁵ E Sosoenën to iu non pan, eöm se nonok varoe nem a ma taate' vih. Ivëh, köm se antoen nem a sunpip a rivoero te' papön varih to hikta nat nee, to vavateen a ne neöm pa ma soe piuk. ¹⁶ Eöm se te' taihan rakah nem, ivëhkëk, eöm se nat nem koman nem pan, “Kuru ea to taihan, ko pah te' taihan e no pa nok a ma taate' hat.” Ahik. Eöm se te' va nem manih pa ma te' kikiu pe Sosoenën. ¹⁷ Eöm se vataare nem a taate' ta manih pa napan kurus, ko iu nem a ma kea me a ma vameneöm varih komön o kum pe Sosoenën. Paröm ta nem e Sosoenën, ko kë nem a te' sunön.

Ea Se Vatet A Taate' Pe Ieesu' Ko Te' A Ma Punis

¹⁸ Eöm a ma te' kikiu akuk, eöm se te' nem paan a ma torara peöm, ko ta nem raoe. E' to hikta te' non pan, o te' varih to matop vavih varoe a no neöm, ivëhkëk, o te' me varih to nonok vahat a no neöm. ¹⁹ A te' to antoen e non pa kon kamis, suk a kiu vih ne' to nonok non. Ivëhkëk, e' se keh koman non e Sosoenën, ko te' a punis, a, e Sosoenën to vaeö me non a tah pamëh. ²⁰ Ee se keh rëp a neöm, suk eöm to nonok nem a taate' hat, ahikta tah ne Sosoenën se kë suk non a ëhneëneöm, eöm se te' vatö e nem. Ivëhkëk, eöm se keh kon kamis suk a

* **2:6:** [Jerusalëm] manih po to Grik o ëhnan Jerusalëm to vatoe me non po ëhnan vëh, Saëon. Ep na “Saëon” manuh po Kölösöri!.

kiu vih nöm to nonok nem, eöm se te' vatö e nem, a, e Sosenën to vaeö me non a tah pamëh.

²¹ E Sosenën to vae voh en peöm pa nok a taate' pamëh, suk e Kristo to kon kamis marën a va'aus a neöm. E' to vataare voh en peöm pa taate' kon kamis, ke eöm se vatet, vamanih pa ö ne' to nok vavoh. ²² O Puk pe Sosenën to sosoe suk voh non a taate' kon kamis pe', ko soe pan,

“E' to hikta nok voh tah hat,
me e' to hikta nat non pa piuk.” *Ais*
53:9

²³ A napan to soe vavahat voh e Kristo, ivëhkëk, e' to hikta piun voh raoe. E' to te' voh o kamis, ivëhkëk, e' to hikta iu mirö' non raoe. E' to vanoe ke voh e Sosenën, pan e' se matop non poan, a te' va pa kiiki vatotoopin a ma tah kurus. ²⁴ E Kristo to teen voh a ma hat pea ko han voh pa kuruse. E' to nok va nën pan, ea se te' va no manih pa nap mët, ivëh, ka hikta se te' hah no paan o kikis va pa taate' hat, para taneo pa vatet varoe a taate' totoopin. Ee to ip vapi'pi' rakah voh poë, ka manih po kamis vëh ne' to te' voh, ea to te' to'to' no kuru. ²⁵ Eöm to te' vavoh e nem manih po sipsip to tapeat vakëkëh. Ivëhkëk, kuru eöm to hah em ma' pa Te' Mamatop Sipsip vëh to matop vavih non a apeneöm.

3

E Pita' To Vaato Suk O Te' Vavaen

¹ E' to vatoe e non peöm o köövo vaen, eöm se te' rakah nem paan a ma voe peöm. Ke' se keh te' non ta ma pah voe to hikta vavatet ne o vavaasis pe Sosenën, ee se ep suk ne pa taate' vih peöm a ma köövo, pare vaman ee, eöm he hikta soe tah soe. Ee to antoen e ne pa ep suk pa ö ne eöm a ma köövo to te' va nem, ko panih ee pa taate' pee. ² Suk a ma voe peöm se ep o to'to' vivihan peöm o köövo, me a ö nöm to te' va nem ko ta nem e Sosenën. ³ Eöm o köövo se koe a vatëk varoe o sionin vëh mahën, pa taate' vatëk vavih a ovineöm, me a mök a ma mök nee to nok pa gol. Me a ohop a ma ohop ep vavih varih nöm to ohop nem to vaep vamanin a no neöm. ⁴ Ahik, e' to vih oah non po vatëk se tane' no ma' pa komëneöm, a ma vu vatëk varih to hikta onöt ne a hat, ee ivarih, a taate' hara'

vatö, me a taate' kamö'. A ma vu taate' poë varih to vih oah rakah ne po epep pe Sosenën. ⁵ E' to vatoe e non po köövo vivihan vamaan voh to vavatet voh ne e Sosenën, ko te' ne paan a ma voe pee. Ka tah pamëh, e' o vatëk voh pee. ⁶ E Sara' to pënton voh non a soe pe voe pe' Abraham, ko poka' non poan, “E apuh peö’”. Ke eöm o köövo, eöm ro pus koa' rakah pe Sara', pa ö nöm to nonok tamoan nem a ma taate' totoopin, ko hikta nanaöp nem pataeah no e voe tome' nok manih peöm.

⁷ Ke' vatoe me e non peöm o voe, eöm se te' vavih va'peh me nem a ma köövo peöm, ko te' vatët tamoan nem pa va'aus a ma köövo peöm. Suk a sioniiro köövo to hikta te' eh vi ne, ivëh, ke eöm se ta nem raoe. Suk e Sosenën to he'he' e non pee po pöh tapui ne' to he'he' non neöm, o he' va po to'to' vaman. Eöm se vavatet nem a taate' pamëh, ka hikta tah se sunpip non a ma hin peöm.

Ea Se Nonok Tamoan No A Taate' Vih Manih Po Upöm Te'

⁸ Eö' se vahik va in a soe peö' manih pan, eöm kurus se vapöh kokoman nem, ko uruan va'peh me nem a ma meh te' peöm, ko iu rakah nem raoe vamanih pee a ma tamëneöm me sinëneöm, ka taate' ururuan me a taate' va'aus te' non topnineöm, kôm se nonok nem a taate' tö topnineöm. ⁹ A te' se keh nok vahat a oah, eën se koe a piun a hat pa hat. A te' se keh soe vavahat a oah, eën se koe a piun a ma soe vavahat pe'. Ivëhpëhkëk, eën se piun varu' eah pa taate' vih. Suk e Sosenën to vae me voh a oah pa nok va nën, ke' me se nok a taate' vih manih pën. ¹⁰ O Puk pe Sosenën to soe non pan,

“A te' se nok a ma tah varih pa kon o vaeö,
me e' se te' vaeö e non pa ma poen peo.
E' se nat non sosoe non ta ma tah hat,
me e' se koe a piuk.

¹¹ E' se nat non nonok non a ma taate' hat,
ko nonok varoe non a ma taate' vih.
E' se vaiu non a taate' moomo,
pare' kiu suk non poan.

¹² E Apuh to ut non sih a napan, no a taate' pee to te' totoopin ne,
pare' tëtënan non a ma hin pee.
Ivëhkëk, e Apuh to he' tonun non sih a napan varih,

to nonok ne a ma taate' hat.” *Sng*
34:12-16

Ea Se Kon Kamis Suk A Taate' Vih Na To Nonok No

¹³ Eöm se keh punö' vëhva' nem pa vatet a taate' vih, a te' hikta se vakmis a no neöm. ¹⁴ Ivëhkëk, eöm se keh nonok e nem pa taate' totoopin, paröm kon Kamis suk a tah pamëh, eöm se vaeö rakah! Suk a soe manih po Puk pe Sosoenën to soe va non manih pan,

“Eöm se koe a naöp a ma tah nee to nanaöp i ne, eöm se koe a karë, me a naöp a ma tah poë varih.” *Ais 8:12-13*

¹⁵ Ivëhkëk, eöm se ta nem e Kristo vamanih pe Apuh a vivihan, manih pa ma kupu peöm. Eöm se te' vamatop tamoan nem pa piun a ma soe po te' kurus varih to hi a neöm pa vamaaka a pusun in a tah vih vëh, nöm to te' me nem pa taate' anoeh peöm. ¹⁶ Ivëhkëk, eöm se piun raoe pa taate' vaato vatö, me kokoman tö va'peh me a taate' ta. O kokoman peöm se te' vatotoopin tamoan non, ivëh, ko te' varih to sosoe vavahat a no neöm, suk a ma tah vihvih nöm to nonok nem vamanih pa te' to vavatet non e Kristo, o te' poë varih se kon poet suk a ma soe pee. ¹⁷ E' to vih e non pa te' se kon Kamis suk a ma kiu vih ne' to nonok non, pa ö ne Sosoenën se iu non, këh e non pa ö ne' to nonok non a ma taate' hat.

E Kristo To Mët, Pare' Sun Hah, Pa Kon Hah A Ra

¹⁸ E Kristo to teen voh a ma hat pea pare' mët, ko hikta se mët hah non, e' a te' totoopin, ko hikta te' non ta hat. Ivëhkëk, e' to teen a ma hat pea, ko mët suk a ra, o te' varih to te' me no a ma hat, ko me vatët a ra manih pe Sosoenën. Ee to ip vamët voh poë, ivëhkëk, e' to to' hah en, ko te' to'to' e non pa tuvuh manuh pa vöön va kin. ¹⁹ E' to te' non a tuvuh, pare' nö en pa vatvus a soe manuh po tuvuh varuh to te' ne pa nohnoh,* ²⁰ ee to tēnan varo moan voh a ma soe pe Sosoenën pa tēem voh pe Noa'. E Sosoenën to anoeh rakah voh non raoe,

pa ö ne Noa' to nonok non o parö' pe'. A si' nap keok to onöt ne a tönim me a kukön te' to hikta vuk voh manih pa unat hat vëh to tavus voh. ²¹ A ruen pamëh to vëknöm non a pupui vëh, to kon hah a ra, e' to hikta te' non pan, a ruen ivëh, to rurup non o pö manih pa sionin a te'. Ivëhkëk, a soe vaman pea manuh pe Sosoenën to tane' no ma' po kokoman vih pea. A tah vëh, e' a pupui pa kon hah a ra, suk e Ieesu' Kristo to kon koe hah ka ra pa ö ne' to sun tane' hah pa nap mët. ²² Kuru e Ieesu' to nö en manuh pa vöön va kin, ko iho' non pa papmatö pe Sosoenën. Pare' matop non a ma ankerö', me o ora' va pa vöön va kin to te' me ne a ma vu kikis.

4

Ea Se Panih A Ma Taate' Hat Vamoan Pea

¹ E' a tah pamëh ne Kristo to kon Kamis suk voh, e' he te' voh non po sionin, ke eöm se öt vakis nem o vu kokoman pamëh, vamanih pa ö ne Kristo to te' vavoh non. A pah te' se keh kon Kamis voh en po sionin, a te' pamëh hikta se iu te' hop hah non pa nok vahat. ² Eöm se sun vakis nem, suk ataeah, manih pa ö ne eöm to te' avoe' e nem manih po oeh, eöm se nonok nem a ma tah ne Sosoenën to iu non, paröm koe a nok a ma tah hat no a napan to iu ne. ³ Moan voh eöm to vahik tēem voh e nem pa nok a ma tah no te' to hikta vaman ne, to te' vaeö ne pa nok. Eöm to nonok voh nem a ma vu taate' varih, a taate' rëhrëh, me a taate' iu hat va po sionin to takuin pa nok a hat, me a taate' kaak, me a taate' nok o vaenën apuh ko eën vamhun vörep, me a kaak a ma rui' eh peo, ko nok a ma taate' te'te'vaasi'. Me a taate' vatösoe a soe pe Sosoenën, me a taate' hin suk a ma tah nö'nës. ⁴ O te' varih to hikta vaman ne to koman ne pan, eöm to nonok nem a ma tah to vatoksean e non pee, suk eöm to kokoe nem a nok a ma tah hat varih, nee to nonok ne. Ivëh, nee to sosoe vavahat suk a no neöm. ⁵ Ivëhkëk, amot ee se sun pa vamaaka a ma soe poë varih pa matan e Sosoenën, e' to vamatop e

* **3:19:** [po tuvuh varuh to te' ne pa nohnoh], A ma pah te' natnat to koman ne pan, a ma tuvuh poë varih, ee o tuvuh pa napan varih to mët voh pa tēem pe Noa'. Ka ma meh te' to koman ne pan, e' to sosoe suk non o tuvuh, ke', o ankerö' varih to pēnton varo voh a soe pe Sosoenën. O Jiu' to vaman va ne manih pan, e Sosoenën to nohnoh voh a ma tuvuh poë varih pa tēem voh pe Noa'.

non pa kiiki a ma taate' pa napan varih to te' to'to' ne, me a napan varih to mët voh. ⁶ E' a pusun in a ö ne Kristo to vatvus suk voh a Soe Vih manih pa ma te' varih to mët voh, a ma te' poë varih ne Sosoenën to kiiki raoe pa ö nee to te' to'to' e ne, pa ö ne' to kiiki va non o te' kurus. A Soe Vih ne Kristo to vatvus voh ken pee, ivëh, kee se te' to'to' ne pa tuvuh, vamanih pa ö ne Sosoenën to te' to'to' va non.

Ea Se Vakiu Vavih A Ma He' Ne Sosoenën To He' A Ra

⁷ O poen to öök vatet en pa ö no a ma tah kurus se hik. Ivëh, köm se kokoman vamaaka, ko matop vakis ka nem po iu va po sionin. Paröm te' vaeh nem pa taate' hin. ⁸ A, a tah apuh iva'ih, eöm se iu varuruvun rakah hah em me ro upöm te', suk ataeah, a taate' iu pamëh to nonok a no neöm, köm ihan anoe nem a ma hat po upöm te'. ⁹ Eöm se matop vavih nem a ma meh te' peöm, to nö ma' ko te' va'peh me a ne neöm pa ma iuun peöm. Ko nat nem vavaarek nem. ¹⁰ E Sosoenën to he' papaeh voh a neöm a ma he', pa vakiu pa va'aus o meoh upöm te'. Ivëh, ke eöm to te' me nem a ma vu he' va po ururuan pe Sosoenën, ke eöm se vakiu nem a ma he' poë varih, pa va'aus a ma meh te' pe Sosoenën. ¹¹ Tah pah te' se keh te' me non o he' va pa vatvus a soe, e' se vatvus vamaaka vavih non a soe to tane' ma' pe Sosoenën. Ka meh te' se keh te' me non o he' va pa va'aus a ma napan, e' se nonok non a kiu pamëh po kikis ne Sosoenën to he' poan. Ivëh, ka ma napan se ep ne a ma tah neöm to nonok nem, pare kë koe ne e Sosoenën manih pa ehnan e Ieesu' Kristo. O kikis me a tasun apuh ne Ieesu' Kristo to vaneah tamoan e non. Oman.

Ea Se Te' O Kamis Vamanih Pa Te' Va Po Vaman

¹² Ma vakamö' peö', eöm se koe a töhkak pa ma punis apuh to se nö ma' manih peöm, pa punö' a neöm. Eöm se koe a koman pan, e' a meh tah vatoksean se tavus a neöm. ¹³ Ivëhkëk, eöm se te' vaeö nem, pe' eöm to avë me nem pe Kristo po Kamis. Ivëh, ke eöm se te' vaeö nem, ka ma komëneöm se puh ne po vaeö, po poen ne Kristo se nö hah me ma' a tasun apuh. ¹⁴ O te' se keh sosoe vöknah a no neöm, suk

eöm to vavatet nem e Kristo, eöm se vaeö, pe' eöm to nat e nem pa Tuvuh kikis apuh pe Sosoenën to te' va'peh me e non peöm. ¹⁵ Eöm se nat nem kon Kamis, suk eöm to ip vamët a meh te', ke', eöm to kaveo, ke', eöm to nonok vahat nem a meh te', ke', eöm to vahakrë nem a meh te' pa tah pe'. ¹⁶ Ivëhkëk, eöm se keh kon Kamis, suk eöm a napan pe Kristo, eöm se koe a poet. Eöm se kë nem a ehnan e Sosoenën, suk o ehnan pamëh ne eöm to te' me e nem. ¹⁷ E' o poen ne Sosoenën se kiiki a ra to taneo en manih pa ma koa' pe Sosoenën. A kiiki pamëh se keh tavus momoan manih pea, ataeah se tanok po' manih pa napan varih to vatösoe ne a Soe Vih pe Sosoenën? ¹⁸ Suk ataeah, o Puk pe Sosoenën to soe va non manih pan, "E' se keh te' hiva' ke non pa te' vih ne Sosoenën se kon hah poan, ivëh, ka te' to he' tonun non e Sosoenën me a te' nonok vahat, ee se ro rakah ee!" *Prov 11:31*

¹⁹ Ivëh, ka ma te' varih to kon Kamis, pa ö nee to nonok vatëh ne a taate' totoopin, pa ö ne Sosoenën to iu va non. Ee se he' ne o kupu pee manuh pa te' to nok voh a ra, suk e' se vatet a soe vaman pe'.

5

Eöm A Ma Te' Sunön Se Matop Vavih Nem A Ma Napan Pe Sosoenën

¹ Kuru eö' to te' me no' a soe manih peöm a ma te' sunön va po kum te' varih to vaman nem e Ieesu'. Eö' me a te' sunön va po kum te' varih to vaman ne e Ieesu', eö' to ep voh in e Kristo to te' o Kamis. Eö' se avë a pah ö va po kikis pe Kristo po poen no o kikis pe' se tavus vateera'. Ivëh, kö' hin vakis a no' neöm, ² eöm se matop vavih nem a ma napan pe Sosoenën, suk ee to te' va ne po sipsip manih pa koreneöm. Eöm se matop vavih nem raoe, suk a ö nöm to iu va nem, ke' hikta te' non pan, a te' to toon a neöm pa nok. Vamanih pa ö ne Sosoenën to iu va non. Eöm se nonok nem a kiu va'aus me o vaeö. Eöm se nat nem nonok nem suk eöm to iu nem a moni'.

³ Eöm se nat nem te' va nem manih po te' susun to susun ke ne a napan varih ne Sosoenën to vaho' voh pa koreneöm, köm matop nem. Ivëhkëk, eöm se te' va nem

manih po vëknöm vih manih pee, kee se ep, pare vatet a taate' vih peöm. ⁴ Eöm se keh nonok va nem nën, ko poen ne e Kristo, e' a Te' Susun Mamatop Sipsip se hah ma', e Kristo se he' a neöm o voen vih oah, e' o voen to te' vavih tamoan non, ko hikta onöt non a hat.

Ea Se Te' No Pa Koren E Sosenën

⁵ E' to vatoe me non peöm, a ma te' seseka', eöm se te' rakah nem paan o te' susunön va po kum te' varih to vaman ne e Ieesu'. Me eöm kurus se te' nem pa taate' tö va'peh me o upöm peöm. Suk o Puk pe Sosenën to soe non pan,

“E Sosenën to vövöknah non sih o te' möhmöh,

ivëhkëk, e' to ururuan non o te' varih to te' ne pa taate' tö.”

Prov 3:34

⁶ Ivëh, ke eöm se vöknah a ma iu koman peöm, paröm te' nem paan o kui kikis pe Sosenën ke' se kë a neöm pa ö no poen koman pe' se tavus amot ma'. ⁷ Eöm se he' a ma kokoman karë peöm manih pa koreneah, suk e' to koman non ataeah tome' tavus manih peöm.

⁸ Eöm se te' vamatop nem, paröm ut vavih nem! Suk ataeah, e susun po ora' hat e tövakihat peöm. E' to te' va non manih pa laëon to kararau' no ma', ko nönö tamoan vah non to vavaiu non ta ma te' ne' se ëën. ⁹ Eöm se koe em pe', pa ö neöm se sun vakis nem po vaman peöm. Eöm to nat e nem, pa ma meh koa' va po vaman pe Sosenën varih, to te' ne pa ma ö kurus va po oeh. Ee me to taum e ne pa ma vu kamis varih neöm to tataum nem.

¹⁰ Pa tëëm kökööt neöm to kon kamis, e Sosenën to he'he' non a ma he' vih kurus. E' se nok ko he' a neöm a ma tah pa vaeh o vaman peöm, pare' vaeh o kokoman peöm. E' me se nok a neöm köm hikta se panih nem o vaman peöm, me eöm hikta se vahuk këh nem o vaman peöm manih pe Kristo. E Sosenën to vaoe voh a neöm, marën eöm se avë me eah o kikis apuh pe Kristo, to se te' tamoan non. A tah vëh to tavus, suk ea to vatös me no e Kristo. ¹¹ E' varoe a paeh to te' tamoan me non a ma kikis kurus. Oman.

A Soe Ataaton

¹² E Saëlas to va'aus a neo', kö' kiun ka nös neöm o kiun kökööt vëh. Eö' to nat no' eah

vamanih pe kea to vaman ko vavatet vavih non a soe pe Kristo, kö' hikta se vonih no' a tah pamëh. Eö' to kiun nös pa vakikis a neöm, me pa soe ka neöm pan, o ururuan vaman pe Sosenën, iva'ih, po kiun vëh nö' to kiun ko vanö ka nös neöm. Ivëh, köm se sun vakis komön o ururuan pamëh.

¹³ O kum te' varih to vaman ne Ieesu' to te' ne manih Babiron, ee ne Sosenën to vate' vamanih pa ö ne' to vate' vavoh ka neöm, to he' nös a potan avih manih peöm. E Mak e koa' peö' pa ëhnan e Kristo, e' me to he' nös a potan avih pe' manih peöm. ¹⁴ Eöm kurus se he' a soe vavihvih vivihan manih pa ma meh peöm to te' ne komön o kum, pa ö nöm to vatönun.

Eö' to hinhin no' pan, e Sosenën se he' kurus a neöm, a napan to te' nem pe Kristo a taate' moomo.

2 PITA'

O vapöök kiun pe Pita' ivëh to nö non manuh pa napan va po vaman to te' vakëkëh ne pa ma muhin vakëkëh. A napan va po vaman varih to te' voh ne pa ma muhin peo, ivëh, ke Pita' sosoe vaënpan non na raoe, suk a ma tövavaasis pikpiuk to nööh vah ne. A ma tövavaasis pikpiuk poë varih to popoka' va i ne a ma taate' hat vamanih pa ma taate' vih, pare sosoe vapiun e ne pan, e Ieesu' hikta se hah non ma'.

Ivëh, ke Pita' vakikis raoe me o nat man va pe Ieesu', ivëh, ka manih pe', nee se sun vakis ne. A pusun in a ö ne Ieesu' to vavapoen suk non a hah ma' ivëh, pan, e Sosoenën to iu non pan, a napan se panih vahik voh a ma taate' hat pee, ka amot po' ne Ieesu' se nö ma'.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan,

A potan avih pe Pita', 1:1-2

E Sosoenën to vate' voh a ra, ko iu non a ra se he' o to'to' pea manih pe', 1:3-15

A ma soe po te' vanënën soe pe Sosoenën, me o aposol suk e Ieesu', ee a ma soe man, 1:16-21

E Pita' to soe vaënpan raoe suk o tövavaasis pikpiuk, 2:1-22

A soe va pa hah pe Ieesu' manih po oeh, 3:1-18

E Saëmon Pita' A Te' Kikiu Pe Ieesu'

¹ Eö' e Saëmon Pita', a te' kikiu me e aposol pe Ieesu' Kristo.

Eö' to kiun ka nös neöm a ma napan varih to kon vavih voh em po vaman. Kö vaman vaeh voh em, ko vaman peöm to te' eh va e non manih po vaman pemöm. Suk, e Ieesu' Kristo e Sosoenën pea to nok voh a tah totoopin pa ö ne' to kon hah voh a ra.

² Eö' to hinhin no' pan, e Sosoenën se he' a neöm a taate' ururuan, me a taate' moomo se tavus va'puh manih pa ma to'to' peöm. Suk eöm to nat vavih voh em pe Sosoenën me e Ieesu', e Apuh pea.

E Sosoenën To He' A Ra A Ma He' Pe'

³ E Ieesu' to te' me non o kikis pe Sosoenën, manih po kikis pe', e' to he' a ra a ma tah kurus na to kökööt no, pa vaeh

o to'to' pea, me pa va'aus a ra pa te' vavih manih pa taate' pe Sosoenën. Ea to öt no a ma tah poë varih, suk ea to nat no eah. E Ieesu' to vaoe a ra pa te' hop manih pa ma kikis apuh pe', va'peh me a ma taate' vih pe' manih pa napan. ⁴ Ko pöh kikis apuh avoe' pamëh, e' to he' koe voh a ra a ma tah apuh poë varih, me a ma he' vih varih ne' to soe vaman voh. Köm se kon o to'to' me a taate' koman pe Sosoenën, manih pa ma he' poë varih. Ivëh, ke eöm se rusin këh a ma iu hat peöm, me a ma taate' hat va po oeh vëh.

⁵ Eöm to öt vahik e nem pa ma he' poë varih, ivëh, ke eöm se kiu vakis pa vahop manih po to'to' peöm a ma taate' varih, manih po vaman peöm, eöm se vahop a taate' vih peöm manih po upöm te', ka manih pa taate' vih peöm manih po upöm te', eöm se vahop o nat peöm, ⁶ ka manih po nat peöm, eöm se vahop a taate' va pa matop o iu va pa sionineöm, ka manih pa taate' va pa matop o iu va po sionineöm, eöm se vahop a taate' anoeh, ka manih pa taate' anoeh, eöm se vahop a taate' va pa nok a kiu pe Sosoenën, ⁷ ka manih pa taate' va pa nok a kiu pe Sosoenën, eöm se vahop ma' a taate' kamö' manih pa ma kea me vameneöm pa ëhnan e Kristo, ka manih pa taate' kamö' pamëh, eöm se vahop a taate' iu te'. ⁸ Eöm se keh öt kurus e nem pa ma taate' poë varih, kee pupu ne manih po to'to' peöm, ee se va'aus a neöm, köm tavus pa nok a ma tah vih, ka kiu peöm se kon taëën vapeo en manih po nat peöm manih pe Ieesu' Kristo. ⁹ Ivëhkëk, a te' se keh hikta öt non a ma taate' poë varih, e' to hikta onöt non a ep vamaaka, e' a keho'. Ko anoe voh en pa ö ne Sosoenën to vavoon voh poan, ke' këh a ma hat moaan voh pe'.

¹⁰ Kën kea me ma vamen, eöm se punö' vakis pa nat pan, e Sosoenën to vate' ko vaoe voh en peöm, ke' ahik. Ivëh, ke eöm se keh nonok e nem pa ma taate' vih poë varih, ke eöm to hikta onöt nem a ku'. ¹¹ E Sosoenën se anoeh vavih e non peöm, köm onöt e nem pa hop manih pa matop vih te'te' tamooan pe Apuh pea, e Ieesu' Kristo, a Te' to kon hah voh a ra.

¹² Eöm to nat voh em pa ma tah poë varih, me eöm to te' vakis rakah e nem manih pa

soe man. Ivëhkëk, eö' se va'aus tamoaan e no' peöm köm se kokoman hah nem raeo. ¹³Eö' to koman no' pan, e' to vih e non peö' pa va'aus a neöm, köm kokoman hah a ma taate' vih poë varih, eö' he te' to'to' avoe' e no' po sionin vëh. ¹⁴Eö' to nat e no', a si' ö keö' këh eö' po sionin vëh, vamanih pa ö ne e Ieesu' Kristo e Apuh pea to vataare va voh ka neo'. ¹⁵Ivëh, kö' kiu vakis no' pa soe vavih ka neöm, ke eöm se antoen nem pa kokoman hah a ma taate' vih kurus poë varih, murin in a ö nö' se keh mët eo'.

O Aposol To Ep Voh O Maaka Pe Kristo

¹⁶Po poen nemöm to soe voh ka neöm a ö no e Apuh pea Ieesu' Kristo se nö hah me ma' o kikis apuh. Emöm to hikta sosoe voh ka no neöm ta ma vöhio' ep vavih, no a meh te' to nok, ko vahutët. Ivëhkëk, emöm koman to ep voh em po kikis apuh pe Ieesu' pa matënmöm. ¹⁷E Ieesu' to tēnan voh en pa rivon e Sosoenën to te' me non o Kikis to Apuh Oah non a ma kikis kurus, pa ö ne' to kon o ehnan apuh me o maaka to tane' ma' pe Sosoenën Taman. E Sosoenën to soe vamanih pan, "E' va'ih e Koa' peö', neö' to iu vi rakah no' eah, me eö' to vaeö rakah no' eah." ¹⁸Emöm to tēnan a rivon e Sosoenën to vaato tane' ma' manuh pa vöön va kin, pa ö nemöm to te' va'peh me voh nem e Ieesu' manuh pa tope vasio'.

¹⁹Ivëh, kemöm to vaman vaeh e nem pa ma soe no te' vanënën soe to he' voh. E' to vih non peöm se vavatet vavih nem a ma soe nee to soe, vamanih peöm to vavatet nem o maaka to ëman non pa ö popoen. Ke' öök pa ö no maaka se tavus ma', ka tovia' se tavus manih pa ma kupu peöm. ²⁰E' to vih oah non pan, eöm kurus se maaka nem a tah vëh. Ahikta pah soe vanënën to tane' no ma' po Puk pe Sosoenën manih po kokoman pa te' vanënën soe koman. ²¹Ahikta pah soe vanënën to tane' ma' pa tah no a te' to iu soe non. Ivëhkëk, a Tuvuh Vasio' koman to toon o kokoman pa te', ke' vavatvus non a soe to tane' ma' pe Sosoenën.

2

Eöm Se Matop Nem Po Tövavaasis Pikpiuk

¹E' to te' voh e non, a ma pah te' vanënën soe pikpiuk to te' e ne topnin a napan

pe Sosoenën. Vamanih peöm to se te' me nem po tövavaasis pikpiuk koman a ma kum peöm. Ee se vavaasis aven e ne pa ma napan pa ma tah to hikta te' man ne, a ma vavaasis poë varih se me vapiun a napan, kee ro ee. Ee se koe rakah ee pa kon e Apuh pee, ivëh e Ieesu', vëh to voen raeo, kee te' taihan ne. Ivëh, kee mirö' vëvëhö' koman hah rea. ²A peo pa napan pe Kristo se vatet o vavaasis hat poë varih, me a ma taate' rëhrëh hat vapoet po tövavaasis pikpiuk. Ee se soe vavahat ee pa Hanan va pa taate' man. ³O tövavaasis pikpiuk poë varih to manin ne a rëh a ma moni' peöm, ivëh, kee se piuk ka neöm, ko vamanman a neöm pa kon akuk a moni' peöm. A kiiki ne Sosoenën to soe moaan voh ken pee to se nö en ma', ka hikta te' se rusin këh a kiiki pamëh se mirö' raeo.

⁴Moaan voh a ma pah ankerö' to nok a hat, ke Sosoenën hikta vanö taihan raeo, e' to vakmis voh raeo. E' to vanö raeo manuh po sura' ësës tamoaan. Ko vaho' raeo pa ma kove' kukuit, kee te' anoeh avoe' e ne po poen ne Sosoenën se kiiki raeo. ⁵E Sosoenën to mirö' moaan voh en po oeh, pa ö ne' to vanö voh ma' a unat manih po oeh vëh, no a napan peo to te' ne, ee to he' tonun voh ne e Sosoenën. Ivëhkëk, e Sosoenën to matop voh non e Noa', me a tönim me a pöök te' to te' va'peh me ne poë. E Noa', a te' to vatvus voh non a soe va pa te' vatotoopin manih pa matan e Sosoenën. ⁶E Sosoenën to mirö' avoes voh a poa vöön apuh varih, a Södom me a Gomora' pa ö ne' to ës voh raeo, kee tavus vamanih po ö. E' to mirö' raeo, suk a napan to te' ne pa nok a ma taate' hat, kee te' va ne manih po vëknöm pa tah se tavus manih po te' varih to he' tonun ne e Sosoenën. ⁷Ivëhkëk, e Sosoenën to kon tavus e Löt këh a poa vöön apuh poë varih. E Löt no a pop pe' to vih, e' to hara' vapunis voh non pa ma taate' rëhrëh hat no a napan to nonok ne. ⁸E Löt voh a te' vih, ivëhkëk, e' to te' va'peh me voh non a ma napan to nonok ne a ma taate' hat pa ma poen kurus. E' to hara' rakah voh e non pa punis me a kamis apuh manih po kupu pe' pa ma taate' hat, ne' to ep non, me a ma tah ne' to tēnan non no a napan to nonok ne. ⁹Ivëh, ke Apuh nat e non pa ö ne' se

hehe a ma te' varih to nonok ne a kiu pe', po poen no a punis to tavus. E' se ötöön en pa napan nonok vahat, ko vakmis en pee, pa ö nee to anoeh ne o Poen Kiiki pe Sosenen.*
 10 O vakmis pamëh to nö varoe non pa ma napan varih to te' ne pa nok a ma tah hat, me ee to vavetet ne o iu hat va pa komëere, me ee to rës e ne po te' varih to te' me ne a tasun.

O tövavaasis pikpiuk poë varih to vatösoe pare nonok ne a ma tah nee to iu ne. Ee to hikta nanaöp ne pa soe vövöknah o te' to te' me ne a tasun. 11 Ivëhpëhkëk, o ankerö' to hikta sosoe vövöknah ne o te' to te' me ne a tasun, vamanih pa ö no tövavaasis pikpiuk to nonok va ne. Ö ankerö' to te' eh oah e ne po te' to te' me ne a tasun. Ee to hikta nat ne pa soe vövöknah raoe, ko vate' raoe po vahutët pa matan e Apuh.

12 Ivëhkëk, a napan poë varih to sosoe vövöknah e ne pa tah ne to hikta maaka ne. Ee to nonok ne a ma tah, me a hikto kokoman, vamanih po vöna' to vavahuh ne kee ötöt, ko ipip vamët e ne pee. O tövavaasis pikpiuk poë varih se tamirö' ee, vamanih po vöna'. 13 O te' poë varih to vakmis ne a napan peo, ivëh, ke 'e koman se kon kamis. E' o voen pee ipamëh pa tah nee to nok voh. Ee to vaeö ne pa nok a ma taate' hat manih mahën. Ivëh, ko te' poë varih to te' va ne manih pa ma toko' pö to te' ne topnineöm. Ee to vavaeö me ne a ma taate' supiun a neöm, pa ö nöm to vavaëen me nem raoe. 14 Pa tëem nee to kute' manih pe köövo ee to manin ee pe', me o iu hat va po sionin pa nok a taate' hat to hikta këkëh non raoe. Ee to punö' vakis ne pa rëh o te' no vaman pee to hikta te' eh non pa nok a taate' hat. Ee to atö voh ee manih po kupu pee pa taate' ununun vapeo a ma tah. Ivëhkëk, e Sosenen se vakmis raoe. 15 O tövavaasis pikpiuk poë varih to këh voh ee pa hanan totoopin, pare nönö vahok vah e ne. Ko vatet ee pa taate' pe Balam e koa' pe Beor.† E' to iu kon voen suk non a taate' hat ne' to nok. 16 Ivëhkëk, a tönki' vëh to hikta onöt non a vaato, to soe ke e Balam pan, e' to nonok e non pa hat. A tönki' to vaato vamanih pa te', ivëh, ka te' vanënën

soe pamëh to hikta nok a taate' hat vëh ne' to kokoman non a nok.

17 O tövavaasis pikpiuk poë varih to te' va ne manih pa rën, to hikta te' non ta ruen, me a unöh no a hikta uhön to te' non, no a tuvuh to te' ma'. E Sosenen to vamatop keon voh ken pee, pa kove' ruruvun kukuit nee se nö ko te' ne. 18 O tövavaasis pikpiuk poë varih to te' ne pa taate' kë koman hah rea me a ma vaato to hikta te' ne ta pusun eah. Manih po iu hat va po sionin, ee to pupunö' ne pa rëh o upöm te' varih to tataneo ne pa këh ma' o te' varih to te' me ne a ma taate' to hikta te' totoopin ne, pare vavetet ne o tövavaasis pikpiuk poë varih pa nok a ma taate' hat. 19 O te' hat poë varih to soe vaman ke raoe pan, "Eöm se keh vatet a möm, eöm se taihan em." Ivëhkëk, ee koman to hikta te' taihan ne. Ee to te' va ne manih po te' kikiu akuk va pa ma tah se hat këh en pee. Ta pah te' se keh vavovoh non ta pah tah va po oeh vëh manih po to'to' pe', a te' pamëh to te' va non manih pa te' kikiu akuk va pa tah pamëh. 20 O te' poë varih to taihan këh voh ee pa ma taate' hat va po oeh, pa ö ne to nat in e Apuh pea e Ieesu' Kristo, e' a Te' se kon hah a ra. Ivëhkëk, ee se keh hah pa nok a ma taate' hat, ka ma tah poë varih se matop hah raoe. Ee se pah tavus vahat oah rakah ee, pa ö nee to te' moaan vavoh ne. 21 A, e' to vih voh non pee pa koe a nat voh in a Hanan va pa taate' totoopin. Ka tëem nee to nat po', ee to he' tonun hah o vavaasis vivihan vëh nee to he' voh raoe. 22 A tah nee to nok voh to te' va non manih pa soe man vëh to kiun non po Puk pe Sosenen pan,

"E këh to mut, ko nö,

ko ëen hah en pa mut pe'." *Prov 26:11*

me a meh soe to soe va non manih pan,

"E ku' to vahu en pa ruen vih,

pare' nö hah en,

ko vauh hah en po puto'."

A soe vëh to tane' ma' po vahutët moaan pe Ahiqa'.

3

E Ieesu' Se Hah En Ma'

* 2:9: [o Poen Kiiki pe Sosenen], e' o poen ne Sosenen se kiiki a ma napan kurus, pare' vakmis a nap nonok vahat.

† 2:15: [Ko vatet ee pa taate' pe Balam e koa' pe Beor.] Ep na po vahutët pe Balam manih po Puk Namba', 22:21-41.

¹ A ma vakamö' peö', o vapöök kiun peö' ivëh, nö' to vanö ka nös neöm, pa he' a neöm o kokoman voon pa nat hah a ma tah poë varih. ² Eö' to iu no' neöm se koman nem a ma tah se tavus ma', no a te' vanënën soe vivihan pe Sosenën to vanënën moaan voh. Eöm me se nat hah em pa soe kikis ne e Apuh a te' va pa kon hah a ra to he' koe voh manih po aposol peöm.

³ E' a tah apuh oah nöm se maaka nem ivëh, pa tah se tavus pa ma poen no oeh se hik. A napan se kö a neöm, pare te' ne pa vatet o iu hat va po sionin nee to iu nok ne. ⁴ Ee se soe pan, "E Ieesu' to soe vaman voh pan, e' se hah ma'. Ke' po' heh? A ma tamaara to mët voh ee, ivëhkëk, aton non kuru a ma tah to vatoe avoe' va ne pa pah ö, pa ö ne Sosenën to nok vavoh in o oeh."

⁵ Ivëhkëk, ee to hikta iu kokoman hah ne pa tah to tavus moaan rakah voh. Moaan rakah voh ne Sosenën to soe varoe, ka akis me oeh tavus ma'. Manih pa soe pe', e' to ki o oeh me a ruen pa ö ne' to ununun a ruen pa pah ö, ko oeh tavus en. ⁶ Ke Sosenën soe ka unat tavus en manih po oeh, ko mirö' avoes en po oeh. ⁷ Ka pah soe avoe' pe Sosenën to ötöön non a akis me o oeh vëh, na to te' no kuru to anoeh no o sura' se tavus ma' ko pah mirö' en pee. Ee to te' anoeh ne o Poen Kiiki pe Sosenën pa ö ne' se mirö' a napan kurus varih to he' tonun voh ne poë.

⁸ Ivëhkëk, ma vakamö' peö', eöm se koe a anoe a pah tah vëh. Manih po kokoman pe Apuh, o pöh poen to vatoe e non po 1,000 kirismas, ko 1,000 kirismas to te' va non manih po pöh poen. ⁹ E Apuh to hikta vavaapun non sih pa nok a tah vamanih pa ö ne' to soe vaman vavoh, pa ö no upöm te' to maaka va ne a taate' vaapun. Ivëhkëk, e Sosenën to te' me non a taate' anoeh manih peöm. E' to hikta iu non tah pah te' se ro. Ivëhkëk, e' to iu non a napan kurus se panih a ma kupu me o to'to' pe.

A Akis Me O Oeh Se Hik En

¹⁰ Ivëhkëk, o poen hah pe Kristo se vöhhak a ra vamanih pa ö no a te' kakaveo se nö vëvëhö' rakah va ma'. A akis se po va'puh ko hik en. Ka ma moeh tah kurus to te' hop ne manih pa akis me po oeh, no a sura' se ës vahik rakah en pee. ¹¹ A ma tah kurus

varih se tamirö' vamanih. Ivëh, ke eöm se te' va po' nem nih? Eöm se te' vavivihan nem, ko nonok nem a kiu pe Sosenën, ¹² eöm he anoeh nem, ko vavëhö' nem o Poen Kiiki pe Sosenën se tavus ma'. O Poen pamëh se tavus ma', ka sura' se ës vahik a akis, ka ma moeh tah kurus to te' ne nën, no oran se varuen en pee. ¹³ Ivëhkëk, e Sosenën to soe vaman voh ka ra, ka anoeh no a vöön voon va kin, me o oeh voon vëh, no a napan to te' me ne a taate' totoopin varoe se te' ne.

Ea Se Ut Vavih No Ko Anoeh No E Apuh

¹⁴ Ma vakamö' peö', pa tëem ne eöm to anoeh nem a ma tah poë varih se tavus. Eöm se kiu vëhva' nem pa te' vavivihan, ka hikta te' se soe pan, eöm to te' me nem a hat. Eöm se punö' pa te' va'peh me e Sosenën pa taate' moomo. ¹⁵ Eöm se nat va nem manih, e Apuh pea to te' me non a taate' anoeh. Suk e' to iu kon hah a rora. E kea pea Pöl to soe voh ka neöm a pah soe avoe' pa ö ne' to kiun voh ka neöm po nat vih ne Sosenën to he' poan. ¹⁶ E' to kiun suk voh a ma soe kurus poë varih manih pa ma kiun pe'. A ma pah tah to te' ne pa ma kiun pe Pöl, to hiva' e non pea pa maaka raoe. Ivëh, ka ma te' to hikta nat ne, me o te' no vaman pee to sunë, ee to vamaaka vapiun ne a ma soe poë varih. Me ee to vamaaka vapiun ne a ma meh soe to te' ne komön o Puk pe Sosenën. Ivëhkëk, ee to mimirö' koman hah a ne, pa ö nee to nonok va ne nën.

¹⁷ Ma vakamö' peö', eöm to nat voh em pa taate' pamëh, ivëh, ke eöm se matop vavih nem. Eöm se nat nem he' këm pa nap hat, kee rëh ke a neöm manih pa taate' nee to nonok ne pa vamaaka vapiun a soe man. Eöm se matop vavih nem, suk eöm tome' ku' këm o vaman eh peöm. ¹⁸ Ivëhkëk, eöm se pu pa taate' ururuan, me o nat vih pe Apuh pea Ieesu' Kristo, a Te' va pa kon hah a ra. Kuru, me pa ma tamoaan ea se he' no eah o ëhnan apuh. Oman.

1 JON

A tëëm ne Jon to manot en, e' to kiun o kiun vamomoaan va'ih to nō non pa napan va po vaman varih to te' ne manih pa muhin va Esia'. A tëëm pamëh ne Jon to te' non manih pa vöön vëh Ēfësus.

E Jon to te' me non o pöök kokoman. O pöh kokoman pe' to te' va non manih, e' to hin vakis rakah non a napan varih to vaman ne Ieesu' pan, ee se sun vakis rakah ne manih pa vaman varoe e Sosoenën me e koa' pe', Ieesu' Kristo. Ee to iu voh e ne pe Sosoenën, ivëh, ke' vih rakah pet non, pee se iu ne o upöm pee. Ko meoh kokoman pe' ivëh, e' to he' raoe a soe vaënpan to te' suk non o tövavaasis pikpiuk. O tövavaasis pikpiuk poë varih to sosoe vapiun e ne sih pan, 'A ma sioniira to te' me ne a taate' hat, ivëh, ke' hikta onöt non e Kristo se tavus te' vamaman me o sionin vamanih pea. E' to tavus te' vamaman voh en, ivëhkëk, e' to hikta te' me non to sionin to te' va non manih pa sioniira.' O tövavaasis pikpiuk poë varih to koman me va ne manih pan, o nat vih e' a tah apuh. Ka taate' iu te' to hikta te' apuh vi non, pare hikta koman ne a ma taate' apa'puh. O te' poë varih to vakihat me e ne pe Kristo, ivëh, ne Jon to iu vatvus vateera' suk non o to'to' pee po vavaasis totoopin.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan,

A ma kokoman man to te' ne komön o kiun, 1:1-4

A taate' maaka, me a taate' popoen to hikta vatoe ne, 1:5-10; 2:1-27

E' to he' raoe a soe vaënpan, suk o te' to vakihat me ne e Kristo, 2:18-29

Ea to onöt e no pa nat eteh e koa' pe Sosoenën, me eteh e koa' pe susun po ora' hat, 3:1-24; 4:1-6

E Sosoenën e' a pusun in a taate' iu te', ivëh, ke' totoopin rakah non pa ö no pus koa' pe' se iu ne o upöm pee, 4:7-21; 5:1-5

A soe va pa kukön tah to va'aus ne a kiu pe Ieesu' Kristo, me o to'to' tamoaan, 5:6-21

A Soe To Te' Me Non O To'to' To Tavus Vamaaka En

¹ Emöm to vatvus vamaaka rakah em pa Soe vëh, to te' me non o to'to', a Soe pamëh to te' moaan rakah voh e non. Ka Soe pamëh to te' maaka rakah voh e non. Emöm to tēnan voh em pe', ko ep em pe', pamöm pök em pe' pa ma korenöm. Pamöm kiun ke nös peöm pa soe va pa Soe pamëh. ² Ka te' va'ih to he'he' a rora sih o to'to' tamoaan to tavus vateera' en, kemöm ep voh em pe' pa ma matanmöm, pamöm vavatvus nem sih a soe va pe'. Emöm to soe vamaaka rakah kem peöm po To'to' Tamoan pamëh. Moaan voh no To'to' pamëh to te' va'peh me voh e non pe Tamaara, ka kuru va'ih, ne' to tavus vateera' rakah en, kemöm ep em pe'. ³ Emöm to soe tavus rakah kem peöm pataeah nemöm to ep in pamöm pēnton. Suk ataeah, emöm to iu me nem a ö ne eöm se vapöh kokoman me a möm, ka vapöh kokoman me e Tamaara, ke Sunai'eah Ieesu' Kristo. ⁴ Emöm to kiun ka nös neöm o kiun va'ih, pan eöm se ep paröm vaeö va'peh me a möm.

E Sosoenën To Ihan Anoe A Ma Hat Pea

⁵ Ke e' iva'ih, a soe nemöm to pēnton voh, ne Ieesu' Kristo to vavatvus voh non, nemöm to vatvus pet ka no nös neöm. E Sosoenën koman, e' o maaka, ka manih pe' no a hikta pah ö popoen to te' non. ⁶ Ivëh, ka se keh soe ee pan, ea to vapöh kokoman me no pe Sosoenën, ivëhkëk, ea to te' avoe' e no pa nok a ma taate' va pa popoen, ea to pikpiuk e no, para hikta vavatet no a taate' man. ⁷ Ivëhkëk, ea se keh te' no po maaka vamanih pa ö ne Sosoenën to te' va non, ea to onöt e no pa vapöh kokoman me ro upöm te'. Ko era' pe Koa' pe Sosoenën vëh e Ieesu' Kristo se pupui vahik en pa ma hat pea.

⁸ Ea se keh soe pan, ea to hikta te' me no ta hat, a, ea to pikpiuk koman hah a no, ka soe man hikta te' non manih pa komaara.

⁹ Ivëhkëk, ea se keh soe vatvus a ma taate' hat pea manih pe Sosoenën, e Sosoenën se ihan anoe en pa ma hat pea, suk ea to ta e no pe' se nok en pa taate' vih totoopin. Suk ataeah, e' se pupui vahik en pa ma hat pea manih po era' pe Ieesu' Kristo. ¹⁰ Ea se keh soe pan, "Ea to hikta te' me no ta hat", a, ea to sosoe va e no manih pan, e Sosoenën e'

a te' pikpiuk. Ivëh, no a soe pe' to hikta te' suk non manih pa komaara, ka hikta iu kon no o vavaasis pe'.

2

A Te' Va Pa Va'aus, Ivëh, E Ieesu' Kristo

¹ Pus koa' peö' manih pa ëhnan e Ieesu' Kristo, eö' to kiun ka nös neöm o kiun va'ih, parö' sosoe ka no' neöm pan, eöm se koe a nok vatëh a ma taate' hat. Ivëh, ka ta pah te' se keh nok a hat, a te' vava'aus te' pea vëh e Ieesu' Kristo to te' va'peh tamoaan me non pe Tamaara Sosoenën, e' se soe ken pe Sosoenën, ke' ihan anoe en pa ma hat pea. A taate' pe' a totoopin tamoaan. ² Ke' e' koman to nok voh a kiu va pa vavahik a ma hat pea, e' to hikta nok suk varoe voh a ra a kiu pamëh. Ahik, e' to nok a kiu pamëh marën a vahik a ma hat pa ma napan kuru to te' ne manih po oeh vëh.

A Te' Vëh To Nat Vavih Non E Sosoenën, E' To Suksuk Vavih Rakah E Non Pa Ma Taate' Pe'

³ Ea se keh nat vavih e no pe Sosoenën, para vavatet no a taate' pe', a, ea to nat vavih e no pe'. ⁴ Keteh se keh soe pan, "Eö' to nat e no' pe Sosoenën", ivëhkëk, e' to hikta vavatet non a taate' pe', a, a te' pamëh e' a pikpiuk rakah. Ka taate' man hikta te' non manih pe'. ⁵ Ivëhkëk, ta pah te' se keh vavatet vakis non a soe pe Sosoenën, a, a te' ko pamëh to he' rakah non o iu pe' manih pe Sosoenën. Ka manih pa taate' pamëh, na to nat va e no manih pan, ea to vatös me ee pe Sosoenën. ⁶ Keteh to soe pan, e' to vatös me non e Sosoenën, e' a te' pamëh se suk a taate' ne Kristo to suk voh.

⁷ Ken kea vih rakah peö', a taate' va'ih nö' to kiun ka nös neöm to hikta te' non pan, e' a taate' voon. Ahik, a taate' pamëh, e' a taate' vamoaan nöm to kon voh po poen nöm to tavus voh a napan pe Kristo. Ka taate' pamëh, to pet non manih pa soe pe Sosoenën, nöm to pënton vahik voh em pe'. ⁸ Ivëhkëk, a taate' vëh nö' to kiun ka nös neöm, e' me a taate' voon, pare' man rakah non manih po to'to' pe Ieesu' Kristo, kuru no to'to' pamëh to tavus vaman me en manih pa ma te' to'to' koman peöm. Suk ataeah, a taate' va po oeh vëh to te' va non manih pa popoen to vatët hik en, ka soe

man pe Sosoenën to te' va non manih po maaka to tavus ma', pare' te' e non manih kuru.

⁹ Ka ta pah te' se keh sosoe non pan, "Eö' to te' no' manih po maaka pamëh". Ivëhkëk, e' to rës e non pa ma kea pe', pen a ma vameneah varih a napan pe Kristo. E' to te' avoe' e non manih pa popoen. ¹⁰ Ka te' vëh to he' rakah non o iu pe' manih pa ma kea pe' me ra ma vameneah varih a napan pe Kristo, e' to te' e non manih po maaka. Ka manih po maaka pamëh no a hikta ta pah tah to antoen non a vaku' poan manih pa hat. ¹¹ Ivëhkëk, eteh to rës non a ma kea me ra ma vameneah varih a napan pe Kristo, e' to te' e non manih pa popoen. Ka popoen pamëh sunpip e non pa mataneah, ke' hikta nat non pa hanan poanheh ne' to suksuk nö non.

¹² Eö' to kiun ka nös neöm a napan varih to te' va nem sih manih pan, eöm a ma koa' peö', o kiun va'ih, parö' sosoe vanat a no' nös neöm, suk manih pa ëhnan e Ieesu' Kristo ne Sosoenën to ihan anoe en pa ma hat peöm.

¹³ Eöm varih a kën taman varih to vovoh ke nem sih o kum te' varih to vaman ne Sosoenën, eö' to kiun ka nös neöm a soe va'ih, suk eöm to nat vavih voh e nem pa Te' pamëh to te' tamoaan voh e non, pare' te' avoe' me e non kuru, ka te' pamëh ivëh, e Ieesu' Kristo.

Eö' me se kiun ka nös neöm a nap seseka' a soe va'ih, eöm to vaman nem sih e Kristo, paröm onoah vahik voh em pe susun po ora' hat.

¹⁴ Eö' me to kiun keo' nös peöm o koa' varih to vaman vavoon e Kristo, eöm se nat vavih e Tamön. Ke eöm varih a kën taman varih to vovoh ke nem sih o kum te' varih to vaman ne Sosoenën, eöm to nat vavih e nem pa te' vëh e Ieesu' to te' tamoaan voh e non, pare' te' avoe' e non kuru.

Ke eöm varih a nap seseka', eöm to te' va nem manih pa napan varih to vaman ne sih e Kristo, eöm to te' rakah me nem o kikis.

Ivëh, no a soe pe Sosoenën se te' kikis suk non manih peöm, köm onoah e susun po ora' hat.

Ea Se Nat No Iu No A Ma Taate' Hat Va Po Oeh

¹⁵ Eöm se koe a iu a ma taate' hat va po oeh vëh, me a ma moeh tah to te' ne manih pe'. Eöm se keh iu nem a ma taate' va po oeh vëh, ko iu pe Tamön hikta se te' non manih peöm. ¹⁶ Ea to nat e no pa ma taate' pa napan va po oeh vëh, a ma taate' poë varih to te' va ne manih, a taate' ep vakarë a tah, me a taate' manin a tah hat na to ep, me a taate' vatösoe. A ma taate' poë varih to hikta tane' ma' manuh pe Sosoenën. Ea to nat e no pa ma taate' poë varih, ee ra ma taate' no a napan va po oeh to nonok ne sih. ¹⁷ O oeh avoes, me a ma taate' hat poë varih se hik kurus ee. Ivëhkëk, a te' vëh to nonok non a ma tah ne Sosoenën to iu non, o to'to' pe' hikta se ro non.

A Te' To Vakihat Me Non E Ieesu' Kristo To Tavus En

¹⁸ Pus koa' peö' manih pa ëhnan e Kristo, kuru na to tavus ee po poen no oeh vëh se hik. Moaan voh nöm to tēnan voh a soe to soe non pan, a te' vëh to vakihat me non e Kristo se tavus en. Kuru va'ih no a nap peo to vakihat me ne Kristo to tavus ee. Ivëh, ka kuru va'ih na to nat ee po poen no oeh se hik. ¹⁹ A napan varih to vakihat me ne Kristo, ee to vatös me voh ee pea po kum pea. Ivëhkëk, ee to këh hah ee pea. Ee se keh te' vaman ne pan, ee a ma meh pea, kuru nee se te' va'peh avoe' me e ne pea. Ivëhkëk, ee to këh tavus ee pea, ka nat vavih e no pea to hikta vatös hah me no rae.

²⁰ Eöm to kon vahik voh em pa Tuvuh Vasio', ka Tuvuh pamëh nok a neöm, köm kon em po nat va pa ma tah va po vaman pea, a napan pe Kristo. ²¹ Eö' to kiun ka nös neöm o kiun va'ih, köm nat nem koman nem pan, eöm to hikta nat nem pa taate' man. Ahik, eö' to kiun nös, suk eöm to nat vahik voh em pa soe man, paröm nat vavih e nem pa hik to piuk se tavus tane' ma' manih pa soe man.

²² Eteh ivëh a te' pikpiuk? E' a te' vëh to sosoe non sih pan, e Ieesu' to hikta te' non pan e Kristo, a te' ne Sosoenën to vate' poan, ke' nö ma' pare' hehe a ma napan

pe' varih to te' ne pa hat. A te' to nonok non a soe to te' va non manih, e' a te' to he' tonun rakah en pe Taman pen Koa' pe'. Ka te' pamëh to te' va e non manih pa te' to vakihat me non e Kristo. ²³ Eteh to hikta iu kon non e Ieesu' manih po to'to' pe', e' to hikta iu kon me non e Tamaneah Sosoenën. Ivëhkëk, eteh to vaman non pan, e Ieesu' e' e koa' pe Sosoenën, e' me e koa' pe Sosoenën.

A Tuvuh Vasio' To Vavaasis A Rora Sih A Soe Man

²⁴ Matop vavih nem, ko öt vakis a soe nöm to pēnton voh po taneo to soe non pan, e Ieesu' e Koa' pe Sosoenën. Eöm se keh öt vakis nem a soe pamëh, eöm se te' va'peh me e nem pe Sosoenën me e Koa' pe'.

²⁵ Ke' iva'ih a tah ne Ieesu' Kristo to soe voh ka ra, e' to soe voh ka ra pan, e' se he' a ra o to'to' tamoan.

²⁶ Eö' to kiun ka nös neöm a soe va'ih komön o kiun va'ih. Eö' to sosoe vanat a no' neöm pan, eöm se matop vavih nem pa napan varih to kehkeh rëh ka no neöm manih po vavaasis piuk, pare me koe ka neöm manih pa hanan to hikta te' vih non. E' a hanan hat ipamëh. ²⁷ E Ieesu' Kristo to he' voh en peöm pa Tuvuh Vasio', ke' te' e non manih peöm. Ivëh, köm hikta se iu hah nem ta ma meh tövavaasis. Ahik, a Tuvuh Vasio' koman ivëh, to vavaasis a no neöm a ma moeh tah kurus, ka soe pa Tuvuh Vasio' e' a soe man. E' to hikta te' non pan, o piuk. Ivëh, köm se vatös me e Kristo, vamanih pa ö no a Tuvuh Vasio' to vavaasis vavoh ka neöm.

Kuru Na To Tavus Ee O Pus Koa' Pe Sosoenën

²⁸ Oman, ma koa' peö' pa ëhnan e Ieesu' Kristo, eöm se vatös vakis rakah me e Ieesu' Kristo. Ko poen ne' se hah ma', ea hikta se poet no, para hara' va'naöp no pa sun manih pa mataneah. ²⁹ Eöm se keh nat va nem manih pan, a taate' pe Kristo a vih pare' totoopin, a, eöm se nat va em manih pan, a napan kurus varih to nonok ne sih a ma taate' vih totoopin, ee to tavus kurus ee o pus koa' pe Sosoenën.

3

E Ieesu' Se Hah En Ma'

¹ Oman rakah! E Tamaara Sosoenën to iu suntan a rora, pare' poka' en pea o pus koa' pe'. Ke ea o pus koa' vamaman rakah pe'. A napan va po oeh vëh to hikta nat voh ne e Sosoenën, ivëh nee to hikta inan vavih suk a rora sih o pus koa' pe Sosoenën. ² Ma vamomhë peö', kuru na to te' e no o pus koa' pe Sosoenën. Ivëhkëk, amot na se kon o sionin to matan vah va non nih? A tah va'ih to hikta te' maaka vi non sih. Ivëhkëk, ea to nat e no, amot ne Ieesu' Kristo se hah ma', ko tavus vamhën ma', ka ep inan rakah ee pe', para tavus kurus va ee manih pe'. ³ A napan varih to ananoeh ne sih e Ieesu' Kristo, ee to iu te' vivihan rakah ne manih pa matan e Sosoenën. Ee to iu te' vivihan va ne manih, pa ö ne Ieesu' Kristo to te' vivihan va non.

⁴ A te' vëh to kök a taate' pe Sosoenën manih pa ö ne' to nonok non a ma taate' hat, ka hat ne' to nok, e' a hat ko pamëh to kök e non pa taate'. ⁵ Eöm to nat e nem, e Ieesu' Kristo to tavus voh manih po oeh vëh, pa vavahik a ma taate' hat. Ke Ieesu' koman no a hikta hat to te' non manih pe'. ⁶ Ka te' vëh to vatös me non poan, e' to hikta suksuk non sih a taate' hat. Ka te' vëh to suksuk non sih a taate' hat, a, ea to nat e no pa te' pamëh to hikta inan voh e Kristo, pare' hikta vaman non eah, ko vatet a taate' pe'.

⁷ Pus koa' peö', eöm se matop vavih nem, e' to hat non pa ta pah te' tome' piuk ka neöm, ko rëh koe ka neöm manih pa taate' hat. A te' vëh to nonok non a taate' vih, e' a te' vih no a taate' pe' to totoopin, e' to te' va e non manih pe Ieesu' Kristo, a te' no a taate' pe' to vih pare' totoopin. ⁸ Moaan voh po taneo ne susun po ora' hat to nonok voh kov e non pa ma taate' hat. Ivëh, ketereh to te' avoe' ne pa nok vatëh a ma taate' hat poë varih, ee kurus a napan pe susun po ora' hat. E Koa' Te' pe Sosoenën to nö voh ma', marën a ö ne' se vavahik me a mirö' a kiu pe susun po ora' hat. ⁹ O te' varih to te' ne o pus koa' pe Sosoenën, ee to hikta nonok ne sih a taate' hat, suk ataeah, o to'to' pe Sosoenën to te' non manih pee, ivëh, nee to hikta vavatet suk ne a taate' hat, ke Sosoenën te' tamoan e non manih pee. ¹⁰ Ivëh, ka onöt e no pa ep inan pe retereh ivarih o pus koa' pe Sosoenën, me

e retereh ivarih o pus koa' pe susun po ora' hat. O te' varih to hikta nonok ne a ma taate' vih, ee to hikta te' ne pan, ee o pus koa' pe Sosoenën, ko te' me varih to hikta iu ne a ma kea pee, me ra ma vameere, ee me to hikta te' ne pan, ee ro pus koa' pe Sosoenën.

Ea Se Iu Rakah O Upöm Te'

¹¹ Iva'ih o vavaasis nöm to tēnan voh po taneo, moaan rakah voh na to tēnan voh a Soe Vih pe Sosoenën to soe non pan, ea se iu rakah o upöm te'. ¹² Ea se nat no te' va no manih pe Keen, e Keen a te' pe susun po ora' hat, e' to ip vamët voh e kea pe' Ebel. E Keen ip vamët suk voh e kea pe' ataeah? Suk a tah ne' to nonok non to hat, ke Sosoenën he' tonun en pe'. Ivëhkëk, a taate' pe kea sone' pe' to vih, ke Sosoenën iu non poan, ivëh ne Keen to heve suk, pare' ip vamët e kea pe'.

¹³ Kën kea peö' me ra kën vamen, koe a töhkak vahat pa ö no a napan va po oeh vëh se rës a no neöm. ¹⁴ Ea to nat e no, pea to he'he' no sih a ma kokoman pea manih po upöm napan pe Sosoenën. Ivëh, ka nat vavih e no, pea to tavus këh voh ee ma' pa taate' va pa mët, para kon ee po to'to' tamoan. A te' vëh to hikta iu non o upöm te' va po vaman, a apeneah to te' va e non manih pa te' mët. ¹⁵ O te' varih to rës vakis ne sih a ma kea pee, me ra ma vameere, ee to te' va e ne manih po te' ipip te'. Ka nat e no pa te' ipip vamët te', e' to hikta te' me non o to'to' tamoan. ¹⁶ Ke' iva'ih a ö na se nat va i no a taate' iu te', e Ieesu' to he' voh o to'to' pe', pare' mët suk a ra manih pa kuruse. Ka manih pa mët pe', ne' to vataare en pea pa taate' iu te'. Ea me se mët suk a ma kea pea varih a napan pe Kristo. ¹⁷ Ivëhkëk, ta pah te' se keh vaneah non ta ma tah peo va po oeh vëh, pare' ep akuk non e si' kea pe' a arus, pare' keh hikta uruan ko va'aus poan, a, ea to nat e no pa taate' iu te' pe Sosoenën to hikta te' non manih pa te' pamëh. ¹⁸ Pus koa' peö', ea se nat no iu akuk no a ma kea pea manih po rivon, ahik, ea se iu rakah no raoe manih pa ma kupu pea, para va'aus raoe, ko nok a taate' vih manih pee.

A Napan Pe Kristo Se Sun Vakis Rakah Ne Manih Pa Matan E Sosoenën

¹⁹⁻²⁰ Ea se iu rakah no a ma meh te' pea, ea to nat e no pea to vavatet e no pa hanan va pa soe man. Ka tëëm no kokoman pea se keh ruk a ra pan, ea to hikta vavatet no a soe man, ea se te' me o kokoman tō manih pa matan e Sosoenën. Suk ataeah, e Sosoenën to nat e non pa ma moeh tah kurus, ko te' nat pe' te' oah e non pa ma kokoman pea. E' to hikta onöt non a vaho' a ra po vahutët, suk a taate' piuk pea, ahik, e' se soe ka ra pan, ea se vavatet rakah no a soe man pe'. ²¹ Ma vamomhë peö', a ma kokoman pea se keh hikta vahara' vahat a rora, ea to hikta se nö me no o naöp manuh pa matan a ö ihiho' pe Sosoenën, ea se hinhin tamoan no para vavaato me no eah. ²² Ea se keh hin suk na ta tah manuh pe Sosoenën, e' se he' en pea pa tah pamëh, suk ataeah, ea to vavatet tamoan e no pa taate' pe', para nonok no a ma tah to vavaeö non poan. ²³ Ke' ivarih a ma tah no a taate' pe Sosoenën to sosoe suk non, ea se vaman no a ehnan e Koa' pe' Ieesu' Kristo, ea papaeh se iu no o upöm te', vamanih pa ö ne' to soe vavoh ka ra. ²⁴ Ta pah te' se keh suksuk non a taate' pe Sosoenën, e' to vatös rakah me en pe', ke Sosoenën te' e non manih pe'. Ea kurus to nat e no pe Sosoenën to he' en pea pa Tuvuh Vasio'. Ka Tuvuh Vasio' pamëh to vataare va e non pea manih pan, e Sosoenën to te' va'peh tamoan me e non pea.

4

E Jon To Vakömköm Non A Napan Pan, Ee Se Nat Ne Vaman O Te' Vanënën Soe Pikpiuk

¹ Kën kea, matop vavih nem po te' vanënën soe pikpiuk, ee to vavatvi va kov e ne manih po oeh. Ivëh, kö' sosoepip a no' neöm pan, eöm se nat nem vaman rakah a ma soe pa napan poë varih, pa ö nee se nö nös peöm pare soe ka neöm pan, "A Tuvuh pe Sosoenën to he'he' a non neo' a soe va'ih, kö' sosoe ka no' neöm." Eöm se punö' a ma vu tuvuh poë varih tatane' ne ma' manuh pe Sosoenën, ke', ahik. ² Eöm se keh nok va nën, eöm to antoen e nem pa nat pan, a tuvuh pamëh, e' a Tuvuh pe Sosoenën. E' me to te' va non manih pan, ta pah te'

se keh soe va ka neöm manih pan, e Ieesu' Kristo to tavus te' vamaman voh, ka Tuvuh pe Sosoenën te' non manih pe'. ³ Ka ta pah te' se keh hikta soe ta soe to soe suk non e Ieesu', a, ea se nat ee pa te' pamëh, e' to te' me non pa meh tuvuh ke, a tuvuh pamëh to hikta tane' ma' pe Sosoenën. Ka tuvuh pamëh, e' a te' to vakihat me non e Kristo. Moaan voh nöm to pënton a soe to soe non pan, e' se nö ma' manih po oeh vëh. Kuru ne' to nö en ma', pare' te' e non manih kuru.

⁴ Pus koa' peö', me eöm o pus koa' pe Sosoenën, eöm to vöknah vahik voh o te' vanënën soe pikpiuk, suk ataeah, a Tuvuh pe Sosoenën to te' non manih peöm. A Tuvuh pamëh to te' oah e non pa ma tuvuh to te' ne manih pa napan varih to vavatet ne a ma taate' hat va po oeh vëh, suk ee to hikta nat ne e Sosoenën. ⁵ Ka nap vanënën soe pikpiuk poë varih, ee a napan va po oeh vëh. Ivëh, ka soe nee to sosoe ne, e' a soe va po oeh vëh. Ka napan va po oeh vëh tēnan e ne sih pa soe pee. ⁶ Ivëhkëk, ea varih, ea a napan pe Sosoenën, me etereh varih to nat ne e Sosoenën, ee to pënton e ne po vavaasis pemöm. Ko te' varih to hikta nat ne e Sosoenën, ee to hikta se tēnan ne o vavaasis pemöm. Ke' va'ih a ö na se nat suk pa Tuvuh man, me a tuvuh to vavatvus non a soe piuk.

A Taate' Iu Te' To Tane' Ma' Pe Sosoenën

⁷ Ma vamomhë peö', ea papaeh se iu rakah no a ma upöm pea, suk ataeah, a taate' iu te' to tane' non ma' pe Sosoenën. O te' varih to iu ne o upöm te', ee to tavus ee o pus koa' pe Sosoenën, pare nat e ne pe Sosoenën. ⁸ Ko te' varih to hikta iu ne o upöm te', ee to hikta nat ne pe Sosoenën. Suk ataeah, e Sosoenën, e' a pusun in a taate' iu te'. ⁹ Ke' iva'ih a ö ne Sosoenën to vataare vavoh ka ra o iu pe' manih pea. E' to vanö ma' a paeh Koa' ro pe' manih po oeh vëh, pan ea se kon koe o to'to' tamoan manih pe'. ¹⁰ A taate' iu o upöm te', e' a taate' pe Sosoenën. Ea se nat no koman no pan, ea to iu momoan voh e Sosoenën. Ahik, e Sosoenën to iu momoan voh a ra, ivëh, ne' to vanö suk voh ma' e koa' pe'. Ke' nö ma' manih po oeh vëh, ko mët marën a ö ne Sosoenën se ihan anoe a ma taate' hat

pea. Suk ataeah, e Sunai'eah to kon käh a ra a ma kamis pea, pare' te' ko kamis varu' en.

¹¹ Ma vamomhë peö', manih pa taate' pamëh, ne Sosoenën to vataare voh en pea pa ö ne' to iu rakah e non pea. Ivëh kea papaeh se iu rakah a ma upöm te' pea. ¹² Ahikta pah te' to ep avoe' non pe Sosoenën. Ivëhkëk, ea se keh iu rakah no o upöm te', vamanih pa ö ne Sosoenën koman to iu va non raoe, ke Sosoenën te' va'peh me non pea. Ka taate' pe' pamëh pa iu o upöm te' tavus va eh rakah en manih po to'to' pea.

¹³ Ea se po' nat vah va no nih pa ö ne Sosoenën to vatös me a rora ka te' no manih pe'? Ea se nat tane' pa ö ne Sosoenën to he' a ra a Tuvuh koman pe'. ¹⁴ Ea to ep vahik voh ee pa tah ne Tamaara to nok voh manih pea. E' to vanö voh ma' e Koa' pe', ke' nö ma' marën a ö ne' se kon hah a napan va po oeh vëh, kee tavus käh ma' a taate' hat. Emöm to sosoe tavus tamoan suk rakah kov e nem sih pa tah pamëh. ¹⁵ Ta pah te' se keh soe pan, e Ieesu' e Koa' pe Sosoenën, e Sosoenën se vatös tamoan e non manih pa te' pamëh, ka te' pamëh vatös tamoan varu' e non manih pe'. ¹⁶ Ea to nat e no', para vaman vakis va e no manih pan, manih po iu pe Sosoenën, e' a pusun in a taate' iu te'.

E Sosoenën koman e' a pusun in a taate' iu a meh te'. Ka te' vëh to iu non a meh te', e Sosoenën to vatös tamoan me e non pe'. Ke' vatös tamoan varu' me e non pe Sosoenën. ¹⁷ Ea se keh te' va no nën, a, a taate' iu a ma meh te' pea se eh rakah en manih po to'to' pea. Ka hikta onöt no a naöp pa sun po vahutët apuh pe Sosoenën. Oman, ea to te' no manih po oeh vëh, para nonok no a pah taate' ne Ieesu' koman to nonok non. Ivëh, ka se nat no nanaöp no e Sosoenën. ¹⁸ A te' to iu non sih e Sosoenën, e' to hikta nanaöp non sih. Ivëh, ka taate' iu te' se tavus vakis rakah en manih po to'to' pe'. A, ka taate' pamëh se veo en pa taate' naöp e Sosoenën. A te' to nanaöp non e Sosoenën, e' to nat e non pe' se kon amot en po voen hat, suk a taate' hat pe'. Ka ta pah te' se keh nanaöp non e Sosoenën, a, ea se nat va e no pe' manih pan, a taate' iu te' to hikta tavus vakis non manih po to'to' pe'.

¹⁹ Ea to iu no sih o upöm pea varih a napan pe Kristo, suk ataeah, e Sosoenën to iu momoan e non pea. ²⁰ Ta pah te' se keh sosoe non pan, e' to iu non e Sosoenën, ivëhkëk, e' to rës e non pa napan pe Sosoenën, a, a te' ko pamëh e' a pikpiuk. A te' pamëh to hikta iu non a napan pe Sosoenën varih ne' to ep non pa mataneah, e' to hikta onöt non a iu me e Sosoenën vëh ne' to hikta ep me non pa mataneah. ²¹ A taate' vëh na to kon voh manih pe Kristo to te' vavoh non manih pan, a te' to iu non sih e Sosoenën, e' se iu me non a ma napan pe Sosoenën.

5

Ea Se Vaman Varoe E Koa' Pe Sosoenën

¹ A napan kurus varih to vaman ne sih pan, e Ieesu' e' e Kristo a te' ne Sosoenën to vanö ma' manih po oeh vëh, ee ro pus koa' pe Sosoenën. Ka napan kurus varih to iu ne sih e Tamön, ee to iu me e ne po pus koa' pe'. ² Ke' ivëh, a ö na se nat suk no a ö na to iu vah va i no o pus koa' pe Sosoenën, vamanih pa ö na to iu no e Sosoenën, para vavatet no a ma taate' pe'. ³ Ea se iu rakah no e Sosoenën, para vavatet no a ma soe pe', me a ma taate' pe', ka ma taate' pe' to hikta he' vëhva' a rora. ⁴ Suk ataeah, a napan kurus se keh te' ne o pus koa' pe Sosoenën, ee se vöknah rakah a ma taate' hat va po oeh vëh, manih pa ma to'to' pee. Ea to vaman no e Sosoenën, ivëh, ko vaman pea nok a ra, ka onoah ee po kikis pe susun po ora' hat, me a ma taate' varih to te' ne pa ma to'to' pea.

E Sosoenën To Vatvus Vamaaka A Soe Pe Sunai'eah

⁵ Ivëh, ke retereh varih to eh ne pa vöknah a ma taate' hat va po oeh vëh, ee a napan ko poë varih to vaman ne pan, e Ieesu' Kristo e' e Koa' pe Sosoenën. Ka manih pa ma to'to' pee, ee to vöknah vahik ee pa ma taate' hat va po oeh vëh. ⁶ E Ieesu' Kristo, e' a te' pamëh to nö voh ma', pare' vataare koman hah ea manih pea, pan e'e' koman e' e koa' pe Sosoenën. E' to vataare va ka ra manih pan, manih pa taate' va pa pupui pa ruen, me manih pa ö no era' to tako' pa kuruse. E' to hikta koe ke voh ma' pa taate' va pa pupui pa ruen varoe, ahik. E' to koe

ke voh ma' manih pa taate' va pa pupui pa ruen me o era'. Ka Tuvuh Vasio', e' to soe vanat a ra a pusun in a soe man. Ka Tuvuh Vasio' ivèh to vavatvus non a soe to soe non pan, e Kristo, e' eteh. ⁷ Ivèh, ka kukön tah rakah ivarih to sosoe vanat a rora sih pan, e Ieesu' e koa' pe Sosoenèn. ⁸ Ke' ee ivarih a kukön tah poë varih, a Tuvuh Vasio', me a ruen, me o era'. Ka soe pee ra kukön to vatoe tamooan e non, pare' te' non a paeh a soe ro to soe non pan, e Ieesu' e' e koa' pe Sosoenèn.

⁹ Ea to vaman no sih a soe a man no a napan to vavatvus ne. Ivèhkèk, a soe ne Sosoenèn to vavatvus non, e' to kikis oah e non pa soe no a te' va po oeh to vavatvus non. Ka soe ne Sosoenèn to to tavus voh, ne' to sosoe suk voh non e Koa' pe', e Ieesu' Kristo. ¹⁰ A te' vèh to vaman non sih e Koa' pe Sosoenèn, e' to kon vahik voh en pa soe man vèh ne Sosoenèn to vavatvus voh non. Ka soe pamèh te' e non manih pa komaneah. Ivèhkèk, a te' vèh to hikta vaman non a soe pe Sosoenèn, e' to popoka' non e Sosoenèn pan, e' a te' pikpiuk. Suk ataeah, e' to hikta vaman non a soe man ne Sosoenèn to soe suk voh e Sunai'eah, e Ieesu' Kristo. ¹¹ Ke' iva'ih a soe man ne Sosoenèn to soe voh ka ra. E Sosoenèn to he' voh en pea po to'to' tamooan, ko to'to' pamèh te' e non manih pe Sunai'eah. ¹² A te' vèh to hikta vatös me non e Koa' pe Sosoenèn, e' to hikta te' me non o to'to' pamèh. Ka te' vèh to vatös me non e Koa' pe Sosoenèn, e' to te' me e non po to'to' pamèh.

Ea To Vaman No E Ieesu' Kristo, Para Nat Va E No Manih Pea To Te' Me No Po To'to' Tamooan

¹³ Eö' to kiun ka nös neöm a napan varih to vaman nem a èhnan e Koa' pe Sosoenèn o kiun va'ih, pan eöm se ep paröm nat va nem manih pan, eöm to kon voh em po to'to' tamooan. ¹⁴ Ea se keh vavatet vavi' no o iu pe Sosoenèn, para hinhin no, ko keh hin eah ta pah tah, e' se pènton en pa hin pea ko he' en pea. Ke' ivèh, a tah na to hikta nanaöp suk no eah, para nö vatèt ee manuh pe'. ¹⁵ Ea to nat e no pe' to pèpènton tamooan e non pa ma hin pea. Ivèh, ka se keh hin eah ta pah tah ne' se he' a ra, ea se kon ee, para nat va e no manih pe' to se he'

vamaman en pea pa tah na to hinhin suk no.

¹⁶ Ta pah te' se keh ep in e kea pea to nok ta pah taate' hat, ka hat pamèh se keh hikta onöt non a ip vamèt e kea pea pamèh, a, a te' pamèh to antoen e non pa hin e Sosoenèn, ke Sosoenèn he' en pe' po to'to'. Eö' to sosoe suk no' o te' varih to nonok ne a ma vu hat poë varih to hikta onöt ne a ip vamèt rae. Ivèhkèk, e' to te' non a ma vu hat to antoen ne a ip vamèt a te'. Eö' to hikta sosoe no pan, eöm se hin suk a napan to nonok ne a ma vu hat to te' va ne manih. ¹⁷ A ma taate' varih to hikta te' totoopin ne, ee a ma taate' hat i poë varih. Ivèhkèk, e' to te' non a ma meh vu hat to hikta antoen ne a ip vamèt a napan.

¹⁸ Ea to nat va e no manih pa napan varih to te' va ne manih o pus koa' pe Sosoenèn, ee to hikta onöt ne a nok vatèh a ma taate' hat. Ahik rakah. E Sosoenèn to matop vavih e non po te' to te' va ne manih pan, ee o pus koa' pe'. Ke susun po ora' hat to hikta onöt non a hariun rae. ¹⁹ Ea to nat e no, ea to te' e no o pus koa' pe Sosoenèn. Ivèhkèk, a napan kurus varih to hikta nat ne e Sosoenèn, ee to te' ne paan o kikis pe susun po ora' hat.

²⁰ Ea to nat e no, e Koa' pe Sosoenèn to nö voh en ma', pare' he' en pea po nat me o kokoman vih pe'. E' to he' a ra o kokoman vih me o nat pe' pan, ea se nat rakah e Sosoenèn vamaman, para vatös vaman me eah pen Sunai'eah Ieesu' Kristo. Ke Ieesu' Kristo, e' e Sosoenèn vamaman rakah. E' me, a pusun in o to'to' tamooan.

²¹ Pus koa' peö', eöm se te' vaniu kèh nem o sosoenèn vapikpiuk.

2 JON

Manih po kiun vëh ne Jon to hikta soe vavoh manih pan, 'O kiun vëh to tane' nös peö' e Jon', ahik, e' to soe varoe vamanih pan, 'O kiun vëh to tane' nös peö' e voe manot to vovoh ka no' neöm.' E' to kiun ke na a köövo me ro pus koa' pe'. Manih me po vahik in o kiun pe', e Jon to vavaato suk e non pa meh köövo ne' to te' va'peh me non. A nap nat to sosoe ne pan, 'E' to hikta vavaato suk non a köövo vamaman, ahik, e Jon to he'he' non a soe vapipino', suk o pöök kum te' varih to vaman ne.' E Jon to vavaato ke non na o pöh kum te' to vaman ne Ieesu', pan ee se iu ne o upöm pee, pare' sosoe väenpan non na raeo pan, ee se matop vavoh ne po tövavaasis pikpiuk.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan,

A potan avih pe Jon, 1:1-3

A soe va pa iu o upöm te', 1:4-6

A soe väenpan va po tövavaasis pikpiuk, 1:7-11

A soe ataaton pe Jon, 1:12-13

Koe A Va'aus O Tövavaasis Pikpiuk

¹ Eö' a Te' Apuh va po kum te' varih to vaman ne e Ieesu' to kiun ka nös oah, e köövo vate' pe Sosenën me o pus koa' pën.

Eö' to iu kurus rakah e no' peöm manih pa soe man, e' hikta te' non pan, eö' varoe, o upöm te' me varih to nat ne a soe man to iu e ne peöm. ² Emöm to iu a no neöm, suk a soe man vëh to te' me a rora, e' se te' tamaan me e non pea.

³ O vaeö me o ururuan me a taate' moomo pe Sosenën e Taman, me e Koa' pe' Ieesu' Kristo se te' me a rora manih pa soe man, me a taate' iu.

⁴ Eö' to vaeö rakah voh pa ö nö' to nat a ma pah koa' pën to vavatet ne a hanan va pa soe man, vamanih pa ö ne Tamön to soe vavoh ka ra. ⁵ Ivëh, ka kuru vëh vameneo', ea se iu rakah no o upöm pea. E' to hikta te' non pan a soe voon, ahik, e' a pah soe akuk ko vëh na to kon voh po vanono. ⁶ Ko iu pamëh to te' va non manih pan, ea se vavatet no a ma soe ne Sosenën to soe voh ka ra, vamanih pa ö nöm to pënton vavoh

po vanono. A soe pe' to soe va non manih pan, eöm se te' me nem a taate' iu te'.

⁷ O te' pikpiuk to para' peo to te' ne kuru po oeh. Ee to hikta sosoe tavus ne a ö ne Ieesu' Kristo to kunah ma' po oeh, pare' tavus te' en. Eteh to hikta sosoe tavus non a tah pamëh, e' a tövavaasis pikpiuk, me e' a te' to vakihat me non e Kristo. ⁸ Eöm se te' vamatop rakah nem, pe' o te' poë varih tome' piuk a neöm, köm vatet raeo, ivëh, köm hikta se kon nem a ma tapui pe Sosenën, varih nöm to kiu vëhva' suk voh. Suk ataeah, eöm se kon avoes rakah a ma tapui pe Sosenën, vamanih po voen peöm, pa ö ne' to soe vaman vavoh ka ra.

⁹ Eteh to keke non o vavaasis pe Kristo, ko hikta vavatet non o vavaasis pe', to hikta te' me non e Sosenën. Ivëhkëk, eteh to vavatet non o vavaasis pe Kristo to te' me e non pe Taman, me Koa' pe' Ieesu' Kristo.

¹⁰ Ivëh, ka te' se keh nö ma' peöm, pare' hikta te' ma' o vavaasis pamëh, koe a kamö' eah, ke', vaeo eah pa ma iuun peöm. ¹¹ Suk ataeah, eöm se keh kamö' nem a te' pamëh, eöm to te' hop me e nem pe' pa kiu hat pe'.

¹² Eö' to te' me e no' pa ma tah peo rakah nö' se kiun ka nös neöm, ivëhkëk, eö' to hikta iu no' a kiun nös to kiun. Suk ataeah, eö' to iu rakah no' a nö koman nös pa vaato me a neöm, ka se puh rakah po vaeö.

¹³ O pus koa' pe kea pën varih to vaman ne e Ieesu', to he' nös a potan avih pee manem peöm.

3 JON

O kiun va'ih, e' o vakön kiun ne Jon to kiun voh. Ivëhkëk, e' to hikta vaho' hop a ëhnaneah manih po kiun va'ih. E' to soe varoe vamanih pan, 'Eö' e voe manot, parö' vovoh ka no' neöm, o kiun vëh to tane' nös peö'. O kiun vëh ne' to kiun to nö non pa te' va po vaman vëh, a ëhnaneah e Gaëus. E' to kiun, pare' soe vavaeö poan, suk a ö ne' to matop vavih non a nap kiu pe Sosoenën. Ivëhkëk, manih pa meh te' va po vaman vëh, a ëhnaneah e Diotrefes, ne' to vavaato suk non a ma taate' hat pe'.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan,

A potan avih pe Jon, 1:1-4

E Jon to soe vavaeö e Gaëus, 1:5-8

E Jon to soe vövöknahe e Diotrefes, 1:9-10

E Jon to vaato suk a ma taate' vih pe

Demitrius, 1:11-12

A soe ataaton pe Jon, 1:13-15

Ea Se Va'aus A Napan Pe Kristo To Vavaasis Ne A Soe Vih

¹ Eö' a Te Apuh va po kum te' varih to vaman ne e Ieesu', to kiun ka nös oah Gaëus e vakamö' vih peö', eö' to iu vi rakah ka nom oah manih pa soe man.

² Vakamö' vih peö', eö' to nat e no' pa apeomah to te' vih e non, parö' hinhin no' na e Sosoenën pan, a ma tah kurus nën to nonok nom, me a sioniumah se te' vavih non. ³ Eö' to vaeö rakah voh pa ö no a ma pah kea to nö ma' ko soe a ö nën to vaman va nom a soe man, me a ö nën to vavatet nom a soe man. ⁴ Ahikta meh tah se he' a neo' o vaeö to apuh oah non a ö nö' to nat o te' varih to te' va ne pa ma koa' peö', to vavatet ne a soe man.

⁵ Vakamö' vih peö', e' to para' vih rakah pa ö nën to va'aus a kën kea varih, to nönö vah ne pa vatvus a Soe Vih pe Ieesu'. Eën to va'aus pet voh eöm po upöm te' varih to nönö vah ne pa vatvus a Soe Vih pe Ieesu', nën to hikta nat nom pee. ⁶ Ee to soe tavus ke voh ee po kum te' varih to vaman ne e Ieesu' manih, po iu vih pën. Eën se vava'aus rakah nom raoe pa ma taneah nee to kökööt ne pa vapet a nö pee, pa taate' to ep vavih non manih pe Sosoenën. ⁷ Ee to

taneo voh a kiu pee manih pe Kristo, pare hikta hin, ke', öt tane' ta pah tah manih po te' to hikta vaman ne e Kristo. ⁸ Ivëh, ka se va'aus rakah no a pap te' poë varih, suk ataeah, ea se keh nok va nën, ea to te' va'peh me e no pee pa nok a kiu va pa soe man.

⁹ Eö' to kiun ke voh eo' na po kum te' varih to vaman ne e Ieesu', ivëhkëk, e Diotrefes a te' to iu non a vovoh ke raoe to hikta iu pënton a no möm. ¹⁰ Ivëh kö' se keh nö nös, eö' se vaato suk a ma taneah ne Diotrefes to nonok non, me a ö ne' to pikpiuk non, me a ma soe hat ne' to sosoe non manih pemöm. Ivëhkëk, e' to hikta te' varoe non pan a tah pamëh, e' to hikta iu vaoe me non a ma meh kën kea varih to vaman ne e Kristo, pare vavatvus vah nee a Soe Vih pe Kristo, manih pa iuun pe'. Pare' sosoepip e non po upöm te' to iu vaoe ne raoe, ko kiiki e non pee kën o kum te' varih to vaman ne e Ieesu'.

¹¹ Vakamö' vih peö', koe a vatet a ma taate' hat po upöm te', parën vatet varoe o te' varih to nonok ne a ma taate' vih. Eteh to nonok non a taate' vih, e' a te' pe Sosoenën. Ivëhkëk, eteh to nonok non a taate' hat to hikta nat non pe Sosoenën.

¹² O te' kurus va po kum te' varih to vaman ne e Ieesu' to sosoe e ne pan, e Demitrius a te' vih, to vavatet non sih a ma soe man varih, no a soe pe Sosoenën to sosoe non a ö na se vavatet no. Emöm me to sosoe e nem pe' a te' vih, kën nat e nom pa tah nö' to sosoe no' to te' man e non.

¹³ Eö' to te' me e no' pa ma tah peo no' se kiun ka nös oah, ivëhkëk, eö' to hikta iu kiun no' nös to kiun. ¹⁴ A si' ö hat, kö' nö eo' nös pa vaato me a oah. ¹⁵ A taate' moomo to te' me a nom oah. A ma vakamö' varih to he' nös a potan avih pee manem pën. Eën se he' me a potan avih peö' manem pa ma papaeh vakamö' manem.

JUT

E Jëmis to te' voh non e kea sone' pe', a ëhnaneah e Jut, ke' e' ivëh, to kiun voh o kiun vëh. Ivëhkëk, e te' Jëmis vëh, e' voh e susun pa napan va po vaman varih to te' voh ne Jerusalëm. A nap natnat peo to koman ne pan, e Jut voh vëh, e' e kea sone' pe Ieesu', (Mak 6:3).

Manih po kiun vëh, ne Jut to hikta soe ka ra, o kum te' va po vaman poë harih ne' to kiun ke na rae. E' to kiun voh o kiun vëh, pare' iu soe vavoh non manih pan, a kiu va pa kon hah a ra to tane' ma' pe Sosoenën. Po poen ne' to pënton a soe va po tövavaasis pikpiuk to meme vapiun e ne pa napan va po vaman pa ma vavaasis pee, ivëh, ke' kiun o kiun vëh, marën a soe vaënpan rae pa tah pamëh. Me e' to soe vakikis rae pan, o vavaasis vëh pe Ieesu' se te' va non manih po këpro' pee.

A ma kiun varih to tataki va ne manih pan,

A potan avih pe Jut, 1:1-2

A soe va po tövavaasis pikpiuk, me a ma taate' pee, me a ma vavaasis pee, me o kamis te'te' tamooan pee, 1:3-16

Ee se nat ne vahuk këh o vaman pee, 1:17-23

E Jut to kë a ëhnan e Sosoenën, me e Ieesu' Kristo, 1:24-25

A Soe Vaënpan Va po Tövavaasis Pikpiuk

¹ Eö' e Jut, a te' kikiu akuk pe Ieesu' Kristo, me eö' e kea vatokpös pe Jëmis, to kiun nös manem peöm a napan ne Topoan to vaoe voh.

E Sosoenën Taman to iu a no neöm, köm te' vavih nem manih po matop pe Ieesu' Kristo.

² Eö' to hinhin no' pan, e Sosoenën se ururuan a neöm, me e' se he' a neöm a taate' moomo, me a taate' iu te' se puh rakah ne manih peöm.

E Sosoenën Se Vakmis A Nap Hat

³ Ma vamomhë peö', eö' to iu vörep rakah voh no' a kiun nös peöm, suk a kiu vëh ne Sosoenën to nok voh, marën a kon hah a ra

kurus. Ivëhkëk, eö' to hara' no' a kiun ka neöm a meh tah ke. Eö' to iu no' a vakikis a neöm pa vapus vakis suk o vaman vëh ne Sosoenën to he' voh a napan pe' pa paeh a tëem ro.* ⁴ A, eöm se matop vavih nem o vaman pea. Suk a ma pah te' varih to vakihat me ne sih e Sosoenën to hop aven voh ee ma' po kum peöm. Moaan voh no o te' vanënën soe to kiun suk voh ee pa napan poë varih, pan ee se sun ee po vahutët apuh pe Sosoenën, ko teen ee pa hat. Ee to vavapus me ne a soe, pare këh voh ee po ururuan pe Sosoenën, ko te' e ne pa nok a ma taate' te'te'vaasi'. Pare koe me ee pa vaman e Ieesu' Kristo a paeh a Topoan, me e' e Sunön pea.

⁵ Eö' to iu vapënton hah a no' neöm pa ma pah tah nöm to nat moaan e nem. Eöm se koman nem a ö ne Sosoenën to hehe voh a napan pe', ko me tavus këh ma' rae pa muhin va Isip. Ivëhkëk, po vamurin ne' to mirö' en po te' varih to hikta vaman ne poë. ⁶ Paröm koman nem o ankerö' varih to hikta ötöön voh ne a ma tasun kikis pee, ivëhkëk, ee to këh ee pa ma vöön to-toopin pee manuh pa vöön va kin. Ivëh, ke Sosoenën he' voh en pa soe vaonöt va pa ö nee se nohnoh rae po uris te'te' tamooan, pare' ötöön non rae pa vöön vëh a kukuit vörep rakah, kee anoeh ne o Poen apuh vëh ne Sosoenën se vate' rae po vahutët.

⁷ Paröm koman nem a poa vöön apuh varih a Södom me a Gomora', me a ma meh vöön apa'puh to te' tatavi ne rae. Ee to nok voh o pöh vu taate' avoe' vamanih po ankerö' poë varih. Ee to vavetet voh ne a ma vu taate' hat, pare nonok ne a ma vu taate' te'te'vaasi', to para' in a hat vörep. Ivëh, ke Sosoenën vakmis en pee po sura' te'te' tamooan. A ma tah poë varih to tanok voh, marën a ö ne ea se koman no, para nat no a vatet a ma taate' hat pa napan poë varih.

⁸ E' to vatoe me e non po te' varih to hop voh ma' po kum peöm. Ee to vavetet ne a ma moeh vu tatarep to nonok non rae, kee vövöknoes koman hah a ne pa ma taate' hat pee. Ee to kokoe e ne pa tasun pe Sosoenën, pare sosoe vahat e ne po ankerö'.

* **1:3:** [... suk o vaman vëh ne Sosoenën to he' voh a napan pe' pa paeh a tëem ro.] E' to sosoe suk non a mët pe Ieesu' to te' va non manih po he', ne' to he' voh pa pah tëem ro.

⁹ E susun po ankero' ro vëh e Maëkel to hikta kiiki voh e susun po ora' hat, pare' soe vahat in poan po poen nee to vasosöe suk ne eteh se kon a sionin e Mosës. Ivëhpëhkëk, e' to soe varoe vamanih pan, "E Sunön se vakmis oah." ¹⁰ Ivëhkëk, a napan poë varih to sosoe vahat e ne pa ma tah, nee hikta maaka ne. Kataeah nee to nat koe ne manih po hahara', vamanih pa ö no vöna' va muhin to nat va ne a ma moeh tah, a ma tah rakah ko poë varih to tektek non raeo. ¹¹ Varenan rakah pee. Ee to suk voh ee pa hanan hat pe Keen vëh, to ip vamët voh e kea pe'. Ee to iu voh ne a moni', ivëh, kee he' hah voh rea manih pa nok o pöh vu taate' vëh ne Balam to nok voh. Ee to vakihat me voh ne e Sosenën, ke' öök e non kuru vamanih pa ö ne Korah to vakihat me vavoh non poan. Ivëh, kee se tatek rakah va ee manih pa ö ne' to tatek vavoh. ¹² Ee to te' va e ne manih pa ma ta kusan to te' ne manih pa taëën vapenpen peöm, nöm to pët vavaëën nem. Ee to hikta potpoet ne sih pa ëën vamanih pee to te' ne po vaënëën apuh, pare koman varoe hah a ne.

Ee to te' va e ne manih pa unöh kora' to hikta te' non ta uhön, no a tuvuh to te'te' vah non. Ee to te' va e ne manih pa ma vu naon va pa tääm ana' to hikta vovoa' ne, no a napan to rëh puit me a ma aan, kee mët vahik ee. ¹³ Ee to te' va e ne manih pa ma ta supa suka' va tahi'. Ee to viivi peah koman hah ne ma' a ma taate' vapoet pee vamanih po poe. Ee to te' va e ne manih po vesun to nö ke këh voh a ma hanan totoopin pee nee to suksuk ne sih, ivëh ke Sosenën vamatop voh ken pee pa ö te'te' tamoan manih pa popoen vëh a kukuit rakah.

¹⁴ E Inök a vatönim me paeh pau te' to suk voh ma' e Adam. E' to vanënen soe suk voh e non pa napan poë varih,

"Ep öm e Sunön to nönö non ma',
me a ma usosoan ankero' vivihan pe',
¹⁵ pa kiiki a ma napan kurus.

E' to nönö non ma' pa vakmis a nap nonok hat varih to he' tonun voh e Sosenën pa ma taate' hat kurus nee to nok voh manih pe'.

Pare' vakmis a nap nonok hat varih to he' tonun voh e Sosenën pa ma tah hat nee to soe voh manih pe'."

¹⁶ A ma te' poë varih to te' ne sih pa taate' varek me vapoka' ro upöm te'. Ee to suksuk ne sih a ma iu hat koman pee. Ee to këëkë koman hah a ne, pare te' ne pa vamanman o upöm te' pa kon a ma taneah nee to iu ne.

A Soe Vaënpan Me A Ma Tah Seröm Nok

¹⁷ Ma vamomhë peö', eöm se koman nem a tah no aposol pe Sunön pea Ieesu' Kristo to soe voh. ¹⁸ Ee to soe voh ka neöm pan, "Manih pa ma tääm va amot, e' se te' non a napan se kö e Sosenën, a napan poë varih se suksuk e ne pa ma iu hat koman pee varih to he' tonun e non pe Sosenën." ¹⁹ A napan poë varih to nonok ne a ma taate' vaëh kiiki, ka ma kokoman pee te' varoe ne pa ma tah va po oeh vëh, ivëh, ka Tuvuh pe Sosenën hikta te' non pee.

²⁰ Ivëhkëk, ma vamomhë peö', eöm se vakiu o vaman vivihan peöm pa vakikis koman hah ëm pa hin manih po kikis pa Tuvuh Vasio'. ²¹ Paröm te' hop nem manih po iu pe Topoan, pa tääm nöm to anoeh nem e Sunön pea Ieesu' Kristo. Manih po ururuan pe', e' se he' a neöm o to'to' tamoan.

²² Eöm se vataare nem o ururuan manih po te' varih to vavovoeak ne. ²³ Paröm he' o upöm te' a soe vaënpan, marën a hehe raeo këh o sura' ësës tamoan. Eöm se vataare o ururuan va'peh me o naöp manih po upöm, ivëhkëk, eöm se rës me nem pa ma ohop pee varih to pö tane' non pa ma taate' hat pee.

Kë A Èhnan E Topoan

²⁴ E Sosenën a kikis, ko se va'aus en peöm köm hikta se ku' nem pa taate' hat. E' to antoen e non pa me a neöm manih pa havineah, köm hikta se te' nem ta hat. Pare' antoen e non pa he' a neöm o vaeö apuh.

²⁵ E' a paeh Sosenën varoe kuru to hehe hah voh a ra. Ivëh, ka se kë no a èhneah, ko he' no eah o èhnan apuh manih pe Ieesu' Kristo, e Sunön pea. E' to te' me non o kikis me a tasun apuh va pa vovoh ke ra ma moeh ta kurus, taneo non ma' po taneo in o oeh, kuru, me pa ma tamoan. Oman.

REVELESEN

O 65 kirismas to oah ee, vasuksuk in a peah hah pe Ieesu' manuh pa vöön va kin, ke Jon kiun o kiun va'ih. A tääm ne' to kinkiun non o kiun vëh, o te' varih to vavatet ne e Ieesu' nee to vakmis rae ko vöknah ee pee. E Jon to iu non rae se sun vakis ne po vaman, me pa vatet e Ieesu', ivëh, ke' kiun o kiun va'ih. Manih pa kiu pe Ieesu', e Sosenën se komtön en po te' to vakihat me ne poë, me e susun po ora' hat. Ko nok vavih en po te' varih to vavatet ne poë, pare hikta këh poë. E' a tah ne Jon to kiun suk po kiun va'ih.

A Soe Ne Kristo To He' E Jon

¹ A soe vëh ne Sosenën to he' voh e Ieesu' Kristo, ke' he' pet a te' kikiu pe' e Jon pa vataare poan a ma tah se tavus oho' ee. E Sosenën to vanö ma' a ankerö' pe' manih pa te' kikiu vëh e Jon, pan e' se vataare pet a ma meh te' kikiu pe'. ² E Jon to soe tavus en pa ma soe ne' to tēnan, me a tah ne' to ep voh en. E' a ma soe poë varih to tane' ma' manuh pe Sosenën, me a ma soe to vatvus vateera' ne e Ieesu' Kristo. ³ Vaeö rakah po te' varih to ehëh ne, ko vavatet ne a soe vanënën pe Sosenën to kiun non manih po Puk pe'. Suk ataeah, o poen to öök vatët en no a ma tah poë varih se tanok.

E Jon To Kiun Ke A Ma Napan

⁴ Eö' e Jon to kiun nös o kiun vëh manih peöm, o tönim me o pöök kum te' varih to vaman nem e Ieesu', ko te' nem manih pa muhin va Esia'. E Sosenën to te' tamoan voh e non, me kuru, me e' se hah en ma', e' se he' a neöm o ururuan me a taate' moomo. A tönim me a poa tuvuh varih to te'te' ne sih pa matan a ö iho' pa te' sunön e Sosenën, ee me se he' a neöm o ururuan me a taate' moomo. ⁵ Me e Ieesu' Kristo a te' to vatvus vatotoopin a soe pe Sosenën, se he' a neöm o ururuan me a taate' moomo. E' to sun vovoh hah ke voh a nap mët, pare' te' e non e Sunön po te' susunön kurus varih po oeh. Ka manih po ururuan pe' e' to mët, pare' hehe a ra po era' pe'. ⁶ Ivëh, ke' vate' a ra, ka tavus o vute' va po te' ësës he' pe Sosenën e Tamaneah. Aiah! Ka pët kë a ehnan e Ieesu' Kristo, ke' se te'

tamoan non, e' e Apuh, ko öt non o kikis va pa matop tamoan in a ma moeh tah kurus. Oman.

⁷ Ep öm! E' se nö va'peh me ma' a unöh, ka napan kurus se pët ep in poë. Me o te' varih to ruk voh poë. A napan kurus varih po oeh se ep in poë, ee se vaokook. Suk ataeah, ee to hinën voh poë po poen ne' to te' voh non manih po oeh. A ma tah poë varih se tavus vaman rakah ee. Oman.

⁸ E Sunön Sosenën to soe pan, “Eö' a Taneo, me eo' a Vahik. Eö' e vatamoan, eö' to te' e no' kuru, me eö' se hah eo' ma'. Eö' e Sosenën A Kikis Vi.”

E Jon To Ep E Kristo

⁹ Eö' e Jon, e kea rakah peöm to te' va'peh me voh a neöm pa ma kamis, parö' te' me no' a taate' anoeh va pa sun vakis, ea se te' no a ma te' pe Ieesu'. Ko te' hop no pa Matop Vih pe Sosenën. Eö' to vavatvus voh no' a soe pe Sosenën, me o vaman peö' manih pe Ieesu'. Ivëh, kee vanö voh a neo' manuh pa to va Patmös. ¹⁰ Ka manih po poen vamomoan in o nēnkikiu e' o poen pe Apuh, a Tuvuh Vasio' to nö ma' manih peö', kö' tēnan a soe apuh to tanih va non manih pa suvin manih pa tonuneo'. ¹¹ E' to soe vamanih pan, “Kiun töön ah, a ma tah kurus nēn se ep, parēn vanö manuh pa tönim me o pöök kum te' varih to vaman ne e Ieesu' manih pa ma vöön varih, Ēfesus, Smerna', Pergamum, Taëataëra', Sardis, Filadëlfia', me Laodisia'.”

¹² Ivëh, kö' tarih eo' to ep in a te' vëh to vavaato me a no neo'. Eö' to ep in o tönim me o pöök ram ne to nok voh pa gol to sun ne. ¹³ Parö' ep in a pah te' to sun non topnin a ma ram poë varih. E' to matan va non manih pe Koa' Te' Pa Napan Kurus to ohop non o ohop rë to kopös e non pa sionineah, pare' voh non o voh manih pa poeneah, nee to nok voh pa gol. ¹⁴ A uvin me a pasuneah to para' kakaare va non manih pa uvin a sipsip, ka mataneah to ëman va non manih po tēkrea in a sura'. ¹⁵ A poa moneah to totona' va ne manih pa bras, nee to nan po sura'. Parö' tēnan o vaato pe' to kukuruh va non manih po totruen. ¹⁶ E' to öt non a tönim me ra poa vesun manih pa papmatö pe', ko rapis rë kakakni vapon to

tane' ma' pa rivoneah, ka mataneah ëman va non manih pa ö no a potan kikis to ëman va non.

¹⁷ Eö' to ep in eah, ko vu' eo' pa havin moneah, vamanih pa te' a mët. Ivëhkëk, e' to öt a neö' pa papmatö pe', pare' soe pan, "Koe a naöp! Eö' a Taneo me eo' a Vahik. ¹⁸ Eö' a te' to'to'! Moaan voh eö' to mët, ivëhkëk, eö' to te' to'to' tamoaan e no'. Parö' öt no' o kikis va pa he' o to'to' manih pa nap mët. ¹⁹ Ivëh, kën se kiun töön a ma tah nën to ep in, me a ma te' varih kuru, me a ma te' se tavus amot ma'. ²⁰ Eën to ep voh nom a tönim me ra poa vesun to te' ne pa papmatö peö', me o tönim me ro pöök ram nee to nok pa gol. E' a soe vapipino' pamëh ivëh, a tönim me ra poa vesun to vëknöm i ne a ma ankerö' varih to matop ne o tönim me ro pöök kum te' varih to vaman ne e Ieesu'. Ko tönim me ro pöök ram gol to vëknöm i ne o tönim me ro pöök kum te' varih to vaman ne e Ieesu'.

2

O Kiun To Nö Non Pa Napan Va Ëfësus

¹ Ka te' to'to' soe ka neo' pan, eën se kiun na a soe to soe non pan, "Manuh pa ankerö' to matop non a napan va po vaman to te' ne pa vöön va Ëfësus, eën se kiun, parën soe ke na eah a ma soe varih,

'A te' to öt non sih a tönim me ra poa vesun manih pa papmatö pe', pare' te' non topnin a ma ram gol poë varih, e' to vanö nös a soe manih peöm, pare' soe vamanih pan,' ² "Eö' to nat e no' pa ma tah nöm to nok voh pa ma kiu vëhva' peöm, me a ö nöm to sun vakis nem pa taate' tö nöm to te' me voh nem. Eö' to nat e no', peöm to rës e nem pa ma te' nonok vahat, paröm punö' voh em pa ma napan varih to sosoe ne pan, e'e o aposol, ivëhkëk, ahik, e'e a ma nap pikpiuk. ³ A napan to ep ka ne neöm to vavatet a no neo', pare punö' e ne pa mirö' a neöm, ivëhkëk, eöm to sun vakis voh e nem pa taate' tö paröm te' a ma vu punis poë varih.

⁴ Ivëhkëk, eö' te' me no' a soe se ruk a neöm to soe va non manih pan, moaan voh pa ö nöm to vaman momoaan, eöm to iu rakah voh e nem peö', ivëhkëk, kuru vëh, ahik. ⁵ Moaan voh, eöm to nonok voh nem a taate' vih, paröm koe em. Ivëh, köm se kokoman hah na, paröm vatet a taate' vih vëh nöm to te' moaan voh nem, paröm koe a taate' hat nöm to te' me nem kuru. Eöm se keh hikta panih a taate' hat peöm, eö' se kon hah këh eo' peöm po ram gol peöm. ⁶ Ivëhkëk, a pah taate' vih vëh nöm to te' avoe' me e nem. Eöm to rës e nem pa ma taate' no a napan pe Nikolas to nonok ne.* Eö' me to rës rakah e no'.

⁷ Ivëh, keteh to te' me non a tenaneah, e' se pënton a soe pa Tuvuh Vasio' manih po kum te' varih to vaman e Ieesu'. Ka te' se keh öt vakis non o vaman ko onoah po vapus va pa taate' hat, eö' se he' a soe vaonöt pa eën o voa' naon va po to'to' tamoaan vëh to te' non pa Vöön va Kin pa rak pe Sosenën."

A Soe To Nö Non Pa Napan Va Smerna'.

⁸ "Manuh pa ankerö' to matop non a napan va po vaman to te' ne pa vöön va Smerna', eën se kiun a soe to te' va non manih pan,

'E' va'ih a soe to tane' ma' pa te' va pa Taneo me a Vahik. E' to mët voh en, ivëhkëk, kuru vëh e' to te' to'to' e non, pare' vanö nös a soe manih peöm, to soe va non manih pan', ⁹ "Eö' to nat e no' pa punis nöm to te' nem, paröm te' e nem o te' arus. Ivëhkëk, eöm to te' va e nem manih po te' öt ö va pa vöön va kin. Eö' to nat e no' pa ma soe vavovoeak, no a napan to nonok ne manih peöm, o te' varih to sosoe ne pan, ee ro Jiu'. Ivëhkëk, ahik, ee a ma napan pe susun po ora' hat. ¹⁰ E' hikta se te' varë non, köm te' em pa punis, ivëhkëk, eöm se koe a naöp. E susun po ora' hat se vaho a ma meh peöm manuh pa nohnoh, pa punö' o vaman peöm, ko hinën ka neöm po komön o havun poen. Ivëhkëk, eöm, se ötöön

* **2:6:** [... a napan pe Nikolas ...] Ee o kum te' varih no o vaman me o kokoman pee to hikta te' man ne. Ee to vavaasis ne pan, a taate' rëhrëh to hikta mirö' non o vaman pea manih pe Kristo. Me a ma meh kokoman pee to hikta te' totoopin ne.

vakis o vaman peöm, ke' antoen non a ö söm mët, ke eö' se he' a neöm o to'to vamanih po voen peöm.

- ¹¹ Ivëh, keteh to te' me non a tenaneah, e' se pënton a soe pa Tuvuh Vasio' manih po kum te' varih to vaman e Ieesu'. Ka ma te' varih se keh onoah o vapus, ee hikta se nanaöp e ne a vapöök mët. Ahik rakah!"

A Soe To Nö Non Manuh Pa Napan Va Pergamum

¹² "Manuh pa ankerö' to matop non a napan va po vaman to te' ne pa vöön va Pergamum, eën se kiun a soe to te' va non manih pan,

- 'A soe vëh to tane' ma' pa te' vëh to te' me non o rapis rë kakakni vapon. E' to vanö nös a soe manih peöm, pare' soe vamanih pan,' ¹³ "Eö' to ep e no' pa ö nöm to te' nem, e susun po ora' hat to te' non pa ö pamëh. Moaan voh e Antipas, a te' he'he' soe peö' to vavatet rakah voh non a soe peö', kee ip vamët voh poë topnineöm Ivëhkëk, eöm to öt vakis avoe' voh e nem po vaman peöm manih peö', paröm hikta he' tonun voh in o vaman peöm. Ahik. ¹⁴ Ivëhkëk, eö' to te' me no' a soe se ruk a neöm. E' to te' me non a ma te' to te' ne topnineöm manih Pergamum to vavatet vakis ne a taate' pe Balam. Moaan voh e Balam to vavaasis voh e Barak pa taate' vamanman a napan va Israël. Kee nö pa taate' hat, pa ö nee to ënëen voh ne a ma taëen no upöm te' to he'he' ne ro sosoenën vapikpiuk. Pare te' voh ne pa taate' rëhrëh. ¹⁵ Ke' te' va kov e non manih pa ma paeh te' to te' me e ne peöm. Ee to vavatet vakis ne o vavaasis pa napan pe Nikolas. O vavaasis pamëh to te' vatoe me e non po vavaasis pe Balam. ¹⁶ Ivëh, köm se panih a taate' hat peöm. E' se keh hik non, eö' se nö ma' parö' vapus me a ma napan poë varih po rapis rë vëh to te' non pa rivoneo'.

- ¹⁷ Ivëh, keteh to te' me non a tenaneah, e' se pënton a soe pa Tuvuh Vasio' manih po kum te' varih to vaman e Ieesu'. A ma te' se keh onoah o vapus, eö' se he'he' pa paeh rae a taëen to vakooan

no ma' manuh kin, parö' he'he' pa-paeh rae a ma vös kakaare. Manih pa ma vös poë varih, eö' se kiun o ëhnan voon ne e tövaneah varoe pa vös pamëh to nat non."

A Soe To Nö Non Manuh Pa Napan Va Taëataëra'

¹⁸ "Manuh pa ankerö' to vovoh ke non a napan va po vaman to te' ne manih pa vöön Taëataëra', eën se kiun a soe to te' va non manih pan,

- 'A soe vëh to tane' ma' pe Koa' pe Sosoenën, a mataneah to ëman va non manih pa sura', ka moneah to totona' va non manih pa pras, nee to hë ke' voon rakah en. E' to vanö nös a soe vëh manih peöm, pare' soe vamanih pan,' ¹⁹ "Eö' to nat e no' pa tah nöm to nonok nem, me o iu peöm manih pa napan, me o vaman peöm manih peö' me a kiu va'aus peöm manih po upöm te'. Eö' to nat e no' peöm to sun vakis e nem pa te' a ma punis, me a taate' vih nöm to nonok voh nem. Ka kuru vëh nöm to pah nonok vavih oah pet nö e nem.

- ²⁰ Ivëhkëk, eö' to te' me no' a soe se ruk a neöm. Eöm to kamö' me voh em pe köövo vëh e Jësëbël. E' to eö' non sih pan, e' a te' vanënën soe pe Sosoenën. Pare' vavaasis non sih pa rëh ke a ma te' kikiu peö' pa taate' rëhrëh, me a eën a ma taëen no upöm te' to he'he' ne ro sosoenën vapikpiuk. ²¹ Eö' to he' voh eo' pe' pa tëem, pan e' se panih a taate' te'te'vaasi' pe'. Ivëhkëk, e' to koe en. ²² Ivëh, keö' se he' rakah eo' pe' po kamis o pöh apuh ne' se kon, va'peh me a ma te' varih ne' to te'te'vaasi' me non, pa ö no a ma te' poë varih se keh hikta panih a ma taate' hat pee. ²³ Eö' se ip me eo' pa ma koa' pe' varih to vavatet ne poë, ka napan po kum te' varih to vaman ne e Sosoenën se nat vamanih pan, eö' to kiiki vavih no' o kokoman pa ma napan kurus. Eö' se voen papaeh ro va ka neöm manih pa ma taate' nöm to nok voh.

- ²⁴ Ivëhkëk, eö' to soe ka neöm a napan to te' nem Taëataëra' to hikta vavatet voh nem o vavaasis pe köövo, ko hikta nat nem pa taate' pamëh, ko hikta te' hop nem pa taate' vëh nee to popoka' ne

pan, 'A ma vaato vakoan pe susun po ora' hat.' Eö' to soe ka neöm pan, eö' hikta se he' punis hah a no neöm. ²⁵ Ka ma tah nöm to öt nem, eöm se öt vakis nem, ke' antoen non o poen nö' se hah ma'.

²⁶ Eöm se keh onoah o vapus paröm vavetet nem a taate' peö', ke' öök pa ö ne eöm se mët, eö' se he' a neöm a tasun pa matop a ma napan kurus.

²⁷ Eöm se öt nem a tasun ko matop vakis nem raoe, paröm tös momoe raoe kee tatamoe vasosone' vamanih pa nöh. *Sng 2:9*

²⁸ A tasun vëh no' se he' a neöm, e' se vatoe va non manih pa tasun vëh ne Tamön to he' voh a neo' pa matop a ma napan. Eö' se he' a neöm a vesun vëh a tovia'.

²⁹ Ivëh, keteh to te' me non a tenaneah, e' se pënton a soe pa Tuvuh Vasio' manih po kum te' varih to vaman e Ieesu'."

3

O Kiun To Nö Non Pa Napan Va Sardis

¹ "Manuh pa ankerö' to matop non a napan va po vaman to te' ne pa vöön va Sardis, eën se kiun a soe to te' va non manih pan, 'A soe vëh to tane' ma' pa Te' to te' me non a tasun pa matop a tönim me ra poa tuvuh pe Sosoenën, me e' to öt a tönim me ra poa vesun. E' to vanö nös a soe manih peöm, pare' soe vamanih pan,'

"Eö' to nat e no' pa tah nöm to nonok nem, parö' nat pet e no' pan, eöm to te' to'to' e nem manih po sionin, ivëhpëhkëk, eöm to te' va nem manih po te' to mët voh ee. ² Ivëh, köm se koe a koroh. A taate' vih peöm to te' avoe' e non to me' e non pa ro. Suk ataeah, manih pa ma taate' nöm to nonok voh nem, eö' to ep no' pan, a ma taate' poë varih to me' avoe' e ne pa totoopin manih pa matan e Sosoenën peö'. ³ Nat e nem po vavaasis va pa soe vih, nöm to tēnan voh em, eöm se kon hah. Eöm se panih a ma taate' hat peöm. Eöm se keh hikta sun këh a koroh, eö' se nö va

ma' manih pa te' kakaveo, köm hikta se nat nem po poen poanheh nö' se nö ma' manih peöm.

⁴ Ivëhkëk, a ma pöh te' va peöm to te' ne Sardis, no a ma ohop pee to te' voon e ne. O te' varih to ohop ne a ma ohop kakavo', ee varoe to antoen ne a nö va'peh me a neo'. ⁵ A te' se keh onoah o vapus, a, eö' se ohop eah po vu ohop pamëh, parö' hikta se hiuk no' a ëhnaneah manih po puk va po to'to' tamooan. Eö' se vatvus a ëhnaneah manuh pe Tamön, me manuh po ankerö'.

⁶ Ivëh, keteh to te' me non a tenaneah, e' se pënton a soe pa Tuvuh Vasio' manih po kum te' varih to vaman e Ieesu'."

O Kiun To Nö Non Pa Napan Va Filadëlfia'

⁷ "Manuh pa ankerö' to matop non a napan va po vaman to te' ne pa vöön va Filadëlfia', eën se kiun a soe to te' va non manih pan, 'A Te' a vivihan rakah, me e' a pusun in a taate' man rakah, pare' öt non a ki' pe Devit.* E' se keh peret o hopa', a hikta te' se panih hah. E' se keh panih o hopa' a hikta te' se peret hah. E' to vanö nös a soe manih peöm, ko soe vamanih pan,'

⁸ "Eö' to nat e no' pa taate' nöm to nonok nem sih, ko nat e no' po kikis peöm to hikta te' eh vi non, ivëhkëk, eöm to vavetet pet voh e nem po vavaasis peö', ko vavetet voh e nem peö'. Eö' to peret voh keö' peöm po hopa', ka hikta te' to onöt non a papanih, paröm hikta naöp voh nem a vatvus a ëhnaneo'. ⁹ Eöm to nat e nem pa napan varih, ee a ma napan pe susun po ora' hat, ee to soe pan, 'Emöm ro Jiu', ivëhkëk, ahik. Ee hikta te' ne pan, ee ro Jiu', ee a nap pikpiuk, eöm se nat nem, ee se nö ma' ko vatokon manih pa havineöm, pare nat vamanih pan, eö' to iu e no' peöm. ¹⁰ Suk ataeah, eöm to vavetet voh nem a soe peö', paröm sun vakis voh e nem pa te' a ma punis varih to tatavus voh a no neöm. Ivëh, ke eö' se matop e no' peöm, ka punis vëh† se tavus a ma napan varih po oeh, me eöm. ¹¹ Eö' se

* **3:7:** [... pare' öt non a ki' pe Devit.] A te' to öt non a ki' pe Devit, e' e Ieesu'. A ki', e' o vëknöm va pa te' to te' me non a tasun pa te' sunön. † **3:10:** [... ka punis vëh ...] A pusun in a punis vëh se tavus manih pee to te' va non manih, e' se vaeh raoe, kee sun vakis po vaman pee.

nö vëhö' eö' ma' manih peöm. A tah nöm to öt nem, eöm se öt vakis nem, tome' a meh te' he käh a neöm o voen peöm

¹² A te' se keh onoah o vapus, eö' se vate' va in eah manih pö toon in a iuun vasio' pe Sosenen peö'. Ke' hikta se tavus hah käh non a iuun pamëh. Manih pe' nö' se kiun a ehnan e Sosenen peö', me a ehnan Jerusalëm Voon to tane' ma' manuh pa vöön va kin, me a ehnan voon peö'.

¹³ Ivëh, keteh to te' me non a tenaneah, e' se pënton a soe pa Tuvuh Vasio' manih po kum te' varih to vaman e Ieesu'."

O Kiun To Nö Non Pa Napan Va Laodisia'

¹⁴ "Manuh pa ankerö' to matop non a napan va po vaman to te' ne pa vöön va Laodisia', eën se kiun a soe to te' va non manih pan, 'A te' to vapusun i non a taate' man, pare' vavatvus vatotoopin non a soe pe Sosenen. E' a pusun in a ma tah kurus ne Sosenen to nok voh. E' to vanö nös a soe manih peöm, ko soe vamanih pan,'

¹⁵ "A ma taate' nöm to nonok nem, nö' to nat e no', köm to hikta te' kuniu' nem, paröm hikta te' hiva' nem. Eö' to iu no' a ö söm te' kuniu' nem, ke', te' hiva' nem. ¹⁶ Ivëhkëk, eöm o himonmoen, ivëh, keö' se kavuh vi eo' peöm. ¹⁷ Eöm to sosoe nem pan, 'Emöm a ma te' ötöt ö rakah, to öt nem a ma moeh tah, pamöm hikta kökööt i nem ta pah tah.' Ivëhkëk, eöm hikta nat va nem manih peöm o vausean, paröm vatamak, paröm arus, paröm kekeho', ko pehpeah. ¹⁸ Ivëh, kö' he' a neöm o kokoman vëh, eöm se voen tane' a gol a hikto kusan manih peö', köm se te' nem a ma te' ötöt ö rakah. Eöm se voen me o ohop kakaare ko kupkup a ma sionin pehpeah peöm, köm hikta se poet nem a napan. Eöm se voen me o marasin ko väho' pa ma matëeneöm köm se ep vavih. ¹⁹ Eö' se keh iu no' a ma te', eö' se sirö' rae, me he' punis rae, kee vatotoopin a ma taate' pee. Ivëh, köm se kokoman vavih, paröm panih a ma taate' hat peöm.

²⁰ Pënton öm, eö' ivëh to sun no' po matön hopa' ko tekteok no' nös. Ta pah te'

se keh tēnan a vaoe peö', pare' peret ma', eö' se ho ko vakum me eah, ke möm vaëen va'peh. ²¹ A te' se keh onoah o vapus va pa ma taate' hat, eö' se vaonöt keah, ke' iho' va'peh me a neo' pa ö ihiho' pa te' sunön, pa matop in a ma tah kurus vamanih pa ö nö' to onoah va in o vapus va pa hat, ke Tamön vaonöt ka neo' pa iho' va'peh me eah pa ö ihiho' pa te' sunön.

²² Ivëh, keteh to te' me non a tenaneah, e' se pënton a soe pa Tuvuh Vasio' manih po kum te' varih to vaman ne e Ieesu'."

4

A Napan To Hinhin Ne E Sosenen Manuh Pa Vöön Va Kin

¹ O tata to hik en, kö' ep pet in o hopa' vöh va pa vöön va kin to taperet en. Ka soe nö' to tēnan moaan voh to tane' ma' kin to te' va non manih pa ö no a suvin se tanih ava, ka soe to soe no ma' pan, "Peah mah manih, kö' se vataare a oah a ma tah se tavus amot ma'." ² Varu' va ko manih no a Tuvuh Vasio' to puh en manih peö', ka manuh pa vöön va kin eö' to ep in a ö ihiho' pa te' sunön no a pah te' to iho' non. ³ A te' pamëh to iho' non to eman va non manih pa poa vös voen vapeah varih nee to popoka' ne a jasper me konilian, ka puto vatvi non a ö ihiho' pa te' sunön pamëh. Kö' ep in o eman in a puto pamëh to pepere' vovoa'ruvi va non manih pa vös voen vapeah pamëh, nee to popoka' ne a emeral. ⁴ E' to te' non a 24 ö ihiho' po te' susunön to vatvi ne a ö ihiho' pa te' Sunön pamëh. Ko 24 te' susunön to vapaan ke ne poë to iho' ne nēn. A ma te' sunön poë varih to ohop ne a ma ohop kakaare, ko uvan ne a ma uvan va pa te' sunön nee to nok pa gol. ⁵ Manuh pa ö iho' pa te' Sunön a vakës to tavus en, me a kara to konkon non, pare' vatoe'nēn e non. Manih matan a ö ihiho' no ra tönim me ro pöök vau' to esēs ne. A ma vau' poë varih, ee ra tönim me ra poa tuvuh pe Sosenen. ⁶ Manih matan a ö ihiho' pa te' Sunön, a tah to matan va non manih pa tahi', pare' parin a maaka va non manih po siroak. Ko tavi non a ö ihiho' pa te' Sunön, no a taana' tah to'to' to te' ne.

A taana' tah to'to' poë varih to te' me ne a ma matan to kopös ne a ma sioniire. ⁷ A

tah to'to' vamomoaan to te' va non manih pa laëon. Ka vapöök tah to'to' to te' va non manih pa kaö' oete'. Ka vakön tah to'to' no a mataneah to ep va non manih pa matan a te'. Ka vataana' tah to'to' to te' va non manih pa enen to atan non. ⁸A taana' tah to'to' poë varih to te' me ne a ma tönim me o pöh paknan, me a ma matan peo to kopös avoes e non pa sioniire. Pa potan me pa popoen nee to hikta vanot ne pa kë a ëhnan e Sunön, ko sosoe va ne manih pan,

“Apuh, e' e Sosenen A Kikis Vi,

e' a vivihan, e' a vivihan, e' a vivihan.

Moaan voh, e' to te' voh non,

kuru me, e' to te' non,

ka amot, e' se hah ma'.”

⁹O poen no a ma tah to'to' poë varih to këëkë ne sih a Te' vëh, to iho' non pa ö ihiho' pa te' Sunön to te' to'to' tamooaan non. A taana' tah to'to' poë varih to vavihvih me ne poë, pare vasunön tamooaan rakah ne sih eah, ¹⁰ko 24 te' susunön vapaan poë varih, ee to vatokon ne sih pa matan a Te' vëh to iho' non pa ö ihiho' pa te' Sunön, pare vasunön ne poë. E' to te' to'to' tamooaan non. Ee to uvan ne sih a ma uvan gol, pare vavaho' ne a ma uvan gol pee manih pa havin a ö ihiho' pa te' Sunön, pare vaëhëh va ne manih pan,

¹¹“Sunön, eën e Sosenen pemöm.

Eën varoe kuru to te' vih rakah nom sih,
ka napan kurus se vaeö ka nom oah,
pare kë ne a ëhnöömah,
pare te' ne paan o kikis pën.

Suk ataeah,

eën to nok voh a ma moeh tah.

Po manin koman pën ka ma moeh tah
tavus,
ka kuru vëh a ma tah kurus poë varih
to te' e ne.”

5

E Jon To Ep In O Miu Pëpa' Nee To Vakop Voh Ee

¹Eö' to ep in o miu pëpa' rë to miu non to te' non pa papmatö pe Sosenen, to iho' non pa ö ihiho' pa te' sunön. Ke' te' non o kiun to kiun non pa poa papan, ko va'top töön non po tönim me ro pöök kok in o këntör. ²Eö' to ep me a ankerö' eh to vaato va'puh ma' vamanih pan, “A te' vih rakah eteh to te' me non a tasun pa pure' o miu

pëpa' vëh, pare' kap me a ma kok in o këntör?” ³Ivëhkëk, a hikta pah te' to te' non manih pa voon va kin, me manih po oeh, me manih po komön o oeh, to te' me non a tasun pa pure' o miu pëpa' pare' ep manih koman. ⁴Eö' to okook no', suk ataeah, a hikta pah te' na to ep no, to te' me non a tasun pa pure' o miu pëpa', pare' ep manih koman. ⁵Ka pah te' va pa 24 te' susunön to te' ne paan e Sunön soe ka neo' pan, “Koe a ook. Ep ah, a Laëon vëh to tavus voh po vute' pe Juda', e' a te' vëh to vaveoh tane' po vute' pe sipuneah, e Devit, a te' sunön. E' to onoah voh o vapus. E' varoe to te' me non a tasun pa pure' o miu pëpa' ko kap o tönim me o pöök kok in o këntör varih to va'top töön ne o miu pëpa'.”

E Jon To Ep A Sone' Sipsip

⁶Eö' to ep in a Sone' Sipsip to ep va non manih, pee to ip voh poë to sun vatët non pa ö ihiho' pa te' Sunön, ka taana' tah to'to' to te' ne, me o 24 te' susunön to te' ne paan e Sunön, to iho' tatavi ne a ö ihiho' pa te' Sunön. A Sone' Sipsip pamëh to te' me non a tönim me ra poa köm, me o tönim me o pöök matan, ee o tönim me a pöök tuvuh pe Sosenen ne' to vanö voh ma' manih po oeh kurus. ⁷A Sone' Sipsip pamëh to nö ko kon en po miu pëpa' vëh to pet non pa papmatö pe Sosenen, to iho' non pa ö ihiho' pa te' Sunön. ⁸E' to kon o miu pëpa', ka taana' tah to'to' me o 24 te' susunön to te' ne paan e Sunön, ee kurus to vatokon pa havin a Sone' Sipsip. Ee to öt papaeh nö ne a ma tah su'su' to te' va non manih pa gita', me a toep nee to nok pa gol. A toep pamëh to puh non pa ma tah na to ës ke' ovoavuh vih, ee a ma hin pa napan pe Sosenen. ⁹Ee to vaëhëh ke ne na a Sone' Sipsip o vahëh voon, to te' va non manih pan,

“Eën a te' to te' me nom a tasun va pa kon o miu pëpa',
parën kap a ma kok in o këntör varih.

Suk ataeah,
ee to ip voh ee pën.

Ka manih po era' pën,
eën to voen hah voh a ma napan,
marën a he' raoe manih pe
Sosenen.

Eën to voen hah a ma pöh te' to tane' ma' pa
ma vute' kurus,
me a ma vu to, to te' ne po oeh,
me o sionin vakëkëh,
me o oeh ovoes.

¹⁰ Eën to vate' raoe, kee tavus o vute' te' va
po te' ësës he' pe sunön.
Kee te' ne o te' ësës he' pe Sosenën pea,
kee se te' ne a ma te' sunön pa matop a
napan manih po oeh.”

Ee To Kë A Èhnan A Sone' Sipsip

¹¹ Eö' to ep hah, parö' tēnan o vaato po
ankero' peo rakah. Ea to hikta onöt no
a èh raoe, suk ee to peo va ne manih po
kösan. Ee to sun tatavi ne a ö ihiho' pa te'
sunön, va'peh me a taana' tah to'to', me a
24 te' sunön to te' ne paan e Sunön. ¹² Ee to
vaëhëh va'puh va ne manih pan,

“A Sone' Sipsip vëh moaan voh nee to ip,
e' to vih rakah non pa kon a tasun,
me a ma tah vihvih me o nat vih,
me o kikis apuh.

A napan kurus se vaeö me ne eah,
pare kë rakah ne a èhnaneah,
ko vaeö me a soe vavivih ke poë.”

¹³ Eö' to tēnan me a ma tah to'to' kurus
varih ne Sosenën to nok to te' ne pa vöön
va kin, me po oeh, me komön o oeh, me
manih koman tahi', ee to vaëhëh ne, pare
vavaeö va ne manih pan,

“E Sosenën to iho' non pa ö ihiho' pa te'
sunön va'peh me a Sone' Sipsip.

Ee pon se kokon tamoaan ne a soe vavi-
hvh,

me a he' raoe o èhnan apuh,
me a taate' kë a èhnëere.

O kikis apuh to te' tamoaan non manih
pee!”

¹⁴ Ka taana' tah to'to' piun ma', pare soe
vamanih pan, “Oman!” Ko 24 te' susunön
to te' ne paan e Sunön vatokon, pare va-
sunön e Sosenën me a Sone' Sipsip.

6

A Sone' Sipsip To Kap O Tönim Me O Pöök Va'top Töön

¹ Eö' to ep hah, ko ep in a Sone' Sipsip to
öt non o miu pëpa' vëh to te' non o tönim

me o pöök va'top töön, ko kap en pa va'top
töön vamomoaan. Eö' to tēnan a paeh va
pa taana' tah to'to' to vaato va'puh no ma',
vamanih pa kara to kon ko soe ma' pan,
“Nö mah!” ² Eö' to ep in a hös kakaare no
a pah te' to tok non, pare' öt non a vuhun,
kee he' poë o uvan pa te' sunön to onoah o
vapus. A te' pamëh se onoah a ma vapus
peo.

³ Ka Sone' Sipsip kap en po vapöök kok in
o këntör vëh to va'top töön non o miu pëpa',
kö' tēnan a vapöök tah to'to' to soe pan, “Nö
mah!” ⁴ Kö' nö eo', parö' ep a hös erera' to
nö en ma'. E Sosenën to soe vaonöt ke a te'
pamëh pa mirö', ko kon ke o vakamö' vih
pa napan varih po oeh kee se ip vamët o
upöm te'. A ankerö' to he' poan o rapis rë
marën a nok a kiu pamëh.

⁵ Ka Sone' Sipsip kap en po vakön kok in
o këntör vëh to va'top töön non o miu pëpa',
kö' tēnan a vakön tah to'to' to soe pan, “Nö
mah!” Kö' nö eo', parö' ep in a hös pö. A te'
to tok non pe' to öt non a sike. ⁶ Eö' to tēnan
a tah to te' va non manih pa te' to vaato
tane' no ma' pa taana' tah to'to'. E' to soe
vamanih pan, “O voen va po pöh poen no
a te' to kon e' to antoen e non pe' pa voen a
paeh sospen taëen vuit, ke', a kukön sospen
taëen bali'. Ke eën se nat nom mirö' këh
raoe o hunun in o naon öliv me o voaën!”*

⁷ Ka Sone' Sipsip kap en po vataana' kok
in o këntör vëh to va'top töön non o miu
pëpa'. Kö' tēnan a vataana' tah to'to' to soe
ma' pan, “Nö mah!” ⁸ Kö' nö eö', ko ep
in a hös totomoen. A te' to tok non pe',
a èhnaneah e Mët. Ka vöön pa nap mët, e'
to vavatet vatët nö e non ma' pa te' vëh a
èhnaneah e Mët. Ee to he' kikis raoe pon pa
kiiki a ma napan po taana' vute' va po oeh
avoës, me a ö nee se ip vamët o pöh vute' va
po taana' vute' poë varih. O te' poë varih
se mët koe ke manih po rapis rë, me o maë
apuh, me a ma vu mët, me a ma tah poa va
muhin.

⁹ Ka Sone' Sipsip kap en po vatönim kok
in o këntör vëh to va'top töön non po miu
pëpa', kö' ep in a apen a ma napan varih
to mët voh ee to te' ne paan a pok pe
Sosenën. A napan poë varih to öt vakis

* **6:6:** [... pa voen a paeh sospen taëen vuit, ke', a kukön sospen taëen bali'.] A tēem no a napan to maë, suk a taëen
ënëen vatëh to kököt. Ivëh, ko voen pa ma taëen to voen vapeah.

voh ne o vavaasis me a soe pe Sosoenën, ko vataare voh ne manih po to'to' pee. Ivëh, ka ma te' varih to vakihat me ne raoe, ip vamët voh ee pee. ¹⁰ A ma apen a nap mët poë varih to soe vakis ma' pan, "Te' Sunön va pa ma moeh tah kurus, eën a vasio', a ma taate' pën to man rakah! O poen poanheh nën se vateen a hat manih pa ma napan varih po oeh? Parën piun o era' va pa ö nee to ip vavoh ka möm?" ¹¹ Ee to he' papaeh raoe a ma ohop kakaare, kee soe ke raoe pan, "Eöm se vanot nem a si' tääm kökööt, ke' onöt a ö no a napan varih to vakihat me a neöm se ip vamët a ma kea peöm varih, o te' va po vaman, me o te' kikiu vamanih pa ö nee to ip vamët vavoh ka neöm. E Sosoenën to vate' voh en pa tovih te' nee se ip vamët. Po poen no o tövakihat to ip vamët vahik ee pa ma napan poë varih. Ke Sosoenën se piun a hat nee to nok voh manih peöm."

¹² Ka Sone' Sipsip kap en po vatönim me o paeh kok in o këntör vëh to va'top töön non po miu pëpa'. Kö' hara' a rikrik apuh to tavus manih po oeh. A potan to popoen en vamanih po rara pö, ka sivö tavus erera' va en manih po era'. ¹³ Ko vesun varih akis vu'vu' ee ma' manih po oeh vamanih pa ma voa' naon pere', no a tuvuh apuh to kö, kee vu' ma'. ¹⁴ Ka akis to tamiu en, vamanih po pan nee to miu, ka ma tope me a ma to kurus vahuk këh ee pa ma ö te'te' pee. ¹⁵ Ka ma te' sunön to te' me ne o ehnan manih po oeh, me a ma susun pa nap vëvënsun, me a ma te' ötöt ö, me a ma te' eh, me a ma te' kikiu akuk, me a ma te' taihan. Ee kurus to vakoan po vëvë me o vösvös to te' ne manih pa ma moeh totope, suk ee to hikta vavatet ne a soe pe Sunön. ¹⁶ Ee kurus to soe ke a ma totope me o vösvös vamanih pan, "Tahoe mah, ko ip vamët a möm kemöm mët këh a matan e Sosoenën to iho' non pa ö ihiho' pa te' sunön, me o vakmis pa Sone' Sipsip. ¹⁷ Suk ataeah, o poen Apuh, pe Sosoenën me a Sone' Sipsip pa piun a ma taate' hat no a ma napan to nonok voh ne to tavus en. Ivëh, kee hikta te' onöt ne a sun vakis, pare onoah a tah pamëh."

7

144,000 Te' Va Israël To Kon O Vëknöm Pe Sosoenën

¹ A tah vëh to hik en, kö' ep in a taana' ankerö' to sun ne po taana' noton in o oeh. Ee to öt ne o taana' paknan in a tuvuh, ka tuvuh se nat non ta manih tahi', me manih po oeh, me manih po naon. ² Eö' to ep in a meh ankerö' to tane' ma' pa ö no a potan to pepeah ke no ma'. E' to öt non o tah vëknöm pe Sosoenën vëh to te' to'to' non. E' to vaoe vakis a taana' ankerö' varih ne Sosoenën to he' voh raoe o kakis, marën a mirö' o oeh, me a tahi'. ³ E' to soe pan, "Eöm se koe a mirö' vëhö' o oeh, ke', a tahi', me a ma naon. Emöm to iu vate' nem o vëknöm pe Sosoenën pea manih pa naira ma te' kikiu pe'. Köm pah mirö' po' a ma moeh tah." ⁴ Ee to soe ka neo' a napan varih to te' me ne o vëknöm pe Sosoenën pa naire to antoen ne o 144,000 te' topnin a ma vute' kurus va Israël.

⁵ A napan to onöt ne pa 12,000 te' to kon o vëknöm to tane' ma' po vute' pe Juda', ko meoh 12,000 po vute' pe Ruben, ko meoh 12,000 po vute' pe Gat.

⁶ Ko meoh 12,000 po vute' pe Asa', ko meoh 12,000 po vute' pe Naptali', ko meoh 12,000 po vute' pe Manësa'.

⁷ Ko meoh 12,000 po vute' pe Simeon, ko meoh 12,000 po vute' pe Livaë, ko meoh 12,000 po vute' pe Isakar.

⁸ Ko meoh 12,000 po vute' pe Sebulun, ko meoh 12,000 po vute' pe Jeosëp, ko meoh 12,000 po vute' pe Bënjamin.

A ma te' poë varih to kon o vëknöm pe Sosoenën.

A Nap Peo To Vasunön Ne E Sosoenën

⁹ A ma tah varih to hik en, kö' ep in a nap peo rakah to vatönun, ahikta te' to onöt non a eh raoe. A ma napan varih to tane' ma' pa ma vute' kurus, me o sionin vakëkëh, me a ma vu to, me manih po oeh avoes. Ee to sun ne matan a ö iho' pa te' Sunön, me a Sone' Sipsip. Ee to ohop ne a ma ohop rë kakaare kö öt ne a ma pea vito. ¹⁰ Ee to soe vakis ma' pan,

"Emöm to kë nem a ehnan e Sosoenën pea to iho' non pa ö iho' pa te' Sunön me a Sone' Sipsip,
ee pon to kon hah a ra,

ka kuru vëh na to te' vavih no!"
 11 O ankerö' kurus me o te' susunön to te' ne paan e Sunön, ee to sun tatavi ne a ö ihiho' pa te' sunön, va'peh me a taana' tah to'to'. Ee kurus to vatokon, ko vamösru ne havin a ö iho' pa te' Sunön, pare vasunön ne e Sosoenën.
 12 Ee to sosoe va ne manih pan, "Oman rakah!
 Ea to vaeö rakah vi no e Sosoenën pea, ka kë no a ehnan apuh pe!
 E' to te' me non a ma kokoman vih vi, ka vavihvih me no eah.
 Ea se vaeö ko kë no a ehneeah!
 E' to te' me non o kiki apuh.
 A ma kiki kurus ne' to te' me non, pa ma moeh tah kurus varih ne' to te' tamoan me non.
 Oman!"

O Kamis Pee To Hik En

13 Ka pah te' sunön hi a neö' pan, "A ma napan varih to ohop ne a ma ohop kakaare, e retereh poë varih, pare tane' ma' nih?"

14 Kö' piun eah pan, "Te' apuh peö', eën to nat nom, eö' ahik."

Ke' soe po' ka neö' pan, "A ma napan varih to te' voh ne pa tääm no a ma kamis apuh to kon rae. Kö era' pa Sone' Sipsip ivëh to pupui vakakaare voh a ma ohop pee.

15 Ivëh,
 nee to sun suk ne pa matan a ö ihiho' pe Sosoenën.

Pa ma potan me pa popoen,
 ee to hinhin ne manih pe Sosoenën koman a iuun vasio' pe'.

Ke Sosoenën iho' non pa ö ihiho' pa te' sunön,
 e' varoe kuru se te' me ra non poë ko matop non rae.

16 Ee hikta se maë hah ne,
 me hikta se manoe hah ne,
 ka potan hikta se pa non rae,
 me a hikta tah se vëhva' non a sioniire.

17 Suk ataeah,
 a Sone' Sipsip to iho' topnin rakah e non pa ö iho' pa te' Sunön,
 e' se matop non rae,
 pare' me rae pa ö no a rën va po to'to' to te' non.

Ke Sosoenën se kon a ma punis pee vamanih pe' to hiuk va'na' a ma hunun matëere,
 kee hikta se ook hah ne."

8

A Sone' Sipsip To Kap O Tönim Me O Pöök Va'top Töön

1 A Sone' Sipsip to kap en po vatönim me o pöök kok in o këntör vëh po miu pëpa', ka hikto vatoe'nën me a vaato manuh pa vöön va kin pa pah pap aoa'. 2 Vasuksuk nö' to ep in a tönim me a pöök ankerö' varih to sun ne pa matan e Sosoenën, ee to kon o tönim me a pöök suvin.

3 Ka meh ankerö' to öt non a toep gol va pa ës a tah avoavuh vih. E' to nö ma' pare' sun non pa havin a pok, nee to nok voh pa gol. Ee to he' poë o kukuvun tah pamëh, ne' se vatös me a ma hin pa ma napan vivihan kurus pe Sosoenën. Pare' ës ke na e Sosoenën o he' manih pa pok vëh to te' non matan a ö ihiho' pe Sosoenën. 4 Ko öh ovoavuh vih pamëh me a ma hin pa ma napan kurus pe Sosoenën to këh a koren a ankerö', ko peah en manuh pa matan e Sosoenën. 5 Ka ankerö' kon en pa toep vëh no a ma tah ovoavuh vih to pet ne, pare' kon tane' o sura' manih pa pok ko vapuh manih pa toep. E' to vi kunah manuh po oeh, ka muhin vakës, ka kara kon en, pare' vatoe'nën en, ka rikrik ip en.

A Taana' Ankerö' To Piu A Ma Suvin

6 Ka tönim me a pöök ankerö' varih to öt ne a tönim me a poa suvin vamatop ee pa piu a ma suvin.

7 Ka ankerö' vavovoh piu en pa te' suvin pe', ka rui' tutuvuh eh,* me o sura' to hovën non po era' to tavus en ma', ko vu' en manih po oeh. E' se te' va non manih, pa ö nee to ki o oeh po kukön hum, ko pöh hum no a sura' pamëh to ës en, va'peh me a naon me a karas to te' ne manih koman o hum oeh pamëh.

8 Ka vapöök ankerö' piu en pa suvin pe'. A tah to matan va non manih pa tope apuh to ës en. Kee vi kunah a tope pamëh to ësës non manuh tahi'. E' se te' va non manih, pa ö nee to ki a tahi' po kukön hum, ko pöh

* 8:7: [... rui' tutuvuh eh, ...] Ep manuh po Kölösöri' kusun o puk vëh.

hum tahi' tarih en o era'. ⁹ A ma pah tah to'to' to te' ne komön o pöh hum tahi' vëh, to mëtmët ee, me a ma parö' varih to te' ne nën to hat ee.

¹⁰ Ka vakön ankerö' piu en pa suvin pe'. Ka vesun apuh vëh to ësës va non manih po vau', vu' tane' ma' akis ko vu' en manih po oeh. E' se te' va non manih, pee to ki o oeh po kukön hum, ko pöh hum no a vesun apuh pamëh to vu' manih pa ma ruen apa'puh, me pa ma rën to te' ne nën. ¹¹ A ëhnan a vesun pamëh, E' To Pais Vörep, manih po to Grik, nee poka' ne, "Wormwood", e' to vu' manuh pa ma ruen to te' ne po pöh hum oeh, ka ma ruen ninin pais ee. Ka nappeo varih to kaaka ma ruen pais varih, ee to mëtmët vahik ee.

¹² Ka vataana' ankerö' piu en pa suvin pe'. E' se te' va non manih, pee to ki a potan, me a sivö, me a ma vesun po kukön hum. Ko pöh hum no a pah tah to mirö'. Ivëh, ko pöh hum pa ma vesun, me a sivö, me a potan to hikta ëman ne. Ko pöh hum in a potan me a popoen to hikta te' me ne o tëkrea.

¹³ Kö' ep na, parö' ep in a enen to atan vah non akis, parö' pënton a rivoneah to soe vamanih pan, "Vatamak, vatamak rakah pa ma napan varih to te' ne manih po oeh. O poen no a meh kukön ankerö' se piu a ma suvin pee, a punis apuh rakah se tavus manih pa ma napan!"

9

A Vatönim Ankerö' To Piu A Suvin

¹ Ka vatönim ankerö' piu en pa suvin pe'. Kö' ep in a vesun vëh to vu' tane' ma' pa akis, pare' vu' manih po oeh. Ee to he' poë a ki' va pa kove' ruruvun vëh no a hikta ö ne' to aton non. ² A vesun to peret en pa kove' ko öh apuh vëh to te' va non manih po öh va pa sura' to tavus ma', ko kopös en pa potan me a akis, ka muhin pah popoen en. ³ Ko koka' tavus tane' ee manih po öh, ko kunah ee ma' po oeh. Ee to he' raoe o kakis, vamanih pa ö no pipihkatan to te' va ne. ⁴ Ee to kon a soe vamanih pan, "Eöm se koe a mirö' a karas me a ma moeh tah varih to pupu ne po tonun o oeh, me a ma

naon. Eöm se mirö' varoe a napan varih to hikta te' me ne o vëknöm va pe Sosoenën manih pa naire. ⁵ Eöm se he' o kamis manih pa napan poë varih, ke' onöt a tönim sivö. Ivëhkëk, eöm se nat nem ip vamët raoe." O kamis vëh nee se kon se te' va non manih pa kot pa pipihkatan. ⁶ Koman a tönim sivö a napan poë varih se pah iu mët këh e ne o kamis. Ivëhkëk, ee se hikta taum ne a mët.

⁷ Eö' to ep in o koka' poë varih to te' va ne manih po hös to vamatop ne a vapus. Manih pa pasuire, a tah to matan va non manih po uvan pa te' sunön nee to nok pa gol nee to uvan ne, ka ma matëere to te' va non manih pa matëero te'. ⁸ A ma uviire to rëere va non manih pa uviiro köovo, ka ma riu rivoere te' va ne manih pa ma riu rivon a laëon. ⁹ Manih pa ma poeere, ee to ohop ne a ma ohop nee to nok po si kap, ka paknëere tatanih va non manih po karis peo, no hös to rëhrëh vëvëhö' nö ne po vapus. ¹⁰ Ee to te' me ne a ma apiire to vapihpih vakmis vamanih pa pipihkatan. A ma apiire to te' me non o kakis marën a vakmis a ma napan koman a tönim sivö. ¹¹ Ee to te' me ne a te' susun to matop non raoe. A te' sunön pamëh, e' a ankerö' to susun non pa matop a kove' ruruvun pamëh no a hikta ö ne' to aton non. Po to Hibru, ee to poka' ne a te' sunön pamëh, e Abadon. Ka manih po to Grik, ee to poka' ne poë e Apolyon, ke' a te' va pa mirö' a ma moeh tah.

¹² A punis apuh vamomoaan to hik en, ka meh poa punis to me' e ne pa tavus amot.

¹³ Ka vatönim me a paeh ankerö' piu en pa suvin pe'. Kö' tēnan o vaato to tane' ma' po taana' noton* va pa pok gol vëh to te' non matan e Sosoenën. ¹⁴ E' to soe ke a vatönim me a paeh ankerö' vëh to öt non a suvin vamanih pan, "Eën se vatvus a taana' ankerö' varih to te' ne pa nohnoh sinten a ruen apuh vëh a Iupretis, kee nö ee." ¹⁵ Ee a taana' to tavus këh ee pa nohnoh. E' se te' va non manih, pea se keh ki a napan po kukön hum, manih komön o pöh hum o ankerö' to vamatop ro ne a aoa' pamëh, me o poen, me a sivö, me o kirismas nee se ip vamët a napan kurus to te' ne nën. ¹⁶ Ee

* **9:13:** [... o vaato to tane' ma' po taana' noton ...] Manih po taana' noton in a pok gol to sun non a tah to matan va non manih pa köm in a purmakaö'.

to nö, pare ununun a nap vëvënsun peo pa vapus. Ee to soe ka neo' a nap vëvënsun varih to tok ne po hös to antoen ne a 200 milion.

¹⁷ Eö' to tata no', parö' ep in o hös no a napan to tok ne. Ee to ohop ne a ma ohop nee to nok po si kap. A ma ohop kap pee to erera' va non manih po tækrea, me ee o totomoen, me ee o vovoa'ruvi. A ma pasuiro hös to te' va ne manih pa pasun a laëon, ka manih pa rivoeere, o sura', me o vös sölpä', me o öh to tatavus no ma'. ¹⁸ A kukön tah poë varih, o sura', ko öh, me o vös sölpä', to tatavus tane' no ma' pa rivoeero hös, ko ipip vamët e ne pa napan varih po vakön hum. ¹⁹ O kikis po hös to te' non pa rivoeere, me manih pa apiire. A ma apiire to te' va non manih po kaho' kuru', e' marën a vakmis a ma napan.

²⁰ A napan varih no o sura', me o öh, me o vös sölpä' to hikta ip vamët, e'e to hikta panih a ma taate' hat pee. Ko hikta vahik pa hin suk a tuvuh hat, me a ma tah nö'nës nee to nok pa gol, me a silva', me pa bras, me po vös, me po naon. A ma tah nö'nës poë varih to hikta onöt ne a ep ka ra, me tēnan a ra, me a nö. ²¹ A ma napan varih to ip vamët akuk voh o meoh upöm te', me a nap kakaveo, me a nap orora' te', me a nap rēhrēh. Ivēhkēk, ee to hikta panih a ma taate' hat pee.

10

A Ankerö' To He' E Jon O Miu Pēpa' Vapenpen, Ke' Eën

¹ A tah vëh to hik en, kö' ep in a meh ankerö' eh to kunah tane' ma' manuh pa vöön va kin. A unöh to kopös non poan, ka puto te' tatavi non a pasuneah, ka mataneah to tëtékrea va non manih pa potan, ka poa moneah to ëman va ne manih po toon no sura' to tækrea non. ² E' to öt non o miu pēpa' sone' to te' takap e non manih pa koreneah. A papmatö va pa moneah to vakom non manih tahi', ka papkiruk pe' to vakom non po oeh. ³ E' to vaato va'puh va ma' manih pa ö no a laëon to tötö va non. Ke' hik en, ka kara kon en pa tönim me a pöök. ⁴ A tönim me a pöök kara poë varih to kon vahik ee, kö' iu kiun töön no' o vaato pee, ivēhkēk, eö'

to tēnan a soe to tane' ma' pa vöön va kin to soe va non manih pan, “Koe a kiun töön a soe va'ih nēn to tēnan, eën se nat vatöön varoe nom po kokoman pën!”

⁵ Ka ankerö' vëh nö' to ep voh to vakom non tahi' me manih po oeh to kë a papmatö va pa koreneah manuh pa vöön va kin. ⁶ E' to soe a soe man kikis pa ehnan e Sosoenën vëh, to te' tamoaan non to nok voh o oeh me a ma moeh tah varih to te' ne po oeh, e' me to nok a tahi' me a ma moeh tah varih to te' ne manih tahi', e' me to nok a vöön va kin me a ma moeh tah varih to te' ne nēn. Ka ankerö' soe pan, “O poen to öök en, ke Sosoenën hikta se anoeh vi non. ⁷ O poen no a vatönim me a pöök ankerö' se piu en pa suvin pe', ka tah vëh ne Sosoenën to iu non me a soe pe' vëh to vakooan voh non, e Sosoenën se vatvus vateera' poan. E' a soe vih voh vëh ne' to he' a ma te' kikiu pe' o te' vanēnēn soe. Ke' tavus va en pa ö ne Sosoenën to iu moaan va voh non e Ieesu' Kristo se nok.

⁸ Kö' tēnan hah eo' po vaato vëh nö' to tēnan moaan voh to tane' ma' pa vöön va kin, to soe ma' pan, “Nö ah, parën kon o miu pēpa' sone' vëh to pet takap non manih pa koren a ankerö' vëh to vakom non tahi' me po oeh.”

⁹ Eö' to nö eo' manuh pe', ko hin o miu pēpa' sone' ne' se he' a neö'. Ke' soe ka neö' pan, “Kon ah, parën eën, e' se ninin vih va non manih pa hunun in a tankekvö, ivēhkēk, eën se orom eah, ke' se vakoskos en pa komömah.” ¹⁰ Eö' to kon tane' o miu pēpa' sone' manih pa ankerö', parö' eën eo'. E' to ninin vih va e non manih po hunun in a tankekvö. Ivēhkēk, eö' to orom eah, ke' vakoskos en pa komaneo'. ¹¹ Ee to soe ka neo' pan, “Eën se vatvus hah a soe pe Sosoenën, suk a ma meoh upöm te' peo, me a ma meh muhin peo, me a ma meoh vu to peo, me a ma moeh te' susun peo.”

11

A Poa Te' Vanēnēn Soe To Vatvus A Soe

¹ Ee to he' a neo' o tokon pa vavatoe iuun, ko soe pan, “Sun ah, parën vatoe a Iuun Hinhin Apuh me a pok pe Sosoenën. Ko eh a ma napan varih to hinhin ne sih koman a iuun pamēh. ² Ivēhkēk, eën se nat nom vatoe a ö vamaheñ in a kiikin vöh to

vatvi non a Iuun Hinhin Apuh. A kiikin pamëh no a nap hikto vaman to vaneah ne. A nap hikto vaman se kom tötöön a Vöön Vapenpen vëh a Jerusalëm po 42 sivö. ³Eö' se he' kikis nös a poa te' vanënën soe peö', ko vanö nös raoe. Ee pon se voh ne a ma rara to vataare non o tamak, pare vavatvus ne a soe peö' komön o 1,260 poen."

⁴Ee pon to te' va ne manih po pöök naon öliv poë varih, me o pöök ram poë varih to sun ne matan e Sunön va po oeh kurus. ⁵A ma te' se keh punö' ne pa mirö' a poa te' vanënën soe poë varih, o sura' se tavus tane' ma' pa rivoeere, ko ës en po te' varih to vakihat me ne raoe. Ivëh, ka te' se keh punö' non pa mirö' raoe, e' se mët en. ⁶Ee pon to te' me ne o kikis marën a ötöön a uhön, ke' hikta se nus non po poen nee to vavatvus ne a soe pe Sosenën. Pare te' pet me ne o kikis marën a ta' a ma ruen, kee tarih ee o era', me o kikis va pa he' a ma vu punis se tavus manih pa ma napan varih po oeh. Tamoan ee se keh iu nok va ne nën, a, ee se nok suk ee po iu pee pon.

⁷Po poen ne ee pon se vahik ee pa vatvus a soe pe Sosenën, ka tah poa vëh* se tane' ma' pa kove' ruruvun hikta ö noton, e' se këh ma' a kove' ko peah ma', ko vapus me raoe, pare' ip vamët raoe pon. ⁸A sioniire pon se pet ne pa hanan koman a vöön apuh, na to sosoe vapipino' no, ko poka' no a ëhnaneah Södom me Isip. E' a vöön moaan voh vëh nee to ni voh e Sunön pee pa kuruse. ⁹A ma pah te' va po oeh kurus, me a ma vute', me a ma vu to, me a ma vu sionin, ee se ep a sioniire pon komön o kukön poen me a ö kök. Ee hikta se vaonöt ke ne o meoh upöm te' pa pe a sioniire. ¹⁰A napan varih po oeh to hikta vaman ne e Sosenën, se vaeö pa ö nee to mët pon. Ee se vaeö ko ëën vavihvih a ma taëën, pare vahe'he' vapiun a ma he'. Ee se nok va nën, suk a poa te' vanënën soe poë varih to he' kamis voh ne a napan varih po oeh.

¹¹O kukön poen me a ö kök to oah ee, ke Sosenën vanö en pa tuvuh to'to' manih pa poa te' to pet mët ne, kee to' hah ko sun hah ee. Ka napan varih to ut ne raoe pon

pah naöp suntan ee. ¹²A poa te' to tēnan o vaato apuh to tane' ma' pa vöön va kin to vaoe no ma' pan, "Peah ma' öm manih pom!" Ee pon to peah ee manuh pa vöön va kin koman a unöh, pa ö no a napan varih to vakihat me ne raoe, ee he ut ne.

¹³Varu' vakomanih, a rikrik apuh to ip ma', ko mirö' en pa pah ö va pa havun ö in a vöön, ka tönim me a taana' ö ro in a vöön to te' ne. A 7,000 te' to mët ee koman a rikrik pamëh. Ka ma napan varih to te' ne, ee to pah naöp suntan ee, pare kë rakah ee pa ëhnan e Sosenën voh pa vöön va kin.

¹⁴A vapöök punis apuh to hik en, ivëhkëk, ep ah! A si' ö ka vakön punis tavus en.

A Vatönim Me A Pöök Ankerö' To Piu A Suvin Pe'

¹⁵A vatönim me a pöök ankerö' to piu en pa suvin pe', ko vaato apuh tane' ma' pa vöön va kin to soe ma' pan,

"E Sosenën pea me e Kristo,

kuru ee pon to te' ne e Sunön pea manih po oeh kurus.

Ke' se te' non a te' Sunön va pa ma tamoan."

¹⁶Ko 24 te' susunön to te' ne paan e Sunön, varih to iho' ne pa ma ö ihiho' pa te' sunön pee manih pa matan e Sosenën, ee to vatokon pare vasunön e Sosenën. ¹⁷Ee to soe vamanih pan,

"Sunön, Sosenën A Kikis Vi,

eën to te' nom kuru,

me pa ma tamoan voh,

eën to vakiu hah voh o kikis apuh pën,

kuru nën to taneo pa matop hah a ma tah kurus,

ivëh kemöm vaeö me nem oah.

¹⁸A napan hikto vaman to heve ne, ivëhkëk, o heve pën to tavus en.

Kuru, e' o poen no a napan varih to mët voh, e'e se te' po vahutët.

Kuru, e' o poen he' o voen vih manih pa nap kikiu pën,

ee a ma Te' Vanënën Soe pën, eën se voen raoe,

me a ma napan varih to ta a nom oah, ko te' ne o te' vivihan pën.

A ma te' varih to te' me ne o ëhnan me o te' akuk.

* **11:7:** [... ka tah poa vëh ...] A tah poa e' o meoh ëhnan pa ankerö' vëh to matop non a kove' ruruvun hikta notoneah. Ep na manuh po Rev 9:1-11.

O poen mirö' a napan varih to seök voh o oeh to tavus en!" *Sng 2:5; 110:5; 115:13*

¹⁹ O 24 te' susunön to te' ne paan e Sunön to soe ee, ko hopa' vëh pa Iuun Hinhin Apuh pe Sosoenën vöh pa voon va kin to taperet en. Ka pokis kontrak pe Sosoenën to te' non nën, ka vakës tavus en, ka kara kon, pare' vatoe'nën, ka rikrik ip ma', me a ivat to ip ma', me a ma puh rui' tutuvuh eh to vu'vu' ma'.

12

E Köövo Me A Kuru' Apuh

¹ O pöh vëknöm apuh rakah to tavus manih pa akis. O vëknöm pamëh to te' va non manih. A pah köövo to voh non a potan manih pa sionineah vamanih po rara. A sivö to te' non paan a poa moneah, kö' ep in eah to uvan non o uvan va pa te' sunön to te' me non o havun me a pöök vesun. ² E' a köövo to te' non o kiuk, a si' ö ke' vahuh en, o kamis va pa ö ne' se vahuh to tavus en, ivëh, ne' to kokoe' suntan suk non.

³ Eö' to ep o meoh vëknöm to tavus manih akis. E' to te' va non manih, a pah kuru' apuh erera'* to te' non, pare' te' non o tönim me o pöök pasun me o havun köm. E' to te' me non o tönim me o pöök uvan va pa te' sunön manih pa ma pasuneah. ⁴ E' to te' va non manih, pee to ki a ma vesun po kukön hum. A apin a kuru' apuh pamëh to rëh vatös en po pöh hum vesun varih to te' ne manih akis, ko vi ma' manih po oeh. Ka kuru' pamëh to te' vatët e non manih pa matan e köövo, to anoeh non e köövo se vahuh, ke' ëën e koa'. ⁵ Ke köövo vahuh en pe koa' oete', ke Sosoenën vate' voh poan se matop non a ma napan varih po oeh, pare' öt non a tasun apuh va pa matop vakis a ma napan varih po oeh. Ke köövo vahuh en pe koa', ko ankerö' me peah vëvëhö' ee pe koa' manuh pa vöön va kin pe Sosoenën to iho' non pa ö ihiho' pe'. ⁶ Ke köövo rusin en manuh pa moeh upin, a ö vëh ne Sosoenën to vamatop ke voh poan se' te' non. Ee se matop ne poë nën ko mamakën ne poë pa taëën po 1,260 poen.

⁷ O vapus o pöh apuh to tavus manuh pa vöön va kin. E ankerö' Maëkel, me o upöm ankerö' pe', ee to vapus me a kuru' apuh. Ka kuru' me a ma te' ankerö' pe' vapus vahah me ee pee. ⁸ Ivëhkëk, ee to hikta eh onöt ne a onoah o vapus. Ivëh, ka kuru' me a ma meh pe' to hikta onöt ne a te' manuh pa vöön va kin.

⁹ O ankerö' pe Sosoenën to veo kunah ee pa kuru'. A kuru' vatamoaan voh pamëh, a ëhnaneah ivëh, e Satan, ke' a te' to vakihat me a rora. E' to pikpiuk non sih a napan varih po oeh, ko meeme ke këh non rae a ma taate' totoopin. Ee to veo kunah ee ma' pa kuru', me a ma ankerö' pe' manih po oeh.

¹⁰ Eö' to tēnan o vaato apuh to tane' ma' pa te' manuh pa vöön va kin to soe va non manih pan,

“Kuru, e Sosoenën pea to kon hah en pea, o kikis pe' to tavus vamaaka en, e' e Sunön pea.

E Kristo to te' me non o kikis, e' to kon hah a ma napan pe'. E' to kon me a tasun marën a matop a ma napan.

Suk ataeah, e Satan a te' to vakihat me a rora to vateen a ma kea me vamen pa potan me pa popoen pa matan e Sosoenën, ko soe pan, ee to nonok ne a hat.

Kuru a ma ankerö' to veo kunah ee ma' pe'.

¹¹ A ma kea pea to hikta iu vi voh ne o to'to' pee, ko hikta koman voh ne a ö nee se te' vavih ne manih po oeh.

Ee to kon tane' voh o kikis manih po era' pa Sone' Sipsip,

pare te' eh voh e ne pa vatvus a soe pe'.

Ko hikta naöp voh ne o te' se ip vamët rae, ka manih pa taate' pamëh, ee to onoah o vapus,

pare vöknah o vakihat.

¹² O ankerö' to veo ee pe susun po ora' hat, ke eöm varem to te' nem pa vöön va kin se vaeö.

Ivëhkëk, varenan peöm varih po oeh me manih tahi',

* **12:3:** [... a pah kuru' apuh erera' ...] A kuru' erera' to matan va non manih pa piro' apuh rakah. E' a pah soe vapipino' to vëknöm non a punis me a tēem no a hikta te' susun to matop non a napan.

eöm se matop rakah nem, a punis apuh
se tavus a neöm, ke eöm se matop
nem!

Suk e susun po ora' hat to nö voh en nös
manem peöm.

E' to heve rakah e non,
suk, e' to nat e non pa ma poen pe' to
hikta te' rë ne,
a si' ö hat ke Sosenen se sunpip
poan pa tah ne' to nonok non.”

¹³ A kuru' pamëh to ep en pe' to te' e
non manih po oeh, ivëh, ke' taneo en pa
veo vavah e köövo vëh to vahuh voh e koa'
oete'. ¹⁴ Ivëhkëk, o anker'o' to he' e köövo a
poa paknan enen apuh, marën a ö ne' se
nönö pa vöön pe' pa moeh upin, ko te' ke
këh no ma' a kuru' pamëh. Ee se matop
vavih ne poë ko mamakën ne e köövo pa
komön o kukön kirismas me a ö kök.

¹⁵ Ka kuru' pamëh to mut tane' a ruen
manih pa rivoneah, ka ruen tavus en a
ruen apuh, ko koko suk nö e non pe köövo.
A kuru' to iu non pan, a ruen se mirö'
e köövo. ¹⁶ Ivëhkëk, o oeh to va'aus en
pe köövo, o oeh to panan ko orom en pa
ruen vëh no a kuru' to mut tane' voh pa
rivoneah. ¹⁷ Ivëh, ka kuru' heve rakah en
pe köövo, ka kuru' nö en pa vapus me a ma
meh koa' pe köövo. Ee a ma napan varih to
vavatet ne sih a ma soe kurus pe Sosenen,
pare vaman ne a soe pe Ieesu' ko vavatet ne
poë. ¹⁸ Ka kuru' pamëh to sun non po kösan
manih sinten tahi'.

13

A Poa Tah Poa To Tavus

¹ A kuru' apuh vëh to te' e non manih
po kösan, keö' to ep in a tah poa to tavus
tane' manih tahi'. E' to te' me non o havun
köm, me a tönim me a poa pasun. Manih pa
havun köm, e' to te' non o havun uvan pa
te' sunön. Ka manih pa ma paeh pasuneah
a ma ehnan to kiun ne, ee a ma soe to sosoe
vavahat e ne pe Sosenen. ² A tah poa
pamëh nö' to ep in to matan va non manih
pa pusi' apuh nee to poka' ne a lepat, ka
moneah ep va non manih pa mon a bea',
ka rivoneah ep va non manih pa rivon a
laëon. A kuru' pamëh to he' a tasun me o
kikis pe' manih pa tah poa pa nok a ma tah
no a kuru' koman to onöt non a nok. ³ Eö'
to ep in o pöh pasun pa tah poa pamëh to

matan va non manih pee to moes vamët
voh poë. Ivëhkëk, a pi' hat pamëh to ana',
ke' sun hah en. Ka napan varih po oeh to
töhhak in a tah poa pamëh, pare vatet ee pe'.
⁴ A napan to nat e ne pan, a kuru' to he' voh
poan o kikis pe' manih pa tah poa. Ivëh, kee
vatokon ko vasunön ne a kuru', me a tah
poa, pare soe pan, “Eteh to vatoe me non
a tah poa va'ih? Eteh to onöt non a vapus
me poan?”

⁵ E Sosenen to vaonöt ken pa tah poa, ke'
sosoe vavovoeak e non pe Sosenen, me o
kikis marën a nok a taate' pamëh po 42 sivö.
⁶ A tah poa pamëh to sosoe oah e non pe
Sosenen, me e' to sosoe vavovoeak e non
pa ehnan e Sosenen me a vöön te'te' pe', me
a ma napan pe Sosenen varih to te' ne pa
vöön va kin. ⁷ E Sosenen to vaonöt ken pa
tah poa, marën a vapus me a ma napan pe
Sosenen ko onoah raoe po vapus. E' to te'
me non o kikis va pa tavus a te' sunön pa
matop a ma napan va po oeh kurus, me a
matop a ma vu to, me a matop a ma vute'.

⁸ A ma napan kurus varih to te' ne po
oeh, no a ehneëre to hikta kiun non po puk
va po to'to' tamooan po poen ne Sosenen
to nok voh o oeh. Ee se vasunön ne a tah
poa pamëh. O puk pamëh, e' to vaneah non
pa Sone' Sipsip vëh nee to ip vamët voh.

⁹ A te' to te' me non a tenaneah, e' se
pënton vavih a soe vëh, pare' vatet.

¹⁰ E Sosenen se keh vate' ta pah te' ke' nö
pa nohnoh,
a, ke' se nö en pa nohnoh.

E Sosenen se keh vate' ta pah te' pan, e' se
mët pa koren a meh te' to öt non o
rapis rë,

a, e' se mët po rapis rë pa meh te'.

O poen no a taate' pamëh se tavus en, eöm
a ma napan pe Sosenen se sun vakis po
vaman peöm.

¹¹ Eö' to ep in a meh tah poa to tavus tane'
varu' ma' komön o oeh. E' to te' me non a
poa köm manih po kaho' pe' vamanih pa
köm pa sone' sipsip oete', pare' vavaato va
non manih po vaato pa pah kuru' apuh.

¹² A vapöök tah poa to kon tane' o kikis
apuh manih pa tah poa vamomooan pe' to
te' me non poan. E' to kiu vakis rakah e
non pa rëh a ma napan varih po oeh, pa
vasunön a tah poa vamomooan vëh, no a

pi' pe' to ana' hah voh en. ¹³ A vapöök tah poa to vatvus a ma vu tah vatoksean. A paeh tah vatoksean ne' to vatvus ivëh, e' to vatvus a sura', ke' tane' ma' kin, ko kunah manih po oeh a napan he ep ne. ¹⁴ E Sosoenën to vaonöt poan pa nok a ma tah vatoksean manih po kakis, no a tah poa vamomoaan to he' voh poan, pare' piuk a ma napan varih po oeh. Pare' sosoe ke non a ma napan pan, "Eöm se nës suk a tah nö'nës va pa tah poa vamomoaan, paröm kë nem a ëhnaneah. Moaan voh o rapis rë to ip voh poan, ivëhkëk, e' to te' to'to' e non." ¹⁵ E Sosoenën to vaonöt ke a vapöök tah poa pa piu a tuvuh va po to'to' manih pa tah nö'nës in a tah poa vamomoaan, pan a tah nö'nës pamëh se vaato. Ivëh, ka napan se keh hikta vasunön a tah nö'nës pamëh, e' to te' me non po kakis va pa ip vamët raeo.

¹⁶ Ivëh ka vapöök tah poa to soe, kee vaho' o vëknöm manih pa pap koren matö ke' pa ma naira napan kurus. O te' akuk, me a napan varih to te' me ne o ëhnan, me a nap ötöt ö, me o te' arus, me a nap taihan, me o te' kikiu akuk. ¹⁷ Ka te' to hikta te' me non o vëknöm va pa tah poa pamëh. O vëknöm pamëh e' a ëhnan a tah poa, ke', a nampa' va pa ëhnaneah. E' to hikta onöt non a voen tane' ta tah manih pa ma meh te', me e' to hikta onöt non a vavoen ta tah pe'. ¹⁸ A te' to te' me non o kokoman natsean, e' se ëh ko nat vavih a pusun a nampa' va pa tah poa. Suk a nampa' pamëh, e' a 666, to vëknöm e non a ëhnan a te'.

14

O 144,000 Te' To Vahëh O Vahëh Voon

¹ Eö' to ep hah ko ep in a Sone' Sipsip to sun non Tope Saëon, ko 144,000 te' sun va'peh me ne poë. Ka ëhnan a Sone' Sipsip me a ëhnan e Tamaneah to kiun ne manih pa naire. ² Eö' to tēnan o vatoe'nën vih to tane' ma' manuh pa vöön va kin to te' va non manih po vatoe'nën in a ruen to koko non me o vatoe'nën apuh va pa kara. O vatoe'nën pamëh nö' to tēnan to te' va non manih pa ma tah nee to su'su' ne, ka tanih pee te' va non manih pa tanih va pa ma gita', a tanih pamëh to parin a tanih vavih. ³ O 144,000 te' varih to sun ne matan a ö ihiho' pe Sosoenën, me a taana' tah to'to',

me o 24 te' sunön to te' ne paan e Sunön. Ee varoe a napan varih ne Sosoenën to voen hah voh to vaëhëh ne o vaëhëh voon no a hikta meh te' to nat non. ⁴ Ee o te' poë varih o matian, no a pop pee to totoopin ko vih rakah. Ee to vavetet vah voh ne a Sone' Sipsip pa ma ö ne' to nönö non. Ke Sosoenën to kon hah voh raeo topnin a ma moeh napan varih po oeh, kee te' va ne manih po vakum te' vamomoaan pe Sosoenën me a Sone' Sipsip. ⁵ Ee to hikta te' voh ne pa taate' piuk, ka hikta hat voh manih pa pop pee.

A Kukön Ankero' To He' A Soe

⁶ Eö' to ep in a meh ankero' to nönö va kin vah non manih akis. E' to te' me non a kiu va pa vatvus a Soe Vih te'te' tamooan manih pa ma napan varih to te' ne po oeh. E' to vatvus ke non a ma napan kurus va pa ma meh muhin, me a ma vu to kurus, me a ma vute' kurus. ⁷ E' to soe vakis vamanih pan, "Vasunön nem e Sosoenën, paröm soe vamanih pan, 'Sosoenën, eën a kakis parën te' nom e Apuh', suk o poen to tavus en, ne' se vate' a neöm po vahutët. Eöm se vasunön nem e Sosoenën, suk ataeah, e' to nok voh o oeh, me a akis, me a tahi', me a ma moeh ruen sosone'!"

⁸ A vapöök ankero' to suk en pa ankero' vamomoaan ko soe pan, "A Vöön apuh Babiron to hat voh en! A napan to te' ne nën to rëh ke o kokoman pa napan pa taate' hin suk a ma sosoenën va pikpiuk, ko he' tonun ee pe Sosoenën vamaman. E' to te' va non manih pe köövo to öt non a kap voaën, ko vakaak a napan ke nok a taate' rëhrëh. Ivëh, ke Sosoenën se vakmis raeo."

⁹ A vakön ankero' to suk en ma' pa meh pöök, ko soe vamanih pan, "A te' se keh vasunön a tah poa vëh me a tah nö'nës va pe', pare' kon o vëknöm manih pa naineah, ke', pa koreneah, ¹⁰ ivëh, ke Sosoenën se vakmis va'puh oah poan. E' to vamatop moaan voh en ko se koep ma' o heve pe' manih pa kap, a kap pamëh to te' va non manih po heve pe', ka te' pamëh kaak. Ka manih pa matëëro ankero' pe Sosoenën me a Sone' Sipsip, a te' pamëh se kon a punis apuh manih po sura' to ësës non po vös salpa'. ¹¹ A sura' se vakmis tamooan non poan, ko öh to pepeah tamooan e non. Ka

napan varih to vasunön ne sih a ëhnan a tah poa, me a tah nö'nës va pe', pare te' me ne o vëknöm va pa ëhnaneah, a sura' hikta se mute' non pa popoen me pa potan, e' se ësës tamoan e non."

¹² O poen no a ma vu taate' poë varih se tavus ma', a ma napan pe Sosenen varih to vaman ne ko vatet ne a Taate' pe Sosenen, ko öt vakis ne o vaman pee manih pe Iesu', ee se sun vakis.

¹³ Eö' to tēnan a soe pa te' to tane' ma' pa vöön va kin to soe ma' pan, "Eën se kiun va in a soe manih pan, 'Kuru me amot a ma napan varih to vaman voh ne e Apuh, pare mēt, ee se vaeö rakah!' " A Tuvuh Vasio' me to soe vanen, "Ee se vaeö rakah, suk ataeah, ee to këh ee pa kiu vëhva' vëh, nee to nonok voh ne, ko nö ee ma' pa vanot. Ee to hikta nö akuk ma', ahik, a taate' vih vëh nee to nonok voh ne to nö va'peh me ma' raeo manih."

O Poen Oes A Voa' Vuvui Manih Po Oeh

¹⁴ O vaato to hik en, kö' ep in a tah unöh kakaare, ka manih pa unöh, a tah to matan va non manih pe Koa' Te' Pa Napan Kurus to iho' non. Ka manih pa pasuneah, to te' non o uvan va pa te' sunön nee to nok voh pa gol, ka manih pa koreneah, e' to öt non o rapis kakakni.* ¹⁵ Ka meh ankerö' to tavus tane' ma' manuh pa Iuun Hinhin Apuh pe Sosenen, pare' kokoe' ke ma' a te' vëh to iho' non pa unöh pan, "Eën se kon o rapis pën parën moes a voa' vuvui, suk o poen va pa moes a voa' manih po oeh to tavus en."

¹⁶ Ka te' vëh to iho' non pa unöh to öt non o rapis, sun ko moes en pa voa' vuvui vëh to te' non manih po oeh.

¹⁷ Ka meh ankerö' tavus tane' en ma' pa Iuun Hinhin Apuh pe Sosenen voh pa voon va kin. E' me to öt non o meoh rapis kakakni rakah. ¹⁸ Ka meh ankerö', a te' pamëh to matop non o sura', pare' tane' ma' pa pok vapenpen. E' to kokoe' ken na pa te' vëh to öt non o rapis kakakni pan, "Eën se kon o rapis kakakni pën parën moes a ma voa' voaën vuvui to te' ne manih po oeh, parën ununun!" ¹⁹ Ivëh, ka ankerö' vëh to öt non o rapis kakakni moes en pa voa' voaën vuvui pare' ununun en. Pare'

vaho' hop en pa voa' voaën manih koman a ö kokon voaën. A tah pamëh to vëknöm non a ö ne Sosenen se nok vahat va in a ma napan varih ne' to heve non raeo. ²⁰ Ee to kokon ee pa voa' voaën pa nö kokon voaën vëh to te' tavus këh non a vöön apuh. Ko hunun voaën pamëh tarih va en manih po era', ko tavus këh en ma' pa nö apuh ko nö en ma' pa 300 kiromita', ka ruruvun to onöt non a pah mita' me a ö kök.

15

O Tönim Me A Poa Ankerö' To Öt Ne O Tönim Me A Poa Tah Hat Oah

¹ Kö' töhkak in o meoh vëknöm apuh to tavus manih akis, parö' pah kokoman vörep suk e no' pe'. A tönim me a poa ankerö' to öt ne o tönim me a poa tah hat rakah, marën a mirö' a ma napan. E' o vahik in o vakmis pe Sosenen.

² Eö' to ep in a tah to matan va non manih pa tahi' apuh, to nok non po karas, nee to hovën po sura'. Eö' to ep me a napan varih to onoah voh o vapus pa tah poa, me a tah nö'nës va pe', me a nampa' pa ëhnaneah. Ee to sun ne sinten tahi' vëh to te' va non manih po karas ko öt nee a gita' ne Sosenen to he' raeo.

³ Ee to vahëh ne o vahëh pe Mosës, a te' kikiu pe Sosenen, me o vahëh va pa Sone' Sipsip. O vahëh pamëh to te' va non manih pan,

"Apuh, eën e Sosenen A Kikis Vi, *Amo 3:13*
A ma kiu kurus nën to nok e' to apuh,

emöm to ep eah to para' apuh

pamöm kokoman vörep nem. *Sng*

111:2

ka taate' pën totoopin pare' man. *Sng*

145:17

Eën a te' Sunön pa ma vute' kurus.

⁴ Ivëh, keteh hikta se naöp no moah,
keteh hikta se kë non a ëhnöömah?
Ahik. *Jer 10:7*

Apuh, eën varoe kuru a vivihan.

A napan kurus se nö ma' pa vasunön a oah. *Sng 86:9-10*

Suk ataeah, a taate' totoopin pën to tavus vamaaka en." *Lo 32:4*

⁵ O vaëhëh to hik en, kö' ep in a Iuun Hinhin Apuh pe Sosenen manuh pa vöön

* **14:14:** [... o rapis kakakni.] O rapis kakakni ne' to öt non to matan va non manih pa vuhun. O vu rapis pamëh nee to moesmoes ne a vuit.

va kin, e' a ö vasio' pe'. ⁶ Ka tönim me a poa ankerö' varih to öt ne pa tönim me a poa ta hat marën a mirö' a napan, ee to këh tavus ee ma' pa ö vasio' pe Sosoenën. Ee to ohop ne a ma ohop maaka voon matan vavih rakah. Pare voh ne a ma voh to nok non pa gol manih pa poeere. ⁷ Ka paeh va pa taana' tah to'to' he' en po tönim me a poa toep gol manih pa tönim me a poa ankerö'. O toep poë varih to puh ne po vakmis pe Sosoenën to te' tamoaan e non. ⁸ O öh va po kikis, me o tækrea pe Sosoenën to puh rakah non manih pa ö vasio' pamëh. Ka hikta te' to onöt non a ho pa ö vasio'. Ee se anoeh ne a tönim me a poa ankerö' se vahik a kiu manih pa tönim me a poa tah hat poë varih.

16

A Tönim Me A Poa Toep Gol To Te' Ne O Vakmis Pe Sosoenën

¹ Eö' to pënton o vaato apuh to tane' ma' pa te' to te' non pa Iuun Hinhin Apuh pe Sosoenën voh pa vöön va kin, to nö non pa tönim me a poa ankerö' to soe non pan, "Eöm se nö paröm ko'ko' a tönim me a poa toep varih to te' ne o vakmis pe Sosoenën kee tako' kunah manuh po oeh!"

² Ka ankerö' vamomoaan nö, pare' koep kunah en pa toep pe' manuh tonun o oeh. Ka ma vu pi' kamis, me a ma te' ro ep vahat rakah tavus manih pa napan varih to te' me ne o vëknöm va pa tah poa, me manih pa napan to vasunön ne a tah nö'nës pe'.

³ Ka vapöök ankerö' koep en pa toep pe' manih tahi'. Ka tahi' erera' en, vamanih po era' va pa te' ip, ka ma tah to'to' kurus varih tahi' mët vahik ee.

⁴ Ka vakön ankerö' koep en pa toep pe' manih pa ma ruen apa'puh, me pa ma te' a sosone'. Ka ma ruen tavus erera' kurus rakah ee. ⁵ Keö' pënton a ankerö' vëh to matop non a ma ruen to soe ke na e Sosoenën pan,

"Eën a vivihan rakah, ka kiiki pën to to-toopin,
parën te' e nom kuru, me eën to te' moaan voh e nom.

⁶ A napan varih to ip vamët voh a ma te' vanënën soe pën, me a ma meh napan pën, ko era' pee to tako' voh.

Ivëh, kën se he' o era' manih pa ma napan hat poë varih, kee se kaak o era' vëh* to piun non a taate' hat nee to nok voh."

⁷ Keö' tēnan o vaato to tane' ma' pa pok, to soe ma' pan,

"Oman rakah, Apuh, eën E Sosoenën A Kikis Vi.

Eën to kiiki nom sih a ma napan, ka kiiki pën to totoopin, pare' vih vörep."

⁸ Ka vataana' ankerö' ko'ko' en pa toep pe' manih pa potan, ke Sosoenën vaonöt ko hiva' va pa potan ës en pa ma napan. ⁹ O hiva' apuh va pa potan to ororan vörep, ko ës en pa ma napan. Ka napan soe vavahat, ko vavovoeak avoe' e ne pe Sosoenën to te' me non o kikis, marën a nok a ma ta hat poë varih. Ivëhkëk, a napan to hikta panih a ma taate' hat pee, pare kë a ehnan e Sosoenën.

¹⁰ Ka vatönim ankerö' nö ko koep en pa toep pe' manuh pa ö ihihö' pa tah poa. Ka popoen kopös en pa napan varih to vavatet ne a tah poa. Ka napan poë varih kon vahat ko kokot e ne pa ma riurivoeere, suk o kamis to apuh rakah. ¹¹ Ee to kokoman ne o kamis me a ma pi' pee, pare sosoe vavahat e ne pe Sosoenën voh pa vöön va kin. Ivëhkëk, ee to hikta panih a ma taate' hat pee.

¹² Ka vatönim me a paeh ankerö' koep en pa toep pe' manuh pa ruen apuh Iupretis. Ka ruen ana' rakah en to vamatop non a hanan no a nap susunön to tane' ma' pa ö no a potan to pepeah ke no ma', se koe ma'. ¹³ Keö' ep in a kukön tuvuh hat to ep va ne manih, po rökrök to tavus tane' ma' pa rivon a kuru' apuh, me manih pa rivon a tah poa, me manih pa rivon a te' vanënën soe pikpiuk. ¹⁴ A ma tuvuh hat poë varih to nonök ne sih a ma vu tah vatoksean. Ee to nö manuh pa nap susunön kurus varih to te' ne po oeh, ee to iu ne pan, o te' susunön se ununun a nap vëvënsun pee, kee se vapus po poen apuh pe Sosoenën A Kikis Vi, pa ö ne' se kiiki non a ma napan.

* **16:6:** [... kee se kaak o era' vëh ...] A soe pamëh, e' a soe vapipino' pa ö ne Sosoenën se vakmis rakah a ma napan hat.

15 “Pönton öm! Eö' e Ieesu' se nö nös vamanih pa te' kakaveo, köm se hikta nat nem po poen poanheh nö' se nö ma' manih peöm. Vaeö rakah, pa te' vëh to opoep non, pare' rara non o rara pe', ko hikta nöñö pehpeah vah non matëëra ma napan!”

16 Ka ma tuvuh hat poë varih ununun ee, pa nap susunön manih pa ö oeh vëh nee to popoka' ne po to Hibru pan, Armagedon.

17 Ka vatönim me a vapöök ankerö' koep en pa toep pe' manih akis pa tuvuh. Ko vaato apuh tane' ma' manuh pa Iuun Hinhin Apuh pa ö vasio' ihiho' pe Sosoenën, to soe no ma' pan, “E' to hik en!” 18 Ka muhin vakës ka kara kon en, ko vatoe'nën, me a rikrik apuh to ip en ma'. Moaan voh a hikta rikrik to tavus voh to te' va non manih, taneo no ma' po poen ne Sosoenën to nok voh o oeh vëh. A te' rikrik pamëh to apuh ko parin a hat oah rakah. 19 Ka vöön apuh vëh a Babiron takök en po kukön hum, ka ma meh vöön apuh pa ma meh napan to takök ko hat rakah ee. Ke Sosoenën kokoman avoe' e non pa taate' hat no a napan varih pa vöön vëh nee to popoka' ne Babiron Apuh to nok voh, ivëh, ke' vakaak en pa Babiron po voaën pe'. O voaën pamëh, e' o vakmis pe Sosoenën. 20 A rikrik apuh pamëh to ip, ka ma to, me a ma tope hikurus ee. 21 Ka rui' tutuvuh eh to antoen non o 50 kilogram to taru tane' ma' akis ko oon en pa napan. Ivëhkëk, a napan to hikta panih a ma taate' hat pee. Ee to vavovoeak ko sosoe vavahat avoe' e ne pe Sosoenën, suk a rui' tutuvuh eh vëh to tane' ma' akis ko oon raeo.

17

A Köövo Apuh Rëhrëh

1 Ka paeh va pa tönim me a poa ankerö' to öt non a toep, nö ma' peö' ko soe pan, “Nö mah! Kö' vataare a oah a ö ne Sosoenën se vakmis vah va in e köövo apuh rëhrëh vëh. E köövo rëhrëh vëh to vëknöm non a vöön apuh to eok non sinten a ma ruen peo. 2 A ma te' susunön varih po oeh to nok voh a ma taate' te'te'vaasi'* va'peh me e köövo pamëh. A ma napan pet varih po oeh to

nonok vavoh e ne nën. Ee te' va ne manih pee to kaak vörep o voaën ko kokoman pee nun.”

3 A Tuvuh Vasio' to puh non manih peö', ko me en peö' manuh pa moeh upin. Manih pa ö pamëh, eö' to ep in a köövo to iho' non pa tah poa erera' to te' me non a ma moeh kiun peo to sosoe vavahat non e Sosoenën, to kiun non manih pa sionin a tah poa. E' to te' me non a tönim me a pöök pasun me a havun köm. 4 Eö' to ep in e köövo to ohop non o pöök vu ohop erera', pare' ohop non a ma vu vatëk nee to nok pa gol, me a ma mök ep vavih nee to nok voh pa vös voen vapeah. Pare' öt non a kap gol, ka manih koman a kap a ma vu taate' hat, me taate' rëhrëh pe köövo pamëh, ee kurus to puh ne pa kap. E Sosoenën to hikta iu rakah non a ma taate' poë varih. 5 Manih pa nain e köövo to kiun non o ëhnan to te' non a soe vapipino'. O ëhnan pamëh to soe va non manih pan,

“Vöön Apuh Babiron E' To Vasinan Non A Ma Moeh Köövo Rëhrëh Me A Ma Vu Taate' Hat Kurus Rakah Varih Po Oeh.”

6 E köövo pamëh to ip vamët voh a napan pe Sosoenën, me a napan varih to vaman ne e Ieesu', ko vavatvus voh ne a soe pe'. E köövo pamëh to kaak voh o era' pee ko kokoman pe' nun. Eö' to ep in a tah pamëh, ko toksean ko pah kokoman vörep e no'.

7 Ka ankerö' soe ka neö' pan, “Suk ataeah, kën toksean vörep nom? Eö' se soe ka oah a pusun in a soe vakokoaan pe köövo vëh. Me a pusun in a soe vakokoaan pa tah poa vëh to te' me non o tönim me a pöök pasun, me a havun köm, ko te'te' vah non e köövo. 8 A tah poa vëh nën to ep moaan voh nom, e' voh a to'to', ka kuru vëh, e' to hikta te' non. Ivëhkëk, amot e' se tavus këh en ma' pa kove' ruruvun hikto noton, ko peah en ma' ko ro en.† A napan to te' ne manih po oeh ne Sosoenën to hikta kiun voh a ëhneëre po puk va po to'to' tamoan po poen ne' to nok voh o oeh. A napan poë varih se pah töhkak ee pa ö nee se ep a tah poa pamëh. Suk ataeah moaan voh, e' to te' non, ka kuru e' hikta te'

* 17:2: A taate' te'te'vaasi' to vëknöm non a ma te' sunön to këh ee pe Apuh e Sosoenën, pare vasunön ne a ma sosoenën vapikiup. † 17:8: A tah poa se ro, suk a Sone' Sipsip se mirö' en pe', ke' ro avoes en.

non, ivëhkëk, e' se tavus hah en ka napan se ep e pe'.

⁹ “A napan to te' me ne o kokoman vih maaka, ee se nat rakah ee pa tah vëh. O tönim me o pöök pasun, e' to vëknöm non a tönim me a poa tope vëh ne köövo to iho' non. ¹⁰ Ka tönim me a poa pasun, e' to vëknöm non a tönim me a pöök te' sunön. A tönim te' sunön to ro voh ee, ka vatönim me a paeh te' ivëh to te' non kuru, ka vatönim me a pöök se tavus en ma'. Ivëhkëk, o poen ne' se tavus, a matop pe' hikta se te' varë non. ¹¹ Ka tah poa vëh nën to ep moaan voh nom, e' voh a to'to', ka kuru vëh e' to hikta te' non, e' a vatönim me a kukön te' sunön. E' me to te' hop non pa tönim me a poa te' sunön, e' me se ro pet en.

¹² Ka havun köm varih nën to ep voh to vëknöm non o havun te' sunön, ee to hikta tavus te' sunön avoe' ne. Ee se kon kakis, pare tavus o te' sunön va'peh me a tah poa, ivëhkëk, a matop pee to kökööt rakah. ¹³ O havun te' sunön poë varih se vapöh kokoman ee, ko he' o kakis me a tasun manih pa tah poa. ¹⁴ Ee se vapus me a Sone' Sipsip, ka Sone' Sipsip onoah raoe. A Sone' Sipsip to vate' a ma te' koman pe', a ma te' poë varih to pënton a Soe Vih, me ee to vaman ko vatet ne a soe man pe'. Ee kurus a napan poë varih se onoah po vapus. Suk ataeah, e' e Sunön va pa ma vu susunön, me e' e Topoan va pa ma te' totopoan kurus varih po oeh.”

¹⁵ Ka ankerö' pamëh soe ka neö' pan, “Eën to ep eom pe köövo rëhrëh vëh to vëknöm non a vöön apuh to eok non sinten a ma ruen. A ma ruen varih to vëknöm ne a ma napan, me a ma vu to, me a ma vute' kurus, me a napan kurus varih po oeh. ¹⁶ Ka havun köm, me a tah poa vëh nën to ep voh, ee se vakihat me ne e köövo rëhrëh. Ee se ihan këh poë a ma ohop pe', ke' pehpeah en, pare eën a sionineah, pare ës poë po sura'. ¹⁷ E Sosenën to he' voh o te' sunön o kokoman marën a nok a tah va'ih, ke' tavus vamanih pa ö ne' to soe moaan vavoh. Ee se vapöh kokoman ko he' a tasun pee manuh pa tah poa. Ee se nonok va ne nën, ke' öök pa ö ne Sosenën to soe a ö se' öök. ¹⁸ Ke köövo vëh nën to ep voh nom, e'

to vëknöm non a vöön apuh to matop non a ma te' sunön varih po oeh avoes.”

18

A Babiron Se Hat En

¹ A tah vëh to hik en, kö' ep in a meh ankerö' to tane' ma' pa vöön va kin ko kunah ma'. E' to te' me non o maaka me o kakis apuh, ko maaka pe' ëman ke non po oeh avoes. ² E' to kokoe' suntan rakah, pare' soe pan,

“A vöön apuh vëh Babiron to hat en, e' to hat en!

E' to tavus en a ö te'te' pa ma tuvuh hat, e' to tavus en a ö te'te' pa ma tuvuh, hat me a ma növan hat to te' ne nën, me a ma növan hat oah rakah to te' ne nën,

³ Suk ataeah, a napan poë varih to vasunön voh ne a ma sosenën vapikpiuk.

E' to te' va non manih pee to nok a taate' rëhrëh me e köövo pamëh, ka taate' pamëh to te' va non manih pee to kaak o rui' eh.

Ka ma te' susunön varih po oeh, ee me to vasunön voh ne a ma sosenën vapikpiuk.

Ka taate' pamëh to te' va non manih pee to nok a taate' rëhrëh me e köövo pamëh.

Me a ma napan varih po oeh to vavavoen kako' voh ne,

pare nonok moni' vapeo voh ne.

Suk e köövo pamëh to voen tane' manih pee a ma moeh tah peo ne' to iu non, ivëhpëhkëk, e' to öt vapeo oah e non pa ma tah ne' se öt non.”

⁴ Eö' to tēnan a meh te' manuh pa vöön va kin to soe ma' pan,

“Ma napan peö', eöm se këh tavus ma' a vöön manem!

Eöm se koe a vamomhë me a te' manem, me a ma taate' hat pe',

tome' a ma punis pe' kopös a neöm.

⁵ A ma taate' hat pe' to parin a peo vörep, ko te' öök e ne na manuh kin,

ke Sosenën nat tamoan e non pa ma hat pe'.

⁶ Eöm se nat e nem pa ma taate' hat ne köövo rëhrëh pamëh

to nok manih pa ma meh te', ko piun hah keah a ma taate' hat poë varih.

E' to ununun voh a ma taate' hat pe', kee tavus vapeo.

Ivëh, kôm se piun oah pet keah a ma taate' hat ne' to nok voh, to onöt non a ma taate' hat pe' ne' to nok manih po upöm te'.

E' to hovën va'puh voh o rui' eh manih pa kap, ko he' a ma napan pe Sosenën.

Ivëh, ke eöm se hovën va'puh oah pet o rui' eh manih pa kap, ko he' varu' eah ke' kaak.

⁷ E' to kë koman hah voh non a ehneah, ko ununun voh non a ma tah peo vihvih.

Ivëh, kôm se he' punis eah, ke' kon kamis to onöt va non manih pa ma tah poë varih ne' to nonok voh non, ke' se ook vörep.

E' koman to sosoe va non manih pan, 'Eö' e köövo sunön to iho' no' pa matop a ma napan,

ko hikta te' no' a köövo amop ne voe to mët këh voh. Eö' hikta se okook no' ko hikta se taum no' ta punis.'

⁸ Ivëh, ka ma vu hat rakah se tavus manih pe' po pöh poen ro.

O maë apuh se tavus, me a nap peo se mët, me a napan se vaokook ne.

A sura' se ës vahik a Babiron.

E Sunön, e Sosenën to te' me non o kikis se kiiki poan, ko piun ke poan a ma vu punis apuh oah rakah."

⁹ A ma te' sunön varih po oeh to iu tavus voh ne o te' öt ö vörep. Suk a köövo pamëh to voen tane' manih pee, a ma moeh tah peo ne' to iu non, ivëhpëhkëk, e' to öt vapeo oah e non pa ma tah ne' se öt non. Ee se vaokook ne pa ö see ep in o öh va pa sura' to ësës non a vöön. ¹⁰ Ee se sun varo e ne ma' to nanaöp e ne pa huk vatët tome' a punis nö ma' pee, pare soe ma' pan,

"Vaururuan! Vaururuan rakah vöön apuh Babiron!

Eën a vöön apuh parën eh rakah me!

Pa pah aoa' ro nën to kon eöm pa piun in a ma taate' hat nën to nok voh!"

¹¹ A ma nap vavavoen kako' varih po oeh, ee se kokoman e ne pa vöön pamëh, ko vaokook e ne, suk ataeah, a hikta te' se voen tane' hah ta kako' manih pa ma iuun kako' pee. ¹² A ma kako' poë varih, e' a gol, ka silva', vös voen vapeah, mök

voen vapeah, me a rara kakaare, me a ma vu rara erera', me o rara silka'. Me a naon ovoavuh vih, me a ma tah to nok ne pa ma riu elepen, me a ma tah nee to nok po naon voen vapeah, me po bras, me po aën, me po vös nee to popoka' ne a mapol. ¹³ Ka ma kako' nee to vavoen voh ne ivarih, sinamon, tö'tö' ënëën, a ma tah ësës ovoavuh vih, a tah uhuh ovoavuh vih, me o voaën, me o vamom nee to nok po naon öliv, me o praoa' vih, me o vuit, me o purmakaö', me o sipsip, me o hös, me o karis, me a ma te' kikiu akuk, me a ma te' nee to öt pa tëëm vavapus. A ma tah kurus varih no a hikta te' se vavavoen hah non.

¹⁴ Ka nap vavavoen kako' se soe vamanih pan,

"Babiron, a ma tah vih varih no a komömah to iu non to ro këh ee pën, me a ma ohop vavatëk vavih pën to ro këh ee pën.

A ma napan hikta se ep hah ka nom oah to öt nom a ma tah poë varih!"

¹⁵ Ka nap vavavoen kako' voh manih pa vöön pamëh, ee se nanaöp rakah e ne po kamis hat vëh no a vöön apuh to kon. Ee se sun varo këh e ne ma' pa vöön me o kokoman karë, ko vaokook ne. ¹⁶ Ee se soe vamanih pan,

"Varenan! Varenan rakah pa vöön apuh vëh!

Moaan voh, e' to ohop voh non a ma ohop kakaare vihvih,

me a ma vu ohop erera',

ko ohop me voh non a ma ohop nee to nok voh pa gol,

me a ma mök ep vavih voen vapeah nee to mök voh ne!

¹⁷ Pa pah aoa' ro rakah no a ma moni' apuh, me vatëk ep vavih poë varih to hik kurus ee."

Ka ma te' vavanö parö', me a ma te' varih to kiu ne komön o parö', me a ma te' varih to kokon moni' ne pa voen a ma tah va tahi', a napan poë varih to sun varo këh e ne ma' pa vöön va Babiron. ¹⁸ Ee to sun varo ne ma' pare ep ne ma' o öh va pa vöön vëh to ësës non, pare vaokook varenan vamanih pan, "A vöön poanheh to te' va non manih pa vöön apuh vëh?"

¹⁹ Ee kurus to vi peah o vavoan manih pa pasuire, ko vaokook ne pare sosoe ne pan,

“Varenan! Varenan rakah pa vöön apuh vëh!

A ma tövaneah pa ma parö' varih to nönö voh ne tahi',
 ee to tavus voh o te' öt ö pa ma moni'
 va pa vöön apuh vëh,
 a pah aoa' ro rakah no a ma tah
 kurus poë varih to hik ee!

20 Eöm varem pa vöön va kin me a ma napan pe Sosenën,
 me a ma te' vanënën soe, me o aposol,
 eöm se vaeö rakah nem pa tah vëh to
 tavus manih pa vöön vëh.

E Sosenën to kiiki voh en pa ma taate' pe',
 ko piun ke poan a punis no a vöön
 vëh to nok voh manih peöm.”

21 A tah vëh to hik en, ke eö' ep in a ankerö' eh to kon a vös apuh kokon vuit, ko vi kunah en pe' manuh tahi'. Pare' soe pan,
 “A ö vëh nee se vi kunah va in a vöön apuh
 va Babiron,
 ka napan hikta se ep hah ne poë.

22 Ivëh, ka tanih va pa gita', me a kuru, me a suvin, me a ma moeh vu tah tatanih,
 ee hikta se tēnan hah ne a ma vu
 tanih poë varih manih pēn.

Ka ma napan varih to vavaasis vahik voh ma' pa ma vu kiu,
 ee hikta se ep hah ne a ma napan poë
 varih to te' hah ne manih pēn.

A tanih va pa ma tah nonok taēn,
 no a napan hikta se tēnan hah ne
 manih pēn.

23 O ēman va po ram, nee se hikta se ep hah
 ne manih pēn.

Ka rivoero te' tövaen, me a köövo tövaen to iu vaen ne,
 ee hikta se tēnan hah ne raoe manih
 pēn.

Moan voh a ma napan voh pēn varih to matop voh ne a ma kiu moni', ko te' ne a nap sunön öt ö pa matēera ma napan.

Ke eēn Babiron, eēn to nonok voh nom a ma ēto' orora' te' manih pa ma upöm napan va po oeh.”

24 E Sosenën to he' punis a vöön va Babiron, suk o era' po te' vanënën soe, me a ma napan pe Sosenën to tako' voh koman pa vöön pamëh.

19

A Ma Napan Se Vaeö Pa Vöön Babiron To Ës

1 A tah vëh to hik en, kö' tēnan a tah to te' va non manih pa napan peo to vavapoeh ne manuh pa vöön va kin to vaëhëh va ne manih pan,

“Ea se kë a ëhnan e Sosenën!
 E Sosenën pea a paeh ro to kon hah a ra,
 e' o maaka pea me e' e Apuh pea pare'
 te' me non o kikis.

2 Manih pa taate' man, me a taate' totoopin pe', e' se kiiki non a ma napan.

E köövo apuh rëhrëh vëh to mirö' voh a ma napan varih po oeh pa taate' rëhrëh pe', pa ö no a napan poë varih to nö kee e Sosenën ko vasunön ne a ma sosenën vapikpiuk.

Ivëh, ke Sosenën piun hah keah a hat.
 E Sosenën to he' punis poan, suk e' to ip
 vamët voh a ma nap kiu pe', ko era'
 pee tako'.”

3 Kee vaëhëh hahah kov ee ma' pan,

“Ea se kë a ëhnan e Sosenën!
 O öh va pa sura' vëh to ës pa vöön apuh
 to pepeah tamoan e non ma'.”

4 Ko 24 te' sunön to te' ne paan e Sunön, me a tana' tah to'to', ee to vatokon, pare vasunön ee pe Sosenën to iho' non pa ö ihiho' pa te' sunön, ko sosoe ne pan,
 “Oman rakah, ea se kë a ëhnan e Sosenën!”

5 Ka manih pa ö ihiho' pe Sosenën, eö' to tēnan a paeh te' to vaato tane' ma' nēn, to soe ma' pan,

“Kë a ëhnan e Sosenën pea,
 eöm a ma te' kikiu pe Sosenën,
 eöm a ma te' to kë nem eah,
 eöm a ma te' to te' me nem o ëhnan,
 me eöm a nap hik to ëhnan,

Eöm kurus se kë a ëhnan e Sosenën!”

A Sone' Sipsip Se Vaen, Kee Nok A Taēn Apuh

6 Kö' tēnan a tah to te' va non manih po vaato pa nap peo, vamanih po tamanoan va pa totruen apuh, me vamanih pa kara to kon. Eö' to pēnton raoe to vaëhëh ne pan,
 “Ea se kë a ëhnan e Sosenën!

E Sunön pea, E Sosenën A Kikis Vi,
 pare' te' me non o kikis. Kuru, e' to
 te' non a te' Sunön.

7 Kuru ea se te' vaeö rakah no,

ko kë no a ëhnaneah.
Pe' o poen vaen pa Sone' Sipsip to tavus en.
Ke köövo tövaen pe' to vamatop e non
pa vaen.*

⁸E Sosenën to he' poan o ohop vih maaka,
kakaare, matan vavih,
ke' ohop en.”

O ohop kakaare matan vavih pamëh, to
vëknöm non a taate' vih no a napan pe
Sosenën to nonok ne.

⁹Ka ankerö' soe ka neö' pan, “Kiun töön
a soe vëh, ‘Vaeö rakah pa ma napan varih
ne Sosenën to vaoe manih pa taëen apuh
va po vaen va pa Sone' Sipsip.’ ” Pare' soe
pet en pan, “A soe vëh, e' a soe vamaman
pe Sosenën.”

¹⁰Ivëh, kö' vatokon pa havin mon a an-
kerö' pa vasunön eah, ivëhkëk, e' to soe ka
neö' pan, “Eën se koe a nok va nën! Suk,
eö' a meh te' kikiu varoe to te' va e no'
pën, me a ma kea pën varih to vaman ne
e Ieesu', ko vavatvus nem a ëhnaneah. Eën
se vasunön varoe nom e Sosenën a paeh!
Suk a Tuvuh Vasio' pe Topoan to kunkuin
non o te' vanënën soe pa vatvus a soe pe
Sosenën, me o te' varih to vatvus ne a
ëhnan e Ieesu'.”

A Te' To Tok Pa Hös Kakaare

¹¹Eö' to ep in o hopa' va pa vöön va kin
to taperet ka hös kakaare tavus ma'. Ka
te' to iho' non pa hös a ëhnaneah ivëh, “A
Te' To Matop Non A Taate' Totoopin Varoe,
Me E' To Matop Vavih Non A Kiu Pe'.” A
taate' kiiki pe' manih po vapus, me manih
pa ma hat pa napan, e' to vavatet non sih
a taate' totoopin rakah. ¹²A mataneah to
ësës va non manih po sura', pare' te' me
non a ma uvan peo va pa te' sunön manih
pa pasuneah. Manih pa sionineah, o pöh
ëhnan to te' non no a hikta meh te' to nat
non, e' varoe a paeh to nat non. ¹³O ohop
vëh ne' to ohop non no o era' to pupui voh,†
kee poka' ne poë, “A Soe Pe Sosenën.” ¹⁴A
nap vëvënsun va manuh pa vöön va kin to
tok pa ma hös kakaare pee ko suksuk nö ne
poë, ko ohop ne a ma ohop kakaare voon
matan vavih vörep. ¹⁵O rapis rë kakakni
to huh tavus tane' no ma' pa rivoneah. E'

se ip vamët a ma vute' varih to vakihat
me ne poë po rapis rë pamëh. E' to te' me
non o kikis pa matop a ma napan varih po
oeh, e' se vakmis a ma napan varih to këh
voh e Sosenën, a tah pamëh to varës non
poan. ¹⁶Manih po ohop pe', me manih pa
moneah, o kiun vëh to te' non,

SUNÖN VA PA MA VU SUSUNÖN, ME TOPOAN VA PA MA TE' TOTOPAN.

¹⁷Kö' ep in a ankerö' to sun non matan a
potan, to vavaoe non o növan kurus varih
to nönö va ne manih akis, pan, “Eöm se nö
ma' ko vatönun manih pa taëen apuh ne
Sosenën to vamatop! ¹⁸Eöm se nö ma',
paröm ëën o raraun sioniiro te' susunön
to mët voh, me a nap susun va pa nap
vëvënsun, me a nap vëvënsun, me a raraun
i ro hös, me a napan to tok ne po hös, me
a ma napan kurus, me a nap taihan, me a
nap kikiu akuk, me a napan varih to te' ne
o ëhnan, me a napan hikto ëhnan.”

¹⁹Kö' ep in a tah poa, me a ma nap
susunön va po oeh, me a ma nap vëvënsun
pee to vatönun. Ee to iu vapus me ne a
Te' vëh to iho' non pa hös va'peh me a ma
nap vëvënsun pe'. ²⁰A tah poa va'peh me
a te' vanënën soe pikpiuk, e' to vanö en
pee pa nohnoh. A te' vanënën soe pikpiuk
pamëh to nonok ke non a tah poa a ma tah
vatoksean. Ka manih pa taate' pamëh, e'
to pikpiuk voh non a ma napan, kee kon
o vëknöm va pa tah poa, me a ö nee to kë
voh ne a tah nö'nës va pe'. A tah poa, me a
te' vanënën soe pikpiuk, no a Te' vëh to iho'
non pa hös kakaare to vi to'to' en na pee
pon manuh pa kove' sura' ororan to ësës
tamoan non po vös salpa'. ²¹Ka te' vëh
to tok non pa hös, to ip vamët en pa nap
vëvënsun po rapis rë vëh to tane' no ma' pa
rivoneah. Ko növan mahun rakah ee pa ëën
a ma sioniira ma nap vëvënsun poë varih.

20

E Susun Po Ora' Hat To Te' Non Pa Nohnoh Po 1,000 Kirismas

¹Ivëh, kö' ep in a ankerö' to kunah tane'
ma' pa vöön va kin. E' to öt non a ki' va
pa kove' ruruvun hikto noton va'peh me o

* **19:7:** A Sone' Sipsip se vaen me e köövo pe', e' a soe vapipino' va pe Ieesu' Kristo se hah ma' pa kon a napan pe
Kristo, kee nö ko te' va'peh tamoan me ne poë. † **19:13:** O era' vëh to tane' voh ma' po te' varih ne' to vakihat me
non, ko era' pee tako' voh manih po ohop pe'.

urih eh. ² E' to öt töön non a kuru' apuh, a kuru' vatamooan voh vëh. A kuru' vëh, e susun po ora' hat, a te' to vakihat me a rora, me e' to vavateen non sih a ma napan pa hat. A ankerö' to noh töön poan po uris eh, ke' te' antoen non po 1,000 kirismas. ³ A ankerö' to vi kunah poan manuh pa kove' ruruvun hikto noton, ko panih pip en na pe' po hopa', suk a ö ne' se nat non tavus hah ma' pa piuk vatëh a ma napan. E' se te' antoen non po 1,000 kirismas, ka ankerö' pah vatvus hah poan, ke' vavih ro vah non pa ma si' poen.

⁴ Eö' to ep me a ma ö ihiho' pa te' sunön no a ma napan to iho' ne. A ma te' poë varih no a ma meh te' to moes kurus voh a ma ko'koeere, kee mët vahik ee. A ma meh to moes kurus a ma ko'koeere, suk ee to vaman voh ne e Ieesu', ko vatvus voh ne a ëhnaneah, ko öt vakis voh ne a soe pe Sosoenën. Ee me to hikta vasunön voh ne a tah poa va'peh me a tah nö'nës va pe', pare hikta kon voh manih pa naire me pa koreere o vëknöm pe'. Ee to kon hah o to'to', ko iho' ne pa ma ö ihiho' pa te' sunön. E Sosoenën to he' rae a kiu va pa kiiki a ma taate' pa napan. Pare te' va ne manih po te' sunön va'peh me e Kristo po 1,000 kirismas. ⁵ A ma meh napan varih to mët voh to hikta kon voh o to'to', ee se anoeh ne o 1,000 kirismas se oah voh. A tah vëh, e' a sun momooan tane' hah pa mët. ⁶ A ma napan varih to sun tane' hah momooan pa mët, ee se vaeö rakah. Suk ataeah, ee a ma te' vivihan pe Sosoenën, ke' hikta se vate' non rae po vahutët, ko vaho' me rae po kove' sura' ororan vëh to ësës tamooan non po vös salpa', ka tah vëh, e' a vapöök mët. Ee se te' va ne manih pa ma te' ësës he' pe Sosoenën me e Kristo. Ee se te' ne a ma te' sunön va'peh me e Kristo komön 1,000 kirismas.

E Susun Po Ora' Hat To Kon Vahat

⁷ O 1,000 kirismas to oah ee, ka ankerö' se peret ken pe susun po ora' hat pa kove' ruruvun hikto noton, ke' tavus këh en ma' pa nohnoh. ⁸ E' se tavus ma', pare' taneo en pa piuk a ma napan varih to te' ne ma' po taana' noton in o oeh, o vute' va pe Gog, me Megok. E susun po ora' hat se ununun rae, pare' kunkuin o vapus ko vapus me

e Sosoenën. Ee to te' peo va ne manih po kösan vëh sinten tahi'. ⁹ Ee se nö po oeh avoes, pare tapön a vöön no a ma napan pe Sosoenën to te' ne, a vöön pamëh ne Sosoenën to iu oah rakah non. Ivëhkëk, o sura' se tane' ma' pa vöön va kin ko pah ës vahik en pee. ¹⁰ E susun po ora' hat to piuk voh rae, ivëh, ke Sosoenën vi kunah en pe' manuh pa kove' sura' ororan to ësës tamooan non po vös salpa', pa ö no a tah poa, me a te' vanënën soe pikpiuk to te' tamooan ne. Ee se kakamis tamooan rakah e ne pa popoen me pa potan.

O Kiiki Apuh To Tavus En

¹¹ Eö' to ep me a ö ihiho' apuh kakaare pa te' sunön, ko ep me eö' pa pah Te' to iho' non nën. O oeh me akis to ro këh ee pe', ko hikta te' hah ne. ¹² Kö' ep in a nap mët hikto ëhnan, me a napan akuk to te' ne, ee to sun ne pa matan a ö ihiho' pa te' sunön. Ka te' sunön ta', ka ma ankerö' kakap ee pa ma puk pa ep pa ma tah to kiun suk non a ma tah no a napan poë varih to nonok voh ne, pare pah kap pet ee po puk vëh, no a ëhnan a napan varih se te' to'to' va'peh me ne e Sosoenën. Ke Sosoenën kiiki a ma napan pa ma taate' voh pee, me a ma tah nee to nonok voh ne, pa ö ne' to kiun va non manih po puk. ¹³ A ma napan varih to mët voh tahi', to nö, pare sun po vahutët pe Sosoenën. A napan varih to mët moaan voh ka apeere nö manuh pa vöön pa nap mët, me o te' varih to te' ne pa mët, to nö, ee me to sun po vahutët pe Sosoenën. Ke Sosoenën, a tökiiki vahutët, to kiiki papaeh rae, to onöt non a ma taate' nee to nok voh. ¹⁴ Ke Sosoenën vahik en pa vöön pa nap mët, me a mët. A poa tah poë varih to hikta te' hah ne, suk e Sosoenën to vi en na pee pon manuh pa kove' sura' ororan vëh to ësës tamooan non po vös salpa', ka tah vëh, e' a vapöök mët. ¹⁵ Ka napan kurus varih no a ëhnëere to hikta te' non manih po Puk va po To'to', ee se vi kunah na rae manuh pa kove' sura' ororan apuh to ësës tamooan non po vös salpa'.

O Oeh Me A Akis Voon To Tavus

21

¹ Eö' to ep in o oeh me a akis voon to tavus ma'. A akis me o oeh vamoan to hik ee, me

a tahi' to hikta te' hah non. ² Eö' to ep pet me in a vöön voon vasio' vëh a Jerusalëm to kunah tane' ma' manuh pa vöön va kin pe Sosoenën. E' to te' me non o vatëk vih vamanih pe köövo tövaen, pare' vamatop ke non e voe pe'. ³ Eö' to tēnan o vaato apuh to tane' ma' pa ö ihiho' pe Sunön to soe vakis ma' pan, "Pēnton öm! E Sosoenën se te' va'peh me e non pa ma napan, e' se te' topnin non raoe, kee te' ne a ma napan pe Sosoenën. ⁴ E' se hiuk va'na' këh en pee pa hunun matēere, ka napan hikta se mëtmët hah ne, me ahik hah to kokoman punis, me a hikta kon kamis. A ma tah to te' voh ne to hik kurus rakah ee, me ahik hah to vaokook."

⁵ Ka Te' vëh to iho' non pa ö ihiho' pa te' sunön soe pan, "Pēnton ah! Eö' to vavate' vavoon hah no' a ma moeh tah!" Pare' soe pet pan, "Kiun töön a ma tah varih manih, suk a soe vëh a pah man rakah to onöt e non pa ö no a ma napan kurus se vaman rakah ee pe'." ⁶ E' to soe pet ka neo' pan, "A ma tah kurus varih to tanok vahik ee. Eö' varoe kuru a taneo pa ma moeh tah, parö' vasuksuk hah no' ma'. Eö' a Taneo in a ma tah kurus, me eö' a Vahik in a ma tah kurus. A te' se keh manoe non, eö' se he' eah a ruen to tane' no ma' pa rën va po to'to'. E' se kon vamanih po he' pe', a hikto voen nën. ⁷ Ka te' se keh öt vakis non o vaman ko onoah po vapus va pa taate' hat, eo' se he' eah a ma tah poë varih, kö' se te' no' e Sosoenën pe', ke' se te' non e koa' peö'. ⁸ Ivëhkëk, eteh to nanaöp non ko vahuk hah këh o vaman, me eteh to hikta vaman non, me a nap nonok a ma moeh taate' hat rakah, me a ma te' ipip vamët te', me a ma te' rëhrëh, me a ma te' to orora' ne o upöm te', me a ma te' to vasunön ne o sosoenën vapikipiuk, me a nap pikpiuk, ee a pap te' poë varih se nö pa kove' sura' ororan to ësës tamoan non po vös salpa'. E' a vapöök mët."

A Jerusalëm Voon

⁹ Ka paeh va pa tönim me a pöök ankerö' varih to öt ne pa tönim me a pöök toep varih, to te' me ne a ma tah hat marën a mirö' a napan pa vahik o heve pe Sosoenën, to nö ma' peö' pare' soe pan, "Nö mah, kö' vataare a oah e muriaknan pa Sone' Sipsip

to vaen vahik me en pe'." ¹⁰ Ka Tuvuh Vasio' puh rakah en manih peö', ka ankerö' me en peö' manuh pa tope a pah apuh, ko vakin vörep. E' to me a neö' pa vataare a vöön voon vasio' vëh, a Jerusalëm, a vöön pe Sosoenën to kunah tane' ma' pa vöön va kin. ¹¹ O maaka kikis apuh pe Sosoenën to ëman non pa vöön pamëh. O ëman pe' to ep vamanin rakah e non, vamanih pa vös saspa' to para' maaka vörep va non manih po siroak. ¹² A vöön apuh pamëh to te' non a kiikin va kin, pare' te' non o havun me a pöök ankerö', a ma papaeh to sun nö ne matan o havun me o pöök hopa'. Manih po hopa' to kiun non a ma ëhnëero havun me a pöök sipuiira napan va Israël. ¹³ E' to te' non a ma kukön hopa' pa pah papan, o kukön pa ö no a potan to pepeah ke no ma', ko kukön pa ö no potan to kukunah ke non, ko kukön pa papkiruk, me o kukön pa papmatö. ¹⁴ A kiikin in a vöön pamëh nee to eok voh ke' tok non na pa tonun in a havun me a pöök vös, ke' ötöön vakis non ma' a kusin a kiikin, pare' te' non a ëhnëero aposol pa Sone' Sipsip to kiun ne nën.

¹⁵ A ankerö' vëh to vavaato me voh a no neö', to öt non o tokon nee to nok voh pa gol marën a vatoe a rë pa vöön, me a ma hopa', me a kiikin. ¹⁶ A vöön a totoopin pa taana' ö noton, a papanö', me a rë pa vöön, e' o pöh vatoe rakah. A ankerö' to vatoe en pa rë, me a papanö' pa vöön po tokon pe', ka vöön to antoen va non manih pa 2,400 kiromita'.

¹⁷ Ka ankerö' vatoe en pa po' pa kiikin ke' antoen va non manih pa 66 mita'. O vu vatoe pamëh no a ankerö' to vatet no a napan to vavatoe ne a ma tah. ¹⁸ A kiikin pamëh to tavi non a vöön, ne Sosoenën to eok po vös saspa', ka vöön to eok non pa gol varoe, ke' ëman va non manih po siroak. ¹⁹ O vös varih to vakusin ne pa kiikin pamëh, to eok ne pa ma vu vös voen vapeah rakah. A vös vih vamomoaan to vakusin non pa kiikin, e' a vös saspa'. Ka vapöök vös, e' a vös vovoa'ruvi, a vös sapaëa'. Ka vakön vös, e' a kakaare, e' a vös aget. Ka vataana', e' a vös pepere', e' a vös ëmeral. ²⁰ Ka vatönim, e' a vös sadönikis, e' to erera' ko kakaare. Ka tönim me a paeh, e' a vös konilian, e' a erera'. Ka vatönim me a pöök, e' a vös krisolaët, e' a totomoen. Ka

vatönim me a kukön, e' a vös beril, e' a meh vu vös pepere'. Ka vatönim me a taana', e' a vös topas, e' a meh vu vös totomoen. Ka vahavun, e' a vös krisopres, e' a pepere' me e' to totomoen. Ka vahavun me a paeh, e' a vös haëasin, e' a meh vu vös vovoa'ruvi. Ka vahavun me a pöök, e' a vös ametis, e' a meh vu vös erera'. ²¹ O havun me o pöök hopa' va pa kiikin poë varih ne Sosoenën to eok po havun me o pöök mök voen vapeah. A ma hanan varih koman a vöön to eok ne pa gol, ko ëman va ne manih po siroak.

²² Eö' to hikta ep no' a Iuun Hinhin Apuh koman a vöön apuh pamëh. E Apuh, e Sosoenën A Kikis Vi va'peh me a Sone' Sipsip, ee pon to te' va ne manih pa Iuun Hinhin Apuh. ²³ A vöön pamëh, a hikto maaka va pa potan, me a sivö se vamaaka non a vöön, suk o maaka kikis apuh pe Sosoenën koman to ëman ke non pa vöön. Ka Sone' Sipsip te' va non manih po maaka va pa vöön. ²⁴ A ma moeh vu napan se nönö vah ne koman o maaka va pa vöön pamëh. Ka ma te' sunön va pa ma muhin kurus se te'te' ne ma' a ma kokoek pee manih pe'. ²⁵ A ma hopa' va pa vöön to hikta se papanih ne, ee se te' taperet e ne, suk a hikta popoen manih pa vöön pamëh. ²⁶ A ma tah kokoek me a ma moni' pa napan kurus, ee se te' ma' manih pe'. ²⁷ Ivëhkëk, a ma nap pikpiuk, me a nap nonok a ma vu taate' hat, me a ma te' rëhrëh, ee se hikta vos rakah pa vöön pamëh. A ma napan varoe varih no a Sone' Sipsip to kiun töön voh a ma ëhnëere manih komön o puk va po to'to' tamoaan.

22

E Jon To Ep In A Ruen, Me O Naon Va Po To'to'

¹ A ankerö' to vataare me en peö' pa pah ruen apuh, a ruen va pa he' o to'to' tamoaan. E' to ëman va non manih pa ö no siroak to ëman va non. E' to koko tane' no ma' pa ö ihihö' pa te' sunön va'peh me a Sone' Sipsip, ² pare' koko topnin non a hanan va pa vöön. Manih sinten a poa pap ruen, o naon to he' non o to'to' manih pa ma napan, to sun non. Komön o pöh kirismas pa ma sivö kurus, o naon pamëh to vovoa' non. Ka ma pa' naon, e' marën a

vato' hah a ma napan kurus. ³ Ka ma tah kurus ne Sosoenën to rës rakah non, ko iu vahik non raoe, a ma tah poë varih hikta se te' ne.

A ö ihihö' pa te' sunön va'peh me a Sone' Sipsip to te' non pa vöön pamëh. Ka ma te' kikiu pe Sosoenën se kiu ne manih pe'. ⁴ Ee se te' va'peh me ne pe', ko kute' e ne pa mataneah. Ke' kiun a ëhnaneah manih pa ma naire. ⁵ Ka popoen hikta se te' hah non, kee hikta se iu hah ne o ëman va pa potan me o ram. Suk e Sosoenën, e Apuh se he' e non po ëman manih pa ma napan. Ka napan poë varih se te' va ne manih po te' susunön pa ma tamoaan.

E Ieesu' Se Hah En Ma'

⁶ Ka ankerö' soe ka neo' pan, "A ma soe varih to para' man, eöm a ma napan to se vaman rakah. E Sosoenën, e Apuh to vanö ma' a Tuvuh Vasio' pe' pa kunkuin o kokoman po te' vanënën soe, marën a vatvus a ma soe pe'. E' to vanö ma' a ankerö' pe' pa vataare a ma nap kiu pe' a ma tah kurus se tavus vëvëhö' ee. ⁷ E Ieesu' to soe pan, "Pënton öm, eö' se nö vëvëhö' eo' ma' manih peöm. A ma napan to vavatet ne a soe pe Sosoenën to te' non komön o puk vëh, pa ma tah se tavus amot, a ma napan poë varih se vaeö."

⁸ Eö' e Jon, to tēnan ko ep a ma tah kurus varih, parö' vatokon havin mon a ankerö' vëh to vataare a neo' a ma tah varih pa vasunön eah. ⁹ Ivëhkëk, e' to soe pan, "Eën se koe a nok va nën! Eö' a meh te' kikiu to te' va e no' pën, me a ma kea pën varih o te' vanënën soe, me a napan varih to vavatet ne a soe to te' non komön o puk vëh. Eën se vasunön varoe nom e Sosoenën a paeh".

¹⁰ E' to soe ka neo' pan, "A soe pe Sosoenën to te' non komön o puk vëh sën nat nom koaan nom. Suk o poen ne Sosoenën to iu nok non a ma tah poë varih to öök vatët en. ¹¹ Ivëh, ka napan varih to nonok vatëh ne a ma taate' hat, ee se pah te' ne pa nok a ma taate' hat. Ka napan varih to nonok ne a taate' te'te'vaasi', e'e se pah te' ne nën. Ka napan varih to nonok ne a taate' vih, e'e se te' ne pa nok a taate' vih. Ka napan varih to te' ne pa taate' vivihan, ee se pah te' vivihan ne, pare nat ne nonok hah ne a taate' hat, suk ataeah, e Ieesu' se keh nö

vëvëhö' en ma', ahik hah, ta tääm nee se panih a ma taate' hat pee.”

¹² E Ieesu' to soe pan, “Pënton öm, eö' se nö vëvëhö' ma', eö' se te' ma' o voen marën a he' papaeh a ma napan to onöt non a ma taate' nee to nok voh. ¹³ Eö' varoe kuru a taneo pa ma moeh tah, ko se te' no' pa vahik pa ma moeh tah. Eö' a pusun in a ma tah kurus, parö' vavahik hah nö no' a ma tah nö' to nok voh.

¹⁴ A ma napan varih to vaman voh e Ieesu' ko era' pe' pupui a ma ohop pee, ee se vaeö. Ee to onöt e ne pa kon a taään manih po naon va po to'to', me ee to onöt e ne pa ho manuh po hopa' va pa vöön. ¹⁵ A ma nap orora' te', me a napan to te' ne pa taate' rëhrëh, me a nap ipip vamët te', me a napan varih to vasunön ne a tah nö'nës, me a nap pikpiuk, me a napan varih to te' ne pa taate' popoen, a ma napan kurus varih se te' tavus këh e ne pa vöön pe Sosoenën, a vöön Jerusalëm.

¹⁶ Eö' e Ieesu', to vanö voh nös a ankerö' peö' manih peöm, ke' vatvus ka neöm a soe manih peöm o kum te' varih to vaman a no neo'. Eö' e koa', to tane' voh ma' po vute' pe Devit. Eö' a tovia' vëh, to ëman vamaaka no' sih pa pöstakah.

¹⁷ A Tuvuh Vasio' me e köövo pa Sone' Sipsip to soe pan, ‘Nö mah!’ Ka ma napan to pënton a soe pamëh se soe pet ee pan, ‘Nö mah!’ Kete' to manoe ko iu kaak non, e' se nö ma' ko kaak, e' se kaak tane' pa rën to he' non o to'to' to te' va non manih po he' akuk pe Sosoenën.

¹⁸ Eö' to he' a soe kikis manih pa napan varih to pënton a soe pe Sosoenën to te' non komön o puk vëh. Ta pah te' se keh vatom pet ta meh soe manih pa soe vëh, a ma tah hat vörep varih ne Sosoenën to sosoe non komön o puk vëh, e' se ununun ken pa te' pamëh. ¹⁹ Ka te' se keh kon ke ta pah ö soe va pa soe pe Sosoenën to kiun non komön o puk vëh, e Sosoenën se kon këh en pe' pa taään va po naon to he' non o to'to'. E' se hikta te' hop non pa vöön pe Sosoenën vëh no puk to vavahütët e non.”

²⁰ A te' vëh to vatvus a soe va pa ma tah kurus varih, e' to soe pan, “O pöh man rakah, eö' se nö vëvëhö' eo' ma'.”

Oman! Apuh Ieesu', eën se nö rakah ma'.

²¹ O ururuan pe Apuh e Ieesu' se te' va'peh me non a napan kurus pe Sosoenën. Oman!

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matiu 1:1-2:12
2	Matiu 2:13-3:6
3	Matiu 3:7-4:11
4	Matiu 4:12-25
5	Matiu 5:1-26
6	Matiu 5:27-48
7	Matiu 6:1-24
8	Matiu 6:25-7:14
9	Matiu 7:15-29
10	Matiu 8:1-17
11	Matiu 8:18-34
12	Matiu 9:1-17
13	Matiu 9:18-38
14	Matiu 10:1-23
15	Matiu 10:24-11:6
16	Matiu 11:7-30
17	Matiu 12:1-21
18	Matiu 12:22-45
19	Matiu 12:46-13:23
20	Matiu 13:24-46
21	Matiu 13:47-14:12
22	Matiu 14:13-36
23	Matiu 15:1-28
24	Matiu 15:29-16:12
25	Matiu 16:13-17:9
26	Matiu 17:10-27
27	Matiu 18:1-22
28	Matiu 18:23-19:12
29	Matiu 19:13-30
30	Matiu 20:1-28
31	Matiu 20:29-21:22

date	Scripture
1	Matiu 21:23-46
2	Matiu 22:1-33
3	Matiu 22:34-23:12
4	Matiu 23:13-39
5	Matiu 24:1-28
6	Matiu 24:29-51
7	Matiu 25:1-30
8	Matiu 25:31-26:13
9	Matiu 26:14-46
10	Matiu 26:47-68
11	Matiu 26:69-27:14
12	Matiu 27:15-31
13	Matiu 27:32-66
14	Matiu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29-2:12
17	Mak 2:13-3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31-4:25
20	Mak 4:26-5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24-8:10
26	Mak 8:11-9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30-10:12

February

March

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22-4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53-8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54-12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31-14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25-19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposol 1:1-26
4	Aposol 2:1-47
5	Aposol 3:1-26
6	Aposol 4:1-37
7	Aposol 5:1-42
8	Aposol 6:1-15
9	Aposol 7:1-29
10	Aposol 7:30-50
11	Aposol 7:51-8:13
12	Aposol 8:14-40
13	Aposol 9:1-25
14	Aposol 9:26-43
15	Aposol 10:1-33
16	Aposol 10:34-48
17	Aposol 11:1-30
18	Aposol 12:1-23
19	Aposol 12:24-13:12
20	Aposol 13:13-41
21	Aposol 13:42-14:7
22	Aposol 14:8-28
23	Aposol 15:1-35
24	Aposol 15:36-16:15
25	Aposol 16:16-40
26	Aposol 17:1-34
27	Aposol 18:1-21
28	Aposol 18:22-19:12
29	Aposol 19:13-41
30	Aposol 20:1-38

June

July

date	Scripture
1	Aposol 21:1-16
2	Aposol 21:17-36
3	Aposol 21:37-22:16
4	Aposol 22:17-23:10
5	Aposol 23:11-35
6	Aposol 24:1-27
7	Aposol 25:1-27
8	Aposol 26:1-32
9	Aposol 27:1-20
10	Aposol 27:21-44
11	Aposol 28:1-31
12	Room 1:1-17
13	Room 1:18-32
14	Room 2:1-24
15	Room 2:25-3:8
16	Room 3:9-31
17	Room 4:1-12
18	Room 4:13-5:5
19	Room 5:6-21
20	Room 6:1-23
21	Room 7:1-14
22	Room 7:15-8:6
23	Room 8:7-21
24	Room 8:22-39
25	Room 9:1-21
26	Room 9:22-10:13
27	Room 10:14-11:12
28	Room 11:13-36
29	Room 12:1-21
30	Room 13:1-14
31	Room 14:1-23

date	Scripture
1	Room 15:1-21
2	Room 15:22-16:7
3	Room 16:8-27
4	1 Körin 1:1-17
5	1 Körin 1:18-2:5
6	1 Körin 2:6-3:4
7	1 Körin 3:5-23
8	1 Körin 4:1-21
9	1 Körin 5:1-13
10	1 Körin 6:1-20
11	1 Körin 7:1-24
12	1 Körin 7:25-40
13	1 Körin 8:1-13
14	1 Körin 9:1-18
15	1 Körin 9:19-10:13
16	1 Körin 10:14-11:1
17	1 Körin 11:2-16
18	1 Körin 11:17-34
19	1 Körin 12:1-26
20	1 Körin 12:27-13:13
21	1 Körin 14:1-17
22	1 Körin 14:18-40
23	1 Körin 15:1-28
24	1 Körin 15:29-58
25	1 Körin 16:1-24
26	2 Körin 1:1-11
27	2 Körin 1:12-2:11
28	2 Körin 2:12-17
29	2 Körin 3:1-18
30	2 Körin 4:1-12
31	2 Körin 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Kōrin 5:11-21
2	2 Kōrin 6:1-13
3	2 Kōrin 6:14-7:7
4	2 Kōrin 7:8-16
5	2 Kōrin 8:1-15
6	2 Kōrin 8:16-24
7	2 Kōrin 9:1-15
8	2 Kōrin 10:1-18
9	2 Kōrin 11:1-15
10	2 Kōrin 11:16-33
11	2 Kōrin 12:1-10
12	2 Kōrin 12:11-21
13	2 Kōrin 13:1-14
14	Galasiaß 1:1-24
15	Galasiaß 2:1-16
16	Galasiaß 2:17-3:9
17	Galasiaß 3:10-22
18	Galasiaß 3:23-4:20
19	Galasiaß 4:21-5:12
20	Galasiaß 5:13-26
21	Galasiaß 6:1-18
22	Ēfēsus 1:1-23
23	Ēfēsus 2:1-22
24	Ēfēsus 3:1-21
25	Ēfēsus 4:1-16
26	Ēfēsus 4:17-5:2
27	Ēfēsus 5:3-33
28	Ēfēsus 6:1-24
29	Filipaë 1:1-26
30	Filipaë 1:27-2:18

date	Scripture
1	Filipaë 2:19-3:6
2	Filipaë 3:7-4:1
3	Filipaë 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Tesaronaëkaß 1:1-2:9
10	1 Tesaronaëkaß 2:10-3:13
11	1 Tesaronaëkaß 4:1-5:3
12	1 Tesaronaëkaß 5:4-28
13	2 Tesaronaëkaß 1:1-12
14	2 Tesaronaëkaß 2:1-17
15	2 Tesaronaëkaß 3:1-18
16	1 Timotiß 1:1-20
17	1 Timotiß 2:1-15
18	1 Timotiß 3:1-16
19	1 Timotiß 4:1-16
20	1 Timotiß 5:1-25
21	1 Timotiß 6:1-21
22	2 Timotiß 1:1-18
23	2 Timotiß 2:1-21
24	2 Timotiß 2:22-3:17
25	2 Timotiß 4:1-22
26	Taētus 1:1-16
27	Taētus 2:1-14
28	Taētus 2:15-3:15
29	Pilimon 1:1-25
30	Hibru 1:1-14
31	Hibru 2:1-18

date	Scripture
1	Hibru 3:1-19
2	Hibru 4:1-13
3	Hibru 4:14-5:14
4	Hibru 6:1-20
5	Hibru 7:1-19
6	Hibru 7:20-28
7	Hibru 8:1-13
8	Hibru 9:1-10
9	Hibru 9:11-28
10	Hibru 10:1-18
11	Hibru 10:19-39
12	Hibru 11:1-16
13	Hibru 11:17-31
14	Hibru 11:32-12:13
15	Hibru 12:14-29
16	Hibru 13:1-25
17	Jëmis 1:1-18
18	Jëmis 1:19-2:17
19	Jëmis 2:18-3:18
20	Jëmis 4:1-17
21	Jëmis 5:1-20
22	1 Pitaß 1:1-12
23	1 Pitaß 1:13-2:10
24	1 Pitaß 2:11-3:7
25	1 Pitaß 3:8-4:6
26	1 Pitaß 4:7-5:14
27	2 Pitaß 1:1-21
28	2 Pitaß 2:1-22
29	2 Pitaß 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18-3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jut 1:1-25
9	Revelesen 1:1-20
10	Revelesen 2:1-17
11	Revelesen 2:18-3:6
12	Revelesen 3:7-22
13	Revelesen 4:1-11
14	Revelesen 5:1-14
15	Revelesen 6:1-17
16	Revelesen 7:1-17
17	Revelesen 8:1-13
18	Revelesen 9:1-21
19	Revelesen 10:1-11
20	Revelesen 11:1-19
21	Revelesen 12:1-18
22	Revelesen 13:1-18
23	Revelesen 14:1-20
24	Revelesen 15:1-8
25	Revelesen 16:1-21
26	Revelesen 17:1-18
27	Revelesen 18:1-24
28	Revelesen 19:1-21
29	Revelesen 20:1-15
30	Revelesen 21:1-27
31	Revelesen 22:1-21

December